

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CXI, Nr. 1—3, IANUARIE—MARTIE, 1993

CUPRINS

PASTORALE

- Cuvântul pastoral al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, împotriva avortului și pentru apărarea darului slânt al vieții* 3

VIAȚA BISERICESCĂ

- Alegerea, hirotonirea și instalarea Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu Anania, ca arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului* (Gheorghe Vasilescu) 5
- Săptămâna de rugăciune pentru unitatea creștină*, (Gheorghe Vasilescu) 44
- Instalarea noului preot al parohiei ortodoxe române din Viena* 48
- C r o n i c ă* 50

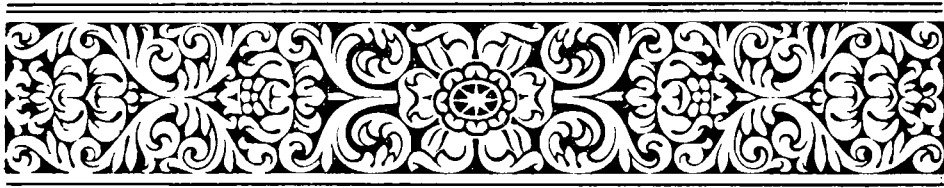
ANIVERSĂRI, COMEMORĂRI

- Diac. Ștefan Novac, *Împlinirea a 43 de ani de la hirotonirea întru arhieru a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul României* 54
- Prof. dr. Pandele Olteanu, *Importanța «Cărții românești de învățătură», denumită și Cazania Mitropolitului Varlaam al Moldovei, la împlinirea a 350 de ani de la tipărire: 1643—1993* 60
- Pr. Nicolae Șerbănescu, *Reînhumarea, la mănăstirea Cozia, în ziua de 15 mai 1938 a rămășițelor pământești ale lui Mircea cel Mare* . . . 68

DOCUMENTARE

- Aurel David, *Reacția ortodoxiei românești din Ardeal, față de unirea cu Biserica Romei (între anii 1759—1761). Răscoala condusă de Sofronie de la Cioara* 83
- Tudor Mateescu, *Din legăturile religioase ale Dobrogei cu Transilvania înainte de 1877* 97
- Pr. Gh. Drăgulin, *De la câmpiile Bărăganului la jocurile olimpice moderne. Contribuția lui Evanghele Zappa* 106

CUVÂNTUL PASTORAL AL SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎMPOTRIVA AVORTULUI ȘI PENTRU APĂRAREA DARULUI SFÂNT AL VIEȚII

Iubiți fii și fiice duhovnicești,

Asistăm astăzi, cu mare durere sufletească, la înmulțirea și răspândirea unui flagel al societății noastre actuale, îndreptat împotriva vieții și a omului. Societatea românească și dănuirea poporului nostru sunt amenințate, în însăși temelia existenței lor, de creșterea îngrijorătoare a avortului și a practicilor anticonceptive și anticoncepționale, păcate de care se fac răspunzători deopotrivă bărbatul și femeia.

De aceea, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române își îndreaptă chemarea sa către fiicele și fiii neamului nostru românesc, către familiile lor, cu îndemnul părintesc de a folosi darul sfânt al libertății, câștigat prin sânge nevinovat de martiri, pentru apărarea, afirmarea și reînnoirea vieții pe baza învățăturilor Sfintei Scripturi și a valorilor morale creștine și tradiționale ale neamului nostru.

Viața este cel mai mare dar al lui Dumnezeu. În Înțelepciunea Sa, El împarte oamenilor, după a Sa voie și știință, acest dar pentru că El singur este Cauza, Izvorul și Dătătorul de viață.

Omul, creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Facere 1, 26—27), este o ființă comunitară. În familie, cea mai veche și mai sfântă instituție umană, omul trăiește după modelul comuniunii de iubire al Sfintei Treimi și devine «împreună lucrător cu Dumnezeu» (I Cor. 3, 9) în perpetuarea vieții pe pământ (Facere 1, 28).

Viața, așadar, nu este un bun propriu. Nimeni nu are dreptul de a dispune, după bunul său plac, de viața sa, de viața altora sau chiar de a propriilor săi copii.

Refuzul de a da viață sau oprirea cursului vieții, desființează statutul însuși al omului care a fost creat a fi născător și purtător de viață. Viața în om are începutul în momentul conceperii, iar după învățătura Bisericii, orice atentat împotriva ei este un păcat împotriva lui Dumnezeu care este izvorul vieții.

Sfânta Scriptură și sfințele canoane ale Bisericii noastre învață că avortul voit este păcat strigător la cer, întrucât esteucidere premeditată, deci atât mamele, cât și toți cei care iau parte sau contribuie la săvârșirea acestui păcat, își atrag judecata lui Dumnezeu.

În lumina acestor învățături, ne adresăm familiilor noastre creștine și tuturor familiilor românești cu chemarea: Nu vă împotriviți lui Dumnezeu, Izvorul Vieții, și fugiți de păcatul omuciderii! Nu vă lăsați amăgiți de ispita înșelătoare a unei vieți fără copii, aparent liniștită! Nu vă lipsiți de copii care, în orice familie, înseamnă binecuvântarea lui Dumnezeu. Numai acea mamă este fericită, care se arată ca «o vie roditoare» (Ps. 127, 3). Copiii aduc bucurie și întăresc legăturile sufletești dintre părinți. Tot ei vin cu darurile personale pentru binele, și sănătatea neamului, dăinuindu-i ființa peste vremuri, înmulțind cetele făuritorilor de cultură, civilizație și spiritualitate, precum și ale eroilor și sfinților noștri.

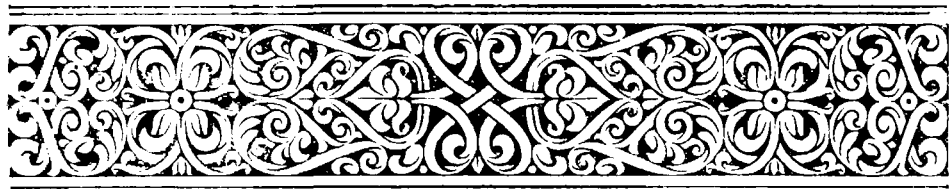
Ne adresăm, de asemenea, personalului medical și tuturor slujitorilor și apărătorilor vieții trupești, cu îndemnul părintesc de a purta mesajul darului sfânt al vieții de la altarul bisericilor la altarul medicinei. În virtutea vocației sfinte la care ați fost chemați, faceți-vă părtași salvării mugurilor de viață și sădiți în suflete, cu darul pe care-l aveți de sfătuitoari tainici, încrederea, nădejdea și bucuria de a fi mamă și părinte.

Un cuvânt de apreciere și îndemn dorim să adresăm și educatorilor, învățătorilor, profesorilor și tuturor fiilor și fiicelor Bisericii noastre care, prin educație și modelare, pregătesc pentru viață tinerele noastre vlăstare. Sădiți în sufletele curate și nevinovate ale copiilor și tinerilor învățăturile sfinte și folositoare, insuflați-le respectul pentru viața proprie și a semenilor de orice neam și credință ar fi și îndrumați-i să se simtă responsabili față de darul sfânt al vieții și de întreaga creație. Deschideți-le inimile ca să-L primească pe Hristos-Domnul vieții și să redescopere valorile morale și frumusețile spirituale ale neamului nostru.

Timpul pe care îl trăim astăzi este umbrat de greuul păcat al avortului și al oricărui mod de implicare și întrerupere a vieții umane. Societatea noastră are nevoie de o reală și profundă schimbare lăuntrică a omului, pentru a preîntâmpina și înlătura acest păcat. Iar pentru noi creștinii, numai Hristos — Izvorul Vieții și Biserica Sa pot schimba și reinnoi viața oamenilor.

Încrezători în purtarea de grijă și în milostivirea lui Dumnezeu, vă încredințăm de rugăciunile noastre și chemăm binecuvântarea Domnului pentru toți fiii și fiicele Sfintei noastre Biserici.

«Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi, cu toți».

• VIAȚĂ • BISERICĂȘCĂ •

ALEGEREA, HIROTONIREA ȘI INSTALAREA ÎNALT PREA SFINȚITULUI BARTOLOMEU ANANIA CA ARHIEPISCOP AL VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI

Prin trecerea la cele veșnice, la 3 noiembrie 1992, a vrednicului de pomenire arhiepiscopul Teofil Ierineanu, în pragul vârstei de 83 de ani, dintre care ultimii 35 de ani au fost închinați păstoririi Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, scaunul vlădicesc al acestei de Dumnezeu păzite eparhii a rămas vacant. În perioada vacanței, locotenența a fost încredințată Înalt Prea Sfințitului Antonie, Mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, care, interesându-se îndeaproape de bunul mers al vieții eparhiale, s-a deplasat în mai multe rânduri la Cluj și a rezolvat împreună cu Prea Sfințitul Episcop-Vicar Irineu Bistrițeanul și cu membrii Permanenței Consiliului eparhial treburile bisericicești curente.

Spre a nu lăsa Eparhia Clujului fără titular mai mult de trei luni de la declararea vacanței, potrivit prevederilor art. 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a convocat la București, pentru ziua de 21 ianuarie 1993, Colegiul electoral bisericesc constituit din: membrii Sfântului Sinod, membrii clerici și mireni delegați ai celor 18 eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române în Adunarea Națională Bisericească, membrii clerici și mireni ai Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, precum și decanii și directorii instituțiilor de învățământ teologic din Biserica Ortodoxă Română, ca membri de drept, pentru a proceda la alegerea noului arhiepiscop.

Alegerea pentru completarea scaunului vacant al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului a fost așteptată, pe bună dreptate, cu nerăbdare și interes de clerul și credincioșii ortodocși din această parte de țară. Orașul Cluj-Napoca, străvechi centru cultural și pluriconfesional, în care își au reședința nu mai puțin de cinci episcopii creștine și un protopopiat romano-catolic, și-a avut, dintotdeauna, importanța

lui în viața bisericească a românilor transilvăneni. Cu nădejdea că alegerea va fi «lucrarea lui Dumnezeu și purtarea Lui de grijă» pentru Biserica neamului, rânduind un arhiepiscop potrivit pentru a împlini o astfel de slujire, s-au făcut din timp toate pregătirile necesare în vederea desfășurării lucrărilor Colegiului electoral bisericesc.

ALEGEREA

Ședința Colegiului electoral bisericesc a început cu slujba Te-Deum-ului, oficiată în dimineața zilei de 21 ianuarie 1993, în catedrala patriarhală, de către un sobor de slujitori în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, după care, membrii Colegiului electoral bisericesc au trecut în sala sinodală a Palatului patriarhal și s-au întrunit sub președinția *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru a proceda la alegerea titularului în scaunul vlădicesc al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului.

După alegerea secretariatului ședinței, s-a citit apelul nominal și, constatându-se că sunt prezenți 119 membri ai Colegiului electoral din totalul celor 133 înscriși pe lista alegătorilor, adică marea majoritate, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, văzând că sunt îndeplinite prevederile statutare, a declarat Colegiul electoral bisericesc legal constituit și a deschis lucrările, rostind o scurtă cuvântare în care a arătat îndatoririle de mare răspundere ce revin membrilor înaltului for electoral al Bisericii Ortodoxe Române, chemați în această zi ca să desemneze, prin votul lor, pe noul arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus următoarele :
Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

«Iată-ne, din nou, sub bolțile acestei săli sinodale, pentru a chibzui la mai-binele Bisericii noastre și a încerca, cu credință puternică în Dumnezeu și cu dragoste pentru slujirea Bisericii Lui, să găsim căile cele mai potrivite pentru ca Sfânta noastră Biserică să străbată în pace și cu roade mântuitoare talazurile acestei vieți atât de frământate.

Am ascultat cu toții, în catedrală, Sf. Evanghelie pentru deschiderea lucrărilor Colegiului electoral bisericesc. Așa cum știți, în Biserica părinților noștri nimic nu este întâmplător, nimic nu poate fi lăsat la aprecierea unui singur om, a unui singur credincios, a unui singur postitor sau a unui singur făcător de minuni, oricare ar fi și oriunde s-ar găsi. În decursul istoriei noastre, niciodată Biserica nu s-a lăsat numai în sprijinul unei singure gândiri, a unei singure minți, ci totdeauna, ea s-a întemeiat pe soborul Sf. Apostoli și, după pilda lor, pe sfintele soboare ecumenice, iar, după acestea, pe sfintele soboare locale. De aceea, orice clipă din viața Bisericii noastre intră în altă ordine de lucrare și de gândire ; ea intră în ordinea cea spirituală, care este

în afara spațiului și a timpului de față. Spațiul și timpul actual dispar din lucrarea harică a Bisericii. Așa cum Sf. Liturghie sau Sf. Taine sunt lucrări unice, prin implicațiile lor mântuitoare, unele din acestea săvârșindu-se o singură dată pentru renașterea credinciosului, cu și creșterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, tot așa fiecare clipă din viața noastră este unică, prin însemnătatea ei în dobândirea mântuirii. Aceasta nu se mai repetă, nici în ordinea materială, nici în cea spirituală. Clipa de astăzi, împrejurarea de astăzi, este unică în felul ei, cu conținutul ei, cu mesajul ei din trecut și apoi cu deschiderile ei, cu puterile și cu energiile ei spre viitor. De aceea, fiecare moment liturgic a fost punctat, a fost nuanțat de Sf. Părinți cu câte o nouă învățătură pentru clipa respectivă, clipă care continuă spre veșnicie drumul Bisericii noastre și drumul nostru al tuturor.

Sf. Evanghelie de astăzi, prin chiar glasul Mântuitorului Iisus Hristos, ni se adresează și ne spune tuturor: «Voi sunteți lumina lumii» (Matei 5, 14). Cu ce fel de înveșmântare, cu ce fel de putere și înrăurire, cu ce fel de mesaj și cu ce fel de încredințare se adresează Mântuitorul Hristos ucenicilor folosind pentru înălțimea misiunii lor în lume cea mai frumoasă metaforă alăturată omului, auzită atunci și apoi repetată în toate timpurile înaintașilor noștri și nouă cei de astăzi: «Voi sunteți lumina lumii!». Cuvânt nerostit până atunci în diferitele graiuri ale neamurilor, în cărțile înțelepților, cu conținutul, cu sensul și cu adâncimea cu care a fost spus de Mântuitorul Iisus Hristos referitor la toți cei ce aveau să-I predice învățătura până la marginile pământului. Sf. Părinți au ales acest cuvânt evanghelic și l-au așezat în această slujbă de doxologie, spre a ni-l aminti tuturor, mai ales, în împrejurări din acestea, când viața Bisericii se înnoiește, se recrează, prin noi slujitori, când lumina Duhului Sfânt vine să împlinească pe cele cu lipsă, să le întărească pe cele slabe, să facă din pescari apostoli și din păgâni mucenici. Să facă, adică, minuni adevărate, cu puterea Duhului Sfânt, care lucrează în Biserică prin cei chemați de Biserică. Iar cei chemați de Biserică, astăzi și aici, suntem noi, adunați în acest loc, toți într-un gând și o dorință fierbinte, aceea de a ne aduce aportul nostru la împlinirea menirii mesajului evanghelic. Și pentru ca acest gând al fiecăruia dintre noi și această dorință să fie una, într-un fel sau altul trăită și simțită, să aducă roade și să fie puternică, trebuie să ne lăsăm călăuziți de lumina lui Hristos. Noi înșine trebuie să fim lumina, după cuvântul lui Hristos, ca să putem lumina pe alții, după cum tâlmăcește Sfântul Grigore de Nazianz. În acest chip vom fi în stare să fim și lumina lumii. Să avem din ce și de unde dăruii și altora,

adică din vistieria sufletului nostru. Dar, ca să fim lumina lumii, trebuie să fim lumina sufletului nostru, lumina conștiinței noastre, lumina persoanei noastre celei nevăzute, lumina omului lăuntric, atunci când acesta se află în întunericul păcatului, aceleași roze de lumină, din lumina Duhului Sfânt, prin transformarea omului în lumină.

Din această lumină s-a înjghebat și s-a agonisit învățătura Mântuitorului Hristos, a Sfinților Apostoli și a tuturor urmașilor lor, cu experiența de veacuri a slujitorilor și credincioșilor Bisericii Mântuitorului Hristos. Pe aceasta El o și numește «Biserica Mea» (Matei 16, 18), întemeiată cu Insuși Sângele Său (Fapte 20, 28). Câtă mângâiere și încredere trebuie să avem că suntem chemați să slujim Biserica lui Hristos! Să împlinim cerințele ei, nu cele ale unui grup sau, Doamne ferește, influențe și interese străine. Ne-am adunat, așadar, la cuvântul Mântuitorului Hristos și încercăm să ne însușim acest cuvânt. Să gândim și să ne exprimăm în «lumina care luminează în întuneric» (Ioan 1, 5), în lumina aceasta a Sfintei noastre Biserici pe care o purtăm în valurile vieții, prin încercările grele care se abat asupra Bisericii și a slujitorilor ei de-a lungul istoriei. Peste tot se dovedește că cel călăuzit de lumina lui Hristos, acela a avut curajul, acela a avut puterea, acela a biruit potrivniciile veacului, acela a învins tirania, acela a zdrobit puterea păcatului.

Astăzi, aș cuteza să fac apel, mai mult, ca această lumină să stăpânească vrerea și conștiința Dvs., pentru ca, fiecare în parte, prin prezența și încredințarea dată de cei de unde veniți, să fiți purtătorii luminii lui Hristos, ai Sf. Evanghelii, cu care să vă exprimați votul. Numai cu lumina aceasta putem să slujim cu folos Sfânta noastră Biserică. Stăpâniți de acest gând și de această chemare, cu această investire pe care ne-o face tuturor Insuși Mântuitorul Hristos, să poposim astăzi, să gândim și să facem ca prezența noastră să fie rodnică și folositoare, ca Arhiepiscopia Clujului, care își așteaptă mirele, ca soborul clerului și credincioșii acestei eparhii, care nu e numai a lor, ci și a noastră a tuturor, a Sfântului Sinod, a Bisericii, să-și dobândească Chiriarhul, în temeiul celor pe care Dvs. înșivă le veți hotări prin buletinele de vot pe care le veți depune astăzi în urnă.

Rugăm pe Bunul Dumnezeu să ne ajute și să ne dea putere ca, în lumina Lui, să ne îndeplinim sfânta noastră chemare de alegători ai Ierarhului așteptat de Arhiepiscopia Clujului, Vadului și Feleacului. Cu dragoste vă întâmpin și vă zic :

Bine ați venit sănătoși și lumina lui Hristos să fie cu noi cu toți! »

După ce a rostit această cuvântare, în conformitate cu art. 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, care prevede ca alegerile de arhiepiscopi și de episcopi din eparhiile sufragane să fie prezidate de mitropolitul locului și întrucât Arhiepiscopia Clujului stă sub jurisdicția canonică a Mitropoliei Ardealului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a invitat pe Înalt Prea Sfințitul Antonie, mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, să conducă în continuare lucrările Colegiului electoral bisericesc pentru alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Vadului, Felea-cului și Clujului.

Preluând conducerea lucrărilor, *Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie* a făcut cunoscut membrilor Colegiului electoral împrejurarea vacantării Eparhiei Clujului, prin trecerea la Domnul, în zorii zilei de 3 noiembrie 1993, a vrednicului de pomenire arhiepiscopul Teofil Hristo-aneanu, după o slujire de peste 60 de ani închinăți Bisericii lui Hristos, ca preot și arhieru, și a prezentat pe scurt câteva aspecte semnificative din viața și bogata activitate bisericească a acestui neobosit ierarh, ca să fie pildă pentru urmașul său în scaun spre o mai susținută lucrare în folosul Bisericii și al Patriei.

Apoi, Înalt Prea Sfinția Sa a adresat membrilor Colegiului electoral îndemnul de a chibzui cu toată înțelepciunea la completarea scaunului vacant de arhiepiscop al Clujului cu un ierarh care să fie demn urmaș al înaintașilor săi și la înălțimea așteptărilor clerului și credincioșilor din această eparhie. Totodată, căutând să contureze chipul celui ce s-ar cuveni să fie, prin vrerea lui Dumnezeu și sufragiul oamenilor, noul arhiepiscop ortodox al Clujului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a invitat pe membrii Colegiului electoral să țină seama de poziția specială pe care ierarhul Clujului o are în Transilvania și în municipiul Cluj-Napoca, unde conviețuiesc nu mai puțin de cinci conducători de confesiuni creștine.

Pentru toate acestea, a precizat Înalt Prea Sfinția Sa, Clujul cere un arhiepiscop luminat, vrednic apărător al credinței ortodoxe și al ființei românești în acest colț de țară, un vlădică cu aplecare spre dialog cu alte naționalități și credințe, în duh de înțelegere și toleranță creștină, un ierarh de acțiune, cu soluții bine gândite la toate problemele, în colaborare frățească cu clericii și credincioșii săi. De asemenea, Clujul cere un arhiepiscop plin de evlavie, a mai spus Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie, care să se aplece spre cei în necazuri și suferințe și care să organizeze, după posibilități, o operă filantropică pe măsura înaintașilor și a încheiat făcând urarea ca Bunul Dumnezeu să inspire tuturor gândul cel bun, ca să-I descopere fiecare, prin votul exprimat, pe cel mai nimerit, mai destoinic și mai bine pregătit pentru acest istoric scaun vlădicesc din inima Transilvaniei.

În continuare, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a dat scurte lămuriri în legătură cu alegerea și a rânduit citirea art. 129 și 130 din *Statutul* pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române privind procedura de urmat.

Ședința Colegiului electoral bisericesc a fost suspendată apoi timp de 30 de minute spre a da posibilitatea alegătorilor să se consulte, în vederea desemnării, prin vot secret, asupra persoanei pe care o vor socoti vrednică să ocupe istoricul scaun vlădicesc al Clujului.

La reluarea lucrărilor, alegându-se, potrivit rânduielii, doi bărbați de încredere, s-au împărțit buletinele de vot, iar președintele Colegiului electoral a dispus chemarea alegătorilor la urne pentru depunerea voturilor, în ordinea apelului nominal.

După încheierea votării, s-a procedat la deschiderea urnelor și la numărarea buletinelor și s-a constatat că au votat toți cei 119 membri prezenți ai Colegiului electoral bisericesc, precizându-se că, potrivit prevederilor statutare, pentru a fi ales, candidatul trebuie să întrunească majoritatea absolută a voturilor exprimate, în cazul de față majoritatea absolută fiind de 60 de voturi.

Trecându-se apoi, după desfacerea scrutinului, la citirea voturilor, s-a obținut următorul rezultat :

— Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu Anania	80 voturi
— Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei și Muscelului	29
— Prea Sfințitul Emilian Arădeanul, episcop-vicar al Episcopiei Aradului	5
— Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei	1
— Prea Sfințitul Nifon Ploieșteanul, episcop-vicar patriarhal	1
— P.C. Pr. Prof. Liviu Streza de la Facultatea de teologie ortodoxă din Sibiu	1
— Prea Cuviosul Arhimandrit Vinčențiu Grifoni, superiorul Așezământului românesc de la Ierusalim	1
— Albe și anulate	1

Total 119 voturi

În urma acestui rezultat, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie, președintele Colegiului electoral bisericesc, a proclamat ales ca arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului pe *Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu Anania*, care a întrunit cele mai multe voturi, în număr de 80, cu 20 de voturi peste majoritatea absolută a voturilor exprimate, necesară pentru alegere. Comunicându-i-se, apoi, că nou-alesul arhiepiscop nu este în localitate, ci se află în Moldova, la mănăstirea Văratec, unde își are locul de retragere pentru studiu și rugăciune, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a cercetat *Statutul* pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și, văzând că el nu cere prezența neapărată a candidaților la alegerile de ierarhi pentru scaunele vacante, a constatat că alegerea Prea Cuviosului Arhimandrit Bartolomeu Anania este legală și, deci, valabilă, fiind statutară, și a dispus să i se comunice telefonic Prea Cuvioșiei Sale voința înaltului for electoral bisericesc și totodată, să fie invitat a veni degrabă la București

pentru a-și expune punctul de vedere în fața Sfântului Sinod, convocat a se întruni în cursul după amiezii pentru cercetarea canonică și validarea alegerii săvârșită de Colegiul electoral bisericesc.

În continuare, Înalt Prea Sfinția Sa a precizat că membrii Colegiului electoral bisericesc și-au exprimat în deplină libertate voința, fiecare după propria sa conștiință și, alegând cu o majoritate covârșitoare de voturi, în primul tur de scrutin, ca arhiepiscop al Clujului, un om de vigoare spirituală, dincolo de cea fizică, cu merite recunoscute în cultura românească și în teologia ortodoxă, cum este Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu Anania, au ținut într-adevăr seamă de nevoile actuale ale românilor ortodocși din inima Transilvaniei, săvârșind un act de înaltă responsabilitate și vrednic de prețuire, și a apreciat totodată, că altul mai potrivit nu putea fi spre a împlini o atât de importantă slujire. De asemenea, Înalt Prea Sfinția Sa, în numele tuturor acelor care l-au ales pe părintele Bartolomeu Anania în scaunul Eparhiei Clujului, și-a exprimat încrederea că nou-alesul arhiepiscop va răspunde chemării locului, unde trebuie menținută în continuare și întărită conștiința românească și ortodoxă și unde ierarhul este chemat să fie mentorul acestei conștiințe, având un bun echilibru confesional, o susținută activitate ecumenică și, dincolo de ele, o credință puternică și o dăruire exemplară idealului ortodox și național, bunelor tradiții românești transilvănene.

Mulțumind apoi Prea Fericitului Patriarh Teoctist, sub oblăduirea căruia se desfășoară întreaga viață a Bisericii noastre, pentru încredințarea și binecuvântarea ce a primit de a prezida, în calitate de mitropolit al locului, alegerea noului arhiepiscop al Clujului, precum și tuturor membrilor Colegiului electoral pentru participarea la alegere și pentru voturile exprimate, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a declarat închise lucrările Colegiului electoral bisericesc.

CERCETAREA CANONICĂ ȘI VALIDAREA ALEGERII

În după-amiaza aceleiași zile, 21 ianuarie 1993, Sfântul Sinod, pe temeiul dispozițiilor art. 10, lit. «e», 130 și 131 din *Statutul* pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, a procedat la examinarea și cercetarea canonică a alegerii, de față fiind și nou-alesul arhiepiscop, sosit între timp la București și, constatând că aceasta s-a făcut cu respectarea rânduielilor canonice și legale, la propunerea Comisiei canonică-juridică, a validat alegerea Prea Cuviosului Arhimandrit Bartolomeu Anania în scaunul de arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului și totodată, a aprobat ridicarea Prea Cuvioșiei Sale la treapta de arhieru.

Vestind părintelui Bartolomeu actul săvârșit în cursul dimineții, prin votul Colegiului electoral bisericesc, de alegere a Prea Cuvioșiei Sale ca arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, vot validat de Sfântul Sinod, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a spus următoarele :

Prea Cuvioase părinte Bartolomeu! Am bucuria să vă vestesc că, în urma votului exprimat astăzi de Colegiul electoral bisericesc și după cercetarea canonică a acestei votări de către Comisia canonic-juridică, Sfântul Sinod a validat această alegere și a aprobat ridicarea Prea Cuvioșiei Voastre la treapia arhieriei. Împlinind astăzi acest lucru dumnezeiesc, noi cu toții, într-un cuget, cu gândul la Bunul Dumnezeu și la puterea lucrătoare a Duhului Sfânt, suntem încredințați că am săvârșit un lucru bun, folositor și necesar Bisericii noastre strămoșești din Transilvania. De altfel, nu exprim numai gândurile noastre, ale membrilor Sf. Sinod, ci și dorința celor 119 membri prezenți ai Colegiului electoral bisericesc și voința exprimată a celor 80 de votanți, deci, a marii majorități a acestui înalt forum bisericesc, care au scris numele Prea Cuvioșiei Voastre pe buletinele ce le-au primit.

De la început trebuie să mărturisesc, că am fost stăpânit de simțăminte sfinte și foarte personale de bucurie, știute doar de cei cu care ani de zile ne-am încrucișat pașii, ascultările, răbdarea, suferințele, preocupările, sub această boltă și în acest spațiu, al reședinței, ne-am împărtășit gânduri și năzuințe sub privirile agere ale aceluia care ne-a fost părinte duhovnicesc, de neuitată aducere aminte, patriarhul Justinian Marina. Inconjurat mereu de membrii Sf. Sinod — și deschis multelor griji cu care aceștia veneau des în capitală — ale căror chipuri, au rămas și vor rămâne adânc întipărite în inimile noastre, ca un mesaj de pururea râvnă în slujirea Sfintei noastre Biserici. Astăzi s-a împlinit dorința lor de a se fi săvârșit ceea ce mult prevăzătorul patriarh Justinian gândea de atunci la buna și înțeleapta chivernisire a Bisericii, oferindu-vă prilejul de a intra în soborul ierarhilor, în care ați pășit abia acum.

Este, așadar, un caz unic. Este o zi de mare însemnătate în viața Bisericii noastre și în viața Bisericii ardelene. Părinții care se află aici, împreună cu membrii Sfântului Sinod, sunt slujitori ai facultăților de teologie și ai seminariilor teologice din țară și sunt reprezentanții clerului dar și ai mirenilor din eparhia Clujului și din întreaga noastră Biserică.

Cele ce s-au petrecut zilele acestea și îndeosebi astăzi, în urma cântării troparului Pogorării Duhului Sfânt la slujba din catedrală, au fost ca pe vremea Sf. Părinți. Prin alegerea Prea Cuvioșiei Voastre, s-a înscris în viața Bisericii noastre o pagină patristică de mare valoare ce nu trebuie trecută cu vederea. Este prima dată, de când ne știm în această sală și în aceste preocupări de alegeri de ierarhi, ca acela asupra căruia s-au îndreptat gândurile, s-au îndreptat dorințele din

mai multe părți, să nu fi fost de față și să nu se fi implicat în nici un fel în această alegere, nici măcar prin cel mai neînsemnat gest de smerenie, așa cum se cuvine să fim în fața chemării dumnezeiești, și a acceptat cu greu să iasă din chilia sa de la mănăstirea Văratec. Personal am încercat un gând de mulțumire lui Dumnezeu că, în cele din urmă, la insistențele făcute, a biruit dragostea și încrederea nu numai a acelor care și-au dat votul, ci și a opiniei bisericești. Asifel, s-a înfăptuit astăzi ceea ce de mult s-a nutrit și de mult s-a stăruit de către fericitul întru pomenire patriarhal Justinian și de către alții, adică încă de pe vremea când tâmplile noastre mai purtau culoarea tinereții. Lucrarea Duhului Sfânt vine nu după dorințele noastre, personale, ci după rugăciunile și năzuințele celor mulți, ale celor cu responsabilitate adâncă pentru rosturile vieții bisericești.

Deși nu spun ceva nou, simt nevoia să reamintesc următoarele lucruri: la începutul lunii ianuarie 1990, la primul sinod de după revoluție, v-am rugat, Părinte Bartolomeu, să veniți tot de la Văratec unde vă aflați, spre a vă consulta asupra alegerii Prea Cuv. Voastre la Iași unde erați cerut de cler și credincioși. Venirea Prea Cuvioșiei Voastre se dorea să însemne atunci o rază de lumină peste viața noastră bisericească, căci aveam mare nevoie de sprijin și de ajutor. De la Dumnezeu a fost când v-am comunicat dorințele moldovenilor, exprimate prin multe semnături, ale universitarilor din Iași, pentru scaunul vlădicesc al Mitropoliei Moldovei, care era vacant de când eu a trebuit să vin la București. Toți doreau păstor duhovnicesc și aceasta se întâmpla încă înainte de sfintele revărsări ale Duhului Sfânt din decembrie 1989, dar chibzuința Prea Cuvioșiei Voastre s-a arătat și atunci plină de smerenie și de responsabilitate și s-a amânat alegerea.

Timpul s-a scurs, dar lucrarea Duhului Sfânt a continuat să se simtă și a sosit această plinire a momentului, când n-ați mai avut altă scâpătură decât aceea a libertății Duhului Sfânt. Aceasta a fost voia lui Dumnezeu ca să veniți și să văslim împreună la corabia Mântuitorului Iisus Hristos. Pot să vă spun de pe acum că, în calitatea mea și în răspunderea mea, dau slavă lui Dumnezeu pentru această împlinire, pentru ceea ce numai harul Lui poate săvârși în viața aceasta, pentru ceea ce ne dăruiește El, ca noi să avem lumina necesară slujirii Bisericii noastre strămoșești și slujirii credincioșilor noștri.

În numele ierarhilor care vă cunosc bine, vă adresez cuvinte de bucurie și vă întâmpinăm cu dragoste în slujirea Bisericii noastre și a Mântuitorului Iisus Hristos. Dumnezeu să vă fie în continuare călăuzitor cu tot ceea ce așteaptă credincioșii și clerul acestei frumoase,

dar grele Arhiepiscopii a Vadului, Feleacului și Clujului. Dar unde nu este astăzi greu? Se cuvenea să ajutați și Prea Cuvioșia Voastră la corabia Bisericii strămoșești, să dați, și direct, lui Dumnezeu ofrandă puterilor, a energiei și a înțelepciunii pe care El vi le-a căruit. Și până acum ați dăruit. De astăzi înainte, Duhul Sfânt a rânduit să dăruiti în slujirea de păstor și arhieru al Bisericii Neamului românesc.

Aducându-vă la cunoștință vestea, rog pe Bunul Dumnezeu să vă ajute, să binecuvânteze lucrarea arhierescă ce vă sta în față. Noi, ierarhii Sf. Sinod și eu personal, din ceea ce Dumnezeu ne-a dăruit, vă vom sta întotdeauna alături, pentru a sluji împreună Sfânta noastră Biserică, clerul și credincioșii de pe plaiurile Transilvaniei, împodobite și de Ștefan cel Mare și Sfânt cu atâtea frumuseți nemuritoare.

Dumnezeu să vă ajute. Bine ați venit !

În continuare, nou-alesului arhiepiscop i s-a adresat și Înalt Prea Sfințitul Antonie, care a condus, din incredințarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, lucrările Colegiului electoral bisericesc, ca mitropolit al locului, pentru a-i face cunoscut că membrii înaltului for electiv au avut în vedere, atunci când au făcut alegerea, nevoile actuale ale vieții bisericești din Transilvania, care cer pe scaunul vlădicesc de la Cluj o personalitate de prestigiu a culturii și teologiei românești, așa cum este Prea Cuvioșia Sa și a urat părintelui Bartolomeu Anania o păstorie rodnică la Cluj, asigurându-l, în același timp, de strânsă colaborare și ajutorare reciprocă, acolo, pe teren, în găsirea celor mai bune soluții de rezolvare a problemelor comune.

Vădit mișcat de solemnitatea momentului, Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu Anania, nou-alesul arhiepiscop al Clujului, a motivat înaintea Prea Fericitului Patriarh Teoctist și a membrilor Sfântului Sinod absența sa din cursul dimineții, când ar fi trebuit să i se facă vestirea alegerii, prin faptul că de mai multă vreme s-a decis să se mențină cât mai departe de treapta ierarhiei superioare bisericești, nu numai pentru că s-a socotit prea mult angrenat în diferite treburi personale, mai ales în domeniul literaturii, dar și pentru că, în adâncul intim al sufletului său, nu s-a simțit îndeajuns de vrednic pentru o asemenea slujire. Văzând însă stăruința oamenilor, între care și a Întâistătorului Bisericii noastre și a altor membri ai Sfântului Sinod, și înțelegând din aceasta semnul voinței lui Dumnezeu, s-a lăsat întru totul în seama Providenței și a tainicei lucrări a Duhului Sfânt, iar hotărârea Colegiului electoral bisericesc a primit-o «ca pe o chemare sub drapel. O chemare căreia bătrânul oștean, chiar în rezervă, nu putea să-i răspundă decât : prezent !».

Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu Anania a spus cele ce urmează :

*Prea Fericite Părinte Patriarh,
Onorați membri ai Sfântului Sinod,
Iubiți colegi,*

Sunt atât de nepregătit pentru acest eveniment al vieții mele încât nu am avut răgazul să-mi însălez câteva rânduri, spre a mă prezenta în fața Dumneavoastră cât de cât coerent și cât de cât concentrat pe ceea ce, probabil, ar trebui să vă spun.

Cei care mă cunosc știu bine că, de-a lungul unei vieți, am făcut tot ce mi-a stat în putință spre a mă ține cât mai departe de treapta ierarhiei superioare bisericești, pe care dintru-nceput am considerat-o sfântă, pentru care am avut un adevărat respect, o adevărată venerație, și pe care-ntotdeauna am socotit-o, în conștiința mea, după criteriile Sfinților Ierarhi. Și pentru că, totuși, trebuie să existe o clipă a mărturisirii : Am făcut aceasta nu numai pentru că mi se părea că am și alte treburi de îndeplinit — fie în literatură, fie în administrație — dar și pentru că, în fondul intim al sufletului meu, nu m-am socotit vrednic de o asemenea misiune (inainte de a țî-o spune alții, e imperios necesar să țî-o spună propria ta conștiință). În al doilea rând, odată cu vârsta mi-am cumpănit puterile și m-am întrebat dacă, într-adevăr, pot să duc pe umeri o astfel de povară.

Acestea sunt și motivele pentru care, încă de acum două luni (de când am fost pentru prima dată abordat pe această temă, a unei eventuale candidaturi pentru scaunul vacant al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului) nu am făcut altceva decât să-i descurajez pe cei ce mă abordau — dintre care foarte mulți sunt aici, de față, fie din afara Sinodului, fie chiar membri ai Sfântului Sinod — (și, de ce n-aș spune-o, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist). Repet, n-am făcut altceva decât să-i descurajez (la modul pe cât de delicat, pe atât de ferm).

Este adevărat că, acum câteva zile, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a fost acela care nici măcar nu m-a mai întrebat dacă vreau sau nu vreau să fiu candidat. M-a avertizat că s-ar putea să fiu pus în fața unui fapt împlinit, și că de felul cum voi reacționa îmi voi asuma și răspunderea în fața lui Dumnezeu și a istoriei. În acea clipă i-am spus (și l-am rugat să-i comunice și Prea Fericitului Părinte Patriarh) că, de acum, eu las totul în mâna lui Dumnezeu, a Duhului Său Celui Sfânt, să facă ce-o vrea !... Este și motivul pentru care nu am fost astăzi de față la alegere. Și vă rog, din toată

inima, să nu mi se impute această absență. Am făcut-o în mod deliberat ; mai întâi, pentru că, în mod formal, eu nu eram un candidat ; în al doilea rând, n-aș fi avut nici un fel de plăcere ca portretul-robot pe care I.P.S. Mitropolit Antonie l-a făcut asupra viitorului arhiepiscop al Clujului să se fixeze cumva pe propria mea persoană ; sau (și mai rău), în virtutea prezumției că aș fi o «personalitate» care iradiază, să-i fi «iradiat», într-un fel oarecare, pe electori... Am vrut să le las acestora deplina libertate de opțiune, pentru că eu sunt unul din cei care cred în democrația lui Șaguna ! De aceea nu m-am urnit din așezământul de la Văratec decât în clipa în care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist mi-a transmis, prin telefon, poruncă.

Iată că, într-o asemenea circumstanță, era firesc să mă întreb : De ce Biserica noastră nu are un steag al ei, care s-o individualizeze, s-o particularizeze față de alte Biserici ? Și mi-am zis : Pentru că la noi, românii, Biserica și Patria au unul și același Stindard ! Ca atare, rostirea lui Dumnezeu — prin Colegiul electoral bisericesc de astăzi — am primit-o (și vă rog să-mi permiteți să o primesc) ca pe o *chemare sub drapel*, o chemare căreia bătrânul oștean, chiar în rezervă, nu putea să-i răspundă decât : Prezent ! Și iată-mă aici !

Se obișnuiește să se spună că suntem emoționați. Iată că este nu numai o problemă de limbaj protocolar, ci și o realitate : Sunt, într-adevăr, emoționat.

Mă emoționează însăși ambianta aceasta, sala sinodală în care, în 1949, cu mâinile acestea și împreună cu fericitul întru adormire patriarhul Justinian, am strămutat aici de la mănăstirea Antim (unde se țineau până atunci ședințele Sfântului Sinod), aceste pupitre pe care stați acum, cinstiți sinodali. Lucram amândoi, căci numai noi eram aici oameni de muncă : el, patriarhul, și eu, intendentul. Alte ajutoare pe atunci nu aveam. Am trecut, apoi, prin această sală de mii și zeci de mii de ori, pentru că am lucrat ca bibliotecar timp de șase ani. Acolo era ușa biroului meu, iar cărțile pe care le vedeți în rafturile acelea au fost așezate, toate, una câte una, cu mâna mea ; este colecția de carte veche românească a bibliotecii noastre, una din cele mai bogate, care rivalizează cu cea de la Academie.

Așadar, am avut aici câțiva ani buni de muncă, în ascultările pe care mi le-au încredințat mai-marii mei. Aș putea mărturisi că, dacă mă uit bine în urmă, eu, arhimandritul Anania, cel căruia i-a mers numele că nu excelează prin obediență, am făcut, totuși, ascultare : toate funcțiile prin care am trecut de-a lungul a trei decenii le-am

primit ca atare, fără să cer vreodată ceva, și cu atât mai puțin să mă lupt pentru vreuna din ele.

Vreau să confirm în aceste momente ceea ce I.P.S. Mitropolit Antonie a reținut doar ca o umbră de amintire. Într-adevăr, după tată și după toți strămoșii mei paterni sunt transilvănean. Tatăl meu s-a născut în satul Boz, din aria mai largă a Sibiului. Acolo este vatra strămoșilor mei după tată și așa se explică și numele meu patronimic, Anania, nume de extracție pur ebraică, pe care strămoșii mei l-au adoptat din Biblie pe vremea când erau obligați să reziste și împotriva maghiarizării patronimice (se știe că singurele nume care nu puteau fi maghiarizate erau cele biblice și cele de extracție latină). Din acest punct de vedere, da, pot să spun că revin acasă.

Firește, ar fi prematur să prezint ceea ce s-ar numi un program de muncă. Pentru o asemenea prognoză e necesară o bună informare prealabilă. Este ceea ce va trebui să fac o vreme, de acum înainte, în spiritul cel mai realist cu putință. Un lucru însă știu sigur : dacă m-ați chemat aici din singurătatea mea de la Văratec și din atelierul meu biblic, ați făcut-o nu pentru ca să mă înălțați sau să mă răsplățiți pentru cine știe ce merite, ci pentru ca să mă puneți la treabă ! Da, la Cluj este foarte multă treabă de făcut. Iar acolo, în Transilvania, mai mult decât în alte provincii românești, suntem îndatorați să lucrăm și să luptăm deopotrivă pentru Biserică și pentru Neam. Ar fi prea puțin să spun că suntem doar oameni ai Bisericii acolo, în inima Ardealului, în hotarele Transilvaniei, ni se cere să fim în întregime oamenii Bisericii și oamenii Neamului ; altfel, nu ne facem datoria.

Mai am o emoție. Este adevărat că mi-am făcut studiile, o parte dintre ele, la Cluj. Tot atât de adevărat este și faptul că am condus greva studentescă din iunie 1946, îndreptată atât împotriva stăpânirii comuniste care atunci se înscăuna și prindea putere, cât și împotriva șovinismului și revizionismului maghiar. Am fost exmatriculat din Universitate ; a început lungul șir al arestărilor. După prima și a doua am fost izgonit din Cluj sub paza câte unui agent de siguranță, dar m-am reîntors în oraș pentru o nouă tentativă de a-mi relua studiile. După cea de a treia arestare, însă, am fost din nou expulzat, dar sub cuvântul de ordine că nu mai am voie să calc pe teritoriul Clujului, cel puțin atâta vreme cât va trăi generația care m-a cunoscut. Această interdicție formală din partea puterii am încălcat-o abia peste opt ani, când inima m-a împins să merg la înmormântarea dascălului meu, Victor Papilian. Apoi, ori de câte ori am mai călcat prin acest oraș, mi-am adus aminte

de vechea interdicție, cu sentimentul că încalc un teritoriu străin, că merg acolo prin fraudă.

Dar atunci, în acel noiembrie 1947, pe o ploaie mărunță de toamnă, am fost expulzat din Cluj pe drumul Apahidei până la Toplița, cale de 200 km, escortat de jandarmi, din post în post. Înainte însă de a fi părăsit biroul ofițerului care-mi comunicase interdicția, i-am spus doar atât: «Domnule anchetator, dumneavoastră, puternicii de azi, vă faceți un titlu de glorie din a fi desființat granița de pe Feleac. Observ cu profundă tristețe și amărăciune că, cel puțin pentru un cetățean al acestei țări, Feleacul continuă să rămână graniță. Vă salut». Am făcut apoi semn agentului care aștepta lângă ușă și am plecat, pentru ca să fiu trecut sub escorta jandarmilor.

Vă rog să-mi înțelegeți această mărturisire de suflet, iertându-mi și emoția cu care conștiința mea înregistrează faptul că mă voi numi arhiepiscop și *al Feleacului*. Deși generația mea încă există, cred că hotărârea de astăzi a Bisericii mi-a ridicat interdicția de a mai intra în Cluj și mi-a desființat granița de pe Dealul Feleacului.

Mie nu-mi rămâne decât să vă mulțumesc din adâncul sufletului. Să-i mulțumesc lui Dumnezeu pentru voia Lui. Să vă mulțumesc tuturor celor care mi-ați dăruit votul, un vot din care înțeleg că nu am dreptul să mă consider nici îndeajuns de vârstnic pentru ca să nu mai lucrez și nici îndeajuns de neputincios pentru ca să nu mai aspir. Le mulțumesc și celor care nu mi-au dat votul (fie pentru că nu le-am plăcut, fie pentru că au avut alte preferințe). Reținerea acestora îmi este foarte importantă: pe de o parte, îmi creează conștiința că nu voi fi un intrus în Sfântul Sinod; pe de altă parte, mă va ajuta să-mi mențin smerenia.

Cu aceste gânduri, îi rog pe ierarhii Sfântului Sinod, pe preoții din Eparhia Clujului, pe preoții din celelalte eparhii și mai ales din cele transilvane, să mă sprijine prin rugăciunile lor. Sfântul Apostol Pavel este cel care pune un accent deosebit pe lupia prin rugăciune (Rom. 15, 30). Dacă Biserica m-a chemat sub drapel, pe mine, bătrânul oștean, înseamnă că m-a chemat la o luptă care nu poate fi decât duhovnicească și care nu poate avea sorti de izbândă decât dacă se consumă în interiorul rugăciunii.

Vă mulțumesc, Prea Fericite Părinte Patriarh, vă mulțumesc Înalt Prea Sfințite Antonie, pentru vorbele bune, mult prea bune, pe care mi le-ați spus, pentru strălucirea pe care o dăruiti acestui moment solemn din viața mea și, probabil, din viața Bisericii. Vă mulțumesc tuturor celor ce m-ați îmbrățișat cu căldură și cu dragoste, ierarhi,

vlădici și preoți, cei ce ne cunoaștem de ani și ani de zile, slujind împreună pe întinsul țării.

Îi mulțumesc Prea Sfințitului Episcop Petru, locțiitor de mitropolit al Basarabiei! Iată că noi, Biserica, făcând un pas înaintea politocului — și va trebui să-l facem și de acum încolo — trezim sentimentul că România este, totuși, în hotarele ei rotundă ca o azimă de jertfă, proaspătă și bine mirositoare. Pentru această rotunjime a României și pentru acest sentiment plenar al românismului nostru să-i mulțumim lui Dumnezeu și să-l rugăm ca pasul pe care-l face astăzi Biserica să fie făcut de întreaga națiune într-un viitor cât mai apropiat!

Să ne ajute Bunul Dumnezeu!

După închiderea ședinței Sfântului Sinod, seara, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului a avut o scurtă consfătuire cu reprezentanții Eparhiei Clujului: membrii Adunării eparhiale, membrii Permanenței Consiliului eparhial, protopopii eparhiei, decanul Facultății de teologie și directorul Seminarului teologic din Cluj-Napoca, în frunte cu Prea Sfințitul Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul, care au participat la actul de alegere, prilej cu care s-a stabilit ca hirotonia întru arhiereu și instalarea părintelui Bartolomeu Anania să aibă loc în catedrala din Cluj-Napoca, duminică 7 februarie 1993.

Stabilirea datei hirotonirii întru arhiereu și a înscăunării noului arhiepiscop a deschis calea pregătirilor trebuitoare în vederea primirii înalților oaspeți și invitați ce aveau să cerceteze cu acest prilej cetatea Clujului. Toți slujitorii Eparhiei Clujului, de la membrii Permanenței Consiliului eparhial și până la studenții teologi și elevii seminariști și-au asumat cu însuflețire îndatoriri concrete în cadrul programului întocmit în acest scop. Un comitet de organizare, pe plan local, a festivităților, sub îndrumarea Prea Sfințitului Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul, a coordonat activitatea obștească menită să asigure reușita pregătirilor.

HIROTONIREA ÎNTRU ARHIEREU

Ceremonia hirotonirii întru arhiereu a nou-alesului arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului a avut loc duminică 7 februarie 1993, în catedrala arhiepiscopală din Cluj-Napoca și s-a bucurat de prezența numeroasă a membrilor Sfântului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Această dată a coincis cu ziua de naștere a Prea Fericitului Patriarh Teoctist, care a aniversat frumoasa vârstă de 78 de ani.

În fapt, ceremonia a început încă de sâmbătă 6 februarie, la amiază, când convoiul de mașini cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu Anania, porniți dis-de-dimineață din București, a fost întâmpinat pe Dealul Feleacului de Înalt Prea Sfințitul Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei

și Înalt Prea Sfințitul Antonie, mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, însoțiți de reprezentanți ai Centrului eparhial. În fața catedralei arhiepiscopale, Prea Fericitul Patriarh Teoctist, Înalt Prea Sfințitii Mitropoliți Daniel al Moldovei și Bucovinei și Antonie al Ardealului, Crișanei și Maramureșului și Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu Anania au fost așteptați de Prea Sfințitul Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul, înconjurat de clerici și credincioși. Apoi, întregul sobor de ierarhi, de preoți și diaconi, urmați de credincioși, au intrat în sfântul lăcaș, unde s-a oficiat slujba Te-Deum-ului.

În continuare, seara, la ora 18,00, s-a săvârșit slujba Vecerniei, de către Prea Sfințitii Episcopi Gherasim al Râmnicului, Ioan al Oradiei și Justinian al Maramureșului și Sătmarului, ajutați de Prea Cuviosii Arhimandriți Grigore Băbuș, protosul catedralei patriarhale din București și Irineu Chiorbejea, starețul mănăstirii Neamț, precum și de alți preoți slujitori, de față fiind și nou-alesul arhiepiscop, Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu Anania.

Au fost prezenți la slujbă, Prea Sfințitii Episcopi Andrei al Alba-Iuliei, Calinic al Argeșului și Timotei al Aradului, Ienopolei și Hăl-magiului, Prea Sfințitii Episcopi Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, Gherasim Putneanul, vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Irineu Bistrițeanul, vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și Prea Sfințitul Emilian Arădeanul, arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hăl-magiului, precum și profesori ai Facultății de teologie și ai Seminarului teologic din Cluj-Napoca, preoți, studenți teologi și elevi seminariști, numeroși credincioși.

După otpustul Vecerniei și rostirea rugăciunilor începătoare, Prea Sfințitii Episcopi slujitori au săvârșit *chemarea ipopsifiului* Bartolomeu la treapta arhieriei. Mai întâi, Prea Sfințitul Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, a făcut vestirea: «În ziua de 21 ianuarie 1993, Colegiul electoral bisericesc, întrunit în sala sinodală a Patriarhiei, v-a ales ca arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului și v-a acordat rangul de arhiereu». Făcându-i-se apoi chemarea pentru rangul de arhiereu și întreat dacă primește, Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu a răspuns: «Eu, smeritul între ierei, cu multă smerenie și frică de Dumnezeu primesc cu responsabilitate și bucurie sarcina grea a arhieriei». În continuare, Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu a mulțumit Colegiului electoral bisericesc pentru alegerea făcută și Sfântului Sinod care a validat această alegere, în urma cuvenitei cercetări canonice, precum și ierarhilor de față pentru osteneala ce și-au luat de a veni până la Cluj, apoi a semnat declarația înaintea Prea Sfințitilor Episcopi care i-au făcut chemarea la treapta arhieriei și a tuturor celor prezenți: «Iată, am scris cu mâna mea și semnez», după care s-a îmbrățișat cu ierarhii slujitori și au intrat cu toții în Sfântul Altar.

La sfârșit, Prea Sfințitul Episcop Andrei al Alba-Iuliei a arătat pe scurt că cei prezenți la slujba Vecerniei, prin rugăciuni și cântări, au cerut Părintelui Ceresc să-l țină sănătos pe Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu Anania, cel chemat să fie arhipăstorul Eparhiei

Clujului, spre a fi slujitor înțelept, blând și puternic în credință și a subliniat că este pe deplin încredințat că nou-alesul arhiepiscop a fost inzestrat din belșug de Dumnezeu cu aceste virtuți, de care este atâta nevoie astăzi și mai ales în aceste părți ale Transilvaniei, în lupta împotriva răului și a păcatului.

Duminică dimineța, istoricul lăcaș al catedralei din Cluj, care a fost martoră atâtor memorabile evenimente bisericesti și naționale, a primit într-o atmosferă sărbătorească pe înalții ierarhi, pe distinșii oaspeți și invitați, clerici și mireni, dimpreună cu mulțimea impresionantă a credincioșilor din oraș și din parohiile apropiate, veniți să participe la hirotonia noului lor arhipăstor.

În dangătul clopotelor ce vesteau bucuria acestei sărbători, la ora 9,00, soborul de ierarhi, de preoți și diaconi, având în mijlocul lor pe Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, înveșmântați în frumoase odăjdii, au coborât de la reședința arhiepiscopală și s-au îndreptat spre catedrală, prin culoarul format în mijlocul credincioșilor de studenți teologi și elevi seminariști.

Alături de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în soborul ierarhilor se aflau: Înalt Prea Sfințitul Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei și Înalt Prea Sfințitul Antonie, mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, Prea Sfințitul Gherasim, episcopul Râmnicului, Prea Sfințitul Andrei, episcopul Alba-Iuliei, Prea Sfințitul Calinic, episcopul Argeșului, Prea Sfințitul Timotei, episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmașului, Prea Sfințitul Ioan, episcopul Oradiei și Prea Sfințitul Teofan Sinaitul, episcop-vicar patriarhal, Prea Sfințitul Gherasim Putneanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Prea Sfințitul Irineu Bistrițeanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și Prea Sfințitul Emilian Arădeanul, arhieru-vicar al Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmașului.

În catedrală, ocupând locurile cuvenite, așteptau în liniște și cu adâncă emoție începerea slujbei, membrii Consiliului eparhial și ai Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Clujului, cadrele didactice de la Facultatea de teologie și de la Seminarul teologic din Cluj-Napoca, consilierii Centrului eparhial, protopopii Arhiepiscopiei Clujului, stareții și stărețele mănăstirilor din Eparhia Clujului, delegații eparhiilor din Mitropolia Transilvaniei, membri ai familiei părintelui Bartolomeu, preoți din Cluj-Napoca și din parohiile învecinate, studenți teologi și elevi seminariști, numeroși credincioși.

Au fost prezenți, din partea celorlalte culte din municipiul Cluj-Napoca, următorii: Prea Sfințitul George Guțiu, episcop greco-catolic, Eminentă Sa Csiba Kálmán, episcop reformat, Eminentă Sa Kovács Lajos, episcop unitarian, Eminentă Sa Mósés Árpád, episcop evanghelic și Monseniorul A. Cziriák, protopop romano-catolic, însoțit de vicarii lor sau de alți reprezentanți ai cultelor menționate.

Din partea autorităților de stat, au participat: Dl. consilier prezidențial Victor Opaschi, reprezentantul D-lui Ion Iliescu, Președintele României, Dl. Prof. Gheorghe Vlăduțescu, ministru secretar de stat al Secretariatului de stat pentru culte, Dl. Prof. Ionel Roman, secretarul Biroului executiv al Camerei Deputaților, Dl. Prof. Grigore Zanc, pre-

fectul județului Cluj, Dl. Prof. Victor Constantinescu, președintele Consiliului județean Cluj, Dl. Gheorghe Funar, primarul municipiului Cluj-Napoca. De asemenea, au mai participat și alți reprezentanți ai autorităților locale, ai Universității «Babeș-Bolyai» și ai unor instituții de cultură din Cluj-Napoca și din alte orașe din cuprinsul Eparhiei Clujului, numeroși oaspeți și alți invitați.

Înainte de începerea Sf. Liturghii, s-a oficiat slujba: «Cercării și desemnării ipopsifiului», în cadrul căreia ipopsifiul Bartolomeu, îmbrăcat în epitrahil și telon, a fost adus din Sfântul Altar de către Prea Cuviosii Arhimandriți Grigore Băbuș și Irineu Chiorbeja și prezentat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și Înalt Prea Sfințiților Mitropoliți și Prea Sfințiților Episcopi, zicând: «Se aduce prea iubitului de Dumnezeu ipopsifiul Bartolomeu, spre a fi hirotonit arhieru, în funcția de arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului». La întrebările puse, pe rând, de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel și de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie, referitoare la dreapta mărturisire a credinței, cel chemat la treapta arhieriei a răspuns citind cele trei părți ale mărturisirii sale de credință, la care soborul arhieresc l-a binecuvântat, spunând: «Harul Sfântului Duh să fie cu tine, luminându-te și înțelepțindu-te în toate zilele vieții tale».

În continuare, s-a oficiat Sf. Liturghie, plină de har și îndestulare duhovnicească, la care a slujit Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și soborul tuturor ierarhilor prezenți, precum și cei doi arhimandriți, decanii Facultăților de teologie de la București, Sibiu, Cluj-Napoca și Oradea, starețul mănăstirii Nicula, un preot al catedralei și mai mulți diaconi. Răspunsurile au fost date cu deosebită sensibilitate și căldură, într-o manieră de înaltă ținută interpretativă, de corul mixt al catedralei arhiepiscopale, dirijat de P.C. Arhidiacon Prof. Ioan Brie.

La momentul rânduit a avut loc hirotonia intru arhieru a Prea Cuviosului Arhimandrit Bartolomeu Anania.

După întreita cântare «Sfinte Dumnezeule», candidatul la hirotonie a fost condus în fața Sfântului Altar, unde a făcut trei metanii, iar Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a binecuvântat. Apoi, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie l-au luat de mâini și au înconjurat Sfânta Masă, cu cântările: «Sfinților mucenici...», «Mărire Ție, Hristoase...» și «Isaie dănțuiește...». Este cea de-a treia cununie cu altarul bisericii pentru părintele Bartolomeu pe drumul ascendent al slujirii sacerdotale: diacon, preot și, acum, arhieru.

A urmat, îndată, momentul culminant al hirotoniei. Cei aflați sub bolțile catedralei și-au plecat genunchii și inima, implorând pogorârea Duhului Sfânt, care pe cele neputincioase le întărește și pe cele cu lipsă le împlinește. Ipopsifiul a îngenunchiat, cu mâinile pe Sfânta Masă, și i s-a pus pe cap omoforul arhieresc și Sfânta Evanghelie, iar Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și Înalt Prea Sfințiții Mitropoliți și Prea Sfințiții Episcopi s-au rugat invocând Duhul Sfânt și punându-și, ca oarecând Sfinții Apostoli, mâinile lor peste cel ales să fie slujitor și următor Marelui Arhieru Iisus Hristos, în neîntrerupta

sucesiune ierarhică. Lucrarea lui Dumnezeu Atotfăitorul covârșește iarăși răptura, o întărește și o sfințește spre slujba slavei Sale și spre mântuirea sufletelor noastre. Sus să avem inimile !

Noul hirotonit în cea mai înaltă treaptă a preoției a fost apoi prezentat credincioșilor, în timp ce Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist i-a înmănat însemnele arhieresti : sacosul, omoforul, engolpionul, crucea și mitra, rostind de trei ori : «Vrednic este!». Răspunsul a fost dat într-un glas de corul catedralei și de toți cei prezenți la slujbă : «Vrednic este!» cu adevărat de această cinstită și demnită, căci toate sunt sub oblăduirea voii lui Dumnezeu.

După ce ierarhii l-au îmbrățișat și l-au felicitat pe cel hirotonit întru arhierie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, într-o scurtă cuvântare, a prezentat credincioșilor personalitatea Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu Anania, noul arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, care s-a arătat vrednic de această cinstită, prin statornicia sa în dreapta credință și prin lucrarea sa rodnică și țără de preget în slujba Bisericii Ortodoxe Române, dând, în îndeplinirea tuturor în-sarcinărilor la care a fost chemat, dovezi de neclintită ascultare față de rânduielile noastre bisericesti. Totodată, Prea Fericirea Sa a scos în evidență înaltele calități morale și intelectuale ale celui peste care s-a pogorât harul lui Dumnezeu, precum și meritele sale cărturărești în ogorul vieții noastre spirituale, făcându-i apoi urări de rodnică și îndelungată arhipăstorire.

Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu a mulțumit pentru urările ce i-au fost adresate și a dat întâia binecuvântare arhierescă cu dicherul și tricherul, rostind cuvintele : «Doamne, Doamne, caută din cer și vezi...», după care ierarhii slujitori s-au retras, lăsând protia noului arhiepiscop, care a continuat, potrivit rânduielii, împreună cu soborul de preoți și diaconi, Sf. Liturghie până la sfârșitul ei.

S-au citit, pe rând, Apostolul și Evanghelia zilei, având ca pericopă pilda vameșului și a fariseului, care ne învață că pe cei smeriți Dumnezeu îi înalță și le dă har. Așa a fost răsplătită și smerenia părintelui Anania !

A început apoi ectenia întreită, la care s-a făcut prima pomenire a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu. Domnul Dumnezeu să îl pomenească și în Împărăția Sa cea cerească ! În cadrul ecteniei, Înalt Prea Sfinția Sa a rostit rugăciunea de mulțumire. A fost prima sa rugăciune după hirotonie și, desigur, cea mai cuvenită.

S-a săvârșit, în continuare, ieșirea cu Sfintele Daruri, când credincioșii ingenunchează, lepădând toată grija cea lumească. Arhierul s-a rugat, iarăși, purtând Darurile euharistice și pomenind pe toți și pe toate, vii și adormiți, Biserica luptătoare și Biserica triumfătoare.

A urmat momentul sublim al Jertfei euharistice, când Mântuitorul Hristos însuși coboară, iarăși, printre noi și se jertfește pe Sfântul Altar, în chipul pâinii și al vinului, Cină împărătească a sufletelor, spre iertarea păcatelor și moștenirea vieții celei veșnice. Încă un moment de taină și de har ceresc pogorât peste cei prezenți și peste Darurile ce sunt puse înainte, pe Sfânta Masă.

Rânduiala liturgică a continuat, apoi, cu ectenia cererilor, care se încheie cu rugăciunea pentru unitatea credinței, astăzi cea mai arzătoare cerință a creștinătății. Rugăciunea Domnească, imediat următoare, i-a chemat pe toți, ca fii ai aceluiași Tată ceresc, la această comuniune a credinței, pe care ne-o vestește Sfânta Scriptură, prin cuvintele: «Un Domn, o credință și un botez».

Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu a împărtășit, apoi, pe preoții și diaconii slujitori cu Trupul și Sângele Domnului, pâinea cea cerească și paharul vieții, iar în fața ultimei părțicele a zis întâia oară: «Cinstitul și Preasfântul Trup al Domnului și Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos se dă mie, arhierul Bartolomeu, spre iertarea păcatelor mele și spre viața de veci».

Arhierul a pecelluit dumnezeiasca Liturghie și darurile ei sădite în sufletele tuturor, binecuvântând întreaga obște cu dicherul și tricherul: «Binecuvântarea Domnului peste voi, cu al Său har și cu a Sa iubire de oameni, totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor. Amin»!

INSTALAREA

Încheindu-se Sf. Liturghie, cu otpustul făcut de Prea Sfințitul Episcop-vicar Irincu Bistrițeanul, a urmat imediat ceremonia instalării Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu Anania, ca arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului.

După ce întreg soborul slujitor de ierarhi, de preoți și diaconi au ieșit pe solee, rânduindu-se în fața iconostasului, PC Pr. Prof. Mircea Păcurariu, decanul Facultății de teologie din Sibiu, a citit *Gramata mitropolitană de instalare*, dată de Înalt Prea Sfințitul Antonie, mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, care a purtat de grijă, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, de alegerea titularului în scaunul vacant de arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului.

Prin acest document tradițional, clerul și credincioșii Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului au fost vestiți că, de acum înainte, au un nou păstor duhovnicesc, ales canonic, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu Anania, căruia pot și trebuie să i se adreseze cu toată dragostea pentru lămurirea și rezolvarea problemelor lor spirituale. Totodată, Gramata îi povățuiește pe toți să-l cinstescă și să-i dea ascultarea cuvenită în toate împrejurările intru împlinirea îndatoririlor lor de buni fii ai Bisericii și de fii devotați ai Patriei noastre.

În continuare, Dl. consilier prezidențial Victor Opaschi a dat citire *Decretului prezidențial*, nr. 10, din 4 februarie 1993, de *recunoaștere* a Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu în scaunul de arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, pentru care a fost ales de Colegiul electoral bisericesc. (Decretul a fost apoi publicat în Monitorul oficial, Partea I, nr. 36, din 19 februarie 1993, p. 1).

După citirea *Gramatei de instalare* și a *Decretului de recunoaștere*, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oferit Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu *mantia*, ca «semn binecuvântat al părinteștei

purtări de grijă și al cuvântului lui Dumnezeu, care niciodată să nu înceteze a fi rostit» și i-a urât Înalț Prea Sfinției Sale s-o poarte cu dragoste și cu cinste spre slava Tatălui ceresc. Apoi, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Antonie i-a înmănat *cârja* de arhipăstor al Vadului, Feleacului și Clujului, spunând: «Primește toiagul acesta ca să păstorești turma lui Hristos cea incredințată ție. Celor ascultători să le fie, prin tine, toiag de reazem și întărire, iar pentru cei neascultători și nestatornici să-l întrebuințezi pe el ca toiag de tresvire, toiag de certare», după care l-a condus și l-a așezat în scaunul arhieresc.

Felicitându-l și îmbrățișându-l cu multă dragoste și căldură pe Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu, merit să-i fie, de acum, apropiat sprijin și colaborator, căci, potrivit organizării tradiționale, istorice și canonice a Bisericii Ortodoxe Române, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului face parte din Mitropolia Ardealului, Crișanei și Maramureșului, toți ierarhii din această Mitropolie alcătuind Sinodul mitropolitan, fiind în același timp membri ai Sfântului Sinod al întregii Biserici Autocefale Ortodoxe Române, *Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Antonie* a dat glas gândurilor și simțămintelor de care a fost animat cu prilejul acestei alegeri, rostind o emoționantă cuvântare.

De la început, Înalț Prea Sfinția Sa și-a exprimat bucuria că la această ceremonie a binevoit să participe chiar Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Teoctist, fapt pentru care i-a mulțumit în chip deosebit și în același timp, în numele tuturor celor prezenți, i-a adresat urări de sănătate, de viață și păstorire îndelungată, cu prilejul zilei de naștere a Prea Fericirii Sale, sărbătorită în această zi, 7 februarie, rostind cu căldură și din toată inima, *Întru mulți ani Stăpâne*, după tradiționala formulă ortodoxă. Totodată, Înalț Prea Sfinția Sa a mulțumit și celorlalți ierarhi pentru participarea la festivități, ca și tuturor invitaților și oaspeților, preoților și credincioșilor precum și tuturor celor prezenți în catedrală.

În continuare, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a făcut o scurtă incursiune în trecutul istoric al acestei eparhii, arătând că ea este moștenitoarea, de fapt, a trei episcopii și anume, a *Vadului*, întemeiată acum 500 de ani de binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, de curând canonizat, a *Feleacului*, întemeiată de un ierarh muntean pribeag peste munți și a *Clujului*, înființată după Marea Unire, în anul 1921, cu primul ei episcop Nicolae Ivan, ctitorul actualei catedrale și al reședinței, urmat în scaun de Nicolae Colan, cărturar luminat și bun patriot, care a rămas cu păstorii săi în timpul ocupării unei părți a Transilvaniei prin Dictatul de la Viena și, apoi, de Teofil Herincanu, om de rugăciune și de bună propovăduire ortodoxă, iar acum, aici, la Cluj, iată, a fost instalat, ca al patrulea ierarh, Înalț Prea Sfințitul Bartolomeu, chemat să desăvârșască această bună tradiție a înaintașilor, pe linia celor temeluite cu vrednicie de ei.

Referindu-se, apoi, la personalitatea nou-alesului arhiepiscop, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a scos în evidență meritele sale cărturărești, de poet și dramaturg, pe cele de misionar în America și, nu în ultimul rând, pe acelea de om care a suferit pentru credință și pentru iubirea de neam, trecând și prin închisori, și a precizat că la Cluj se

mai păstrează încă vii amintirile grevei studenților din 1946, în fruntea căreia s-a aflat studentul în medicină, pe atunci, Bartolomeu Anania, cu a sa tinerețe vulcanică, mereu gata de rezistență și de sacrificiu în fața pericolului ce se profila în acele vremuri peste țară. Totodată, Înalt Prea Sfinția Sa a făcut cunoscut că Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu lucrează în prezent la o nouă traducere a Sfintei Scripturi, căutându-i sensurile autentice acolo unde vechilor traducători le-au scăpat, apelând pentru aceasta la cei mai erudiți exegeți biblici, cât și la propriul său talent, ceea ce i-a îngăduit să găsească o mai fericită exprimare a adevărului biblic în frumoasa noastră limbă românească și a mai adăugat că Noul Testament, gata tradus, se află deja sub tipar. De asemenea, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a reliefat și ascendența transilvăneană pe linie paternă a Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu, tatăl Înalt Prea Sfinției Sale fiind transilvănean prin naștere, precum și faptul că noul arhiepiscop, deși vine acum de peste munți, cunoaște bine problemele specifice Bisericii din Transilvania, încă un motiv în plus pentru care Transilvania îl primește astăzi cu bucurie acasă.

Încredințat fiind că la toate înfăptuirile de până acum, Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu va adăuga încă multe altele, consacrandu-se cu dăruire noii sale misiuni, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a amintit Înalt Prea Sfinției Sale că Eparhia Clujului, care-l primește cu încredere și cu iubire, dar și cu speranțe, așteaptă să fie cercetată de arhipăstorul ei, că multe probleme, adesea de oameni incurcate, din neștiință, din interese egoiste și, nu de puține ori, din răutate, trebuie grabnic rezolvate, cu dăruire, cu competență, cu echilibru în toate, dându-li-se orașelor și satelor preoți, celor suferinzi mângâiere, tinerețului îndrumare, credincioșilor temeieri de mântuire. În același timp, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a adresat Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu indemnul de a-și împreuna priceperea, talentul, cunoștințele și puterea de muncă cu cei care ostensec la împlătirea între teologie și cultură, atât de necesară astăzi când, pe de o parte, o pseudocultură rupe mințile și inimile oamenilor de cult și îi dezorientează și, pe de altă parte, culte scăpate de sub rigorile tradiției și ale spiritualității de înaltă puritate a Sfinților Părinți degenerază în forme simpliste și uneori chiar monstruoase, cum sunt sectele satanice și altele asemănătoare lor. Din această perspectivă și cu aceste motivări, a mai arătat Înalt Prea Sfinția Sa, suntem chemați să arătăm că filosofia, știința și cultura nu contrazic religia, ci o confirmă, văzând în ea, la capătul fiecărei cercetări oneste, întâlnirea cu Dumnezeu. De aceea, trebuie să împiedicăm orice ruptură între teologie și cultură, între cultură și tradiție, subsumându-le pe toate unei deveniri echilibrate, care să realizeze Împărăția lui Dumnezeu în noi, încă din această lume.

În incheiere, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a făcut nou-lui titular al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului urări de arhipăstorie îndelungată și rodnică, sub binecuvântarea și cu ajutorul lui Dumnezeu.

A luat apoi cuvântul, în numele Centrului eparhial Cluj, al preoților și credincioșilor din eparhie și al său personal, *Prea Sfințitul Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul*, care a pus, mai întâi în evidență câteva aspecte din bogata slujire de până acum a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu, arătând că, după studii teologice strălucite la București, Sibiu și Cluj, unde, de asemenea, a studiat medicina și muzica, a fost tuns în monahism și hirotonit ierodiacon în 1942, iar în 1965, după un șir lung de activități în cadrul Patriarhiei Române, a plecat în SUA spre a servi Arhiepiscopia noastră de acolo, ca director al cancelariei, redactor al revistei și almanahului *Credința* și reprezentant pentru relațiile ecumenice, fiind hirotonit ieromonah în 1967 și ridicat de Sfântul Sinod la rangul de arhimandrit. Întors în țară, a mai adăugat Prea Sfinția Sa, părintele Bartolomeu a funcționat, între anii 1976—1982, ca director al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și a continuat, totodată, să scrie și să publice, fiind un scriitor de talent, din al cărui condei au izvorât, în toți acești ani, cărți impresionante, între care *Miorița* (1966), *Meșterul Manole* (1969), *Cerurile Oltului* (1990) și *Pro Memoria* (1992), ce i-au impus prin originalitatea lor creatoare în panteonul culturii noastre naționale.

După ce a conturat prin câteva linii generale portretul fizic al Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu, «înalt, sobru, ferm, cu ochii vii, grav în sacerdoțiu și familiar în societate, stăpânind versul și limba magistral», Prea Sfințitul Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul, având în vedere valoarea personalității Înalt Prea Sfinției Sale, a cărei dimensiune culturală este bine cunoscută, a subliniat acele calități pe care, ca nimeni altul, le întrunește noul arhiepiscop și care se potrivesc de minune Clujului, ca cel mai important centru cultural al Transilvaniei și anume: este *iubitor de patrie și popor și este iubitor de Biserică*; este *animat de spiritul innoitor și în sfârșit, în frământătura oamenilor de astăzi, aduce cu sine pe meleagurile Clujului, fermentul unității și al armoniei*. Având la cârma ei un arhipăstor cu asemenea însușiri alese, a spus în încheiere Prea Sfințitul Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul, eparhia poate spera la un mai bun spor duhovnicesc atât pentru intelectualitatea Clujului, cât și pentru smeriții credincioși din țara Feleacului și de pe plaiurile Bistriței și Năsăudului, iar ființa românească se va întări în aceste părți, trăind alături și împreună cu alte etnii și culte, pe temeiurile egalității și stimei reciproce.

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, adresându-se Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu, noul arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului și tuturor participanților la această sărbătoare a Bisericii noastre, oaspeților și invitaților, reprezentanților celorlalte culte, preoților și credincioșilor prezenți în catedrală, a rostit următoarea cuvântare:

Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,

Onorați reprezentanți ai forurilor centrale și locale de Stat,

Iubiți frați întru Hristos, reprezentanți ai Bisericilor din Transilvania,
Iubiți credincioși,

«Ziua de astăzi, ca și cea de ieri, sunt zile însemnate nu numai pentru rostul slujirii mele în Biserica neamului nostru, ci și pentru ierarhii, preoții și toți cei ce am avut bucuria să ne aflăm lângă noul arhipăstor al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, în ziua primirii hirotoniei sale în treapta arhierescă și înaltei slujiri a credincioșilor. Sunt zile de mare însemnătate, așadar, pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română. Impreună cu frații noștri întru slujirea Cuvântului din partea celorlalte Biserici, ne-am împărtășit din aceeași bucurie și l-am înconjurat cu aceeași dragoste pe Inalt Prea Sfințitul Bartolomeu Anania, noul arhipăstor al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului. Este darul lui Dumnezeu ca la aceeași Sfântă Liturghie și în aceeași duminică să săvârșim hirotonie și instalare, lucrare vădită și neîntreruptă a Duhului Sfânt: slujirea sfințitoare împreună cu slujirile călăuzitoare și predicatoriale. Aceste momente constituie, chiar de pe acum, pietre de temelie în strădania de viitor a noului ierarh și de asemenea o nădejde vie pentru dreptmăritorii creștini și slujitorii altarelor de pe aceste binecuvântate ținuturi românești.

De altfel, fețele tuturor credincioșilor, prezenți la Sfânta Liturghie în această măreață catedrală, mărturisesc bucuria duhovnicească prilejuită de hirotonirea și instalarea, cu îndeplinirea ceremonialului prevăzut de rânduiala ortodoxă. La bucuria noastră s-a adăugat cea exprimată și din partea conducătorilor celorlalte culte din Cluj-Napoca, fapt ce ne îndreptățește să vedem continuarea relațiilor ecumenice frățești care se dovedesc a fi tot mai necesare în viața Bisericilor noastre, bazate tot mai profund pe învățătura Mântuitorului Hristos, pe respect și sinceritate reciprocă.

Neîndoielnic că și pentru noul ierarh, hirotonit, și instalat astăzi, această zi constituie, întâi de toate, o mare asumare a responsabilității Bisericii în societate, un prilej de reflecție asupra rolului păstorului duhovnicesc față de cerințele fiilor săi duhovnicești, așa cum am făcut toți ierarhii în fața lui Dumnezeu, a credincioșilor și aceasta într-o măsură mult mai mare într-o lume atât de frământată. Căci în fața lui Dumnezeu, în fața Dreptului Judecător, în fața Celui ce ne-a chemat și ne-a trimis la predicare (Ioan 20, 21—23) avem a da socoteală despre cum am gândit, ce am înjăptuit și mai ales ce fel de învățătură și pildă am oferit turmei celei cuvântătoare încredințată nouă spre păstorie. Acest sentiment al marii răspunderi păstorești îl are fiecare ierarh, în orice moment, în orice clipă a vieții sale, dar mai ales când se află

in stare de chivernisitor al Tainelor lui Dumnezeu și împreună cu El lucrător. În spiritul mărturisirii drepte credințe ortodoxe strămoșești, mărturisire auzită astăzi înainte de hirotonie, crezul Sfinților Părinți, și-a desfășurat, își desfășoară și își va desfășura misiunea Biserica noastră românească de-a pururi, drept învățând poporul cel insetat de apa cea vie a Cuvântului Adevărului lui Hristos.

Alegerea, ca cel de al patrulea arhipăstor la Cluj, a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu, adeverește lucrarea Duhului Sfânt de înnoire, de primenire, de împlinire și de sfințire în sânul Bisericii. precum și faptul că cei chemați la această slujire se supun în fapt chemării Duhului Sfânt prin votul măritului Colegiu electoral bisericesc. În acest chip se păstrează și lucrează în Biserică, prin slujitorii și fiii ei, darurile duhovnicești ale Duhului Sfânt spre «zidirea Bisericii» (I Cor. 14, 12). În această zi mare, cu dragoste, depun mărturie că Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu a fost chemat în urmă cu numai trei ani la una din cele mai înalte slujiri ale Sfintei noastre Biserici. Și înainte, încă de acum 44 de ani, când amândoi ne găseam sub ascultarea vrednicului de pomenire patriarh Justinian Marina, acesta l-a aflat vrednic să fie ridicat la treapta arhierească. Atunci, în anul 1949, smerenia și profunda viață interioară l-au ținut pe tânărul părinte Bartolomeu Anania în locuri cu răspundere mai modestă dar de importanță pentru Biserică. Astăzi se îndeplinește cuvântul Scripturii care zice că celor smeriți li se dă har (Pilde 3, 34; I Petru 5, 5). Înălțarea în Biserică înseamnă, așa cum am amintit mai înainte, cele mai copleșitoare răspunderi și slujirea tuturor.

Bucuria duhovnicească pe care o trăim acum se împletește oarecum cu o nuanță de nostalgie, de tristețe chiar, pentru faptul că, din păcate, nu toți cei chemați să predicăm Evanghelia — chiar la același neam — slujim la același Sf. Altar și nu ne împărtășim din același Sf. Potir. Că nu suntem «una» în Hristos (Gal. 3, 28), așa cum Mântuitorul Hristos S-a rugat să fim «una» (Ioan 17, 11), așa cum am și fost până la 1700. Știm că Biserica este «una, sfântă, sobornicească și apostolească». Mărturisim că Hristos este capul unui singur trup (I Cor. 13, 27) și toți ierarhii creștini ar trebui să aparțină unei singure comunități creștine, spre «a fi priviți ca niște slujitori ai lui Hristos» (I Cor. 4, 1). Realitatea este însă alta. Este dureroasă, sfâșietoare chiar, când ne gândim că nu putem să ne strângem laolaltă nici chiar noi, ierarhii români, ci stăm departe unii, despărțiți și împărțiți. Evenimentul de astăzi, sfintele rugăcuni înălțate către cer, Sf. Liturghie ce s-a săvârșit în catedrală, ar trebui să constituie pentru noi mesaje sfinte, permanente chemări adresate nouă tuturor: clerului, credincioșilor, oamenilor de cultură, tine-

retului, de a milita și lucra neincetat pentru regăsirea identității noastre, spre a realiza o comunitate creștină, avându-L pe Hristos, Domnul și Mântuitorul nostru. Idealul unității Bisericii la care Mântuitorul Hristos ne cheamă stăruitor nu trebuie să-l uităm niciodată, pe tot parcursul vieții noastre.

Ne găsim în Cluj, un oraș din Transilvania plin de istorie. Un colț de țară românească, primitor și ospitalier al altor naționalități și credințe, unde fiecare efort, fiecare cuvânt și fiecare act îndreptat spre dragoste, înțelegere și împreună-lucrare este prețuit la adevărata lui valoare. Aceeași tendință de colaborare trebuie să ne ducă pe toți spre zidirea adevărului, a aceluia Adevăr a cărui temelie este Biserica Dumnezeului cel viu (I Tim. 3, 15).

Ce aș putea să-i spun mai mult Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu, decât că mă fac mesagerul iubirii și prețuirii tuturor ierarhilor Bisericii noastre, al credincioșilor, tineretului creștin, al clerului de mir și monahal, față de strădania pastorală și cărturărească a Înalt Prea Sfinției Sale dăruindu-și talentul și resursele sufletești în slujba Bisericii, a artei literare și frumosului care înobilează ființa umană. Reînnodăm astfel un fir scump Bisericii noastre, acela de a avea în soborul ierarhilor și un poez și cărturar, urmaș al mitropoliților, iubitori de cuvânt și vers: Simeon Ștefan, Varluam, Dosoftei și alții.

Cred din toată inima că Dumnezeu călăuzește viața Bisericii noastre și a fiecăruia din noi în parte. Sunteți, Înalt Prea Sfințite Bartolomeu, acasă, aici, la Cluj, așa după cum vi s-a spus, purtând bueriile și tristețile, versurile mioritice măiestrite, precum și amintirea suferințelor anilor ce au trecut. Iar suferințele pe care le-ați încercat în viață n-au fost nici mai mici, nici mai puține ca acelea ale înaintașilor noștri, martirizati pentru Ortodoxie, în Ardealul pătimirilor românești. Venind ieri prin Aiud v-am simțit fiorul și vibrația stărilor sufletești care v-au copleșit la amintirea anilor grei de temniță petrecuți în acel oraș. Dar vicisitudinile vieții nu v-au doborât, ci mai vartos v-au călit și au rodit împliniri deosebite pe tărâm literar și duhovnicesc, culminând cu împlinirea la care azi suntem martori. Avem ferma nădejde, iubiți fii duhovnicești, că Sfântul Duh a așezat în acest scaun al Clujului pe cel de-al patrulea arhipăstor, ca un străjer cu inima trează, pururi veghetoare, spre tărâmurile drepte credințe; un cuget cuprinzător al oamenilor și al problemelor lor, un arhieru luminat de Duhul Sfânt care se va strădui, neincetat pentru binele Bisericii și al neamului nostru.

Exprim prețuirea mea deosebită față de conducătorii celorlalte Biserici din orașul Cluj, care au binevoit a participa la sărbătoarea noastră, precum și față de autoritățile centrale și locale de stat care, prin prezența lor, aduc mărturia dragostei și recunoștinței față de Biserica Ortodoxă, mama spirituală a poporului român. Implorând ajutorul lui Dumnezeu în tot ceea ce veți chibzui spre binele credincioșilor și clerului din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Vă însoțim cu dragostea și binecuvântarea noastră și a Sf. Sinod».

În încheierea ceremoniei din catedrală a vorbit cu adâncă emoție și căldură sufletească Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu Anania, noul ales arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, care a spus următoarele :

«Protocolul prevede ca, într-o asemenea împrejurare, noul ales, hirotonit și instalat să rostească o cuvântare scrisă, pe care și-a pregătit-o înaintea : voiam să fac acest lucru, și l-am făcut. Cer însă de la Dumnezeu îngăduință să vă vorbesc față către față, pentru ca să ne privim în ochi ; în măsura în care ochiul este oglinda sufletului, să ne privim în suflete. Este începutul cel bun, pe care va trebui să-l facem totdeauna de acum înainte : să ne privim adânc în suflet. Numai așa se statornicește relația dintre păstor și turmă. Noi, Biserica Ortodoxă, vorbim însă de o «turmă cuvântătoare», ceea ce înseamnă că, cel puțin în anumite arii care privesc viața ei directă și folul ei de a se manifesta, turma, are și ea ceva de spus, în timp ce noi, păstorii, trebuie să fim cu ochii și urechile țintă la ea. Să nu uităm că noi, românii, mai mult ca alte popoare, avem în folclorul nostru acea nestemată balada care se cheamă *Miorița* și în care oafa năzdrăvană dialoghează cu păstorul, un păstor al cărui destin nu-i este indiferent. Este duhul din care marele Andrei Șaguna și-a inspirat statutul după care Biserica noastră se călăuzește și astăzi (și care a fost aplicat și la alegerea mea) anume, participarea mirenilor la viața Bisericii : faptul că marele Colegiu electoral bisericesc, care îi alege pe episcopi, mitropoliți și patriarhi, este alcătuit din două treimi mireni și o treime clerici. Va trebui deci să comunicăm unii cu alții pentru ca din această comunicare să se nască adevărata comuniune ; turma să-și recunoască păstorul, prin glasul lui, iar păstorul să-și recunoască turma, prin glasul ei.

Așadar, săvârșitu-s-a :

Cuvine-se deci ca în ceasul acesta să-I mulțumesc mai întâi Atotputernicului și Milostivului Dumnezeu, Cel ce în marea Sa bunătate mi-a trecut cu vederea neîmplinirile vredniciei și, prin Biserica Hristosului Său, m-a chemat la plinătatea slujirii.

Cuvine-se ca în ceasul acesta să-mi aduc aminte, cu duiosie și recunoștință, de părinții mei după trup : de tatăl meu, Vasile Anania, cel născut în Bozul Sibiului, ai cărui strămoși m-au chemat și ei, de acolo, din pământul și văzcluhul transilvan ; de maica mea, Ana, fiica preotului Ioan Mărgăritescu din Amărăștii Vâlciei, cea care de mic m-a îndrumat la icoane și pentru prima oară mi-a dus la frunte cele trei degete cu care, mai târziu, aveam să țin și condeiul.

Cuvine-se ca în ceasul acesta să-mi aduc aminte de părinții mei duhovnicești, cei ce nu odată mi-au priment sufletul chiar și atunci când acesta nu era în stare de lacrimă.

Cuvine-se ca în ceasul acesta să-mi aduc aminte de dascălii mei cărturari, din toate școlile prin care am trudit, și nu în ultimul rând de cei ai Academiei teologice din Cluj, dintre care îl pomenesc cu cutremur pe admirabilul profesor de exegeză a Noului Testament, preotul Liviu Munteanu, schingiuit apoi și martirizat în temnițele comuniste.

Cuvine-se ca în ceasul acesta să-mi aduc aminte de ctitorii și descălccătorii acestei eparhii : de binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt ; de cei patru arhiepiscopi și mitropoliți ai Transilvaniei cu sediul la Feleac, de-a lungul a șapte decenii de comuniune cu Țara din miazăzi a Basarabilor și cea din răsărit a Mușatinilor ; de cei zece episcopi ai Vadului, de la Ioan și Anastasie până la Eftimie, cei ce au umplut aici un secol de sfințenie românească ; de primul episcop al Clujului, Nicolae Ivan, ctitorul acestei mărețe catedrale ; de episcopul — și mai apoi mitropolitul — Nicolae Colan, mare ierarh și cărturar, diortositor al Noul Testament, membru al Academiei Române, român care-n nevoi de grea cumpănă n-a știut ce e frica ; de predecesorul meu imediat, bunul și blândul arhiepiscop Teofil, a cărui loialitate față de Ortodoxia românească e pecetluită de însăși moartea sa.

Cuvine-se ca-n ceasul acesta să rostesc un cuvânt de sfântă mulțumire Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Înalt Prea Sfințitului Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei și Înalt Prea Sfințitului Antonie, mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, prin rugăciunea și mâinile cărora am primit astăzi arhieria în succesiune apostolică. Iată încă o taină a credinței noastre celei drepte : sentimentul și certitudinea că asupra noastră, cei de acum, operează unul și același Duh Sfânt care s-a pogorât atunci, *illo tempore*, în vremea aceea, la Cincizecime, peste ucenicii Domnului, că prin unul și același Duh Sfânt noi devenim contemporani cu apostolii, și apostolii cu noi. Timpul fizic se contractă, istoria ni se deschide în

evantai, și iată-ne împreună cu Cel ce este, în același timp, Alfa și Omega !

Cuvine-se ca-n ceasul acesta să-mi aduc aminte nu numai de cele ce au fost, ci și de cele ce vor fi. Da, noi ortodocșii, suntem în posesia unul bun de care vorbim mai rar : o teologie a amintirii viitorului. O amintire care se întemeiază pe totala noastră credință în puter-nicia și bunătatea lui Dumnezeu. Cităm în mod curent, cuvintele Mân-tuitorului : «Pe toate câte le cereți rugându-vă, să credeți că le veți primi și le veți avea». Există însă la sfântul Evanghelist Marcu un text extraordinar, care, în traducere corectă, sună așa : «Pe toate câte le cereți rugându-vă, să credeți că le-ați și primit, și le veți avea» (Marcu 11, 24). Este opera credinței noastre în acel Dumnezeu care «pe cele ce nu sunt le cheamă ca și cum ar fi», în acel Dumnezeu pentru care vir-tuții devine realitate în chiar clipa în care l-a gândit ; credința care nu e altceva decât «ființarea celor nădăjduite, dovada lucrurilor celor nevăzute» (Evr. 11, 1), credința în virtutea căreia cele viitoare capătă substanță, iar cele invizibile devin palpabile. Operând cu o astfel de credință, rugăciunea noastră încetează, de fapt, să mai fie cerere și de-vine o neincetată mulțumire. Înainte de a-l învia pe Lazăr, Domnul se afla în Betania, își ridică ochii la cer și rostește : «Îți mulțumesc, Pă-rinte, că M-ai ascultat!» (Ioan 11, 41). Mulțumirea precede minunea, ca și cum aceasta s-ar fi petrecut. În rugăciunea euharistică noi îi mul-țumim lui Dumnezeu nu numai pentru binefacerile Sale cele arătate și nearătate, pentru cele știute și neștiute, ci și pentru că El ne-a dăruit «împărăția ce va să vină». Da, îi mulțumim pentru ceea ce încă nu avem în virtutea nădejzii, dar pentru ceea ce deja avem în virtutea credinței. Iar într-o altă rugăciune liturgică ne aducem aminte nu nu-mai de groapa, de învierea, de înălțarea Domnului și de șederea Sa de-a dreapta Tatălui dar și (rețineți, ne amintim !) de cea de-a doua venire a Sa. Iată-ne deci, astăzi, contemporani nu numai cu apostolii Cincizecimii, dar și cu apostolii celor douăsprezece tronuri din preajma Dreptului Judecător ! A ne trăi plener creștinismul înseamnă a gusta, încă de pe-acum, din deliciale propriei noastre eternități.

Așadar, dacă într-adevăr avem o astfel de credință și dacă într-adevăr ne întemeiem pe ea, noi, încă de pe-acum, îi putem mulțumi lui Dumnezeu pentru tot ceea ce-I cerem și vom primi. El este Cel ce ne știe trebuințele dar și noi ni le cunoaștem. Noi știm că poporul ro-mân a trebuit să străbată patru decenii de dictatură atee comunistă, un drum străbătut cu jertfe, dar și cu poticniri. Noi știm că, în ciuda ma-terialismului său, ateismul comunist ne-a cerut cu precădere tocmai su-

fletul în care pretindea că nu crede, spre a ne răpi tocmai veșnicia, despre care pretindea că nu există. El, ateismul, știa ceea ce știe și Satana, anume că omul nu poate fi cucerit decât din propriul său interior, din cetatea inimii cea cu metereze multe. Aceasta este aria în care s-a dat adevărata luptă : nu asaltul frontal, nu încercuirea spectaculoasă, ci insinuarea perfidă prin spărturi de-abia perceptibile, substituirea unor planuri prin care anormalitatea să pară normală, la capătul unor succesiuni și perseverente răsturnări în ierarhia valorilor morale. A ne face să trăim zilnic anormalul ca normalitate, iată marea performanță a comunismului ateu, grefată pe un strat mai vechi de zguri fanariote, o somnolență din care, iată, ne-a trezit superba răzmeriță și magnifica jertfă a tinerilor noștri din Decembrie 1989.

Noi știm, așadar, că poporul român — fără să fie un popor bolnav, așa cum încă se mai spune uneori — are nevoie să se regenereze pe sine însuși, să renască, precum pasărea Phoenix, din propria-i cenușă. Mai știm că această regenerare trebuie să înceapă dinlăuntru, din cetatea cea din mijloc, încă bântuită de umbre. Și mai știm că ea nu se poate face decât prin restaurarea ierarhiei valorilor morale : primatul adevărului asupra minciunii, al încrederii asupra îndoielii, al curajului asupra lașității, al hărniciei asupra delăsării, al cinstei asupra corupției, al sincerității asupra ambiguității, al demnității asupra servilismului și, într-o cuprindere mai largă, primatul spiritului asupra materiei.

Ei bine, acest proces de regenerare morală nu se poate face decât prin conlucrarea a doi factori : religia și cultura, ambele alcătuind un singur front și amândouă fiind puse în slujba individului, a familiei și a societății. Cultura e menită să-i confere religiei acea deschidere spre setea de universalitate a sufletului omenesc ; religia, la rândul ei, e chemată să-i confere culturii dimensiunea interioară a sensului ei absolut, fără de care ea, cultura, ar rămâne un vast dar simplu laborator. «Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, și toate celelalte vi se vor adăuga» (Matei 6, 33). Suntem cu desăvârșire încredințați că sănătatea morală a poporului român odată redobândită, va atrage după sine și rezolvarea celor două mari deziderate ale ceasului de față : normalizarea stării economice și pacea vieții sociale.

Iată de ce Biserica — și în primul rând cea ortodoxă, ca mamă spirituală a poporului român și modelatoare- prin veacuri a sufletului nostru național — iată de ce Biserica este astăzi chemată să-și reactiveze vocația slujirii și să-și asume răspunderea pentru tot ceea ce poporul român este îndreptățit să aștepte de la ea. Și iată de ce aici,

în Transilvania, mai mult decât în celelalte provincii românești, Bisericile sunt chemate să-și refacă duhul comuniunii creștine, dar nu prin ambiguitatea unui ecumenism rău înțeles și rău practicat, al tendințelor de amalgamare doctrinară, ci prin redescoperirea și reafirmarea identităților proprii. Primul pas către comuniune e comunicarea; primul pas al comunicării e dialogul; iar dialogul real nu e posibil decât între două identități clare.

În ceea ce o privește, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, ca eparhie a Bisericii Ortodoxe Române, se declară gata să reia sau să deschidă dialogul cu unitățile eparhiale ale celorlalte Biserici creștine, și în primul rând cu cea de a doua Biserică românească, Greco-catolică. Știm, și unii și alții, — multe răni sunt încă deschise și că încă nu s-au găsit leacuri pentru vindecarea lor. Leacul cel mare nu poate veni decât de la dumnezeiescul Doctor al sufletelor și trupurilor noastre, pe care va trebui ca, mai întâi, să-L rugăm, împreună, să ne ajute, dacă însă ne vom ajuta și noi. Deocamdată vreau să le mulțumesc pentru întâmpinarea pe care mi-au făcut-o ieri dimineată prin presa locală. E timpul să mărturisesc că fac parte din generația universitară pe care o numesc «Cluj '46», un tineret universitar în care existau două asociații religioase: Frăția ortodoxă română studentească (FORS) și Asociația studenților români uniți (ASTRU).

Vreau să le spun celor ce nu știu — dar și celor ce știu, și din care mulți de față — că cele două asociații trăiau în perfectă armonie, că ne consultam reciproc, căutam să evităm punctele care ne separă și să le așezăm în față pe cele ce ne unesc, și că noi, ambele societăți, în ziua de 25 Martie 1946, la Bunavestire, am ținut în sala Colegiului Academiei o «Adunare generală a studenților creștini», când nu ne-am mai spus nici ortodocși, nici catolici, o adunare de suflet la care au participat, ca patroni, cei doi episcopi locali, Nicolae Colan și Iuliu Hossu. Și pentru că s-a făcut aici amintire de episcopul Nicolae Colan, aș vrea să o întregesc printr-o mărturie din vremea când eram președintele-delegat al Centrului studentesc «Petru Maior». Era înaintea conferinței de pace de la Paris, care, după cum știți, s-a ținut în 1947. Ei bine, în primăvara lui 1946, îndată după Paști, posturile de radio au anunțat că marile puteri, într-o conferință preliminară, au ajuns la concluzia că Ardealul de Nord îi aparține — și-i va aparține-ntotdeauna — României. În acea clipă, întreaga studentime a ieșit în stradă. În Piața lui Matei Corvin ne-am încolonat și am venit aici, în fața acestei catedrale și a Teatrului Național. Preot al acestei catedrale era părintele Laurențiu Curea, care a ieșit, împreună cu doi diaconi, și ne-a

binecuvântat, pe noi toți, cărora ni se adăugaseră mii de clujeni. Am îngenunchiat, am cântat «Hristos a înviat», după care am venit aici, sub balconul episcopului Nicolae Colan, ca să-i aducem omagiul tinerimii române pentru suferințele la care fusese supus sub stăpânirea hortiștilor. Tot noi, în frunte cu mine, călugărul de 25 ani, ortodox, am plecat pe Calea Moșilor, la reședința episcopului Iuliu Hossu, și l-am rugat să iasă în balcon; iar eu cu o mică delegație, am urcat și i-am spus: Prea Sfințite, studențimea noastră a venit să șteargă scuipatul unguresc de pe obrazul episcopului Hossu! și i-am sărutat fața și i-am sărutat mâna.

A fost generația care a făcut greva academică din iunie 1946, cea prin care s-a rostit ultima zvâcnire a demnității românești înainte de înstăpânirea jugului comunist asupra poporului nostru. Această generație încă mai trăiește și, iată, după peste patru decenii s-a întâlnit cu cea din 1989, prin care demnitatea românească s-a rostit din nou, scuturând jugul. Dacă noi, cei din prima generație, am trăit plin sentimentul solidarității românești, celor de acum le vine greu să priccapă de ce s-au certat părinții lor. Fac apel la aceste două generații academice și la inelul lor de logodnă: Dacă Dumnezeu a îngăduit și dacă istoria ne-a obligat să stăm în două străni, cuvînc-se cel puțin să refacem văzduhul duhovnicesc al uneia și aceleiași Biserici Românești. Noi, românii, am avut și avem prea mulți dușmani pentru ca noi, românii, să nu stăm laolaltă, începând cu Biserica. Și dacă noi vom sta împreună, atunci și cei ce nu ne iubesc vor fi obligați să priccapă că oamenii care trăiesc pe aceeași planetă, pe același continent și, cu atât mai mult, în aceeași patrie, nu au decât o singură întreită soluție: dialogul, conviețuirea, pacea.

Mulțumesc Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Înalt Prea Sfințitului Antonie și Prea Sfințitului Irineu Pop Bistrițeanul pentru cuvintele calde pe care le-au rostit. Îi mulțumesc Înalt Prea Sfințitului Mitropolit pentru Gramata de instalare. Îi mulțumesc Președintelui României pentru Decretul de recunoaștere.

Mulțumesc celor ce sunt de față, mitropoliți, episcopi, arhierei, preoți, călugări și credincioși.

Vă mulțumesc Dumneavoastră, tuturor, din toată inima, și-L rog pe Dumnezeu ca acesta să fie un început bun: dăruiaască-vă sănătate, lumină în viață, bucurii duhovnicești, dăruiaască-vă deschiderea largă a porților către viața viitoare, întru revărsarea Sfântului Duh. Amin!».

Solemnitățile hirotonirii și instalării Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu s-a constituit într-un adevărat moment de înălțare

duhovnicească pentru clerul și credincioșii Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, care l-au primit pe noul lor arhipăstor cu dragoste în suflete și bucuria strălucind pe chipurile tuturor.

Ceremonia încheindu-se, soborul de arhierei, de preoți și diaconi, înveșmântați în odăjdii, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist, având alături pe Înalț Prea Sfințitul Bartolomeu, noul chiriarh al Eparhiei Clujului, a ieșit din sfântul lăcaș în dangăt de clopote și în acordurile cântării «Mulți ani trăiască!», intonate de corul catedralei, dimpreună cu întreaga asistență și, făcându-și loc cu greu prin mulțimea de preoți și credincioși care așteptau afară, pentru a adresa direct ierarhului lor felicitări și urări de îndelungată și rodnică arhipăstorire, s-a îndreptat spre reședința arhiepiscopală. Aici, s-a oficiat un polihroniu pentru cei doi sărbătoriți, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cu prilejul aniversării zilei de naștere, și Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu, cu prilejul hirotonirii și înscăunării sale, apoi, conducerea Centrului eparhial le-a înmănat câte un mic dar la fiecare, spre aducere aminte de la acest popas sărbătorec, în timp ce ierarhii, preoții și diaconii de față le-au urat din toată inima un călduros «La mulți ani!»

În aceeași zi, la ora 14,00, Centrul eparhial al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului a oferit în cinstea evenimentului instalării noului arhiepiscop a agapă frățească la restaurantul «Victoria», din localitate, la care au luat parte înalții ierarhi, distinșii oaspeți, delegați și invitați, membrii Adunării eparhiale, preoți și credincioși.

Starea de libertate din țara noastră a adus, cum era și firesc, o îndoită bucurie acestei mese a dragostei frățești, la care exprimarea sentimentelor și gândurilor purtate în suflete și în cugete s-a putut face cât se poate de deschis, fără nici un fel de opreliști, noul ierarh fiind odinioară expulzat din orașul care acum i-a deschis porțile și l-a îmbrățișat.

În cadrul agapei au continuat rostirile de cuvântări și s-au ținut toasturi, iar un grup vocal de studenți teologi, condus de P.C. Pr. Asist. Vasile Stanciu, au interpretat cu măiestrie, dar și cu tinerească însuflețire frumoase imne religioase și cântări patriotice adecvate momentului.

Astfel, *Dl. Victor Opaschi*, consilier prezidențial, a transmis un mesaj din partea Domnului Ion Iliescu, Președintele României, prin care s-au adresat felicitări Înalț Prea Sfințitului Bartolomeu, venit la conducerea Eparhiei Clujului după o bogată activitate de scriitor, prozator, memorialist și i s-au dat asigurări că în noua misiune nu va fi singur, ci va avea «sprijinul conducerii locale, sprijinul Statului în construcții de biserici noi...», întrucât «Biserica Ortodoxă Română își are rolul ei recunoscut în păstrarea unității poporului nostru».

În numele autorităților locale au vorbit : *Dl. Prof. Grigore Zanc*, prefectul județului Cluj, *Dl. Prof. Victor Constantinescu*, președintele Consiliului județean Cluj și *Dl. Gheorghe Funar*, primarul municipiului Cluj-Napoca, exprimând bucuria de a-l putea primi astăzi cu dragoste pe noul arhiepiscop în cetatea Clujului, precum și sprijinul pentru lucrarea binefăcătoare a Bisericii strămoșești.

În continuare, *Dl. Prof. Gheorghe Vlăduțescu*, ministru secretar de stat al Secretariatului de stat pentru culte, a transmis un mesaj din partea Guvernului României, iar *Dl. Prof. Ionel Roman*, secretar al Biroului executiv al Camerei Deputaților, a vorbit în numele Parlamentului României, punând în evidență caracterul înălțător al momentului, marcat de instalarea în scaunul Eparhiei Clujului a unui teolog erudit și cărturar luminat, în persoana Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu Anania.

Din partea celorlalte culte au vorbit *Prea Sfințitul George Guțiu*, episcop al Episcopiei greco-catolice Cluj-Napoca și Gherla și locțiitor de mitropolit al Blajului, precum și *Eminența Sa Dl. Csiha Kalmán*, episcop al Episcopiei Reformate Cluj-Napoca, ținând să-și exprime nădejdea că noul ierarh ortodox al Clujului va fi un apostol al iubirii, care învinge orice dezbinare și ajută la cunoașterea reciprocă, la înțelegere și frățietate.

Câte un scurt, dar mișcător mesaj au adus la acest moment sărbătorec *Prea Sfințitul Gherasim*, *episcopul Râmnicului*, de pe plaiurile natale ale Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu, precum și *Dl. Prof. Oliviu Pascu*, rectorul Universității de Medicină și Farmacie, din partea unui domeniu al științei pe care l-a studiat în tinerețe Înalt Prea Sfinția Sa și anume medicina, iar intelectualitatea Clujului și-a prezentat omagiul față de noul arhipăstor prin rostirea *D-lui Acad. Ștefan Pascu*.

A luat apoi cuvântul *Dl. Acad. Ionel Haiduc*, rectorul Universității «Babeș-Bolyai», care a arătat, între altele, că uneori s-a întâmplat ca știința și religia să meargă în direcții deosebite, dar ele nu sunt totuși incompatibile și a subliniat că știința, deși este puternică, nu poate rezolva totul, rămânând religiei un spațiu unde operează credința. Pornind de aici, Domnia Sa a mai spus că oamenii de știință și oamenii religiei au datoria de a se înțelege și coopera, mai ales în ceea ce privește educația tineretului, care constituie o problemă de mare responsabilitate, urmărind să asigure tinerilor șansa de a-și putea forma în chip cât mai deplin personalitatea.

A urmat *Prea Sfințitul Timotei*, *episcopul Aradului* care, vorbind în numele său personal, dar și al Înalt Prea Sfințitului Nicolae Corneanu, mitropolitul Banatului, a remarcat că dintotdeauna între diferitele părți ale țării noastre românești a existat o unitate și o conlucrare strânsă și a dat ca exemplu faptul că, prin secolul al XVI-lea, pe scaunul vlădicesc de la Vad s-a aflat un ierarh hunedorean, pentru ca, în vremea din urmă, să fie episcop la Arad un fiu al Clujului, și l-a numit pe vrednicul de pomenire Vasile Aștileanu. În acest cadru, Prea Sfinția Sa a mai arătat că unitatea noastră românească a generat și legături strânse între noi românii și frații noștri de alte naționalități și confesiuni și și-a amintit cu plăcere de întrunirile interconfesionale ce se desfășurau

adeseori și la Cluj și care au constituit un bun prilej de cunoaștere reciprocă și de dialog.

Au vorbit, apoi, *Dl. Gheorghe Telea*, medic din Sibiu, coleg de facultate cu Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu, care a evocat amintiri din anii de studenție, când Înalt Prea Sfinția Sa a avut multe de suferit, *P.C. Pr. Prof. Constantin Galeriu*, care l-a prezentat pe noul arhiepiscop al Clujului ca om de aleasă cultură și ca misionar în America și *Prea Sfințitul Episcop-Vicar Gherasim Putneanul*, pentru a da citire unui mesaj de felicitare din partea Înalt Prea Sfințitului Pimen, arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților.

În continuare, părintele *Tertulian Langa*, vicarul administrativ al Episcopiei greco-catolice din Cluj-Gherla, coleg de generație cu Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu, a arătat că s-a aflat împreună cu Înalt Prea Sfinția Sa pe aceeași baricadă a luptei împotriva ateismului și comunismului, suportând amândoi ororile închisorilor, dar au ieșit din ele nebiruiți, sporiti întru nădejde și speranță și și-a amintit cum părintele Anania «ne hrănea în închisoare cu versurile sale pline de har». Apoi, vorbitorul a mai spus: «Am mulțumit Providenței pentru acest act al alegerii părintelui Anania ca arhiepiscop ortodox al Clujului... L-am așteptat cu nerăbdare pentru a sparge împreună și frontul de ne iubire și vrajbă ce s-a instaurat între noi, ca efect al vechii orânduiri».

Au mai luat cuvântul *P.C. Pr. Prof. Alexandru Moraru*, decanul Facultății de teologie ortodoxă din Cluj-Napoca, *P.C. Pr. Ioan Jeler*, protopopul Clujului, *Dl. Prof. Nicolae Totoianu*, membru al Adunării eparhiale, *Dl. Prof. Alexandru Fărcaș*, rectorul Conservatorului de muzică «Gheorghe Dima», *Dl. Valeriu Chișu*, ziarist din Oradea, care a adus un mesaj din părțile Bihorului, *P.C. Pr. Ioan Morar* din Gherla care, în numele preoțimii din eparhie, a recitat o frumoasă poezie, *P.C. Pr. Ilie Bolchiș*, preot pensionar și *P.Cuv. Monahie Nazaria Niță*, starța mănăstirii Văratec, unde s-a aflat câțiva ani, în popas de studiu și rugăciune, părintele Bartolomeu Anania.

Personalitatea remarcabilă și binecuvântată a noului arhiepiscop al Clujului a fost călduros omagiată și de *Înalt Prea Sfințitul Daniel*, *mitropolitul Moldovei și Bucovinei*, care a dat expresie recunoștinței tinerilor din Liga tineretului ortodox și din Asociația studenților creștini ortodocși față de solicitudinea cu care Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu a răspuns la chemările lor și a participat mereu la activitățile inițiate de aceste organizații creștine de tineret. Totodată, Înalt Prea Sfinția Sa a pus în lumină aportul deosebit al părintelui Anania și la întărirea vieții duhovnicești a mănăstirilor din Moldova, spunând: «Ați vorbit călugărilor nu numai ca un cărturar și un intelectual ce sunteți, ci și ca un trăitor și mărturisitor... Vă asemănați cu Sfinții Părinți, care și-au însușit cultura elinilor, dar numai pentru a avea astfel veșmântul în care să îmbrace sufletul, adică învățătura Sf. Evanghelii. Așa este și cultura ce ați agonisit-o: un veșmânt pentru a îmbrăca mesajul Evangheliei».

Apoi, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel a subliniat că trecerea părintelui Anania din Moldova spre Transilvania ține de o veche tra-

diție, inițiată de voievozii Moldovei, care și-au arătat mărinimia nu numai la ei acasă, construind biserici și mănăstiri, ci s-au înălțat sufletește și peste barierele munților, arătându-și dărnicia și în Transilvania, unde au zidit, de o parte și de alta a Carpaților, atât cetăți de apărare a teritoriului țării, cât și cetăți de apărare a integrității sufletului românesc, cum sunt mănăstirile și bisericile ortodoxe, de care avem atâta nevoie astăzi, când lumea este tot mai zbuciumată și frământată, iar noi suntem asaltați din toate părțile de tot felul de influențe rele.

În final, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel a spus că vede în alegerea Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu ca arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului un act al Providenței și a mulțumit Înalt Prea Sfinției Sale că nu s-a opus voinței lui Dumnezeu și dorinței oamenilor și a acceptat în cele din urmă să păstorească această binecuvântată parte de țară românească.

În continuare, tuturor celor prezenți la agapă li s-a adresat *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, care a mulțumit în primul rând Bunului Dumnezeu pentru că i-a hărăzit ca într-o asemenea zi să săvârșească, împreună cu ceilalți ierarhi, un lucru atât de mare și sfânt pentru Ardeal și pentru întreaga noastră Biserică, cum a fost acela al hirtonirii intru arhieru și al instalării noului arhiepiscop al Clujului. Totodată, Prea Fericirea Sa a mulțumit tuturor celor care i-au adresat felicitări și urări de sănătate și viață îndelungată cu prilejul aniversării zilei de naștere (7 februarie) și, reflectând la anii de când slujește Biserica strămoșească, a arătat că i s-au derulat într-o astfel de zi prin mîntă multe dintre evenimentele și faptele care s-au petrecut în viața Bisericii noastre, văzând în ele «lucrarea lui Dumnezeu și purtarea Lui de grijă față de noi».

Referindu-se apoi la luările de cuvânt, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus că s-au exprimat multe gânduri înțelepte, de către oameni de o mare diversitate de preocupări și s-a bucurat văzând că fiecare suflet se gândește la viitorul Bisericii și al neamului nostru și a înțeles, de asemenea, că nici laicilor nu le sunt străine unele împliniri ale Bisericii, care fără îndoială există, căci Sfântul Sinod a căutat ca orice lucrare săvârșită să fie spre folosul credincioșilor. În acest cadru, Prea Fericirea Sa a precizat că, în ultimii trei ani, prin efort și străduință s-a reușit să se introducă predarea religiei în școală, dar din neglijență și nepăsarea unor preoți, nu se face încă tot ce ar trebui în această direcție și, de asemenea, s-au recăștigat unele drepturi ce i-au fost interzise în trecut Bisericii, între care monopolul producerii obiectelor bisericești și dreptul de a face lucrare filantropică și a da asistență religioasă în spitale, cămine de bătrâni și de copii, în penitenciare, după cum o atenție aparte i s-a acordat tineretului, prin organizațiile sale specifice, cum sunt Liga tineretului ortodox și Asociația studenților creștini ortodocși. Se așteaptă încă și mai mult de la Biserică și e drept să fie așa, a mai adăugat Prea Fericitul Părinte Patriarh, trebuie însă să se știe că pentru aceasta este nevoie de efortul și strădania tuturor, de sprijinul și conlucrarea credincioșilor, a tinerilor și bătrânilor, a bărbaților și femeilor, a intelectualilor, a tuturor fiilor și fiicelor Bisericii noastre strămoșești.

În incheiere, Prea Fericirea Sa a felicitat Centrul eparhial Cluj, pe tinerii care au cântat la agapă și a mulțumit încă o dată tuturor aceluia care au amintit în cuvântul lor de ziua sa de naștere și i-au adresat urări de sănătate și de viață îndelungată, «socotindu-le gânduri sufletești și românești», căci «tot sufletul simte nevoia de comuniune». Incredințând dragostei lui Dumnezeu, precum și preoților și credincioșilor pe noul lor arhiepiscop, Prea Fericirea Sa l-a salutat cu bucurie pe Înalț Prea Sfințitul Bartolomeu cu prilejul înscăunării.

Șirul cuvântărilor de la masa oficială a fost încheiat, după rânduială, de *Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu*, care a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și membrilor Sfântului Sinod pentru participarea la slujba hirotonirii întru arhieru și la ceremonia de instalare a Înalț Prea Sfinției Sale în scaunul de arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului. De asemenea, a adus mulțumiri tuturor oaspeților și invitaților pentru vorbele bune pe care i le-au adresat, făcând precizarea că cu unii dintre aceștia, câțiva chiar maghiari, a împărtășit lacrimi și suferințe, dar ele aparțin acum trecutului, căci prezentul l-a readus într-o societate în care își regăsește rostul, în Clujul de altă dată, cu atmosfera sa universitară, ce oferă astăzi un câmp vast de lucru, mai ales în domeniul educației și s-a arătat gata să răspundă pozitiv oricărei invitații și propuneri de colaborare.

Referindu-se apoi la tineret, Înalț Prea Sfințitul Bartolomeu a subliniat că, copleșit de atmosfera apăsătoare din anii dictaturii și de manifestările de dezordine și confuzie post decembriste, devenise sceptic în ce privește posibilitățile de redresare morală a societății noastre, dar, după ce a venit în contact direct cu tinerii din organizațiile creștine, și-a schimbat starea de spirit și a devenit optimist și încrezător în comorile sufletești ale tineretului nostru. Plecând de la exemplul tinerilor care, în decembrie 1989, au ieșit cu flori înaintea armelor și florile au învins, nu armele, precum se știe, Înalț Prea Sfinția Sa a îndemnat ca la acest fapt să luăm aminte și noi, iar dacă mai există între noi bariere, granițe, vrăjmășii sau alte obstacole, să venim fiecare dintre noi cu câte o floare și să desființăm aceste obstacole, cu convingerea că numai împreună și sub scutul puterii lui Dumnezeu reprezentăm ceva, că suntem o forță care ne putem croi propriul drum.

Sub aceste auspicii ale gândului bun, speranței de unitate și toleranță creștină s-au încheiat festivitățile de instalare a noului arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului.

A doua zi, 8 februarie, în cursul dimineții, profitând de prezența la Cluj a tuturor ierarhilor transilvăneni, Înalț Prea Sfințitul Antonie, Mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, a convocat Sinodul mitropolitan, având pe agendă un singur punct: *Priorități în Mitropolia Transilvaniei, astăzi*. S-a avut în vedere, desigur, o problemă ce preocupă în prezent întreaga noastră Biserică, dar ea a fost analizată în context local: regenerarea spirituală și identificarea mijloacelor pentru realizarea ei, apărarea dreptei noastre credințe, păstrarea și dezvoltarea climatului ecumenic, promovarea unui climat de conlucrare și respect reciproc în domeniul interetnic și alte aspecte cerute de viața de azi și aduse în discuție de ierarhii din Ardeal, Crișana și Maramureș. Ședința

Sinodului mitropolitan a beneficiat și de participarea și sfaturile Prea Fericitului Patriarh Teoctist.

La amiază, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și membrii Sfântului Sinod au părăsit Clujul, îndreptându-se fiecare spre reședințele lor. La plecare, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu, acum în calitate de gazdă, a însoțit pe Prea Fericitul Patriarh Teoctist și pe ceilalți ierarhi până în Dealul Feleacului, unde și-au luat frățesc rămas bun, îmbrățișându-se în dragostea lui Hristos care biruiește toate barierele timpului și locului.

Alegerea, hirotonirea și instalarea Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu Anania ca arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului s-a desfășurat după cum s-a putut vedea într-o atmosferă cu adevărat sărbătorească, de mare bucurie duhovnicească, prilejuind manifestarea unor simțăminte de largă deschidere sufletească față de sfânta noastră Biserică și față de neamul nostru românesc cel dreptcredincios, într-un climat de libertate ce deschide ample perspective propășirii noastre bisericesti și naționale.

CURRICULUM VITAE

Părintele Bartolomeu s-a născut la 18 martie 1921, în comuna Glăvile, județul Vâlcea, în familia dreptcredincioșilor creștini Ana și Vasile Anania. A urmat școala primară în satul natal, după care s-a înscris la seminarul «Central» din București, pe care l-a absolvit în anul 1941. În februarie 1942 a intrat în monahism și a fost hirotonit ierodiacon pentru mănăstirea Antim din București. Paralel cu seminarul a urmat și cursurile liceului «Mihai Viteazul» din Capitală, trecând examenul de bacalaureat în 1943.

Între 1941—1948 a făcut studii complete de teologie la București, Cluj și Sibiu și incomplete de medicină și muzică instrumentală la Sibiu și Cluj. În iunie 1946, fiind student al Universității din Cluj și președinte al Centrului studentesc «Petru Maior», a condus greva studentească, după care a urmat un șir lung de arestări și expulzări, iar ceva mai târziu, între 1958—1964, a cunoscut închisorile comuniste.

În perioada 1948—1958 a îndeplinit diferite funcții la Patriarhia Română : intendent, inspector pentru învățământul teologic, asistent universitar, bibliotecar-șef, iar între anii 1965—1976 a lucrat în cadrul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America și Canada, fiind director al cancelariei eparhiale, redactor al revistei și almanahului «Credința», director al Departamentului publicațiilor și reprezentant pentru relațiile interbisericești. A fost și membru în două comisii ale Conferinței permanente a episcopilor ortodocși din cele două Americi : Comisia ecumenică și Comisia de studii și proiecte. Este membru fondator al Sălii românești din Universitatea Wayne, Detroit.

În anul 1967 a fost hirotonit ieromonah, acordându-i-se, apoi, de către Sfântul Sinod, rangul de arhimandrit.

A făcut parte din mai multe delegații ale Bisericii Ortodoxe Române peste hotare și a conferențiat în multe centre religioase și universitare din țară și străinătate.

Din 1976 până în 1982 a fost director al Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

Pe linie bisericească, părintele Bartolomeu Anania a primit următoarele distincții: «Crucea patriarhală», «Ordinul Sfântului Mormânt» al Patriarhiei Ierusalimului, «Ordinul Sfinților Apostoli Petru și Pavel» al Patriarhiei Antiohiei.

ACTIVITATEA PUBLICISTICĂ

A publicat mai multe studii, articole și eseuri în domeniul teologiei și al istoriei bisericești atât în volume aparte, cât și în revistele centrale și mitropolitane, precum și în «Telegraful Român» de la Sibiu. Dintre acestea amintim, cu titlu ilustrativ:

— *Biblia lui Șerban — monument de limbă teologică și literatură românească*, în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 11—12/1988;

— *Prezențe ortodoxe în teologia occidentală*, în «Glasul Bisericii» nr. 1—2/1958;

— *Viața religioasă în comunitățile ortodoxe române de peste hotare*, în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 6/1968;

— *Facerea*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 5—6/1970;

— *Cerurile Oltului*, eseu teologic, Editura Episcopiei Râmnicului, 1990;

— *Pro Memoria*, Editura Institutului Biblic, 1992.

În ultimii ani, după retragerea sa la mănăstirea Văratec, părintele Bartolomeu Anania s-a dedicat diortosirii textului Sfintei Scripturi, *Noul Testament*, predat la tipar, urmând să apară în curând.

Dar, părintele Bartolomeu Anania este, precum se știe, și o prezență marcantă a literaturii române contemporane. Creația sa literară însumează mai multe volume de poezie, proză, teatru și memorialistică, publicate pe parcursul a 25 de ani.

Menționăm câteva dintre titlurile volumelor din domeniul literaturii, pe care le-a publicat:

— *Mjorita*, poem dramatic, Editura pentru literatură, 1966;

— *Mestetul Manole*, poem dramatic, Editura pentru literatură, 1968;

— *Du-te vreme, vino vreme!*, poem dramatic, Editura Tineretului, 1969;

— *Păhărelul cu nectar*, fantezie dramatică în versuri, Editura Ion Creangă, 1969;

— *Geneze*, versuri, Editura Cartea Românească, 1971;

— *Steaua zimbrului*, poem dramatic, Editura Eminescu, 1971;

— *Poeme cu măști*, teatru, ediție definitivă, Editura Cartea Românească, 1972;

— *File de Acatist*, versuri, Colecția caietelor «Noi», Detroit, 1976; București, 1981;

— *Istoria agrippine*, versuri, Editura Cartea Românească, 1976;

— *Străinii din Kipukua*, roman, Editura Cartea Românească, 1979;

— *Greul pământului*, 2 volume, seria «Teatru comentat», Editura Eminescu, 1982;

— *Rotonda plopilor aprinși*, memorii, Editura Cartea Românească, 1983;

— *Anamneze*, versuri, Editura Eminescu, 1981;

— *Amintirile peregrinului Apter*, nuvele și povestiri, Editura Cartea Românească, 1991;

— *Imn Eminescului*, versuri, Editura Cartea Românească, 1992.

În anul 1982, Părintele Bartolomeu Anania a obținut premiul pentru dramaturgie al Uniunii Scriitorilor din România, al cărei membru este.

SĂPTĂMÂNA DE RUGĂCIUNE PENTRU UNITATEA CREȘTINĂ

Încă din 1969, Consiliul Ecumenic al Bisericilor a luat inițiativa organizării în lumea creștină, în fiecare an, la sfârșitul lunii ianuarie, a *Săptămânii de Rugăciune pentru unitatea creștină*.

La această manifestare ecumenică au fost invitate să participe și Bisericile ortodoxe.

Luând în examinare această propunere, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 13 decembrie 1969, a hotărât ca Biserica noastră să adere la această inițiativă ecumenică.

În anii ce au urmat, a fost organizată și în țara noastră Săptămâna de rugăciune, la care au participat, pe lângă Biserica Ortodoxă Română, și celelalte Biserici creștine care au aderat la această manifestare ecumenică și anume: Biserica Romano-Catolică, Biserica Armeană, Biserica Anglicană, Biserica Evanghelică CA, Biserica Evanghelică-Luterană SP și Biserica Reformată (Calvină).

Anul acesta, Săptămâna de rugăciune pentru unitatea creștină s-a desfășurat în perioada 17—25 ianuarie și a avut ca temă: «Roadele Duhului pentru unitatea creștină», preluată din textul Epistolei Sfântului Apostol Pavel către Galateni (V, 22 -23).

De-a lungul celor șapte zile, în cadrul diferitelor comunități creștine din România s-au organizat întruniri, s-au rostit predici și s-au oficiat slujbe ecumenice.

La București, în această săptămână, s-a desfășurat un ciclu de slujbe ecumenice, la care au participat ierarhi, clerici și numeroși credincioși. Acest ciclu de slujbe ecumenice a început la catedrala patriarhală, în seara zilei de 17 ianuarie, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a PP.SS. Episcopi Vicari Patriarhali Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul. Au participat preoți, monahi, studenți teologi și creștini ortodocși. Au fost, de asemenea prezenți clerici și credincioși ai Arhiepiscopiei romano-catolice din București, ai Episcopiei Armeene și de la următoarele parohii creștine din Capitală: catolică de rit bizantin, anglicană, evanghelică CA, evanghelică-luterană SP și reformată (calvină).

La sfârșitul slujbei ecumenice, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, referindu-se la însemnătatea pe care o astfel de manifestare o poate avea pentru mai buna înțelegere și cooperare între Bisericile creștine din țara noastră, ca semn încurajator în aceste vremuri de binecuvântare crească, dar și de mari încercări, a spus următoarele:

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh!

Iubiți frați în slujirea Sfintei noastre Biserici,

Iubiți credincioși și credincioase,

«În această lumină lină a Vecerniei din ultima săptămână a lunii ianuarie, iată, cu darul Duhului Sfânt, ne găsim în această catedrală, de data aceasta nu numai noi, cei care zi de zi urcăm Dealul Mitropoliei, ci împreună cu frații noștri părinți și credincioși ai celorlalte Biserici creștine din țara noastră. Ne-a adunat aici lucrarea și puterea Sfântului Duh, pentru că tema săptămânii de rugăciune pe care o începem și care va continua în serile următoare în celelalte biserici frățești, tema aceasta se intitulează *Roadele Duhului Sfânt*. Ce temă frumoasă, cuprinzătoare, profund teologică și actuală, aleasă de Consiliul Ecumenic al Bisericilor pentru ca împreună să ne rugăm în lumina Duhului Sfânt! Intrăm astfel într-un domeniu de nepătruns cu mintea omenească, domeniu trăit doar și anticipat de rugăciune, anticipat de Sfânta Liturghie, anticipat de legătura noastră cu Dumnezeu Cel în Treime lăudat.

Sf. Apostol Pavel, marele nostru învățător, al tuturor slujitorilor altarelor, amvoanelor și Bisericilor noastre, prin comoara nesfârșită de învățături pe care o dădea neîncetat credincioșilor din vremea sa, dar cu aceeași valoare și pentru noi cei de astăzi, scrie: «Iar rodul Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția» (Galateni 5, 22—23). Acestora li se adaugă celelalte virtuți creștine, celelalte podoabe ale unui creștin sau ale unui slujitor al Bisericii, cu care acesta se înfățișează înaintea lui Dumnezeu, în veșmântul cel nevăzut al credinței care rodește fapte de iubire și de rugăciune în viață, în fața lumii și a contemporaneității.

Cum luăm aminte, darurile Duhului Sfânt au în fruntea lor dragostea. Numai pe aceasta dacă am reține-o din șirul de virtuți recomandate de Sf. Apostol Pavel cu stăruință credincioșilor, ne-ar fi de ajuns, iubiții mei, ca să ne dăm seama ai cărui slujitori suntem și ce cere de la noi Dumnezeu nostru și al părinților noștri, al tuturor. Acesta este Dumnezeul dragostei iar noi, ca fiii ai Săi, trebuie să trăim acest dar. Virtutea aceasta începătoare în virtuțile teologice, aducătoare de atâtea roade îmbelșugate în viața creștinilor, adică dragostea, este de fapt ceea ce auzim neîncetat în sfintele noastre biserici și trebuie să fie hrana cu care trăim fiecare dintre noi. Și dacă trăim pe pământul acesta și ne vedem unii cu alții, aceasta o datorăm virtuții dragostei dumnezeiești, care a luat chipul nostru ca noi să luăm «chipul și asemănarea lui Dumnezeu». Dacă ne bucurăm când ne întâlnim, când ne vedem și, mai cu seamă, atunci când ne rugăm împreună, aceasta o datorăm lucrării Duhului Sfânt. Dacă ne aflăm în scara aceasta sub aceleași bolți cuprinzătoare ale credinței, ale Evangheliei noastre, sub aceeași ocrotire a Pantocratorului, Dumnezeu Atotțiitorul, de deasupra creștetului

nostru, aceasta o datorăm dragostei dumnezeiești, darului Duhului Sfânt, care ne-a și adunat aici, pe această colină a Capitalei noastre.

Parcă-i un simbol, un început de urcuș spre învierea noastră, spre unitatea despre care Mântuitorul Hristos vorbea în Evanghelia Sa când se ruga «ca toți să fie una» (Ioan 17, 21). Însăși întâlnirea noastră, însăși rugăciunea noastră din seara aceasta, una și aceeași, în unul și același Dumnezeu, cu ocrotirea unuia și aceluiași Duh Sfânt, rostită în diferite limbi, rostită de slujitorii amvoanelor și altarelor, purtând diferite uniforme omenești și trecătoare, ne arată că, în suflet, suntem una, că începem urcușul nostru spre unitate, spre apropiere, spre întâlnire.

O forță ca aceasta care să ne adune la un loc, un efort ca acesta, simbolic, al urcușului fizic pe Dealul Mitropoliei, lasă să se înțeleagă, însă, în mod cuprinzător, celălalt efort, al rugăciunii, rezultatul statorniciei noastre în rugăciune și în puterea și lucrarea Duhului Sfânt care ne înalță mereu căci, în fiecare zi, cu fiecare pas, cu fiecare rugăciune și gând închinat lui Dumnezeu și semenilor noștri, cu fiecare întâlnire și zâmbet între oameni ne apropiem, în realitate, de Dumnezeu și în același timp urcăm către unitate, către învierea Mântuitorului Hristos și a noastră a tuturor.

Lumea de astăzi, iubiții mei, oamenii zilelor noastre, frații și surorile de diferite credințe din România, pe care noi îi reprezentăm aici, au multă nevoie de rugăciune. Cred că în aceste clipe, oriunde s-ar găsi, ei simt căldura și lucrarea Duhului Sfânt, simt puterea rugăciunii pe care am înălțat-o pe înțelesul lor, pe înțelesul nostru și, mai presus de toate, pe înțelesul lui Dumnezeu. Am încercat să o înălțăm cu sufletele și cugetele curate, cu inimile curate, inimi care se învrednicesc să-L vadă pe Dumnezeu și am încercat aici să rostim și să auzim împreună cuvinte de iertare adresate Bunului Dumnezeu și cuvinte de iertare între noi. Avem mare nevoie de iertare, de milostivirea lui Dumnezeu care izvorăște din dragostea noastră, pentru a începe calea, drumul către unitate. Suntem încredințați că dacă, ar lipsi din lume dragostea, în vâlvătaia aceasta care a cuprins omenirea în zilele noastre, în acest drum al morții în atâtea părți ale pământului, dacă ar lipsi dragostea din sufletele credincioșilor, dacă ar lipsi o clipă rugăciunea, s-ar prăbuși lumea și planeta noastră.

Să păstrăm o picătură de încredere, o picătură de curaj în seara aceasta pe care ne-o dăruim acum, la început de an, unii altora. Frunțile noastre, glasurile noastre, cântările noastre, veșmintele și gândurile noastre, s-au unit pentru o clipă, dar această clipă înseamnă veșnicia noastră, veșnicia lumii, veșnicia dumnezeiască. Orice clipă închinată lui Dumnezeu, orice clipă de rugăciune, de trăire cu Dumnezeu, de trăire a dragostei, a lucrării Duhului Sfânt, este o veșnicie în viața noastră. Noi suntem, ca ființe pământești, slabi și supuși păcatului, suntem într-adevăr neputincioși, dar dragostea dumnezeiască din noi, dragostea

care ne îndeamnă să ne apropiem unii de alții, și să ne rugăm împreună. biruie și întărește slăbiciunea noastră și face să pogoare marea îndurare a lui Dumnezeu către noi și către toți oamenii de pe pământ.

Omenirea are nevoie de această lucrare a Duhului Sfânt, iar noi, cei care am primit darul de a ne ruga și a fi purtătorii evlaviei credincioșilor noștri, avem datoria de a păstra altarele sufletelor noastre totdeauna vii, totdeauna cu obolul rugăciunilor noastre înălțându-se, ca o tămâie binemiroitoare, către Cel Atotputernic. Să mulțumim lui Dumnezeu, iubiți părinți, iubiți frați, creștini și creștine, iubiți studenți și studente, dragi elevi, și să păstrăm clipele acestea ca pe niște clipe de veșnicie, ca pe o comoară de inimă și de suflet, ca pe un izvor de întărire, de mângâiere, pentru a continua drumul slujirii, al credinței și mântuirii noastre în Sfânta Biserică pe care Însuși Mântuitorul Hristos a întemeiat-o cu scump Sângele Său.

Să ne rugăm ca darurile Duhului Sfânt să rămână și să rodească în viața și în lucrarea noastră. Să ne rugăm ca Duhul Sfânt să ne dea putere ca să biruim pe satana și amestecul lui în viața noastră. Să ne rugăm ca să avem curaj în drumul pe care l-am început, în drumul slujirii și credinței Sfintei Biserici, a Sfintei Evanghelii, în drumul slujirii credinței și iubirii semenilor noștri.

Să-L rugăm pe Dumnezeu, împreună cu Psalmistul David, ca pe Duhul Sfânt să nu-L ia de la noi niciodată (Psalmul 50, 12), ci să odrăsească mereu în viața noastră rod de credință și de fapte bune. Amin !».

În zilele următoare, luni, 18 ianuarie, a fost rândul bisericii armene să găzduiască o slujbă ecumenică, apoi, marți, 19 ianuarie, al parohiei reformate «Calvineum», iar miercuri, 20 ianuarie, creștinii de diferite confesiuni s-au reîntâlnit în rugăciune în biserica anglicană, pentru ca, joi, 21 ianuarie și vineri, 22 ianuarie, oficiul de gazdă să-l îndeplinească, pe rând, biserica luterană și parohia catolică de rit bizantin «Acvila». Sâmbătă, 23 ianuarie, după-amiază, la Facultatea de teologie ortodoxă a Universității din București s-a desfășurat o întrunire ecumenică a reprezentanților tuturor Bisericilor participante la Săptămâna de rugăciune pentru unitatea creștină, la care au asistat profesori de teologie, studenți și credincioși. Ciclul ecumenic de rugăciune s-a încheiat în seara zilei de luni, 25 ianuarie, cu o slujbă la catedrala romano-catolică «Sf. Iosif» din București.

Săptămâna pentru unitatea creștină de anul acesta a constituit încă un nou și binevenit prilej pentru creștinii din țara noastră de a se ruga în comun Celui Atotputernic pentru «unitatea tuturor», de a-și reafirma dorința lor de conlucrare mai eficientă pentru găsirea unor soluții creștine problemelor societății românești contemporane și pentru înfăptuirea unității văzute a Bisericii lui Hristos.

INSTALAREA NOULUI PREOT AL PAROHIEI ORTODOXE ROMÂNE DIN VIENA

După o slujire de aproape douăzeci de ani ca preot al Parohiei ortodoxe române din Viena, P.C. Pr. Dr. Marin Braniște a solicitat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist binecuvântarea pentru a se reintoarce în țară.

În locul Prea Cucerniciei Sale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a numit, ca preot al acestei importante comunități ortodoxe române din diasporă, pe P.C. Pr. Dr. Nicolae Dura, asistent în cadrul Facultății de Teologie «Andrei Șaguna» din Sibiu.

P.C. Sa, aflându-se încă din anul 1991 la Viena, ca bursier al Facultății de Teologie romano-catolică din Viena, era cunoscut și agreat și de membrii comunității ortodoxe române din localitate.

Cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, festivitatea instalării noului preot a avut loc în ziua de 7 martie 1993, în prima duminică a postului mare, Duminică Ortodoxiei, și a fost prezidată de către Prea Sfințitul Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, în prezența a numeroși credincioși ai parohiei și invitați.

Slujba Sfintei Liturghii a fost oficiată de către Prea Sfințitul Episcop Teofan, înconjurat de fostul preot, P.C. Marin Braniște, și de noul preot P.C. Nicolae Dura și de P.C. Arhid. Constantin Voicu, profesor la Facultatea de Teologie «Andrei Șaguna», din Sibiu.

Dintre personalitățile care au asistat la Sfânta Liturghie și la festivitatea instalării amintim: Din partea cardinalului Hans Hermann Groër și a Conferinței episcopilor catolici din Austria — Mgr. Michael Wilhelm, directorul Cancelariei Sinodului catolic austriac și rector al Colegiului Sf. Toma; Din partea Bisericii Vechi Catolice — episcopul ajutător Dr. Ernst Hammerschmidt; Din partea fundației Pro Oriente — Alfred Stirneman.

Au mai participat: Preotul Dr. E. Ch. Suttner, profesor pentru știința Bisericii răsăritene, Pr. Dr. Josef Weismeyer, profesor de Teologie spirituală la Facultatea de teologie catolică a Universității din Viena și alte personalități.

Cuvântul de învățătură a fost rostit în cadrul Sfintei Liturghii de către Prea Sfințitul Episcop Teofan Sinaitul, care s-a referit atât la pericopa evanghelică a zilei cât și la nevoile spirituale actuale ale credincioșilor ortodocși români din această parohie și în general, din diasporă.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, Prea Sfințitul Episcop Teofan a adresat credincioșilor cuvinte de indemn și binecuvântare din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh și a adus la cunoștința întregii asistențe hotărârea patriarhală de numire în postul de preot al Parohiei ortodoxe române din Viena, a P.C. Pr. Dr. Nicolae Dura, în urma revinerii în țară a Pr. Marin Braniște.

P.S. Episcop Teofan a înmănat noului preot al parohiei distincțiile acordate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, crucea patriarhală și brăul roșu, precum și într-un gest simbolic, cheile bisericii, rostind și cuvântul adecvat acestui moment.

În continuare, noul preot a fost distins cu distincția de iconom stavrofor și din partea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, pentru activitatea meritorie desfășurată ca asistent la Facultatea de teologie din Sibiu și ca slujitor la catedrala mitropolită din același oraș.

A luat apoi cuvântul P.C. Pr. Nicolae Dura care, referindu-se, mai întâi, la îndatoririle ce-i revin ca păstor duhovnicesc al comunității românilor ortodocși din capitala Austriei, și-a arătat apoi recunoștința față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist pentru încrederea acordată precum și I.P.S. Mitropolit Antonie, pentru tot sprijinul și pentru distincția acordată.

P.C. Sa a mulțumit în mod deosebit P.S. Episcop Teofan pentru osteneala ce și-a luat de a patrona această festivitate și pentru îndemnul și povețile adresate. A mai mulțumit și înaintașului său Pr. Marin Braniste, pentru activitatea desfășurată în parohie până acum, precum și tuturor celor ce au fost de față la acest important moment din viața Parohiei ortodoxe din Viena, evidențiind admosfera ecumenistă existentă în capitala Austriei.

În după-amiaza aceleiași zile s-a săvârșit în capela Parohiei slujba vecerniei, cu mireasma și atmosfera ei specifică duminicilor postului mare, la care au participat, alături de ierarhul și slujitorii români, mai mulți reprezentanți ai comunităților ortodoxe din Viena: I.P.S. Mihail Staikos (Patriarhia Ecumenică), P. Cuv. Arhim. Timotei Romanos și P. Cuv. Ierod. Chiril Kaghénachis (Patriarhia Antiohiei), Pr. Victor Schilowschi (Patriarhia Rusă), Pr. Drago Govedarica, (Patriarhia Sârbă), Pr. Ivan Petkin (Patriarhia Bulgară) ș.a.

Au participat numeroși credincioși români, austrieci, greci, sârbi, bulgari etc. La începutul slujbei, P.S. Episcop Teofan Sinaitul a adresat un cuvânt de bun venit atât slujitorilor cât și tuturor credincioșilor prezenți.

P.C. Pr. Nicolae Dura a rostit o predică adecvată, pe tema «Biserica lui Dumnezeu celui viu este adevăr, iubire și pace». La sfârșitul vecerniei a vorbit I.P.S. Mihail, mitropolitul grecilor ortodocși din Austria, care, în numele ortodocșilor din Viena, a exprimat bucuria pentru născocirea și instalarea noului preot al comunității ortodoxe române.

La sfârșit a vorbit și P.C. Pr. Marin Braniste, care a adresat un cuvânt de bun rămas atât membrilor comunității ortodoxe române, cât și reprezentanților celorlalte comunități ortodoxe. Astfel s-a desfășurat festivitatea instalării noului preot al Parohiei ortodoxe române din Viena.

În timpul prezenței la Viena, P.S. Episcop Teofan a avut o serie de întâlniri importante cu diverse personalități bisericești locale. Astfel, P.S. Sa a fost primit de cardinalul Hans Hermann Groër, președintele Conferinței episcopilor catolici din Austria, căruia i-a înmănat o scrisoare din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

P.S. Sa s-a întâlnit, de asemenea, cu Em. Sa cardinalul Fr. König, fostul conducător al Bisericii Catolice din Austria și cu Dr. R. Kirschlöger, secretarul fundației Pro Oriente ș.a., cărora le-a adresat mesaje adecvate, din partea Întăistătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

CRONICĂ

- Luni, 4 ianuarie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Radu Florescu, profesor universitar de istorie la Universitatea din Boston, împreună cu fiul acestuia dl. John Florescu, director al companiei de televiziune «David Frost», din Statele Unite.
- Vineri, 8 ianuarie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Philip Green, director pentru Europa al companiei internaționale «D.H.L. Worldwide Express», de la Londra, dl. Roger Searle, director al aceleiași companii și pe dl. John Lucas, director general al companiei respective la București.
- Duminică, 17 ianuarie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat, după amiază, la slujba ecumenică săvârșită în catedrala patriarhală cu ocazia începerii «Săptămânii de rugăciune pentru unitatea creștină», rostind cu acest prilej un cuvânt de învățătură. La această slujbă au mai participat: I.P.S. Ioan Robu, Arhiepiscopul romano-catolic al Bucureștiului; Pastorul Zoltan Albu din partea Bisericii Reformate C.A. din București; Pastorul Samuel Piringer din partea Bisericii Luterane C.A. din București; Pastorul Zoltan Adoriani din partea Bisericii Luterane S.P. din București; Pr. Augustin Ciungan, al Bisericii catolice de rit oriental din București; Rev. Christopher Newlands, capelanul Bisericii Anglicane din București.
- Au fost, de asemenea, de față PP.SS. Episcopi-vicari Nifon Ploieșteanul, Teofan Sinaitul și Roman Ialomiteanul.
- Joi, 21 ianuarie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a prezidat lucrările Colegiului electoral bisericesc pentru alegerea arhiepiscopului Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, în cadrul căroro P. Cuv. Arhimandrit Bartolomeu Anania a fost ales arhiepiscop al acestei eparhii.
- Marți, 26 ianuarie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P.C. Pr. Michel Laroche, din Vaucresson, Franța, aflat în vizită în România.
- Duminică, 7 februarie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* inconjurat de alți membri ai Sfântului Sinod, a oficiat slujba Sfintei Liturghii și hirotonia în arhieru a Prea Cuviosului Arhimandrit Bartolomeu Anania, după care a prezidat festivitățile prilejuite de instalarea noului arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului.

Joi, 11 februarie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe d-na Erminia Rikaru Tabata Sergiopoulos, din Tokyo (Japonia), din partea I.P.S. Arhiepiscop Theodosie Nagashima, întâistătătorul Bisericii Ortodoxe din Japonia.

Duminică, 14 februarie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Mihalis Papaconstantinou, ministru de externe al Greciei, împreună cu soția sa, d-na Anastasia Papaconstantinou, aflat în vizită în România. Ministrul de externe a fost însoțit de dl. Alexandris Christos, ambasadorul Republicii Elene la București, consilieri ai Ministerului elen de externe și oameni de afaceri.

La această primire au fost de față PP.SS. Episcopi-Vicari patriarhali Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, precum și dl. Nicolae Stoicescu, ambasadorul României la Atena, alte persoane oficiale.

Joi, 18 februarie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe d-na Mary Gibson, membră fondatoare a «Fundăției pentru orfanii din România», însoțită de Rev. Christopher Newlands, preotul comunității anglicane din București;

— În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe membrii asociației «Pro Basarabia și Bucovina», P.C. Pr. Țepordei Vasile, P.C. Ierodiacon Nicodim Șchiopu din Basarabia și pe dl. prof. Graur Valeriu, secretar general al asociației.

Marti, 23 februarie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a prezidat Consfătuirea protopopilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, în probleme de organizare și analizare a activității pastoral misionare, administrative și economice financiare și a învățământului religios în școli.

Joi, 25 februarie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit un grup de 50 de seminarești din Tesalonic, Grecia, aflați în vizită în România.

Au fost de față P.C. Pr. Dumitru Colotelo, directorul Seminarului teologic din București, P.C. Pr. prof. Buga Ion.

Vineri, 26 februarie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Andreas Karela, om de afaceri din Grecia aflat în vizită în România.

Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. Cuv. Arhimandrit Dorimedont, starețul mănăstirii Noul-Neamț din comuna Chițcani, județul Slobozia, Basarabia, însoțit de P. Cuv. Prot. Andrei Secrii.

Miercuri, 3 martie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Glen Garfield Williams, fost secretar general al Conferinței Bisericilor Europene, aflat în România.

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P.C. Pr. Matti Otto Sidoroff din Biserica Ortodoxă a Finlandei, noul director pentru relațiile interbisericești din cadrul organizației «Ajutor interbisericesc, Departamentul României» (AIDRom), împreună cu soția și fiul ;

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit, de asemenea, pe P.C. Pr. Pițura Ioan, vicar al Vicariatului ortodox ucrainean din Maramureș în legătură cu activitatea acestui vicariat ;

Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit o delegație parlamentară elenă condusă de dl. deputat C. Corahais, formată din mai mulți parlamentari, reprezentând diverse formațiuni politice.

Luni, 8 martie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Paul Fiddes, rectorul Regent's Park College din Oxford, Anglia, însoțit de dl. Otniel Ioan Bunaciu de la Institutul Teologic Baptist din București. A fost de față P.C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal.

Miercuri, 10 martie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit doi membri ai Comunității religioase de la Taizé-Franța, pe fratele Hector și fratele João.

Joi, 11 martie 1993 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe dl. Victor Crăciun, președintele Ligii culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni și pe dl. Grigore Vieru, în legătură cu manifestările prilejuite de «Luna Basarabiei», la împlinirea a 75 de ani de la unirea Basarabiei cu Patria-Mamă.

Duminică, 14 martie 1993 — După oficierea Sfintei Liturghii în catedrala patriarhală, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a avut o întrevedere cu Regina Ana, soția fostului Suveran al României, care a participat la Sfânta Liturghie.

Miercuri, 17 martie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe reprezentanții «Alianței pentru Pace», instituție neguvernamentală care este în colaborare cu Cultele din România ; Delegația a fost formată din dl. acad. Ștefan Milcu, Ilicia Mihai, vicepreședinte, Pr. prof. Dumitru Popescu, decanul Facultății de teologie din București, dl. Ioan Grigorescu, secretar executiv, dl. Sarafoleanu Dorinel, secretar și dl. Ilie Dumitru

consilier. Au participat P.C. Pr. Sabin Verzan și P.C. Pr. Gelu Bogdan, consilieri patriarhali.

Luni, 22 martie 1993 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat, la palatul Cotroceni, la prima întâlnire a Comitetului național jubiliar, în legătură cu sărbătorirea a 75 de ani de la unirea Basarabiei cu România.

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe reprezentanții postului de radio «Europa Liberă»: dl. Gene Pell, președintele posturilor de radio «Europa Liberă» și radio «Libertatea», Dl. Robert Gillette, director al postului de radio «Europa Liberă», dl. Nicolae Stroescu-Stânișoară, director al departamentului românesc de la același post de radio.

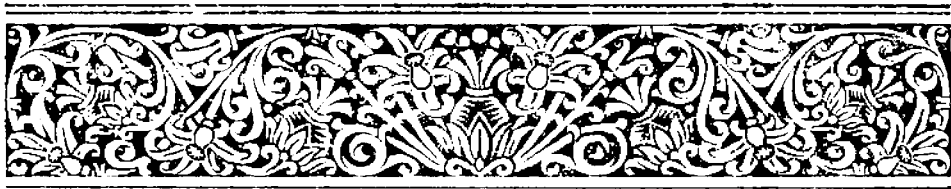
Miercuri, 24 martie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la deschiderea lucrărilor Seminarului internațional de pedagogie interculturală religioasă, desfășurat sub patronajul doamnei Catherine Lalumière, secretar general al Consiliului Europei și a adresat un mesaj participanților la lucrări.

Marti, 30 martie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* însoțit de P.S. Episcop-vicar patriarhal Teofan Sinaitul și de o delegație de clerici, a participat, la Cercul militar național, la plenary UNICEF, secția română, rostind un cuvânt ocazional.

Miercuri, 31 martie 1991 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit o delegație guvernamentală elenă, condusă de dl. Nikolaos Grillakis, consilier al Primului-ministru al Greciei. Delegația a fost însoțită de dl. Ionel Roman, vicepreședinte al Camerei Deputaților.

Secretarul Cabinetului patriarhal
Pr. RENE BROSCĂREANU

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

POPAS ANIVERSAR:

ÎMPLINIREA A 43 ANI DE LA HIROTONIA ÎNTRU ARHIEREU A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST

La 5 martie ale acestui an, se împlinesc 43 de ani de la hirotonia întru arhieru a Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST al României, prilej de aleasă bucurie pentru clerul și credincioșii Sfintei noastre Biserici, dar și de retrospectivă a celor mai importante momente din viața celui sărbătorit, a strădaniilor sale care au precedat ajungerea sa pe tronul patriarhal.

...La vârsta fragedă de numai 15 ani, tânărul Teodor Arăpașu, din Tocilenii Botoșanilor, lua calea călugăriei, îndreptându-și pașii spre sihăstria Vorona, cu zestrea de mult preț a evlaviei sădită în suflet de buna sa mamă Marghioala și cu acea cumintenie și seriozitate moștenite de la tatăl său, Dumitru Arăpașu, părintii unei familii numeroase, binecuvântată de Dumnezeu cu zece copii. Chipul celor dragi, rămași «în lume», va lumina mereu clipele de rugăciune ale fratelui Teodor, în chilia sa de la Vorona străjuită de brazi înalți.

În această vatră monahală mai întâi, apoi la marea lavră de la Neamțu va deprinde fratele Teodor podvigul vieții călugărești, a cântării bisericești ce-l va face vestit în fragedă vârstă. Și tot de aci, va porni pe cărările luminoase ale învățaturii, căci în toamna anului 1932 se înscrie și urmează cursurile Seminarului monahal de la mănăstirea Cernica, ca premiant, sub privegherea unor dascăli renumiți, ca arhimandriții Firmilian Marin și Chesarie Păunescu. În liniștea ctitoriei lui Cernica Știrbei va zăbovi îndelung asupra Patericului și a cărților de înțelepciune.

După trei ani de studii, la 6 august 1935, se va dedica total lui Dumnezeu, îmbrăcând haina monahală în ctitoria lui Vodă Lăpușneanu din apropiere de Piatra Neamț, devenind monahul Teoctist, iar la doi ani mai târziu este hirotonit ierodiacon pe seama aceluiași sfânt lăcaș.

Studiile sale superioare, în cadrul Facultății de Teologie din București se vor desfășura în anii grei ai celui de al doilea război mon-

dial, între 1940—1945, când va implini și diferite ascultări în cadrul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și la catedrala patriarhală, ca slujitor.

În luna martie 1945, se transferă la cerere, ca ieromonah, la catedrala mitropolitană din Iași, unde se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din capitala Moldovei.

La Mitropolia Moldovei a cărei conducere era încredințată arhierelui vicar Justinian Vastuianul, îi va fi dat ieromonahului Teoctist să ia cunoștință de urmările catastrofale ale războiului, ale secetei cumplite din acei ani, pe care avea să le descrie cu sufletul cutremurat, mai târziu :

«Peste Moldova parcă se abătuse una din plăgile biblice ale Egiptului antic» (Teoctist, Patriarhul României, *Pe ureptele slujirii creștine*, VI, p. 50).

Remarcat de arhierul vicar Justinian, ieromonahul Teoctist va deveni cel mai apropiat colaborator al său, va fi promovat în postul de exarh al mănăstirilor Mitropoliei Moldovei și, călit în școala aspră, dar pilduitoare a viitorului mitropolit, apoi patriarh Justinian Marina, va pune bazele și va înfăptui o asistență socială remarcabilă, în cadrul «Apostolatului social».

«Pentru salvarea copiilor s-a organizat dispersarea lor în celelalte regiuni ale țării, unde flagelul morții nu-și întinsese aripile. ...Din porunca Prea Fericitului Patriarh Justinian, pe atunci arhieru-vicar al Mitropoliei Moldovei, preoțimea s-a alăturat organizațiilor obștești, înființând cantine sătești și aprovizionându-le cu alimente achiziționate de prin Oltenia și Banat. ...Am căpătat însărcinarea (pe timpul foametei, *n.n.*), să mențin o strânsă colaborare între parohii în această lucrare de asistență stăruind să adâncesc rolul preotului în domeniul apostolatului social, cum activa clerul la începutul dezvoltării primelor comunități, creștine, prin strângerea de ofrande și organizarea de agape pentru cei infometati. Însoțit de doi preoți alergam de la o parohie la alta, cu un camion confecționat din piese disparate, culese de pe marginea drumului. Camionul era ponosit, dar era prețuită încărcătura lui : haine, pânzeturi, săpun și mai ales mălai, făină de grâu, cartofi și fasole. Adesea se mai adăugau și câteva pachete cu slănină. Încărcătura se făcea și pe parcurs, nu numai din Iași, căci prin orașe și târguri se mai găseau unele rezerve de alimente». Însă cea mai prețioasă încărcătură era racla cu moaștele Sfintei Parascheva, milostiva ocrotitoare a Moldovei. Ea, care aparținuse unei familii nobiliare din Bizanț și își împărțise averile săracilor, acum, însoțită de slujitori, cerceta, ajută și mângâia pe moldovenii aflați în grea suferință. Vestea că Sfânta Parascheva cercetează «satele infometate și ogoarele arse de secetă a ridicat moralul populației credincioase și pretutindeni era primită cu evlavie plină de speranțe...» (*Ibidem*, p. 50—51).

În anul 1948, mitropolitul Moldovei Justinian Marina, era chemat la cârma Bisericii Ortodoxe Române, ca cel de al treilea patriarh. Tot

greul conducerii **treburilor** Mitropoliei Moldovei apăsa acum umerii tânărului arhimandrit Teoctist Arăpașu, vicar al Mitropoliei, până la ocuparea scaunului de către un titular, în 1950.

În România se instaurase, pentru mulți ani, un regim străin de ființa și sentimentele oamenilor acestui neam, un regim de prigoană a celor mai sacre valori ale sufletului acestui neam. În acele momente de cumpănă pentru fiii acestor melaguri, cu o intuiție genială, dublată de o adâncă credință în Dumnezeu și de o dragoste de țară nedezmințită, patriarhul Justinian Marina a înțeles că numai Biserica Ortodoxă mai poate salva poporul român de urgia ce se abătuse asupra lui și de urmările inevitabile ale unui regim fără Dumnezeu. De aceea, înțeles și ajutat de membrii Sinodului de atunci, îndeosebi de regretații mitropoliți Nicolae Bălan al Ardealului și Firmilian al Olteniei, patriarhul Justinian a întreprins o operă legislativă fără egal, capabilă să asigure Bisericii autonomia în cadrul statului. Prin aceasta, Biserica, recunoscută autonomă chiar de structurile statului comunist-ateu, își reafirma starea ei de realitate vie în viața poporului român, singura instituție fundamentală legitimă, în stare să adăpostească sub aripa-i protectoare pe toți năpăstuiții și prigoniiții regimului opresiv. Concomitent cu aceasta, patriarhul Justinian pune bazele unei opere ample de îndrumare a preoțimii, în sensul percepției și orientării ei în actualitatea socială, printr-o strategie de implicare a preoțimii în social, în baza principiilor Evangheliei lui Hristos.

Pentru îndrumarea preoțimii, ca și pentru transpunerea în viață a vastului program de conservare și ocrotire a spiritualității românești, gândurile marelui patriarh s-au îndreptat încă o dată spre ucenicul său de la Iași, arhimandritul Teoctist Arăpașu. Așa se face că arhimandritul Teoctist este chemat la București, unde patriarhul Justinian îl recomandă « pentru alesele sale însușiri, pentru sprijinul de care s-a bucurat din partea acestuia la Mitropolia Moldovei », pentru postul de episcop-vicar patriarhal. Este ales de Sfântul Sinod în unanimitate, iar la 5 martie 1950, este hirotonit întru arhieru în catedrala patriarhală din București, primind dumnezeiescul har prin punerea mâinilor și prin rugăciunile patriarhului Justinian și ale mitropoliților Sebastian al Moldovei și Firmilian al Olteniei. Avea numai 35 de ani. Dar era dotat cu o aleasă cultură teologică și profană, cu o agerime rar întâlnită și cu un deosebit simț al realităților.

Acum, după primirea harului arhieriei, patriarhul Justinian îi pune în față chipul mitropolitului Teoctist, sfetnic de taină al voievodului Ștefan cel Mare în vremurile de viforită ale istoriei zbuciumate a bătrânei Moldove, ca pildă de jertfelnicie, amintindu-i prin aceasta ceea ce aștepta de la tânărul arhieru pe care și-l alesese « reazem neputințelor și toiaș bătrânețelor » sale. Cu smerenia și înțelepciunea-i obișnuită, tânărul episcop-vicar patriarhal mărturisea cu acest prilej: « Arhieria, în esența ei harică, este, în adevăr, diferită de tot ce este vremelnic, dar lucrarea ei se face de oameni și pentru oameni.

Din acest punct de vedere și arhieriei aparțin de vremurile și circumstanțele în care ei au trăit. Vremurile noastre sunt cu totul altele decât acelea care s-au scurs pe drumul istoriei. Deci și arhieria de azi — una în esență cu cea apostolică — va trebui să țină seama de condițiile actuale în care ea trebuie să lucreze și să desăvârșească misiunea apostolică. De aceea, privirea mea se va îndrepta către lucrarea membrilor Sfântului Sinod, de la care voi lua model de lucrare arhierescă» (*Slujind altarul străbun*, I, Buc., 1992, p. 14—15).

O muncă fără preget avea să desfășoare noul episcop-vicar patriarhal în cadrul Sinodului selectiv grupat în jurul patriarhului Justinian : i se vor încredința conducerea Cancelariei Sfântului Sinod, cea a Arhiepiscopiei Bucureștilor și, în chip deosebit, rectoratul Institutului teologic universitar din București, pe perioada 1 sept. 1950 — 10 oct. 1954.

În această din urmă ascultare, a reușit în chip magistral să pună în lucrare toate energiile creatoare din învățământul teologic românesc, salvat în chip providențial de la pieire în 1948, de același mare patriarh Justinian, învățământ care înmănușia acum elita unui corp profesoral de la trei facultăți de teologie : București, Iași și Cernăuți. Tot în cadrul Institutului teologic, Prea Sfințitul Episcop Vicar patriarhal Teoctist va pune bazele unei cât mai temeinice îndrumări a preoțimii, prin reînprospătarea cunoștințelor și adaptarea lor la noile condiții sociale misionare, lămurind înțelesul acestora : «...toată preocuparea de seamă a acestor cursuri, în centrul cărora s-a așezat săvârșirea Sfintei Liturghii și a celorlalte slujbe, va urmări același mare scop de «înviorare și fortificare a vocației sacerdotale ; reincălzirea și stimularea zelului misionar, verificarea și completarea mijloacelor de activitate pastorală», cum a precizat Prea Fericitul nostru Patriarh într-o împrejurare asemănătoare... păstorul creștin trebuie să fie pururea lângă oile sale, să le călăuzească neîncetat pe căile bine plătute lui Dumnezeu și să le ajute atunci când au nevoie de ajutorul lui. Preotul ortodox trebuie să fie acolo unde prezența lui este necesară ; sprijinul lui trebuie să se îndrepte grabnic oriunde este cerut ; sfatul și îndemnul lui trebuie să picure încredere și lumină în orice suflet în care s-au strecurat umbrele îndoielii».

În cei doisprezece ani, cât a funcționat ca episcop-vicar patriarhal, *Prea Fericitul Părinte Teoctist* a fost confruntat cu cele mai diverse probleme de conducere bisericească, deloc ușoare, dar care vor constitui garanții sigure pentru Sfântul Sinod de a-l alege ca episcop al Aradului, în anul 1962. Aci, la celălalt capăt de țară, va desfășura o aceeași pilduitoare activitate de călăuzire a preoțimii și credincioșilor eparhiei sale, pe calea păstrării cu scumpătate a credinței și tradițiilor. Va reuși, în cei 11 ani de arhipăstorire a obștii arădene, să aducă la strălucirea de altădată mănăstirile Eparhiei : Gai, de lângă Arad, și mai cu seamă ctitoria voievodală Prislop. Viața înfloritoare a Episcopiei Aradului, sub păstoria *Prea Sfințitului Teoctist*, va fi pilduitoare și

pentru alte centre eparhiale ale Bisericii Ortodoxe Române. Ostenelilor chiriarhale de aci li se vor mai adăuga și purtarea de grijă, un timp, a treburilor Episcopiei Oradiei și a românilor ortodocși din America și Canada.

Dar episcopul Teoctist al Aradului era hărăzit unor rosturi mai multe în Biserică. Astfel, la 25 februarie 1973, este chemat la cârmă Mitropoliei Olteniei, ca urmaș în scaun al mitropolitului cărturar Firmilian, trecut la cele veșnice. Aci va desăvârși, în timpul celor trei ani cât a condus această eparhie, lucrările Centrului eparhial (pavilionele administrative), cele ale clădirilor Seminarului teologic de la mănăstirea Coșuna-Bucovăț și va insufla duh de viață nouă vechilor mănăstiri oltene: Tismana, Strehaiia, Polovragi, Crasna, Gura Motrului, Jitianu etc., unde grija înaltului ierarh va pune bazele unei vieți duhovnicești înfloritoare. Nu scapă ochiului atent și grijii permanente a *Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist* nici viața credincioșilor din parohiile de mir, pe care le cercetează neconținut și îndrumă preoțimea la o slujire jertfelnică.

După numai câțiva ani de nevoițe chiriarhale în cetatea banilor olteni, unde s-a bucurat de înțelegerea, sprijinul și stima tuturor, Pronia divină îl rânduieste pe I.P.S. Mitropolit Teoctist în înalta răspundere de ierarh al celui de al doilea scaun al Bisericii Ortodoxe Române, acela de mitropolit al bătrânei Moldove. După ani de instrăinare, înaltul ierarh se întorcea acum, încărcat de vrednicii după vrednicii, acasă, «întru ale sale», unde va continua munca de conservare a marilor lavre moldovene, a multelor mănăstiri și monumente amenințate de distrugere, de ruină. În plus, va aduce un spirit de ordine exemplară în circuitul marilor valori patrimoniale ale Moldovei, relicve sacre ale credinței străbune, aflate la toate mănăstirile din eparhie.

Preoțimea Moldovei își regăsește în *mitropolitul Teoctist* pe adevăratul său părinte duhovnicesc.

Și tot aici, lângă Cuvioasa Parascheva, înaltul ierarh se va apleca asupra trecutului nostru, și în puținele răgazuri de tihnă va alcătui importanta monografie: «Mitropolitul Iacob Putneanul în slujba Ortodoxiei românești», urmată de studiul introductiv la «Dumnezeiasca Liturghie» a lui Dosoftei, cărora le vor urma alte și alte nevoițe cărturărești menite să pună în lumină adevărurile de credință și trecutul nostru bisericesc.

Cu timp și fără timp, înaltul ierarh va izbuti să reedifice la Putna palatul voievodal, iar la Vorona primilor săi pași pe calea spre Hristos, va ridica un impunător edificiu. Aceasta, în paralel cu grija sa permanentă pentru vetrele monastice de la Neamț, Secu, Sihăstria, Putna, Dragomirna, Agapia, Văratec, Voroneț, Sucevița, Moldovița și altele, perle ale artei și spiritualității românești. Dar nu se pot cuprinde în cuvinte arderile de suflet și gând ale înaltului ierarh pentru Biserica Moldovei. Ele au fost multe, au costat ceasuri de veghe, au consumat ființa arhiereului lui Hristos, Teoctist, ca pe o lumânare...

În răstimpul celor 9 ani, cât a fost mitropolitul Moldovei, înaltul ierarh a pus în evidență cu prisosință alesele sale însușiri de excepțională însemnătate pentru un conducător bisericesc. Acestea vor fi cum-pănit atunci când, în 1986, după trecerea la cele veșnice a patriarhului Iustin Moisescu, ochii tuturor s-au îndreptat plini de nădejdi spre mitropolitul Teoctist al Moldovei, spre a-l alege în scaunul de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, care agonisise de-a lungul unei vieți de pilduitoare slujire a Bisericii și neamului său : o cunoaștere adâncă a realităților spirituale românești din toate zonele țării, o adevărată vocație de organizator și chivernisitor al treburilor bisericești, dublate de o înțelepciune și o evlavie desprinse din file de Pateric.

Prea Fericitul Părinte Patriarh *Teoctist* a fost ales, recunoscut și intronizat la 16 noiembrie 1986, ca al cincilea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, sub crugul unor vremuri de grea încercare pentru Biserica și poporul român : se dărâmau biserici, oamenii erau supuși exterminării prin hipotermie, foamete, valorile perene ale trecutului nostru nu mai însemnau nimic în fața nebuniei unor conducători scele-rați. I-a fost dat să guste din plin cupa amărăciunilor, timp de aproape trei ani, pentru ca în ziua cea mare a sfărâmării dictaturii și a abolirii regimului fără Dumnezeu să afirme cu tărie atașamentul Prea Fericirii Sale și al Bisericii întregi la o viață nouă pentru poporul român atât de greu încercat. Cu responsabilitatea sa de Părinte duhovnicesc al Țării, Prea Fericitul Părinte patriarh *Teoctist*, a făcut față unor nefericite situații, dar a dovedit cu prisosință și în aceasta dragostea iertătoare a arhierelui lui Hristos.

Desigur, de la urcarea Prea Fericirii Sale pe tronul patriarhal, i-a fost dat să aducă multe și semnificative sporuri în viața Bisericii noastre. Nu e momentul să le enumerăm acum. La acest popas aniversar, când se împlinesc 43 ani de la hirotonia întru arhieriu a Prea Fericirii Sale, este mai actual ca oricând cuvântul Sfântului Apostol Pavel : «Un astfel de arhieriu se cădea să avem» (Evrei 7, 26). «Să ne apropiem, deci, cu încredere de tronul harului, ca să luăm milă și să aflăm har, spre ajutor, la timp potrivit» (Evrei, 4, 16).

Din piscul tronului patriarhal, Prea Fericitul Părinte *Teoctist* al României, veghează cu înțelepciune, cu bunătate la destinele Bisericii Ortodoxe Române, credincios făgăduinței de acum 43 de ani, când făcea din temelii apostolic, pavăza arhieriei sale : «Vrednicia noastră vine de la Dumnezeu, care ne-a făcut în stare să fim slujitori ai Noului Așezământ, nu ai slovei, ci ai Duhului» (II Cor. 3, 5—6). Având drept temelie acest Duh, Prea Fericirea Sa a înmulțit talantul până la a aduna o vistierie de haruri duhovnicești, și o înțelepciune cât Ceahlăul Moldovei natale.

Fie-ne îngăduit acum să adresăm marelui nostru Patriarh, smerita închinăciune :

«Pe Stăpânul nostru, Patriarhul *Teoctist* al României, Doamne îl păzește întru mulți și fericiți ani !

**IMPORTANȚA «CĂRȚII ROMĂNEȘTI DE ÎNVĂȚĂTURĂ»,
DENUMITĂ ȘI «CAZANIA» MITROPOLITULUI VARLAAM
AL MOLDOVEI
LA ÎMPLINIREA A 350 DE ANI DE LA TIPĂRIRE : 1643—1993**

În complexul culturii intră în primul rând cărțile cu istoria și viața lor. Intră muzica și artele plastice etc. Dintre cărți trebuie cunoscute temeinic cele reprezentative, care au pătruns mai adânc în masele poporului. Este vorba de așa-zisele «cărți românești de învățatură» sau vechile «Cazanii» a căror «limbă veche o plâng și o cântă și astăzi țărâni români pe la vetrele lor». O atenție deosebită trebuie să dăm operelor reprezentative prin limba și prin fondul lor moralo-spiritualist și autohton. Trecutul nostru cultural este destul de luminat de astfel de opere, începând cu cele mai vechi «cazaniei» sau cu «învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie». Dar cea mai reprezentativă operă de acest gen din trecutul nostru cultural este unanim recunoscută «Cartea românească de învățatură» a talentatului și marelui cărturar, mitropolitul Varlaam al Moldovei, apărută la Iași în ediție «princeps» în anul 1643. În cei 350 de ani de la tipărire au apărut zeci de retipăriri cu unele adaosuri și omiteri. La diferite aniversări de la tipărirea acestei minunate «Cazanii», au apărut studii adâncite despre valorificarea mitropolitului Varlaam ca teolog ortodox, ca om de cultură, ca versificator etc.¹

Suntem nevoiți să remarcăm, nu fără o oarecare mâhnire și surprindere că studiul nostru monografic — *Contribuții la studiul izvoarelor și al stilului mitropolitului Varlaam*, nu s-a bucurat de aprecierea cuvenită, neputând încă vedea lumina tiparului, afirmându-se că prin tipărirea acestui studiu i s-ar «răpi culturii naționale o mare valoare»: mitropolitul Varlaam și *Cazania* sa, despre care se afirmă că este o operă originală. Este însă o părere eronată că această «Carte românească de învățatură» sau «Cazania» mitropolitului Varlaam al Moldovei este originală. Părerea se menține atât în marea public cât și în publicațiile celor mai multe foruri științifice. Se menține chiar în zilele noastre după ce am publicat într-o sumă de contribuții care sunt originalele, modelele și chiar izvoarele principale ale vechilor noastre «Cazanii», inclusiv ale *Cazaniei* mitropolitului Varlaam. Aceasta însemnează sau că nu se cunosc contribuțiile noastre, sau că dintr-un sentiment de mândrie națională nu vor să admită că, chiar celebra *Cazanie* a mitropolitului Varlaam este în cea mai mare parte tradusă, compilată, prelucrată. Noi am dovedit această textologie, identificând mai întâi izvoarele în originalele grecești și în alte versiuni în greacă, în diferite versiuni slave, mai nou în latină. Hotărâtoare și strict necesară este identificarea izvoarelor și documentarea, chiar ediția în texte paralele a operei cercetate monografic. Vedem textual ce s-a tradus, ce s-a omis

1. Vezi «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIII (1957), oct.-dec., pp. 719—885; Petar Chr. Ilievski, *Krninski Damaskin*, Editura Acad. Macedonene Scoplie, 1972, p. 1—230, *Studiu lingvistic*; Textul, p. 1—362; P. Olteanu, *Importanța Cazaniei Mitropolitului Varlaam în lumina izvoarelor și istoriei : 1643—1943*.

și cum s-a tradus izvorul grec, slav sau latin. Stabilim astfel și partea personală sau originală a lui Varlaam sau a autorului respectiv.

În stabilirea importanței operei cercetate trebuie să ținem seama și de istoria ei, de ediții, de eventualele schimbări.

Istoria Cazaniei mitropolitului Varlaam se întinde de la ediția «princeps» 1643—Iasi până în zilele noastre.

Într-adevăr, în anul calendaristic 1993 s-au împlinit 350 de ani de la tipărirea acestei minunate cărți de învățătură. Autorul însuși și-a intitulat celebra sa *Cazanie*: «*Carte românească de învățătură la duminicile și sărbătorile de preste ani, la praznice împărătești și la svinții mari, cu dzisa și cu toată cheltuiala lui Vasilie (Lupu) Voievodul și Domnul Țării Moldovei din multe scripturi tălmăcită în limba românească de Varlaam, Mitropolitul de Țara Moldovei în tipariul domnesc în Mănăstirea în Trei Svetiteli, în Iași, de la Hristos 1643*». Urmează stema Moldovei cu capul de bour în mijloc. În frunte zimburlul are o stea și în coamă poartă cununa Moldovei. Sub stemă sunt 10 versuri ca motto, în care spune între altele că «pe puternic puterea-l închipuiaște». Și, «slăvitul podoaba-l *sehizmăeste*», adică-l *dezbină*, îl «separă». Vasile Vodă, adică Vasile Lupu și-a început lucrurile sale: «Cu învățaturi ce în țara sa temeluiaște/Nemuritoriu nume pre lume-și zidește».

Smeritul mitropolit Varlaam își adresează cuvântul către «toată semenția românească» nu ca pe un lucru pământesc, ce ca «un odor ceresc», cetind-o, pre noi să ne pomeniți și întru ruga voastră pre noi nu uitareți» (o.c., p. 3) — pentru că «*adunat-am din toți tălcovnicii sventei evanghelii, dascălii besoarecii noastre*»: Pomenește și pe Vasile Voevod (Lupu) și pe Petru Moghilă, fecior de Domnu de Moldova Arhiepiscop și Mitropolit Chievului, Haliciului și a toată Rossia. (o.c., p. 5—6).

Cartea s-a tipărit la Iași în anul 1643 și a devenit una dintre cele mai răspândite cărți. Se afirmă că a apărut în vreo 27—30 de ediții. Textul se întinde pe 1000 de pagini tipărite, dar s-a citit și după manuscrise. Mitropolitul Varlaam este unul din creatorii prozei noastre artistice. A compus însă și versuri. I-a crescut faima de om cult și bogat în numerar. După urcarea lui Vasile Lupu pe tronul Moldovei, Varlaam a plătit în anul 1640 toate datoriile pe care Patriarhia ecumenică de Constantinopol le avea la Poarta Otomană. Vaza mitropolitului Moldovei a crescut într-atât încât în anul 1639 el a fost propus, împreună cu alți doi candidați, la scaunul de patriarh al Constantinopolului. Întreagă această epocă a fost pentru noi români strălucită și de mare cinste. E o epocă de cultură, de întărire a Ortodoxiei. Marele dogmatist Petru Movilă — român de origine — a fost denumit *părintele teologiei ortodoxe moderne*, pentru opera sa «*Mărturia ortodoxă*». Era mitropolitul și rectorul Colegiului academic din Kiev.

În anul 1629 a apărut la Geneva o *Expunere a credinței ortodoxe* de patriarhul Chiril Lucaris împotriva ofensivei catolice, care făcuse însă unele înlesniri dogmei calvinismului. Chiril Lucaris trebuia anatematizat de un for panortodox. Acest for a fost chiar sinodul de la Iași, ținut în anul 1642, la care mitropolitul Varlaam a reprezentat Biserica din

Moldova. A negociat și împăcarea dintre cei doi domni români : Matei Basarab și Vasile Lupu, în anul 1644. Atunci Varlaam a cunoscut și pe Udriște Năsturel, pe care l-a informat despre românii din Transilvania. Au allat atunci și românii despre «Catechismul calvinesc», tipărit în anul 1640. Mitropolitul Varlaam l-a găsit plin de moarte sufletească, de otravă, adică de calvinism și i-a alcătuit un răspuns, pe care l-a tipărit la mănăstirea Dealului : Traducerea e limpede ; stilul polemic plăcut, accesibil tuturor². Se subliniază că românii din Transilvania «sunt fiii sfintei noastre Biserici apostolești și cu noi, românii de un neam, într-o credință...».

Varlaam avea un stil mușcător, de polemist, și o cultură vastă. Colabora cu Vasile Lupu. Domn cult, cu ambiții mari. Avea grădinile pline cu flori rare. Clădiri din marmură, ca biserica Trisfetitele, sculptată, și cu brâu de aur (1639), avea să-i veșnicească numele, ca și colegiul teologic și tipografia adusă din Kiev. *Învățământul* se baza pe limba latină și greacă³. Prima care ieșită din această tipografie a fost *Cazania* (1643). Se presupune că originalul ar fi ucrainean. În Ucraina fuseseră lucrate și gravurile de către artistul *Ilia*. Chiar mitropolitul Varlaam a cercetat în Ucraina și în Rusia acest original al *Cazaniei*. În aceste cuvântări și în literatura omiletică sunt multe locuri comune, care provin din alte izvoare. Textul din *Cazania* lui Varlaam apare prelucrat. Prelucrările pot proveni însă din originalul după care a tradus Varlaam. Trebuie identificat mai întâi acest original sau originale. Până atunci nu se poate determina contribuția personală, după cum a precizat și N. Cartoian⁴.

La hirotonirea lui Varlaam și instalarea ca mitropolit, i-a ținut o predică profetică marele dascăl grec de la curtea lui Vasile Lupu, Meletie Sirigul. Varlaam avea mare autoritate, știa să cârmuiească sufletele. Importanța lui a crescut în Orientul grecesc atât de mult, încât a fost propus, așa cum am amintit, deja, împreună cu alți doi candidați la scaunul vacant de patriarh ecumenic. Dar după căderea lui Vasile Lupu, mitropolitul Varlaam s-a retras la mănăstirea Secu, având mâinile fulgerate de o paralizie, fără să-și poată iscăli nici testamentul de împărțirea pământului între neamuri. Cu ajutorul lui Petru Movilă din Kiev și a patru profesori ruteni, în frunte cu *Sofronie Poceapschi*, rectorul colegiului din Kiev, s-a organizat în Moldova o tipografie și un colegiu teologic. Limbile de bază erau latina și greaca. Chiar retorica se predă în limba latină. Ruteanu Poceapschi colabora strâns cu savantul grec Teofil Coridaleu. Prima tipografie — adusă din Kiev în Moldova, a fost instalată în chiliile mănăstirii *Trisfetitele*. Avea litere chirilice... Vasile Lupu a completat tipografia cu litere grecești aduse prin Sofronie Poceapski de la Stavropighia din Lwow. Gravurile cu care s-a ilustrat *Cazania* lui Varlaam au fost aduse tot din Ucraina.

2. Vezi N. Chitescu, *Trei sute de ani de la răspunsul lui Varlaam la Catechismul calvinesc 1645*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXIII (1945), nr. 10—12, p. 2—23.

3. N. Cartoian, *Mitropolitul Varlaam*, în «Istoria literaturii române vechi», II, București, 1942, p. 110 s. u.

4. *Ibidem*, p. 110—111.

Prima carte tipărită cu litere chirilice a fost chiar *Cazania* lui Varlaam, pe care a tradus-o după un original, probabil ucrainean, dar până în prezent, textul original nu s-a identificat. Conține 74 de *predici duminicale* și la sărbători mari. Varlaam mărturisește că a cules materialul din mai multe izvoade, legende aghiografice, explicarea textului evanghelic din ziua respectivă etc. «...Adunat-am din toți tâlcovnicii sfintei evanghelii, dascălii Bisericii noastre». Dar nu ne spune concret care sunt aceste izvoade și care dascăli? Până la contribuțiile noastre, izvoarele nu au fost studiate.

În cercetarea monografică «*Importanța Cazaniei Mitropolitului Varlaam (1643) în lumina izvoarelor*», noi am identificat până în prezent, peste 200 de pagini, traduse din versiunea slavă a originalului grecesc al celebrei opere *Θησαυρός Tezaurul*, a scriitorului neogrec Damaschin Studitul.

Versiunea slavă se păstrează în Ms. slav nr. 146 din arhiva Bibliotecii Academiei Române, București. A apărut la Veneția în mai multe ediții. Originalul neogrec se păstrează în 7—8 exemplare. Conține : cele 36 de *cuvântări*, cunoscute și în versiunile slave ; *Versuri la Adormirea Născătoarei de Dumnezeu Maria* ; *Învățătura lui Ioanichie Cartanos și cele opt învățături folositoare oricărui creștin*, despre : *Iubire, ispită, avariția, milostenia, invidia, pocăința, mărturisirea și Tatăl nostru*, — interpretat.

Circulau atât în neogreacă, cât și în slavonă și în română.

Prin traducerea sa, mitropolitul Varlaam a căutat să înlăture multe moldovenisme și slavonisme și să apropie limba de cea vie, păstrând unitatea și cu vechea limbă literară a *cazaniilor*. Prin mitropolitul Varlaam, limba noastră literară a făcut un mare pas înainte⁵. A scris pe înțelesul tuturor românilor, într-o limbă cât mai aleasă. Prin această *carte românească de învățătură* a făcut într-adevăr «un dar limbii românești»⁶. Abundă comparațiile : «Cum-s iarna vicole și vânturi reci și vremi gerose, de carile se îngreuiază oamenii și sunt supărați, în vremea iernei, iară dacă vine primăvara, să ușurează de acelea de toate și se veschesc c-au trecut iarna cu gerul și s-au ivit primăvara cu caldul și cu seninul așa-și în vremea de demult au fost vicole și vânturi de scârbe (măhniri, supărări) și de dosădzi (certuri) de oameni ca și într-o vreme de iarnă...»⁷.

Cazania lui Varlaam deține în cultura română un loc analog *Bibliei* lui Luther în cultura germană. Prin talentul său, Varlaam nu face o simplă traducere, ci merge la o prelucrare proprie. S-a retipărit în alte zeci de ediții⁸. S-a introdus în *Cazania de la mănăstirea Dealului, Evanghelia învățătoare* (1644). S-a retipărit în Țara Românească, în Transilvania, întărind unitatea spirituală și de limbă din fosta Dacie. În Transilvania s-au găsit 24 de exemplare.« S-a citit cu plăcere de tot poporul.

5. *Ibidem*, p. 112.

6. *Istoria literaturii române*, I, ediția II-a revăzută, 1970, p. 339.

7. Varlaam, *Cazania*, 1643, București, 1943, p. 30.

8. George Ivașcu, *Istoria literaturii române : Mitropolitul Varlaam*, București, 1969, p. 140—144.

întărind ortodoxia ca un apologet și contribuind la dezvoltarea limbii literare românești. E un dar de mare preț pe care smeritul mitropolit Varlaam l-a făcut întregii noastre seminții. Până astăzi se citește în masele largi ale poporului, păstrând autohtonismul ortodox al credinței și modelându-ne limba.

Trebuie însă adâncită și lărgită cercetarea *izvoarelor* și a vechilor texte, încadrate de mitropolitul Varlaam în *Cazania* sa, începând cu cele grecești și slavone cu elementele de folclor și de etnografie. Identificând izvoarele, studiind limba cu grecismele și cu slavonismele ei, constatăm că mitropolitul Varlaam a folosit la traducerea sa texte slavone de redacție ucraineană. Spune, de pildă măhăesc — *machati* «a da din mână» — ucr. *machati* — etc. De aceea unii cercetători cred că originalul *Cazaniei* lui Varlaam este ucrainean.

Nu s-a găsit însă un astfel de original, nici în ucraineană, nici în rusă. A fost cercetat chiar de mitropolitul Varlaam, atât în Ucraina cât și în Rusia. Poate se va descoperi vreun manuscris în vreo bibliotecă sau arhivă din Moldova, ori din Rusia subcarpatică, din Ucraina, sau din Rusia. Deocamdată problema originalului *Cazaniei* lui Varlaam rămâne o problemă deschisă. Textul românesc se întinde pe o mie de pagini. Studiat textologic, se constată părți personale ale lui Varlaam. Altele, însă, sunt traduse după manuscrise vechi din izvoare grecești și slavone. Se susține în mod eronat că această «*Cazanie*» este originală. Noi am studiat izvoarele textologic și deocamdată am constatat până în prezent că izvorul principal este cunoscuta operă *Tisavros a scriitorului neogrec Damaschin Studitul*. Conține 36 de cuvântări. În anexă sunt separat și 13 «învățăături» de diferiți autori: Teofan Eleavulkos, Damaschin Studitul și alții...

Astfel, a circulat în greacă și în slava de sud ca versiunea din mss. 146 (Biblioteca Academiei Române din București). Noi am identificat până în prezent peste 200 de pagini care provin din originalul lui Damaschin Studitul: opera *Tezaurul*, care s-a tradus în multe limbi și la noi românii și în slavă: «Ms. sl. 146 B.A.R., București. În monografia noastră: *Importanța Cazaniei mitropolitului Varlaam (1643)*», am editat textele paralele: grec, slav, român în traducerea mitropolitului Varlaam și în traducerea noastră⁹.

Izvorul principal, identificat textologic, este opera *Tisavros* a lui Damaschin Studitul, din care s-au tradus sute de pagini. Prin ea se afirmă și primele încercări de versificație în limba română. Chiar «motto» al întregii «*Cazanii*» constă din versuri în care se menționează, între altele: «...Cap de buâr» din stema Moldovei și amintește și pe Vasile Lupu:

«...Cap de buâr și la domni moldovenești,

Ca puterea aceii fiari să o socotești.

De unde mari domni spre laudă s-au făcut cale

9. Paul Mihail, *Circulația Cazaniei mitropolitului Varlaam în Biserică românească*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIII (1957), p. 820—828; Augustin Z. N. Pop, *Viața Mitropolitului Varlaam al Moldovei și Sucevei*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIII (1957), nr. 10—12, p. 766 u.

de-acolo și *Vasilie Vodă* au <în>ceput lucrurile sale.
Cu *învățătură* ce în țara sa temeluiaste.
Nemuritoriu nume pre lume șie-și zidește»¹⁰.

Acest simbol al puterii Moldovei, zimbrul --- tot astfel este denumit și în opera *Cele șapte taine* :

«...Cap de buâr fiind tare,
Arață putearea celui mai mare,
Acest chip de buâr
Mulți au biruit fără număr».

Conținutul *Cazaniei* este cules din mai multe izvoare, «dascălii Bisericii noastre ortodoxe», cum spune chiar Varlaam. E vorba deci de o *compilație*. Identificând izvoarele, constatăm că foarte mult este tradus corect și într-o limbă expresivă. Varlaam a creat primele pagini de proză artistică, îndeosebi în partea originală creată de el pe care o vom identifica integral după ce vor fi cunoscute toate izvoarele. Știm sigur că Varlaam a tradus din greacă și din slavonă. O spune chiar el «am prepus din limba grecească în limba românească». Noi am dovedit textologic că mitropolitul Varlaam a tradus din opera *Tisaurós* a lui Damaschin Studitul, urmând cele 36 de cuvântări, dar în altă ordine, selectiv, după originalul grecesc, probabil și după versiunea slavă din : Ms. 146 din B.A.R. București. Un alt izvor folosit este opera *Sinaxarele* de Maxim Margunios (Veneția 1607) pe care a tradus-o și mitropolitul Dosoftei. Din slavonă, Varlaam a tradus opera lui Klimax — *Leastvița (Scara)*. Acum însă ne ocupăm numai de *Cazanie*. Ne limităm la câteva ilustrări textologice pentru a se convinge și cei care susțin că această *Cazanie* este integral originală.

Din cuvântarea la *Blagoveștenia* Preacuratei Fecioara Maria :

Damaschin Studitul, Θησαυρός.

Varlaam, *Cazania*, p. 437

.....Λίβε καὶ κριτομένη, ὅτι ἐσὶν ἐκέρ-
υττον οἱ προσφῆται, διὰ ἐσὶν ἐκέρυττον
διὰ σὺν ἐφωτισμένον ἐκ πνεύματος Ἁγίου.
Ὁ Ἁβραάμ ἐσὶν εἶδεν ὡς τὴν ὄρα συνδεδ-
ρον, ὅτι ἐσὶ εἶσαν σκεπασμένη ἀπὸ τοῦ Ἁγί-
ου πνεύματος τῆ ἑλοισατα...»

Bucură-te și te veseleşte, că pre tine
au mărturisit proorocii, pentru tine au
proorocit, pentru tine s-au luminat din
Duhul sfânt Avvacum, pre tine te vădzu
ca o măgură cu umbra deasă, că tu ești
umbrită de darurile Duhului Sfânt...»¹¹.

Varlaam a tradus mai mult din versiunea slavonă a cuvântărilor. Reproduce fidel originalul grecesc al lui Damaschin Studitul. Iată o ilustrare din zguduitoarea omilie despre «înmormântarea lui Christos și tânguirea Maicii Domnului» :

10. *Istoria literaturii române*, București, 1969, p. 144.

11. Pandele Olteanu, *Unul din izvoarele grecești ale «Cazaniei» Mitropolitului Varlaam (1643)*; «Comoara» lui Damaschin Studitul, în *Θησαυρός*, Veneția, 1786, p. 178.

Damaschin Studitul, Οἰκουμενικῶν,
p. 108 :

Ὁ τεκνὸν ἄρην νὰ μου ἤγαπαίμενε... τὸν με ἀπῆρεια, τὴν μητέρα σου μαναχίτη; εἰς τίνας σπήτι μὲ ἀποσελλεῖς τὸ λοιπὸν; Ἄλλῃ τίνα νὰ εἶλω ἐγὼ παραουθίαν τίς νὰ εἶναι παρηγορία μου; ἐσένα εἶλα τεκνὸν μου, ἐλπίδα προσδοκίαν, πατέρα, μητέρα θεοῦ τίς στήν φροντιστήν, εὐεργετήν, ἐπὶ στήν στήν. Κἄν πορὰ τίς νὰ εἶναι ἀνοίξ ἐσένα, οὐε μου; Ἀλλήμονον εἰς ἐπὶ τὴν μερανῶμένη ἀβίαν. Ἀβίαν ἐβῆσθου, μὲ μου, ἔσεν σε ἐγεννησ...

Traducerea orig. gr. și slav.
Ms. 146 :

O, fiul meu iubit, Unde mă lași singură pe mine, mama ta? În casa cui mă trimiți. Pe cine voiui mai avea eu mângâietor? Cine să fie mângâierea mea? Pe tine te-am avut, copilul meu, nădejde, așteptare, tată, mamă, Dumnezeu, îngrijitor, veghetor. Dar acum cine va fi în locul tău, fiul meu? Vai mie, iară tine, am rămas singură. Oare aceasta am nădăjduit eu, fiul meu, când te-am născut?

Varlaam a tradus în română versiunea slavonă, folosind slavonisme, din limba veche românească. Multe se atestă chiar în versiunea slavonă din Ms. nr. 146 din B.A.R. Se folosesc arhaisme semantice. A «sosi» are sensul de «a ajunge» - a fi de ajuns. «Sosește-i doamne» Pilate, muncile, adică «chinurile, patimile», sosește-i «sosește-i moartea ce-au luat... (Cazania, p. 84). «Scărbă» are sensul de «măhnire, supărare, nenorocire», sau *dosadâ* sl. *dosaditi*.

Impresionantă este tânguirea Maicii Domnului rămasă singură, fără fiul său: Jalea cuprinde întreaga fire: «... O pămente și tu soare, întristați-vă și vă spăimântați de minunată minune, că tvorețiul (creatorul sl. tvoriti) vostru dzace mort și ziditorul vostru în groapă să îngroapă! O ceriu deschideți porțile tale și voi ingeri plecați-vă ochii voștri... (Cazania, p. 86... gropile să deschisără... Catapeteasma besearicii să rupsă pre mijloc, iară voi nu vă umiliți, gropile să deschisără și inima voastră nu să obidiu — (amări, în durere). Soarele și luna intunecară și voi nu înțeleseați că iaste Dumnezeu... (Cazania, p. 87). Tânguirea Maicii Domnului, este denumită de Varlaam *Maica Precista* ca în vorbirea poporului. În iad a coborât după moarte și Iisus, dar îmbrăcat cu «dumnezeire, a coborât în iad dar cu sufletul, căci trupul era în groapă (Cazania, p. 89). El a scos din întunericul și din «muncile»

Versiunea slavă Ms. 146,
B.A.R., p. 99 v.

O... syni moj ljubimyi... gde me ostovljaesi, mosteri tvoju odini? V6 čijn me chraminu otsyloesi? Nă kočo da imamo az6 ut6s, ayušta me? Kto da jesti utešenie moje?

Tobe imeche čedo move, nadeždu i cajane, otea, matere, Boga blagod6 jateba, bljnslitelja, promyslitelja. I nynja kto ml da budete v6 m6sto tobe, syn6 maj? Uiy, mn6 ujedisoj se ot tobe, Sich li nadearh se, synu maj, eođa te radich?

Varlaam -- Cazania -- p. 85:

O, fiul meu iubit, unde lași pe maica ta? Intr-a cui casă mă trimiți? Lași-mă de acum, fiul meu și de astăzi mă despart de tine. Doră pre cine voiui avea ugiutoriu? Dară pre cine voiui avea mângâiere? Că pre tine fiul meu am avut nădejde, pre tine tată și încă și Dumnezeu de argiutoriu și de lolosire. Dară de acum pe cine voiui avea în locul tău, fiul meu? Amar mine, sângurata de mine. N-am tras nădejde, fiul meu, când te-am născut de una ca această...

(«chinurile») iadului pe cei dreapți, spunându-le : «...blemați¹² (haideti, veniți) să ne ducem în binele și în odihna raiului».

Această Învățătură la punerea în mormânt a lui Iisus se ține în *Sămbăta cea mare*. E una dintre cele mai alese cuvântări. Se leagă de cultul morților, de bocete, de tânguiri, de obiceiuri la înmormântare. Domină durerea, tristetea, mâhnirea, amarul, în contrast cu bucuria, desfătarea, «în loc de zi bună, fiul meu, vădți o zi rea și cumplită...» Iisus a scos din iad pe cei care au crezut... în 33 de ceasuri au mărturisit...» Puterea iadului a fost și risipită, iară sufletele dreptilor intrară în rai (Cazania, p. 90). Deci s-au mântuit. Crezând și mărturisind, vor învia ca și Iisus. În Învățătura Bisericii noastre Ortodoxe accentul cade pe clocotul de bucurie al învierii și pe arătările lui Iisus după moarte, cum se exprima Nichifor Crainic în cursul său universitar despre «*F. M. Dostoevski și opera sa*».

În Învățătura altor confesiuni creștine ca cea romano-catolică, accentul cade pe patimile și pe moartea lui Iisus. Cânditorii ruși au explicat adânc, după învățătura ortodoxă, importanța învierii ca cea mai mare sărbătoare a creștinismului. Paștele e purtătoarea unei concepții de viață sănătoasă de bucuria biruinței asupra morții, de intrare în eternitate. În toate cazaniile urmează după învățătura despre înmormântare din *Sămbăta mare*.

În titlu se menționează că învățătura din «Duminica Paștelui» este despre «*bucuria zilci*» și se istorisesc, după evanghelie, cele cinci arătări ale lui Iisus după moarte ca dovadă că a înviat. «Atuncea sufletele și inimile dreptilor se vor umplea de bucurie și de dulceața iubirii lui Dumnezeu, și se vor sătura de hrană neputredă și vor fi veseli de beția băuturii ceii dumnezeiești... După aceea vor vedea locurile minunate și curțile cele luminate a împăratului ceresc unde iaste tot *veselie și bucurie și cântări neîncetate*. Acolo iaste viață fără de moarte și cununi gătate celor ce biruiesc pohtele și păcatele celor ce sū trudesce pentru Dumnezeu. Sunt paturi de lumină veșnică cu lumină așternute...» (Varlaam, *Cazania*, p. 95).

Suntem cuceriti de splendoarea exprimării, de înălțimea cugetării spirituale, ortodoxe a autohtonismului românesc, scaldat în bucuria învierii.

Marele nostru arheolog Vasile Pârvan a dovedit că strămoșii noștri geto-daci credeau tare în nemurirea sufletului. Strămoșii noștri mureau bucuroși în luptă cu năvălitorii. Erau viteji și optimiști în viață. Sunt elemente care intră ca și limba în autohtonismul românesc. De aceea mitropolitul Varlaam își intitulează personal *Cazania* sa «*Carte românească de învățătură*». E o carte rară, unică, luminoasă. Prin conținut promovează o concepție sănătoasă de viață morală și spirituală. Prin circulația ei largă a înscris o istorie spectaculară în genul omileticoparenetic, la noi, românii. A modelat și a consolidat limba literară veche, promovând-o. De aceea, după împlinirea a 350 de ani de la tipărirea sa (1643), să încheiem cercetarea izvoarelor, să corectăm erorile, subiectivismul, stabilind adevărul științific, fără de care nu poate fi vorba de nici un progres.

Prof. dr. docent PANDELE OLTEANU

12. Lat. ambulo,-are «a umbli, a merge».

**REÎNHUMAREA, LA MÂNĂSTIREA COZIA,
IN ZIUA DE 15 MAI 1938,
A RĂMĂȘIȚELOR PĂMÂNTEȘTI ALE LUI MIRCEA CEL MARE
CU PRILEJUL COMEMORĂRII A 575 DE ANI DE LA MOARTEA SA
1418 — 31 IANUARIE — 1993**

În ultima zi a lunii ianuarie, — cea de a 31-a, din acest curgător an, 1993, s-au împlinit 575 de ani de la moartea lui Mircea cel Mare, domnitorul Țării Românești (1386—1418). Cu toate că în cursul vremii, acest vestit voievod al Românilor aproape continuu a fost adus în conștiința înaintașilor noștri, totuși și de astă dată, de către cei în drept, s-a hotărât ca și sorocul de față, în legătură cu el și plin de importanță în istoria românească, să fie comemorat așa cum se cuvine. Cu acest prilej, încă precizăm că în cele aproape șase secole scurse de la momentul ce se sărbătorește, fie prin cuprinsul unor hrisoave domnești, al unora dintre Cronicile muntene, a multe dintre creațiile literare în proză și versuri — între acestea din urmă — cum se știe, remarcându-se poeziile: «Umbra lui Mircea. La Cozia» de Grigore M. Alexandrescu și «Scrisoarea III-a» de Mihai Eminescu — apoi prin o seamă de note de călătorie pe Valea Oltului și la Mănăstirea Cozia și, în sfârșit, prin câteva comemorări oficiale, eroul nostru a fost destul de des prezent în sufletele urmașilor săi, ori pe unde s-ar fi aflat aceștia.

Din șirul ultimelor, al comemorărilor, menționăm pe cea de la 31 ianuarie / 13 februarie 1918 și pe cele din 15 mai 1938, 10 februarie 1946, 31 ianuarie — 4 februarie 1968, 12 octombrie 1969 și pe cea din toamna anului 1986¹.

Cu prilejul acestei din urmă aniversări, — cea din 1986 —, care marca împlinirea a 600 de ani de la urcarea, la 23 septembrie 1386, pe tronul Țării Românești a lui Vodă Mircea, în colaborare, i-am închinat o monografie intitulată: «Mircea cel Mare (1386—1418). 600 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești», apărută la București, în anul 1987. În această monografie a fost inserată și prezentarea solemnității de la Mănăstirea Cozia din 15 mai 1938, care fusese ocazionată de «reînhumarea rămășițelor sale pământești, și ea pomenită mai sus.

Cum însă, pe atunci, pentru imprimarea unei cărți, de istorie, mai ales, se cerea o aprobare specială a Departamentului, și lucrarea noastră a fost supusă unei asemenea hotărâri și, cu acel prilej, citindu-se, în manuscris, și textul ei, care istorisea desfășurarea ceremoniei de la Mănăstirea Cozia, ce, în special, o privea, i s-a aplicat o substanțială reducere, apărând în carte doar într-o filă și jumătate.

Întrucât însă știrile despre cele petrecute la mijlocul lunii mai 1938 în ctitoria lui Mircea cel Mare de la Cozia sunt în mare parte inedite

1. Pentru ele, să se vadă: Preotul prof. Nicolae Șerbănescu și prof. N. Stoicescu, *Mircea cel Mare (1386—1418), 600 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești*, București, 1987, p. 369—377.

și cum iarăși, solemnitatea din acea zi de acolo, precum se va vedea, a fost cu adevărat măreață, meritând a fi cunoscută de către cât mai mulți dintre cititorii acestei reviste, socotesc că lucru potrivit este ca la comemorarea din acest an a marelui nostru Voievod, materialul documentar ce o privește, atât cât s-a putut aduna atunci și după aceea, să fie publicat în forma în care fusese redactat în anul 1986, dimpreună cu adaosurile necesitate de noile descoperiri de acte.

Vechimea mormântului lui «Mircea-Vodă I-ju», — cum îi zicea Nicolae Iorga (†1940) —, aflat în pronaosul bisericii Mănăstirii Cozia, apoi îndelungata călcare peste el a închinătorilor și vizitatorilor Sfântului lăcaș, dimpreună cu profanarea lui în 1917 de către ocupanții de atunci ai țării noastre, — în zilele primului război mondial —, îl aduseseră, la sfârșitul acestuia, într-o stare care lăsa foarte mult de dorit. Vremea îl «rosese», «inscripțiunea» i se ștersese, iar sarcofagul și piatra sepulcrală i se «stricase» fiind «rupte în bucăți». După liniștirea lucrurilor, care au urmat mării conflagrații din anii 1914—1919, la încheierea căreia România s-a întregit, văzându-și împlăcut idealul național de veacuri: *Unirea*, o atare situație, privind mormântul gloriosului domnitor Mircea, nu mai putea dăinui și ea a atras mai ales luarea aminte a fostei Comisiuni a Monumentelor Istorice, condusă încă de profesorul Nicolae Iorga și aceasta a purces la schimbarea în bine a unei astfel de stări.

Mai întâi, în anul 1931, a pus de s-au făcut noi cercetări la mormântul Voievodului nostru și apoi a pășit la preînnoirea lui, punându-i deasupra un alt «capac» lucrat dintr-un bloc de marmură. Acesta este destul de înalt față de nivelul de călcare din pronaos, este «în formă de trunchi de piramidă în trepte» și are capetele teșite. Pe latura lungă dinspre interior a treptei superioare s-a dăltuit în relief o scurtă inscripție cu următorul cuprins: «Aici odihnesc rămășițele lui Mircea Domnul Țării Românești, adormit în anul 1418»².

Cu acest prilej s-a preînnoit și mormântul Doamnei Tudora, alias Maica Teofana (†1604) mama lui Mihai Viteazul, aflat și el tot în pronaosul bisericii Mănăstirii Cozia, fiind fixat în partea stângă — cum îl privești dinspre suportul pentru candelă a locului de «veșnic răpaus» al lui Mircea cel Mare —, la un nivel inferior însă. Acestuia i s-a păstrat forma obișnuită de mormânt, așa cum o avusese și mai înainte, și deasupra i s-a așezat vechea lespede de piatră sepulcrală, menținută încă până în acel timp într-o stare destul de mulțumitoare. Aceasta fusese plasată peste lăcașul ei de veșnică odihnă în anul 7114 (=1605—1606) de către nepoții săi Florica Doamna și Nicolae Pătrașcu Voievod, fiica și fiul lui Mihai Vodă cel Viteaz și de jur împrejur, ca un chenar, are dăltuită, în limba română, următoarea inscripție: «Răposat-au roaba lui Dumnezeu călugărița Teofana muma răposatului Mihail Voievod; și fie-sa Doamna Florica și fiiu-său Nicolae Voievod a nevoit și a scris în zilele lui Io Radul Voievod, în anul 7114 (1605—1606)»³.

2. M. Davidescu, *Mănăstirea Cozia*, București (Meridiane), 1966, p. 19, fig. 7.

3. I. Lupăș, *Tudora, mama lui Mihai Viteazul*, în Același, *Studii, Comunicări și Comunicări istorice*, I, București, 1929, p. 121.

Ca în viitor, cele două morminte să nu mai fie stricate din cauza călcării peste ele de către închinătorii și vizitatorii sfântului lăcaș, în jurul lor au fost fixați stâlpușori lucrați din metal, având între ei lanțuri corespunzător făurite ⁴.

*

Isprăvite aceste lucrări, Comisiunea Monumentelor Istorice, care le inițiase și care purta și grija organizării ceremoniei reinhumării rămășițelor pământești ale celor două vestite personaje ale neamului nostru a hotărât ca aceasta să se desfășoare cu un fast cu totul deosebit și, în același timp, a sorocit pentru ca ziua de duminică 15 mai 1938. În preajma acestei zile, în presa vremii, din Capitală, mai ales, s-au anunțat cele ce aveau să se desfășoare în cursul ei la Mănăstirea Cozia și, totodată, s-a făcut și un call îndemn către suflarea românească de pretutindeni să participe la pelerinajul ce urma să se facă la acest lăcaș de cuvioșie cu prilejul ceremoniei aci menționată, căci, se preciza: un astfel de pelerinaj cu o asemenea ocazie, «constituie», înainte de toate, «un pios omagiu de închinăciune adus unui trecut de glorie străbună», pe care marele voievod, — Mircea —, a știut s-o ridice la un nimb nepieritor în istoria noastră ⁵.

Într-adevăr, la data fixată de Comisiune, adică duminică 15 mai 1938, la Mănăstirea Cozia proiectata solemnitate s-a ținut într-o măreție cu totul deosebită, aflându-se de față nu numai impresionante cortegii de țărani de prin toate părțile, îmbrăcați în pitorești costume naționale, ci și Măria Sa Marele Voievod Mihai de Alba Iulia, — viitorul rege, pentru a doua oară, al României, Mihai I, profesorul Nicolae Iorga, Consilier Regal și Președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice, preoții Nicolae M. Popescu și Ioan Lupaș, profesori universitari de istorie și membrii titulari ai Academiei Române, înalți demnitari de Stat, grade superioare ale Armatei, ziariști, autorități locale și județene, civile și militare, clerici de mir, monahi și monahii, elevi, străjeri, militari, printre care și ostașii Regimentului «32 Mircea» cu Comandantul lor, urmașii vitejilor de la Mărășești care, în primul război mondial, în luptele eroice din acest oraș, îmbrăcați numai în cămăși, «ține-seră piept dușmanului» atacator și care, acum, într-un fel, se poate spune, că și ei, prin succesorii lor din 1938, erau prezenți la comemorarea «patronului» unității lor militare, Mircea cel Mare, eroul de la Rovine ș. a.

După ce «pelerinii din Capitală» în frunte cu Marele Voievod Mihai, cu îndătinatele «pravile» ostășești și civile, au fost întâmpinați în gara Jibla, s-au îndreptat spre Mănăstirea Cozia, trecând prin mulțimea de tineri și țărani înșirați pe tot parcursul drumului, care, neconțenit, cu vioioșie i-au salutat «cu aclamații și urale nesfârșite».

La intrarea în incinta mănăstirii, «cortegiul bucureștenilor», în frunte cu tânărul Voievod de Alba Iulia a fost întâmpinat după pravila

4. Preotul Niculae Șerbănescu ș.a., *Mircea cel Mare*, p. 271—273.

5. *Pelerinaj la Cozia*, în ziarul «Universul» an 55, nr. 131 de duminică, 15 mai 1938, p. 13.

bisericească, de Vartolomeu Stănescu, episcopul Râmnicului — Noul Severin, dimpreună cu un numeros sobor de preoți și cu autoritățile locale, conduse de prefectul județului Vâlcea.

Un participant la acea festivitate deosebită, înfățișând peisajul din dimineața acelei zile de mai, precum și felul cum era rânduită așezarea «asistenței», scria, printre altele : «Priveliștea e minunată. Dealurile înconjurătoare ale mănăstirii sunt înverzite și înflorite de primăvară, iar soarele binecuvântă cu strălucirea lui aceste plaiuri și pioasa solemnitate. La poalele Mănăstirii străvechi, Oltul își freacă unda cărunță printre malurile nisipoase și în vuietul lor își cântă cântecul de veacuri, cântecul vieții, aducând sfintele legende din depărtate vremuri, amin-tind versurile poetului :

«Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate ;
Către țărmul dimpotrivă se întind, se prelungesc
Ș-ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechi al mănăstirii în cadență îl izbesc»⁶.

«La mănăstire clopotele sună glas de jale și de cinstire a marelui Domnitor, chemând la slujba domnească pentru comemorarea lui Mircea cel Bătrân, ziditorul Mănăstirii Cozia, care odihnește în acest lăcaș de închinare, tot poporul din aceste ținuturi...».

«Tot cuprinsul curții mănăstirești este împodobit de pitorescul costumelor oltenesti ale țăranilor. De o latură străjuiește Regimentul «32 Mircea», care, cum s-a arătat, poartă numele voievodului pomenit. De o altă latură ostașii din Garnizoana Râmnicu Vâlcea și elevi ai Școlii Militare de Infanterie din Sibiu, precum și ai Liceului Militar din Craiova».

«În fund, pe pajiște, școlari cu costume naționale, străjeri și flăcăi premilitari», care, împreună cu întreaga asistență prezentă, atât acum, cât și în timp ce Măria Sa Marele Voievod de Alba Iulia și oaspeții din Capitală se îndreptau spre biserică, i-au «ovaționat îndelung».

În biserică, slujba de pomenire s-a săvârșit «în fața criptei domnești», în care acum erau așezate raclele cu osemintele voievodului comemorat și ale Doamnei Tudora, alias Maica Teofana, mama lui Mihai Viteazul și ea viețuitoare, ca monahic, la Mănăstirea Cozia, unde se călugărise, luând numele de Teofana și unde fusese îngropată, cum s-a mai arătat, în anul 1604. Ea, slujba, a fost oficiată, «într-o atmosferă de adâncă și pioasă reculegere», de către însuși episcopul Vartolomeu al Râmnicului-Noul Severin, înconjurat de un select sobor de preoți și diaconi. Răspunsurile s-au dat de corul elevilor Seminarului «Sfântul Nicolae» din Râmnicu Vâlcea⁷.

6. Grigore M. Alexandrescu, *Versuri și proză*, București, 1967, p. 53—59.

7. Radu A. Sterescu, *Reînhumarea osemintelor marelui Domn Mircea cel Bătrân, Solemnitatea de la Mănăstirea Cozia*, în ziarul «Universul», an 55, nr. 133 de marți, 17 mai 1938, p. 9—10.

După slujba de pomenire, profesorul Nicolae Iorga, Consilier Regal, aci, în fața criptei, a rostit această scurtă cuvântare :

«Măria Ta,
Prea Sfinte Părinte,
Cucernici Creștini,

Aici lângă mănunchiul de oase, care stă să se coboare din nou în adâncul unei odihne care de acum vecinică trebuie să fie în această biserică a unui ctitor la care și-au adus pe rând daruri Neagoe Basarab, Constantin Brâncoveanu și Regele de astăzi, în acea pace solemnă pe care o domină însuși poruncitorul său chip de ostaș în zale, cu mâna pe sabie, cu vulturi pe genunchi, cu coroana împărătească pe frunte, avem a vorbi puțin și încet înaintea sufletului Celui Mare pe care îl simțim Atotputernic și inspirator în jurul nostru.

Domn timp de trei decenii, pe o colină a Carpaților și pe cealaltă ; pe un mal dunărean și pe celălalt, fâgărășan, amlășean, dobrogean, severinean, cu o putere dincolo de vechea graniță, despot bizantin, înrudit cu împărații din Răsărit, aliat cu titlu egal al împăratului din Apus, închinător al bisericilor de un tip nou și astfel creator al artei îndătinate pe acest pământ, așa rasare el înaintea noastră.

Din ce suntem noi, puterea care ni-a dăruit cu viață, poate face această țărână și aceste oase. Ea îngăduie însă ca amintirea cui a trăit în adevăr să se împotrivescă și neînțelegerilor și nedreptăților și tăcerii, care vrea să ucidă. Și vin clipe, când este rechemată la viață ca o forță activă.

Așa este astăzi pentru noi amintirea lui Mircea. Avem Ardealul, în care s-a infipt el. Legăm peste Dunăre, ca și dânsul, raporturi de prietenie, care ne asigură. Căutăm în cultura noastră însăși cel mai puternic reazem și ne supunem, împotriva spiritului de aventură care destramă statele, autorității domnești legitime, pe care, cum am voit-o, trebuie s-o respectăm și s-o sprijinim.

Iată ce ne învață locul unde ne găsim, pentru una din acele datorii de pietate, care înobilează și înalță un popor»⁸.

În continuare, tot aici lângă cripta celor două personaje istorice comemorate și reînnumate, a vorbit preotul profesor universitar *Niculae M. Popescu* († 1963), membru activ al Academiei Române, în acel moment subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale, rostind cele ce urmează :

«Măria Ta, Prea Sfinte, Drept credincioșilor, astăzi când sub privirile tinerești ale Marelui Voievod Mihai, așezăm în repaus de veci osemintele Marelui Domn și Voievod Mircea, să ne întorcem cu mintea acum 520 de ani, când sub privirile înlăcrimate ale altui Voievod Mihai, acel fiu și urmaș al răposatului Mircea, el împreună cu toată țara, cobora în această criptă, trupul neînsușit al acelui mare domnitor, care semna așa în scrisorile sale :

«Eu, cel întru Hristos Dumnezeu, dreptcredinciosul și binecinstitorul și de Hristos iubitorul și singur stăpânitorul, Io Mircea mare voievod

8. *Ibidem*.

și domn, cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpânind și domnind peste toată Țara Românească și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătărăști și Amlașului și al Făgărașului herțeg și Banatului de la Severin domn, și pe amândouă părțile pe toată Dunărea, încă și până la Marea cea Mare și cetății Dristorului stăpânitor».

Acesta era domnul care acum 520 de ani se cobora în această criptă. La sfârșit de ianuarie 1418, El trecea către Domnul : liniștit, cuminte, hotărât, așa cum fusese o viață întreagă.

Înainte de a trece către Domnul, lăsase cu limbă de moarte, El cumpănitul și înțeleptul cum să fie îngropat și unde să fie îngropat. Și de la 31 ianuarie, făcându-se toate pregătirile creștinești și domnești, au trecut patru zile până când la 4 februarie, în luciul de iarnă, au ajuns aici la Cozia «la lăcuța Sfintei Treimi», cum a spus El și Maica Teofana, la lăcașul de veci al răposatului Mircea Voievod.

Și au venit și l-au îngropat aici, întovărășindu-l fiii lui în frunte cu Domnul cel nou, Mihail, întovărășindu-l cei doi mitropoliți ai țării, mitropolitul de Ungrovlahia și mitropolitul de Severin, întovărășindu-l stareții de la toate mănăstirile Țării Românești, pe care le clădise și le așezase, întovărășindu-l boierii lui cei devotați și armata lui cea însemnată în atâtea biruințe.

Și ceruse el singur să-l îngroape aici la Cozia, mai înainte, căci el singur povestise : într-una din luptele pe care le-a avut, obosit, a adormit sub un copac aici pe malul Oltului, și, dormind, a visat cum Sfânta Treime s-a coborât la el, în chipul celor trei îngeri care l-au întâmpinat pe Avraam, și i-a spus : încrede-te în Dumnezeu ! Tu vei birui pe păgânii care sunt în țara ta». Și încrezător în acest vis, deșteptatu-s-a Mircea și a plecat la luptă și pe păgâni i-a biruit.

Iar pentru că el atunci făgăduința a dat că dacă i se va împlini acest vis, ctitorie puternică și bogată va ridica în acest loc, a ridicat Cozia și i-a zis nu Cozia, ci i-a zis Nucet, fiindcă acest loc, așa cum a spus altcineva, este cel mai minunat loc pentru petrecerile călugărești. Loc înconjurat de toate părțile cu vii și cu văi și cu râu mare ocolit. Și este acolo toată hrana călugărească : și vii, și livezi, și nuci nenumărați, și curge în apropiere apă lucioasă și «locul este așa de minunat, că noi care l-am văzut, — spune cineva din vremea lui Neagoe Basarab —, am zis : acesta este pământul cel făgăduit, dat pentru locuința celor mari și pentru odihnă călugărilor». Și așa l-a văzut Mircea, cel a cărui minte vedea multe și al cărui simț pricepea și înțelegea multe.

Și Mircea aici, pe temeliile mai șubrede, mai de început ale tatălui său Radu, a ridicat această minunată biserică, pe care au admirat-o ochii atâtor și atâtor generații și de care se încântă astăzi cunoscătorii de arhitectură bisericască și pe care o vizitează toți învățații lumii și de pe urma căreia noi cinstite mare avem la toată lumea învățată.

Și au venit și l-au așezat aici pe Mircea. Și el a lăsat, cu sufletul lui, în toată viața lui, multă strădanie și multă avere monahilor de aici, ca să se roage pentru sufletul lui, fiindcă Mircea mare cap și mare om politic a fost, dar a fost și mare credincios.

Să fie îngăduit unui preot să creadă un lucru : că minunățiile pe care Mircea le-a făcut în vremea lui, le-a făcut și sprijinit pe mîntea lui Mare, dar sprijinit, cred, mai mult pe puternica lui credință creștină.

Doamne ! Când te gîndești ; puținică țară pe acea vreme ! Întinsă țară pe acea vreme ! Dar când te gîndești ; hiruințele pe care le-a purtat și împotriva cui le-a câștigat, stai și te întrebi : Cum a fost în stare țara aceasta, față de alte puteri așa de mari, de vijelioase, de fanatice, cum a putut să le țină piept ? Cum a putut să se întîmple minunea de la Rovine, cum a putut să se întîmple minunea de la Nicopole și atâtea minuni în acea vreme ?

Cu puterea lor, cu brațul lor ! Da, dar aceste brațe erau întărite de credința creștină. Credința creștină atunci ținea loc iubirii de moșie, patriotismului de care noi vorbim astăzi. Și această credință creștină este aceea care l-a îndemnat pe Mircea să zidească minunatele lui lăcașuri.

Nu este loc în țara aceasta pe unde el să fi călătorit, pe unde el să fi stat și pe unde el să fi dat hrisoavele lui, în care să nu-și fi adus aminte de casa Domnului ; de biserica creștină, de credința creștină, care lui i-a insuflat atîta putere.

N-a uitat Tismana, unde lucrase tatăl său Radu și fratele său Dan și bunicul (sic) lui, Vlaicu și acolo a făcut dani. Și maica sa, Calinichia, minunata doamnă, după îndemnul, și al fiului său, și al ei, a făcut dar aici la Tismana. Și a întărit Mircea și a adăugat și el daruri de ale lui la Tismana. Și Tismana a arătat tot cea dintâi mînaștere în Țara Românească. A venit Mircea după aceea și tot așa a ajutat cu supra-măsură această mînaștere, care era a lui, Cozia. Iar peste Argeș (sic), tot o mînaștere, începută de către tatăl său Radu, Cotmeana, el o întărește și o zidește din nou și o așează să fie unită cu Cozia și îi dă numele așa de frumos în limba românească, Cotmeana.

Cotmeana este ospățul de seară al Coziei. Cinc pleacă din Cozia dimineața și merge, gîndindu-se și rugându-se la Dumnezeu, ajunge seara la Cotmeana și acolo este ospătat sub grija Domnului.

Tot așa Mircea, mergînd mai departe și apropiindu-se de Tîrgoviște, unde el a stat și a domnit, la Tîrgoviște, pe dealul viilor din față, el a fost acela, după toate cunoștințele pe care le avem acum, care a pus temelie minunatei mînaștiri a Dealului, unde doarme capul aceluia care este fiul maicii călugărițe Teofana, mama lui Mihai Vi-teazul. Coborînd mai jos, în jurul Bucureștilor, în minunatul ostrov, care este Snagovul, tot el este acela — și i se păstrează hrisovul —, care a ridicat mînaștirca și i-a făcut daruri. Coborîndu-se la Giurgiu, acolo unde s-a și zidit cetatea și unde orice piatră, cum spune fiul său, îl costa cît un bolovan de sare, acolo la Giurgiu, găsind o mînaștere, el a dăruit și acesteia. Urcînd de la Giurgiu în sus, pe drumul Argeșului (sic), a dat la Glavacioc peste o altă mînaștere și pe aceasta a întărit-o. Aceasta este Glavaciocul, care și de la Mircea a primit daruri.

Acestea sunt lucruri pe care le știm noi, dar mai sunt și altele pe care nu le știm. Câte altele cu vremea le vom descoperi ! ?

Trecând în Ardeal și aici s-a gândit să întărească credința creștină. Cine trece spre Hațeg și intră acolo, dă peste minunea de mănăstire care este Prislopul Silvașului, care este zidită în vremea lui Mircea și după chipul de clădire al lui Mircea și cu sprijinul lui material.

Și iar așa privirea lui de vultur s-a dus departe peste țară, s-a dus până în Sfântul Munte Athos, de acolo de unde venea îndreptarul credinței noastre ortodoxe, de unde venise minunatul lui sfătuitor, care a fost Nicodim de la Tismana. Și aici la Athos era o biserică mai veche, o mănăstire mai veche românească, a noastră mănăstire, așa i-a zis atunci în veacul al XIV-lea și până hăt târziu, Mănăstirea Cutlumuș.

Acolo zidise Vlaicu Vodă și acolo ajutase tatăl său, Radu, acolo ajută și Mircea împreună cu boierii din vremea lui.

Nu numai aici a dat el, ci și la alte mănăstiri merg ajutoarele lui, acolo unde mai târziu alt mare voievod, alt mare domnitor, Ștefan cel Mare va aduce danii și mai mari decât el.

Și fiind atâtea dovezi ale minunatei credințe a lui Mircea cel Mare, astăzi când osemintele lui le coborâm pentru odihna de veci în România întregită, a cărei presimțire în 1394—1400, în vremea lui, el a avut-o că se poate înfăptui, în momentul acesta, când pentru odihna de veci, în România aceasta întregită și sigură pe ea, în momentul acesta, din acest mormânt se ridică o învățătură, pe care el totdeauna ne-a dat-o și ne-o împropătează astăzi, învățătura că, un popor, poporul românesc, Țara Românească se păstrează așa : având cumițenia cumpănită a lui Mircea și a atâtor români, cumițenia cumpănită care te face să vezi ce se poate înfăptui și ce nu se poate înfăptui, cumițenia întrupată în Marele Voievod care a fost Mircea. Și ne mai spune ceva acest mormânt : că această cumițenie dacă este întărită cu credința curată și cu credința în Hristos, atunci și cumițenia ta și brațul tău capătă puteri neînchipuite, în fața căror puteri orice puteri ale vrăjmașului se distrug. Acestea ne-a învățat mormântul lui Mircea astăzi»⁹.

*

După cuvântul de preamărire al reprezentantului Ministerului Educației Naționale, s-a ieșit din biserică în curtea mănăstirii și aici, din pridvorul arhondariei sfântului lăcaș, profesorul *Nicolae Iorga*, din nou, a vorbit «asistenței» aflată de față prezentându-i «personalitatea și înaltul înțeles românesc al domniei lui Mircea», grăind și cele de mai jos :

«Acela ale cărui rămășițe venerate scoase din adâncul simplului său mormânt de piatră le cufundăm din nou, în pământul în care i s-a topit carnea, împreună cu acelea ale femeii care a dat naștere urmașului peste un veac și jumătate al faptei sale, Mihai Viteazul, se ridică puternic din nesiguranțele unei istorii pe care n-o luminează mărturia noastră însăși despre faptele ce a făcut neamul, prin rostul, mai mare decât al multor trecătoare biruinți, pe care și l-a știut câștiga și păstra.

9. *Ibidem*.

Fiu de Domn, al lui Radu-Vodă, din care legenda a făcut un chip de amestec, transformându-l în creatorul însuși al Statului Țării Românești, și al odraslei de sânge împărătesc balcanic, care a fost Calinichia, cel care se va fi născut după anul 1360 a fost pregătit pentru isteața lui cărmuire, de mare echilibru, care, în toată istoria acestui neam, nu se poate alătura, decât cu a lui Matei Basarab, cu a lui Constantin Brâncoveanu, Domni din osul lui, și cu a lui Carol I-iu, Domn independent de Rege, adoptat de Nație prin libera ei voință, a fost pregătit, zic, de împrejurări cu totul neobișnuite. Crescut în grele vremuri, de decădere a puterilor de până atunci și de ridicare a altora, nelegitime și primejdioase, el a fost martor al întăririi, peste slăbiciunea bizantină a Paleologilor, peste fărâmițarea Împărăției lui Ștefan Dușan, peste ruperea în trei a Țaratului bulgăresc, cu care avusese legături strânse dinastia românească, a emiratului turcilor otomani, devenit prin trecerea de la Tzymbly la Galipole, de la Galipole la Adrianopol, ținând în atârnare ca pe o simplă feudă, tolerată provizoriu, însuși sărăcitul, dar încă așa de strălucitorul Bizanț însuși, o împărăție. Decăderea, mergând până la desăvârșita ruină a marilor ctitorii creștine, decădere datorită neînțelegerilor din lăuntru, ambițiilor fratricide, chemării în ajutor a străinului, fie și de altă lege, ruperii solidarității prin care singură se țin Statele, a putut să-i fie învățatură.

Sunetul clopotelor din zidurile de piatră ale tatălui evlavios înainte de toate și ale regalului bunic (sic), totdeauna gata de războiu, care a fost Vladislav, închegătorul însuși al țării, nu l-a putut îndrepta pe dânsul, care a ținut să-și adauge fundația, cât mai măreață, către acea pietate fără vlagă în a cărei sfințenie formalistă au amorțit atâția epigoni ai marilor familii domnitoare.

Cu sabia la coapsă a înfățișat el și pe zidurile Coziei acesteia și pe acelea, mult mai modeste, ale creațiunii sale din partea muntelui dincolo de Olt, și astfel apare el și pe monede. Incununat cu o coroană împărătească, dar în zale și cu mâna pe plăselele armei de apărare a țării care-i fusese încredințată.

Dar nu un războinic al vremii de aventuri când Apusul era tulburat pe o sută de ani de lupta dintre Franța cavalierească și dura Anglie, când «contele verde» al Savoyi venea să se bată cu turcii la strămtorile Mării Negre și înainte spre părțile bulgărești, când feudalii latini implântați în Grecia își continuau aventurile. Din caracterizarea poetică a lui Eminescu, opusă celei, de o egală poezie, dar în sens contrar, a lui Grigore Alexandrescu, care vedea fantoma eroului, atunci când marele cântăreț moldovean deslușia, pe lângă bunul ostaș, în primul rând pe bătrânul moșnean, apărându-și brazda, un lucru singur rămâne adevărat: stricta mărgenire a unei acțiuni, care și-a avut ceasurile de mare putere, la datoria față de pământul însuși al patriei, pe care l-a dorit numai, în buna sa chibzuială, *întărit și pe cealaltă clină a muntelui, garantat și pe celălalt tărâm al Dunării*, program de siguranță din care împrejurările au tăiat pentru totdeauna partea a doua.

Ajuns a înlocui, în circumstanțe care vor rămânea pentru totdeauna nelămurite, pe un frate, și el viteaz, dar care nu-și putea stăpâni

boierii, el, care a întâmpinat o singură concurență la tron, și aceia iscodită mai mult de turci : a celui Vlad, care se va fi înfățișat ca fiul cu același nume al lui Vladislav I-iu, s-a găsit înaintea întrebării hotărâtoare a orientării politice în trei direcții : către Ungaria, către frânturile imperiale creștine din Balcani, către noul domn turcesc.

Nu s-a lăsat condus nici de amintiri, nici de legături din alt domeniu decât al politicii singure. Creștin sau păgân, catolic sau ortodox, vechiu prieten sau dușman de ieri, erau numai elemente într-un calcul de o continuă exactitate, care i-a îngăduit să mântuie în Scaun, cu hotarele stăpânirii sale respectate de oricine, nu prin forța de care nu s-a știut folosi fiul și urmașul, Mihail, ci prin marea lui pricepere de a întrebuița oameni și împrejurări.

Văzuse, la Nord, stingându-se acel puternic, împodobit cu îndoita coroană catolică a Ungariei și a Poloniei, la care adăugia prestigiul originii sale franceze de Angevin și calitatea permanentă de căpitan al cruciadei contra necredincioșilor și a schismaticilor : Ludovic, căruia i s-a zis cel Mare. Prielnică i-a fost soarta, care l-a scăpat și de un așa de apăsător vecin, cu necurmăte pretenții de suzeran, de stăpânitor chiar dincoace de munți, și de vreun urmaș din sângele lui, care să nu vie deci de aiurea și să aducă alte ambiții cu alte orientări. În lupta cu celălalt Angevin, din Neapole, ginerele lui Ludovic, Sigismund de Luxemburg, deci și el cu origini franceze, marchiz în Brandenburgul de curând intrat în familia sa, nu făcea decât să apere coroana adevăratei moștenitoare, Maria, soția sa, fiică a marelui rege mort, și acestuia îi răspundea în Polonia, acum desfăcută definitiv din trecătoarea legătură și unită dinastic cu Lituania, pretenția surorii Hedviga, silită la căsătoria cu dârzul Litvan abia botezat, Vladislav Jagello. Mircea a înțeles ce se poate face în astfel de împrejurări și, peste-o Moldovă în care el a stabilit relații de frățescă alianță cu un Petru Vodă, pentru ca apoi să hotărască moștenirea urmașilor acestor fii ai Mușatei, el s-a legat cu acea Polonie, condusă de Jagello, care intra momentan în jocul său, pentru ca pe urmă politica românească, stăpânită de dânsul, să se îndrepte, cum cerea vremea, spre alte căi.

Sigismund se impuse cu greu peste scene sângeroase, înjosoare ale demnității regale, dar, odată ajuns rege necontestat, ca soț al Mariei Angevina și apoi, fără drept, moștenitor al soției moarte în tinerețe, el și-a amintit de originile sale, care erau așa de depărtate și de deosebite. Fiul Împăratului Carol al IV-lea, urmașul bietului său frate în Boemia slavă, a voit Imperiul, și l-a avut. Pentru dânsul Ungaria era un adaus, un punct de sprijin, un loc de plecare către dominația Orientului contra unei cotropiri otomane la care s-a gândit numai din când în când. Voia să împace Biserica Apusului, sfâșiata între doi papi, să unească Franța cu Anglia, să intre cu drept împărătesc în aceste două reședinți regale și să prezideze concilii. Locul rămânea liber aici spre noi, și acest loc Mircea și l-a luat, strajă a creștinătății, zăgaz străbaterii turcești peste Dunăre, ocrotitor chemat al Ardealului, precum în dregătorii aproape independenți ai Ardealului, între care cel mai în-

semnat a fost, nu un ungar, ci un polon, Stibor, el putea, la ceasuri grele, să-și afle un sprijin și, în această țară vecină scutită de dânsul, un adăpost.

Golul de sus îl întâlnește el însă, prin aceiași favoare a sorții, care se rătăcește uneori și între nebuni, dar se ține mai bucuros în societatea cuminților, și dincolo de Dunăre.

Aici el, care și în Ungaria și-a căutat o soție, cea de-a doua, care, fiind catolică, n-a putut fi zugrăvită aici, unde locul îi e luat de fiul ei, ortodox, Mihail, era prin toată inrudirea sa, veche și nouă, acasă la dânsul. Numele său e al Sfântului Marcu, patron al Veneției, nume care trecuse în Balcani și-l purta seniorul contemporan slavo-grec de la Canina și Avlona, pe malul Adriaticei, Mreșa. Soția sa cea dintâi, Mara, poartă numele sârbesc pe care-l va repeta peste puțin înțeleapta Mara Brancovici, «împărăteasa» creștină alături de soțul ei musulman, Murad al II-lea. De la mamă, acea Calinichia, a moștenit el, ca și de la stăpânirea «pământurilor lui Dobrotici», al cărui nume îl poartă încă Dobrogea, calitatea de rudă a Palcologilor, care-i îngăduia să poarte, ca și despoții sârbești, Ștefan și Gheorghe, ca și dominatorii bulgari de la ceia ce va fi la turci Chiustendilul, vulturul împărătesc cu două capete pe cnemidele sale de cavaler. Cu Constantinopolul, unde-și trimitea spre învățătură fiii, dinastia munteană, și-a avut el legături necontentite pe care puținle izvoare nu ne ajută a le cunoaște deplin. El a înțeles că aceia ce fusese odinioară în mâna împăraților «încununăți de Dumnezeu» ai creștinei Rome răsăritene nu se mai poate păstra decât numai prin strânse legături împreună. N-a luptat contra nimănui dintre cei care nu se mai puteau apăra, n-a căutat să se răzbune asupra celor pe care nevoia-i aducea, ca la Rovine, pe urma oștilor turcești în pământul său, a căutat prietenii unde erau cu putință și a cules moșteniri, ca în Dobrogea, unde se presintau de la sine.

A mers și mai departe. Și-a dat samă că turcii, care nu veneau ca niște fiare cumplite, ci ca niște urmași de alt neam și de altă lege ai vechii ordini în Răsărit, se supun neapărat unei influențe de cavalerism balcanic, adus prin Neapole din Franța războiului de O sută de ani, și a văzut deci niște tovarăși și frați de arme în fiii lui Baiazid contra căruia luptase și el la Nicopole, dar nu ca să dea Dunărea, până la Chilia, ambiției lui Sigismund, gata să așeze, ca, peste o jumătate mie de ani, pentru ei înșiși, Centralii austro-germani la Severin și la Giurgiu și la gurile fluviului, pe Cavalerii Teutoni și în acea capitală a Banatului și în cetatea genoveză din Deltă. Astfel prin legătura cu Musa, care completa pe aceia cu despotul Ștefan, a fost el, un timp, stăpân al «cetăților turcești» de pe malul unei Bulgarii dispărute.

Când însă asprul Mohammed, rămas asiatic, fără nici o înțelegere a rosturilor, drepturilor, obiceiurilor acestei vieoale creștinătăți, s-a impus, Mircea i-a arătat că Bizanțul otoman nu se poate întinde peste Dunăre și apoi s-a răscumpărat prin acea plată de «bani roșii», de galbeni, cu care-și asigura liniștea așa cum o făcea față de același Sultan, pentru posesiunile ei răsăritene, însăși magnifica Veneție, căci așa, și nu altfel, trebuie socotită vasalitatea Domnului român.

De-a lungul vrenilor merge, chiar și pentru cei care nu citeșc cărțile, urmarea oricărei fapte omenești. Din când în când e nevoie încă ca această urmare inconștientă să se prefacă prin lămuririle cărturarilor în conștiință clară. O fac astăzi, în numele așezămintelor ce reprezintă și a muncii mele înșesi în viața intelectuală și politică a țării, ea și în rostul de permanent sfătuitoare al Coroanei, pe care mi l-a dat urmașul lui Mircea, domn și în Ardeal în care acela stăpâna la Făgăraș și în marginea Sibiului, la acest ceas de concentrare pioasă a amintirilor, aici, lângă mormântul vechiului ctitor și ostaș»¹⁰.

*

Aceleiași mulțimi aflată încă în curtea mănăstirii, cu prilejul aci amintitei comemorări, din pridvorul stăreției acesteia, în numele Academiei Române, al cărei membru titular era, i-a vorbit profesorul universitar de la Cluj-Napoca *Ioan Lupăș* (1967), care, în cuvântul său s-a referit mai cu seamă la Maica Teofana, mama lui Mihai Viteazul și ea, precum s-a arătat, pomenită cu acest prilej. Stăruind mai ales asupra rolului acesteia în formarea sufletească a eroului de la Călugăreni, universitarul clujean, printre altele, a spus :

«Pătrașcu cel Bun, tatăl lui Mihai Viteazul, a murit în București la sfârșitul aceluiași an, în care se născuse fiul său, chemat să scrie cu fulgerătoarea-i spadă una din cele mai strălucite pagini de glorie militară în istoria neamului nostru.

Creșterea lui Mihai, a rămas, din vârsta cea mai fragedă a copilăriei, numai în grija mamei sale Tudora, care s-a bucurat de sprijinul și ocrotirea influentului său frate, Iani Vistierul, om cu înalte slujbe și cu multă trecere la Poarta Otomană...

Tudora l-a obișnuit pe Mihai din pruncie cu cinstirea legii creștinești și a datinilor străbune. Când papa de la Roma a încercat, prin un trimis al său, să înduplece pe Mihai Viteazul a părăsi credința părinților sai și a trece la Biserica romano-catolică, după mărturisirea unui scriitor contemporan din Transilvania, Mihai ar fi primit scrisoarea și slaturile papei «strâmbând din nas, indignat că acesta cutează să atace și să defaima credința pe care o mărturisește el»...

Această alipire neclintită a lui Mihai la Biserica și credința străbună e a se mulțami, fără îndoială, în mare parte creșterii de care l-a împărtășit evlavioasa și buna sa maică Teodora. Ea s-a învrednicit în curând să vadă talentele mari ale fiului său și să se minuneze de extraordinara lui destoinicie în conducerea țării și a oștirilor, având atâtea prilejuri de a se bucura de strălucirile lui biruințe. Inima ei de mamă nu a fost însă cruțată, la adânci bătrânețe, nici de sabia du-

10. N. Iorga, *Rostul lui Mircea-Vodă I-ii. Cuvinte rostite la Mănăstirea Cozia, cu prilejul închinării rămășițelor Domnului Țării Românești*. Vălenii de Munte, 1938, p. III—VII.

rerii, care o sfâșie cumplit în clipa când i-a sosit din Ardeal vestea despre înfiorătoarea ucidere a «drag fiului său» Mihai, pe Câmpia Turzii.

La bătrânețe, Tudora intrase în cinul monahal, luându-și în călugărie numele *Teofana*. Un scriitor ardelean contemporan spune că Mihai Viteazul, înainte de a pleca să cuprindă Ardealul, s-a îngrijit de bătrâna sa maică, adăpostind-o în Mănăstirea Cozia. De aci a putut să urmărească maica Teofana — cu sufletul indoit între speranțe mari și temeri chinuitoare —, soarta schimbăcioasă a fiului ei. Aci a primit vestea despre rezultatul îmbucurător al luptei de la Șelimbăr, despre intrarea lui Mihai în capitala Ardealului..., și despre cucerirea Moldovei în vara anului 1600.

Soliile, care aduceau vești îmbucurătoare despre biruințele și isprăvile lui Mihai, vor fi găsit pe cuvioasa maică Teofana în liniștea și evlavia chiliei sale adeseori adâncită cu totul în meditații asupra înțelesului acestor cuvinte din paraclisul Maicii Domnului: «O, prealuminate nor, Maica lui Dumnezeu, pe cei ce lupta cu noi surpă-i cu dreapta ta cea stăpânitoare și atotputernică —, și pe cei asupriți îi mântuiește!»

Tot aici a primit și vestea despre dureroasa înfrângere de la Mirăslău, ca și mai târziu zguduirea, care venia ca un trăsnet din senin, despre năpraznicul sfârșit de la Turda...

Înainte de a închide ochii pe veci, maica Teofana fu cercetată în Mănăstirea Cozia, de către nora sa, Doamna Stanca, dimpreună cu nepotul său Nicolae-Pătrașcu, și cu nepoată-sa Florica. Această mișcătoare și duloasă întâlnire a rămas eternizată într-un act românesc scris de «călugărașul Gavriil». Aici se pot citi următoarele rânduri, care zugrăvesc în mod plastic starea sufletească a mamei, soției, fiului și fiicei lui Mihai, după ce căzu frumosul lui cap în țărână, neprilejindu-se «sabia lui cea ageră în mâna lui cea vitează»:

«Eu, roaba Domnului Iisus Hristos, călugărița Teofana, muma răposatului Mihai Voievod din Țara Românească, viețuit-am viața acestei lumi deșerte... și am petrecut lumește destul în tot chipul în viața mea, până ajunsei și la neputința bătrânețelor mele și la slăbiciunea mea în sfânta Mănăstire Cozia, la lăcuita Sfintei Troițe și la răpaosul răposatului Mircea Voievod. Și trăiiu de ajuns de luaiu și sfântul cin călugăresc, drept plângerea păcatelor mele. Aciaș mă ajunse și vestea de săvârșirea zilelor drag fiului meu Mihail Voevod și de sărăciia Doamnă-sa și a coconilor Domniei lui prin țările străine. Fui de plângere și de suspine ziua și noaptea».

«După aceia, cu vreația și cu ajutoriul Domnului din ceriu și cu rugăciunea cinstiților părinți în zi și noapte și plângerea mea și suspinele sărăciei lor din țările străine doară Sfinția Lui din înaltul ceriului au auzit și s-au milostivit de i-au scos din țările străine în țara

de moștenire, și mai vârtos au cugetat la sfânta mănăstire Cozia pentru bătrâna și jalnica lor maică. Și, dacă se adunară unii cu alții, mare plângere și suspin fu printre ei de jalea fiu-său Mihail Voievod și pentru patima lor ce au pățit prin țările străine, — Doamna Stanca și fiu-său Nicolae Voievod și fie-sa Doamna Florica. Fu după aceea întrebare între ele, cine cum au petrecut? Grăi Doamna Stanca: Cum am pățit noi, maică, să nu pață nime din ruda noastră, dară Molitva Ta, maică, cum ai petrecut? Maica zise: Cu mult foc de moartea fiu-meu și de jalea domniilor voastre, iar de cătră Sfânta mănăstire am har dragului Domn din ceriu și mulțumesc părinților din sfânta mănăstire c-am avut pace, răpaus și căutare de molitvele lor la nevoia mea... Zise maica Teofana: Pentru aceea, fetele mele, am făgăduit sfintei mănăstiri două sate din Romanași: Frăsinctul și Studenița, pentru sufletul răposatului Mihail Voievod și pentru sănătatea fiu-său Nicolae Voievod și pentru pomeana noastră și a tot neamul nostru, să fie pomenit la toate sfintele pomelnice și la dumnezeiasca liturghie în vecie, pentru pomană. Domnia lor ziseră: Noi bucuroase, cum ți le-au dat răposatului Mihail Voievod, voinică ești; fie date și de noi și de Nicolae Voievod, și de tot neamul nostru în vecie pentru pomană.

La adânci bătrânețe s-a stins din viață maica Teofana, după ce, în felul acesta, prin o frumoasă danie creștinească, s-a îngrijit ca veșnica pomenire a eroului Mihail Voievod, a ei și a întreg neamului său neconținută să fie în altarul Mănăstirii Cozia, «la răpausul răposatului Mircea Voievod». Ea a fost înmormântată în tinda bisericii Mănăstirii Cozia, unde, mai târziu, nepoții ei, Nicolae și Florica, i-au așezat pe mormânt «o frumoasă piatră sepulcrală cu inscripție românească», al cărei text, așa cum s-a văzut, a fost inserat în partea de la început a acestui articol ¹¹.

*

În timpul când în curtea mănăstirii se țineau aceste două cuvântări, din urmă, în pronaosul bisericii ei, raclele cu rămășițele pământoști ale celor două vestite personalități istorice: Mircea cel Mare și Maica Teofana, desigur, au fost coborâte în fostele lor morminte — reînnoite acum —, spre «odihnă veșnică», fiind așezate în felul în care s-a arătat în cele de mai sus.

După aceste cuvântări rostite în incinta mănăstirii, viitorul rege Mihai I, condus de profesorul Nicolae Iorga și urmat de «toți oaspeții», a vizitat vechiul paraclis domnesc al ctitoriei lui Mircea Vodă, apoi din pridvorul acesteia, aflat spre Valea Oltului, a scrutat încântătoarea priveliște a Carpaților Olteni și după aceea a cercetat voievodalul lăcaș de cuvioșie în tot cuprinsul său, explicațiile istorice în legătură cu el, dându-se, atât lui, cât și însoțitorilor, de marele nostru istoric, profesorul Nicolae Iorga.

¹¹. Cf. I. Lupaș, *op. cit.*, p. 117—121.

Ceremonia înălțătoarei solemnități din ziua de 15 mai 1938, prilejuită de reinhumarea, la Mănăstirea Cozia, a rămășițelor pământești ale lui Mircea cel Mare și ale Maicăi Tudora-Teofana, mama lui Mihai Viteazul, s-a încheiat cu «un mare praznic creștinesc» dat întru pomenirea acestora, la care au luat parte Marele Voievod Mihai de Alba Iulia, toți oaspeții veniți din București și mulțimea de pelerini aflată în incinta Mănăstirii Cozia, ctitoria lui Mircea cel Mare.

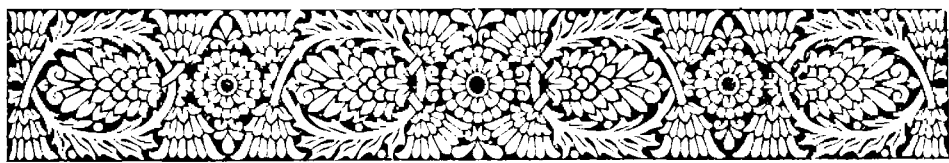
Într-o asemenea grandioasă solemnitate s-a desfășurat popasul aniversar de la jumătatea lunii mai din anul 1386, care privea, mai cu seamă, pe domnitorul Țării Românești Mircea cel Mare (1386—1418), unul dintre cei mai vestiți conducători ai poporului nostru, din perioada medievală a istoriei acestuia. Am ținut ca în cele aci consemnate, să prezint fidel și cu adevărat pe de-a-ntregul ceremonia celor petrecute atunci la Cozia, spre a putea fi cunoscute, în toată splendoarea lor, de către cât mai mulți dintre noi cei de azi și de mâine. Căci am convingerea că aducerea în mintea noastră a astfel de momente ale trecutului românesc, are să ne fie un stăruitor îndemn ca să urmăm exemplul înaintașilor, adică să nu ne uităm conducătorii, ori cum s-ar fi intitulat ei, ci să-i cinstim după cuviință, așa cum, cel puțin, au făcut aceia dintre ai noștri ce-și duceau traiul în anul 1386, deoarece fiecare dintre acești conducători, în curgerea vremurilor ce s-au dus, a trudit cu sârguință pentru apărarea, neștirbirea hotarelor, binele, propășirea și înflorirea patriei noastre.

Preotul NICULAE ȘERBĂNESCU

— profesor de istorie —

• D O C U M E N T A R E •

REAȚIA ORTODOXIEI ROMĂNEȘTI DIN ARDEAL FAȚĂ DE UNIREA CU BISERICA ROMEI (ÎN ANII 1759—1761). RĂSCOALA CONDUSĂ DE SOFRONIE

Împrejurările politice care au condus la unirea unei părți a românilor din Ardeal cu Biserica Romei sunt astăzi indeobște cunoscute. Pentru stăpânirea habsburgică, instaurată aici la sfârșitul secolului al XVII-lea, unirea a reprezentat primul pas dintr-o diversiune mai vastă, gândită în etape, pe baza binecunoscutului principiu «divide et împăra» privind asigurarea solidității și coeziunii unui imperiu clădit cu sabia dintr-un conglomerat de popoare și pus sub oblăduirea catolicismului. Românii, cel mai vechi și numeros popor al Ardealului, excluși de la drepturi politice și reduși la starea de iobăgie au fost atrași în această diversiune din motive politice.

Deasupra promisiunilor ademenitoare de ridicare a preoților la o stare privilegiată și de recunoaștere între «națiunile» constituționale a poporului de rând, considerat numai «tolerat», Curtea din Viena a folosit unirea cu Biserica Romei ca un instrument de dominație și unificare a imperiului. Prin acest act politic, habsburgii au lovit în unitatea neamului românesc chiar la temelii sale, în ortodoxia care l-a legitimat ca cel mai vechi și mai statornic popor din această parte a Europei. Vârful de lance au fost călugării iezuiți, cu experiența și abilitatea câștigate în spargerea unității confesionale a rutenilor, prin care au fost penetrate vârfurile clerului românesc, înșelate de un stăpân care nu a cedat niciodată nimic și nimănui decât în fața forței.

Sub aparenta impresie a liberului consimțământ, dar sub permanenta pavază și implicare a puterii politice și militare, 12 protopopi, apoi 38 și în sfârșit 54¹ au pecetluit un act, care, departe de a sta sub semnul unirii, a însemnat în realitate dezbinarea religioasă a românilor, cu consecințe grave pentru dezvoltarea unitară a poporului român.

Unirea a creat în același timp o fisură în sistemul politic al Ardealului, atrăgând o reacție puternică din partea nobilimii ungare, privilegiate, care se temea — așa cum se exprima cu ură Nicolae

1. D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, Din istoria formării națiunii române, Ediție nouă cu adăugiri și precizări, București, 1934, p. 148.

Bethlen — «ca această națiune barbară și prolifică (românii, *n.n.*) să nu se încumete cu timpul la răsturnarea celorlalte națiuni»².

Înlesnirea procesului de diferențiere socială, pe latura unirii, a imprimat rapid un sens politic, național, luptei românilor, în timp ce, poporul de rând, pornind de la ortodoxia tradițională, s-a îndreptat în sensul luptei sociale. Instigate și stimulate de a lupta una împotriva celeilalte, unirea și ortodoxia, au început să se maniește, contrar așteptărilor Curții din Viena și nobilimii ungare din Ardeal, ca două fețe ale aceluiași proces de evoluție a poporului român: una legată de Răsărit, de tradiție, de marea unitate spirituală a poporului român, cealaltă, deschizătoare de poartă spre Apus și spre spiritul său. Deși a fost concepută ca o rupere a românilor din Ardeal de marele tot al poporului român existent pe ambele laturi ale Carpaților, unirea a apărut, prin activizare pe plan politic iar ortodoxia prin rezistență, aceeași conștiință: conștiința de neam și limbă.

După mai bine de 30 de ani de promisiuni și dezamăgiri, timp în care însuși numele de «uniți» a trebuit să fie schimbat cu cel de «greco-catolici»³ (datorită faptului că devenise «odios» în fața «schismaticilor»), un protopop rostește aceste cuvinte profetice în fața episcopului Ioan Inochentie Micu: «tare mă tem că nu vom avea alt folos din unirea aceasta care s-au făcut, ci vom rămânea numai cu ura între frați și cu muștrarea cugetului»⁴.

Episcopul Ioan Inochentie Micu, cea mai puternică personalitate politică pe care au avut-o românii din Ardeal în secolul XVIII, devenit simbol a luptei naționale⁵, nu s-a sfiit să afirme, la 25 iunie 1744, în fața reprezentanților habsburgi: «Eu și clerul meu ne-am unit sub condiția de a obține acele beneficii de cari se bucură romano-catolicii, altminteri, dacă nu ni se dau, ne-am face chiar și turci...»⁶.

Nimic nu i-a îngrozit mai mult pe români decât ideea de schimbare a credinței și obiceiurilor statornicite din vechime, mai ales că această idee era promovată de străini, urmărind subminarea bazelor sociale ale satului românesc. De aceea, reacția ortodoxiei românești în Ardeal nu s-a manifestat ca o acțiune ofensivă împotriva altor religii, ci ca un act de autoapărare împotriva străinilor. În 1744, în mai puțin de cinci decenii, flacăra ortodoxiei «dezorganizase întreg sistemul unirii»⁷ din sudul Ardealului, iar autoritățile constatau cu dezamăgire că românii aveau curajul să declare că nu doresc altă religie decât «cea valahă», adică «vechea credință»⁸.

2. Z. I. Toth, *Az érdelyi roman nacionalizmus első szazady, 1697—1792*, Budapest, 1946, p. 42.

3. D. Predan, *op. cit.*, p. 216—217;

4. I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*, Ediția a II-a, Editura «Scrisul românesc», p. 304.

5. A. Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728—1751)*, Blaj, 1900.

6. I. Lupaș, *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. I, București, 1928, p. 256; *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVI—XVIII)*. Studiu și ediție critică de Dan Simonescu, Editura Academiei, 1967, p. 70—71.

7. Keit Hitchins, *Conștiință națională și acțiune politică la românii din Transilvania (1700—1868)*, Editura «Dacia», Cluj-Napoca, 1987, p. 47.

8. I. Lupaș, *Două anchete oficiale în satele din Scaunul Sibiului, 1744 și 1745*, Sibiu, 1938, p. 13—16, 18—19;

Neliniștea stărnită de călugărul Visarion, care și-a găsit descăturașarea prin acte de ostilitate soldate cu ocuparea bisericilor devenite unite și alungarea preoților n-a mai putut fi potolită nici de vizitațiunile canonice ale episcopului unit din Muncaciu, ruteanul Manuil Ol-savski, sub a cărui «oblăduire» se aflau din anul 1734 și românii din părțile nord-vestice ale Ardealului⁹, nici de propunerile acestuia de a fi scoși din țară călugării ortodocși, care deveniseră cel mai mare pericol pentru unire¹⁰. Nucleul rezistenței l-au constituit cele 5 districte din Sibiu, Miercurea, Sebeș, Orăștie și Dobra¹¹, iar Săliștea Sibiului și ale sate din același scaun au devenit, după aprecierea istoricului A. Bunea «cuibul celor mai intense agitațiuni antiunioniste»¹². Lupta pentru afirmarea și recunoașterea oficială a ortodoxiei a fost preluată de către «intelectualitatea sătească», reprezentată prin preoți, călugări și țărani fruntași, iar direcția loviturii principale a fost îndreptată spre obținerea privilegiilor națiunii ilirice, adică a sârbilor din Ungaria, care aveau un rol militar la granițele de sud, erau scoși de sub jurisdicția comitatelor, se bucurau de o largă autonomie, scutiri și drepturi — așa-numitele «privilegii ilirice» — fiind supuși doar dregătorilor proprii și mitropolitului lor, care era cap politic și spiritual. Mitropolitul din Karlovitz avea sub jurisdicție Banatul și Crisana, ținutul Hălmagiului și Țara Bârsei. Pe această autonomie politică au înțeles românii ortodocși să-și clădească acțiunea politică națională, care să se contraponă, în primul rând, politicii de dezbinare promovată de Curtea din Viena, precum și protestantismului din Ungaria. Pentru aceasta s-au folosit toate formele și mijloacele legale de luptă, permise de autoritățile imperiale, peste capul guvernului Ardealului. Petițiile la Viena au început să curgă, dar în fața unei aprecieri juste a situației, făcută de guvernul ardelean în 1750, conform căreia «Românii nu doresc mai mult decât dospitura schismaticilor vecini din Muntenia și Moldova»¹³, Curtea din Viena își permitea, chiar în acel an, să afirme că în Ardeal nu există români ortodocși¹⁴.

Apariția unor reprezentanți ai românilor ortodocși, ca Nicolae Oprea din Săliștea, Popa Ioan din Aciliu, popa Cosma din Deal, popa Ioaneș din Gales, popa Oancea din Făgăraș¹⁵, amenințarea țăranilor cu emigrarea la sud și răsărit de Carpați, întărirea nobilimii ungare cu elemente provenite din nobilimea română unită — așa cum s-a întâmplat în anul 1751 în comitatul Hunedoara¹⁶, au determinat Curtea din Viena să-l numească pe protopopul Petru Paul Aron în calitate de episcop unit în Transilvania, pentru a consolida unirea în folosul

9. A. Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici sau istoria românilor transilvani de la 1751 la 1764*, Blaj, 1902, p. 68.

10. Idem, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, p. 195. St. Meș, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 138.

11. Keit Hitchins, *op. cit.*, p. 50.

12. A. Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici...* p. 135.

13. St. Meș, *Relațiile Bisericii românești ortodoxe din Ardeal cu Principatele Române în veacul al XVIII-lea*, Sibiu, 1928, p. 46.

14. I. Lupaș, *Răscoala țăranilor din Transilvania la anul 1734*, Cluj, 1934, p. 23.

15. D. Prodan, *op. cit.*, p. 199.

16. A. Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu...*, p. 58; D. Prodan, *op. cit.*, p. 219.

catolicismului. Zelul său de a-i «întoarce» pe români la unire s-a soldat cu o revoltă în febr. 1752 în ținutul Hălmeagului, înăbușită și urmată de întemnițarea mai multor juzi și preoți, în frunte cu cneazul Ștefan Pârveu¹⁷, cu închiderea lui Nicolae Oprea din Săliște și a popii Moise Măcinic din Sibiel la Kufstein¹⁸, cu petiții trimise la țarina Ecaterina Petrovna¹⁹. Toate acestea s-au petrecut pe fondul unei puternice emigrări în Rusia, în anii 1751—1752 a 30 000 de români și sârbi din ținutul Aradului, unde, din 164 de sate 137 erau curat românești iar 23 cu populație românească majoritară²⁰.

Mișcarea pentru recunoașterea ortodoxiei, cu tendință de a aluneca tot mai mult pe panta socialului, a fost străbătută de o conștiință de neam, tradițională, pe care stăpânirea habsburgică a încercat să o înăbușe tocmai la originile sale. În 1755 o petiție către guvernul ardelean era adresată în numele «neamului românesc din Ardeal», arătându-se că asemenea năpăstuii «nu s-au mai petrecut din timpurile împăraților păgâni Dioclețian și Maximilian»²¹, dar revolta românilor din ținutul Bistriței, în care au fost implicați și preoți ortodocși, a fost înăbușită cu ajutorul forței armate și al episcopului unit Petru Paul Aron²². Pentru el națiunea română era formată numai din români uniți cu Biserica Romei, dar nu putea să nu recunoască, un an mai târziu, că iobagii «sunt striviți de greutatea publică și ale stăpânilor ca fiii lui Iacob din Egipt, cum se cetește în aceste vremuri numai la locuitorii Paraguaiului și Braziliei»²³.

Izbucnirea războiului de șapte ani (1756—1763) a slăbit presiunea catolicismului asupra ortodoxiei, dar a permis, în același timp calvinismului să pornească o ofensivă împotriva acesteia, chiar prin stimularea mișcării pornită pe latura ortodoxiei, pentru a fărâmița forțele națiunii române și a-i determina pe români să se lupte între ei.

Lipsa de forțe de represiune, trimise în Apus de către cancelaria aulică a fost suplinită de măsurile drastice pe care le-au luat autoritățile ardeleni împotriva românilor ortodocși, sprijinite de episcopul Petru Paul Aron, care nu ezitase să o împrumute pe Maria Tereza cu 3 000 florini²⁴ și să înființeze o companie de 130 de călăreți, români uniți, pe care a trimis-o sub ordinele generalului Kálnoky²⁵, fiind convins că «vor face bun nume neamului»²⁶.

17. A. Bunea, *op. cit.*, p. 71—72; Florian Dudaș, *Manuscrisele românești medievale din Crișana*, Editura «Facla», Timișoara, 1986, p. 96.

18. Etienne Metes, *La vie menée par les Roumains en Transylvanie du XVIe au XVIIIe siècle*, Bucarest, 1938, p. 60.

19. S. Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. II, Sibiu, 1930, p. 389—391 (anexa nr. 71); St. Metes, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, Ediția a II-a, București, 1977, p. 113—114.

20. G. Ciuhandru, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, 1940, p. 256—320.

21. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 180.

22. A. Bunea, *op. cit.*, p. 414.

23. *Idem*, p. 425—426; Victor Jinga, *Problemele fundamentale ale Transilvaniei*, I, Sibiu, 1945, p. 154.

24. A. Bunea, *op. cit.*, p. 276.

25. *Ibidem*, p. 272.

26. *Ibidem*, p. 268—269, în notă.

O nouă mișcare pornită în numele ortodoxiei, în sept. 1757 în Mocod — districtul Năsăudului²⁷, a fost repede înăbușită, fără să se țină seama că românii ortodocși din Ardeal i-au făcut Mariei Tereza, pentru războiul de succesiune, un dar de 100 000 florini²⁸, ceea ce echivala cu solda a 10 000 de voluntari față de cei 2 000 votați în august același an de către dieta Ardealului. Episcopul unit, devenit instrumentul Curții din Viena pentru suprimarea ortodoxiei, a sprijinit și a acționat pentru persecutarea acesteia, lovind în primul rând în călugării și preoții ortodocși hirotoniți în Țările Române, care întrețineau o vie propagandă în satele românești și agitau spiritele.

Între năpăstuiți s-a aflat și călugărul Sofronie, în vârstă de 70 de ani, de la schitul din Cioara, comitatul Albei, căruia fibirăul din Vințul de Jos, împreună cu 12 unguri, nereușind să-l prindă, i-au distrus schitul și chiliile²⁹. Refugiat, probabil, în Țara Românească, la Râmnic, unde se afla și călugărul Nicodim și apoi la mitropolitul din Karlovitz, călugărul Sofronie a declanșat o mișcare pentru apărarea ortodoxiei, a cărei direcție principală a fost îndreptată împotriva Bisericii unite cu Roma. Această mișcare s-a bucurat de sprijinul celor două țări românești extracarpatiche, de acordul Rusiei, la curtea căreia se afla călugărul Nicodim în sept. 1757³⁰ precum și de intervenția nemijlocită a mitropolitului sârb din Karlovitz, Pavel Nenadovici.

Pe fondul unor agitații în creștere în satele românești, soldate cu ocuparea bisericilor unite și alungarea preoților uniți, considerați vinovați de toate nenorocirile abătute asupra neamului românesc din Ardeal, s-a detașat clar revendicarea fundamentală a acestei mișcări: numirea unui episcop ortodox subordonat mitropolitului din Karlovitz pentru toți românii și destrămarea unirii cu Biserica Romei. Cu abilitatea-i cunoscută, paralel cu luarea măsurilor de precauție pentru oprirea extinderii acesteia, între care s-au aflat și cea de închidere a granițelor cu Țara Românească și Moldova³¹, cancelaria aulică, prevenită de urmări și îndemnată de consilieri la o gamă variată de măsuri, de la prudență până la represiune³², a decis să recurgă la o diversiune: numirea unui episcop exempt pentru Ardeal, în persoana episcopului ortodox din Buda, sârbul Dionisie Novacovici. Rezoluția de numire a acestuia, scrisă în sept. 1758³³, a urmărit întărirea unirii, izolarea mitropolitului sârb din Karlovitz, oprirea extinderii privilegiilor ilirice asupra Ardealului și aducerea românilor ortodocși din Ardeal la unirea cu Biserica Romei de către mitropolitul sârb, Dionisie Novacovici. Pentru atingerea acestui scop a fost folosit episcopul unit din Ardeal, Petru Paul Aron, numit de către cronica mănăstirii Silvașului «lup de Ara-

27. I. Lupaș, *Fazele istorice în evoluțiunea constituțională a Transilvaniei*, extras din «Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj-Sibiu», vol. X, Sibiu, 1944, p. 40.

28. A. Bunea, *op. cit.*, p. 275.

29. St. Mețes, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. XXXVI—XXXVII.

30. *Ibidem*, p. XXXV.

31. N. Iorga, *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, vol. VII, Bucarest, 1940, p. 301.

32. D. Prodan, *op. cit.*, p. 202—203.

33. A. Bunea, *op. cit.*, p. 149; D. Prodan, *op. cit.*, p. 203.

via»³⁴, care, prin vizitațiunile canonice întreprinse în iarna anului 1759 în aproape toate satele Ardealului³⁵, prin acțiuni de prozelitism, urmate de refacerea sau construirea unor noi mănăstiri unite³⁶, prin scrieri antiortodoxe — ca Păstoricească datorie³⁷ — a încercat să oprească ofensiva ortodoxiei și salvarea unirii de la pieire.

Acestei ofensive, sprijinită în nordul Ardealului de episcopul unit din Muncaci — care trimitea în mănăstirile românești din Sătmar călugări ruteni³⁸, i s-au alăturat autoritățile ungare, prin interzicerea așezării românilor în orașe, cum s-a întâmplat acum în Târgu Mureș, unde consiliul orașului a hotărât ca «nici un locuitor din neamul valah nu poate cumpăra vreun teren cu drept de proprietate pe teritoriul orașului»³⁹.

Lupta pentru recunoașterea oficială a ortodoxiei, sprijinită de românii din Banat — unde în acest an a început zidirea bisericii monumentale ortodoxe române din Lugoj⁴⁰ și s-a terminat construcția reședinței episcopale din Vârșeț⁴¹, de românii din Țara Românească și Moldova⁴², a fost încurajată de către mitropolitul sârb din Karlovitz, la reședința căruia s-au aflat la începutul anului 1759 călugărul Sofronie și Ioanichie din Veneția de Sus⁴³.

Numai situația explozivă, care amenința să se transforme în răsccoală, ale cărei cauze au fost sintetizate în jalba trimisă la 29 martie 1759 de către juzi și preoți ortodocși din scaunul Miercurei, Sibiuului, Sebeșului, oraștiei și comitatul Bălgradului episcopului din Karlovitz⁴⁴

34. *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII—XVIII)*, Editura Academiei, 1967, p. 34.

35. A. Bunca, *op. cit.*, p. 152—153.

36. St. Metes, *op. cit.*, p. 154—156.

37. Keit Hitchens, *op. cit.*, p. 180.

38. St. Metes, *op. cit.*, p. 180.

39. Kolósvári-Ovári, *Corpus Statutorum Municipalium Transylvaniae*, Budapesta, 1885, p. 156—157; Traian Popa, *Monographie de la cillae de Târgu-Mureș, Târgu-Mureș, 1932*, p. 26; St. Metes, *La vie menée par les Roumains en Transylvanie du XVIe au XVIIIe siècle*, Bucarest, 1933, p. 11; *idem.*, *Populația măghiară în Transilvania*, în «Revista arhivelor», IV, 1940, p. 75.

40. George Popovici, *Istoria românilor bănățeni*, Lugoj, 1904, p. 329.

41. *Idem.*, p. 342.

42. St. Metes, *Relațiile bisericii românești ortodoxe din Ardeal cu Principatele Române în veacul al XVIII-lea*, Sibiu, 1928, p. 25—26; *idem.*, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 167—169 — vezi, scrișoarea egumenului Calistrat de al mănăstirea Putna adresată în acest an către episcopii, vicarii, protopopii, preoții și boierii din Maramureș în favoarea mănăstirii Moisei, construită prin anul 1672 și închinată mănăstirii Putna prin care se cerea ca egumenul mănăstirii Moisei să fie lăsat în pace pentru a urma «buna rânduială a Răsăritului, să nu fie de nime întru nimica smintit afară de dogmele Răsăritului pentru că și aici în țara noastră a Moldovei sunt mănăstiri și au pace deși din toată rânduiala și dogmele Apusului, de nimeni întru nimica schimbate sau strămutate, atât de sfinti arhieri cât și tot cinul bisericesc, încă le dau toți mare cinste și laudă după cuviință și de la făcători de milă boieri și neguțători sunt căutați și miluți, cărora câți le dau milă și îndurările lor».

43. *Idem.*, p. 100.

44. I. Lupas, *Lecturi din izvoarele istoriei românilor*, Editura «Cartea românească», 1928, p. 225—226; D. Prodan, *op. cit.*, p. 213; scrișoarea, adresată în numele românilor ortodocși din Transilvania dezvăluie faptul că: «ne prigonesc domni și protopopii, ne pradă și ne prind pentru legea noastră și nu aflăm la nimeni nici o dreptate... că de-i trebuie cătane preainălțatei crăieșe românilor merg, urde trebuie oameni, tot românii merg iar sașii nu merg și nici celelalte neamuri nu merg, numai tot românii. Iar sașii spun că pământul îi al lor și al

a determinat-o pe împărăteasa Maria Tereza să semneze, la 13 iulie 1759, decretul de toleranță⁴⁵. Conținutul său, prin care ortodocșii au fost lăsați practic fără biserici, a fost adus la cunoștința românilor prin emisari în mod deformat pentru a liniști spiritele⁴⁶, iar bucuria de moment în fața libertății visate de șase decenii, a fost repede spulberată la aflarea adevăratelor sale intenții. Reacția a fost tocmai inversă, românii ortodocși înțelegând să profite de toleranța acordată, dar au respins condițiile decretului, care, în loc să liniștească spiritele, au amplificat conflictele dintre uniți și ortodocși, îndemnați acum la rezistență de către călugărul Sofronie și emisari veniți din partea mitropolitului din Karlovitz. Ceea ce, de șase decenii, nu au reușit românii ortodocși să obțină prin memorii la guvernul transilvan, la Curtea din Viena trebuia obținut și putea fi obținut numai prin ridicarea la luptă pentru înlăturarea celor două cauze ale nenorocirii lor: unirea și iobăgia. Adeziunea românilor ortodocși, înecați în sărăcie, asupriți peste măsură de nobilii unguri, de sași, de oficialitățile imperiale, hăituiți și batjocoriți de protopopii uniți, a fost extraordinară. Într-un timp foarte scurt, mișcarea pornită dinspre Banat sub lozincă ștergerii «unirii și iobăgiei din țara Ardealului»⁴⁷ a reușit să readucă la ortodoxie întreaga vale a Mureșului până în părțile Sibiului și Munții Apuseni⁴⁸, preoții și călugării uniți fiind alungați din sate și din mănăstiri⁴⁹. Tumultul mulțimii românești, odată pornit nu a mai putut fi oprit nici de interceptarea proclamațiilor călugărului Sofronie⁵⁰, nici de arestarea lui în preajma Crăciunului anului 1759, și întemnițarea

celorlalte neamuri, și ne iau vitele și locurile de nu avem unde să ne pripășim. Porție dăm noi românii cât celorlalte neamuri din Ardeal toate laolaltă și ei spun că pământulii-al lor, Cuartire dăm noi românii mai multe decât celorlalte neamuri, întocmai ca și cărăusie»; românii au cerut să li se dea episcop ortodox sau să li se permită să plece din țară «acolo unde vom putea să ne ținem legea și să avem pământ ca să trăim».

45. A. Bunea, *op. cit.*, p. 161—170; C. Göliner, *Regimentele grănicreștii din Transilvania, 1764—1851*, Editura Militară, 1973, p. 21; St. Metes, *Emigrările românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, Ediția a II-a, București, 1977, p. 115; D. Prodan, *op. cit.*, p. 204; conținutul decretului se rezuma astfel: erau lăsați în pace toți cei care au trecut la ortodoxie până la data emiterii sale, dar nu se mai admiteau treceri ulterioare; pe cei trecuți îi recunoștea numai dacă restituiau uniților toate bisericile luate în ultimii trei ani, interzicându-se în viitor luarea bisericilor; trebuiau restituite pământurile bisericilor obținute de unii; ortodocșii nu mai aveau dreptul să primească pe emisarii străini, pe care erau obligați să-i denunțe, să garanteze că preoții lor, mai ales cei veniți din alte țări, nu vor uneli împotriva tronului, liniștii și binelui public; li se cerea de asemenea să nu-i insulte pe uniți, să nu-i împiedice în propagarea unirii, să nu-i îndemne la lepădarea ei și să trăiască în pace cu aceștia.

46. Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, Ediția a II-a, Editura «Facla», Timișoara, 1981, p. 193 — cronicarul își amintește că era cu mama sa în târful Hațeg, când doi funcționari împărătești au citit, de fapt au rezumat conținutul decretului în felul următor: «Spune așa cumu-i aci scris. Cine vrea să fie unit să fie și cine nu vrea să nu fie, că silă nu e; așa e porunca, toți să știe!».

47. I. Lupaș, *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. I, București, 1927, p. 267.

48. St. Metes, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. XVIII, 51—52.

49. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 155; St. Metes, *op. cit.*, p. XXXVIII—XXXIX.

50. I. Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913, p. 111—112.

lui la Bobâlna⁵¹, nici de măsura sălbatică prin care au fost biciuite femeile din Colun, în 12 ianuarie 1760, dezbrăcate în pielea goală, în piața publică din Sibiu⁵². Amploarea luată de mișcare, eliberarea călugărului Sofronie de către 600 de țărani veniți din părțile Zarandului, Abrudului, Orăștiei și Hunedoarei sub conducerea protopopului Ioan din Săliște⁵³, mutarea centrului de greutate în munții Apuseni, unde moșii, oameni dârzi, erau hotărâți să-și jertfească viața pentru apărarea ortodoxiei, rezistența fățișă a românilor în fața catolicismului — semnalată acum și în secuime, în satele din valea Giurgeului⁵⁴ — precum și popularitatea de care se bucura călugărul Sofronie⁵⁵ pe care, după afirmația prefectului Zarandului «românii îl apără în tot chipul»⁵⁶, au creat o panică de nedescris în rândurile autorităților. Afirmația lui Samuil Micu, după care Sofronie era «om prost, neînvățat și sălbatic», a cărui acțiune «nu era atâta de credință, cât să adune bani»⁵⁷ este infirmată de preotul calvin Petru Bid din Ighiu, care mărturisea că pentru români, Sofronie devenise «un Moise trimis de Dumnezeu pentru izbăvirea lor»⁵⁸. Alături de memoriile trimise autorităților comitatense — cum a fost cel din primăvara anului 1760 — de către reprezentanți ai românilor ortodocși din comitatele Hunedoara, Alba și Zarand precum și din scaunele săsești⁵⁹ în numele «țăranilor din princi-

51. St. Metes, *op. cit.*, p. XXXIX; Marina Vlasiu-Lupaș, *Aspecte din istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1945, p. 150; D. Prodan, *op. cit.*, p. 205.

52. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 147—151; I. Lupaș, *Răscoala țăranilor din Transilvania la anul 1784*, Cluj, 1934, p. 25.

53. St. Metes, *op. cit.*, p. XXXIX—XL; D. Prodan, *op. cit.*, p. 205.

54. T. Chindea, *Contribuții la istoria românilor din Giurgeul Ciucului*, Gheorgheni, 1930, p. 99; preotul romano-catolic Joseph Balint din Joseni, constata că românii de aici, «sub raport sufletesc și trupesc trăiesc mai mult ca niște animale, ținând morțiș la schisma greacă, așa se îngrozesc de bisericile și cultul nostru în cât mai bine vor să se osândească pe veci în neștiința lor, decât să asculte învățăturile noastre sau să frecventeze bisericile noastre».

55. D. Prodan, *op. cit.*, p. 205.

56. Marina Lupaș-Vlasu, *op. cit.*, p. 151.

57. I. Lupaș, *Cronici și istorici români din Transilvania*, Ediția a II-a, Editura «Scrisul românesc», p. 109—110.

58. St. Metes, *op. cit.*, p. XLIII.

59. I. Lupaș, *Răscoala țăranilor din Transilvania la anul 1784*, Cluj, 1934, p. 25; St. Metes, *op. cit.*, p. XLI—XLII; *idem*, *La vie manée par les Roumains en Transylvanie du XVIIe au XVIIIe siècle*, Bucurest, 1938, p. 62; *ibid.*, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, Ediția a II-a, București, 1977, p. 119; în memoriul adresat congregației nobililor din comitatul Hunedoara, românii se arătau gata să suporte orice dare «dar religia nu ne-o părăsim până când trăim. Toate neamurile își au legea lor și au pace în legea lor. Și proorocul Moise a dat Iudevilor lege și ei o țin în pace, iar noi suntem prigonii neincetat pentru legea noastră. De ce nu ne dați pace să ne odihnim?»; ei refuzau să împoizeze uniților bisericile «întrucât bieții de noi le-am zidit cu cheltuiata și cu mâinile noastre», afirmând cu durere că «nici noi nu suntem vite cum cred Măriile Voastre, ci avem biserică noastră; cronicarul ungar Gheorghe Rettegy afirmă că românii i-au aruzat pe unguri că le-au aruncat în grumaz jugul iobăgiei, spunându-i prefectului Ladislau Balogh: «Nu putem să ne mirăm îndeajuns, care e cauza că voi ungarilor ne oprimați atâta pe noi și ati pus pe noi și jugul iobăgiei, ne când noi suntem și am fost întotdeauna mai mulți decât voi ungarilor și ceea ce este mai important, suntem mai vechi în țara aceasta, pentru că suntem urmașii lui Daci; foarte indignat de această afirmație, nobilul ungar spune: «Acesta-i o minciună, națiunea română e o colonie romană, altfel au fost Dacii

pat», activitatea lui Sofronie în munții Apuseni în primăvara anului 1760⁶⁰, în timpul căreia nu a pregetat să-l atace pe episcopul unit Petru Paul Aron, pe care l-a acuzat de minciună, pe preoții uniți, numindu-i «papistași nemțiți» și «oameni cu două legi», și chiar pe papa din Roma, ca pe un mincinos, precum și propaganda emisarilor săi în părțile Solnocului de Mijloc, Crasnei, Sătmarului și Maramureșului⁶¹, au destrămat în bună măsură edificiul politic al unirii clădit de austrieci în urmă cu șase decenii. Represalii care au venit din partea autorităților ungare, sprijinul acordat de către protopopii uniți pentru potolirea mișcării⁶², arestarea și maltratarea protopopului Ioan din Sadu, în iulie 1760, urmată de tumultul izbucnit în munții Apuseni și soldat cu maltratarea episcopului unit Aron din Roșia, precum și a doua încercare de arestare a călugărului Sofronie la Abrud, la începutul lunii august 1760⁶³, au dezlănțuit o furie oarbă împotriva Bisericii unite și a reprezentanților săi. În timp ce din ținutul Făgărașului, dat în arendă de către Curtea din Viena sașilor pe 99 de ani pentru suma de 200 000 florini⁶⁴, valuri de emigranți români se scurgeau la sud de Carpați, iar din valea Someșului și țara Năsăudului emigrau cu miile românii spre Moldova din cauza aceluiași represiuni ale sașilor⁶⁵, în munții Apuseni, în valea Mureșului, în ținutul Hunedoarei erau luate cu asalt bisericile și mănăstirile unite. «Fără îndoială — afirmă istoricul St. Metes — era un trist spectacol să vezi bătându-se pe moarte frații între ei ațâțați de dușmanii neamului, cari și ei priveau îngroziți, căci adeseori, în ceartă între doi români, suferea și ungerul asupritor»⁶⁶.

și gândesc că n-au fost un neam ticălos, fără Dumnezeu, ca această românie» de care, mărturisește că-i e frică, deoarece, «dacă cineva le bagă aceasta mai bine în cap, pe noi foarte repede ne pot stârpi, fiindcă în Ardeal sunt pe ușor de zece ori atâția români câți unguri».

60. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 159—160; St. Metes, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. XLIII—XLIV; I. Lupaș, *op. cit.*, p. 26.

61. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 207.

62. A. Bunea, *op. cit.*, p. 180; St. Metes, *op. cit.*, p. XLIV; I. Lupaș, *op. cit.*, p. 26—27; D. Prodan, *op. cit.*, p. 205.

63. A. Bunea, *op. cit.*, p. 446—450; S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 174—176; St. Metes, *op. cit.*, p. XLV—XLVI; D. Prodan, *op. cit.*, p. 205; informațiile pentru prinderea călugărului Sofronie au fost furnizate de protopopul Aaron din Roșia (fratele episcopului Petru Paul Aron), popa Gheorghe din Zlatna, Niculiță din Abrud, Ioan Deak din Ighiu și de câțiva oficanți unguri camerali; Sofronie a fost arestat în biserica ortodoxă din Abrud de către locot. Halmagyi și 39 de soldați veniți de la Alba Iulia și eliberat de români, care au sărit în ajutorul său în număr mare, înainte de a ajunge cu prizonierul în Zlatna; în toate satele au început să bată clopotele și toaccele, ca în vremuri de mare primejdie, iar imediat după eliberarea lui Sofronie, protopopului Aaron și altor uneltitori le-a fost distrusă toată averea de către românii ortodocși.

64. St. Metes, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, Ediția a II-a, București, 1977, p. 132.

65. Idem, p. 137—141; emigrările erau încurajate în aceste părți de către protopopul Anton din Năsăud, iar una din călăuzele principale era Ursul a Roșchii din Prislop; întrebați fiind de către autoritățile locale săsești de unde vin și încotro merg, emigranții răspundeau invariabil: «venim din lume și mergem în lume».

66. St. Metes, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. XLIV.

În fața hotărârii românilor ortodocși — expusă fără echivoc în iunie 1760 în protestul mai multor sate din comitatele Alba, Târnava și Turda⁶⁷ — de a se lăsa mai bine decapitați, de a cere ajutorul și ocrotirea Rusiei, de a pune toată țara în flăcări și de a emigra decât să îngăduie ca cineva să le ceară să fie uniți, nimeni și nici o autoritate din Ardeal nu a putut împiedica proclamarea de către călugărul Sofronie, în fața celor aproape 7 000 de țărani români ortodocși adunați la Zlatna în jurul său⁶⁸, a primului sinod al Bisericii ortodoxe din Ardeal, după o întrerupere de peste șase decenii. Convocat pentru zilele de 10 și 11 august 1760⁶⁹, la care au participat din fiecare sat preotul sau cantorul și doi-trei țărani frunțași, acesta a demonstrat că ortodoxia în Ardeal a existat neîntrerupt și că recunoașterea ei de către cei ce au dorit să o înăbușe nu putea fi obținută decât prin luptă și jertfe de sânge. Încercarea de a menține mișcarea în cadrul confesional, paralel cu trimiterea unor scrisori «ultimatum» în numele «întregului neam românesc din Ardeal» către generalul comandant din Sibiu⁷⁰, către guvernul ardelean⁷¹ și chiar către Maria Tereza⁷², prin care se cerea, în principal, episcop ortodox, eliberarea celor arestați pentru credința ortodoxă și încetarea unirii cu Biserica Romei, amenințându-se că în caz contrar «piere toată dragostea dintre neamuri și toată țara se răscoală», a putut fi cu greu pusă în aplicare de către Sofronie în fața mulțimii hotărâtă să asedieze Alba Iulia și să dărâme

67. *Idem*, p. XLIV—XLV; *ibid.*, *Emigrările românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, Ediția a II-a, București, 1977, p. 137.

68. A. Bunea, *op. cit.*, p. 188.

69. St. Metes, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. XLVI.

70. A. Bunea, *op. cit.*, p. 192; St. Metes, *op. cit.*, p. XLVI—XLVII; D. Prodan, *op. cit.*, p. 206; românii cereau să fie eliberați din temnițele Sibiului, popa Joje din Ocna Sibiului, altul din Banat (Zaharie?) și Matei din Cornățel, precum și a altora închiși pentru credință; indeosebi, Sofronie a cerut eliberarea protopopului Ioan din Sadu, sub amenințarea, «căci dacă nu să știți că nu veți avea pace în țară».

71. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 180—181; St. Metes, *op. cit.*, p. XLVII—XLVIII; D. Prodan, *op. cit.*, p. 206; scrisă în limba română și trimisă în numele întregului neam românesc din Transilvania, scrisoarea arăta suferințele abătute asupra românilor «care nu s-au mai petrecut din timpurile împăraților păgâni Dioclețian și Maximilian»; românii se declarau supuși ai Majestății Sale Regale, «dar credința și sufletul nostru — spuneau ei — nu vrem să le supunem», exprimându-și neîncrederea în cuvântul guvernului; ei au cerut episcop ortodox pe care-l va hotărî împărăteasa și mitropolitul din Karlovitz, amenințând că în cazul în care nu li se vor satisface revendicările, «piere toată dragostea dintre neamuri și toată țara se răscoală».

72. St. Metes, *op. cit.*, p. XLIX—L; I. Lupaș, *op. cit.*, p. 27; adresată de asemenea în numele «neamului românesc din Transilvania», scrisoarea, după ce a prezentat suferințele îndurate în ultimii 17 ani, în care românii au ajuns ca niște «oi speriate de lupi», a cerut: dreptul de a ține de acum înainte religia ortodoxă; înlocuirea episcopului Petru Paul Aron cu episcop ortodox; restituirea bisericilor și sesiunilor parohiale ortodocșilor; eliberarea celor arestați pentru credință; scoaterea din țară sau cel puțin mutarea cu locuința în alte părți a preoților uniți, considerați «pricina acestor tulburări»; arătându-se hotărâți mai bine să moară decât să primească unirea, autorii memoriului au avertizat-o și pe Maria Tereza că «dacă nu li se satisfac cererile, «dragostea dintre neamuri se va tulbura și vor fi răscoale în toată țară».

Blajul, pentru a scăpa Ardealul de «iobăgie și de unire»⁷³. În fața unui guvern îngrozit care își exprima temerea că «țara aceasta într-o clipită se va aprinde și se va preface în cenușă»⁷⁴, și a unui episcop unit refugiat sub scutul armatei imperiale din Sibiu, al cărei comandant, generalul conte Mantoya de Cardona îl ia în derădere pentru lașitate⁷⁵, pe care nici nunțul papal din Viena nu-l poate ajuta deși îi cere insistent sprijinul⁷⁶ iar românii îl cereau, după spusele ieromonahului unit Laszlo Filoftei «așa cum cereau evreii pe Iisus din Nazaret»⁷⁷, Curtea din Viena s-a hotărât, în sfârșit, la 20 octombrie 1760 să trimită în Ardeal o comisie pentru a examina cererile românilor ortodocși⁷⁸.

«Salvus conductus» primit de călugărul Sofronie precum și recomandarea dată autorităților de «a se face că nu observă» nimic, au condus la extinderea mișcării în întreg Ardealul. Practic, în iarna anilor 1760/1761, conform mărturiilor timpului, călugărul Sofronie împreună cu popa Gheorghe din Abrud au reușit «să întoarcă la șizma greacă toată plebea din Ardeal»⁷⁹. Titulatura sa de «vicar al Sfântului Sinod din Karlovitz»⁸⁰ luată de către Sofronie peste capul guvernului silit să recunoască faptul că acesta «este stăpânul guvernului și a întregii țări»⁸¹, al doilea sinod al Bisericii ortodoxe desfășurat în zilele de 14—18 febr. 1761 la Alba Iulia⁸² în apropierea cetății pe zidurile căreia au fost instalate tunurile, vizitarea de către Sofronie a bisericilor românești de pe pământul crăiesc și din țara Oltului, unde, în 53 de sate din 61, ortodocșii luaseră cu forța bisericile și moșiile bisericesti de la uniți⁸³, au determinat Curtea din Viena să recurgă la o nouă diver-

73. I. Lupaș, *op. cit.*, p. 28; *idem*, *Istoria bisericii ortodoxe române*, Ediția a IV-a, București, 1936, p. 74; St. Metes, *op. cit.*, p. L.

74. *Idem*, p. L—LII.

75. *Ibid.*, p. LII.

76. N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902, p. 253.

77. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 187; I. Lupaș, *Răscoala țărănilor din Transilvania, la anul 1784*, Cluj, 1934, p. 29.

78. St. Metes, *op. cit.*, p. LIII—LIV; cancelaria aulică a recomandat acum guvernului transilvan să se prefacă a nu observa pe cei ce lucrau contra unirii, să-i elibereze pe cei arestați «până când Dumnezeu va da timpuri mai bune spte a vindeca răul».

79. *Idem*, p. LXVII.

80. A. Bunea, *op. cit.*, p. 193—194; St. Metes, *op. cit.*, p. LIV; D. Prodan, *op. cit.*, p. 206.

81. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 220; St. Metes, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, Ediția a II-a, București, 1977, p. 119; B. Surdu, *Linii dezvoltării social-economice a Transilvaniei în secolul al XVIII-lea până la răscoala lui Horea*, în «Anuarul Institutului de Istorie din Cluj», III, 1960, p. 159.

82. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 194—196; St. Metes, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. LVIII—LXI; I. Lupaș, *Răscoala țărănilor din Transilvania la anul 1784*, Cluj, 1934, p. 30; D. Prodan, *op. cit.*, 207; alături de hotărârile sinodului, cuprinse în 19 puncte, care vizau chestiuni privind organizarea internă a bisericii ortodoxe, s-a cerut cancelariei aulice și guvernului Transilvaniei: numirea episcopului ortodox, eliberarea celor arestați pentru «țară și loge» (Oprea Miclăuș, din Săliște, preotii Măcinic din Sibiel, Ioan din Galeș și Ioan din Sadu) neamestecul episcopului Petru Paul Aron și a uniților în problemele bisericii ortodoxe.

83. St. Metes, *Viața bisericească a românilor din Țara Oltului*, Sibiu, 1930, p. 25; A. Bunea, *op. cit.*, p. 175—177.

siene pentru a liniști spiritele. Odată cu anunțarea hotărârii de numire a unui episcop ortodox pentru românii din Ardeal, reluată de către călugărul Sofronie printr-o proclamație trimisă la 10 martie 1761 în toate ținuturile Ardealului⁸⁴, s-a hotărât de fapt «pacificarea» românilor prin generalul Nicolaus Adolf baron de Buccow, care a fost trimis la Sibiu în fruntea unor puternice forțe militare⁸⁵.

Deși a înțeles perfect situația din Ardeal în urma primirii, la 7 aprilie 1761, a delegației de 40 de țărani români⁸⁶, care i-au spus clar că nu prigonesc unirea, nici nu o surpă «*ci numai nu o voim, căci nu o înțelegem ce este*» (s.n.s.), acest general austriac, devenit o figură odioasă pentru neamul românesc, a lucrat conform instrucțiunilor primite care aveau ca scop final — sub masca salvării Bisericii unite — întărirea catolicismului. Pentru aceasta a folosit toate formele și metodele unei curți imperiale, care și-a clădit fericirea pe nefericirea multor popoare: o proclamație în trei limbi, din 9 apr. 1761 către «*norodul românesc din țara Ardealului*»⁸⁷, o adunare compusă din câte un reprezentant din fiecare județ, scaun ori district al celor două Biserici românești, la 26 aprilie 1761, la Sibiu, în prezența noului episcop ortodox numit de Viena, sârbui Dionisie Novacovici, o comisie pentru a verifica, prin organele politice și prin protopopii uniți adevărata stare de lucruri, precum și primirea la 1 mai 1761 a călugărului Sofronie, sosit de la Zlatna cu o mare mulțime de români ortodocși și intimidarea acestuia în vederea renunțării la luptă⁸⁸.

Rezultatele necorespunzătoare ale celor două conscripții, care începură să sosească la Sibiu, noile soboare ținute de călugărul Sofronie în luna mai 1761 în munții Apuseni⁸⁹, precum și rezistența opusă de românii ortodocși, povățuiți de preoți și susținuți de călugări, au determinat schimbarea procedurii prin refuzarea acordării bisericilor către ortodocși sub motiv că românii erau, ca națiune și religie, numai tolerați, distribuirea acestora făcându-se, prin teroare, după bunul plac

84. N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, II, București, 1915, p. 424; Viorica Pop, *Informații documentare despre unele irământări sociale în anul 1761*, în «Acta Musei Napocensis», XXI, 1984, p. 565.

85. A. Bunea, *op. cit.*, p. 205; C. Gollner, *op. cit.*, p. 22; D. Prodan, *op. cit.*, p. 207.

86. N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902, p. 255—258; S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 357—360; St. Meș, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. LXXII—LXXIV; D. Prodan, *op. cit.*, p. 207; prin memoriul respectiv, românii ortodocși cereau: scutirea preoților români de contribuție (ca sași); darea în posesiunea ortodocșilor a tuturor bisericilor și a averii acestora; oprirea arestărilor pentru religie, așa cum s-a întâmplat după mișcarea călugărului Visarion, până în momentul de față; restituirea gloabelor care le-au fost luate ca pedeapsă pentru tulburările de care sunt arzuți; permisiunea de a se hirotonii preoți în țările române până la numirea episcopului de rit grecesc neunit; acordarea dreptului pentru călugărul Sofronie «ca să poată merge în toată țara noastră și să învețe pe popii noștri neuniți de lege grecească» până la numirea episcopului; numindu-l pe Sofronie «învățătorul Sofronie», delegația a arătat că «mai bine murim și părăsim țara decât să suferim de prigoane».

87. A. Vereș, *Vechi orânduieți românești tipărite în Ardeal*, București, 1926, p. 8; Viorica Pop, *op. cit.*, loc. cit., p. 566—567; D. Prodan, *op. cit.*, p. 207.

88. N. Iorga, *op. cit.*, p. 259—260; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 231—232; St. Meș, *op. cit.*, p. LXXIV—LXXV.

89. Viorica Pop, *op. cit.*, loc. cit., p. 567.

al generalului Buccow. «Propovăduirea doctrinei»⁹⁰ preconizată de către Maria Tereza pentru restabilirea religiei unite a atins punctul culminant în iunie 1761, când generalul Buccow a ordonat ca «toate mănăstirile de lemn să fie arse, iar cele de piatră să fie distruse, iar cei ce se opun să fie spânzurați sau să li se taie capul ca nesocotire a poruncii regale, ca tulburători ai păcii și liniștii»⁹¹. Separarea bisericilor românești ortodoxe de cele unite, cunoscută în documentele timpului ca «dismembratio», în care generalul austriac a avut alături pe episcopul unit Petru Paul Aron și reprezentanți ai guvernului ardelean s-a desfășurat concomitent cu o nouă diversiune pusă la cale pentru prevenirea noilor revolte ale românilor din Ardeal: conscripția pentru înființarea regimentelor grănicerești, în rândul cărora se preconiza a intra uniții cu Biserica Romei, care, alături de secui, urmau să constituie forța militară necesară intreruperii legăturilor cu românii din exteriorul arcului carpatic și întăririi catolicismului în Ardeal. Este important să semnalăm că, în fața alternativei «uniație sau cătănie», în multe locuri, românii au ales cătănia în locul uniației, cum s-a întâmplat în Sinca din Țara Făgărașului⁹², dar refuzul acceptării unirii cu Biserica Romei a atras represalii soldate cu distrugerea mănăstirilor ortodoxe. Ținutul munților Apuseni a fost pacificat de trupele imperiale în iulie 1761⁹³, o prigoană grozavă s-a abătut asupra preoților ortodocși, care au fost expulzați⁹⁴ sau au reușit să fugă în Țara Românească — între ei aflându-se și călugărul Sofronie, condamnat, în lipsă, la 5 ani muncă silnică⁹⁵, și în timp ce ardeau mănăstirile și schiturile ortodoxe, la 4 septembrie 1761 era instalat, la Brașov, noul episcop

90. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 365.

91. I. Pușcariu, *Documente pentru limbă și istorie*, I, Sibiu, 1890, p. 233; I. Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913, p. 84; S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 240; St. Metes, *op. cit.*, p. LXXVI.

92. I. Pușcariu, *op. cit.*, I, p. 392—393; Viorica Pop, *op. cit.*, loc. cit., p. 568

— principiile dezmembrării au fost arbitrare:

— în comunele unde toți locuitorii renunțaseră la unire și unde edificiul bisericii a fost cedat lor din partea Comisiei Aulice, așa-numitele «fundușuri eclesiastice», au fost date preoților uniți rămași fără enoriași și biserică, însă numai până la moartea lor, după care imobilele respective treceau, fie la comună, fie la domnia de pământ, adică la foștii proprietari care cedaseră pământul pe seama bisericii odinioară unite;

— în comunele unde întreg poporul a renunțat la unire, edificiile bisericii aveau să fie date neuniților, chiar și dacă acele edificii ar fi fost ridicate după 1700, nemaivorbind de cele zidite înainte de unire, care, de asemenea reveneau neuniților, dacă erau în majoritate; până la zidirea capelei însă, minoritatea unită avea dreptul de a se folosi de vechea biserică;

— în comunele unde majoritatea s-a lepădat de unire, dar biserica fusese clădită sau restaurată după 1700 printr-o persoană unită sau prin comuna bisericăască, atunci când aceasta era încă unită, biserica rămânea în proprietatea uniților, chiar dacă aceștia erau în minoritate; în locurile unde biserica rămânea uniților, majoritatea neunită urma să primească loc corespunzător pe care să-și clădească biserica.

93. A. Bunea, *op. cit.*, p. 224—225; C. Gollner *op. cit.*, p. 23.

94. St. Metes, *op. cit.*, p. 44—45; călugărul Teodosie de la mănăstirea Bulzu, protopopiatul Câmpenilor relatează că «fusei prins în Sibiu, mă scosese din Sibiu cu nemții, până mă scoasă afară din țară».

95. A. Bunea, *op. cit.*, p. 220—221; C. Gollner, *Știri noi cu privire la călugărul Sofronie*, în «Anuarul Institutului de Istorie din Cluj», Cluj, 1962, V, p. 239—245.

ortodox pentru românii din Ardeal, sârbul Dionisie Novacovici⁹⁶ crea-
 ție a Curții din Viena.

Au fost distruse acum, la îndemnul și cu sprijinul direct al episcopului unit Petru Paul Aron, după mențiunile cronicii versificate a mănăstirii Silvașului, 54 de mănăstiri⁹⁷, iar după afirmațiile cronicarului Nicolae Stoica de Hațeg «vreo 300 de biserici și mănăstiri»⁹⁸.

Prin astfel de măsuri represive au salvat austriecii opera lor politică⁹⁹, clădită în urmă cu șase decenii pe suferința și nenorocirea neamului românesc. Rana care a fost tăiată atunci în trupul neamului românesc¹⁰⁰, sângerează și astăzi, spre bucuria dușmanilor noștri, care, neputându-ne birui cu brațul, lovesc în spirit, pentru a ne dezbină.

96. A. Bunea, *op. cit.*, p. 224; D. Prodan, *op. cit.*, p. 208.

97. *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII—XVIII)*, Editura Academiei, 1967, p. 88.

98. Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, Ediția a II-a, Editura «Facla», Timișoara, 1981, p. 193.

99. Z. Păclișanu, *Vechile mănăstiri românești din Ardeal*, în «Cultura creștină», anul VIII, nr. 7—8, 1919, p. 152—170; St. Metes, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 75—148; în vara anului 1761 au fost distruse mănăstirile de la Cioara, Breaza de Sus și de Jos — una a Vătafului, cealaltă a lui Mănișor. Arpașul de Jos, Bucium, Viștea de Sus și de Jos, Comana de Jos, Dejani, Cuculata, Drăguș, — din trei mănăstiri existente («Mănăstirea mare și bătrână», «a lui Calotă» și «a Comșii Codrea») au fost arse două, Lisa (situată pe poiana Palerului, a boierului Paler), Mărgineni (pe moșia familiei boierești Pandrea), Netot, Ohaba, Oprea — Cărtișoara, Porumbacul de Sus (din pădurea satului, Purcărița), Scorci (existență din 1391), Sinca (aici au fost 5 mănăstiri — «La Trestioara», «în Strâmba», «în valea Lărguța», «Pe Crețul» și loc nenumit, unde venea «ținerimea din tot Ardealul la învățătură» — patru din ele fiind de lemn, au fost arse, iar cea de pe Crețul, săpată în stâncă, a fost dărâmată), Recea (aici au fost două mănăstiri — una în Recea de Jos, pe pământul principesei Cantacuzino, a doua pe locul satului — «a Luchii»), dar distrugerii sunt semălate și în părțile nordice și nord-vestice ale Transilvaniei; la Chiuiesti (comitatul Sălcioc-Dăbâca), din trei mănăstiri, două ortodoxe și una unită, au fost arse două; Mintiul Român, Trăsnea (sub munții Meseșului — aici erau două: una «din Măgură», alta «din Sant»; distrugerile au continuat și în anul 1762, între altele, acum fiind năruite mănăstirile de la Veneția de Sus, Plosca, Prislop (din hotarul satului Silvașul de Sus, întemeiată de Nicodim cu sprijinul lui Mircea cel Bătrân, pe la 1400 averea sa fiind dată episcopului Petru Paul Aron pentru a deschide o școală în Hațeg, Geoagiul de Sus (menționată prin anii 1557—1567), averea sa mobilă fiind dusă la Blaj de către călugărul din Măgina, iar cea imobilă împărțită între iobagi și nobilii unguri L. Toth și Halmagqi), Râmeți (clădită în anii 1486—1487, a cărei biserică a fost clădită de Mihai Viteazul; averea mișcătoare a fost dusă la Blaj, iar cea nemiscătoare ocupată de episcopul catolic din Alba Iulia).

100. Viorica Pop, *op. cit.*, loc., p. 570 — în august 1762 a fost făcut cunoscut rezultatul recensământului: 127 712 familii românești ortodoxe cu 1380 preoți și 25 174 unite cu 2238 preoți; A. Bunea, *op. cit.*, 245—247; D. Prodan, *op. cit.*, p. 208—209 — în instrucțiunile date de autoritățile austriece lui Dionisie Novacovici i se amintea că numirea sa ca episcop ortodox al românilor din Transilvania a fost făcută doar «din grație regală, avertizându-l că dacă va abuza de puterea care i s-a încredințat, va fi înlăturat, fără a mai avea urmași; austriecii i-au cerut:

- să nu îngăduie emisari străini pentru a face tulburări în Transilvania;
- să nu se opună în vreun fel propagandei catolice;
- să nu cuteze a îndemna pe uniți, nici pe față, nici pe ascuns, să se lepede de unire și nici să facă ceva împotriva religiilor recepte; Dionisie Novacovici a fost prevenit că privilegiile ilirice, acordate numai pentru Ungaria și părțile anexe, n-au fost niciodată și nu pot fi extinse și în Transilvania deci, clerul ortodox nu are dreptul să se bucure de imunitățile clerului națiunii ilirice, ci va rămâne și pe mai departe în starea lui de până acum.

Mișcarea condusă de Sofronie are o deosebită semnificație națională, depășind caracterul de reacție a ortodoxiei românești din Ardeal față de unirea cu Biserica Romei. Românii ortodocși au luptat în numele «neamului românesc din Ardeal», pentru «legea românească» — ortodoxia care este religia ancestrală a tuturor românilor. Ei au înfruntat unirea cu Biserica Romei, legea latină, iar pentru vremurile de atunci «legea nemțească», combătând de fapt abaterea de la «legea românească». Mișcarea a dat o puternică ripostă unei opere politice a regimului habsburgic de separare a neamului românesc, fortificând conștiința de sine a poporului român la temeliiile sale și pregătindu-l pentru vremurile lui Horea.

AUREL DAVID

DIN LEGĂTURILE RELIGIOASE ALE DOBROGEI CU TRANSILVANIA ÎNAINTE DE 1877

Cucerirea otomană nu a putut izola Dobrogea de vatra străbună, de celelalte teritorii românești. De-a lungul a peste patru secole și jumătate s-au menținut legături strânse, pe toate planurile, între provincia de la «Marea cea mare» și cele de la stânga Dunării. Păstrarea credinței strămoșești la românii dobrogeni a făcut ca aceste legături să cunoască o amploare deosebită pe plan religios. Am avut prilejul să arătăm existența acestor relații între Dobrogea și Moldova¹, dar ele pot fi la fel de bine urmărite și pentru Transilvania, deși între cele două provincii nu se aflau hotare comune.

Legăturile religioase dintre Dobrogea și Transilvania au îmbrățișat mai multe aspecte, dintre care o importanță deosebită prezintă venirea de peste munți a unor preoți pentru bisericile românești din provincia pontică, unde pregătirea și formarea slujitorilor proprii era deosebit de dificilă, în condițiile unei stăpâniri care promova o altă credință. Nu putem urmări, din lipsă de date, acest fenomen înainte de secolul al XIX-lea, dar el poate fi ilustrat prin exemplul deosebit de grăitor al existenței Mănăstirii Cocoșu, cel mai de seamă așezământ monahal din Dobrogea.

Așa cum se știe, această mănăstire a fost înființată de călugărul Visarion, originar din Făgăraș, împreună cu alți doi monahi², în anul 1833³. Venit din tânăr la mănăstirea Neamț, Visarion dobândise o pregă-

1. Tudor Mateescu, *Din legăturile religioase ale Dobrogei cu Moldova înainte de 1877*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», II (1973), nr. 9—12, p. 716—720.

2. Grigore Gr. Dănescu, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tulcea*, București, 1896, p. 160; Roman Sorescu, *Monastirile dobrogene*, București, 1914, p. 15—16.

3. Tudor Mateescu, *Un așezământ monahal transilvănean în Dobrogea, (Contribuții la istoria mănăstirii Cocoșu până la 1877)*, în «Mitropolia Ardealului», XXI (1976), nr. 1—3, p. 116. Vezi și Anca Ghiță, *Contribuții noi privind unele aspecte ale societății românești din Dobrogea în secolele XV—XIX*, în «Memoriile Secției de științe istorice», seria IV, tom. I (1975—1976), p. 92, nota 83, unde se afirmă, fără nici un temei serios, că această mănăstire ar fi de fapt mai veche. Vezi demonstrarea netemeiniciei acestei afirmații la Tudor Mateescu, *Știri noi despre mănăstirea Cocoșu până la 1877*, în «Biserica Ortodoxă Română», CIX (1991), nr. 4—6, p. 116—117.

tire temeinică, învățând și meseria de tipograf. Funcționase ca egumen la un schit din munții Moldovei, apoi ca econom la mănăstirea Secu, după care, hirotonit preot, a plecat la Muntele Athos, unde a stat timp de șapte ani⁴. Devenit primul egumen al așezământului pe care îl înființase, el a jucat un rol de mare însemnătate în viața religioasă și culturală a românilor din nordul Dobrogei⁵.

Printre călugări s-au aflat și alți români din Transilvania. Noua biserică a mănăstirii, așa cum se spune în pisană pusă deasupra ușii de la intrare, a fost terminată în anul 1853 «cu cheltuiala domniei sale d-lui Hagi Nicolae Ghișa Poenarul»⁶. Este vorba de un mocan foarte bogat, de fel din satul Poiana de lângă Sibiu, care s-a stabilit la mănăstirea Cocoșu, unde s-a călugărit, donând așezământului 15.000 de galbeni, 500 de oi și 15 cai⁷. Un alt mocan, Theodor Moruian, a construit, în anul 1867, pentru nevoile mănăstirii, o cișmea din piatră, împodobită cu o inscripție⁸. În octombrie 1878, colonelul Fălcoianu, care a făcut cercetări amănunțite în Dobrogea, menționa, exagerând desigur, că toți cei 70 de călugări ai mănăstirii Cocoșu erau «români din Transilvania»⁹.

În ultimele decenii ale stăpânirii otomane, un rol deosebit în viața bisericească a românilor din Dobrogea, deși nu era cleric, l-a jucat mocanul Nicolae Țârcă, de fel din Satulung, de lângă Brașov¹⁰. Posesor al unei însemnate averi, constând îndeosebi în oi, vaci și cai, pe care le aducea la pășunat în Dobrogea¹¹, el se stabilește definitiv, în anul 1856, la Hârșova, unde devine curând viceconsul gerant al Austriei, cu misiunea principală de a apăra interesele mocanilor aflați cu vitele în provincia pontică¹². La îndemnul său, începând din toamna anului 1857, mai mulți mocani s-au așezat, cu familiile lor, în Varoș¹³, vechiul car-

4. Victor Săvescu, *Correspondența între Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghica, 1840—1874, publicată de...*, București, 1943, p. 102.

5. Tudor Mateescu, *Un așezământ monahal transilvănean în Dobrogea...*, p. 118, 120.

6. Grigore Gr. Dănescu, *op. cit.*, p. 158.

7. *Ibidem*, p. 160.

8. *Ibidem*, p. 159.

9. Biblioteca Academiei Române, Manuscrise, Arhiva D. A. Sturdza, XVI/varia, doc. 150, f. 12. Printre călugării mănăstirii se aflau numeroși români dobrogeni; chiar egumenul care i-a succedat lui Visarion după moartea acestuia, călugărul Daniil, era un localnic. (Tudor Mateescu, *Un așezământ monahal transilvănean în Dobrogea...*, p. 122).

10. Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei*, în «Analele Dobrogei», XIII—XIV (1932—1933), p. 38—39.

11. *Ibidem*, p. 39; Tudor Mateescu, *Săceleanul Nicolae Țârcă și Dobrogea*, în «Cumidava», VIII (1974—1975), p. 146.

12. Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei...*, p. 41.

13. S-a considerat, în mod eronat, că această așezare ar fi o creație a românilor transilvăneni. Vezi Const. C. Giurescu, *Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medievale și moderne*, [Constanța], [1966], p. 17. Este vorba însă de un vechi sat românesc, datând dinainte de stabilirea mocanilor acolo. (Tudor Mateescu, *Săceleanul Nicolae Țârcă...*, p. 147, nota 21). Am considerat că acest toponim ar reprezenta dubletul numelui fostului Oraș de Floci, denumit și Varoș-Floci, aflat aproape în același drept, la stânga Dunării. (*Ibidem*). Credem totuși, mai degrabă, că acest cuvânt de origine maghiară, intrat în limba turcă, desemna. ca și la alte orașe din Dobrogea, cartierul principal aflat în afara zidurilor cetății. Vezi Ștefan Pascu și Samuil Goldenberg, *Despre orașele medievale din țări dunărene*, în «Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj», XIV (1971), p. 36—37.

tier românesc al Hârșovei¹⁴. Acolo, prin grija și cu contribuția materială a lui Nicolae Țarcă, a fost construită o biserică și a luat ființă o școală românească¹⁵.

Rolul său în viața bisericească și, în general, în apărarea drepturilor naționale ale românilor din Dobrogea, a fost cu totul remarcabil¹⁶. Printre altele, l-a ajutat în mod deosebit pe preotul Vasile din marele sat românesc Dăieni, dându-i sfaturi și, foarte probabil, și sprijin material «pentru înaintarea bisericii și a învățăturilor sănătoase în mijlocul poporului»¹⁷. În această localitate se afla, din anul 1854, din timpul războiului Crimeii, un clopot pe care românii de acolo îl țineau ascuns într-un bordei. Prin grija lui Nicolae Țarcă, acest clopot, care era crăpat, a fost dus la Brașov, unde a fost turnat din nou, apoi, după două luni, când a fost gata, l-a readus în Dobrogea, ținându-l o vreme pe prispa casei sale de la Hârșova, până a obținut permisiunea oficială a folosirii lui la biserica din Dăieni, deoarece autoritățile otomane nu admiteau, de regulă, utilizarea clopotelor în lăcașurile creștine de cult¹⁸.

De o însemnătate deosebită este contribuția lui Nicolae Țarcă la apărarea drepturilor religioase ale românilor din Dobrogea în timpul disputelor provocate de separarea bisericii bulgare de Patriarhia Ecumenică¹⁹. Propaganda bulgară, sprijinită de guvernatorul sadjacului Tulcea, Fahri Pașa, căuta, pe toate căile, să-i atragă pe români de partea Exarhatului bugar, nou înființat. Nicolae Țarcă a înțeles că acest fapt ar fi fost urmat, așa cum s-a și întâmplat în unele locuri²⁰, de introducerea limbii bulgare în bisericile și școlile românești și că, de aceea, singura cale pe care trebuiau s-o urmeze românii dobrogeni era rămânerea sub jurisdicția ecleziastică a arhiepiscopului din Tulcea, reprezentantul Patriarhiei de la Constantinopol²¹. El s-a deplasat special, în acest scop, la Tulcea, unde luptele din sânul comunității românești deveniseră foarte acute²², reușind să obțină, în final, menținerea celei mai mari părți a românilor din Dobrogea sub ascultarea Patriarhiei Ecumenice²³. Mai târziu, la instigarea unor fruntași bulgari, acest lucru avea să-i aducă o condamnare la moarte, anulată însă prin intervenția episcopului Nichifor, aflat atunci în fruntea Arhiepiscopiei Tulcei²⁴.

14. Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei...*, p. 41.

15. *Ibidem*.

16. Tudor Mateescu, *Săceleanu Nicolae Țarcă...*, p. 148.

17. Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei...*, p. 42.

18. *Ibidem*, p. 42—43.

19. Pentru aceste evenimente vezi Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes de la Dobroudja sous la domination ottomane*, în «Balkan Studies», XIII, Thessaloniki, 1972, nr. 2, p. 293—299.

20. Victor G. Papacostea, *Trecerea românilor din cazaua Silistrei sub Exarhatul Bulgariei*, în «Graiul românesc», II (1928), nr. 8, p. 135, 139; G. V. Niculescu, *Protopopia județului Tulcea*, București, 1906, p. 31.

21. Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei...*, p. 44—45.

22. C. Teodorescu, *Din trecutul Dobrogei*, București, 1897, p. 18—19.

23. Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei...*, p. 45.

24. *Ibidem*, p. 50.

La biserica ridicată în cartierul Varoș a fost numit tot un mocan, Ioan Verzea, statornicit acolo în 1857, împreună cu alți oieri din sudul Transilvaniei²⁵. Era de fel din satul Cernat de lângă Brașov și se număra printre mocanii bogați, fiind posesorul unei mari turme de oi, la care se adăugau bovine și cai, pe care le aducea la pășunat în Dobrogea²⁶. Prezența sa, ca stăpân de târlă, în provincia pontică, este atestată încă din februarie 1837²⁷. În anii 1850—1851 este delegat («vechil») al mocanilor aflați cu vitele în Dobrogea, într-un conflict pe care aceștia îl aveau cu fiscul otoman²⁸. Ca preot al bisericii din Varoș el emite un document, la 16 decembrie 1861, în care apare cu titlul onorific de «sachelar»²⁹. Nu știm când are loc încetarea sa din viață, dar în 1877 la Biserica din Varoș era un alt preot, Vasile Donici³⁰.

Printre slujitorii bisericii românești din Dobrogea înainte de 1877 s-au aflat, cu siguranță, și alți transilvăneni. Astfel, se știe că la Seimenii Mari, lângă Cernavodă, a funcționat ca dascăl, după războiul Crimeii, un ardelean, Baciș, care-i învăța pe copii scris-cititul cu slove, puțină socoteală și cântările bisericesti. După el a urmat, la aceeași școală, Popa Anciu, originar tot din Transilvania³¹. Ei serveau așadar și la școală și la biserică, instituții care au fost indisolubil legate la românii din Dobrogea, în timpul stăpânirii otomane³². Numărul acestor ardeleni credem că a fost mult mai mare decât se cunoaște până în prezent.

Așa cum se știe, unii dintre mocanii veniți cu vitele în Dobrogea s-au stabilit definitiv în această provincie înainte de 1877. Dintre aceștia, au fost câțiva care au contribuit cu mijloacele materiale proprii la ridicarea de biserici și, în general, la dezvoltarea vieții religioase a românilor dobrogeni. Astfel, pe la 1844, bogatul mocan Nicolae Tololoiu s-a așezat cu turmele în satul Cășla de lângă Tulcea, unde a construit o biserică. Pentru această faptă de bine a plătit însă cu viața, deoarece a fost omorât de un turc³³. De asemenea, la construirea bisericii din Alibeichioi (azi Izvoarele, județul Tulcea), pentru care românii din acele locuri au făcut, începând din 1859, numeroase donații, a contribuit cu o sumă de bani și un mocan, stabilit în satul Călugăra³⁴. Este foarte probabil că printre acești donatori au figurat și alți români din Transilvania stabiliți în Dobrogea sau aflați numai în transhumanță³⁵.

25. *Ibidem*, p. 41.

26. Tudor Mateescu, *Un preot transilvănean în Dobrogea înainte de 1877* — Ioan Verzea, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 7—8, p. 910—911.

27. Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinilor, dosar 2360 I/1837, f. 169—170.

28. Tudor Mateescu, *Un preot transilvănean în Dobrogea...*, p. 941—942.

29. *Idem*, *Documente privind istoria Dobrogei (1830—1877)*, volum întocmit de..., București, 1975, p. 245.

30. *Idem*, *Slujitorii ai bisericii românești din Dobrogea în timpul stăpânirii otomane*, în «Indrumător bisericesc misionar și patriotic», V, Galați, 1989, p. 162.

31. Ioan Georgescu, *Învăjmântul public în Dobrogea, în 1828—1878. Dobrogea, Cincizeci de ani de viață românească*, București, 1928, p. 644.

32. Tudor Mateescu, *Biserica și școala la românii din Dobrogea în timpul stăpânirii otomane*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVI (1978), nr. 3—4, p. 288—292.

33. Grigore Gr. Dănescu, *op. cit.*, p. 123.

34. N. Iorga, *Sate și oameni din Dobrogea românească la 1859*, în «Analele Dobrogei», III (1922), nr. 1, p. 31.

35. D. Șandru, *Mocanii în Dobrogea*, București, 1946, p. 77.

La 1872, mai mulți români și alți creștini din Măcin și din câteva sate învecinate au luat inițiativa ridicării unui schit românesc la punctul numit Valea Jijilei, pentru care au întocmit un memoriu adresat mitropolitului Dristrei (Silistrei)³⁶. Printre semnatari figurează și Radu Banea, ciorbagiul (primarul)³⁷ satului Jijila³⁸. După cum s-a stabilit recent, acesta era mocan de origine³⁹, statornicit în Dobrogea, unde posedea o remarcabilă avere, nepotul său de fiu fiind sensibilul scriitor dobrogean George Banea⁴⁰.

De asemenea, printre românii dobrogeni care au contribuit cu bani pentru terminarea bisericii Sf. Nicolae din Tulcea s-a numărat și M. Brașoveanu care, în anul 1873, donează în acest scop suma de 106 lei⁴¹. Este vorba, foarte probabil, de un român transilvănean stabilit în Dobrogea.

Legăturile religioase ale Dobrogei cu Transilvania sunt oglindite și în activitatea călugărului Nifon Bălășescu, distins om de cultură, participant la revoluția română de la 1848. Era născut la Hașag, lângă Sibiu, în anul 1806 și se numea ca mirean Nicolae. În 1870 el vine în Dobrogea, unde desfășoară, timp de mai mulți ani, o intensă activitate pentru organizarea învățământului românesc în această provincie, având și sprijinul guvernatorului Tulcei, Ismail Bey, care-l numește «director» al școlilor române de acolo⁴². El vorbește și de mănăstirea Cocoșu, creație a mocanilor, unde a poposit timp de 32 de zile, chiar în anul 1870, și unde a vrut să înființeze, din păcate fără succes, o școală românească pentru copiii satelor din jur⁴³. Menționează, de asemenea, catedrala din Tulcea: «În urmă mersei și la biserica românească Sf. Nicolae, biserică nouă, cea mai frumoasă din toate bisericile, nu numai din Tulcea, dar

36. Arh. St. Buc., colecția Microfilme Bulgaria, tola 5, c. 28—31. (Arhiva regională Ruse, fond 43). Vezi și Tudor Mateescu, *Proiectul înființării unui schit românesc în Dobrogea la 1872*, în «Glasul bisericii», XXXIII (1974), nr. 3—4, p. 315—318.

37. Pentru această instituție vezi Idem, *Contribuții la istoria instituțiilor administrative ale românilor din Dobrogea în timpul stăpânirii otomane*, în «Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol», XVII, Iași, 1980, p. 609—610.

38. Idem, *Proiectul înființării unui schit românesc în Dobrogea...*, p. 318.

39. Numele este destul de frecvent la românii din sudul Transilvaniei. În anul 1841, printre mocanii care se întorceau cu vitele de la iarnat din Dobrogea, pe la carantina Olenița, figura și Nicolae Banea din Săliște. (Arh. St. Buc., fond Obștescul Control, dosar 331/1841, f. 56—57).

40. Aurel Sasu, *George Banea. Un destin tragic*, în «Manuscriptum», XX (1983), nr. 3 (76), p. 161.

41. Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, *Doi documente dobrogene inedite*, în *Comunicări și referate de bibliologie*, Constanța, 1984, p. 437.

42. Nifon Bălășescu, *Românii din Turcia*, în «Biserica și școala», I, Arad, 1877, p. 353, 370; C. Teodorescu, *Istoricul școlilor române din Dobrogea sub turci*, în «Converberi didactice», III (1897), nr. 3, p. 207—208; T. G. Bulat, *Un călător ardelen la românii din dreapta Dunării*, în «Revista geografică română», V (1942), nr. 3, p. 120—122; idem, *Nicolae, alias Nifon, Bălășescu, profesor de teologie, călugăr «chirovag»*, în «Glasul Bisericii», XXIII (1964), nr. 5—6, p. 501; Vasile Maciu, *Periegeza profesorului Nicolae Bălășescu la românii din Dobrogea*, în «Memoriile Secției de științe istorice», seria IV, tom. I (1975—1976), p. 63—69.

43. Nifon Bălășescu, *op. cit.*, p. 370, 375.

în toată Dobrogea și Bulgaria, ar face față chiar și în București, mă bucurai găsind așa biserică frumoasă românească în Tulcea»⁴⁴.

Despre orașul Măcin spune că era «destinat... spre a fi reședința unei episcopii nouă, române (episcopia română din Dobrogea) care iucru, dorit de toți românii, de-a se înființa aici o episcopie românească, fu din inimă salutat». El arată că, la 17 octombrie 1877 patriarhul de la Constantinopol, împreună cu Sfântul Sinod, a aprobat crearea acestei eparhii, iar Calinic, mitropolitul primat al României, «rugat fiind de românii din Dobrogea ca în această privință să le stea într-ajutor», și-a dat de asemenea consimțământul⁴⁵. Evenimentele care au urmat n-au mai făcut însă posibilă înființarea acestei episcopii a românilor dobrogeni⁴⁶.

Un rol de mare însemnătate a revenit mocanilor în răspândirea în Dobrogea, înainte de 1877, a cărții românești și, mai ales, a celei destinate bisericii⁴⁷. Acest fapt era determinat îndeosebi de situația, constatată de Nifon Bălășescu, la 1870, că «pe acolo cărți nu se găsesc, nefiind nici tipografii, nici librării»⁴⁸. Acest rol al păstorilor transilvăneni este ilustrat de numeroase informații, dintre care unele sunt cuprinse în documente oficiale emise de autoritățile vamale de la Dunăre. Astfel, la 5 ianuarie 1837, mocanul Vlad Guțu din Zărnești ducea cu el în Dobrogea, pe la Gura Ialomiței, o *Evanghelie*, estimată de vama de acolo (ceea ce arată că era destinată comercializării) la valoarea de 50 de lei, sumă foarte mare pentru vremea aceea. Tot pe acolo, alt mocan, Ion Roșca din Săliște, trecea, la 20 decembrie 1837, o *Psaltire*, prețuită la 20 de lei; la 7 noiembrie 1838 Ion Spârchez din Bran tot o *Psaltire*, în valoare de 15 lei, iar la 16 octombrie 1839 Ion sin Precup din Baciu un *Ceaslov*, prețuit la 20 de lei. În noiembrie 1850 bogatul mocan Iacov Craiu, pomenit de Ion Ionescu de la Brad cu prilejul cercetărilor pe care le-a întreprins în acel an în Dobrogea⁴⁹, lua cu el la dreapta Dunării o *Evanghelie*, evaluată de vama Oltenița la suma de 50 de lei, iar în martie 1851 alt mocan, Ion Hârșigan, trecea pe la Călărași un *Apostol*, în valoare de 16 lei. Chiar un simplu cioban simțriaș, Chirilă Lupea din Săliște, aflat prin anii 1836—1838 în Dobrogea cu vitele mocanului Dumitru Țața, avea cu el un *Ceaslov*⁵⁰.

44. *Ibidem*, p. 375.

45. *Ibidem*, p. 384.

46. Tudor Mateescu, «Date despre viața bisericească a Dobrogei înainte de 1877», în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1974), nr. 9—10, p. 1259—1260.

47. Al. P. Arbore, *O încercare de reconstituire a trecutului românilor din Dobrogea*, în «Analele Dobrogei», III (1922), nr. 2, p. 289; Apostol D. Culea, *Cât trebuie să știe oricine despre Dobrogea. Trecutul — prezentul — viitorul*, București, 1928, p. 91—92. C. Constantinescu-Mircești, *Păstoritul transhumant și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească în secolele XVIII—XIX*, București, 1976, p. 131.

48. Nifon Bălășescu, *op. cit.*, p. 375.

49. Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 57, 119.

50. Tudor Mateescu, *Știri noi despre circulația cărții românești în Dobrogea înainte de 1877*, în «Revista Arhivelor», anul LIX (1982), vol. XLIV, nr. 4, p. 341.

Unele dintre aceste cărți erau tipărite în Transilvania sau la Buda, altele în Țara Românească și Moldova, fiind cumpărate de acolo de către mocani, în drumul lor spre Dobrogea. La acestea se adaugă cărțile aduse de negustori din Principate sau de către dobrogeni veniți în acest scop la stânga Dunării⁵¹, dintre care unele proveneau tot de peste munți. Repertoriul întocmit sub egida Bibliotecii județene Constanța, cuprinzând cărțile românești care au circulat în Dobrogea înainte de 1877⁵², este foarte grăitor în acest sens. Rămâne însă rezerva că unele dintre acestea au pătruns în provincia pontică după reintegrarea la România, fără a se putea preciza, în cele mai multe cazuri, care sunt anume și când au fost aduse⁵³.

Astfel, în județul Constanța au fost identificate, la biserici ori în alte locuri, următoarele cărți religioase românești tipărite în Transilvania sau la Buda: Băneasa (fost Parachioi) — *Triod* (Sibiu, 1860)⁵⁴; Bugeac — *Strastnic* (Buda, 1816) și *Triod* (Buda, 1816), legate împreună⁵⁵; Cernavoda — *Cartea Evangheliilor* (Sibiu, 1859)⁵⁶; Cochirleni — *Penticostar* (Sibiu, 1841)⁵⁷; Constanța (sub rezerva ca unele să fi fost introduse în Dobrogea după 1878) — *Noul Testament* (Bălgrad, 1648)⁵⁸; *Molitvenic* (Blaj, 1757)⁵⁹, *Evanghelie* (Blaj), 1765)⁶⁰, *Penticostar* (Blaj, 1768)⁶¹, *Liturghie* (Blaj, 1775)⁶², *Catavasier* (Blaj, 1777)⁶³, *Biblia* (Blaj, 1795)⁶⁴, *Strastnic*, ed. II (Blaj, 1804)⁶⁵, *Liturghii* (Blaj, 1807)⁶⁶, *Liturghii* (Sibiu, 1809)⁶⁷, Petru Maior, *Prediche*, partea I (Buda, 1810)⁶⁸; Dimitrie Darvar, *Mai înainte grăire spre cunoștința de Dumnezeu* (Buda, 1812)⁶⁹, Solomon Gessner, *Moartea lui Avel* (Buda, 1818)⁷⁰, Pavel Vasic Ungurean, *Anthropologia* (Buda, 1830)⁷¹, *Penticostar* (Blaj, 1808)⁷², *Strastnic* (Blaj, 1817)⁷³; Ostrov — *Psaltire* (Brașov, 1810)⁷⁴, *Octoih*

51. *Ibidem*, p. 340—343.

52. Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, *Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877*. Constanța, 1878, 124 p. + 11 pl.

53. De pildă, cele mai multe dintre cărțile vechi de la Mănăstirea Celic-Dere (*ibidem*, p. 70—76) au fost transferate acolo de la Mănăstirea Adam din sudul Moldovei.

54. *Ibidem*, p. 31.

55. *Ibidem*, p. 32.

56. *Ibidem*, p. 33.

57. *Ibidem*, p. 35.

58. *Ibidem*, p. 36—49.

59. *Ibidem*, p. 40.

60. *Ibidem*, p. 40—41.

61. *Ibidem*, p. 41.

62. *Ibidem*.

63. *Ibidem*.

64. *Ibidem*, p. 43.

65. *Ibidem*.

66. *Ibidem*.

67. *Ibidem*, p. 43—44.

68. *Ibidem*, p. 44.

69. *Ibidem*.

70. *Ibidem*.

71. *Ibidem*, p. 48.

72. *Ibidem*, p. 49.

73. *Ibidem*, p. 49—50.

74. *Ibidem*, p. 57.

(Buda, 1811)⁷⁵, *Antologhion* (Pesta, 1838)⁷⁶, *Apostol* (Sibiu, 1851), dăruit de Iacov Craiu din Săliște⁷⁷, mocanul amintit mai sus; Răsova — *Mineiul pe decembrie* (Sibiu, 1856)⁷⁸.

De asemenea, în județul Tulcea, s-au înregistrat astfel de tipări-turi în următoarele locuri: Agighiol — *Strastnic* (Buda, 1816) și *Triod* (Buda, 1816), legate împreună⁷⁹; Beștepe — *Mineiul pe ianuarie* (Sibiu, 1853)⁸⁰, *Mineiul pe aprilie* (Sibiu, 1854)⁸¹, *Mineiul pe iunie* (Sibiu, 1854)⁸², *Mineiul pe august* (Sibiu, 1854)⁸³, *Mineiul pe octombrie* (Sibiu, 1855)⁸⁴, *Mineiul pe decembrie* (Sibiu, 1856)⁸⁵; Dăieni — *Molitvenic* (Brașov, 1811)⁸⁶; Măcin, unde N. Iorga găsea la biserica românească, pe la începutul secolului nostru, «câteva mineie ale lui Șaguna»⁸⁷ — *Mineiul pe februarie* (Sibiu, 1853)⁸⁸, *Mineiul pe iulie* (Sibiu, 1854)⁸⁹, *Mineiul pe noiembrie* (Sibiu, 1856)⁹⁰; Pecineaga — *Apostol* (Blaj, 1814)⁹¹, *Mineiul pe iunie* (Sibiu, 1854)⁹², *Mineiul pe iulie* (Sibiu, 1854)⁹³, *Mineiul pe august* (Sibiu, 1854)⁹⁴, *Octoih* (Sibiu, 1861)⁹⁵; Tulcea — *Octoih* (Buda, 1811)⁹⁶.

În afara acestor cărți, la Muzeul de istorie națională și arheologie din Constanța, se păstrează un *Catavasier* tipărit în anul 1803 la Sibiu, în tipografia lui Ioann Bart⁹⁷ și o *Psaltire* imprimată în același loc, purtând o însemnare în care se spune că a aparținut lui Bucur Căzan, «cumpărată de la cetatea Sibiului, de la Ion Bart»⁹⁸.

Cărți religioase în limba română provenind din Transilvania au existat însă și în alte locuri din Dobrogea. Acum peste o jumătate de secol, la vechea biserică românească Sf. Gheorghe din Silistra se găsea un *Liturghier* tipărit la Sibiu în 1814, cu însemnări ale românilor lo-

75. *Ibidem*.

76. *Ibidem*, p. 58.

77. *Ibidem*, p. 58—59.

78. *Ibidem*, p. 60.

79. *Ibidem*, p. 67.

80. *Ibidem*, p. 67—68.

81. *Ibidem*, p. 68.

82. *Ibidem*, p. 69.

83. *Ibidem*.

84. *Ibidem*.

85. *Ibidem*.

86. *Ibidem*, p. 80.

87. N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, București, 1908, p. 55.

88. Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, *Cartea românească...*, p. 87.

89. *Ibidem*.

90. *Ibidem*.

91. *Ibidem*, p. 89.

92. *Ibidem*.

93. *Ibidem*.

94. *Ibidem*, p. 90.

95. *Ibidem*.

96. *Ibidem*.

97. Z. Covacef, *Insemnări pe vechi cărți bisericesti în patrimoniul Muzeului de istorie națională și arheologie Constanța*, în «Comunicări de istorie a Dobrogei», Constanța, 1980, p. 92.

98. *Ibidem*, p. 93—94.

calnici din 1818, 1821 și 1828⁹⁹. La 1858, dascălul Ioniță de la Popina cumpăra, pentru biserica românească ce se construia atunci în acest sat, mai multe cărți și obiecte de valoare din București, pe care le trecea la dreapta Dunării pe la vama Oltenița¹⁰⁰. Printre aceste tipăriuri, care se mai păstrau încă în deceniul al treilea al secolului nostru, figurau un *Ceaslov* imprimat la Brașov în 1835 și o *Psaltire* din 1848 de la Sibiu¹⁰¹.

Obiectele de cult necesare bisericilor românești din Dobrogea erau aduse de asemenea de la stânga Dunării¹⁰². Este vorba în primul rând de clopote, foarte greu sau poate chiar imposibil de confecționat în Dobrogea, îngăduite de autorități abia spre sfârșitul stăpânirii otomane¹⁰³. Am văzut mai sus cum săceleanu Nicolae Țărcă a turnat din nou la Brașov, probabil pe cheltuiala sa, clopotul deteriorat din satul Dăieni. Alt mocan, numit Ursuleț, a cumpărat și a adus de la stânga Dunării un clopot pentru biserica din vechiul sat românesc Calica¹⁰⁴. Provenea probabil tot din Transilvania, deoarece și în Țara Românească erau importate de acolo clopote de biserici¹⁰⁵.

Aceeași proveniență o aveau și multe din icoanele existente în Dobrogea înainte de 1877. La 7 decembrie 1834, doi negustori din Sibiu treceau la dreapta Dunării, pe la Călărași «4000 bucăți icoane de hârtie»¹⁰⁶. Din Transilvania erau aduse însă și alte obiecte bisericesti. În august 1857, se trecea în Dobrogea, pe la vama Brăila, o bucată de postav de Brașov «pentru anterior», iar peste un an, tot pe acolo, erau exportate două «anterie de Brașov»¹⁰⁷. Din același oraș erau aduse de mocanul Nicolae Căciulă din Turcheș, pe la Piuia Petrii, la 13 ianuarie 1834, un sfeșnic «de tinichea» și o mitră «de tinichea»¹⁰⁸. Gama acestor obiecte a fost, neîndoios, mult mai largă decât ceea ce ne oferă documentele cunoscute până acum.

99. Victor G. Papacostea, *op. cit.*, p. 134, nota 7; P. P. Panaitescu, *Originea populației în Dobrogea Nouă*, București, 1940, p. 37.

100. Tudor Mateescu, *Știri noi despre circulația cărții românești în Dobrogea...*, p. 343.

101. Apostol D. Culea, *op. cit.*, p. 120.

nării înainte de 1877, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIV(1976), nr. 9—12.

102. Tudor Mateescu, *Obiecte bisericesti aduse în Dobrogea de la stânga Du-*

p. 1039.

103. La 1854, un medic polonez, participant la războiul Crimeii în armata rusă, constata că, în Dobrogea, bisericile nu aveau clopotnițe, nu se pernitea tragerea clopotelor, fiind îngăduită doar toaca, aflată în fața lăcașului, legată de o funie. Vezi Ilie Corfus, *Asediul Silistrei după un manuscris polon contemporan*, București, 1946, extras din «Revista istorică română», XIV(1944), p. 13.

104. Al. P. Arbore, *De vorbă cu țărani dobrogeni*, în «Analele Dobrogei», IV(1923), nr. 3, p. 323.

105. Georgeta Penelea, *Relațiile economice dintre Țara Românească și Transilvania în epoca regulamentară (1829—1848)*, în «Studii și materiale de istorie modernă», IV, 1973, p. 92.

106. Arh. St. Buc., fond Vistieria Țării Românești, dosar 111/1833, p. 4—5.

107. Tudor Mateescu, *Obiecte bisericesti aduse în Dobrogea...*, p. 1011.

108. Arh. St. Buc., fond Vistieria Țării Românești, dosar 105/1833, p. 527.

De-a lungul celor peste patru secole și jumătate de stăpânire otomană, Dobrogea a întreținut legături strânse, pe toate planurile, cu celelalte teritorii românești, inclusiv cu Transilvania, dovadă a faptului că provincia pontică n-a putut fi smulsă decât administrativ de la vatra străbună. În acest cadru se înscriu și relațiile de natură religioasă stabilite între Dobrogea și Transilvania, unde românii, aflați deopotrivă sub stăpâniri străine, au avut, ca prim reazem, credința strămoșească.

TUDOR MATEESCU

DE LA CÂMPIILE BĂRĂGANULUI LA JOCURILE OLIMPICE MODERNE

Contribuția lui Evanghele Zappa

Sărbătorirea a 125 de ani de existență a Academiei Române a readus de curând în actualitate figura mecenatului Evanghele Zappa. În rândurile de față ne ocupăm de meritele sale în direcția reactivării marii instituții sportive internaționale.

1. O inițiativă care ar trebui reconsiderată

Înainte de activitatea hotărâtoare a baronului Pierre de Coubertin, primele Jocuri Preolimpice au avut un caracter vădit pelenic. În legătură cu organizarea lor la Atena, în anul 1859, este amintit numele maiorului grec Evanghele Zappa (1800—1865); stabilit apoi în Țara Românească, prin inițiativa și sprijinul său material s-a înlesnit reluarea în veacul trecut a idealului de recunoaștere și de nobilă competiție sportivă, interzis la anul 392 d.Hr.

Menționarea numelui faimosului epirot se cuvine însă să fie pusă în legătură cu alte acte de generozitate pe care el le-a făcut atât în patria adoptivă cât și în patria sa de obârșie. Înainte de a ajunge în Grecia la demnitatea de «donator național», comparabil doar cu fondatorul Academiei Sina, Ev. Zappa a desfășurat o intensă activitate de arendaș și apoi de moșier în Valahia. «Vom răspunde cu mulțămire — citim în cartea *Trântorul* pe care a scris-o — că în plasa Olteniței și a Ciocăneștilor ținem moșii și exportăm trei-patru mii de chile pe fiecare an la schela de acolo și la București...». Lista monumentelor de cultură din țara noastră menționează cu un vădit interes conacul lui fortificat de odinioară, situat în Broștenii Ialomiței; el este cunoscut de către localnici sub denumirea de «Cetatea lui Zappa».

Născut în comuna Labova din părțile Ianinei, viitorul promotor al ideii olimpice se angajează de la vârsta de 13 ani în solda lui Ali-Pașa. Când armata sultanului Mahmud al II-lea învinge pe odiosul satrap, el se alătură trupelor sulioților, muteni din Epir de limbă albaneză, dar de religie ortodoxă. Participă apoi împreună cu acestea la mișcările de eliberare a Greciei, ajungând până la Missolonghi. Luptă o vreme alături de N. Zerva și apoi de I. Gura, eroicul apărător al Acropolei.

Sfârșitul războiului i-a adus nu numai brevetul unei distincții militare ci și confiscarea a jumătate din averea părintească; din acest timp dăinuiește contactul lui cu satele românești din Parnas (Τὰ βλαχοχώρια). Adăugându-se și alte persecuții ale turcilor, luptătorul de odinioară este nevoit să emigreze în Macedonia și, la 1833, în Țara Românească. Începând de la această dată, lupta lui poate fi socotită ca desfășurându-se în cuprinsul și cu mijloacele elenismului «exterior», așa cum se înțelegea el în veacul trecut.

O posibilitate sigură de trai printre români o constituia, în preajma tratatului de la Adrianopol, administrarea și subarendarea moșiilor mănăstirești. Înarmat cu cultură elementară și cu câteva cunoștințe de chirurg empiric, dar cu multă inițiativă, perseverență și simț practic, Ev. Zappa se dedică acestor îndeletniciri cu tot sufletul. O dată cu administrarea directă a unei mici proprietăți mănăstirești din jurul Capitalei, el se ocupă și cu subarendarea. Știm sigur că, în anul 1836, starețul de la Mihai-Vodă îi încredințează moșia Fundeni, numită și Mitrani. Cu mici întreruperi, el o păstrează mai bine de douăzeci de ani, chiar dacă țărani de acolo se plâng astfel domnitorului cu privire la activitatea epirotului: «Luminate doamne, am ajuns ca din munca noastră să se folosească alții, iar noi să rămânem cu lacrimile pe obraz». (Arh. Stat. Euc., *Vornicia din Lăuntru*, dos. 1620.1840, f. 119). În afară de Potcoava, proprietatea Mănăstirii Negoiești lipsită de clăcași, și de Cotroceanca, situată pe malul bălții Moștiștea, strădaniile lui Ev. Zappa se desfășoară și în alte locuri. «Iată totdeodată — notează el în lucrarea proprie amintită-și prețurile moșiilor după cum le ținem la început cu arendă (...) — Luica și Cășcioarele drept lei 20.500, Făurei și Odăile 22.500, Fundeni 7500, Budești 32.000, iar celelalte moșioare mai mici, Broștenii mei, și orice alt negoț făceam într-acești ani...».

Din aceeași sursă aflăm că pentru a ține socotelile la zi, el utiliza patru feluri de registre și trei feluri de bilanțuri. Dintre ele, ultimul era «Catastihul obștesc al tuturor veniturilor, plocoanelor ce a adus fiecare sătean, sau și strein, fie măcar și un ou...». Cu o astfel de experiență teoretică și practică în agricultura Valahiei, cu tenacitatea arendașului de tip nou și cunoscut favorabil autorităților, Ev. Zappa pășește foarte curând în rândul marilor moșieri ai timpului. Va fi cooptat apoi în comisia pentru agricultură a guvernului revoluționar de la 1848. Ca unul dintre cei mai însemnați stăpânitori funciari din veacul trecut, epirotul a avut la noi următoarele proprietăți și imobile censemate în ordinea cumpărării lor: Broștenii Noi (1844), Ulești și Megeșeasca (1846), pădurea Stoenești sau Pisica (1848), hanul Cernica sau hotelul Athena din București (1853), Slujitori și Valea Măcrișului (1855), Cegani și Pârțani (1856), Bereasca (1859).

Fiind unul dintre moșierii cunoscuți din Țara Românească nu putea să nu pătrundă și în ierarhia arhondologiei. Pitar în 1846 și paharnic

în 1853, «Tagmatarhul și cavalerul Ev. Zappa» — cum îi plăcea să semneze — conchide cu un alt prilej: «Am hotărât a petrece rămășița vieții mele în grădina Broștenilor mei, singur-singurel ca un pusnic, lucrând și petrecând zilele mele cu florile cele nevinovate, cu pomii cei mlădiosoși și fragezi, și cu glasul cel linițit al firii...».

2. Ideea olimpismului modern

Pedagogul Gust-Muths a susținut ideea reînvierii Jocurilor Olimpice, încă din anul 1793. În urmă, arheologii germani au scos la iveală resturile construcțiilor din Olimpia, inițiativă care a încurajat aceste preocupări. Faimoasa conferință a lui E. Curtius, ținută la 10 ianuarie 1852, prin care se anunța hotărât această reînființare a produs o mare impresie în Grecia: poate că astfel ecoul ei a ajuns până la Ev. Zappa, rezident în Broștenii Ialomiței.

Evenimentul nu putea să lase indiferent pe acela care-și petrecuse tinerețea printre vlahii din Epir. I. Caragiani ne informează că, în zilele de sărbătoare, exista chiar «un fel de concurs între ostașii lui Ali-Pașa cu aruncarea pietrei, precum în antichitatea grecească se făcea cu *discul*».

Aceste reminiscențe clasiciste au avut de asemenea o mare influență asupra lui Ev. Zappa. Consulului general, în afară de alți membri ai coloniei grecești din București care-l vizitau la Broșteni, nu le-a fost greu să-i însufle și mai mult fostului luptător în Revoluția din 1821 un sentiment de admirație pentru vestitele sărbători ale vechii Elade. Dacă ne gândim că acestea aveau la vremea lor și un rol politic unificator, presupunerea devine și mai verosimilă, mai ales că epirotul a rămas impresionat de strălucirea expozițiilor de la Atena din anii 1852 și 1856.

3. Când o năzuință generală devine realitate imediată...

Prin donația făcută guvernului grec a 400 de acțiuni și a 3000 de galbeni, Ev. Zappa înființează în 1858 o Epitropie a Olimpicelor pe lângă o mai veche Comisie pentru Legate și Industrie din Atena. Scopul noului așezământ era să înființeze concursuri sportive și artistice din patru în patru ani, o dată cu expoziții de produse naționale din industrie și agricultură.

Bătrânul Zappa era convins din proprie experiență că demnitatea umană trebuie să se arate nu prin lupte sângeroase, ci prin întâlniri pașnice și prin munca rodnică la care toate popoarele își pot încorda forțele fizice și spirituale. De aceea unui țel atât de nobil i-a închinat **el** toate preocupările din ultima parte a vieții. Chiar dacă puterea minții i-a fost tulburată cu doi ani înainte de moarte, nu și-a uitat **opera** nici în clipele din urmă ale existenței pământești. Testamentul rămas dispunea ca proprietățile sale «să le ia Epitropia și să le întrebuințeze (...) ca oricând se va ivi vreo mare izbândă în folosul comu-

nei patrii elene și care să fie aprobată de toată națiunea și de Guvern (...) să facă o cunună de aur ca să cunune pe acești eroi în mijlocul generalei adunări spre onoarea lor și gloria națiunii întregi și în același timp să le dea și prisosul banilor (...) pentru mărirea elenică».

Executorul acestui testament mai avea obligația să supravegheze construirea palatului de expoziții permanente din Atena, denumit în urmă *Zappeion*. El a fost realizat după proiectul arhitectului danez T. von Hansen; cu prilejul concursurilor olimpice din 1896, clădirile acestui complex au îndeplinit rolul satelor olimpice de astăzi.

În *Marea Enciclopedie greacă* se apreciază că «moștenirea lăsată de către Ev. Zappa se evaluează la peste șase milioane de drahme, mai mare decât oricare alta de până atunci». Pe de altă parte, I. N. Lahovary crede că ea se compune din mai mult de 15.000 de hectare.

4. O «netrebnică deșertăciune» cu urmări durabile

Cu aceste cuvinte caracteriza odinică Th. Văcărescu strădaniile olimpice ale izolatului de la Broșteni. În felul acesta, el pleda în favoarea rudelor de sânge în problema moștenirii.

Într-adevăr, Jocurile panelenice din 1859 — numite astăzi «pre-olimpice» — nu au o mare valoare sportivă dacă le apreciem cu severitatea criteriilor contemporane. Cum vechiul stadion al lui Herodes Atticus nu fusese refăcut la timp, ele s-au desfășurat într-o piață publică din Atena, în fața a peste 20.000 de spectatori. Au concurat numai atleți greci. De aici — caracteristica de insuficientă organizare a acestor competiții.

Dar nereușita lor tehnică nu echivalează cu un eșec al însăși ideii de reactivare în epoca modernă a sportului și a gimnasticii. Dimpotrivă, prin entuziasmul pe care l-au provocat, încercările lui Ev. Zappa au creat premisele unui viitor succes printre compatrioți: în afara hotarelor Greciei ele au deșteptat și mai mult interesul opiniei publice mondiale. În felul acesta, cu treizeci de ani înainte de conferințele însuflețite de romantism ale lui Pierre de Coubertin, s-a inaugurat o mișcare sportivă cu mari urmări culturale și umaniste.

Preocupat de îmbunătățirea sistemului de educare a tineretului, în fața unei societăți pornite pe calea industrializării, amintitul pedagog francez era chemat să corecteze și să întregască lucrul început. Condițiile social-politice de la sfârșitul veacului trecut fiind schimbate, acesta a putut să internaționalizeze competițiile și să excludă participarea profesioniștilor la ele.

5. Printre coloanele nepieritoare ale posterității

Stăpânit de sentimentul recunoașterii față de poporul în mijlocul căruia și-a găsit refugiu, Ev. Zappa zidește mai întâi o biserică la Broștenii Noi (1853). Lângă ea se află și astăzi mormântul lui, monument

interesant din punct de vedere al construcției. Pentru a micșora criza de cereale care se resimțea în București, la 1846, el oferă gratuit o sută de chile de grâu și tot atâta cantitate pe un preț redus. Cu prilejul marelui incendiu care a distrus capitala la numai un an în urmă, Ev. Zappa donează de asemenea 31.500 de lei, sumă egală cu aceea oferită de către fostul domnitor al Serbiei, Miloș Obrenovici.

Și Academia Română s-a bucurat de generozitatea proprietarului de la Broșteni. Datorită unui fond de 5000 de galbeni pe care l-a instituit în 1860, mărit apoi prin testament, s-au pus bazele materiale ale acestei înalte instituții de cultură. Tot din el s-au premiat volumele *Gramaticii limbii române* ale lui Timotei Cipariu, iar mai înainte, celebrul dicționar academic încredințat lui A. T. Laurian și I. C. Massim.

O dată cu fondurile pentru reînființarea Jocurilor Olimpice, în prima lor fază, faima hogățiilor Ialomiței ajunge departe peste hotarele țării. Din această dărnicie românească au folosit toți iubitorii de concordie, de frumusețe fizică și de perfecțiune umană, proveniți de pe diferitele meridiane ale globului — de o sută de ani încoace.

Dacă ideea reactivării acestui for internațional este un exemplu de cooperare între oameni și de asemenea între națiuni, realizarea lui concretă cinstește pe Ev. Zappa, o dată cu poporul în mijlocul căruia a trăit și a murit.

Pr. dr. Gheorghe DRĂGULIN

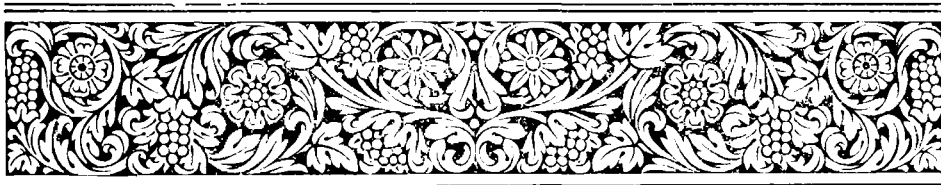
BIBLIOGRAFIE

1. IZVOARE :

Aducerea succesiunii Zappa, București, 1892; *Acte în procesul Vanghele Zappa*, București, 1894; Arh. Stat. București, *Vornicia din Lăuntru*, Dos. 1620/1840; *ibidem*, Dos. 1266/1843; Ev. Zappa, *Cerere către Departamentul din Lăuntru*, în «Buletin. Gazetă oficială», nr. 10, 1846; *idem*, *Trîntorul care se mărginește în cercul României*, București, 1847; *Listă de documentele averii rămase de a răsposatul Ev. Zappa*, Acad. Română, A. 458.

2. REFERINȚE :

S. Barcz, *The modern olympics story*, Budapest, 1967; V. Bănciulescu, *Jocurile Olimpice de-a lungul veacurilor*, București, 1964; I. Caragiani, *Studii istorice*, vol. I—II, București, 1929—1941; M. Colinon, *Histoire des Jeux Olympiques*, Paris, 1960; C. Diaconovich, *Enciclopedia română*, vol. III, Sibiu, 1904; V. I. Demaratos, *Ev. Zappas* (grec.), în *Marca enciclopedie greacă*, vol. 11, Atena, 1929; N. Iorga, *Un atondaș despre atondași*, în «Revista istorică», V (1919), nr. 11—12; F. Marcu, *Inițiințarea Societății Literare (Academice) Române*, în «Limba română», XV (1966), nr. 5. F. Mezo, *Les Jeux Olympiques modernes*, Budapest, 1956; C. Papacostea-Danuelopolu, *La vie culturelle de a communauté grecque de Bucarest* (I), în «Revue des études sud-est europeennes», VII (1969), nr. 2; P. N. Papahagi-Vurduna, *Jocurile copilărești culese de la românii din Macedonia*, în «Analele Academiei Române», secția literară, seria a II-a, tom XV (1893) și extras; Dim. R. Rosetti, *Dicționarul contemporanilor* (sec. XIX), București, 1897; Th. Văcărescu, *Interplare în aiacerea Zappa*, București, 1892; Verax (— J. N. Lahovary) *Grece et Romanie*, Paris, 1906.

• PĂRTEA OFICIALĂ •

LUCRĂRILE SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SUMARUL ȘEDINȚEI DE LUCRU DIN 19—23 IANUARIE 1993

În zilele de 19—23 ianuarie 1993, la reședința patriarhală din București, s-au desfășurat lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Marti, 19 ianuarie 1993, la ora 8,30 în paraclisul palatului patriarhal, în prezența *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* înconjurat de membrii Sfântului Sinod, s-a oficiat slujba Te-Deum-ului de către P. S. Episcop Ioan al Oradiei, împreună cu un sobor de slujitori, preoți și diaconi, de la catedrala patriarhală.

După Te-Deum, membrii Sfântului Sinod iau loc în sala sinodală.

La ora 9,00 *Prea Fericitul Părinte Patriarh*, însoțit de II.PP.SS. Mitropoliți, intră în sala sinodală.

După citirea apelului nominal, constatându-se prezența statutară, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* declară deschisă, ședința, propunând ca, înainte de începerea lucrărilor, să se păstreze un moment de reculegere, în memoria I.P.S. Arhiepiscop Teofil Herineanu, al Vadului, Feleacului și Clujului, trecut la Domnul la 3 noiembrie 1992.

După aceea, în cuvinte calde și emoționante, evocă personalitatea distinsului ierarh care s-a remarcat prin înalta sa ținută morală și duhovnicească, afirmându-se ca ales păstor și îndrumător pentru clerul și credincioșii din Arhiepiscopia Clujului, membru al Sfântului Sinod din anul 1950. Șublinează semnificația anului 1948 în viața I.P.S. Sale și revenirea la Ortodoxie, precum și statornicia în credința ortodoxă, de care a dat dovadă atunci și în continuare, și mai ales după evenimentele din anul 1989, prin care a trecut atât țara cât și Biserica noastră.

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* dispune să se dea citire comisiilor sinodale, a căror componență este aprobată.

În cuvântul introductiv, rostit imediat, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* precizează că prezenta ședință încheie sesiunea anuală a anului 1992 și totodată, inaugurează sesiunea sinodală a anului 1993. De aceea, în ordinea de zi se vor găsi lucrări care aparțin anului care s-a încheiat precum și lucrări ale anului care a început.

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* dispune citirea ordinii de zi care, după ce i se aduc unele completări, este aprobată, după care lucrările (dările de seamă) sunt repartizate pe comisii, după profilul lor, pentru studiere și întocmirea referatelor.

După repartizarea lucrărilor, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* suspendă ședința menționând că lucrările în plen se vor relua în ziua de 20 ianuarie, după ce se va încheia sesiunea Adunării Naționale Bisericești.

La reluarea lucrărilor, miercuri 20 ianuarie 1993, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* invită pe *Prea Sfințitul Episcop Andrei* al Alba Iuliei să prezinte referatele *Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri*, asupra problemelor ce au revenit, spre studiu, acestei comisii.

Temei nr. 5/1993 — Referat privind încetarea din viață a I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Clujului.

Referatul arată că la 3 noiembrie 1992 a trecut la cele veșnice I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Clujului, la vârsta de 83 de ani. Prezintă apoi o scurtă biografie care punctează momentele principale din viața răposatului, îndeosebi anul 1948 al trecerii la Ortodoxie, activitatea sa ca episcop al Romanului și Ilușilor și apoi ca episcop și arhiepiscop al Clujului, timp de 43 de ani de arhierie, iubit și apreciat de cler și credincioși, permanent veghetor la păstrarea credinței și a unității bisericești.

În referat este prezentată, apoi, desfășurarea funeraliilor la care au participat mulți dintre ierarhii Bisericii noastre, în frunte cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* care, în necrologul rostit a omagiat personalitatea deosebită și proeminentă a I.P.S. Arhiepiscop Teofil.

Temei nr. 165/1993 — Situația Fondului Central Misionar pe anul 1992.

Din referatul prezentat reiese că în anul 1992 s-a realizat din colecta pentru Fondul Central Misionar suma de 23.932.103 lei, iar cheltuielile efectuate până la 30 noiembrie 1992 din acest fond, se ridică la 21.533.715 lei.

Se arată că la unele articole prevederile bugetare au fost depășite din motive obiective (majorări de prețuri la cărțile de cult oferite ca daruri în cadrul acțiunilor de înrajuțorare, majorări de burse pentru studenții străini, diferențele de curs valutar pentru întreținerea Capellei ortodoxe române din Baden-Baden și sediul parohiei ortodoxe române din Viena, cotizațiile la organizațiile religioase internaționale etc.), iar un număr de 12 protoierii din cuprinsul unor eparhii nu au virat sumele colectate în Duminica Ortodoxiei pentru F.C.M., ceea ce ar însemna circa 2.000.000 lei.

În discuțiile care au urmat au fost scoase în evidență unele neajunsuri legate atât de realizarea colectei cât și de distribuirea fondurilor. La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Adresează centrelor eparhiale rugămintea să îndrumeze protoierii restante să vireze sumele colectate pentru Fondul Central Misionar, cât mai curând, în contul Administrației Patriarhale.*

— *Cheltuielile de la Fondul Central Misionar pentru acțiunile interne și externe, să se facă în raport cu realizările acestei colecte, după ce vor fi împlinite prioritar nevoile de salarizare a clerului parohiilor deficitare din Ardeal.*

— *Se va acorda atenție deosebită la înlocuirea și execuția bugetului Fondului Central Misionar, pentru echilibrarea cheltuielilor în raport cu sumele realizate și cu cerințele prioritare ale Bisericii.*

— *Adresează membrilor Sfântului Sinod rugămintea să stăruie în îndrumarea clerului pentru sporirea colectei necesară Fondului Central Misionar pe anul 1993, pentru a putea răspunde cerințelor Bisericii și să urmărească transmiterea sumelor la destinație.*

Temei nr. 6/1993 — Proiectul pastoralei Sfântului Sinod privind colecta pentru Fondul Central Misionar din Duminica Ortodoxiei pe anul 1993.

Textul proiectului pastoralei, întocmit prin grija Sectorului II al Administrației Patriarhale și îmbunătățit de Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, se supune plenului Sfântului Sinod, pentru lectură și diortosire, paragraf cu paragraf.

În urma examinării proiectului, a îmbunătățirilor aduse de comisie ca și în plenul ședinței, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă textul pastoralei Sfântului Sinod privind colecta pentru Fondul Central Misionar din Duminica Ortodoxiei a anului 1993, în forma definitivată de către Sfântul Sinod.*

— *Sectorul II al Administrației Patriarhale se va ocupa de tipărirea și trimiterea acestei pastorale către eparhiile din cuprinsul Patriarhiei Române, împreună cu instrucțiunile stabilite de Sfântul Sinod în această privință în anii precedenți, pentru ca acestea să poată ajunge la parohii și mănăstiri, în timp util.*

Temei nr. 6427/1992 — Proiectul pastoralei Sfântului Sinod în problema avortului, practicilor contraconceptive, drogurilor, prostituției, divorțului, abandonului copiilor, moralității etc.

Se precizează că este vorba de două texte întocmite de către P. S. Episcop Andrei al Alba Iuliei și P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul.

Comisia a unificat cele două texte prezentându-le ca un singur proiect care a fost citit și diortosit paragraf cu paragraf, aducându-i-se unele îmbunătățiri.

În cadrul discuțiilor s-a reliefat necesitatea trimiterii unui cuvânt de îndrumare privind păcatul avortului, către cler și credincioși și, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Să se adreseze clerului și credincioșilor «Cuvântul de îndrumare despre păcatul avortului», în forma definitivată și aprobată în plen.*

Temei nr. 283/1993 — Darea de seamă a P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, privind activitatea Asociației Oastea Domnului, desfășurată în anul 1992 și proiectul pastoralăi Sfântului Sinod privind Asociația «Oastea Domnului».

Din parcurgerea dării de seamă a P. S. Episcop Serafim Făgărășanul reiese că în anul 1992 Asociația a avut două importante evenimente organizatorice : Amenajarea unui sediu central propriu la Sibiu și constituirea unui nou Sfat Frățesc pe țară, alcătuit din persoane devotate Bisericii.

Se consideră că s-au făcut pași importanți pentru regăsirea și integrarea Oastei Domnului în Biserică, datorită apropierii cu înțelegere din partea ierarhilor și a preoților față de această asociație.

Darea de seamă scoate în evidență participarea unora din membrii Sfântului Sinod la principalele adunări ale Oastei, care au avut loc în diverse orașe din țară ca și sprijinul acordat Oastei în domeniul editorial.

Sunt prezentate, de asemenea, și manifestările negative care caracterizează mișcarea Oastei.

Despre activitatea «Oastei Domnului» în anul 1992 se fac referiri și în dările de seamă ale eparhiilor : Arhiepiscopia Timișoarei, Arhiepiscopia Târgoviștei și Episcopia Aradului, scoțându-se în evidență aspecte locale.

Discuțiile sinodale purtate în legătură cu activitatea Asociației «Oastea Domnului» au relevat necesitatea ca preoții și ierarhii să manifeste înțelegere pentru apropierea ostașilor și integrarea lor în Biserică, sub îndrumarea preoților.

Au luat cuvântul : I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmarului, P. S. Episcop Timotei al Aradului, P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, iar în final Prea Fericitul Părinte Teotist, care, în concluziile privind activitatea Oastei Domnului, a arătat că Asociația respectivă este o realitate, angajată pe calea integrării în Biserică și că este necesar să i se adreseze un cuvânt de îndemn, de îmbunătățire și de îndrumare, dar nu o pastorală, ci o *chemare*.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă a P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul privind activitatea Asociației «Oastea Domnului» în anul 1992 și îi adresează rugămintea să-și exercite în continuare*

mandatul încredințat de Sfântul Sinod, de a se îngriji de îndrumarea activității Asociației «Oastea Domnului», în acord cu conducerea eparhiilor în cadrul cărora acestea își desfășoară activitatea.

Totodată, Sfântul Sinod hotărăște să se adreseze Chemarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române către toți ostașii Domnului din cuprinsul Patriarhiei Române, care să fie citiți în toate parohiile în care activează Asociația «Oastea Domnului» și în adunările ei.

— Cancelaria Sfântului Sinod, se va îngriji de tipărirea textului într-un tiraj potrivit ccrințelor comunicate de eparhii și de difuzarea lui la eparhiile interesate.

Temei nr. 223/1993 — Itinerariile pastorale ale membrilor Sfântului Sinod în anul 1992.

Referatul înfățișează activitatea pilduitoare desfășurată pe multiple planuri de către P. F. Patriarh Teoctist, în calitate de Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române și de arhipăstor al Arhiepiscopiei Bucureștilor și Mitropolit al Munteniei și Dobrogei, ca și activitatea desfășurată pentru bunul mers al instituțiilor centrale bisericești, din rândul cărora semnalăm activitatea pentru canonizarea sfinților români și pentru proclamarea canonizării lor pe plan central și pe plan local bisericesc, vizitele canonice în diferite eparhii, demersuri multiple pentru rezolvarea unor probleme vitale pentru Biserică privind învățământul teologic, salarizarea clerului, bunurile bisericești etc.

În urma analizării acestor itinerarii pastorale, a discuțiilor sinodale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de activitatea pastoral-misionară desfășurată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și de membrii Sfântului Sinod în cursul anului 1992, pentru promovarea vieții religioase în cadrul eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române și în întreaga Patriarhie.*

— *Se va continua și în anul 1993, cu eforturi sporite, activitatea pastorală, punându-se un accent deosebit pe lucrarea misionară și social-umanitară a Bisericii.*

Temei nr. 35/1993 — Referatul P. C. Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ, privind data serbării Sfintelor Paști în anul 1994 și întocmirea calendarului pe acest an.

Pornind de la faptul că la întocmirea calendarului pe anul 1993 au apărut unele neconcordanțe, la discuțiile purtate în ședința plenară, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, propune ca P. C. Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ, care a întocmit calendarul ani în șir, să întocmească și calendarul pe anul 1994.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act că în anul 1994 Sfintele Paști se va sărbători duminică 1 mai.*

— *P. C. Pr. Constantin Pârveu, vicar administrativ, va întocmi calendarul unitar, pentru întreaga Patriarhie Română, în care se vor înscrie și sfinții români canonizați de Biserica Ortodoxă Română în anul 1992. La întocmirea calendarului vor fi consultați și PP.CC. Preoți profesori de liturgică de la București și Sibiu.*

Temei nr. 342/1993 — Referatul Cancelariei Sfântului Sinod privind prepararea și sfințirea Marelui Mir la Patriarhia Română, în Sfânta și Marea Joi din Săptămâna Patimilor (15 aprilie 1993).

Din referat reiese că Sfântul și Marele Mir s-a sfințit în Biserica Ortodoxă Română în urmă cu cinci ani (1988), într-o cantitate de 240 litri, care în momentul de față s-a împușinat, fiind necesară săvârșirea, din nou, a acestui act sacramental.

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Adresează P. S. Episcop Roman Ialomiteanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, rugămîntea de a se îngriji, împreună cu Cancelaria Sf. Sinod, de rânduierile privind pregătirea, și sfințirea Marelui Mir.*

— *Aprobă ca slujba sfințirii Marelui Mir să se officieze în catedrala Sfântul Spiridon-Nou din București, organizându-se procesiunea religioasă convenită acestui moment.*

— *Aprobă ca Sfântul și Marele Mir să se prepare într-o cantitate de 300 litri.*

— *Adresează I.P.S. Mitropolit Antonie, în calitate de președinte al Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, rugămîntea să rostească predica zilei la sfințirea Marelui Mir, în Sfânta și Marea Joi din anul 1993 (15 aprilie).*

— *Evenimentul va fi consemnat în mod adecvat în condica Sfântului Sinod.*

Temei nr. 8067/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Sibiului nr. 3355/1992, cu propunerea de reînființare a mănăstirii cu hramul «Sfântul Apostol Andrei» din localitatea Berivoi, protopopiatul Făgăraș, județul Brașov, pentru călugări, pe locul unei mănăstiri distrusă de armata austriacă, sub comanda generalului Bukow, în anul 1761.

Pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă reînființarea mănăstirii cu hramul «Sfântul Apostol Andrei», din comuna Berivoi, județul Brașov, cu destinația pentru călugări.*

Temei nr. 8066/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Sibiului nr. 3391/1992, cu propunerea de reînființare a mănăstirii «Sfinții Apostoli Petru și Pavel», din localitatea Cârțișoara, județul Sibiu, distrusă și ea, prin incendiere, de trupele austriece în anul 1761.

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă reînființarea mănăstirii cu hramul «Sfinții Apostoli Petru și Pavel» din localitatea Cârțișoara, prot. Avrig, jud. Sibiu, cu destinația pentru călugări.*

Temei nr. 8065/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Sibiului nr. 3356/1992, cu propunerea de reînființare a mănăstirii cu hramul «Sfântul Gheorghe și Adormirea Maicii Domnului», din localitatea Gura Văii, jud. Brașov, pentru călugărițe. Și aici a existat o mănăstire care a fost distrusă de către armatele generalului austriac Bukow.

Luând în considerare recomandarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă reînființarea mănăstirii cu hramul «Sfântul Gheorghe și Adormirea Maicii Domnului din localitatea Gura Văii, jud. Brașov, cu destinația pentru călugărițe.*

Temei nr. 129/1993 — Scrisoarea I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților către forurile de conducere ale României, prin care prezintă starea avansată de degradare a monumentelor istorice de artă și arhitectură bisericească din Bucovina.

În discuțiile purtate Sfântul Sinod apreciază că demersul I.P.S. Arhiepiscop Pimen înfățișează o situație reală. Sunt reamintite și alte intervenții ale Patriarhiei Române către Guvernul României pentru a prevedea în bugetul de stat sumele necesare pentru restaurarea monumentelor istorice, deoarece Biserica se confruntă cu mari lipsuri financiare.

Urmare discuțiilor purtate și opiniilor exprimate, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Să se repete intervențiile pentru redobândirea tuturor bunurilor bisericești, făcute atât de Patriarhia Română cât și de Centrele eparhiale, pentru ca astfel, eparhiile să poată realiza și înscrie în bugetele lor sumele necesare pentru executarea lucrărilor de conservare și restaurare a monumentelor istorice bisericești.*

— *Eparhiile, la rândul lor, să facă demersuri în acest scop atât pe plan local, cât și la autoritățile superioare de Stat.*

•

După epuizarea problemelor examinate în cadrul Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist invită pe P. S. Episcop Calinic al Argeșului, raportorul *Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină*, să citească referatele Comisiei asupra problemelor repartizate spre studiu :

Temei nr. 8090/1992

a) Procesul verbal al Sinodului Permanent și *Actul patriarhal și sinodal* al Patriarhiei Române din 19 dec. 1992, privind reactivarea Mitropoliei Basarabiei, autonomă și de stil vechi, cu reședința la Chișinău ;

b) Proiectul scrisorii de răspuns al Patriarhiei Române la scrisoarea Patriarhului Alexei II al Moscovei și întregii Rusii, în legătură cu reactivarea Mitropoliei Basarabiei.

În referatul asupra problemei se face mai întâi un scurt istoric al situației Bisericii din Basarabia, de la întemeierea Mitropoliei Moldovei și până în prezent, înfățișând vitregiile vremii prin care a trecut acest pământ românesc, care și din punct de vedere bisericesc s-a simțit totdeauna legat juridic și canonic de Biserica Ortodoxă Română, ca Biserica-Mamă, cu excepția perioadelor în care a fost smuls din trupul țării și alipit Rusiei.

După dobândirea independenței de stat a Republicii Moldova, mulți preoți și credincioși ortodocși români au considerat că a sosit ceasul să se reia firul legăturilor spirituale cu Biserica-Mamă, Ortodoxă Română.

Referatul redă în continuare discuțiile delegației Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teocist, cu Săntitatea Sa Alexei II al Moscovei și a toată Rusia, purtate la 15 martie 1992, la Constantinopol, cu privire la situația Bisericii din Republica Moldova, relevându-se necesitatea inițierii unui dialog, pentru a se evita măsuri unilaterale cu privire la soarta Bisericii din Republica Moldova.

Sunt arătate apoi măsurile unilaterale luate de Patriarhia Moscovei, de a acorda autonomie eparhiei Chișinăului și acțiunile împotriva preoților, credincioșilor și a episcopului Petru de Bălți, care manifestau năzuința de comunione bisericească cu frații din dreapta Prutului.

Urmare presiunilor exercitate de Patriarhia Moscovei asupra clericilor și credincioșilor români-moldoveni, care doreau întoarcerea la Biserica-Mamă, aceștia, în frunte cu episcopul Petru de Bălți au hotărât la 14 sept. 1992, reactivarea Mitropoliei Basarabiei, autonomă și de stil vechi, sub jurisdicția canonică a Bisericii Ortodoxe Române.

Sinodul Permanent, lărgit, al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit la 19 dec. 1992, a primit delegația de clerici și mireni a Adunării eparhiale a Mitropoliei Basarabiei, la cererea acesteia, în frunte cu episcopul Petru de Bălți, a examinat documentele prezentate de către aceasta și a hotărât :

— *Acordarea binecuvântării pentru reactivarea Mitropoliei Basarabiei, autonomă și de stil vechi, cu reședința la Chișinău, sub oblăduirea canonică a Bisericii Ortodoxe Române.*

— *Sinodul Permanent a confirmat Adunarea eparhială a Mitropoliei și a reprezentanților ei, delegați, în Adunarea Națională Bisericească a Bisericii-Mame și a confirmat Consiliul eparhial.*

— *De asemenea, Prea Sfântitul Episcop Petru de Bălți a fost recunoscut, ca membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și a fost confirmat ca locuitor de mitropolit al Mitropoliei Basarabiei, până la alegerea titularului.*

— *Sinodul Permanent a hotărât, totodată, emiterea unui Act patriarhal și sinodal privind reactivarea Mitropoliei Basarabiei autonome și de stil vechi, cu sediul la Chișinău, care precizează Statutul canonic al acestei eparhii și al conducătorului ei.*

Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, examinând toate documentele prezentate de delegația Adunării eparhiale, precum și hotărârile luate de Sinodul Permanent, a făcut următoarele considerații și propuneri :

1. *Actul patriarhal și sinodal* privind binecuvântarea de reactivare a Mitropoliei Basarabiei, autonomă și de stil vechi, să fie cunoscut și însoțit de plenul Sfântului Sinod și investit cu semnăturile tuturor membrilor săi.

2. *Actul patriarhal și sinodal*, istoric prin semnificația sa, să fie înscris în Condica sfântă a Sfântului Sinod, în rândul evenimentelor bisericești de seamă și să fie dat publicității.

3. Deoarece comunicatul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind reactivarea Mitropoliei Basarabiei a generat reacții neașteptate din partea Patriarhiei Moscovei, să se dea răspuns cuvenit la scrisoarea Sanctității Sale, Patriarhul Alexei al II-lea.

Luând cuvântul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist dă ample relații în legătură cu modul și motivele pentru care s-a procedat la acordarea binecuvântării de reactivare a Mitropoliei Basarabiei și supune discuțiilor considerațiile și propunerile Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină.

Au urmat ample discuții la care au participat majoritatea membrilor Sfântului Sinod și care au reliefat momentele importante ale evoluției raporturilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă din Basarabia, exprimându-și, pe de o parte bucuria pentru reintegrarea Bisericii din stânga Prutului cu starea ei firească, alături de celelalte eparhii ortodoxe românești, iar pe de altă parte, exprimându-și nedumerirea față de alte abordări ale situației Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova.

A luat cuvântul și P. S. Episcop Petru de Bălți care, cu emoție, și-a exprimat satisfacția pentru atitudinea membrilor Sfântului Sinod față de Biserica basarabeană. P. S. Sa a insistat asupra faptului că Biserica Ortodoxă Română nu a săvârșit nici o imixtiune, ci inițiativa reintegrării Bisericii din Republica Moldova a venit din partea clericilor, a intelectualilor și a credincioșilor, care s-au manifestat ca români adevărați.

«Nu era nevoie să negociem încotro să ne îndreptăm gândurile și speranțele noastre, între România și Rusia, pentru realizarea idealurilor noastre de unitate spirituală și canonică, *pentru că nu există decât o singură cale, aceea pe care am ales-o*», a precizat Prea Sfințitul Petru. P. S. Sa a vorbit despre greutățile pe care le-au întâmpinat și le întâmpină de când și-au manifestat intenția și dorința de revenire la jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române și a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, celorlalți membri ai Sfântului Sinod care i-au îmbărbătat în acțiunea lor ca și pentru faptul că nu a fost refuzată cererea de revenire la sânul Bisericii-Mame.

În urma discuțiilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist roagă pe P. S. Episcop Calinic, raportorul Comisiei canonică-juridică și pentru

disciplină, să dea citire *Actului patriarhal și sinodal privind reactivarea Mitropoliei Basarabiei autonome și de stil vechi*, pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist îl supune votului plenului Sfântului Sinod. Cu o singură excepție, *Actul sinodal* a fost aprobat de membrii Sfântului Sinod.

În urma luărilor de cuvânt, a votului exprimat și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Își însușește și aprobă Actul patriarhal și sinodal din 19 decembrie 1992, prin care se acordă binecuvântare pentru reactivarea Mitropoliei Basarabiei, autonome și de stil vechi.*

— *Membrii Sfântului Sinod își vor exprima hotărârea prin semnarea Actului, care se va da publicității și din care un exemplar va fi înmănat P. S. Episcop Petru — locțiitor de mitropolit, iar un exemplar se va păstra în arhiva Sfântului Sinod.*

Temei nr. 8090/1992

b) Proiectul scrisorii de răspuns al Patriarhiei Române la scrisoarea Patriarhului Alexei II al Moscovei și întregii Rusii, în legătură cu reactivarea Mitropoliei Basarabiei.

Din referatul de prezentare a problemei reiese că urmare hotărârii Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române din 19 dec. 1992 privind acordarea binecuvântării pentru reactivarea Mitropoliei Basarabiei, Sanctitatea Sa Alexei II, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii a trimis la Patriarhia Română o scrisoare prin care, condamnat acțiunea Bisericii Ortodoxe Române, considerând-o «ingerință anticanonică în problemele interne ale Bisericii Ortodoxe din Moldova, care este parte a Patriarhiei Moscovei».

În proiectul scrisorii de răspuns al Patriarhiei Române către Patriarhia Moscovei, sunt expuse adevăratele motive istorice și este redată reala interpretare a sfintelor canoane, în virtutea cărora Biserica-Mamă Română a binecuvântat reactivarea Mitropoliei Basarabiei la cererea Episcopului Petru, a clerului și credincioșilor săi.

Din punct de vedere istoric — se arată că încreștinarea Moldovei, cuprinzând și Basarabia, nu s-a făcut de Biserica Rusă, pentru a ridica pretenții asupra ei.

— De la 1401, când s-a organizat Mitropolia Moldovei și până la prima ocupare a Basarabiei de armatele țariste în 1769, Biserica Rusă n-a avut nici o relație canonică de jurisdicție cu Biserica din Moldova.

— O situație nefirească și anticanonică a Bisericii din Basarabia s-a creat numai după ocuparea Basarabiei de către armatele rusești, ca urmare a unor acte politice, când Biserica Basarabiei a fost încorporată necanonic în Biserica Rusă.

— Când Biserica Rusă a fost recunoscută ca autocefală de către Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, în anul 1448, ea nu avea nici o jurisdicție asupra Bisericii din Basarabia.

— Câtă vreme turcii au avut suzeranitate asupra Țărilor Române, ca vasale, ei au respectat tradițiile, limba, credința și specificul național, acceptând vovoezi și ierarhi de neam românesc, în timp ce imperia-

lismul rusesc, folosindu-se de ierarhii ruși, înscăunați în Basarabia fără a se avea acordul clerului și credincioșilor, a exercitat asupra românilor un necruțător proces de rusificare.

Din punct de vedere canonic, în scrisoarea de răspuns se arată că tocmai Biserica Ortodoxă Rusă a încălcat sfintele canoane pe care le invocă în argumentarea poziției sale și le-a interpretat în favoarea sa, fără a ține seamă de spiritul lor real (can. 8 al Sinodului III ecumenic; can. 13, 21 și 22 al Sinodului Cartagena; can. 2 al Sin. II ec.; can. 15 și 16 al sin. local din Constantinopol; can. 34 apostolic).

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist supune discuțiilor proiectul scrisorii de răspuns al Patriarhiei Române.

Au luat cuvântul o serie de ierarhi care, exprimându-și acordul cu textul scrisorii, au propus și unele îmbunătățiri. Ca urmare, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă trimiterea scrisorii de răspuns a Patriarhiei Române către Patriarhia Moscovei și a întregii Rusii, cu amendamentele propuse, urmând a fi informate și celelalte Biserici Ortodoxe.*

Temei nr. 110, 294/1993 — Referat privind fenomenul religios de la Glodeni — Pucioasa, jud. Dâmbovița.

Și această problemă a suscitât foarte multe discuții, în diverse momente ale actualei ședințe a Sfântului Sinod, dat fiind faptul că de existența și desfășurarea acestui «fenomen» este legat și numele unui ierarh, membru al Sfântului Sinod, P. S. Episcop Irineu Bistrițeanul, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Clujului.

În urma amplelor discuții purtate, a prezentării unei declarații a P. S. Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul, ca și a propunerilor făcute, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act de mărturisirea scrisă a P. S. Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul, prin care se desolidarizează de fenomenul Glodeni-Pucioasa, cere iertare pentru tulburarea pe care a pricinuit-o și făgăduiește să fie credincios comuniunii sinodale și învățaturii de credință.*

Aprobă înființarea unei comisii speciale care să cerceteze cazul Glodeni-Prahova, alcătuită din membrii Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină; I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei, viitorul I.P.S. Arhiepiscop al Clujului, P. C. Pr. Prof. Dumitru Radu, prodecanul Facultății de teologie din București, P. C. Diac. Prof. Ioan Floca de la Facultatea de teologie din Sibiu, P. C. Arhim. Ilie Cleopa de la mănăstirea Sihăstria, P. C. Arhim. Arsenie Păpăcioc de la schitul Techirghiol și preotul paroh al parohiei Glodeni-Pucioasa.

— *Patriarhia Română va da un comunicat de presă referitor la ceea ce ar putea fi denumit «fenomenul religios de la Glodeni-Pucioasa».*

Temei nr. 350/1993 — Procesul-verbal al Colegiului electoral bisericesc din 21 ianuarie 1993, pentru examinarea canonică și validarea de către Sfântul Sinod a alegerii de Arhiepiscop al Clujului.

În referat se arată, între altele, că lucrările Colegiului electoral bisericesc s-au desfășurat legal, cu respectarea prevederilor art. 130 din «Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române» și propune validarea alegerii P. Cuv. Arhim. Bartolomeu Anania în scaunul vacant de arhiepiscop al Clujului.

De asemenea, procedând la examinarea canonică a noului ales, Comisia canonică-juridică și pentru disciplină informează Sfântul Sinod că P. Cuv. Arhim. Bartolomeu Anania întrunește condițiile prevăzute de art. 129 din Statut și, pe temeiul prevederilor art. 131 din același Statut, propune ridicarea P. Cuv. Sale la treapta arhieriei.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist supune la vot propunerile Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, iar membrii Sfântului Sinod, în unanimitate, aprobă, prin ridicarea de mâini, rezultatul lucrărilor Colegiului electoral bisericesc privind alegerea P. Cuv. Arhim. Bartolomeu Anania ca arhiepiscop al Clujului.

În urma validării lucrărilor Colegiului, a examinării canonice a noului ales, a votului care s-a exprimat și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act că alegerea P. Cuv. Arhim. Bartolomeu Anania în scaunul vacant de arhiepiscop al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, s-a făcut cu respectarea dispozițiilor art. 130 din «Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române».*

— *Validează și aprobă alegerea făcută de Colegiul electoral bisericesc în ziua de 21 ian. 1993, a P. Cuv. Arhim. Bartolomeu Anania, ca arhiepiscop al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, urmând a se face demersurile cuvenite către autoritățile de stat competente.*

— *Aprobă ridicarea la treapta arhieriei a P. Cuv. Arhim. Bartolomeu Anania, potrivit rânduielilor canonice și statutare ale Bisericii noastre.*

La invitarea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul, secretarul Sfântului Sinod, introduce în sala sinodală pe P. Cuv. Arhim. Bartolomeu Anania, noul arhiepiscop al Clujului.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist îi aduce la cunoștință că, în urma alegerii făcută de Colegiul electoral bisericesc și a examinării canonice, Sfântul Sinod a validat alegerea și a aprobat înălțarea P. Cuv. Sale la treapta de arhieriu, având încredințarea că s-a împlinit un act de deosebită însemnătate pentru Biserica din Transilvania. «Acestea, arată *Prea Fericitul Părinte Patriarh*, sunt de altfel nu numai gândurile Sfântului Sinod, ci și ale tuturor celor care i-au încredințat votul, între care și decanii și directorii instituțiilor de învățământ teologic din Patriarhia Română. Prin această alegere s-a înscris o pagină de mare valoare în istoria noastră bisericească privind Transilvania și ea se datorează lucrării Duhului care se împlinește atunci când găsește de cuviință, deoarece chemarea la treapta arhieriei v-a fost adresată și de Patriarhul Justinian și de cei ce i-au urmat».

În numele tuturor membrilor Sfântului Sinod și a celor de față, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a adresat noului ales felicitări și urări de bun spor în misiunea de arhiepiscop al Clujului, pe cât de frumoasă, pe atât de grea.

I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, în calitate de președinte al Colegiului electoral, făcând o viziune de perspectivă a problemelor care îl așteaptă la cârma Arhiepiscopiei Clujului și o privire de ansamblu privind problemele Ardealului, îl asigură pe noul ierarh de sprijin și colaborare și-i adresează felicitări.

În cuvântul de răspuns P. C. Arhim. Bartolomeu Anania arată că la chemarea sub drapelul Bisericii care este unul și același cu drapelul Patriei, a răspuns ca un oștean încercat și este pregătit să-și împlinească misiunea care i s-a încredințat, cu conștiință și răspundere. P. Cuv. Sa făgăduiește că nu va dezice încrederea care i s-a acordat.

În final mulțumește *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și tuturor celorlalți membri ai Sfântului Sinod ca și celor ce i-au încredințat votul, clerici și mireni, membri ai Colegiului electoral bisericesc.

După aceasta, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* invită pe noul ales să ia loc în sala sinodală, în rând cu membrii Sfântului Sinod, pentru a participa la lucrări.

Temei nr. 341/1993 — Răspunsurile centrelor eparhiale și ale facultăților de teologie în legătură cu Documentul de convergență, privind natura și statutul canonic al Conferinței naționale a clerului.

Referatul precizează că mai sunt eparhii ca și facultăți de teologie care nu au trimis răspunsul lor în legătură cu documentul în cauză.

Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, apreciind că pentru luarea unei hotărâri finale este nevoie să se primească răspuns de la toate eparhiile și facultățile de teologie, opinează să se facă apel încă o dată la eparhiile și facultățile care n-au dat răspuns, pentru a se putea hotări în consens, în funcție de răspunsuri.

Ca urmare, la propunerea Comisiei juridică-canonice și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

Nefiind la dosar toate răspunsurile în legătură cu Documentul de convergență, se face apel la centrele eparhiale și la facultățile de teologie, care nu au trimis până acum opinia în această problemă, să se pronunțe de îndată, în scris, pentru a se lua cuvenita hotărâre, în consens cu toate eparhiile și facultățile de teologie.

Temei nr. 7402/1992 — Referatul Sectorului II economic al Administrației Patriarhale, cuprinzând propuneri de măsuri pentru aplicarea Legii nr. 103/1992, asupra dreptului exclusiv al Cultelor religioase pentru producerea obiectelor de cult.

Din referat rezultă că după apariția acestei Legi, au avut loc ședințe ale Permanenței Consiliului național bisericesc în cadrul cărora s-a examinat modalitatea de aplicare a acestei Legi, precum și definitivarea listei obiectelor de cult, ce ar urma să revină în exclusivitate

Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă și, respectiv, celorlalte eparhii.

Având în vedere prevederile Legii nr. 103/1992, privind dreptul exclusiv al Cultelor religioase pentru producerea obiectelor de cult ;
Ținând seama de hotărârea Sinodului Permanent din 26 nov. 1992 ;

Luând în considerare discuțiile avute la consfătuirea de lucru cu consilierii economici de la eparhiile din Patriarhia Română și concluziile ce au rezultat din această consfătuire ;

La propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină și în urma discuțiilor și precizărilor care s-au făcut în ședința sinodală, Sfântul Sinod hotărăște :

La act și aprobă lista cărților și produselor, alcătuită de Permanența Consiliului național bisericesc la 23 nov. 1992, împreună cu specialiștii de la Centrul eparhial și acceptată de Sinodul Permanent, la 27 nov. 1992, asupra cărora Biserica Ortodoxă Română are exclusivitate în privința inițierii procedurii și valorificării.

— *Institutul biblic și de misiune ortodoxă și centrele eparhiale vor lua măsurile necesare pentru a produce cărțile și obiectele de care Biserica are nevoie pentru exercitarea cultului și pe care are dreptul să le producă potrivit Legii nr. 103/1992.*

— *Se vor depune eforturi pentru îmbunătățirea calității produselor, sub toate aspectele.*

— *Producerea lumânărilor pentru cult va fi dreptul și obligația exclusivă a Bisericii, respectiv a Centrelor eparhiale.*

— *Centrele eparhiale care au ateliere de lumânări vor produce și lumânări pentru botez și cununie.*

— *Nu se admite eliberarea de autorizații pentru producerea lumânărilor de cult de către alte unități, din afara Bisericii.*

— *Este obligatorie stanțarea lumânărilor și a tuturor obiectelor produse de fiecare unitate în cadrul Bisericii, pentru a se putea identifica producătorul.*

— *Să se depună eforturi ca în perioada următoare să se stabilească prețuri unice de vânzare pentru toate produsele bisericești, cu precădere pentru lumânări și calendarul bisericesc.*

— *Toate tipografiile și atelierele bisericești care se vor înființa pe parcurs, precum și cele care își vor mări capacitatea de producție vor aduce la cunoștință acest lucru Institutului Biblic pentru a se putea corela cu producția acestuia.*

— *În privința acordării de eventuale autorizații unor producători particulari, numai pentru anumite produse, acestea se vor putea acorda în caz cu totul excepțional, la recomandarea Centrelor eparhiale și cu informarea, în ultimă instanță, a Patriarhiei Române, în cazurile în care :*

— *Eparhia respectivă și nici una din eparhii sau Institutul biblic nu au posibilitatea de a produce necesarul de cărți sau obiecte de cult ;*

— Numai dacă s-a explorat și posibilitatea prestărilor de servicii.

— Cererile primite până la această dată vor putea fi soluționate în mod justificat, de la caz la caz, de către Centrele eparhiale numai în sensul valorificării și lichidării în termen, cât mai scurt posibil, a producției lor existente și declarate și în raport cu interesele și necesitățile eparhiilor, la data înțelegerii.

— Toate produsele de cult, executate într-o eparhie, vor fi valorificate și difuzate numai pe teritoriul eparhiei respective, cu excepția produselor Institutului biblic și de misiune ortodoxă.

— Fiecare centru eparhial va interveni la autoritățile locale și la forța publică pentru aplicarea acestei legi.

— În privința relațiilor cu Biserica Romano-Catolică și Biserica Catolică de rit oriental, referitor la aplicarea Legii 103/1992, se ia act că acestea au declarat că orice autorizație pe care o vor elibera, o vor aduce la cunoștința Secretariatului de Stat pentru Culte, precum și de faptul că s-au angajat că vor difuza obiectele pe care le vor produce, numai prin unitățile lor de cult, pentru a se evita interferența cu Biserica Ortodoxă Română.

— Institutul biblic și de misiune ortodoxă, precum și centrele eparhiale se vor îngriji pentru informarea opiniei publice despre Legea nr. 103/1992 și normele hotărâte de Biserica Ortodoxă Română în aplicarea ei, atât prin presa bisericească locală, cât și în alte modalități.

— Patriarhia Română va solicita sprijinul Ministerului Finanțelor și al Gărzii Financiare în aplicarea Legii nr. 103/1992.

Temei nr. 8284/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților nr. 2204/1992, cu propunerea de a se acorda P. Cuv. Protos. Vasile Chirițoiu, starețul mănăstirii Probota, jud. Suceava, rangul de arhimandrit.

Constatând că propunerea de acordare a rangului de arhimandrit P. Cuv. Protos. Vasile Chirițoiu este făcută în conformitate cu prevederile art. 82, alin. 4 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române ;

La propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Acordă P. Cuv. Protos. Vasile Chirițoiu, starețul mănăstirii Probota, județul Suceava, rangul de arhimandrit.

Temei nr. 8285/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților nr./2211/1992, cu propunerea de a se acorda P. Cuv. Protos. Melchisedec Velnic, starețul mănăstirii Putna, jud. Suceava, rangul de arhimandrit.

Constatând că propunerea de acordare a rangului de arhimandrit P. C. Protos. Melchisedec Velnic este făcută foarte de timpuriu în ce privește vechimea în viața monahală, Comisia canonică-juridică și pentru disciplină a consultat pe cei doi ierarhi ai locului, care au considerat că propunerea este întemeiată și au propus ca fostului stareț Iachint Unciuleac să i se acorde, în mod onorific, titlul de stareț pe viață al

mănăstirii Putna, în felul acesta P. C. Protos. Melchisedec Velnic având un sfătuitor apropiat ;

Ca urmare, potrivit prevederilor art. 82, al. 4 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, făcută în acord cu ierarhii eparhiei, la sugestia Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Sfântul Sinod hotărăște :

— Acordă P. C. Protos. Melchisedec Velnic, starețul mănăstirii Putna, jud. Suceava, rangul de arhimandrit.

— Acordă P. C. Arhim. Iachint Unciuleac titlu onorific de stareț pe viață al mănăstirii Putna, urmând a fi pomenit la slujbe, potrivit rânduielilor bisericesti.

Temci nr. 334/1993 — Memoriile P. S. Episcop Emilian Birdaș adresate Prea Fericitului Părinte Patriarh, în legătură cu situația P. S. Sale.

Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, examinând memoriile respective, relevă faptul cunoscut, de altfel, că P. S. Episcop Emilian Birdaș s-a retras de la conducerea Episcopiei Alba Iuliei, încă din luna ianuarie 1990 și fiind la dispoziția Sfântului Sinod, acesta, la recomandarea P. S. Episcop Timotei, l-a ales ca arhieru-vicar al Episcopiei Aradului.

Discuțiile purtate în plenul Sfântului Sinod, la care au luat parte Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, I.P.S. Mitropolit Antonie, I.P.S. Mitropolit Nicolae, au relevat faptul că retragerea P. S. Episcop Emilian a avut loc într-o împrejurare cu totul deosebită la vremea aceea, a contestărilor post-revoluționare.

Întregul Sfânt Sinod a remarcat faptul că P. S. Episcop Emilian n-a fost pedepsit, n-a fost judecat, n-a fost depus din treapta arhieriei, ci este membru al Sfântului Sinod, cu toate drepturile depline, pentru care s-a găsit o soluție frățească de înțelegere.

P. S. Sa și-a lăsat chipul zugrăvit în toate bisericile ctitorite sau restaurate sub arhipăstoria sa. A avut realizări frumoase care se înscriu în istoria bisericăscă. Este membru de onoare al Academiei Române. Toate acestea luminează și nu umbresc viața și activitatea P. S. Sale.

Voturile, din ce în ce mai multe, pe care le-a primit la ultimele alegeri de ierarhi, sunt semnul aprecierii și prețuirii de care s-a bucurat și se bucură în rândul membrilor Sfântului Sinod.

În final, în acord cu plenul Sfântului Sinod, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist adresează P. S. Episcop Emilian îndemnul să aibă înțelegere și credință puternică în Dumnezeu, care «pe toate le vindecă».

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist invită pe P. S. Arhieru Casian Gălățeanul, raportorul Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, să dea citire referatelor întocmite de această Comisie asupra lucrărilor repartizate :

Temei nr. 343/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind organizarea, în anul 1993, a Seriei a 78-a a Cursurilor pastorale și de educație moral-religioasă.

Comisia învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, examinând referatul în cauză, constată necesitatea și utilitatea desfășurării acestor cursuri. Din datele centralizate la Cancelaria Sf. Sinod rezultă că un număr total de 2051 de clerici întrunesc condițiile regulamentare pentru a fi programați la aceste cursuri, dintre care 877 pentru definitivare și 1174 pentru promovare.

La propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc și în urma discuțiilor care au avut loc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă organizarea seriei a 78-a a cursurilor pastorale și de educație moral-religioasă, cu menținerea în vigoare a hotărârilor Sinodului Permanent din 26 febr. 1991, privind durata cursurilor, seriile cursanților, centrele de învățământ la care vor avea loc acestea, programa analitică, sistemul de notare, procedura de examinare cu care se vor încheia cursurile și media de absolvire a acestora ;*

— *Se menține în vigoare hotărârea Sfântului Sinod, din 4 sept. 1991, nr. 7284, privind organizarea examenelor finale cu care se vor încheia cursurile pastorale și de educație moral-religioasă ;*

— *Aprobă repartizarea pe eparhii și centre de cursuri a numărului de preoți ce vor participa la cursurile din seria a 78-a (sunt menționate instituțiile unde se vor ține cursurile ca și numărul cursanților).*

— *În funcție de posibilitățile de școlarizare pe care le oferă instituțiile în care se organizează grupele de cursuri, Centrele eparhiale vor putea suplimenta numărul de preoți pe care dorește să-i trimită la cursuri.*

— *Aprobă desfășurarea seriei a 78-a a cursurilor pastorale și de educație moral-religioasă în perioada 16—31 aug. 1993.*

— *Orarul fiecărui centru de cursuri va epuiza tematica din programa seriei a 78-a, la care se vor adăuga lecții practice de metodologia predării religiei și programul liturgic, care sunt obligatorii pe întreaga perioadă a cursurilor.*

— *Aprobă menținerea, și pentru seria a 78-a, a tematicii cursurilor pastorale și de educație moral-religioasă, din anul 1992.*

— *Tematica cursurilor grupată pe cele trei mari probleme, va fi dată publicității prin presa eparhiilor pentru informarea și pregătirea preoților ce vor fi repartizați în seria a 78-a.*

— *Prelegerile întocmite de cadrele didactice din București, așa cum au fost formulate în anul 1992, vor fi trimise centrelor de organizare a cursurilor din raza de activitate a acestor facultăți (București, Craiova și Galați), pentru expunere în cadrul programului la acele centre.*

— *Cadrele didactice de la Facultățile de teologie din Iași, Sibiu și Cluj-Napoca vor elabora, la rândul lor, aceste teme după aceleași criterii pe care le vor utiliza în cadrul centrelor de organizare a cursurilor din raza lor de activitate.*

— Fiecare centru de cursuri va întocmi orarul acestora, cuprinzând prelegerile, seminariile, lecțiile practice, serviciile religioase, cu indicarea cadrului didactic etc., pe care le vor supune chiriarhilor spre aprobare și le vor înainta Cancelariei Sf. Sinod.

— Facultățile de teologie din București, Iași, Sibiu și Cluj-Napoca, în înțelegere cu centrele de cursuri din raza lor de activitate, vor repartiza cadrele didactice care vor asigura desfășurarea programului în așa fel ca, pe cât va fi posibil, cei programați în ultima săptămână de cursuri (de regulă profesori titulari), să rămână în comisiile de examinare, comunicând Cancelariei Sf. Sinod din vreme, componența și președinții comisiilor de examinare.

— Președinții comisiilor de examinare, vor fi desemnați dintre ierarhi, de către Sinoadele mitropolitane în raza cărora funcționează centrele de organizare a cursurilor.

— Centrele eparhiale vor transmite Cancelariei Sf. Sinod programarea nominală a preoților, pe centre de cursuri.

— Centrele de organizare a cursurilor, în acord cu eparhiile care își trimit preoții în cadrul acestora, vor stabili condițiile de cazare, masă și desfășurarea normală a programului.

— Centrele eparhiale sunt îndatorate să ia măsurile organizatorice privind programarea preoților și transmiterea tabelelor la Cancelaria Sf. Sinod și la Centrul de cursuri, la care sunt repartizați preoții eparhici.

— Eparhiile pe raza cărora se organizează centre de cursuri sunt rugate să ia legătura cu instituția de învățământ teologic respectivă pentru stabilirea măsurilor adecvate bunei desfășurări a cursurilor.

— La rândul lor, facultățile de teologie și seminariile teologice liceale, gazde ale centrelor de cursuri, sunt îndatorate să transmită Cancelariei Sf. Sinod și Centrului eparhial Programul orar al cursurilor, pe zile și ore, din cuprinsul căruia să nu lipsească serviciile religioase, lecțiile practice de religie și titlul lor, precum și cadrele didactice programate la cursuri la centrul respectiv.

Temei nr. 234/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu subiectele conferințelor preoțești semestriale din anul 1993.

Comisia învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, examinând referatul asupra problemei, constată că în cadrul celor 2 conferințe preoțești din anul 1993, trebuie să fie tratate teme unice, selectate dintre propunerile centrelor eparhiale, așa cum s-a procedat și până acum.

Ținând seama că temele ce se vor trata au ca obiectiv pregătirea clerului în probleme de interes general bisericesc, prin dezbateră a acestora de către clerul bisericesc reunit pe protoierii ;

În urma precizărilor aduse în cadrul discuțiilor la temele propuse de Comisia învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc pentru cele două conferințe preoțești semestriale ;

Pe temeiul prevederilor art. 48, lit. «k» din Regulamentul organelor centrale din Patriarhia Română, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă ca în cadrul conferințelor preoțești semestriale din anul 1993, să se trateze următoarele teme :*

Pentru luna iunie : «Predarea religiei în școli. Probleme și perspective».

Pentru luna noiembrie : «Prozelitism, misionarism pastoral și ecumenism».

— *La dezvoltarea temelor se vor avea în vedere aspectele locale.*

— *Planurile și bibliografia pentru fiecare temă se vor întocmi prin grija fiecărui Centru eparhial și vor fi puse la îndemâna preoților în timp util, pentru a se da posibilitatea tratării și a unor aspecte cu caracter local, legate de temele respective.*

Temei nr. 340/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu stabilirea numărului de locuri pentru anul I la Facultatea de teologie pastorală și cu profil, la concursul de admitere din anul 1993. Stabilirea rețelei învățământului universitar.

Referatul prezintă rețeaua completă a facultăților de teologie, cu profilurile lor, existente deja, precum și cele ce vor lua ființă, începând cu anul universitar 1993—1994, în centrele universitare : Timișoara (Teologie-pastorală și Teologie-litere), Pitești (Teologie pastorală), Galați (accentuarea profilului Teologie-litere).

Se menționează, de asemenea, inaugurarea, în cadrul unora dintre facultăți, a profilului Teologie-patrimoniu cultural destinat pregătirii specialiștilor în restaurarea și conservarea patrimoniului cultural-religios.

În continuare, referatul prezintă cifrele de școlarizare pentru fiecare profil al facultăților de teologie pentru anul I al anului universitar 1993—1994, precizându-se că numai pentru profilul Teologie-pastorală există și forma de învățământ, fără frecvență, celelalte profiluri având numai forma de învățământ «cursuri de zi».

După discuțiile purtate și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă rețeaua facultăților de teologie și cu profil pentru anul 1993—1994.*

— *Aprobă cifra de școlarizare, pentru anul I, în anul 1993—1994 la facultățile de teologie cu profilurile : Teologie pastorală, Teologie — litere (Teologie — limbă și literatură modernă), Teologie — asistență socială și Teologie — patrimoniu cultural, repartizate pe eparhii, profiluri și centre universitare, așa cum a fost definitivat în cadrul prezentei ședințe.*

Temei nr. 364/1993 — Problema duratei studiilor la Seminariile teologice liceale și la Facultățile de teologie din cuprinsul Patriarhiei Române.

Se menționează în referat că, în prealabil, au fost consultați în această problemă, directorii Seminariilor teologice liceale și decanii Facultăților de teologie.

În urma opiniilor exprimate, Sfântul Sinod, în plenul său, hotărăște :

— *Menține durata studiilor de 5 ani la toate profilurile Facultăților de teologie (Teologie pastorală, Teologie-litere și Teologie-asistență socială), așa cum s-a stabilit prin hotărârea Sinodului Permanent din 26 noiembrie 1992.*

— *Menține durata studiilor de 5 ani la Seminarile teologice liceale din cuprinsul Patriarhiei Române, potrivit actualei organizări a acestor instituții de învățământ teologic.*

Temei nr. 339/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu rețeaua Seminariilor teologice liceale, cu numărul de locuri pentru clasa a IX-a la Seminarile teologice liceale, la concursul de admitere din anul 1993.

În urma definitivării rețelei Seminariilor teologice liceale (prin înființarea a încă două seminarii — la Dorohoi și Botoșani), la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă rețeaua Seminariilor teologice liceale pentru anul școlar 1993—1994.*

— *Aprobă cifrele de școlarizare pe eparhii și seminarii teologice liceale, ținând seama de propunerile eparhiilor și de capacitatea de școlarizare a seminariilor teologice liceale pentru anul 1993—1994.*

— *Se vor comunica Ministerului Învățământului și Științei: rețeaua Seminarilor teologice liceale și cifra de școlarizare pentru clasa a IX-a, pentru anul de învățământ 1993—1994.*

— *Se vor respecta cifrele aprobate, urmând ca centrele eparhiale și seminarile teologice liceale să afișeze locurile, după aprobarea lor de către Ministerul Învățământului și Științei.*

Temei nr. 297/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind propunerile facultăților de teologie din București și Sibiu în legătură cu numărul de locuri pentru examenul de admitere la cursurile de doctorat în teologie, ce se va organiza în anul 1993.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Facultățile de teologie din București și Sibiu vor înainta Cancelariei Sf. Sinod listele cu cadrele didactice atestate în calitate de conducători științifici la doctorat, cu indicarea disciplinelor pe care le predau și precizarea numărului de locuri disponibile la fiecare cadru didactic pentru admiterea la doctorat în anul 1993, potrivit normelor Ministerului Învățământului și Științei.*

— *Candidații la examenul de doctorat își vor putea alege conducătorul științific la una din facultățile de teologie din București și Sibiu, indiferent de eparhia care-l recomandă.*

— *În momentul în care Cancelaria Sf. Sinod va fi în posesia listelor cuprinzând conducătorii științifici pe discipline de studiu și a numărului de locuri disponibile, acestea vor fi comunicate de îndată pentru informarea centrelor eparhiale și afișarea pentru cei interesați.*

Temei nr. 3238/1992 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu tematicile pentru pregătirea candidaților la examenul de preselecție și la concursul de admitere în anul I la facultățile de teologie-pastorală și cu profil, în anul 1993.

Pe temeiul prevederilor art. 10, lit. «n» din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale art. 51, lit. «b» din Regulamentul organelor centrale, precum și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă tematicile pentru pregătirea candidaților la examenul de preselecție și examenul de admitere în facultățile de teologie pastorală și cu profil din anul 1993, la următoarele discipline :*

Pentru examenul de preselecție :

— *Muzică și liturgică ;*

— *Istoria biblică a Vechiului și a Noului Testament.*

Pentru concursul de admitere (propriu-zis) :

— *Dogmatica (Învățătura de credință ortodoxă) ;*

— *Istoria bisericească (Istoria Bisericii Române și Istoria bisericească universală) ;*

— *Literatura română (publicată de Ministerul Învățământului).*

— *Tematicile, împreună cu condițiile de admitere vor fi publicate în presa bisericească, comunicate Ministerului Învățământului și Științei și Facultăților de teologie.*

Temei nr. 1085/1992 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind valabilitatea tematicii pentru pregătirea candidaților la examenul de preselecție și concursul de admitere în clasa a IX-a la seminariile teologice liceale în anul 1993.

Pe temeiul prevederilor art. 10, lit. «n» din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale art. 51, lit. «b» din Regulamentul organelor centrale și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât :

— *Aprobă ca examenul de preselecție preliminar concursului de admitere în clasa a IX-a la seminariile teologice liceale din anul 1993, să se facă potrivit tematicilor aprobate de Sfântul Sinod în anul 1992.*

— *Tematicile, împreună cu condițiile de admitere, să fie publicate în presa bisericească și comunicate Ministerului Învățământului și Științei și Seminariilor teologice liceale.*

Te mei nr. 7813/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Timișoarei nr. 3011 din 1992, cu propunerea de înființare, în cadrul Universității din Timișoara, începând cu anul universitar 1993—1994, a Facultății de teologie, cu secție de Teologie-pastorală și de Teologie-litere.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea Facultății de teologie din Timișoara, cu secțiile Teologie-pastorală și Teologie-litere, în cadrul Universității din Timișoara, începând cu anul universitar 1993—94 cu 35 de locuri pentru Teologie-pastorală și 25 locuri pentru Teologie-litere.*

— *Să se întreprindă demersurile necesare la Ministerul Învățământului și Științei și la Secretariatul de Stat pentru Culte, în vederea obținerii acordului.*

Te mei nr. 47/1993 — Propunerile centrelor eparhiale și ale instituțiilor de învățământ teologic privind proiectul Legii Învățământului.

Din referatul asupra problemei reiese că Ministerul Învățământului și Științei a elaborat proiectul Legii învățământului pe care l-a supus spre cercetare instituțiilor de învățământ de toate gradele pentru sugestii și îmbunătățiri, pe care apoi să le trimită Ministerului pentru a se ține seamă de ele la definitivarea Legii.

Cancelaria Sf. Sinod a trimis noul proiect al Legii învățământului, fiecărui seminar teologic, fiecărei facultăți de teologie și centru eparhial din Patriarhia Română, pentru a face propuneri privind învățământul religios în școlile de stat, învățământul seminarial și învățământul universitar teologic.

În urma discuțiilor care au avut loc la Comisia învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc și în plenul Sfântului Sinod pe marginea propunerilor elaborate de către Comisia de studiu care a redactat reformulările și îmbunătățirile la Proiectul de lege privind punctul de vedere al Patriarhiei Române, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă să se trimită Secretariatului de Stat pentru Culte și Ministerului Învățământului și Științei următoarele propuneri, în legătură cu proiectul Legii Învățământului :*

TITLUL I, ART. 3

Textul proiectului

1. «Învățământul slujește realizării idealului educațional derivat din tradițiile umaniste, din valorile democrației și aspirațiile societății românești și contribuie la păstrarea identității naționale».

Textul propus

1. «Învățământul slujește realizării idealului educațional derivat din tradițiile creștine și umaniste, din valorile democrației și aspirațiile societății românești și contribuie la păstrarea identității naționale».

TITLUL I, ART. 4

1. Învățământul are următoarele scopuri:

- a) . . . . .
- b) . . . . .
- c) dezvoltarea sensibilității față de problematica umană și valorile morale.

1) Învățământul are următoarele scopuri:

- a) . . . . .
- b) . . . . .
- c) dezvoltarea sensibilității față de problematica umană și valorile creștine.

TITLUL I, ART. 10

Textul proiectului

1. «În planurile de învățământ religia este disciplină școlară obligatorie. Studiul ei este facultativ și, după caz, opțional».

2. «Culte recunoscute oficial de Stat își pot organiza propriul învățământ, corespunzător necesităților de pregătire a personalului de cult. Ele răspund de organizarea și elaborarea programelor de studii, cu acordul Secretariatului de Stat pentru Culte și cu avizul Ministerului Învățământului și Științei».

Textul propus

1. «În planurile de învățământ religia este disciplină școlară obligatorie. *Participarea la orele de religie se face în funcție de apartenența confesională; notarea cunoștințelor se va face în aceleași condiții, ca și la celelalte discipline de învățământ.*

2. «Culte recunoscute oficial de Stat își pot organiza propriul învățământ, corespunzător necesităților de pregătire a personalului de cult, în acord cu Ministerul Învățământului și Științei, în cadrul învățământului de stat, la nivel liceal, postliceal și universitar. Ele răspund de organizarea și elaborarea programelor de studii cu acordul Secretariatului de Stat pentru Culte și cu avizul Ministerului Învățământului și Științei».

TITLUL I, ART. 12

Se propune adăugarea paragrafului 2 cu următorul conținut:

2. «*Se interzice, de asemenea, în cadrul unităților de învățământ prozelitismul religios și învrăjbierea confesională.*

TITLUL I, ART. 27

1. . . . .
a) . . . . .
b) . . . . .
c) . . . . .
d) test de cultură generală (cunoștințe fundamentale de istorie și geografia României, biologie, fizică, chimie, cunoașterea limbilor străine, educație civică ș. a.).

1. . . . .
a) . . . . .
b) . . . . .
c) . . . . .
d) test de cultură generală (cunoștințe fundamentale de istoria și geografia României, biologie, fizică, chimie, cunoașterea limbilor străine, educație civică, religie ș. a.).

TITLUL I, ART. 28

1. . . . .
a) . . . . .
b) . . . . .
c) nota la examenul de admitere.

1. . . . .
a) . . . . .
b) . . . . .
c) media la examenul de admitere (la liceele de artă și de sport, și la seminariile teologice, realizată din adunarea notelor de la probele de abilități specifice).

TITLUL I, ART. 31

1.	1. ....
a)	a) ....
b)	b) ....
c)	c) ....
d)	d) ....
c) matematica — scris.	c) matematica (pentru liceele cu profil științific) sau disciplină umanistă (pentru liceele cu profil corespunzător) — scris.

TITLUL I, ART. 33

Se propune adăugarea paragrafului
3 bis, cu următorul conținut:

(3 bis) «*Absolvenții seminariilor teologice, pe baza diplomei de bacalaureat și a certificatului de calificare, pot fi încadrați în învățământ, ca titulari, asimilați învățătorilor, pentru predarea religiei.*».

TITLUL I, ART. 66

Se propune adăugarea paragrafului (6)
cu următorul conținut:

6. *Absolvenții facultăților teologice au dreptul de a preda religia în școlile de Stat.*

Temei nr. 301/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind stadiul lucrărilor pentru definitivarea programei analitice pentru predarea moral-religioasă în școlile normale, în vederea elaborării manualelor pentru disciplinele de specialitate teologică ce se predau în aceste școli.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște:

— Serviciul de învățământ de pe lângă Cancelaria Sf. Sinod va face propuneri pentru organizarea și convocarea unei Comisii speciale de învățământ, din care să facă parte, evident, persoanele didactice care au răspuns la chemarea noastră și altele ce se vor adăuga, în scopul revederii programelor analitice și planului de învățământ.

— În cadrul acestei Comisii se vor analiza concret și la obiect propunerile care s-au făcut și se va proceda la desemnarea autorilor pentru manualele necesare și se vor stabili criteriile și modulitatea de realizare a acestui deziderat major, privind predarea religiei în școlile normale de învățători.

Temei nr. 241/1993 — Referatul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, în legătură cu normele ortografice tranzitorii ale Academiei Române.

Comisia învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, analizând referatul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, constată

că Academia Română, în adunarea generală din 31 ianuarie 1991, a adoptat unele norme ortografice tranzitorii.

Aceste norme au fost aduse și la cunoștința Cancelariei Sf. Sinod care, la rândul său, le-a transmis tuturor centrelor eparhiale și instituțiilor de învățământ teologic.

Ținând seama că până în prezent numai unele publicații au început aplicarea hotărârii Academiei Române și că această hotărâre redă unele norme care au încă un caracter tranzitoriu, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Amână luarea unei hotărâri privitoare la aplicarea în presa teologică a noilor norme de scriere ortografică stabilite de Academia Română, până când se va adopta o hotărâre fermă în acest domeniu.*

— *Se va comunica tuturor centrelor eparhiale, facultăților de teologie și seminariilor teologice liceale hotărârea Academiei Române privind normele ortografice tranzitorii, pentru informare, împreună cu prezenta hotărâre sinodală.*

Temei nr. 336/1993 — Adresele Episcopiei Argeșului și a Universității din Pitești, prin care solicită înființarea profilului Teologie-pastorală în cadrul Facultății de teologie a Universității din Pitești, începând cu anul de învățământ 1993—1994.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea profilului Teologie-pastorală în cadrul Facultății de teologie a Universității din Pitești, începând cu anul de învățământ 1993—1994, cu un efectiv de 50 de locuri la cursurile de zi și 25 locuri la fără frecvență, adăugându-se profilurilor de Teologie-litere și Teologie-asistență socială.*

— *Hotărârea Sfântului Sinod se va comunica Secretariatului de Stat pentru Culte și Ministerului Învățământului și Științei, pentru acord.*

Temei nr. 374/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Iașilor nr. 339/1993, privind propunerea de înființare a profilului Teologie-patrimoniu cultural, în cadrul Facultății de teologie a Universității din Iași, începând cu anul de învățământ 1993—1994.

În urma discuțiilor purtate în ședința sinodală, a acordului exprimat de decanii Facultăților de teologie din București, Iași și Cluj-Napoca, prezenți în ședința sinodală, precum și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă ca începând cu anul universitar 1993—1994 să ia ființă profilul Teologie-patrimoniu cultural în cadrul Facultății de teologie a Universității din București cu 50 locuri, a Facultății de teologie din cadrul Universității din Iași cu 40 locuri și a Facultății de teologie a Universității din Cluj-Napoca cu 40 locuri, profil care se va adăuga la celelalte profiluri : Teologie-pastorală,*

Teologie-literă și Teologie-asistență socială, care funcționează deja în aceste Facultăți de teologie ortodoxă.

— Se va interveni la Secretariatul de Stat pentru Culte și la Ministerul Învățământului și Științei pentru acord.

Temei nr. 540/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Iașilor nr. 75/1993, cu propunerea de înființare a Seminarului teologic liceal din Botoșani și de activare a hotărârii sinodale nr. 631/1991, privind înființarea Seminarului teologic liceal din Dorohoi, începând cu anul de învățământ 1993—1994.

La propunerea Comisiei învățământului teologic pentru pregătirea personalului bisericesc și în urma explicațiilor date de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă înființarea Seminarului teologic liceal din Botoșani, începând cu anul de învățământ 1993—1994, cu 36 elevi în clasa a IX-a, care va funcționa în cadrul Școlii normale «Nicolae Iorga» din Botoșani.

— Aprobă reactivarea hotărârii sinodale nr. 631/1991 privind înființarea Seminarului teologic liceal din Dorohoi, începând cu anul de învățământ 1993—1994, cu 36 de elevi în clasa a IX-a, care va funcționa în cadrul Liceului teoretic din Dorohoi.

Temei nr. 497/1993 — Problema înființării școlilor post-liceale de cântăreți bisericești și învățători, cu durata de 2 ani, începând cu anul de învățământ 1993—1994.

Luând în discuție situația școlilor de cântăreți bisericești actuale din Patriarhia Română, s-a relevat marea lipsă de cântăreți bisericești, care sunt ajutoarele imediate ale clerului în activitatea misionar-pastorală, social-caritativă și catehetică, atât în parohii cât și în biserici.

Având în vedere că Centrele eparhiale au semnalat că este necesar ca în aceste școli de cântăreți să fie pregătiți candidați care să poată răspunde atât cerințelor de ordin cultic, dar să poată fi utilizați și în școli pentru predarea religiei, ca învățători, mai cu seamă în mediul rural, așa cum făceau cateheții în trecutul Bisericii noastre :

Sfântul Sinod a considerat că este necesar să lărgescă profilul școlilor de cântăreți bisericești, denumindu-le «Școli post-liceale de cântăreți bisericești și învățători (cateheti)», cu durata de 2 ani, asigurându-le, prin planul de învățământ, pregătirea necesară pentru a răspunde cerințelor de cult, ca ajutoare ale preoților pentru strană și cântare bisericească, și, totodată, pregătirea corespunzătoare ca învățători pentru predarea religiei în școală, la clasele I—IV, mai cu seamă în mediul rural.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă înființarea, organizarea și funcționarea a 8 școli post-liceale de cântăreți bisericești și învățători, cu durata de 2 ani, în : Buzău, Galați, Roman, Botoșani, Suceava, Craiova, Ca-

ransebeș și Tr. Măgurele, care vor fi integrate în învățământul de stat de grad corespunzător și ale căror studii se vor finaliza prin obținerea de către candidați a unei diplome.

Temei nr. 523/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Iașilor cu propunerea de înființare a unei școli post-liceale teologico-sanitare, în municipiul Piatra Neamț, începând cu anul de învățământ 1993—1994.

Din referatul asupra problemei rezultă că Arhiepiscopia Iașilor, cu adresa nr. 75/1993, a solicitat înființarea în municipiul Piatra Neamț, a unei școli post-liceale teologico-sanitare, destinată pregătirii personalului mediu sanitar pentru unitățile spitalicești.

Luând în considerare faptul că alte culte dispun deja de astfel de școli ;

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod a hotărât următoarele :

— *Înființarea Școlii post-liceale teologico-sanitare din Piatra Neamț, începând cu anul de învățământ 1993—1994, cu un efectiv de 60 de elevi în anul I.*

— *Se va interveni la Secretariatul de Stat pentru Culte și la Ministerul Învățământului și Științei pentru acord.*

Epuizându-se examinarea problemelor de învățământ teologic înscrise pe ordinea de zi la Comisia învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist informează Sfântul Sinod că a sosit în țară P. C. Pr. Simion Felecan, de la München, aducând cu sine documentația privind lucrările Adunării eparhiale extraordinare pentru înființarea și organizarea unei mitropolii ortodoxe române în Germania, cu sediul la Berlin.

Întrucât examinarea și soluționarea problemei este de competența Sfântului Sinod prin Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, Prea Fericitul Părinte Patriarh propune înscrierea acesteia pe ordinea de zi.

Ca urmare, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înscrierea pe ordinea de zi a temeiului nr. 436/1993.*

— *Procesul verbal din 16 ianuarie 1993, al Adunării eparhiale extraordinare, pentru organizarea Mitropoliei ortodoxe române din Berlin, pentru diaspora europeană și repartizează problema, pentru studiere, Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină.*

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist dispune apoi o pauză pentru a permite Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină să studieze problema respectivă și să întocmească referatul în cauză pentru plenum Sfântului Sinod.

La reluarea lucrărilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist invită pe Prea Sfințitul Episcop Calinic al Argeșului, raportorul Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină să prezinte referatul privind :

Temei nr. 436/1993 — Procesul verbal din 16 ianuarie 1993, al Adunării eparhiale extraordinare, pentru organizarea Mitropoliei orto-

doxe române din Berlin, pentru diaspora ortodoxă română europeană.

Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, examinând din încredintarea Sfântului Sinod, documentația transmisă, face următoarele constatări, considerații și propuneri :

1. Statutul adoptat și propus de Adunarea eparhială extraordinară pentru organizarea Mitropoliei ortodoxe din Berlin pentru diaspora europeană, dă posibilitatea organizării diasporei ortodoxe române din Europa în mitropolii, arhiepiscopii și episcopii. Această prevedere nu contravine dispozițiilor canonice universale și nici legiuirilor Bisericii Ortodoxe Române.

Întrucât Statutul respectiv asigură cadrul legal-canonic de funcționare a unei noi eparhii ortodoxe române cu sediul la Berlin, fără a prejudicia continuitatea activității actualei Arhiepiscopii ortodoxe române cu sediul în Paris, Comisia propune să se ia act de statutul prezentat.

2. Comisia constată însă că titulatura care s-a atribuit acestei noi eparhii și s-a înscris în statut și în documentele adunării eparhiale extraordinare, nu este în concordanță cu realitățile jurisdicționale ale ei.

De aceea, Comisia consideră că este necesar ca titulatura noii eparhii să fie circumscrisă la realitățile ei jurisdicționale, fără a se extinde pentru toată diaspora ortodoxă română din Europa.

În consecință, Comisia recomandă ca eparhia să-și schimbe titulatura în «*Mitropolia ortodoxă română pentru Germania și Europa centrală*», cu sediul la Berlin, și să modifice corespunzător articolele respective din Statut.

3. De asemenea, Comisia constată că lucrările Adunării eparhiale extraordinare, care au avut loc la 16 ianuarie, la München, s-au desfășurat în concordanță cu prevederile Statutului acestei mitropolii, aprobat de către adunare, precum și în acord cu principiile Statutului de organizare și funcționare al Bisericii noastre, și propune să se ia act de lucrări și să se acorde binecuvântarea pentru organizarea și funcționarea unei eparhii în Germania, cu titulatura modificată corespunzător, așa cum s-a spus mai sus.

4. Constatând că nu s-au creat condițiile pentru ca Sfântul Sinod să se pronunțe în legătură cu îndeplinirea procedurii canonice privind validarea alegerii și hirotonia viitorului ierarh al acestei eparhii, Comisia propune ca până la îndeplinirea acestei proceduri, Sfântul Sinod să încredințeze conducerea Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania și Europa centrală, unui membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

5. Comisia găsește necesar ca Sfântul Sinod să precizeze că Arhiepiscopia ortodoxă română pentru Europa centrală și occidentală își va continua activitatea, cu posibilitatea de reorganizare administrativ-teritorială și în rang corespunzător realităților ei jurisdicționale.

6. În final, comisia propune ca hotărârile pe care Sfântul Sinod le va lua, să fie aduse la cunoștința tuturor factorilor implicați (Comitetul

mitropolitan de coordonare, I.P.S. Mitropolit Augustinos, Patriarhia Ecumenică și tuturor preoților din Arhiepiscopia cu sediul la Paris).

După prezentarea acestor constatări și propuneri au urmat discuții la care au participat mai mulți membri ai Sf. Sinod, precum și P. C. Pr. Simion Felecan, care a dat explicațiile necesare.

În urma discuțiilor purtate în plenul Sfântului Sinod, a explicațiilor date de Pr. Simion Felecan, în acord cu propunerile Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină și cu votul care s-a exprimat, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de lucrările Adunării eparhiale din 16 ianuarie 1993, și acordă binecuvântarea pentru organizarea și funcționarea unei eparhii în Germania cu titulatura «Mitropolia ortodoxă română pentru Germania și Europa centrală», cu sediul la Berlin.*

— *Ia act de Statutul de organizare și funcționare a «Mitropoliei ortodoxe române pentru Germania și Europa centrală», cu sediul la Berlin, urmând ca prevederile acestuia privind titulatura eparhiei să fie reformulate și puse de acord cu realitățile jurisdicționale ale eparhiei și cu titulatura aprobată de Sfântul Sinod, prin alineatul precedent.*

— *Până la îndeplinirea procedurilor canonice și administrative pentru validarea alegerii, instalarea titularului scaunului mitropolitan, Sfântul Sinod, la cererea Pr. Simion Felecan, cu acordul I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, îi încredințează înalt Prea Sfinței Sale conducerea Mitropoliei ortodoxe române pentru Germania și Europa centrală, cu sediul la Berlin.*

— *Potrivit dorinței exprimate de unii preoți din diaspora română europeană, veniți la Patriarhia Română, Arhiepiscopia ortodoxă română pentru Europa centrală și occidentală, cu sediul la Paris, își va continua activitatea urmând a se organiza administrativ, în rang și titulatură, în acord cu realitățile ei jurisdicționale, în vederea alegerii unui nou titular. Preoții din jurisdicția acestei arhiepiscopii vor continua, de asemenea, să activeze la parohiile încredințate, urmând ca până la alegerea noului titular să pomenească la slujbele religioase pe Întăistătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, așa cum s-a hotărât anterior de către Sfântul Sinod.*

— *Hotărârile de mai sus vor fi aduse la cunoștința Comitetului mitropolitan de coordonare al Mitropoliei ortodoxe pentru Germania și Europa centrală, cu sediul la Berlin, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, I.P.S. Mitropolit Augustinos din Bonn, Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol și tuturor preoților din jurisdicția Arhiepiscopiei ortodoxe române pentru Europa centrală și occidentală, cu sediul la Paris.*

Cu acest punct de pe ordinea de zi se încheie ședința de vineri, 22 ianuarie 1994.

Sâmbătă, 23 ianuarie, orele 9,00, la deschiderea ședinței sinodale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist invită pe P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul — vicar patriarhal, raportorul *Comisiei afacerilor externe bisericești*, să prezinte referatele privind temele repartizate pentru examinare.

SECTORUL COMUNITĂȚII EXTERNE

Temei nr. 8340/1992 — Darea de seamă a I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, privind vizita la parohia ortodoxă română din Göteborg-Suedia, cu prilejul târnosirii bisericii parohiale.

Din încredințarea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a dat curs invitației adresată de P. C. Pr. Enache Culai, de a face o vizită pastorală în Suedia, având ca scop principal sfințirea bisericii parohiei ortodoxe, cu hramul «Pogorârea Sfântului Duh și Sfântul Evanghelist Matei», din Göteborg, I.P.S. Sa a fost însoțit de P. C. Pr. Constantin Părvu, vicar patriarhal.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Să se ia act cu mulțumiri de darea de seamă a I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, cu rugămintea cu aceasta să fie completată cu atitudinea comunităților românești din Suedia față de problema diasporei noastre, aflată în discuțiile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.*

Temei nr. 7742/1992 — Darea de seamă a I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului privind activitatea pastoral-misionară și administrativă din cadrul Vicariatului ortodox român de la Vârșeț.

Din darea de seamă prezentată rezultă că și în acest an, Arhiepiscopia Timișoarcii și Caransebeșului a depus strădanii pentru a putea ține trează ilacăra credinței pe acele meleaguri prin : expedierea revistelor teologice din cadrul Mitropoliei, trimiterea de obiecte de cult și cărți de ritual, materiale de colportaj, pastoralele de Paști și de Crăciun etc.

Din cauza situației existente în fosta Jugoslavie nu au putut fi efectuate deplasări la parohiile care au exprimat dorința credincioșilor de a fi vizitate canonic.

Preocupările I.P.S. Mitropolit Nicolae față de românii din Valca Timocului au fost deosebite. În acest sens I.P.S. Sa a adresat un memoriu Sanctității Sale, Patriarhul Pavel, în care a arătat necesitatea de a se da curs aspirației românilor din zonă pentru recunoașterea specificului lor național, dorința de a avea preoții lor și dreptul la folosirea limbii materne. Pentru moment memoriul a rămas fără răspuns.

În cadrul discuțiilor avute I.P.S. Mitropolit Nicolae, luând cuvântul, aduce la cunoștință Sfântului Sinod că pe Valca Timocului trăiesc aproape un milion de români. Aceștia sunt numiți «Vlasi». Nu au dreptul la școli, biserici sau asociații în care să vorbească românește. Sunt tratați de sârbi așa cum îi tratează grecii pe românii macedoneni. O duc

foarte greu. I.P.S. Sa a dat îndrumări celor din cadrul Vicariatului să se ocupe de ei mai mult. La ora actuală s-a fondat o asociație pentru apărarea românilor din Jugoslavia împotriva încercărilor sârbilor de a-i asimila. Aceeași situație grea o au și românii din sudul Dunării precum și aromânii din Grecia. Pentru toți, subliniază I.P.S. Sa, trebuie să facem ceva pentru a le veni în ajutor, mai ales că acum în Europa occidentală s-a înființat o Asociație pentru macedoneni și aromâni, care depun eforturi pentru susținerea și apărarea lor.

I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei amintește de greutățile întâmpinate și de românii de la Vidin, deși au reușit să-și facă o Asociație recunoscută de autoritățile locale de Stat, în măsura posibilităților Mitropolia Olteniei le-a trimis cărți în limba română, dar aceștia au nevoie de ajutor pe toate planurile : cultural-social, moral, spiritual etc.

În urma discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești Sfântul Sinod hotărăște :

— Să se ia act cu mulțumiri de darea de seamă a I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului ;

— Să se studieze posibilitatea unor dialoguri cu Patriarhia Sârbă, în vederea clarificării situației românilor de pe Valea Timocului, în sensul acordării asistenței religioase ;

— Să se acorde acestora, din partea Bisericii noastre, ajutoare constând din : trimiterea cărților de cult în limba română, materiale de colportaj, manuale de studiu etc., așa cum facem pentru frații noștri din Basarabia.

Temei nr. 45/1993 — Darea de seamă a P. S. Episcop Timotei al Aradului privind activitatea Vicariatului ortodox român din Ungaria.

Din lecturarea dării de seamă s-a constatat purtarea de grijă și sprijinul canonic pe care P. S. Episcop Timotei al Aradului le-a avut față de Vicariatul ortodox român din Gyula—Ungaria.

De mai multe ori P. S. Episcop Timotei a vizitat parohiile Vicariatului cu prilejul hramurilor sau la cererea credincioșilor din diverse parohii.

A participat, de asemenea, la adunarea generală din zilele de 26—27 noiembrie, când s-a aprobat noul Statut al Vicariatului.

Luând cuvântul, referitor la această dare de seamă, I.P.S. Mitropolit Nicolae, propune ca pentru românii din Ungaria și Jugoslavia să se creeze o eparhie așa cum au sârbii la Timișoara și la Budapesta (episcopul Danilov). Așa cum sârbii și-au declarat Vicariatul de la Timișoara eparhie, așa și noi putem declara unificarea vicariatelor, iar românii vor ști că au un episcop. Există o convenție din 1936, ce ar putea fi actualizată, în privința unei episcopii la Vârșeț sau dacă nu, la Gyula, întrucât, cu reprezentanții Ungariei, acum s-ar putea trata mai ușor această problemă.

În acest context Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist pune în discuție problema financiară a unei viitoare Episcopii fie la Vârșeț, fie la Gyula, deoarece, așa cum se cunoaște, preoții din ambele vicariate întâmpină mari greutăți în asigurarea salariilor lor.

Având în vedere problemele de ordin material *Prea Fericiitul Părinte Patriarh Teoctist* consideră, ca perspectivă de viitor, numirea unui ierarh misionar, gata să jertfească pentru binele creștinilor noștri, cu reședința eventual, la Izbucl. Acum, mai mult ca oricând, sublinia *Prea Fericirea Sa*, avem nevoie de ierarhi și călugări buni și devotați Bisericii, ascultători și adevărați păstori de suflete.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Să ia act cu mulțumiri de activitatea desfășurată în Vicariatul din Gyula ;*

— *Să se studieze posibilitatea alegerii unui viitor episcop pentru ambele vicariate (Ungaria—Jugoslavia), inițiindu-se, în acest scop, discuții între cele două vicariate, mai întâi, iar după aceea și cu Patriarhia de la Belgrad și cu autoritățile maghiare.*

Temei nr. 7109/1992 -- Scrisoarea I.P.S. Arhiepiscop Adrian din 21 octombrie 1992, privind statutul său actual.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Să se răspundă I.P.S. Arhiepiscop Adrian cu apreciere favorabilă față de dorința de a rămâne în legătură permanentă cu Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.*

— *I.P.S. Sa este așteptat să revină în țară, unde va fi primit frățeste, incredințându-i-se sarcini demne de rangul pe care i l-a acordat Biserica, și unde i se vor crea condiții demne de viață.*

Temei nr. 423/1993 -- Referat privind situația P. S. Episcop Germain și a Episcopiei ortodoxe catolice din Franța.

S-au purtat ample discuții referitoare la evoluția raporturilor dintre Episcopia ortodoxă-catolică din Franța și Biserica Ortodoxă Română, de-a lungul anilor ca și atitudinea P. S. Episcop Germain față de înțelegerile și protocoalele stabilite.

Luând în considerare discuțiile purtate pe marginea acestui referat, și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Să se mențină hotărârea Sfântului Sinod nr. 2803 din 19—20 iunie 1992, care prevede : «Se retrage definitiv jurisdicția canonică a Bisericii Ortodoxe Române, Prea Sfințitului Episcop Germain și eparhiei pe care o conduce, prin aceasta episcopul fiind oprit de la exercitarea oricărei funcții episcopale, orice altă corespundență în această problemă cu Prea Sfinția Sa nemaifiind luată în considerare. Preoții sau comunitățile din cadrul eparhiei respective, dacă vor dori să rămână în legătură canonică cu Ortodoxia universală se vor adresa jurisdicțiilor ortodoxe locale».*

— *Cele de mai sus se vor aduce la cunoștință P. S. Episcop Germain, Consiliului episcopal al Episcopiei ortodoxe-catolice din Franța și preoților aparținând acesteia, precum și celorlalte Biserici Ortodoxe surori.*

Temei nr. 335/1993 — Scrisoarea de mulțumire a Comitetului național român pentru UNICEF privind participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la manifestările organizate în anul 1992 de acest for.

În scrisoare sunt adresate mulțumiri *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* și membrilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, pentru tot sprijinul acordat Comitetului național român pentru UNICEF și activităților desfășurate de acesta.

În cadrul discuțiilor avute în plenul Sfântului Sinod *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* remarcă activitatea benefică depusă de UNICEF în vederea cultivării în viața copiilor, adolescenților și educatorilor neamului nostru, a autenticelor valori morale și spirituale.

În urma discuțiilor, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Să se ia act și să se continue sprijinirea de către eparhii a activității pe care o desfășoară UNICEF în țara noastră.*

Temei nr. 8257/1992 — Participarea P. C. Pr. Dumitru Popescu la festivitățile aniversării a 50 de ani de la înființarea Facultății de teologie din Atena-Grecia, 6—8 noiembrie 1992.

La propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act de participarea P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu la manifestările organizate la Atena, în cadrul Bisericii Ortodoxe a Greciei ;*

— *Să se continue activitatea de reprezentare a Bisericii Ortodoxe Române în cadrul relațiilor pan-ortodoxe.*

Temei nr. 7220/1992 — Participarea P. C. Pr. Prof. Constantin Galeriu la al XIII-lea Congres teologic, Tesalonic-Grecia.

În perioada 10—14 noiembrie 1992, și-a desfășurat lucrările, la Tesalonic, al XIII-lea Congres teologic organizat de Mitropolia Tesalonicului, la care a participat, din partea Bisericii Ortodoxe Române, P. C. Pr. Prof. Constantin Galeriu.

La propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act de participarea P. C. Pr. Prof. Constantin Galeriu la manifestările organizate în cadrul Bisericii Ortodoxe a Greciei, la Tesalonic ;*

— *Să se continue activitatea de reprezentare a Bisericii Ortodoxe Române în cadrul relațiilor pan-ortodoxe.*

Temei nr. 7007/1992 — Dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Ortodoxe Orientale.

Dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Ortodoxe Orientale, inițiat în 1964, a ajuns, prin adoptarea celei de a doua De-

clarații comune, redactată de Comisia mixtă de dialog întrunită la Chambésy (23—28 septembrie 1990), la un acord doctrinar de principiu privitor la toate aspectele dogmei hristologice, lucru care a fost comunicat și Bisericii Ortodoxe Române.

În urma analizei făcute în ședința din 2—3 mai 1991, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a recomandat Bisericii Ortodoxe surori ca procesul de reconciliere dintre cele două familii de Biserici să fie finalizat prin ridicarea reciprocă a anatemei, într-un cadru public și solemn.

La 23 august 1992, Sanctitatea Sa Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, a adresat Prea Fericitului Patriarh Teoctist o scrisoare, prin care comunica în mod oficial, pe de o parte, decizia interortodoxă referitor la finalizarea dialogului teologic ortodox-vechi oriental, iar, pe de altă parte, consideră ca necesară reconvocarea Comitetului interortodox pentru acest dialog teologic, în vederea analizării acelor aspecte de ordin practic bisericesc, administrativ și pastoral, care au rămas încă neclarificate. În acest sens, Biserica noastră este solicitată să-și exprime poziția sa în legătură cu finalizarea respectivului dialog teologic.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se acceptă cuprinsul Declarației de acord asupra dogmei hristologice, emisă la cea de-a III-a întrunire a Comisiei mixte de dialog ortodoxe-vechi oriental (Chambésy, septembrie 1990), ca fiind o primă etapă benefică și binecuvântată în procesul de finalizare a dialogului ;*

— *Să se comunice Sanctității Sale Patriarhului Bartolomeu I al Constantinopolului că :*

a) *Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române este de acord cu reconvocarea Comitetului interortodox pentru acest dialog teologic, în vederea studierii și clarificării tuturor punctelor teologice, liturgice, administrative și practice rămase încă de rezolvat ;*

b) *Sfântul Sinod al Bisericii noastre își exprimă speranța și convingerea că atât hotărârile deja luate, ca și cele la care se va ajunge în urma discuțiilor din cadrul respectivului Comitet, vor fi puse în aplicare cât mai curând posibil ;*

c) *Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române consideră că ridicarea anatemei pronunțate de către Sfinții Părinți ai sinoadelor ecumenice să fie făcută printr-o hotărâre pan-ortodoxă, într-un cadru solemn.*

Temei nr. 7478/1992 — Hotărârea Sinodului Bisericii Angliei referitoare la hirotonia femeilor.

În ședința Sinodului său general din 11 noiembrie 1992, Biserica Angliei a luat hotărârea de a hirotoni ca preoți și femei. Reacțiile față de această decizie au fost diverse, producându-se chiar demisii ale unor episcopi și preoți anglicani.

Încă de la întrunirea de la Moscova a Comisiei mixte de dialog ortodoxo-anglican (1976) s-au ivit dificultăți serioase în procesul de apropiere dintre cele două Biserici, din cauza intenției Bisericii Angliei de a promova femeile în ierarhia bisericească.

În urma discuțiilor purtate pe această temă și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Comisia pentru dialogul ortodoxo-anglican din cadrul Bisericii Ortodoxe Române să alcătuiască un studiu în vederea adoptării unei poziții oficiale a Bisericii noastre privitor la decizia Bisericii Angliei de a hirotoni ca preoți și femei.*

Temei nr. 6270/1993 — Participarea P. C. Pr. Prof. Dumitru Abrudan la Consultația Grupului de dialog creștino-iudaic, Geneva-Elveția, 22—26 octombrie 1992.

Reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române a vorbit, în intervențiile sale, despre spiritul de toleranță și relațiile de colaborare existente între Biserica noastră și celelalte comunități creștine sau necreștine din România. Atunci când au apărut, totuși, stări tensionate, ele au fost generate de practicile prozelitiste ale unor secte, îndreptate împotriva Bisericii noastre.

În urma prezentării referatului și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act de participarea reprezentantului Bisericii noastre la Consultația Grupului de dialog creștino-iudeu, de la Geneva, 22—26 octombrie 1992.*

Temei nr. 6261/1992 — Conferința internațională «Libertatea de conștiință și religia», Varșovia, 5—10 octombrie 1992, la care a participat Ierom. Dimitrie Irimia.

Temei nr. 7879/1992 — Seminar CSCE : «Dimensiunea umană în problema toleranței», Varșovia 16—20 noiembrie 1992, la care a participat P. C. Pr. Neculai Buga.

În urma prezentării referatelor, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act de participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la manifestările menționate.*

Temei nr. 134/1993 — Vizitele făcute Patriarhiei Române de către : Mgr. J. L. Tauran, secretar al Secției pentru raporturi cu statele din partea Vaticanului, și Card. A. L. Trujillo, președintele Consiliului pontifical pentru familie.

În ultima parte a anului 1992, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit vizita a doi reprezentanți ai Vaticanului : Mgr. Jean-Louis Tauran, secretar al Secției pentru raporturi cu statele din partea Vaticanului, precum și pe Mgr. Card. Alfonso Lopez Trujillo, președintele Consiliului pontifical pentru familie.

În cadrul primei întâlniri, ce a avut loc la 5 noiembrie 1992, au fost abordate probleme de interes comun.

În discuțiile purtate cu acest prilej, accentul a fost pus pe relațiile dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică, relații aflate în impas din cauza problemei uniaticismului. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a subliniat faptul că această problemă nu poate fi soluționată decât în spiritul respectului libertății de conștiință a credincioșilor, care sunt singurii în măsură să decidă asupra patrimoniului comunităților aflate în litigiu. De aceea, apelul la instanțe civile făcut de uniți pentru rezolvarea problemelor patrimoniale reprezintă o practică neloială a acestora.

În același context, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a precizat că activitatea de evanghelizare va trebui făcută în spirit frățesc, în libertate și adevăr, excluzându-se în totalitate orice acțiune prozelitică.

P. S. Episcop Justinian al Episcopiei ortodoxe române a Alaramuresului și Sătmăruului a susținut necesitatea inițierii unor convorbiri între membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cu parlamentari, pentru a le pune la dispoziție documentația necesară unei mai bune edificări în problemele care privesc Biserica Ortodoxă Română.

P. S. Episcop Andrei al Alba Iuliei a afirmat că agresiunea uniților împotriva ortodocșilor continuă, în ciuda tuturor apelurilor noastre la dialog sincer.

Cea de-a doua vizită făcută *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, la 23 decembrie 1992, a fost aceea a Card. Alfonso Lopez Trujillo, președintele Consiliului pontifical pentru familie, împreună cu nunțial papal la București, Mgr. John Bucovsky și Mgr. Ioan Robu, arhiepiscopul romano-catolic de București.

Discuțiile s-au axat pe problematica foarte complexă, dar actuală, a modalităților specifice prin care Bisericile creștine pot acționa în vederea apărării vieții, ca dar al lui Dumnezeu, cu referire, în special, la problema avortului.

Alte teme abordate cu acest prilej au fost: problema secularizării; tema educației religioase în școlile de stat; modalitățile de apărare a valorilor creștine ale familiei; dificultățile financiare ale Bisericii noastre, ce îngreuează activitatea sa misionar-filantropică; problemele ridicate de prozelitismul sectar agresiv desfășurat de unele grupări creștine sau necreștine etc.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— *Se ia act de vizitele efectuate Bisericii Ortodoxe Române de către Mgr. Jean-Louis Tauran, secretar al Secției pentru raporturi cu statele din partea Vaticanului și de către a delegație a Va-*

ticanului, condusă de Card. Alfonso-Lopez Trujillo, președintele Consiliului pontifical pentru familie.

Temei nr. 7873/1992 — Reactualizarea componenței Comisiilor pentru relații bisericești și dialog teologic ale Bisericii Ortodoxe Române.

Biserica Ortodoxă Română desfășoară, la nivel internațional, o activitate importantă și multiplă, atât în domeniul relațiilor ecumenice, prin inițierea unor dialoguri teologice cu celelalte Biserici creștine, cât și printr-o colaborare teologică intensă cu alte organizații ecumenice internaționale, precum și cu alte organisme religioase.

În acest sens, conform hotărârilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, luate după caz, s-a constituit și aprobat componența Comisiilor Bisericii noastre, care să pregătească aceste dialoguri și colaborări teologice.

Având în vedere faptul că, de la constituirea respectivelor comisii, au trecut mai mulți ani, se resimte necesitatea reactualizării acestora.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Să se reactualizeze componența comisiilor pentru relațiile bisericești și dialog teologic, respectiv colaborare teologică, ale Bisericii Ortodoxe Române.*

— *Să se probeze constituirea unui Comitet restrâns în cadrul fiecărei Comisii de dialog, formată din membri ai respectivelor comisii, cu domiciliul în București, pentru a putea analiza acele aspecte ale dialogurilor care necesită o consultare imediată.*

Epuizându-se examinarea problemelor înscrise pe ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist mulțumește membrilor Sfântului Sinod pentru participarea la ședință și pentru contribuția adusă la soluționarea problemelor dezbătute, adresându-le rugămintea de a urmări îndeaproape aducerea la îndeplinire a hotărârilor luate.

În încheiere, Prea Fericirea Sa declară prorogată sesiunea sinodală pe anul 1993.

Se rosteste rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat».

Drept pentru care se încheie prezentul proces-verbal.

**PREȘEDINTELE SFÂNTULUI SINOD,
† TEOCTIST**

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SECRETARUL SFÂNTULUI SINOD,

**† EPISCOP NIFON PLOIȘTEANUL
VICAR PATRIARHAL**

LUCRĂRILE ADUNĂRII NAȚIONALE BISERICEȘTI

(SUMARUL ȘEDINȚEI DE LUCRU DIN 20 IANUARIE 1993)

În conformitate cu prevederile art. 22 și 30 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale art. 5 și 59 din Regulamentul organelor centrale din Patriarhia Română, pe temeiul convocării nr. 6970/1992, membrii, clerici și mireni, delegați ai celor 19 eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române în Adunarea Națională Bisericească, s-au întrunit în ședință ordinară de lucru la 20 ianuarie 1993, pentru încheierea sesiunii pe anul 1992, în sala de ședințe a reședinței patriarhale din București.

— La ora 9,00 s-a oficiat slujba Te-Deum-ului în catedrala patriarhală de către P. S. Episcop al Oradei, împreună cu un sobor de preoți și diaconi, în prezența *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, a membrilor Sfântului Sinod, a membrilor, clerici și mireni, delegați în Adunarea Națională Bisericească, consilieri patriarhali și credincioși aflați în catedrala patriarhală.

După Te-Deum, membrii Adunării Naționale Bisericești au trecut în sala de ședințe a reședinței patriarhale.

— Patrivit uzanței, la ora 10,00, o delegație de membri ai Adunării Naționale Bisericești, invită pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* să prezideze lucrările Adunării Naționale Bisericești. Însoțit de II. PP.SS. Mitropoliți, *Prea Fericitul Părinte Patriarh* intră în sala de ședințe.

Ținându-și scaunul prezidențial, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* procedează la constituirea secretariatului, invitând pe secretarii aleși ai Adunării Naționale Bisericești să ia loc în biroul secretariatului; *P. C. pr. Alexandru Hotăran*, protoiereu de Deva (Episcopia Aradului), secretar general, *Dl. avocat Ioan Morariu* (Arhiepiscopia Sibiului) și *Dl. Prof. Gheorghe Ionescu* (Episcopia Buzăului) — secretari.

La invitarea *Prea Fericitului Părinte Patriarh-Președinte P. C. Prot. Alexandru Hotăran*, secretarul general al Adunării Naționale Bisericești, face apelul nominal.

La apelul nominal se constată :

— *Prezența pentru prima dată la lucrările Adunării Naționale Bisericești a P. S. Episcop Petru de Bălți și locțiitor de mitropolit al Mitropoliei Basarabiei*, ca membru al Sfântului Sinod în baza *Actului patriarhal și sinodal* de reactivare a Mitropoliei Basarabiei, autonomă (de stil vechi), sub oblăduirea Patriarhiei Române, însoțit de P. C. Pr. Petru Buburuz, decanul Facultății de Teologie din Chișinău.

Momentul este primit cu entuziasm de toți cei prezenți, ovaționându-se îndelung.

Se mai constată, de asemenea, că Arhiepiscopia Bucureștilor a delegat în locul Acad. Caius Iacob, decedat, pe Dl. prof. univ. dr. acad. Virgil Cândea, iar Arhiepiscopia Clujului a delegat pe P. C. Pr. Constantin Bradea, în locul P. C. Pr. Liviu Ștefan, fost vicar administrativ, căruia i-a fost retras mandatul.

Cei doi delegați și-au depus mandatele în vederea validării.

Constatându-se prezența regulamentară a membrilor Adunării Naționale Bisericești, *Prea Fericitul Părinte Patriarh-Președinte* declară deschisă ședința de lucru a sesiunii ordinare pe anul 1992, adresând, în acest sens, un cuvânt în care punctează câteva gânduri și simțăminte de referință la viața și lucrarea Bisericii Ortodoxe Române desfășurată în anul care a trecut (1992), sub oblăduirea Sfântului Duh, și în comuniune de rugăciune și lucrare cu clerul și credincioșii acestei Biserici.

«Este un mare dar al Bisericii noastre — spune Prea Fericirea Sa — un mare dar al strămoșilor noștri, pe care ei ni l-au lăsat, pentru ca în această împreună-lucrare, ce trece de însemnătatea clipei și a spațiului, să putem exprima, numai laolaltă, voia Duhului Sfânt pentru lucrarea cea dreptmăritoare și ziditoare de cugete și de suflet a Bisericii noastre...».

În contextul acestui adevăr dumnezeiesc, și permanent valabil, trebuie înțeles și tratat fenomenul de la Pucioasa, ca și alte fenomene ce s-au întâmplat în decursul timpului celor două mii de ani de creștinism. «Vom reuși, împreună și cu ajutorul Duhului Sfânt, să aducem liniște și pace în sufletele acelor creștini care sunt atât de râvnitori pentru dreapta credință, încât uneori pot să și greșească, nu cu intenția de a greși, ci cu gândul de a căuta ceva superior...».

«Nu trebuie să ne intimidăm de nimic, nu trebuie să ne fie frică de nimic, căci Mântuitorul Hristos, care L-a biruit pe vrăjmașul și a învins moartea, ne-a spus : «Nu vă temeți» (Matei 28, 10). Să ne punem deci nădejdea în vrerea lui Dumnezeu și în lucrarea Sfântului Duh, în Sfânta noastră Biserică».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a evocat, apoi, clipele de bucurie și strălucire simțite și trăite de Biserica noastră, prin realizarea importantului eveniment istoric al reactivării istoricei Mitropolii a Basarabiei, ca mitropolie autonomă sub oblăduirea Patriarhiei Române, fapt pentru care P. S. Episcop Petru de Bălți, locuitor de mitropolit al acestei Mitropolii, participă ca membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la prezenta sesiune anuală de lucru a acestui organ central deliberativ din Patriarhia Română, însoțit de P. C. Pr. Petru Buburuz, decanul Facultății de teologie din Chișinău.

În continuare, Prea Fericirea Sa omagiază figurile celor doi vrednici ierarhi din Ardeal, I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Clujului și P. S. Episcop Vasile al Oradiei, trecuți recent la Domnul, apreciindu-i ca mari bărbați ai zilelor noastre, cu dimensiuni de gândire, de lucrare și de pastorație, asemenea marilor părinți ai Bisericii românești...».

La sfârșit, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* precizează că dările de seamă, ce urmează să fie prezentate, sunt o oglindă vie a unei activități intense și cu responsabilitate și a unor realizări sau lucrări bune pentru Biserica noastră. Cităm : «Noi temelii de lăcașuri sfinte ; noi restaurări de biserici ; strădani pentru salarizarea preoților, pentru restituirea lunurilor bisericesti și multe altele ; apoi prezența zi de zi, săptămână de săptămână, a ierarhilor, a protopopilor și a preoților în mijlocul credincioșilor. Toate acestea au însemnat risipă de energie,

răbdare și tact. Făcând apel la îngăduință și solicitudinea membrilor Adunării Naționale Bisericești, Prea Fericitul Părinte Patriarh și-a exprimat nădejdea că, de bună seamă, referatele vor fi întregite, ca întotdeauna, cu noi propuneri, spre noi împliniri de muncă și de viață».

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh-Președinte* invită pe secretarul general al Adunării să dea citire componenței comisiilor permanente de lucru ale Adunării Naționale Bisericești, cărora li se reparațizează lucrările sectoarelor Administrației Patriarhale pentru studiere și examinare, precum și pentru întocmirea referatelor, în care scop Prea Fericirea Sa suspendă ședința.

La reluarea lucrărilor Prea Fericitul Părinte Patriarh-Președinte, invită mai întâi pe P. C. Pr. Vasile Chițu (Episcopia Argeșului), să prezinte referatul *Comisiei de validări și petițiuni* (temei nr. 345/1993), în care, după motivarea și examinarea mandatelor depuse la secretariatul Adunării Naționale Bisericești, se propune spre aprobarea plenului Adunării validarea alegerii ca membri în Adunarea Națională Bisericească, a D-lui Prof. Acad. dr. Virgil Cândea, delegat din partea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor și a P. C. Prot. Constantin Bradea, delegat din partea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Clujului.

La discuții, ca răspuns la intervenția P. C. Pr. Raul Roșniță (Episcopia Romanului și Hușilor), președintele Comisiei de validări și petițiuni, de a se explica motivul retragerii mandatului de delegat în Adunarea Națională Bisericească a P. C. Pr. Liviu Ștefan, fost vicar administrativ al Arhiepiscopiei Clujului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a făcut următoarele precizări :

Adunarea eparhială are latitudinea de a încredința (art. 94 Statut și 109 din Regulamentul pentru funcționarea organelor deliberative), după cum și cea de a retrace mandatul de delegat al unui membru al său în Adunarea Națională Bisericească (conf. art. 99 din Statut ; art. 120, lit. «s» din Regulamentul organelor centrale din Patriarhia Română).

Consiliul Național Bisericesc studiind problema, în urma contestației Pr. Liviu Ștefan, și-a însușit motivele invocate de Adunarea eparhială din Cluj din 26 noiembrie 1992, considerând hotărârea luată ca statutară și regulamentară și, în consecință a respins contestația P. C. Pr. Liviu Ștefan, ca neîntemeiată.

În urma celor arătate în referatul Comisiei de validare și petițiuni și a lămuririlor date de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Adunarea Națională Bisericească aprobă validarea alegerii ca membri în Adunarea Națională Bisericească a D-lui Prof. Acad. Dr. Virgil Cândea, delegat din partea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor și a P. C. Pr. Constantin Bradea, delegat din partea Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Clujului.

În continuare, în urma propunerii făcute de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, plenul Adunării Naționale Bisericești hotărăște ca discuțiile asupra tuturor referatelor privind activitatea sectoarelor Administrației Patriarhale, să aibă loc după prezentarea acestora de către raportorii comisiilor permanente.

Intrucât Comisia organizatorică nu a avut de prezentat nici un referat, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist invită pe raportorul *Comisiei bisericești*, P. C. Pr. Lucian Augustin (Episcopia Oradiei), să prezinte referatele Comisiei respective asupra dărilor de seamă repartizate pentru studiere.

1. *Darea de seamă a Sectorului I al Administrației Patriarhale* — Cancelaria Sfântului Sinod (condus de P. C. Pr. Constantin Pârveu, vicar administrativ), în care activitatea internă a Bisericii Ortodoxe Române, pe anul 1992, este structurată în trei părți :

In partea I — evenimente bisericești deosebite :

a) Canonizarea și proclamarea de sfinți români, înscriși în calendar și cu cinstită în întreaga Biserică Ortodoxă Română ; proclamarea generalizării cultului sfinților români canonizați între 1950—1955 și a altor sfinți, români și de alt neam, deja cinștiți de alte Biserici ; instituirea și proclamarea Duminicii sfinților români, în duminica a doua după Rusalii (*Tomosul sinodal* din 19—20 iunie 1992) ;

b) Reactivarea istoricei Mitropolii a Basarabiei, autonomă (de stil vechi), sub oblăduirea canonică a Bisericii Ortodoxe Române (*Actul sinodal și patriarhal* din 19 decembrie 1992) ;

c) Încetarea din viață a P. S. Episcop Dr. Vasile al Oradiei (10 iulie 1992) și a I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Clujului (3 noiembrie 1992) ;

d) Alegerea și instalarea P. S. Episcop Dr. Ioan Mihălțan, în scaunul vacant de episcop al Oradiei (24 septembrie și 25 octombrie 1992) și alegerea P. S. Arhieru-vicar Gherasim Vrânceanu ca episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, cu titulatura «Putneanul» (20 iunie 1992) ;

e) Acordarea titlului de «membru de onoare» al Academiei Române membrilor Sfântului Sinod : I.P.S. Mitropolit dr. Antonie al Ardealului, I.P.S. Mitropolit Dr. Nestor al Olteniei, I.P.S. Mitropolit Dr. Nicolae al Banatului, P. S. Episcop Emilian Birdaș ; alegerea P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, ca membru al Academiei Române ;

f) Activitatea organelor centrale bisericești ;

g) Îndrumarea lucrării pastorale și misionare a clerului ;

h) Viața religioasă și morală a clerului și credincioșilor ;

i) Viața monahală în Biserica Ortodoxă Română ;

j) Grija pentru locașurile de cult.

Partea a doua a dării de seamă este închinată prezentării învățământului teologic, în cele opt școli de cântăreți bisericești, 18 seminarii teologice liceale și în cele 24 facultăți de Teologie-Pastorală, Teologie-Litere și Teologie-Asistență socială, care funcționează în cele 12 centre universitare.

In partea a treia a dării de seamă, se relevă activitatea în concret a salariaților Cancelariei Sfântului Sinod, a Cabinetului patriarhal, a Corpului de inspecție și control, a Serviciului personal și registratură, a Oficiului juridic, a Arhivei, a Bibliotecii Sfântului Sinod și a Cabinetului medical.

2. *Darea de seamă a activității Sectorului III A. P.* — *Relații externe bisericești. Presă și comunități. Predarea religiei în școlile de Stat*

(condus de P. C. Consilier patriarhal Ioan Sauca), prezentând relațiile Bisericii Ortodoxe Române, pe anul 1992, cu Bisericile, Confesiunile și organizațiile creștine internaționale, activitatea Biroului de presă și **Comunicații** și o succintă evaluare a predării religiei în școlile de Stat.

3. Darea de seamă asupra activității Sectorului V.A.P. — Comunități ortodoxe române externe și schimbul de burse pentru studii în străinătate (condus de P. C. Pr. Consilier patriarhal Gheorghe Bogdan), înregistrând următoarele probleme: Configurația actuală a diasporei ortodoxe române; Reactivarea Mitropoliei Basarabiei, autonomă (de stil vechi), sub oblăduirea Patriarhiei Române (prin *Actul sinodal și patriarhal* din 19 decembrie 1992); Grija manifestată de Patriarhia Română față de această Mitropolie și pentru activitatea comunităților ortodoxe române de peste hotare; Schimbul de teologi cu Biserici și organizații creștine din străinătate, pentru specializare; Problema activității Episcopiei ortodoxe catolice din Franța; Sprijinul material și moral al Patriarhiei Române acordat celor peste 40 de asociații social-caritative de la noi din țară.

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* invită pe P.C. Prot. Alex. Hotăran (Episcopia Aradului) să prezinte, în calitate de raportor al *Comisiei culturale*, referatele Comisiei asupra dărilor de seamă repartizate și anume:

1. *Darea de seamă a activității Sectorului Editură și Tipografie al Institutului Biblic, pe anul 1992* (condus de P.C. Pr. Consilier patriarhal Sabin Verzan):

a) *Planul de editură și tipărire realizat:*

Peste un milion de cărți și broșuri: *Biblia, Mica Biblie, Noul Testament cu psalmii*, cărți de cult: *Ceaslovul, Psaltirea, Aghiazmatarul, Molitfelnicul, Acatistierul, Învățătura de credință creștină ortodoxă, Cântările Sfintei Liturghii*. Cărți de rugăciun: din operele Sfinților Părinți: Eusebiu de Cezareea, *Scrieri, II*; Sf. Chiril al Alexandriei, *Scrieri, I*; Sf. Macarie Egipteanul, *Scrieri, I*; Boethius și Salvianus; Cărțile Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist: *Slujind altarul străbun și Pe treptele slujirii creștine*, vol. VI; Manuale teologice: *Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Dreptul canonic*, vol. II; revistele bisericești centrale și mitropolitane, calendare de perete, icoane etc.;

b) *Contul de beneficii* (8.481.859 lei);

c) *Bilanțul* (la activ și pasiv = 118.172.043 lei) și conturile de ordine și evidență (21.542 lei);

d) *Proiecte pentru anul 1993*; Continuarea tipăririi: *Bibliei, Mica Biblie, Psaltirea, Noul Testament, Sfinții Părinți*, cărți de cult, manuale teologice; Îmkinutătirea conținutului revistelor centrale bisericești, prin colaboratori de valoare, tematici privind necesitățile misionare și pastorale ale Bisericii noastre, cât și relațiile interconfesionale și internaționale ale Patriarhiei Române.

2. *Darea de seamă a Sectorului «Ateliere» al Institutului Biblic pe anul 1992* (condus de P.C. Pr. Consilier Patriarhal Constantin Bădescu):

— Activitatea sectorului pe secții (în procente de producție-marfă : 103 % și de productivitatea muncii : 100 %).

— Executarea bugetului (Venituri : 87.118.000 lei ; Cheltuieli : 86.513.000 lei ; Excedent : 605.000 lei) ;

— Bilanțul (la activ și pasiv : suma de 123.800.131) și conturile de ordine și evidență (129.799 lei) ;

— Contul anual de beneficiu net (5.297.979 lei) ;

— Depășirea prevederilor din bugetul pe 1992 (cauze : indexările și majorările salariilor, contribuțiilor de asigurări sociale, ajutorului de șomaj, majorarea prețurilor și tarifelor la materii prime, materiale și prestărilor de serviciu, pe 1992).

După citirea acestor referate, *Prea Fericitul Părinte Teoctist* invită, în continuare, pe P.C. Pr. Grigore Petrache, raportorul *Comisiei economico-financiară*, să citească referatul acestei comisii :

1. *Darea de seamă a activității Sectorului II A.P. — economico-financiar pe anul 1992* (condus de P.C. Pr. Consilier patriarhal Constantin Popescu și Dl. Mircea Ionescu, contabil șef) ;

a) Raportul informativ al Sectorului economic al Administrației Patriarhale (pe compartimente), în anul 1992 :

— Fondul Central Misionar (Venituri : 24.000.000 lei ; cheltuieli : 23.800.000 lei ; sold 200.000 lei) ;

— Fondul Solidarității Creștine (venituri : 1.500.000 lei ; cheltuieli : 1.100.000 lei ; sold : 400.000 lei) ;

b) Bilanțul preliminar al Administrației Patriarhale (la activ și pasiv suma de 174.057.358,19 lei, cu un excedent de 654.000 lei).

2. *Darea de seamă a activității Casei de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române pe anul 1992* (condusă de P.C. Pr. Director Miron Mihuț).

a) Raportul informativ pe anul 1992, cu principalele activități : economică și financiară ; de control financiar intern, de stabilire a pensiilor, de asistență și protecție socială, sanitar-medicală, de odihnă și tratament.

b) Contul de execuție bugetară la finele anului 1992 (venituri : 862.129.658 lei ; cheltuieli : 851.258.418 lei ; excedent : 10.871.240 lei).

În sfârșit, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* invită pe P.C. Pr. Tiberiu Dan (Arhiepiscopia Timișoarei), raportor al *Comisiei bugetare*, să dea citire referatului acestei comisii :

— *Proiectul bugetului de venituri și cheltuieli al Administrației Patriarhale și instituțiilor anexe pe anul 1993*, totalizând (la venituri și cheltuieli) suma de 538.270.000 lei.

După prezentarea și audierea referatelor Comisiilor permanente, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* dă curs, conform hotărârii plenului Adunării Naționale Bisericești, luărilor de cuvânt, în ordinea anunțării, din care reținem :

I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, care punctează următoarele probleme :

— Editarea și tipărirea lucrării D-nei Iulia Drăguțoiu, «*Limbajul mimico-gestional*», cu cheltuiala Arhiepiscopiei Sibiului, o carte de mare utilitate pentru surdo-muți ;

— Inițierea, ca experiment, a unui fond financiar (peste 2 milioane până acum), din donații benevole ale clerului din Arhiepiscopia Sibiului, cu scop filantropic (ajutorarea de bolnavi, handicapați etc.);

— O prezentare detaliată asupra *Actului sinodal și patriarhal* de reactivare a istoricei Mitropolii a Basarabiei, autonomă de (stil vechi), sub oblăduirea Bisericii Ortodoxe Române, ca o repunere a unui adevăr istorico-canonic (cu date și exemplificări din viața și lucrarea ei vitregită; despre împlinirea tuturor condițiilor statutare și regulamentare de reactivare a ei, și despre netemeinicia reacțiilor negative de astăzi, față de acest adevăr istorico-canonic al existenței și continuității acestei mitropolii autonome și cu apartenență românească).

Dl. Prof. Alexandru Firescu (Craiova) își exprimă satisfacția pe care o trăiește de fiecare dată când ia parte la ședințele Adunării Naționale Bisericești, apreciind în mod deosebit activitatea rodnică și exemplară a Bisericii Ortodoxe Române, (exprimată concret în referatele comisiilor permanente ale acestui for suprem). La această lucrare exemplară, consideră că o contribuție de seamă a avut-o și Biserica Olteniei, prin multiplele ei acțiuni cultural-misionare (cu exemplificări) și altele în perspectivă.

La finele cuvântului său, vorbitorul a cerut, cu respectul cuvenit, să se precizeze plenului Adunării Naționale Bisericești, motivul retragerii mandatului de membru al Adunării Naționale Bisericești Pr. Liviu Ștefan și care este punctul oficial de vedere al Bisericii Ortodoxe Române, în legătură cu ce se întâmplă la Pucioasa.

1. În legătură cu situația P.C. Pr. Liviu Ștefan, fost vicar administrativ al Arhiepiscopiei Clujului și membru delegat al acesteia în Adunarea Națională Bisericească, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* reamintește că este vorba de o hotărâre a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Clujului, iar în consecință, Consiliul Național Bisericesc, care a analizat în detaliu contestația P.C. Pr. Liviu Ștefan a constatat că hotărârea eparhiei respective este statutară și conformă cu prevederile regulamentare în vigoare.

2. Cazul de la Pucioasa este un fenomen despre care presa a făcut multă vâlvă și față de care Patriarhia Română a luat atitudine, arătând teologic că el este un fenomen străin teologiei noastre. Nu se știe și nu se poate preciza exact ce vrea acel mănunchi de creștini, care își schimbă de la o zi la alta formularea credinței lor.

Dureros rămâne însă faptul că de existența acestui fenomen este legat și numele unui ierarh al Bisericii Ortodoxe Române, a cărui atitudine urmează a fi analizată în spiritul sfintelor canoane.

Dl. Prof. Mihai Cojocaru (Dunărea de Jos), referindu-se la problema Basarabiei în general și a Bisericii de acolo, în special, evocă evenimente istorice (cu exemplificări), la care apelează în sprijinul, confirmarea și întărirea măsurilor luate pentru refacerea unității de neam și Bisericii a celor de dincolo de Prut. Respinge ideea și diplomația referendumului lansat de cei potrivnici unirii și roagă să se acționeze, în continuare și mai mult, prin ajutorare și contacte cu românii de acolo pentru a fi câștigați la această cauză, de fapt și de drept, românească și bisericască.

Dl. Dr. Paul Blădaru (București) adresează omagiul său și al celorlalți membri ai Adunării Naționale Bisericești (în contextul zilelor de 4 ianuarie, respectiv 7 februarie 1993), personalității *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* oglindită concret și real în referatele ascultate, cu sublinierea că nu puține au fost greutățile și răspunderea purtate pe umerii Prea Fericirii Sale (cu referiri), pentru care motiv propune să fie înconjurat și ajutat cu înțelegere și de acest organ central bisericesc.

De asemenea, elogiază activitatea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și, îndeosebi, «Itinerarul pastoral», care trebuie imitat.

P.C. Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu (București), pune problema unității neamului nostru românesc și al Bisericii Ortodoxe Române, oglindită în realizările nu numai ale trecutului istoric, cât și în cele curente: religia în școală, în perspectivă și în liceu și facultate; încadrarea învățământului teologic în sistemul de Stat, cu avantajele sale; integrarea Casei de Pensii și Ajutoare a Bisericii Ortodoxe Române, în sistemul asigurărilor sociale de stat; reactivarea Mitropoliei Basarabiei, mitropolie autonomă (de stil vechi), sub oblăduirea Patriarhiei Române.

Se referă, de asemenea, la atitudinea Bisericii Ortodoxe Române, fața de așa-zisele «evanghelizări» — în contextul spiritualității ortodoxe, de rugăciune și post, ca și teza «restitutio in integrum», văzută din punct de vedere apusean-catolic și ortodox (cu exemplificări).

Dl. avocat Viorel Cugerean (Arad), se declară, mai întâi, foarte mulțumit de realizările Bisericii Ortodoxe Române pe anul 1992, referindu-se în special la actul din decembrie 1992, privind reactivarea istoricei Mitropolii a Basarabiei. Despre problema Basarabiei aduce în atenție unele aspecte, văzute și trăite în vremea copilăriei sale.

Se mai referă la situația actuală a lucrării de pregătire a slujitorilor bisericești, punându-se accentul mai ales pe latura misionară, absolut necesară în fața ofensivei prozelitiste a neoprotestanților.

Dl. Petre Petria (Craiova), se pronunță, de asemenea, cu elogii la adresa Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a membrilor Sfântului Sinod și a colaboratorilor, pentru mulțimea și varietatea realizărilor obținute de Biserica Ortodoxă Română în anul 1992.

Dl. Prof. Univ. Dr. Acad. Virgil Cândea (București), mai întâi exprimă recunoștință pentru desemnarea și validarea sa ca membru din partea Arhiepiscopiei Bucureștilor în Adunarea Națională Bisericească. Remarcă, apoi, că «Biserica Ortodoxă Română este cea mai veche, cuprinzătoare și stabilă instituție din țară. Orice instituție cu acest rang contribuie la înălțarea și susținerea oricărei puteri. Orice atac împotriva Bisericii urmărește să lovească această țârie...». Salută, apoi, cu satisfacție Actul sinodal și patriarhal de reactivare a Mitropoliei Basarabiei, fiind, cu prioritate, pentru unitatea Bisericii, unitatea duhovnicească.

P.S. Episcop Petru (loctiitor de mitropolit al Mitropoliei Basarabiei): Împărtășește sincere și calde mulțumiri tuturor acelor care au vorbit în această Adunare despre Basarabia, cu referire specială la I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, care — de origine basarabean — cunoaște foarte bine situația de acolo. Mulțumește, de asemenea, Sfântului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, pentru tot ajutorul acordat până acum, dorind ca, în continuare, să se intensifice contactele intelectualilor și la orice nivel cu românii moldoveni de dincolo de Prut, ca să fie lămurii de ce Biserica țin ei, în mod canonic, care este deci Biserica mamă și limba strămoșească.

La încheierea intervențiilor, a luat cuvântul *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, care, după ce a amintit problemele importante ridicate de antevorbitori, aruncând o privire de ansamblu asupra rapoartelor prezentate, precum și asupra intervențiilor membrilor Adunării, mulțumindu-le pentru aprecierile frumoase făcute la adresa activității de la Centrul patriarhal, ca și a acelei de la centrele eparhiale (în multe părți pilduitoare), a spus, ca o concluzie, următoarele: «N-am putut să prezentăm toate aspectele activității noastre, căci lucrarea filantropică, opera caritativă, de pildă și mai ales prezența clerului în spitale, în penitenciare etc., este un domeniu foarte bogat și tot pe atât de greu de prins în cifre». Iar în ce privește răspândirea cuvântului lui Dumnezeu, planul editorial realizat atât în tipografia Patriarhiei cât și în cele ale eparhiilor, cât și în tipografiile de stat și particulare, încât s-a realizat o bogată literatură teologică și religioasă, pusă «la dispoziția preoților noștri pentru îmbogățirea cunoștințelor lor atât de necesare în activitatea de misiune ortodoxă».

Pre Fericirea Sa face și un apel general, în legătură cu Mitropolia Basarabiei de ajutorare materială, nu numai prin cărți de slujbă, ci și prin constituirea unui fond special la fiecare eparhie sau cum se va găsi de cuviință. «Noi, cu prilejul acesta, vom oferi P.S. Episcop Petru un rând de veșminte arhieresti și alte însemne ale unui centru mitropolitan. De asemenea, vom primi, în continuare, elevi și studenți la școlile noastre teologice».

În final, Prea Fericirea Sa supune plenului Adunării Naționale Bisericești propunerea de a se lua act de rapoartele Comisiilor permanente prezentate asupra dărilor de seamă ale activității sectoarelor Administrației Patriarhale, desfășurată în anul 1992, precum și de problemele subliniate, în luările de cuvânt și, în consecință, a-și exprima acordul la propunerile care s-au făcut.

Ca urmare, Adunarea Națională Bisericească hotărăște :

În act de activitatea Bisericii Ortodoxe Române pe anul 1992, înfățișată în dările de seamă ale sectoarelor Administrației Patriarhale și își exprimă acordul cu referatele și propunerile făcute de comisiile permanente ale Adunării Naționale Bisericești.

— În act de modul de înțelegere și măsurile luate de Biserica Ortodoxă Română față de fenomenul religios de la Pucioasa și implicarea P.S. Episcop Irineu Bistrițeanul, vicar al Arhiepiscopiei Clujului, la acest fenomen neortodox.

— În act cu satisfacție de repararea adevărului istorico-canonnic prin reactivarea Mitropoliei Basarabiei, autonomă (de stil vechi), sub oblăduirea Bisericii Ortodoxe Române, având ca întâistătător pe P.S. Episcop Petru de Bălți, ca locțiitor de mitropolit, și exprimându-și, totodată acordul cu Apelul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist de ajutorare materială a ei mai substanțială și la diferite nivele (obiecte, conturi eparhiale etc.).

— Să se continue demersurile și cercetările necesare la orice nivel bisericesc, pentru aplicarea prevederilor legale, în vederea realizării integrale a predării orclor de religie în învățământul de stat ; și totodată să se intensifice opera editorială a manualelor de religie pentru restul claselor școlare (III—VIII).

— În act, cu aprecieri, despre realizările remarcabile ale editurii și tipografiei Institutului Biblic și ale eparhiilor, pe anul 1992 și își exprimă acordul cu planul editorial preconizat de tipografia Institutului Biblic pentru anul 1993 și cu măsurile de îmbunătățire a conținutului revistelor centrale bisericești.

— *Ia act de realizările și greutățile întâmpinate în desfășurarea activității sectorului «Ateliere» al Institutului Biblic, pe 1992, și este de acord cu urgentarea tehnologizării moderne a acestor ateliere, implicit cu accentuarea atenției asupra calității produselor și a posibilităților de desfacere a acestora.*

— *Ia act, cu bucurie, de noua situație juridică a Casei de Pensii și Ajutoare a Bisericii Ortodoxe, prin integrarea sa în sistemul asigurărilor sociale de Stat, în baza Hotărârii guvernamentale nr. 608/28 sept. 1992 și a Protocolului de punere în aplicare, încheiat între Patriarhia Română și Ministerul Muncii și Protecției Sociale.*

Epuizându-se examinarea lucrărilor înscrise în ordinea de zi, *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* declară închisă sesiunea ordinară de lucru a Adunării Naționale Bisericești, pe anul 1992, nu înainte de a adresa cuvenitele mulțumiri participanților pentru prezența, pentru luările de cuvânt, propunerile și întrebările puse, socotindu-le de mare preț și vitale pentru viața și lucrarea de azi a Bisericii noastre.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat».

**PREȘEDINTELE ADUNĂRII NAȚIONALE BISERICEȘTI,
† TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

SECRETAR,
Pr. ALEXANDRU HOTĂRAN

• R E C E N Z I I •

PR. DR. GHEORGHE I. DRAGULIN, IDENTITATEA LUI DIONISIE PSEUDO-AREOPAGITUL CU IEROMONAHUL DIONISIE SME-RITUL (EXIGUUL). Cercetare ortodoxă a unei controversate probleme de istorie a culturii bizantine și a celei străromâne, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1991, 342 p.

Amintind faptul că autorul și-a luat doctoratul în Teologie cu o teză despre importanța eclesiologiei pseudoareopagitice pentru ecumenismul contemporan, putem înțelege mai ușor o mărturisire din carte. Aceasta precizează că noua lucrare a lui, pe care o vom prezenta aici în linii mari cititorilor revistei, a fost elaborată într-un răstimp de aproximativ două decenii.

În calculul de mai sus intră, desigur, și timpul pe care autorul l-a dedicat stabilirii cât mai veridice a biografiei inițiatorului cronologiei *erei creștine* și a strădaniilor sale teologice-canonice în Bizanț și în Roma veacului al VI-lea.

Ambele piste științifice, bătătorite într-un răstimp atât de îndelungat, ne îndreptătesc să așteptăm de la distinsul cercetător o lucrare pe cât de importantă pe atât de actuală.

Pentru a conchide că, dincolo de pseudonimul apostolic întrebuițat, autorul tratatelor mistice pseudoareopagitice este în realitate marele teolog străromân, cercetătorul face unele precizări utile demonstrației care urmează.

Mai întâi — în privința numelui patristic de Dionisie. În afară de convertitul paulin (*Fapte* 17, 34) și de medicul Denis de Paris, el se mai regă-

sește în alte trei cazuri mai deosebite: Dionisie al Corintului (sec. II), Dionisie al Alexandriei († pe la 264), Dionisie Exiguul († pe la 555). Cum au arătat studiile din veacul nostru indeosebi, nici unul dintre primii patru citați nu îndeplinește criteriile reale pentru alcătuirea tratatelor mistice amintite.

Cât privește scitul nostru de la curtea pontificală din Roma, el se pare că stă în centrul problemei pseudoareopagitice și este merit astăzi să-i ofere și rezolvarea, cum am mai precizat.

Pe urmă, cu referire la celelalte numeroase identificări propuse până acum, — peste 25 de cazuri verosimile —, Pr. Gheorghe I. Dragulin le analizează critic și le înlătură pe rând argumentând poziția sa în mod științific.

În concluzia aprecierilor pe care le face asupra filmului identificărilor autorului tratatelor pseudoareopagitice, care au precedat propria-i ipoteză, noul cercetător propune și o clarificare ideologică. Este vorba de delimitarea conținutului noțiunilor cu care au lucrat înaintașii săi. De aceea trebuie înlăturată vechea confuzie dintre neautenticitate (în sensul de fals doctrinar) și pseudonimie, între ficțiune și

artificiu literar, între conţinut ortodox şi plagiat neoplatonic. Amintitele tratate ale văzătorului tainelor cereşti nu conţin abateri de la dreapta credinţă, desi au fost învinuite cel puţin de unilateralizării monofizite. Opera presupusului convertit apostolic este, aşadar, pe de o parte, paradigma tradiţiei calcedoniene şi ortodoxe, iar pe de alta, cronică fidelă a mediului ei istoric şi cultural în care a apărut.

Altă concluzie asupra căreia noii cercetători în areopagitologie vor trebui să mediteze este căteşul micimii de statură a lui Dionisie Smeritul. Prea adesea aceasta a putut da şi sugestia puţinătăţii sale intelectuale în polida smereniei caracteristice.

Cât priveşte însăşi expunerea ipotezei sale, istoricului român procedează foarte metodic. După câteva capitole în care se rememorează stările politice, religioase şi culturale din epocă, ceea ce presupune cu precădere stabilirea raporturilor dintre cele două părţi ale creştinătăţii veacului al VI-lea, trece la formularea argumentelor care se impun pentru fundamentarea tezei sale. Această este, anticipăm, că, drept autor al tratatelor areopagice, trebuie să-l recunoaştem pe Dionisie Smeritul din Tomis.

În întreaga sa lucrare, Pr. Gheorghe I. Drăgulin stabileşte un număr de 22 de argumente. Dintre ele vom analiza aici pe scurt doar pe cele mai evidente.

a) Data sărbătorii Paştelui trădează sigur prezenţa învăţatului străromân la Roma încă din anii de încheiere ai veacului al V-lea. Reflectă epoca disputării aprige dintre cele două facţiuni diferite cu prilejul alegerii pontificale a lui Simah şi a oponentului său, Laurenţiu. În documentele partizane în favoarea celui dintâi, adică în așa-numitele *Falsuri simahiene*, apare de la o vreme cronologia dionisiană în detrimentul tradiţiei «vetus romana». Faptul acesta devine foarte curios, mai ales că atunci spiritele erau atât de bifurcate pe tema zilei de sărbătorire a celui mai mare praznic creştin.

Totuşi toţi erau latini şi greu concepeau să se abată de la tradiţia lor pascală apuseană îndătinată.

După câteva decenii, obsesiile datei pascale se reiau şi cu sporite preocupări doctrinare. Ba, Dionisie Smeritul este invitat oficial de Curia papală să întocmească două referate ştiinţifice în probleme de calendaristică. Autorul nostru medieval se străduieşte, în continuare, să verifice şi să preia pe seama apusenilor elemente de tradiţie pascală alexandrină. Acolo unde aceasta tăcea sau apărea confuză erau cercetate precizările lui Eusebiu al Cezareii şi ale *Sfântului Chiril cel Marc*. De asemenea, savantul străromân a *întreprins reluări personale* ale precizării textelor biblice, îndeosebi din *Exod*.

Toate aceste preocupări ale lui au o legătură directă cu textele pseudo-areopagice. Dintre acestea *Epistola a VII-a* se remarcă printr-o problematică astronomică. Ba, sunt învăţaţi care interpretează piesa aceasta nu numai ca în perfectă concordanţă cu regulile stabilite la Sinodul I ecumenic (Niceea, 325) ci şi ca o expresie a teologiei ştiinţifice teopashite.

Argumentul conchide că, la începutul veacului al VI-lea european, toate aceste cunoştinţe astronomice de tradiţie pascală alexandrină, cu date de simbolism biblic şi cu elemente de istorie bisericească universală nu le putea posedea la acest nivel, atunci, decât Dionisie Exiguul, instruit la Tomis şi la Bizanţ.

b) Tot din cuprinsul acestei părţi a lucrării se mai poate prelua argumentul cunoaşterii şi al respectării canoanelor pentru menţinerea echilibrului vieţii bisericeşti. Se ştie că învăţatul scit a fost influenţat în mod evident de reglementările răsăritene ale *Constituţiilor apostolice*. Lucrarea este anonimă, dar a circulat aproape în întreg spaţiul creştin.

Oricum, în Apus, Dionisie Smeritul s-a remarcat ca editor al canoanelor ecumenice în mai multe versiuni. Dintre acestea, primele piese sunt cunoscute ca «apostolice», de care tot învăţatul dobrogean s-a îngrijit să le traducă în latineşte.

Pe de altă parte, faima lui de învățat canonic era asociată în epocă, adeseori, cu aceea de căutat consilier la centrul pontifical roman. Lăsând de o parte prestigiul său cultural în veacul al VI-lea pe meridiane europene, reprezentanții monahismului trebuiau să-i ceară neapărat consultații. Aceștia se adresau nu numai unui călugăr îmbunătățit (Casiodor și-l amintește așa și după decenii îndelungate de la moartea sa) ci și savantului, cunoscător autorizat al marilor tradiții duhovnicești și canonice din Răsărit și din Apus.

Să nu uităm că în generația lui a trăit și cuviosul Benedict de Nursia, de a cărui inițiativă se leagă înființarea unor mănăstiri de bărbați și de maici.

Cât privește scrierile pseudoareopagite, acestea prezintă cazul lui Demofil, monahul răzvrătit împotriva unui preot ortodox și răvniitor, care nu poate scăpa astfel de rigorile pedepsei canonice.

Pe alte pagini pseudoareopagite se discută competența ierarhului care poate excomunica pe cei care s-au făcut nevrednici de numele de creștin.

Unind cele descrise *la ambii autori*, se poate conchide asupra existenței concepției unei singure persoane.

Aceasta — ne apare verosimil să acceptăm — este învățatul monah Dionisie din Tomis.

c) Combaterea creștină voalată a cultelor de misterii din veacul al VI-lea constituie alt argument al demonstrației ipotezei românești propuse.

Colateral acestui aspect trebuie să avem prezentă în spirit și comparația unor elemente ale sistemului neoplatonic cu învățătura creștină pe care cercetarea de față o prezintă. Nu le vom transcrie aici pe toate. Ne mulțumim doar să reliefăm polemica pseudoareopagitică împotriva admirației pe care Proclus o dobândise în chip sporit la Roma. Autorul creștin pornește de la biografia acestuia. Interpretării lui Marinon că moartea filosofului a fost anunțată printr-un semn ceresc, o eclipsă, i se opun fenomenele cosmice mai presus de fire din crasurile Răstăgării. În realitate, pretinsul ucenic apostolic reliefează importanța semnelor minunate special al întinericului de trei ore față de obișnuita eclipsă de soare din 11 ianuarie 484.

Evident lucru că nu toate argumentele pe care le formulează P. C. Pr. Gheorghe I. Drăgulin au forța probantă a celor de mai sus. Totuși, în întregime, cartea reușește să schițeze viabil profilul spiritual și cultural al autorului căutat, care se structurează astfel după patru aspecte: — formația lui teologică postcalcedoniană și alexandrină, preocupată să combată vechile erezii și apocritele în circulația contemporană;

— configurația filosofică a autorului trebuie să fie localizată la sfârșitul veacului al V-lea, când nu putea fi decât una predominant neoplatonică;

— formația misteriosofică a necunoscutului învățat impune aceeași evidentă a epocii, îndeosebi alianța dintre filosofia păgână și cultele de misterii;

— pregătirea științifică pe care, cu surprindere, o constatăm la marele Pseudo-Areopagit se definește ca o sumă de cunoștințe de astronomie, de filologie veche, — greacă și latină —, de exegeză critică. Ca un tot, ele pot fi admirate în paginile în care autorul se orientează, ortodox, cu aceeași dexteritate în cartea *Exodului* ca și în capitolele *Evangeliei*.

Concluzia finală a cărții este că paternitatea asupra *Corpusului pseudoareopagitic* trebuie să-i fie atribuită și restituită ieromonahului Dionisie Smeritul. În el se găsesc adunate, ca într-un fagure de miere, toate sevele teologiei și ale culturii unui învățat care a iubit și a cercetat cu aceeași ardoare bisericile din Tomis, din Constantinopol și din Roma. Credem că aici nu este vorba de o revendicare subiectivă, de o românizare, cu orice preț, a unui «fondator al evului mediu», pentru că în această carte obiectivitatea științifică te întâmpină de pe orice pagină a ei.

De aceea s-ar putea ca viitorul să valideze, în curând, mai hotărât, multe dintre aserțiunile ipotezei românești asupra celui mai mare teolog al începuturilor noastre culturale, tălmăcitorul genial al trăirii mistice ortodoxe medievale.

Prof. MARIANA POPESCU-ARGES

Valeriu Anania, *PRO MEMORIA. Acțiunea catolicismului în România interbelică*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, 126 p.

În «Cuvânt înainte», Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României, face câteva precizări de ordin general privind atitudinea Ortodoxiei românești față de alte credințe. «Ortodoxia (românească) s-a dovedit, de-a lungul secolelor, tot atât de tolerantă față de alte credințe religioase pe cât s-a dovedit poporul român față de cei de alt neam». «Dificultatea se naște atunci când cel de alt neam sau de altă credință începe să creadă că virtutea ta e slăbiciune și că ea poate fi exploatată în beneficiul său», situații de acest gen întâlnindu-se, «atât în plan național cât și în cel religios». Poporul român și Biserica sa s-au văzut nevoite «să adopte poziții ferme și să arate că virtutea bunătații și îngăduinței merită într-adevăr numele de virtute... țărnic». Din situațiile grele prin care au trecut, «poporul român și Biserica au avut de învățat un lucru important: *adu-ți aminte de relele trecutului nu pentru a urî pe cineva sau a te răzbuna, ci pentru ca ele să nu se mai repete*». Vizând prezentul, când Biserica Romano-Catolică dă semne vizibile de penetrare prin orice mijloace în Ortodoxia românească spre a o slăbi, lucrarea autorului vine «mai ales în întâmpinarea unei eventualități». Astfel că tainurile și meșteșugurile atacuri să nu ne mai găsească nepregătiți, ci dimpotrivă, «ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii noastre, dar și oamenii politici care cărmuiesc destinele țării... să știe să-și definească atitudinea», dând dovadă de fermitate.

Scritorul, poetul și dramaturgul, istoricul și profundul român și ortodox, mărturisitorul românismului și al credinței ortodoxe în temnițele comuniste, misionarul cu largă deschidere față de celelalte confesiuni, dar neclintit în adevărurile proprii ființei neamului și Bisericii străbune, autorul, părintele arhimandrit Vartolomeu Anania, recent devenit Arhiepiscop al Clujului, urmărește mai întâi, retrospectiv și succint, temele principale pe care și le-a propus, mergând la îndepărtatele lor origini, ca

apoi să le aducă în prezentul de care se ocupă.

Patru probleme sunt supuse unei minuțioase și documentate analize în vederea unor concluzii obiective și de neclintit: 1) *Concordatul cu Vaticanul*, 2) *Statusul romano-catolic ardelean*, 3) *Scolile catolice* și 4) *Ordinele călugărești*.

Autorul pornește de la «efectele transilvane ale Tratatului de la Trianon» care «îi confera României suveranitatea asupra Ardealului», iar «toate bururile fostului stat ungar trec de drept în proprietatea Statului român» (p. 7). Din punct de vedere religios «Ortodoxia românească devine religie dominantă», urmând ca problemele bururilor materiale cât și problema Ortodoxiei să fie reglementate prin legi speciale (p. 8).

Această dublă situație de drept «e de natură să jeneze spiritul de supremație al romano-catolicismului» și «să provoace reacția maghiară», ajungându-se astfel la «conjugarea intereselor romano-catolice și maghiare sovine» care luptă «într-un front comun... împotriva Statului român, și implicit împotriva drepturilor legitime ale Bisericii Ortodoxe Române» (p. 9). Acestui front comun însă îi provoacă dificultăți Biserica Greco-Catolică din Ardeal, pe care Vaticanul și-o socotea a sa, dar Budapesta o repudia, căci imensa majoritate a acestei Biserici era românească (p. 8). Succesele obținute de adversari se datoresc îndeosebi «perseverenței și îndemnării diplomatice a papalității» care tocmai în acest timp redobândește «moul stat european, Cetatea Vaticanului», papa redevenind suveran-pontif cu toate drepturile politice internaționale (p. 8). Dar la baza succesorilor stau și cauze interne ca «slăbiciunea și interesele personale ale oamnilor politici din România», cel mai important factor intern fiind «regele catolic căruia guvernării îi sunt aproape în întregime tributari» și în «fața căruia capitulează până la urmă» (p. 9—10).

Concordatul. Părintele Anania face o atotcuprinzătoare incursiune în istoria

concordatelor, ajungând astfel la Concordatul cu România.

Constituția din 1923 prevedea că «raporturile dintre diferite culte și stat se vor stabili prin lege» (p. 17). Papa însă ocolește constituția și se prevalază de calitatea lui de șef de stat ca să-și atingă ținta. Profitând de factorii interni «mintiți», papa reușește ca «raporturile dintre Statul român și cultul romano-catolic din România «să nu fie reglementate prin lege ci pe baza lui *Codex juris canonici*» (p. 17).

Tratativele încep în 1920 și duc până în 1927, când se semnează Concordatul, Codexului romano-catolic. Anteproiectele vin de la Vatican în 1920 când guvernul Averescu, ministru de culte fiind Octavian Goga, care în două rânduri, respinge acest anteproiect și propune modificări. Sub guvernul liberal al lui I. I. C. Brătianu, papalitatea trimite a treia variantă și mai în interesul ei, și deloc în interesul legitim al României. Guvernului Brătianu «i revine răspunderea pentru continuarea și încheierea tratativelor asupra Concordatului în condiții extrem de umiltoare și păgubitoare pentru prestigiul și interesele Statului român» (p. 18). Guvernul liberal însă cade și semnează se face sub a doua guvernare a lui Averescu, ministru de culte fiind greco-catolicul V. Goldiș, care din adversar al Concordatului devine peste noapte susținător. În mai 1927, merge la Roma și semnează, în numele regelui României și al Statului român, actul prin care Vaticanul repurta o victorie nelăgăduită asupra demnității și intereselor românești» (p. 20).

«În 1929 guvernează partidul național țărănesc al lui Iuliu Maniu, care... ignorând protestele ierarhilor ortodocși, ale intelectualității conștiente și ale opiniei publice, și fără un studiu prealabil, supune, în luna mai, Corpurilor legiuitoare proiectul de lege pentru ratificarea Concordatului» (p. 20). Deși, în plinul senatului, Biserica Ortodoxă protestează, «corpurile legiuitoare votează ratificarea în urma unui cuvânt de ordine al lui Iuliu Maniu, transmis prin raportorul parlamentar al Concordatului» (p. 21 și 51).

Înainte de a fi semnat și prezentat Parlamentului României, Concordatul lui i s-a adăugat o declarație-clauză, întocmită de cardinalul delegat al papei,

amenită să precizeze poziția Vaticanului în cadrul viitoarelor lui relații cu guvernul României» (p. 51). Dar exemplarul prezentat Parlamentului îi lipsea această declarație (p. 51). Concordatul mai avea o anexă, constând dintr-un «schimb de scrisori intervenite între guvernul român și nunciatura (papală) din București cu privire la reglementarea și precizarea anumitor probleme. Legea de ratificare, votată de Parlament, spunea că aceste scrisori «se alătură la legea de față cu intenția ca ele să capete putere de lege». Dar «nu au fost alăturate» (p. 51—52). «De-a dreptul uluitor e faptul că *originalul Concordatului*, care cuprindea și declarația-clauză..., a dispărut fără urme din arhiva Ministerului de externe» (p. 52). Istoricii care s-au ocupat cu problema Concordatului socotesc că textul acesta «a fost primit, într-adevăr, de regele Ferdinand și că de la acesta, pe un filon subteran, a ajuns la Roma, unde, probabil, a și rămas» (p. 52). Autorul studiului supus analizei atrage atenția că «într-adevăr *caracterul obscur al tranzacției concordatului necesită să fie reținut*». Totul s-a făcut într-un «secret desăvârșit». Se semnează la Roma iar nu în capitala României, ca alte Concordate cu alte țări. Se publică în Monitorul Oficial după doi ani etc. (p. 50—51). Concordatul «a fost sprijinit și de unele elemente de dreapta (naționaliste) ca Nae Ionescu, ziaristul Pamfil Șeicaru, care mergea până la ideea abandonării Ortodoxiei. Anoi episcopul de Bălți, Visarion Puiu care «înfiltra opinia că singura Patriarhie bine intențiată este aceea a Romei» (p. 56). Dar și mai mult, însăși Legea cultelor apare după semnarea Concordatului și elaborarea ei este în funcție de acest act (p. 54).

Urmărind acest Concordat, părintele Arhimandrit Anania arată complexitatea consecințelor care rezultă din acest act, sub raport *religios, juridic, politic și economic* (p. 22—63). Redăm doar sinteza celor 40 de pagini din care să se constate că acest injositor act a fost înfapt ca o sabie otrăvitoare în ființa neamului și a Bisericii străbune. «Acest Concordat l-a acordat Bisericii Catolice privilegiile pe care nu le-a avut nici sub întreaga dinastie catolică a hasburgilor din imperiul austro-ungar» (p. 38). «*Dreptul episcopilor, clericilor și prole-*

sorilor de a avea cetățenie străină, dreptul acestora, ca și al credincioșilor, de a comunica liber cu Roma, fără nici un control din partea Statului, dreptul papei de a-și numi episcopi fără ca statul să opună un veto, libertatea episcopilor de a eluda responsabilitatea lor politică în raport cu clerul în subordine, drepturile exclusive ale Bisericii Catolice asupra învățământului religios și libertățile ei de amestec în învățământul public» (p. 39).

Prevederile Concordatului sunt și germenii celorlalte trei «modalități ale noii ofensive papale și iredentiste», care au putut «să întreprindă o largă acțiune convergentă de subminare a suveranității Statului român și de promovare a imperialismului catolic», ceea ce au încercat să facă în perioada interbelică.

Statusul Romano-Catolic ardelean «a fost organizație catolică maghiară, cu caracter mai mult laic care, vreme de aproape patru secole, și-a revendicat dreptul de proprietate și administrare a unor imense bunuri materiale de pe teritoriul Ardealului» (p. 64). Cât a durat Imperiul austro-ungar, acest Status «a fost dezagregat și chiar condamnat de ierarhii» (catolici), dar încurajat și tolerat de autoritatea civilă a statului (p. 66—67), Vaticanul nerecunoscând «existența și funcționarea» lui (p. 67). În fața unui oponent român, adică a Statului român, proprietarul de drept al tuturor bunurilor din Ardeal, «ierarhia catolică se va coaliza cu laicii (maghiari), iar papa va interveni direct și le va certifica existența și funcționarea» (p. 67). Toată această «răsturnare fundamentală» se petrece pe durata unui singur an (apr. 1931 — mai 1932), sub guvernul Iorga, șeful acestui guvern fiind inițial contra, dar schimbându-și brusc atitudinea. Astfel din «organizație ilegală, repudiată de Vatican, denunțată ca primejdioasă de Statul român, pusă sub ancheta justiției sub grave acuzații de fals, fraudă și activitate subversivă», devine «legală, recunoscută de Vatican, confirmată de gu-

vernul român» (p. 86). Personal savantul N. Iorga numise Statusul «organizație ilegală și primejdioasă» (p. 69), ca spre sfârșitul aceluiași an, primul ministru N. Iorga» să se pronunțe oficial în fața Parlamentului pentru cauza Statusului» (p. 74). În toată această răsturnare de opinie ale guvernanților români, papa decorează pe D. Ghica, ministrul de externe, adept al catolicismului, frate al viitorului monsenior Vladimir Ghica și văr cu un demnitar maghiar din conducerea Statusului; pe omul politic C. Argetoianu, susținător al regelui Carol al II-lea și dictaturii acestuia; și pe un anume J. Pangal, acesta din urmă având un rol important în presa românească a vremii, dar și în conducerea lojei masonice din București» (p. 72). Diplomazia papală folosește deci și presa vremii și masoneria, scopul scuzându-i mijloacele. Guvernul Iorga sprijină efectiv Statusul, iar regele Carol al II-lea susține prin toate mijloacele acest Acord (p. 75).

Se ivesc reacții din partea intelectualilor fideli românismului și din partea unora dintre uniți, aceștia fiind excluși de la dreptul asupra acestor bunuri, căci prin Concordat ei și-au pierdut autonomia, devenind un rit în Biserica Catolică. Toți acești buni români s-au pronunțat pentru dreptul Statului român asupra bunurilor organizației, având loc și un proces favorabil asupra dreptului Statului român (p. 75). Primul ministru N. Iorga, grăbește însă semnarea acordului, delegă pe Valer Pop, greco-catolic, să semneze în numele regelui, iar pe un senator maghiar din Parlamentul României cel mai sus amintit să prezinte oficial Statusul (p. 88). Acest Valer Pop și cardinalul Pacelli în numele papei încheie Acordul de la Roma în mai 1932, Acord care «n-a fost niciodată ratificat de Parlament deoarece i s-a dat caracterul unui act interpretativ al Concordatului» (p. 78). Autorul lucrării pe care o prezentăm scoate în evidență consecințele acestui Acord.

Din punct de vedere *religios* se produce «un puternic moment de fortificare a pozițiilor catolice în România» (p. 75), însă și «de decepție pentru uniții ardeleni...», ceea ce a dus la instaurarea «unui anumit climat psihologic», anume «de revenire a unei mari părți a uniților la Biserica mamă» (p. 80). Acest lucru s-a realizat în 1948, sub un guvern comunist, ce-i drept, fapt care «nu schimbă întru nimic datele problemei și nici nu-i diminuează importanța, atât din punct de vedere al Statului român cât și din acela al Bisericii Ortodoxe Române majoritare. Istoria națională o transcende pe cea politică» (p. 63).

Sub raport *politic* Acordul era de natură să servească «interesele revizionismului maghiar, manifestat prin mijlocirea și la adăpostul religiei catolice și, ca atare, să șubrezească temelile suveranității naționale române» (p. 81). Președintele laic «al acestei organizații era și vicepreședintele partidului maghiar din România, senator în Parlamentul României de la București» (p. 62), care în martie 1928 își permisesese să declare în plin senat că «întregul Ardeal nu este altceva decât o infiltrație de trei națiuni» (p. 71), referire la cele trei națiuni favorizate, afară de cea română; cel care a prezentat papei conținutul Statusului, delegat de guvernul Iorga. Așezată oficial sub scutul Vaticanului, «sfera de activitate de până acum a Statusului nu numai că rămâne întreagă, ba încă s-a și lărgit», după cum declară același senator maghiar (p. 84). Știut fiind trecutul acestei organizații și compromiterea ei în ochii autorităților și opiniei publice, Vaticanul i-a schimbat denumirea în «consiliul eparhial» (p. 84).

Sub aspectul *economic*, Acordul «continuuă și desăvârșește opera Concordatului», adică «deposează Statul român de o avere ce-i revenea de drept și care... se ridică la valoarea de un miliard lei, constând din moșii întinse,

imobile și sume lichide» (p. 84), cunoscut fiind că în acei ani un ha. agricol era 6000 lei iar o pereche de boi 4000 lei, *n.n.*). Dacă ținem seama și de faptul că însuși papa ca și împărăteasa catolică, Maria Tereza, precizaseră că bunurile «de sub administrația Statusului» sunt «bunuri publice», că «toată jurisprudența ungurească și românească afirmă aceleași concluzii», este cu totul evident că prin tratatul de la Trianon, ele «trebuiau să treacă în mod legitim pe seama Statului român» (p. 85). Având în vedere că «prin eliminarea uniților din circuitul intereselor materiale ale Statusului», «coaliția catolico-revizionistă» devine «mult mai evidentă», «se poate trage concluzia că prin Acordul de la Roma, Statul român renunță la o avere imensă în favoarea prozelitismului catolic pe de o parte și a irendentismului maghiar pe de alta» (p. 85—86).

Statusul s-a bucurat de sprijinul tăranștilor care vin la putere a doua zi după semnarea acestui Acord la Roma, guvern al cărui șef, Iuliu Maniu, avuseseră rolul cheie în semnarea Concordatului. Direct sau indirect, la succes au contribuit și liberalii, al căror șef, Ion Brătianu, simpatiza organizația, ministrul Cultelor fiind tot un liberal (p. 86). Și totuși, dacă savantul istoric N. Iorga ar fi fost și bun diplomat, fără îndoială că acordul nu ar fi fost semnat sub guvernarea lui. Or, N. Iorga a fost inconsecvent în raporturile cu regele Carol al II-lea, plecându-se acestuia până la a îmbrăca uniforma albastră a Frontului Renașterii Naționale (p. 87), forma dictaturii lui Carol.

Școlile catolice «au constituit cea de a treia principală modalitate a acțiunii catolicismului în România», cu efecte mai mari decât misionarismul. «Dacă un misionar propriu-zis atacă problemele ființiale, dascălul de la catedra catolică le poate introduce pieziș, strecurând încetul cu încetul, pe nesimțite, ideile religioase pe care și le propune» (p. 91). Autorul lucrării Pro Memoria face o

sumară incursiune în problema învățământului catolic la români.

În Țara Românească și în Moldova, în familiile princiară și boierăști, pătrunsese influența culturii franceze pentru a educa odraslele lor, aducând profesori din afară. Iau apoi linia zecii de pensioane conduse de profesori francezi. Vin «misiunile catolice care deschid și patronază școlii particulare de cultură generală și educație apuseană», «de origine străină», cu limba de predare «străină», cu ore de religie «tot străine» (p. 93), anume cea catolică. Tinerii care nu se converteau la catolicism rămăneau totuși tributari catolicismului, «dispuși oricând să-și pună serviciile în slujba intereselor catolice» (p. 94).

În Ardealul dinainte de marea unire (1918), aceste școli catolice, la începuturile lor, «au avut un caracter de stat», iar dascăli erau «clericii catolici, în majoritatea lor călugări din diferite ordine sau congregații», utilizați în virtutea unor contracte. Mai târziu au loc «încercările — deseori izbutite — ale Bisericii Catolice» de a pune stăpânire pe aceste școli, «dându-le caracter eminentemente bisericesc». În ultima fază, care se prelungește și după 1918, aceste școli tin de trei stăpâni: de organizația laică catolică (Status), de administrația Statului sau a comunelor respective și de ordinele sau congregațiile monahale (p. 96—97). Prin acceptarea de către guvernul român al Acordului Status, se produc schimbări esențiale în structura acestor școli, care au avut, «pe lângă destinația culturală, și o importantă destinație politică». Inițial sub stăpânirea austro-ungară și apoi maghiară, școlile erau urmate și de tineri români, care nu aveau atunci școli. În preajma primului război, numărul elevilor români scăzuse foarte mult, fiindcă, în fața tendințelor de catolicizare prin «catehismul catolic» și din cauza «lipsei unei catedre de religie ortodoxă, precum și a ofensivei de desnaționalizare prin lipsa limbii române din programă, acești elevi n-au mai frecventat astfel de școli

(p. 98). În sufletele greco-catolicilor însă, care le-au frecventat, mai ales a aceluia dintre cei bogăți sau intelectuali, acestei școli «au reușit să consolideze credința catolică și atașamentul față de Vatican», creându-se «o intelectualitate unită, care a salutat transformarea, prin Concordat, a Bisericii naționale greco-catolice într-un singur rit al Bisericii române. Când unii dintre ei s-au trezit la realitate, după excluderea lor din organizația Status, «a fost prea târziu». O ultimă catolicizare a intelectualității unite are loc după revenirea majorității acestei Biserici la Biserica noastră în 1948. Acești intelectuali au trebuit să frecventeze bisericile catolice de limbă maghiară și astfel să se depărteze de românismul ortodox sau greco-catolic (p. 99).

Ordinile călugărești, sunt ultima modalitate a acțiunii catolicismului în România, ca «cel mai avansat și cel mai puternic front al catolicismului» (p. 100). Istoria acestor ordine în România «e strâns legată de aceea a școlilor catolice» (p. 101). În anul 1923 existau în Ardeal «45 mănăstiri catolice de bărbați»... și «50 mănăstiri catolice de femei» (p. 101).

Este adevărat, afirmă părintele Anania, că activitatea culturală și civilizatoare a acestor călugări a avut «o influență hotărâtoare în formarea intelectualității românești». Dar «această cultură reflecta o mentalitate religioasă, socială și politică străină de structura și interesul poporului român» și «ortodoxiei lui», slujind «țelurile Vaticanului, ale Vienei catolice și Budapestei șovine» (p. 101). «Cultura însă, afirmă categoric autorul, oricât de vastă și benefică, rămâne decorativă, dacă nu e ancorată în spiritualitate, și anume în cea autentică proprie neamului din care taci parte» (p. 107).

Concordatul a conferit Vaticanului dreptul «să-și mențină vechile ordine religioase și chiar să aducă altele noi» (p. 106). Aceste ordine au continuat acțiunea lor antiromânească și promaghiară și după alipirea Ardealului la

România. Călugării catolici «au continuat să predea exclusiv în limba maghiară, chiar în școlile frecventate de un procent de elevi români deloc neglijabil» (p. 105). Mai mult. Unele ordine învățau că «slăbănirea românească asupra Ardealului este trecătoare sau că reprezintă o stare de ocupație» (p. 105). Cele mai multe slujeau iredentismul maghiar (p. 106).

În anexa acestei importante lucrări, părintele Anania dă o relatare despre *Generația Cluj '46*, scoțând în evidență unitatea studenților români de atunci, ortodocși și greco-catolici, întru susținerea idealurilor naționale (p. 111—112). Precum se cunoaște, sfinția sa pe atunci, student la Medicină și Conservatorul de muzică de la Cluj, era președinte al acestei asociații studențești fiind primul pe baricade împotriva totalitarismului comunist care tocmai tindea să se instaleze.

Anexează lucrării și un *memoriu* către Senatul Statelor Unite ale Americii din 1976, pe când era misionar al Arhiepiscopiei Române Ortodoxe de acolo. În acest memoriu explică documentat unelțirile maghiarilor și amestecul lor în treburile României, începând din 1946 (p. 113—123).

În concluzie, autorul afirmă că «școlile catolice și ordinele monahale sunt minuțios prevăzute în textul Concordatului, iar acțiunile lor dizolvante, atât din punct de vedere spiritual cât și politico-economic, capătă prin acest act acoperire legală și perspectivă de perpetuitate». Chiar și Acordul de la Roma, privind Statusul «a fost posibil tot prin referire la Concordat».

În concluzia acestei succinte prezentări (mai scurtă ar fi fost fără înțeles), redăm chiar din considerațiile finale ale autorului. «*Folcsindu-și propriile nuclee din interiorul Statului român, uzând și abuzând de slăbiciunea, nepregătirea sau corupția politicienilor de la București, exploatănd starea psihică excepțională a unui rege catolic (Ferdinand*

n.n.), ca și interesele personale, după aceea, ale unui suveran fără nici o credință (Carol al II-lea n.n.), antrenând cu îndemănare resentimentele naționale șovine ale unei părți din populația maghiară și răscolind orgoliul confesional al celor mai catolicizante elemente uni-ate, Vaticanul a reușit să dea o dublă lovitură suveranității naționale a României și principiului de egalitate a cetățenilor ei: prin Concordatul din 1927 și prin Acordul din 1932», amândouă cu «un caracter eminent diplomatic», căpătând în final haina unei convenții internaționale» (p. 108).

Dar amestecul catolicismului «în treburile Statului român, ca și acelea ale Bisericii Ortodoxe Române, nu s-au încheiat. Catolicismul, oficial sau nu, a continuat să alimenteze năzuințele șovine ale unor elemente iredentiste maghiare din Ungaria și România» (p. 109). Se aduce ca mărturie incontestabilă un articol dintr-un ziar catolic londonez, din 1963, în care se publică sumar un apel, acuzând guvernul român că «oprimă pe minoritarii maghiari», «cerând independența (deocamdată) a Ardealului». Un an mai târziu același ziar dă pagini întregi din acel apel, comentându-le ca «să popularizeze astfel revendicări ale maghiarismului șovin» (p. 109). În 1976, «mișcarea revizionistă izbucnește... prin Federația Maghiară Americană», arătându-se soarta «tragică a ungarilor din Transilvania» (p. 110).

În câteva rânduri documentate, autorul atrage atenția asupra acțiunilor papalității în România după 1989, desi Concordatul nu mai există de peste patru decenii. «Vaticanul numeste în România episcopi romano-catolici și greco-catolici fără consultarea prealabilă a guvernului român, ridică Episcopia de la Alba Iulia la rangul de Arhiepiscopie, (deși se cunoaște că acesta este un vechi centru de educaire a tineretului în spirit revizionist) și promove evanghelizarea poporului român printr-o anumită campanie de prozelitism în pa-

ralci cu tentativele de falsificare a istoriei naționale» (p. 120).

În 1982, «prin Congresul Mondial al Uragiilor, Budapesta se face din nou ecoul revizionismului și aruncă semnale care nici măcar nu se ostensesc să se mascheze sub obișnuitul vâl al ambiguităților verbale» (p. 110).

*

Personal sunt profund mișcat de lucrarea *Pro Memoria* și de integritatea spirituală a românismului și ortodoxia autorului ei, pe care-l cunosc direct și indirect din anii tinereții. Am avut și am impresia că într-însul a înviat savantul și evlaviosul meu profesor de la studiile de doctorat în teologie, Teodor M. Popescu, căruia autorul i-a fost asistent universitar la catedra de istoria Bisericii Universale și care profesor a trecut de timpuriu la cele veșnice cu cununa de «mărturisitor» al românismului și al credinței ortodoxe în închisorile comuniste.

De când s-a semnat Concordatul și Acordul Statusului, afară de câțiva care au scris în acele vremuri (unii sovătelnic), după venirea la putere a comuniștilor nu au mai scris decât profesorul Teodor M. Popescu odinioară și părintele Anania tocmai în aceste vremuri când suflă atâtea vârtejuri de opinii, multe din ele dăunătoare ființei neamului și Bisericii străbune. Este meritul incontestabil al acestui sfințit părinte, literat, poet și dramaturg din rândul clericilor monahi, că nu s-a lăsat antrenat de nici unul din aceste vârtejuri, ci s-a hotărât să grăiască neamului și ortodocșilor prin această carte. Și a grăit înainte de a bănuși că Dumnezeu, prin voința Sa și a Bisericii, îl va scoate din liniștea mănăstirii, din paradisiaca sa chilie de creație, ca pe sf. Grigore Teologul oarecând, și-l va pune să păstorească turma cea cuvântătoare din centrul Ardealului, cel mult râvnit și asaltat de dușmani.

Arlim. IOANSAF POPA

PARTEA OFICIALĂ

<i>Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 19—23 ianuarie 1993 . . . . .</i>	111
<i>Lucrările Adunării Naționale Bisericești. Sumarul ședinței de lucru din 29 ianuarie 1993 . . . . .</i>	148

RECENZII

<i>Pr. dr. Gheorghe I. Drăgulin, Identitatea lui Dionisie Pseudo-Areopagitul cu ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul), Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1991, 342 p., (Prof. Matiana Popescu-Arges) . . . . .</i>	159
<i>Valeriu Anania, Pro-Memoria. Acțiunea catolicismului în România interbelică, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., 1992, 126 p. (Arhim. Ioasaf Popa) . . . . .</i>	162

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CXI. Nr. 4—6, APRILIE—IUNIE, 1993

CUPRINS

PASTORALE

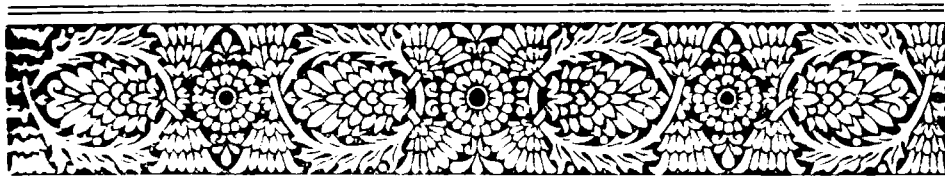
	Pag.
<i>Pastorala Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, adresată credincioșilor cu prilejul Sfintelor Sărbători ale Învierii Domnului, 1993</i>	3

VIATA BISERICESCA

<i>Sfințirea Sfântului și Marelui Mir la Patriarhia Română (Gheorghe Vasilescu)</i>	7
<i>Sesiune omagială: 75 de ani de la unirea Basarabiei cu România (Gheorghe Vasilescu)</i>	21
<i>Vizita la Patriarhia Română a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Sârbe și participarea la solemnitatea proclamării Sf. Mare Mucenic Gheorghe ca ocrotitor al orașului Giurgiu, (Gheorghe Vasilescu)</i>	30
<i>Participări ale delegaților Bisericii Ortodoxe Române la reuniuni ecumenice: Dialogul dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică cu privire la uniaticism (I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului); Documentul de la Balamand; Dialogul teologic între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă. A șaptea sesiune plenară, Balamand, 17—24 iunie, 1993, Pr. prof. dr. Dumitru Radu)</i>	43
<i>Cronică</i>	70

ÎNDRUMĂRI PASTORALE

<i>Arhim. prof. Ioasaf Ganea, Maica Domnului, cea mai cinstită decât heruvimii și serafimii. Cultul ei</i>	76
--	----

PASTORALE

† TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CRESTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATĂL,
IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ BINECUVÂNTARE

*«Prăznuim omorârea morții, slăvirea
iadului și începutul unei alte vieți, viața
veșnică» (Sf. Ioan Damascin).*

HRISTOS A INVIAT!

Iubiți fii duhovnicești,

Dis-de-dimineață, la cumpăna dintre noapte și zi, sărbătorim și anul acesta, prin cântări de laudă și de biruință, praznicul Învierii lui Hristos, triumf al vieții asupra morții, purtând în mâini lumânări aprinse din flacăra Învierii de pe Sf. Altar ce închipuie Mormântul cel purtător de viață al lui Hristos și cântăm cu toții în glas de rugăciune : *«Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul ca să ne bucurăm și să ne veselim într-însa».*

Dintru început, ziua Învierii a fost cinstită ca cea mai mare sărbătoare a creștinilor, împărăteasă și doamnă, sărbătoarea sărbătorilor, întrucât toate celelalte praznice din timpul anului, care reactualizează momentele mai importante din istoria mântuirii își găsesc împlinirea și rostul în învierea lui Hristos. *«Dacă Hristos n-a înviat, spune Sfântul Apostol Pavel, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră» (I Cor. 15, 14).*

Învierea lui Hristos a zguduit din temelii felul de gândire al lumii vechi, întrucât a dat un nou orizont vieții omului și întregii creații.

Întrebările, căutările și nedumeririle oamenilor dintotdeauna privind rațiunea și rostul vieții și al creației primesc astăzi răspunsul de

la Mormântul cel izvorâtor de viață și de înviere al lui Hristos. Învierea lui Hristos dovedește că răspunsul la aceste întrebări nu este moartea, ci trecerea de la moarte la viață, la viața cea fără sfârșit.

Acest adevăr îl cântă Biserica: «Ziua Învierii să ne luminăm popoare, Paștele Domnului, Paștele! Că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cel ce-I cântăm cântare de biruință».

De aceea, în ziua Sfințelor Paști, cerul și pământul, cei vii cu cei adormiți, moși și strămoși din veacuri, cântă și se veselesc, împreună, întru așteptarea Învierii celei de obște și a arătării cerului și a pământului nou (Apoc. 21, 1).

Vechiile și sfințele noastre cimitire strălucesc astăzi de lumină. După datina străbună, creștinii ortodocși duc astăzi lumina Învierii lui Hristos la locurile de veci ale celor adormiți și le vestesc, precum ne vestim și noi unii altora, că *Hristos a Inviat*.

Iubiți frați și surori întru Hristos, Domnul cel Inviat,

Slujbele sfinte din noaptea aceasta ne arată totodată că în drumul nostru spre Înviere trebuie să trecem, de asemenea, împreună cu Hristos, Paștele nostru, prin cruce și moarte. Dobândirea bucuriei fără cruce și a Învierii fără moarte nu este posibilă. Hristos Însuși, ca Dumnezeu intrupat pentru mântuirea noastră, a trecut prin cruce și moarte ca să biruiască moartea pentru totdeauna și să ne dăruiască învierea și viața cea de veci, «*Oare nu știți că toți câți în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a inviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții; ...Cunoscând aceasta, că omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, ca să nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai fi robi ai păcatului. Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El... Așa și voi, socotiți-vă că sunteți morți păcatului, dar vii pentru Dumnezeu în Hristos Iisus, Domnul nostru*» (Rom. 6, 3—4, 6, 8, 11).

Învățătura Bisericii noastre, care își trage puterea și viața din Hristos Dumnezeu Cel mort și Inviat, ne arată că cei ce au pornit pe drumul mântuirii și al învierii sunt chemați a muri omului cel vechi al păcatului și a purta, cu dragoste jertfeinică și credință, crucea lui Hristos și a deveni astfel următorii Lui.

Purtarea crucii nu implică însă numai durere și suferință, ci prin Hristos, care ne însoțește pe drumul Golgotei și al Învierii, crucea devine izvor de bucurie, iar moartea omului vechi, prilej de eliberare din robia patimilor care năpădesc, asemenea buruienilor, ogorul sufletului. «*Dacă, într-adevăr, L-ați ascultat și ați primit învățătura Lui, așa cum este adevărul întru Iisus, ne îndeamnă Sfântul Apostol Pavel, să vă dezbrăcați de viețuirea voastră de mai înainte, de omul cel vechi, care se strică prin poștele amăgitoare, și să vă înnoiți în duhul minții voastre, și să vă îmbrăcați în omul cel nou, cel după Dumnezeu, zidit întru dreptate și în sfințenia adevărului. Pentru aceea, lepădând min-*

cuina, grații adevărul, fiecare cu aproapele său, căci unul altuia suntem mădulare. Mâniați-vă și nu greșiți; soarele să nu apună peste mânia roastră... Cel ce a furat, să nu mai fure, ci, mai vărtos, să se ostenească lucrând, cu mâinile sale, lucrul cel bun, ca să aibă să dea și celui ce are nevoie. Din gura voastră să nu iasă un cuvânt rău, ci numai ce este bun, spre zidirea cea de trebuință, ca să dea har celor ce ascultă... Orice amărăciune și disperare și mânie și izbucnire și defăimare să piară de la voi, împreună cu orice răutate. Ci fiți buni între voi și milostivi, iertând unul altuia, precum și Dumnezeu v-a iertat vouă, în Hristos» (Efeseni 4, 21—26, 28—29, 31—32).

Iubiți tineri și tinere, curate și sfinte vlăstare ale Bisericii noastre,

În aceste clipe de bucurie și prăznuire a lui Hristos Cel Înviat, Biserica vă adresează cu dragoste cuvânt de prețuire, încredere și speranță. Însuși Mântuitorul a chemat copiii la Sine și a acordat atenție deosebită tinerilor care au fost adevărate cununi de apostoli, martiri și sfinți, din ceata cărora se află și cei patru fii ai Sfântului Constantin Brâncoveanu.

Sunteți temeliea neamului și nădejdea Bisericii noastre. Sunteți generația care, cu ajutorul lui Dumnezeu, va gusta din acea libertate deplină și responsabilă la care au visat și spre care au năzuit părinții voștri.

Faceți-vă din valorile creștine, trăite și susținute prin jertfe și mari strădăni de către moșii și strămoșii noștri, țel de viață și stindard de biruință în încercările care ne stau înaintea.

Sărbătoarea de astăzi ni se adresează tuturor, dar mai ales vouă tinerilor creștini ca vlăstare de nădejde întru renașterea și învierea neamului. Paștele, ca sărbătoare a triumfului vieții, prin omorârea morții, este *«inceputul unei alte vieți, a vieții veșnice»*, cum cântă Sf. Ioan Damaschin.

Această zi sfântă ne cheamă să turnăm în vasul nostru cel de lut un conținut nou de credință statornică, de iubire lucrătoare, pe care suntem chemați s-o arătăm față de bolnavi, de bătrâni, de orfani și față de toți cei în care licărește viața pentru care Hristos a fost răstignit și îngropat, spre a învia a treia zi.

Să nu vă îpuținați când vă confrunțați cu necazuri și cu ispite. Tuturor ne spune Sf. Apostol Pavel: *«Să nu mai fim copii duși de valuri, purtați încoace și încolo de orice vânt al învățăturii, prin înșelăciunea oamenilor, prin viclesugul lor, spre uneltirea rătăcirii. Ci, ținând adevărul, în iubire, să creștem întru toate pentru El, care este capul — Hristos»* (Efes. 4, 14—15).

Adăugați credinței, iubirea care niciodată nu cade. Prisosiți în rugăciune și în împărtășirea cu Sfintele Taine, ca astfel *«să vă îmbrăcați în omul cel nou, cel după Dumnezeu, zidit întru dreptate și sfințenia adevărului»* (Efes. 4, 24).

Iubiți fii și fiice duhovnicești,

Fără Hristos și Biserica Sa, care ne arată adevărul cel veșnic desco-
perit nouă de Dumnezeu, o autentică reînnoire a societății românești și
• reclădire a ei pe temelii noi nu este posibilă.

Rămâneți în credința nestrămutată și pilduitoare a strămoșilor. Nu
vă lăsați amăgiți de cei care doresc dezrădăcinarea voastră și indepăr-
tarea de Biserica noastră dreptmăritoare. Nici o învățătură sau filosofie
a acestei lumi nu poate înlocui credința noastră străbună, pentru că,
spre deosebire de alți înțelepți, învățători sau filosofi, singur Hristos,
întemeietorul acestei credințe, S-a jertfit de bunăvoie pentru cei care-L
primim ca Domn și Hristos.

El a înviat din morți și a arătat prin viața și învățătura Lui că
relația omului cu Dumnezeu este o relație personală, de iubire și comu-
niune veșnică. În această sfântă identitate de credință, dar și de grai
și de neam, să-i păstrăm, pe toți frații noștri români oriunde s-ar afla,
hărăzindu-le în dragoste un loc aparte în inima noastră.

Vestiți tuturor că Hristos a înviat, că viața are un sens bine sta-
bilit și că în această perspectivă, felul cum trăim pe pământ are o deo-
sebită importanță. Să fim încredințați că darurile Învierii ne sunt nouă
hărăzite. Mântuitorul Hristos, Învierea noastră, ne va ajuta cu harul
Duhului Sfânt să biruim încercările și dificultățile actuale.

Sărbătoarea Paștilor să reverse peste noi toți, cei de aproape și de
departe, darurile sale cele bogate și sfinte, bucuria Învierii lui Hristos
și nădejdea reînnoirii și Învierii noastre.

Părintele vostru iubitor și pururea către Hristos rugător vă
îmbrățișează cu dragoste și vă vestește :

HRISTOS A INVIAT !

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMANE

• VIAȚA BISERICĂȘCĂ •

SFINȚIREA SFÂNTULUI ȘI MARELUI MIR LA PATRIARHIA ROMÂNĂ

Printre îndatoririle de seamă pe care le are Biserica noastră Ortodoxă Autocefală este și aceea de a pregăti și sfinți Marele Mir necesar Tainei Mirungerii, târnosirii bisericilor și sfințirii antimiselor.

Marele Mir este, deci, materia trebuitoare săvârșirii celei de a doua sfinte taine, a Mirungerii, ce se administrează imediat după botez, prin care se împărtășește celui botezat harul Sfântului Duh, necesar pentru întărirea și creșterea sa în viața duhovnicească și pentru dobândirea mântuirii.

Vorbind despre botez, Domnul nostru Iisus Hristos arată că, pentru a intra cineva în împărăția lui Dumnezeu, trebuie «să se nască» «din apă și din Duh» (Ioan 3, 5). Nașterea «din apă» se referă, cum lesne se înțelege, la botez, iar nașterea «din Duh», la împărtășirea harului dumnezeiesc.

Administrarea Tainei Botezului, renașterea pe care el o determină trebuie întărită, pecetluită prin harul Sfântului Duh, întărirea pe care o acordau Sfinții Apostoli în vechime, când «și puneau mâinile peste cei botezați și ei primeau Duhul Sfânt» (Fapte 8, 17), chiar și atunci când botezul îl săvârșiseră alții, mai înainte.

Cu vremea, Biserica a rânduit ca împărtășirea darurilor Sfântului Duh, după săvârșirea Tainei Botezului, să se facă printr-o ungere specială pe care o săvârșeau episcopii, ca și preoții, din încredințarea episcopilor, mai ales pentru că numărul celor botezați sporea neîncetat. Ungerea cu Sfântul Mir confirma, în același timp, în cel mai înalt grad calitatea creștinilor de ucenici ai Mântuitorului: «cei unși» (II Cor. 1, 21—22; Evrei 1, 9; I Ioan 2, 20, 27) sau «aleși» credinței celei noi.

Untdelemnul sfințit, a dobândit, prin adăugarea treptată și amestecarea cu diverse ingrediente, denumirea de Sfântul și Marele Mir, iar taina sfântă în cadrul căreia se săvârșește ungerea s-a numit, cum e și firesc, *Mirungerea*.

Pregătirea și sfințirea Marelui Mir a devenit, astfel, o lucrare de mare însemnătate în Biserica Ortodoxă. Fără el, Taina Mirungerii nu se poate săvârși.

Fiind sfințit de arhieriei, care sunt urmașii legiuitori ai Sfinților Apostoli la conducerea Bisericii, Sfântul și Marele Mir are puterea și harul pe care le avea însăși punerea mâinilor Sfinților Apostoli peste capul primilor creștini.

Prin Taina Mirungerii, noul botezat devine creștin adevărat și deplin, adică uns al Domnului Hristos, pentru că ungerea aceasta este semnul revărsării darurilor Sfântului Duh, care S-a pogorât, mai întâi în chip de porumbel, asupra Mântuitorului, la botezul său în apa Iordanului (Matei 3, 16; Marcu 1, 10; Luca 3, 21—22) și apoi, peste Sfinții Apostoli, la Cincizecime, sub înfățișarea limbilor de foc (Fapte 2, 1—3), iar acum se dă tuturor creștinilor, după Botez, sub chipul văzut al Sfântului și Marelui Mir.

Dacă la început Taina Mirungerii s-a făcut prin punerea mâinilor și prin ungere (Efeseni 1, 13), mai târziu ea s-a administrat numai prin ungere.

Importanța Sfântului și Marelui Mir în Biserică și în viața credincioșilor constă nu numai în folosirea lui pentru administrarea Tainei Mirungerii, una din cele șapte Sfinte Taine ale Bisericii, ci și în aceea că el se întrebuintează, cum s-a arătat și în alte acte de cult esențiale pentru viața bisericească. De aceea, ca și Sfânta Împărtășanie, care se păstrează în Sfântul Chivot, pe Sfânta Masă, Sfântul și Marele Mir se ține în biserică, la loc de cinste în Sfântul Altar și se folosește doar când este cazul și cu toată evlavie cuvenită.

Este, îndeobște, cunoscut că Sfântul și Marele Mir se prepară din untdelemn de măsline amestecat cu vin natural, la care se adaugă felurite balsamuri, esențe și arome din 28 specii de arbuști și plante și din 8 rășini, cele mai multe provenind din Orient.

Potrivit tradiției, statornicită de veacuri în Biserica Ortodoxă, aceste ingrediente se amestecă, se pregătesc și se fierb după o rânduială specială, însoțită de rugăciuni și slujbe solemne, începând încă din sâmbăta Floriilor, iar amestecul obținut se sfințește de Întâistătătorul Bisericii, înconjurat de soborul arhieriei, în joia din săptămâna Patimilor, la Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, preschimbându-se în Sfântul și Marele Mir, care apoi, se împarte la toate eparhiile, spre a fi folosit de către episcopi, la sfințirea bisericilor și a antimiselor și de către preoți la Taina Mirungerii.

Sfințirea Marelui Mir se săvârșește în Joia cea mare, la Liturghia care, în vechime, se oficia seara, după Vecernie, pentru că, pe de o parte, cu o zi înainte se face pomenirea femeii celei păcătoase care a uns cu mir de mare preț picioarele Domnului Hristos (Matei 26, 7, 10, 12; Marcu 14, 3, 6; Luca 7, 37; 10, 38; Ioan 12, 3—7) și, pe de altă parte, fiindcă actul sfințirii strânge în jurul Sfântului Altar pe toți arhieriei, ca odinioară pe Sfinții Apostoli în jurul Mântuitorului la Cina cea de taină, care se prăznuiește în această sfântă și mare zi, când Domnul Hristos a investit pe sfinții Săi ucenici cu puterea preoției, dându-le poruncă a săvârși necurmat în Biserica creștină, atât ei, cât și urmașii lor, slujba Sfintei Liturghii, în amintirea patimilor și jertfei Sale pentru mântuirea oamenilor.

Prin varietatea componentelor sale, Sfântul și Marele Mir simbolizează felurimea darurilor Sfântului Duh, care pun în lucrare virtuțile creștine. Sfântul și Marele Mir este, în același timp, semnul și pecetea lui Hristos, care face din el o pavază duhovnicească a trupului și mijloc de mântuire a sufletului.

Marele Mir, sfințit prin puterea Sfântului Duh, invocat în rugăciunile arhierilor, fiind trimis la toate eparhiile și bisericile din cuprinsul Patriarhiei Române, pentru nevoile cultului ortodox, duce cu sine nu numai împărtășirea darurilor Sfântului Duh, pe care le conține, ci și semnul văzut al legăturii cu Scaunul patriarhal al țării. El este, deci, simbolul unității Bisericii noastre și totodată, al legăturilor ei de continuitate neîntreruptă cu Biserica întemeiată de Mântuitorul Hristos și de Sfinții Apostoli, de la care porcede, de fapt, puterea sfințitoare a Marelui Mir.

În vechime, potrivit mărturiilor istorice, Biserica Ortodoxă Română a pregătit și sfințit Marele Mir pentru toate comunitățile proprii, așa cum rânduiseră sfințele canoane.

În de-ursul vremii, însă, datorită unor condiții vitrege, o lungă perioadă de timp Biserica noastră n-a mai putut să-și exercite în întregime atribuțiile, inclusiv cele legate de pregătirea și sfințirea Marelui Mir. În această situație, ne-am împărtășit de ajutorul Patriarhiei Constantinopolului, de la care am primit o vreme, Sfântul și Marele Mir, așa cum Biserica noastră atunci când a trebuit, a venit în sprijinul altor Biserici surori, ca în cazul Bisericii Ortodoxe Bulgare, cărcia i s-a trimis Sfântul și Marele Mir sfințit la București, începând din 1921 și până la recunoașterea autocefaliei sale de către Patriarhia Ecumenică.

Dar, chiar și în situația de care s-a pomenit, deseori, Biserica noastră n-a încetat să se prevaleze de drepturile ei, ca în 1513, când fostul patriarh ecumenic, Nifon, aflat pe pământul țării noastre a sfințit Marele Mir la Curtea de Argeș, împreună cu arhierii locului, act repetat în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea de patriarhii Ierusalimului, Dositei și Hrisant Nottara.

După unirea Principatelor, în 1859, dar, mai ales, în urma dobândirii independenței de stat a țării, în 1877—1878, Biserica noastră și-a putut reafirma autocefalia, adică starea de neatârnamare, pe care, de fapt, nu și-o pierduse niciodată și astfel, s-a reluat și practica pregătirii și sfințirii Marelui Mir pe pământul românesc.

De altfel, încă la 25 martie 1882, cu trei ani înainte de a se recunoaște autocefalia (1885), Biserica noastră a reînnoțat firul sfințirii Marelui Mir pentru trebuințele proprii, act săvârșit atunci în catedrala mitropolitană din București, pentru prima dată numai de către ierarhii români, prezidați de către mitropolitul primat Calinic Miclescu.

De atunci sfințirea Sfântului și Marelui Mir s-a repetat de încă cincisprezece ori până în vremea noastră și anume: în 1894, de mitropolitul primat Ghenadie Petrescu; în 1906, de mitropolitul primat Iosif Gheorghian; de trei ori, în 1921, 1926 și 1934, de patriarhul Miron Cristea; în 1942, de patriarhul Nicodim Munteanu; de șase ori, în 1950, 1955, 1958, 1965, 1968 și 1973, de către patriarhul Justinian

Marina ; de două ori, în 1978 și 1983, de către patriarhul Iustin Moisescu iar în 1988 și 1993 de către *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*.

Rezultă, deci, că sfințirea Marelui Mir constituie una din formele de manifestare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe, fiind o lucrare religioasă de importanță deosebită, care se săvârșește, după împrejurări, la anumite intervale mai lungi sau mai scurte de timp.

Din practica de până acum a Bisericii noastre s-a văzut că Sfântul și Marele Mir trebuie pregătit și sfințit la noi cam la 4—5 ani.

Terminându-se Marele Mir ce fusese sfințit în anul 1988, s-au luat din vreme măsurile convenite pentru ca, în ziua de 15 aprilie 1993 — Joia cea mare —, în biserica Sf. Spiridon-Nou din București, să se săvârșească, după rânduială, în cadrul dumnezeieștii Liturghii a Sfântului Ierarh Vasile cel Mare, o nouă slujbă de sfințire a Marelui Mir, a șaptesprezecea de la recunoașterea autocefaliei Bisericii noastre (1885) și pentru a *doua oară* în timpul arhipăstoririi *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*.

Pentru aceasta, s-au achiziționat materiile necesare obținerii unei cantități de circa 250 litri de Mare Mir, care au fost păstrate la loc potrivit, în paraclisul mănăstirii Antim din București, în vederea amestecării-combinării și fierberii lor, la timpul convenit, conform *Rânduiei* aprobată de Sfântul Sinod în anul 1906.

Pentru supravegherea pregătirii Marelui Mir, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a delegat pe P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul și pe P.S. Episcop Teofan Sinaitul, vicari patriarhali, și P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor ajutați de P. Cuv. Arhimandrit Grigore Băbuș și P. Cuv. Protosinghel Ieronim Crețu, protosul și, respectiv, eclesiarhul catedralei patriarhale.

În săptămâna a șasea a păsimesilor și anume, în zilele de joi și vineri, înainte de Duminica Stălpărilor, în paraclisul mănăstirii Antim din Capitală a început pregătirea materiilor vărtoase pentru Marele Mir, care au fost alese, pisate și cernute, iar în Sâmbăta lui Lazăr, aceste ingrediente, împreună cu vinul și untdelemnul de măsline, precum și vasele necesare, au fost așezate la locul rânduit pentru fierbere.

Luni, 12 aprilie 1993, după Utrenie, în paraclisul mănăstirii Antim, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și PP.SS. Episcopi Vicari Nifon Ploieșteanul, Teofan Sinaitul și Roman Ialomițeanul, înconjurați de un sobor de preoți și diaconi de la catedrala patriarhală, au săvârșit slujba sfințirii apei. Apoi, Prea Fericirea Sa a stropit cu aghiasmă materiile, vasele și vatra de foc, după care s-a început fierberea celor 38 de ingrediente, ce intră în compoziția Sfântului și Marelui Mir, fierberea care a continuat în zilele de marți și miercuri, timp în care preoții anume rânduiți, îmbrăcați în veșminte, au citit pericopele rânduite din Sfintele Evanghelii și au amestecat ingredientele.

Miercuri seara, după slujba Pavcerniței, s-a procedat la turnarea amestecului obținut în vasele special pregătite pentru sfințire, în număr de șase, iar la sfârșit s-au citit, după rânduială, rugăciunile de mulțumire.

Vasele, în formă de amforă, cu materia respectivă, au fost transportate, în aceeași seară, la catedrala patriarhală și așezate în Sfântul Altar, pentru a doua zi.

Joi, 15 aprilie 1993, dimineața, la ora 8,30, membrii Sfântului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înveșmântați în căldării, au coborât din palatul patriarhal și s-au îndreptat spre catedrală, unde așteptau preoții și diaconii cu cele șase amfore cu materia pregătită pentru sfințire.

De aici, la ora 9,00, în sunetul clopotelor catedralei ce tâlcuiau chemări la rugăciune, întregul sobor a plecat în procesiune solemnă către biserica Sf. Spiridon-Nou, pentru săvârșirea Sfintei Liturghii a Sfântului Vasile cel Mare și pentru sfințirea Marelui Mir, parcurgând pe jos Dealul Mitropoliei și străzile Bibescu Vodă și Șerban Vodă, străjuite, de o parte și de alta, de militari în uniforme de ceremonie și de mulțime de credincioși.

În fruntea soborului, rânduit în procesiune, erau trei slujitori purtând Crucea patriarhală și cele două ripide, apoi, diaconii cădelnițând, urmați de 12 arhimandriți și ieromonahi, purtători, doi câte doi, ai celor șase vase cu Marele Mir pregătit pentru sfințire, însoțiți de preoți stabiliți pentru liturghisire. După un alt grup de diaconii cu cădelnițe și dichero-trichere, au pășit, îmbrăcați în veșminte sclipitoare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și membrii Sfântului Sinod, urmați de consilieri de la Centrul patriarhal și Arhiepiscopia Bucureștilor, profesori de la Facultatea de teologie și Seminarul teologic din București, stareți și starețe de mănăstiri și schituri, călugări și călugărițe, studenți teologi și elevi seminariști.

Ajunșând, la ora 9,30, la biserica Sf. Spiridon-Nou, soborul ierarhilor și preoților slujitori, cu vasele conținând materia pregătită pentru sfințirea Marelui Mir, au fost întâmpinați la intrare, în sunetul duios al clopotelor, de protopopii și preoții bisericilor bucureștene, purtând epitrahil și culion, precum și de un mare număr de credincioși, care veniseră încă de dimineață, ocupându-și loc, unii în străni, iar alții în picioare, pentru a participa la acest important eveniment din viața Bisericii strămoșești.

După intrarea în biserică a Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și a Înălților Ierarhi și închinarea arhierilor la sfintele icoane, s-a început Liturgia Sfântului Vasile cel Mare, potrivit rânduielilor tipiconale, răspunsurile fiind date de către corala Patriarhiei, condusă de P.C. Pr. Constantin Drăgușin.

Făcându-se vohodul cu Sfânta Evanghelie, pe care au sărutat-o toți ierarhii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, la cântarea rugăciunii «Lumină lină», a binecuvântat biserica și pe credincioși cu dichero-tricherele, după regulă, apoi, Prea Fericirea Sa a pășit în Sfântul Altar, urmat de ceilalți membri ai soborului.

La sfârșitul paremiilor, în timpul troparelor și condacelor rânduite după tipic, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a cădit altarul și biserica, apoi, Înălții Ierarhi s-au adunat împrejurul Sfintei Mese, lângă care erau așezate vasele cu Marele Mir și Prea Fericirea Sa a citit

prima rugăciune de sfințire, iar Î.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a citit a doua rugăciune, după care Sfânta Liturghie a continuat cu Evanghelia și ectenia întreită, rostită alternativ de către diaconii slujitori.

La Heruvic, la ieșirea cea mare cu cinstitele Daruri — mai înainte de ieșirea diaconului cu Sf. Disc — P. Cuv. arhimandriți și ieromonahi, rânduiți în procesiune, înconjurați de diaconi și ipodiaconi cu ripide și cădelnițe, au ieșit din Sfântul Altar, câte doi, prin ușa din stânga, purtând cele șase vase cu Marele Mir, până în mijlocul bisericii, ducându-le după rânduiala vohodului, până la ușile împărătești, unde au fost primite de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, II.PP.SS. Mitropoliți și Arhiepiscopi, PP.SS. Episcopi și PP. SS. Arhierei care, ridicându-le, le-au depus în partea stângă a Sfântului Prestol.

După ce diaconul a rostit : «Să luăm aminte», au fost descoperite toate vasele purtătoare ale Marelui Mir și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a citit rugăciunea a treia, iar după : «Capetele voastre Domnului să le plecați», a citit a patra și ultima rugăciune de sfințire a Marelui Mir.

Terminându-se această rugăciune, Prea Fericitul Părinte Patriarh, făcând, de trei ori, semnul crucii asupra vaselor cu Marele Mir, a spus : «Se sfințește Mirul acesta cu puterea, cu lucrarea și cu pogorârea Duhului Sfânt, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» și îndată ce corul a răspuns : «Amin», a adăugat : «Iată, acest Mir s-a făcut Mir sfințit, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh», apoi în timp ce se cânta «Întru mulți ani!» Prea Fericirea Sa a ieșit din Sfântul Altar cu tricherul și dicherul și a binecuvântat pe credincioși.

În acest moment al slujbei, de pe solee, Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, în frumoase și alese cuvinte, a subliniat importanța acestei zile în care are loc o dublă sărbătoare : Joia cea mare și sfințirea Marelui Mir.

După ce a pus în evidență semnificația deosebită a slujbelor și deniilor din Săptămâna Patimilor, în care se comemorează evenimente din istoria mântuirii neamului omenesc și din însăși viața pământească a Domnului nostru Iisus Hristos, Înalt Prea Sfinția Sa a stăruit asupra instituirii Tainei Sfintei Euharistii de către Mântuitorul în Joia Patimilor și a rânduielii statornice în Bisericile Ortodoxe Autocefale de a sfinți Marele Mir în această zi.

Apoi, Î.P.S. Mitropolit Antonie a tâlmăcit simbolismul și semnificația ingredientelor din care se pregătește Marele Mir și a relevat rostul și importanța Sfântului Mir în Biserica Ortodoxă. În acest cadru, Înalt Prea Sfinția Sa a explicat credincioșilor că Sfântul și Marele Mir se folosește la Taina Mirungerii, precum și la sfințirea antimiselor, a bisericilor, în interior și exterior, a sfintelor vase cu care se săvârșește Sf. Liturghie și la reprimirea în Biserică, a celor căzuți din credință.

De asemenea, a mai arătat că în viziunea ortodoxă, potrivit căreia noi ne prezentăm în fața lui Dumnezeu, nu numai ca indivizi, dar și ca neamuri, ca etenii, prin ungerea tuturor fiilor neamului cu același Sfânt

și Mare Mir ținem neamul unit în fața lui Dumnezeu, legându-ne, ca frați de sânge și frați în Duh, să fim toți una, în gând și în simțire, și să ne ajutăm unii pe alții ca să dobândim har înaintea Părintelui ceresc.

Arătând, în încheiere, că sfințirea Marelui Mir este o prerogativă numai a sinoadelor Bisericilor Ortodoxe Autocefale, Î.P.S. Mitropolit Antonie a subliniat că acest act de cult a fost săvârșit anul acesta pentru a *șaptesprezecea oară* în Biserica noastră după recunoașterea ei, în 1885, ca autocefală, de către celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale surori, în frunte cu Patriarhia Ecumenică din Constantinopol și, pentru a *doua oară*, de la alegerea și înscăunarea Prea Fericitului Părinte Teoctist ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

În continuare, P.S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul a dat citire *Actului sinodal*, întocmit cu acest prilej, care a fost înscris, spre aducere aminte, în Condica sfântă și semnat în biserică, în fața credincioșilor, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și de toți membrii Sfântului Sinod al Bisericii noastre, prezenți la slujbă.

ACT SINODAL

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Trimeea cea întru tot sfântă, deoiființă și nedespărțită — Amin.

Luând aminte de lucrarea sfințitoare a Bisericii, la care se întrebuițează Sântul și Marele Mir, spre folosul și creșterea duhovnicească a credincioșilor, și cunoscând că acum s-a ajuns spre sfârșitul cantității sfințite în urmă cu cinci ani, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât ca, potrivit rânduielilor îndătinute și dreptului ei de Biserică autocefală, să se purcedă la pregătirile necesare pentru sfințirea Marelui Mir în anul 1993.

În acest scop, în zilele de luni, marți și miercuri din această Săptămână mare, în paraclisul mănăstirii Antim din București, s-au preparat ingredientele pentru Marele Mir și s-a săvârșit slujba de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Prea Sfințitul Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul, Prea Sfințitul Episcop-vicar patriarhal Teofan Sinaitul și Prea Sfințitul Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, înconjurați de preoți și diaconi.

Iar astăzi, cincisprezece aprilie, în Sînta și Marea zi de Joi din Săptămâna sfintelor și mântuitoarelor Pațimi ale Domnului nostru Iisus Hristos, din anul una mie nouă sute nouăzeci și trei, potrivit rânduielii din totdeauna a Bisericii Ortodoxe, atestată documentar și pe pământul românesc la anii 1513, 1642, 1670, 1707, 1882 și de șaisprezece ori în ultima sută de ani,

Noi, Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu înalt Prea Sfințiii Mitropoliți și Arhiepiscopi, cu Prea Sfințiii Episcopi, cu Prea Sfințiii Episcopi-vicari patriarhali, și cu Prea Sfințiii Episcopi-vicari și Arhieriei-vicari, membri ai Sfântului Sinod, porniți în procesiune religioasă de la reședința patriarhală, ne-am adunat în biserica «Sfântul Spiridon-Nou» din București și, în cadrul dumneze-

ieștii Liturghii a Sfântului ierarh Vasile cel Mare, cu puterea, cu lucrarea și prin pogorârea harului Prea Sfântului și de viață dăătorului Duh, am săvârșit Sfințirea Marelui Mir, care se va folosi la întărirea în Duhul Sfânt a credincioșilor creștini prin Taina Mirungerii, ca pecele a darului Sfântului Duh, și la sfințirea, prin ungere, a noilor biserici și a antimiselor de la parohiile și mănăstirile din cuprinsul eparhiilor Patriarhiei Române din țară și de peste hotare.

Această sfințire a Marelui Mir a avut loc acum pentru a șaptesprezecea oară în de Dumnezeu păzita Biserică Ortodoxă Română după recunoașterea ei, în anul 1885, ca autocefală, de către celelalte Biserici Ortodoxe autocefale surori, în frunte cu Patriarhia Ecumenică din Constantinopol și, pentru a doua oară de la alegerea și înscăunarea Prea Fericitului Părinte Teoctist ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

La această slujbă de sfințire a Marelui Mir au fost de față consilierii patriarhali și mitropolitanii, profesori de teologie, călugări și călugărițe și credincioși.

Cuvântul de învățătură a fost rostit de Înalt Prea Sfinția Sa, Înalt Prea Sfințitul Antonie, mitropolitul Ardealului.

Spre aduceri aminte, s-a înscris acest Act sinodal în «Condica Sfântă a Sfântului Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române», semnându-se de noi, ierarhii, care am participat la săvârșirea acestei dumnezeiești slujbe.

Într-un cuget înălțăm calde rugăciuni către Bunul și Milostivul Dumnezeu, cel în Treime lăudat.

PREȘEDINTELE SFÂNTULUI SINOD

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† DANIEL

Mitropolitul Moldovei

† NESTOR

Mitropolitul Olteniei

† Episcop PETRU PĂDURARU

Locțiitor de Mitropolit
al Mitropoliei Basarabiei

† VASILE

Arhiepiscopul Târgoviștei

† BARTOLOMEU

Arhiepiscopul Vadului,
Feleacului și Clujului

† ANTONIE

Mitropolitul Ardealului

† NICOLAE

Mitropolitul Banatului

† LUCIAN

Arhiepiscopul Tomisului

† PIMEN

Arhiepiscopul Sucevei
și Rădăuților

† ANTIM

Arhiepiscopul Dunării de Jos

† GHERASIM
Episcopul Râmnicului

† EPIFANIE
Episcopul Buzăului

† CALINIC
Episcopul Argeşului

† IOAN
Episcopul Oradiei

† EFTIMIE
Episcopul Romanului și Huşilor

† ANDREI
Episcopul Alba Iuliei

† TIMOTEI
Episcopul Aradului, Ienopolei
și Hălmeagului

† JUSTINIAN
Episcopul Episcopiei Ortodoxe
Române a Maramureşului
și Sătmarului

† Episcopul VALERIAN ZAHARIA

† NIFON PLOIEȘTEANUL
Episcop-Vicar Patriarhal

† ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

† SERAFIM FĂGARĂȘANUL
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei
Sibiului

† GHERASIM PUTNEANUL
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei
Sucevei și Rădăuților

† IRINEU SLĂTINEANUL
Arhiepiscop-Vicar al Episcopiei
Râmnicului

† CASIAN GALĂȚEANUL
Arhiepiscop-Vicar al Episcopiei
Dunării de Jos

† TEOFAN SINAITUL
Episcop-Vicar Patriarhal

† CALINIC BOTOȘĂNEANUL
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei
Iașilor

† DAMASCHIN SEVERINEANUL
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei
Craiovei

† IRINEU BISTRIȚEANUL
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei
Vadului, Feleacului și Clujului

† IOACHIM VASLUIANUL
Arhiepiscop-Vicar al Episcopiei
Romanului și Huşilor

† EMILIAN ARĂDEANUL
Arhiepiscop-Vicar al Episcopiei
Aradului

După citirea și semnarea *Actului sinodal*, Sfânta Liturghie a continuat, potrivit rânduielii, iar la ducerea Sfintei Cuminecături la proscomidiar, s-au dus și s-au așezat alături și vasele cu Sfântul și Marele Mir, unde au rămas până la terminarea slujbei.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, ieșind pe solee, împreună cu toți ierarhii și preoții slujitori, a rostit următoarea cuvântare, spre a pune și mai mult în lumină rostul și însemnătatea Marelui Mir și a sfințirii lui în viața Bisericii și a credincioșilor noștri :

«Înalt Prea Sfințiile Voastre,
Prea Sfințiile Voastre,

*Cuvioși și Cucernici Părinți și Cuvioase Maici,
Dreptmăritori creștini,*

Ne aflăm împreună, aici, în această catedrală închinată Sfântului Ierarh Spiridon, în ceasul sfânt al revărsării Duhului Sfânt peste oșranda credinței și osternelilor noastre. Ne găsim în aceste clipe sfinte și dumnezeiești, unice în dimensiunile lor teologice și liturgice, dar mai ales în dimensiunile credinței noastre strămoșești, ale Ortodoxiei, pe care nu noi, ci un scriitor al Bisericii o numea «credința cea adevărată a creștinismului» (Origen).

A vorbit atât de frumos Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie ! Cu îngăduința dumneavoastră aș dori să adâncim și să reținem în tainele minții și ale sușletelor noastre, insetate după Dumnezeu, Cel în Prea Sfânta Treime slăvit și închinat, câteva dintre învățăturile pe care ni le dezvăluie ziua de astăzi și pe care noi trebuie să le păstrăm, atât în calitate de slujitori ai sfintelor altare, cât și în calitate de credincioși, și unii și alții, participanți la această revărsare a darurilor Duhului Sfânt, în Joia cea Mare a Patimilor Mântuitorului nostru Iisus Hristos. De puține ori în viața sa poate să asiste un credincios la sfințirea Sfântului și Marelui Mir. Ați auzit câtă luptă a dus Biserica noastră pentru obținerea autocefaliei și a dreptului, prin aceasta, de a sfinți, prin Sfântul ei Sinod, Mirul folosit la Sfânta Taină a Mirungerii precum și la sfințirea bisericilor și a antimiselor.

Ungerea cu acest Sfânt și Mare Mir, care ni s-a făcut imediat după primirea Sfântului Botez, este semnul lucrării nevăzute a Sfântului Duh, așa cum însăși formula liturgică mărturisește : «Pecetea darului Sfântului Duh», care S-a pogorât în chip văzut asupra Sfinților Apostoli în slăvita zi a Cincizecimii, după cuvântul Mântuitorului : «Și iată, Eu trimit făgăduința Tatălui Meu peste voi, iar voi ședeți în cetatea Ierusalimului până vă veți îmbrăca cu putere de sus» (Luca 24, 49). Acest dar ni se dă și nouă, în chip nevăzut, prin Sfintele Taine ale Bisericii. Căci ne spune Sfântul Apostol Pavel : «Cel ce ne întărește pe noi, împreună cu voi, în Hristos, și ne-a uns pe noi este Dumnezeu care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului în inimile noastre» (II Corinteni 1, 21—22 ; Efeseni 4, 30). Tot așa ne învață și Sfântul Ioan Evanghelistul când spune, în una din epistolele sale : «Iar voi ungere aveți de la Cel Sfânt și știți toate... ungerea pe care ați luat-o de la El rămâne întru voi și nu aveți trebuință să vă învețe cineva...» (I Ioan 2, 20, 27).

Intr-adevăr, prin mulțimea mironidenilor din care este făcut, Sfântul și Marele Mir închipuie, așa cum mărturisesc Sfinții Părinți și înscrisura de credință a Bisericii, «mulțimea și felurimea darurilor și puterilor Sfântului Duh» (Sf. Simeon al Tesalonicului, «Despre Sfintele Taine», traducerea românească, cap. 62, p. 77).

Tuturor creștinilor de totdeauna și din orice loc, Sfântul Mir le-a împărțit daruri atât de folositoare sufletelor și «creșterii în Hristos» (Efeseni 4, 15): darul credinței, darul evlaviei și al rugăciunii, al dragostei de Dumnezeu și de aproapele, al înțelepciunii. Această «pecete - darului Duhului Sfânt» am primit și noi de la Dumnezeu prin preoții strămoșilor și părinților noștri care au păstrat-o în Sfânta noastră Biserică, neprihănită și în toată valoarea ei, până în zilele noastre. O păstrează și o vor păstra românii de aici, din satele și orașele țării, dar și cei care s-au așezat în alte colțuri de lume pentru că Biserica Ortodoxă Română îi adună ca o mamă iubitoare. Din acest Sfânt și Mare Mir, așa cum ați auzit din «Actul sinodal» vor fi sfințiți pruncii români din vatra țării ca și cei născuți acolo, departe, unde românii au dus cu ei sufletul, limba și credința; în America, în Australia și pe alte continente.

Căci, chiar și acolo, atât de departe se va revărsa peste ei iubirea noastră și tezaurul de valori strămoșești ale acestui neam, cu adevărat — așa cum mărturiseam și altă dată — neam de martiri și de eroi, neam de sfinți și de aleși ostenitori în ale duhovniciei.

Iată, deci, iubiiții mei, două sensuri ale unității în Hristos: primul, acela al unității de credință, de neam și de limbă și al doilea, cel al unității de credință cu întreaga Biserică a lui Hristos, care «drept încafă cuvântul adevărului», creștinii ortodocși din lume fiind strâns legați de firul acestu al luminii harului Sfântului Duh, care «pe cele de lipsă le împlinește și pe cele slabe le întărește».

Fericii sunteți fii și fiuce ale Bisericii că ați găsit timp astăzi, în marea atât de tumultuoasă și de răpitoare a vieții, pentru a fi împreună cu noi, să ne rugăm și să implorăm, împreună, revărsarea darurilor Prea Sfântului Duh! Este o clipă de învățătură foarte valoroasă și actuală când credincioșii noștri sunt asaltați de promisiunile unor noi «propovăduitori» și «evangelizatori» adepți ai unor noi forme de «adunare» a așa numiților «adevărați credincioși» pe care-i amăgesc, uneori cu Biblia în mână, alteori invitându-i la vindecări miraculoase și mistere frumoase, la o viață «mai aleasă» decât cea pe care am dus-o, noi, românii, vreme de aproape 2000 de ani. Unitatea de credință, iubiiți credincioși,

după cuvântul Sfântului Apostol Pavel: «Un Domn, o credință, un Botez» (Efeseni 4, 5) trebuie să fie gândul și dorința noastră permanentă care ne ține legați de tulpina învățaturii Mântuitorului Hristos.

Nicăieri nu poate să găsească omul dezlegare la frământările cele mai neliniștitoare ale sufletului ca în Sfânta Biserică, ca în rânduielile aceastea din tulburătoarea săptămână a Patimilor, ca în deniile jertfirii Mântuitorului Hristos, ca în deniile lacrimilor noastre, poezie a Sfinților Părinți pe care o cântăm și o auzim seară de seară în nădejdea sfântă a Învierii Celui răstignit pe lemnul Crucii, pentru că în El avem răscumpărarea prin Sângele Lui și iertarea păcatelor, după bogăția harului Lui» (Efeseni 1, 7).

Să vă gândiți neconținut că Sfântul și Marele Mir se află pe fruntea și pe trupul fiecăruia dintre dumneavoastră dar, mai presus de acestea, în cămara sufletelor arzând după Hristos, ca «pecete» și «arvună a Duhului în inimile noastre» (II Corinteni 1, 22).

Să nu-l prihăniți cu gânduri și fapte urâte! Păstrați lumina strălucitoare a Sfântului Mir, pe care ați primit-o după Sfântul Botez căci păzind-o veți păstra nestirbită credința strămoșească în care aveți datorită să vă creșteți pruncii pentru a rodi din ei vâstare vrednice, chipuri rodnice ale Bisericii și neamului nostru. Prin ungerea cu Sf. și Marele Mir, aceștia devin «unși» sau «hristoși», numindu-se cu adevărat creștini. În acest chip învață Sf. Chiril al Ierusalimului pe credincioși în una din catehezele sale: «Acum ați devenit hristoși prin punerea peceții Duhului Sfânt și ați primit tot ce era prefigurat, deoarece voi sunteți «icoane ale lui Hristos»*.

În anul acesta, rugăciunilor noastre fierbinți li s-au adăugat cele ale credincioșilor de peste Prut, din Basarabia și Bucovina, în care a răsărit, așa cum glăsuiește o cântare bisericească «primăvara harului». În soborul arhieresc al Bisericii noastre întregit după decenii de înstrăinare, s-a aflat și ierarhul și întâistătătorul Bisericii Ortodoxe din Basarabia, Prea Sfințitul Petru. Este darul unității și darul Sfântului Duh că am fost astăzi împreună, credincioși și clerici de dincolo și de dincoace de Prut, ducând fiecare la plecare în episcopia pe care o păstorește Sfântul și Marele Mir pentru a mirunge pruncii români ortodocși,

* Cateheza mistagogică, III, 1—5, trad. p. 63—66.

Pentru a sfinți noi biserici și antimise. Credincioșii din Basarabia vor lua hrana duhovnicească de la mama naturală, de la mama firească, Biserica Ortodoxă Română, nu de la o mamă străină și adoptivă. Una este a primi hrana din mâna sau de la pieptul mamei adevărate și altceva a o lua din mâna alteia străine. Este darul lui Dumnezeu că iată, neamul nostru și ierarhii neamului nostru trăim bucuria de a avea în mijlocul nostru pe ierarhul clericilor și credincioșilor din sfânta și mult patimitoarea Basarabie. Este un fapt, repet, care trebuie să ne încurajeze, iubiți frați și surori în Domnul, care trebuie să ne călăuzească prin vremurile fragile și prin instabilitatea vieții noastre sociale și politice. Duhul Sfânt ajută și întărește acolo unde este slăbiciune, așa cum ne-a arătat slujba din această sfântă zi.

Să le mulțumim Înalt Prea Sfințiților și Prea Sfințiților Mitropoliți și Episcopi, care au venit de la distanțe mari, rupându-se de dragostea și rosturile credincioșilor pentru a fi aici împreună la această Sfântă Liturghie din Joia cea Mare a Patimilor Mântuitorului nostru Iisus Hristos, din acest an adăugând, astfel, o nouă cărămidă la temelia Sfinței noastre Biserici.

Le mulțumesc de asemenea tuturor celor care s-au preocupat de procurarea și pregătirea acestor 38 de soiuri de arome care, potrivit rânduiei, trebuie să alcătuiască compoziția Sfântului și Marelui Mir. În acest sens, s-au ostenit Prea Sfinții Episcopi-vicari Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul ca și Prea Sfințitul Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Roman Ialomiteanul, ca unul ce are mare pricepere și în cele ale farmaciei. Prea Sfinția sa are de mulți ani această harismă de a pregăti ingredientele și de a sluji câteva zile, de luni până miercuri seara, împreună cu ceilalți părinți ai catedralei și ai mănăstirii Antim, la pregătirea Sfântului și Marelui Mir.

Mulțumesc în genunchi Bunului Dumnezeu că mi-a hărăzit această clipă ca să săvârșim cele dumnezeiești în această catedrală care, la un moment dat, s-a aflat în pericolul demolării. Dumnezeu ne-a ajutat să o avem azi așa cum a fost înălțată, mai mult, întărită și reparată. Au rămas doar amintirile acelor clipe de zbucium, de dureri și neputință și, mai presus de acestea, lacrimile și rugăciunile preoților și credincioșilor.

Pretutindenî găsim, iubiți frați și surori, semnele prezenței lui Dumnezeu în viața noastră, în viața lumii și a Bisericii. Să ne rugăm ca El să aducă în lumea aceasta, care sângerează și pătimește atât de mult, milele Sale cele bogate. Credința, rugăciunea și gândul de unitate și nădejde în puterea Mântuitorului Hristos ne va mângâia, ne va bucura, și îi va întări și pe cei care caută căi, deși atât de zăbavnice, pentru a izbăvi omenirea de întuneric, de nedreptate, de suferință și de minciună.

Îi rog pe frații mei de arhierie, de credință, de grijă și de răspundere înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, să ducă pretutindenî, odată cu acest Sfânt și Mare Mir, și dragostea noastră fraților noștri români. Să ne ajute Bunul Dumnezeu, ca ziua de astăzi, rugăciunile și ostenele noastre să ne fie de folos pentru ca, împreună, să ajungem să slăvim și Sfânta Înviere cea de a treia zi a Domnului nostru Iisus Hristos. Amin !».

În încheierea solemnității s-a oficiat un Polihroniu pentru *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, pentru membrii Sfântului Sinod și pentru toți cei prezenți, apoi, în timp ce corul intona Imnul patriarhal, *Prea Fericirea Sa* și soborul ierarhilor și preoților slujitori au ieșit în curtea bisericii și, după ce s-au rânduie în aceeași ordine, ca la sosire, în sunetul melodios al clopotelor s-au îndreptat, pe jos, în procesiune, purtând vasele cu Sfântul și Marele Mir, spre catedrala patriarhală, urmați de mulțimea credincioșilor.

Ajungând la catedrală, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și Înalții Ierarhi au împărtășit arhieriești binecuvântări tuturor celor care au participat, cu evlavie și creștinească răbdare, până la sfârșitul acestei importante ceremonii, după care s-au retras în reședința patriarhală, iar preoții slujitori au așezat cu mare grijă vasele cu Sfântul și Marele Mir la locul convenit în paraclisul patriarhal.

Numărul impresionant al ierarhilor slujitori și fastul deosebit cu care s-a desfășurat această solemnitate, ca și predica instructivă a I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și mai ales cuvântul ziditor de învățătură rostit, cu acest prilej, de către *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* au făcut ca ziua de 15 aprilie 1993 — Joia cea mare — să rămână o amintire de neuitat în sufletele tuturor celor care au avut bucuria de a fi prezenți la Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, în cadrul căreia s-a săvârșit sfințirea Sfântului și Marelui Mir.

SESIUNE OMAGIALĂ

75 DE ANI DE LA UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA

În zilele de 8—10 aprilie 1993 s-a desfășurat la București, în sala de marmură a Cercului Militar Național, sesiunea de comunicări cu tema : *75 de ani de la Unirea Basarabiei cu România*, organizată de un *Comitet de inițiativă*, alcătuit din personalități aparținând Academiei Române, Institutului de Istorie *Nicolae Iorga*, Arhivelor Centrale ale Statului, Muzeului Național de Istorie, Asociației Probasarabia și Pro-bucovina și Societății culturale București-Chișinău.

La această reuniune cu caracter științific a participat un public numeros, format din cadre didactice universitare și preuniversitare, cercetători științifici, muzeografi, arhiviști, preoți, oameni de cultură, gazetari, studenți și elevi din Capitală și alte localități, precum și un grup de intelectuali de la Chișinău și Cernăuți.

În comunicările prezentate, autorii s-au oprit asupra situației provinciei românești dintre Prut și Nistru sub stăpânirea rusească (1812—1918), au relevat principalele aspecte ale luptei populației autohtone românești pentru emanciparea națională, care a culminat cu unirea Basarabiei cu România la 27 martie 1918 și au scos în evidență unele momente mai semnificative din perioada interbelică.

Au reținut în mod deosebit atenția participanților comunicările care au abordat următoarele subiecte : Rolul cărturarilor, al culturii în general, în procesul de trezire a conștiinței naționale ; Evocarea generației Unirii Basarabiei cu România ; Recunoașterea internațională a actului Unirii ; Basarabia în contextul României întregite ; Idealul unirii naționale în diaspora românească ; Considerații privind locul României Mari în Europa ; Reîntregirea Basarabiei în urma acțiunilor militare pentru eliberarea teritoriului național din vara anului 1941 ; Mănăstiri și biserici din stânga și din dreapta Prutului și altele. În tratarea subiectelor, autorii au folosit importante documente și date de arhivă din țară și de peste hotare, scoțând pe larg în evidență efortul general făcut de poporul român pentru înfăptuirea reîntregirii teritoriului național prin actul istoric de la 1 Decembrie 1918.

Cu cel mai viu interes a fost primită intervenția *Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, care a subliniat atât îndatorirea ce avem cu toții de a ne cinși înaintașii și vrednicile lor, dar să și împlinim idealul lor de unitate, de reîntregire a neamului și a Bisericii strămoșești. În acest cadru, Prea Fericirea Sa a pus în lumină grija Bisericii Ortodoxe Române pentru fiii săi din ținuturile românești înstrăinate, care sunt puternic legați de Biserica strămoșească și către care ei își îndreaptă astăzi toate speranțele lor. Răspunzând dorinței Adunării eparhiale de la Chișinău, a mai arătat Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Sfântul Sinod al Bisericii-mame a reactivat, la sfârșitul anului 1992, Mitropolia Basarabiei, care își întinde oblăduirea ei duhovnicească pastorală și dincolo de Nistru, până departe, oriunde sunt români ortodocși, fii ai neamului nostru.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit următoarea cuvântare :

Onorată asistență, frați iubiți de dincolo de Prut !

«Fiecare dintre noi nutrim, în aceste clipe, cele mai curate sentimente față de această zi și față de dimensiunile ei, care trec numărul de 75, dincolo, în adâncul istoriei și se avântă, de asemenea, și în viitorul neamului nostru. De aceea, cred că se cuvine să închinăm un gând de respect, de recunoștință și dragoste pentru toți aceia care, acum 75 de ani, s-au zbatut și au împlinit năzuințele de unitate ale românilor. Noi suntem împreună cu ei în fiecare clipă din viața noastră, le știm și le trăim durerile, cum cred că și ei le-au trăit și le-au simțit pe ale noastre. Vom vedea oglindindu-se vrednicile lor când vom vedea rănilor deschise, mormintele, monumentele, jertfele lor și ne vom aduce aminte și mai bine de îndatoririle noastre. Căci atâtea vitregii și încercări s-au abătut asupra neamului românesc, nu numai din cele politice, dar și religioase, încât, din nefericire nu scăpăm de ele nici în zilele noastre. Ba am putea spune că această jertfă impresionantă a unui neam este unică în viața popoarelor și ea continuă încă foarte dureros.

Trebuie să vedem în această jertfă un indemn și o chemare în apărarea patrimoniului nostru spiritual, care este graiul străbun, de înțelegere că nu poți schimba limba sfântă cu o alta, că în această limbă română, mama a înălțat la căpătâiul tău rugăciunea către Bunul Dumnezeu și a plâns când copiii și familia erau în primejdie. În limba aceasta s-a rugat pentru tatăl copiilor plecat pe front. În limba aceasta s-au rugat preoții secole de-a rândul către Dumnezeu pentru întreg poporul și pentru prosperitatea neamului nostru. În limba aceasta și-au mărturisit în fața lui Dumnezeu mamele și părinții și bunicii lor suferințele și au cerut îndurarea lui Dumnezeu, încât nimic mai firesc decât ca această limbă și simțire să se afle sub oblăduirea Mitropoliei Basarabiei, reactivată la sfârșitul anului trecut.

Folosesc acest prilej ca să aduc un gând de recunoștință Adunării eparhiale de la Chișinău, credincioșilor și clerului care, pătrunși de această conștiință, au venit la Biserica-mamă. Nu ne-am amestecat și nici nu ne putem amesteca în problemele politice. Trebuie însă să se cunoască foarte bine că fiecare Biserică Ortodoxă, potrivit principiilor canonice general recunoscute, păstorește neamul său, iar fiecare neam trebuie să-și aibă păstor la toate nivelele din fiii neamului respectiv, așa precum Mitropolia Basarabiei, care este fiica Mitropoliei Moldovei

a lui Alexandru cel Bun de la 1401, a condiționat numirea pentru a putea fi recunoscută Mitropolia, iar mitropolitul să fie un fiu al pă-mântului de baștină din Moldova — Iosif Mușat, care a fost primul mitropolit. Patriarhia Moscovei nu poate să nu știe că a avea păstori din neamul în care Biserica Ortodoxă s-a născut și a luat ființă în-seamnă a respecta un canon de valoare universală, canonul 34 apos-tolic. Istoria ne arată că, chiar Biserica Rusă s-a opus tendințelor de a fi numiți pentru păstorirea credincioșilor ruși ierarhi de altă naționalitate. Însăși Patriarhia Ecumenică a apărut autonomia Bisericii din Țara lui Ștefan cel Mare atunci când Patriarhia Moscovei a încercat să cotopească și canonic această provincie. Asemenea dureroase întâm-plări ca cele din 1940 s-au mai întâmplat. De aceea acum, la impli-nirea a 75 de ani de la Marea Unire, este foarte bine să ne reamintim acest adevăr. Mama adevărată nu-și părăsește fiii; mama nu poate exclude din dragostea ei pe fiii pe care, chiar dacă greșesc, ea este datoare să-i iubească. Din punct de vedere uman, nimeni în lume nu-i poate tăgădui cuiva calitatea de fiu sau calitatea de mamă. Este mai mult decât sfânt dreptul de a-ți recunoaște mama și de a-ți recunoaște fiii. Nu putea Biserica noastră numai pentru că Patriarhul Moscovei nu respectă canoanele Bisericii Ortodoxe, iar prin aceasta și legile lă-sate de la Dumnezeu, nu putea Patriarhia Română să nu ia aminte la atâtea lacrimi și suferințe și ea a răspuns la cererea fiilor credincioși ai acestui pământ, reactivând Mitropolia Basarabiei. Lucrarea le apar-ține și credincioșilor și preoților din Republica Moldova și este o lu-crare foarte firească și o împlinire sfântă. Regretăm mult că sunt încă nedumeriri din partea conducerii Republicii Moldova, în timp ce se cunoaște faptul că din toate țările lumii (unde Patriarhia Moscovei are structuri bisericești și unde și noi le avem deopotrivă pe ale noastre și în America, țara libertăților, și în Europa, în țări cu mare pondere democratică) nu am primit vreun reproș din partea nimănui. Cre-dința nu dărâmă hotarele, chiar atunci când sunt nedrepte, dar se roagă pentru dărâmarea lor. Credința nu impietează politica, ci dim-potrivă — întărește și adună pe fiii de același neam. Aici însă, repet, ne-au îndurerat nedumeririle vizavi de acțiunile atât de limpezi ca lumina zilei, când Patriarhia Română și-a primit sub ocrotirea sa fiii de același neam și credință. În Republica Moldova sunt recunoscute structurile bisericești ale mai multor culte și oare această Mitropolie, Mitropolia autonomă a Basarabiei (stil vechi, care a existat în istorie), să nu poată fi recunoscută? Trebuie să se știe că această Mitropolie își întinde oblăduirea ei duhovnicească pastorală dincolo de Nistru;

să se știe iarăși că Mitropolia românilor e până în Siberia, până în răsărit pe unde necazurile i-au risipit pe români. Oriunde ar fi un fiu de român, el se bucură de asistența acestei Mitropolii canonice. Nu poate un ierarh de alt neam să asiste pe românii din Ucraina, pe românii din Rusia și din alte țări decât ierarhul Mitropoliei Basarabiei, ale cărei granițe, din punct de vedere canonic, spiritual se întind până unde se află suflare românească. Granițele Mitropoliei Bucovinei, de asemenea, cele canonice și de neam, se întind pe întreg spațiul unde se află românii ortodocși. Prin aceasta nu jignim alte Biserici. Lăcrimez împreună cu dvs. și ne zbuciumăm împreună, văzând că mai trebuie să se depună jertfe, că este lung și anevoios drumul pentru a face să se înțeleagă niște adevăruri în mod demn și în mod înalt. Asta o cer principiile de libertate; de libertate și în înțelesul teologic al cuvântului de organizare bisericească și de libertate interioară — libertatea de credință, dreptul de a-ți spune cuvântul. Aceeași atitudine o exprimăm și în relațiile pe care le avem cu celelalte Biserici, cu Biserica romano-catolică, de exemplu. În mod demn credincioșii tuturor religiilor au dreptul să se roage în bisericile lor, în mănăstirile de ei construite, de ei întreținute. Același drept de credință și de neam îl au și românii moldoveni din Republica Moldova, luați sub protecția Bisericii Ortodoxe Române căreia îi aparțin prin legile canonice, de la Dumnezeu moștenite, în ciuda tuturor vicisitudinilor destinului care le-a fost dat să-l trăiască.

Stimată asistență, avem îndatoriri mari. Momentul acesta — aniversarea Marii Uniri — ne obligă și mai mult la fapte și acțiuni concrete. Suntem aici un mănunchi de credincioși ai neamului, ai dreptății dumnezeiești și ai dreptății omenești, slujitori ai sfințelor altare, și avem îndatorirea să cinstim înaintașii și vredniciile lor, dar și să împlinim testamentele și dorințele lor de unitate, de reîntregire a neamului, de reîntregire a Bisericii noastre și de împlinire a ceea ce se numește așa de frumos idealul scump al neamului nostru, ideal cântat de înaintașii noștri, cântat de poeți în versurile lor atât de inspirate. Vă doresc dvs. ca aceste zile și momente să fie un popas de întărire a nădejdii, un popas de găsire a eforturilor pentru viitor... Biserica-mamă vă îmbrățișează pe toți, iubiți frați de dincolo de Prut, vă îmbrățișează cu dragoste, cu mângâierile ei, cu dragostea ei veșnică. Comunicați și celorlalți frați și surori de peste Prut că Biserica-mamă se roagă neîncetat cu iubire pentru toți fiii ei, dreptcredincioși români de pretutindeni. Dumnezeu să binecuvânteze lucrarea noastră de azi și de mâine și să primească rugăciunile pentru cei adormiți, pentru întregirea Neamului și slava sfintei noastre Biserici strămoșești».

*

Folosim acest prilej pentru a rememora, pentru generațiile de azi, etapele principale ale Unirii Basarabiei cu România, cu atât mai mult cu cât istoria acestei provincii românești dintre Prut și Nistru nu s-a bucurat timp de o jumătate de secol de o prezentare adevărată în istoriografia noastră, fiind considerată un subiect tabu. Este un fapt cunoscut că, prin pacea de la București din 28 mai 1812, care a pus capăt războiului ruso-turc ce izbucnise în 1806, Turcia, pe atunci puterea suzerană a Țărilor Române, a cedat Rusiei partea Moldovei dintre Prut și Nistru, cuprinzând ținuturile: Hotin, Soroca, Bălți, Orhei, Tighina, Chilia și Cetatea Albă.

Până atunci, această provincie românească dintre Prut și Nistru nu avea o denumire aparte, ci, de la sfârșitul secolului al XIV-lea, din timpul lui Roman Mușat (1391—1394), era una cu Țara Moldovei. Numai partea de sud a acestei provincii s-a numit Basarabia, pe la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului următor, fiindcă trecuse în stăpânirea voievozilor Țării Românești din neamul Basarabilor. Restul era Moldova de răsărit. Alexandru cel Bun (1400—1432) i-a adăugat, la 1410, Cetatea Albă, de la Limanul Nistrului, iar Ștefan cel Mare (1457—1504) a desăvârșit hotarul de la Dunărea de Jos, cuprinzând definitiv în marginile lui, la 1465, Chilia. Înainte de acest an, hotarul de la sud oscilase între Țara Românească și Moldova.

În anul 1484, spre sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare, turcii au cucerit cele două cetăți care apărau hotarul de sud al Moldovei: Chilia și Cetatea-Albă, ce căpătaseră, acum, numirea de Acherman și au înființat aici două raiale otomane. În anul 1583, în timpul lui Ștefan Lăcustă (1583—1590), Turcia înființează o raia și la Tighina, pe Nistru, sub numele de Bender. În cuprinsul acestor raiale au fost primiți a sălășlui tătarii de pe Nistru, care au dat părții de sud a Moldovei dintre Prut și Nistru, adică Basarabiei, denumirea de Bugeac.

În anul 1713, turcii au pus stăpânire și pe cetatea Hotinului, situată la nord sau în partea de sus a acestei provincii, înființând și aici o raia.

Dacă la începutul secolului al XV-lea, tot teritoriul dintre Prut și Nistru, de la nord la sud, adică de la Hotin la Chilia și Cetatea-Albă, era în stăpânirea domnilor moldoveni, alcătuind o singură unitate politică și administrativă cu teritoriul dintre Carpați și Prut, sub numele de Moldova, la începutul secolului al XVIII-lea, mai rămăseseră sub

oblăduirea lor, în stânga Prutului, numai partea de mijloc și anume : ținuturile Bălți, Orhei, Soroca și Lăpușna, căci nordul (Hotinul) și sudul (Chilia și Cetatea Albă sau Achermanul, și Tighina sau Benderul) intraseră sub stăpânirea turcească.

În 1812, Turcia, uitând ce declarase după bătălia de la Zenta, că nu va consimți să înstrăineze ceea ce nu-i aparține, a cedat Rusiei întregul teritoriu dintre Prut și Nistru, adică atât raialele turcești de la nord (Hotinul) și de la sud (Benderul și Achermanul), cât și ținuturile moldovenești de mijloc.

Denumirea de Basarabia, pe care o purtase cândva numai partea de sud a acestui teritoriu, numită mai apoi Bugeac de către tătari, a fost extinsă de ruși, fără nici o noimă, asupra întregului pământ anexat, care a devenit o provincie (oblastie) a Imperiului rusec, iar din 1871, o gubernie rusească.

Basarabia n-a rămas tot timpul în stăpânirea Rusiei în întinderea de la 1812, căci, în urma războiului Crimeii, Congresul de la Paris din 1856 a desfăcut partea de sud (județele Cahul, Bolgrad și Ismail) și a realipit-o Principatului Moldovei, care intrase în acest timp, împreună cu Principatul Munteniei, sub protecția colectivă a marilor puteri europene.

În anul 1878, însă, prin Congresul de la Berlin, această parte a fost înapoiată Rusiei, dându-i-se României, în compensație, Dobrogea, de fapt, un alt teritoriu strămoșesc înstrăinat de la trupul țării.

Guvernul rus a trecut imediat după 1812 la organizarea acestei provincii, căutând că dea impresia că nu schimbă nimic din vechile instituții românești. Primul guvernator al Basarabiei a fost numit moldoveanul Scarlat Sturdza, iar unor boieri autohtoni (Catargiu, Ghica, Balș, Dimachi, Vârnav) li s-au dat în grijă cârmuirea județelor și strângerea impozitelor.

Treptat, rânduielile autohtone au fost înlocuite cu cele rusești, limba românească a fost scoasă din actele publice, făcându-se loc celei rusești, iar instituțiile de cultură, școala și Biserica au fost supuse unui proces de rusificare. Cu toate acestea, Basarabia și-a păstrat tot timpul caracterul românesc.

De-a lungul timpului și până la 1812, Biserica din Basarabia a fost parte integrantă a Mitropoliei Moldovei, iar aceasta, la rândul ei, depindea jurisdicțional de Patriarhia din Constantinopol.

La 1812, răpind Basarabia din trupul Moldovei, Rusia, împotriva tuturor canoanelor, a supus și Biserica basarabeană jurisdicției Bisericii

rusești, înființând la Chișinău o eparhie specială pentru românii dintre Prut și Nistru, în fruntea căreia a numit cu rang de arhiepiscop pe Gavriil Bănulescu-Bodoni, român de neam, din Bistrița-Năsăud, dar filorus, fost mitropolit al Kievului și Haliciului între 1799—1803.

Ca titular al acestei eparhii, Gavriil Bănulescu a înființat o dicasterie duhovnicească, a pus bazele câtorva școli primare și a ctitorit Seminarul Teologic din Chișinău, precum și o școală pentru copiii de nobili. În 1814, el a deschis tipografia eparhială, unde s-au tipărit sute de cărți religioase în limba română. Tot el a ridicat Palatul eparhial și a început zidirea Catedralei din Chișinău, pe care a terminat-o urmașul său, în 1836.

La 30 martie 1821, Gavriil Bănulescu a trecut la cele veșnice și a fost înmormântat la mănăstirea Căpriană, zidită de Ștefan cel Mare, pe care el o reparase de iznoavă, locul său fiind ocupat de Dimitrie Sulima, un rus de origine bulgărească.

Cu el începe perioada episcopilor ruși în această parte a Moldovei, doi dintre aceștia făcându-se cunoscuți prin campania de prigonire a tot ce era românesc în Basarabia și anume: Pavel Lebedev (1871—1882), cel care a scos limba română din școli și din biserici și a închis tipografia eparhială întemeiată de Gavriil Bănulescu, ca să nu se mai tipărească cărți în limba norodului, și Serafim Ciciagov (1908—1914), care a surghiunit preoții și profesorii moldoveni, trimitându-i cu serviciul în locurile cele mai îndepărtate din Rusia și a oprit apariția revistei bisericești Luminătorul, ce apărea în limba română de la 25 ianuarie 1908.

De spaimă, oamenii au părăsit în masă ținutul, refugiindu-se în Moldova liberă. Și totuși, conștiința națională n-a putut fi înăbușită. În Basarabia a apărut o pleiadă de tineri intelectuali care și-au asumat misiunea de a redeștepta spiritul de împotrivire.

Ca urmare a evenimentelor anului 1917, Rusia s-a prăbușit, iar popoarele subjugate odinioară prin silnicie și violență s-au eliberat.

La 12 decembrie 1917, Basarabia s-a declarat Republică Moldovenească Federativă în cadrul Federației Statelor Rusești, iar la 24 ianuarie 1918 și-a proclamat independența, pentru ca, la 27 martie, același an, prin hotărârea Sfatului Țării de la Chișinău, să se unească cu România, de la care fusese smulsă în mod samavolnic în 1812.

Au urmat anii de refacere a conștiințelor, de recăpătare a încrederii în viitor și s-a întemeiat, acum, canonic, Mitropolia Basarabiei. Episcopul Nicodim Munteanu al Hușilor, viitorul patriarh, a fost nu-

mit de către Sfântul Siond al Bisericii Ortodoxe Române locțiitor al acestei eparhii, avându-l ca arhiereu vicar pe Dionisie Erhan, basarabean, devenit mai târziu episcop de Ismail. La 21 februarie 1921, Gurie Grosu, basarabean și el, a fost ales arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului, după ce funcționase timp de aproape trei ani ca episcop vicar la Iași, unde fusese ales la 25 iunie 1918.

În 1925, arhiepiscopia Chișinăului s-a transformat în mitropolie, cu denumirea de Mitropolia Basarabiei, iar la 21 aprilie 1928, arhiepiscopul Gurie a fost ridicat la rangul de mitropolit al Basarabiei.

Cum bine se știe, vitregiile istoriei, atât de brutal exprimate de pactul de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939, au făcut ca această unire să nu dureze decât 22 de ani, până în anul 1940, când ultimatumul sovietic a impus cedarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei.

A fost începutul tragediei trăite de poporul român, care avea să se soldeze și cu alte pierderi teritoriale. România nu avea altă soluție atunci decât să se alătore puterilor Axei pentru a-și redobândi pământurile cotate. A făcut acest lucru constrânsă de împrejurări, dar era hotărâtă să abandoneze această alianță la primul prilej favorabil. Începerea războiului împotriva Uniunii Sovietice, în iunie 1941, ne-a permis să eliberăm Basarabia și Bucovina de nord. Intorsătura pe care a luat-o, însă, războiul, ne-a determinat ca, în 1944, să pierdem din nou aceste teritorii, intrate de atunci sub ocupație sovietică.

Ar fi cu neputință măcar să sugerăm aici toate suferințele care s-au abătut asupra basarabenilor. Mai bine de un milion de oameni au fost exterminați în cursul deportărilor, al colectivizării forțate, al deschiaturilor, al foametei provocată artificial.

Distrugerea în masă a forței vii a țării urmărea un scop bine determinat. În locul autohtonilor erau aduși ruși din diferite zone ale întinsului imperiu, atrași spre periferie atât pentru că erau bine plătiți și plasați, cât și pentru că primeau foarte repede locuință. Și astfel, încet-încet, s-a produs o mutație demografică sensibilă, mai ales în orașe, unde populația rusofonă a ajuns majoritară.

Mitropolia Basarabiei, care desfășurase o activitate rodnică și unanim apreciată, fiind un factor de seamă atât în desfășurarea vieții religioase în această parte de țară, cât și în consolidarea și dezvoltarea relațiilor cu celelalte provincii românești, a fost silită să-și întrerupă activitatea.

Către sfârșitul anilor '60 s-a produs însă miracolul renașterii culturii românești, datorită unor intelectuali, al căror merit de înaintea

mergători nu-l vom putea aprecia, poate, niciodată, prin care literatura de dincolo de Prut «se rumâni». Ei au creat o școală, asigurând condițiile prielnice pentru apariția pleiadei de oameni de cultură care militează astăzi pentru demnitatea acestui popor.

Renașterea culturii a avut drept consecință logică redeşeptarea conștiinței naționale. Momentele de vârf ale manifestării acesteia în toată măreția ei au avut loc în anii 1989 și 1991. La 31 iulie 1989, la Chișinău, s-au adunat circa șapte sute de mii de moldoveni care au cerut și au obținut ca limba oficială în Basarabia să devină limba română și veșmântul acesteia să fie cel firesc, adică grafia latină, iar în 1991, la 27 martie, Parlamentul de la Chișinău a proclamat solemn independența Republicii Moldova.

În aceste condiții, la 19 decembrie 1992, la cererea Adunării eparhiale de la Chișinău și a clerului și credincioșilor dintre Prut și Nistru, în chip canonic, Mitropolia Basarabiei a fost reactivată sub oblăduirea Patriarhiei Române. Totodată, pe baza cererii aceleiași Adunări eparhiale de la Chișinău, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a confirmat pe P.S. Petru, episcop de Bălți, ca locțiitor de mitropolit al Basarabiei, până la alegerea statutară a titularului.

Faptul acesta a supărat Patriarhia Moscovei, care a protestat, acuzând Patriarhia Română că se amestecă în treburile canonice ale altei Biserici. Dar, nimic mai inexact, căci drepturile canonice ale Bisericii Ruse asupra Bisericii basarabene au fost, de fapt, urmări ale ocupării Basarabiei de către Rusia. Smulși prin forță și silnicie de la sânul Bisericii-mame, în condiții istorice vitrege, frații noștri de un neam și de o lege, de la răsărit de Prut, acum, când au putut să-și exprime liber voința, au hotărât reintoarcerea lor firească sub oblăduirea canonică a Patriarhiei Române.

Ne aflăm într-un moment de răscruce. Lupta fraților noștri nu se va opri aici, oricâte manevre va încerca Moscova să întreprindă pentru a-i dezbină și intimida.

Se pune imperios problema de a-i ajuta. Toată suflarea românească trebuie să înțeleagă că ceea ce se petrece peste Prut nu este un fapt care privește doar acest ținut, ci întregul neam românesc. Niciodată imperativul de a fi uniți în cuget și în simțiri nu a avut o rezonanță mai vie și mai actuală. Unitatea națiunii în jurul obiectivelor formulate de către frații noștri basarabeni le va da acestora sentimentul că nu sunt singuri și le va insufla puterea de a persevera în lupta lor dreaptă.

**VIZITA LA PATRIARHIA ROMÂNĂ
A UNEI DELEGAȚII A BISERICII ORTODOXE SÂRBE
ȘI PARTICIPAREA LA SOLEMNITATEA PROCLAMĂRII
SF. MARE MUCENIC GHEORGHE CA OCROTITOR
AL ORAȘULUI GIURGIU**

În ziua de 22 aprilie 1993, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit, la reședința patriarhală, o delegație a Bisericii Ortodoxe Sârbe, formată din : PS Sava, episcop de Șumadia, PS Vasile, episcop de Srem, PS Hrisostom, episcop al Banatului Sârbesc și PC Pr. Vladimir Marcovici, vicarul sârbilor ortodocși din Banatul românesc.

La discuții, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a fost însoțit de PS Nifon Ploieșteanul și PS Teofan Sinaitul, episcopi-vicari patriarhali, PC Pr. Vicar administrativ Constantin Pârveu, PC Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal și PC Pr. Michael Tița, inspector bisericesc.

Scopul principal al vizitei ierarhilor sârbi a fost acela de a informa Biserica Ortodoxă Română despre situația deosebit de grea în care se găsește poporul sârb, în general, și Biserica Ortodoxă Sârbă, în special, în contextul actualului război civil din fosta Iugoslavie, în care se confruntă forțe ce aparțin unor grupări etnice și religioase diferite.

După ce au prezentat salutul frățesc al Sanctității Sale Patriarhului Pavel al Bisericii Ortodoxe Sârbe, adresat *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, oaspeții au arătat că tot ceea ce se petrece astăzi pe teritoriul fostei Iugoslavii face parte dintr-un plan de distrugere a populației ortodoxe sârbe, inițiat încă din 1941, dar care este pus abia acum în aplicare. Pe lângă aceasta, împotriva sârbilor se duce, prin mass-media, și o campanie de denigrare, căutându-se a se prezenta în mod eronat adevărul și a se dezinforma, astfel, opinia publică internațională.

Expunerea delegației ortodoxe sârbe s-a axat, în principal, pe următoarele aspecte :

1. Conflictul din Bosnia și Herțegovina are un caracter confesional, fiind un război îndreptat împotriva Bisericii Ortodoxe. El se poate extinde și în alte țări cu populație majoritară creștin ortodoxă.

Oaspeții au ținut să reliefeze că în acest conflict de subminare a Ortodoxiei, în general și a poporului sârb, în special, ortodocșii sunt ținta atacurilor venite atât din partea catolicismului agresiv, prozelitist, cât și a musulmanilor, primii fiind susținuți de Occident, iar ceilalți de țările arabe islamice.

2. Acest război, îndreptat împotriva Bisericii Ortodoxe, este susținut în mod necondiționat de cercurile Vaticanului. În legătură cu acest fapt, delegația sârbă a arătat următoarele :

— în decursul istoriei Vaticanul a avut totdeauna o atitudine ostilă Serbiei și Bisericii Ortodoxe Sârbe. Mai ales în timpul celui de-al doilea război mondial, Vaticanul a fost factorul motrice al genocidului îndreptat de croați împotriva sârbilor. La știrea că 700.000 de sârbi au fost uciși de croați, Papa ar fi exclamat : «Nu e frumos ceea ce s-a făcut, dar a fost necesar». Opinia publică sârbească este atât de

conștiință de ura Vaticanului împotriva Serbiei încât cel mai înfricoșat blestem la care poate să fie supus cineva este : «Să dea Dumnezeu să fii al Romei» ;

— în timpul Patriarhului Gherman, Vaticanul a făcut mari presiuni pentru o vizită a Papei în Serbia. Patriarhul Gherman s-a opus categoric ;

— vizita recentă a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Sârbe la Vatican a avut drept scop prezentarea situației nedrepte la care este supus poporul sârb, de care și Vaticanul este responsabil. În discuțiile avute la Roma, ierarhii sârbi au dezbătut cu autoritățile Vaticanului problema uniților din întreaga lume. «Uniația, au spus ierarhii ortodocși sârbi, este cea mai mare rușine a Vaticanului». Vizita delegației sârbe la Vatican a fost folosită de presa occidentală în scop propagandistic ;

— în timp ce episcopul romano-catolic din Belgrad își desfășoară nestingherit activitatea, având chiar o atitudine publică critică la adresa autorităților sârbești, mitropolitul ortodox sârb din Zagreb a fost nevoit să-și părăsească eparhia ;

— PS Vasile, episcop de Srem, a menționat faptul că a fost contactat de un episcop catolic care l-a informat despre intenția sa de a vizita câteva comunități catolice. PS Episcop Vasile a afirmat că acest lucru este normal, dar și-a exprimat și Prea Sfinția Sa dorința de a cerceta pe ortodocșii sârbi din cuprinsul eparhiei aceluși episcop catolic. Acesta a afirmat, însă, că o astfel de vizită nu este oportună ;

— un fost credincios romano-catolic a scris o carte de peste o mie de pagini privind atrocitățile comise de croații catolici împotriva sârbilor ortodocși în timpul celui de-al doilea război mondial. Vaticanul a cumpărat întreg tirajul cărții, pentru a o distruge.

3. Germania poartă, de asemenea, după opinia episcopilor sârbi, o mare responsabilitate în izbucnirea și continuarea războiului din Iugoslavia, iar SUA și unele țări europene sprijină Germania în intențiile sale antisârbești.

4. Ungaria, nu este nici ea străină de tragedia din Bosnia și Herțegovina. Ungaria revendică Voivodina, unde trăiesc 400.000 de unguri și o situație de instabilitate în Serbia i-ar ajuta foarte mult în intențiile sale iredentiste. În timpul celui de-al doilea război mondial, Ungaria a manifestat o atitudine extrem de ostilă împotriva Serbiei. Un singur exemplu : distrugerea catedralei ortodoxe sârbe din Budapesta.

O mențiune vrednică de reținut este faptul că ungerii care, din diferite pricini, vin din Transilvania și se stabilesc în Serbia, sunt numiți de sârbi «ceangăi».

5. Atât intențiile Ungariei, cât și cele ale Vaticanului, Croației și Germaniei coincid în dorința de a reface imperiul habsburgic. Lovitura dată sârbilor face parte din acest plan.

6. Musulmanii bosniaci nu sunt decât sârbi islamizați în timpul ocupației otomane. Eparhia ortodoxă sârbă din Bosnia este una din cele mai vechi. A fost întemeiată în 1219.

7. Planul ONU de împărțire a teritoriului bosniac în trei părți este nedrept, căci croații primesc un teritoriu care nu le-a aparținut niciodată.

7. Au fost relatate și prezentate documente privind distrugerile de biserici sârbești etc.

9. S-au evidențiat legăturile tradiționale foarte bune între popoarele sârb și român.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a ascultat cu multă atenție cele relatate de ierarhii ortodocși sârbi și din intervențiile Prea Fericirii Sale au rezultat următoarele :

— Biserica Ortodoxă Română este adânc solidară cu suferința fraților ortodocși din fosta Iugoslavie. Poporul român cunoaște tragedia poporului sârb și îl compătimentește sincer, nutrind speranța în rezolvarea pașnică a conflictului iugoslav.

Împreună cu rugăciunile care s-au făcut și se fac în bisericile noastre pentru încetarea vărsărilor de sânge, s-a îndreptat în acest scop și un apel către președinții României și Serbiei, cu prilejul recentei lor întâlniri de la București ;

— Vaticanul poartă, într-adevăr, o parte din responsabilitatea celor care se petrec în această regiune a Europei.

În acest context, s-a arătat că pericolul reprezentat de prozelitismul catolic se face simțit din ce în ce mai puternic în toate țările preponderent ortodoxe, chiar și în cadrul Patriarhiilor Ierusalimului, Antiohiei și Alexandriei.

În România, catolicii fac presiuni prozelitiste prin construirea de biserici și mănăstiri noi, chiar și acolo unde acestea n-au existat niciodată, prin acordarea de ajutoare materiale pentru spitale, azile de bătrâni, orfelinate etc. Cu toate acestea, populația ortodoxă din România nu-și părăsește credința străbună ;

— vizita recentă la Vatican a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Sârbe a fost și este folosită de cercurile occidentale în scop propagandistic, iar în România această vizită a fost considerată de unii, în mod eronat, ca exemplu de deschidere față de Vatican ;

— istoria României și a Serbiei are multe elemente comune. Cele două popoare n-au avut litigii între ele. După 1700, ortodocșii români din Transilvania au fost mult ajutați de frații din Serbia.

În ceea ce privește perspectivele de viitor, atât *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, cât și oaspeții sârbi au subliniat importanța pe care o are, în aceste momente grele pentru ortodocși, păstrarea și întărirea unității Ortodoxiei universale, printr-o mai bună comunicare și prin într-ajutorare între Bisericile Ortodoxe surori.

În acest cadru, Prea Fericirea Sa a menționat cererile repetate ale populației aromâne de pe Valea Timocului, de a fi sprijinită în păstrarea identității sale etnice, solicitând înțelegerea și acceptul Patriarhiei Serbiei pentru ajutorarea acestei populații.

A fost amintită și reactivarea Mitropoliei Basarabiei, potrivit dorinței exprimate de clerul și credincioșii români din teritoriile românești de peste Prut.

În încheiere, s-a exprimat nădejdea că, prin ajutorul lui Dumnezeu, cu timpul, toate aceste probleme își vor găsi dreapta soluționare.

*

A doua zi, 23 aprilie, când Biserica Ortodoxă prăznuiește, în acest an, Izvorul Tămăduirii, precum și pe Sfântul Marele Mucenic Gheorghe, la invitația *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, ierarhii Bisericii Ortodoxe Sârbe, aflați în vizită în țara noastră, s-au deplasat împreună cu Prea Fericirea Sa la Giurgiu, pentru a participa la solemnitatea proclamării Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, drept ocrotitor duhovnicesc al orașului.

După cum se știe, orașul Giurgiu, situat pe malul Dunării, în dreptul insulei ce desparte brațul stâng al fluviului de albia sa principală, își trage numele de la mica fortăreață, azi dispărută, pe care genovezii o ridicaseră, aici, în secolul al XIII-lea, pe ruinele unei așezări fortificate din epoca romană, denumită Castelul Sant Giorgio (Sf. Gheorghe), căci toponimicul Giurgiu derivă, fără îndoială, de la George sau Gheorghe.

Un hrisov al lui Mircea cel Bătrân din 1399, de scutire a mănăstirii Strunga de unele dări către domnie, este dat din Giurgiu, ceea ce arată, pe de o parte, că așezarea este anterioară întemeierii Principatului Munteniei, iar pe de altă parte, că ea îndeplinea la această epocă, pe lângă funcțiile de târg, punct de vamă, sediu de garnizoană, și pe aceea de reședință domnească.

Ocupată de sultanul Mahomed la 1416, după ce năvălise în Țara Românească, pustiind multe târguri și sate, localitatea a fost întărită cu fortificații și transformată în raia turcească, instalându-se aici și o garnizoană otomană. Ea a rămas în stăpânirea turcilor, cu mici întreruperi, până la 1829, fiind cunoscută sub numele de raiaua-Giurgiului.

Vreme de patru secole, istoria așezării a stat sub semnul suferințelor, fiind disputată atât de voievozii români, ca important punct de sprijin în lupta antiotomană, cât și de turci, ca principală cale de acces pe pământul românesc, căci, cine stăpânea cetatea Giurgiului, controla navigația pe Dunăre și Câmpia Munteană. Dar, prin poziția ei de cap de pod peste Dunăre, cetatea a fost și locul de înfruntare între marile puteri europene pentru supremație în Balcani. Astfel, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, Austria și Rusia, în războaiele contra Turciei, au asediat, deseori, cetatea, au dat foc așezării și au prădat avutul locuitorilor.

Prin tratatul de la Adrianopole, încheiat la 2 septembrie 1829, în urma războiului ruso-turc din 1828—1829, ce avea un act adițional privitor la Moldova și Muntenia, care stipula că cetățile turcești de pe malul stâng al Dunării împreună cu insulele ce țin de acest mal, să fie retrocedate Principatelor Române, cetatea Giurgiu, cu raiaua din jurul ei, a fost încorporată Țării Românești.

Trecând efectiv în stăpânirea românească începând din 1830, Giurgiu n-a mai fost considerat cetate, ci a primit o organizare oră-

senească. Astfel, i s-au fixat limitele, s-au aliniat și lărgit străzile rămase din vremea turcilor, care erau strâmte și cu multe cotituri, au fost dărâmate fortificațiile și s-au astupat șanțurile spre a feri orașul de inundații, păstrându-se, însă, pentru o vreme Castelul St. Giorgio, care a servit la început drept închisoare orășenească. Tot acum s-au organizat școlile publice și cultul ortodox și, treptat, au început să se concentreze, aici, locuitori din satele învecinate și din București, în timp ce populația musulmană s-a retras la sud de Dunăre.

În timpul stăpânirii otomane, românii ortodocși din Giurgiu au avut o singură biserică, sub formă de bordei, fiind îngropată jumătate în pământ, cu hramul «Adormirea Maicii Domnului», fără turlă și fără clopotniță, căci turcii n-au îngăduit creștinilor să aibă biserică la suprafață. În curtea acestei biserici a funcționat și prima școală românească din oraș, deschisă la 1830, de către dascălul George, venit aici, la îndemnul lui State Anton, episcopul bisericii, de la mănăstirea Cernica, de lângă București.

Această biserică a funcționat până la 1851, când a început a se sluji în biserica cea mare de azi, tot cu hramul «Adormirea Maicii Domnului», zidită la 1848, în imediata vecinătate a celei vechi, ale cărei urme nu s-au mai păstrat.

Prima biserică de zid s-a construit la 1831, pe temeliele fostei geamii turcești, dându-i-se hramul «Sfântul Nicolae», în memoria țarului Nicolae I al Rusiei, care a și înzestrat-o cu odăjdii, vase de cult și o evanghelie ferecată în aur la Moscova, precum și cu un legat, ca Ministerul de finanțe să-i dea 7.000 lei (vechi) pe an, din veniturile orașului Giurgiu, pentru întreținere. Clopotele acestei biserici au fost turnate din tunurile capturate de la turci la cucerirea cetății Silistra. Minaretul geamiei, din apropiere, a devenit «turnul cu ceasornic» din centrul de azi al orașului, având în partea de sus un orologiu și pe acoperiș o turelă ascuțită.

În perioada următoare s-au construit celelalte trei biserici principale din localitate și anume: Sfânta Treime, «Zmârda», după numele unui cartier al orașului, la 1842 și Sfântul Haralambie, la 1856, ele servind și de capele pentru cimitirele care le sunt afectate, precum și Sfântul Gheorghe, zidită la 1856, prin contribuția enoriașilor din cartierul «Culoarea de verde», singura ce mai păstrează până azi arhitectura originală.

În 1880, Primăria, cu ofisul nr. 499, a mijlocit prin Ministerul de interne la Corpurile legiuitoare ca marca orașului să nu mai fie trei stejari, ca și cea a județului Vlașca, a cărui reședință era pe atunci municipiul Giurgiu, ci icoana Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, legat de trecutul de luptă al cetății, de numele brațului Dunării și al insulei pe care s-a aflat vechea fortificație genoveză Saint Giorgio, de la care și-a luat denumirea localitatea. Primind încuviințarea, chiar în acel an, primăria a inclus în stema orașului, în locul celor trei stejari, icoana Sfântului Gheorghe ucigând balaurul, imagine asociată Sfintei Cruci care înfrânge semiluna.

În deceniile întunecate ale ateismului, însă, icoana Sf. Gheorghe a fost înlăturată din stema orașului și înlocuită cu alte simboluri și anume: «Turnul ceasornicului», amintind de fosta geamie turcească, o timonă și o elice de navă cu patru pale și un pod metalic, fără legătură cu tradiția istorică și cu spiritualitatea ortodoxă, urmărindu-se și prin aceasta slăbirea credinței strămoșești în sufletele locuitorilor.

Dar, în noile condiții de libertate de după decembrie 1989, credințioșii din Giurgiu, călăuziți de Duhul Ortodoxiei, având și sprijinul autorităților locale, au încredințat din nou orașul lor ocrotirii Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință.

Ceremonia de proclamare a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe ca ocrotitor al orașului a început cu slujba Sfintei Liturghii, săvârșită în biserica «Sf. Gheorghe» din Giurgiu, în ziua de 23 aprilie, hramul acestei biserici.

În viața sfințelor locașuri bisericesti ortodoxe, prăznuirea hramului constituie totdeauna pentru credincioși prilej de adevărată și rară bucurie duhovnicească. Sunt cunoscute și au intrat în tradiția Bisericii noastre hramurile vechilor mănăstiri, ale marilor catedrale sau ale bisericilor care adăpostesc moaște de sfinți.

Hramul însemnează pentru o biserică, în ordinea spirituală, ceea ce reprezintă pentru fiecare creștin sărbătorirea zilei sale onomastice. Așa cum familia se bucură de onomastica unui membru drag al ei, tot astfel și familia duhovnicească, obștea dreptmăritoare a credincioșilor, se bucură de sărbătorirea hramului, adică de onomastica bisericii parohiei respective. Dar, dacă la onomastica obișnuită cadrul festiv îl formează familia, sărbătorirea hramului cuprinde toată obștea, familia cea mare a credincioșilor și nu numai obștea celor vii, căci, o trăsătură duioasă a prăznuirii hramului o constituie pomenirea celor dragi ai noștri adormiți întru Domnul. Hramul este, în acest sens, și o manifestare a comuniunii sfinților, adică a legăturii de dragoste între noi, cei vii și cei mutați în cealaltă viață, în corturile cele veșnice. Pomenirile care se citesc la slujba hramului încep cu cîntorii bisericii respective și se termină cu ultimii chemați la Domnul, în zarea cea neînserată a vieții celei de-a pururea. De aceea, hramul se bucură de o cinstire deosebită și de o prăznuire aleasă în Biserica Ortodoxă.

Acest adevăr a fost confirmat, o dată mai mult, anul acesta, în ziua de 23 aprilie, de sărbătorirea hramului bisericii parohiale Sf. Gheorghe din orașul Giurgiu.

Pe lângă însemnătatea bisericescă a zilei, ca praznic important, la frumusețea și caracterul înălțător al festivității a contribuit prezența *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, însoțit de PS Episcop-vicar patriarhal Teofan Sinaitul, precum și a delegației Bisericii Ortodoxe Sârbe.

Participarea la Sfânta Liturghie a *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* și a celorlalți ierarhi, slujba frumoasă în sobor de preoți și diaconi, corul bisericii și vremea plăcută de primăvară, au sporit interesul enoriașilor pentru acest popas duhovnicesc și au dat sărbătoririi hramului o solemnitate deosebită.

La sosire, în dimineața zilei de 23 aprilie, în sunetele melodioase ale clopotelor, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și membrii delegației Bisericii Ortodoxe Sârbe au fost întâmpinați în curtea bisericii, după rânduiala tradițională, cu Sfânta Evanghelie și Sfânta Cruce, de PC Pr. Protoiereu Marin Croitoru al Protoierei Giurgiu, PC Pr. Tudor Daia, parohul bisericii «Sf. Gheorghe» și PC Pr. Marian Puflea, slujitor la aceeași biserică, precum și de un grup numeros de preoți de la parohiile din municipiul și județul Giurgiu.

De asemenea, erau de față PS Episcop-vicar patriarhal Natanael, delegat al Sanctității Sale Patriarhului Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare, însoțit de protopopul de Ruse, care sosiseră cu puțin timp înainte, în aceeași dimineață, venind din Bulgaria, anume pentru a participa la această solemnitate, precum și PC Pr. Peter Totev, parohul bisericii bulgare din București.

Copii și tineri, îmbrăcați în costume tradiționale acestor locuri, femei și bătrâni, veniți din tot orașul, unii, chiar și din satele învecinate, având lumânări aprinse și buchete de flori în mâini, au făcut o caldă primire *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și celorlalți ierarhi, înconjurându-i cu dragoste și bucurie, în timp ce corul cânta Imnul patriarhal.

Alături de credincioși, care umpluseră biserica împodobită sărbătorește, se aflau dr. inginer Dan Nițulescu, prefectul județului și dl. inginer Remus Tunaru, primarul municipiului Giurgiu, însoțiți de consilieri ai Prefecturii și Primăriei precum și alți reprezentanți ai autorităților locale.

Înainte de începerea Sfintei Liturghii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, într-o scurtă cuvântare, a prezentat credincioșilor pe ierarhii din Serbia și Bulgaria și și-a exprimat bucuria duhovnicească de a fi putut să participe împreună cu acești oaspeți dragi la sărbătorirea hramului bisericii parohiale Sf. Gheorghe din Giurgiu. După ce s-a referit la grelele încercări la care sunt supuse Bisericele Ortodoxe în ultimii ani, *Prea Fericirea Sa* a laudat dorința credincioșilor din Giurgiu de a-l avea pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe drept ocrotitor spiritual și a încheiat, spunând: «Să ne rugăm Bunului Dumnezeu să ne dea credința și curajul Sfântului și să jertfim, fiecare din noi, o rugăciune fierbinte, o lacrimă și o lumânare pentru odihna sufletelor celor care își dau viața pe pământul însângerat al fostei Iugoslavii sau în alte părți ale lumii».

A urmat Sfânta Liturghie a Sfântului Ioan Gură de Aur, săvârșită de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, înconjurat de soborul ierarhilor, preoților și diaconilor, ale cărei rugăciuni și cântări au fost rostite atât în limba română, cât și în limbile sârbă și bulgară. Credincioșii din Giurgiu au trăit, astfel, nu numai bucuria întâlnirii cu Întâistătorul Bisericii strămoșești, ci și realitatea profundă a unității Ortodoxiei de pretutindeni, în comuniunea euharistică a ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii dreptmăritoare, păstrătoare a adevărilor de credință.

După citirea Sfintei Evanghelii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit un ziditor cuvânt de învățătură, spunând următoarele :

*Prea Sfințiile Voastre,
Prea Cucernici Părinți,
Iubiți credincioși,*

Cu bucurie duhovnicească ne găsim împreună în această binecuvântată zi, a prăznuirii Izvorului Tămăduirii și a Sf. Mare Mucenic Gheorghe, într-o biserică ce poartă numele acestui martir al Bisericii lui Hristos și într-un oraș care a simțit nevoia de a lua pilda Sfântului, folosindu-o spre sporul credinței și nădejdea mântuirii. Ne găsim, de asemenea, în Săptămâna Luminată, cea de după Săptămâna pocăinței, iertării și a lepădării celor lumești pentru primirea «Praznicului praznicelor și a Sărbătorii sărbătorilor», când cele cerești împreună cu cele pământești, îngerii și oamenii, deopotrivă, se bucură de Învierea Mântuitorului Hristos, temeiul și chezașia credinței noastre.

Prin Învierea Mântuitorului, păcatul strămoșesc a fost zdrobit, puterea morții nimicită și transformată în prag spre viața veșnică, lumina lui Hristos strălucind tuturor oamenilor. Lumina aceasta a Fiului lui Dumnezeu întrupat la «plinirea vremii» (Gal. 4, 4), Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Cel care «a venit să caute și să mântuiască pe cel ce era pierdut» (Luca 19, 10), luminează în primul rând sufletele și mințile noastre, dar, mai ales simțirile noastre, ca unele ce au, îndeosebi, nevoie de ridicare și tămăduire, pentru că păcatul și moartea, pe care Hristos le-a biruit, vin prin om, prin mintea și sufletul lui, dar mai ales prin căderea trupului, omul fiind supus ispitelor și greșelilor și neputând totdeauna să reziste acestora. Învierea lui Hristos a oferit omului posibilitatea de a se ridica deasupra păcatului, Biserica fiind aceea care, potrivit menirii ei date de Capul ei nevăzut, Hristos, vine în ajutorul nostru, în ajutorul oamenilor, oriunde s-ar afla ei, arătând însemnătatea și valoarea deosebită a omului ca singura ființă zidită, plămădită de Dumnezeu, după «Chipul și asemănarea Sa» (Facere 3, 15). Cu greu se obișnuiește omul să folosească calitățile «chipului lui Dumnezeu»: mintea, voința și sentimentele sale! Cu mintea omul străbate înaltul cerului, inventează fel de fel de mijloace de ușurare a vieții, de micșorare a distanțelor, de alinare a suferințelor dar, din nefericire, aceeași minte omenească este cumplit ispășită și îndrumată de diavol să creeze mijloace de ucidere a vieții omenești și a vieții ce ne înconjoară. Omenirea întreagă vede cum mii și mii de vieți sunt secerate de foamete, de secetă, de cutremure și alte calamități ale naturii, dar mai ales de războaie ucigătoare ce-l dezbracă pe om de haina «chipului

lui Dumnezeu» asemănându-l ființelor fără de minte, fără simțăminte, fără dorința și voința de a face binele. Mântuitorul Hristos ne cheamă, iubiiții mei, la reconsiderarea noastră, la adevărata noastră identitate de «coroană a întregii creații», cum îl definesc Sfinții Părinți ai Bisericii pe om, care să sporească spre mântuire, prin credință fierbinte și însoțită și întărită prin fapte bune. Biserica ne aduce în acest sens pilda celor ce au trăit cu această credință în suflet, a învierii lui Hristos, pilda Sfinților Apostoli, a Sfinților Martiri pentru Hristos, ca acest minunat Sfânt Gheorghe care și-a dăruit tinerețea pentru a dobândi mântuirea și a întări credința noastră. Pentru acest adevăr al Învierii lui Hristos, cohorte de martiri, și-au dăruit viața chiar pe aceste locuri, pe de o parte și de alta a Dunării, în susul și în josul ei, prunci, tineri sau cu tâmplele ninse de anii vieții, negustori, țărani sau ostași, locuitori ai satelor și cetăților dunărene care, de la prima «Veste-Bună», adusă de slăvitul Apostol Andrei, au trăit creștinește.

Tocmai aici, în aceste locuri în care trecutul și prezentul duhovnicesc, și desigur și viitorul duhovnicesc, se mărturisesc prin credința în Învierea lui Hristos, ne aflăm astăzi, ca prin poruncă dumnezeiască, împreună cu Prea Sfințiii Ierarhi din Serbia și din Bulgaria, pentru a binecuvânta «botezul» orașului încredințându-l ocrotirii rugăciunilor duse lui Dumnezeu de către Sfântul Mare Mucenic Gheorghe. Aș vrea să le mulțumesc acestor Părinți de seamă ai Ortodoxiei, Sanctității Sale Pavel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sârbe, un mare îmbunătățit în credință și Sanctității Sale Patriarhului Maxim, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare, atât în numele meu cât și în numele vostru, al credincioșilor și autorităților locale, pentru reprezentanții care au fost împreună cu noi, împărtășindu-le gândurile noastre, ale tuturor, bucuria Învierii și Dumnezeu, nădăjduim noi, cu puterea cu care a zdrobit porțile iadului, va zdrobi puterea celui rău și îndemnător la războaie, făcând ca toate luptele, prigonirile și nedreptățile de pe pământ să înceteze.

Dumnezeu să ne ajute iar Sfântul Gheorghe să vă fie de acum înainte un cald rugător și ocrotitor al sufletelor voastre.

Hristos a înviat !

Sfânta Liturghie arhierescă a continuat, după rânduială, frumoasele cântări liturgice fiind executate, alternativ, de corul credincioșilor și de corala bisericii.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, soborul slujitorilor, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh, a ieșit pe solee, în fața Sfântului Altar, unde PC Pr. Protoiereu Marin Croitoru a făcut o luminoasă prezentare a sărbătorii, subliniind importanța zilei praznicului și a mulțumit călduros *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* și celorlalți ierarhi pentru osteneala ce și-au luat de a veni în această zi în mijlocul clerului și credincioșilor din orașul Giurgiu. După ce a exprimat bucuria tuturor celor prezenți la slujba hramului de a avea în mijlocul lor pe Întâistătătorul Bisericii noastre și pe ierarhii Bisericilor Ortodoxe surori sârbă și bulgară, vorbitorul a încredințat pe Prea Fericirea Sa de toată recunoștința, dragostea și devotamentul întregii obști dreptmăritoare a Protoieriei Giurgiu.

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, în cuvinte însuflețite, s-a referit la rostul și însemnătatea bisericească a zilei sărbătorite, stăruind asupra tăriei în credință a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, prăznuit de Biserica Ortodoxă în această zi, de la care noi toți luăm pildă de evlavie și virtute creștină.

Adresând celor prezenți îndemnuri calde și potrivite cu semnificația zilei, Prea Fericirea Sa a pus în lumină misiunea Bisericii în viața credincioșilor, de a contribui prin propovăduirea și pilduirea învățaturii creștine la buna conviețuire socială și la statornicirea păcii și înțelegerii între oameni și popoare.

În încheiere, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și-a exprimat bucuria sufletească de a fi putut lua parte la o astfel de sărbătoare, în care se vede lămurit dragostea și râvna ce poartă credincioșii și preoții lor pentru sfânta Biserică și a mulțumit tuturor pentru ostenele depuse în reușita sărbătoririi hramului, urând, totodată, sănătate, sporire duhovnicească și mulți ani celor de față care își serbează ziua onomastică.

După cuvântul de învățătură al Prea Fericirii Sale, care a fost ascultat cu mult interes și folos de cei prezenți, PS Episcop Sava de Șumadia a mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru posibilitatea oferită delegației Bisericii Ortodoxe Sârbe ca, trecând peste tristețile și necazurile pe care le trăiește la ea acasă, în aceste zile, să se bucure de participarea la săvârșirea Sfintei Liturghii împreună cu ierarhii Bisericii Ortodoxe Române și ai Bisericii Ortodoxe Bulgare, încununată prin împărtășirea din același Sfânt Potir, demonstrând prin aceasta că aparținem cu toții Ortodoxiei. Această bucurie, a mai arătat PS Episcop Sava, sporește în semnificații prin prezența delegației Bisericii Ortodoxe Sârbe la prăznuirea hramului bisericii Sf. Gheorghe din Giurgiu, eveniment binecuvântat în viața credincioșilor acestei parohii

și a încheiat, spunând că astăzi toți ne-am rugat Sf. Gheorghe ca să păzească Biserica Ortodoxă Română, care atât de frumos și cu toată râvnă mărturisește Ortodoxia, iar locuitorii orașului Giurgiu să simtă totdeauna ajutorul acestui mare mucenic și mărturisitor al lui Hristos.

A luat, apoi, cuvântul PS Episcop Natanael care, în numele Sanctității Sale Patriarhul Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare, a mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru cinstea de a fi invitat a sluji Sfânta Liturghie cu ierarhii Bisericii Ortodoxe Române și cu cei ai Bisericii Ortodoxe Sârbe, împărtășindu-se împreună din același Sfânt Potir și arătând, astfel, că Bisericile noastre sunt membre ale Trupului Sfânt al Mântuitorului Hristos. Totodată, PS Episcop Natanael a mai spus că se consideră onorat a participa la sărbătoarea de astăzi a municipiului Giurgiu care, cu binecuvântarea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, va fi ocrotit în chip deosebit, de acum înainte, de Sfântul Mare Mucenic Gheorghe.

Terminându-se cuvântările, a urmat slujba parastasului pentru odihna fericiților ctitori și binefăcători ai sfântului lăcaș și pentru enoriașii adormiți întru nădejdea învierii, adânc evocatoare pentru amintirea sufletelor celor care, înaintea noastră, au iubit râvna Casei Domnului, binemeritând această pomenire.

După slujba hramului, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și ceilalți ierarhi, împreună cu soborul preoților și diaconilor slujitori, urmați de credincioșii prezenți la slujbă și de reprezentanții autorităților locale, au ieșit în curtea bisericii și, în sunetul clopotelor, s-au rânduie în procesiune și au pornit, pe jos, către Primărie, pentru ceremonia de proclamare a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe ca ocrotitor al orașului.

Având în frunte fanfara militară, urmată de tineri și copii în costume naționale și cu buchete de flori în mâini, întregul sobor a parcurs în procesiune străzile Libertății și Mircea cel Bătrân, străjuite pe trotuare, de o parte și de alta, de militari în uniforme de paradă, până la Monumentul Eroilor, unde s-a făcut un popas, pentru slujba de pomenire a eroilor jertfiți pentru libertatea și demnitatea neamului, pentru întregirea gliei străbune și pentru slava Bisericii, care a fost săvârșită de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, înconjurat de preoți și diaconi, în prezența a numeroși locuitori ai orașului, anume veniți pentru a participa la această ceremonie.

De aici, soborul ierarhilor, preoților și diaconilor, în frunte cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, împreună cu reprezentanții autorităților locale, urmați de mulțimea credincioșilor, s-au deplasat, tot în procesiune, până în Piața Primăriei, unde, dl. inginer Remus Turnaru, primarul orașului, a dat citire următorului act de proclamare a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe ca protector spiritual al municipiului Giurgiu :

DOCUMENT

«La dorința binecuvântată a locuitorilor orașului Giurgiu, noi, Prefectura, Primăria și Consiliul municipal din acest oraș, am hotărât, dimpreună cu preoții ortodocși, să credințăm din nou localitatea noastră ocrotirii Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință.

Astfel, începând de astăzi, 23 aprilie, din anul mântuirii 1993, când Biserica Ortodoxă prăznuiește sărbătoarea Izvorului Tămăduirii și pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, în prezența Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul României, declarăm solemn că, de acum și până în veac, orașul Giurgiu va daînui sub mâna ocrotitoare a Sfântului Mucenic Gheorghe.

Acest act solemn este consfințit și prin slujba Sfintei Liturghii săvârșită în biserica Sf. Gheorghe din orașul Giurgiu și prin pomnirea eroilor jertiiți pentru demnitatea neamului, pentru întregirea gleei străbune și pentru slava Bisericii.

Dăm slavă lui Dumnezeu că, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, au participat la acest eveniment și ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Sârbe și ai Bisericii Ortodoxe Bulgare.

Binecuvintează, Doamne, strădania locuitorilor orașului Giurgiu și incununează-i pe dânsii cu biruința Sfântului Mare Mucenic Gheorghe!

Consemnatu-s-a aceasta astăzi, 23 aprilie, anul mântuirii 1993».

După citirea actului, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a stropit cu aghiasmă stema orașului Giurgiu, purtătoare a icoanei Sfântului Mare Mucenic Gheorghe și a rostit următoarea rugăciune de sfîntire :

«Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, Cel ce în zilele petrecerii Tale printre noi, Ți-ai arătat iubirea Ta nemăsurată pentru orașul sfânt Ierusalim și ai plâns pentru dânsul și Te-ai milostivit de cei ce locuiau într-însul, trimite și acum mila Ta ocrotitoare asupra locuitorilor orașului Giurgiu și binecuvintează pe toți cei ce-și petrec viața într-însul.

Sfințește cu Duhul Tău cel Sfânt stema orașului Giurgiu, purtătoare a icoanei Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință.

Pentru rugăciunile Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, ocrotește, Doamne, acest oraș de boli, de cutremure și de foamete. Binecuvintează pe toți cei ce locuiesc într-însul cu sănătate, cu înțelepciune și putere.

Că Tu ești Dumnezeul nostru...».

În încheiere, Prea Fericitul Părinte Patriarh, în cuvinte emoționante, a spus că cei prezenți la slujba și ceremonia săvârșite astăzi, 23 aprilie, când, în acest an, se prăznuiește Izvorul Tămăduirii și Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, s-au adunat împreună cu binecuvântarea Sfântului Duh, căci, anul acesta, potrivit rânduielii calendarului Bisericii noastre, acest praznic se cinstește în prima săptămână după Sfințele Paști, adică în Săptămâna Luminată, când toată creștinătatea ortodoxă sărbătorește Învierea Domnului, biruința asupra răului, a păcatului și a morții, Patimile Mântuitorului Hristos transformându-se într-o mare bucurie pentru toți creștinii. Această bucurie, a mai adăugat Prea Fericirea Sa, a fost sporită astăzi, pentru credincioșii din Giurgiu, prin încredințarea orașului lor ocrotirii Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, ale cărui rugăciuni îi vor călăuzi, de acum înainte, cu sănătate, înțelepciune și cu putere multă.

După cuvântarea primarului municipiului Giurgiu, care a mulțumit Întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române și ierarhilor Bisericilor Ortodoxe Sârbă și Bulgară, precum și tuturor celor de față pentru participarea la această solemnitate, ce va rămâne înscrisă ca un eveniment de vrednică cinstire în viața orașului și a locuitorilor săi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a dăruit PP. SS. Episcopi Sava al Șumardiei, Vasile al Sremului și Hrisostom al Banatului Sârbesc, delegați ai Bisericii Ortodoxe Sârbe și PS. Episcop Natanael, reprezentantul Sanctității Sale Patriarhul Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare, câte o icoană cu chipul Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, iar PP. CC. Preoți Vladimir Marcovici, vicarul sârbilor ortodocși din Banatul românesc și Peter Totev, parohul bisericii bulgare din București, Crucea patriarhală.

În după amiaza aceleiași zile, oaspeții sârbi și bulgari au părăsit orașul Giurgiu și s-au îndreptat spre țările lor, iar *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și PS. Episcop-vicar patriarhal Teofan Sinaitul s-au înapoiat la București.

Ceremonia, desfășurată într-o atmosferă de înaltă trăire duhovnicească, a mișcat adânc inimile participanților la acest act ce se săvârșește rar, atât prin frumusețea slujbei hramului și măreția solemnității de proclamare a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe drept ocrotitor al orașului, cât și prin prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a ierarhilor sârbi și bulgari, care au lăsat, aici, o amintire de neșters, întipărindu-se ca o zi de mare sărbătoare în cronica melea-gurilor binecuvântate ale municipiului și județului Giurgiu.

**PARTICIPĂRI ALE DELEGAȚILOR BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
LA ÎNTRUNIRI ECUMENICE : DIALOGUL DINTRE
BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICA ROMANO-CATOLICĂ
CU PRIVIRE LA UNIATISM**

Creștinii sunt astăzi dezbinați.

Mântuitorul a vrut «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21), precum una e Sfânta Treime (Ioan XVII, 11).

Unii oameni, pretinși buni ucenici, au vrut și mai vor și astăzi ca toți să fie una, dar nu ca Sfânta Treime, ci ca dâșii, deci supuși lor. Așa au apărut tot atâtea «creștinisme» câți înlocuitori ai lui Hristos au apărut, și câți interpreți ai învățaturii Lui au pretins că dețin, în exclusivitate, sensul unității poruncite de El, anatematizându-i pe toți cei care înțelegeau porunca altfel decât dâșii.

Așa au apărut ereziile, confesiunile, sectele, rupte din tulpina originară a Ortodoxiei, a cărei învățătură a fost definită în consens pancreștin în primul mileniu, prin cele șapte sinoade ecumenice.

În anul 1054 un cardinal ambițios, Humbert, cam pripit și cam cazon, a depus la Sfânta Masă a catedralei Sfânta Sofia, din Constantinopol o hârtie de anatematizare a răsăritului ortodox. Până atunci Orientul și Occidentul coexistaseră în comuniune, fără ca anumite tradiții locale să împiedice această comuniune. Cardinalul însă — poate nu chiar de capul lui — a vrut să impună hegemonia Occidentului asupra Orientului, deși creștinismul se născuse în orient și păstra aici adevăratele tradiții ale alcătuirii lui, în conformitate cu învățătura Mântuitorului și a ucenicilor Săi.

Până la 1054 toate ereziile primului mileniu fuseseră învinse și adevărurile de credință fuseseră definitiv limpezite. Actul cardinalului Humbert a deschis fărâmițările din cel de-al doilea mileniu. În secolul al XVI-lea au apărut, din catholicism, protestantismul, anglicanismul și apoi, de atunci și până în vremea noastră, au apărut mereu noi formațiuni neo-protestante, sectele, toate ca forme de protest împotriva creștinismului occidental, socotit deformat. Acestea, înmulțindu-se și încercând refaceri după refaceri, au devenit, una după alta, tot mai deformate și răstălmăcitoare ale creștinismului originar. Îndepărtat de orientul ortodox și mai ales, dezvoltându-se în mentalități, tradiții și culturi specifice occidentului, creștinismul occidental sub toate formele lui n-a mai fost în stare să înțeleagă Ortodoxia și să se întoarcă la ea.

S-a petrecut totuși un fapt nou în secolul nostru. A apărut, îndeosebi în formațiunile mari occidentale, la care apoi s-au raliat și formațiuni mai mici, *dorința de refacere a unității*.

În 1948 s-a constituit Consiliul Mondial (ecumenic) al Bisericilor. A fost invitată și Biserica Ortodoxă și, la început, patru Biserici, iar din 1961 toate Bisericile naționale ortodoxe au aderat la acest Consiliu. Biserica Romano-Catolică n-a aderat nici până astăzi, dar ia parte la lucrările unor comisii ale Consiliului (ex. comisia «Credință și constituție»).

În 1980, după multe pregătiri prealabile, Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică au hotărât să înceapă un dialog teologic bila-

teral pentru refacerea unității rupte în anul 1054. Anatele reciproce au fost anulate. Cele două Biserici s-au recunoscut ca Biserici surori. Conferințele panortodoxe de la Rodos, pe de o parte, și Conciliul Vatican II, de partea cealaltă, au deschis drumuri pline de speranță. S-a creat o Comisie mixtă internațională de dialog teologic între Ortodoxie și Catolicism, alcătuită din 28 de ortodocși (câte doi din fiecare Biserică) și tot atâția catolici. Delegații ortodocși au fost numiți de fiecare din cele 14 Biserici canonice, iar cei catolici au fost numiți de SS. Papa.

Până la a șasea sesiune a Dialogului (iunie 1990, Freising, Germania), lucrările Comisiei mixte internaționale de dialog între ortodocși și catolici au mers destul de bine. Au dat speranțe în rezolvarea unor divergențe dintre cele mai importante între cele două Biserici. S-a ajuns la vederi comune sau foarte apropiate. Aș da un singur exemplu : la Bari, în Italia, Comisia a avut două întâlniri (1986 și 1987). S-au discutat Tainele de inițiere : Botezul, Mirungerea și Sf. Euharistie (Sf. Împărtășanie). A fost nevoie de două întâlniri pe această temă pentru că, la prima, nu s-a ajuns la consens (1986).

După a doua întâlnire (1987), rezultatele au fost foarte bune. Aceasta se vede și din faptul că, tot ce s-a hotărât în 1987 la Bari, apare acum în noul *Catehism romano-catolic*, aprobat de Sanctitatea Sa Papa în anul trecut și publicat acum și în românește (1993). Care e noutatea ? Se admit, cu aceeași valoare, cele două tradiții, în paralel : tradiția orientală și tradiția occidentală, fără să se spună că una ar fi rea și alta ar fi bună. Se recunoaște că tradiția autentică este cea păstrată în orient, dar că, din motive pastorale locale, în timp s-a impus în occident o altă tradiție, cum ar fi, de pildă, administrarea mai târziu a Sfintei Taine a Mirungerii și nu imediat după Botez. Se arată că, totuși, o primă formă de Mirungere se face și la catolici și după Botez. S-a ajuns astfel la concluzia că, în privința acestor Taine, cele două tradiții pot coexista fără să constituie diferențe ireductibile și motive de separație între cele două Biserici.

Comisia internațională de dialog — din care face parte și mitropolitul Ardealului — ajunsese, cu temele puse în discuție, până în preajma celei mai importante și anume : autoritatea și conciliaritatea în Biserică, sau mai bine-zis : exercitarea autorității în Biserică prin conciliaritate. Deci nu prin autoritatea unui singur om, cum a fost până la Conciliul Vatican II și cum mai este, în fapt, și astăzi.

Aceasta este tema viitoare de pe agenda Comisiei de dialog. Ea este deja pregătită de către cele trei subcomisii mixte de lucru, ca și de către Comitetul de coordonare a dialogului. Una din subcomisii e prezidată de mitropolitul Ardealului, Antonie. Soluțiile care se propun oferă speranțe de înțelegere. Comitetul de coordonare e alcătuit din patru ortodocși și patru catolici, printre cei patru ortodocși fiind și mitropolitul Ardealului, I.P.S. Antonie.

Schimbările politice petrecute în Europa răsăriteană, în anul 1989, au repus în drepturi, firese, fosta Biserică greco-catolică, numită acum în documentele Vaticanului : Biserica catolică orientală. Reînviind

această Biserică și reintrându-și în dreptul la existență, Bisericile Ortodoxe au constatat că această reintrare se face în multe locuri abuziv, neținându-se seama de normele dialogului dintre cele două Biserici, stabilite în 1980 la Rodos, în Grecia. Adică s-a observat, mai întâi de către Biserica Ierusalimului, apoi și de altele, a Greciei, a Serbiei, a Rusiei și a României că se încearcă recuperarea numărului credincioșilor și a lăcașurilor de cult, care au aparținut Bisericii foste greco-catolice, prin mijloace care sunt evident prozelitiste, care nu țin seamă de realitățile prezente, adică de faptul că unii foști uniți, sau care provin din familii foste unite, sunt acum ortodocși și vor să rămână ortodocși.

Biserica Ortodoxă Română consideră că numărul credincioșilor de toate confesiunile este acela pe care îl arată recensămintele actuale și că lăcașurile de cult aparțin credincioșilor.

Așa s-au petrecut lucrurile și în anul 1700, când o parte din ortodocși au devenit greco-catolici. Și-au luat și bisericile, care fuseseră ortodoxe. N-au fost lăsate celor rămași ortodocși. Așa s-au petrecut lucrurile și în secolul al XVI-lea când unii catolici au trecut la protestantism, au trecut cu bisericile, foste catolice, cu tot. Ex. biserica «Neagră» din Brașov a fost catolică și, tot așa, marile catedrale protestante din Apus. Chiar și catedrala evanghelică din Sibiu a fost catolică. Catolicii nu s-au gândit să le ceară înapoi, adică nu mai cer *restituiio in integrum* de la protestanți. De ce să ceară acest lucru de la ortodocși?

Dacă credincioșii au redevenit, din uniți, ortodocși, cum au fost înainte de anul 1700, ei își păstrează bisericile. În privința aceasta operează tradiția istorică — practica din trecut în situații similare — și nu «principii generale» juridice, cum le numește Documentul de la Balamand (art. 31).

Așadar, în gândirea și potrivit cu prevederile Documentului comun de la Balamand, se merge ferm pe principiul că toate deciziile aparțin credincioșilor. Acestea se iau în libertate și constituie și norma juridică de proprietate asupra lăcașurilor de cult.

Principiul acesta a fost aprobat de către ortodocși și catolici, inclusiv de către delegații uniți cu Roma. Statisticile prezente stabilesc apartenența fiecărui creștin la una din Biserici, iar majoritatea locală se stabilește prin comisii mixte și prin dialog. Tot prin dialog se poate stabili, unde e cazul, și slujire alternativă (art. 24, 26 și 28 din Documentul de la Balamand). Se exclude ocuparea bisericilor prin violență.

Prima discuție asupra acestor probleme a avut loc în Germania, la Freising (1990), cu ocazia celei de-a șasea întâlniri a Comisiei internaționale mixte de dialog dintre cele două Biserici.

Comisia nu s-a mai putut întâlni în anul 1992, cum se programase, pentru că s-au produs reacții ortodoxe puternice împotriva faptului că Bisericile orientale unite cu Roma nu au respectat nici dispozițiile Romei, nici sugestiile care au fost date prin *documentele* de la Freising și apoi de la Ariccia. În felul acesta dialogul n-a mai putut continua. A trebuit să se ducă tratative intense în cursul anului 1992 pentru ca, totuși, anul acesta, 1993, comisia să se poată întâlni pentru a șaptea

oară în plenul ei. Această sesiune plenară a avut loc la universitatea și mănăstirea Balamand, din Liban.

S-au făcut și oarecari pregătiri. De pildă, înainte de a ajunge la Balamand, s-au întâlnit, în Grecia, la Rodos, separat de catolici, Bisericile Ortodoxe (11—15 iunie 1993), întrunire la care Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Î.P.S. Mitropolit Antonie Plămădeală al Ardealului. Acolo ortodocșii au analizat dacă e cazul să meargă sau să nu meargă la Balamand, la întâlnirea cu reprezentanții Bisericii Romano-Catolice și dacă romano-catolicii oferă condiții de dialog corect între cele două Biserici, sau dacă dialogul trebuie pur și simplu abandonat.

La Rodos au lipsit câteva Biserici Ortodoxe: a Ierusalimului, a Gruziei, a Serbiei și Biserica din fosta Cehoslovacie. A fost prezentă, pentru prima oară, Biserica Albaniei.

Biserica Greciei a venit cu propunerea de a nu se merge la întâlnirea cu catolicii la Balamand. Și nici n-a venit, cu toate încercările pe care le-au făcut celelalte Biserici Ortodoxe de a-i convinge pe greci să vină.

Majoritatea Bisericilor prezente la Rodos a hotărât însă să se meargă la Balamand pentru o ultimă încercare de consens. Biserica Ortodoxă Română a insistat pentru reluarea discuțiilor asupra uniatismului, pentru a se găsi o soluție a crizei și a se putea relua dialogul teologic pe teme mari ale diferențelor dintre Ortodoxie și Catholicism.

În consecință, la 17 iunie a reînceput la Balamand dialogul, evident, numai cu privire la locul uniatismului în dialog, urmând ca tema de pe agenda dialogului, adică despre autoritate și conciliaritate în Biserică, să fie discutată în altă sesiune a comisiei.

Mai multe zile la rând s-au discutat toate aspectele privitoare la implicarea în dialog a Bisericilor catolice orientale (unite cu Roma, foste greco-catolice). S-a discutat dacă aceste Biserici fac bine dialogului, dacă fac rău dialogului, adică dacă îl vor ajuta, sau dacă îl vor pune în pericol și ce loc ocupă aceste Biserici în catholicism. Sunt catolice sau sunt Biserici aparte? Au fost prezenți acolo și reprezentanți uniți, chiar și din România (prof. dr. pr. Liviu Pandrea din Cluj). La întrebarea reprezentantului Bisericii Ortodoxe Române: câte Biserici suntem în dialog, catolicii au răspuns: două, Ortodoxă și Catholică. Așadar, pe uniți, catolicii înșiși i-au înglobat în catholicism în întregime, ceea ce a fost o foarte importantă clarificare (vezi Documentul de la Balamand, art. 3 și 16). Uniții prezenți au acceptat și ei această clarificare, cum că uniții sunt catolici, deci că nu sunt o Biserică aparte, o a treia Biserică.

Prima concluzie la care s-a ajuns, și care s-a fixat în scris la Balamand, a fost aceea că principiul stabilit în Documentul de la Freising (1990), la a șasea sesiune plenară a Comisiei Internaționale a celor două Biserici în dialog, rămâne valabil, anume că: uniatismul nu mai poate constitui model și metodă de unire a celor două Biserici (art. 2 și 4 și 12) și că, trebuie să căutăm, împreună, alte metode de realizare a unității Bisericilor (art. 4).

Amândouă Bisericile, Ortodoxă și Catolică (inclusiv cea unită prezentă la Balamand), consideră că aceste metode noi există și s-a făcut declarația extrem de importantă de asemenea, că Roma a abandonat vechea pretenție că unitatea se va putea reface numai prin «întoarcerea» tuturor la catolicism, metodă ilustrată în trecut prin uniaticism, dar socotită acum greșit, «perimată» (art. 30).

Așadar la Balamand s-a pornit pozitiv, cu onestitate și optimism. Dar cu precizarea făcută de mai multe ori în Documentul elaborat acolo, că uniaticismul n-a fost în istorie decât o încercare a Romei de a face prozelitism printre ortodocși (art. 10, 18 și 22).

Dreptul la existență al Bisericilor catolice orientale (unite cu Roma, foste greco-catolice) este înscris în Documentul de la Balamand și este firesc, deoarece intră în cadrul legislației mondiale privitoare la drepturile omului. Dar în Document s-a precizat că, acest drept la existență, Biserica catolică orientală (unită cu Roma, fostă greco-catolică) îl are numai ca parte a comuniunii catolice (art. 3 și 16), deci nu ca Biserica aparte, pentru că, fiind rezultatul unei metode greșite de refacere a unității, ea nu mai poate exista aparte, ci doar ca Biserică catolică orientală. Ea nu are statut eclesial propriu. E Biserică Catolică. De aceea s-a precizat că în dialog sunt două Biserici, nu trei.

De asemenea primirea reprezentanților Bisericii catolice orientale în Comisia de dialog presupune că aceasta trebuie să respecte dispozițiile propriiei Biserici Catolice, ca și regulamentul convenit pentru desfășurarea dialogului dintre cele două Biserici.

Documentul de la Balamand a fost discutat cuvânt cu cuvânt, până s-a ajuns la consens. S-a convenit că în relațiile ortodoxo-unite să se pornească de la realitățile de astăzi (art. 31) și nu de la situații imaginare sau imaginate, care ar presupune, spre exemplu, același număr de credincioși acum, ca și cu patruzeci și cinci de ani în urmă (1948).

Acest punct de vedere a fost însușit la Balamand de toată lumea. De pildă, în discuții s-a convenit să se pornească de la *recensămintele* cele mai recente (la noi 1992) și nu de la afirmația pe care o fac unii că ar exista astăzi două milioane de catolici orientali, uniți cu Roma. La noi sunt atâția câți a arătat recensământul din 1992, adică 228.337 de suflete.

S-a convenit, de asemenea, ca toate litigiile să se rezolve între Biserici, prin comisii mixte paritare și nu prin apelul la autoritățile civile, mai ales în problema restituirii Bisericilor și caselor parohiale. Deci să se sisteze procesele, intervențiile la guverne, la parlamente. Am mai amintit că se respinge și apelul la principii juridice generale (art. 31). S-a vorbit clar în sesiunea de renunțare la «restitutio in integrum». Relațiilor prezente, credincioșii și comisiile mixte să le dea soluțiile (art. 34).

Dacă documentul aprobat în unanimitate de ortodocși și catolici la Balamand va fi pus în lucrare, dacă regulile practice (art. 19—35), care au fost stabilite și sunt prezentate ca atare în Document, vor fi

traduse în viață, atunci dialogul dintre cele două Biserici, Ortodoxă și Catholică, va putea continua.

Dacă nu vor fi puse în lucrare aceste principii și recomandări ale Comisiei mixte de dialog teologic, atunci o idee măreață a secolului, ideea de a iniția dialogul pentru unitate, de a recupera unitatea credincioșilor, așa cum a fost ea în primul mileniu, va fi compromisă.

Bisericile Ortodoxe prezente la Balamand, acceptă Documentul de la Balamand fără nici o schimbare. Să sperăm că va fi acceptat și de Bisericile Ortodoxe absente la Balamand.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a aprobat oficial.

În afară de acestea, la Balamand s-a mai discutat și problema expansiunii catolicismului în țările din răsăritul Europei și în țările de veche tradiție ortodoxă. Ei bine, delegația catolică, în unanimitate, a ținut să se scrie în document că Romano-Catolicismul nu are intenții expansioniste în răsărit, în teritoriile preponderent și originar ortodoxe (art. 22, 29).

Din punct de vedere teoretic, lucrul este foarte important. Catoicii s-au obligat ca atunci când vor întreprinde activități misionare în est, să n-o poată face fără consultarea cu episcopii ortodocși locali (art. 29).

E prea frumos să fie adevărat, dar să dea Dumnezeu să fie așa! Dacă va fi așa, fără îndoială, vom face încă un pas spre unitate, spre înțelegere prin dialog.

În vederea realizării unității dintre catolici și ortodocși s-a cerut și contribuția Bisericilor catolice orientale (unite). Să se integreze și credincioșii lor în acest dialog, ca membri ai Bisericii Catolice, pentru că eclesialitatea acestei Biserici, statutul ei de Biserică, derivă acum în întregime din Biserica Romano-Catolică (art. 31). Uniții aparțin Bisericii Catolice. Numai prin rit sunt bizantini, așa cum alții sunt catolici antiohieni, alții catolici armeni, dar prin doctrină sunt catolici.

De altfel, riturile nici n-au fost menționate în Documentul de la Balamand. Peste tot fostele Biserici greco-catolice, de orice rit, în Document au fost numite Biserici catolice orientale. Cuvântul oriental e noțiune geografică, nu doctrinară.

Că Biserica fostă greco-catolică de la 1700 nu mai există, e limpede prin aceea că uniții au primit și țin nu numai cele patru puncte negociate în anul 1700, ci și toate dogmele catolice proclamate după 1700, de pildă cele ale Conciliului Vatican I din anul 1870, și altele mai noi. De altfel, Roma însăși îi consideră în întregime catolici, numește episcopi, Papa îi cheamă pentru a le cere rapoarte și a le da dispoziții etc., etc.

Noi dorim continuarea dialogului pentru restabilirea unității creștine. O doresc și romano-catolicii. Vrem să ne bucurăm că restabilirea unității e dorită și de Biserica catolică orientală (unită). Lumea trebuie să cunoască adevărata față a lucrurilor. Numai așa ne vom înțelege și ne vom sfătuși împreună ce avem de făcut. Orice altă interpretare va fi rea credință, nedemnă de un creștin.

Este de la sine înțeles că a numi pe cineva catolic, nu înseamnă a-l învinovăți, sau a-l ofensa. De ce s-ar simți cineva ofensat, când e numit catolic? Și dacă cineva e catolic, de ce să-i fie rușine s-o spună, sau de ce s-o ascundă cum fac unii, sau de ce să se prezinte drept altceva, de pildă drept ortodoxo-catolici (greco-catolici) când doar ritul e bizantin, iar doctrina e pur catolică?

La Balamand și în multe alte ocazii, când am fost împreună: catolici, uniți și ortodocși și când s-au făcut slujbe separate, chiar și la slujbe, absolut întodeauna, uniții, deși slujesc în rit bizantin, sau armean, sau în alte rituri, au mers la slujbele catolicilor săvârșite în ritul latin. Niciodată la ale ortodocșilor! Acest lucru e relevant prin sine însuși!

Documentul de la Balamand, operă catolico-ortodoxă, ne oferă elementele unui dialog pe care îl întrevădem a fi rodnic.

Deși Documentul cere ca toate litigiile dintre Biserici să fie rezolvate exclusiv de către acestea, nu prin apelul la autoritățile civile, laicii luminați, intelectualii dezbrăcați de pasiuni partizane și doritori de unitate, din ambele Biserici, în calitatea lor de membri ai Bisericii, ar putea avea și ei un aport important la realizarea înțelegerii dintre Biserici. Să ni se asocieze cu bunăvoință. Le adresăm în acest sens un apel călduros. Nu mai avem nevoie și de tensiuni religioase, mai ales în Transilvania, între români. Nu ne-au folosit niciodată. Dorim pace confesională în Transilvania. În respect reciproc, în promovarea unei misiuni spirituale concrete și concertate, creștinești și românești.

Considerăm că prin acest *Document* se va putea ieși din tensiunile în care sunt împinse adesea Bisericiile. Cele două Biserici ar trebui să fie solidare în căutarea celor mai bune, mai drepte, mai frățești soluții de împăcare. Să-și recunoască reciproc contribuția la propășirea culturii și a spiritualității românești.

Să lucrăm toți cu inimă deschisă pentru unitate, nu pentru adâncirea separației, a dezbinării.

Documentul de la Balamand este, în aceeași măsură, un document de sinceritate și smerenie din partea tuturor părților și, fără indoială, și un document profetic. El ni se adresează tuturor. Ar putea fi și un document istoric de mare însemnătate în viața Bisericilor. Un 1054 (momentul despărțirii) în sens invers. O restaurare a unității.

Fiind un document de colaborare și consens al celor ce l-au elaborat, ortodocși și catolici și catolici uniți cu Roma, el e și un semn al lucrării lui Dumnezeu care vrea «ca toți să fie una» (Ioan 17, 21).

† ANTONIE,

Mitropolitul Ardealului,
Crișanei și Maramureșului

Prezentăm, în continuare, textul *Documentului de la Balamand*, adoptat de Comisia internațională mixtă, pentru dialog teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, adoptat în sesiunea plenară a acestei Comisii, care s-a desfășurat în localitatea Balamand, în zilele de 17—24 iunie 1993.

Textul este reprodus după broșura : *Uniatismul-metodă de unire din trecut și căutare actuală a deplinei comuniuni*, broșură apărută în anul 1993, în Editura Arhiepiscopiei Sibiului, sub îngrijirea Î.P.S. Mitropolit al Ardealului, Maramureșului și Crișanei, de unde am reprodus și articolul precedent :

UNIATISMUL, METODA DE UNIRE DIN TRECUT ȘI CĂUTAREA ACTUALĂ A DEPLINEI COMUNIUNI

INTRODUCERE

1. La cererea Bisericii Ortodoxe, continuarea normală a dialogului teologic cu Biserica Catolică a fost întreruptă *, pentru ca să fie imediat abordată problema care a fost numită «uniatism».

2. Cu privire la metoda care a fost numită «uniatism», Comisia mixtă a declarat la Freising (iunie 1990) că : «noi respingem uniatismul ca metodă de refacere a unității, pentru că această metodă se opune tradiției comune a Bisericilor noastre».

3. În ceea ce privește Bisericile orientale catolice este limpede că ele, ca părți ale Comuniunii catolice, au dreptul la existență și la lucrare pentru a răspunde nevoilor spirituale ale credincioșilor lor.

4. Documentul elaborat la Ariccia de către Comitetul mixt de coordonare a dialogului (iunie 1991) și periectat la Balamand (iunie 1993) indică o metodă care ne este comună în căutarea, în prezent, a comuniunii depline dintre cele două Biserici, îndreptând astfel excluderea «uniatismului» ca metodă.

5. Acest Document cuprinde două părți :

1. Principii eclesiologice.
2. Reguli practice.

PRINCIPII ECLESIOLOGICE

6. Despărțirea dintre Bisericile orientului și cele ale occidentului nu numai că n-a înăbușit niciodată dorința de unitate voită de Hristos pentru Biserica Sa ci, adesea, această situație, contrară naturii Bisericii Sale, a fost pentru mulți o ocazie de a-și trezi conștiința și mai mult, ca să dorească realizarea unității pentru a fi credincioși poruncii Mântuitorului.

7. În decursul veacurilor s-au făcut mai multe încercări de restabilire a unității. Aceste încercări au căutat să-și atingă scopul pe căi diferite, adesea prin concilieri după cum indică situația politică, isto-

* Referire la faptul că sesiunea a VII-a ar fi trebuit să se ocupe cu tema : Conciliaritate și autoritate în Biserică, temă reprogramată pentru o ședință viitoare. (n.r.).

rică, teologică și spirituală a fiecărei epoci. Din păcate nici unul dintre aceste eforturi n-a reușit să restabilească deplina comuniune între Biserica răsăriteană și cea occidentală, ba chiar, uneori, au întărit opozițiile.

8. În ultimele patru secole, în diverse regiuni ale răsăritului, au fost luate inițiative din interiorul anumitor Biserici și sub impulsul unor factori exteriori Bisericii, pentru restabilirea comuniunii dintre Biserica de răsărit și Biserica occidentală. Aceste inițiative au condus la unirea unor anumite comunități cu Scaunul de la Roma, și au antrenat, drept consecință, rupțura acestor comunități de Bisericile lor mame din răsărit. Aceasta s-a produs nu fără concursul și fără intervenția unor interese din afara Bisericii. Așa s-au născut Bisericile orientale catolice (unite, greco-catolice, *n.tr.*) și s-a creat o situație care a devenit sursă de conflicte și de suferințe, mai întâi pentru ortodocși și apoi, chiar și pentru catolici.

9. Oricare ar fi fost intenția și autenticitatea voinței de a fi fideli poruncii lui Hristos: «ca toți să fie una», exprimate prin aceste uniri parțiale cu Scaunul Romei, trebuie să constatăm că, restabilirea unității între Biserica de răsărit și cea de apus, n-a fost realizată prin ele și că dezbinarea persistă, ba chiar este și înveninată de aceste încercări de unire.

10. Situația astfel creată a dat naștere, ca urmare, la tensiuni și opoziții.

În mod progresiv, în deceniile care au urmat acestor uniri, acțiunea lor misionară a înscris, printre priorități, efortul de convertire a altor creștini în mod individual sau în grup, pentru a-i face «să se întoarcă» la Biserica lor. Pentru a legitima această tendință, sursă de prozelitism, Biserica Catolică a dezvoltat o viziune teologică după care ea se prezenta pe sine ca unica depozitară a mântuirii. Reacionând, Biserica Ortodoxă, la rândul ei, a preluat aceeași viziune, după care numai ea putea garanta mântuirea. Pentru a asigura mântuirea fraților «separați» au avut loc chiar rebotezări de creștini, ignorându-se existența libertății religioase a persoanelor și a credinței lor, perspectivă la care epoca era puțin sensibilă.

11. Pe de altă parte, anumite autorități civile au făcut încercări de a readuce pe catolicii orientali în Biserica părinților lor (ortodoxă, *n.tr.*), în acest scop, aceste autorități civile n-au ezitat, când li s-a prezentat ocazia, de a folosi mijloace inacceptabile.

12. Din cauza felului în care acum catolicii și ortodocșii se consideră într-un chip nou în raportul lor cu Taina Bisericii și se redescoperă ca Biserici-surori, această formă de «apostolat misionar», descrisă mai sus (vezi art. 10), și care a fost numită «uniatism», nu mai poate fi acceptată nici ca metodă de urmat, nici ca model de unitate căutată de Bisericile noastre.

13. Prin urmare, mai ales după conferințele panortodoxe și după Conciliul Vatican II redescoperirea și repunerea în valoare, atât de către

ortodocși cât și de către catolici a Bisericii în înțelesul de comuniune, au schimbat radical perspectivele și deci atitudinile.

De o parte și de alta, se recunoaște că ceea ce Hristos a încredințat Bisericii Sale — mărturisirea credinței apostolice, participarea la aceleași Taine, mai ales la preoția unică, care celebrează jertfa unică a lui Hristos și succesiunea apostolică a episcopilor, nu pot fi considerate ca proprietate exclusivă a uneia dintre Bisericile noastre. În acest context, este evident că orice rebotezare este exclusă.

14. Potrivit celor afirmate mai înainte, Biserica Ortodoxă și Biserica Catholică se recunosc reciproc ca Biserici-surori, responsabile împreună de menținerea Bisericii lui Dumnezeu în credincioșie față de planul divin. După cuvintele Papei Ioan-Paul II, efortul ecumenic al Bisericilor surori din orient și occident, bazat pe dialog și rugăciune, caută o comuniune perfectă și totală, care să nu fie nici absorbție, nici fuziune, ci întâlnire în adevăr și dragoste (cf. *Slavorum Apostoli*, n. 27).

15. Rămânând în chip ferm inviolabilă libertatea persoanelor și obligația universală de a urma în toate exigențele conștiinței, în efortul de restabilire a unității, nu este vorba de a căuta convertirea persoanelor de la o Biserică la alta pentru a le asigura mântuirea. Este vorba de a realiza, împreună, voința lui Hristos pentru ai Săi și planul lui Dumnezeu cu Biserica Sa, printr-o căutare comună de către Biserici a unui acord deplin asupra conținutului credinței și asupra implicațiilor acesteia. Acest efort este urmărit prin dialogul teologic în curs. Prezentul document este o etapă necesară în acest dialog.

16. Bisericile catolice orientale, care au voit restabilirea comuniunii depline cu Scaunul roman și căruia i-au rămas credincioase, au dreptul și obligațiile care decurg din legarea lor de această Comuniune din care fac parte. Aceste Biserici catolice orientale au ca principii care reglementează atitudinea lor față de Bisericile Ortodoxe, acele principii care au fost afirmate de către Conciliul Vatican II și au fost puse în practică de către papii care le-au precizat consecințele practice în diversele documente publicate de atunci încolo. Trebuie deci ca aceste Biserici catolice orientale să fie integrate, atât la nivelul local cât și la nivel universal, în dialogul dragostei, în respectul reciproc și în încrederea reciprocă regăsită și să intre în dialogul teologic cu toate implicațiile lui practice.

17. În această atmosferă, considerațiile care precede, ca și regulile practice care vor urma, în măsura în care vor fi efectiv acceptate și fidel puse în practică, ele vor fi de natură a conduce spre o soluție justă și definitivă a dificultăților puse de Bisericile catolice orientale, Bisericii Ortodoxe.

18. Cu privire la aceasta, papa Paul al VI-lea a afirmat în discursul său ținut la Fanar (iunie 1967) «că șefilor de Biserici, ierarhiei lor, le revine sarcina de a conduce Bisericile pe calea care duce la regăsirea comuniunii depline. Ei trebuie să facă acest lucru, recunoscându-se și respectându-se ca păstori ai turmei lui Hristos, care le-a fost încredin-

tată, având grijă de strânsa lor unitate și de creșterea duhovnicească a poporului lui Dumnezeu și să evite tot ceea ce ar putea să-i împrăștie pe credincioși sau să producă confuzie în rândurile lor» (*Tomos Agapis*, nr. 172).

În acest spirit papa Ioan-Paul II și patriarhul ecumenic Dimitrios I au precizat împreună : «respingem orice formă de prozelitism, orice atitudine care ar fi sau ar putea fi percepută ca o lipsă de respect» (7 decembrie 1987).

REGULI PRACTICE

19. Respectul reciproc între Bisericile care se găsesc în situații dificile va crește în chip evident, în măsura în care ele vor respecta regulile practice care urmează :

20. Aceste reguli nu vor rezolva problemele care ne preocupă, dacă în fiecare dintre părți nu se va simți voința de iertare, bazată pe Evanghelie și dacă, în cadrul unui efort constant de reinnoire, nu se va face simțită dorința, fără încetare revitalizată, de a regăsi comuniunea plenară care a existat între Bisericile noastre mai mult de un mileniu. Spre acest scop trebuie să intervină, cu o intensitate și o perseverență mereu reinnoite. Numai dialogul dragostei ne va ajuta să depășim neînțelegerile reciproce. Numai acesta oferă climatul necesar aprofundării dialogului teologic, care va permite să se ajungă la deplina comuniune.

21. Primul demers care trebuie pus în practică este acela de a sfârși cu tot ceea ce poate întreține discordia, disprețul și ura între Biserici. Autoritățile Bisericii Catolice vor ajuta, în scopul acesta, Bisericile catolice orientale și comunitățile lor, să pregătească și ele comuniunea deplină între cele două Biserici, Catholică și Ortodoxă. Autoritățile Bisericii Ortodoxe vor face același lucru cu credincioșii lor. Astfel va putea fi îndreptată, în același timp cu dragoste și dreptate, situația extrem de complexă care s-a creat în Europa centrală și de răsărit, atât pentru catolici cât și pentru ortodocși.

22. Acțiunea pastorală a Bisericii Catolice, atât latină cât și orientală, nu mai urmărește să obțină treceri de credincioși de la o Biserică la alta, adică nu mai vizează să facă prozelitism printre ortodocși.

Această acțiune pastorală vizează să răspundă nevoilor spirituale ale propriilor lor credincioși și nu are nici un fel de voință de expansiune în detrimentul Bisericii Ortodoxe.

În aceste perspective, pentru a nu mai lăsa loc neîncrederii și suspiciunii, este nevoie ca Bisericile să se informeze reciproc asupra diverselor proiecte pastorale pe care le au în vedere. În felul acesta va putea începe și se va putea dezvolta colaborarea între episcopi și toți responsabilii Bisericilor noastre.

23. Istoria relațiilor dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile catolice orientale a fost marcată de persecuții și suferințe. Oricare ar fi fost aceste suferințe și cauzele lor, ele nu justifică nici un fel de triumfa-

lism; nimeni nu se poate mândri cu acestea sau să scoată din acestea argumente pentru a acuza sau denigra cealaltă Biserică. Numai Dumnezeu cunoaște pe adevărații Săi martiri. Oricare ar fi fost trecutul, el trebuie lăsat la milostivirea lui Dumnezeu și toate energiile Bisericilor trebuie să fie concentrate spre a face ca prezentul și viitorul să fie mai conforme cu voința lui Hristos către ai Săi.

24. Va trebui de asemenea — aceasta și de o parte și de alta — ca episcopii și toți responsabili să țină seama cu scrupulozitate de libertatea religioasă a credincioșilor. Aceștia trebuie să poată să-și exprime liber părerile, fiind consultați și, în acest scop, consultarea lor să fie organizată.

Libertatea religioasă, drept urmare, să garanteze ca, în special în situații de conflict, credincioșii să-și poată formula opțiunile lor și să decidă, fără presiuni din afară, dacă vor să rămână în comuniune fie cu Biserica Ortodoxă, fie cu Biserica Catolică.

Libertatea religioasă ar fi violată dacă, sub pretextul unor ajutoare financiare, s-ar atrage credincioși ai unei Biserici la o altă Biserică, promițându-le, spre exemplu, școlarizarea și alte avantaje materiale de care ar fi lipsiți în propria lor Biserică. În acest context ar trebui ca ajutorul social să fie organizat de comun acord de către Biserici, în așa fel încât toate activitățile filantropice să evite a da naștere la noi suspiciuni.

25. De altfel, respectul necesar libertății creștine — unul dintre darurile cele mai prețioase primite în Hristos — nu ar trebui să devină un prilej pentru a pune în lucrare, fără consultare prealabilă cu conducătorii unor Biserici, proiecte pastorale care privesc, de asemenea, pe credincioșii altor Biserici. Nu numai orice presiune, de orice fel ar fi ea, trebuie exclusă, ci respectul conștiințelor, mișcate de autentice atitudini de credință, trebuie să fie unul din principiile care să îndrumeze grija pastorală a responsabililor celor două Biserici și aceasta să facă obiectul consultărilor lor (cf. Gal. 5, 13).

26. Iată de ce trebuie căutat și angajat un dialog deschis, în primul rând între cei care, la fața locului, au răspunderea Bisericilor. Conducătorii fiecărei comunități în cauză vor crea comisii mixte locale, sau le vor reactualiza pe cele care există, pentru a găsi soluții problemelor concrete și pentru a face ca aplicarea acestor soluții să se facă în conformitate cu adevărul și dragostea, dreptatea și pacea. Dacă nu se ajunge la un acord la nivel local, problema va fi supusă instanțelor superioare în comisii mixte.

27. Neîncrederea va dispărea mai ușor dacă cele două părți vor condamna violența, acolo unde se exercită de către unele comunități ale unei Biserici surori. Așa cum cere Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul II în Scrisoarea sa din 31 mai 1991, trebuie să se evite absolut orice violență și orice fel de presiune, pentru ca să fie respectată libertatea de

conștiință. Este de datoria conducătorilor comunităților de a-și ajuta credincioșii să-și adâncească loialitatea către propria lor Biserică și a tradiției acesteia, dar și de a-i învăța să evite nu numai violența, fie ea fizică, verbală sau morală, atunci când își apără drepturile, ci și de a evita tot ce ar putea duce la disprețul celorlalți creștini și la o contra-mărturie, distrugând opera de mântuire care este reconcilierea în Hristos.

28. Credința în realitatea sacramentală implică datoria de a respecta toate slujbele liturgice ale celorlalte Biserici. Folosirea violenței pentru a pune stăpânire pe locașurile de cult contrazice această convingere. Se dorește dimpotrivă ca, în diferite împrejurări, să se faciliteze slujirea altor Biserici, punându-li-se la dispoziție propria biserică, printr-un acord care să permită slujirea alternativă, la timpuri diferite, în același edificiu. Mai mult decât atât, etica evanghelică cere ca cei în cauză să se abțină de la declarații sau de la manifestații susceptibile de a întreține o stare conflictuală și de a pune în pericol dialogul. Sfântul Pavel nu ne îndeamnă el, oare, de a fi primitori unii către alții, așa cum Hristos a fost pentru noi, spre slava lui Dumnezeu? (cf. Rom. 15, 7).

29. Episcopii și preoții au în fața lui Dumnezeu datoria de a respecta autoritatea pe care Sfântul Duh a dat-o episcopilor și preoților celeilalte Biserici și, pentru aceasta, au datoria de a evita să se amestece în viața spirituală a celeilalte Biserici. Atunci când o colaborare devine necesară pentru binele acesteia (a celeilalte Biserici), (atunci) este recomandabil ca responsabilii de ambele părți să-și concentreze acțiunile, stabilind pentru această într-ajutorare, temeuri clare, cunoscute de toți și care să fie puse în lucrare cu sinceritate și claritate, respectându-se și disciplina sacramentală a celeilalte Biserici.

În context, pentru a evita orice răstălmăcire și pentru a dezvolta încrederea între cele două Biserici, este necesar ca episcopii catolici și ortodocși ai aceluiași teritorii, să se consulte înainte de realizarea proiectelor pastorale catolice, care implică crearea de noi structuri în regiuni care, în mod tradițional, aparțin jurisdicției Bisericii Ortodoxe, aceasta în scopul de a se evita activități pastorale paralele, care ar risca să devină repede concurente sau chiar conflictuale.

30. Pentru a pregăti viitorul relațiilor dintre cele două Biserici, depășind eclesiologia perimată a întoarcerii la Biserica Catolică, care a fost legată de problema care este obiectul acestui document, se va da atenție specială pregătirii viitorilor preoți și a tuturor aceluia care sunt în vreun fel oarecare, implicați într-o activitate apostolică exercitată acolo, unde o altă Biserică este în mod tradițional înrădăcinată. Educația lor trebuie să fie în mod obiectiv pozitivă cu privire la cealaltă Biserică. Toți trebuie să fie mai întâi informați despre succesiunea apostolică a celeilalte Biserici și de autenticitatea vieții sale sacramentale.

De asemenea, trebuie să li se ofere tuturor viitorilor preoți o prezentare onestă și globală a istoriei, tinzând spre o istorie concordantă și chiar comună a celor două Biserici. Se va ajuta astfel să se risipească prejudecățile și se va evita ca istoria să fie folosită în mod polemic. Această prezentare va face ca toți să fie conștienți că durerile dezbinării au fost reciproc suferite, lăsând și unora și altora răni adânci.

31. Să ne amintim de îndemnul Sfântului Apostol Pavel către Corinteni (Cor. 6, 17), care recomandă creștinilor să rezolve diferențele dintre ei prin dialog frățesc, evitând astfel să încredințeze intervenției autorităților civile soluționarea practică a problemelor care se puneau între Biserici sau comunități locale. Aceasta are importanță în special pentru intrarea în posesiune sau restituirea bunurilor bisericesti. Aceasta nu trebuie să se bazeze numai pe situații din trecut, sau să se sprijine numai pe principii juridice generale, ci trebuie să se țină seama de complexitatea realităților pastorale prezente și de situațiile locale.

32. În acest spirit vom putea lucra împreună la reevanghelizarea lumii noastre secularizate. Se vor face eforturi de a se transmite, către mijloacele mass-media, informații obiective, în special presei religioase, spre a se evita informațiile inexacte sau tendențioase.

33. Este necesar ca Biserica să se asocieze în a-și manifesta recunoștința și respectul pentru toți cei care, cunoscuți și necunoscuți, episcopi, preoți sau credincioși, ortodocși, catolici orientali (greco-catolici) sau latini, au suferit, au mărturisit credința și au dat mărturie despre fidelitatea lor față de Biserică și, în general, să-și manifeste recunoștința și respectul față de toți creștinii, fără nici o discriminare, care au suferit persecuții. Suferințele lor ne cheamă la unitate, și ne cheamă să dăm, la rândul nostru, o mărturie comună, pentru a răspunde rugăciunii lui Hristos: «ca toți să fie una, pentru ca lumea să creadă» (Ioan 17, 21).

34. Comisia mixtă internațională pentru dialogul teologic dintre Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă, în reuniunea plenară la Balamand, recomandă cu putere ca aceste reguli practice, expuse mai sus, să fie puse în lucrare către Bisericile noastre, inclusiv de către Bisericile catolice orientale chemate să ia parte la acest dialog, care va trebui continuat în atmosfera senină, necesară progresului său, către restabilirea comuniunii.

35. Excluzând, pentru viitor, orice prozelitism și orice voință de expansiune catolică în detrimentul Bisericii Ortodoxe, comisia speră că a suprimat obstacolul care a împins anumite Biserici autocefale să suspende participarea lor la dialogul teologic și speră, de asemenea, că Biserica Ortodoxă se va putea regăsi în întregimea ei, pentru continuarea lucrării teologice atât de fericit începute.

DIALOGUL TEOLOGIC ÎNTRE BISERICA ROMANO-CATOLICĂ ȘI BISERICA ORTODOXĂ

a VII-a sesiune plenară, Balamand,
17—24 iunie 1993

1. Între 17—24 iunie 1993, în localurile Facultății de teologie ortodoxă și ale noii Universității Ortodoxe de la Balamand (Liban), a avut loc cea de a VII-a sesiune plenară a Comisiei mixte internaționale pentru dialogul teologic între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă sub copreședinția I.P.S. Stylianos, arhiepiscopul grec ortodox al Australiei, din Patriarhia Ecumenică, și a Eminentei Sale Edward Idris Cardinal Cassidy, președintele Consiliului pontifical pentru unitatea creștinilor. Participanții la dialog s-au bucurat de ospitalitatea generoasă și cordială a patriarhului ortodox de Antiohia, Prea Fericitul Ignatie al IV-lea Hazim care a cinstit și prin prezența sa personală lucrările dialogului și pe toți participanții la acestea.

Biserica Ortodoxă a fost reprezentată de delegațiile de ierarhi și teologi a nouă Biserici ortodoxe autocefale și autonome.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. *Antonie Plămădeală*, mitropolitul Transilvaniei și P. C. Pr. Prof. dr. Dumitru Radu, prodecanul Facultății de teologie ortodoxă din București. A fost prezentă pentru prima dată Biserica Ortodoxă a Albaniei, printr-un teolog mirean: Prof. Theodoros Papavli Biserica Romano-Catolică a fost reprezentată de 24 membri ai Comisiei de dialog. Din rândul Bisericilor ortodoxe autocefale au absentat: Patriarhia Ierusalimului, Biserica Greacă, Biserica Sârbă, Biserica Bulgară, Biserica Georgiei și Biserica din Cehoslovacia.

Cea de a VII-a sesiune plenară a dialogului teologic dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă avea să continue discuțiile de la cea de a VI-a sesiune plenară a dialogului de la Freissing — Germania, din 6—15 iunie 1990, privind «uniatismul» în trecut și astăzi ca metodă și model de căutare și realizare a unității dintre cele două Biserici, Catolică și Ortodoxă, și condamnarea uniatismului.

Această sesiune plenară a dialogului teologic dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă trebuia să se țină în 1992, după cum se programase. Comisia nu s-a putut întâlni în 1992, din cauza reacției ortodoxe puternice împotriva faptului că Bisericile Orientale unite cu Roma nu au respectat nici dispozițiile Romei și nici sugestiile care au fost date prin Documentul de la Freissing (1990) și cel de la Ariccia (1991), provocând agitații, tulburări și violențe în lumea ortodoxă prin ocuparea cu forța a unor Biserici și imobile parohiale și prin acțiuni prozelitiste agresive.

S-au făcut multe pregătiri pentru ținerea celei de a VII-a sesiuni. De pildă, înainte de a ajunge la Balamand, Bisericile Ortodoxe s-au întâlnit separat de catolici, în Grecia, în Rodos (11—15 iunie 1993), Biserica Ortodoxă Română fiind reprezentată de I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Transilvaniei.

Aici, în Rodos, ortodocșii au analizat dacă este cazul să meargă sau să nu meargă la Balamand, la întâlnirea de dialog cu reprezentanții Bisericii Romano-Catolice și dacă sunt condiții de dialog corect între cele două Biserici, sau dacă acest dialog trebuie pur și simplu abandonat. La Rodos au lipsit câteva Biserici Ortodoxe : a Ierusalimului, a Serbiei, Biserica din Cehoslovacia și Biserica din Gruzia. A fost prezentă pentru prima oară Biserica Albaniei.

La consfătuirea de la Rodos, Biserica Greciei a venit cu propunerea de a nu se merge la întâlnirea cu catolicii la Balamand. Și consecventă cu propunerea făcută, Biserica Greciei n-a fost prezentă la Balamand, cu toate încercările pe care le-au făcut membrii delegațiilor celorlalte Biserici Ortodoxe de a-i convinge pe greci să vină. Majoritatea Bisericii prezente la Rodos a hotărât să meargă la Balamand pentru o ultimă încercare de consens. Biserica Ortodoxă Română, prin reprezentantul său, I.P.S. Mitropolit Antonie, a insistat pentru reluarea discuțiilor asupra uniaticismului și deci pentru mergerea la Balamand, pentru a se găsi o soluție a crizei și a se putea relua dialogul teologic pe teme mari ale diferențelor dintre cele două Biserici, pe drumul unității creștine a acestora.

În ziua de 17 iunie, la Balamand, s-a reluat dialogul teologic între cele două Biserici, dar nu cu tema de pe agenda de lucru a acestuia : «Autoritate și conciliaritate în Biserică», ci cu tema : *Uniaticismul, metoda de unire în trecut și căutarea actuală a deplinei comuniuni*, între aceste Biserici.

În primele două zile au fost discutate toate aspectele legate de implicarea Bisericilor catolice orientale (unite cu Roma, foste greco-catolice) în dialog. S-a discutat dacă aceste Biserici pot contribui la bunul mers al dialogului sau îl pun în pericol, și ce loc ocupă aceste Biserici în Catholicism. Sunt Biserici Catolice sau sunt Biserici aparte ? La Balamand au fost prezenți și reprezentanți uniți și chiar din România (Pr. Prof. Liviu Pandrea din Cluj). La întrebarea I.P.S. Antonie Plămădeală, câte Biserici suntem în dialog, partea catolică a răspuns : două, Ortodoxă și Catolică. Principial, așadar, catolicii i-au înglobat pe uniți în cuprinsul Bisericii Catolice. Cu aceasta s-a făcut o importantă clarificare, consemnată de altfel și în Documentul de la Balamand (nr. 3 și 16). Uniții prezenți la Balamand (deci și reprezentantul uniților din România) au acceptat clarificarea precum că uniții sunt catolici și, deci, nu sunt o Biserică aparte, și anume, o a treia Biserică în dialogul prezent.

Tema propriu-zisă a celei de a VII-a sesiuni plenare a dialogului a fost centrată pe chestiunile teologice și practice puse de existența și activitatea pastorală a Bisericilor catolice orientale, după schimbările politice și sociale profunde survenite în Europa centrală și de răsărit, în anii 1989—1990.

La Balamand, Comisia mixtă internațională pentru dialogul teologic între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă a avut, ca punct de plecare, un document de lucru elaborat de comitetul de coor-

donare la reuniunea sa de la Ariccia, în iunie 1991, și intitulat : «*L'uniatisme, methode d'union du passé et la recherche actuelle de la pleine communion*». Acest text a fost studiat și reelaborat în comun într-un spirit de sinceritate și cu o profundă grijă pentru continuarea muncii pe drumul dialogului.

2. Textul final al documentului : *Uniatismul, metodă de unire din trecut și căutarea actuală a deplinei comuniuni*, de la Balamand (17—24 iunie 1993), împărțit în 35 de articole cuprinde două părți : 1) *Principii eclesiologice* (art. 6—18) și 2) *Reguli practice* (art. 19—35), precedate de o scurtă *Introducere* (art. 1—5) în care se precizează reluarea și continuarea dialogului teologic, la cererea Bisericii Ortodoxe, cu Biserica Romano-Catolică, după tensiunile apărute între aceste Biserici după 1989—1990, odată cu reluarea activității fostelor Biserici greco-catolice (Biserici orientale unite cu Roma), astăzi Biserici catolice orientale. Tot în *Introducere* se precizează că Bisericile orientale catolice (Bisericile greco-catolice, unite cu Roma) există și activează, răspunzând nevoilor spirituale ale credincioșilor lor, *numai ca parte a comuniunii catolice* (art. 3 și 16), deci nu ca Biserici aparte. Documentul perfectat la Balamand își propune căutarea deplinei comuniuni a celor două Biserici, oferind argumentele excluderii «uniatismului» ca metodă a realizării acestei comuniuni.

În prima sa parte : *Principii eclesiologice*, Documentul de la Balamand, după ce arată că schisma dintre Bisericile din Orient și Occident (1054) n-a înăbușit niciodată dorința de unitate voită de Hristos ci, dimpotrivă, a făcut mai vie necesitatea realizării acestei unități, pentru a fi credincioși poruncii Mântuitorului : «Ca toți să fie una» (Ioan 17, 21), și că s-au întreprins diverse acțiuni de refacere a unității, uneori conciliare, potrivit situației politice, istorice, teologice și spirituale ale fiecărei epoci istorice, dar fără succes, care uneori au alimentat și întărit opoziția între cele două Biserici (nr. 6, 7), prezintă, în prima parte, succint dar concludent, uniatismul ca metodă de unire și «comuniune» între Biserica din orient și Biserica din occident, în ultimele patru secole. Mai exact, uniatismul ca metodă de dezbinare și de adâncire a prăpastiei dintre cele două Biserici, iar Bisericile unite cu Roma (Bisericile greco-catolice), să ne fie iertată sinceritatea, ca rezultate ale prozelitismului catolic printre ortodocși. Într-o formă mai puțin directă uneori și voalată, *Documentul de la Balamand are meritul de a fi consemnat «rezultatele» uniatismului ca metodă de unire din trecut*. Și acest lucru trebuie reținut și de cei ce critică Documentul fie din partea ortodoxă, fie din partea catolică, dar și din partea uniților care nu-și înțeleg locul lor în catolicism, deși tutorii lor îi au sub ascultare și îi susțin în variate chipuri în fronda lor împotriva Bisericii Ortodoxe din care s-au rupt și căreia ar voi să-i comande și să-i impună soluții, pornind de la situații imaginare sau imaginate și nu de la realitățile de astăzi.

Art. 8 din *Document* este foarte concludent pentru uniatism ca metodă de unire și de restabilire a comuniunii între Biserica de răsărit și Biserica occidentală, în trecut, și mai cu seamă pentru consecințele

nefaste ce le-a avut asupra Bisericii Răsăritului și, într-un fel, chiar și asupra Bisericii Romano-Catolice. Textul acestuia este foarte clar și pentru unii și pentru alții, iar recitirea lui este edificatoare: «În ultimele patru secole, în diverse regiuni ale Răsăritului, au fost luate inițiative din interiorul anumitor Biserici și sub impulsul unor factori exteriori Bisericii, pentru restabilirea comuniunii dintre Biserica de răsărit și Biserica occidentală. Aceste inițiative au condus la unirea unor anumite comunități cu Scaunul de la Roma și au antrenat, drept consecință, rupțura acestor comunități de Bisericile lor mame din răsărit. Aceasta s-a produs nu fără concursul și fără intervenția unor interese din afara Bisericii. Așa s-au născut Bisericile orientale catolice (unite, greco-catolice, *n. tr.*) și s-a creat o situație care a devenit sursă de conflicte și de suferințe, mai întâi pentru ortodocși și, apoi, chiar și pentru catolici». Notele și observațiile la acest articol dar și la celelalte articole, cu care însoțește I.P.S. Antonie al Transilvaniei, traducerea în românește a *Documentului de la Balamand* sunt mai mult decât pertinente, sunt un comentariu complet și la obiect¹.

1. Comisia mixtă internațională pentru dialog teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, *Unitatismul, melodă de unire din trecut și căutarea actuală a deplinei comuniuni, Documentul de la Balamand*. Text, traducere și comentariu de I. P. S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, Editura Arhiepiscopiei Sibiului, 1993, p. 15—16: «Articolul acesta reflectă convingerea și constatarea întregii comisii mixte de dialog, catolici și ortodocși, că inițiativele de unire care au dus la crearea Bisericilor unite cu Roma, numite la momentul respectiv greco-catolice, au avut drept cauze, nu numai acțiuni din interiorul acestor grupări, ci, mai ales, s-au petrecut sub presiunea unor factori exteriori, extrabisericești, politici și sociali, cum a luat naștere, de pildă, Biserica unită cu Roma din Transilvania cu ajutorul factorilor politici și prin intervenția brutală a tunurilor (tunurile generalului austriac Bukow din sec. XVIII, cu care au fost distruse 150 biserici și mănăstiri ortodoxe românești). Un alt general vienez, tot catolic după moartea lui Bukow a distrus, în anul 1785, ce mai rămăsese în picioare, printre altele și mănăstirea Sâmbăta de Sus, a lui Constantin Brâncoveanu.

Comisia mixtă de dialog constată, de asemenea că, aceste «uniri» cu Roma, din trecut, au dus, de fapt, la diviziuni și rupturi cu Bisericile Ortodoxe-Mame, având drept consecințe situații negative în Biserica lui Hristos.

Se recunoaște, de asemenea, că Bisericile orientale catolice (zise greco-catolice, zise unite cu Roma) au creat situații care au devenit surse de conflicte și de suferințe, mai ales pentru ortodocși și, până, într-un anumit fel și pentru catolici. Mai întâi pentru că le încărcă conștiința vinovăției din cauza violențelor practicate și, apoi, pentru că nici nu reușeau uniri reale și definitive, și nici limpezi, ceea ce a provocat, de pildă, marile suferințe ale unui episcop unit ca Inochentie Micu. Acesta a fost reținut, la Roma, 24 de ani, pentru că înțelegea unirea cu Roma altfel decât Roma, și cerea mereu respectarea condițiilor unirii din 1700, ca și respectarea tradițiilor și pravilelor canonice ortodoxe. De încercarea permanentă a Romei de latinizare, absorbție și asimilare a uniților, s-a plâns la Conciliul Vatican II și patriarhul melchit-unit Maxim al IV-lea din Antiohia. Cărțile lui sunt cunoscute. Arhimandritul melchit-unit din Siria, Ignace Dick, de acord cu Maxim al IV-lea, s-a plâns că Roma îi consideră pe uniți inferiori și că unirea cu Roma a făcut ca ei să fie considerați de unii ca transfugi, de alții ca suspecti, iar ritul oriental să fie considerat inferior, ca și ierarhia unită.

Iată de ce Documentul de la Balamand vorbește de suferințe de ambele părți din cauza unirii cu Roma. (A se vedea, în afară de cărțile Patr. Maxim al IV-lea și cartea arhim. unit Ignace Dick, *Sens et vicissitudes de l'unitisme*, Beyrouth, 1982, p. 19—20).

Art. 9 conchide cu constatări dureroase că acele uniri parțiale cu Scaunul Romei nu numai că n-au restabilit unitatea între Biserica de Răsărit și cea de Apus, ci că au adâncit și înveninat dezbinarea dintre aceste Biserici prin aceste încercări de unire. Iar art. 10 consemnează tensiunile și opozițiile create de uniaticism, adică de aceste uniri parțiale, în decursul timpului, cu Roma, prozelitismul catolic printre ortodocși și reacția Bisericii Ortodoxe împotriva acestuia prin «rebotezări de creștini» pentru a asigura mântuirea «fraților separați» (adică ortodocși), ignorându-se existența libertății religioase a persoanelor și a credinței lor. Pentru a legitima acțiunile întreprinse, fiecare Biserică, după cum consemnează articolul acesta, a dezvoltat pentru sine, împotriva celeilalte, viziunea teologică, că ea singură este depozitara mijloacelor de mântuire.

Documentul, de asemenea, prin art. 11, consemnează și cele petrecute cu Bisericile greco-catolice sau unite cu Roma, în cei 45 de ani în țările din răsăritul Europei aflate sub regim comunist în care anumite autorități civile au făcut încercări de a readuce pe orientali în Biserica părinților (Ortodoxă), folosind uneori și mijloace inacceptabile, dar fără să menționeze că Bisericile Ortodoxe, din toate țările, au suferit mari presiuni din partea propagandei de stat ateist-comuniste, cu excluderea prezenței Bisericii din școlile de stat, din instituții de stat, și cu gulaguri multe pentru exterminarea intelectualilor de valoare, a gânditorilor creștini și a multor preoți, călugări și simpli credincioși. În discutarea acestui articol, la Balamand, delegații Bisericii Ortodoxe Române au comparat aceste mijloace cu mijloacele autorităților habsburgice din anii 1700—1785 care au fost mult mai inacceptabile folosindu-se atunci, de Curtea din Viena și de către iezuiți, tunurile și «cătanele» generalului austriac Buckow pentru a-i «convinge» pe ortodocșii români ardeleni să treacă la uniaticism.

Art. 12 consemnează concluzia dezbaterilor la care au ajuns la Balamand cele două părți, adică Biserici, angajate în dialog: «Din cauza modului în care aom catolicii și ortodocșii se consideră într-un chip nou în raportul lor cu Taina Bisericii și se redescoperă ca Biserici surori, această formă de «apostolat misionar» descrisă mai sus (vezi art. 10), și care a fost numită «uniaticism», nu mai poate fi acceptată nici ca metodă de urmat, nici ca model de unitate căutată de Bisericile noastre». Articolul acesta subliniază faptul că uniaticismul nu mai are nici un rol de jucat în relațiile dintre Biserica Ortodoxă și cea Catolică decât integrat în Catholicism. Condamnarea uniaticismului a obținut adeziunea unanimă a tuturor membrilor catolici și uniți care au reprezentat Biserica Romano-Catolică și Scaunul papal la sesiunea plenară a Comisiei mixte de dialog de la Balamand. De asemenea și adeziunea totală a Bisericilor Ortodoxe prezente, prin delegații lor, la Balamand.

Desigur, trebuie să reținem, ca meritorie, consemnarea în Documentul de la Balamand a faptului că cele două Biserici, Ortodoxă și Catolică, după conferințele panortodoxe și după Conciliul II Vatican, redescoperă și pun în valoare conceptul de *Biserică-comuniune*, și ca un corolar al acestuia, recunoașterea reciprocă a celor două Biserici

ca Biserici surori, responsabile împreună de menținerea Bisericii lui Dumnezeu în credincioșie față de planul divin (art. 13 și 14). Unitatea dintre ele urmează a se realiza nu prin absorbție, nici fuziune, adică prin includerea Bisericilor răsăritene în Biserica Romano-Catolică, cum s-a întâmplat cu fosta Biserică greco-catolică, devenită Biserică Catolică Orientală, ci prin întâlnire în adevăr și dragoste, pe calea dialogului și rugăciunii (art. 14)². Noua viziune catolică că Biserica Ortodoxă este o biserică soră și că Bisericile, Catolică și Ortodoxă, caută o comuniune perfectă și totală (art. 14) oferă speranțe de unitate. Din nefericire, însă nu prea se văd și nici nu vedem că Biserica Romano-Catolică caută această comuniune astăzi.

Libertatea de conștiință și stoparea prozelitismului, în sensul că «nu mai este vorba, astăzi, de a căuta convertirea persoanelor de la o Biserică la alta pentru a le asigura mântuirea», pe motiv că numai în una dintre ele s-ar asigura mântuirea, este o idee-forță a Documentului de la Balamand (art. 15). Pentru realizarea unității se recomandă celor două Biserici acordul ambelor părți asupra aceluiași adevăruri de credință prin dialogul teologic în curs (art. 15). Dar dialogul teologic dintre cele două Biserici păstrează, după Balamand, tăcere totală, teologii catolici limitându-se, în activitatea lor, să apere existența și creșterea Bisericilor catolice orientale pe seama ortodocșilor, adică chemând pe cei deveniți ortodocși să revină la Biserica de dinainte (adică greco-catolică).

3. Partea catolică, în dezbaterile angajate la Balamand și în comentariile făcute după Balamand, asupra primei părți a Documentului, *Principii eclesiologice*, s-a oprit stăruitor încă din Introducere la câteva idei și constatări, consemnate în Documentul de la Balamand și anume:

Pentru Eminența Sa, Cardinalul Cassidy, prima constatare și primul principiu înscris în acest document a fost dreptul Bisericilor catolice orientale (foste greco-catolice sau unite cu Roma) «de a exista și de a activa (pentru a răspunde necesităților spirituale ale credincioșilor lor)» (*Introducere* art. 3)³. Dar noi toți, ortodocși și catolici, trebuie să recunoaștem că Documentul face precizarea «că ele (Bisericile catolice orientale) ca părți ale comuniunii catolice au dreptul la existență și la lucrare pentru a răspunde nevoilor spirituale ale credincioșilor lor», și nu ca o a treia Biserică, legată de Biserica Romano-Catolică. Ba mai mult, Biserica Romano-Catolică însăși nu mai numește astăzi Bisericile greco-catolice, Biserici Unite cu Roma, ci direct *Bisericile catolice orientale* cum s-a consemnat și în Documentul de la Balamand de către ambele părți, Catolică și Ortodoxă, înțelegând că, doctrinar, acestea sunt în întregime catolice, localizate în Orient. Și aceasta pe drept, întrucât ele nu mai păstrează nimic din doctrina ortodoxă sau din dreptul canonic oriental. Acesta este motivul pentru care Eminența Sa Cardinalul Cassidy nu spune nimic negativ în prezentarea ce o face

2. Vezi notele și observațiile la art. 14, făcute de I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, *op. cit.*, p. 18—19.

3. Cardinalul Edward Idris Cassidy, *Câteva considerații asupra documentului de la Balamand*, (în rom.), Roma 1993, p. 7.

documentului de la Balamand la adresa uniatismlui ca metodă de realizare a «unității» în trecut.

Eminența Sa, Cardinalul Edward Idris Cassidy, președintele Consiliului pontifical pentru unitatea creștinilor, și copreședintele Comisiei mixte internaționale pentru dialogul teologic între Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă, ne asigură, în *Câteva considerații asupra Documentului de la Balamand*, că denumirea «Biserici catolice orientale» este o expresie tehnică și canonică folosită de către Conciliul Vatican II în decretul *Orientalium Ecclesiarum* (Bisericile Orientale) și reuată de *Codul canoanelor Bisericilor catolice orientale*, promulgat în 1991». Și că «Acest termen se referă la cele 21 de Biserici din Orient în deplină comuniune cu Papa de la Roma, independent de titlul specific prin care fiecare dintre aceste Biserici este cunoscută»⁴.

Cardinalul Cassidy, în același comentariu, disociază între uniaticism și Bisericile catolice orientale, aprobându-le și susținându-le pe acestea din urmă, afirmând textual: «Când Comisia declară că refuză «uniaticismul» ca metodă de căutare a unității pentru că se opune tradiției comune a Bisericilor noastre (Introd. art. 2), aceasta nu a formulat nici o judecată negativă asupra Bisericilor orientale care sunt în comuniune cu Papa. Se limitează doar să sublinieze următoarele: chiar cu toate încercările «restabilirea unității între Biserica Orientului și Biserica Occidentului, nu s-a realizat și că diviziunea persistă, înveninată prin aceste tentative (art. 9). Deci Comisia precizează de altfel în care sens metoda «uniaticismului» este respinsă: «în mod progresiv, în deceniile care au urmat acestor uniri, acțiunea misionară a tins să înscrie între prioritățile sale efortul de convertire a acestor creștini, în mod individual sau în grup pentru a-i face să «revină» la propria lor Biserică» (art. 10)⁵. Într-un fel, autorul acestor *Considerații asupra Documentului de la Balamand*, justifică, în desfășurarea evenimentelor istorice, și *intervenția unor interese extra-ecclesiastice* (art. 8)⁶. Dar cei prezenți la dezbaterile de la Balamand știu că teologii catolici au stăruit numai asupra celor întâmplate în cei 45 de ani cu Bisericile Greco-Catolice, ca și când Bisericile Ortodoxe ar fi fost scutite de presiuni, suferințe și victime în rândurile credincioșilor, teologilor și preoților lor.

Privind uniaticismul, Cardinalul Cassidy subliniază: «Ceea ce Comisia refuză (la Balamand, *n.n.*) este metoda, și ea este refuzată ca o metodă în coordonarea actualelor încercări de căutare a comuniunii între Bisericile din Orient și Occident. După Conciliul Vatican II, *vițiunea Bisericii Catolice s-a reînnoit și este în concordanță cu «modul în care catolicii și ortodocșii se consideră într-un chip nou în relațiile lor cu misterul Bisericii și se redescoperă ca Biserici surori»* (art. 12)⁷. Deci, nu greșim, când replicăm noi ortodocșii că după această nouă interpretare catolică, totul a fost pregătit și orientat de Conciliul II Vatican, iar mutațiile politico-sociale după 1989 — au favorizat impli-

4. *Ibidem*, p. 7.

5. *Ibidem*, p. 7—8.

6. *Ibidem*, p. 8.

7. *Ibidem*, p. 9.

nirea viziunii. Dar atunci, întrebăm noi, unde mai sunt și eforturile ortodocșilor în acest dialog teologic ?

Cardinalul Cassidy subliniază însă, în spiritul Documentului de la Balamand, că dialogul teologic în curs, poate oferi catolicilor și ortodocșilor instrumentul realizării voinței lui Hristos pentru ai Săi și a planului lui Dumnezeu față de Biserica Sa, și că Documentul de la Balamand este o etapă necesară în acest dialog (art. 15). Dialogul teologic ușurează, afirmă cardinalul Cassidy, și drumul Bisericilor Catolice Orientale, *să fie integrate — atât la nivel local, cât și la nivel universal — dialogului de iubire, în respect mutual și în încredere reciprocă, regăsită, și ca ele să intre în dialogul teologic cu toate implicațiile lui practice*» (art. 16)⁸.

Dar cardinalul, și în continuarea acestor afirmații, ține să concluzioneze : Documentul «refuză *unitismul* ca metodă de urmat astăzi», în restabilirea deplinei comuniuni între Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă și «afirmă cu claritate dreptul pe care Bisericile Orientale deja în comuniune cu Roma îl au de a exista și de a acorda asistență credincioșilor lor»⁹. Eminentă Sa, Cardinalul Cassidy, nu reține la loc de frunte și nici nu subliniază concluzia din primele rânduri ale art. 16 : «Bisericile catolice orientale (unite cu Roma, *n.n.*) care au voit să restabilească deplina comuniune cu Scaunul Romei, căruia i-au rămas credincioase, au drepturile și obligațiile din legarea lor de această Comuniune din care fac parte. Aceste Biserici catolice orientale au ca principii care reglementează atitudinea lor față de Bisericile Ortodoxe, acele principii care au fost afirmate de către Conciliul Vatican II și au fost puse în practică de către papii care le-au precizat consecințele practice, în diverse documente publicate de atunci încoace...». Textul precizează că dreptul de existență și lucrarea acestor Biserici (catolice orientale), de asistență religioasă a credincioșilor lor, își au sursa în apartenența lor indiscutabilă la Comuniunea catolică (art. 3 și 16). Acest lucru este foarte important și ortodocșii nu pot să-l piardă din vedere, în relațiile cu ele, adică cu aceste Biserici.

Și atunci ne întrebăm de ce Documentul de la Balamand nu este la fel de opozant și foștilor greco-catolici, astăzi membri ai Bisericilor catolice orientale ? Mai au astăzi fostele Biserici orientale, unite cu Roma, de rit bizantin sau de alt rit oriental, o identitate eclezială proprie ca să fie tratate ca o a treia Biserică, după Biserica Ortodoxă și Biserica Catolică ? Sau ca o Biserică între Biserica Ortodoxă și Biserica Catolică ? Rămâne de cercetat și acest lucru în viitoarele sesiuni ale dialogului teologic dintre Biserica Romano Catolică și Biserica Ortodoxă în vederea deplinei comuniuni între aceste două Biserici. Căci până acum eclesialitatea Bisericilor catolice orientale, de diferite rituri, este conferită acestora numai de către Biserica Catolică. Noi, ortodocșii, am luat, până acum, doar act de aceasta.

Eminentă Sa, cardinalul Cassidy, reține că a treia afirmație fundamentală a Documentului de la Balamand, după înscrierea în el a drep-

8. *Ibidem*, p. 9.

9. *Ibidem*.

tului de existență și lucrare al Bisericilor catolice orientale și integrarea acestor Biserici, la nivel local și la nivel universal, în dialogul iubirii și în dialogul teologic, *principiul libertății de conștiință*. Și anume: *libertatea inviolabilă a persoanelor și obligația universală de a urma exigențele conștiinței, în efortul pentru a restabili unitatea* (art. 15). Aprofundând această idee, Eminentă Sa Cardinalul Cassidy socotește că principiul libertății inviolabile a persoanelor și obligația de a urma exigențele conștiinței, dă dreptul foștilor credincioși ai Bisericilor greco-catolice, deveniți ortodocși, și noilor generații ale acestor credincioși de a se întoarce în Bisericile catolice orientale de astăzi. Ba mai mult, Eminentă Sa avansează ideea că Bisericile catolice orientale se pot adresa tuturor foștilor lor credincioși (adică greco-catolici) și urmașilor lor de a se întoarce în sânul lor sau să rămână în Biserica Ortodoxă, în funcție de ce le dictează conștiința (art. 24) ¹⁰.

Astfel de interpretări și pretenții pe seama Bisericilor catolice orientale, de a-și reface comunitățile de credincioși, printre credincioșii Bisericii Ortodoxe, formulate de Eminentă Sa Cardinalul Cassidy, nu sunt îndreptățite de Documentul de la Balamand. Nu sunt îndreptățite nici în numele principiului libertății inviolabile a persoanelor și al obligației de a urma exigențele conștiinței și nici în perspectiva teologică de *Biserici surori*, a celor două Biserici aflate în dialogul teologic, Biserica Catholică și Biserica Ortodoxă. A racola credincioși printre credincioșii ortodocși, astăzi, este prozelitism. Respingem și condamnăm uniatismul și, cu el, orice fel de prozelitism printre credincioșii Bisericii Ortodoxe, pe temeiul aceluiași Document de la Balamand (art. 15, 16, 19, 21, 22, 24, 35).

4. *Reguli practice* — constituie cea de a doua parte a *Documentului de la Balamand*, care urmărește să ajute cele două Biserici, Ortodoxă și Catholică, să depășească actualele tensiuni care sunt între ele și să contribuie la instaurarea între acestea a unor noi situații de colaborare, bazată pe respectul reciproc și pe încrederea reciprocă. Comisia de dialog cere celor două Biserici să pună în aplicare aceste reguli practice, având în vedere mai ales modul în care Vaticanul trebuie să administreze Bisericile catolice orientale (unite cu Roma), pentru ca acestea din urmă să nu mai constituie, prin acțiunile lor, centre și elemente de promovare a prozelitismului catolic și, ca urmare, prin întreaga lor activitate, să nu mai poată fi considerate piedici în calea dialogului între cele două Biserici.

Respectul reciproc între Bisericile care se găsesc în situații dificile va crește în chip evident în măsura în care ele vor respecta o serie de reguli practice (art. 19), prima dintre acestea fiind manifestarea, din partea fiecărei Biserici, «a dorinței, fără încetare revitalizată, de a regăsi comuniunea plenară care a existat între Bisericile noastre mai mult

10. *Ibidem*, p. 10—11.

de un mileniu», spre aceasta ajutându-ne numai dialogul iubirii care va crea și climatul aprofundării dialogului teologic pe drumul comuniunii depline (art. 20).

Dar pentru climatul aprofundării dialogului teologic între aceste două Biserici, Documentul de la Balamand precizează: «Primul demers care trebuie pus în practică este acela de a sfârși cu tot ceea ce poate întreține discordia, disprețul și ura între Biserici. Autoritățile Bisericii Catolice vor ajuta, în scopul acesta, Bisericile catolice orientale (Bisericile unite cu Roma, *n.n.*) și comunitățile lor, să pregătească și ele comuniunea deplină între cele două Biserici, Catholică și Ortodoxă. Autoritățile Bisericii Ortodoxe vor face același lucru cu credincioșii lor. Astfel va putea fi îndrumată, în același timp, cu dragoste și dreptate, situația extrem de complexă care s-a creat în Europa centrală și de răsărit, atât pentru catolici, cât și pentru ortodocși» (art. 21).

Și ca un corolar al acestui prim demers, Documentul interzice Bisericilor Catolice, atât latină cât și orientală, să urmărească a obține treceri de credincioși de la o Biserică la alta și direct interzice prozelitismul catolic printre ortodocși (art. 22), sfătuind Bisericile să se informeze reciproc asupra diverselor proiecte pastorale pe care le au în vedere și chiar să dezvolte între ele colaborări la nivelul episcopilor și al responsabililor Bisericilor (art. 22).

Art. 22 din Document este cât se poate de concludent, în ce privește interzicerea prozelitismului și deci racolarea de către Bisericiile catolice orientale de credincioși printre ortodocși¹¹, dar ce garanții pot avea Bisericile Ortodoxe s-a văzut foarte bine din reacțiile foarte violente din partea fostelor Biserici greco-catolice, astăzi Biserici catolice orientale, din România, Ucraina și Rusia, care și-au permis să declare nule și neavenite multe din prescripțiile Documentului Balamand, sancționate de Vatican însuși¹².

Dar din art. 22 reiese clar că eclesialitatea Bisericilor catolice orientale, indiferent de ritul lor (bizantin, copt, armean maronit, melchit) este conferită acestora de către Biserică Catholică în înțelesul deplin al cuvântului. Ele nu sunt Biserici aparte. Și atunci se pune întrebarea: cum se explică existența în același teritoriu a mai multor Biserici Catolice, latină, orientală de rit bizantin, de rit armean, de rit maronit etc. și cum se explică jurisdicția mai multor episcopi catolici asupra aceluiași teritoriu și credincioși și teritoriu în lumina can. 8 al Sinodului I ecumenic? Sesiunile următoare ale dialogului teologic trebuie să găsească răspuns și la această dilemă canonică, inexistentă atunci când au fost create

11. Vezi comentariul I.P.S. Mitropolit Antonie, *op. cit.*, p. 23—24.

12. Vezi reacțiile și observațiile făcute de cardinalul Myroslav Ivan Lubachivsky, în scrisoarea sa către cardinalul Edward Idris Cassidy (*L'Eglise greco-catholique d'Ukraine et les accords oecumeniques de Balamand*, în «La Documentation catholique», 16 janvier 1994, nr. 2086, p. 83—86.

Bisericile unite, fiindcă atunci unirea cu Roma se făcuse doar asupra câtorva puncte doctrinare, iar astăzi unirea apare după ce Roma a operat catolicizarea totală a uniților. Înțelegem foarte bine noi, ortodocșii, ce s-a urmărit prin catolicizarea fostelor Biserici greco-catolice chiar și în denumirea lor, de îndată ce astăzi sunt numite de Vatican Biserici catolice orientale (de rit bizantin, de rit armean, de rit maronit, de rit melchit etc.). Și anume ca să dispară din denumire instrumentul prin care s-au născut și care le explică: uniaticismul. Același lucru s-a urmărit de către Vatican și prin decretul *Orientalium Ecclesiarum* și prin *Codul canoanelor Bisericilor Orientale Catolice*, promulgat în 1991. Or, dacă este una și aceeași Biserică Romano-Catolică trebuie să se găsească soluția logică și canonică pentru redistribuirea scaunelor episcopale¹³.

Pentru ușurarea dialogului teologic, pe drumul realizării comuniunii între cele două Biserici, Catholică și Ortodoxă, trebuie să înceteze din relațiile dintre Biserică Ortodoxă și Bisericile catolice orientale (unite cu Roma) orice triumfalism sub motiv că fostele Biserici greco-catolice (azi Biserici catolice orientale) ar fi suferit multe persecuții și privațiuni, și ar fi avut multe victime în rândul ierarhilor, preoților și credincioșilor, ca și când Biserică Ortodoxă ar fi trăit pe roze sub regimul comunist. Este o altă stipulație a Documentului de la Balamand, ce merită să fie amintită (art. 23)¹⁴.

Art. 24 stăruie asupra libertății religioase care trebuie să fie garantată în tot timpul și mai cu seamă în situații de conflict, în care credincioșii să-și poată formula opțiunile lor și să decidă fără presiuni din afară dacă vor să rămână în comuniune fie cu Biserică Ortodoxă, fie cu Biserică Catholică. «Libertatea religioasă ar fi violată dacă, sub pretextul unor ajutoare financiare, ar fi atrași credincioși ai unei Biserici la o altă Biserică, promițându-li-se, spre exemplu, școlarizare și alte avantaje materiale de care ar fi lipsiți în propria lor Biserică. În acest context ar trebui ca ajutorul social să fie organizat de comun acord de către Biserici, în așa fel încât toate activitățile filantropice să evite a da naștere la noi suspiciuni» (art. 24).

Toate articolele din capitolul *Reguli practice* își propun să netezească drumul dintre cele două Biserici, Catholică și Ortodoxă, și mai cu seamă să instaureze liniștea și calmul dintre Biserică Ortodoxă și Bisericile catolice orientale, care, de fapt, sunt rupturi, prin dezbinare, din Bisericile Ortodoxe naționale.

«Regulile» din Documentul de la Balamand, încurajând dialogul și consultarea reciprocă, îndeamnă Bisericile să fie evitată orice violență și orice formă de presiune, și le cheamă la respect pentru celebrările liturgice din cealaltă Biserică și «recomandă creștinilor să rezolve

13. Vezi I. P. S. Mitropolit Antonie, *op. cit.*, p. 24.

14. *Ibidem*, p. 25.

diferențele dintre ei prin dialog frătesc, evitând astfel să încredințeze intervenției autorităților civile soluționarea practică a problemelor care se pun între Biserici sau comunități locale. Aceasta are importanță în special pentru intrarea în posesiune sau restituirea bunurilor bisericești. Acestea (intrarea în posesiune sau restituirea bunurilor bisericești (n.n.) nu trebuie să se bazeze numai pe principii juridice generale, ci trebuie să țină seama de complexitatea realităților pastorale prezente și de situațiile locale» (art. 31). Aceasta a fost regula practică statuată la Balamand de către cele două Biserici, Catolică și Ortodoxă, de față fiind la discuții și subscriind această regulă reprezentanții Bisericilor catolice orientale, membri în delegația Bisericii Catolice de dialog, între care și un reprezentant al Bisericii catolice orientale de rit bizantin din România. Deci, *nici vorbă de restitutio in integrum*, ci soluționarea problemei bunurilor, prin plecarea de la realitățile prezente și de la situațiile locale. De altfel, acest lucru a fost afirmat și de către S. Sa Papa Ioan-Paul II în mai multe rânduri.

Comisia mixtă internațională pentru dialogul teologic dintre Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă, în sesiunea plenară de la Balamand, recomandă cu putere ca aceste Reguli practice, din Documentul elaborat aici, să fie puse în lucrare de către cele două Biserici aflate în dialog teologic, «inclusiv și de către Bisericile catolice orientale (unite cu Roma n.n.), chemate să ia parte la acest dialog, care va trebui continuat în atmosfera senină, necesară progresului său, către restabilirea deplinei comuniuni» (art. 34). De respectarea acestor *Reguli practice* depinde continuarea dialogului teologic dintre aceste Biserici¹⁵. Eminentă Sa, cardinalul Cassidy, reflectând asupra acestor *Reguli practice*, ține să precizeze că ele nu sunt norme canonice, ci că sunt simple reguli practice cu valoare atât pentru unii cât și pentru alții și în plus, «nu sunt în detrimentul Bisericii Catolice»¹⁶. Cât privește litigiile între Biserica ortodoxă și Bisericile catolice orientate (adică foste greco-catolice), Cardinalul Cassidy, abătându-se de la textul și spiritul Documentului de la Balamand (art. 31, al. a și b), precizează: «Problemele între frați, într-adevăr, ar fi bine să fie rezolvate în familie, chiar dacă a apela la autoritățile civile este un drept inalienabil în cazul în care nu ar fi avut nici un efect toate încercările de a rezolva problemele în mod pașnic. Totuși, decizia de a recurge la autoritățile civile trebuie să fie cu adevărat «ultima încercare», deoarece ea demonstrează că creștinii nu au reușit să trăiască ca frații și reprezintă de altfel un scandal în ochii lumii»¹⁷.

15. I. P. S. Mitropolit Antonie, *op. cit.*, p. 33.

16. Edward Idris Cardinal Cassidy, *op. cit.*, p. 11—12.

17. *Ibidem*, p. 12.

5. CONCLUZII

Așa cum se menționează și în articolul ultim al Documentului de la Balamand (art. 35), se exclude pentru viitor orice prozelitism și orice voință de expansiune catolică în detrimentul Bisericii Ortodoxe, iar Comisia mixtă internațională de dialog teologic între Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă, speră că a îndepărtat și obstacolul care a împins anumite Biserici Ortodoxe autocefale să suspende, unilateral, de altfel, participarea lor la dialogul teologic și speră, de asemenea, că Biserica Ortodoxă se va regăsi în întregimea ei, pentru continuarea lucrării teologice începute cu rezultate bune, pe drumul refacerii comuniunii între cele două Biserici.

Cu toate imperfecțiunile lui și chiar confuziile lui, și în ciuda criticilor mai mult sau mai puțin îndreptățite, venite din partea unor Biserici și teologi ortodocși sau chiar din partea unor teologi și responsabili ai Bisericii Catolice, și foarte multe venite din partea unor teologi, ierarhi și Biserici catolice orientale, uitând aceștia și acestea din urmă că și pentru ei sunt obligatorii și opozante hotărârile Conciliului Vatican II, privind relația Bisericii Catolice în întregimea ei cu Biserica Ortodoxă, tratamentul ce trebuie să-l aibă Biserica Catolică față de Biserica Ortodoxă, pe care vrea s-o considere Biserică «Soră» și deschiderea ecumenică, precum și hotărârile Vaticanului și ale Papei însuși în materie de doctrină și jurisdicție, Documentul de la Balamand înscrie o etapă importantă în dialogul dintre cele două Biserici chiar în problema discutată: uniaticismul, pentru unele completări și precizări și mai cu seamă pentru aprofundarea, în dialog, a eclesialității Bisericilor catolice orientale (foste greco-catolice, sau unite cu Roma) și a relațiilor acestora, ca componente ale Bisericii Romano-Catolice, cu Biserica Ortodoxă, astăzi. De la acest Document trebuie purces pentru înaintarea reală pe drumul comuniunii sau mai exact spre comuniunea deplină a celor două Biserici.

Și nu putem înainta spre aceasta decât în adevăr și în iubire frățească, în deschidere ecumenică și înaintare reciprocă într-o largă sobornicitate și colegialitate sinodală, având pe Hristos singurul cap al Bisericii pe care Îl face prezent lucrător în Biserică, Trupul Său, și în noi toți, în fiecare după măsura darului primit, ca mădulare ale Bisericii Lui, Duhul Sfânt, Duhul comuniunii eclesiale.

CRONICĂ

- Luni, 5 aprilie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Ioan Strejan redactor șef al ziarului «Armata Română» și a transmis Cuvântul de Paști către Oștirea română.
- Marti, 6 aprilie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe arhimandritul Quais Al Sadiq, din Patriarhia Antiohiei, profesor la Facultatea de teologie din Balamand — Liban.
În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Bill Saintsir și Dl. Andrew Hart, kongresmani americani, împreună cu soțiile, însoțiți de domnii senatori Ioan Alexandru și Petre Dugulescu și de Dl. Eugen Gaznaș, șeful Departamentului de Relații externe al Senatului României.
- Miercuri, 7 aprilie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Crișan Popescu, secretar de Stat la Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului, în legătură cu construirea bisericii de la cimitirul eroilor.
- Joi, 8 aprilie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat, în sala de marmură a Centrului Militar Național, la adunarea consacrată împlinirii a 75 de ani de la unirea Basarabiei cu Țara-mamă și a rostit un interesant cuvânt.
Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit, în aceeași zi, un grup de 60 pelerini francezi, ce vizitează mănăstirile din țara noastră, însoțiți de Dl. Gerard Stephanesco.
- Vineri, 9 aprilie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Victor Crăciun, președintele Ligii Culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni, însoțit de Dl. Grigore Vieru, membru în Consiliul eparhial al Mitropoliei Basarabiei.
În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. C. Pr. Regos Teodor din St. Pitsburg, din Orlando, Florida, S.U.A.
- Luni, 12 aprilie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. C. Pr. Christopher Newlands, preotul bisericii anglicane din București.
Tot în această zi, la mănăstirea Antim, înconjurat de un sobor de ierarhi și preoți, a aprins focul în vederea pregătirii Sfântului și Marelui Mir.
- Marti, 13 aprilie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. C. Pr. Dimitrios Katapidis, preotul bisericii elene din București.
- Marti, 14 aprilie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Egon Lutz, consilier guvernamental al landului Salzburg, împreună cu soția, aflați în vizită de sfintele sărbători în țara noastră.
- Joi, 15 aprilie 1993* — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, înconjurat de membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, și de un bogat sobor de slujitori, a oficiat, în catedrala «Sf. Spiridon», Sfânta Liturghie împreună cu sfântirea marelui

Mir (cea de-a șaptesprezecea în istoria Bisericii noastre) și a rostit un bogat cuvânt de învățătură.

Duminică, 18 aprilie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat slujba Învierii și Sfânta Liturghie în catedrala patriarhală și a adresat credincioșilor cuvântul de Paște.

În aceeași zi, la prânz, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat, la catedrala patriarhală, împreună cu P. S. Nifon Ploieșteanul și P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, slujba celei de «A doua învieri».

Joi, 22 aprilie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit o delegație a Bisericii Ortodoxe Sârbe, formată din P. S. Sava, episcop de Șumadia, P. S. Vasile, episcop de Srem, P. S. Hrisostom, episcop al Banatului sârbesc, însoțiți de P. C. Pr. Vladimir Marcovi, vicar al Vicariatului ortodox sârb din Timișoara.

Vineri, 23 aprilie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat Sfânta Liturghie în biserica Sf. Gheorghe din municipiul Giurgiu, în cadrul festivităților de reconfirmare a Sfântului Mare-lui Mucenic Gheorghe, ca patron spiritual al municipiului Giurgiu. La Sfânta Liturghie a participat P. S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, precum și PP. SS. Episcopi Sava de Șumadia, Vasile de Srem, Hrisostom al Banatului sârbesc și P. S. Natanael, vicar patriarhal al Patriarhiei Ortodoxe Bulgare. P. F. Părinte Patriarh a rostit un bogat cuvânt de învățătură.

După Sfânta Liturghie, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat, la monumentul eroilor Revoluției, o slujbă de pomenire și a sfințit icoana Sfântului Mare Mucenic Gheorghe și stema orașului, consfințind readoptarea patronajului spiritual al Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, ca ocrotitor al acestor locuri.

Marti, 27 aprilie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Bogumit Luft, noul ambasador al Poloniei la București.

Luni, 3 mai 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. C. Preot Bengt Westholm, din Göteborg-Suedia, vicar al Bisericii Luterane Suedeze, reprezentant al organizației Ajutorului Luteran pentru Europa, însoțit de P. C. Preot Anders Hjalmarsson, director pentru Europa de Est, și de P. C. Pr. Erik Granhom.

Joi, 6 mai 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. C. Pr. Richard Grabowski, coordonator din partea departamentului de Asistență creștină al Episcopiei ortodoxe române din America.

Vineri, 7 mai 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Ostrovenko Evghenij Dimitrievici, noul ambasador extraordinar și plenipotentiar al Federației Ruse, discutând și aspectele relațiilor dintre Patriarhia Moscovei și Patriarhia Română, precum și situația Mitropoliei Ortodoxe din Basarabia, precum și a celor șase patrioți români, aflați în închisoarea de la Tiraspol.

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. C. Pr. John Matusiak, conducătorul Departamentului pentru tineret în cadrul Bisericii Ortodoxe din America, editor al ziarului central al Bisericii Ortodoxe din America, preot paroh la Chicago și pe P. C. Pr. John Reeves, preot ortodox din Texas, care au susținut o conferință: «Ce înseamnă a fi ortodox în societatea de azi», în cadrul ciclului de conferințe «Ortodoxia azi», organizat de Asociația studenților creștini ortodocși din România.

Luni, 10 mai 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a avut o întâlnire de lucru cu personalul Editurii Institutului Biblic, prezentând cu această ocazie pe noul director al Editurii, Dl. Marinescu Aurelian.

Martți, 11 mai 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a primit pe P. Cuv. Arhim. Simeon de la mănăstirea ortodoxă «Sfântul Ioan Botezătorul» din Essex — Anglia, și pe P. Cuv. Rafael Noica, viețuitor la aceeași mănăstire.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit, în aceeași zi, pe Dl. Iacob Burghiu, din cadrul Ministerului Culturii și Cultelor din Republica Moldova, vicepreședinte al Ligii culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni — filiala Basarabia și pe Dl. Dr. Victor Crăciun, președintele Ligii. A fost de față și P. S. Episcop Vichentie de la Tighina, Republica Moldova.

Miercuri, 12 mai 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Prea Sfințitul Vichentie, episcop de Tighina, din cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe din Basarabia, însoțit de doi preoți, cărora le-a dăruit cărți de slujbă și de învățătură.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit, în aceeași zi, pe Dl. Kim Dae Jung, din Coreea de Sud, personalitate a vieții culturale, propus în 1987 pentru premiul Nobel pentru pace, aflat în vizită în România. Oaspetele a fost însoțit de membri ai Ambasadei Coreei de Sud.

Tot în aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Klaus Klein Andreas, primarul orașului Baden-Baden, împreună cu soția. Oaspeții au fost însoțiți de P. C. Pr. Radu Mironovici, preotul Capelei ortodoxe române «Mihail Sturdza» din Baden-Baden.

Joi, 13 mai 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit o delegație internațională din partea organizației «Fraternitatea internațională a închisorilor», condusă de Dl. Ronald Mikkell, președinte, Dl. Ronald Babb, director pentru Europa și Dl. Graham Giles, din partea Asociației de binefacere, «Europa pentru Europa», în legătură cu asistența liturgică a preoților în penitenciare.

Sâmbătă, 15 mai 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Gleen Garfield Williams, fost secretar general al Conferinței Bisericilor Europene, împreună cu soția. Au fost de față P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul și P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, decanul Facultății de teologie din București.

Luni, 17 mai 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Stylianos Rebentzetidis, directorul editurii «Ortodox Kypseli» și pe Dl. Alexandros Taplanidis, din Tesalonic, Grecia, sosiți cu un transport de icoane, ca dar pentru Biserica soră Ortodoxă Română.

Marti, 18 mai 1993 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Karakassis Panaiotis, consilier al Ambasadei Greciei la București, la încheierea misiunii sale în România.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit, în aceeași zi, pe Dl. pastor Hauser Martin, profesor la Institutul de studii ecumenice al Facultății de teologie al Universității din Fribourg, Elveția, doctor în Teologie al Facultății de teologie din București.

Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit* pe Dl. Klein Klaus Andreas, împreună cu soția, primarul orașului Baden-Baden din Germania și pe P.C. Pr. Radu Mironovici, preot la Capela ortodoxă română «Mihai Sturdza» din Baden-Baden, Germania.

Joi, 20 mai 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P.C. Vobbe Ioachim, parohul parohiei vechi-catolice din Offenbach, pe P.C. Diacon Dr. Senf Werner, de la aceeași parohie și pe Dl. Voicu Florea, aflați în vizită în România.

Vineri, 21 mai 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat Sfânta Liturghie, în catedrala patriarhală din București, împreună cu PP.SS. Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, vicari patriarhali, cu ocazia hramului catedralei «Sfinții Împărați Constantin și Elena» și a rostit cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 22 mai 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a făcut, la invitația I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu Anania al Vadului, Feleacului și Clujului, o vizită la centrul eparhial Cluj, unde s-a întreținut cu I.P.S. Bartolomeu și cu P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei.

Duminică, 23 mai 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist înconjurat de I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Vadului, Feleacului și Clujului, P.S. Irineu Bistrițeanul, episcop-vicar, preoți și diaconi, a oficiat slujba de resfințire a bisericii Sf. Nicolae din Năsăud și a rostit cuvânt de învățătură.

Marti, 25 mai 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe I.P.S. Ghelasie, de Ruse și Cerveno, pe P.S. Ilarion de Târnovo, însoțiți de preoți și stareți din Biserica Ortodoxă Bulgară.

Joi, 27 mai 1993 — După ce a oficiat Sfânta Liturghie în biserica Domnița Bălașa din București, cu prilejul hramului acestei biserici «Înălțarea Domnului», Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvârșit, în aceeași zi, la «Mormântul Eroului Necunoscut», slujba de pomenire a tuturor celor care au murit din neamul nostru pen-

tru credință, libertate și integritatea Țării, după care, la cimitirul Eroilor căzuți în Revoluția din Decembrie 1989, a așezat pergamamentul cu numele eroilor, în piciorul sfintei mese din altarul bisericii Eroilor, aflată în construcție.

Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit la palatul patriarhal pe D-na Erminia Rikkaru Sergiopoulou și pe Dl. Hisashi Matsumoto, director al Editurii «Shonen Shashi shimbunsha» și al Societății «Romanian Center Net Work» din Tokio, Japonia.

Marti, 1 iunie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a primit pe Dl. Crăciunovici Dimitrie, președintele Mișcării vlahilor și românilor din Jugoslavia și Dl. Geambrici Borivoi, vicepreședinte, D-na Persida Crstici, secretară. Oaspeții au fost însoțiți de P.C. Pr. Roman Emil, deputat în Parlamentul României.

Vineri, 4 iunie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Belean Gheorghe, președintele firmei «Migas Real», însoțit de o delegație de oameni de afaceri greci formată din : Dl. Ianis Heliokopulos, de la firma «Hyliocrom» S.A., D. Stathis Antoniadis, de la firma «Zakar Helos», Dl. Andreas Konstantopoulos, de la aceeași firmă și Dna Zissi Evanthia, de la firma «DIKOS».

Miercuri, 9 iunie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Prof. Pual Brown, șef al Proiectului Internațional pentru școli, discutându-se aspecte legate de predarea religiei în școli.

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Victor Crăciun, președintele «Ligii Culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni».

Vineri, 11 iunie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit un grup de cincizeci de persoane, medici și asistenți francezi, din cadrul organizației «Medici fără frontiere», aflați în vizită în România.

Duminică, 13 iunie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat Sfânta Liturghie la catedrala arhiepiscopală din Constanța, cu hramul Sfinții Apostoli Petru și Pavel, împreună cu I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului, I.P.S. Petru, locțiitor de mitropolit al Basarabiei, P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului, P.S. Episcop Calinic al Argeșului, P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P.S. Casian, arhiereu-vicar al Episcopiei Dunării de Jos.

În cadrul Sfintei Liturghii a avut loc proclamarea solemnă a canonizării Sfântului Cuviosului Gherman din Dobrogea.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit cuvânt de învățătură și a sfințit icoanele sfinților : Gherman, Sfântului Apostol Andrei, Sfântului Bretanion, Sfântului Ioan Casian, Sfinților de la Niculițel Zotic, Kamasis, Filip și Atal, și a Sfântului Teotim, episcop de Tomis.

Miercuri, 16 iunie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P.C. Pr. Ioan Pițura, vicarul Vicariatului ortodox ucrainian din Maramureș.

Duminică, 20 iunie 1993 — Cu prilejul împlinirii unui an de la instituirea «Duminicii Sfinților Români», *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat Sfânta Liturghie în biserica Sfântul Spiridon Nou din București și a rostit un bogat cuvânt de învățătură.

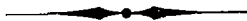
Marti, 22 iunie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Arfinn Dinesen Thesen, pe Dl. Sven Fselđ și pe D-na Margareta Karlsson-Tomescu, reprezentanți ai organizației religioase umanitare «Sfântul Serafim» din Suedia și Norvegia.

Miercuri, 23 iunie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P.C. Pr. Matti Sidoroff, coordonator al organizației «AID-ROM» și pe P.C. Pr. Mihai Spătărelu.

Miercuri, 30 iunie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Petru Lucinski, președintele Parlamentului Republicii Moldova împreună cu o delegație a Parlamentului de la Chișinău.

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Constantin Săvoiu, membru al Consiliului științific al Universității «Pierre et Marie Curie» din Paris, președintele Asociației «Fraternitate-Franța».

Pr. René Broscăreanu
Secretarul Cabinetului patriarhal

• ÎMBRYMĂRI • PĂSTORALE •

MAICA DOMNULUI — CEA MAI CINSTITĂ DECÂT HERUVIMII ȘI SERAFIMII. CULTUL EI

Maica Domnului, fiind mai cinstită decât heruvimii și decât serafimii și decât toate puterile cerești, i se cuvine laudă și cinstire după cuviință. Teofan al Niceei afirmă că «toate darurile din omenitatea lui Hristos s-au revărsat întâi în Maica Domnului și din aceasta în noi»¹, și aceste daruri și harul său s-au revărsat și se revărsă mereu, ca niște cascade uriașe, binefăcătoare și sfinte și ne transformă în alți oameni, oameni noi, oameni ai duhului, ai păcii și ai sfințeniei; Maica Domnului are și harul ei dobândit prin jertfă și sfințenia vieții ei, dar are și mult har dumnezeiesc. Îngerul Gavriil îi spune la Bunavestire: «Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine» (Luca 1, 28). Acest har dumnezeiesc «radiază din ea, fără asemănare, mai multă energie dumnezeiască decât toți sfinții și toate cetele îngeresti»². Și dacă «pomenirea dreptului» este «cu laude» și «cinstită este înaintea Domnului moartea cuvioșilor Lui», cu atât mai mult i se cuvine «preacinstire» Sfintei Fecioare Maria, «abisul sfințeniei», cum este ea numită de Sfântul Ioan Damaschin, și «prin care vine toată sfințenia sfinților». «Îngeri se împărtășesc de Dumnezeu prin Maica Domnului» arată Sfântul Grigore Palama, teologul luminii taborice, «și chiar arhanghelul Gavriil, prin ea a devenit mai strălucitor»³. Ea nu a fost sfântă numai când a născut pe Mântuitorul, ci ea a rămas pururea sfântă și izvor de sfințenie și plină de har. Dacă «din soare ne vine toată lumina sensibilă», continuă același Sfânt Grigore de Palama, «prin Maica Domnului ne vine lumina spirituală», ne vin râuri de har, izvoare de vindecări, binefaceri etc...

Maica Domnului este mai sfântă și decât Muntele Sinai, cel în flăcări și fumegare la darea tablelor Legii și decât Sfânta Sfintelor, pe care ea, la intrarea în templul din Ierusalim, le-a sfințit și le-a dat strălucire. Sfânta Fecioară este munte înalt, amețitor de înalt și câtă sfințenie ne trebuie pentru a ne apropia de ea în rugăciune! Ea este asemănată cu turnul cu multe arme, zidit de împăratul David, pentru

1. Pr. prof. D. Stăniloae, *Maica Domnului ca mijlocitoare*, Ortodoxia, IV, (1952), nr. 1 (ianuarie—martie), p. 79.

2. *Ibidem*, p. 85.

3. *Ibidem*, p. 90.

apărarea Sionului, este femeia îmbrăcată în soare, cum se arată în Apocalipsă : «o femeie înveșmântată cu soarele, iar luna era sub picioarele ei și pe cap purta cunună din douăsprezece stele» (Apoc. 12, 1). Maica Domnului este «rugul aprins al Noului Testament»⁴, rug care arde în flăcări de har al viului Dumnezeu și nu se mistuiește niciodată... Ea are în sine pe Dumnezeu în întregime, după cum «Dumnezeu va fi totul în toți», «vede cu ochii lui Dumnezeu, iubește cu inima lui Dumnezeu, ajută cu puterea lui Dumnezeu»⁵. Numai «prin Maica Domnului noi I-am dat lui Dumnezeu-Cuvântului omenitatea»⁶, adică firea noastră, iar El ne-a întors, ne-a dat în schimb dumnezeirea Sa. Fără ea nu ne-am fi învrednicit de acest bun incalculabil, fără de preț : îndumnezeirea noastră, participarea noastră la veșnicie.

În viața Maicii Domnului desprindem mai multe momente mari și anume : a) *Bunavestire*, b) *Nașterea Pruncului Iisus Hristos și c) Adormirea ei*.

Să ne ocupăm, pe scurt, de fiecare. Remarcăm că la *Bunavestire* «Dumnezeu tratează cu Maica Domnului ca și cu un reprezentant al tuturor oamenilor, ca și cu un sol al întregii lumi, dar cu un sol cu adevărat liber»⁷. Că ea a zis : «fie», «fie mie după cuvântul tău», neconstrânsă de nimeni și de nimic, dar responsabil, real și istoric. Prin aceste cuvinte s-a început mântuirea noastră, a avut loc întruparea Domnului, venirea Sa în lume. Și cea dintâi ființă care a fost mântuită a fost Sfânta Fecioară Maria. Iar ea rostind aceste cuvinte era conștientă că prin nașterea Domnului «aduce un serviciu oamenilor»⁸.

Cum era și normal, la *nașterea Fiului lui Dumnezeu*, Maica Domnului a trăit cel mai însemnat moment din viața ei, când «taina cea din veci ascunsă și de îngeri neștiută», s-a despecetluit, s-a făcut cunoscută lumii, taină pe care, alături de alte taine, ea a păstrat-o în inima ei de sfântă și preacurată fecioară : «Iar Maria, ne spune Sfânta Evanghelie, păstra toate aceste cuvinte, punându-le în inima ei» (Luca 2, 19). Născând pe Mântuitorul lumii ea a rămas fecioară, cum cântă și sfânta Biseriță : «Bucură-te, Mireasă, pururea Fecioară». Ea fiind și Născătoare de Dumnezeu (Theotokos), dar și fecioară, cum arată și proorocul Isaia : «Iată Fecioara va lua în pântece și va naște fiu» (Isaia 7, 14). Acest lucru este și o taină și totodată și o dogmă a Bisericii creștine, păstrată cu mare sfințenie de totdeauna și astăzi. Sinodul III ecumnic de la Efes, din 431 consacrand tradiția «i-a recunoscut maternitatea dumnezeiască, împreună cu fecioria ei»⁹.

După multe osteneli, jertfe mari, acte de milostenie, rugăciuni nenumărate și așteptare de a-și vedea Fiul în slava Sa cea cerească, a sosit și *timpul plecării ei de pe pământ și pentru care lucru Maica*

4. Arhim. Benedict Ghiuș, *Cuvânt la Adormirea Maicii Domnului*, în *Glasul Bisericii*, XLIII (1984) nr. 7—8, p. 495.

5. *Ibidem*, p. 499.

6. Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 95.

7. Arhim. Benedict Ghiuș, *op. cit.*, p. 496.

8. *Ibidem*.

9. Pr. prof. dr. I. Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, București, 1981, p. 249.

Domnului a fost înștiințată de înger. Primind vestea îndată s-a pregătit ; s-a rugat mult, a împărțit avutul ei smerit văduvelor sărace, prietenele ei de totdeauna, a dat multe sfaturi și pe toți i-a binecuvântat, cum își binecuvântează o mamă copiii săi iubiți și îndată a adormit, a murit, dar cu o moarte ușoară, ca un dulce și ușor somn, iar sfântul ei trup a primit darul facerii de minuni, vindecând mâinile tăiate de înger ale evreului Antonie (Condacul IV a Acatistului Adormirii), care a voit să-l răstoarne de pe catafalc.

În mormânt, sfântul ei trup nu a stat mult. A treia zi Sfântul Apostol Toma nu l-a mai găsit, ca să i se închine, cu multă venerație. Nu l-a găsit pentru că înviase, fusese luat la cer, ca o răsplată dată de Fiul ei pentru marea sa jertfă, pentru că prin ea se făcuse om, fusese introdus în familia omenească, să poată muri și învia ¹⁰. Iar prin învierea ei «Paștile Maicii Domnului», cum este cântat de Biserică, Sfânta Fecioară Maria dobândește «plenitudinea harului îndumnezeirii» ¹¹. Să facem o remarcă : Maica Domnului fiind înviată, nu s-a înălțat singură cu trupul la cer, cum S-a înălțat Mântuitorul, ci prin El și cu El, că «nu trebuia paralelizată cu Hristos, autonomizată de El, ci văzută mereu în El și prin El» ¹². De altfel nu găsim nici un text în Sfânta Scriptură, care să vorbească de înălțarea Maicii Domnului la cer, cum găsim despre înălțarea Mântuitorului Iisus Hristos (Fapte 1, 9—11; Mc. 26, 19; Lc. 24, 51). Cu toate acestea, deși lipsind textul scripturistic, romano-catolicii învață că ea s-a înălțat singură la cer. În acest scop ne-au prezentat și ne prezintă icoane, cu înălțarea ei la cer și icoane de acestea se găsesc multe în Ardeal, prin influența lor.

În cer fiind ea, și stând de-a dreapta Sfintei Treimi, ea se roagă pentru fiii ei, care încă sunt pe drum, n-au ajuns încă la locul lor de fericire, sunt încă în necazuri și supărări, în ispite etc., se roagă pentru ca și ei să ajungă aici, cu ea împreună, în împărăția Fiului ei. Câtă bunătate în acest suflet mare de mamă !

Maica Domnului solidară cu oamenii, cu fiii ei, cu creștinii de totdeauna.

Maica Domnului este conștientă «surprinzător de conștientă că este pe lume să slujească, să fie solidară cu toți oamenii». Și ea nu numai în cer este solidară cu fiii ei, după adormirea și înălțarea sa la cer, ci a fost solidară cu ei și pe pământ, în viață fiind, pe toți ajutându-i și legându-le rănilile sufletești mai ales. O găsim prezentă, stând în mijlocul Sfinților Apostoli și la Înălțarea Domnului (Fapte 1, 14) «și la Cincizecime..., ea fiind inima Bisericii» ¹³. Și rămânând totdeauna inima ei, o găsim prezentă și în viața de închegare a unei familii, la o nuntă, din Cana Galileei, alături de Fiul ei și de apostolii săi. Aici putem vedea cât de solidară a fost ea cu cei doi tineri : mire și mireasă, când aceștia erau triști și descurajați că nu mai aveau vin pentru nuntași care veni-

10. Arhim. Benedict Ghiuș, *op. cit.*

11. *Ibidem.*

12. Pr. prof. D. Stăniloae, *Învățătura despre Maica Domnului la ortodocși și catolici*, Ortodoxia, II (1950), nr. 4, p. 595.

13. Pr. dr. Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament*, Buc. 1984, p. 287.

seră prea mulți, peste puterile lor. Iată ce ne spune Sfântul Ioan Evangelistul în această privință : «și a treia zi, nuntă s-a făcut în Cana Galileei și era și mama lui Iisus acolo. Și a fost chemat și Iisus și ucenicii Săi la nuntă. Și sfârșindu-se vinul, a zis mama lui Iisus către El : «Nu mai au vin» (Ioan 2, 1—3). Domnul auzind intervenția mamei Sale, cu privire la lipsa vinului, S-a supărat puțin, spunând că încă nu I-a venit vremea să facă minuni. Mama Lui, care-I cunoștea inima Lui mare, noblețea Sa, interesul Lui pentru nevoile oamenilor, că ea Îl crescuse, cu multă atenție și duioșie, știa că n-o s-o refuze. Și îndată «a zis celor ce slujeau : Faceți orice vă va spune» (v. 5). Și ei au făcut ce le-a spus : au umplut vasele până sus (v. 7). Cât de puține cuvinte a spus Maica Domnului aici, dar care spun totul : «ele cuprind pentru creștin, un program de viață. Creștinul adevărat trebuie să aibă mereu înaintea ochilor datoria de a împlini voia lui Dumnezeu»¹⁴ și a o îndeplini în orice condiție de viață și de timp. Și aceste cuvinte, o mică cuvântare, sunt singurele pe care Evangelistul Ioan ni le dă. Dar câte altele nu va fi spus ea, în viață ? !

Dar Maica Domnului și nouă celor de astăzi mereu ne spune : «faceți orice vă va spune». Și ce ne spune El ? Ne spune să fim : milostivi, buni, iertători, jertfelnici, curați cu inima, făcători de pace (*Fericirile*), să ne ajutăm unii pe alții, să fim credincioși, să iubim pe Dumnezeu și pe aproapele, fiind adevărați «samarineni milostivi». Ne mai spune să fim harnici, că cei leneși nu vor dobândi împărăția cerului, să fim smeriți etc. Acestea toate formează Evanghelia Sa. Abia acum ne dăm seama cât de cuprinzătoare sunt cuvintele rostite de Maica Domnului : «faceți orice vă va spune», rostite la nunta din Cana Galileei și prin care, făcând voia lui Dumnezeu, ne transformăm launtric, ne îndumnezeim, ne mântuim, ne facem oameni ai virtuții.

Domnul Iisus a ascultat, pe mama Sa și a transformat apa în vin. Câtă bucurie și pentru noii căsătoriți, pentru nuntași și pentru cei de față : oameni de serviciu etc. Și vinul cel nou era superior vinului, deja terminat, cum ne arată nunul. Dacă Maica cea Sfântă nu ar fi fost solidară cu tinerii ; să le vadă nevoile, lipsurile și să-i ajute, câtă tristețe ar fi umplut sufletele lor și ar fi rămas tot restul vieții cu sufletul rănit ? ! Dar Maica Domnului este solidară și cu fiecare din noi când, în necazurile noastre, o rugăm și chiar când n-o rugăm, că ea este bună și grabnic ajutorătoare în nevoi. Este apoi și mijlocitoare la Dumnezeu pentru noi. Iar mijlocirile ei, cât și ale Sfinților, sunt primite de El, fiindcă se fac prin mijlocirea Fiului Său : «Care este mijlocitorul între Dumnezeu și oameni» (I Tim. 2, 5), deși unii creștini, nefiind în spiritul Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții, neagă și mijlocirile Sfintei Fecioare, cât și al Sfinților. Greșit ! Doar și ei, în viața socială, își permit anumite mijlociri la cei mari, pentru cei mici, și se îndeplinesc dorințele celor din urmă. Sunt permise deci și la Dumnezeu.

Mijlocirile Maicii Domnului către Dumnezeu sunt evidențiate în multe rugăciuni și imne : «Miluiește, cu mijlocirea ta poporul drept

14. Vasile, episcopul Oradei, *Cuvinte pentru suflet*. Oradea, 1935, p. 304.

credincios și toată... creștinătatea» (Rugăciunea Acatistului Buneivestiri)¹⁵. Iar în mijlocirile ei către Dumnezeu, către Fiul său, ea varsă și multe lacrimi. În opera «Martirii» de Chateaubriand ni se arată acest lucru: «Pe un tron orbitor de alb șade Maria. Toate suspinurile lumii se urcă la tronul acesta pe căi nevăzute; aceea ce este mângâierea obișniților aude și strigătul suferințelor celor mai ascunse; ea duce la picioarele Fiului, pe altarul miresemelor, prinosul lacrimilor noastre; și pentru a face jertfa aceasta mai plăcută amestecă în ea câteva din lacrimile ei divine. Îngerii păzitori ai oamenilor vin fără preget să roage pe Maica milostivilor pentru prietenii lor muritori»¹⁶.

Dar Maica Domnului nu este numai solidară cu noi, ajutându-ne în nevoile noastre, fiind deci mijlocitoarea noastră către Dumnezeu, ci este și mai presus de îngeri, cum arată și o rugăciune de la Catisma a XIV-a: «Ceea ce cu adevărat ai întrecut, cu nașterea ta, puterile cerești»¹⁷, fapt pentru care ea trebuie cinstită în cult de «supravenerare». Ea este încununată și cu alte vrednicii. Maica Domnului a fost o Evanghelie vie, o Evanghelie o tainelor ascunse. În adevăr, câte taine și bucurii nu ascundea inima ei de mamă și fecioară, pe care i le comunicase Fiul ei iubit, și pe care Sfinții Evangheliști nu le-au consemnat în scris, să le cunoască posteritatea? Ea a fost apoi și un tezaur de mare preț pentru toți, pentru Apostoli, pentru mica comunitate de la început, care se aduna cu dragoste în jurul ei, și cine o privea, datorită blândetei ei, îndată se schimba, devenea un alt om, un om al vieții curate și sfinte. Așa a fost și pentru sfântul evanghelist Luca, care a cules multe taine din gura ei sfântă, în alcătuirea Evangheliei ce-i poartă numele și care a pictat și icoana ei, cu dumnezeiescul ei Prunc în brațe și spre care privind Sfânta Fecioară ar fi spus: «darul Fiului meu este cu tine», pentru că era așa, de frumoasă și identică cu cei reprezentați. Maica Domnului a fost un izvor de inspirație și pentru Evanghelistul Ioan, în alcătuirea operei sale sfinte, pentru că el a primit-o de la Stăpânul, spre îngrijire, când era pe cruce, spunându-i: «Iată mama ta (fiule) (Ioan 19, 27), El a putut să afle multe de la ea, în legătură cu iubitul ei Fiu, pentru că orice mamă povestește multe lucruri despre copilul ei oricui o întreabă, cu gând curat. Și ea a viețuit cu feciorelnicul Ioan, restul vieții ei, la Efes, și de unde, din când în când, venea iarăși, în Țara sfântă, să mai vadă locurile, unde a trăit, și unde a văzut numeroase minuni ale dumnezeiescului ei Fiu.

Maica cea sfântă este, cum știm, și «pavăza Ortodoxiei» și ocrotitoarea Sfântului Munte al Athosului, «stareța» lui. Iar monahii din acest munte sfânt, ca un semn distinctiv, că ea nu este numai «cea plină de har», ci și întruparea desăvârșirilor, maica curăteniei, a sfințeniei, izvor de rugăciune, i-au alcătuit «Acatistul rugului arzând», ce arată cu prisosință, alături de celelalte imne acatiste, că ea născând pe Dumnezeu, este mai presus de heruvimi și de serafimi... De altfel popoarele ortodoxe o cinstesc pe Maica Domnului, în plenitudine, dar și cu unele

15. *Acatistul Buneivestiri*, în «Acatistier», Editura Institutului Biblic și de Misiune, București, 1991, p. 31.

16. Chateaubriand, *Martirii*, ed. I, Buzău, 1944, p. 33-34.

17. *Psaltirea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune, București, 1994, p. 196.

semne distinctive : grecii cinstesc mai ales «sfînțenia», «Panaghia», slavii o cinstesc mai ales ca «Născătoare de Dumnezeu», «Bogorodicina», iar noi românii ca «Maică ocrotitoare», Maica Domnului, Măicuța Domnului, Maica cu Copilul în brațe, ceea ce arată cât de mult respectăm noi familia, și-i închinăm ei mulțimi de cântări și de imne, în tot cursul anului. O cântare de la slujba *Ceasului I*, o încununează cu o aleasă doxologie zicând : «Cum te vom numi, Ceea ce ești plină de har ? Cer, că ai odrăslit pe Soarele dreptății ? Rai, că ai odrăslit floarea nestricăciunii ? Fecioară, că ai rămas nestricată ? Maică Curată, că ai avut în sfintele tale brațe, Fiu, pe Dumnezeuul tuturor». Cum vedem, cinstirea Maicii Domnului, în cult de «supravenerare», se impune de la sine, ea fiind, cum am arătat, și mama Mântuitorului, a Fiului lui Dumnezeu, dar și maica vieții, a creștinilor, a întregii făpturi, prin Fiul său atotcreator, cea dăruită omenirii de Dumnezeu, ca cel mai sfânt dar. Mai mult, Maica Domnului este și împlinirea proorociilor celor de demult. Și se pot da multe temeuri din Sfânta Scriptură, în acest sens.

Un temei scripturistic de cinstire a Sfintei Fecioare Maria, în afară de cel arătat de îngerul Gavriil, care a strigat : «Bucură-te cea plină de har», la Bunavestire, îl găsim chiar, în cuvintele ei, spuse către Elisabeta, rudenia ei, când zice : «Ca iată de acum mă vor ferici toate neamurile» (Luca 1, 48), cuvinte ca o adevărată proorocie, cu împliniri chiar în vremea sa, întrucât ea a fost cinstită, în viață fiind, nu numai de Sfinții Apostoli, de femeile mironosițe, ci, și de toți cei vindecați de Fiul său, ori săturați în mod minunat în pustie, pentru că toată cinstirea adusă Fiului a trecut și asupra ei, a mamei, cum se întâmplă și în viața de toate zilele, chiar și în vremea noastră ; au cinstit-o și mulțimi de copii, fetițe mai ales, la intrarea ei în Templu, când avea vârsta de trei ani, dar și de cei inviați din morți, de Sfântul ei Fiu. Mai putem da un temei scripturistic despre cinstirea Maicii Domnului, când ea era în viață. Știm că o femeie, din popor, încântată de cele spuse de Mântuitorul, de învățătura Sa nemaiauzită, a zis : «Fericit este pântecul care Te-a purtat, și sânii la care ai supt» (Luca 11, 27), adică fericită, cu alte cuvinte este mama Ta, care Te-a născut, crescut și învățat să predici așa de minunat oamenilor și celor săraci și celor bolnavi chiar. Și Domnul a zis : «Așa este» și prin care afirmare, se confirmă cultul mamei Sale de «supravenerare».

Prin cuvintele «toate neamurile» se înțelege toată obștea de credincioși de pe întreg pământul, care obște o va cinsti și «supravenera» : bărbați, femei, tineri, copii, învățați și neînvățați, bogați și săraci, clerici, monahi și fecioare neprihănite cât și neamurile cerului, toate cetele îngeresti, aducând împreună o laudă de măreție Maicii Domnului, unind deci cele două chimvale : cel pământesc, al oamenilor, cu cel ceresc al îngerilor, ca ceea ce este : scară cerească, tron de heruvimi. Cinstirea ei devenind universală, panoramică, nimeni nu ar putea să numere pe închinătorii ei. «Cine ar putea să numere pe închinătorii Sfintei Fecioare, se întreba părintele Gala Galaction, sau să precizeze hotarele geografice ale celor ce o cinstesc pe Maica Lui»¹⁸, iar închinătorii ei

18. Pr. Gala Galaction, *Ziua Domnului*, București, 1938, p. 7.

numeroși provin și din faptul că nimeni nu poate să vorbească de Domnul Iisus, să-L adore și să uite pe «Sfânta Mama Lui»¹⁹. Cinstirea Maicii Domnului se ridică pe un plan mult mai înalt: o cinstește și Sfânta Treime, cum se vede acest lucru și din multe icoane pictate, în vremuri, la Sfântul Munte de călugări sfinți și mari teologi: Tatăl și Fiul îi țin coroana pe cap, iar Sfântul Duh o umbrește, în timp ce ea stă smerită, în genunchi și se roagă pentru tot sufletul cel necăjit și intristat. Multe icoane de acest fel, cu cinstirea Sfintei Fecioare de către Sfânta Treime avem și noi românii, fie în biserici, fie chiar în case particulare și care au ajutat pe credincioșii noștri să o cinstească și mai mult. Căci se cade să imităm ce face Dumnezeu, Cel Întreit Sfânt, pentru Maica Domnului; cinstirea ei, și să nu urmăm calea greșită a unor credincioși, care arbitrar și fără nici o logică sau temeii scripturistice n-o cinstesc și îndeamnă și pe alții să n-o cinstească, lucru cu totul de neadmis.

Cinstirea Maicii Domnului în tradiția populară și în literatura cultă: Despre Maica Domnului se face mențiune și-n folclor; în mama tristă, din balada Miorița, care-și caută cu sânge fiul, poporul nostru vede pe Sfânta Fecioară, care plânge cu lacrimi amare, căutându-și Copilul ucis mișelește de dușmanii Lui, de farisei și cărturari și de niște păstori, ca-n balada amintită. Mai mult se vorbește despre Maica Domnului în literatura scrisă, cultă și care îi închină imne de slavă, de cinstire, după măreția ei. Poetul Octavian Goga arată că bătrânii se gândesc mereu la Maica cea Preacurată: «Așa... vă treceți, 'bieți bătrâni. Cu rugă la Preacurată»²⁰, iar M. Eminescu, luceafărul poeziei românești, în poezia «Rugăciune» laudă, în chip deosebit pe Maica Domnului, numind-o: «Luceafărul mărilor», scut de întărire și zid de mântuire: «Fii scut de întărire / Și zid de mântuire». Și rugăciunea de glorie pentru ea devine în continuare și mai înflăcărată și zice: «Privirea-ți adorată / Asupră-ne coboară / O, Maică prea curată / Și pururea Fecioară, Maria»²¹. Sunt și alți poeți și scriitori care aduc imne de laudă Maicii Mântuitorului, ca marii scriitori M. Sadoveanu, Gr. Alexandrescu etc. Gala Galaction, deja menționat, spune să fie cinstită, «venerată» și icoana ei pe care «au învăluit-o în nor de tămâie și de rugăciune preoții noștri, au privit-o în catapeteasmă părinții noștri, au ținut-o sub căpătâi mamele noastre»²², și care înaintași ne îndeamnă și pe noi, cei de astăzi, să o cinstim și vom dobândi și harul Maicii Domnului și al Fiului ei, pe Care ea Îl ține în brațe, cu multă dragoste și evlavie.

Nu este de prisos să menționăm și lauda ce i-o aduce Sfintei Fecioare și un filosof, matematician și fizician francez, din secolul XVIII, Blaise Pascal (1623—1662) care zice: «Crezi că Mântuitorul este Dumnezeu și că Dumnezeu S-a sălășluit în pântecul Mariei? Cum vei putea trece, pe lângă acest sanctuar, fără să-i închini florile smereniei și ale rugăciunii tale, să te pleci ei?»²³.

19. Diac. N. Mladin, *Bucură-te, Mireasă, pururea Fecioară*, Sibiu, 1945, p. 9.

20. O. Goga, poezia «Bătrânii», în *Opere*, vol. I, Buc., 1978, p. 22.

21. M. Eminescu, poezia *Rugăciunea*, după *Telegraful Român*, Arhim B. V. Anania, Sibiu 1 și 15 iunie, 1989.

22. Pr. Gala Galaction, *Piatra din capul unghiului*, Buc., 1926, p. 56.

23. Blaise Pascal, *Meditații*.

Ca o concluzie : pe Maica Domnului «cea mai cinstită decât heruvimii și mai slăvită, fără asemănare, decât serafimii» și toate puterile cerești, o laudă și cerul, cum am spus, și pământul, de la firicelul de iarbă și până la cele mai înalte domnii și puteri din împărăția lui Dumnezeu, ea fiind, în afară de Născătoare de Dumnezeu maica Universului, unind cerul cu pământul, ci și «culmea împlinirilor celor două Testamente» al Noului și Vechiului Testament și pe care poporul nostru dreptmăritor o laudă de când s-a trezit la viață pe aceste locuri binecuvântate de Dumnezeu și o cinstește în diferite forme : slujbe speciale, acatiste, care sunt «aruncări de trepte de suavă și îmbătătoare poezie», înălțări de biserici, în cinstea ei, cu hramul ei etc.

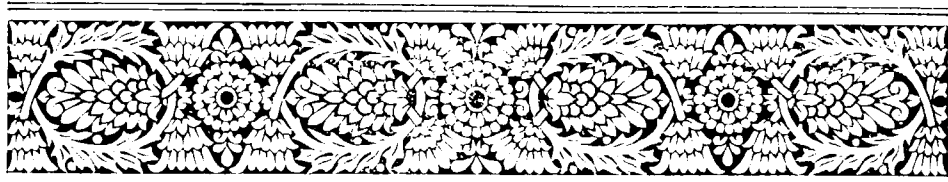
Maica Domnului ajută prin rugăciunile sale și pe cei ce au trecut în viața viitoare. Maica Domnului chiar și după ce a fost luată de Fiul ei la cer și așezată de-a dreapta Sfintei Treimi, cum spune și psalmistul : «Șezut-a împărăteasa, de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haină aurită și preainfrumusețată» (Ps. 44, 11), se roagă pentru lume, pentru lumea care este pe pământ dar se roagă și pentru cei ce au trecut în cealaltă lume, pentru că ea este întru rugăciuni «neadormită». În sinaxarul din 23 noiembrie ni se arată că un om păcătos, pe nume Ioan, în vremea Sfântului Constantin cel Mare, a văzut «în uimire fiind, că stă la un divan de judecată» și Mântuitorul stând pe scaun cu mare strălucire și soboare de îngeri în jur. «În partea din spatele Împăratului ceresc era o prăpastie mare și întunecoasă și adâncă, care numai la vedere pricinuia irică nespusă și durere mare»²⁴. Și Domnul a poruncit ca Ioan să fie aruncat în prăpastie și îngerii îl împing spre prăpastie : fiind în așa pericol «îndată el a chemat ajutorul Născătoarei de Dumnezeu... și îndată a auzit pe Împăratul zicând : Lăsați-l pe el, să meargă pentru rugăciunile Maicii Mele»²⁵, adică să fie iertat și scutit de chinurile cele veșnice. Și venindu-și în sine, din răpire s-a dus la un monah și i-a povestit lui, cum l-a scăpat Maica Domnului cu rugăciunile ei cele fierbinți.

Și pe noi Maica cea Sfântă ne scapă de multe nevoi și de mânia lui Dumnezeu, care «cu dreptate se pornește asupra noastră», ca și pe acel Ioan de demult și ne va scăpa totdeauna, dacă ne vom ruga ei, o vom cinsti ca heruvimii și serafimii, pentru că are putere mare, ea stând lângă oceanul de lumină al lui Dumnezeu și fiind, cum am arătat mai sus, cum cântă și Biserica : «Ceea ce ești mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât serafimii, care, fără stricăciune pe Dumnezeu Cuvântul l-ai născut, pe tine cea cu adevărat, Născătoare de Dumnezeu, te mărim» (Axion, partea a doua) și-i mai mărită și decât domniile, începătoriile, puterile, stăpânirile, decât toate oștile îngerești.

Arhim. prof. IOASAF GANEA

24. *Mineiul pe noiembrie*, Editura Institutului Biblic și de Misiune, București, 1971, p. 339, (ziua a 23-a).

25. *Ibidem*.

· D O C U M E N T Ă R E ·

MARI PERSONALITĂȚI ALE BISERICII ȘI NEAMULUI

IN MEMORIAM : PROFESORUL TEODOR M. POPESCU

**O sută de ani de la naștere
și douăzeci de ani de la moarte**

Ce mare om a fost !

S-au împlinit în anul acesta, 1993, o sută de ani de la nașterea și douăzeci de ani de la încetarea din această viață a celui ce a fost marele dascăl de Istorie bisericească universală și de teologie ortodoxă, profesorul universitar *Teodor M. Popescu*.

Capacitate intelectuală de excepție, eruditul profesor Teodor M. Popescu face parte din galeria de aur a vestiților dascăli și oameni de cultură din Biserica Ortodoxă Română.

Fără a ne propune să facem un studiu monografic despre viața și activitatea marelui profesor, rândurile de mai jos se vor a fi câteva umile dar sincere mărturisiri, izvorâte dintr-un sentiment de doasebită prețuire și permanentă recunoștință din partea unui fost ucenic din ultimii ani de activitate didactică universitară ai ilustrului său magistru. Ele sunt un fel de retrospectivă memorială despre marele profesor. Vom puncta în aceste rânduri de evocare câteva dintre datele biografice și trăsăturile fundamentale ale personalității și activității didactice și publicistice ale marelui cărturar teolog.

*

Cel ce avea să devină și apoi să rămână inegalatul istoric, profesor și teolog ortodox Teodor M. Popescu, s-a născut pe plaiurile dâmbovițene, în comuna Conțești, satul Boteni, la 9 iunie 1893, dintr-o familie de țărani, dăruită de Dumnezeu cu nouă copii. Și-a început învățatura de carte mai întâi în satul său natal, ca eminent elev de școală primară, după absolvirea căreia a urmat cursurile Seminarului Central din București, între anii 1905—1913, promovând de fiecare dată

clasa ca premiant întâi. După obținerea diplomei de seminar teologic, și-a continuat studiile la Facultatea de teologie a Universității din București, remarcându-se ca un student excepțional. În 1919 a obținut, ca șef de promoție, diploma de licență în teologie. De menționat faptul că între anii 1916—1918 a participat la Războiul pentru întregirea neamului românesc cu gradul de sublocotenent.

După război, tânărul licențiat în teologie și-a desăvârșit studiile universitare, plecând ca bursier la Facultatea de teologie ortodoxă din Atena, în vederea pregătirii doctoratului, titlu pe care și l-a luat în anul 1922, cu teza : *Cauzele persecuțiilor religioase din punct de vedere istoric și psihologic*, scrisă în limba neogreacă. În această vreme, pentru aproape un an de zile, între 1 octombrie 1921 și 1 septembrie 1922, tânărul teolog român a îndeplinit și funcția de «cancelar interpret» al Legației române din Atena.

După obținerea doctoratului în Grecia, Teodor M. Popescu a urmat cursuri de specializare în *Istoria bisericească universală* la Facultatea de litere și filosofie a Universității din Leipzig — Germania, iar în anii 1922—1923 și, în continuare, între anii 1923—1925, la Facultatea de teologie protestantă din Paris, la Institutul catolic de aici și la Ecole pratique de hautes études de la Sorbona. În tot acest răstimp și-a desăvârșit cunoștințele de limbi clasice și și-a însușit temeinic mai multe limbi străine moderne.

Întors în țară, la 1 decembrie 1925, Teodor M. Popescu își începe cariera sa didactică, mai întâi ca profesor de științe religioase la Seminarul Central din București ; apoi, de la 1 noiembrie 1926 și până în decembrie 1927, funcționează ca profesor de Istoria bisericească la nou-înființata Facultate de teologie din Chișinău.

La 1 aprilie 1927, în urma unui strălucit examen de concurs pentru catedra rămasă vacantă, este numit profesor de Istoria bisericească universală la Facultatea de teologie din București, inaugurându-și astfel lungă și prestigioasă sa activitate universitară bucureșteană prin celebra dizertație *Rolul istoriei în înțelegerea creștinismului*. Onorează învățământul teologic universitar din București în cele două faze ale organizării sale — Facultatea de teologie până în 1948, și apoi Institutul teologic universitar —, până în primăvara anului 1959.

Făcând adevărată epocă în teologia românească prin serioasa sa pregătire științifică-didactică și prin remarcabila sa activitate publicistică de specialitate, eruditul profesor avea să suplinească între anii 1928—1938 și catedra de Patrologie și Istoria dogmelor, iar în anul universitar 1947—1948 și pe cea de Istoria Bisericii Române. Între 6 septembrie 1942 și 14 octombrie 1944, marele profesor a îndeplinit și funcția de decan al Facultății de teologie din București. În această calitate a participat, din însărcinare oficială, la Katyn, în Polonia, unde avea să constate ororile comise de autoritățile militare comuniste so-

vietice, din ordinul lui Stalin, împotriva mai multor mii de ofițeri polonezi. Tot în această vreme avea să publice incriminatoarele articole *De la Nero la Stalin și Anticreștinismul comunist*.

În primăvara anului 1959 activitatea universitară a profesorului Teodor M. Popescu este întreruptă brusc, ca urmare a ridicării și arestării sale de către organele securității comuniste românești. Învinuit de «activitate intensă împotriva clasei muncitoare și a mișcării revoluționare» și de «uneltire contra ordinii sociale», savantul profesor este condamnat la «cincisprezece ani detenție grea și confiscarea averii». Este purtat prin mai multe închisori, cea mai lungă detenție fiind la Aiud.

După întoarcerea lui din detenție, în 1964, profesorul Teodor M. Popescu n-a mai revenit la catedră. A continuat să activeze însă în cadrul Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, incredințându-i-se diortosirea cărților de cult. Câtva timp a ținut și un curs de limba greacă modernă și de limba germană studenților teologi ce urmau a merge ca bursieri la studii peste hotare.

Suferințele fizice, intelectuale și morale, la care fusese supus în anii de detenție, — suferințe manifestate în ultima vreme prin momente de pierdere a memoriei, această facultate intelectuală care la dânsul era altădată un extraordinar tezaur de cunoștințe, o adevărată enciclopedie! —, îi slăbeau pe zi ce trecea rezistența trupească, grăbindu-i sfârșitul.

Într-adevăr, la 4 aprilie 1973, cel ce fusese marele profesor și teolog Teodor M. Popescu, «titanul teologiei românești», cum pe bună dreptate i se spunea cu admirație, înceta din această viață. Era într-o frumoasă după-amiază de primăvară.

Corpul neînsuflit i-a fost depus în biserica «Sfânta Ecaterina», paraclisul Institutului teologic. Înhumarea a avut loc în ziua de 7 aprilie 1973, în cimitirul «Sfânta Vineri» din București, în prezența soției, rudelor, corpului didactic, studenților, a numeroși preoți și foști studenți. Slujba de înmormântare a fost oficiată de un sobor alcătuit din cadre didactice și alți clerici, în frunte cu P.S. Episcop Antim Târgovișteanul, pe atunci vicar patriarhal, iar mai apoi arhiepiscop al Tomisului și Dunării de Jos. Despre viața, activitatea și personalitatea marelui dispărut, au rostit atunci cuvinte de dureroasă despărțire mai mulți vorbitori, printre care și Pr. prof. Ioan Rămureanu, ucenic și apoi succesori la catedră al profesorului Teodor M. Popescu.

Activitatea cărturărească a ilustrului profesor s-a desfășurat pe două planuri paralele și simultane: la catedră, la orele de curs cu studenții și doctoranzii, la cursurile de îndrumare misionară și pastorală cu preoții și ca remarcabil publicist, printr-o serie de articole și studii tipărite în revistele bisericești.

Ceea ce caracteriza activitatea didactică a marelui istoric bisericesc erau conștiinciozitatea, exigența, devotamentul și pasiunea de adevărat

apostol cu care își îndeplinea această misiune. Pentru studenți, o consecință firească a acestor coordonate ale activității sale didactice era că profesorul Teodor M. Popescu apărea ca un om foarte pretențios la examene. Și așa era! Totdeauna își ținea cu deosebită competență și meticulozitate prelegerile. De aceea pretindea studenților să cunoască bine materia predată, să și-o însușească temeinic. Aceasta făcea ca examenele de Istorie bisericească universală să fie pentru mulți dintre ei destul de dificile. Nu te puteai prezenta la aceste examene cu jumătăți de cunoștințe sau cu improvizații. Exigența lui nu trebuie interpretată însă ca absurditate sau rea-voință, ori ca atitudine de anchetator față de un vinovat. În viziunea marelui profesor, logica și scopul examenului erau acestea: studenții trebuiau să-și dea ei înșiși, cei dintâi, seama că materia predată de profesor — și cantitativ și calitativ — era pentru ei o datorie prioritară; ea trebuia învățată, însușită temeinic, iar profesorul, prin acțiunea de examinare, de verificare, să poată să constate, la rândul său, din răspunsurile celor examinați, că aceștia și-au însușit-o într-adevăr și, în consecință, notele pe care le obțineau în urma examinării reflectau acest lucru. Notarea celor examinați — scris sau oral — purta totdeauna girul obiectivității.

*

Ca unul ce i-am fost ucenic apropiat — specializarea mea la doctorat fiind *Istoria bisericească universală* —, îmi dădeam seama și atunci, precum îmi dau seama și acum, după trecerea anilor, de bogăția și valoarea cunoștințelor, de încărcătura științifică a prelegerilor sale, mai cu seamă de la doctorat, — cunoștințe care impresionau totdeauna prin erudiție, prin metodă științifică modernă, bazată pe cercetarea critică a izvoarelor, pe largă și variată informație, pe pasiunea și căldura expunerii, — expunere care se caracteriza prin sobrietate, claritate și precizie.

Mă gândesc când spun acestea la cursul de *Teoria și metoda Istoriei bisericești*, predat la doctorat în prima parte a anului I, la secția istorică; sau la cursul despre *Încercările de unire*, predat în anul II, curs ocazionat de împlinirea atunci, în 1954, a nouă sute de ani de la despărțirea Bisericii creștine prin Schisma de la 1054, ca să mă refer numai la acestea.

În acest context, mă gândesc apoi cât era de exigent profesorul meu la lucrările de seminar de la doctorat la «specialitatea principală», pe care eram obligat să le elaborez în fiecare an, — lucrări care, potrivit prevederilor regulamentare, trebuiau să fie publicate pe girul profesorului de specialitate, ca o condiție prealabilă a susținerii examenelor de sfârșit de an.

*

Paralel cu activitatea didactică la catedră, profesorul Teodor M. Popescu a desfășurat, cum am spus, și o foarte bogată activitate publicistică de specialitate și de largi domenii teologice.

Deși nu a publicat volume speciale, scrisul său teologic, atât pe planul Istoriei bisericești, cât și pe alte planuri teologice, a fost răspândit cu dăruire în revistele bisericești, însumând peste trei mii de pagini tipărite, de dens și elevat conținut: erudite studii și articole de specialitate, substanțiale recenzii, cronici și meditații religioase, dizecții festive. Unele dintre aceste materiale au fost scrise și publicate direct în limba neogreacă, altele, scrise în românește, au fost traduse și publicate și în diferite limbi străine. Pe lângă acestea, i-au rămas în manuscris zeci de predici, cele mai multe din meditațiile religioase, sau alte materiale de alt conținut, după cum unele manuscrise au dispărut, cu prilejul percheziției, la arestarea sa, în 1959. Menționăm dintre materialele publicate următoarele titluri: *Divin și uman la vechii istorici bisericești* (1924); *Denaturarea istoriei lui Origen* (1926); *Cucerirea Constantinopolului de către latini, ca mijloc de unire a Bisericilor* (1929); *Contribuții la istoria încercărilor de unire. Tratatul de la 1337—1339* (1930); *Sentința de excomunicare de la 16 iulie 1054 — versiunea greacă și versiunea latină* (1931); *Primii didascoli creștini* (1932); *Tratatul împăratului Justinian contra lui Origen* (1933); *Enciclica patriarhilor ortodocși de la 1848. Studiu introductiv, text și traducere* (1935); *La o sută de ani după Schismă* (1939, p. I, 1940, p. II-a); *Cler și popor în primele trei secole* (1949); *Atitudinea Vaticanului față de Ortodoxie în ultimii 30 de ani* (1949); *Importanța Sinodului al IV-lea ecumenic* (1951); *Cinci sute de ani de la căderea Constantinopolului sub turci* (1953); *Geneza și evoluția Schismei* (1954); *Raporturile dintre ortodocși și anglicani, din secolul al XVI-lea până la anul 1920* (1958); *Problema stabilizării datei Paștilor...* (1964); *Condițiile istorice ale formării Vechilor Biserici Orientale* (1965).

La acestea trebuie adăugate cel mai mare număr de lecții din prima versiune a manualului de *Istorie bisericească universală*, vol. I și II pentru studenți (elaborat în 1956, în colaborare cu Pr. prof. Teodor Bodogae și prof. George Stănescu), precum și traducerea (împreună cu I. Mihălcescu) din grecește a *Noului Testament*, publicat în două ediții (1937 și 1943).

Elaborate pe baza unei cercetări și cunoașteri perfecte a izvoarelor originale grecești și latinești, precum și a consultării unei bogate bibliografii de mare autoritate științifică în limbile neogreacă, germană, franceză, italiană sau engleză, — în aceste studii sunt abordate unele din marile probleme sau evenimente care au frământat istoria creștinismului ca doctrină, viață și, mai ales, instituție, de la începuturile ei până aproape de vremea noastră. Dintre aceste probleme, pe primul plan se situează Schisma de la 1054, care a dus, cum se știe, la ruperea unității Bisericii creștine inițiale, în două mari confesiuni sau Biserici: Ortodoxă și Romano-Catolică; încercările de unire și refacere a unității Bisericii creștine primare și, în strânsă legătură cu

aceasta, raporturile conflictuale dintre Imperiul ortodox bizantin și Imperiul musulman otoman până la căderea Constantinopolului sub turci, în 1453; situația apoi a Bisericii Ortodoxe din fostul Imperiu bizantin, sub noua stăpânire otomană; raporturile dintre ortodocși și anglicani ș.a.

În afară de problemele sau evenimentele de strictă istorie bisericească, pe marele profesor l-au interesat, precum se poate observa din titlurile respectivelor studii, și probleme din alte domenii ale teologiei ca, de pildă, din Patrologia și istoria dogmelor, din Liturgică ș.a.

De observat faptul că unele dintre aceste studii au un caracter comemorativ, legate de «date rotunde», ca de exemplu: o mie cinci sute de ani de la al patrulea Sinod ecumenic(451); nouă sute de ani de la Schisma cea mare (1054); cinci sute de ani de la căderea Constantinopolului sub turci (1453).

După natura problemelor luate în discuție, unele dintre aceste studii au un conținut apologetic și implicit polemic. Prin problemele abordate și dezbătute, aceste studii reflectă, în general, aspecte din vechiul conflict ideologic, doctrinar, cultic și jurisdicțional dintre Ortodoxie și Catolicism, în sensul că, în ultima instanță, combătând nedreptele acuzații catolice la adresa Ortodoxiei, autorul dă cuvenitul răspuns de respingere categorică a pretențiilor de dominație spirituală universală a Bisericii Catolice și de recunoaștere generală a unei unice conduceri supreme a întregii lumi creștine de către papa de la Roma, potrivit doctrinei, ridicată la rang de dogmă, a primatului papal. În asemenea situație, tonul autorului-apologet devine tăios; apologetul apasă puternic pe condei, cuvântul său se încarcă acum de concentrată și virulentă aciditate polemică. Este cazul, printre altele, cu articolele: *Atitudinea Vaticanului față de Ortodoxie în ultimii treizeci de ani* și *Cucerirea Constantinopolului de către latini, ca mijloc de unire a Bisericilor*.

Alte articole, precum: *Cinci sute de ani de la căderea Constantinopolului sub turci* sau *Geneza și evoluția Schismei* sunt adevărate micromonografii, cu analize complete asupra evenimentelor respective, coborându-se în timp, în cauzalitatea și geneza faptelor, și urmărindu-se progresiv dezvoltarea și desfășurarea lor, până la faza de apogeu, de consumare, iar, în final schițându-se consecințele.

În altele găsim numeroase idei cu conținut filosofic. A se vedea în acest sens: *Rolul istoriei în înțelegerea creștinismului* sau *Divin și uman la vechii istorici bisericești*.

În scrierile sale, istoricul — omul datelor precise și rigide — este dublat de literatul de talent. Marele profesor mânuie cu ușurință cuvântul și condeiul. Ideile și datele frământate în minte, odată elaborate și exprimate în afară prin grai sau scris, au deopotrivă și logică

și fluentă, interesează, sunt plăcute și captivează. Avea exprimarea lui, stilul său propriu, care îl individualiza puternic. La deja menționatele calități: sobrietate, claritate, precizie, accente polemice, încărcătură filosofică, am mai putea adăuga paralelismul ideatic, exprimarea anti-tetică, portretul — caracterizare, unde se vedește un neîntrecut artist. (Iată, de pildă, cum este înfățișat marele reformator religios Martin Luther: «...personalitate uriașă, plină de contradicții interioare, clădită din extreme și exprimată în paradoxe, o mare de puteri, de impulsuri, de cunoștințe și acte trăite (...). Emotiv și sincer, simplu și vesel, binevoitor și naiv chiar în relațiile lui intime și familiale, dar tumultuos, brutal și chiar ordinar în lupta și polemicile duse nu numai cu oamenii papalității, ci și cu foștii săi colaboratori, prieteni ori țărani răsculați, sau anabapțiști exaltați...»).

*

Omul încărcat cu atâta știință, strălucitul profesor și teolog Teodor M. Popescu, cel care la vremea sa trecea drept cel mai mare istoric bisericesc din întreaga Ortodoxie contemporană lui, omul plin de modestie în comportament și în ținută vestimentară, dar și de o admirabilă demnitate personală, era dublat de omul profund credincios, de ortodoxul autentic, de înaltă ținută spirituală și morală. Era un trăitor și practicant adevărat al învățaturii Evangheliei și al tradiției religioase: participa cu regularitate la slujbele divine, cânta la strană, citea «Apostolul», rostea «Crezul» (uneori în grecește), se spovedea și se împărtășea după fiecare post. Deși n-a primit niciodată hirotonia, Teodor M. Popescu s-a manifestat toată viața ca un *adevărat preot*. A fost un «sacerdot fără odăjdii». Puțini s-au înălțat la trăirea lui religioasă. Prin comportarea sa față de Biserică, de învățătura și rânduielile ei, el era și avea să rămână un convingător și vrednic de urmat exemplu și pentru clerici și pentru laici, deopotrivă.

În contextul și ca efect al acestor superioare însușiri spirituale și morale, și, mai departe, ca rezultat al practicării cultului divin în toată semnificația și puterea lui de zidire sufletească, își au originea și trebuie înțelese și apreciate numeroasele sale predici și meditații religioase rămase în manuscris.

A scris predici — pe unele le-a rostit în catedrala patriarhală și în biserica Sfânta Ecaterina — la diferite pericope evanghelice duminicale sau în cinstea sfinților. Pline de învățatură teologică ortodoxă, de subtilități dogmatice — de unde și caracterul unora dintre ele cam intelectualizat — aceste predici mișcă totuși inima prin puterea lor de comunicare. Ele sunt oglinda frământărilor, convingerilor și trăirilor interioare religioase ale unui mare creștin.

Meditațiile religioase, cu scop și destinație de circuit închis pentru vremea aceea, erau adresate studenților și doctoranzilor teologi, și ele

făceau parte din programa oficială de educație duhovnicească a acestora. Erau rostite de obicei seara, la început în paraclisul amenajat în incinta Institutului teologic, iar mai apoi în biserica «Sfânta Ecaterina», când aceasta a devenit paraclis al Institutului.

Au fost rostite pe durata mai multor ani, începând din 1952 până în 1958, nu cu mult timp înainte de ridicarea și întemnițarea autorului lor. Amintim dintre acestea câteva titluri: *Vrednicia slujirii preoțești*; *Gânduri despre teologie și preoție*; *Știința lui Iisus Hristos*; *Preotul — omul dragostei creștine*; *Preotul — călăuzitor spre fericire*; *Inima preotului*; *Vrednicia slujirii preoțești*; *Despre necredință*; *Teologie și Evanghelia*; *Demnitatea de creștin*; *Triumful lui Iisus Hristos*; *Puterea sufletului*; *Sensul Crucii*.

Una mai interesantă și mai captivantă decât alta, aceste meditații, în fond, niște ode, niște cântări de laudă aduse preoției și slujitorilor ei, erau așteptate cu multă nerăbdare și constituiau, după ținerea lor, clipe de mare bucurie și prilej de interesante și pasionate discuții între noi, studenții și doctoranzii. De fiecare dată ne înflăcărau, ne făceau parcă mai buni, mai hotărâți pentru Hristos, Evanghelia și Biserica Sa, — în vremea aceea când alți studenți erau indoctrinați cu elucubrațiile ateiste ale «doctrinei științifice despre lume și viață» a lui Lenin și Stalin.

După fiecare meditație, personalitatea, spiritul și prestigiul «domnului Teodor Popescu» creșteau și se aureolau și mai mult în ochii, mintea și inima noastră, făcându-ne să exclamăm și mai încântați: «Și de data aceasta a fost formidabil! Iarăși s-a întrecut pe sine!»...

Ce bine ar fi și cât folos sufletesc ar aduce oamenilor, tinerilor de astăzi, și în primul rând celor ce se pregătesc pentru preoție, tipărirea acestor predici și meditații religioase!...

*

O sută de ani de la nașterea și douăzeci de ani de la moartea profesorului Teodor M. Popescu!...

Am scris rândurile acestea sub forma unor crâmpoșe de frumoase, nostalgice și înălțătoare aduceri-aminte.

Am scris aceste rânduri având în permanență în conștiința și în inima mea imaginea vie și luminoasă a «omului între oameni», care a fost — repet pentru a nu știu câta oară! — marele istoric bisericesc, teolog și creștin adevărat, profesorul Teodor M. Popescu, în fața memoriei căruia îmi plec genunchii cu smerenie și las să cadă o lacrimă de supremă recunoștință!...

PROFESORUL ION POPESCU-PASĂREA PEDAGOG NAȚIONAL AL MUZICII NOASTRE BISERICEȘTI *

Exprimarea unor judecăți de valoare asupra vieții muzicale în Biserica Ortodoxă Română, în secolul al XX-lea, fără recunoașterea meritelor personalității lui Ion Popescu-Pasărea, le face incomplete, goale de conținut, false, tendențioase și pătimase.

Înțelegem prin viață muzicală religioasă în Biserica noastră, seria continuă de cântări care se practică la toate slujbele religioase, învățate și transmise din generație în generație, de la formele cele mai simple până la cele mai complexe. Ele au origine veche. S-au păstrat și îmbogățit, fără să li se altereze caracterul religios, dar au îmbrăcat forme melodice diferențiate în etapele pe care le-au parcurs, până să capete o formă adecvată limbii și spiritului românesc modern.

Acest proces de cristalizare românească a avut loc la începutul secolului al XIX-lea, continuând în tot acest secol și desăvârșindu-se în primele patru decenii ale secolului al XX-lea. Acest secol se sprijină pe secolul anterior, alcătuind un întreg unitar, care parcurge etape mai lungi sau mai scurte de creștere, descreștere, culminație- decădere ; de altfel ca toate formele de cultură românească, în care se integrează și cântarea noastră bisericească.

Secolului al XIX-lea îi aparține opera de rumânizare a cântării bisericești întreprinsă de Macarie Ieromonahul și Anton Pann. Amândoi se rup de sistemul de notație veche, acceptând noul sistem simplificat al lui Hrisant. Amândoi îndeplinesc opera de transcriere a cântărilor aduse în țară de către Dionisie Fotino. Amândoi se străduiesc din răsuputeri să tipărească lucrări de învățătură teoretică și practică a muzicii bisericești. Începutul l-a făcut Macarie Ieromonahul în anul 1823, când apar în tipografia călugărilor armeni din Viena: *Teoreticonul*, *Anastasimatarul* și *Irmologhionul*. Aceste trei opere îl definesc pe Macarie Ieromonahul ca prima mare personalitate care deschide o direcție nouă, un drum nou vieții muzicale în Biserica Ortodoxă Română. El aleargă apoi din mănăstire în mănăstire, începând cu cea de la Neamț, ca să răspândească opera sa de rumânire. Macarie marchează prima etapă de creștere a unei forme de viață muzicală în Biserica Ortodoxă din cele două Principate Române.

Îi urmează Anton Pann. Cu același elan nestăvilit, preface în românește, în toate tipăriturile sale, de la *Noul Doxastar* la *Heruvico-Chinonicar* și până la *Noul Anastasimatar*, cântările publicate de Dionisie Fotino ; alergând și el, în calitate de cântăreț, de la o biserică la alta, ajungând până în Scheii Brașovului, să demonstreze forma nouă pe care a încercat s-o dea cântării bisericești.

Cuvântare ținută la comemorarea a 50 de ani de la decesul Profesorului I. Popescu-Pasărea, care a avut loc la Facultatea de teologie din București, în ziua de 17 Iunie 1993.

Exemplul personal este incomplet. Abia în ultimii 12 ani de viață s-a convins că noua formă pe care trebuie s-o îmbrace viața muzicală bisericească română începe și se hotărăște în seminarii și în școlile de cântăreți, desăvârșindu-se în biserică prin practicarea și trăirea ei. A acceptat, astfel, în anul 1842, să primească a fi profesor de psaltichie la Seminarul Central din București, care luase ființă cu șase ani mai înainte (1836). După primul an de funcționare se convinge că *Teoreticul* lui Macarie Ieromonahul nu mai corespundea cerințelor învățământului muzical religios și atunci începe să redacteze, în formă euristică, *Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești sau Gramatica melodică*, tipărit în tipografia sa din București în anul 1845. Cum arată și titlul, elevii nu mai aveau o carte succintă de 30 de pagini, însoțită de 6 planșe, ci o adevărată *Gramatică* a limbajului teoretic muzical religios de 222 pagini, precedate de o introducere de 40 de pagini. La finele cărții era adăugată o programă analitică eșalonată pe câte trei trimestre în 4 ani de studii, intitulată *Metodul* (pag. 211—222). Cartea s-a răspândit cu repeziciune aproape în toate mănăstirile din Muntenia și Oltenia.

Prin Anton Pann, viața muzicală bisericească parcurgea o nouă etapă ascendentă, superioară celei dominată de personalitatea lui Macarie Ieromonahul.

După decesul lui Anton Pann în anul 1854, elevii săi nu s-au putut ridica la nivelul talentului multilateral al profesorului lor. Aceștia având mai puțin talent, au preluat, au prelucrat și chiar au modificat liniile melodice ale cântărilor învățate, respectând numai treptele de cadență ale fiecărui eh. Este o etapă de declin a cântării bisericești și a prestigiului ei. Nu este momentul să menționăm și alți factori care au contribuit intenționat, la acest declin. Acesta s-a întins până la apariția *Legii instrucțiunii* din 25 Noiembrie 1864, a Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, a ministrului său Nicolae Krețulescu.

În același an, 1864, este însă numit la catedra de muzică bisericească de la Seminarul Central Ștefanache Popescu (n. în 1818), elev al lui Anton Pann între anii 1841—1844. Plin de talent componistic, bun interpret și stăruitor la catedră, a fost chemat în anul 1884 de Eforia Seminarului Nifon Mitropolitul să i se încredințeze și catedra de muzică bisericească, după moartea în acel an a lui Theodor Georgescu. Ștefanache Popescu a menținut treaz în conștiința elevilor săi, interesul pentru opera înaintașilor săi, Macarie Ieromonahul și Anton Pann. Abia după 20 de ani, învățământul cântărilor religioase din cele două Seminarii din București se afla sub îndrumarea aceleiași personalități.

Ștefanache Popescu are meritul de a fi descoperit, printre elevii Seminarului Nifon Mitropolitul, pe cel mai inteligent și talentat dintre aceștia, pe Ion Popescu-Pasărea, căruia i-a transmis o dragoste și un devotament nemărginit pentru muzica bisericească.

Tânărul diplomat al Seminarului Nifon Mitropolitul se convinsese încă din ultima decadă a sec. al XIX-lea, că nu trebuia să rămână numai la cultura de grad secundar pe care o dădeau Seminariile, elevilor lor, chiar dacă aceasta era fundamentată pe studiul limbilor clasice și moderne, precum și a disciplinelor religioase și umaniste. Cel care avea să poarte torța luminării întregii vieții muzicale bisericești, trebuia să-și însușească o cultură de nivel universitar. Acest fapt îl înțelesese tânărul diplomat chiar de pe băncile Seminarului Nifon Mitropolitul, unde s-au perindat ca profesori, nume ilustre ale învățământului universitar.

Tânărul Ion Popescu-Pasărea și-a desăvârșit mai întâi cultura muzicală profană în Conservator, între anii 1890—1893 cu Gheorghe Brătianu, — fostul său profesor de muzică vocală în Seminar, — la Teorie-solfegii și cu Eduard Wachmann la Armonie și Compoziție.

Pentru marea operă pedagogică pentru care se pregătea, avea nevoie să-și însușească o cultură umanistă atotcuprinzătoare, pe care și-a făurit-o, obținând diploma de licență în drept și litere. Studiile de drept i-au sistematizat modurile de gândire și exprimare, iar cele de litere, pasiunea pentru limba și literatura română, și studiile pedagogico-filosofice.

Facultatea de filosofie și litere era dominată de două mari personalități ale culturii românești: *Titu Maiorescu* și *C-tin Dumitrescu-Iași*. De la primul și-a însușit *spiritul critic*, care îl va ajuta să diferențeze valorile de nonvalori din cântările bisericești, iar de la cel de al II-lea și-a însușit o cultură pedagogică, cu idei noi despre educație, pe care acesta și le însușise în timpul studiilor sale de doctorat la Berlin și Leipzig; și pe care le răspândea prin *Revista pedagogică din România*, înființată și condusă de el.

Disciplină în gândire și limbaj, spirit critic în deosebirea valorilor de nonvalori și perceptive noi de pedagogie modernă, sunt cele trei mari coordonate pe care și-a sprijinit întreaga activitate, de la început, tânărul Ion Popescu-Pasărea.

În anul 1893, Ștefanache Popescu îi încredințează fostului elev, tânărul de 22 de ani, Ion Popescu-Pasărea, catedrele de muzică bisericească de la cele două Seminarii: Central și Nifon Mitropolitul.

Câtă diferență! Ștefanache Popescu primea catedra de la Seminarul Central la vârsta de 46 de ani, iar pe cea de la Seminarul Nifon Mitropolitul la 60 de ani; pe când elevul său le primește la 22 de ani. Elevul i-a păstrat o deosebită venerație, recunoscându-i meritul de a-l fi determinat să renunțe la oricare altă profesiune, în care inteligența și cultura sa aleasă l-ar fi ridicat la ranguri înalte.

Învățământul muzical bisericesc în cele două Seminarii era reprezentat în anul 1893 de un tânăr frumos, cu voce frumoasă cu ambitus mare, cu vorbire aleasă, parc-ar fi susținut o pledoarie în fața unor

înalte instituții juridice, cu ochi strălucitori care radiau un suflet ales, plin de bunătate.

Tânărul nostru profesor mai are norocul ca, în același an 1893, catedra de filosofie (alcătuită din : psihologie, pedagogie generală, istoria pedagogiei, metodică și didactică) de la Seminarul Nifon Mitropolitului, să fie preluată de fostul său profesor de la Universitate, C-tin Dumitrescu-Iași, care în cancelaria profesorală dezbătea studiile noi de educație publicate în Revista pedagogică. Tânărul profesor de muzică bisericească asculta noile prelegeri scurte ale fostului său profesor universitar.

Încă din primul an de profesorat, Ion Popescu-Pasărea constată că forma de exprimare euristică și limbajul *Bazului teoretic* al lui Anton Pann nu mai corespund etapei în care intrase învățământul românesc. Cel religios bisericesc nu se mai adresa unor tineri în deplină adolescență, vârstă la care se instruiseră și Ștefanache Popescu la Anton Pann, ci se adresa unor copii de 12—13 ani, absolvenți a 4 clase primare în orașe și a 5 clase primare la sate ; învățământ care se îmbunătățise, an de an, prin legile emise de personalități ale culturii românești și conduseseră Ministerul Instrucțiunii.

Ca urmare a acestei situații cu totul nouă, tânărul profesor Ion Popescu-Pasărea se hotărăște să redacteze *Principii de muzică bisericească orientală*, care apar în anul 1897. Această carte de inițiere a elevilor în teoria și practica muzicii bisericești este primită cu entuziasm, datorită clarității ei.

Găsind ca necorespunzător felul de organizare a scărilor ehurilor prin 12, 9, 7 secții, preconizat de Macarie Ieromonahul, profesorul nostru fundamentează scările diatonice pe : *tonuri mari* (4 sferturi), *tonuri mici* (3 sferturi) și *tonuri mai mici* (2 sferturi), iar pe cele cromatice, pe tonurile de mai sus la care se adaugă cele de : 7, 6,5, 1 sferturi de ton, fixate de Anton Pann.

Profesorul a păstrat intactă intonația specifică a scărilor modurilor bisericești, pentru că era convins că orice abatere de la această distribuire a treptelor alterează intonația specifică acestei muzici. Înălțimile treptelor scărilor ehurilor sunt urmate de formulele de cadență ale acestora, pe care profesorul le-a sistematizat ca nici unul din cei 4 mari înaintași ai săi. Formulele de cadență orânduite sistematic unele după altele diferențiază structura ehurilor. A fost cea mai mare realizare pedagogică muzicală bisericească pentru instruirea elevilor în cântările religioase, netranscrise pe note bisericești, prevăzute numai cu texte în cărțile de cult.

Principiile au apărut în mai multe ediții, răspândindu-se cu rezepeziune în toate seminariile și școlile de cântăreți din Vechiul Regat. Această carte a dat semnalul că învățământul cântărilor religioase parcurgea o nouă etapă corespunzătoare epocii istorice românești. Metodul lui Anton Pann nu mai corespundea nici el structurii învățământului

ca și denumirile colecțiilor de cântări. Legând denumirea acestora de ordinea slujbelor religioase, profesorul nostru fixează denumirile: *Cântările Vecerniilor*, *Cântările Utreniilor*, *Podobiile celor 8 glasuri*, *Catavasier*, *Cântările Triodului*, *Penticostar*, *Liturghierul de strană* ș.a. le eșalonează pe ani de studii, revenind an de an, la lămuririle teoretice din *Principii* referitoare la cele 8 churi și la scările lor. Baza învățării cântărilor o formează *Vecernierul* și *Utrenierul* pe cele 8 churi. O dată însușite aceste cântări de bază ale învățământului muzical religios, celelalte cărți sunt învățate fără dificultăți; în afară de perioada de mutație a vocii, care dă de furcă multor elevi, însă pentru scurtă vreme.

Era o ordine în însușirea cunoștințelor și deprinderilor muzicale, încât astăzi, când privim cu 69 de ani în urmă, rămânem profund impresionati.

Dar ceea ce a fost tot așa de greu de realizat se referă la alegerea cântărilor pe care urmau să le conțină cărțile menționate mai sus; și văzora trebuia să li se asigure fixarea lor definitivă în conștiința celor 84 de serii de absolvenți de la cele două Seminarii, formând patrimoniul Bisericii Ortodoxe Române.

Procedeul profesorului a fost cât se poate de obiectiv. Însoțit de spiritul critic, a pus pe 4 coloane, într-o viziune sinoptică, aceeași cântare găsită la cei 4 mari înaintași ai săi, și din cele 4 variante a ales pe cea mai muzicală care corespundea pretențiilor estetice ale începutului secolului al XX-lea, păstrând intacte toate cântările alese cu această metodă completând cu compoziții noi, acolo unde nu existau. N-a șovăit să îndrepte greșeli de desfășurare a liniilor melodice, să restrângă lungirile inutile, să realizeze corespondență între accentele expresive ale melosului bisericesc cu cele silabice ale textelor, punând în fața elevilor săi melodiile cele mai frumoase și cele mai accesibile înțelegerii și posibilităților lor vocale de interpretare.

Această imensă selecționare, latură fundamentală a operei profesorului Ion Popescu-Pasărea a fost realizată cu multă prețuire a valorii creațiilor celor 4 înaintași. Să nu cităm decât dedicația de pe contracoperta interioară a *Cântărilor Triodului* tipărit în anul 1903: «*Închin această lucrare Memoriei nemuritorilor Apostoli ai muzicii bisericești române, Macarie Ieromonahul, Anton Pann și Dimitriță Suceveanu, precum și venerabilului meu profesor D-l Ștefan Popescu, ca un tribut de recunoștință și admirație*». Numai așa se explică păstrarea în tot timpul vieții sale a corpuri întregi de cântări ca *Axioanele praznicare*, mărturii ale talentului creator al lui Macarie Ieromonahul, sau *Mărimurile* și *Polieleele* lui Dimitrie Suceveanu.

Nimeni altul n-ar fi fost în stare să aducă la îndeplinire această imensă operă de selecționare, valorificare și transmitere urmașilor, în afară de prof. Ion Popescu-Pasărea.

Acum este cazul să amintim alergarea profesorului nostru de la biserică la alta din centrul Bucureștiului, angajându-se cântăreț de strană, verificând reacția poporului prezent în biserici, la cântările care urmau să completeze cărțile elevilor săi. Profesorul, prin această practică de strană săptămânală, întreținea și uimitoarea sa memorie muzicală religioasă. Niciodată n-a fost văzut cântând în clasă cu cartea în mână. Toate cântările și tipicul lor erau interpretate din memoria lui muzicală.

La concursul de admitere în cele două Seminarii, profesorul nostru căuta la candidați: *voce frumoasă, exprimare clară a textului însoțitor și dovezi evidente de pasiune pentru cântare; însușiri ale unei noi concepții despre muzicalitate*, ce urma să se dezvolte și desăvârșească în timpul studiilor seminariale.

Fixarea auzului muzical al elevilor specific muzicii bisericești, cu alte dispuneri ale treptelor în scările ehurilor, a fost o mare realizare a profesorului nostru. Dumnezeu îl înzestrăse cu *auz absolut*, cu ajutorul căruia diferenția cele mai infime distanțe dintre trepte. Acesta i-a fost cel mai prețios ajutor pentru educarea *urechii muzicale* a copiilor veniți din diferite părți ale țării. Auzul muzical al acestora se uniformiza, se rafina. Vocea frumoasă a profesorului și felul de cântare a fost pentru mulți din elevii săi ispite de a-l imita. Pentru evidențierea purității intonației adăuga sunetele viorii, pe coardele căreia alunecau degetele subțiri ale profesorului. Până în clasa a VI-a n-a încetat, în momente de cântări dificile, să ceară o vioară, s-o acordeze la înălțime absolută de 435 vibrațiuni duble pe secundă și să însoțească intonarea elevilor cu execuția instrumentală; tonurile de la un sfert de ton până la cele mai mari, menționate mai înainte, să fie auzite cu precizie¹. Era cea mai dificilă, dar cea mai importantă realizare de educație muzicală specific religioasă.

La finele secolului al XIX-lea a apărut în fruntea Ministerului instrucțiunii și cultelor, marele reformator al școlii românești, *Spiru Haret*, care, sub influența mentorului său, C-tin Dumitrescu-Iași, se hotărâse să ridice prin învățatură de carte, țărâtimea, cea mai numeroasă și mai reprezentativă clasă socială a neamului românesc. Spiru Haret adusese prin legi succesive, reforme fundamentale învățământului românesc. El a apelat la preoți și învățători să pornească la deștelenirea și cultivarea minții țărânimii române.

Profesorul Ion Popescu-Pasărea se alătură acestei mari mișcări culturale. Din concursurile de admitere în cele două seminarii se convinsese că toți candidații, cu excepția fiilor de preoți, nu posedau o pregătire muzicală religioasă cât de puțină în cursul primar. Pentru îndreptarea acestei mari deficiențe a stăruit să fie introdus în Legea

1. Nu știm unde a învățat vioara. Imita pe venerabilul său profesor, Ștefanache Popescu, «care» niciodată nu sta pe catedră, ci cu vioara lui bătrână în mână, cânta printre elevii... (Preot Grigore Popescu, *Din trecutul Seminarului Nion Mitropolitul din București*, (Tipografia ziarului «Universul», 1943, pag. 125).

învățământului primar art. 27 : «Duminica și Sărbătorile elevii vor fi conduși la biserică de către învățătorul lor, pentru a asista la serviciul divin și a forma corul bisericesc». Acest articol nu s-a clintit din cele 3 legi din anii : 1896, 1900, 1901.

Dar, mai înainte de a fi educați muzical religios copiii, trebuiau educați învățătorii. Profesorul Ion Popescu-Pasărea și-a asumat răspunderea ridicării pregătirii muzicale religioase a învățătorilor. Pentru ei a tipărit în anul 1908 : «Cântările Sfintei Liturghii pe 3 voci, scrise pentru corurile satești după melodiile bisericești tradiționale» și apoi în anul 1909 «Cântările Sfintei Liturghii pe 2 voci», — retipărită în anul 1930, — pentru organizarea de către învățători a corurilor bisericești cu elevii. Pentru aceste două tipăriți a fost sprijinit de «nemuritorul Haret», cum l-a denumit în prefața din anul 1909.

Nici în ultimii ani ai vieții n-a renunțat la idealurile care l-au călăuzit în tinerețe, de ridicare a neamului prin educația muzicală religioasă, publicând mica broșură pe o singură voce : «Cântările Sfintei Liturghii întocmită pentru școală și popor de I. Popescu-Pasărea, G. Co-man și G. Breazu²».

Pentru idealul de care a fost călăuzit, în întreaga sa existență, de propășire a vieții muzicale religioase, de la copiii din școala primară până la învățătorii și preoții acestui neam, profesorul Ion Popescu-Pasărea merita pe deplin să fie recunoscut și denumit *pedagogul național al muzicii bisericești*, fiind trecut în istoria culturii religioase a neamului nostru.

La 9/10 Mai 1943 profesorul Ion Popescu-Pasărea a decedat. L-au prohodit preoții și cântăreții în Biserica Sf. Spiridon din Calea Șerban Vodă, fiind înmormântat în cimitirul mănăstirii Pasărea.

După anul 1948 numele său a fost proscris și îndepărtat din toate tipărițile ulterioare. Dacă ar fi trăit, ar fi pățimit și și-ar fi dat sfârșitul într-una din închisorile comuniste, în care a dispărut floarea intelectualității românești, care a întreținut conștiința de neam.

A fost senator liberal, respectat de toți marii oameni politici și de cultură ai vremii, care au făurit România Mare. Marele învățat Nicolae Iorga, pe când era prim-ministru și ministru al instrucțiunii publice, în anul 1932 l-a desemnat raportor la o lege de învățământ prezentată în Senatul României.

Cel puțin acum, după plecarea în lumea dreptilor, să-i recunoaștem marea autoritate pe care a reprezentat-o în cântarea bisericească, alături de cei 4 mari înaintași ai săi pe care i-a venerat.

CONSTANTIN A. IONESCU

2. În acești ani, după o jumătate de secol, când preoții n-au avut voie să intre în școli, trebuia retipărită această broșură într-un milion de exemplare, pusă la dispoziția copiilor din clasele primare, în mod gratuit, iar profesorul de religie să-si întregească opera de reeducare religioasă prin cântările Sf. Liturghii.

PREOTUL PROFESOR GRIGORE POPESCU-BREASTA, O MARE PERSONALITATE CLERICALĂ

Printre figurile reprezentative de intelectuali, ridicați de pe plaiurile oltene, se distinge și aceea a preotului profesor Grigore Popescu-Breasta, care prin prodigioasa sa activitate tradițional-religioasă, cultural-socială și național-patriotică, a adus o însemnată contribuție la dezvoltarea Olteniei¹.

S-a născut la 20 iulie 1875 în pitorescul sat Breasta, așezat pe malurile Jiului, în județul Dolj, ca fiu unic al preotului Anastase Popescu și al Constanței Popescu, absolventă a Școlii Centrale din Craiova, prima învățătoare în acea comună.

Copilăria și-a petrecut-o în satul natal, unde a urmat cl. I primară. Celelalte clase le-a urmat la școala primară «Tudor Vladimirescu» din Craiova. Tot aici frecventează primele două clase la Liceul Carol I, după care, murindu-i tatăl a fost luat de unchiul său, Ion Stănescu, preot la Dorohoi, care îl înscrie la seminarul Veniamin Costachi din Iași.

Ca elev al seminarului se distinge la învățătură, fiind în toți anii clasificat întâiul în clasă, iar în clasa a VIII-a este numit pedagog. Era apreciat de profesori pentru inteligența, sânguinta și modestia sa, iar colegii îl iubeau pentru sufletul său blând și altruist. Îl aprecia îndeosebi directorul seminarului, arhimandritul Varlam Răileanu, care îl cheamă după examenul de diplomă din iunie 1898, îl sfătuiește să urmeze neapărat Facultatea de teologie din București, pentru ca, după terminarea studiilor, să-l trimită, pe cheltuiala sa, la Lipsca, iar la înapoierea în țară să-l ajute să ocupe o catedră la Facultatea de teologie.

Cu speranța acestor frumoase perspective, tânărul absolvent al seminarului părăsește Iașul, purtând în sufletul său chipul profesorilor dragi, care i-au luminat mintea și l-au format ca om.

În toamna anului 1898, ca absolvent al seminarului, Gr. Popescu-Breasta se prezintă la concursul pentru bursă, la Internatul teologic din București unde reușește întâiul printre candidații absolvenți ai celor trei seminarii din țară: Central și Nifon din București și Veniamin din Iași. În Internatul teologic, alături de colegii săi apropiați Iuliu Scriban și Gh. Niculescu (ajuns mai târziu episcopul Ghenadie al Buzăului), a desfășurat o muncă susținută pentru a-și completa cultura teologică și pregătirea profesională.

În ultimul an de facultate, în afară de pregătirea examenelor, studentul Popescu-Breasta a funcționat ca profesor de religie și limba română la pensionul de fete din Râmnicu-Vâlcea.

De altfel, în toate verile, până la terminarea facultății, a pregătit elevi care concurau la seminar, ca să-și poată procura sumele necesare pentru cărți și haine în anii de studiu. Orfan și sărac, a trebuit să

1. Datele din lucrarea de față sunt culese din publicațiile tatălui meu și din autobiografia sa, scrisă în anul 1946 și încredințată mie înainte de decesul său (10.03.1955), cu următoarele cuvinte: «Aici e relatată întreaga mea activitate închinată binelui și progresului scumpei noastre patrii. Păstrează-o, că poate într-o zi, cum tu ești profesoară de română, vei găsi aci informații folositoare pentru urmași» (n.a.).

muncească din răputeri, ridicându-se prin propriile posibilități, fără ajutorul cuiva.

La 27 iunie 1902 își susține teza de licență tratând despre *Viața și activitatea apostolului Barnaba*² și obține calificativul «Magna cum laude».

Funcționează câțva timp la Râmnicu-Vâlcea, până la 1 aprilie 1903, când este numit subșef de birou în administrația Casei Bisericii din capitală. Este avansat aci șef de birou, apoi trece în același post la Ministerul Instrucțiunii, mai întâi la biroul informațiilor și al corespondenței, apoi la direcția învățământului profesional.

«Viața de birou», spune dânsul în autobiografie, «m-a familiarizat cu birocrăția ministerială, cu problemele de resort bisericesc și școlar, cu publicul cel mare, anonim, alcătuit dintr-un amestec de nevoiași și grandomani, de personalități cu și fără suprafață, de falși apărători ai dreptății, cu risipitori ai banului public, uneori chiar necinstiți».

În continuare critică cu asprime administrația și mentalitatea de atunci, goana după îmbogățire, apăsarea și exploatarea fără milă a muncitorilor agricoli care a dus la răscoalele țărănești din 1907.

După reprimarea sângeroasă a răscoalei, partidul conservator acuză preoțimea și dascălimea că ar fi instigat țărânimea la răscoală și, în consecință, ei ar fi vinovați și trebuie pedepsiți. Schimbându-se guvernul, ministrul liberal Spiru C. Haret, susținătorul preoților și învățătorilor, dorind să arate în senat adevărul în această problemă, numește pe : Gr. Popescu-Breasta, pe Gh. Vântu și Șt. Eftimescu, în martie 1907, defensori eclesiastici, cu misiunea de a cerceta la fața locului, în comunele răscolate, atitudinea preoților în această problemă și adevărata cauză a răscoalelor.

Gr. Popescu-Breasta cercetează comunele răscolate din județele Olteniei și face raport ministrului, dovedind cu date precise că adevăratele cauze ale răscoalei au fost sărăcia, lipsa de omenie a moșierilor și arendașilor față de țărani, care ajunși la capătul răbdării s-au răscolat. Cunoscând că dreptatea este de partea țăranilor obidiți, preoții nu i-au putut părăsi în aceste momente grele și au stat alături de ei, uneori fiind sacrificați împreună cu aceștia.

Gr. Popescu-Breasta arată cu îndrăzneală și curaj, în raport, că atitudinea justă, umană și creștinească a preoților nu putea constitui un motiv de acuzare împotriva lor și-i apără cu dârzenie și destoinicie, dezmințind acuzația nedreaptă și arătând adevăratele cauze ale răscoalelor.

Luând legătura cu protoierii și preoții, Gr. Popescu-Breasta participa la ședințele conferințelor pastorale din județele Olteniei. Având o concepție justă și progresistă asupra rolului preoțimii de la sate și orașe, care era chemată să desfășoare nu numai o activitate de ritual și servicii pastorale, ci și o activitate culturală, patriotică și socială pentru ridicarea și culturalizarea enoriașilor, Gr. Popescu-Breasta întocmește raportul Nr. 164/7.08.1908 și-l trimite ministrului Cultelor. Sesizând

2. Publicată în broșură în 1902, la București.

importanța deosebită și țelul înalt al acestor reuniuni general pascale pe județe, ministrul Haret hotărăște reglementarea conferințelor preoțești.

După doi ani de activitate rodnică, depusă cu energie și dragoste de țară, în 1909 când se retrage din postul de defensor, i se conferă medalia «Răsplata muncii pentru Biserică, cl. I» și primește mulțumiri scrise din partea ministrului Spiru Haret. Astfel se încheie prima parte a activității sale social-administrative, despre care spune că, la umbra celor doi miniștri de seamă, Spiru Haret și C. Disescu și a prof. Dr. P. Gârboviceanu, administratorul Casei Bisericii, își însușește spiritul de ordine, disciplină severă, conștiinciozitate în împlinirea datoriei, respectul față de legi și de autorități, calități indispensabile pentru un om adevărat.

Dorința și idealul său erau însă de a fi profesor. Încurajat de preot prof. Simion Popescu, autorul primei metodici a învățământului religios și de Coco Dumitrescu-Iași, rectorul Universității din București, urmează Seminarul pedagogic universitar. În urma unei lecții practice excepționale, ținută la seminar, rectorul Coco Dumitrescu care asistasese la lecție, îi spune de față cu ceilalți studenți: «Dumneata ești născut să fii profesor și ai face o crimă dacă n-ai îmbrățișa această carieră».

Pentru pregătirea practică, deși foarte ocupat ca funcționar la minister, se angajează ca profesor de religie la pensionul particular «Coman» din str. Știrbei Vodă și se pregătește temeinic pentru examenul de capacitate pe care îl trece în mai 1906 cu strălucit succes, fiind clasificat întâiul pe țară, cu media 9,56³.

Tot în această perioadă, dorind să-și continue pregătirea, intelectuală pe baza diplomei de licență în teologie, se înscrie la Facultatea de drept, fiind cel dintâi teolog care obține aprobarea Ministerului Instrucțiunii prin stăruința personală și pentru meritele deosebite, deschizând astfel calea tuturor licențiaților în teologie să urmeze și Facultatea de drept.

Înzestrat cu deosebite calități intelectuale și cu o mare putere de muncă, își trece cu succes toate examenele și obține și licența în drept cu mențiunea «Magna cum laude».

Cu o asemenea pregătire profesională ar fi putut deveni profesor și avocat, dar o chemare lăuntrică îl îndruma spre preoție. Atras de frumoasele plaiuri natale atât de dragi și ivindu-se un post vacant de preot la biserica Sf. Ilie din Craiova, se adresează ctitorilor bisericii, care acceptă numirea sa.

Astfel, la 19 mai 1909, este hirotonit preot de episcopul Ghenadie Georgescu al Râmnicului.

Cu ocazia instalării ca preot la biserica Sf. Ilie din Craiova, la 31 mai 1909, ține o cuvântare⁴, prin care mulțumește episcopului Ghenadie, care l-a hirotonit, precum și ctitorilor bisericii, care l-au recomandat ca preot și își expune concepția sa asupra rolului preotului

3. «Monitorul oficial», nr. 81/1906.

4. *Predici și cuvântări ocazionale*, ed. a II-a, Ed. «Ramuri», Craiova, 1922.

ca «păstor sufletesc». Vorbește despre diferitele instituții sociale care sunt menite să organizeze traiul în comun al oamenilor spre binele și fericirea societății. Arătând rolul Bisericii ca instituție de stat spune: «Rolul ei pe acest pământ e cu mult mai înalt decât al celorlalte instituții omenești. Scopul pentru care Domnul nostru Iisus Hristos a întemeiat Biserica este de a curăți sufletele creștinilor de tot ce pătează demnitatea omenească, de a-i îndrepta pe calea binelui, a adevărului și a virtuții, căutând a face din ei oameni desăvârșiți din punct de vedere moral, cetățeni devotați neamului și patriei cărora aparțin».

Servindu-se de mijloace spirituale, Biserica a reușit să transforme conștiința oamenilor, dând minunate rezultate morale pe care le confirmă istoria. Pentru noi românii, Biserica, în trecutul nostru istoric, «ne-a conservat: limba, naționalitatea, legea și moșia strămoșească, oțelind inimile vitejilor strămoși, care cu brațe tari ne-au apărat glia și libertatea». Citează nenumăratele monumente, biserici și mănăstiri din Oltenia, care sunt mărturii de influență binefăcătoare a Bisericii asupra poporului, de rolul ei covârșitor, moral și social.

«Convins de importanța și misiunea Bisericii și a preoțimii române, am părăsit o înaltă demnitate omenească spre a mă face servul devotat al lui Hristos și propovăduitor al învățaturii creștine».

Arată apoi cum înțelege să-și îndeplinească rolul de preot și păstor sufletesc al enoriașilor săi. În încheiere, roagă pronia cerească să trimită darurile sale ca împreună cu credincioșii săi să poată spori în credință și fapte bune și să fie vrednici de moștenirea împărăției veșnice.

La 1 iunie același an, 1909, este numit profesor de religie și limba română la liceul «Carol I», externatul «Regina Elisabeta» și la gimnaziul «Frații Buzești» din Craiova, iar episcopul Ghenadie îl numește revizor eparhial.

Acum i se deschide un larg câmp de activitate religioasă-culturală. Episcopul Ghenadie, ierarh înțelept și luminat și dornic de muncă, spune tatăl meu, a trasat o dără de lumină în ogrorul întelenit al eparhiei Râmnicului. «Vlădica Ghenadie, întovărășit de mine, cutreiera eparhia în lung și în lat, dorind să cunoască, să cerceteze, să îndrumeze pe clerici și mireni la lucrul cel greu al apostoliei creștine și române».

Tot din inițiativa episcopului Ghenadie se editează revista «Luminătorul», redactată și dirijată de un comitet condus cu competență și iscusință de preotul Gr. Popescu-Breasta. Revista, care a dat roadele așteptate, răspundea unei necesități stringente de îndrumare și culturalizare a poporului în această parte a țării, destul de neglijată de autoritățile vremii.

Ministrul Spiru Haret, preocupat de ridicarea și educarea tineretului preoniza o reformă a învățământului religios, care să exercite o pregnantă influență educativă și cultural patriotică în școli. De aceea propune Pr. Prof. Popescu-Breasta să meargă în Germania să studieze modul de predare a învățământului religios în școlile catolice și protestante și, pe temeiul celor constatate, să prezinte un raport pentru a se putea întreprinde o nouă reformă în țara noastră.

Drept urmare, Pr. prof. Popescu-Breasta pleacă în Germania, vizitând și studiind predarea în felurite școli de toate gradele din șapte orașe ale Germaniei. La înapoiere, prezintă ministrului un raport publicat în Buletinul oficial al ministerului precum și în broșură sub-titulul «Învățământul religios în școlile din Germania», Craiova, 1912. Spiru Haret apreciază în mod deosebit această lucrare și-l anunță pe preotul prof. Breasta că îndată ce va prelua ministerul Cultelor, vor conlucra pentru realizarea acestei reforme. Nu ajunge să-și realizeze această dorință căci moare în toamna anului 1912.

Concomitent cu cercetarea metodelor de învățământ în școlile germane, Pr. Popescu-Breasta face și studii personale de teologie în vederea susținerii unei teze de doctorat. Aceste studii i-au îmbogățit considerabil cunoștințele profesionale și culturale, dându-i un orizont larg și o viziune progresistă ca om de știință și ca pedagog.

De la întoarcerea din Germania și până la primul război mondial, a desfășurat o bogată activitate profesională, național-culturală și socială, ca preot și profesor. Astfel, în afară de îndatoririle de preot, activează în administrația eparhială ca revizor eparhial, participând, cum am amintit la inspecțiile protopopești, la anchetele orânduite de chiriarh: prezidează conferințele preoțești pe județe, însoțește pe P.S. ierarh în vizitele canonice.

De asemenea, îndeplinește funcția de procuror în consistoriul eparhial.

Curând o nouă însărcinare oficială îi extinde cercul activității: e numit predicator al Olteniei, post înființat și retribuit de epitropia bisericii Madona Dudu din Craiova.

În această calitate ține nenumărate predici⁵ bisericesti în orașele și satele Olteniei, predici pe care le socotește «lecțiuni folositoare pentru învățarea și luminarea drept credinciosului popor. Nimic nu înrăurește mai puternic și nu dispune spre pietate și fapte bune ca vorbele autoritare spuse atunci când trebuie. Ele sunt arma cea mai puternică cu care se cuceresc inimile, se luminează mințile și se dispune voința spre cele bune și de folos tuturor și întru toate. Iar mai departe spune: «Cuvântul Domnului trebuie tâlmăcit potrivit nevoilor sociale și aspirațiilor noastre naționale»⁶.

Prin aceste predici a urmărit permanent ridicarea culturală a poporului și deșteptarea conștiinței pentru împlinirea aspirațiilor noastre naționale de întregire a neamului. Rostite cu căldură, convingere, dragoste de adevăr și de dreptate și cu deosebit talent oratoric, acestea i-au adus o mare popularitate.

La succesul acestor predici și cuvântări a contribuit și înfățișarea sa impozantă: era înalt, cu un trup frumos cizelat, o figură distinsă, cu o frunte lată, sub care scânteiau doi ochi mari și luminoși ce impresionau prin expresia lor de inteligență, bunătate și înțelegere umană. Acest chip plin de prestanță oglindea minunate calități sufletești. Pose-

5. Publ. în vol. *Predici și cuvântări ocazionale*, ed. I. 1914, și ed. II, 1922, ed. «Ramuri», Craiova.

6. Vezi *Prefața* la vol. *Predici și cuvântări...*, ed. I.

dând o mare putere de improvizație și o memorie prodigioasă, vorbea totdeauna liber, cu o voce caldă și convingătoare, folosind cu pricepere și destoinicie cunoștințe și dând exemplele cele mai adecvate. În special perorațiile erau înălțătoare, impresionând profund auditoriul, uneori până la lacrimi.

Ca profesor, l-a preocupat în mod deosebit ridicarea învățământului pe o treaptă superioară, de aceea în afară de munca conștiincioasă de pusă la catedră, a ținut numeroase cuvântări cu ocazia deschiderii cursurilor școlare, a unor serbări naționale, comemorări, congrese ș.a.

Asifel, în cuvântarea rostită la deschiderea anului școlar 1913—1914, la liceul «Carol I» din Craiova pornind de la cuvintele Mântuitorului Hristos, «marele pedagog al omenirii și educatorul neîntrecut al tinerimii»: «Lăsați copiii să vină la mine», explică tâlcul acestui dicton: «Asta înseamnă, iubiți colegi, că menirea noastră este să îndepărtăm pe clevi de la tot ce-i vatămă trupește, dar mai ales sufletește. Datoria noastră este să-i îndepărtăm de la minciună, falsitate, răutate, care-i duc pe povârnișul prăpastiei și să-i apropiem de noi adică de adevăr, de dreptate, de cinste, sădind în sufletul lor conștiința datoriei, dragostea de muncă, iubirea de patrie și de neam, atât de folositoare lor ca viitori cetățeni. Gândul nostru trebuie să fie îndreptat la nevoile sufletești ale viitorului cetățean, cum și la idealurile neamului nostru»⁷.

În continuare, arată importanța educației religioase și rolul covârșitor al tradițiilor noastre naționale, rol exercitat de-a lungul veacurilor asupra strămoșilor noștri, care, încălzii de flacăra credinței și a dragostei de țară, au luptat și au păstrat datina și pământul țării.

În încheiere, adresându-se elevilor spune: «Iar voi, iubiți școlari, priviți în noi pe prietenii sinceri, pe părinții voștri, care neconținut veghează pentru mântuirea și luminarea voastră. Fiți ascultători, fiți supuși și mai presus de toate fiți muncitori, spre a vă putea îmbogăți sufletul vostru cu tot ce vă este necesar spre a putea fi buni creștini, buni români și buni patrioți. Luați pildă de muncă și vrednicie de la înaintașii voștri și nu vă lăsați mai prejos, căci numai astfel veți face bucuria părinților, a noastră, a neamului. În voi stă tot viitorul țării și al neamului întreg. Arătați-vă vrednici de încrederea noastră!». Ce minunate îndemnuri, valabile și azi pentru tineretul studios!

Ca profesor de religie și limba română, a urmărit formarea de caractere morale, energice și hotărâte, stimularea sentimentului datoriciei, al dragostei și al respectului pentru tradițiile poporului, al iubirii nețărmurite pentru patria noastră.

Lețiile sale, bogate în conținut, pline de căldură și dragoste părintească, erau ore de înălțare sufletească pentru școlarii care îl stimau, îl respectau și-l iubeau nespus. Se comporta frumos cu elevii, avea maniere alese și sub haina severității se simțea o inimă bună, care ajuta totdeauna pe elevii săraci dar merituosi, cu cărți și bani, susținându-i pentru a-și face un rost în viață. Bunătatea și generozitatea sa erau

7. *Predici și cuvântări ocazionale*, ed. a II-a.

unanim recunoscute căci nu a existat om care să-i solicite ajutor și să nu-l servească, dacă avea posibilitatea.

Având o concepție progresistă asupra instrucției și educației în școli, a urmărit, prin lecții și cuvântări, dezvoltarea multilaterală a elevilor.

Iată cum se adresa învățătorilor, la conferința generală din Doj. în aprilie 1910 :

«Menirea omului pe acest pământ este năzuința neîncetată spre perfecționare, spre desăvârșire. Cartea cărților ne învață : «Fiți desăvârșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este». Iar mijlocul cel mai potrivit și cel mai însemnat pentru împlinirea acestei firești năzuințe a omului — perfecționarea în viață — este școala. Biserica creștină, următoare poruncii date de Mântuitorul Hristos de a lumina și învăța pe credincioși cele bune și de folos în viață, a recunoscut necesitatea și importanța școlii, ba încă, în timpuri îndepărtate, ea singură își luase asupra-și sarcina de a lumina mințile credincioșilor creștini și a fiilor acestora.

Este un adevăr istoric pe care nici o minte românească nu-l poate tăgădui, că Biserica românească a dat naștere școlii române. La noi, ca nicăieri aiurea, școala laică s-a născut, a crescut și s-a format în pridvorul și la umbra Bisericii române. Primii dascăli români din biserici și mănăstiri au ieșit și, odată cu ei, a răsărit și acea literatură care are coloritul bisericesc.

Arată apoi «dascălimii oltene» care este rolul actual al școlii și datoria morală și patriotică a învățătorilor. Le cere să fie ca sluga bună din Evanghelie : «care a înmulțit talantul Domnului său» pentru ca să se bucure și mai marii noștri văzând că nădejdea pusă în pătura cultă a satelor române e o nădejde întemeiată»⁸.

Însuflit de marea dragoste de patrie, pe care și-a manifestat-o prin toate acțiunile sale și în toate împrejurările, le vorbește elevilor în cuvântarea de început de an, în septembrie 1914, la liceul «Carol I», astfel : «Și atunci, la glasul trompetei române ce simbolizează glasul dreptății divine, vom părăsi vetrele și pe ai noștri și vom zbura ca șoimii peste dealuri și peste munți, ne vom da trupurile noastre gloanțelor dușmane, vom muri ca să dăm viață deplină și libertate întregă fraților subjugați. Se vor duce mulți dintre noi, căci așa cer împrejurările. Nimic bun nu se face fără jertfă : veți rămâne însă voi, dragii mei școlari, căroro cei căzuți vă vor trece moștenirea românească întregită spre păstrare și grija neadormită. Și ca să păstrați această moștenire, trebuie să fiți și luminați și cumiți. Lumina și cumițenia voastră de la care va atârna viitorul și trăinicia întregului neam, se vor câștiga aici, sub acoperământul școlii și cu ajutorul nostru. Acum e vremea ca voi să deveniți și cumiți și luminați, profitați de ea. Nu uitați că popoarele s-au înălțat prin lumină și moralitate și au decăzut prin ignoranță și imoralitate.

Adevărul acesta să-l înscrieți în inima voastră alături cu idealul nostru național — întregirea neamului românesc —. La acestea să vă

8. *Ibidem*.

gândiți la culcare și la sculare, să le urmăriți cu toată seriozitatea. Fiți așa cum dorește sufletul nostru, al profesorilor acestui liceu spre binele vostru, spre mulțumirea noastră, spre fericirea patriei și a neamului românesc⁹.

Același cald patriotism se desprinde și din entuziasta cuvântare adresată studenților, cu ocazia congresului de la Craiova din 26.08.1912: «Salut cu toată bucuria sufletului meu venirea studenților universitari de pretutindeni în fosta capitală a banilor, oraș vechi și plin de amintiri frumoase, scumpe nouă tuturor. Venirea voastră pe aceste locuri și în special în Craiova, ne-a prilejuit mare bucurie sufletească nouă craiovenilor, iar pentru voi va fi ocazia cea mai aleasă de a căpăta o lecție vie de patriotism și naționalism. Aici, la noi, veți afla și veți vedea multe lucruri folositoare pentru voi. Aici veți putea găsi elementul cel mai curat românesc datorită voicuiunii și calităților sufletești ale oltenilor, moștenite de la strămoșii lor. Aici e patria Basarabiilor și a Mușatinilor ce au dat pe voievozii domnitori din ambele principate. Aici, s-a început statutul și patria română. Aici e leagănul românismului și al ortodoxismului român.

Lângă Craiova, veți afla Rovinele, unde marele Mircea a înfrânt mândria Semilunei; în pitorescul Gorj, unde veți merge, veți afla locul de unde Tudor Vladimirescu cu pandurii lui au ridicat steagul neatârării, trezind conștiința unui întreg neam pe care voia să-l cheme la viață și tot aici a răsunat glasul primului tun, vestind Europei că paharul suferinței s-a umplut și că dorim să trăim liberi și neatârnați».

Aceste locuri pline de amintiri istorice vor deștepta în piepturile tinere sentimentul datoriei viitoare și al idealului nostru național. «Și azi socot că cel mai sfânt ideal e unirea tuturor românilor răzlețiți. Acest ideal să-l înscrieți pe lespezile inimii voastre: să vă legați aici în fața acestui steag, ce reprezintă simbolul unirii sufletești al studențimii române de pretutindeni, că nu veți da uitării un singur moment marea datorie ce o aveți».

În încheiere, se roagă: «Doamne al Puterilor, revarsă harul Tău asupra capetelor acestor tineri spre a pricepe căile Tale și rosturile și nevoile neamului nostru. Ajută-le, Doamne, să traducă în faptă idealul nostru cel mare, spre a putea ca toți românii să fie una, precum și Tu unul ești, spre slava și cinstea numelui Tău»¹⁰.

Cu vorba și scrisul, pr. prof. Popescu-Breasta a urmărit în permanență să trezească și să înalțe conștiința națională a tineretului, a intelectualilor și a întregului popor la lupta pentru împlinirea visului de întregire a neamului, care avea să se împlinească în urma primului război mondial.

În cuvântul rostit la parastasul oficiat în amintirea fraților din Transilvania morți în timpul alegerilor din Ungaria (în 1910), pr. prof. Popescu-Breasta, indignat de comportarea sălbatecă a vecinilor noștri, demască exploatarea românilor subjugăți, spunând: «Acolo, departe peste Carpați, în Mărgineni, în Caransebeș și aiurea, frații noștri voinđ

9. *Ibidem.*

10. *Ibidem.*

să-și exercite dreptul de cetățean, au pierit sub gloanțele armatei, care tocmai avea datoria să le ocrotească viața. Vestea uciderii fraților subjugăți ajunge la urechea fraților liberi din România. Sângele nevinovat, împrăștiat fără milă, strigă din pământ către noi, cerând izbăvire. Strigătul sângelui pierdut unit cu gemetele îndurerate ale orfanilor rămași pe drumuri, cutremură întreaga ființă a neamului românesc. De la o latură până la alta a României libere se ridică mii de glasuri protestând contra ororilor săvârșite de dușmanii fraților noștri, care, în orbirea lor, au călcat în picioare cele mai elementare principii morale și sociale de dreptate și libertate... Pentru aceasta, potrivit străvechiului obicei, ne-am adunat aci, cetățenii credincioși ai cetății Banilor, călăuziți fiind de două gânduri : primul, să plângem pierderea fraților noștri și nenorocirea orfanilor rămași fără sprijin și cel de-al doilea, să rugăm fierbinte pe Creator să îmblânzească firea pornită a dușmanilor noștri, să-i lumineze și să-i facă să înțeleagă că este în interesul lor ca românii să nu mai fie prizonieri, asupriți și dați morții fără nici o vină».

În continuare, arată suferințele românilor subjugăți și jalea noastră că nu-i putem ajuta acum decât rugându-ne neîncetat lui Dumnezeu să ne îplinească cât mai curând visul de Unire, realizat o clipă de marele voievod Mihai Viteazu.

«Către acest ideal să ne pironim gândul și simțirea în culcare și sculare, el să ne fie icoana vie a sufletului românesc, a cărui realizare s-o urmărim cu prețul vieții noastre. Dă, Doamne, ca această realizare să vină cât mai curând. Atunci durerile neamului vor înceta, atunci plânsul și tânguirea se vor prefăce în zâmbet și bucurie generală. Cu aceste gânduri, să ne plecăm cu toții capetele înaintea Majestății divine, care ne va ajuta» ¹¹.

Și în adevăr, Domnul s-a îndurat de suferințele poporului nostru și în urma primului război mondial (1918) visul nostru de reîntregire a neamului s-a realizat.

Patriotismul său este ilustrat și în cuvântarea rostită cu prilejul împlinirii centenarului de la răpirea Basarabiei în 1912, în care Pr. prof. Popescu-Breasta spune : «Ne-am adunat aici în fața altarului să ne plângem durerea noastră veche de 100 de ani, care este mai apăsătoare azi, pentru că cei ce ne-au procurat-o își fac un titlu de glorie din ea, serbând evenimentele istorice de tristă amintire pentru noi, evenimente în virtutea cărora, călcând în picioare toate legile dumnezeiești și omenești, ne-au răpit una dintre cele mai frumoase provincii ale patriei noastre — Basarabia. A robi un ținut și a prăznuși dezrobirea lui e un fapt odios. Să te învescești pentru isprava săvârșită în numele principiului libertății, când vaietele celor din Siberia umplu cu jalea lor văzduhul lumii întregi și când prigonirile celor ce nu-ți împărtășesc ideile despotice nu mai încetează, înseamnă să arunci cea mai îndrăzneată sfidare civilizației actuale» ¹².

Mai departe, arată fapta creștinească și omenească pe care a făcut-o armata română, venind în ajutorul trupelor rusești, conduse de

11. *Ibidem.*

12. *Ibidem.*

prințul Nicolae, care era amenințată să fie aruncată în Dunăre de turcii învingători, în anul 1877. Drept recompensă pentru salvarea cinstei armatei rusești, ei (rușii), în loc să retrocedeze Basarabia răpită fără drept și pic de remușcare din trupul patriei noastre și să răsplătească sângele părinților și fraților noștri vărsat pentru ei pe câmpiile Bulgariei, țin sub jugul lor acest pământ românesc. Să judece neamurile Europei și bunul Dumnezeu, dacă fapta foștilor aliați ai noștri nu alcătuieste cea mai mare ingraturitudine față de purtarea și sprijinul sincer și creștinesc al românilor. Ziua de azi e zi de doliu național pentru că întreaga ființă românească s-a resimțit de această durere. Doliul răpirii Basarabiei a străbătut un veac și nu s-a stins și poate va străbate încă mult timp și nu se va stinge; e un foc uriaș ce arde în inimi și care se va transmite din generație în generație până în ziua când Dumnezeuul părinților noștri se va milostivi de noi și de frații subjuogați și ne va face dreptate». Pr. Popescu-Breasta spune în continuare cum frații noștri subjuogați, cu toate încercările făcute de dușmanii neamului românesc de a le răpi limba, datinile și obiceiurile, ei rezistă împilărilor ca niște «stânci de granit». După cum se știe Nicolae Iorga, marele nostru istoric, a dovedit că basarabenii au rămas păstrători credincioși ai graiului național, ai basmelor și zicătorilor strămoșești. Mai departe, Pr. Breasta spune: «Cred că a venit vremea ca pravoslavnică Rusie să înțeleagă că trăim într-o epocă în care principiul naționalităților se afirmă cu tărie și că e o crimă a mai ține sub călcâi un popor care nu-ți aparține decât în virtutea dreptului celui tare. Neamul muscalesc va trebui să priceapă că centenarul răpirii Basarabiei nu va fi un doliu trecător nici pentru basarabeni, nici pentru noi. Din contra, el va avea darul să oțelească și mai mult inimile tuturor românilor, întărindu-i pe unii în suferințe până ce dreptatea se va face, iar pe alții făcându-i atenți la greutățile viitoare. Am credința tare că Dumnezeuul părinților noștri, care în trecutul nostru istoric ne-a mântuit de atâtea primejdii și nevoi și care a făcut atâtea fapte minunate cu strămoșii noștri, va face să căpătăm dreptate și să ne redea pe frații înstrăinați. Fie dar, ca manifestările noastre de dragoste și de doliu ce facem azi pe întregul pământ al patriei libere, să aibă darul de a susține și îmbărbăta pe frații răzleți de pretutindeni, întărind în noi convingerea că odihnă și liniște nu putem avea atâta timp cât frații de-ai noștri gem sub jug străin. Și acum să ne ridicăm cu toții mințile și inimile către cer, rugând pe Cel Atotputernic astfel: «Dumnezeule al părinților noștri, care prin vrerea Ta dumnezeiască ai sălășluit pe aceste plaiuri neamul nostru ce totdeauna Ți-a servit Ție cu credință, ascultă tânguirea lui, milostivește-Te și fă să înceteze cât mai degrabă toată scârba și suferința ce pe nedreptate i se face de dușmanul nostru secular, liberează-l din lanțul robiei, și fă-l să-și continue traiul laolaltă cu ceilalți frați, ca să se preamărească numele Tău în vecii vecilor. Amin».

În această perioadă se înființează «Liga culturală» (secția Craiova) care reunea cele mai mari personalități oltene. Prin conferințe, con-

certe și alte manifestări, membrii ei urmăreau ajutorarea Ardealului în lupta lui pentru eliberare. Astfel, cu prilejul aniversării zilei de 23 mai 1848, organizată de «Liga culturală»¹³, ține o adevărată Cuvântare (în biserica Sf. Ilie din Craiova în luna mai 1914), folosind ca motto cuvintele marelui patriot ardelean Simion Bărnuțiu din memorabilul discurs ținut la 2 mai 1848, în biserica din Blaj: «Apărați-vă ca frații cu puteri unite în pace și în război. Vedeți cum ne-am luptat noi pentru limba și romanitatea noastră, luptați-vă și voi și le apărați ca pe lumina ochilor». Pr. Prof. Popescu-Breasta se referă la suferințele, împilările și presiunile exercitate asupra românilor de către Imperiul austro-ungar pentru a-i deznaționaliza. Dar românii au luptat cu dăruzenie de-a lungul secolelor pentru a-și păstra limba și credința strămoșească. Elogiază pe oamenii de cultură și marii patrioți ca Simion Bărnuțiu, care s-au ridicat și au arătat că: «românii nu trebuie să renunțe la libertatea lor întrucât libertatea e apărătoarea tuturor bunurilor vieții și cel mai mare bun pentru un popor e tocmai naționalitatea. Discursul înflăcărat ținut de S. Bărnuțiu pe câmpia Libertății (3 mai 1948) convinge adunarea obștească să proclame în unanimitate neatârnrarea Transilvaniei și revendicarea unor drepturi legitime și umane. «La aceste cereri drepte și legitime, făcute pe cale pașnică, li s-a răspuns prin ură, dispreț, ponegriri și vărsări de sânge». Dar s-au ridicat alți luptători ca: «Avram Iancu cu moșii lui și cu femeile care au încins sabia apărând trecătorile munților și s-au jertfit pentru cauza dreaptă a românilor».

Cu acest prilej, spune Pr. Prof. Popescu-Breasta, «s-a dovedit tuturor de câtă energie e vrednică viața românească atunci când trebuie să-și apere existența națională».

Printr-o perorație plină de patetism, cheamă pe toți cei de față să se încline cu respect și venerație în fața amintirii acestor eroi ai neamului nostru: «Veniți toți, mai ales voi, iubiți școlari, viitori cetățeni și soldați ai patriei, de luați pildă de iubire de țară și neam, veniți de învățați cum trebuie să luptați când ceasul cel mare va suna, când glasul goarnei de peste Carpați se va auzi în văile Dunării, chemându-vă la datorie».

Având o viziune largă asupra viitorului și în dorința de a ridica vechiul oraș al băniei, Pr. Prof. Popescu-Breasta a participat la constituirea «Societății Prietenii Științei», care funcționa pe lângă liceul «Carol I» și care, prin conferințele interesante ce le organizează, preconiza înființarea unei universități oltene. Conferințele sale, pline de conținut, cu un mesaj înălțător și ținute cu o dicțiune perfectă, în săli totdeauna arhipline, constituiau pentru doritorii de cultură ai orașului, dar mai ales pentru elevii liceului, clipe de adevărată desfătare sufletească.

Pr. Prof. Grigore Popescu-Breasta și-a publicat «Cuvântările» în câteva volume, majoritatea la «Institutul de arte grafice Ramuri» din Craiova, creat din inițiativa sa, cu concursul filantropului Nicolae C.

13. *Ibidem.*

Mihail și al scriitorului oltean Șaban Făgețel. Această instituție a luat naștere în martie 1912, tot din dorința Pr. Prof. Popescu-Breasta de culturalizare a oltenilor și pentru înființarea ei, convinge pe Nicolae Mihail să doneze suma de 20.000 lei, pe care dânsul, prin contribuții personale, o ridică la 100.000 lei, ajungând în preajma primului război mondial la frumoasa sumă de 200.000, din care s-a construit și palatul societății «Ramuri». Instituția era condusă de un comitet având ca președinte pe Nicolae Mihail, vice-președinte Pr. Prof. Popescu-Breasta și director Șaban Făgețel.

În legătură cu înființarea acesteia, Pr. Prof. Popescu-Breasta spune: «Institutul de arte grafice «Ramuri» a fost conceput de mine nu ca o afacere comercială, ci ca o instituție menită să răspândească cartea bună și folositoare pentru publicul oltean cu un preț ieftin, să vină în ajutorul tipăririi de cărți didactice, autorilor mai ușori la pungă și altele». Și în adevăr, această instituție a dat frumoase roade, atât înainte primului război mondial, cât și după, iar Pr. Prof. Popescu-Breasta a desfășurat aici o bogată activitate administrativă și culturală. Srisoarea de mulțumire primită din partea directorului «Ramurilor» în decembrie 1942 este clocventă în acest sens¹⁴.

Șaban Făgețel arată și în lucrarea «Figuri discrete din trecutul cultural al Craiovei, activitatea Pr. Prof. Popescu-Breasta ca fondator și colaborator al Institutului de arte grafice «Ramuri».

Cu o asemenea activitate, ar fi fost primejdios ca în timpul primului război mondial să rămână în Craiova, de aceea la 7 noiembrie 1916, Pr. Prof. Popescu-Breasta împreună cu familia, se îndreaptă spre București și de acolo la Iași.

În legătură cu șederea la Iași Pr. Prof. Popescu-Breasta scrie: «Cu multe privațiuni și lipsuri, pe care le-au îndurat toți pribegii războiului, mi-am dus zilele până în vara anului 1917, când amenințarea spargerii frontului de la Mărășești pune guvernului problema evacuării unei părți din populația Moldovei. Cei dintâi care trebuiau evacuați erau: parlamentarii, funcționarii superiori de pe la diferitele ministere și instituții ale Statului. De acord cu autoritățile rusești, aliații noștri au convenit să fim stabiliți în Cherson, un oraș de lângă gurile Niprului, unde mai târziu și în caz de primejdie urma să vină și guvernul

14. «Se adeverește prin prezenta că Pr. Prof. Popescu-Breasta, fost profesor secundar, este unul din inițiatorii acestei instituții pe care a condus-o în calitate de vice-președinte al Consiliului de administrație de la întemeierea ei, până în 1920.

Într-un moment când viața sufletească și culturală a acestui oraș lăsa de dorit, Pr. Popescu-Breasta și directorul revistei «Ramuri» au socotit să creeze aicea un instrument activ de acțiune pozitivă dând vechiului Scaun de Domnie oltenească un rost în viața sufletească a țării.

Din inițiativa sa, susținută cu credință, s-a creat palatul Societății Ramuri ca un locaș pentru toate rosturile cărturărești și s-a creat editura cu rosturi culturale și naționale.

Societatea «Ramuri» păstrează în arhiva ei ca un titlu de mândrie actele care dovedesc pasiunea de cărturar al primului ei vice-președinte și se mândrește a-l enumera ca ctitor al ei».

român cu familia regală. S-au pus trenuri la dispoziție pentru transportarea refugiaților, care au plecat din Iași la 8 august 1917. Pentru îngrijirea religioasă a acestora, ministrul Cultelor, I. G. Duca, a făcut apel la mine să-i întovărășesc. Am îndeplinit această datorie patriotică, care putea să-mi fie fatală, mie și familiei mele.

Întovărășit de diaconul Teodor Simionov (din Bazargic) și monahul Luca Badilă¹⁵, am plecat la Kerson, odată cu ceilalți refugiați (8. VIII. 1917). Ajunși aci, ne-am plasat fiecare în casele desemnate de comisia de alianță ruso-română, prezidată de senatorul Cociaș, conducătorul coloniei de refugiați români. Nouă, adică clerului, ni s-a oferit casa unui mare proprietar evacuat în Crimeea, casă ce se afla în apropierea Bisericii catedrală și lângă biserica cu hramul «Schimbarea la Față» din centrul orașului, oferită nouă spre servire.

În ajunul plecării, ministrul I. G. Duca, m-a chemat și mi-a încredințat, de față fiind prof. Petre Girboviceanu, cutia ce păstra relicva sfântă a neamului, capul lui Mihai Viteazu, cu obligația: «să-l am în toată grija și să-l aduc intact înapoi». Despre această delicată și grea însărcinare n-a știut nimeni, afară de administratorul Casei Bisericii, Prof. P. Girboviceanu, fratele soției mele.

Ajunși la Cherson, l-am ascuns sub poala acoperământului Sfintei Mese a Altarului la care am oficiat în tot timpul șederii mele în Cherson. Aici a stat sub paza «Celui de Sus» și a mea, până în ziua reîntoarcerii noastre în țară¹⁶.

Cutia cu capul voievodului a fost transportată la Cherson, împachetată într-o valiză, cu actele de studii ale Pr. Popescu-Breasta și documentele bisericii «Sfinții Arhangheli» din Craiova, unde era paroh.

Tot timpul călătoriei, atât la dus cât și la întors, Pr. Popescu-Breasta nu s-a dezlipit de această valiză de preț, păstrând-o mereu în preajma lui.

Pribegia la Cherson a durat 8 luni (8.VIII.1917—3.IV.1918) perioadă foarte grea, plină de nesiguranță și lipsuri. În tot acest timp, Pr. Popescu-Breasta, conform misiunii primite, a fost în mijlocul refugiaților, ajutându-i și încurajându-i printr-o serie de «Cuvântări»¹⁷, ținute în biserică și în cele șapte spitale cu cca. 1800 răniți români, evacuați aci. Serviciul la aceste spitale, cerut de regulamentele militare și îngrijirea refugiaților le-a făcut în chip gratuit, deși familia sa suferea de multe lipsuri.

Pentru copiii de vârstă școlară ai refugiaților, profesorii veniți aci au organizat cursuri liceale de la cl. I la cl. VIII-a, predând fiecare în specialitatea avută. Astfel, prof. Dr. P. Girboviceanu a predat filozofia și dreptul, prof. Popescu-Breasta: religia și limba română. La acest liceu, a urmat două trimestre în cl. I sec. și fratele meu mai mare, Grigore, azi medic pensionar în Craiova (n.a.).

15. De la schitul «Icoanei», azi biserica «Darvari» din București.

16. Prof. Maria Munteanu-Breasta, «Odiseea capului Viteazului», în «Magazin istoric», nr. 3 martie, 1977.

17. Volumul intitulat «Lăcrimi de pribegie» — Ed. «Ramuri», Craiova, 1979.

După trei luni de la sosirea la Cherson, izbucnește Marea Revoluție din Octombrie 1917. Ea cuprindea tot mai mult teren și luptele dintre revoluționari și trupele «albe» erau din ce în ce mai înverșunate.

Pentru Cherson s-au purtat lupte grele, gloanțele șuierau prin văzduh și bombele cădeau la răstimpuri peste case și oameni. Peste tot domnea groaza și moartea. Sub presiunea acestor evenimente, îngrozit de furia bombardamentului și torturat de gândurile morții, tata a încredințat fratelui meu Grigore, o scrisoare-testament adresată prof. Gârboviceanu sau altor colegi care vor supraviețui, în caz că dânsul și mama vor fi uciși.

În această scrisoare indică unde se află cutia cu capul voievodului Mihai¹⁸ și actele sale personale și ale bisericii, care să fie transportate cu grijă în țară, împreună cu noi copii. În continuare, tata scrie: «Nu voi uita niciodată chinurile sufletești îndurate de mine și cetățenii români pribegi aci și părăsiți de conducătorul coloniei, senatorul Cocias, care avusese grijă să evacueze înainte de Anul Nou pe parlamentarii români pe un vapor spre Odesa, dar care au fost declarați prizonieri, duși la Feodosia și eliberați mai târziu prin intervenția consulului englez. După plecarea lor, bolșevicii au ocupat Chersonul. Am avut vizita câtorva bolșevici români, veniți în casa mea pentru perchezitie de arme. Am fost solicitat să dau o listă de români cei mai înstăriți care veneau la biserică. Am înțeles ce voiau și le-am răspuns că nu le cunosc nici numele, nici adresele. Ulterior, bolșevicii au închis cantina românilor și au hotărât ca pe ziua de vineri 19.III.1918, la orele 12 a.m. să fie împușcați în piața publică a orașului 25 de români, în frunte cu preotul coloniei. Am aflat acest lucru după ocuparea orașului de către armata germană, care a avut loc în ziua hotărâtă pentru executarea noastră. Am considerat această salvare a noastră ca o intervenție a «Celui de Sus».

Dar, armata germană, supărată pe românii aliați rușilor, intenționa să arunce în apele Niprului pe ostașii răniți și pe civilii români. Atunci, Pr. Popescu-Breasta, cunoscând bine limba germană s-a prezentat la Comandantul armatei și l-a rugat fierbinte să nu permită comiterea unei astfel de fapte îngrozitoare, întrucât civilii și ostașii răniți au fost evacuați pentru îngrijire din ordinul guvernului român.

Comandantul, om înțelegător, în urma explicațiilor primite, a ordonat punerea la dispoziție a unui tren pentru evacuarea ostașilor răniți și a civililor români și repatrierea lor.

Despre aceste zile de grea cumpănă, tata scrie: «În tot timpul tristei noastre pribegii, Biserica română din Cherson a fost singura mângâiere pentru noi toți. Ea era locașul, care, o dată sau de două ori pe săptămână, aduna la rugă pe toți românii, aducându-le aminte că sunt fiii unei patrii îndepărtate, care sângerează pentru o cauză dreap-

18. În revista «Cuget clar», condusă de prof. N. Iorga, este citat un martor ocular, care arată cu cât devotament și-a îndeplinit misiunea dată de guvernatorul român ca păstrător al capului voievodului Mihai, ca preot și ca profesor și cum a salvat răniții români de la moarte, preotul prof. Gr. Popescu-Breasta («Cuget clar», an IV, nr. 125 din 28.III.1939, p. 336—339).

tă, căci au datoriat să păstreze în sufletul lor icoana scumpei lor țărișoare, odată cu credința neclintită în triumful dreptății.

Ascuns în altarul bisericii, Capul marelui nostru Voievod, în care a incolțit pentru prima dată ideea unirii tuturor românilor și care a fost schingiuit pentru această măreață idee, îmi da curaj să lupt și să sper împreună cu compatrioții mei în izbânda cauzei noastre drepte.

În adevăr, la 19 martie 1918 am fost repatriați. Drumul în vagoane de marfă a fost lung și anevoios, însă toți erau bucuroși și ardeau de dorința de a ajunge mai repede în patrie. La graniță, mulți români, în frunte cu tata, au coborât din tren și cu lacrimi în ochi au sărutat pământul patriei. Este un tablou pe care nu-l voi uita niciodată.

Pe ziua de 3 aprilie 1918, am sosit la Iași, sfârșind astfel suferințele noastre de pribegie. Imediat după sosire, la 5 aprilie 1918, Pr. Popescu-Breasta împreună cu Prof. P. Gârboviceanu, la indicațiile lui I. G. Duca, se prezintă la mitropolia Moldovei și predau mitropolitului Pimen capul voievodului Mihai, care rămâne depus acolo. Pr. Popescu-Breasta scrie după săvârșirea acestui mare act patriotic și salvarea răniților și a pribegilor români de la moarte: «Astfel m-am achitat cu cinste de această grea misiune și sunt mulțumit că Domnul m-a ajutat s-o duc la bun sfârșit».

În august 1920, capul voievodului este adus cu mare pompă la Târgoviște și înmormântat la mănăstirea Dealu, unde se află și astăzi.

La întoarcerea în Craiova, Pr. Prof. Popescu-Breasta își continuă activitatea profesională și cultural patriotică.

În toamna anului 1918, se înființează în Craiova o filială a «Societății Ortodoxe Naționale Române», sub președinția Doamnei Maria Coloni. Participând cu entuziasm la toate acțiunile culturale și de data aceasta este membru în comitetul de organizare și de conducere al societății, care ca primă manifestare, la sugestiile sale, hotărăște înființarea: Școlii secundare ortodoxe de fete din Craiova. Fiind solicitat, devine profesor al școlii și la deschiderea cursurilor 15 septembrie 1920 ține o «Cuvântare»²⁰, din care citez:

«De data aceasta, onorați profesori și iubite eleve, sufletele noastre tresaltă de o nespusă bucurie și adevărată mulțumire. Și aceasta, pentru faptul că neamul nostru după veacuri de suferință, de doliu și de lacrimi, azi se găsește reîntrunit într-un singur mănunchi adumbrit sub aceleași hotare».

Omagiază apoi pe cei ce au muncit și luptat pentru pregătirea și realizarea acestui mare ideal: «Printre toți acești fericiți ostenitori în ogorul național se prenumără cu cinste corpul profesional, pătura cultă a țării, purtătorii cuvântului bun și luminat, străjerii neadormiți ai credinței, datinilor și legii strămoșești, crainicii neînfricați ai drepturilor imprescriptibile ale neamului vitregit dar neînfrânt, cari alături de pioșii slujitori ai altarului românesc de pretutindeni, au predicat în templul neprihănit al naționalismului român, dogma credinței românești: Unire laolaltă și într-un singur trup a tuturor provinciilor locuite de români».

19. Prof. Maria Munteanu-Breasta, *op. cit.*

20. Vol. «Predici și cuvântări ocazionale».

Justa înțelegere a rolului profesorilor și al școlii în actuala situație a țării întregite și asigurarea că școala ortodoxă ce se deschidea atunci va servi interesele patriei, se desprinde din următorul citat: «Dar, cinstită asistență și iubite cleve, întregirea neamului în hotarele lui fi-rești trebuie să-i urmeze consolidarea, întărirea lui pe temelie solidă și neclintită. Și consolidarea, întărirea unirii făcute nu se poate realiza decât tot prin predică și muncă stăruitoare a acelorași lucrători în ogorul culturii și al educației, naționale românești. Școala deci, școala muncii, a educației și a solidarității sociale în duhul adevăratelor tradiții și interese curat românești iar nu cosmopolite, trebuie să devie crezul de toate zilele al nostru, al tuturor! Și în această direcție, pilda cea bună și îndemnul stăruitor tot de la corpul profesoral va porni și școala noastră va căuta să armonizeze interesele culturale și nevoile sociale actuale ale neamului cu tradițiile seculare a căror păstrătoare și apărătoare este».

Cuvântările ținute după război, dat fiind realizarea unității naționale, urmăresc alte obiective ca de pildă :

1. Îndemnul la întărirea și consolidarea unirii prin munca susținută, ca în «Cuvântarea» de mai sus ;

2. Unitatea sufletească a tuturor românilor așa cum reiese din cuvântarea rostită cu ocazia aniversării unirii la 21 ianuarie 1921²¹, în biserica Sf. Ilie din Craiova : «În aceste clipe de emoție și nespusă bucurie, când întregul neam prăznuiește unirea cea mare, mă cred dator să îndrept gândul și inima tuturor către marea și greaua sarcină ce ne-a rămas de făcut, aceea a unirii sufletești a tuturor cetățenilor României Mari. Aceasta e suprema datorie, la îndeplinirea căreia sunt chemați toți bunii români de pretutindeni. A neglija această datorie înseamnă a necinsti memoria strămoșilor, a întuneca aureola acestei zile mărețe».

3. Slăvirea eroilor naționali, care constituie pilde nepieritoare pentru noi, reiese din «Cuvântarea»²² rostită cu ocazia sărbătoririi centenarului lui Tudor Vladimirescu (în biserica Sf. Ilie — 19.03.1921 — Craiova) : «El e crainicul libertăților românești, trezitorul conștiinței adormite, inițiatorul mișcărilor de revendicări sociale și politice ale păturii de jos, ale celor ce formează talpa țării, arătând tuturor că cei ridicați de jos nu trebuie să uite pe cei din mijlocul cărora au ieșit. Și noi, cei de azi, comemorând vitejia marelui dispărut, datori suntem să ne plecăm frunțile înaintea virtuților întrupate în acest reprezentant al țărânimii române, cinstind în el geniul națiunii și însușirile ei mărețe».

4. Respectul și recunoștința față de eroii și luptătorii pentru întregirea neamului se vede din «Cuvântarea» rostită la 2.V.1921, cu prilejul inaugurării monumentului ridicat în comuna Gindeni — Dolj, în amintirea eroilor căzuți pentru patrie, în războiul de întregire²³.

21. *Ibidem.*

22. *Ibidem.*

23. *Ibidem.*

În concluzie, toate cuvântările dovedesc înțelegerea justă a îndatoririlor pe care le aveau toți cetățenii adevărați și conștienți față de patria întregită, dragostea sa fierbinte pentru tineret, pentru trecutul nostru de glorie, pentru popor și țară.

În 1919 Pr. prof. Gheorghe Popescu-Breasta e numit inspector general al seminariilor și învățământului religios în țară, funcție pe care o îndeplinește cu deosebită competență.

În 1922 e ales senator liberal de Dolj în Parlamentul Constituanței. În această calitate, ia parte la sărbătoarea întregirii neamului, de la Alba Iulia. Ales ca secretar al senatului, ia cuvântul la mesajul de deschidere a senatului din 1922 și la diferite legi în legătură cu menirea Bisericii. O contribuție importantă are la votarea proiectului de lege pentru declararea ca persoană morală a statutului Societății eparhiale «Renașterea»²⁴.

Participă la discuțiile și votarea legii și statutului Bisericii Ortodoxe Autocefale Române, la legea pentru ridicarea acesteia la rangul de patriarhie și altele.

În această perioadă, pe baza lucrărilor publicate i s-a oferit catedra de omiletică și pastorală de la Facultatea de teologie din Cernăuți, pe care a refuzat-o, fiind angrenat în munca multilaterală în orașul Craiova, de care era foarte legat sufletește.

O altă realizare însemnată a Pr. Popescu-Breasta este înființarea Seminarului teologic «Grigore Decapolitul» din Craiova.

«Lipsa de preoți, dar mai ales lipsa de pregătire mai adecvată sacerdotului creștin, izvorât dintr-o chemare lăuntrică a candidaților la preoție, m-au convins de necesitatea creării unui nou tip de școală, acela al seminarului de vocație numai cu curs superior și în care să fie primiți absolvenți a patru clase de liceu și învățători cu diplomă».

Desfășurând o muncă asiduă, folosind relațiile personale și girând cu propria avere sumele împrumutate (poseda casa în care locuia) a reușit ca în 11 zile de la numirea sa ca director, să deschidă pe ziua de 3.12.1922, primul seminar de vocație în Oltenia, în localul bisericii «Madona Dudu» din str. Amaradiiei, cu un efectiv de 102 elevi (2 cl. a V-a) și un corp profesoral și administrativ complet, fapt care a uimit lumea intelectuală ce cunoștea greutățile inițiale ale înființării unei școli-internat în acea vreme.

Seminarul s-a dezvoltat, a căpătat profesori tineri, titulari ai catedrelor, care s-au consacrat cu tot focul dragostei lor profesionale formării tinerilor seminariști. Ajutat de preoții spirituali ca : Pr. Marin Gronea «cuvios și cunoscător al tipicului bisericesc și Pr. C. Bârneanu «talentat muzician» care a organizat coruri religioase și serbări frumoase

24. Publ. în «Anuarul Sf. Episcopiei a Râmnicului» an 1921—1925, p. 833 : «Dezbaterile pentru calitatea «Societății Renașterea» — ca persoană morală din ședințele senatului, de la 8.03.1923 la 30.03.1923.

se și de un corp profesoral ales, directorul Pr. Popescu-Breasta a reușit să formeze preoți bine pregătiți profesional și buni cetățeni.

Prima promoție a absolvenților, care a avut loc în iunie 1926, s-a făcut cu un fast deosebit, cu participarea prof. universitar C. Chiricescu, președintele comisiei examinatoare, delegatul Ministerului Cultelor, Brădișteanu, autoritățile județene și P. S. Bartolomeu, care în cuvântarea sa a mulțumit călduros directorului Pr. Prof. Popescu-Breasta pentru această mare realizare — Seminarul de vocație — și pentru rezultatele frumoase obținute, urându-i putere de muncă și același succes în continuare, oricât de mari ar putea fi greutățile în viitor.

În timpul funcționării ca director, seminarul a fost vizitat de mulți demnitari, episcopi și miniștri, printre care citez: Al. Lapedatu, I. In-culeț și Vintilă Brătianu, care au fost plăcut impresionati de acest așezământ interesant — de vocație — și au promis că vor dărui orașului o clădire model pentru această școală.

Munca intensă depusă ca director și profesor, precum și nemulțumirile create de intrigile vânzătorilor de situații nemeritate, i-au zdruncinat sănătatea și îmbolnăvindându-se grav de diabet, demisionează la 1.04.1929. După plecarea sa, seminarul se desființează la 30.12.1930 și Craiova e lipsită de o aleasă instituție culturală, creată cu mult efort, din dragostea directorului ei, Pr. Prof. Popescu-Breasta, pentru progresul acestei regiuni, atât de curată din punct de vedere etnic și ortodox.

«Una din demnitățile cu care mă mândresc și care mi-a dat prilejul să-mi leg numele de o instituție cu trecut glorios în această latură a țării este și aceea de epitrop ctitoricesc al bisericii «Madona Dudu» din Craiova».

Fiind preot paroh al bisericii, Pr. Popescu-Breasta, este rugat insistent de către ctitorii acestei instituții, I. Ralian și Galfineanu, să accepte numirea ca epitrop al bisericii. Primește cu condiția de a i se da mână liberă și concursul necesar pentru începerea clădirii noului locaș. Astfel, pe ziua de 5 oct. 1927 (conf. Ord. Nr. 44.106) devine epitrop al bisericii. În această calitate a luptat, cu voința și energia caracteristică, cu toate obstacolele ce i s-au pus în cale și care, la un moment dat, păreau de neînălțurat dar, cu ajutorul episcopului Vartolomeu și al ministrului Cultelor Al. Lapedatu, a reușit să obțină aprobarea pentru începerea lucrărilor de reconstrucție. Punerea pietrei fundamentale s-a făcut pe ziua de 5.11.1928 în prezența episcopului Vartolomeu și a delegatului ministerului și a autorităților orașului.

Cu această ocazie, Pr. Popescu-Breasta a ținut o cuvântare²⁵ în care a arătat, pe bază de documente, vechimea acestei biserici (din timpul lui Matei Basarab), clădită inițial din lemn, ca acoperământ sfintei icoane a Maicii Domnului, făcătoare de minuni, găsită în dudul din

25. Publ. în broșura «Două cuvântări». Tipogr. «Apărarea națională», Craiova, 1928.

livada Găianului; vicisitudinile prin care a trecut biserica (incendii provocat de turci, cutremurul din 1838) motive care au necesitat construirea unui nou locaş, în 1844, de data aceasta de zid.

Datorită minunilor săvârşite de sfânta icoană, biserica devine prin numeroasele donații o instituție foarte bogată cu rol cultural filantropic și social. Din documentele păstrate în arhiva epitropiei rezultă că în chiliile aflate în jurul bisericii erau primiți și găzduiți bolnavii ce răzuiau spre tămăduire. Hrisovul lui Caragea-Vodă, din 1813, spune: «bolnavii scăpătați aveau în chilii pe lângă odihnă și hrană din venitul bisericii». Bolnavii înmulțindu-se, chiliile s-au transformat în azil și se începe tratarea lor pe baze medicale. În 1844, bolnavii sunt transferați într-un nou local al bisericii, la bariera Amaradiei, într-o poziție sănătoasă a orașului. Acest sanatoriu a fost cedat în 1921 Ministerului Sănătății Publice. Chiliile bisericii au adăpostit și o școală primară cu 4 clase, unde a predat profesorul Ion Maiorescu, tatăl criticului Titu Maiorescu.

Tot din veniturile bisericii s-au reparat în 1835—36 ruinele pensiunii de fete Lazaro Oteteleşanu, care a fost apoi subvenționat mulți ani; în 1833—39 s-a zidit: «Școala Centrală», în 1844 «Externatul de fete», iar în 1880 s-a înființat «Școala profesională de fete» din Craiova. De asemenea, se acordau burse studenților săraci. Tot din bugetul bisericii, s-au restaurat numeroase biserici și s-au subvenționat șapte biserici: cinci în Craiova, biserica Popa-Tatu din București și capela română din Paris.

Importante sume de bani au fost distribuite la diferite instituții, azile, școli, spitale, reviste, societăți de binefacere, toate făcute cu scop cultural și social.

Având această situație materială excepțională, în 1863 biserica devine catedrala orașului, binecuvântând toate actele mari religioase și naționale ale neamului nostru. În 1913, Biserica e dărâmată cu scopul de a se clădi una nouă, mai mare, mai somptuoasă, corespunzătoare cerințelor moderne și rolului însemnat pe care îl avea în oraș, dar reconstrucția a întârziat până la venirea Pr. Popescu-Breasta ca epitrop, care a folosit toată priceperea, energia, voința și relațiile personale pentru reclădirea acestui important edificiu.

De aceea, cu îndreptățită mândrie, tata scrie: «Este încă una din înfăptuirile trudei mele personale care va rămâne peste veacuri, grăind urmașilor de strădania unui slujitor al altarului, care, în tot timpul cât a funcționat ca epitrop, a renunțat la leafa de paroh pentru mărirea fondului de construcție al bisericii».

În adevăr, acest măreț locaş, cu care se mândrește azi Craiova, păstrează în arhiva lui documentele care atestă strădaniile Pr. Popescu-Breasta pentru reconstrucția lui, iar pe pisanic stă scris numele său — ca paroh al bisericii.

După retragerea sa din funcția de episcop (1.XII.1928), nemăi fiind o mână energică, care să impulsioneze lucrările de reconstrucție, noul locaș a fost terminat abia în 1942.

Pr. Popescu-Breasta a funcționat ca paroh până la 1.I.1940, când, în urma unei grele operații, a fost obligat să se pensioneze. Ca profesor la colegiul «Carol I», se pensionase în sept. 1938, după 35 de ani de muncă rodnică.

Ca pensionar, Pr. Prof. Popescu-Breasta nu s-a putut bucura de roadele marilor sale realizări, căci prigoana regimului comunist i-a înveninat ultimii ani din viață, grăbindu-i moartea. Casa construită prin muncă, i-a fost naționalizată și obligat să locuiască într-o cameră, restul camerelor fiind închiriate. Până la moarte, a fost considerat ostil regimului comunist și orânduirii de stat, pentru care i s-a anulat dreptul la pensie. Bătrân și bolnav, a alergat să ia diferite adeverințe de la Tribunalul Dolj, Sindicatul Colegiului N. Bălcescu, Epitropia comunității Israelite, Epitropia bisericii «Madona Dudu», care atestau că nu a făcut politică fascistă, legionară sau altă politică reacționară, fiind un om cinstit, patriot și pașnic. De asemenea, depune un «Memoriu» cu acte din care rezultă bogata sa activitate patriotică din timpul primului război mondial (1916—1918) ca : ducerea și păstrarea capului voievodului Mihai Viteazu în Rusia, îngrijirea răniților români din 7 spitale și salvarea lor de la moarte prin intervenția făcută la comandantul armatei germane ; înființarea de școli în Craiova : seminarul «Grigore Decapolitul», «Școala Ortodoxă», «Institutul de arte grafice «Ramuri» și începerea ca episcop a reconstrucției bisericii «Madona Dudu», precum și alte realizări.

În toate aceste demersuri nu i s-a răspuns. Regimul de tristă amintire, prin reprezentanții lui, oameni lipsiți de cultură, de scrupule și de suflet, erau porniți să distrugă intelectualii de frunte ai țării, care au luptat până la jertfă pentru realizarea întregirii neamului și progresul patriei. O personalitate ca Pr. Prof. Popescu-Breasta, cunoscută nu numai în Oltenia, ci în toată țara, a fost lipsit de pensie din ura împotriva slujitorilor altarului care au propovăduit credința strămoșească și tradițiile ei. În loc să i se acorde o medalie ca erou național pentru bravura că a păstrat capul voievodului Mihai Viteazu și a salvat răniții de la moarte, i s-a tăiat pensia. Primarul de atunci al orașului Craiova, un om incult și răzbunător, ajuns într-un post nemeritat, îi suprimă pensia, motivându-și astfel atitudinea : «Popa m-a lăsat corigent în cl. a IV-a sec., eu îl las să moară de foame». Iar primul-secretar al regiunii, care se instalase într-o vilă superbă, pe str. Principatele Unite, patrona aceste acte samavolnice, fiind spaima orașului.

De altfel, comportarea inumană și odioasă a comuniștilor, care au umplut închisorile cu atâția intelectuali nevinovați, supunându-i unui

regim de exterminare și ucigându-i, este azi unanim cunoscută, după Revoluția din Decembrie 1989.

În încheierea autobiografiei, tata scria : «Ca un semn al dragostei mele nețărmurite față de Biserică, căreia i-am închinat munca întregii mele vieți, am donat în 1939 biblioteca mea Societății preoțești «Re-nașterea», spre folosul și trebuința fraților preoți, iar colegiului «Carol I», unde am fost profesor, un legat de două milioane de lei, din venitul cărora să se cumpere cărți elevilor săraci dar silitori, din seria B, unde am profesat timp de 30 ani. Am făcut acest gest, cu credința că cei ce vor veni după mine, cu mijloace materiale mai mari ca alte mele, vor face mai mult pentru acești doi ochi ai națiunii noastre : Biserica și Școala română, care au servit și vor servi deapaururi, ca îndrumătoare și sprijinitoare ale neamului, căruia îi doresc așezarea viitoare pe cele mai înalte culmi ale culturii și civilizației mondiale».

Acest admirabil exemplu de preot și profesor, mare patriot și adevărat crou național, care și-a consacrat întreaga viață marilor realizări pentru progresul patriei iubite, s-a stins la 10.III.1955 distrus sufletește de persecuțiile regimului comunist.

Foștii elevi seminariști, deveniți preoți, au alergat din toate colțurile țării împreună cu foștii elevi de la colegiul «Carol I», intelectuali și mult popor, spre a conduce cu mare jale, într-o procesiune impresionantă, pe fostul profesor și director pe ultimul său drum.

Ca ultim omagiu adus poporului și satului natal, tatăl meu a lăsat prin testament, să fie condus la locul de veci, într-un car cu patru boi, împodobit cu covoare oltenești și cu ramuri de salcie de pe malul Jiului unde și-a petrecut copilăria. Pe cartea de marmură de pe lespedea mormântului, i-am dedicat versurile :

«Tată iubit ! Părinte neasemuit,
Desăvârșit profesor, orator vestit !
Cu vorba ta înțeleaptă, blând, convingător,
Ai îndrumat pe toți spre rodnice viitor.
Viața-ți cinstită, de muncă și abnegații
E pildă vie pentru multe generații.
Pentru-accii ce te-au admirat și te-au iubit,
Mândru oltean din valea Jiului însorit».

Prof. Maria MUNTEANU-BREASTA

DIN LUCRĂRILE PR. PROF. GR. POPESCU-BREASTA, MENȚIONEZ :

- Viața și activitatea Stântului Barnaba*, teză de licență — 1902, București.
Veniamin Costache, curs popular — 1910 — Craiova.
Învățământul religios în școlile din Germania — 1912, Craiova.
Explicarea Evangheliilor, manual didactic pentru cl. II sec. — Craiova, 1912.
Către preoșimea română — 1912, Craiova.
Lăcrimi de pribegie — 1919 — Craiova.
Învățământul religios (principii și observațiuni metodice) 1921 — Craiova.
Predici și cuvântări ocazionale, Ed. I, 1914, Craiova.
Idem, Ed. II, 1922, Craiova.

**MONUMENTUL EROILOR NEAMULUI DE LA MĂRĂȘEȘTI
— OPERĂ NAȚIONALĂ ÎNFĂPTUITĂ DIN INIȚIATIVA
ȘI PRIN CONTRIBUȚIA BISERICII**

Puțini știu astăzi că monumentul de la Mărășești, unul dintre cele mai mari din lume, care adăpostește osemintele ostașilor români căzuți vitejește pentru apărarea țării în campania din 1916—1917, a fost realizat din inițiativa și cu sprijinul nemijlocit al Bisericii Ortodoxe Române.

În deceniile întunecate ale ateismului, despre faptul acesta nu s-a putut scrie și publica, nici măcar în revistele Bisericii, semnatarul acestor rânduri încercând s-o facă, dar fără succes, fiindcă puternicii zilei, căutând să-și atribuie merite în istorie pe care, de fapt, nu le aveau, trecuseră în seama lor tot ceea ce înfăptuiseră mai mareț și mai frumos generațiile trecute.

Ideea construirii la Mărășești a unui monument pentru eroii neamului aparține mitropolitului Pimen al Moldovei și Sucevei și a fost anunțată de el la adunarea generală a *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, al cărei președinte de onoare era, ținută la 8 iunie 1919 în sala Senatului din București. La această adunare, la care au luat parte câteva sute de femei din întreaga țară, precum și patru membri ai guvernului de atunci, condus de I.I.C. Brătianu și anume: George Mărzescu, Ștefan Cicio Pop, Vasile Goldiș și Ion Inculeț, mitropolitul Pimen, aducând un pios omagiu ostașilor români căzuți vitejește pentru întregirea neamului în campania din vara anului 1917 și ținând seama de faptul că, după război, pe Valea Siretului rămăseseră răspândite peste tot mormintele celor jertfiți la datorie, a propus ca, la Mărășești, pe locul unde armata română a dat cele mai grele lupte împotriva dușmanului, să se ridice o biserică, unde să fie adunate și păstrate ca moaște sfinte osemintele eroilor, făcându-se și slujbe pentru pomenirea lor.

Iată textul acestei propuneri :

Onorate doamne,

«O datorie sfântă ne leagă de mormintele ostașilor noștri morți vitejește în marele război pentru întregirea neamului și dezrobirea pământului românesc.

Și, precum strămoșii noștri, după fiecare război, au zidit din temelii biserici și mănăstiri pentru amintirea luptelor și pomenirea ostașilor, tot așa se cuvine să facem și noi, cărora ne-a fost dat să vedem și să trăim în aceste zile mari.

Pentru că Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, care, acum, se întinde în toată România Mare, și-a luat îndatorirea de a păstra frumoasele obiceiuri ale neamului, izvorâte din sfânta noastră credință ortodoxă, suntem de părere ca să-și asume inițiativa și, prin subscripție publică, să se zidească o biserică a neamului la Mărășești, pe locul unde oștirea noastră a dat cele mai mari lupte, învingând pe dușmani și întemeind România Mare.

La această Biserică a Neamului se vor aduna și păstra, ca moaște sfinte, osemintele vitejilor noștri ostași și se vor face slujbe pentru slava lor.

Făcută astăzi, 26 mai/8 iunie 1919, în București, cu ocazia adunării generale a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române»¹.

PIMEN

Mitropolitul Moldovei și Sucevei,
Președinte de onoare

Primind propunerea cu unanimă satisfacție, adunarea și-a exprimat convingerea că ea va fi împărtășită și sprijinită cu însuflețire de întreaga țară și a hotărât ca *Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române* să-și asume răspunderea de a se îngriji de ridicarea la Mărășești a unei Biserici a Eroilor Neamului — simbol al jertfelor date de fiii patriei pentru apărarea pământului strămoșesc.

În zilele următoare, dându-se curs hotărârii, s-a constituit un *Comitet pentru construcția monumentului de la Mărășești*, alcătuit din mitropolii și episcopii Bisericii Ortodoxe Române, reprezentanții armatei, ai *Comisiei Monumentelor Istorice*, *Societății «Mormintele Eroilor»*, al cărui președinte era mitropolitul primat Miron Cristea, *Veteranilor de război*, *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române* și alte persoane². Ulterior, comitetul și-a completat și lărgit rândurile prin cooptarea de noi membri. Totodată, s-a format și o *Comisie de execuție*, sub conducerea Alexandrinei Gr. Cantacuzino, președinta Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, cu îndatorirea de a se ocupa, între altele, de strângerea fondurilor necesare pentru realizarea acestei impunătoare construcții. O parte din aceste fonduri urma să fie acoperită din sumele repartizate de la bugetul statului, iar restul să reprezinte contribuția populației. În acest scop, cu învoirea autorităților, s-au tipărit 9167 liste de subscripție, care au fost distribuite, prin preoți, în întreaga țară, atât la orașe, cât și la sate³.

La 8 octombrie 1919, o delegație a comitetului s-a deplasat pe Valea Siretului, pentru a alege locul cel mai potrivit pentru construcția bisericii. Membrii delegației, călăuziți de câțiva generali și ofițeri superiori participanți la luptele din august 1917, au cercetat cu atenție zona, deplasându-se cu greu printre șanțurile presărate cu mormintele miilor de eroi peste care vegheau, ici, colo, câte o cruce sau o cască ostășească și, ținând seama de amploarea luptelor desfășurate, de actele de vitejie ale ostașilor români, precum și de faptul că monumentul trebuia să fie amplasat pe culmea unui plai, spre a domina împrejurimile, fiind, totodată și în apropierea căilor de comunicație, au ales, în cele din urmă, platoul situat la vest de șoseaua națională Focșani-Bacău, alături de linia ferată, lângă gara Mărășești, în via lui Gheorghe Negroponte. Proprietarul locului, aflat de față în acel moment emoționant, a oferit

1. Pimen, mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Mărășești, Locul biruinței cu Biserica Neamului*, Tipogr. Mănăstirii Neamț, 1924, p. 8—9.

2. *Istoricul înființării Bisericii Neamului de la Mărășești*, Buc., Tipogr. Cărilor Bisericești, 1925, p. 50.

3. *Ibidem*, p. 51.

gratuit terenul — având o întindere de 20 ha. — în memoria ostașilor români care l-au stropit cu sângele lor ⁴.

Locul ales pentru construcția bisericii a fost însemnat cu steagul țării și cu o cruce de metal adusă din Iași, de la Mitropolia Moldovei și Sucevei, după care, mitropolitul Pimen, îmbrăcat în veșminte arhieresti, a stropit crucea cu agheasmă și a rostit următoarea rugăciune de sfințire :

«Dumnezeule, Atotputernice, Împărate și Doamne, care stăpânești și hotărăști soarta popoarelor !

Precum, totdeauna, ai condus la biruință pe strămoșii noștri asupra vrăjmașilor, așa și acum, în vremea marelui război făcut pentru dreptatea și libertatea neamurilor, ai întărit oștirea noastră cu vitejie, care, biruind pe dușmani, a dezrobit pământul românesc și a unit într-o singură țară neamul nostru, împlinind dorința de veacuri a strămoșilor noștri, sub glorioasa domnie a măritului nostru rege Ferdinand I.

Pentru toate binefacerile ce ai revărsat asupra noastră, ce-Ți vom aduce Ție ca prinos de recunoștință ? Căci, tot ce avem, de la Tine e !

Dar, în fața milostivirii Tale către noi, vom urma pilda strămoșilor noștri care, pe locurile de luptă, drept mulțumire, ridicau biserici spre slava Ta și pomenirea vitejilor.

Și aici, la Mărășești, pe Valea Siretului, ostașii noștri, luptând cu vitejie nemaipomenită, au zdrobit trufia dușmanilor, oprind năvălirea lor și, punându-i pe goană, i-au făcut să înțeleagă că «p-aici nu se trece» și, nu s-a trecut.

Locul acesta pe care-l însemnăm cu cruce de fier, semnul credinței și al tăriei ostașilor noștri, ales pentru a se zidi o biserică măreață, numită *Biserica neamului*, sfințește-l și ajută-ne ca, în scurtă vreme, prin sânguința întregului neam, să se ridice această biserică, pe altarul căreia să se aducă rugăciuni de mulțumită Ție și pentru pomenirea ostașilor ale căror oseminte vor odihni sub acoperământul și în jurul ei, cum și a tuturor celor care și-au vărsat sângele, murind, aici, la Mărășești și pe această Vale a Siretului, la Mărăști, la Oituz și în alte locuri de luptă, pentru înfăptuirea României Mari ⁵.

Adunați în acest loc istoric pentru îndeplinirea datoriei noastre către Tine, din nou îți mulțumim, Doamne, rugându-Te : arată neamului nostru calea aleasă de Tine, pe care, mergând, să propășească necontenit în fapte mari, spre întărirea lui și slava numelui Tău, iar biserica ce se va ridica aici să fie pentru generațiile viitoare pildă de recunoștință față de ostașii care știu a-și face datoria către neam și țară. Amin !» ⁶.

Mărășești,

25 septembrie/8 octombrie, anul 1919

În anul 1920, încasările din listele de subscripție atingând cifra de două milioane și jumătate lei, comitetul a inițiat un concurs cu premii pentru cel mai bun proiect, stabilind, totodată, și condițiile concursului.

4. *Cultul Eroilor*, anul II, nr. 1, p. 11.

5. Arhiva Sf. Sinod, dos. nr. 285/1920—1928, f. 501.

6. Pimen, mitropolitul Moldovei și Sucevei, *op. cit.*, p. 10—12.

Cum era și firesc, o lucrare de asemenea amploare și însemnătate a antrenat mulți arhitecți talentați, iar juriul concursului, alcătuit din: profesorul Ioan Nistor, ministru, reprezentantul guvernului, generalul Gh. Cristescu, șeful Marelui Stat Major al Armatei, delegatul Ministerului de război, arhitecții Petre Antonescu, Grigore Cerchez, Constantin nescu-Roda și I. Smărăndescu, din partea Societății Arhitecților Români, inginerul Gh. Balș și arhitectul Ghica-Budești, de la Comisia Monumentelor Istorice, a atribuit premiul I proiectului întocmit de arhitecții Constantin Pomponiu și George Cristinel⁷, care lăsa să se întrevadă realizarea unui monument grandios, a unei impresionante opere de artă.

Potrivit proiectului, monumentul, numit BISERICA EROILOR NEAMULUI de la Mărășești, era conceput ca un mare sanctuar al credinței strămoșești și vitejiei românești, prevăzut la parter cu galerii și cripte pentru raclele cu rămășițele eroilor și cu capelă mortuară, deasupra ridicându-se o biserică impunătoare, având în jurul ei esplanade (terase), de unde vizitatorii puteau să participe în număr mare la evocările comemorative. Biserica urma să aibă preoți care să officieze slujbele religioase și să îngrijească de bunăstarea monumentului și a criptelor, precum și de edificiile de educație național-ortodoxă prevăzute a se ridica în împrejurimi pentru slava eroilor neamului.

Întrucât proiectul era, totuși, prea costisitor în raport cu posibilitățile existente, comitetul a hotărât, într-o ședință specială, să ceară celor doi arhitecți ca, păstrând toate caracteristicile monumentului, să revadă planurile, reprojectându-le la proporții mai reduse. Autorii s-au conformat întru totul solicitării comitetului, reducând și desăvârșind proiectul la dimensiuni ceva mai mici.

După definitivarea proiectului, comitetul, deși nu dispunea încă de fonduri suficiente, a decis, în cele din urmă, începerea lucrărilor, stabilind ca ele să se desfășoare în două tranșe și anume: să se realizeze, mai întâi, întregul parter, cu criptele, în care să fie așezate osemintele eroilor, deoarece, anii trecând, acestea se risipeau, precum și capela mortuară, iar ornamentația și finisajul interior și exterior, împreună cu întregul etaj superior și cupola, să fie duse la bun sfârșit atunci când se vor putea strânge sumele trebuitoare.

Ca urmare, prima tranșă de lucrări, având toate avizele necesare, a fost încredințată spre execuție, pe bază de licitație publică, ținută în luna mai 1923, Societății de construcții speciale și lucrări subterane C.G.H. Cernăuți, denumită *Casa Prosche*, cu care s-au contractat angajamente în valoare de peste șase milioane lei⁸.

La 6 august 1923, în ziua praznicului «Schimbarea la Față», la Mărășești, după obișnuita aniversare anuală a biruinței armatei noastre asupra dușmanului, a fost pusă piatra fundamentală a primei tranșe de lucrări, în prezența autorităților civile, militare și bisericești, a reprezentanților unor societăți și asociații de foști luptători, invalizi și orfani de război, precum și a unui numeros public din toate zonele țării.

7. *Historicul întiințării Bisericii Neamului de la Mărășești*, p. 4.

8. *Ibidem*, p. 55.

Slujba punerii pietrei de temelie a fost săvârșită de mitropolitul Pimen al Moldovei și Sucevei și episcopii Lucian al Romanului, Ghe-nație al Buzăului și Nectarie al Cetății Albe, înconjurați de protoierii județelor din Moldova și de un sobor de preoți și diaconi din București, între care și arhimandritul Iustin Șerbănescu, starețul mănăstirii Cernica, fost preot militar și participant la luptele de la Mărășești. Serviciul religios s-a desfășurat în fața unui sicriu acoperit cu steagul țării, închi-puind rămășițele eroilor ale căror oseminte se vor odihni aici, pe vecie.

După slujbă, mitropolitul Pimen a citit *Actul de fundație*⁹, redactat de profesorul Radu I. Pecianu¹⁰. Actul, semnat de mitropolitul Pimen-și de mulți din cei prezenți, scris pe pergament, în trei exemplare, dintre care unul s-a zidit la temelia monumentului, iar celelalte două s-au depus la Arhivele Centrale ale Statului și în arhiva Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, are următorul cuprins :

ACT DE TEMELIE

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin.

«După judecățile lui Dumnezeu cele nepricepute de oameni, fiind pe acele vremi războaie între împărați și răzmerițe în țări, viscolul pustirii suflat-a pe acest pământ. Viforoase erau vremile acele. Pământul acoperit-s-a de dărâmături și de trupuri moarte.

Dar, din acele câmpuri ce fumegau de pârjol și de măcel, venit-a vremea și făcut-a să se inalte strigăte de biruinți și de slobozenie a neamurilor.

Dreptatea s-a luat la luptă cu cugetul distrugător și dreptatea biruit-a. Căci doar dreptatea este temelia tronului lui Dumnezeu. Deci, timpul sosit-a pentru neamul nostru. Semnul s-a ivit pe cer — pământul clătinatu-s-a de bucurie — blestemul înfricoșat s-a auzit despre apus — și toate neamurile s-au deșteptat. Neamul nostru cel risipit, întregitu-s-a și s-a așezat seminția noastră, cea a domnitorilor lumii, în volnicia și puterea ei de veacuri și, urmând pilda strămoșilor din car-tea de vitejie a trecutului, s-a zidit și s-a împodobit acest sfânt locaș pentru veșnica și fericita pomenire, dând și laudă vitejilor ce au pri-mit moartea pentru cuvântul lui Dumnezeu și întru întocmirea neamu-lui nostru și s-au incunat de cununa vitejiei și a dreptății.

Și s-a zidit și împodobit acest sfânt locaș prin îngrijirea Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române și a delegaților autorităților bisericești, civile și militare, cu ajutorul tuturor bunilor români și creștini, după râvna cea adevărată de la Dumnezeu dăruită.

Întru pomenirea lor nemoartă și întru gândul că osemintele lor vor fi ca osemintele lui Elisei, ridicatu-s-a din temelie acest sfânt locaș și întru aceasta, cei ce Dumnezeu îi va hotări urmași în vremi, să păzească acest mic adăpost și casă a oaselor vitejilor neamului, ca să fie nestricat în veci, pentru că tot lucrul bun și de multă nevoie în il arată cei ce se ostenesc pentru credință.

9. *Biserica Ortodoxă Română*, Seria II, anul 41, nr. 11/august, 1923, p. 781.

10. *Istoricul înființării Bisericii Neamului de la Mărășești*, p. 30, nota 1.

Și s-a ridicat din temelie acest sfânt locaș, în zilele Prea Înălțatului nostru Domn, Ferdinand I, din mila lui Dumnezeu, Rege a toată Țara Românească și a Soției Sale Maria, Doamna și Regina, care, cu osârdie, s-a nevoit spre binele neamului. Mitropolitul primat al României, fiind Dr. Miron Cristea; mitropolit al Moldovei și Sucevei, fiind Dr. Pimen Georgescu; președinte al Consiliului de miniștri, fiind dl. Ion I.C. Brătianu; ministrul cultelor, fiind dl. C. Banu; președintă a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, fiind doamna Alexandrina Gr. Cantacuzino, iar doamna Zoe Gr. Romniceanu, casiera societății; arhitecti, fiind d-nii Pomponiu și Cristinel.

Temelia s-a pus în anul de la Hristos 1923, luna august, 6 19 și în anul al 9-lea de domnie a Prea Măritului nostru Rege Ferdinand I.

Făcutu-s-a trei asemenea acte, din care unul s-a zidit în temelia acestui sfânt locaș, unul s-a depus în Arhivele Generale ale Statului și unul se păstrează în arhiva Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române»¹¹.

Exemplarul pus la temelie, a fost introdus într-un tub de sticlă și, după pecetluire, așezat în zid, în partea dinspre răsărit, într-o scobitură a unei bucăți de piatră, acoperită cu o lespede, pentru a se păstra veșnic.

În continuare, s-au rostit cuvântări, vorbitorii exprimânduși satisfacția de a vedea începute lucrările monumentului.

Mitropolitul Pimen, aducând un vibrant omagiu ostașilor români care au luptat la Mărășești, între altele, a spus: «Opera ce se înfăptuiește aici este a unui neam întreg, care înțelege să aducă prinosul lui de recunoștință pentru pomenirea de veci a celor ce s-au luptat cu bărbăție și au murit vitejește pentru întregirea neamului... Se va începe, deocamdată, zidirea criptelor și a capelei mortuare, în care se vor aduna și păstra osemintele eroilor, iar pe altarul ei se vor face slujbe, după datina strămoșească, pentru pomenirea lor, povestindu-se generațiilor viitoare vitejia ostașilor noștri»¹².

În cuvântul său, generalul Rudeanu, comandantul Corpului III de Armată, după ce a exprimat recunoștință acelor care se sârguiesc pentru construirea la Mărășești a unei biserici, a subliniat că «aceasta este prima catedrală care se ridică în numele vitejiei și biruinței ostașilor noștri asupra vrăjmașilor din marele război și a dreptății neamului, pentru care ei au luptat și s-au jertfit»¹³, iar profesorul transilvănean Ștefan Cicio Pop, fost ministru, a precizat că «Mărășeștii trebuie să rămână, pentru toate generațiile, locul de înălțare sufletească, unde venim cu toții, cei ce simțim românește, în fiecare an, ca să mai trăim o clipă alături de eroii noștri care au murit, luptând vitejește, pentru idealul nostru strămoșesc»¹⁴.

Au mai vorbit: generalul I. Popescu, președintele Societății Mărășești; prefectul de Putna și primarul orașului Mărășești; I. Brădișteanu,

11. Pimen, mitropolitul Moldovei și Sucevei, *op. cit.*, p. 20, 23—24.

12. *Ibidem*, p. 17—18.

13. *Ibidem*, p. 30—31.

14. *Ibidem*, p. 38.

din partea Ministerului cultelor și un invalid de război, care au salutat lucrarea de însemnătate istorică pentru realizarea acestui monument de recunoștință națională.

În încheiere, Alexandrina Gr. Cantacuzino, președinta Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, a arătat că, aici, la Mărășești, «într-un avânt de sfântă bărbăție, s-a încheat pentru vece unitatea neamului... aici, un popor mic, dar de străveche obârșie, a dat măsura vitejiei sale și a înscris cu râuri de sânge numele său în cartea națiunilor... aici, o mare împărăție s-a clătinat.»¹⁵

Concomitent cu începerea lucrărilor a continuat strângerea sumelor cerute de finanțarea lor. Pentru grăbirea strângerii de fonduri, pe lângă apelul către populație de a contribui prin donații sau liste de subscripție, au fost organizate sute de conferințe, concerte, spectacole, atât în Capitală, cât și în alte localități din țară, cu participarea unor personalități ale vieții cultural-artistice, precum și a elevilor și studenților. Mii de femei, atât la orașe, cât și la sate, au lucrat de mână diferite obiecte de artizanat, batiste, șervețele, broderii, păpuși etc., care au fost apoi vândute în bazare, iar banii au fost depuși pentru construcția bisericii. Cu fondurile astfel adunate, însumând șapte milioane lei¹⁶, s-a plătit treptat executarea primei tranșe de lucrări.

În vara anului 1924, prima tranșă de lucrări fiind terminată și împlinindu-se șapte ani de la marșul de la Mărășești din august 1917, s-a procedat, cu sprijinul Societății «Mormintele Eroilor», la deshumarea și strângerea osemintelor ostașilor români îngropate provizoriu, în timpul războiului, în diferite cimitire sau chiar pe câmpul de luptă, pentru a fi mutate în criptele bisericii. Totodată, prin grija Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, capela monumentului a fost înzestrată cu cărți de ritual, obiecte de cult, veșminte preoțești și toate cele necesare oficiului serviciului divin¹⁷.

La 28 septembrie 1924, așezându-se în cripte osemintele a 6.000 de ostași români, adunate până atunci de pe câmpul de luptă, s-a putut trece la inaugurarea primei părți a construcției, urmând, bineînțeles, ca ea să fie continuată când vor fi strânse fondurile pentru a doua tranșă de lucrări.

La solemnitate au participat, în afară de autoritățile centrale și locale, laice și bisericesti, numeroase delegații ale unor instituții din Capitală și din alte orașe ale țării, reprezentanți ai Societății «Mormintele Eroilor», Ligii Culturale, ASTRA din Sibiu, ai Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, ai asociațiilor Apărătorii Patriei, Uniunii ofițerilor în rezervă, ai foștilor combatanți, demobilizaților, invalizilor, văduvelor și orfanilor de război, precum și ai tuturor regimentelor care au luptat la Mărășești.

Sfânta Liturghie și slujba de sfințire a capelei și a criptelor a fost săvârșită de episcopii Justinian al Armatei, Ghenadie al Buzăului și

15. *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11/august, 1923, p. 779—780.

16. Zefira Voiculescu, *Intru slava eroilor neamului. Istoricul Mausoleului de la Mărășești*, Ed. Militară, 1971, p. 19.

17. Arhiva Sf. Sinod, dos. nr. 176/1924, f. 87—92; 157—162.

Lucian al Romanului, ajutați de un impunător sobor de preoți și diaconi după care a urmat un mare parastas, în prezența a mii de cetățeni — multe văduve și orfani de război — sosiți din toate colțurile țării, unii cu trenul, alții cu căruțele sau pe jos, pentru a îngeunchea, cu lumânări aprinse, în fața raclelor cu osemintele soților, taților, fraților și fiilor lor.

În cuvântările rostite cu acest prilej, mitropolitul Pimen, Alexandrina Gr. Cantacuzino și Zoe Gr. Romniceanu, președinta și respectiv, casiera Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, profesorul Marin Ștefănescu, delegatul Ligii Culturale, I. Bologa, reprezentantul Societății ASTRA din Sibiu, I. Lungulescu, din partea Uniunii ofițerilor în rezervă, maiorul Fotescu, din partea Societății «Mormintele Eroilor», dr. col. Constantinescu și lt. col. Teișanu, reprezentanții invalizilor de război, primarul orașului Mărășești, Maria Septilici, în numele văduvelor de război și o elevă, orfană de război, de la orfelinatul «Olga M. Sturdza» din Focșani, au laudat strădaniile depuse pentru construcția monumentului care, deși realizat numai pe jumătate, lăsa să se întrevadă un măreț și pios edificiu ce va dăinui peste veacuri, ca altar de recunoștință pentru eroii neamului, dar și de nădejde și îmbărbătare pentru generațiile viitoare.

Ceremonia s-a încheiat printr-o masă comună, la care au luat parte peste 500 de invitați, în timp ce se împărțea pomană la o mie de săraci.

În interiorul edificiului, având aspectul unui enorm cavou, cu un diametru de 40 de metri, au fost distribuite, sub formă de reze, 16 galerii cu cripte etajate, dintre care 8 galerii lungi și 8 galerii rotunde, unite între ele printr-un coridor circular. În cele 8 galerii rotunde, având cripte și în pardoseală, au fost depuse osemintele multor eroi necunoscuți. Numele celor identificați au fost săpate pe plăci de marmură, fixate în fața criptelor etajate, între coloane.

În rotundă, care formează capela mortuară, a fost așezat sarcofagul generalului Eremia Grigorescu, comandantul Armatei I române în timpul luptelor de la Mărășești, cel care a știut să rostească lapidar ordinul istoriei: «Pe-aici nu se trece!» și să conducă trupele spre victorioasa îndeplinire a acestui ordin. Ulterior a fost așezat aici și sarcofagul generalului Alexandrov, comandantul Diviziei 8 artilerie rusă.

Într-una din criptele galeriei din dreapta au fost depuse osemintele locotenent-colonelului Artur Vârtejeanu, mort vitejește în fruntea Batalionului 9 vânători, pe care-l comanda. În altă criptă au fost așezate osemintele căpitanului Grigore Ignat, găsit mort la cota 100, cu mâinile încheștate pe mitraliera cu care secerase rândurile dușmanului. Alături, pe o placă de marmură a fost încrustat numele preotului militar Ștefan Ionescu Cazacu, din Regimentul 3 Olt, de asemenea, vrednic de pomenire între eroi. În aceeași galerie, dar în altă criptă, au fost depuse rămășițele fetei de 12 ani Măriuca Ion Zaharia, din Pădureni, care, sub ploaia de obuze, aducând mâncare servantului unei mitraliere, a rămas la observator, transmitând știri în locul ostașului căzut, până când a fost omorâtă și ea.

După inaugurare, construcția a fost acoperită provizoriu cu carton gudronat, pentru a fi protejată împotriva intemperiilor. În același timp,

s-a continuat acțiunea de strângere și așezare în cripte a osemintelor eroilor găsiți în diferite locuri în zona luptelor, numărul lor ajungând, în anii următori, la 10.000.

Deși rămas neterminat, monumentul a devenit locul unde, an de an, au venit în pelerinaj mii de locuitori din toate colțurile țării, pentru a cinsti memoria celor căzuți la datorie.

Este de menționat că, la 14 mai 1923, pe platoul Bisericii Neamului de la Mărășești — cetatea eroismului românesc — s-a desfășurat *cere-monია desemnării ostașului necunoscut*, menit să semnifice sacrificiul suprem al tuturor aceluia care au căzut eroic pentru țară.

Această măsură fusese luată pe baza *Legii pentru cinstirea memoriei eroilor căzuți*, votată de Parlamentul României încă de la 23 august 1920 care, înscriindu-se în moda epocii, prevedea ridicarea în Capitala țării a unui edificiu comemorativ al războiului de întregire națională, constând dintr-un cenotaf dedicat eroilor neamului, pe care urma să fie depusă *Cartea de Aur*, cu numele tuturor eroilor morți pentru patrie. Avându-se, însă, în vedere tradițiile religioase ale țării, s-a renunțat la ridicarea cenotafului și s-a hotărât, în anul 1923, pentru veșnica cinstire a eroilor neamului, să se aleagă și să fie deshumate rămășițele unui soldat necunoscut român, numit **OSTAȘUL NECUNOSCUȚ**, care să fie reînhumate cu mare solemnitate la București, în Parcul Carol, în vecinătatea Muzeului Militar, pentru a simboliza eroismul și biruința ce au dus la întregirea națională, căci, fără nume fiind, el este al neamului întreg.

Pentru aceasta, începând cu 11 mai 1923, au fost dezgropate, cu toate onorurile militare, zece ostași necunoscuți de pe zece câmpuri de luptă ale țării, unde s-au dat cele mai grele bătălii cu dușmanul în 1916—1919: Mărășești, Mărăști, Oituz, Tg. Ocna, Muntele Sorica (Prahova), Rașovița (Tg. Jiu), Bălăria (București), Topraisar (Dobrogea), Ciucea (Transilvania și Basarabia). Alegerea s-a făcut numai dintre soldații necunoscuți, înhumați în morminte individuale, de către un delegat al Societății «Mormintele Eroilor», iar pentru frontul Mărășești — Tg. Ocna, chiar de către președintele acestei societăți, mitropolitul primat Miron Cristea. După deshumare, osemintele celor zece soldați necunoscuți au fost așezate în sicrie de stejar, de același model și mărime, căptușite cu tablă de zinc și învelite cu mătase roșie, care au fost transportate, apoi la Mărășești, în vagoane speciale și depuse, în ziua de 13 mai 1923, cu paradă militară, la Biserica Eroilor Neamului.

Printr-o hotărâre a Ministerului de război, care a elaborat programul ceremoniei, desemnarea ostașului necunoscut s-a făcut de către un orfan de război, elev în clasa I a unui liceu militar din țară, cu cea mai mare medie la învățătură și cu purtarea ireproșabilă. Acesta a fost Amilcar Săndulescu, în vârstă de 12 ani, născut la 20 februarie 1911, în comuna Mădulari, județul Vâlcea, elev în clasa I la Liceul militar D.A. Sturdza din Craiova, rămas, mai întâi, orfan de mamă și apoi, de tată, ofițer în rezervă, căzut în primul război mondial.

În ziua de 14 mai 1923, la orele 15,00, pe platoul de la Mărășești a avut loc ceremonia desemnării ostașului necunoscut. Generalul Mărdărescu, ministru de război, l-a luat de mână pe Amilcar Săndulescu și, după ce a trecut cu el prin fața celor zece sicrie, depuse pe două rânduri,

l-a întrebat : «Arată-ne care este tatăl tău ?». Copilul, orfan de război, a ales al patrulea cosciug din primul rând, spunând : «Acesta este tatăl meu !» și a căzut în genunchi ¹⁸.

Celelalte nouă sicrie au fost înhumate, cu toate onorurile militare în cripta Bisericii Neamului de la Mărășești.

În 15 mai, la ora 7,00 dimineața, un tren special cu rămășițele *Ostașului Necunoscut* a părăsit gara Mărășești, îndreptându-se spre Capitală, unde a ajuns, în Gara de Nord, la ora 17,00. Aici, sicriul, purtat de ofițeri, cavaleri ai Ordinului «Mihai Viteazul» și de grade inferioare, decorați cu Medalia «Virtutea Militară», a fost așezat pe un afet de tun, tras de opt cai, după care a fost transportat și deus la biserica Mihai Vodă, permițându-se pelerinajul publicului până a doua zi, 16 mai.

În dimineața zilei de 17 mai 1923, *Ziua Eroilor*, la ora 9,00, după oficierea unei slujbe religioase, sicriul cu osemintele *Ostașului Necunoscut* a fost deus pe un afet de tun și, cu un impunător cortegiu, în sunetele muzicii militare, a fost pornit spre parcul Carol. Aici, ofițeri și plutonieri, decorați cu Ordinul «Mihai Viteazul» și Medalia «Virtutea Militară», au ridicat sicriul de pe afet și, în timp ce delegațiile tuturor unităților militare dădeau onorul, înclinând drapelele, a fost deus la locul de veșnică odihnă, din fața Muzeului Militar.

În anul 1927, deasupra mormântului a fost așezată o lespede, iar împrejur s-a amenajat un ansamblu funerar, după planurile sculptorului Emil Willy Becker, autorul unor reușite lucrări decorative din Biserica Neamului de la Mărășești. Pe lespede s-a scris : «Aici, doarme fericit întru Domnul, ostașul necunoscut, săvârșit din viață în jertfa pentru unitatea neamului românesc. Pe oasele lui odihnește pământul României întregite. 1916—1919».

Înceindu-se, la sfârșitul anului 1924, prima parte a construcției Monumentului Eroilor Neamului de la Mărășești, constând din amenajarea parterului (subasmentului), cu criptele și capela mortuară, urma să se treacă, la începutul anului următor, la ridicarea etajului superior care, potrivit proiectului, trebuia să fie o biserică măreață și impunătoare, dar, din lipsa fondurilor, lucrările au fost amânate timp de mai mulți ani.

Văzând că monumentul riscă să se ruineze, mitropolitul Pimen a cerut în repetate rânduri, prin intervenții publice, reluarea lucrărilor pentru definitivarea construcției, apelând la ajutorul statului.

Astfel, în ședința din 14 iulie 1931 a Senatului, al cărui membru de drept era, mitropolitul Pimen a arătat că, «dacă până acum inițiatorii s-au ferit să ceară fonduri din bugetul statului, știind că un monument are mai mare valoare morală atunci când e ridicat din inițiativa privată și prin contribuția poporului, decât cel făcut din banii statului», și pentru că «nu s-a cheltuit nimic până acum din bugetul statului pentru monumentul de la Mărășești, ci sumele întrebuițate la prima tranșă de lucrări s-au adunat cu liste de subscripție de la populație, prin preț», acum, «pentru ca lucrările realizate să nu se deterioreze complet, iar

18. Elevul Amilcar Săndulescu, de la Liceul militar din Craiova, care a ales sicriul cu rămășițele *Ostașului Necunoscut*, la 11 mai 1923, a murit în vara aceluiași an, înecat la Agigea.

monumentul să fie terminat, este necesar să intervină Corpurile legiuitoare și să voteze un credit de la buget pentru definitivarea lor»¹⁹.

Tot el a intervenit din nou și în ședința Senatului din 31 ianuarie 1933, cerând, de data aceasta, guvernului ca, «cu toată criza prin care trece țara, să găsească mijloace pentru desăvârșirea Bisericii Neamului de la Mărășești, împlinind, astfel, o datorie sfântă față de ostașii noștri care au murit, luptând vitejește, pentru a ne da România Mare prin jertfa vieții lor, iar acum se odihnesc la Mărășești, pe locul de biruință»²⁰.

Abia pe la începutul anului 1936, Monumentul de la Mărășești reintră în actualitate. Personalități de vază ale vieții social-politice și culturale românești, între care Nicolae Titulescu și Nicolae Iorga, încep să se intereseze mai îndeaproape de soarta monumentului, cerând, prin presă și în Parlament, grabnice măsuri pentru terminarea lui. În aceste condiții, guvernul, venind în întâmpinarea dorinței opiniei publice, s-a arătat dispus să preia construcția edificiului, anunțând public reluarea lucrărilor. O parte din fondurile necesare urma să fie asigurată treptat de la buget, de către Ministerul de război și de alte ministere și instituții centrale de stat, iar cealaltă parte trebuia strânsă prin contribuții benevole de la populație.

Pentru economie de fonduri, s-a renunțat la executarea proiectului în varianta *biserică*, așa cum fusese conceput inițial de arhitecți, căci aceasta cerea materiale solide și durabile, ca bronzul, piatra naturală și marmura, care erau costisitoare, făcând-o irealizabilă. S-a apreciat, totodată, că etajul superior ridicat deasupra subasmentului sub formă de biserică era nepotrivit cu situația monumentului în ipoteza că în viitor el n-ar mai fi izolat, ci înconjurat de instituții cultural-patriotice.

De aceea, s-a ales varianta *Mausoleu*, care se putea realiza cu un preț de cost mai redus, doar în piatră de granit, a cărui mărție urma să fie asigurată nu numai de arhitectura edificiului, ci și de arta plastică decorativă. Așa s-a ajuns la soluția de a se executa pe friza ce înconjoară domul(cupola)monumentului, un basorelief reprezentativ.

Ca urmare, la 6 august 1936, cu prilejul comemorării glorioasei bătălii de la Mărășești, s-a procedat la așezarea pietrei fundamentale a celei de-a doua tranșe de lucrări, zidindu-se în fundație un pergament²¹.

În septembrie, același an, *Comitetul pentru construcția monumentului de la Mărășești*, completat cu noi membri, s-a întrunit în ședință specială și a hotărât ținerea unei noi licitații publice pentru efectuarea celei de-a doua tranșe de lucrări. Din mai multe oferte prezentate, comitetul s-a oprit asupra Antreprizei de construcții Tiberiu Eremia, cu care a și încheiat un contract în valoare de 13.211.440 lei²², prevăzându-se ca executarea lucrărilor să aibă loc eșalonat, nedispunându-se, deocamdată, de întreaga sumă.

La 1 martie 1937, șantierul s-a redeschis. Odată reluate, lucrările au avansat rapid, sub îndrumarea competentă a inginerului Marcu și arhitectului Ghica-Budești. Astfel, după ce s-au făcut toate săpăturile nece-

19. *Mitropolia Moldovei*, anul VII, nr. 7—8, iulie-august 1931, p. 189—192

20. *Ibidem*, anul IX, nr. 1, ianuarie, 1933, p. 7.

21. Zefira Voiculescu, *op. cit.*, p. 30.

... *Ibidem*, p. 33.

sare, au fost turnate, din beton armat, gradenele, având o lungime de 60 metri și trotuarul din jurul monumentului, însumând 160 metri pătrați de plăci de beton. S-a realizat, apoi, acoperirea întregii suprafețe exterioare a monumentului, atât a corpului său principal, cât și a teraselor din față și din părțile laterale, cu blocuri masive de granit de Deva, prelucrate rustic. Treptat, a fost clădit, din același granit de Deva — una dintre cele mai tari și mai durabile pietre, pentru a rezista peste veacuri — și etajul superior al monumentului, în formă hexagonală, cu impunătoarea *Cupolă a gloriei*.

Pentru ornamentația interioară și exterioară, comitetul a făcut apel la sprijinul unor artiști consacrați, care, răspunzând cu bunăvoință chemării, și-au pus întregul lor talent în slujba lucrării de desăvârșire a edificiului.

Podoaba cea mai de preț a monumentului — *Cupola gloriei* — sub forma unui enorm cilindru de granit, a fost ornată la exterior cu o friză în basoreliev de o rară frumusețe, de către sculptorul Ion Jalea — care a lucrat cu o singură mână, artistul pierzându-și brațul drept pe frontul de la Mărășești, unde a participat direct la lupte, fiind grav rănit — și prietenul și colegul său, sculptorul Cornel Medrea. Această friză sculpturală, în suprafață totală de 103 metri pătrați, simbolizând *Victoria* — prin chipul femeii înaripate și purtătoare de spadă și de lauri ai biruinței — sintetizează toate armele care au conlucrat la înfrângerea dușmanului, în trăsăturile lor cele mai caracteristice. Astfel, au fost reprezentate și distribuite pe întregul brâu al basoreliefului : cavaleria, infanteria, artileria, apoi, geniștii, marina și aviația.

În armonie cu friza sculpturală, care simbolizează *Victoria*, pictorul Eduard Săulescu a conceput și realizat fresca de mare efect artistic ce împodobește interiorul *Cupolei gloriei*, sub forma apoteozei nimburilor eroilor care s-au jertfit pentru patrie și ale căror oseminte au fost strânse în acest sanctuar al neamului. Compoziția immortalizează, prin inscripții ce se intercalează cu ornamente stilizate în frunze de laur și stejar, numele localităților unde s-au dat luptele din vara anului 1917 și ostașii români au dat cele mai grele jertfe, precum și denumirile unităților care s-au acoperit de glorie nepieritoare în înclăștirile cu dușmanul cotropitor. Tot el a pictat și cele 8 steaguri tricolore de o rară frumusețe — realizate din pânză de mătase, după modelul celor ce au însoțit trupele române în războiul din 1916—1917 — cu care a fost împodobit balconul interior al cupolei.

Cupola gloriei se încheie la exterior cu un ansamblu sculptural — format din patru vulturii uriași, ce ornamentează soclul crucii înalte de trei metri — dăltuit din același granit de Deva, după modelul în ghips al sculptorului N. Tofan.

La rândul lor, sculptorul E. Becker a executat cu mult simț artistic părțile decorative, între care și ușile de bronz de la intrare și din interior, iar sculptorul Teodorescu a realizat ușile împărătești, care au fost pictate apoi de Molda, făcând astfel din altarul capelei mortuare un adevărat giuvaer.

Într-o perfectă colaborare, constructori, sculptori și pictori, la un loc, au realizat o neegalată operă de artă — de 30 metri înălțime și 40 metri diametru — cel mai grandios monument-sanctuar al țării. Pe

frontispiciul său sunt dăltuite în granit cuvintele: ÎNTRU SLAVA EROILOR NEAMULUI.

Recepția lucrărilor s-a făcut de către o comisie numită de Ministerul cultelor, compusă din arhitectul Horia Teodorescu, inspector general Ion Teodorescu-Sion și sculptorul Nae Constantinescu, care au apreciat elogiios realizarea mausoleului.

Inaugurarea oficială a avut loc, într-un cadru sărbătoresc, în ziua de duminică, 18 septembrie 1938, festivităților dându-li-se o amploare deosebită. Pentru a da posibilitatea publicului să participe în număr cât mai mare, s-a redus cu 75 la sută costul билетelor de tren cu destinația Mărășești. Cu câteva zile înainte, de o parte și de alta a mausoleului, au fost așezate tunuri, iar pe platoul central, de-a lungul esplanadei, au fost plantați 8.000 trandafiri, formând un adevărat covor roșu. Mii de oameni — în majoritate femei, țărani și copii, în costume naționale — veniți din toate colțurile țării, încă din ajun, au petrecut noaptea sub cerul liber, pe pământul sfințit prin marile jertfe ale ostașilor eroi.

În dimineața zilei stabilite, în pavilionul din fața mausoleului, învăluit în stindarde tricolore ce fâlfâiau în aer, au luat loc, conform protocolului, șeful statului, membrii guvernului, patriarhul Miron Cristea și membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, comandanții armatei și alte personalități ale vieții publice. De asemenea, la locul stabilit, se aflau ofițerii și trupa din garnizoanele Focșani și Tecuci, delegații foștilor luptători cu drapele, reprezentanții asociațiilor ofițerilor pensionari, ai subofițerilor de rezervă, ai invalizilor, văduvelor și orfanilor de război.

Ceremonia, care a îmbrăcat caracterul unui mare praznic național, a început cu slujba de sfințire a mausoleului, săvârșită de mitropolitul Bălan al Ardealului și de episcopii Lucian al Romanului, Nifon al Hușilor, Grigorie al Argeșului și Partenie al Armatei, înconjuțați de un impunător sobor de preoți și diaconi²³. După Sfânta Liturghie s-a oficiat un parastas pentru ostașii căzuți pentru apărarea țării²⁴.

S-au rostit, apoi, ample cuvântări, prilejuind evocarea tradițiilor milenare de luptă ale poporului nostru, afirmarea hotărârii sale de a-și apăra libertatea și independența națională. Primul vorbitor, episcopul Nicolae Colan, ministru cultelor, după ce a scos în evidență faptul că «mii de cetățeni au ținut să fie de față la sfințirea acestui scump locaș», a spus că el «-a zidit pentru păstrarea și cinstirea osemintelor acelor eroi fără seamăn care, în crunta involburare de la Mărășești, cu cea mai pilduitoare jertfă a vieții lor, au deschis poarta cea mare spre tărâmul de lumină al biruinței idealului național, spre unirea tuturor românilor într-o singură țară»²⁵. La rândul său, mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului a arătat că «locul pe care s-a ridicat acest altar, e loc sfânt, ce poartă asupra sa, ca o binecuvântare de sus, nimbul ceresc al eroismului românesc apărător de țară și al jertfelor fără de seamăn pe care neamul nostru le-a adus în momentul suprem al datoriei sale... De aceea, Mărășeștii trebuie să întărească în noi sentimentul de încredere în virtuțile neamului, căci el ne pune în față pilda uriașei capacități de jertfă

23. *Renașterea*, anul XVII, nr. 9—10/septembrie-octombrie, 1938, p. 324—325.

24. *Cronica Romanului*, anul XV, nr. 9/septembrie, 1938, p. 327—328.

25. *Renașterea*, p. 364—365.

și de eroism a poporului nostru»²⁶. Deasupra capetelor multimei cu răsunat, apoi, cuvintele ritmate ale căpitanului invalid Ion Constantin-nescu, închinat eroilor: «Vă aducem azi prinosul / Sfânt al Patriei: Române / Soarele izbândeii noastre / Mărășeștii vor rămâne».

Festivitățile s-au încheiat, după tradiție, printr-o impresionantă și simbolică defilare a trupelor.

În anul 1951, după ce autoritățile comuniste desființaseră cu puțin timp înainte, printr-un decret, toate asociațiile și societățile culturale și religioase, interzicând și Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, prin strădaniile căreia s-a edificat Mausoleul Eroilor Neamului de la Mărășești, care, în calitate de persoană juridică, l-a avut până atunci sub îngrijire, monumentul, «împreună cu terenul și toate clădirile afectate», a fost trecut «în posesia și administrarea Episcopiei Buzăului»²⁷. Ca urmare, episcopul Antim Angelescu al Buzăului, cu Decizia chiriarhală nr. 70/1951, a afiliat biserica mausoleului, respectiv, capela mortuară, parohiei «Adormirea Maicii Domnului» din Mărășești, îndatorând preotul paroh să se îngrijească de oficierea serviciului divin și de întreținerea sfântului locaș²⁸.

Mai arătăm că, în anul 1958, din dispoziția autorităților comuniste, Ostașul Necunoscut a fost scos din locul ce i se stabilise în Parcul Carol, din București, numit acum Parcul Libertății și dus la Mărășești, spre a face loc rămășițelor liderilor comuniști, după ce, cu un deceniu înainte, mormântul său fusese lăsat în părăsire.

Spre a repara această nedreptate și frustrare, impusă de conducerea comunistă pentru a șterge din memoria poporului român suferințele și luptele duse pentru unitatea națională, la 26 octombrie 1991, după mai bine de 30 de ani, rămășițele Ostașului Necunoscut au fost readuse la București, în centrul pământului românesc, cu toate că nu fusese în surghiun pe locul jertfei și biruinței sale de la Mărășești, alături de cei ce au simțit și au gândit la fel, și au fost așezate în Parcul Carol, acolo unde, cu 68 de ani în urmă, generația reintregirii îi hărăzise locaș de veșnică odihnă.

Construcția Monumentului Eroilor Neamului de la Mărășești operă națională înfăptuită din inițiativa și prin contribuția Bisericii — s-a realizat treptat, pe etape, rezultând în final un edificiu viguros și auster, ce amintește mai degrabă de un turn de cetate ridicat pentru a sluji parcă luptei, nu contemplației. Replică peste milenii a monumentului de la Adamclisi, Mausoleul de la Mărășești este, totodată, o punte între începuturile poporului nostru și maturitatea sa, mărturie și simbol, în același timp, a tuturor jertfelor date de fiii acestui pământ în lupta lor îndârjită și necurmată pentru a-și păstra ființa și asigura continuitatea pe vatra în care s-au născut și au crescut.

Mausoleul de la Mărășești, acest simbol al marelui sacrificiu făcut de fiii țării pentru apărarea gliei străbune, menține mereu trează în conștiința poporului datoria sacră de a cinsti memoria eroilor așa cum se cuvine, de a fi oricând gata pentru apărarea independenței și integrității naționale.

GH. VASILESCU

26. *Ibidem*, p. 368—369.

27. *Glasul Bisericii*, anul X, nr. 10—12/octombrie-decembrie, 1951, p. 76.

28. *Ibidem*, p. 77.

ORIGINEA ȘI ROLUL ISTORIC AL MĂNĂȘTIRII DIN CETATEA NEAMȚULUI

De cum ajungi la Humuleștii lui Creangă și treci podul în Târgul Neamțului, pașii ți se încetinesc fără voie, aproape șovăind, ca și cum ar pipăi terenul pe care se aștern, pentru că privirea nu-ți mai coboară pe asfaltul drumului, ci este atrasă irezistibil în sus, spre imaginea zveltă și semeată a Cetății Neamțului, ce stă aburcată pe o culme de munte, ca o coroană domnească pe o frunte de voievod tânăr și voinic. Din această cauză nu te mai înduri să privești edificiiile noi și moderne ale orașului care te înconjoară, nici firmele îmbietoare și vitrinele ispititoare ale magazinelor ce se înșiră de-a lungul trotuarelor, ci te lași furat de aceeași imagine încărcată de istorie, care te captivează și te fascinează prin măreția și monumentalitatea sa. Dar, puțini dintre numeroșii turiști, care-și numără pașii pe căile suitoare spre cetatea ce stă suspendată deasupra Ozanei știu că pentru dezvelirea sa de sub straturi de pământ și uitare au trudit doi oameni de știință. Unul dintre ei era vestitul istoric *Ilie Minea*, originar din Săcelele Brașovului, celălalt, un inimos profesor local, *Dumitru Constantinescu*. Amândoi și-au unit voința și priceperea și ajutați de echipe de voluntari, au făcut primele săpături arheologice, ca să descopere nu numai zidurile, dar și taina începuturilor acestui magnific monument. Și pentru că mijloacele de lucru erau rudimentare și interesul oficialităților vremii era șubred, s-a întâmplat ca în balada Meșterului Manole, în care nimic de valoare și de durată nu se poate realiza fără sacrificii. *Ilie Minea* a fost surprins sub un mal de pământ, care a pus capăt, mai târziu unei existențe luminoase, pentru a dezveli alte porțiuni de cetate, dar zidindu-l în propria sa operă. Dar munca sa a fost continuată de tovarășul său de trudnică cercetare, *D. Constantinescu*, până când, în zilele noastre, au fost scoase la lumină, vestigiile unei epoci de glorie prin grija statului român și dăruite generos oamenilor, ca un bun național.

Dar, din păcate, nici o mărturie scrisă nu glăsuiește deocamdată despre originea acestei coroane de pe munte, arătându-se privirii noastre din neguri de timp, concretă și materială, enigmatică și scaldată în legendă, însă deschisă și ademenitoare pentru cei care doresc să-i caute dovezile primelor începuturi. Și, ca în legendele cu voinicii care-și încearcă puterile pentru răpirea mărului de aur, mulți chemați și nechemăți s-au încumetat să-i smulgă cetății, maiestuase și tăcute, taina nașterii sale.

Un prim cercetător a fost Melchisedec, episcop de Roman, care, crezând că a descoperit această taină, a făcut-o cunoscută specialiștilor, susținând că Petru Rareș ar fi construit Cetatea Neamțului și bisericuța din interiorul ei. Temeiurile pe care își susținea această opinie le vom vedea mai târziu, dar până atunci nu putem să nu remarcăm erorile inevitabile oricărui pionierat în exploatarea adevărului.

Melchisedec, a fost combătut de către V. A. Urechia, vestit prin scrierile sale istorice și literare, care s-a sprijinit în afirmațiile sale pe documente de arhivă. Dar, deși documentele pe care s-au sprijinit cei doi cercetători erau autentice, concluziile lor au fost diferite, ca niște

variante ale aceleiași greșeli, adevărul rămânând ascuns, ca faimoasa comoară din basmele copilăriei noastre care, cu cât săpai mai mult, cu atât ea se afunda mai adânc în pământ. Meritul lor a fost acela că au considerat Cetatea Neamțului o operă arhitectonică a meșterilor moldoveni, chiar dacă au greșit în ce privește paternitatea ei.

Din păcate, au fost și alți autori, care, abordând empiric această temă, au susținut originea teutonică a cetății și, implicit, a bisericii¹. Unii dintre ei, neavând acces la izvoare autentice, s-au lăsat amăgiți de aroma legendelor auzite de pe la călugării din mănăstire și au crezut în logica aparentă a fabulațiilor adesea fantastice. Alți autori, atunci când au privit în oglinda puținelor documente ce le-au stat la îndemână, n-au sesizat substratul economic, politic și social al diverselor evenimente evocate, în care de fapt mănăstirile își disputau între ele unele proprietăți, boierii se plâneau domnului împotriva altor boieri și boiernași pentru aceleași pricini de acaparare de pământuri, pentru că în această perioadă asistăm la un proces dramatic de rapidă deposedare a oamenilor liberi de pământul lor. Astfel de erori de interpretare au început să se rărească pe la jumătatea veacului nostru, când au început să fie valorificate noi izvoare documentare și începând cu săpăturile arheologice întreprinse de Ilie Mircea și Dumitru Constantinescu, s-a inaugurat epoca cercetărilor sistematice și riguros științifice².

Dar, Cetatea Neamțului nu era numai o mănăstire istorică, ci și una a geniului artistic românesc, în care se reflectă nivelul atins de meșteșugul construcțiilor, de acela al milităriei, de arta ducerii războiului etc. De aceea, pentru a ne explica erorile de până acum, trebuie să pornim de la faptul, că istoricii care au abordat cercetarea Cetății nu au avut la îndemână cunoștințele de astăzi privind arta feudală românească, ca element ajutător în munca lor de cercetare. Abia la începutul secolului nostru au apărut lucrări generale și de sinteză mai importante despre arta bisericească din țara noastră³.

Atrași de mirajul subiectului și de monumentalitatea cetății, mulți autori au adoptat între anii 1958—1963 stilul senzațional, făcând, în cel mai bun caz, o operă de popularizare a istoriei și reproducând în general pe cronicari ori însemnările, mai mult sau mai puțin cuprinzătoare, ale unor călători.

INCEPUTURI CONTROVERSATE

Până prin anii 1950, cercetătorii care s-au ocupat de Cetatea Neamțului credeau că teutonii au construit acest fort. Și pentru că el semăna ca plan de construcție cu cel al Sucevei, au tras concluzia că și capitala

1. N. Crețulescu, *Istoria Cetății Neamțului*, București 1905.

2. D. Constantinescu, *Campația de săpături din anul 1940 de la Cetatea Neamțului*, în «Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice pe anul 1942». București, 1943; Idem, *Raport asupra săpăturilor din anul 1942, de la Cetatea Neamțului*, în «Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice pe anul 1942», București, 1943, Minea I, N. Grigoraș și ing. Gh. Cojoc, *Din trecutul Cetății Neamțului*, București, 1940.

3. Gr. Musceleanu, *Monumentele străbunilor din România*, București, 1873, George Mandrea, *Cetățile Neamțu și Suceava*, București 1901; V. A. Urechia, *Biserica din Cetatea Neamțului*, București, 190; Gh. Balș, *Biserica lui Ștefan cel Mare*, București, 1925.

Moldovei a fost construită de teutoni. Pentru a-și susține teoria, ei și-au adus în sprijin toponimia locurilor, care, în concepția lor, amintea despre teutoni. Cei care au adoptat acest punct de vedere⁴ au făcut-o pentru că era mai comod, asemănarea toponimică convingându-i că teutonii ar fi fost cei care au construit mai multe cetăți în aceste locuri. Opinia unora dintre ei s-a bazat pe scrisorile trimise de papa Grigore al IX-lea (1227—1241) către regele Ungariei, Andrei al II-lea, apoi fiului său, Bela al IV-lea și altor demnitari eclesiastici sau laici maghiari. Dar, în mod special se menționa în scrisoarea din 31 august 1232 către episcopul Iacob de Preneste⁵ că Țara Bârsei a fost donată cavalerilor teutoni, unde au construit cinci cetăți, iar după ce le-a fost revocată donația, cavalerii teutoni au reușit să obțină din nou aceste locuri de la Andrei al II-lea, dându-li-se în plus «Cumania care se află dincolo de munți», unde se spune că au construit un «castrum munitissimum»⁶. Totuși, deși le-a confirmat în două rânduri (1211 și 1222) dreptul de a se bucura de posesiunile lor, regele i-a alungat în cele din urmă pe cavalerii teutoni, în anul 1225⁷.

Făț de această revocare, papa Honoriu al III-lea formulează un număr de 14 scrisori în favoarea cavalerilor teutoni, dar în care nu se pomenește de nici una din cele cinci cetăți puternice, precum nici de acea «foarte întărită». Între scrisoarea papei Grigore al IX-lea din 1232 se spune că cumanii au fost alungați de cavalerii teutoni de lângă trecătoarea prin care puteau intra și ieși în voie din Transilvania. Cu toate acestea, cei din Cetatea Neamțului nu puteau supraveghea această trecătoare, așa cum a pretins A.D. Xenopol⁸, întrucât ea se afla la 70 de kilometri de pasul Tulgheș.

Studiind etimologic cuvântul «neamț», care definește numele acelor locuri, ne explicăm de ce, orientându-se după înțelesul semantic al cuvântului, unii cercetători au crezut că este vorba despre niște nemți care au locuit cândva pe teritoriul Moldovei. Unul dintre aceștia, în

4. B. P. Hașdeu, *Cetatea Neamțului*, în «Foaia Societății românismului» nr. 7, din octombrie 1870, București, p. 328—330; D. Onciul *Originile Principatelor Române*, București, 1899, p. 83, 93 (cf. *Opere complete*, tomul I, ediția critică adnotată de A. Sacerdoțeanu, București, 1946, p. 286; K. A. Romstorfer, *Schloss Neamtz und einige Klösteranlage in seiner Umgebung*, în «Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums», VII, 1899, p. 12 (și extras, în 1899, p. 9); A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a București, vol. II, p. 219 (Xenopol afirmă că nu nemții din Brașov, ci teutonii din alte regiuni mai apropiate de Cetatea Neamțului au construit această fortăreață); J. Mătasă, *Cetatea Neamțului în «Boabe de grâu»*, anul V, nr. 3 București, 1934, p. 144, Grigore Ionescu, *Relatate asupra istoriei arhitecturii românești*, București, 1954, p. 104; C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, ediția a III-a, București, 1938, p. 387, Idem, în *Istoria Românilor*, București, 1940, partea a II-a p. 519 (în aceste lucrări C. C. Giurescu susține teza conform căreia nu teutonii ar fi construit Cetatea Neamțului, ci sașii din Bistrița); Narcis Crețulescu, *op. cit.*, Lt. I. I. Anastasiu, *Cetatea Neamțului, Bătălia de la Braniște*, Galați, 1893, George Mandrea, *op. cit.*, p. 5—6.

5. *Documentele privind Istoria Românilor*, C. vol. I, p. 256—258, nr. 216.

6. N. Constantinescu, *Date noi în legătură cu Cetatea Neamțului*, SCIV, XI, nr. 1, 1960, p. 86—87.

7. Adam Mickiewicz, *Histoire populaire de la Pologne*, Paris 1867 p. 23—24.

8. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 88.

dorința de a elucida această problemă, susține că numele de «neamț» dat locului și apei de lângă cetate, s-ar datora faptului că râul Ozana ar fi trecut «prin regiunea celor tăcuți, adică printre coloniștii sași care se infiltraseră în Moldova înainte de întemeierea statului și care erau neînțeleși de localnici, deci ca și tăcuți»⁹.

Spre deosebire de opinia de mai sus, suntem de părere că acest toponimic a fost dat de liniștea locurilor care străjuiau argintul mișcător al râului sau molcoma sa unduire. Cuvântul «neamț» provine din slavonul «niemu», care înseamnă mut, ori tăcut, liniștit¹⁰. Deci, acest cuvânt nu trădează existența în timp pe locurile din jurul cetății a vreunui grup uman de origine germană, ci desemnează curgerea lentă a apei Ozana de sub cetate, așa cum Bistrița este termenul slav al râului care curge repede.

Apariția Cetății Neamțului ca punct întărit a avut loc într-un anumit moment al dezvoltării istorice, din nevoi obiective, dictate de dezvoltarea generală economică, politică și militară ale societății și statului feudal moldovenesc. Din păcate, însă, unii autori, pentru a-și susține erorile inițiale, au subestimat posibilitățile poporului român de creație arhitectonică, afirmând că «Cetatea Neamț s-a zidit sub magistrul Cujava și s-a continuat sub Herman de Salza, cu ajutorul dat de către Andrei al II-lea și Bela al IV-lea»¹¹. De aceea, este necesară cea mai mare precauție în analizarea informațiilor din surse de îndoielnice. Adepții unor astfel de teorii teutonice uită că nemții au stat un timp prea scurt pe teritoriul chiar și transilvan ca să aibă timp a face astfel de cetăți ce presupuneau timp și volum imens de muncă. În realitate, asemănările dintre Cetatea Neamțului și cea a Sucevei pun în evidență o tehnică asemănătoare de construcție și un autor local comun, date fiind nevoile strategice și militare asemănătoare care le reclamau. Atunci când a admis colonizarea teutonilor, regele Andrei al II-lea a emis o diplomă în care specifica: «să-și ridice cetăți și orașe din lemn ca să apere regatul împotriva cumanilor». Dar această mențiune nu probează și faptul că acele cetăți ar fi fost construite. Faptul că în diplomă era prevăzută ridicarea unor cetăți de lemn poate arăta nivelul atins pe atunci de tehnica construirii unor astfel de forturi, dar construirea lor din lemn mai trădează și graba cu care Andrei al II-lea voia să-și asigure granițele împotriva cumanilor, așa cum erau denumiți românii de la est și sud de Carpați în documentele vremii. Dar, întrucât astăzi știm că cetatea a fost construită de la început din piatră, aceasta dovedește că nu teutonii au construit-o, dat fiind că la data construirii ei, teutonii fuseseră alungați de mai bine de un secol și jumătate din locurile în care fuseseră colonizați.

Ceea ce i-a indus mai mult în eroare pe cercetătorii care s-au ocupat cu studierea Cetății Neamțului a fost precizarea prin care teutonii puteau să-și construiască acel «castrum munitissimum». Traducând cuvântul «munitissimum» prin expresia «dincolo de munți», cercetătorii au crezut

9. *Ibidem*.

10. I. Minea, N. Grigoraș și ing. Cojoc, *op. cit.*, p. 7.

11. Lt. I. I. Anastasiu, *op. cit.*, p. 13—14.

că este vorba de Cetatea Neamțului. Descoperirile arheologice, ca și studierea unor noi documente, au arătat că acel, «castrum munitissimum» nu este unul și același cu Cetatea Neamțului¹². Adevărul este că «Cetatea Neamțului a fost zidită de domnitorii români, îndată după întemeierea Moldovei. Când afirmăm aceasta, ne putem gândi, pe bună dreptate, la Petru Vodă Mușatin»¹³.

Într-adevăr, prin atributele sale defensive și de supraveghere a principalelor căi de acces spre capitala Moldovei, Cetatea Neamțului face parte dintr-un sistem întreg de cetăți de apărare, menite să stăvilească invaziile străine care ar fi intenționat să ajungă la capitala țării. În acest fel, Cetatea Neamțului avea un rol bine stabilit în strategia domnitorului atât în timp de pace, cât și în timp de război. De aceea, Cetatea Neamțului constituia, ca și cea a Sucevei, un bastion de rezistență în calea invaziei.

Spre deosebire de cetățile moldovenești, prin rolul cărora se marca vizibil puterea domnului față de boierime, cetățile transilvane au reflectat dezvoltarea mai rapidă a feudalismului local, «în sensul puterii mai mari pe care o deținea nobilimea în raport cu puterea centrală»¹⁴. Deci, în timp ce în Transilvania rostul înălțării de castele întărite a fost, în primul rând, consolidarea funcției represive a statului feudal, în Moldova rostul lor a fost de apărare a hotarelor țării. Așa se explică de ce poziția Cetății Neamțului nu a fost aleasă la întâmplare, ci s-au folosit posibilitățile naturale de relief, pe care le oferea zona muntoasă a locurilor. Cetatea Neamțului a fost plasată la răscrucea unor drumuri, pe vârful Timuș din masivul Țifu, ceea ce îi deschidea un vast câmp de observație, iar prin poziția sa era apărată în spate de munți ca de un zid greu de escaladat. Folosind cele două prăpăstii mari, cu care se mărginea, ca și coastele abrupte, înlănțuite de o cărare secretă de acces, Cetatea Neamțului trebuia să fie, practic, inexpugnabilă. Din cele de mai sus, înțelegem că astfel de cetăți, plasate strategic, nu puteau fi zidite de teutoni și din motivul, pe care l-am mai spus, că la data construirii lor în Moldova aceștia erau de mult plecați din locurile date de Andrei al II-lea.

Cel mai vechi document care amintește de Cetatea Neamțului datează din 1395, când Sigismund de Luxemburg, care a fost înfrânt la Ghindăoani de către Ștefan Mușat, a emis un act, localizat în fața Cetății Neamțului. Încă din acel timp cetatea dispunea de toate atributele scopului pentru care a fost construită, cu o putere de apărare care dovedea că avea o oarecare vechime, ea fiind construită în cei 16 ani de domnie ai lui Petru Mușat (1375—1391), când Moldova ajunsese la un înalt prestigiu politic. Împreună cu celelalte forturi moldovene, Cetatea Neamțului nu a constituit un avanpost ungar, ci un fort de apărare împotriva acestora¹⁵.

12. Al. Husar, *Dincolo de ruine...* București 1959, p. 15.

13. Camil Mureșanu, *Cuvânt înainte la Dincolo de ruine...* de Al. Husar, București, 1959, p. 7.

14. I. Minca ș.a., *op. cit.*, p. 16.

15. I. Mușat, *Cetatea Neamțului*, București, 1958, p. 21—22.

UN EDIFICIU SCĂPAT DIN VEDERE

În disputa lor privind originea cetății, istoricii s-au referit, în majoritatea lor, la documente confuze și neconcludente, uitând să ia în considerare factori esențiali ai vieții economice, politice și social-culturale din Moldova evului mediu. Ei n-au observat că în incinta cetății se afla o bisericuță, a cărei existență era incompatibilă cu pretenții teutoni, dat fiind că acel edificiu era de tip bizantin. Dacă ar fi observat-o, ar fi trebuit să dea răspuns și asupra originii ei, ceea ce ar fi condus în mod inevitabil la stabilirea adevăratei origini a Cetății Neamțului. Acei istorici au văzut cetatea de la distanță și au dorit să-și explice enigmaticele ce o înconjurau cât mai simplu și global¹⁶. Acesta este motivul pentru care despre Cetatea Neamțului s-au publicat unele lucrări, în timp ce despre biserică din incinta ei, aproape nu s-a scris nimic. Cei care au încercat, totuși, să facă referiri la acest lăcaș de cult s-au împiedicat de aceeași problemă în datarea lui, ca și în datarea însăși a cetății. De aceea, ei au recurs la presupuneri, ori au repetat spusele unor autori anteriori.

Dar, dacă majoritatea istoricilor nu au văzut această biserică puținii autori care s-au referit la ea au rupt-o de contextul istoric în care a apărut. Pe măsură ce tehnica construcțiilor lua avânt, era firesc să apară tot mai multe edificii religioase din piatră, care, în scurt timp au devenit adevărate monumente ale artei și arhitecturii noastre medievale. Bisericile din această epocă erau pe măsura importanței cetăților de piatră în care au fost amplasate și pe măsura rolului jucat de instituția bisericească în istoria poporului român. Credința românului din evul mediu nu era un răspuns la o problemă de dogmă, ci o formă de manifestare a speranței sale spre mai bine. Inițial ei își construiau edificiile din lemn, dar pe măsură ce se făcea simțită nevoia apărării împotriva năvălirilor hoardelor din afară, au început să și le construiască din piatră. «Numai din secolul al XIV-lea înapoi se găsesc dovezi că au început românii a-și construi și biserici din piatră», afirma un vestit istoric român¹⁷.

Desigur, unii care au încercat să zugrăvească empiric trecutul istoric al poporului nostru au afirmat că meșteșugurile, ca : olăritul, lemnăritul, fierăritul, tehnica construcțiilor, ne-au rămas de la sași iar noi le-am perfecționat¹⁸. A afirma acest lucru, înseamnă să ignori existența nenumăratelor dovezi materiale ale preocupărilor populației din Moldova, care, din cele mai vechi vremuri, se îndeletnicea cu meșteșuguri specifice posibilităților și tradițiilor locale : păstoritul, prelucrarea lemnului, modelarea lutului etc. De aceea, este de prisos să mai spunem că înflorirea civilizației în această parte a țării noastre nu s-a datorat exclusiv importului de meșteșugari. Dimpotrivă, putem spune că această evoluție se înscrie organic în evoluția europeană a statelor medievale, cu asemănări și cu deosebiri specifice în ceea ce privește viața economică și cea spirituală.

16. Prof. I. Lupaș, *Istoria Bisericii Române*, București, 1935, p. 17—18.

17. *Ibidem*, p. 18.

18. N. Crețulescu, *op. cit.*, p. 26—27.

Ca și în apusul Europei, Biserica medievală moldovenească a fost concepută ca o instituție de bază a statului feudal. De aceea, ea a cunoscut o asemănătoare dezvoltare cu Biserica din Occident ca instituție ideologică și de răspândire a elementelor de cultură spirituală. Din această cauză, majoritatea istoricilor din trecut afirmă că «Biserica a fost pe vremuri singura purtătoare a făcliei de cultură. Mănăstirile erau vetre de unde au pornit cele dintâi raze de lumină și de cărturărie românească»¹⁹. Ca pretutindeni în Europa evului mediu, Biserica moldovenească se manifestă pe plan social ca un mijloc de ajutorare a săracilor și bătrânilor²⁰, formă clasică de realizare, deși neîndestulătoare a redistribuirii venitului social. În privința mănăstirilor moldovenești, constatăm, ca și în Occident, imensul rol cultural avut de călugări în copierea de manuscrise, în tipărirea primelor cărți sfinte și în răspândirea în rândurile credincioșilor a sentimentelor de speranță în izbăvirea sufletului dar și a patriei de rele pricinuite de năvălitorii străini²¹. Deci, vedem că atât viața economică, politică și socială, cât și cea spirituală are vădite asemănări cu cea din apusul Europei, ceea ce înseamnă că dacă au fost posibile influențe în viața noastră economică și culturală, ele erau firești, dar sporadice și nu determinate. În acest context istoric a fost posibilă înzestrarea cetății cu biserica, despre a cărei origine și evoluție ne vom ocupa în continuare, ca o contribuție la cunoașterea istoriei Cetății Neamțului în ansamblu.

În ceea ce privește originea bisericii din incinta cetății, istoricii care s-au ocupat cu studierea trecutului acestui lăcaș au preluat integral spusele lui V. A. Urechia, care a afirmat că acea biserică a fost construită de Vasile Lupu. Această teză, însă, vine în contradicție cu cele descoperite de arheologi. Conform cu rezultatele săpăturilor arheologice din anul 1942, s-a stabilit cu precizie faptul că Cetatea Neamțului a fost dotată inițial cu un lăcaș de închinăciune pentru cei care o deserveau²². Acest lucru infirmă fără putere de tăgadă atât ideea originii teutonice a cetății, cât și ctitorirea de către Vasile Lupu a bisericii din incinta cetății.

Din lipsă de izvoare, unii cercetători care s-au ocupat cu studiul istoriei bisericii din Cetatea Neamțului au apelat la o serie de mărturii ale unor călători străini pe teritoriul Moldovei, sursă importantă, dar nu suficientă. Astfel, un document în acest sens îl constituie raportul scris între 19 octombrie 1646 și 20 ianuarie 1647 de către Bandinus, misionar catolic în Moldova, în care se vorbește pentru prima dată despre biserica «Sf. Nicolae» din interiorul Cetății Neamțului.

«Spre apus de acest oraș (Tg. Neamț — *n.n.*) este, pe un vârf de munte, zidită o mănăstire care oferă o formă mai mult de cetate, decât de sihăstrie. Zidul dinspre răsărit este dublu, altul exterior e de 80 de

19. *Istoria Bisericii Române*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1957, p. 5.

20. J. Bienveanu, *Pauvreté, et charité en Anjou aux XI-c et XII-esiècle*, în «*Le Moyen Age*», an I, 1967, p. 5—34, Prof. I. Lupăș, *Op. cit.*, p. 49.

21. *Istoria Bisericii Române*, vol. I, București, 1957, p. 419—420.

22. D. Constantinescu, *Raport asupra săpăturilor din anul 1942 de la Cetatea Neamțului*, în «*Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice* pe 1942, București 1943, p. 171.

picioare, cel din interior de 50 de picioare, lăţimea în multe părţi e de 15 picioare, poarta din afară suspendată dimpreună cu puntea se ridică de la faţa pământului în înălţime de 50 de picioare, un pod cu o înclinaţie oblică are 80 de paşi lungime, 12 m în lăţime, fiind sprijinit pe colonne de piatră de 50 de picioare înalte. Înăuntru zidului al doilea este capela Sf. Nicolae, construită cu o artă deosebită, împodobită cu chipurile strălucitoare de aur al Domnului Christos şi al Maicii sale, ale Sfinţilor apostoli şi ale părinţilor greci»²³.

Din acest document reiese că la mijlocul secolului al XVII-lea cetatea era considerată mănăstire, ceea ce presupune o anumită evoluţie a sa. Deci, transformarea cetăţii în mănăstire trebuie să se fi făcut mai de mult, din moment ce, la data când Bandinus îşi scria raportul, în popor se vorbea despre mănăstire şi nu despre cetate. De aici şi concluzia că şi biserica din cetate trebuia să aibă o anumită vechime. Faptul că Bandinus dă amănunte atât de exacte despre dimensiunile şi detaliile cetăţii şi mănăstirii din incinta ei ne convinge că raportul său este realist, dar mai trezeşte şi bănuiala că această exactitate s-ar datora interesului strategic ce-l stărnea Cetatea Neamţului.

Menţionarea de către Bandinus a celui de-al doilea zid, înăuntru cărui se găsea biserica «Sf. Nicolae», confirmă cunoştinţele noastre despre faptul că Ştefan cel Mare a ridicat zidul exterior de apărare²⁴. Dar, din momente ce Bandinus a fost atât de exact în redarea amănunţelor, nu e posibil ca el să nu fi amintit, dacă ar fi fost cazul, că biserica a fost recent construită aşa cum, desigur, ar fi fost cunoscută la data când a vizitat-o.

Faptul că o menţionează a fi «construită cu o artă deosebită cu chipurile strălucitoare de aur al Domnului Christos şi al Maicii sale, ale sfinţilor apostoli şi ale părinţilor greci», ne dovedeşte că biserica era bogat înzestrată cu cele necesare. De asemenea, decorarea în mod eclatant a bisericilor moldoveneşti ne aminteşte, într-adevăr, de epoca lui Vasile Lupu, dar aceasta nu ne împiedică să precizăm că, şi înaintea lui, bisericile erau frumos împodobite cu icoane de aur, odoare şi accesorii scumpe.

Dar, ceea ce ne îndeamnă să mai facem un pas către adevăr este şi menţiunea lui Bandinus, referitoare la existenţa chipurilor «părinţilor greci» zgrăvite în interiorul acelei biserici. Deşi nu ne spune dacă aceste «chipuri» erau pictate pe zid, constatăm că toate aceste reprezentări, la care s-a referit misionarul papal, sunt şi astăzi grupate pe cele două registre ale catapetesmei ce a supravieţuit bisericii.

Relatarea lui Bandinus despre cetate şi biserică este o constatare a unor lucruri de mult realizate faţă de momentul vizitei. Ion Neculce în «Letopiseţul Ţării Moldovei» se plângea de lipsa izvoarelor documentare privind originea cetăţii, de aceea, el o atribuie domnilor moldoveni, în general, care ar fi ridicat zidurile peste cele vechi ale unui castru roman. Această presupunere a lui Neculce nu poate avea o valoare documentară din lipsa de probe. Dar nu trebuie să uităm că dacă biserica din cetate

23. *Codex Bandinus*, Bucureşti, 1895, p. LXXXIX.

24. N. Constantinescu, *op. cit.*, în SCIV, XI, nr. 1, 1960, p. 401.

ar fi fost construită de Vasile Lupu, nu se putea ca Ion Neculce, care a dat în opera sa atâtea amănunte despre acest domn, să neglijeze tocmai faptul construirii acestei biserici. Cert este că la data la care Neculce își scria opera nu se cunoștea încă nici o însemnare despre cetate și edificiul religios dinăuntru ei.

Au apărut însă, mai târziu, unele scrieri referitoare la biserica din cetate, care au însumat fie o serie de legende ce umblau prin popor despre cetate, fie opiniile eronate ale unor cercetători, preluate de la unul la altul. Conform acestor opinii, locașul de rugăciune din cetate ar fi fost înălțat de Petru Rareș²⁵. Această părere o preluase. N. Crețulescu de la Melchisedec, care a publicat, în lucrarea sa, inscripția următoare : «Această mănăstire o zidi Petru Voievod în anul 7038 (1530) și s-a îngrădit cu zid după moartea lui de doamna lui Elena și cu fiii Ion Iliș Voievod, Ștefan și Constantin în anul 7058» (1550)²⁶.

Melchisedec afirmă în lucrarea sa că această inscripție se află pe un perete al turnului paraclisului «Adormirea Maicii Domnului» de la Secu. Într-adevăr, pe acel perete se află o inscripție, dar nu cea publicată de Melchisedec. Atunci unde se află inscripția atribuită lui Petru Rareș ? Desigur pe la o altă mănăstire. Astăzi știm că ea se află, încă, pe vremea lui Melchisedec la mănăstirea Probota. Deci textul inscripției de pe peretele turnului paraclisului de la mănăstirea Secu este diferit de cel publicat de Melchisedec. În felul acesta suntem în fața unei confuzii datorate fie unei neatenții din partea lui Melchisedec, care o fi încurcat fișele și o fi atribuit mănăstirii Secu inscripția de la Probota, fie nu o fi citit el însuși textul inscripției de la Secu. În orice caz, Melchisedec era convins că textul existent azi la Probota, dar despre care credea că se află la Secu a fost adusă de la biserica «Sf. Nicolae» din cetate și montată pe noul loc. De la această eroare a urmat și aceea că el considera că Petru Rareș ar fi zidit mănăstirea din cetate numai ca să înșele vigilența turcilor. Dacă Melchisedec ar fi citit și publicat inscripția, care se află în realitate la Secu, ar fi constatat că ea nu se referă la Petru Rareș, ci la Vasile Lupu. Chiar dacă a cunoscut-o, greșala a constat în faptul că o atribuia unei alte mănăstiri și nicidecum aceleia din cetate.

În ceea ce privește conținutul inscripției existente azi la mănăstirea Secu, părerile au fost împărțite. Textul original sună astfel :

«Izvolenie(m) c(t) ța i svă pospeașenie(m) S(i) na i săvrășenie(m) S(via) togo D(u)ha Io Vasilie voievod, Bojje(iu) mil(os)tiv(iu) g(ospo)dară zemli Moldovscoi, videavșe dobro(iu) dealo(iu) nie(me)teago grad(ă). V(ă)l(ea)to 7154»²⁷.

Această inscripție este săpată de jur împrejurul stemei Țării Moldovei, ce reprezintă capul de zimbrou cu steaua între coarne și semiluna alături. Traducerea din slavonă a fost prezentată pe alocuri diferit, dar în esență aceeași. Astfel, D. Udișteanu o traduce în felul următor : «Cu vrerea Tatălui și ajutorul fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, Io Vasilie Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei am văzut

25. N. Crețulescu, *op. cit.*, p. 32.

26. P. S. Melchisedec, *Notițe istorice și atheologice*, p. 26.

27. Udișteanu, *Graiul evlaviei străbune*, vol. I, p. 12.

bunăstarea Cetății Neamțului. Văleatul 7154» (1646), ca un alt cercetător²⁸ să o traducă astfel: «...Io Vasilie Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei am îngrijit de buna întocmire a Cetății Neamțului în anul 7154». O a treia traducere a inscripției în discuție arată că Vasile Lupu a «văzut lucrarea bună în Cetatea Neamțului»²⁹.

În aceste variante ale traducerii inscripției de la mănăstirea Secu constatăm că Vasile Voievod «a văzut lucrarea» în bună stare. Dacă ar fi fost vorba despre construirea bisericii «Sf. Nicolae» de către el, în mod sigur ar fi menționat acest lucru înaintea scrierii anului și nu s-ar fi limitat doar să pomenească despre cetate.

Explicând cauzele confuziei lui Melchisedec, am ajuns la concluzia că biserica din Cetatea Neamțului nu este construită de Petru Rareș, deși nu se poate preciza, deocamdată cine a construit-o. Singurul pas spre adevăr este faptul că prin alte formule am ajuns la același rezultat obținut de un alt cercetător, pentru că despre confuzia lui Melchisedec și-a dat seama, la vremea lui, și V.A. Urechia, care argumentează, într-o lucrare a sa, netemeinicia spuselor episcopului de Roman³⁰.

Într-adevăr, presupunerile episcopului Melchisedec s-au bazat pe o simplă confuzie a sa. Dar, rezultatul ulterior, la care a ajuns V.A. Urechia înaintea noastră, se sprijină și el pe un postament gata să se năruie. V.A. Urechia consideră că originea bisericii din Cetatea Neamțului poate fi dedusă dintr-un hrisov dat de Eustratie Dabița Voievod la 6 februarie 1665. S-ar părea că acest hrisov vine să lămurească neînțelegerea privind ctitorul și data ridicării bisericii din Cetatea Neamțului, arătând că domnul, în timpul căruia ar fi fost înălțate zidurile bisericii a fost Vasile Lupu.

Consemnând acest fapt oarecare, ca biserica din cetate să fie dată «sub ascultarea Secului, pentru că și acea sfântă mănăstire este zidită pe locul Cetății Neamțului», hrisovul mai pomenește și faptul că hramul bisericii este «Sf. Nicolae», apoi că e clădită în vremea lui Vasile Lupu, «pre carele el însuși o au ziditu acea s-tă mănăstire din Cetatea Neamțului și însuși Vasilie Vodă au datu acea mănăstire a sa zidită, ca să fie sub ascultarea S-tei mănăstiri din Secu».

Curios însă, că, deși Vasile Lupu nu afirmase în inscripția sa arătată mai sus că ar fi ctitorul mănăstirii, ci doar că ar fi văzut-o în bună stare, hrisovul emis în 1665 și chiar poporul obișnuia să-i atribuie lui această ctitorie. Cu atât mai mult trebuia să întâlnim acest lucru în documentele de la o dată relativ mai apropiată de fosta domnie a lui Vasile Lupu, cu cât el se obișnuise să-și atribuie nu ridicarea, ci înființarea sau repararea mănăstirii din cetate. La data când Dabița Voievod dădea actul de confirmare a unei situații încetățenite, exista, încă în popor, părerea că Vasile Lupu ar fi fost ctitorul acelei mănăstiri, dar nu al bisericii. De aceea, nu ar fi vorba de o greșală așa mare dacă hrisovul lui Dabița Vodă s-ar referi la mănăstire în general și nu la biserica din cetate. Din acest motiv actul dat de Dabița Vodă nu are pentru

28. Radu Popa, *Cetatea Neamțului*, Editura «Meridian», București 1963, p. 25.

29. I. Minea ș.a., *op. cit.*, p. 46—47.

30. V. A. Urechia, *op. cit.*

tema noastră importanță documentară decât pentru faptul că la acea dată cetatea era considerată mănăstire și pentru că întărea stăpânirea Secului asupra mănăstirii din cetate.

Ca să putem descoperi adevărul istoric, ascuns în documentele vremii, trebuie să ținem seama de toate împrejurările care au contribuit la desfășurarea evenimentelor iar practicile și obiceiurile, cu semnificațiile lor de atunci, vor putea să scoată în lumina lor reală faptele pe care le studiem. Tot astfel se poate spune și despre modul în care au fost înțelese documentele provenite de la Vasile Lupu, documente care au condus pe unii să creadă că biserica din cetate este ctitoria lui.

În susținerea tezei sale V. A. Urechia se bazează pe mai multe documente existente și astăzi.

Într-un act din 1652, în care poruncește pârcașilor, clăcarilor, podvodarilor etc., să scutească unele sate, aparținând mănăstirii din cetate, Vasile Lupu întrebuița formula «mănăstirea Domniei mele»³¹.

Un alt document, din 12 ianuarie 1653, care se referă la faptul că Vasile Lupu cumpără o jumătate din moșia din Oglindești, pe care o dă «la sfânta mănăstire din Cetatea Neamțului», ca și actul prin care dăruiește «mănăstirii mele din Cetatea Neamțului»³² poienile Slatina, au îndreptățit pe V. A. Urechia să rămână convins că biserica din cetate a avut ctitor pe Vasile Lupu. Această convingere a fost întărită nu numai de documentele mai sus menționate, care, pentru oricine puteau constitui acte de naștere ale bisericii din cetate, dar și de unele documente provenite de la domnii care i-au urmat lui Vasile Lupu.

Cel mai convingător document pentru A. V. Urechia, susținătorul tezei că Vasile Lupu ar fi construit biserica din Cetatea Neamțului, este hrisovul dat de Eustratie Dabița Voievod la 6 februarie 1665, prin care întărește autoritatea mănăstirii Secu asupra celei din Cetatea Neamțului³³.

Privind mai atent, însă, documentele mai sus menționate, ajungem la concluzia că ele probează contrariul convingerii lui V. A. Urechia. Din documentele emise de cancelariile domnești ale evului mediu românesc, rezultă că domnitorul țării era stăpânul absolut al tuturor bunurilor, în virtutea principiului suveranității medievale. Această autoritate domnească se exercită numai pe timpul domniei unui voievod, urmând ca noul domn să confirme actele de proprietate ale predecesorului. Practica aceasta s-a încetățenit atât de mult în jurisprudența feudală, încât voievozilor li se părea legitim să se considere stăpânii moșiilor și ai mănăstirilor.

În afară de aceasta, există în evul mediu un obicei care detaliază atmosfera epocii. Este vorba de cunoscutul obicei de uzurpare a domniilor. Aceste uzurpări erau extinse și imitate și în alte domenii, cum au fost ctitoriile unor edificii mai importante. În cazul de față nu-l putem bănui pe domn de urmărirea unor avantaje materiale, căci el se îngrijea de înzestrarea bisericilor și mănăstirilor, ca un tribut pe care-l

31. *Ibidem*, p. 7—8.

32. *Ibidem*.

33. Arh. St. București, *Condica Asachi*. mss, 628, tom. I. Iași, 1845, f. 564, v.

plătea acestora pentru sprijinul ce i-l acordau în realizarea politicii sale. Pentru aceasta făcea numeroase donații, iar când posibilitățile i se epuizau, cumpăra proprietăți funciare pentru a le da mănăstirilor³⁴. Am putea spune că între secolele XV—XVII a existat o adevărată competiție între domnitori în construirea de biserici și mănăstiri. Atât de mare era ambiția unor domnitori de a apărea ca întemeietori de biserici și mănăstiri, încât au ajuns să uzurpe chiar și pe vechii ctitori³⁵.

În cazul lui Vasile Lupu ne punem această problemă pentru că știm că el a dat ordin zugravului său ca să radă de pe tabloul votiv al bisericii de la mănăstirea Hlincea capul lui Zitu Tzigala, ginerele lui Petru Șchiopu și ctitor al acelei mănăstiri. După ce a «decapitat» post mortem amintirea vechiului ctitor, Vasile Lupu a dispus să i se zugrăvească chipul său pe umerii vechiului personaj³⁶. Numai că acest «transplant» n-a putut rămâne neobservat și de ochii scrutători ai specialiștilor de mai târziu. Tot Vasile Lupu a fost cel care a dărâmat mănăstirea Putna, în speranța că va găsi în zidurile sale presupuse comori. Ion Neculce spunea că «Vasilie Vodă, aproape de mazilie, au greșit lui Dumnezeu că i s-au întunecat mintea spre lăcomie, de au stricat mănăstirea Putna, gândind că va găsi bani și n-au găsit. Și s-au apucat să o facă de nou iarăși precum au fost și nu i-au ajutat Dumnezeu să o facă. Că au zidit-o numai din temelie din pământ la fereastră și i-au luat Dumnezeu domnia»³⁷.

În acest din urmă caz, Ion Neculce greșeste, pentru că Vasile Lupu nu din lăcomie a scormonit prin molozul dărâmaturilor mănăstirii Putna, ci din nevoia de a-și finanța războaiele pe care le ducea când împotriva lui Matei Basarab, când împotriva lui Gheorghe Ștefan, pretendent la domnie. Sub acest aspect, faptul că obișnuia să numească cetățile și mănăstirile ca fiind «ale domniei mele», nu semnifică decât că el era stăpân de drept, nu și de fapt.

Când Vasile Lupu a poruncit părcălabilor, olăcarilor și podvodariilor, la 17 martie 1652, să scutească «satele mănăstirii Domniei mele din Cetatea Neamțului...» nu înseamnă că el a făcut acea biserică a mănăstirii, ci că în cel mai bun caz putea fi proprietar în virtutea dreptului ce i-l acorda rangul. În sensul acesta glăsuiesc toate documentele epocii, atât în vremea, lui Vasile Lupu cât și după aceea. Astfel se explică de ce și Gheorghe Ghica, domn al Moldovei, întrebuița același limbaj, atunci când întărea mănăstirea din Cetatea Neamțului două sălașe de țigani, spunând că «fost-au dat de Vasilie Vodă un țigan anume Toader Hagi și l-am dat cetății Domniei mele aicea la Suceava și am dat pe Ion Țiganul cetății Neamțul pentru Toader, care țigani au fost drepți domnești și ne-au arătat direse danii și scutire de la Vasilie Vodă»³⁸. Cu alte cuvinte, este vorba de un schimb de țigani pe care Gheorghe Ghica îl face între Cetatea Sucevei și Cetatea Neamțului. Cu acest prilej se

34. V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 7—9.

35. D. Constantinescu, *Ctitorii Mănăstirii Râduceanu*, Iasi 1942, p. 3.

36. Vezi pictura de la biserică amintită.

37. I. Necula, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, ESPLA 1955, p. 11.

38. V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 9.

spune că Vasilie Vodă a dăruit Cetății Neamțului un țigan, anume pe Toader Hagi, pe care Gheorghe Ghica îl dă «Cetății domniei mele aicea la Suceava», aducând în locul lui Toader pe țiganul Ion, ca provenit și el din danie domnească. Dar, ceea ce trebuie reținut este faptul că și Gheorghe Ghica întrebuițează aceeași formulă «a domniei mele», cu toate că nu el a zidit cetatea Sucevei. Și de aici decurge adevărul incontestabil că Vasile Lupu era cel mult un restaurator al bisericii din cetate și e foarte posibil ca el să o fi transformat în mănăstire, dar nicidecum nu a fost ctitorul acelei biserici.

În sprijinul acestei aserțiuni, venim cu argumente și de alt ordin. Se știe că în timpul lui Vasile Lupu, căruia i se atribuisese ctitoria bisericii «Sf. Nicolae» din Cetatea Neamțului, arta religioasă din Moldova ajunsese la o înflorire maximă, iar în cadrul ornamentațiilor bisericilor își găsiseră locul influențe din cele mai diferite. Or, epoca lui Vasile Lupu este prea evoluată ca să nu presupunem antecedente și experiență anterioară în practica ridicării de edificii religioase. În acest caz se impune a cerceta arhitectura din secolul al XV-lea și al XVI-lea, unde și-au găsit rădăcinile arhitectura bisericească a secolului al XVII-lea.

Se știe că evoluția arhitecturii bisericești din Moldova a reflectat istoria acestei țări. După formarea statului feudal independent Moldova, avem de-a face cu închegarea formelor tipice ale bisericilor. În timpul lui Ștefan cel Mare stilul moldovenesc își capătă formele definitive, sobre, logice și solide. Aceste trăsături reflectau puterea statului de curând centralizat. Dar, iarăși, nu trebuie să se uite că Moldova, spre deosebire de alte țări, s-a aflat la confluența unor civilizații deosebite una de alta³⁹. Din acest motiv putem afirma că pictura și arhitectura moldovenească au suferit unele influențe, dar ele au fost întotdeauna adaptate la arta locală, grație bunului simț artistic al constructorilor și pictorilor moldoveni, dând prin aceasta la iveală vestitul stil moldovenesc.

În schimb, despre biserica din Cetatea Neamțului nu se poate spune că a respectat toate regulile arhitectonice bisericești medievale, întrucât ea trebuia să fie adaptată la condițiile concrete pe care le prezenta cetatea, care avea destinație exclusiv militară. Spațiul unde putea fi situată biserica era foarte limitat, edificiul având o destinație de utilitate locală, pentru un număr restrâns de credincioși. Din acest motiv însuși Bandinus o numea capelă.

În ceea ce privește materialul de construcție al cetății și cel întrebuițat la zidirea bisericilor lui Ștefan cel Mare, constatăm o semnificativă asemănare. Aceasta ne conduce la concluzia că biserica din incinta cetății nu a fost construită în timpul lui Vasile Lupu, ci în timpul îndelungatei domnii a lui Ștefan cel Mare (1457—1504). Astfel, în dărâmăturile cetății s-au descoperit: gresia cenușie tare și modelată⁴⁰, iar cărămida era aparentă sau smălțuită. Mortarul era făcut din var hidraulic, amestecat cu cărămidă pisată, pardoseala era din lespezi de piatră⁴¹. Nu lipseau nici nisipul, prundișul sau cărbunii de copac. Tot cu prilejul

39. Gh. Balș, *op. cit.*, p. 14.

40. *Ibidem*, p. 238.

41. *Ibidem* p. 240.

săpăturilor arheologice efectuate în acel loc, s-au mai constatat numeroase resturi ornamentale gotice sau bumbi din ceramică smălțuită, discuri colorate⁴², a căror întrebuițare o găsim la bisericile din timpul lui Ștefan cel Mare, cel mai adesea sub cornișe. Astfel, constatăm că de la începuturile arhitecturii religioase din Moldova au existat două influențe de căpctenie care s-au interferat și aplicat în mod original la condițiile țării noastre. Este vorba de influența bizantină, venită prin Serbia și de cea gotică, venită prin Polonia și Ungaria⁴³.

Dacă în timpul lui Ștefan cel Mare bisericile moldovenești păstrau, în general, o ținută cu linii interioare și exterioare aproximativ asemănătoare, în secolul al XVII-lea începe să apară o diversitate mult mai mare de stiluri bisericești. De data aceasta caracteristicile noi care apar în stilul arhitectonic nu provin fiecare dintr-o sursă distinctă și clară. Elementele arhitectonice se îngemănează între ele și se întrepătrund cu altele, dând naștere unor noi trăsături arhitectonice⁴⁴. Astfel, în secolul al XVII-lea se face simțită în Moldova influența munteană, prin împărțirea fațadei în două registre printr-un brâu, iar din cauza lipsei pandantivelor turlele sunt mai groase decât cele din timpul lui Ștefan cel Mare.

Or, judecând după resturile bisericii din cetate, descoperite odată cu săpăturile arheologice din anul 1942, nu putem atribui secolului al XVI-lea sau al XVII-lea această construcție, întrucât elemente ca : formă, lipsa picturilor pe fațadă, trădează proveniența mai veche a acestui edificiu.

Ca să putem răspunde, totuși, întrebării firești ce se naște asupra datei de construire a bisericii trebuie să facem apel și la alte elemente, descoperite pe cale arheologică.

Mai întâi împreună cu Ilie Minea, apoi singur, prof. Dumitru Constantinescu a condus lucrările echipei de săpători, depunând eforturi și pricepere la consolidarea și conservarea elementelor arhitectonice care au supraviețuit vitregiei timpurilor. Din nefericire, cu toată munca depusă, multe porțiuni din zidurile camerelor interioare s-au prăbușit chiar în timpul lucrărilor de săpare, lipsindu-ne pe noi de posibilitatea de a ne face o imagine mai clară despre forma și numărul încăperilor, cu destinația lor în cetate. Totuși, putem spune că din analiza materialelor găsite în timpul săpăturilor, o parte din ele expuse la muzeul din Tg. Neamț, se pot trage unele concluzii care să susțină aserțiunea noastră privind originea bisericii ca fiind anterioară lui Vasile Lupu. În acest scop, putem menționa existența unei pietre de mormânt, a cărei fragmentare în patru bucăți se vede că s-a datorat unei prăbușiri⁴⁵. Pe bucățile dispartate ale acestei pietre, erau evidente urme de mortar. Aceasta înseamnă că fragmentele de piatră fuseseră întrebuițate ca material de zidărie la o dată ulterioară fragmentării pietrei de mormânt. Trebuie să ținem cont că piatra nu putea să cadă de la înălțimea eta-

42. D. Constantinescu, Campania de săpături din anul 1940, p. 125.

43. Alexandru Lapedatu. Cuvânt de răspuns la adresa lui Gh. Balș în «Începuturile arhitecturii bisericești din Moldova», București, 1925, p. 15.

44. Gh. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din secolele XVII și XVIII*, București, 1933, p. 7.

45. D. Constantinescu, *op. cit.*, p. 146—147.

jului la care se afla situată biserica decât cu prilejul unei deteriorări premeditate. Cum însă, noi știm că prima încercare de dărâmare a cetății a avut loc în vremea lui Alexandru Lăpușneanu, aceasta înseamnă că piatra sculptată, dar fragmentată, fusese întrebuințată ca material de zidărie de către Vasile Lupu după ce Lăpușneanu contribuise la distrugerea ei. Desigur, Vasile Vodă, care a fost primul restaurator al cetății⁴⁶, s-a crezut îndreptățit să se considere ctitor al mănăstirii din cetate după astfel de reparații efectuate. Dar, această mărturie, a unui element decorativ, deși utilă, este insuficientă ca să conchidem că biserica cetății nu a fost făcută de Vasile Lupu. De aceea, considerăm ca o dovadă incontestabilă a existenței bisericii, înainte de domnitorul Vasile Lupu inscripția care s-a găsit tot cu prilejul săpăturilor arheologice din anul 1942.

Astfel, la 25 septembrie 1942 a fost descoperită jumătatea de sus a bisericii din cetate, pe absida căreia era scris în litere cirilice anul 7140(1632). Această descoperire prezintă o însemnătate excepțională, pentru că vine să confirme ipotezele noastre privitoare la «ctitoria» lui Vasile Lupu. Inscripția de mai sus dovedește că lăcașul de rugăciune era în stare bună, înainte de venirea lui Vasile Lupu la domnie, pentru că altfel nu ar fi fost posibilă scrierea pe zidul tencuit. Dar în orice stare ar fi fost biserica la acea dată, această scriere dovedește că edificiul a fost ridicat cu mult înaintea lui Vasile Lupu. De aici imposibilitatea pentru Vasile Lupu să construiască acel edificiu religios, pentru că cetatea, fiind un fort militar puternic întărit, și o temporară reședință domnească, el nu avea acces acolo înainte de a fi domn.

De asemenea, iarăși nu se poate admite anul 1632 ca an al construirii acelei biserici, pentru că știut este că astfel de construcții se făceau pe indelete, încetineala ce s-ar fi putut datora și locului accidentat în care se află cetatea. De aceea, în mod sigur inscripția destăinuie o reparare și nu construirea acelei biserici. Afirmăm acest lucru și pentru că, de obicei, mențiuni de acest fel nu se fac în grabă, ci cu meșteșug și migală, potrivit cu importanța lucrării terminate. Dar, scrisul găsit pe jumătatea de sus a absidei a însemnat că restauratorul și-a terminat lucrarea la acea dată, când vreun călugăr a scris anul 1632 pe perete.

Totuși, constatarea noastră ne pune în fața unui mare semn de întrebare: dacă nu Vasile Lupu, atunci cine a ridicat acea biserică? Într-adevăr, cu toate argumentele noastre de ordin arheologic, menționate mai sus, am fi ajuns la un impas de netrecut în cercetarea noastră dacă nu s-ar fi descoperit la timp o parte din vechiul mobilier al bisericii din Cetatea Neamțului. Este vorba de catapeteasma acestei biserici care se află în prezent la muzeul din mănăstirea Neamț, după ce împodobise mulți ani biserica «Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul» din Vânători, un sat aflat în imediata apropiere a cetății. Acest element de mobilier bisericesc, care a supraviețuit și ne ajută să datăm aproape cu exactitate construcția bisericii din Cetatea Neamțului, dădea un plus de strălucire (despre care a scris și Bandinus) și îmbogățea ansamblul

⁴⁶ Ibidem. *Cetatea Neamțului*, București 1958, p. 37—41.

sculptural al interiorului. În penumbra tipică tuturor bisericilor bizantine, cu atmosfera specifică de mister, catapeteasma ocupă un loc central și foarte important al bisericii. De aceea, ea impresiona pe credincioși cu atât mai mult cu cât pictura icoanelor era mai artistic realizată și mai bine pusă în valoare de luminile aurii ale lumânărilor, care scoteau în evidență chipurile sfinților. Această catapeteasmă a fost pictată în stil bizantin, în care se urmărea monumentalitatea personajelor, simplificarea trăsăturilor și ascetizarea figurilor. Desigur, era bogat reprezentat momentul pătimirii lui Iisus Hristos. Din palmele sale se prelingea sângele, cu o prospețime aidoma celui real. Pe marginea de sus a catapetesmei se afla o întreagă broderie de mici ocnite, împodobite cu «părinții greci», dedesubtul căreia sunt aliniați, în diverse poziții și atitudini sfinții apostoli.

Sub acest registru, în care predomină tendințele liniare verticale, sigure și sobre, se află cel de-al doilea rând de reprezentări: mai degajate, tihnite și eliberate de severitatea înțeleaptă a celor doisprezece apostoli.

În acest registru, predominante sunt portretele Maicii Domnului cu pruncul în brațe și cel al Mântuitorului Hristos, icoane împărătești, dispuse de o parte și de alta a ușilor împărătești, a căror margine superioară formează, la jumătatea registrului, conturul unui arc, pe axul căruia se află triunghiul ce incadrează ochiul lui Dumnezeu.

Cel de-al treilea registru, care ar fi trebuit să reprezinte «praznicile împărătești», probabil că a fost distrus de-a lungul vremii, dar nu ne îndoiim că a existat.

Întregul ansamblu excelează prin bogăția stilistică, prin atitudinea voluntară a sfinților pictați destul de realist pentru acea vreme și prin luminozitatea și optimismul degajat de această operă de artă.

Amintindu-ne de raportul lui Bandinus, observăm că tocmai personajele de mai sus, existente și astăzi pe catapeteasmă, sunt invocate de misionar și nu altele.

Dacă acest călător din secolul al XVII-lea ar fi avut curiozitatea să cerceteze mai de aproape și în amănunte opera de artă, a cărei vechime nu o bănuia, ar fi descoperit un lucru ce l-ar fi menționat cu siguranță în raportul său și ar fi făcut, prin aceasta, un mare serviciu istoric acestui monument de arhitectură. Ceea ce ar fi văzut el răspunde tuturor întrebărilor care s-au pus în legătură cu datarea bisericii din Cetatea Neamțului. Este vorba de icoana împărătească a lui Iisus Hristos, din cel de al doilea registru, pe spatele căreia se află, dăltuită, data execuției catapetesmei: anul 7000 (1492). Întrucât această catapeteasmă a aparținut bisericii din Cetatea Neamțului, așa cum vom dovedi mai jos, înseamnă că și biserica nu putea fi mai recentă.

Că această mărturie istorică aparține fostei biserici din Cetatea Neamțului ne-o dovedesc mai mulți factori:

În primul rând dimensiunile ei (6, 67 m), care se potrivesc cu cele ale locului unde era plasată biserica (6, 70 m).

În al doilea rând, tehnica picturii ne dezvăluie epoca lui Ștefan cel Mare. Icoana cu inscripția e făcută din lemn de paltin, pe reversul

căreia se află două stîngii paralele, îngropate în carnea lemnului, spre a o feri de îndoire și scorojire. Pe fața icoanei se află un strat subțire de gips stucat, peste care s-a aplicat o matriță, care a imprimat florile stilizate, fond ornamental al icoanei. Peste acest gips s-au dat două rînduri de grund, unul cenușiu și altul de culoare roșie-portocalie, pe care s-a pictat. Caracterele literelor alungite, de pe fața icoanei, trădează, de asemenea, secolul al XV-lea, cu influența sa bizantină iar sfinții, în pioasa lor atitudine și în ipostaze caracteristice, ca și grația feciorelnică a Maicii Domnului, trădează influența Renașterii, ce s-a făcut simțită și în Moldova acelor vremi.

În al treilea rînd, se știe că din lipsă de bani, unele biserici își procurau mobilierul necesar de la alte lăcașuri de rugăciune. Or, în condițiile în care Cetatea Neamțului a fost distrusă la începutul secolului al XVIII-lea, era și firesc ca egumenul și călugării din cetate să se îngrijească, la acea vreme, de adăpostirea odoarelor și a lucrurilor de preț din biserica sortită distrugerii, mutând catapeteasma în satul cel mai apropiat.

În al patrulea rînd, și ultimul, trebuie să ținem cont că între 1476—1492 Cetatea Neamțului a fost înconjurată de un nou zid de apărare⁴⁷, cu caracteristici îmbunătățite, dată când Ștefan cel Mare ar fi putut înzestra cetatea cu un locaș de cult proteguit. În acest fel se explică existența acelei inscripții, menționând anul 7.000 (1492).

Chiar dacă am judeca proveniența catapetesmei numai după dimensiuni, tot ar fi suficient să ajungem la concluzia că ea întrunește principala condiție, de a se potrivi dimensiunilor bisericii din cetate. Se știe că în vremea lui Ștefan cel Mare dimensiunile bisericilor au reflectat, în general, perioada de tranziție dintre stilurile bizantin și gotic. Dar, indiferent de stilul care și-a exercitat influența asupra bisericilor moldovenești, proporțiile acestor edificii sunt reușite, elementele constitutive fiind armonizate. De aceea, și din acest punct de vedere biserica din cetate îl atestă drept ctitor pe Ștefan cel Mare.

Din nefericire, restul mobilierului din biserică ne este necunoscut, cu mici excepții. Dacă cele mai vechi catapetesme cunoscute sunt din secolele XV și XVI, împodobite liniștit, cele din secolele XVII și XVIII sunt inundate de bogăția frunzișurilor sculptate, detalii poleite cu aur și argint, peisajul fiind constituit din fructe, păsări, flori, toate viu colorate în roșu, verde sau albastru⁴⁸.

Adept al originii populare a artei sculpturale în lemn, Nicolae Iorga era împotriva datării unui obiect de artă după motivele vegetale înfățișate, pentru că ele puteau fi ori anterioare momentului executării lor, ori puteau proveni dintr-o țară străină ctitorului însuși⁴⁹. Cu toate acestea, în secolul al XVII-lea, o expresie a competiției de etalare a strălucirii domnului, în concepția căruia bogăția însemna puterea, o repre-

47. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 401.

48. Gh. Balș, *op. cit.*, p. 533.

49. N. Iorga, *Sculptura în lemn românească*, București, 1937, în «Memoriile Secțiunii Istorice», seria a III-a, tom XVII, p. 3.

zintă domnia lui Vasile Lupu, căruia i-au plăcut decorări cu obiecte de mobilier polcite înzorzonat, pentru a da impresia de bogăție și fast⁵⁰.

Aceste constatări ne-au convins că biserica din cetate a fost construită de Ștefan cel Mare în perioada în care a adăugat cel de-al doilea zid de apărare sau în cel mai rău caz, cu acea ocazie a dotat o biserică, existentă deja, cu mobilierul a cărui inscripție a rămas pe spațele unei icoane de pe catapeteasmă. De aceea, până la descoperirea altor mărturii documentare, rămânem la convingerea că Vasile Lupu și-a atribuit lăcașul drept ctitorie, nu pentru că l-ar fi ridicat, ci pentru că l-a transformat în mănăstire.

BISERICA ALĂTURI DE OȘTENII ȚĂRII

Ivită din neguri de legendă, așa cum își arată muntele fruntea printre valuri de nori, Cetatea Neamțului înainta prin veacuri ca o corabie printre valuri. Ea a supraviețuit vitregiilor istoriei secole de-a rândul datorită cărmacilor viteji pe care i-a avut. Atunci când brațul înarmat ostenea, intra în joc istețimea celor chemați s-o apere. Mulți dușmani s-au încumetat s-o atace, dar, înainte de a ajunge sus, sub zidurile ei, și-au presărat oasele pe coastele muntelui ori s-au rostogolit la vale, urmăriți de stoluri de săgeți, iuți ca niște albine ucigătoare. Din această cauză, românii vedeau în cetate garanția independenței lor, chiar și atunci când domnii, în dorința de a o păstra intactă, au pretins că este mănăstire. Nucleul acestei «mănăstiri» era, formal, biserița pe care istoricii nici n-au observat-o, decât în ultimul deceniu al secolului trecut. Acea bisericuță era, deci, un pretext pentru ca turcii să creadă că fortul de pe munte este o mănăstire. De aceea, este util să evocăm unele amănunte despre acest lăcaș de cult, pentru satisfacerea unor exigențe istorice.

Despre locul în care era amplasată biserica din Cetatea Neamțului, Bandinus, misionarul papal, ne spune că era construită «în interiorul zidului al doilea»⁵¹, dar unii cercetători au localizat-o adesea diferit și vag.

În toate scrierile de până acum apare, ca loc al bisericii, etajul întâi al cetății, unde se găsea și locuința domnitorului. Unii autori⁵² localizează biserica «în turnul dinspre nord», alții⁵³, însă, «în turnul de sud».

Săpăturile arheologice din anul 1942 au găsit, într-adevăr, biserica situată la etaj, la care se ajungea urcând niște trepte dinspre vest. Absida era îndreptată spre răsărit⁵⁴. Sub edificiu, se afla o încăpere tainică, pe care săpăturile arheologice din 1942 au dovedit-o a fi destinată fabricării de monede false.

Înălțimea bisericii nu întrecea pe aceea a zidurilor exterioare, pentru a nu fi reperată de artileria inamică. În aceste condiții nu poate fi vorba de existența turlei. Formatul nu era treflat, biserica compunân-

50. Gh. Balș, *op. cit.*, p. 593.

51. Codex *Bandinus*, București, 1805 p. LXXXIX.

52. George Mandrea, *op. cit.*, p. 10.

53. Al. Husar, *op. cit.*, p. 99.

54. D. Constantinescu, *op. cit.*, p. 171.

du-se dintr-o singură încăpere, în formă de navă, iar la capătul dinspre răsărit se afla absida, a cărei lățime era de 6,70 m. Pe peretele absidei, în axul longitudinal al bisericii, se afla o ferestruică sub formă de crenel, alături de care s-a descoperit inscripția grafitată, desemnând anul 1632.

Puține au fost cetățile medievale în care să nu fi existat câte un astfel de lăcaș. Astfel de biserici intrau în dotarea obligatorie a cetăților, așa cum oștenii erau obligați să poarte tolba cu săgeți. Pe de altă parte, prezența acestor biserici în forturile întărite răspundea în plan ideologic și sufletec unor nevoi fundamentale ale apărătorilor lor, care vedeau în apărarea credinței și a instituției bisericesti, drept apărarea ființei neamului românesc. Iar faptul că mănăstirile erau, adeseori, atacate explică de ce erau întărite cu ziduri puternice, cu bastioane crenelate, înconjurate de șanțuri adânci și palisade de jur-împrejurul incintei. Aceste măsuri curente de apărare a lăcașurilor de cult marchează permanenta stare de război în care se afla țara fie cu turcii, fie cu polonii, ungurii sau cazacii, la fel de prădalnici. Aceste pericole au sugerat unor domnitori ideea ca să deghizeze înfățișarea militărească a Cetății Neamțului cu aceea călugărească, pentru a îndepărta suspiciunile turcilor. Dar în afară de denumire, cetatea nu și-a schimbat nimic din funcțiile sale militare. Dimpotrivă, Cetatea Neamțului se transforma, în situații de război, într-un loc de refugiu și adăpost al înaltelor personalități civile și eclesiastice⁵⁵. În astfel de momente mănăstirea își recăpăta funcțiile inițiale militare și scotea armele pentru a-l respinge pe dușman. Atunci Cetatea Neamțului redevenea vechiul și temutul fort, în care oștenii puneau mâna pe arme și ripostau crunt împotriva ascizilor.

După încetarea ostilităților, cetatea redevenea mănăstire, în care, în afară de slujbe religioase, se prestau unele activități de ordin cultural. Această nouă funcție a Cetății Neamțului era în consens cu înflorirea continuă a culturii în statul feudal Moldova. Într-adevăr, epoca lui Vasile Lupu a fost o epocă a continuării renașterii culturale a Țării Moldovei. Ea a coincis cu venirea grecilor în mănăstirile românești din secolul al XVII-lea. Sosirea lor în Moldova a fost favorizată de închinările unor mănăstiri Muntelui Athos. Această năvală a grecilor în Țările Române s-a datorat și persecuțiilor otomane, dar și faptului că domnitorul le promitea numeroase privilegii. Deși, în general, au avut un rol negativ, nu putem ignora influența pozitivă pe care au avut-o asupra evoluției culturii românești, prin faptul că au stimulat scrierea și tipărirea primelor cărți. Din acest motiv, epocii lui Vasile Lupu i se datorește apariția primelor școli și tipografii, colegii teologice în Moldova.

Pe fondul acestei realități și în cadrul mișcării culturale cu un areal mai mare, trebuie să ne gândim la faptul că Vasile Lupu a acordat o atenție corespunzătoare și bisericii din cetate, aceasta decurgând din importanța pe care o avea pentru el cetatea însăși. De aceea, ne apare firească o eventuală reparație făcută atât bisericii, cât și Cetății Neamțului, în urma stricăciunilor pricinuite de Alexandru Lăpușteanu. Abia

55. V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 12.

de acum încolo ni se dezvăluie cauza pentru care documentele îl arată pe domnul moldovean drept ctitor al mănăstirii și nu al bisericii.

Intr-adevăr, Vasile Lupu a transformat în mănăstire acea biserică din interiorul cetății, pentru că acest lucru i-a fost mai ușor de făcut decât să ridice de la început o mănăstire cu ziduri de apărare, dar mai ales pentru a rezista pretențiilor turcilor de a o dărâma. Cu această ocazie, conform obiceiului medieval, Vasile Lupu a dotat mănăstirea cu moșiile pe care le avea la îndemână, iar în lipsa lor, cu acelea pe care le cumpăra. Din clipa în care a transformat biserica în mănăstire, pentru a-i face pe turci să creadă că cetatea nu-i un loc întărit de luptă, Vasile Lupu s-a considerat legitimul ctitor al acestei mănăstiri, adoptând în toate actele formula «mănăstirea domniei domniei mele». De atunci noua mănăstire a deținut un loc de seamă printre cetățile Moldovei, astfel că nu întâmplător Ștefăniță, fiul lui Vasile Lupu, s-a refugiat în anul 1661 din calea lui Constantin Șerban, domnul Țării Românești, în Cetatea Neamțului, pe care o considera mănăstire înființată de tatăl său. Cu acel prilej s-au adăpostit în cetate, alături de domn, și mitropolitul Sava, și episcopul de Huși, Serafim, și egumenii de la Trei Ierarhi, Golia, Sf. Sava, Galata din Iași etc.⁵⁶.

Spre deosebire de alte mănăstiri, aceea din cetate adăpostea doar personalitățile de seamă ale Moldovei, dat fiind situația ei specială. Pentru aceasta, biserica din cetate a fost dotată cu numeroase moșii, așa cum o dovedesc documentele epocii. De multe ori Vasile Lupu, din lipsa unor moșii care să aparțină domniei, era nevoit să cumpere unele proprietăți, cu scopul de a le dărui mănăstirii din cetate. Astfel se explică de ce domnul moldovean a cumpărat în anul 1651 cu suma de 150 de unghii ungurești, de la boierul Gheorghe Roșca, biv vistiernic și de la fiul acestuia, «Leca, nepot Mihăilescului», o jumătate de sat din Oglindești, «cu vecini și cu tot venitul»⁵⁷. Cealaltă jumătate a satului a cumpărat-o domnitorul Moldovei abia la 12 ianuarie 1653 de la «Văidanița cu feciorul său Ursul», pentru o sumă egală, de 150 de unghii ungurești⁵⁸. Și această jumătate de sat a fost dăruită mănăstirii din Cetate.

Alături de aceste proprietăți au mai fost dăruite și altele așa cum probează uricul dat de Vasile Lupu tot la 12 ianuarie 1653, în care se spune că «au miluit sfânta sa rugă mănăstirea din Cetatea Neamțului cu niște poeni, anume a Slatinei cu tot timușul care acele poeni le-au luat domnia sa de la Târgul Neamțului»⁵⁹.

Cu patru zile înainte de a dărui aceste proprietăți, Vasile Lupu mai cumpărase de la egumenul Daniil de la mănăstirea Râșca patru fălci de vie în Cotnari din dealul Mândrului, vie pe care domnul a dăruit-o la 8 ianuarie 1653 mănăstirii din cetate⁶⁰.

56. Arh. St. București, *Condica Asachi*, mss. 628, f. 551.

57. V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 12; Gr. Musceleanu, *op. cit.*, p. 7.

58. *Ibidem*, fila 551 v.; Academia Română pach. 35/CLXXV; V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 8.

59. Arh. St. București, *Condica Asachi*, fila 552, c.: V. A. Urechia *op. cit.*, p. 7—8.

60. Arh. St. București, *Condica Asachi*, fila 561, v. — 552.

Pe măsură ce se îmbogățea, Cetatea Neamțului prindea poftă de tot mai multe averi. De la înălțimea muntelui pe care o suise destinul, ea privea de jur-împrejur și căuta moșii pe care să și le însușească. Una din rivalele sale era mănăstirea Secu, un alt așezământ religios puternic susținut de domnitor. La un moment dat, mănăstirea Secu avea chiar prerogative de conducere față de Cetatea Neamțului. Așa se explică de ce Ștefăniță Lupu întărea în anul 1660 printr-un ispisoc poiana Slatina, cu tot timușul, *nu* mănăstirii din cetate, ci mănăstirii Secu⁶¹, ca mai târziu Antonie Ruset să emită și el un ispisoc de întărire în 1676 «sfintei mănăstiri din cetate pre poiana Slatinei cu tot timușul»⁶².

Din aceste documente, precum și din multe altele, deducem că între cele două mănăstiri nu existau relații de pașnică conviețuire. Dornice de a-și mări avuțiile, fiecare din aceste mănăstiri căuta să capete un rol de hegemon.

O altă proprietate dobândită de mănăstirea din cetate a fost menționată într-un document emis de cancelaria domnească a lui Gheorghe Ștefan, din care rezultă că Vasile Lupu a cumpărat satul Mănești de la Iordache, fost vistiernic⁶³.

Domeniile mănăstirii din Cetatea Neamțului se întinseseră atât de mult, încât însăși mănăstirea Secu era menționată într-un document emis de Dabija Vodă la 6 februarie 1665 că e construită pe locul Cetății Neamțului⁶⁴. Această mențiune a fost suficientă călugărilor mănăstirii Secu pentru a o invoca drept motiv și argument atunci când și-au formulat pretenția de hegemonie asupra mănăstirii din cetate, în timp ce aceasta căuta să se sustragă autorității Secului. Pe de altă parte, mănăstirea Secu dorea să capete dreptul de a numi egumeni în mănăstirea din cetate, pentru ca astfel să-i fie mai ușor a-i controla veniturile.

Lupta dintre cele două mănăstiri pentru supremație are, deci, ca mobil, bunurile materiale cu care erau înzestrate, aspect pe care-l întâlnim și în relațiile dintre mănăstirea Secu și mănăstirea Aagapia, căreia Secu voia să-i smulgă unele proprietăți.

Din acest motiv egumenul și soborul mănăstirii Agapia s-au văzut nevoiți a se plânge însuși domnitorului Ieremia Movilă, care a judecat în 1605 pricina dintre cele două mănăstiri, delimitându-le hotarele⁶⁵.

Eșuând în încercarea lor de a-și extinde autoritatea asupra Agapiei, călugării Secului au încercat, de data aceasta pe baza unui temei «legal», să supună mănăstirea din cetate. Că au reușit, se observă din conținutul documentelor analizate deja, prin care se dăruiau la 12 ianuarie 1653 mănăstirii din cetate poienile Slatina, cu tot timușul, ca

61. *Ibidem*, fila 552 v.

62. *Ibidem*, fila 552.

63. Acad. Rom. documentul din 14 ianuarie, pach 36/CLXXV.

64. Arh. St. București *Condica Asachi*, mss. 628, fila 564.

65. *Ibidem*, fila 541—541 v și fila 618.

în 1660 Ștefăniță Lupu să facă întărirea acestei dării nu mănăstirii din cetate, ci celei de la Secu.

Uneori, cele două mănăstiri apar în documente cu puteri egale, constituind împreună parte distinctă în diverse negocieri. Așa se explică de ce Constantin vel-postelnic, cu jupâneasa sa Safta, au făcut în anul 1680 schimb cu părintele Ioan, egumenul mănăstirii Secu și cu Partenie, egumenul mănăstirii din cetate, dându-le acestor mănăstiri «un sat întreg, anume Răucești, în ținutul Neamțului, pe apa Săratei, cu curți și cu toții vecinii și locuri de mori în Sărata și cu locuri de prisăci și cu fânațu». La aceasta s-au mai adăugat încă 200 de stupi, fapt pentru care Postelnicul Constantin a primit din partea celor două mănăstiri «un sat întreg al mănăstirii anume Brăteni pre apa Sirețealului, în ținutul Sucevei cu curți și cu vecini și cu locuri de moară»⁶⁶.

Cu cât se adâncea această conlucrare între cele două mănăstiri, cu atât era mai greu de desfăcut. În cazul că mănăstirea din cetate ar fi dorit să se separe de Secu, ar fi survenit inevitabile conflicte între ele. De aceea, ele erau nevoite să continue a colabora și economic una cu cealaltă. Dar gradul de aderență una la alta nu era mereu același, pentru că în timp ce Secul voia să-și permanentizeze supremația asupra mănăstirii din cetate, aceasta folosea orice prilej pentru a-și revendica libertatea de acțiune.

Totuși, mănăstirea Secu a reușit să-și impună în cele din urmă voința asupra celei din cetate, intrucât apare alături de aceasta mai în toate documentele. Un exemplu grăitor îl constituie scrisoarea formulată în numele soborului mănăstirii Secu și a celei din cetate, a târgoveților și a altor megieși, prin care cer sprijinul domnului împotriva unor caimacami, ce revendicau satul Vasileuți, proprietatea celor două mănăstiri. Din conținutul acestui document, se observă întinderea proprietăților mănăstirii din Cetatea Neamțului la data de 7 mai 1691, dar incompletă intrucât sunt amintite numai proprietățile revendicate de caimacami. «Deci noi așa știm să mărturisim cu sufletele noastre cum satul Vasileuți, de sub cetate sunt danie de la răposatul Vasilie vv. și niște poiani care sunt în dosul cetății, anume Slatina cu tot timușul ce sunt luate din locul Târgului. Așijderea au mai dat Vasilie v.v. satul Mănești din gios de Niamțu, ce au cumpărat de la Iordache vistiernicul. Și au mai dat Vasile v.v. satul Oglindești ce sunt în dosul cetății, ce au fostu cumpărat giuătate de sat de la Roșca vistiernicul, iar giuătate de sat de la Văidianul. Iară satul Reucești au făcut călugării schimbătură cu Constantin postelnicul. Au dat călugării satul Brăteni pre apa Sirețealului și au luat pre Reucești și hotarele acestor sate ce sunt scrise mai sus... Iară satul Cosmești știm că l-au cumpărat Ștefan voievod de la Roșca vistiernicul și l-au dat mănăstirii din cetate. Așa știm și mărturisim cu sufletele noastre înaintea mării tale...»⁶⁷.

Faptul că sunt invocați târgoveții și megieșii celor două mănăstiri, deci foarte mulți martori, rezidă în normele juridice ale vremii potrivit

66. *Ibidem.* fila 550.

67. *Ibidem.* fila 565. •

cărora acela avea dreptate, care aducea mai mulți martori. De aceea Constantin Cantemir, domnul Moldovei, răspunde acestei scrisori prin ispisocul dat la 10 iunie 1691, adică după mai mult de o lună, prin care întărește mănăstirii din cetate proprietatea asupra satului Vasileuți, Mănești, Oglindești și Răucești⁶⁸.

Deși aceste sate cu moșiile lor au fost acordate și întărite pe seama mănăstirii din Cetatea Neamțului, aceasta nu presupune și scoaterea lor de sub tutela mănăstirii Secu. Proprietățile funciare erau în mod nominal acordate mănăstirii din cetate, dar de fapt ele erau la dispoziția egumenilor desemnați de soborul mănăstirii Secu.

În consecință, la 25 august 1685 Constantin Cantemir întărește dreptul mănăstirii Secu de a supune pe aceea din cetate⁶⁹, situație ce s-a perpetuat mereu, deși la 7 iulie 1705 Antioh Cantemir autoriza pe călugării din cetate «să ia camătă de la oamenii ce țin cărcime la țară pe moșiile mănăstirii»⁷⁰.

În afară de moșii, mănăstirea din cetate mai avea robi și vecini, care munceau pământul. Așa de pildă, Vasile Lupu avea prerogative de judecător suprem, după cum rezultă din documentele emise la 19 martie 1652, la Iași, în vederea lichidării diferendului dintre «călugării din cetate și boierinul domniei mele pre Roșca, ce au fost vistiernic». Acest diferend fusese stârnit pentru niște «vecini» (țărani aserviți), luați de către boierinul Roșca împotriva voinței călugărilor din cetate «adecă au venit înaintea domniei mele călugării de la cetatea de la Neamțu cu vecinii săi din Oglindești de s-au jelit pre boierinul domniei mele pre Roșca, ce au fost vistiernic. Zis-au înaintea domniei mele că li s-au luat doi vecini, anume Ionașco, și Onciul, feciorul său... Deci domnia mea i-am judecat»⁷¹.

În situații de felul acesta, când avea de împăcat împričinații din pături sociale suspuse, domnul găsea soluții de compromis. Dar, mai în totdeauna el lua partea călugărilor când aceștia veneau să se plângă împotriia unor cameni de rând.

Bucurându-se de atâtea privilegii, cum au fost: scutiri de dări, de prestări de muncă «la cetate», bucurându-se de generozitatea domnilor, care, fie că mai adăugau moșii la cele vechi, fie că întăreau proprietatea acordată anterior, mănăstirea din Cetatea Neamțului ajunsese în secolul al XVIII-lea la o maximă înflorire. Apărată de două rânduri de ziduri puternice și de bunăvoința domnului, ea nu numai că își agonisea spornic propriile-i venituri, dar adăpostea în vremuri de răstăriște și averile domnitorilor și ale boierilor din Divan. Când polonezii, de pildă, au ocupat Cetatea Neamțului, Neculce preciza că aceștia au găsit acolo adevărate comori. «Și erau acele cetăți pline cu odoare și haine de toată țara, boierești și neguțătoarești, după cumu-i obiceiul la vremuri de răscoale, de-și pun oamenii cine ce are mai bun»⁷². Din

68. *Ibidem*, fila 565 v.

69. *Ibidem*, fila 566.

70. *Ibidem*.

71. Acad. Română, pach. 68/XXXVII.

72. I. Neculce, *Lctopiseșu Țării Moldovei*, EPL, București, 1963, p. 60.

acest motiv, faima Cetății Neamțului, ca ascunzătoare de bogății, a înfierbântat adeseori mințile unora din acele vremi. Astfel, după ce Dumitrașcu Vodă a reușit să pună mâna pe domnie, și-a trimis oame-nii să distrugă cetatea, despre care Neculce afirmă că «...au spart săcriele și lăzile unora care au fost puse acolo și s-au umplut de avere...»⁷³.

Dar, de fiecare dată cândurgia trecea, Cetatea Neamțului reintra în normal, ca o corabie ce iese din valuri, continuând să-și împlinească rolul pentru care a fost zidită. În acele împrejurări, mănăstirea redevenea ceea ce era de fapt: o cetate militară, puternic întărită. Și multe au fost ocaziile în care Cetatea Neamțului a trebuit să facă față atacurilor unor dușmani veniți din afară.

Când Sigismund de Luxemburg a invadat Moldova în anul 1395, Ștefan Mușat a urmărit din Cetatea Neamțului mișcările oastei poloneze, lăsând-o în voie până când a prins-o într-un loc favorabil, Ghindăoani (Hindău), unde a zdrobit-o. Acest război nu a fost decât unul din numeroasele atacuri străine cărora a trebuit să le facă față cetatea Neamțului. Dar odată cu perfecționarea armelor și a metodelor de luptă, se impunea și întărirea cu ziduri corespunzătoare a cetății. Astfel de lucrări au fost întreprinse în vremea lui Ștefan cel Mare, când zidurile au fost suplimentate și întărite cele vechi, iar ca o noutate tehnică ele au fost rotunjite la colțuri, pentru ca ghiulelele de piatră să ricoșeze.

Curând, întăririle și inovațiile arhitecturii cetății aveau să-și arate din plin eficiența, mai ales în timpul războiului din 1476, când sultanul Mohamed al II-lea s-a îndreptat mai întâi la Suceava, dar neizbutind să o cucerească, o porni în același scop spre Cetatea Neamțului, care domina de pe vârful dealului Timuș întreaga vale a Ozanei. Poziția inaccesibilă a acestei cetăți a împiedicat artileria otomană să-și spună cuvântul, pentru că traiectoria obuzelor trebuia să cabreze la un unghi prea mare, la care nu se puteau înălța pe atunci țevile tunurilor. Din acest motiv, Mohamed al II-lea s-a văzut nevoit să ordone oștenilor săi urcarea pe brațe a celor șapte tunuri de asediu, la nivelul versantului din spatele cetății, ca să poată face eficiente ghiulelele trimise. După opt zile de asediu și bombardament zadarnic, două din tunurile otomane au fost sfărâmate de tirul artileriei moldovene, care riposta atât de vehement, încât turcii au făcut cale-ntoarsă⁷⁴.

După evenimentele din 1476, Cetatea Neamțului își îndeplinea mai departe rolul de veghe cu care era hărăzită iar despre existența acestei biserici în vremea lui Ștefan cel Mare grăiesc și legendele populare, care au zugrăvit portretul fizic și moral al domnului moldovean: «Sta închiondorat, el mic la stat și uitându-se chiorăș, cu un umăr mai înainte, celălalt mai îndărăt, înverșunat contra leșilor. Iar când sosi căpitanul de la grajdul cu știri, Ștefan se înveseli. Își luă ziua bună de la călugăr spunând că la Sf. Dumitru vine la sfințirea bisericei»⁷⁵.

73. *Ibidem.* p. 64.

74. I. Neculce, *O samă de cuvinte: Cronica lui Anghiolello martor ocular.*

75. L. I. I. Anastasiu *op. cit.*, p. 30.

Această legendă, spusă de călugări și reprodusă mai târziu, se referă la lupta pe care Ștefan a dat-o cu polonezii lui Ioan Albert la Codrii Cosminului, moment în care a fost semnalată prezența marelui domnitor la Cetatea Neamțului.

După acest război, Ștefan reuși să impună vecinilor pacea, atât de necesară dezvoltării libere a Moldovei. Acest stat a continuat să existe și după stingerea din viață a marelui domn iar faima sa militară a rămas în sufletele urmașilor așa cum rămân seara pe cer razele soarelui de mult asfințit. Dar tendințele centrifuge ale boierimii moldovene au făcut să se destrame autoritatea domnilor care au urmat lui Ștefan cel Mare, dând naștere la neîntrerupte rivalități și lupte pentru domnie, în care se vor amesteca tot mai mult turcii. În aceste evenimente biserica din cetate va avea de suferit anumite consecințe, dictate de regresul pe care-l va cunoaște situația politică a Moldovei, când dese schimbări de domni amenințau însăși libertatea țării. În sensul acesta trebuie înțeleasă perioada în care a domnit Alexandru Lăpușneanu, domn care, la porunca turcilor, a mutat capitala țării de la Suceava la Iași. Tot lui i se datorește prima deteriorare a Cetății Neamțului, pe care o credem neînsemnată, întrucât și după acel eveniment cetatea a fost locuită iar biserica folosită.

Odată cu venirea la domnie a lui Alexandru Lăpușneanu, constatăm nu numai începutul procesului de distrugere a cetății, ci și împărțirea din pământurile bisericii. Abia după venirea lui Vasile Lupu la domnie este restaurată cetatea și biserica din interiorul ei, căruia îi face danii averile cumpărate de la diferiți proprietari. Spre sfârșitul domniei sale, Vasile Lupu urmărea înmănușarea forțelor moldovenești cu acelea din Țara Românească, pentru a organiza lupta antiotomană. Nu a reușit acest lucru din cauza lipsei de unitate din propria-i tabără. El și-a mai atras și rivalitatea boierului Gheorghe Ștefan, care era sprijinit de Rakoczi I în pretențiile sale de a pune mâna pe domnie.

De aceste frământări interne vor profita și ucrainenii care urmăreau să și-l câștige ca aliat pe Vasile Lupu împotriva Poloniei⁷⁶. În acest scop Bogdan Hmelnițki trimise pe fiul său Timuș, în fruntea unei oaste de cazaci, pentru a-l ajuta pe Vasile Lupu în mai multe campanii, decisiva luptă dându-se la Finta (17/27 mai 1653). Încă mai înainte de acest eveniment, Vasile Lupu ezita să-și dea fiica după Timuș, fapt pentru care acesta a devenit dușman al Moldovei, operând mai multe prădăciuni. În urma unor astfel de presiuni, și în condițiile în care Gheorghe Ștefan îl amenința, Vasile Lupu consimte să o dea pe Ruxandra după Timuș, alianța moldo-cazacă pecetluindu-se prin nunta care a avut loc la 14 august 1652, la Iași.

În bătălia de la Finta, Vasile Lupu a fost înfrânt și s-a retras. Timuș Hmelnițki, de data aceasta aliat cu Vasile Lupu, este rechemat de tatăl său, iar Gheorghe Ștefan rămâne domn, deși nerecunoscut de Poartă. În fața acestuia, Vasile Lupu mai este înfrânt la Valea Seacă, lângă Bacău, apoi la Sârca, lângă Tg. Frumos (6 iulie 1653), după care

76. *Istoria României*, vol. III, Editura Academiei, București, 1964, p. 177.

în august 1653 revine Timuș, în fruntea a 9000 de cazaci, dar e obligat să se retragă la Suceava unde moare în urma unei răni primite la un picior ⁷⁷.

Cu aceste evenimente epoca lui Vasile Lupu a asfințit, dar el a continuat și din exil să se intereseze de soarta mănăstirii din cetate. Turcii nu l-au omorât pe Vasile Lupu, deși acest lucru păru-se la un moment dat a fi iminent, pentru că voiau să aibă în persoana lui un element de contra greutate al unor eventuale tendințe politice neplăcute lor.

Între timp, în Moldova era domn fiul său, Ștefăniță Lupu, care la un moment dat preconiza mărirea birurilor. Pentru aceasta și-a atras nemulțumirea unor boieri, printre care vornicul Toma și cei din familia Cantacuzineștilor ⁷⁸. Pe fondul acestor nemulțumiri, în sufletul fostului domn a răsărit din nou speranța revenirii sale la domnie, fapt ce s-a oglindit în corespondența neîntreruptă pe care o întreținea cu marii demnitari ai Moldovei, printre care a fost mitropolitul Sava. Un exemplu concludent al acestor legături a fost scrisoarea trimisă de Vasile Lupu la 19 aprilie 1660 către mitropolitul Sava, în care îl ruga să-l ajute pe fiul său, Ștefăniță, la restabilirea hotarelor moșiilor mănăstirii, rugându-l să ceară fiului său emiterea unui uric de întărire, pe care Vasile Voievod nu a mai avut timp să-l redacteze ⁷⁹. Nu se știe despre care sate era vorba în acea scrisoare și dacă rugămintea lui Vasile Voievod a fost îndeplinită, în schimb se desprinde vizibil din document grija fostului domnitor pentru mănăstirea al cărei ctitor se considera, grijă ce ar fi putut avea și rostul de a câștiga bunăvoința unor personalități ecleziastice moldovene, care să-i sprijine, eventual, o viitoare candidatură la domnie. Am putea spune că este ultimul aspect din procesul de înzestrare a mănăstirii cu averi, restul domnitorilor nefăcând altceva decât să-i întărească vechile privilegii. Abia în 1711 Dimitrie Cantemir a emis un alt ispisos de proprietate a mănăstirii asupra satului Răucești, întrucât cazacii distruseseră vechile acte doveditoare. Dar acest lucru ne mai dovedește că la acea dată mănăstirea din cetate încă funcționa și avea, ca și altădată, întinse moșii. Totuși, spre aceste proprietăți au început să râvnească tot mai mulți pretendenți, fapt ce se desprinde din documentul emis la 2/12 ianuarie 1660, prin care Ștefăniță întărea stăpânirea mănăstirii peste satul Brăteni, împotriva dorinței lui Iorga (fost mare postelnic), care pretindea să intre în posesia aceluia sat. Probabil că între timp rudele fostului postelnic Iorga ridicaseră din nou pretenții asupra satului, căci la 21/31 octombrie 1660 domnul dădea din nou carte de stăpânire mănăstirii asupra Brătenilor.

77. V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 2.

78. Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ESPLA, București, 1955, p. 120—121.

79. Arh. St. București, *Condica Asachi*, mss. 628, f. 564—564 v.

Pe lista confirmării și întăririi unor acte de proprietate, de către Ștefăniță Lupu în favoarea mănăstirii din cetate, se înscrie și aceea care se referă la o poiană zisă, «La Timuș» (6/16 februarie 1661), după ce, în prealabil, la 23 ianuarie/2 februarie 1661, egumenul Ioan din cetate cumpărase casa lui Iftimie Burdea din Târgul Neamț, cu «12 lei bătuți»⁸⁰.

Toate aceste documente dovedesc că despre existența și înflorirea mănăstirii din cetate a putut fi vorba și după Vasile Lupu, dar noi evenimente vor avea loc și se vor răsfrânge negativ asupra cetății-mănăstire. Un episod îl constituie ocuparea de către turci a Cameniței, în 1673 și transformarea ei în raia. Aceasta, însă, se afla lângă Hotin, care aparținea moldovenilor. De aceea, Petriceicu-Vodă s-a răsculat împotriva turcilor și, aliindu-se cu Grigore Ghica, domnul Munteniei, au trecut de partea polonilor. Cu ajutorul oastei celor doi români, polonii i-au bătut pe turci la 11 noiembrie 1673 sub zidurile Hotinului, dar cei doi domni nu au mai căpătat sprijinul promis de polonezi, care au intrat în Suceava și în Cetatea Neamțului.

În urma acestor evenimente, turcii l-au înlocuit pe Petriceicu Vodă cu Dumitrașcu, fost capuchehaie la Constantinopol, care a venit în 1674 la Iași în fruntea a 20.000 de tătari, trimiși de sultan, pentru a-i scoate pe polonezi din cele două cetăți moldovenești. Cetățile ocupate de polonezi au rezistat tătarilor «mai bine de un an», până când, înfomețați, au fost nevoiți să le părăsească⁸¹.

În timpul acesta a început adevărata dramă a sfârșitului Cetății Neamțului, care a adus cu sine și părăgînirea bisericii din interiorul ei. «Era după ce au venit Dumitrașcu-Vodă la domnie și încă nu bine așezându-se la scaun în Iași, îndată au și scris la turci deși au trimis oastea și așa punând lagum, iarbă de sângeți pre zidurile cetăților le-au aruncat din temelie», scria la vremea sa Ion Neculce în Letopisețul Țării Moldovei. Aceste evenimente sunt semnificative, pentru că ele ne dovedesc puterea de rezistență a Cetății Neamțului, care n-a putut fi cucerită ușor de cei 20.000 de tătari. Desigur, cu prilejul distrugerii cetății și a edificiilor dinăuntrul ei, odoarele bisericii au putut fi jefuite ori deteriorate, dar în mod sigur ea a supraviețuit acestor evenimente, pentru că, peste câțiva ani, Constantin Cantemir întărea la 25 august 1685 autoritatea mănăstirii Secu asupra celei din Cetatea Neamțului⁸².

Evenimente deosebit de grave pentru Cetatea Neamțului n-au încetat să se abată cu vuiet de luptă și suferință. Se știe că în anul 1683 a

80. C. Andreescu și A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659—1661)*, p. 154—155.

81. I. Neculce, *Op. cit.*, EPL, București, 1963, p. 60; I. Pașa, *Op. cit.*, p. 11—45; I. Minea s.a. *Op. cit.*, p. 35.

82. V. A. Urechia, *Op. cit.*, p. 10.

avut loc asediul Vienei, iar Sobiețki o despresoară. La întoarcerea sa din campanie intră prin Moldova, la vestea la care cetățile și-au închis porțile și și-au ridicat punțile. Astfel, Cetatea Neamțului, care era apărată de un număr infim de oameni, n-a putut fi cucerită decât după patru zile de asediu și atunci printr-un viclesug; ordinul trimis de Sobiețki fiind prezentat ca provenind de la Constantin Cantemir și în care se spunea că au voie să predea cetatea ⁸³.

Tot în acele vremuri tulburi, când oști străine bântuiau prin Moldova, Cetatea Neamțului se transformase într-un adăpost al marilor boieri din Moldova. Printre ei se afla și domnița Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu și văduvă a lui Timuș Hmelnițki. Despre ea se zvonise că ar fi avut o sumă fabuloasă de bani și obiecte de podoabă prețioase, ceea ce a atârnat lăcomia cazacilor ce se aflau pe atunci în țară. Aceștia, conduși de boierul trădător Krupenski, s-au strecurat într-o noapte în cetate, mânați de dorința de a pune mâna pe presupusa avere. În acea noapte, polonii și cazacii au supus-o pe domnița Ruxandra la cazne, i-au luat 19.000 de galbeni și i-au tăiat capul cu securea pe pragul cetății ⁸⁴. Despre aceste evenimente sângeroase ne vorbește și hrisovul dat de Constantin Cantemir la 10 Iulie 1691 în care se spune că «au venit soborul mănăstirii de la Cetatea Neamțului cu egumenul Athanasie și au arătat cum într-acele vremuri grele și prăzi de oști de prin toate părțile și de tâlhari și intrând cazacii în Cetatea Neamțului de au jăcuit și au luat tot ce au aflat și au omorât și pe Doamna Ruxandra, fata lui Vasilie Vodă atuncea au luat uricele ce au fost de ocină a mănăstirii și le-au sfărîmat și le-au luat toate și acum unii și alții împresoară moșiile» ⁸⁵.

Trebuie să remarcăm faptul că și după cucerirea cetății de către Sobiețki viața mănăstirii continua să se desfășoare, din moment ce polonezii au plecat în anul 1699 ⁸⁶, iar soborul mănăstirii din cetate, în frunte cu Athanasie, se plângea lui Constantin Cantemir în anul 1691. În documentul de mai sus se face distincția dintre «oști de prin toate părțile», care erau polonezii și cazacii, și «tâlhari», ambele categorii conlucrând la jefuirea cetății-mănăstire. Din aceste noțiuni deducem că țărănimca a folosit prezența polonezilor pentru a se răfui cu boierii, nefăcând distincție între moșiile pe care le jefuiau. Caracterul social al mișcărilor țărănești de la sfârșitul secolului al XVII-lea rezultă și din cuvintele acestui document, prin care se spune că «tâlharii» au luat uricile și le-au «sfărîmat», ba chiar în 1691, când soborul mănăstirii se plângea lui Constantin Cantemir, acești «tâlhari» încă mai «împresurau

83. D. Cantemir, *Istoria Imperiului otoman și viața lui Constantin Vodă Cantemir*; I. Minea ș.a., *Op. cit.*, p. 40.

84. I. Minea ș.a., *Op. cit.*, p. 39; I. Pașa, *Op. cit.*, p. 47.

85. V. A. Urechia, *Op. cit.*, p. 1.

86. I. Minea ș.a., *Op. cit.*, p. 42.

moșiile». În fapt, aceste documente ale epocii ne comunică vești despre o răscoală din 1687, prilejuită de venirea cazacilor și a polonilor în țară. Urgia acestei răscoale a trecut și peste mănăstirea Secu, pentru că la data de 10 ianuarie 1689 Constantin Cantemir scria lui Zosima Bașotă să hotărască unele moșii de-ale mănăstirii Secu, adică să le stabilească hotarele, pentru că au pierit toate «deresele» de moșii ce le-au avut închise în Cetatea Neamțului⁸⁷. Același conținut l-a avut și actul din 29 aprilie 1691, în care se menționa boierilor de Divan, Dubău, vel logofăt, Vasile Costache vel vornic și Iordache Ruset, vel vistiernic, către hotarnicii rânduiți să «hotărască» moșiile mănăstirii, ale căror acte au fost distruse de cazaci⁸⁸.

Toate aceste împrejurări au avut urmări negative pentru cetate, pentru că se încetățenise obiceiul să fie întrebuițată ca instrument de rezistență armată de către diferiți rebeli, fapt ce nemulțumea pe turci. Acest rol pe care și-l căpătase Cetatea Neamțului s-a pus încă o dată în evidență atunci când Constantin Duca, cu ajutorul lui Moisău, Serdaru, ce avea reședința în cetate și avea în subordine 400 de joimiri, tăiașe capul lui Capegi-pașa și robise pe ceilalți turci. Deși țesuse unele intrigi ca să lase impresia că boierii Bogdan și Iordachi din Neamț ar fi de vină, Constantin Duca a fost mazilit de turci, înainte ca acesta să-și facă cunoscută «nevinovăția».

Toate aceste evenimente au marcat modificarea rolului Cetății Neamțului, care se transformase într-un element de rezistență și de represalii în slujba diverselor grupări politice. Trecuse vremea când turcii mai puteau fi amăgiți cu ideea că cetatea ar fi o mănăstire. De aceea, ei au lansat promisiunea că vor da domnia Moldovei aceuia care se va angaja să dărâme cetățile întărite.

Între tip, lipsa de interes față de starea cetății a început să dea roade, reflectând inutilitatea și procesul de restructurare incipientă a ei din viața politică. Însuși Dimitrie Cantemir observa începutul de dărâpănare a construcțiilor interioare ale Cetății Neamțului, atunci când spunea că «nu mai au purtarea de grijă ce li se cade»⁸⁹. La aceasta s-a mai adăugat și faptul că turcii reușiseră să-și facă mai mult simțită influența în viața politică internă a țărilor române. Sultanul era acela care desemna pe domn și tot el îl mazilea. De altfel, după Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei avea să fie recrutat numai din Fanar, vestitul caritier al Constantinopolului. Deci, pentru turci se punea în mod stringent problema lichidării cetăților întărite, printre care, în primul rând, Cetatea Neamțului. Astfel, zilele cetății și ale bisericii din interiorul ei au început să fie numărate. După retragerea polonilor, în anul 1699, cetatea a mai viețuit până în timpul celei de a treia domnii a lui Mihai Racoviță, când Frențe și Velicica au ocupat-o din nou și au transfor-

87. V. A. Urechia, *Op. cit.*, p. 11.

88. *Ibidem*.

89. D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, București, 1875, p. 18.

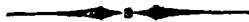
mat-o într-un centru de rebeliune împotriva noului domn. Racoviță avu de înfruntat armata lui Frențe și Velicico, ce se adăposteau în Cetatea Neamțului. Aceștia au pornit-o spre Iași, dar Racoviță, cu ajutorul tătarilor, făcu să eșueze acțiunea lui Frențe la poalele Cetățuii de lângă Iași, unde a fost prins și decapitat, iar resturile trupelor sale împrăștiate⁹⁰. Pentru ajutorul primit, Mihai Racoviță dădu voie tătarilor să pustiască ținutul Neamțului. Turcii au ordonat, însă lui Mihai Racoviță, să dărâme Cetatea Neamțului și Miera, poruncă ce a adus-o la îndeplinire. Cu toate acestea, fie că zidurile cetății au rezistat, fie că Racoviță a îndeplinit fără tragere de inimă porunca sultanului, Cetatea Neamțului, după cum spune cronicarul⁹¹, nu a fost dărâmată în întregime, dar destul de serios pentru a nu mai putea fi reparată și întrebuințată. Și chiar dacă s-ar mai fi găsit domnitori care să dorească a începe opera de reconstrucție a cetății, aceasta ar fi însemnat să înlătore mai întâi împotrivirea turcilor, apoi să facă cheltuieli peste puterea economică a țării din acele timpuri și, mai ales, să ignore evoluția tehnicii militare, care făcea tot mai mult inutilă cetatea ca mijloc de luptă. De aceea, ruinele Cetății Neamțului au rămas să fie acoperite de straturi de pământ și de uitare. În felul acesta, cetatea seculară, care în epoca medievală a istoriei Moldovei a fost simbolul și garanția independenței țării, a fost acoperită de tăcerea de cimitir și de colbul nepăsării secolelor care au urmat. În plus, oamenii au continuat procesul de distrugere a cetății, inaugurat de Mihai Racoviță, smulgând din zidurile sale materiale de construcție. De aceea, opera de reconstruire și conservare a cetății, realizată în zilele noastre de Direcția Monumentelor Istorice, exprimă o legitimă necesitate de refacere a cetății afundate în pâcla trecutului ca un oștean căzut la datorie, dar care trăiește permanent în inimile noastre.

GH. ȘELARU

---

90. Ion Neculce, *Op. cit.*, ESPLA, București, 1955, p. 323—325.

91. *Ibidem*, p. 330.

• R E C E N Z I I •

STUDIU PRIVIND DREPTURILE PERSOANELOR CARE APARTIN MINORITĂȚILOR ETNICE, RELIGIOASE ȘI LINGVISTICE *

În 1967 Subcomisia de luptă împotriva discriminărilor și pentru protecția minorităților (în continuare îi vom spune Subcomisia), prin rezoluția 3 (XX), a hotărât realizarea unui studiu privind aplicarea art. 27 al Pactului internațional referitor la drepturile civile și politice. Prin rezoluția 6 (XXIV) Subcomisia a numit raportorul special care urma să elaboreze acest studiu. Cu acest studiu autorul și-a propus: abordarea problemei minorităților din perspectivă mondială; descrierea situației de fapt și de drept; studierea activității depuse de ONU și de instituțiile specializate pentru protecția minorităților; oferirea unei baze documentare pentru recomandările pe care urmează să le facă Subcomisia și pentru informarea opiniei publice mondiale.

Pentru documentare, autorul a folosit următoarele surse: informații primite de la guvernele statelor membre ale ONU sau de la instituțiile naționale specializate; instituțiile specializate ale ONU; organizațiile neguvernamentale cu statut consultativ pe lângă Consiliul economic și social al ONU; studii ale specialiștilor pe 24 octombrie 1972 Secretarul General a adresat o notă verbală guvernelor statelor membre ale ONU și le-a rugat să ofere informațiile necesare pentru realizarea acestui studiu. Directorul Diviziei pentru drepturile omului a adresat scrisori asemănătoare: UNESCO, OIT, Consiliului Europei, Ligii statelor arabe, Organizației Unității Africane, Organizației Statelor Americane.

Raportorul, cu ajutorul guvernelor în cauză, a elaborat monografiile privind situația minorităților etnice, lingvistice și religioase în 76 de state.

După ce a întocmit un raport preliminar, două rapoarte parțiale și un proiect de raport (în 1977) Subcomisia, prin rezoluția 5 (XXX), a examinat raportul final și și-a însuși concluziile și recomandările raportului special. Prin rezoluția 14 (XXXIV) Comisia pentru drepturile omului a recomandat Consiliului economic și social să tipărească și să difuzeze studiul elaborat de F. Capotorti care a dat curs acestei recomandări prin rezoluția 1978/16.

---

* Centre pour les droits de l'homme, *Etude des droits des personnes appartenant aux minorités ethniques, religieuses et linguistiques*, par Francesco Capotorti, rapporteur special de la Sous-Commission de la lutte contre les mesures discriminatoires et de la protection des minorités, Nations Unies, New York, 110 p.

În prefață autorul se întreabă: «prin ce mijloace se va reuși aplicarea în practică a principiilor înscrise în articolul 27 al Pactului internațional referitor la drepturile civile și politice și până la ce punct este de dorit și posibil să fie aplicate... Pentru a ajunge la rezultate concrete, trebuie ca statele să adere în mod sincer la ideea unei protecții a minorităților la nivel internațional. O asemenea concepție întâlnește mai multe obstacole. Orice regim internațional de protecție a membrilor grupurilor minoritare generează neîncredere și teamă. În acest regim s-ar vedea pretextul amestecului în afacerile interne ale statelor. În al doilea rând, marea diversitate pe care o prezintă situația minorităților în diferite țări face statele sceptice în legătură cu abordarea juridică universală, ele se întreabă cum pot fi aplicate reguli uniforme la realități profund diferite. Mai mult, pentru unele state, apărarea identității minorităților apare ca o amenințare a unității și stabilității lor. În fine, se consideră că măsurile speciale de protecție care au rolul de a asigura egalitatea reală între majoritate și minoritate duc în mod inevitabil la tratament diferențiat; se apreciază că în asemenea situații apar germele unei discriminări inverse. Pe scurt, guvernele preferă să aibă mâinile libere în domeniul atitudinii față de minorități... Ideea că fiecare stat este obligat să se conformeze normelor internaționale — și isă fie supus, eventual, unor forme de control internațional — și isă fie supus, eventual, unor forme de control internațional — se lovește încă de multă ostilitate» (p. IV).

În introducere se fac aprecieri asupra istoriei protecției minorităților.

«Pentru a înțelege rațiunile priorității acordate de-a lungul istoriei protecției minorităților religioase, trebuie constată contradicția care există între ideile de toleranță și nediscriminare susținute de toate doctrinele religioase și realitatea dramatică a persecuțiilor — expresie supremă a intoleranței — principalele victime fiind cel mai adesea minoritățile religioase» (p. 1).

După ce se analizează prevederile unor tratate internaționale și bilaterale referitoare la protecția minorităților, autorul notează: «În general s-a susținut că schițarea unui sistem de protecție internațională a minorităților, stabilit în secolul al XIX-lea, prin raportare la câteva țări din Europa, pe baza tratatelor garantate de marile puteri, nu a asigurat decât o protecție iluzorio minorităților din statele care și-au asumat obligațiile decurgând din aceste acorduri... A reieșit că un asemenea sistem riscă să amenințe pacea și securitatea internațională, deoarece el putca servi ca pretext al intervențiilor unilaterale în afacerile interne ale statelor». (p. 3). În acest sens L. Claude aprecia: «acest sistem riscă să servească ca pretext marilor puteri pentru a interveni în manieră arbitrară și din rațiuni politice în afacerile interne ale statelor la care se refereau aceste tratate, chiar dacă acestea se achitau cu bună credință de obligațiile lor» (Idem, «National minorities. An international problem», Cambridge, Mass, Harvard University Press, 1955, p. 8; p. 3).

În capitolul I se analizează «noțiunea de minoritate».

«În ciuda numeroaselor referințe la minorități, care se găsesc în instrumentele juridice internaționale... o definiție general acceptată a termenului de minoritate nu există» (p. 5).

Subcomisia consideră că noțiunea de minoritate ar trebui să cuprindă următoarele elemente: 1) termenul de minoritate nu se aplică decât grupurilor populației nedominante care au și doresc să conserve tradiții sau caracteristici etnice, religioase sau lingvistice stabile și total diferite de cele ale restului populației; 2) minoritățile să fie numeric destul de importante pentru a fi capabile prin ele

insele să conserve aceste caracteristici; 3) minoritățile trebuie să facă proba loialității față de statul din care fac parte» (p. 6).

I. H. Bagley scrie: «Problema minorităților, cu multiplele sale implicații, perturbă pacea mondială și bunele relații internaționale de mai multe secole. Ea a constituit o sursă constantă de fricțiune între state, un instrument politic și de agresiune, un mijloc de a demola structurile statelor și o cauză directă sau indirectă de conflicte locale și generalizate. Marea sa importanță internațională nu este egalată decât de imensa sa complexitate... ONL, fără a defini într-o manieră precisă cum se manifestă practic problema minorităților, și-a asumat sarcina de protecție a minorităților, dând termenului minoritate un sens general și universal, ale cărui principale caracteristici sunt imprecizia și semnificația sa vagă și nedeterminată» (I. H. Bagley, «General principles and problems in the international protection of minorities», Geneva, Imprimeries Populaires, 1950, p. 91; p. 7).

După părerea raportorului: «o minoritate etnică este un grup care este numeric inferior restului populației statului căruia îi aparține și care posedă caracteristici culturale, fizice și istorice, o religie sau o limbă diferite de cele ale restului populației» (p. 7).

Guvernele statelor membre ale ONU au fost solicitate să se pronunțe în legătură cu această definiție. Guvernul grec arată că «un grup de persoane care reprezintă o minoritate etnică, religioasă sau lingvistică ar trebui să fie recunoscut ca atare. Mai ales următoarele criterii ar trebui aplicate în definirea unui grup de persoane pentru ca acesta să poată fi considerat minoritate: trăsăturile caracteristice ale acestui grup ar trebui să fie bine conturate pentru ca acesta să se deosebească net de majoritate» (p. 7). Alte guverne au apreciat că definiția propusă de raportor lasă loc unor interpretări neclare și echivoce. Unele guverne contestă termenul de minoritate. Astfel, guvernul din Filipine vorbește despre «comunitatea culturală».

«Conform răspunsurilor date de mai multe guverne, factorul subiectiv, adică dorința manifestată de grupul minorilor de a-și conserva tradițiile și caracteristicile proprii, ar trebui să fie un element esențial al oricărei definiții a termenului de minoritate. În acest sens, guvernul finlandez a declarat că termenul de minoritate nu se aplică decât în măsura în care un grup etnic, religios sau lingvistic a manifestat dorința de a-și apăra propriile caracteristici. După guvernul italian, numai atunci când minoritatea este conștientă de diversitatea sa și de dorința de a-și conserva caracteristicile proprii se poate vorbi din punct de vedere politic de noțiunea de minoritate... Ceea ce este important, este să existe un grup dinamic și conștient de caracteristicile sale. Guvernul olandez apreciază că este însemnat ca minoritatea să se caracterizeze printr-un anumit grad de coerență. Membrii unui grup trebuie să fie caracterizați de trăsături particulare pentru a putea fi considerați grupuri sau minorități distincte. Măsura în care o minoritate are în mod real sentimentul de a fi o secțiune distinctă a societății, măsura în care este considerată sau tratată ca atare de alții este, de asemenea, un element important al noțiunii de minoritate» (p. 8).

Referitor la factorul numeric, o serie de guverne au arătat că numărul persoanelor care aparțin grupurilor etnice, religioase sau lingvistice nu constituie un fapt de mare importanță. Guvernul finlandez arată că deși numărul persoanelor grupului minoritar nu este foarte important, totuși, este evident că grupul trebuie să fie compus dintr-un număr apreciabil de persoane pentru a putea constitui un factor semnificativ într-o societate dată. Guvernul italian observă că termenul

minoritate se referă la un grup care este numeric inferior restului populației statului căruia îi aparține. Oricum, se poate presupune că un număr minim de persoane este absolut necesar ca un grup să existe» (p. 9). Guvernul suedez consideră că o minoritate trebuie să aibă cel puțin 100 de persoane, iar guvernul indian arată că o minoritate religioasă sau lingvistică este apreciată ca atare dacă are sub 50% din populația statului respectiv. Guvernul grec susține că «trebuie să se țină seama nu numai de numărul persoanelor aparținând unui grup determinat, ci și de raportul care există între acest număr de persoane și dimensiunea unității geografice în care acest grup trăiește» (p. 9).

Unele guverne au prezentat observații privind distincția între noțiunea de minoritate etnică, religioasă sau lingvistică și noțiunea de grup etnic, religios sau lingvistic. Guvernul spaniol consideră că întrucât regimul juridic de protecție a minorităților se bazează pe asigurarea drepturilor omului, nu ar trebui făcută nici o distincție între minorități și grupuri. Guvernul italian susține că «într-o societate multinațională nu ar trebui să se vorbească, în sensul strict al termenului, de minorități, în măsura în care diferitele grupuri ce o compun — care posedă caracteristici etnice, religioase și lingvistice — se bucură de aceleași condiții de egalitate. Mai mult, se poate întâmpla ca unul din grupuri, chiar dacă nu este numeric superior, să ocupe o poziție predominantă, să aibă tendința de a oprima alte grupuri și să le constrângă să se conformeze exigențelor sale» (p. 10).

Membrii Subcomisiei au arătat că orice minoritate ar trebui să constituie o entitate socială și culturală, ceea ce este o condiție minimă pentru ca aceasta să existe. Grupurile constituite din emigranți sau din descendenții lor nu ar trebui incluse în termenul de minoritate, datorită faptului că au acceptat premiza asimilării voluntare.

Reprezentanții Americii Latine au subliniat că, pe acest continent problema minorităților nu se pune la fel ca în Europa. Au arătat că a Opta Conferință internațională americană a aprobat o rezoluție care prevede că emigranții nu au dreptul să ceară un tratament special ca «minoritate».

Termenul de minoritate a fost discutat și de participanții la Seminarul privind drepturile omului desfășurat în Iugoslavia, în 1974. Cu acest prilej s-a arătat: «diversitatea condițiilor istorice, economice și sociale din diferite țări este un obstacol în calea elaborării conceptului sau a definirii termenului de minoritate; conținutul acestuia variază în funcție de regiune, țară, momentul evoluției istorice... S-a constatat că în anumite țări unde termenul de minoritate a câștigat pentru public un sens peiorativ, a fost înlocuit cu cel de naționalitate pentru a desemna grupurile naționale, etnice, lingvistice sau altele, diferite de restul populației. După unii participanți, termenul de minoritate ar trebui respins deoarece nu are semnificație universală și nu mai este la modă. S-a propus înlocuirea lui cu expresia grup național, etnic, religios, eventual lingvistic sau tribal. Mai mulți participanți au încercat să clasifice sau să enumere diferitele grupuri minoritare. Astfel, s-a făcut distincție între minoritățile istorice, clasice sau universale, a căror creare a rezultat din evenimente cu caracter istoric sau geografic... și din minorități prin opțiune, minorități voluntare sau minorități noi... Unii participanți au subliniat că în domeniul drepturilor omului nu ar trebui pus accentul pe naționalitate» (p. 11).

Comitetul de experți guvernamentali al Consiliului Europei a examinat, în 1973, proiectul unui protocol (adițional la Convenția europeană privind drepturile omului) referitor la drepturile «persoanelor aparținând minorităților naționale».

Cu acest prilej Comitetul a făcut următoarele observații: «se pare că expresia minoritate națională nu apare în tratatele referitoare la minorități încheiate după primul război mondial și nici în textele Națiunilor Unite privitoare la drepturile omului... Expresia minoritate națională a fost folosită în Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului adoptată de Conferința generală a UNESCO în 14 dec. 1960... S-a pus întrebarea dacă nu există minorități etnice, religioase sau lingvistice care nu sunt minorități naționale... În cea mai mare parte a cazurilor, o minoritate națională este, de asemenea, o minoritate etnică, lingvistică sau religioasă. Pe de altă parte, există anumite minorități etnice, lingvistice sau religioase care nu sunt minorități naționale» (p. 11).

«Factorul numeric (inferioritatea numerică față de restul populației statului) are o importanță evidentă, dat fiind faptul că nevoia de a proteja minoritățile derivă în mod esențial din chiar slăbiciunea poziției lor în cadrul statului democratic» (p. 12).

Constituțiile unor state recunosc existența grupurilor minoritare, iar alte constituții nu recunosc. «Cuvântul recunoaștere nu are peste tot aceeași semnificație. El poate însemna că statul atribuie uneia sau mai multor minorități calitatea de persoane juridice, de subiecte de drept; dar acest lucru se întâmplă foarte rar. El poate însemna că un ansamblu coerent de drepturi — referindu-se la principiul protecției identității minorităților — este acordat membrilor acestor minorități. Dar de cele mai multe ori statele se limitează la a acorda acestor minorități câteva drepturi specifice fără a exista un ansamblu de drepturi. În această ultimă ipostază, recunoașterea minorității care beneficiază de aceste drepturi este cel mai adesea implicită și parțială... Ceea ce trebuie subliniat... este faptul că protecția internațională a minorităților nu depinde de recunoașterea oficială a existenței lor» (p. 13).

Este necesară analiza semnificației juridice a termenului de «recunoaștere oficială» a anumitor grupuri ale populației ca minorități. Recunoașterea minorităților religioase nu mai este o problemă acută după ce majoritatea statelor au acceptat principiul libertății de conștiință și de religie.

Statele folosesc diferite formule juridice pentru recunoașterea minorităților etnice, lingvistice și religioase. Dispozițiile Constituționale care interzic discriminarea bazată pe rasă, origine națională sau etnică, religie sau limbă nu pot fi considerate ca o recunoaștere a minorităților etnice, lingvistice și religioase. Publicarea unor statistici oficiale care clasifică populația pe grupuri etnice, lingvistice sau religioase nu înseamnă că statele respective recunosc existența minorităților etnice, lingvistice sau religioase.

În unele țări existența minorităților etnice sau lingvistice nu face obiectul recunoașterii juridice. În această categorie intră cea mai mare parte a statelor din America Latină.

Guvernul francez a declarat: «Franța nu poate recunoaște existența grupurilor etnice, minoritare sau nu. În ceea ce privește religia sau limba — alta decât cea națională — guvernul francez amintește că aceste două domenii nu au implicații pe planul dreptului public, ci se referă la exercitarea privată a libertăților publice de către cetățeni. Rolul său se limitează la a asigura cetățenilor folosirea deplină și liberă a libertăților publice în cadrul stabilit de lege și prin respectarea drepturilor fiecăruia. Guvernul francez trebuie, în fine, să amintească că folosirea limbilor locale reprezintă doar un criteriu științific pentru identificarea unui anumit grup. Dacă se conferă folosirii limbii o altă semnificație, aceasta este o

problemă personală a ficării individ. Marea diversitate a dialectelor locale, diferențierile existente în cadrul aceluiași grup lingvistic, interesul inegal pe care îl acordă diferitelor dialecte locuitorii aceleleași zone, dificultățile de adaptare a acestor limbi la evoluția ideilor și a tehnicilor, incapacitatea lor de a depăși cadrul limitat în care evoluează, constituie factori care împiedică considerarea dialectelor și a limbilor unor grupuri ca elemente necesare și suficiente pentru a defini o comunitate prin opoziție cu națiunea franceză» (p. 13).

Guvernul Filipinelor a relevat că o singură categorie de minorități — respectiv minoritățile naționale culturale — beneficiază de recunoașterea juridică. Guvernul thailandez a precizat că termenul de minoritate este necunoscut în Tailanda.

Unele state au adoptat o poziție pragmatică în problema recunoașterii minorităților.

Astfel, guvernul Regatului Unit a declarat: «Nu este prevăzută nici o procedură generală pentru recunoașterea oficială ca minorități a unor grupuri de populație care trăiesc în Regatul Unit cu scopul de a salvagarda drepturile acestora, deoarece aceste drepturi există. Nu este necesar ca o minoritate etnică, religioasă sau lingvistică să fie recunoscută oficial pentru a exista» (p. 14). Guvernul finlandez arată că «grupurile minoritare care trăiesc în țară sunt recunoscute oficial. Ele au dreptul de a-și dezvolta propria cultură și de a-și menține tradiția lor lingvistică» (p. 14).

Un mare număr de state a recunoscut în mod expres anumite grupuri etnice și lingvistice ca minorități, adică ca grupuri care beneficiază de un regim special în ceea ce privește cultura și limba lor. În unele țări recunoașterea acestor grupuri a fost introdusă în dreptul intern, ca urmare a unor tratate internaționale sau acorduri bilaterale. Este cazul Austriei, Ciprului, Danemarcei, Germaniei, Italiei etc. Conform Constituției din Sri Lanka «statul se străduiește să întărească unitatea națională favorizând cooperarea și încrederea mutuală între toate fracțiunile populației, inclusiv între grupurile rasiale, religioase și altele. Statul va ajuta la dezvoltarea culturilor și limbilor populației... Fiecare cetățean are dreptul de a salvagarda și de a promova propria sa cultură, singur sau în asociație cu alții» (p. 14).

Guvernul suedez precizează că: «nu există o recunoaștere oficială a grupurilor minoritare. Totuși, în cursul ultimilor ani s-a văzut cât de important este ca societatea să ofere — prin diferite măsuri de sprijin — cele mai bune posibilități minorităților lingvistice, etnice și religioase pentru a-și menține și dezvolta propria limbă, tradițiile și cultura. Exemple de asemenea măsuri: ...propunerea unui Comitet pentru relațiile dintre stat și biserică, care să se ocupe de asigurarea egalității de statut între toate comunitățile religioase» (p. 15).

«Este însemnat de reținut că în cea mai mare parte a cazurilor grupurile recunoscute ca minorități sau comunități care beneficiază de un tratament special, sunt grupuri bine definite. Anumite grupuri, mai ales cele care sunt dispersate pe teritoriul unei țări, nu figurează în general printre cele care sunt recunoscute de state și nu se prevăd măsuri juridice speciale pentru protecția acestora. Aceasta este, spre exemplu, situația grupurilor de țigani într-un mare număr de țări europene» (p. 15).

Este important de știut ce procedură să se utilizeze pentru a stabili apartenența unui individ la un grup determinat. Folosirea numai a criteriului subiectiv comportă un anumit pericol, deoarece un individ care face o declarație de apartenență la o minoritate poate acționa sub influența unor presiuni exterioare sau

numai din rațiuni politice. Constituția Cehoslovaciei prevede că «fiecare cetățean decide în mod liber care este naționalitatea sa».

În Cap. II se analizează «protecția internațională a persoanelor care aparțin minorităților etnice, religioase și lingvistice din 1919 până în zilele noastre».

Unele organizații private și state au propus ca în Pactul Societății Națiunilor să se introducă obligația statelor de a proteja minoritățile. Această propunere a fost făcută inclusiv de președintele american Wilson. Totuși, aceste propuneri nu au fost reținute pentru forma finală a pactului, deoarece s-a opus guvernul englez, care a considerat că problema minorităților trebuie reglementată prin tratatele referitoare la situațiile teritoriale.

Conferința de pace a hotărât să se creeze un sistem de protecție a minorităților sub garanția Societății Națiunilor, constituit din 5 tratate speciale, numite tratate ale minorităților, încheiate între puterile aliate și noile state create sau cele care au primit noi teritorii. Astfel, în tratatele de la Versailles, Saint-Germain, Neuilly și Trianon, prin care Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, România și Grecia declarau că «sunt de acord să se introducă în tratatele cu principalele puteri aliate și asociate, dispozițiile pe care aceste puteri le vor considera necesare pentru a proteja interesele locuitorilor care diferă de majoritatea populației prin rasă, limbă sau religie» (p. 19). Tratatele speciale obligau statele să acorde libertate religioasă și prevedeau că «locuitorii care aparțineau minorităților au dreptul egal de a crea, conduce și controla pe cheltuiala lor instituții caritabile, religioase sau sociale, școli și alte stabilimente educative, cu dreptul de a folosi limba proprie și de a practica liber religia lor... Statul va acorda facilități corespunzătoare în orașe sau în districtele în care trăiesc mai mulți locuitori care vorbesc o altă limbă decât limba oficială pentru a asigura ca, în școlile primare..., învățământul să se realizeze în limba proprie a copiilor acestor locuitori» (p. 20). Aceste tratate prevedeau că statul trebuie să acorde drepturi persoanelor care aparțineau minorităților. Cu excepția câtorva cazuri particulare, instrumentele menționate nu au considerat minoritățile ca entități colective. Protecția acordată a vizat minoritățile ca indivizi și nu ca grupuri» (p. 20). Rezoluția din 21 septembrie 1922 declara: «Adunarea recunoaște dreptul fundamental al minorităților de a fi protejate de Societatea Națiunilor împotriva oricărei opresiuni și insistă asupra datoriei pe care o au persoanele care aparțin minorităților de rasă, religie sau limbă de a coopera ca cetățeni loiali cu națiunea căreia îi aparțin acum» (p. 20).

Tratatele privind minoritățile prevedeau garanții juridice interne și internaționale. Tratatele puteau fi schimbate numai cu acordul Consiliului Societății Națiunilor.

Art. 1 al Cartei Națiunilor Unite stabilește că un obiectiv esențial al acesteia este «de a realiza cooperarea internațională..., de a dezvolta și încuraja respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie». Deci se cere asigurarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți indivizii, fără a se reduce doar la măsurile care își propun numai protecția minorităților. «După părerea unuia din guvernele care au participat la elaborarea Cartei Națiunilor Unite, faptul de a asigura protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți face superfluă adoptarea unor reguli care vizează în mod special minoritățile» (p. 28). Declarația Universală a Drepturilor Omului nu are referiri la drepturile persoanelor care aparțin minorităților etnice, lingvistice și religioase. În rezoluția 217 C(III) din 10 decembrie 1948, intitulată «Soarta minorităților», Adunarea generală declară că Națiunile

Unite nu pot rămâne indiferente față de soarta minorităților, dar precizează că este dificil de adoptat o soluție uniformă a acestei probleme complexe și delicate care îmbracă aspecte particulare în fiecare stat unde se pune.

După adoptarea Cartei Națiunilor Unite s-a apreciat că protecția minorităților este o problemă a cărei soluționare trebuie căutată în cadrul mai larg al problemei respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale, fără a se exclude posibilitatea încheierii unor acorduri bilaterale sau multilaterale. Comisia pentru drepturile omului și Subcomisia s-au ocupat de protecția minorităților.

Art. 14 al Convenției europene privind salvagardarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, precizează că drepturile prevăzute în acest document trebuie acordate fără deosebire de religie, origine națională sau apartenență la o minoritate națională.

«Se poate conchide că și după al doilea război mondial instrumentele internaționale care au rolul de a proteja minoritățile își păstrează utilitatea și rațiunea de a fi. Ar fi necesară o reglementare specifică a acestei probleme pe baza acordurilor particulare, deoarece exigențele protecției minorităților, până în prezent, nu au fost pe deplin satisfăcute de către instrumentele internaționale în vigoare referitoare la drepturile omului» (p. 33).

În 1950, Subcomisia și-a înscris pe ordinea de zi examinarea rezoluției 217 C(III) a Adunării Generale ONU privind soarta minorităților. Rezoluția cerea Consiliului economic și social să invite Comisia pentru drepturile omului și Subcomisia să analizeze problema minorităților pentru ca «ONU să poată adopta măsuri eficiente de protecție a minorităților rasiale, naționale, religioase și lingvistice». La a 4-a sesiune a Subcomisiei se discuta proiectul propus de d-l Mansani care prevedea: «Minoritățile etnice, religioase și lingvistice nu pot fi private de dreptul de a avea propria viață culturală, de a practica propria religie și de a folosi propria limbă». Dl. Monroe a propus «să se înlocuiască termenul minorități cu termenul persoane aparținând minorităților, dat fiind că după părerea sa, minoritățile, ca atare, nu au personalitate juridică în timp ce persoanele care aparțin minorităților pot fi mai ușor definite din punct de vedere juridic. Totuși, pentru a menține ideea de grup, el a propus să se introducă cuvintele «în comun cu alți membri ai grupului», după cuvintele «nu pot fi private de dreptul de a avea» (p. 34). Subcomisia, cu 9 voturi pentru și o abținere, a votat acest amendament. Astfel, rezoluția E (III) a Subcomisiei are următorul text: «Persoanele aparținând minorităților etnice, religioase sau lingvistice nu pot fi private, în comun cu alți membri ai grupului lor, de a avea propria viață culturală, de a practica religia lor și de a folosi propria limbă».

Unii reprezentanți sa-u opus «introducerii în proiect a unei dispoziții care, după părerea lor, ar risca să încurajeze formarea unor noi minorități, să prelungească în mod artificial existența minorităților actuale și să întârzie integrarea anumitor grupuri care tind să-și piardă caracteristicile distincte și să fie asimilate de populația majoritară» (p. 35).

La a 371-a ședință Comisia a adoptat, prin 12 voturi pentru, unul contra și 3 abțineri, proiectul de articol propus de Subcomisie care a devenit art. 25 al pactului referitor la drepturile civile. «S-a subliniat că dispozițiile art. 25 nu trebuie invocate pentru a justifica încercările de subminare a unității naționale a unui stat oarecare... S-a relevat că, bineînțeles, asimilarea ar trebui să se desfășoare voluntar și că membrii grupurilor minoritare nu ar trebui să fie privați de drepturile de care se bucură alți cetățeni ai aceluiași stat, cu scopul de a se

integra dacă ei doresc acest lucru... Mai multe delegații au subliniat că protecția minorităților nu are ca scop derogarea de la principiul priorității majorității» (p. 35).

S-a arătat că scopul amendamentului «în statele în care există minorități etnice, religioase și lingvistice», acceptat de Comisia pentru drepturile omului, este de «a restrânge acordarea drepturilor recunoscute de articol la minoritățile deja existente și stabilite de mult timp pe teritoriul statului respectiv, pentru a evita ca protecția garantată de noile reguli să încurajeze formarea unor noi minorități sau să redestepte o conștiință minoritară în grupurile anterior asimilate de populația statului» (p. 37).

Art. 27 al Pactului internațional referitor al drepturile civile și politice prevede drepturi pentru persoanele care aparțin minorităților. Se procedează astfel din următoarele motive: 1) sistemul de protecție a minorităților fondat în 1919—1920 atribuia drepturi indivizilor; 2) acest Pact conține un catalog al drepturilor individului. Singurul drept ai cărui titulari sunt entitățile colective este dreptul popoarelor de a dispune de ele însele; 3) «Faptul de a atribui drepturi minorităților, și de a le conferi astfel calitatea de subiecte de drept, ar putea duce la pericolul creșterii antagonismului dintre ele și stat în măsura în care grupul minoritar, ca entitate, ar apărea investit cu puterea de a reprezenta interesele unei colectivități față de stat care reprezintă interesele întregii populații. Pe de altă parte, libertatea de opțiune a fiecărui membru al unei minorități între asimilarea voluntară de către majoritate sau păstrarea trăsăturilor sale distincte riscă să nu fie respectată de organele grupului minoritar, preocupate de păstrarea unității și a forței grupului» (p. 37).

Membrii Comisiei au analizat detaliat obligațiile impuse statelor de art. 27. Unii reprezentanți au apreciat că articolul ar trebui să conțină o formulare mai fermă referitoare la obligațiile statelor. S-a cerut ca articolul 27 să stipuleze că statele ar trebui să adopte măsuri legislative speciale pentru a garanta minorităților acordarea anumitor drepturi. Alți reprezentanți au observat că o asemenea formulare ar pune accentul pe dreptul minorităților și nu pe ideea de toleranță, singura obligație nouă care trebuia impusă statelor care au acceptat ideea nediscriminării. «S-a susținut că textul propus de Subcomisie nu ar obliga, de exemplu, statele și guvernele să creeze școli speciale pentru persoanele care aparțin minorităților lingvistice... În virtutea prevederilor acestui articol, statele erau obligate să permită indivizilor care aparțineau minorităților să se bucure de moștenirea lor culturală, să practice religia lor, să vorbească limba lor, dar aceasta nu înseamnă că membrii minorităților au dreptul de a cere statului adoptarea unor măsuri pozitive» (p. 38).

«Pentru ca scopul acestui articol să fie atins, este necesar ca statele să adopte măsuri legislative și administrative. Cultura și limba unui grup nu pot fi salvagardate fără organizarea unui sistem educativ al țării... Dreptul care a fost acordat membrilor minorităților va fi numai teoretic, fără crearea unor instituții culturale adecvate. Acest lucru este valabil și în domeniul lingvistic și se poate spune că o atitudine pasivă a statului în domeniul religiilor minoritare nu răspunde scopuri lor art. 27» (p. 39).

La simpozionul privind societățile multinaționale (Ljubliana, 8—21 iunie 1965) s-a precizat: «S-a pus problema de a se ști dacă tradițiile și caracteristicile trebuie să le cuprindă și pe cele care se referă la organizarea socială și economică a unui grup. Mai mulți vorbitori au căzut de acord că nu este necesar să fie stimu-

late în mod special activitățile tradiționale social-economice. Abordarea obiectivelor sociale sau economice trebuie să fie conformă orientării generale a statului spre obiective moderne» (p. 40).

«Lupta împotriva măsurilor discriminatorii, pe de o parte și aplicarea măsurilor speciale destinate protecției minorităților, pe de altă parte, nu sunt decât două aspecte ale aceleiași probleme: apărarea drepturilor fundamentale ale omului. Problema grupurilor etnice, lingvistice și religioase, desemnate prin termenul de minoritate, comportă două aspecte: a) toate aceste grupuri, pe bună dreptate, cer să beneficieze de un tratament egal celui acordat majorității populației; b) anumite grupuri revendică măsuri speciale de protecție, mai multe drepturi decât cele acordate majorității populației» (p. 43).

În cap. III se studiază «poziția persoanelor care aparțin unei minorități etnice, religioase sau lingvistice în societățile în care trăiesc».

«Totuși, se poate întâmpla ca în interiorul unui grup minoritar hotărât să-și mențină identitatea, să fie indivizi care preferă să fie asimilați de majoritatea populației. Dacă aceasta este libera lor opțiune, nu trebuie oprită în numele unei solidarități greșit înțelese a grupului. Orice încercare de acest gen ar constitui o violare a libertății celui în cauză; cu alte cuvinte, nu se poate admite ca individul să fie obligat să se conformeze opțiunii făcute de cea mai mare parte a grupului minoritar al cărui membru este... Aceasta confirmă, dacă era necesar, că dreptul de a se bucura de măsuri speciale de protecție trebuie recunoscut membrilor grupurilor minoritare (care sunt liberi să renunțe oricând doresc la această calitate) și nu grupurilor ca atare» (p. 45).

Caracterul armonios al relațiilor dintre diferitele grupuri etnice, religioase și lingvistice în cadrul fiecărei țări depinde în mare măsură de atitudinea forțelor politice dominante și de bunăvoința lor de a permite membrilor fiecărui grup să se dezvolte pe plan economic, social și cultural conform propriilor tradiții, într-o atmosferă lipsită de discriminare. Atunci când grupurilor populației le sunt asigurate drepturile, când pot participa plenar la viața politică, economică și socială a țării lor, când aportul lor cultural este recunoscut, atunci ele dobândesc sentimentul securității absolut necesar eliminării tensiunii dintre grupuri» (p. 48).

«Bineînțeles, necesitatea de a salvagarda integritatea statului și de a nu încuraja separatismul este o preocupare legitimă a oricărui guvern. Se poate spune că există o limită naturală a oricărei politici de protecție a minorităților, chiar dacă această politică se concretizează în forme ample de pluralism. Totuși, este cazul să arătăm că grija de a nu slăbi integritatea statului și de a nu deschide porțile unor tendințe separatiste reprezintă un obstacol în adoptarea unor măsuri speciale în favoarea indivizilor care aparțin grupurilor minoritare» (p. 57).

Principiul director esențial este că un individ nu poate fi plasat într-o situație defavorabilă pentru singura rațiune că aparține unui anumit grup etnic, religios sau lingvistic.

În capitolul IV se studiază «aplicarea principiilor enunțate în art. 27 al Pactului internațional referitor la drepturile civile și politice».

Nu se poate presupune că «obligatia unui cult religios de a cere recunoaștere oficială ar duce în mod necesar la discriminare» (p. 72). În acest sens, Arcot Krishnaswami, raportor special (al Subcomisiei) pentru problemele libertății de religie și pentru practicile religioase spune: «Fără îndoială că în decursul istoriei principiul separării bisericii de stat a apărut sub efectul unei reacții împotriva situației privilegiate a bisericilor oficiale sau de stat și că scopul său era de

a asigura egalitatea credincioșilor tuturor religiilor în cadrul acestui principiu, totuși o anumită religie devine uneori dominantă de fapt, iar legea, chiar dacă se aplică în mod egal tuturor, reflectă, în anumite domenii importante, ideile grupului dominant... Chiar dacă se aplică principiul separării, statul poate acorda unor organizații religioase un statut special, distinct de cel acordat altor tipuri de asociații. Totuși, acest statut este acordat numai dacă denuminațiunea religioasă îndeplinește anumite condiții, ceea ce este posibil pentru unele și nu este posibil pentru altele» (p. 72).

În Finlanda «Biserica Luterană Evanghelică, pentru că este biserica mării majorității a populației, și Biserica Ortodoxă, din rațiuni istorice, au anumite drepturi și privilegii care nu sunt acordate altor religii» (p. 72). «În Austria, legea stabilește o distincție netă între bisericile și comunitățile religioase recunoscute legal și celelalte comunități religioase. Numai primele au personalitate juridică. Comunitățile religioase recunoscute au dreptul să practice cultul în public, cele nerecunoscute îl pot practica numai în privat. Comunitățile religioase recunoscute primesc statutul de asociații de drept public. În baza dreptului la autodeterminare acordat acestor asociații de Constituție, comunitățile își administrează în mod liber afacerile interne, în limitele dreptului austriac» (p. 72—73).

În unele țări legea interzice statului să finanțeze activitatea comunităților religioase. Curtea Supremă din SUA a declarat: «nici un impozit, mai mare sau mai mic, nu poate fi perceput pentru a finanța o activitate sau instituție religioasă, indiferent de numele purtat sau de forma adoptată pentru a practica religia» (p. 73). Guvernul filipinez declară că nu se acordă grupurilor religioase ajutor oficial și se interzice folosirea fondurilor sau bunurilor publice în scop religios.

În unele țări numai religia de stat sau religia oficială are dreptul la un ajutor financiar prelevat din resursele publice. În Danemarca, Biserica oficială, în cea mai mare parte, este finanțată din fondurile publice și dintr-un impozit aplicat membrilor acestei biserici care este colectat de puterile publice. Alte comunități religioase nu primesc ajutor financiar de la stat.

În alte țări se oferă religiilor minoritare un ajutor financiar, dar nu este vorba de o obligație legală. În Suedia, Biserica oficială este finanțată integral de stat, iar cultele minoritare sunt susținute prin contribuții voluntare. Tot în această țară mai primesc bani de la stat bisericile catolice și ortodoxă.

Unele guverne acordă o asistență financiară tuturor comunităților religioase legal constituite. Statul austriac varsă anual subvenții unui număr de comunități religioase. Unele din comunitățile religioase, care au personalitate juridică, beneficiază de unele condiții speciale: scutirea unor așezăminte religioase de impozitul funciar, reducerea taxelor de impozit pe donații și legate.

În unele țări căsătoria religioasă realizată de cultele religioase minoritare are și valoare juridică. Așa, de exemplu, codul căsătoriei din Suedia prevede că sunt valabile juridic toate căsătoriile religioase făcute de cultele religioase legal recunoscute. Legea finlandeză stipulează că sunt valabile căsătoriile religioase; nu sunt validate cele prestate de comunitățile religioase nerecunoscute sau necrestine. Legislațiile daneză și norvegiană nu recunosc căsătoriile religioase realizate de comunitățile religioase nerecunoscute legal. Legislația sudaneză prevede că sunt recunoscute juridic căsătoriile înfăptuite de toate grupurile religioase.

«Respectarea ca zile de repaus a sărbătorilor tuturor grupurilor religioase poate crea dificultăți... Ar fi imposibil de a lua în considerație toate sărbătorile sau toate zilele de odihnă ale tuturor comunităților religioase existente în țară — de-

clară guvernul austriac — fără a rezulta cele mai grave consecințe pentru public» (p. 75).

«Se poate afirma că are loc o violare a drepturilor persoanelor aparținând minorităților religioase atunci când sunt obligate să presteze jurăminte contrare preceptelor credințelor lor» (p. 76).

În Suedia legea stipulează că «nimeni nu va fi constrâns să aparțină la o confesiune religioasă» (p. 77).

Constituțiile diferitelor țări prevăd că nimeni nu poate fi obligat să plătească un impozit pentru un alt cult religios decât pentru al său. În țările în care există o biserică de stat, puterile publice percep un impozit de la toți cetățenii; în unele din aceste țări, cetățenii care nu sunt membri ai bisericii de stat plătesc un impozit mai mic, iar cei care sunt înregistrați la un alt cult sunt scutiți de impozitul oficial.

În cea mai mare parte a țărilor studiate, numai părinții și copiii decid dacă aceștia din urmă participă la orele de educație moral-religioasă organizate în învățământul public.

Nici una din țările studiate nu a adoptat măsuri judiciare speciale pentru a asigura respectarea drepturilor proclamate de art. 27. «Se poate constata că membrii unei minorități se bucură de același statut pe care îl are orice cetățean, iar aparatul judiciar ordinar constituie calea normală de recurs deschisă tuturor persoanelor care apreciază că le-au fost violate drepturile» (p. 94).

Dreptul penal din mai multe țări studiate conține dispoziții pe care le pot invoca persoanele care aparțin grupurilor etnice, religioase sau lingvistice, atunci când le-au fost violate unele din drepturile care le-au fost recunoscute. Aceste dispoziții legale se referă în principal la incitarea la ură împotriva membrilor grupurilor etnice și religioase și încălcarea principiului libertății de conștiință și de religie... Într-un număr de țări studiate (Belgia, Franța, Grecia, Norvegia, etc.) violarea dreptului la libertatea de conștiință și de religie este considerată un grav delict. Actele posibile de a fi sancționate ca infracțiuni sunt: insultele la adresa religiei unui grup, întreruperea ceremoniilor religioase, împiedicarea sau amenințarea cu împiedicarea practicilor religioase, denigrarea sau umilirea indivizilor din motive religioase, denaturarea prin publicare a textelor unor cărți sfinte ale unor grupuri religioase, imitarirea într-un loc public a unei ceremonii religioase cu scopul de a o ridiculiza sau de a o oferi ca spectacol» (p. 95).

În încheiere, raportorul formulează o serie de concluzii și recomandări.

Participanții la Seminarul din Iugoslavia (1974) au subliniat că «deși principiile fundamentale ale respectării drepturilor omului se aplică membrilor tuturor minorităților, diversitatea condițiilor istorice și socio-economice în care s-au format și dezvoltat aceste minorități în diverse regiuni ale lumii necesită soluții diferite pentru rezolvarea problemei protecției drepturilor omului» (p. 101).

«Grupurile minoritare dominante nu trebuie protejate, dimpotrivă, ele violează, adesea foarte grav, acest principiu al respectării voinței majorității, care este un corolar al dreptului popoarelor de a dispune de ele însele» (p. 102).

«Numeroase guverne au tendința de a minimaliza diferențele existente între grupuri și de a afirma că existența minorității etnice, religioase și lingvistice nu constituie o problemă. Dacă grija pe care o au guvernele de a menține coeziunea și unitatea populației țării lor este pe deplin justificată, nu trebuie uitat că tensiunile între grupuri pot duce la agitații politice violente și chiar să amenințe stabilitatea structurii politice a statelor... Nu este posibilă eliminarea tensiunilor

și a fricțiunilor fără a ține seama de realitatea diferențelor culturale, religioase și lingvistice pe care o cunosc diferitele grupuri ale societății» (p. 103).

Pentru protecția minorităților, unele state au adoptat soluția guvernului federal sau asigurarea autonomiei unor regiuni. «În alte țări, concepția pluralistă s-a tradus prin adoptarea unor măsuri care recunosc drepturi speciale membrilor minorităților în cadrul unui sistem de guvernământ unitar. Această soluție s-a adoptat mai ales atunci când grupurile minoritare sunt dispersate în toată țara. Bineînțeles, orice guvern are grija legitimă de a salvagarda integritatea statului și de a nu încuraja separatismul. Se poate spune că există o limită naturală a oricărei politici de protecție a minorităților, chiar și atunci când această politică îmbracă forma unui pluralism foarte larg» (p. 104).

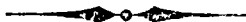
«Egalitatea și nediscriminarea implică garantarea formală a unui tratament uniform al tuturor indivizilor, în timp ce protecția minorităților presupune adoptarea unor măsuri speciale în favoarea membrilor unui grup minoritar, dar aceste măsuri vizează în ambele cazuri instaurarea unei egalități reale între membrii grupului în cauză și alți indivizi. Se poate vedea că lupta împotriva măsurilor discriminatorii, pe de o parte, și aplicarea măsurilor speciale de protecție a minorităților, pe de alta, nu sunt decât două aspecte ale aceleiași probleme, care constă în a asigura tuturor drepturi egale... Într-o țară caracterizată prin diversitatea etniilor, religiilor și limbilor, aplicarea riguroasă a principiilor egalității și nediscriminării este o condiție indispensabilă pentru a menține unitatea politică și spirituală a statului și pentru a crea un climat de comprehensiune și de relații armonioase între diferitele elemente ale societății» (p. 104—105).

«Drepturile acordate de articolul 27... trebuie considerate ca făcând parte integrantă din sistemul de protecție a drepturilor omului și a libertăților fundamentale... Ele nu își propun să acorde un statut privilegiat unor grupuri în raport cu altele, ci pot fi considerate ca drepturi speciale în măsura în care vizează anumite persoane ca membre ale unor grupuri specifice și presupun adoptarea de către state a unui număr de măsuri, în plus față de cele cu caracter general, pentru a garanta tuturor persoanelor care trăiesc pe teritoriul lor respectarea și protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale» (p. 105).

«În țările studiate, singurele aspecte ale drepturilor minorităților pentru care este prevăzut recursul la tribunalele ordinare sunt viloarea principiilor de egalitate și de nediscriminare și a libertății de conștiință și de religie... Prezența în legi a unor dispoziții clare și detaliate pare a fi fundamentul esențial pentru orice recurs judiciar» (p. 108).

«Istoria arată că problema minorităților poate exercita o influență negativă asupra relațiilor internaționale. Totuși, noile norme fixate de Națiunile Unite în contextul drepturilor omului ar trebui să permită grupurilor minoritare să joace un rol pozitiv în aceste relații... Raportorul special este ferm convins că încheierea de acorduri bilaterale referitoare la drepturile minorităților între statele în care trăiesc minorități și statele din care ele sunt originare (mai ales atunci când este vorba de țări vecine) ar fi foarte utilă. Totodată, trebuie subliniat că cooperarea, în ceea ce privește drepturile membrilor minorităților, trebuie să se bazeze pe respectarea reciprocă a principiilor suveranității și integrității teritoriale a statelor întensate și neamestecul în afacerile lor interne» (p. 109).

ILIE FONTA

DOCUMENTARE

Mari personalități ale Bisericii și neamului :

Prof. Adrian N. Popescu, <i>Profesorul Teodor M. Popescu. O sută de ani de la naștere și douăzeci de ani de la moarte</i>	84
Constantin A. Ionescu, <i>Profesorul Ion Popescu-Pasărea, pedagog național al muzicii noastre bisericești</i>	92
Prof. Maria Munteanu-Breasta, <i>Preotul profesor Grigore Popescu-Breasta, o mare personalitate clericală</i>	99
Gheorghe Vasilescu, <i>Monumentul eroilor neamului de la Mărășești — operă națională înfăptuită din inițiativa și prin contribuția Bisericii</i>	120
Gheorghe Șelaru, <i>Originea și rolul istoric al mănăstirii din Cetatea Neamțului</i>	134

RECENZII

<i>Studiu privind drepturile persoanelor care aparțin minorităților etnice, religioase și lingvistice</i> (Ilie Fonta)	164
--	-----

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CXI, Nr. 7—9. IULIE—SEPTEMBRIE, 1993

CUPRINS

VIAȚA BISERICESCĂ

<i>Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în Bulgaria</i> († Lucian, Arhiepiscopul Tomisului)	3
<i>În duhul unității și comuniunii creștine, și o vizită istorică: Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului în România</i> (Prof. Liviu Stoina)	12
<i>Vizita în România a Grației Sale, dr. George Leonard Carey, Arhiepiscop de Canterbury, Primatul întregii Anglii și al Comuniunii anglicane din întreaga lume</i> (Prof. Liviu Stoina)	124
<i>Cronică</i>	191

PARTEA OFICIALĂ

<i>Lucrările Sântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 6—8 iulie, 1993</i>	194
---	-----

RECENZII

<i>Tradiții răsăritene și influențe occidentale în Țara Românească, de Prof. Dr. Pavel Chiahaia, Editura Sîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor, 1993, 262 p. (Pr. Constantin Drăgușin)</i>	221
--	-----

• VIAȚA • BISERICESCĂ •

VIZITA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST ÎN BULGARIA

În viața bisericească s-a statornicit frumoasa datină ca, marile evenimente ale Bisericilor Ortodoxe surori, să fie trăite în dragoste frățească și comuniune.

Astfel, la bucuria Bisericii Ortodoxe Buigare, care a sărbătorit 1100 ani de la Sinodul de la Preslav (893), se adaugă și bucuria Bisericii Ortodoxe Române. Prin aceasta se împlinesc cuvintele Sfântului Apostol Pavel, care scria odinioară corintenilor «Dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună» (I Corinteni 12, 26).

Dând curs invitației făcute de către Sanctitatea Sa, *Maxim, Patriarhul Bulgariei, Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, a participat, la acest popas jubiliar, împreună cu Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian al Tomisului, și cu P.C. Pr. *Marcel Manole*, secretarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, (translator).

La această sărbătoare a Bisericii Bulgare au participat, ca reprezentanți ai întâi stătătorilor de care aparțin: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Hrisostom al Efesului, din partea Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Constantinopolului; Î.P.P.SS. Ior Pitirim, din partea Patriarhiei Moscovei; Pahomie și Justin, din partea Bisericii Ortodoxe Sârbe. Au fost prezenți toți ierarhii Bisericii Ortodoxe Bulgare.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cu delicatețea care îl caracterizează, cât și datorită atașamentului față de Biserica Ortodoxă Bulgară și față de Întăistătorul acesteia, Sanctitatea Sa, Patriarhul *Maxim*, și în contextul vechilor legături dintre cele două Biserici surori, a ținut să participe personal la festivitățile organizate.

În consecință, în ziua de 17 septembrie 1993, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de membrii delegației, a plecat spre țara vecină, pe ruta București — Giurgiu.

La punctul de trecere a frontierei de la Giurgiu, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost întâmpinat de prefectul județului Giurgiu. În sala de protocol a Vămii, Prea Fericitul Sa a fost primit cu căldură și de autoritățile vamale. În cuvântul Său, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a arătat rostul vizitei pe care o efectuează în Biserica

Ortodoxă Bulgară, moment de mare importanță — a spus Prea Fericirea Sa — pentru legăturile frățești existente între Bisericile Ortodoxe surori și vecine — Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Bulgară. Domnul prefect a urat Prea Fericirii Sale sănătate deplină și succes în nobila misiune pe care o are de îndeplinit. Au fost de față P.C. Protoiereu de Giurgiu și un număr de preoți slujitori, cărora Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist le-a împărtășit binecuvântări, dându-le îndrumări părintești pentru buna desfășurare a lucrării în proto-poiatul Giurgiu.

La punctul de vamă din orașul Ruse, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a fost întâmpinat de Î.P.S. Ghelasie — mitropolit de Ruse, și un grup de preoți, care au venit să-l întâmpine pe Prea Fericirea Sa în numele Sanctității Sale, *Maxim, Patriarhul Bulgariei*. A fost de față viceprefectul orașului Ruse și persoane oficiale din cadrul administrației Prefecturii.

După un scurt popas făcut la muzeul din Ruse, unde sunt expuse obiecte specifice țărilor riverane cu Bulgaria — inclusiv România — și după ce directorul muzeului a explicat importanța acestui muzeu, Prea Fericirea Sa s-a îndreptat spre orașul Târnovo, una din fostele capitale ale Bulgariei, unde era așteptat, la mănăstirea Sf. Apostoli Petru și Pavel, de Sanctitatea Sa, *Maxim, Patriarhul Bulgariei*, împreună cu toți reprezentanții Bisericilor surori.

După oficierea unui Te-Deum în biserica mănăstirii «Sfinții Apostoli Petru și Pavel», de către P.C. Protoiereu M. Guranov, a fost reprezentant al Bisericii Ortodoxe Bulgare la București, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit un cuvânt ales, în care a subliniat bunele raporturi dintre Bisericile noastre, făcând și o succintă istorie a vieții religioase din Biserica Bulgară, scoțând în evidență și importanța vieții călugărești, specifică Bisericilor Ortodoxe. După dejunul oferit oaspeților, de către conducerea mănăstirii, «Sfinții Apostoli Petru și Pavel» (a cărei obște cuprinde circa 10 călugărițe), delegații Bisericilor surori, sosiți aici între timp de la Sofia, împreună cu Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Bulgare, s-au îndreptat către localitatea Târgoviște, unde a avut loc slujba Te-Deumului, oficiată de protoiereul locului — Petru Clavcev. După aceasta, delegațiile au parcurs pe jos drumul de la biserică, prin parcul orașului, unde se afla mulțime de oameni, până la primăria orașului Târgoviște, unde primarul orașului, Domnul Karagheorghiev, a rostit un cuvânt de bun venit și de mulțumire adresat oaspeților. În mod special, domnul primar s-a adresat cu multă reverență Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, întreținându-se apoi cu Prea Fericirea Sa asupra problemelor de interes bisericesc. În seara aceleiași zile, conducerea primăriei orașului Târgoviște a oferit, la hotelul Ray din apropiere un dineu în cinstea oaspeților. La dineu au participat personalități din administrația locală.

Sâmbătă, 18 septembrie 1993, delegațiile s-au îndreptat către catedrala Sfântul Arhanghel Mihail, din orașul Preslav, unde s-a oficiat Sfânta Liturghie de către Înalt Prea Sfințitul Kiril de Varna și Preslav, împreună cu PP.SS. Episcopi-vicari: Neofit, secretarul general al Sfân-

Sinodul Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare, și Grigori, rectorul Seminarului teologic din Sofia.

După oficierea Sfintei Liturghii, membrii delegațiilor au fost primiți la primăria orașului Preslav, unde au fost întâmpinați de primarul local. Consiliul municipal și alte oficialități, care au adresat cuvânt de bun-venire, subliniind în același timp, importanța acestei sărbători pentru poporul bulgar, oferind cu acest prilej medalia jubiliară care marchează evenimentul împlinirii a 1100 ani de la Sinodul de la Preslav.

Cu acest prilej, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, în cuvântul adresat oficialităților și tuturor celor de față, a scos în evidență suferințele îndurate de Bisericile noastre surori în decursul vremilor, suferințe comune care au durat până nu de mult. «Să dăm slavă lui Dumnezeu — a spus Prea Fericirea Sa — că ne-a învrednicit să sărbătorim aceste evenimente în deplină dragoste și libertate, în exprimare și apropiere sinceră». Cuvântul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a fost mult apreciat de cei prezenți.

La ora 16,00, membrii delegațiilor au vizitat muzeul din vechiul oraș Potteins, muzeu care deține relicve din timpul țarului Simeon al Bulgariei. Aici, un grup de tineri — băieți și fete — au executat cântări cu caracter liturgico-religios și istoric. Cu acest prilej, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a întreținut cu conducerea muzeului, de la care a primit explicații legate de istoria muzeului și a obiectelor expuse, apoi a semnat în cartea de onoare a muzeului, unde a consemnat printre altele: «Binecuvântăm osteneala conducerii acestui muzeu păstrător de relicve, care reprezintă mărturii ale prezenței vieții religioase pe aceste locuri».

Duminică, 19 septembrie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu ceilalți oaspeți, membri ai delegațiilor Bisericilor surori și Î.P.P.SS. Kiril, — mitropolitul Varnei și Preslavului, Arsenie, mitropolitul Plovdivului, Domițian, mitropolitul Vidinului; Ghelasie, mitropolitul de Ruse, și Neofit, episcopul vicar general al Patriarhiei Bulgare, împreună cu Sanctitatea Sa, Maxim, Patriarhul Bulgariei, au săvârșit Sfânta Liturghie în biserica «Sf. Chiril și Metodie» din Preslav. A participat la slujbă un număr de preoți și diaconi, printre care și P.C. Pr. Ilie Cormoș, reprezentantul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, pe lângă Patriarhia Bulgară. În biserică, după săvârșirea Sfintei Liturghii, Sanctitatea Sa, Maxim, Patriarhul Bulgariei, a rostit cuvântul legat de sărbătoarea împlinirii a 1100 ani de la Sinodul din Preslav, când s-a statornicit, de către soborul ierarhilor și țarul Boris I (care s-a călugărit cu numele de Mihail), ca limba slavonă să devină limbă de cult și liturgică. În acest context Sanctitatea Sa a adus mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și membrilor delegațiilor Bisericilor surori pentru împreună-participare la acest moment istoric al Bisericii Bulgare.

În cuvântul Său, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus, printre altele:

«Aniversarea a 1100 ani de la Sinodul de la Preslav înscrie o nouă pagină în cronica legăturilor Bisericilor Române și Bulgare, prin pre-

zența noastră aici. Se știe că Bisericile noastre s-au înfrățit în decursul vremilor în preocuparea lor de a menține tradițiile și respectarea canoanelor bisericești. În aceste clipe solemne — a spus Prea Fericirea Sa — evocăm, cu alese sentimente vizitele și întâlnirile noastre. Istoria ne oferă destule exemple de cinstire reciprocă, de cinstire frățească, iar toate acestea, la un loc, concretizează bucuria dragostei creștine dintre Biserica Ortodoxă Bulgară și Biserica Ortodoxă Română, între conducătorii și ierarhii lor, ca și între credincioșii acestor două Biserici. Și întâlnirea de astăzi — a spus în continuare Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist — se înscrie în rândul acelor frumoase tradiții ce întăresc tot mai mult strădanile în menținerea relațiilor de prietenie și unitate în Hristos a acestor două Biserici surori și vecine, care păstrează credința vrednicilor noștri înaintași. Cunoscând, astfel, acest fir al relațiilor dintre Bisericile noastre care ne-au apropiat permanent, ca întăistător al Bisericii Ortodoxe Române, cu prețuire și dragoste reciprocă, am poposit la această sărbătoare a Bisericii Ortodoxe Bulgare, poposire pe care o socotim ca o împlinire a îndemnului Sfântului Apostol Pavel, când zice: «Să păstrăm taina credinței în cuget curat» (I Timotei III, 9 ; VI, 20).

Actualizând acest îndemn, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a vorbit apoi despre: *Limba, principal mijloc de vestire și transmitere a Sfintei Evanghelii.*

Ultima învățătură pe care Mântuitorul a transmis-o Sfinților Săi Apostoli a fost: «Drept aceea, mergeți și învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă» (Matei 28, 19—20 ; Marcu 16, 15 ; Luca 24, 47).

Dincolo de faptul că această învățătură fundamentală stabilește programul general de lucru al Sfinților Apostoli, ea pune în lumină adevărul că Sfânta Evanghelie, descoperirea dumnezeiască cea mai presus de fire, este adresată tuturor neamurilor, că ea nu aparține unui singur neam și nici unui anume grup de neamuri. Mielul lui Dumnezeu S-a jertfit și a răscumpărat lui Dumnezeu, cu sângele Său, «oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul» (Apoc. 5, 9 ; 14, 6).

Predicarea Evangheliei la toate neamurile va fi însă condiționată de cerința elementară ca aceste neamuri să poată primi conținutul Evangheliei, al infinitului tezaur de învățături și fapte pe care Fiul lui Dumnezeu, făcut om, le-a descoperit și săvârșit în timpul petrecerii Sale pe pământ, între oameni. Pentru realizarea acestui deziderat este, în primul rând, trebuit un propovăduitor, căci «Cum vom auzi, fără un propovăduitor?» (Rom. 10, 14). În același timp însă, a fost necesar ca propovăduitorul, misionarul epocii apostolice, să se adreseze ascultătorilor săi în limba pe care aceștia o vorbeau.

Sfântul Apostol Pavel stăruie ca, prin grai și limbă, să se transmită cuvinte înțelese ascultătorilor: «Dacă prin limba voastră, le scrie el

creștinilor din Corint, nu veți scoate cuvânt lesne de înțeles, cum se va cere de ce-ați grăit? Veți fi ca niște oameni care vorbesc în vânt (I Cor. 14, 9). Dar în Biserică, scrie același mare Apostol, vreau să știți cincisprezece cuvinte cu mintea mea, ca să învăț și pe alții, decât zece cuvinte de cuvinte într-o limbă oarecare» (I Cor. 14, 19).

În planul dumnezeiesc al propovăduirii noii învățături, a fost rânduit ca misionarii creștini să vorbească noi limbi (Marcu 16, 17) pentru a putea să transmită pretutindeni și tuturor mesajul evanghelic în toată sfâncimea, întinderea și strălucirea sa. În ziua Pogorârii Sfântului Duh, la prima Cincizecime de după Învierea Domnului, cel dintâi dar pe care l-au primit, în chip minunat, Sfinții Apostoli a fost acela al vorbirii în limbi, un dar care făcea cu putință ca cei veniți la Ierusalim «din toate neamurile care sunt sub cer» (Fapte 2, 5), să-i înțeleagă pe Sfinții Apostoli pentru că «fiecare (din cei ce-i ascultau) îi auzea pe ei (pe Sfinții Apostoli) vorbind în limba lor» (Fapte 2, 6). Acesta va fi motivul pentru care cei prezenți în acel timp la Ierusalim se întrebau, uimiți: «Iată, nu sunt aceștia, care vorbesc, toți galileeni; Și cum auzim noi fiecare limba noastră în care ne-am născut?» (Fapte 2, 7—8).

Aceste evenimente petrecute în ziua Pogorârii Duhului Sfânt, care este și prima zi a propovăduirii apostolice publice, dovedesc importanța pe care limbile neamurilor o au nu numai în lucrarea de transmitere a Sfintei Evanghelii, ci și în viața Bisericilor, care vor cunoaște o organizare având la bază etnia și limba acesteia. Căci voia lui Dumnezeu, în această privință, a fost exprimată încă prin Isaia profetul care proclamă: «Toată limba să dea slavă lui Dumnezeu» (Rom. 14, 11; cf. Isaia 45, 23). Iar Sfântul Pavel, supranumit, pentru lucrarea sa la neamuri, chiar «Apostol al neamurilor» (Rom. 11, 13; I Tim. 2, 7; II Tim. 1, 11), reamintește: «Să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu Tatăl» (Filipeni 2, 11).

Astfel, limba unui neam devine mijlocul cel mai eficace de transmitere, dar și de mărturisire a credinței creștine, de proslăvire și de dialog cu Cel Atotputernic, dobândind astfel un caracter sacru. Este de la sine înțeles că toate limbile pământului sunt apte să mărturisească și să aducă slavă lui Dumnezeu. Nici o discriminare între limbile pământului nu poate să opereze în acest domeniu al dialogului dintre indiferent ce persoană umană, vorbitoare a oricărei limbi, și Dumnezeu.

Sunt grăitoare în această privință, cuvintele Sfântului Apostol Pavel din Epistola către Coloseni privind starea creștinilor în Biserică: «Nu mai este elin și iudeu..., barbar sau scit, ci Hristos, totul întru toți» (3, 11). Afirmând că, în Hristos scitii și barbarii au dobândit egalitatea cu iudeii și elinii, Sfântul Apostol Pavel afirmă, totodată, și dreptul graiurilor acestor popoare de a exprima înaltele adevăruri ale revelației divine care se cuprinde în Sfânta Scriptură. Căci, se știe că barbari erau numiți, în antichitatea greco-romană, acele neamuri care vorbeau alte limbi decât greaca sau latina, limbile cele mai folosite în Imperiul roman.

O dată cu intrarea în Biserică prin primirea Botezului, departe de a renunța la graiul lor, diferitele etnii și le-au îmbogățit și perfec-

ționat pentru ca acestea să devină din ce în ce mai apte pentru a exprima cât mai deplin înaltele adevăruri ale învățaturii creștine. Redarea cuvântului lui Dumnezeu în limbile naționale a adus, fără excepție, mari foloase și beneficii acestor limbi; traducerea Sfintei Scripturi în limba respectivă a reprezentat un examen de maturitate pentru acea limbă. În biserică sau în casele credincioșilor, prin predică și prin sfintele slujbe, sub puterea credinței și a trăirilor creștine, toate limbile popoarelor creștine s-au îmbogățit și s-au înnobilit cunoscând evoluții benefice, însușite și folosite, în continuare, în toate culturile cărora aceste limbi le-au devenit suport și vehicul. Limbile nu dispar decât odată cu etniile care le-au dat naștere, pentru că limba constituie însuși suportul existenței unui neam. La rândul său, neamul dispăre o dată cu dispariția limbii sale.

Dar, în Biserică, neamul și limba sa își primesc întreaga măsură a realizării și afirmării lor pentru că existența și dezvoltarea desăvârșită a unei limbi sunt factori care determină și susțin lucrarea de proslăvire a lui Dumnezeu, dialogul prin rugăciune cu Acesta.

Unul din momentele cele mai importante din istoria Bisericii — surori a Bulgariei, prin care s-a afirmat cu tărie că neamul bulgar își are identitatea sa proprie, a fost tocmai Sinodul național al Bisericii Bulgare, care a avut loc la Preslav acum 1100 de ani, deci în 893, când a fost convocat de țarul Boris I. Acest istoric eveniment a marcat încheierea procesului de creștinare a poporului bulgar și s-a afirmat vrednicia și noblețea sa creștină.

Prin hotărârile Sinodului de la Preslav, a fost pus în lumină caracterul național al Bisericii Bulgare. La acest sinod local, se va stabili ca viitorii episcopi, ierarhia superioară a acestei Biserici să fie organizată sinodal, aparținând, deci, acestei etnii și care, în spațiul locuit de această naționalitate va sluji, în limba proprie, Sfânta Evanghelie și învățătura Bisericii.

În consecință, Sinodul din Preslav alege și hirotonește pe cel dintâi episcop bulgar, în persoana lui Clement, ucenicul fraților Kiril și Metodie. Același sinod decide introducerea limbii slavone în Biserică, înlocuind astfel limba greacă folosită până la această dată.

Hotărârile Sinodului de la Preslav reprezintă un moment important al istoriei Bisericii din spațiul dunărean, deoarece, prin afirmarea importanței neamului și a limbii acestuia, deschide largi perspective dezvoltării și organizării Bisericilor naționale, una din caracteristicile de bază ale organizării bisericești ortodoxe.

Noi trăim cu intensitate această aniversare a Bisericii Ortodoxe Bulgare, care evocă un astfel de moment din istoria sa și împărtășim alături de ierarhia, clerul și credincioșii ortodocși bulgari, bucuria de a putea să cinstească pe Dumnezeu — în Biserica lor națională — în limba poporului dreptcredincios. Aceasta este, de fapt, singura cale prin care se respectă învățătura Sfintei Scripturi, care pune puternic în lumină neamul și limba acestuia. Aceeași experiență va fi trăită și de Biserica Ortodoxă Română, în secolele următoare, în care se va pune

scuturarea asupra organizării sale pe baze etnice, naționale și pe introducerea limbii române în cult.

În aceste momente de emoționantă aniversare pentru Biserica Bulgară, aducem salutul frățesc de dragoste și de prețuire din partea ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare și Sanctității Sale, Patriarhului Maxim.

Săvârșind, cu deplină pace și bucurie, duhovniceasca aniversare de astăzi, ne exprimăm încredințarea că lucrarea care s-a desfășurat și se va desfășura în Bisericile noastre, va fi bine primită înaintea lui Dumnezeu, Dreptul Judecător și «*Mai marele păstorilor*», Care ne va da și «*cununa cea neveștejită a măririi*» (I Petru 5, 4).

La sfârșitul Sfintei Liturghii, după oficierea slujbei Te-Deum-ului, slujitorii, ierarhii și preoții au plecat în procesiune, circa un kilometru, înveșmântați, la ruinele bisericii *Rotonda*, care a servit drept biserică țarilor bulgari, aflată în incinta fostului palat, acum monument istoric, unde s-a săvârșit un Te-Deum, după care a vorbit, printre alții, ministrul Justiției al Bulgariei și directorul Monumentelor arheologice din Sofia.

La ora 14,00, conducerea Primăriei din Preslav a oferit, în onoarea membrilor delegațiilor Bisericilor surori, un dejun oficial, la restaurantul hotelului Sumen, la care au participat și oficialități din Parlamentul și Guvernul Bulgariei.

Din partea președintelui rus Boris Elțin, a participat și a rostit un scurt cuvânt, consilierul cu probleme religioase.

A participat, ca invitat, și domnul ambasador al României la Sofia, care a participat, de altfel la toate momentele de seamă ale acestor festivități.

Seara, la ora 18,00, în piața Teatrului Național din Preslav, a avut loc, în aer liber, un concert dramatico-istoric, în care s-au prezentat momente legate de convocarea și desfășurarea Sinodului de la Preslav din 893. Actorii, purtând haine călugărești, cu lumânări în mâini, au reprezentat ierarhia vremii, care la un loc cu țarul Boris au hotărât introducerea limbii slavone în Biserică și cultura poporului.

La acest program festiv, pe lângă membrii delegațiilor Bisericilor Ortodoxe surori, pe lângă membrii Guvernului și ai Parlamentului, și numeroși oameni de cultură, a participat și Domnul Jelio Jeleu, Președintele Bulgariei. Domnia Sa, după ce s-a adresat celor doi Patriarhi, a rostit cuvântul festiv strâns legat de evenimentele istorice ale Bulgariei, care s-au derulat acum 1100 ani pe acest loc.

A urmat apoi, o recepție în saloanele Primăriei din Preslav, oferită de Domnul Președinte Jelio Jeleu. În timpul recepției, Prea Fericirea Sa Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care s-a bucurat de o cinstire deosebită, s-a întreținut cu personalități oficiale din conducerea și viața poporului bulgar. Autoritățile din Preslav au hotărât ca de acum înainte o parte din încăperile unde a avut loc recepția să fie cedate Bisericii Bulgare, în vederea înființării unei Facultăți de teologie.

Luni, 20 septembrie, în drum spre orașul Varna, unde se află sediul Mitropoliei de Varna și Preslav, au fost vizitate de către toți membrii delegațiilor, ruinele fostului palat al hatmanului Krum, din localitatea Plisea, pe ruinele căruia se află părți dintr-o fostă biserică, precum și un muzeu arheologic.

De aici, membrii delegațiilor s-au îndreptat spre orașul Varna unde, la ora 13,00, s-a încheiat programul legat de festivitățile prilejuite de împlinirea a 1100 ani de la Sinodul de la Preslav. Aici, în catedrala mitropolitană din Varna, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, s-a săvârșit slujba Te-Deum-ului, la care au participat primarul orașului Varna și alte oficialități locale.

În scurte cuvinte, Sanctitatea Sa, Patriarhul Maxim al Bulgariei, a făcut o prezentare a modului în care s-a desfășurat programul legat de momentul istoric din viața Bisericii Bulgare, legat de împlinirea a 1100 ani de la Sinodul din Preslav, care marchează o piatră fundamentală, atât pentru Biserică, cât și pentru poporul bulgar, a mulțumit tuturor membrilor delegațiilor Bisericilor surori care au participat la festivitățile prilejuite de împlinirea a 1100 ani de la Sinodul de la Preslav.

După recepția oferită de I.P.S. Mitropolit Chiril al Varnei și Preslavului, la reședința mitropolitană din Varna, Înalt Prea Sfinția Sa a oferit dejunul la un restaurant aflat pe malul Mării Negre, situat în stațiunea «Nisipurile de Aur».

În timpul dejunului, grupuri de artiști ai teatrului din Varna au prezentat dansuri populare, executând și piese corale din tradiția poporului.

Într-o atmosferă de dragoste creștină și frățească, la terminarea dejunului, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, care, pe timpul desfășurării acestor festivități, s-a bucurat de o mare prețuire și stimă deosebită din partea tuturor participanților, a fost însoțit până la locul de despărțire și a plecării spre țară.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Chiril al Varnei și Preslavului care, profund mișcat de participarea Prea Fericitului Părinte Teoctist la aceste sărbători, în semn de recunoștință, l-a condus pe Prea Fericirea Sa de la Varna până la punctul de frontieră Vama Veche din Dobrogea.

Subliniem că în tot timpul festivităților ce s-au desfășurat în cadrul Bisericii Ortodoxe Bulgare cu prilejul comemorării Sinodului de la Preslav, Prea Fericirea Sa s-a întreținut cu reprezentanții Bisericilor surori ce au participat la acest popas sărbătoresc al vieții Bisericii Ortodoxe Bulgare; cu I.P.S. Pitirim, mitropolit de Volokolamsk (Patriarhia Moscovei), *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a abordat problema Mitropoliei Basarabiei, exprimând încrederea că aceasta se va realiza pe cale amiabilă. Socotim — a spus Prea Fericirea Sa — că Patriarhia Moscovei, împreună cu Patriarhia Română, vor ajunge la o înțelegere frățească de comun acord, recunoscând Mitropoliei Basarabiei, dreptul ei istoric. Aceasta pe considerentul că Bisericile noastre, surori și vecine, au din îndepărtate vremi tradiții comune și respect reciproc.

Cu Înălții Ierarhi, reprezentanți ai Patriarhiei Serbiei — Pahomie și Justin, Prea Fericirea Sa a discutat problemele cu care se confruntă Biserica Ortodoxă Sârbă în contextul de față. Î.P.P.SS. lor au propus *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, să binevoiască a trimite o delegație din partea Bisericii Ortodoxe Române să viziteze Biserica Ortodoxă Sârbă, cu gândul că prezența acestei delegații va reprezenta un suport moral în grelele evenimente în care se află. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a sugerat ca Patriarhia Serbiei să facă o invitație în acest sens.

În convorbirile avute cu Î.P.S. Hrisostom de Efes, reprezentantul Patriarhiei de Constantinopol, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a sugerat Î.P.S. Sale găsierea unei posibilități de a înlătura starea de fapt care există între Patriarhia de Constantinopol și cea a Ierusalimului.

În timpul vizitei făcute Bisericii Ortodoxe Bulgare, cu prilejul evenimentelor sărbătorești mai sus menționate, Prea Fericirea Sa s-a întreținut cu toți ierarhii Patriarhiei Bulgare, membri ai Sfântului Sinod, îndemnându-i la unitate, unitate care duce după sine la întărirea prestigiului Bisericii Ortodoxe Bulgare și a respectului ei în familia celorlalte Biserici surori.

Au fost semnificative și interviurile pe care Prea Fericirea Sa a lănevoit a le da, în mai multe rânduri, presei locale, arătând contribuția acesteia la înțelegerea între oameni și popoare.

Toate acestea au făcut ca Prea Fericirea Sa să se bucure de un prestigiu și de o autoritate deosebită în rândul ierarhiei bulgare, în frunte cu Sanctitatea Sa Maxim, Patriarhul Bulgariei, cât și în rândul reprezentanților Bisericilor surori, prezenți la această sărbătoare a Bisericii Bulgare.

După ce a participat la festivitățile Bisericii Bulgare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și delegația însoțitoare s-au înapoiat în țară, unde la punctul de frontieră Vama Veche, din sudul Dobrogei, a fost întâmpinat de Domnul Anghel Constantinescu, prefectul județului Constanța, care i-a urat un călduros și respectuos bun sosit acasă pe pământul dobrogean. Aceleași sentimente au fost prezentate și de oficialitățile vamale din punctul de frontieră Vama Veche.

După un scurt popas la mănăstirea Sf. Maria din Techirghiol, marți, 21 septembrie, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* s-a îndreptat spre reședința din București, unde îl așteptau alte multe probleme de rezolvat pentru binele și viața Bisericii Ortodoxe Române și a fiilor săi.

În felul acesta s-a încheiat o nouă vizită a Prea Fericirii Sale, care marchează încă o dată strânsa legătură dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Bulgară, precum și cu celelalte Biserici Ortodoxe surori prin reprezentanții lor la festivitățile prilejuite de împlinirea a 1100 ani de la Sinodul din Preslav — Bulgaria.

**ÎN DUHUL UNITĂȚII ȘI COMUNIUNII CREȘTINE,
O VIZITĂ ISTORICĂ :
SANCTITATEA SA, BARTOLOMEU I,
PATRIARHUL ECUMENIC AL CONSTANTINOPOLULUI,
ÎN ROMÂNIA**

Tradiționalele relații statornicite de-a lungul istoriei între Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Ecumenică au cunoscut anul acesta un moment de vârf prin vizita pe care însuși Patriarhul ecumenic, Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, a întreprins-o în țara noastră, la invitația Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Vizita patriarhului ecumenic, aflat pentru prima dată pe pământ românesc de la alegerea sa, la 21 octombrie 1991, ca patriarh ecumenic de Constantinopol (Noua Romă) și întâistător de onoare al creștinilor ortodocși, s-a desfășurat în perioada 12—18 august 1993, în spiritul vechilor legături pe care Biserica străbună le-a avut cu Patriarhia Ecumenică de-a lungul istoriei, în mod deosebit de la înființarea primelor mitropolii în Țările Române. Itinerarul vizitei a înscris popasuri la biserici și mănăstiri din cuprinsul unor eparhii cu veche tradiție : Arhiepiscopia Bucureștilor, Episcopia Râmnicului, Arhiepiscopia Sibiului, Episcopia Alba Iuliei și Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului.

Punctul culminant al acestei vizite istorice l-a constituit sfințirea ctitoriei brâncovenești restaurate, de la Sâmbăta de Sus, județul Brașov, la praznicul «Adormirii Maicii Domnului», ziua în care domnitorul-martir Constantin Brâncoveanu împreună cu cei patru fii ai săi : Constantin, Ștefan, Radu, Matei și sfetnicul Ianache au suferit, în anul 1714, moarte martirică pentru credința neamului, credință de care nu s-au lepădat, rămânând pildă de bărbăție creștină și martiriu peste veacuri. De fapt, ziua de 15 august 1714, a fost ziua în care martirii brâncoveni au trecut din această viață pământească la viața cerească, împodobiți de cununa sfințeniei dobândită prin martiriu. Iar ctitoria de la Sâmbăta de Sus a îmbrăcat în această zi, după o perioadă mai lungă în care s-au făcut lucrări de restaurare, haina sfințeniei prin prezența mai multor ierarhi ai Patriarhiei Ecumenice și ai Patriarhiei Române, în frunte cu cei doi întâistători : Sanctitatea Sa, *Bartolomeu I* și *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*.

Sanctitatea Sa, Bartolomeu I a fost însoțit, pe tot timpul vizitei, de o delegație formată din unsprezece persoane, clerici și mireni și anume : I.P.S. Mitropolit *Grigorios* al Tiatirelor și Marii Britanii, I.P.S. Mitropolit *Ghermanos* al Teodorupolei, I.P.S. Mitropolit *Apostolos* de Milet, I.P.S. Mitropolit *Meliton* al Philadelphiei, I.P.S. Mitropolit *Kiril*

de Seleuciei, Prea Cuviosul *Meletios Sakkoulidis*, mare iconom, Prea Cuviosul Arhidiacon *Hrisostomos Kalaitzis*, Prea Cuviosul diacon *Georgios Marinis*, Prea Cuvioasa maică *Singlitikia*, stareța mănăstirii «Sfânta Maria» din Creta, dl. *Manolis Giannitopoulos*, mare arhondar, dl. *Mitrofan Bitzis*. Delegația a fost însoțită de o echipă a televiziunii elene și de alți ziaristi greci.

AL 270-LEA PATRIARH ECUMENIC DE CONSTANTINOPOL : SANCTITATEA SA BARTOLOMEU I

La 21 octombrie 1991, I.P.S. Bartolomeu Archontonis, mitropolit de Calcedon, era ales, după rânduielile canonice și tradiționale ortodoxe, mitropolit și episcop al Constantinopolului și patriarh ecumenic, devenind al 270-lea patriarh ecumenic, succedându-i patriarhului Dimitrie, trecut la cele veșnice în ziua de 2 octombrie 1991.

Născut la 12 martie 1940 în Imbros, Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, a absolvit Facultatea de teologie în 1961. În 1968 a susținut doctoratul la Institutul de studii orientale din Roma, cu teza : *Despre codificarea canonelor canoane și a dispozițiilor canonice în Biserica Ortodoxă* (publicată în limba greacă la Tesalonic, în 1970). A făcut studii și în alte centre universitare din Europa, de pildă, la München.

La 25 decembrie 1973 a fost hirotonit arhiereu, având titulatura : mitropolit de Filadelfia.

La 14 ianuarie 1990 este ales, după rânduielile canonice, mitropolit de Calcedon, dată până la care funcționase și ca director al Biroului Patriarhiei Ecumenice, calitate în care a însoțit pe patriarhul ecumenic Dimitrie I în toate vizitele oficiale din anii 1980 făcute Bisericii Ortodoxe, ca și în America, la Roma, Consiliul Ecumenic al Bisericii etc.

Până la alegerea Sa ca patriarh ecumenic a mai vizitat Biserica Ortodoxă Română de două ori : în 1986 cu prilejul funeraliilor patriarhului Iustin Moisescu și în 1987 ca membru al delegației oficiale care a însoțit pe patriarhul ecumenic Dimitrie I în România (16—21 septembrie).

Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, este considerat, atât în lumea creștină ortodoxă cât și în cea creștină internațională, un om de aleasă cultură, un patriarh deschis tuturor înnoirilor, cu vocație ecumenistă și largă înțelegere și deschidere pentru dialogul intercreștin și interreligios.

Prin această vizită, în duhul unității și al comuniunii creștine, Sanctitatea Sa continuă tradiția înaintașilor săi în scaunul Patriarhiei Ecumenice, a legăturilor strânse care au existat dintotdeauna în istorie, între Patriarhia de Constantinopol și Biserica Ortodoxă Română. Totodată se pecetluiesc aceste legături între cele două Biserici, stabilindu-se noi temelii și puncte de plecare în ceea ce privește viitorul relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Ecumenică.

LEGĂTURILE BISERICII STRĂBUNE
CU PATRIARHIA ECUMENICĂ.
RETROSPECTIVĂ ISTORICĂ

Bizanțul a reprezentat centrul spiritual cel mai important din lumea ortodoxă; totodată a însemnat și locul de unde au iradiat spre Țările Române influențe puternice în viața religioasă, în organizarea bisericească, în cultura, arhitectura și arta veche românească, încât, după 29 mai 1453, când Bizanțul nu mai constitua o mare putere militară, se poate vorbi și în Țările Române de «Bizanț după Bizanț», metaforă plină de semnificații a marelui istoric Nicolae Iorga. Influența bizantină s-a putut exercita activ prin Biserica și ierarhia Bizanțului. Patriarhia de Constantinopol a jucat un rol de seamă în viața Imperiului bizantin, deoarece avea o veche tradiție istorică, iar patriarhul era cinstit ca primul între ceilalți patriarhi ortodocși. Înființarea mitropoliilor din Țările Române s-a făcut în strânsă legătură cu Patriarhia Ecumenică, deci cu Bizanțul, iar scaunele mitropolitane, datorită unor cauze multiple, au fost ocupate de mai multe ori, din 1359 și până în 1821, de ierarhi greci.

Legăturile Bisericii străbune cu Patriarhia Ecumenică, de la înființarea mitropoliilor până la autocefalie (25 aprilie 1885), au fost întotdeauna bune și s-au păstrat, de-a lungul vremii, legături canonice.

Aceste legături cu Patriarhia Ecumenică au constat, în secolele al XVI-lea — al XVIII-lea în vizite ale patriarhilor de la Constantinopol sau ale delegaților acestora, vizite care aveau caracter diplomatic sau urmăreau sprijinirea eforturilor împotriva prozelitismului catolic sau protestant; dar mai ales erau destinate străngerii de daruri sau ajutoare de la domnitori și de la boieri sau de la egumeni, cărora le întăreau actele de proprietate sau le acordau gramate patriarhale. Aceste vizite urmăreau permanentizarea unor avantaje materiale, prin închinare de mânăstiri, dar aveau drept consecință și înființarea de școli teologice, sau de tipografii de a căror existență și activitate beneficiau și ortodocșii aflați sub stăpânire otomană.

Secolele XIV—XV. Odată cu întemeierea statelor feudale independente, Țara Românească (1330) și Moldova (1359), relațiile bisericești cu Patriarhia Ecumenică, deja existente, s-au întărit, un aport considerabil avându-l împrejurările istorice. În 1359 patriarhul ecumenic Calist, în urma numeroaselor cereri ale domnitorului Nicolae Alexandru Basarab (1352—1364) a recunoscut prin «hotărâre sinodală» strămutarea lui Iachint din Vicina ca mitropolit al Ungrovlahiei, iar Mitropolia Ungrovlahiei să fie sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol. Iachint a păstrat legăturile cu Patriarhia Ecumenică pe tot timpul păstoririi sale, iar urmașii săi au fost numiți de Patriarhie. Dar aceste legături au slăbit treptat, cum era și firesc, în urma sinodului de unire de la Ferrara — Florența (1439). În această perioadă, însă, relațiile Bisericii din Moldova cu Patriarhia Ecumenică erau deosebit de încordate, după cum reiese din câteva scrisori patriarhale, datorită refuzului acesteia de a recunoaște hirotoniile mitropoliților Iosif și Meletie, urmat de re-

Ștefan moldovenilor de a primi în scaun pe Teodosie și Ieremia, greci de neam. Însă aceste neînțelegeri s-au aplanat în iulie 1401 prin reînnoșterea mitropolitului Iosif de către patriarhul ecumenic Matei I, care, împreună cu diaconul Manuil Arhon, pentru a face o cerțare, la fața locului, a validității hirotoniei mitropolitului Iosif, reușind să stingă acest conflict dintre cele două Biserici. În felul acesta relațiile Bisericii din Moldova cu Patriarhia Ecumenică se înscriu pe un făgaș canonic și promițător de înfăptuiri. Astfel cele două mitropolii românești vor depinde canonic de Constantinopol.

După 29 mai 1435, în urma căderii Constantinopolului sub stăpânire turcească, legăturile Bisericii străbune cu Patriarhia Ecumenică s-au întrerupt și s-au reluat abia la începutul secolului al XVI-lea. Acest eveniment s-a repercutat și asupra vieții religioase din Țările Române, cum era și firesc; Patriarhia Ecumenică nu s-a mai putut amesteca fățiș în problemele interne ale Bisericii străbune, îndeosebi să numească ierarhi greci, deoarece Imperiul bizantin a încetat să mai existe, astfel că în scaunele de Argeș au fost întronizați numai ierarhi români.

În ceea ce privește Biserica din Transilvania, legăturile românilor ortodocși cu Patriarhia Ecumenică au fost neînsemnate. Totuși este demn de amintit că în 1391 patriarhul ecumenic Antonie IV (1391—1397) a dispus printr-o «scrisoare sigilată» ca mănăstirea «Sfântul Mihail» din Peri să fie declarată stavropighie patriarhală și «să se bucure de aici înainte și în timpurile care urmează de supravegherea și protecția patriarhală și de cinstea și măreția care vin de la ele, patriarhală fiind și numindu-se ca atare».

Secolul al XVI-lea. Legăturile religioase cu Patriarhia Ecumenică au fost reluate prin fostul patriarh Nifon II (1486—1488, 1496—1498), adus de Radu cel Mare, în 1503, în Țara Românească pentru a reorganiza viața bisericească. Astfel se poate vorbi de o reînviore a legăturilor bisericești. Patriarhii Ioachim I (1498—1502, 1505—1506) și Pahomie (1503, 1505, 1506—1514) au făcut călătorii în Țările Române după ajutoare, fiind primiți cu mare cinste de către boieri și de către credincioși și încăreți cu daruri.

Ioasaf II, aflat din 1561 în Moldova, a participat la punerea temeliei mănăstirii Slatina și la sfințirea ei. Teolipt I (1514—1520) a fost invitat, împreună cu patru mitropoliți, de către Neagoe Basarab, la sfințirea Bisericii de la Curtea de Argeș. Domnitorul a oferit substanțiale sume de bani pentru Patriarhia Ecumenică.

Un rol important la întărirea și pecetluirea legăturilor bisericești cu Patriarhia Ecumenică l-a avut patriarhul Ieremia II (1572—1579, 1580—1584, 1587—1595) care a călătorit prin Țările Române. El a primit în dar, de la Mihnea Turcitul (1577—1583) (1585—1591), metocul românesc din Constantinopol numit Vlah-Serai, cu hramul «Maica Domnului Mângâietoarea» în care s-a mutat sediul Patriarhiei (1586) pentru o perioadă de câțiva ani. În 1590 a participat și a uns ca domn

asociat pe Ștefan, fiul lui Petru Șchiopul, după ce în 1588, mergând spre Rusia, fusese primit în Țările Române cu mare cinste. La București a desfășurat o activitate intensă, ceea ce a dus, implicit, la consolidarea legăturilor noastre cu Patriarhia Ecumenică. În 1591 a prezidat un prim-sinod în care s-a hotărât ca mănăstirea «Sfântul Nicolae» din București să fie declarată stavropighie patriarhală, această decizie consemnând pentru prima dată, statutul de stavropighie al unei mănăstiri din Mitropolia Ungrovlahiei.

Meletie Pigas al Alexandriei a fost loctiitor de patriarh ecumenic între 1596—1598. El a întreținut legături și corespondență cu domnitorii români: Mihnea Turcitul, Mihai Viteazul și Ieremia Movilă, din partea cărora a primit ajutoare. Meletie Pigas a intervenit favorabil la încheierea păcii între Mihai Viteazul (1593—1601) și Mohamed III. La Constantinopol își va trimite Mihai Viteazul mitropolii pentru a fi sfințiți sau pentru a cere întărirea lor după ce aceștia fuseseră numiți în urma alegerii, în țară.

Meletie Pigas a trimis mitropolitului Ungrovlahiei o Biblie și puse să fie copiat un nomocanon, probabil pentru ca Mihai Viteazul să dea țării o pravilă. Ieremia Movilă ceruse lui Meletie Pigas, care nu fusese încă în Moldova, să ridice Biserica Moldovei la treapta de Arhiepiscopie, făgăduind să cumpere o reședință pentru patriarhul ecumenic, dar acestea nu s-au mai realizat. Meletie Pigas a trimis mitropolitului Gheorghe o mantie «cu patru râuri» ca semn de prețuire și a fost de acord cu înființarea Episcopiei de Huși.

Secolul al XVII-lea. În această perioadă este demn de amintit Chiril Lucaris, de cinci ori patriarh, care a întreținut permanente legături cu Țările Române. Trece prin Moldova în 1594; la Iași va ține cuvântări în duminicile Triodului și ale Penticostarului. În 1612 cercetează Țara Românească după ce, timp de o lună, fusese loctiitor de patriarh ecumenic. În 1613—1614 va trece, pentru câteva luni, în Moldova, va ține cuvântări, apoi se va reîntoarce în Țara Românească, va predica la mitropolia din Târgoviște și va sfinți mănăstirea «Radu-Vodă» din București. În 1620 va fi ales patriarh ecumenic în timp ce se afla la București. Ca patriarh ecumenic n-a mai trecut prin Țările Române, dar a menținut legătura prin corespondență. O scrisoare importantă din această corespondență este cea din 12 sept. 1629 către principele Gabriel Bethlen al Transilvaniei prin care patriarhul își exprima dezacordul cu propunerea principelui ca românii transilvăneni să fie trecuți la calvinism.

Un moment însemnat în legăturile Bisericii străbune cu Patriarhia Ecumenică l-a constituit domnia lui Vasile Lupu (1634—1653). El a plătit datoriile și tributul anual ale Patriarhiei Ecumenice; ca mulțumire, patriarhul Partenie I cel Bătrân (1639—1644) și sinodul au hotărât să-i dăruiască moaștele Prea Cuvioasei Parascheva care erau păstrate în biserica «Sf. Gheorghe» din Fanar. Cinstitele moaște au fost aduse cu respectul convenit în Moldova, întâmpinate de domnitor și așezate în biserica «Sf. Trei Ierarhi» din Iași la 13 iunie 1641 de unde, în urma

incendiului din 1888, au fost strămutate în catedrala mitropolitană din Iași unde se află și astăzi.

Domnitorul Vasile Lupu a avut influență și asupra altor patriarhi, contribuind la înscăunarea sau la înlăturarea lor, de pildă Partenie II cel Tânăr, căruia îi făcuse danii, printr-un uric din 1648 sau Atanasie Pantelaras. Domnitorul Vasile Lupu voia să ridice mitropolia din Iași la rangul de Patriarhie.

Dionisie IV Seroglanul a uns ca domn pe Constantin Brâncoveanu (1688), a murit la noi și a fost îngropat în catedrala de la Târgoviște.

În *secolul al XVIII-lea*, considerat epoca domniilor fanariote, legăturile Bisericii străbune cu Patriarhia Ecumenică sunt mai strânse și constau în: a) apeluri repetate la ajutoare materiale atunci când Patriarhia din Constantinopol nu mai avea fonduri; b) schimburi de scrisori (de pildă între Nefiti Cretanul și patriarhul Paisie II); c) recunoașterea alegerilor de mitropoliți și episcopi făcute în țară sau recunoașterea unor arhieriei titulari în scaunele de la noi (ex. Mitrofan de Nissa). Patriarhul ecumenic Sofronie II (1774—1780), la cererea domnitorului Alexandru Ipsilanti, a acordat mitropolitului Grigorie II al Ungrovlahiei și urmașilor săi titlul de «locțiitor al scaunului din Cezareea Capadociei» (scrisoarea din 10 oct. 1776). Aceasta dovedește că Patriarhia Ecumenică prețuia Biserica Țării Românești și-i recunoștea un rol însemnat în rândul celorlalte Biserici Ortodoxe.

Secolul al XIX-lea este secolul unor prefaceri profunde în viața politică, economică, socială și culturală a statului național român modern. Se realizează marele act al Unirii Principatelor prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, ca domn, în Moldova (5 ianuarie 1859) și în Țara Românească (24 ianuarie 1859). Au avut loc reforme și în viața Bisericii prin care domnitorul Alexandru Ioan Cuza s-a străduit ca Biserica Ortodoxă Română să ajungă la o independență completă, apărând neatacarea Bisericii străbune. Toate acestea vor duce la agravarea legăturilor cu Patriarhia Ecumenică, chiar după înlăturarea lui Cuza din scaun (11 februarie 1866), când problema «autocefaliei» nu s-a mai pus în discuție câțiva ani.

Mitropoliții Nifon și Calinic au trimis scrisori către patriarhul ecumenic, dar acesta refuză să ia legătura cu Biserica românească.

Prin măsurile sale și prin atitudinea sa în disputa cu Patriarhia Ecumenică, Cuza a grăbit obținerea și *de drept* a autocefaliei Bisericii Române, consfințită apoi, prin Tomos-ul de autocefalie din 25 aprilie 1885, dată la care s-au reluat legăturile canonice cu Patriarhia Ecumenică prin schimburi de scrisori irenice.

Așadar, istoria vieții bisericești de la noi este în strânsă legătură cu Patriarhia Ecumenică, mai ales după recunoașterea mitropoliilor Țărilor Române. Legăturile strânse cu Patriarhia Ecumenică sunt presărate, de-a lungul secolelor, cu numeroase vizite care aveau, cum am mai spus, diferite țeluri, atinse de fiecare dată.

Unii ierarhi greci au stat în Țările Române ani întregi, fapt ce dovedește că se aflau strânse legături cu Mitropoliile din Țările Române.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, legăturile canonice dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Ecumenică s-au păstrat și în același timp s-au întărit, fiind neîntrerupte și astăzi.

La începutul secolului al XX-lea Biserica Ortodoxă Română a avut un important rol în aplanarea și rezolvarea unor neînțelegeri ivite între unele Biserici Ortodoxe, mijlocind, pe lângă Patriarhia Ecumenică, împăcarea acesteia cu Biserica Ortodoxă Bulgară și recunoașterea autocefaliei Bisericilor Ortodoxe din Albania, Polonia ș.a.

În 1925 mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului a vizitat Constantinopolul; același lucru îl face și patriarhul Miron Cristea, în mai 1927.

În 1955, cu prilejul canonizării solemne a unor sfinți români, printre invitații din partea altor Biserici s-a aflat și mitropolitul Athenagora al Tiatirelor, în fruntea unei delegații de la Patriarhia Ecumenică.

În 1966, Patriarhia Română a fost vizitată de patriarhul Athenagora în fruntea unei delegații a Patriarhiei Ecumenice.

În perioada 15—20 octombrie 1967 Biserica Ortodoxă Română a fost vizitată de patriarhul Athenagora al Constantinopolului, însoțit de o delegație a Patriarhiei Ecumenice.

Între 2—6 mai 1968, patriarhul Justinian, însoțit de o delegație a Bisericii Ortodoxe Române, a vizitat Patriarhia Ecumenică și monumentele istorice-bisericești din Constantinopol și insula Halki. O altă delegație a Bisericii noastre, condusă de Iustin Moiescu, pe atunci mitropolit al Moldovei și Sucevei, a făcut o vizită patriarhului ecumenic Dimitrie I, între 8—15 iulie 1974, vizită pe care o repetă, ca patriarh între 14—17 aprilie 1978.

În 1975, cu prilejul festivităților ce au avut loc în Biserica Ortodoxă Română prilejuite de împlinirea a 90 de ani de la dobândirea autocefaliei și 50 de ani de la înființarea Patriarhiei Române, au participat patru ierarhi din cadrul Patriarhiei Ecumenice: mitropolitul Meletie al Franței, Damaschin de Tranupolis, Pavel al Suediei și episcopul Ieremia.

În 1986 la funeraliile patriarhului Iustin Moiescu a participat o delegație a Patriarhiei Ecumenice, din care făcea parte și actualul patriarh ecumenic, Bartolomeu I, pe atunci mitropolit de Filadelfia și director al Biroului Patriarhiei Ecumenice.

Între 14—20 mai 1987, Prea Fericitul Părinte Teoctist Patriarhul României, dând curs invitației patriarhului ecumenic de atunci, Dimitrie I, a făcut o vizită la Constantinopol, în fruntea unei delegații formată din: I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal și secretar al Sfântului Sinod, Pr. prof. dr. Ștefan Alexe și Pr. asistent Constantin Coman de la Institutul teologic din București și diaconul Grigore Andronescu de la catedrala patriarhală. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a precizat, de mai

multe ori, că această vizită se înscrie în șirul legăturilor tradiționale frățești dintre cele două Biserici Ortodoxe.

Ca răspuns la această vizită, patriarhul ecumenic Dimitrie I, însoțit de o delegație numeroasă, a făcut o vizită în România între 16—21 septembrie 1987, vizită care, de altfel, s-a încadrat într-un plan mai larg de vizite făcute Bisericilor Ortodoxe surori. Și această vizită a marcat un pas important în tradiția veche a relațiilor dintre cele două Biserici Ortodoxe surori și a adus contribuții de seamă la întărirea legăturilor interortodoxe și a unității creștine.

În 1992 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat, la Constantinopol, la întrunirea tuturor patriarhilor ortodocși care a avut loc la Patriarhia Ecumenică, în biserica «Sfântul Gheorghe» din Fanar.

VIZITA ÎN ROMÂNIA A SANCTITĂȚII SALE, BARTOLOMEU I, PATRIARHUL ECUMENIC AL CONSTANTINOPOLULUI,

12—13 august 1993

Joi, 12 august 1993, Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic de Constantinopol, și delegația însoțitoare, au sosit pe aeroportul internațional «București-Otopeni», la ora prânzului cu avionul particular «Poseidon». Delegația Patriarhiei Ecumenice a fost întâmpinată la avion de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, II.PP.SS. Mitropoliți: Daniel al Moldovei și Bucovinei, Antonie al Ardealului, Nestor al Olteniei și Nicolae al Banatului, P. S. Episcop Calinic al Argeșului, Prea Sfințiii Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, vicari patriarhali, P. Cuv. Arhim. Petroniu Tănase, P.C.Pr. Constantin Coman, interpret, P.C.Pr. Michael Tița, inspector patriarhal, P.C.Pr. Ioan Chivu, interpret, P.C.Pr. Augustin Rusu, secretar, Dl. Costel Stoica de la Biroul de presă al Patriarhiei Române, dl. Liviu Stoina.

Au fost, de asemenea, prezenți consilieri patriarhali și arhiepiscopali, protopopi și preoți din Capitală, numeroși reprezentanți ai mass-media românești. Momentul sosirii a fost transmis integral pe postul de radio «România-Actualități».

Din partea Președinției a participat dl. *Victor Opaschi*, consilier.

Totodată, au fost prezenți: Dl. *Teodor Meleșcanu*, ministrul afacerilor externe, dl. *Gheorghe Vlăduțescu*, secretar de Stat pentru Culte, reprezentanți din partea Guvernului, ai celor două camere parlamentare, ca și delegați din partea ambasadelor Greciei și Turciei în țara noastră.

De la avion, oaspeții au fost conduși de gazde în salonul oficial al aeroportului internațional București-Otopeni. Cei doi patriarhi au rostit scurte declarații de presă în fața reprezentanților mass-media.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus:

«Sunt foarte bucuroși să întâmpin și să salut cu dragoste pe Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului care vine să viziteze Biserica Ortodoxă Română. Păstrătoare a tezaurului de

credință și a întocmirilor canonice ale Sfinților Părinți, tezaur moștenit de la Sfinții Apostoli, Biserica noastră a păstrat de-a lungul secolelor unitatea de credință și de neam, continuând lucrarea ei mântuitoare în sfânta libertate dobândită, prin jertfe, în decembrie 1989. Pentru a intra în viață legătura și unitatea Ortodoxiei, am invitat pe Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic Bartolomeu, să facă această vizită frățască Bisericii noastre în numele Sfântului Sinod, al clerului, al credincioșilor și al mânăstirilor. Il salut din toată inima și îi aduc cele mai calde mulțumiri pentru a fi acceptat să vină să vadă Biserica și țara noastră.

Această invitație tâlmăcește evlavia statornică a noastră, a românilor, a Bisericii române față de păstrarea comuniunii și față de cinstirea sfinților noștri martiri brâncoveni și față de martirii de la Revoluția din decembrie 1989, care s-a petrecut sub semnul credinței și al jertfei și deci sub semnul învierii și al renașterii noastre.

Biserica Ortodoxă de pretutindeni are, în comorile ei de credință, izvoare de învățătură și de viață pentru renașterea noastră sufletească și pentru renașterea omenirii din starea în care se află. Am dori ca și cu acest prilej să mărturisim împreună crezul nostru că aportul de rugăciune și de pace al Bisericii Ortodoxe este foarte necesar în marea încrâncenare a lumii de astăzi. Și tot astfel, Ortodoxia va aduce un spor de prospețime morală în sufletul tineretului de pretutindeni; își va aduce osârdia ei la păstrarea unității de credință, a rânduielilor Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți, ofranda ei sfântă la așezarea înțelegerii și a păcii pe pământ. Cu aceste gânduri din toată inima, îmbrățișez pe Sanctitatea Sa și delegația care îl însoțește, cu dorința de a-i fi pașii și rugăciunile binecuvântate de Dumnezeu.

Bine ați venit, Sanctitatea Voastră !».

Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, a declarat :

«Vă mulțumim călduros pentru cuvintele de primire pe care ni le-ați adresat, cuvinte pline de dragoste și căldură față de noi. Smerenia noastră și însoțitorii noștri am pășit cu multă emoție pe pământul țării Dvs., România. Vizita noastră are loc într-o perioadă în care poporul român, binecuvântat și binecredincios, încearcă să-și refacă forțele după perioada grea prin care a trecut datorită regimului comunist, ateu ; în aceste condiții vizita noastră dobândește o importanță deosebită deoarece, între altele, vine să contribuie la întărirea unității panortodoxe. Unitatea panortodoxă e mai necesară ca oricând la sfârșitul acestui mileniu și în pragul celui următor.

Această vizită a noastră se înscrie în seria de vizite pe care le-am efectuat în Bisericile Ortodoxe surori.

Așa cum știți, venim din Biserica Serbiei, iar după vizita în Biserica României, la puțin timp, vom vizita Biserica Bulgariei.

Venim în Biserica României ca mesageri ai păcii și ai dragostei din partea Bisericii-mame a Constantinopolului.

Acest mesaj de pace și dragoste este întotdeauna actual, deoarece ne vine din Sfânta Evangheligie care este întotdeauna actuală. În această clipă, la începutul vizitei noastre în Biserica Ortodoxă Română, adresăm un cald salut poporului binecredincios român. Îmbrățișăm frățeste pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și întreaga ierarhie care-l înconjoară și ne exprimăm certitudinea că, sub îndrumarea Prea Fericitii Sale și a celorlalți ierarhi, binecredinciosul popor al acestei țări va păși din progres în progres și din succes în succes. Și poate că este clipa potrivită de a adresa laudă din partea Bisericii-mame acestui popor curajos care, prin jertfa sângelui său a reușit să readucă democrația și libertatea. Mulțumim călduros autorităților de stat ale țării Dvs. pentru primirea călduroasă pe care ne-au rezervat-o.

Le dorim succes în lucrarea lor spre binele acestei țări și binecuvântăm clerul și poporul cu toată dragostea părintească din partea Bisericii Constantinopolului.

După aceste declarații de presă cei doi patriarhi s-au îmbrățișat frățeste. La ora 12,40 s-a format o coloană oficială care s-a îndreptat spre catedrala patriarhală. La ora 13,00 coloana oficială a sosit la catedrala patriarhală unde, în dangătele de clopot, înalții ierarhi erau așteptați de o mare mulțime de preoți și credincioși.

În lumina și căldura soarelui de vară, ca și în frumusețea și strălucirea veșmintelor de slujbă, înalții oaspeți, călăuziți de ierarhii români, s-au îndreptat, prin mulțimea credincioșilor spre biserică, fiind întâmpinați, după tradiția și rânduiala Bisericii Ortodoxe, cu Sfânta Evangheligie și Sfânta Cruce, de soborul de preoți și diaconi de la catedrală, în frunte cu P.S. Episcop vicar Roman Ialomiteanul, al Arhiepiscopiei Bucureștilor. Corala «Nicolae Lungu» a Patriarhiei Române a intonat imnurile cuvenite, în acordurile cărora cei doi patriarhi au sărutat Sfânta Evangheligie și Sfânta Cruce, după care s-au închinat și au ingenunchiat la moaștele Sfântului Dimitrie cel Nou, ocrotitorul Capitalei și al întregii Țări Românești.

Patriarhii au binecuvântat poporul, au îmbrăcat mantiile și s-au așezat în strană: Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, cu delegația Patriarhiei Ecumenice, în strana dreaptă, iar Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de membrii Sfântului Sinod, în strana stângă.

S-a oficiat un Te-Deum cu polihroniu în prezența unei numeroase asistențe. Erau de față protopopi și preoți din Capitală, studenți teologi și elevi seminarisți, consilieri patriarhali și mitropolitani, profesori de teologie, monahi și monahii, numeroși credincioși, care se aflau atât în naosul și pridvorul catedralei, cât și în fața ei.

După ce s-au înălțat rugăciuni pentru toți creștinii și au fost binecuvântați toți cei prezenți în biserică, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a rostit următorul cuvânt de întâmpinare :

«Sanctitatea Voastră,
 Mult iubite frate întru slujirea Bisericii lui Hristos, Mântuitorul
 lumii,
 Înalt Prea Sfințiile Voastre, Părinți Mitropoliți ai Patriarhiei
 Ecumenice și ai Patriarhiei Române,
 Iubiți credincioși,

«Așa să ne socotească pe noi fiecare
 om ca slujitori ai lui Hristos și iconomi
 ai Tainelor lui Dumnezeu» (I Cor. 4, 1).

Ierarhii, slujitorii Sfințelor Altare și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române trăiesc astăzi momente înălțătoare, de aleasă împlinire și bucurie sufletească primind vizita Sanctității Voastre, Întăistătorului Sfintei Patrarhii Ecumenice a Constantinopolului.

Dăm slavă lui Dumnezeu că acest binecuvântat popas duhovnicesc se desfășoară sub ocrotirea Maicii Domnului și a sfinților martiri Brâncoveni, domnitorul Constantin și cei patru fii ai săi. Jertfelnicia martirilor pentru credință și libertate sfântă a fost și este în Ortodoxie un izvor de lumină și putere spirituală care a călăuzit și pe tinerii eroi români jertfiți pentru libertate și demnitate în decembrie 1989. Mulțumim cu smerenie Atotțiitorului Dumnezeu, Cel ce toate le plinește după sfatul vocii Sale, că dorința noastră și a întregii obști dreptmăritoare din România, de a avea pe Sanctitatea Voastră ca oaspete preaiubit, se realizează în aceste zile de înălțare duhovnicească.

Vă întâmpinăm, Sanctitate, cu dragoste de frate în Hristos, Domnul nostru, și împreună-slujitor al Bisericii Sale, și Vă zicem, în numele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și al întregului popor român dreptcredincios de pretutindeni: Fiți binevenit în mijlocul nostru! Dumnezeu să Vă aibă în grija milostivirii Sale și să călăuzească strădania Sfintei Patriarhii Ecumenice de Constantinopol, spre împlinirea proeminenței și binecuvântatei Sale misiuni în sânul Sfintei Biserici Ortodoxe, cea «Una, sfântă, sobornicească și apostolească».

Vizita Sanctității noastre de acum, a înalților ierarhi și distinși membri ai delegației ce Vă însoțește se înscrie într-o lungă și rodnică tradiție a legăturilor străvechi dintre Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă Română.

Începând din secolele IV și V, când unii episcopi de Tomis-Constanța au participat la diferite sinoade din Constantinopol continuând cu prezența pe pământ românesc a unui impresionant număr de patriarhi ai Constantinopolului în secolele XVI și XVII, legăturile trainice dintre

Bisericile noastre s-au intensificat și s-au adâncit prin alte importante vizite, atât la Constantinopol cât și la București, făcute de Întâistătătorii celor două Patriarhii în ultimii 30 de ani. Și cei doi înaintași ai noștri, de pioasă pomenire, s-au rugat și s-au îmbrățișat frățeste și au binecuvântat poporul lui Dumnezeu din cele două Biserici.

Sanctitatea Voastră,

În cursul vizitei Sanctității Voastre în Biserica și țara noastră veți avea posibilitatea să cunoașteți evlavia credincioșilor și slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române în noul context istoric, în care ea se străduiește să-și aducă la îndeplinire misiunea la care a fost chemată de Dumnezeu, să sfințească acest popor român, creștin încă de la nașterea sa în istorie. Veți cunoaște bucuriile și problemele Bisericii noastre și suntem siguri că formând, împreună cu celelalte Biserici Ortodoxe surori din lume, un singur trup și un singur duh într-o singură Biserică a lui Hristos, veți fi prezent acum și mereu atât în împlinirile, cât și în încercările noastre.

După cercetarea și cunoașterea unor sfinte lăcașuri ale Munteniei, provincia în care ne aflăm, vom păși împreună pe pământul binecuvântat al Olteniei, cea mult iubită de martirul domnitor Constantin Brâncoveanu, apoi vom continua pelerinajul nostru în Transilvania. După cele două vizite istorice făcute în diferite ținuturi ale României de pururea pomeniții predecesori ai Sanctității Voastre, patriarhii Ate-nagora și Dimitrie, este pentru prima dată în istoria relațiilor din vremea noastră — potrivit itinerariului întocmit — când un patriarh ecumenic binecuvântează Oltenia și Transilvania, ținuturi care au dat Bisericii, istoriei și culturii românești, dar și celei universale, mari personalități, iar Ortodoxiei, trăitori pe culmile desăvârșirii creștine, dintre care unii au primit cununa sfințeniei. Vom păși și ne vom ruga la mormintele sfinte ale eroilor neamului și ale eroilor martiri, care, având pe buze cântarea «Cu noi este Dumnezeu» și în inimă puterea credinței creștine, au zdrobit în decembrie 1989 dictatura celor fără Dumnezeu.

Vom sfinți, după rânduiială, noua biserică și incinta, din temelie înălțată recent la mănăstirea Sâmbăta de Sus din Transilvania, ctitorie a Sfântului Domnitor Constantin Brâncoveanu. Acesta a mărturisit mucenicește credința ortodoxă împreună cu cei patru fii ai săi în Constantinopol, cetatea unde sunteți astăzi Întâistătător al Tronului Patriarhiei Ecumenice. În această parte de țară veți cunoaște clerul și dreptmăritorii creștini ai Transilvaniei, mult încercați de-a lungul veacurilor în apărarea Ortodoxiei și a ființei naționale. Și astăzi acești

pilduitori fii ai Bisericii noastre sunt nevoiți să suporte violențe și suferințe, ca și strămoșii lor, dar, în ciuda încercărilor, presiunilor și multor capcane și ademeniri, ei apără cu dărzenie Ortodoxia, legea și datinile în care s-au născut.

Sanctitatea Voastră,

Trăim într-o lume divizată de frământări și neîmpliniri, o lume supusă unor adânci și rapide prefaceri. Într-o astfel de lume, sfâșiată de contradicții și vrajbă, care se lasă dominată de patimi și orgolii nemăsurate, care-și pune nădejdea în «bogăția cea nestatornică» (I Tim. 6, 17), — un mamonă modern —, Ortodoxia, păstrătoarea și ocrotitoarea credinței și trăirii creștine celei adevărate din epoca apostolică și patristică, trebuie să-și afirme prezența și valorile sale veșnice în așa măsură încât să ofere omenirii contemporane cele mai trainice convingeri și soluții. Sanctitatea Voastră ați arătat, pe bună dreptate, în cuvântul rostit cu prilejul întronizării ca patriarh ecumenic, că «Ortodoxia are mult de oferit lumii de astăzi».

Este de datoria noastră, a cărmuitorilor spirituali din Bisericile Ortodoxe, să contribuim într-o mai mare măsură la modelarea chipului moral și spiritual al omului contemporan și al societății în care acesta își duce existența. Este necesar să găsim pentru toți și mai ales pentru tineretul de azi, cele mai potrivite căi duhovnicești pentru a le îndestula setea de trăire a învățăturilor ortodoxe. Acestea oferă omului drept model de viață pe Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, Care, din iubire de oameni, S-a adus jertfă de răscumpărare, căci a voit «ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină» (I Tim. 2, 4).

Omul învață, în Ortodoxie, că el nu se împlinește deplin decât dacă slujește aproapelui aflat în lipsă și suferință, iubindu-l ca pe sine însuși. Astfel, Biserica Ortodoxă trebuie să participe la înnoirea și renașterea societății contemporane în sensul multiplicării chipului lui Hristos, Cel care Și-a dat viața pentru prietenii Săi, adică pentru toți oamenii (Ioan 15, 13). Astfel, sfințenia poate deveni un mod de viață pentru mulți dintre contemporanii noștri, tineri și vârstnici, dornici de împlinire duhovnicească și de o viață autentică aici, pe pământ, spre a o pregăti pe cea de dincolo, fără de sfârșit.

De mare însemnătate este pentru atingerea unor asemenea țeluri experiența ascetică și filocalică a monahilor, care au îmbrățișat îngerescul chip prin practicarea sfaturilor evanghelice, a rugăciunii lui Iisus și a slujirii fraților, aflând în virtutea lepădării de sine calea întru dobândirea frumuseții chipului lui Hristos de către orice om de pe pământ,

descoperind astfel, în toți aceștia, pe acei «frați mai mici» ai lui Iisus. Prin monahism și diaconie filantropică, prin experiența spirituală a celor ce năzuiesc spre culmile duhovniciei din cinul monahal sau din rândul bunilor credincioși, Ortodoxia este chemată să influențeze și să ajute cât mai rodnic această lume a noastră în căutarea luminii și a vieții răscumpărate de Mântuitorul Hristos. O conlucrare mai strânsă între noi, slujitorii Bisericilor cu responsabilitate de arhipăstori, și între îmbunătățiții monahismului ortodox contemporan din Bisericile noastre, precum și o punere în valoare, în comun, a trăirilor și agonisirilor din acest domeniu de viațuire în duh, pot contribui și mai mult la lucrarea misionară și pastorală a Ortodoxiei în lumea de azi.

Este mereu de actualitate concluzia pe care, la întâlnirea lor din 15 martie 1992, de la Constantinopol, Întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe, sub președinția Sanctității Voastre, au formulat-o când au constatat că «aflându-se în lume și fiind, în mod inevitabil, afectată de schimbările ce au loc în aceasta, Biserica Ortodoxă se găsește confruntată cu probleme deosebit de grele și urgente, cărora dorește să le facă față ca un singur trup». Biserica Ortodoxă trebuie să-și asume o mai mare coresponsabilitate a slujirii în lumea de azi, afirmând în acest sens unitatea de credință, frățietatea în acțiune, reconcilierea și apropierea între popoare, alinarea suferinței și intrajutorarea filantropică și apărarea demnității umane spre slava Preasfintei, celei de-o ființă și de viață făcătoarei Treimi și pentru mântuirea oamenilor.

Impărtășind și exprimând, încă o dată, bucuria duhovnicească a slujitorilor, fiilor și fucelor Sfintei noastre Biserici Române, rog fierbinte pe Maica Domnului și pe Sfinții Mucenici Brâncoveni, precum și pe Cuviosul Dimitrie cel Nou, la ale cărui moaște ne-am închinat acum, să ne fie în ajutor pentru ca pelerinajul Sanctității Voastre și al sfinților ierarhi ai Tronului ecumenic să se înfăptuiască spre slava lui Dumnezeu, spre sporul nostru duhovnicesc și folosul creștinătății de pretutindeni. În acest duh vă întâmpin, încredințat că Hristos este și va fi pururea în mijlocul nostru».

Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, a răspuns rostind următorul cuvânt :

«Aflându-ne în Sfânta Sfințelor a Bisericii Ortodoxe Române, înălțăm slavă lui Dumnezeu Cel închinat în Treime pentru că ne-a învrednicit, în această clipă, să ne închinăm în acest loc sacru, loc de martiri, de mărturie și istorie, să vedem și să ne bucurăm de vederea feței voastre, Prea Fericite frate, blând, înțelept și vrednic Întâistătător al Bisericii sfinte a României și a Înalt Prea Sfinților și venerabililor Ierarhi, a clerului și a iubitului popor bincredincios.

În această clipă gândul nostru se întoarce în trecut, care constituie chintesenta prezentului, nădejdea, dar și călăuză viitorului Bisericii și a fiecărui popor. Ne vom referi la un singur exemplu care arată vechimea Bisericii voastre, dar și relațiile dintre Bisericile noastre.

La sfârșitul secolului al IV-lea, împăratul ortodox Teodosie cel Mare a transformat în biserică creștină un templu numit «Rotonda», din Tesalonic, care a fost zidit de marele prigonitor al creștinilor, Galeriu. A înfrumusețat interiorul acestui templu cu mozaicuri reprezentând, în cea mai mare parte, martiri uciși de Galeriu. Acest lucru simboliza biruința creștinismului: într-un templu al prigonitorului erau cinstate victimele acestuia. Între cei 15 martiri cunoscuți, proveniți din diferite regiuni ale răsăritului ortodox, se afla și un martir numit Priscus, soldat, prăznuit în luna octombrie. Martirologiile vechi ne dau mai multe informații: «octombrie 1, în Tomis, Priscus». Este vorba deci despre un martir al pământului românesc care a sfințit cu sângele său cetatea numită Tomis, Constanța de astăzi. Aceasta e cea mai veche icoană a unui sfânt din România păstrată până astăzi. Prin acest lucru se adeverește cu tărie, că dintru început creștinii din România au participat la martiriul pentru Hristos dar în același timp au fost cinșiți de către întreaga Biserică. Din secolul al IV-lea, ținutul Tomisului aparținea, ca jurisdicție, Bisericii Constantinopolului împreună cu întreaga regiune a Traciei, acest lucru fiind adevărit și de Sinodul al IV-lea ecumenic prin canoanele binecunoscute.

În secolul al VIII-lea, Mitropolia Tomisului avea deja episcopii. Au urmat, după cum bine se știe, invaziile popoarelor migratoare, care s-au succedat, unul după altul, pe pământul românesc. Este o minune faptul că după aceste invazii poporul român a reușit să-și păstreze limba și credința ortodoxă. Când din secolul al XIV-lea au fost întemeiate statele românești, legăturile vechi au fost reinnoite iarăși de domnitorii români cu Biserica de Constantinopol, cerând oblăduire pastorală. Astfel, în anul 1359 voievodul Nicolae Alexandru Basarab a cerut patriarhului ecumenic Calist să instaleze ca mitropolit al Ungrovlahiei pe mitropolitul Vicinei, Iachint. Atunci a început istoria Mitropoliei Ungrovlahiei. Puțin mai târziu a fost întemeiată și Mitropolia Moldovei.

În continuare, importanța celor două mitropolii a crescut, iar domnitorii Țării Românești și cei ai Moldovei au devenit cei mai importanți binefăcători ai Patriarhiei Ecumenice și ai mănăstirilor aghiorite.

Ne-am referit la toate acestea pentru a sublinia vechimea dar și legăturile dintre Biserica Sfântă a României și marea Biserică a lui Hristos, așa cum s-au desfășurat ele în lumina Evangheliei.

Vizitând Sfânta Biserică a României, ca preaiubită fiică și soră a **Scaunului** ecumenic, simțim frumusețea duhovnicească și mângâierea **frățescă** a fraților care locuiesc împreună, după spusa Psalmistului. **Lucrarea** pe care Domnul Bisericii a încredințat-o umerilor noștri slabi **este** deloc ușoară. Popoarele, multe la număr, în slujba cărora am **fos:** rânduiți — în aceste timpuri deloc ușoare — de către Cel ce **rân-**
dește timpurile și pune hotare popoarelor, aceste popoare privesc spre **noi** cu ochi plini de neliniște și de nădejde: războaie și zvonuri de răz-
boaie, calamități naturale sau ecologice, foamete, boli, toate bat la **poarta** inimii noastre. Credința în Hristos, nădejdea tuturor oamenilor, **este** singura capabilă să dea răspuns și să conducă la depășirea acestui
rău natural. Biserica lui Hristos, care dă mărturie despre această nă-
dejde care există în noi, slujește, în același timp, nevoile popoarelor și **a** **fiecărei** persoane, chip și imagine a lui Dumnezeu.

În această uriașă lucrare a Bisericii, greutatea cea mai mare este **ridicată** de către păstorul acesteia. Este evident că eforturile înșelate **fac** foarte greu, dacă nu imposibil, succesul. Chiar și argumentele ome-
nești ne lămuresc că numai eforturile colective aduc roade îmbelșugate. **Acest** lucru este cu atât mai mult valabil pentru statutul Bisericii, care **prin** natura ei este o comuniune în Hristos; frate pe frate ajutând, de-
tine cetate greu de cucerit.

Prea Fericirea Voastră,

Cunoaștem problemele Bisericii Prea Fericirii Voastre, dintre care **cea** mai importantă provine din activitatea deloc frățescă și antievan-
ghelică a grupărilor care se află în afara Bisericii Ortodoxe. Nu sunteți **singurii** care vă confrunțați cu astfel de probleme. Suntem alături de **Dumneavoastră**, venindu-vă în ajutor. Mai mult sau mai puțin încercă-
rile și uneltirile celui viclean sunt prezente în toate Bisericile Ortodoxe **locale**. Cu toate acestea Biserica cea una, sfântă, sobornicească și apos-
tolească nu va fi biruită nici de porțile iadului.

În lucrarea noastră cea mare nu suntem singuri, având puterea, **care** izvorăște din legăturile noastre frățesti și care face ca lucrarea **noastră** să ne întărească cetatea. Noi, cu prezența noastră aici, cu multă **bucurie** constatăm sârbătoarea duhovnicească continuă a credinței po-
porului, admirând răbdarea poporului român în necazurile și încercările **prin** care a trecut, nădăjduind că Bunul Dumnezeu va trimite mîlosti-
virile Sale, cele materiale și spirituale așa încât, în pace și bună înțe-
legere, să slăvim prea cinstitul și de mare cuviință numele Lui.

Prea Fericirea Voastră,

Vizita noastră aici are drept scop întărirea legăturilor noastre frățești și suntem siguri că la sfârșitul acestei vizite vom da slava Dumnezeului celui în Treime.

Vă mulțumim pentru bogatele daruri pe care le-ați oferit nouă și însoțitorilor noștri. Mulțumim poporului binecredincios și generos pentru primirea călduroasă. Îi binecuvântăm pe toți din inimă. Am adus cu noi și mici daruri pentru Prea Fericirea Voastră și pentru catedrala patriarhală. Sunt obiecte liturgice, de slujbă; sunt lucrute în orașul nostru și Vi le oferim cu rugămintea ca, ori de câte ori veți săvârși jertfa cea nesângeroasă să pomeniți și pe smerenia noastră și Biserica noastră !...».

Primind cu bucurie insignele patriarhale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus :

«Sanctitatea Voastră,

Ați venit cu o zi foarte frumoasă, în ciuda zilei de ieri care a fost înnorată. Ați venit cu bucuria cuvintelor de povătuire pentru credincioșii care ne-au ascultat azi, fiind aici în număr mare. Credincioșii și preoții noștri știu că aveți dragoste mare pentru Biserica noastră, ca și pentru viața bisericească din România. Ei cunosc bine faptul că sufletul Sanctității Voastre bate neîncetat pentru păstrarea credinței ortodoxe. Dar ați venit la noi și cu semnele duhovnicești ale unității de credință care sunt aceste frumoase engolpioane, cu simbol de veșnicie și responsabilitate în Biserica Ortodoxă, a menținerii unității de credință și a apărării ei până la jertfă, asemenea sfinților noștri înaintași. Ne-ați adus sfinte vase, Sfântul Potir, semnul unității credinței noastre ortodoxe, și rugăm pe Bunul Dumnezeu și pe Sfinții Martiri brâncoveni, să ne ajute ca din același Potir al credinței și al vieții celei veșnice să ne împărtășim cu ajutorul lui Dumnezeu și noi și toată creștinătatea.

Fie binecuvântat tot pasul, dragostea și osteneala Sanctității Voastre pentru Biserica noastră strămoșească ortodoxă română !

Vă mulțumim din toată inima !».

S-au rostit în încheiere, scurte rugăciuni pentru cei doi Întâistătători și membrii delegațiilor, pentru tot poporul dreptcredincios, iar corala «Nicolae Lungu» a Patriarhiei Române, dirijată de P.C. Pr. Prof. Constantin Drăgușin, a intonat Polihroniul, în limba română și în limba greacă. În acordurile cântărilor interpretate de corală, înalții ierarhi, binecuvântând mulțimea credincioșilor care-i saluta, după datină, cu respectul cuvenit, s-au îndreptat spre reședința Sfintei Patriarhii, însoțiți de celelalte persoane oficiale, de ierarhi, clerici și credincioși.

De pe treptele palatului patriarhal, înalții ierarhi au mai salutat și au binecuvântat încă o dată pe toți cei prezenți veniți în întâmpinarea delegației de la Patriarhia Ecumenică.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist adresându-se tuturor celor prezenți a spus :

«Iubiți credincioși,

Am adăugat azi credinței și rugăciunilor noastre, nădejdi și iubirii noastre, credința și iubirea Dvs., care ne este foarte scumpă. Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, cunoaște Biserica noastră mai dinainte, dar este prima dată acum, când, în calitate de patriarh ecumenic al Constantinopolului, vizitează Biserica noastră și credincioșii ei. Ați arătat și acum, ca și altă dată, dragostea și respectul pentru Biserica Mântuitorului Hristos și slujitorii ei. Îi mulțumim Sanctității Sale că ne binecuvântează credincioșii, că face din această întâlnire o rugăciune panortodoxă, o rugăciune a Ortodoxiei pentru pace, pentru înțelegere, pentru izbăvirea de suferință, de ispitele păcatului în lume. Vom merge după-amiază la mormântul Soldatului Necunoscut pentru a ne ruga ; vom merge la «Cimitirul Eroilor Martiri» unde se înalță noua biserică, să cinstim chipurile tinerilor jertfiți pentru libertate și vom vizita mănăstirea Cernica pentru a ne închina la Sfintele moaște ale Sfântului Ierarh Calinic. Binecuvântarea Domnului să fie cu noi toți».

În după-amiaza aceleiași zile, la ora 17,30 cele două delegații ale Patriarhiei Ecumenice și ale Patriarhiei Române, s-au îndreptat spre «Parcul Carol» unde au săvârșit, la mormântul «Soldatului Necunoscut», un parastas pentru toți eroii români căzuți pentru apărarea credinței strămoșești și a neamului nostru. Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, a pomenit și eroii Patriarhiei de Constantinopol. După rugăciunea de pomenire, Sanctitatea Sa a depus o coroană de flori pe mormântul «Soldatului Necunoscut».

De aici, la ora 18,00, membrii celor două delegații s-au îndreptat spre «Cimitirul Eroilor Martiri», unde a fost oficiat un parastas întru pomenirea tuturor celor ce s-au jertfit în Decembrie '89 pentru credință, libertate și demnitate. A fost depusă o coroană de flori ; s-a vorbit mulțimii de credincioși prezenți, arătând că pelerinajul a fost făcut pentru toți cei care s-au jertfit pentru libertate, credință și neam.

Adresându-se credincioșilor, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a spus :

«Ne aflăm împreună cu Sanctitatea Sa, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, într-un pelerinaj în țară și în Biserica noastră Ortodoxă Română. Acest pelerinaj începe prin respectul și omagiul pe care le acordăm și trebuie să le acordăm mereu tinerilor eroi martiri, care și-au dat viața pentru credință, pentru libertate și pentru adevăr.

Suntem bucuroși că am venit aici, spre a cinsti cum se cuvine pe eroii Revoluției și Sanctitatea Sa a depus o coroană de flori și a înălțat rugăciuni la căpătâiul acestor tineri care sunt acum, cu sufletul, în fața Prea Sfintei Treimi.

Ne rugăm cu toții, alături de părinții și frații îndurerați, de mamele care încă plâng pe fiii lor, și înălțăm sfinte rugăciuni ca Bunul Dumnezeu să-i proslăvească în ceata aleșilor Săi și să ne apere și să ne păzească de alte multe rele care se abat asupra omenirii și asupra noastră, din pricina păcatelor. Dumnezeu să-i ierte !».

Mulțimea prezentă, emoționată, cu lumânări aprinse, a răspuns, după datina străbună a credinței strămoșești : «Dumnezeu să-i ierte !».

După acestea, Sanctitatea Sa a spus :

«Pentru a doua oară mă aflu în acest cimitir și dacă mă voi învrednici să vin și altă dată în România, întotdeauna voi trece pe aici ca să mă rog pentru sufletele celor care au căzut pentru libertate, pentru odihna sufletelor celor care în mod spontan s-au ridicat în 1989, ca să dăruiască României libertatea de care este vrednică. Nu vom uita niciodată pe eroii libertății, nici Dvs., românii, și nici noi care venim în vizită în țara Dvs., deoarece ei sunt luptători pentru libertatea oamenilor, pentru că libertatea este dar al lui Dumnezeu și nimeni nu are dreptul s-o ia cuiva. Fie că au nume, acești martiri ai libertății, fie că sunt anonimi, ei vor trăi totdeauna în sufletul poporului român și în sufletele tuturor oamenilor care iubesc libertatea. Noi ne-am rugat pentru odihna sufletelor lor, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și cu cei care ne înconjoară. Suntem în același timp siguri că și aceiu, martirii libertății, se roagă în ceruri ca nici România și nici o altă țară să nu cadă din nou în capcana ateismului și a lipsei de libertate și se vor ruga pentru bunăstarea și progresul țării și poporului Dvs.

Vă adresez Dvs., celor care ați supraviețuit, să fiți vrednici de jertfa și de sângele celor care au căzut pentru libertate. Le suntem recunoscători ! Mulțumesc foarte mult !».

Un alt moment al primei zile a acestei vizite istorice l-a constituit pelerinajul la mănăstirea Cernica unde oaspeții, ca de altfel toți însoțitorii, au sosit la ora 18,45 și s-au închinat la moaștele Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, aflate în biserica mănăstirii. Întreaga obște monahală, a întâmpinat oaspeții, atât în incinta mănăstirii, cât și în biserică. Corul monahilor și fraților, dirijat de preot profesor Victor Frangulea de la Seminarul teologic din București, a dat răspunsurile liturgice la Te Deum-ul cu Polihroniu, săvârșit în cinstea oaspeților.

Prea Cuviosul Părinte Dorotei Tudorache — starețul mănăstirii Cernica a rostit un cuvânt de întâmpinare :

*«Sanctitatea Voastră,
Prea Fericirea Voastră,
Prea Sfințiile Voastre,
Prea Cucernici și Prea Cuvioși Părinți,
Distinși oaspeți,*

Biserica Ortodoxă trăiește azi un moment de o deosebită bucurie și emoție duhovnicească, învrednicindu-se de binecuvântarea Sanctității Voastre — înaintea-stătător al Bisericii Apostolice de la Constantinopol, urmașul Sfântului Apostol Andrei, «cel întâi chemat» la apostolie.

Mănăstirea Cernica este o obște monahală ce numără 60 de viețuitori care se străduiesc, prin muncă și rugăciune, să-și mântuiască sufletele. Avem patron și mijlocitor către Dumnezeu pe Sfântul Ierarh Calinic, viețuitor și conducător al acestei obști în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Biserica în care ne aflăm este ctitoria Sfântului Ierarh Calinic și este zidită între anii 1831—1832, având ca hram pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, «purtătorul de biruință» și este situată în ostrovul cu același nume. Avariată la cutremurul din 1838, ea a fost refăcută de aceeași ctitori și sfințită la 6 august 1842 sub domnia voievodului Alexandru Ghica.

Biserica «Sfântul Gheorghe» are plan trilobat cu absidele laterale ieșite în afară, fiind o construcție de proporții fundamentale, capabilă să adăpostească monahii și numărul tot mai sporit de credincioși laici.

Interiorul bisericii este pictat de Adam Zugravul. Icoanele împărătești sunt atribuite lui Nicolae Polcovnicul care semnează icoana din dreapta «1836». Zugravul Adam la rândul său semnează pe ușa diaconască din dreapta, fără să dateze.

De un deosebit interes artistic sunt icoanele din tindă, ilustrând facerea lumii. Pictate într-o manieră liberă, ele se detașează de restul picturii printr-o notă de originalitate. Este probabil opera unui călugăr cernican.

În pronaos sunt pictate în ulei portretele ctitorilor : Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica și Ioanichie Stratonichia.

De la ctitoria modestă din anul 1608 a lui Cernica Vornicul, mănăstirea a crescut ca dimensiuni și importanță social-religioasă. Începând din anul 1871, când vine aici starețul Gheorghe, el o amplifică transformând-o într-o mănăstire focar de cultură, cu școli de caligrafi, zugravi și traducători de texte religioase. Oamenii de cultură și de artă din trecutul nostru au găsit aici adăpost pentru creația lor și loc de veșnică odihnă.

Mulțumim Sanctității Voastre pentru această vizită și dorim să Vă simțiți bine în aceste zile în țara noastră !».

La acest cuvânt, Sanctitatea Sa Bartolomeu I, a spus :

«Prea Fericite și Prea iubite frate în Hristos,

Patriarh al României, Teoctist,

Prea Cuvioase Părinte Starceț și frați iubiți,

Mulțumindu-vă călduros pentru primirea atât de caldă și pentru cuvintele frumoase pe care dragostea voastră ni le-a adresat nouă și însoțitorilor noștri ne exprimăm recunoștința față de Domnul nostru Iisus Hristos și față de protectorii Sfintei Voastre mănăstiri : Sfântul Nicolae, episcopul Mirelor Lichiei — făcătorul de minuni și Sfântul Mare Mucenic și de asemenea făcător de minuni Gheorghe — purtătorul de biruință, deoarece ne-au învrednicit să venim a ne închina și să primim, totodată, binecuvântarea și darul lor. Este, de asemenea, o mare binecuvântare pentru noi, deoarece ne-am învrednicit să ne închinăm Sfințitelor Moaște ale Sfântului Calinic, pe care le-am sărutat și cărora ne-am închinat și acum șase ani cu prilejul vizitei patriarhului Dimitrios, aflându-mă atunci ca însoțitor al acestuia. În plus, această vizită a noastră în această sfântă și istorică mănăstire, efectuată după sărbătoarea «Schimbării la Față» a Domnului și cu puține zile înainte de sărbătoarea «Adormirii Maicii Domnului» este un prilej și un dar duhovnicesc. Adunându-ne în această zi care leagă cele două mari sărbători, a «Schimbării la Față» și a «Adormirii Maicii Domnului» în sfânta mănăstire Cernica, ne aflăm în loc și în timp sacru, deoarece și monahismul ortodox are o strânsă legătură cu cele două mari sărbători creștine, care ne arată, prin importanța lor, cât de mult a iubit Dumnezeu pe om și la ce slavă și cinste l-a înălțat.

În prima sărbătoare vedem pe Domnul schimbat la față și strălucind mai mult decât soarele și slava Dumnezeirii devenind slavă a trupului omenesc al Domnului nostru Iisus Hristos, căci prin mila Lui, omul cel fără de chip s-a schimbat la față, a strălucit în Tabor Mântuitorul sufletelor noastre.

În cea de-a doua sărbătoare toate neamurile fericesc pe singura Născătoare de Dumnezeu deoarece în aceasta s-au biruit hotarele firii. Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu este singura care, prin mașterea sa, a unit cele pământești cu cele de sus ; este fecioară după naștere și vie după moarte, de aceea și mântuiește moștenirea ei.

Ca patriarh ecumenic vă doresc din adâncul inimii ca păstrând îndelungata tradiție a monahismului ortodox și trăind monahicește, ca formă și viață de nevoință, să realizați, prin pocăință, schimbarea la față și să trăiți în chip cunoscut și sensibil felul cum odihna cea dumnezeiască și harul Sfântului Duh umplu cu dulceață cerească și bucurie

ce nespus sufletul omului smerit și pătruns în cele mai dinăuntru ale sale și-n inima sa.

In felul acesta veți fi pregătiți să prăznuiți slăvita adormire a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, să înțelegeți cum trupurile vor fi schimbate la față și nesticăcioase în veacul viitor ca unii care primiți de pe acum arvuna vieții și a Împărăției viitoare a cărei plenitudine vă dorim s-o aveți în veșnicie, pentru rugăciunile Stăpânei noastre, Născătoarei de Dumnezeu, și ale tuturor sfinților, Amin! ».

După aceste cuvinte Sanctitatea Sa a mai adăugat :

«*Prea Cuvioase Părinte Stareț,*

Dorim să vă amintiți această vizită a noastră în sfânta mănăstire Cernica și nădăjduim că vă veți ruga întotdeauna pentru frații care mă însoțesc, pentru smerenia noastră și pentru frații care mă însoțesc, pentru smerenia noastră și pentru Biserica Constantinopolului. Dorim să vă oferim și o amintire concretă, ca un semn al vizitei noastre aici, aceste Sfinte Vase, Sfântul Potir și Sfântul Disc, din cetatea noastră, cu rugămintea ca, ori de câte ori veți săvârși Sfânta Euharistie cu aceste Sfinte Vase, să pomeniți și Biserica Mare a lui Hristos, împreună cu Biserica de pretutindeni ! ».

După această solemnitate, terminată la ora 19,30 obștea mănăstirii Cernica a oferit o cină în cinstea tuturor oaspeților, în trapeza mănăstirii, după care oaspeții s-au întors la Palatul patriarhal din București.

Vineri, 13 august 1993. Începând cu ora 10,00 delegația Patriarhiei Ecumenice a făcut o vizită protocolară la Ambasada Turciei.

La ora 11,00 delegația Patriarhiei Ecumenice și cea a Patriarhiei Române, au făcut o vizită protocolară primului-ministru al Guvernului României, dl. Nicolae Văcăroiu.

După cuvântul de bun-venit în România, rostit de dl. Nicolae Văcăroiu, primul-ministru al Guvernului României, Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, patriarhul ecumenic, a rostit următorul cuvânt :

«*Exceleța Voastră, Domnule Prim-Ministru,*

Cu multă bucurie și emoție vizităm, împreună cu însoțitorii noștri, Biserica Ortodoxă a României care este puterea spirituală dominantă în statul român. Românii, deși au o limbă în cea mai mare parte de proveniență latină, sunt fiii adevărați ai culturii ortodoxe, aflându-se încă din anticăhitate creștină timpurie și până în secolul trecut sub jurisdicția directă a Bisericii Constantinopolului. Înainte de proclamarea autocefaliei Bisericii României, mitropoliile Moldovei și Ungrovlahiei (Țării Românești) erau trecute în rândul mitropoliilor Tronului ecumenic, căruia deja Sinodul al IV-lea ecumenic (451) îi acordase administrarea regiunilor Traciei, Pontului și Asiei.

Avem deci sentimentul că vizităm un popor iubit și drag nouă, care, timp de secole, sub răspunderea spirituală și pastorală a Bisericii Constantinopolului, a trăit, a creat și a scris strălucite pagini de cultură, continuând din secolul trecut acest mers înainte cu succes, sub îndrumarea Bisericii Autocefale surori a României, cinstită din anul 1925 cu vrednicia patriarhală.

Având dintotdeauna conștiința sinodală, Biserica Constantinopolului, Scaunul cel dintâi al Răsăritului, se bucură duhovnicește împărțind vrednicia patriarhală fiilor săi de odinioară, care, în cadrul sistemului sinodal de conducere a Bisericii Ortodoxe, sunt în mod egal împreună-răspunzători și părtași la toate. Acordarea deplinei autonomii multor Biserici locale în timpurile mai noi, deși a slăbit cu mult puterile Scaunului ecumenic, a făcut să crească unitatea conștiință și în libertate a Bisericii după modelul epocii apostolice și patristice, contrar tendințelor monarhice sau separatoare ale altor confesiuni, care au degradat și alienat imaginea Bisericii celei nedespărțite, pe care o continuă neîntrerupt și fără inovații Biserica Ortodoxă.

Popoarele ortodoxe, în secolul acesta au plătit foarte scump eforturile programate de rupere a acestora de rădăcina lor spirituală, în special prin reducerea rolului Bisericii în probleme de cultură și educație și de multe ori chiar prin prigonirea ei sau prin acțiuni dușmănoase împotriva ei. Este cu adevărat lucrarea minunată a puterii lui Dumnezeu și anume căderea cu totul pe neașteptate a celor care se considerau puternici, a celor care s-au aliat, criminal, împotriva lui Dumnezeu și a Bisericii.

Ne bucurăm cu bucurie mare constatând că Biserica României revine la rolul său tradițional, ajutată de Stat în exercitarea lucrării sale spirituale și de oricare altă natură ar fi. În aceste istorice și critice clipe prin care trecem, Ortodoxia este chemată să se arate vrednică de lucrarea pe care i-a încredințat-o Dumnezeu prin pronia Sa. Vai nouă, dacă cei ce suntem în fruntea popoarelor ortodoxe, oameni bisericești sau politici, ne vom dovedi nevrednici de acest rol istoric. Biserica României așa cum a dovedit de multe ori, prin disponibilitatea Prea Fericitului frate Patriarh Teoctist față de problemele de interes pan-ortodox și pancreștin, înțelege gravitatea timpurilor prezente și responsabilitatea față de turma acesteia și față de Biserica Ortodoxă în general.

Mulțumim Excelenței Voastre, Domnule Prim-Ministru și în persoana Dumneavoastră, Guvernului român pentru tot binele pe care îl gândiți și îl înfăptuiți în folosul Bisericii și vă transmitem părintește,

Dumneavoastră, celorlalți membri ai Guvernului și întregului popor român urările și binecuvântările noastre patriarhale».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, la rândul său, a rostit un scurt cuvânt, arătând importanța acestei vizite pe care delegația Scaunului ecumenic o face în România.

«Domnule Prim-Ministru ;
distins auditoriu,

Ne aflăm la începutul unei vizite istorice pe care o dorim să fie un pelerinaj. Și nu un pelerinaj oarecare, ci unul pe urmele Sfinților Martiri Brâncoveni, ctitori de țară și sprijinitori de nădejde ai credinței străbune.

Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului, însoțit de mitropoliți ai Patriarhiei Ecumenice, arhimandriți și monahi, se află pentru a treia oară în țara noastră și este primit, de la început, cu foarte multă căldură. Este o vizită în duhul iubirii și al comuniunii creștine, care tinde să întărească legăturile vechi și trainice existente între Bisericile noastre, între credincioșii noștri. Această vizită este menită să aducă mai multă înțelegere între oameni, mai multă pace și bunăvoință, așa cum ne învață mesajul evanghelic de aproape două mii de ani.

La întâlnirile pe care le vom avea cu credincioșii, preoții, ierarhii și reprezentanții autorităților locale ne vom ruga pentru ca bunul Dumnezeu să reverse asupra noastră darurile Sale pe care ne vom strădui să le înmulțim, tot cu ajutorul Său, căci, mai ales acum, omenirea, ca și societatea noastră, are nevoie de aceste valori ale creștinismului. Lumea la acest sfârșit de veac, al douăzecelea, este mai debusolată ca oricând, mulți oameni simțind nevoia să aibă o cărmă în viața spirituală, căci răul s-a înmulțit sub diferite forme iar dușmanul omului, diavolul, umblă «răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită» (I Petru 5, 8).

La îndepărtarea răului, creștinii pot contribui având «pavăză credinței» (Efeseni 6, 16) învățătura cea dreaptă și valorile morale pe care ni le-a lăsat Mântuitorul Hristos. Ba mai mult, aici, pe pământul nostru românesc, pe care creștinismul a odrăslit și a rodit timp de aproape două mii de ani, pământ stropit cu sângele martirilor, aceste valori evanghelice au fost trăite în fiecare perioadă istorică a neamului nostru și, mai cu seamă, atunci când a fost nevoie de a ieși dintr-un impas. Biserica nu a încetat a propovădui aceste valori și a le face cunoscute nici în timpul dictaturii ateiste și comuniste prin care am trecut. Ierarhii și preoții au liturghisit, rugându-se mereu împreună cu păstoriții lor. De aceea, credința a fost permanent călăuzită, sfintele slujbe au

menținut mereu candela credinței aprinsă în sufletele tuturor. Ca un dar de la Dumnezeu, nu au lipsit sfinții, martirii și mărturisitorii neamului, așa cum au fost și Sfinții Brâncoveni.

În comuniunea aceasta a sfinților, a rugăciunii și a credinței în Hristos, se desfășoară întâlnirea celor două Biserici Ortodoxe, în duhul frățietății, al dragostei și al unității, al valorilor morale de care poporul nostru are mare și urgentă trebuință».

După primirea la primul-ministru al Guvernului român, cei doi patriarhi și însoțitorii lor s-au deplasat la palatul Cotroceni unde a fost vizitat Muzeul Național Cotroceni, după care a urmat o vizită protocolară la Președinția României. Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, a rostit următorul cuvânt :

«Excelența Voastră,

Vizitând oficial, împreună cu arhieriei care mă însoțesc, țara Dumneavoastră binecuvântată și poporul Dumneavoastră, într-o perioadă în care acesta traversează diferite etape de transformări sociale și politice, determinate pe neașteptate de contextul istoric general prezent, simțim o satisfacție profundă, deoarece ni se oferă prilejul, nouă, celor veniți din partea Bisericii celei Mari a lui Hristos din Constantinopol, să comunicăm în chip firesc și pe larg, nu numai cu Biserica Ortodoxă soră a României, dar și cu conducătorii acestei țări, în fruntea cărora se află Excelența Voastră.

Îngăduiți-ne, Domnule Președinte, să vă spunem că am urmărit până în prezent, neîncetat, de la distanță, eforturile neobosite depuse de Dumneavoastră și de venerabilii Dumneavoastră colaboratori, precum și de harnicul popor român, pentru depășirea repetatelor crize social-politice recente, pe care le presupunea în mod firesc reforma începută cu puțin timp în urmă în această țară slăvită, dar și martirizată, în același timp, și am admirat răbdarea și bărbăția tuturor fiilor ei, care se luptă pentru normalizarea cât mai grabnică a dificultăților respective.

Biserica Ortodoxă, Domnule Președinte, cu o istorie și cu o experiență de două mii de ani în mărturisirea credinței și în slujirea oamenilor, comori de neprețuit, pe care nu le păstrează pentru sine, constituie, desigur, un prețios colaborator și sfătuitor în strădania Dumneavoastră de renaștere, de aceea ne și bucurăm în mod deosebit de admirabila colaborare între Stat și Biserică în această perioadă critică, dar și creatoare din viața poporului român.

Înțeleptul și experimentatul cârmuitor al Bisericii Ortodoxe a României, prea iubitul frate Patriarh Teoctist, împreună cu venerabila Ierarhie care îl înconjoară, constituie o garanție pentru reușita acestei

colaborări frățești și pentru care nu vom înceta să ne rugăm și noi toți ceilalți frați.

Dorind ani mulți și binecuvântați de sus Excelenței Voastre, salutăm, în persoana Dumneavoastră, întregul popor român binecredincios, și-i aducem binecuvântarea și rugăciunile Bisericii Mame a Constantinopolului !».

După întrevederea care a avut loc cu Președintele României, au urmat unele declarații pentru presă.

Domnul Ion Iliescu, Președintele României, a spus următoarele :

«Am avut deosebita satisfacție să salutăm și aici, la palatul prezidențial, prezența Sanctității Sale, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului. Considerăm vizita sa în România ca un moment cu profunde semnificații.

Biserica Ortodoxă Română, Biserica națională, cu un rol deosebit în istoria noastră, ca factor de coeziune spirituală a poporului nostru pentru apărarea ființei sale, care joacă și azi un rol deosebit în regenerarea morală a poporului nostru, a avut totdeauna relații bune și strânse cu Patriarhia ecumenică a Constantinopolului.

Sanctitatea Sa are prilejul să constate la fața locului și procesele prin care trece societatea românească, problemele, dificultățile cu care se confruntă poporul român și relațiile bune existente între Stat și Biserică în contextul nou democratic în care se desfășoară viața societății românești care, printre alte achiziții ale procesului democratic, a consfințit, și acordat o largă libertate cultelor religioase, Biserica Ortodoxă, ca Biserică predominantă, jucând din acest punct de vedere un rol deosebit.

Salutăm, deci, cu satisfacție vizita Sanctității Sale și îi urăm o ședere plăcută pe pământul Patriei noastre unde a fost întâmpinat cu căldură frățească de reprezentanții Bisericii Române, de poporul român și de reprezentanții Statului român».

Apoi Sanctitatea Sa a adăugat :

«Mulțumim călduros Excelenței Sale, Domnului Președinte al României, pentru cordialitatea sa».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist la cererea presei a rostit următoarele cuvinte :

«Socoteam îndestulător ceea ce a spus, atât de adevărat și atât de realist, Sanctitatea Sa, Patriarhul Bartolomeu I, dar la solicitarea Dvs. îngăduiți-mi să exprim câteva gânduri deosebit de însemnate prin dimensiunile întâlnirii cu patriarhul ecumenic și deosebit de prețioase ca timp și spațiu. Dacă vom ști să folosim învățămintele lor, vom agonisi în suflet mai mult curaj și mai multă nădejde și în puterile noastre și în puterea credinței noastre strămoșești și în înfăptuirea idealurilor pe care le avem cu toții, pe plan național, dar și pe plan general. Se vorbește mult despre dialog. Putem spune că suntem într-un dialog

practic între Biserică și cei ce se află la conducerea statului întru slujirea oamenilor.

Ortodoxia, îndeosebi, aduce în lume o concepție nouă și totdeauna actuală despre om. Potrivit acesteia, omul, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, dobândește puterea harică de a se afla în dialog cu Dumnezeu, în comuniune cu ființa cea mai presus de fire a Prea Sfintei Treimi. Prin aceasta, omul este în stare să se înalțe mereu până la o treaptă superioară de viață. Viața autentic creștină este cea de comuniune cu Dumnezeu și cu semenii. Chiar viața celor mai îndepărtați rugători și nevoitori din mănăstiri, nu se desfășoară singuratic, individual și egoist, ci într-un dialog neîncetat cu Dumnezeu, prin rugăciune, cu sfinții și cu lumea îngerilor, ei rugându-se, ca de altfel fiecare credincios în parte, să se realizeze și pe pământ împărăția lui Dumnezeu, așa cum ne rugăm în rugăciunea «Tatăl nostru...».

Dialogul care se desfășoară între cele două Biserici este menit să aducă apropiere, curaj și lumină, nu numai între Biserici, ci și între oameni. Vederea față către față, întâlnirea, în general, este un dar dumnezeiesc, este o bucurie și din punct de vedere omenesc, nu numai teologic. Întâlnirea și vederea și împreună rugăciunea noastră, a Bisericilor și a credincioșilor, înseamnă un dar mai mare și mai cuprinzător.

Oricând omenirea a avut nevoie de dialog. Dar, când a avut omul mai mare trebuință să se întâlnească cu semenul său ca în aceste vremuri; să descopere sufletul semenului prin adevăr, prin sinceritate, prin ceea ce are acesta în ființa lui mai nobil — ca în zilele noastre, când întâmpinăm atâtea obstacole, când pretutindeni întâmpinăm cele mai neașteptate capcane ale răului; când auzim de atâtea suferință, de atâtea nedreptate, de atâtea pierderi de vieți omenești, care se întâmplă în unele țări din jurul nostru și în general pe pământ; căutarea unor soluții pe plan economic, acestea greu vor da roade fără valorile creștine, cu care omul cu mintea luminată de acestea, cu sufletul curat față de aproapele, va putea să dialogheze cu semenii săi, sincer, apropiat și în duhul adevărului. Ceea ce noi românii, am înfăptuit de-a lungul secolelor.

În domeniul valorilor evanghelice n-am încetat strădania de a le sădi în suflete chiar în timpul dictaturii ateiste și comuniste. În tot acest timp, rugăciunile preoților, credincioșilor mănăstirilor s-au înălțat către Dumnezeu, și au adus mângâiere și lumina jertfei martirilor. În această lumină se desfășoară acum momentul acesta de întâlnire dintre cele două Biserici cu ajutorul sfinților din neamul nostru. Credem că Dumnezeu ne va ajuta și vom izbuti ca împreună cu Sanctitatea Sa, un

mare ierarh al Ortodoxiei ecumenice, cu celelalte Biserici Ortodoxe surori și cu toată creștinătatea, să aducem ofranda noastră la lumina și la mai binele omenirii de pretutindeni».

Sanctitatea Sa, Patriarhul, Bartolomeu I, a mai adăugat :

«*Ultimul cuvânt aş dori să-l adresez dumneavoastră, reprezentanților mijloacelor de informare în masă și acesta nu poate fi decât un cuvânt de mare mulțumire pentru interesul și atenția cu care urmăriți vizita noastră oficială în România.*

Dumnezeu să vă ocrotească întotdeauna în lucrarea Dvs. dificilă pentru binele întregii societăți».

Oaspeții au fost invitați la o recepție, oferită de Președinție, la Palatul Cotroceni.

Cu acest prilej, Sanctitatea Sa, *Bartolomeu I*, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului, a rostit următoarea alocuțiune :

«*Excelența Voastră,*

Legăturile Patriarhiei Ecumenice cu Biserica României și prin aceasta cu credinciosul popor român sunt cunoscute ca legături ale mamei cu fiii recunoscători și sensibili, pecetluiți pentru totdeauna, în specificul lor, de trăsăturile caracteristice ale nașterii lor duhovnicești în cadrul imperiului elino-creștin al Bizanțului și ale maturizării lor în perioada de strălucită culme și înflorire a Ortodoxiei, având în frunte Biserica Constantinopolului.

Încă în perioada primară a timpurilor apostolice, când s-a răspândit creștinismul în regiunea Pontului Euxin și împrejurimile acestuia, de către protectorul și întemeietorul Bisericii Constantinopolului, Sfântul Andrei — «cel întâi chemat», — și până astăzi, în mijlocul celor mai diverse schimbări istorice, prigoane și dificultăți, din care au rezultat și martiri ai credinței cinstiți de întreaga Biserică Ortodoxă, românii au rămas credincioși Ortodoxiei și prin aceasta au creat strălucite monumente de cultură, toate arătând dinamismul și virtuțile neamului românesc.

Încercările marilor puteri europene, după schisma dintre Răsărit și Apus, de a realiza anexarea românilor la jurisdicția Romei prin intermediul presiunilor politice au eșuat lamentabil. Metoda respingătoare, demnă de evul mediu a uniaticismului este condamnată deja în cadrul dialogului teologic oficial nu numai de către teologii ortodocși, dar și de cei romano-catolici, ca fiind cea care a provocat schisme și dezbinări, dezmințind în practică denumirea de unitate pe care o poartă în chip mincinos.

Reprezentanții Bisericii României la dialogul teologic au depus cu curaj mărturie în acest sens, contribuind foarte mult la condamnarea uniaticismului, fapt care va permite, sperăm, continuarea dialogului roditor al dragostei și al adevărului între Romano-catolicism și Biserica Ortodoxă.

Bisericile Ortodoxe arată astăzi o sensibilitate sporită în ceea ce privește respingerea și îndepărtarea puternicelor presiuni culturale și a forței de asimilare a civilizației occidentale, pregătită metodic și programatic să domine întreaga planetă prin distrugerea celorlalte tradiții culturale între care și cele ale poporului român.

Păstrarea unității spirituale și politice, de-a lungul secolelor, a poporului român, ca și a celorlalte popoare ortodoxe, se datorează, în cea mai mare parte, dinamismului spiritual și rodirii îmbelșugate a Bisericii Ortodoxe, și nu trebuie în nici un fel să fie pusă în pericol, deoarece este pusă astfel în pericol însăși existența popoarelor ortodoxe. Constatarea vrednicului de pomenire patriarh Iustin, conform căreia «prin prezența permanentă în viața tuturor ținuturilor românești, Biserica a contribuit la păstrarea unității neamului pe pământul românesc» (B.O.R., XCV, 1977, p. 698) este valabilă pentru toate țările ortodoxe.

Reușita obiectivelor politice, economice și de altă natură în procesul de unificare a popoarelor europene trebuie să meargă împreună cu păstrarea și întărirea civilizației și culturii ortodoxe.

În timpul întâlnirii Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, anul trecut, la sediul Tronului ecumenic din Fanar, s-a arătat clar că, în casa comună europeană, la care visăm cu toții, ortodocșii trebuie să vină nu ca rudeniile cele sărace, găzduiți de un stăpân al casei care revendică paternitate spirituală unică, ci ca unii ce suntem împreună-creatori ai civilizației europene și împreună-posesori ai acesteia. Țările ortodoxe ale Europei constituie o mare putere politică și spirituală.

Urmărim cu interes, Domnule Președinte, lucrarea ce se desfășoară în țara Dumneavoastră în această perioadă critică, a începutului unor condiții politice noi în mijlocul a numeroase dificultăți și probleme. Exprimăm profunda satisfacție a Tronului ecumenic pentru bunele relații care există între Stat și Biserică și care slujesc interesele poporului român. Românii au dovedit că știu să întâmpine cu curaj și răbdare provocările istoriei. Noi vă dorim ca Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu împreună cu toți sfinții să acopere și să apere Țara românească și pe credincioșii săi locuitori. Ridicând paharul facem urarea, de asemenea, pentru sănătatea Dumneavoastră și pentru viață lungă, pentru toți cărmuitorii și pentru poporul României !».

În aceeași zi, la ora 18,00, delegația Patriarhiei Ecumenice a participat la Gala națională UNICEF, desfășurată sub genericul «Jertfa Brâncovenilor», o manifestare spiritual-culturală desfășurată la Opera Română, în organizarea UNICEF și a Patriarhiei Române.

Înălții ierarhi nu mai fost însoțiți de Î.I.P.P.S.S. Mitropoliți Daniel ai Moldovei, Antonie al Transilvaniei, Nestor al Olteniei și Nicolae al Banatului, cei doi episcopi-vicari patriarhali, de arhimandriți, consilieri patriarhali, profesori de teologie, monahi și monahii.

Au participat, personalități ale vieții politice, sociale și culturale din țara noastră, membri ai corpului diplomatic acreditați la București.

Au fost, de asemenea, prezenți numeroși preoți și credincioși.

La această manifestare spirituală de o înaltă ținută artistică și profesională, și-au dat concursul coruri deja celebre, atât în țară cât și peste hotare : «Madrigalul» și «Symbol» care au interpretat bucăți religioase, apoi formații de copii, precum «Allegretto» de la Palatul copiilor București ; «Pescărușii» — Constanța și «Greierașii păcii». Actorii Mircea Albulescu și Dan Nasta au recitat poeme în cinstea Brâncovenilor, iar teatrul «Maria Fillotti» din Brăila a interpretat un moment din spectacolul «Constantin Brâncoveanu». Au interpretat pianistii Roxana și Valentin Gheorghiu, Liana și Alexandru Moroșanu, solistele Felicia Filip și Ileana Șipoteanu.

De asemenea, au participat și tinere talente ale muzicii de cameră.

În deschiderea acestei manifestări, a rostit un cuvânt de salut, Președintele Comitetului Național Român pentru UNICEF, Profesor Virgiliu Radulian.

După terminarea acestui spectacol inedit întru cinstirea Brâncovenilor, cei doi patriarhi au adresat câteva cuvinte numeroasei asistențe prezente în holul Operei Române.

Sanctitatea Sa, *Bartolomeu I*, a spus :

«Prea Fericite și iubit frate în Hristos, Patriarh al României, Teocist,

Manifestarea din această seară este o bucurie spirituală de care noi, clericii, avem foarte rar ocazia să ne bucurăm. Este vorba de o manifestare artistică ce se adresează tuturor simțurilor nobile ale omului și călăuzește spre rezultate asemănătoare cu cele ale religiei și rugăciunii.

Arta este sora geamănă a religiei, așa cum s-a observat pe bună dreptate și în această seară. Aceasta deoarece și religia și arta au un punct de pornire comun, darul ce vine de sus, dar și un țel comun, din moment ce religia urmărește îndumnezeierea după har a omului, iar arta prin talentul dăruit, urmărește apoteoza timpului și a naturii.

Pentru Biserică arta a fost întotdeauna ceva sacru, nu numai pentru că a exprimat credința creștină în interiorul bisericilor într-o manieră de multe ori mai eficientă decât simpla învățătură dar și pentru că a înnobilat mulțimile în afara Bisericii și chiar în afara religiei. Și tot

cea ce mângâie, zidește și înaltă pe om — această chinuită icoană a lui Dumnezeu în lume —, este prin definiție sacru. De aceea, Biserica, în răsărit și apus, a protejat totdeauna artele și creatorii artistici. De altfel, astăzi, în ceea ce privește creațiile artei românești, este pe plan mondial recunoscut faptul că în toate domeniile ele constituie cuceriri culturale ale omului închinător și rugător la Dumnezeu.

Biserica Ortodoxă, care nu a refuzat niciodată popoarelor, către care purta mesajul Evangheliei lui Hristos, să-și manifeste liber talentele existente spre revelarea sufletului lor național, a contribuit astfel în mare măsură la dezvoltarea diferitelor curente și școli de artă, care, în marea lor diversitate, slăvesc măreția nemărginită a lui Dumnezeu și reflectarea acesteia în sufletele oamenilor.

Suntem deci, pe deplin îndreptățiți să numim manifestările și creațiile artelor frumoase ca un alt fel de teofanii, pentru care omul trebuie să fie recunoscător, deoarece poate să fie mângâiat și prin ceea ce ține de lume și nu numai direct de către Dumnezeu.

Poporul român este pretutindeni cunoscut a fi fost dintotdeauna productiv în toate genurile artistice, creațiile acestuia fiind apreciate pe plan internațional.

Manifestarea din seara aceasta ne-a oferit tuturor prilejul să apreciem, pe viu și la obiect, sensibilitatea artistică, inspirația și măiestria acestui popor, căruia îi este rezervat, mai ales după eliberarea de regimul totalitar nu numai un prezent, ci și un viitor de bun augur și măreț. Urăm din tot sufletul toate cele bune și felicităm din inimă pe toți cei care au contribuit la reușita manifestării din această seară, exprimând în același timp recunoștința noastră față de ospitaliera Biserică soră a României, față de autoritățile prezente și față de întreg poporul lui Dumnezeu !».

În holul Operei Române se aflau diferite personalități ale vieții culturale sau politice, reprezentanți ai corpului diplomatic, reprezentanți ai mass-media, credincioși care au dorit să se împărtășească de bucuriile acestei manifestări spirituale și culturale. Dar holul era plin, mai ales de copii, care au înconjurat cu multă bucurie pe cei doi patriarhi și care le-au ascultat cuvintele, adresate în primul rând lor. De aceea, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a ținut, în mod special, să se refere, în cuvântul său copiilor și tinerilor, plecând de la jertfa Brâncovenilor :

«Iubiții mei !

«Lăsați copiii să vină la Mine», spune Mântuitorul Hristos (Matei 19, 14).

Ne aflăm, în această seară, într-un loc al strălucirii artei românești, loc atins de aripa harului dumnezeiesc, unde trudesc, zi de zi, artiști ai neamului nostru ! Ne aflăm împreună cu membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cu arhimandriți, monahi și monahii, consilieri și dascăli de teologie, pentru a-l însoți pe Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului și pe distinșii săi însoțitori. Slujitorii artei s-au întrecut pe ei înșiși în această seară. Din rândul lor, tineri sau vârstnici, copiii ne-au adus din nou în memorie jertfa sfântă a martirilor neamului nostru românesc și ai credinței sale străbune, veche de aproape două mii de ani. Căci această credință apostolică și acest neam al nostru nu ar fi dăinuit și nu s-ar fi plămădit fără credință și jertfa martirilor, pe care i-a odrăslit mereu. Acești fii vrednici pe care i-a născut poporul nostru de-a lungul veacurilor, unii urcând treptele tronului domnesc sau arhieresc, au dat dovadă, în momentele de primejdie, de credință statornică și ziditoare, pe care ei au materializat-o prin fapte ; au construit biserici, mănăstiri, centre episcopale și au întemeiat adevărate academii pentru lumina minții, pentru îndemânarea scrisului, oratoriei, miniaturii, muzicii, picturii, sculpturii și altor arte frumoase. Iată că în această seară s-au înmănușiat multe dintre aceste arte prin glasurile armonioase sau gesturile pline de har ale multor talente, mai ales din partea celor mici, care ne-au adus aminte de fiii lui Constantin Brâncoveanu, domnitorul sfânt și martir al Țării Românești : Constantin, Ștefan, Radu și Matei.

Văzând acești copii, vlăstare fragede, dar de nădejde, ne amintim de jertfa Brâncovenilor de acum aproape trei secole. Deși tineri, fiii domnitorului nu s-au lepădat de credința în Hristos și au suferit martiriul care stă la temelie credinței noastre strămoșești. Sufletele lor se bucură pururea de lumina Sfintei Treimi. Este lumina care strălucește pe fața oricărui copil, este lumina care veghează în fiecare familie și căreia copiii îi dau strălucire prin prezența lor. Este bucuria pe care o citim acum pe fața tuturor copiilor care ne înconjoară aici cu atâta căldură. Este o bucurie pe care o simțim și noi, neasemuit de frumoasă, sub lumina ocrotitoare a Sfinților Martiri Brâncoveni, lumină care izvorăște din lumina Mântuitorului Hristos, izvorul jertfei tuturor martirilor. Căci însuși Mântuitorul a zis : «Eu sunt lumina lumii» (Ioan 8, 12). Și tot El a spus : «Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine, căci a unora ca aceștia este împărăția cerurilor» (Matei 19, 14).

Și, într-adevăr, împărăția cerurilor nu poate fi decât a celor nevinoși, ca voi și ca tinerii martiri Brâncoveni, care, ascultând povața tatălui lor de a nu-și părăsi credința cea adevărată, au primit tărie în

răbdarea până la sfârșit, pentru a primi, drept răsplată, cununa martiriului în Împărăția lui Dumnezeu, care este «pace, bucurie și dreptate în Duhul Sfânt» (Gal. 5, 22). Această putere a jertfei a întărit pe tinerii care, în Decembrie 1989, cântând «Cu noi este Dumnezeu!», și-au dat viața ca preț pentru credință, libertate și democrație. Și-au făcut din piepturile lor altar, ca noi să ne exprimăm liber credința, crezul de viață, valorile nepieritoare pe care le putem crea și trăi.

Nu peste mult timp veți începe școala, dragi copii. Să nu nesocotiți ora de religie, ci să o respectați și să ascultați glasul mamelor care vă îndeamnă neconștient la tot lucrul cel bun, acela de a frecventa ora de religie, ca și sfânta biserică. Iar bucuria pe care o citesc pe fețele voastre, ale părinților și ale tuturor celor de aici să nu vă părăsească niciodată. Să vă binecuvânteze și să vă îndestuleze Dumnezeu cu darul jertfei Sfinților Martiri Brâncoveni pe ale căror urme vom face, de mâine, un pelerinaj, împreună cu Sanctitatea Sa Bartolomeu și distinșii săi însoțitori.

Fie ca amintirea acestei seri, scâldată în bucuria și gingășia copiilor, să rămână în sufletele tuturor ca un balsam sfințitor de inimă și de faptă creștinească».

Sâmbătă, 14 august 1993. În continuarea vizitei pe pământul românesc, Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului și delegația însoțitoare s-au îndreptat spre Oltenia și Transilvania.

Oaspeții au fost însoțiți de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Î.P.P.SS. Mitropoliți Daniel al Moldovei și Bucovinei, Nestor al Olteniei, P.P.SS. Episcopi Nifon Ploieșteanul, Teofan Sinaitul, P. Cuv. Arhim. Petroniu Tănase, starețul Schitului românesc din Sfântul Munte Athos, de alte persoane oficiale.

Primul popas s-a făcut la Râmnicu Vâlcea. La ora 11,30, delegația Patriarhiei Ecumenice și cea a Patriarhiei Române au fost întâmpinate, după tradiție, cu pâine și sare, la intrarea în curtea Episcopiei, de către Prea Sfințitul Episcop Gherasim, de numeroși preoți, monahi și credincioși.

Un sobor de preoți de la catedrala episcopală au întâmpinat oaspeții cu Sfânta Cruce și Sfânta Evanghelie.

Erau, de asemenea, prezente oficialități locale: Dl. Iulian Comănescu, prefectul orașului Râmnicu-Vâlcea, Dl. Ion Mițaru, președintele Consiliului județean, Dl. Ion Albu, primarul orașului și alții.

În catedrala episcopală s-a oficiat slujba Te-Deumului de către Prea Sfințitul Irineu Slătineanul, episcop-vicar al Râmnicului împreună cu alți slujitori.

Cuvântul de întâmpinare a fost rostit de Prea Sfințitul Episcop Gherasim, care a reliefat însemnătatea istorică și culturală a acestui loc încărcat de istorie și spiritualitate ortodoxă.

Adresându-se celor doi Întâistătători de Biserici, Prea Sfinția Sa a spus :

*«Sanctitatea Voastră,
Prea Fericite Părinte Patriarh,
Înalt Prea Sfințiile Voastre,
Prea Sfințiile Voastre,
Domnule Prefect,
Domnule Primar,
Prea Cucernici Preoți și
Drept-măritori creștini,*

«De unde nouă cinstea aceasta ca, la împlinirea a patru sute nouăzeci de ani de existență documentară a eparhiei noastre, a Râmnicului, să primim binecuvântarea Sanctității Sale, Patriarhul ecumenic, *Barolomeu I* al Constantinopolului și a Prea Fericitului Părintelui nostru Teoctist, Patriarhul României ? Este sigur, purtarea de grijă a lui Dumnezeu care nu trece cu vederea cererile stăruitoare ale preoților și ale credincioșilor din această parte de țară.

În îndelungata sa istorie, străvechea eparhie a Râmnicului a fost adesea cercetată de venerabili patriarhi ai Răsăritului, dintre care nu voi aminti decât pe patriarhul Macarie al Antiohiei, care ne-a vizitat țara pe la mijlocul secolului al XVII-lea însoțit de diaconul cărturar Paul de Alep. Dar nu cunoaștem o vizită a unui patriarh de Constantinopol la Râmnic până la Sanctitatea Voastră. Eparhia noastră este înființată de Sf. Patriarh Nifon al Constantinopolului la 1503, însă nu știm dacă el personal, a venit la Râmnic.

De aceea, salutăm cu căldură vizita Sanctității Voastre în eparhia Râmnicului. Credincioșii prezenți în catedrală vă întâmpină în numele celor peste un milion de credincioși din eparhia noastră, formată din județele Olt și Vâlcea ; în numele celor peste patru sute de monahi și monahii, din cele douăzeci de mănăstiri și schituri, și în numele celor șase sute de preoți, care deserveșc peste o mie de biserici.

În trecut și astăzi eparhia noastră își desfășoară activitatea pe tărâm liturgic, misionar, filantropic, duhovnicesc și cultural. Ca rod al acestor strădării, în acest spațiu au apărut un număr mare de sfinți, cuvioși și martiri, dintre care nu voi aminti decât pe sfântul cuvios Părinte Antonie de la mănăstirea Iezer, pe sfântul voievod Constantin Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi : Constantin, Ștefan, Radu și Matei, și sfetnicul său, Ianache Văcărescu, martirizați la Constantinopol în 1714 și sfântul Ierarh Calinic Cernicanul, fost episcop la Râmnic între 1850—1868.

Trebuie să adaug că eparhia Râmnicului a avut tipografie la circa 60 ani de la înființarea tiparului. La 1508 tipărea cărți de slujbă. De atunci și până astăzi din Râmnic n-a lipsit lucrul tipografic, tipărind cărți de slujbă și învățătură și de legiuiri.

În ultimii ani eparhia și-a îndreptat slujirea spre grija pentru copiii fără părinți, pentru handicapați și spre învățământul religios în școlile de stat. Pentru aceste lucrări am primit ajutor și din Grecia, prin

Patriarhia noastră, pentru care transmitem, cu acest fericit prilej, călduroase mulțumiri.

Mulțumindu-vă călduros pentru osteneala care ați luat-o să ne cercetați, vă rugăm să ne acordați înalta binecuvântare pentru acțiunile noastre.

În încheiere, în numele tuturor celor prezenți, Vă întâmpinăm cu tradiționalul «Bine ați venit!».

Un cuvânt de bun venit a adresat distinșilor oaspeți și Dl. Iulian Comănescu, prefectul județului Vâlcea :

*«Sanctitatea Voastră,
Prea Fericite Părinte Patriarh, Bartolomeu I,
Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist al României,
Înalți Prea Sfințiți Părinți Mitropoliți,
Distinși oaspeți,*

Îmi revine deosebita onoare, cu emoția cuvenită, aplecându-mi cu smerenie fruntea, ca fiu duhovnicesc, să vă adresez, în numele conducerii județului, tradiționala urare de «Bine ați venit sănătoși pe meleaguri vâlcene», încărcate de istorie și măreție, păstrătoare ale unor vechi și trainice legături cu Sfânta Biserică de la Constantinopol.

În același timp, Vă rugăm să primiți întreaga noastră grațitudine pentru cinstea pe care ne-o faceți, zăbovind, în drum spre Transilvania, în catedrala episcopală a Râmnicului, care, în curând, va sărbători 490 de ani, de la atestarea documentară, ea fiind înființată printr-un hrisov domnesc dat de Radu cel Mare și cu binecuvântarea patriarhului Nifon.

Istoria poporului român a fost direct legată de Ortodoxie. Fără motivația apărării credinței strămoșești și fără lumina jertfelor pe care această motivație le-a impus, nu s-ar fi atins nivelurile ulterioare de cristalizare a conștiinței naționale. În acest îndelung proces, județul nostru a avut un rol important, fiind o adevărată vatră de ortodoxie. Aici, în aceste ținuturi iubite de Dumnezeu, voievozii români, ctitori de țară și neam, au ridicat lăcașuri de rugăciune, temelii trainice ale spiritualității românești, astăzi Vâlcea ocupând locul al doilea pe țară, în ceea ce privește numărul monumentelor istorice și de cult.

De numele lui Mircea cel Bătrân, se leagă ridicarea mănăstirii Cozia, un autentic giuvaer arhitectonic, de cel al lui Matei Basarab, construcția mănăstirii Arnota, acel cuib de vulturi unde-și doarme, în tihnă somnul de veci, ctitorul ei. La Hurezi, voievodul martir, cel care și-a sacrificat viața sa și a fiilor săi, pentru apărarea credinței strămoșești și a neamului, Sfântul Constantin Brâncoveanu, canonizat anul trecut de către Biserica noastră, a ridicat blagoslovit lăcaș, care te cucerește prin măreția, frumusețea și armonia formelor, prin bogăția elementelor decorative, adăpostind valori ce dau dimensiuni marcante epocii sale.

În Râmnic, «orașul domniei mele», cum l-a numit Mircea cel Bătrân, a stat permanent aprinsă candela cărții bisericești. Aici, cu trudă și migală s-au aplecat asupra literei tipografice mari cărturari,

care au reușit să dea strălucire cuvântului românesc. Dintre aceștia amintim pe Antim Ivireanul, care a tipărit cărți de slujbă și de învățatură și pentru frații ortodocși din Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului, alături de cărți în dulcele grai al țării. Tipăriturile râmnicene se adresau tuturor : «în toate ținuturile ce vorbesc în limba românească», după cum se consemnează în prefața aceleiași Evanghelii, tipărită la Râmnic în 1746.

Istoria acestor plaiuri conține numeroase asemenea fapte. Am evidențiat câteva, profitând de momentele solemne, la care participăm, unice în viața noastră, ca un omagiu adus înaintașilor, martiri creștini.

Trebuie să spunem că de-a lungul timpului presiunile asupra credinței ortodoxe au fost de cele mai diferite feluri. Dar perioada cea mai distructivă pentru Biserica română o putem considera pe aceea a ofensivei ateiste din timpul epocii totalitarismului, asociată cu constrângerile de toate felurile puse în mișcare de regimul comunist.

Revoluția din decembrie '89 a adus o dreaptă și mult așteptată perioadă de renaștere a Bisericii noastre. Lucrul acesta se simte deja. Referitor la județul nostru aș da un singur exemplu și anume faptul că în ultimii trei ani au început să se construiască biserici, în ciuda greutăților materiale pe care le întâmpinăm. După traversarea deșertului comunist oamenii simt nevoia adăpării la izvorul nesecat cu apă rece și limpede, al credinței în Dumnezeu, care ne-a apărât dintotdeauna ființa națională.

Cu gândul la izvorul dorinței noastre de mântuire și sperând că momentele petrecute în Vâlcea vor străjui vii în amintirea Dumneavoastră, închei, urându-vă multă sănătate, putere de muncă, pentru slava Bisericii Ortodoxe !

Dumnezeu să ne ajute !

Vă mulțumesc».

Sanctitatea Sa, *Bartolomeu I*, a rostit următorul cuvânt :

«Mulțumindu-vă pentru primirea călduroasă pe care ne-ați rezervat-o nouă, ca patriarh ecumenic, și însoțitorilor noștri, dorim în plus să vă mulțumim pentru folosul duhovnicesc pe care ni-l oferă pelerinajul în orașul dumneavoastră istoric.

Domnul, cel ce este împreună cu Tatăl, sus, și aici, în chip nevăzut, împreună cu noi, este cel care plinește cu prezența Lui Biserica, este cel care umple de har și slăvește pe sfinții Săi făcându-i pe ei mir de-viață-dătător și mireasmă duhovnicească. Același Domn și Mântuitor a umplut de har și pe Sfântul Ierarh Nicolae, patronul sfinteii voastre episcopii, căruia îi este închinată și această catedrală episcopală și l-a arătat mir duhovnicesc care se împărtășește celor ce cu credință și cu evlavie săvârșesc pomenirea numelui lui după cuvintele sfințelor lui slujbe. Și această mireasmă, harul și mireasma duhovnicească și dulceața dumnezeiască ale Sfântului Nicolae și ale tuturor Sfinților, dar

mai ales ale sfinților locali se revarsă și în această episcopie cu îndelungată istorie.

Mulțumim dumneavoastră, Prea Sfințite Episcop Gherasim și episcopului Dvs. vicar, Prea Sfințitului Episcop Irineu, clerului, monahilor, credincioșilor și tuturor locuitorilor orașului Râmnicu-Vâlcea.

Să ne reamintim cât de iubit este Sfântul Nicolae în toată Biserica, cât de mult este cinstit de la miază-noapte la miază-zi de cei care, pe pământ sau pe mare, cer ajutorul său și, totodată, de către întregul popor binecredincios.

Din acest motiv atât de multe biserici sunt închinare Sfântului Nicolae. Cărțile de slujbă îl descriu ca exemplu de mare binefăcător și protector; el este cel care se află înconjurat de frumusețile cele nevăzute și înțelege, cunoaște, prin împărtășire, slava și harul nesecat ale Raiului, iar cuvintele cele de negrăit și cerești ale vederilor dumnezeiești care hrănesc, dau viață și îndumnezeiesc pe om le vestește tuturor celor care flămânez și insetează după adevăr. Cuvântul lui este sfânt și viața lui este sfântă, deoarece cuvintele cerești ale aceluiași vederi dumnezeiești nu le transmite prin cuvinte numai, ci prin dragostea lucrătoare și prin sfințenia sufletului și a trupului său. Și, deși Sfântul Nicolae nu ne-a lăsat cărți scrise, el este unul dintre cei mai iubiți sfinți, care, prin cuvinte, dar mai ales prin minunile sale, explică cele ce trebuiesc cunoscute.

Și pe cei ce sunt în primejdie, arătându-li-se în vis, îi mântuie de la moarte și-i scapă de multe neazuri pe cei ce-l cheamă în ajutor.

Vă dorim părintește tuturor locuitorilor creștini ortodocși ai orașului Râmnicu-Vâlcea ca prin rugăciunile sfinților săi, să urmați exemplul Sfântului Nicolae să vă învredniciți de pe acum de vederea și de împărtășirea frumuseții celei dumnezeiești, să aveți fericire și bunăstare, în viață, să fiți bucuroși și să deveniți izvoare de bucurie și lumină, dătătoare de nădejde în această epocă deosebit de confuză și tulbure, care are atâtă nevoie de certitudinea și curajul pe care-l dau sfinții. Mila Domnului, pentru rugăciunile Sfintei Născătoare de Dumnezeu, ale Sfântului Ierarh Nicolae și ale tuturor sfinților, să fie cu voi cu toți, fii și frați întru Domnul.

Vă mulțumim încă o dată, tuturor, din toată inima, pentru primirea cordială pe care ne-ați făcut-o!

Prea Sfințite Episcop de Râmnic, pentru dragostea Dvs. avem un dar de amintire, dorim ca aceasta să fie o legătură între Dvs. și noi pentru totdeauna».

După-amiază, pelerinajul spre Transilvania a continuat pe Valea Olului. Unul din monumentele importante a fost cel de la mănăstirea Cozia, «ctitorie a lui Mircea cel Bătrân», cu peste 605 ani de existență, unde oaspeții au fost întâmpinați cu deosebită căldură de mulțimea credincioșilor și a monahilor de la acest lăcaș monahal.

După săvârșirea unui Te-Deum, starețul acestei mănăstiri, P. Cuv. Gamaliil Vaida, a rostit următorul cuvânt de întâmpinare :

Sanctitatea Voastră,
Prea Fericirea Voastră,
Înalt Prea Sfințiile Voastre,
Prea Sfințiile Voastre,
Prea Cuvioși Părinți și frați creștini,

Bunul Dumnezeu a rânduit ca în această zi să avem o vizită înaltă, cea mai înaltă din Biserica noastră ortodoxă pentru care întâmpinăm pe înalții oaspeți cu creștinescul salut : «Bine ați venit» în mijlocul nostru.

Mănăstirea Cozia, cu hramul «Sfânta Treime», a fost construită din temelie din porunca binecredinciosului și de Hristos iubitorul voievod al Țării Românești, Mircea Basarab cel Bătrân și Mare, în anii 1386—1388. Mircea Voievod (1386—1418), pe planul social, a fost făuritor de țară românească, organizator de armată, vestit gospodar, înțelept cărmuitor, luptător de temut pentru dușmanii pământului românesc și ai credinței ortodoxe, distins diplomat și politician în sud-estul Europei, «Principe, între creștini cel mai viteaz și cel mai ager», creștin ortodox convins și ctitor de mănăstiri, cum îl descrie istoricul Leunclavius.

Una din ctitoriile sale este și vestita mănăstire Cozia, unde, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, ne găsim astăzi, care numără în istoria ei, peste 605 ani de existență și care se numără printre cele mai vechi biserici românești care au folosit stilul bizantin în arhitectură și pictură.

Pe lângă însemnătatea istorică legată de marele ctitor și întemeietor, biserica mănăstirii Cozia intruchipează armonios trecerea de la stilul bizantin împrumutat în Țara Românească de la stilul bisericilor grecești din secolul al XIII-lea — Theotocos din Constantinopol și «Sfinții Apostoli» din Salonic —, la stilul bizantin autohton, stil care își va găsi mai târziu expresia cea mai caracteristică, în epoca de strălucită înflorire cultural-artistică a artei brâncovenești. Așadar, tocmai în acest timp, surprindem principala fază din procesul de transformare a unei arhitecturi străine într-o alta, specific românească ; și chiar în acest fapt constă, între altele, însemnătatea artistică a mănăstirii Cozia.

În privința picturilor murale de la mănăstirea Cozia, observăm două etape : prima reprezintă picturile originare din secolul al XIV-lea, păstrate în pronaos, iar în cea de-a doua fază intră picturile din naos și altar, restaurate în timpul domniei voievodului martir Constantin Brâncoveanu, în anii 1705—1707.

Analizând iconografia originară din pronaosul Coziei, specialiști români și străini (Daniel Barbu și Giordana Babić ș.a.) dovedesc inspi-

rația bizantină în «iconografia constantinopolitană a Acatistului Sfintei Fecioare (Maria) la Cozia, precum și în reprezentarea celor șapte sinoade ecumenice, pictate în pronaosul Coziei».

Pictorul de la Cozia s-a inspirat în mod sigur dintr-un model constantinopolitan ale cărui trăsături sunt vizibile mai ales în scena a 23-a din Acatist, care ilustrează rugăciunea în fața icoanei Sfintei Fecioare Maria «Odighitria». Demnitarii bizantini pictați în această scenă poartă haine care n-au fost cunoscute decât la curtea imperială din Constantinopol, ca de exemplu «Skaranicónul», care era pălăria înalților demnitari, de pe lângă împărat. Această pălărie se remarcă și în imaginile sinoadelor vizibile în pronaosul de la Cozia.

Al doilea motiv din scena 23 a Acatistului de la Cozia este prezența unui demnitar care poartă sabia, cu mânerul în sus, căci în secolul al XIV-lea existau acești demnitari care purtau sabia împăratului în timpul ceremoniilor de la curte. La mănăstirea Cozia, în unele compoziții ale celor 7 sinoade ecumenice, un demnitar din suita imperială poartă sabia Suveranului tot cu mânerul în sus.

Al treilea element care leagă și mai mult scena a 23-a a Acatistului pictat la Cozia de tradiția constantinopolitană este însăși icoana Fecioarei Maria «Odighitria».

Importanța frescelor pictate în pronaosul de la Cozia crește prin acest fapt că ele aduc câteva informații prețioase asupra picturii constantinopolitane din secolul al XIV-lea, care ne este, totuși, puțin cunoscută.

Aici, între vechile fresce, în pronaos, se află mormântul ctitorului voievod Mircea cel Bătrân, unde a fost depus trupul său neînsufletit, spre eternă odihnă, după ce s-a stins din viață, la 31 ianuarie 1418.

Alături de mormântul lui Mircea este înmormântată mama lui Mihai Viteazul, monahia Teofana (Teodora), decedată în anul 1606. Între frescele din naos, la intrare în partea dreaptă, se păstrează portretul votiv ctitoricesc al lui Mircea Voievod și fiul său Mihail, în uniforme de cavaleri medievali, cu mănăstirea Cozia, pe care o oferă Maicii Domnului.

În exteriorul bisericii se remarcă arhitectura originală din secolul al XIV-lea, cu o bogată și variată sculptură în piatră. Ancadramentele celor 7 ferestre ale naosului și altarului, ca și cele 17 rozete, datând din epoca lui Mircea Voievod, au sculpturi în piatră, cu diferite motive bizantine: vulturul bicelal, păsări afrontate, șerpi, palmete etc.

Mănăstirea Cozia a fost construită dintru început pentru a îndeplini un rol spiritual, un loc de rugăciune, meditație și perfecțiune monahală. Aici, la mănăstirea Cozia, s-au format ori și-au desăvârșit pregătirea cărturărească mulți monahi din rândul cărora s-au ridicat ierarhi vestiți și oameni de cultură.

La Cozia se constată documentar că a funcționat o școală mănăstirească, atestată în documentul din 28 martie 1415. Nu puțini sunt călugării Coziei care apar în cultura românească în calitate de autori și traducători de cărți și manuscrise.

Datorită importanței pe care a avut-o mănăstirea Cozia și libertății spirituale de care s-a bucurat Biserica Ortodoxă Română, începând din veacul al XIV-lea, înalții patriarhi ecumenici au avut legături directe cu mănăstirea Cozia, pe care au vizitat-o, i-au dat cărți patriarhale, povețe, au hirotonit clerici, au acordat ranguri onorifice de arhimandrit și au întărit documentele pe care le avea această mănăstire.

În documentul — cartea patriarhală — din anul 1592 septembrie 1 — 1593 august 31 (7101), patriarhul Ieremia al Constantinopolului descrie «cum hulitorul de bine diavolul zavistuieste tot binele și urăște pacea, ridică și îndeamnă pe unii din mincinoșii ieromonahi... și merg la unii din boieri și cu daruri iau egumeniile și dintr-aceste s-au prăpădit și s-au răzvrătit lucrurile multor mănăstiri, după cum smerenia noastră înșine trupește am văzut... Dintre care mănăstiri una este și sfânta mănăstire a Prea Sfintei Troițe, care se numește Cozia, care va să se pustiască desăvârșit pentru dese schimbări ale egumenilor care vin prin mijlocirea și cu ajutorul boierilor».

Patriarhul Ieremia hotărăște să se facă alegerea egumenilor de către soborul mănăstirii și nu de boieri.

Chiril Lucaris, patriarhul Constantinopolului, prin cartea sa din 13 februarie 1639, relatează același lucru, văzut la mănăstirea Cozia. Hotărăște că cine va îndrăzni să fie egumen la Cozia cu puterea boierească să fie oprit din preoția lui ca un vinovat, de a nu mai sluji cele preoțești.

Teofan, patriarhul Ierusalimului, emite o cartea patriarhală la 15 septembrie 1637, pentru egumenul de la mănăstirea Cozia în vederea bune înțelegeri între Andronic, vornicul lui Matei Basarab, și mănăstirea Cozia.

La anul 1664, aprilie 24, Nectarie, patriarhul Ierusalimului, dă o carte patriarhală mănăstirii Cozia, egumenului Varlaam și la tot soborul, în care-i îndeamnă «a ține și a oblădui» obștea mănăstirii, cum ie este obiceiul tocmit și așezat, de ctitorii voievozi, patriarhi și mitropoliți, să-și aleagă egumen din soborul mănăstirii preot înțelept și de cinste.

Mai dau cărți patriarhale în favoarea Coziei: Paisie, patriarhul Ierusalimului, în anul 1665 și Dosoftei, patriarhul Ierusalimului, 6 august 1702.

În data de 28—29 iunie 1657, Macarie, patriarhul Antiohiei cu insoțitorul său, arhidiaconul Paul de Alep, au sosit la mănăstirea Cozia, unde au slujit Sfânta Liturghie, hirotonind preot și diacon și hirotesind pe egumen arhimandrit.

Din cărțile patriarhale emise de reprezentanții celor trei Patriarhii apostolice: Constantinopol, Ierusalim și Antiohia se observă mai ales sfaturi duhovnicești pentru întărirea credinței ortodoxe și în special pentru apărarea privilegiului dat de Mircea Voievod, ctitor, pentru mănăstirea Cozia, prin documentul din 20 mai 1388, care prevede ca mănăstirea Cozia să se conducă după rânduiala lui Kir Gavril, egumenul mănăstirii. După moartea lui Gavriil nimenea să nu aibă puterea să așeze egumeni, nici ctitorul Mircea, nici alt domn, nici mitro-

politul, nici boierii, ci numai soborul de frați, viețuitori în Cozia. Practica de a se alege stareții și starețele de către soborul mănăstirii, prin vot secret, se păstrează în mănăstirile noastre până astăzi.

Dacă vechile așezăminte religioase din țara noastră au fost inițiatoare și păstrătoare ale vechii culturi românești, dacă în ele s-au scris atâtea lucrări și primele cronică, se cuvine să spunem că și mănăstirea Cozia a îndeplinit și îndeplinește cu prisosință acest rol cultural.

Aici, la mănăstirea Cozia, în fiecare zi se oficiază sfintele slujbe și Sfânta Liturghie. În mănăstirea Cozia, pe lângă cele ce le oficiem pe linie spirituală, avem o gospodărie și o grădină și un muzeu care este vizitat zilnic de către mulți turiști din țară și din străinătate.

Bine ați venit și întru mulți și fericiți ani!».

La acest cuvânt, Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic Bartolomeu a răspuns astfel :

«Azi, cu mare bucurie și cu mare recunoștință către Bunul Dumnezeu, Cel în Treime închinat, ne-am învrednicit să vizităm această sfântă mănăstire Cozia. Mulțumind pentru această primire pe care ne-ați făcut-o, am dori să subliniem că nu este fără de importanță faptul, că astăzi în Biserica noastră se prăznuiește aducerea icoanei cea nefăcută de mână a Domnului nostru Iisus Hristos și în acest fel suntem și noi aici ca închinători în această sfântă mănăstire, care se cinstește în numele Sfintei Treimi.

Domnul nostru Iisus Hristos, a doua persoană din Prea Sfânta Treime este icoana cea nefăcută de mână a Ființei dumnezeiești.

Și prin Întruparea Lui a arătat, cu ocazia Schimbării la Față că El are frumusețea cea dintâi a chipului dumnezeiesc și, în același timp, păstrează în Ființa Lui și firea omenească.

Și noi și Dvs. mai ales ca monahi ortodocși trăind în această sfântă mănăstire și rugându-vă în fiecare zi conform sfintelor tradiții ale părinților noștri, Sfintei Treimi, citind și cântând rugăciunile și imnele bisericii noastre, deveniți suflete teologice, așa cum se exprimă Sfinții Părinți ai pustiei. Mai ales cu ocazia închinării noastre astăzi, aici având în urechi încă ecourile Schimbării la Față a Domnului și având în față praznicul Adormirii Maicii Domnului, dumneavoastră și noi împreună, să ne rugăm Bunului Dumnezeu să ne dea luminarea Schimbării la Față a Domnului și prin rugăciunile făcute către Născătoarea de Dumnezeu, cea care este palat al slavei lui Dumnezeu, și voi ca monahi să continuați lupta pentru smerenie.

În felul acesta, dacă vă veți ruga cu smerenie, veți ajunge să dobânziți curățenia inimii, să obțineți mângâierea Sfântului Duh, să trăiți în deplină cunoștință faptul că omul este creat după «chipul și asemă-

«marea» lui Dumnezeu și că trăirea în «dragoste și în comuniunea noastră, a tuturor ne face să ajungem în comuniunea persoanelor Sfintei Treimi.

În felul acesta, datorită felului în care trăiți viața în fiecare zi, vă reți umple de bucurie și de mare veselie duhovnicească. În același timp vă uitați și, faptul că trăind și rămânând în această mănăstire, care e o mănăstire vie, viața d-voastră va fi izvor al mângâierii dumnezeiești, și dătătoare a cunoașterii mântuitoare pentru om. Omul are întotdeauna nevoie de lumina lui Dumnezeu și întărirea Lui. Acestea ni le oferă Iarul Domnului nostru Iisus Hristos și iubirea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh, la care ne rugăm să fie întotdeauna cu voi cu toți. Amin !».

După acest cuvânt, Sanctitatea Sa Bartolomeu I a dăruit părintelui stareț Gamaliil Vaida o cădelniță pentru sfintele slujbe, spunând : «Ca să vă amintiți de vizita noastră aici vă dăruim această cădelniță ca să slujiți cu ea aici și să ne pomeniți în rugăciunile Dvs.».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a adăugat :

«În lipsa Prea Sfințitului Episcop Gherasim, care se pregătește să ne însoțească, prezentăm cu bucurie Sanctității Sale marea râvnă a P. S. Gherasim, a Părintelui stareț Gamaliil și a părinților de aici pentru restaurarea acestei biserici. Ceea ce vedem aici, Sanctitatea Voastră, este osteneala Prea Sfințitului Episcop Gherasim și a Părintelui stareț Gamaliil, care, deși mic de statură se arată și credincioșilor puternic în cuvânt și faptă.

Este un exemplu de grijă, de hărnicie, de stăruință pentru mântuirea credincioșilor, și este mângâierea bunilor credincioși, care în drum spre Transilvania opresc, așa cum am oprit și noi astăzi aici, la mormântul sfânt al lui Mircea cel Bătrân.

Fiți, așadar, binevenit și să aveți mângâiere, dimpreună cu noi, că avem un monahism la datorie pentru slujirea acestei Sfinte Biserici, și ierarhi vrednici pentru renașterea duhovnicească a poporului român».

Un scurt popas, a fost făcut apoi, la Schitul Cornetu, ctitoria din 1666 a vel-vornicului Mareș Băjescu, aflat pe malul drept al Oltului, între Cozia și Căineni, unde oaspeții, au admirat atât așezarea geografică și naturală a lăcașului monahal, cât și viața duhovnicească de aici.

La ora 17,00 oaspeții au sosit la Sibiu. La catedrala mitropolitană au fost întâmpinați de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului, Maramureșului și Crișanei, de Prea Sfințitul Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, de preoți și credincioși, de profesori ai Facultății de teologie din Sibiu, de studenți și doctoranzi.

Erau prezenți, de asemenea, oficialități civile și militare ale județului Sibiu.

S-a săvârșit un Tedeum, după care Î.P.S. Mitropolit *Antonie*, a rostit următorul cuvânt :

«Bucurie mare în Sibiu și Transilvania ! Este cu noi aici, acum, pentru prima oară un *patriarh ecumenic*, din orașul Sfântului Constantin cel Mare, restauratorul libertății creștinilor.

Suntem încărcăți de emoție : este aici cu noi urmașul Sfântului Ioan Gură de Aur cel a cărui Liturghie o săvârșim și pe care-l pomenim la această Liturghie zi după zi. Cele două Biserici, Biserica Ortodoxă Română și Biserica Constantinopolitană, au în comun o moștenire sfântă : pe Sfântul Apostol Andrei, cel întâi chemat Apostol, cinstit cu deosebire la Constantinopol, ca și în România, unde a predicat învățătura Mântuitorului Hristos.

Sanctitatea Voastră,

Știm că iubiți România, și vă mulțumim din inimă pentru că ați acceptat și invitația noastră, a celor din Transilvania, de a fi cu noi aici, și la mănăstirea «Brâncoveanu» și apoi la Alba Iulia, Râmeț și Cluj-Napoca.

Mulțumim Prea Fericitului Părinte Patriarh Teotist al României, că, precum întotdeauna, și acum e cu noi și știm cât de mult iubește Transilvania. De altfel eu însumi l-am urmat pe Prea Fericirea Sa aici, unde a fost aproape doi ani locotenent de Mitropolit al Transilvaniei, Crișanei și Maramureșului.

Transilvania ortodoxă românească și leagănul de formare a poporului român — popor născut ortodox — vă primește cu bucurie și vă salută cu dragoste și respect, și vede în această vizită dorința Sanctității Voastre de a întări unitatea ortodoxă și de a da mărturie despre puterea și adevărul Ortodoxiei.

Bine ați venit !

Și noi vrem să vă oferim o mărturie despre ortodoxia noastră vie și lucrătoare.

Vă prezintă un popor credincios, cu tradiții ortodoxe puternice, bimi-lenare. Au umplut întotdeauna această catedrală, sub cel mai aspru regim anticreștin, de aproape o jumătate de secol. Biserica și familia au fost factorul real de educație morală, timp de jumătate de secol, sub opresiune. Asemenea factori de educație creștină și morală, au fost toți preoții de aici și din toată țara.

Și astăzi, facem la fel, în școli, în spitale, în azile, în penitenciare. Biserica e prezentă și vrea să fie tot mai prezentă în lumea de azi, activă în reînșănătoșirea morală a poporului nostru greu încercat.

Sanctitatea Voastră, Prea Fericite Părinte Patriarh, Vă aflați în Sibiu.

Sibiul, este un oraș vechi, cu o populație de circa 170.000 locuitori, cu remarcabile și vechi tradiții culturale. A început să i se spună că e un fel de Heidelberg răsăritean.

Are o Universitate în cadrul căreia funcționează și Facultatea de teologie cu 3 secții : Pastorală, Litere și Asistență socială — de fapt am putea zice trei facultăți de teologie ; 11 licee și 26 alte școli, și câteva școli superioare militare de înaltă specialitate.

Sanctitatea Voastră,

Transilvania a fost martirizată zeci de secole. Cine voia să ne distrugă sufletul, limba, neamul, ne ataca religia. În secolul al XVII-lea au încercat să ne calvinizeze principii calvini. Ortodoxia a dat în vremea aceea doi mari martiri, Sfântul Mitropolit Ilie Iorest și Sfântul Mitropolit Sava Brancovici.

În secolul al XVIII-lea — rezistența față de catolici a dat mulți alți martiri ortodocși. Mitropolia ortodoxă a Transilvaniei a fost desființată de Habsburgii catolici în anul 1700.

În secolul al XIX-lea, un mare mitropolit, Andrei Șaguna, a restaurat-o, în anul 1864, aici la Sibiu și Ortodoxia transilvană și-a reluat sufletul cu forțe noi, și și-a îndeplinit misiunea ei creatoare și mântuitoare.

Prea Fericitul Părinte Patriarh *Teoctist* aprecia, la București, cu prilejul întâmpinării Sanctității Voastre că faceți un pelerinaj pe urmele martirilor ortodoxiei românești pentru apărarea credinței, a neamului și a libertății. Ați depus coroane și ați făcut rugăciuni la mormintele eroilor din 1989. Vă mulțumim. Sunteți prin urmare și aici în pelerinaj. Biserica noastră, și-a cinstit martirii prin canonizări, ultimele în 1992, printre ele avându-l și pe marele domnitor și ctitor al mănăstirii de la Sâmbăta de Sus : Constantin Brâncoveanu.

Să ne dați binecuvântarea să fim în continuare tari în credință și să ne-o apărăm. Să facem eforturi de a restabili *unitatea* de credință, de a cultiva toleranța, dragostea, dreptatea, acolo unde mai avem și azi probleme. Le cunoașteți. Nu le mai evoc. Vă asigur, doar, că aici cultivăm un ecumenism, realist, și că dorim pacea și buna înțelegere între toți creștinii. Hotărârea de la Balamand pe care am luat-o anul acesta e un bun punct de pornire. O vom difuza peste tot și vom dialoga potrivit principiilor ei, stabilite în comun, de către reprezentanții tuturor Bisericilor creștine : ortodocși și de catolici, inclusiv de uniții prezente acolo.

Măine, Sanctitate, veți continua pelerinajul la mănăstirea Brâncoveanu, martir, cu cei patru fii ai săi și cu ginerele său, care nu și-au lepădat credința, lepădare care potrivit legilor din vremea aceea, din Imperiul otoman, le-ar fi salvat viața. Uluitoare credință !

El, Brâncoveanu, ne-a inspirat și ne-a condus gândul și fapta rezidirii din temelie a incintei mănăstirii și a unei noi biserici, pe care ați binevoit a veni spre a o sfinți măine, împreună cu Prea Fericitul nostru Patriarh. Rezidirea mănăstirii a fost un act de curaj și îndrăzneală, căci a fost fără aprobarea statului din vremea aceea, 1985, de a reface acolo mănăstirea.

Ultima sfințire de mănăstire domnească în Țările Române de către un patriarh ecumenic, dacă ne ducem înapoi în istorie, a fost în anul 1517, când pe vremea domnitorului Neagoe Basarab și a mitropolitului Macarie al Țării Românești, a venit patriarhul Constantinopolului Teolipt, care, împreună cu mitropolitul muntean, a sfințit mănăstirea Curtea de Argeș. Vă mulțumim, pentru că veți încununa cinstirea martiriului Brâncovenilor prin rugăciunile Sanctității Voastre și ale Prea Fericirii

Voastre, Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist, în marea zi a creștinătății «Adormirea Maicii Domnului», chiar ziua în care, în 1714, s-au tăiat la Ediculé capetele Brâncovenilor, eroi ai credinței cu prețul vieții.

Sanctitatea Voastră,

Cine nu cunoaște atât de minunat găsită sintagmă a lui Nicolae Iorga despre Țările Române, ca fiind un «Bizanț după Bizanț», pentru tot ce am păstrat aici din Bizanț, după cucerirea lui : cultura, pictura, arhitectura, muzica, teologia ca și pentru tot ce au făcut Țările Române pentru Ortodoxia răsăriteană după căderea Constantinopolului în 1453, Ortodoxie căzută și ea într-o zodie de suferință și pătimiri îndelungate. Se știe cât au ajutat Țările Române Bisericile Orientului, Athosul, Antiohia, până la muntele Sinai.

Nu mă voi opri la toate acestea. Vă voi ruga, însă respectuos doar un lucru : să priviți în sus și în părți și să remarcați această cupolă și balcoanele. Cel care, în 1925, avea să devină primul patriarh al României, Miron Cristea, consilier la Sibiu la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, a fost trimis de mitropolitul local din Sibiu, Ioan Mețianu, să caute modele pentru această catedrală ce urma a fi zidită.

Ei bine, a fost și la Bizanț, și a venit cu planul Sfintei Sofii. O aveți aici în miniatură. Iată. vă aflați într-un mic Bizanț după Bizanț, viu, care vă primește ca în casa Domnului și a Sanctității Voastre, în care dorim să vă simțiți bine și să binecuvântați acest popor credincios și bun care vă primește cu iubire.

«Întru mulți ani !».

În continuare, adresându-se celor prezenți, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a rostit următoarele cuvinte :

«În mijlocul nostru se află Patriarhul ecumenic, Sanctitatea Sa Bartolomeu I. Este un popas și un act unic în istoria Bisericii noastre strămoșești și, mai ales, în viața Bisericii transilvane. Dumnezeu ne-a încercat de multe ori în istoria noastră, spre a ne face mai buni, mai credincioși, spre a vedea mai limpede puterea Sa dumnezeiască. Dumnezeu a hărăzit însă Bisericii noastre Ortodoxe Române, și mai cu seamă Bisericii Transilvaniei, de atâtea ori martirizată și crucificată, cu credincioșii, cu slujitorii, mitropoliții și episcopii ei, să trăiască și bucuria învierii. În relație cu Dumnezeu nu poate exista jertfă din partea omului fără ca acesta să dobândească învierea în împărăția cerească. Așa ne învață și ne mângâie Sfinții Părinți. Deci, dacă noi românii am avut multe încercări, supărări, nedreptăți, și suferințe, ca jertfă pentru credință de-a lungul istoriei, totuși n-au lipsit nici mângâierile, bucuriile și alinările ca răsplată duhovnicească. După cum știți, Biserica nu se află în purtarea de grijă a oamenilor, ci este călăuzită pe pământ de Duhul Sfânt. Nu oamenii pot să o apere și să o conducă ci Duhul Sfânt o conduce și naște neîncetat credincioși și slujitori. Nu oamenii pot să-i dea lumina

harului, ci Duhul Sfânt îi dă această lumină și Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos, care S-a întrupat ca Fiu al Omului, fiind Dumnezeu adevărat, ca să măntuiască neamul omenesc. Am îndurat într-adevăr multe, cum a arătat înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie dar Dumnezeu nu ne-a uitat ci și-a arătat bunătatea și iubirea față de noi. Așa s-a întâmplat și în decembrie 1989, când sfânta libertate ne-a venit de Sus, ca urmare a jertfei, lacrimilor și durerilor care ne-au copleșit. Pagini de suferință pentru păstrarea Ortodoxiei au înscris sfinții ierarhi ardeleni Ilie Iorest și Sava Brancovici, cuvioși părinți și credincioși mărturisitori care și-au dat viața în chinuri, plecând astfel către lumina Prea Sfintei Treimi, purtând cununa muceniciei. Din păcate, a trebuit să plătim încă o dată un preț atât de scump pentru libertatea dobândită, preț pe care l-au plătit mai ales acele familii care și-au pierdut răstăstarele dragi, tineri în floarea vârstei, căzuți pe străzile Capitalei și în celelalte orașe ale țării. Unele din aceste familii, încă îndurerate și cernite, ne-au întâmpinat ieri când împreună cu Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic am poposit la cimitirul tinerilor eroi și martiri din București pentru a înălța rugăciunile rânduite de Biserică. Aici ne-au impresionat mamele, văduvele și orfanii care își tânguiau pe cei iubiți ai lor, acele suflete minunate în stare să înfrunte primejdia cu piepturile și viața lor intonând «Cu noi este Dumnezeu» și «Tatăl nostru». Pentru îndelungata noastră răbdare, pentru rugăciunile pe care le-am înălțat permanent la cer, pentru Sfintele Liturghii oficiate zilnic în biserici și mănăstiri și mai ales pentru prețul de sânge ce l-am plătit, Dumnezeu nu ne-a dat uitării.

Iată, deci, că peste tot unde a poposit, și, în chip aparte, aici în Transilvania, Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Bartolomeu I pășește pe urmele sfinților și martirilor neamului nostru. Urmează ca mâine să sfințim un nou altar, care a fost înălțat alături de cel vechi, zidit în secolul al XVIII-lea la mănăstirea Sâmbăta de Sus, de binecredinciosul domnitor Constantin Brâncoveanu, martirizat chiar în ziua Adormirii Maicii Domnului la Constantinopol, orașul de unde vine și Sanctitatea Sa însoțit de ierarhii Tronului ecumenic. Pentru prima dată în istorie un patriarh ecumenic pășește pe pământul Transilvaniei, pământ sfințit de suferințele multor sute de mărturisitori pentru Ortodoxie.

Ne-am bucurat nespus când am văzut venind spre noi, adusă parcă de o corabie fermecată, înalta delegație constantinopolitană, solitoarea Sfintei și Marii Biserici a Constantinopolului, spre care-și îndreaptă și azi privirile creștinătatea europeană și chiar omenirea întreagă întru căutarea celor mai bune căi de renaștere spirituală. Spre această Bise-

rică și spre nesecele ei izvoare ale credinței care sunt învățăturile Evangheliei și ale Sfinților Părinți privește cu respect și aleasă prețuire și Biserica Autocefală Ortodoxă Română, care a primit în secolul al XIV-lea recunoașterea și binecuvântarea pentru Mitropolia Țării Românești.

Referindu-mă la cele ce urmează să săvârșim mâine, aș dori să subliniez că Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie prin jertfa pe care a făcut-o, împreună cu toți slujitorii și credincioșii, pentru înălțarea și rectificarea mănăstirii «Brâncoveanu», s-a făcut și pricinuitoarea acestor momente înălțătoare din viața Ortodoxiei noastre românești. Sfințirea mănăstirii a determinat și data vizitei Sanctității Sale la noi. A sosit acum pentru Înalt Prea Sfinția Sa și pentru toți cei care s-au ostenit, sorocul răsplătirii, pentru că, așa cum învață Sfântul Apostol Pavel, orice osteneală este răsplătită îndoit (I Timotei 5, 17) și la timp de către Cel care cunoaște și gândurile și nădejile noastre, Mântuitorul Iisus Hristos. Impodobind această mănăstire ca pe o mireasă prea aleasă a neamului nostru românesc, vrednică de cinstirea acestui domnitor român și sfânt în același timp, și el și cei patru fii ai săi. Cu dreptate era să i se facă această bucurie Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie, credincioșilor, monahilor și tuturor celor care mâine vor fi prezenți acolo.

Să păstrăm, iubii mei, în suflet și în inimi ziua de astăzi, clipele acestea de comuniune în lumina lină a Sfântului Duh, a acestei vecernii, a acestei întâlniri în rugăciune. Să ne rămână în cugete învățămintele atât de frumoase din izvoarele Ortodoxiei noastre. Să fim mângâiați, iubii frați și surori, că slujim altarul părinților noștri, altarul Bisericii Ortodoxe, altarul care nu de puține ori a fost stropit cu lacrimi și cu suferințe care încă ne copleșesc uneori. Să avem credința însă că, în necaz, Dumnezeu este cu noi. Dacă atunci când doi sau trei sunt adunați în numele Lui, oare nu cu atât mai mult este Dumnezeu cu noi, acum, când suntem atâția alături în această catedrală! Așa și astăzi, și mâine și în zilele următoare ca și în zilele care au trecut și cu mulțimile de credincioși, care ne-au înconjurat, am fost încredințați că Mântuitorul Hristos a fost cu noi. Și în aceste clipe, așadar, El este cu noi toți dar și cu fiecare în parte, cu fiecare copilăș sau tânăr, care ne-au întâmpinat și s-au rugat împreună cu noi.

Mâine 15 august este sărbătoarea jertfei dar este și sărbătoarea vieții — «Adormirea Maicii Domnului». Dumnezeu a îngăduit ca acest credincios domnitor, Constantin Brâncoveanu, să-și dea viața chiar în ziua «Adormirii Maicii Domnului», ca un simbol că moartea nu este

nimicnicie, că după moarte este înviere și este biruință. Să avem și noi, iubii mei, această încredere, această convingere, că Mântuitorul este cu noi. Orice am întâmpina și vom întâmpina, se cuvine «să răscumpărăm vremea căci zilele rele sunt» (Efeseni 5, 16), cum ne învață Sfântul Apostol Pavel. În El să avem credință plină de iubire și de japte bune. Să fim convinși că El este pururea la cârma corabiei Ortodoxiei noastre strămoșești. Nu noi, ci Mântuitorul Hristos se află la cârmă. Noi suntem doar văslașii acestei corăbii, fiecare din noi, deopotrivă, nu numai patriarhul, nu numai mitropolitul, nu numai ierarhii, nu numai preotul de parohie sau călugărul de la mănăstire, ci toți, împreună, suntem văslași. Văsia este personală și individuală. Efortul pentru a depăși greutățile, efortul pentru a te pocăi, pentru a spori viața duhovnicească, este personal și trebuie să fie personal și individual efortul depus, cu credința că însuși Mântuitorul ajută la purtarea poverilor în slujba Bisericii. Dacă strădania este personală, bucuria dobândirii mântuirii este obștească, este a Bisericii. De aceea, intrarea în bucuria Domnului, are loc pentru cei vrednici, la chemarea Domnului, adresată lor: «moșteniți împărăția cea pregătită vouă» (Matei 25, 34).

Având această convingere, iubii frați și surori în Domnul Hristos, că fiecare ne străduim individual, dar împreună ne mântuim, să ne bucurăm de prezența Sanctității Sale, Patriarhul Bartolomeu I, care este un mare ierarh al Ortodoxiei tânăr ca vârstă dar înțelept și stăpânit de răspunderea slujirii Mântuitorului Hristos.

Noi, fiii Bisericilor Ortodoxe, să ne rugăm lui Dumnezeu să fim una în credință și lucrare. În acest fel vom aduce lumii, Europei, creștinătății, mărturie demnă de crezare. Vom putea arăta că Ortodoxia păstrează neștirbită legătura de credință înlăuntrul ei și moștenirea lăsată de Sfinții Părinți; că Ortodoxia nu se înfățișează în lume triumfalist ci ea vine cu martiri, vine cu suferințe, vine cu smerenie, vine cu pocăință. Pentru toate acestea Mântuitorul Hristos ne va răsplăti. El să ne ajute, cu mijlocirile Prea Sfintei Maicii Sale, slăvită de toată creștinătatea în ziua de mâine, împreună și cu sfinții Brâncoveni, pentru ca și noi, la rândul nostru, să mărturisim credința cea adevărată, să păstrăm Ortodoxia, în ciuda multor ispite și încercări care ne asaltează din toate părțile.

Dumneavoastră, fiilor duhovnicești, vrednici preoți ai Transilvaniei, care ne-ați arătat în acești ani pildă de statornicie în credință și de iubire față de Biserica noastră strămoșească și tuturor celor prezenți, vă împărtășesc iubirea părintească și vă fac urarea ca Bunul Dumnezeu să vă înmulțească bucuriile pastorale și să vă întărească râvna de

a sluji, cu aceeași dăruire, pe credincioșii încredințați dragostei cucerniciilor voastre.

«Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi cu toți!»
(II Tesaloniceni 3, 18).

A luat apoi cuvântul, Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic, care a spus :

«Laudă multă și doxologie aducem Domnului, celui ce ne-a învrednicit, în cadrul vizitei noastre patriarhale oficiale, efectuată în Sfânta Biserică a României, să venim și la Dvs. acasă, să aducem cu noi binecuvântarea și îmbrățișarea dragostei Sfintei și Marii Biserici a lui Hristos din Constantinopol.

Aflându-se lângă Dvs. ne simțim, cu adevărat, ca la noi acasă și aceasta nu numai pentru faptul că această măreață și venerabilă catedrală mitropolitană a Sfintei Treimi imită, în forma ei, Biserica Sfintei Sofii, acea străveche slavă a Constantinopolului și a întregului neam al ortodocșilor, cum a observat și Înalt Prea Sfinția Sa, dar, mai ales, pentru că avem comune nu numai credința, spiritualitatea ei și cunoașterea și simțirea ca frați adevărați, din aceeași mamă și cu același suflet.

Știm că istoria Ortodoxiei în binecuvântata Transilvanie a fost o istorie plină de jertfe. Începând chiar cu secolul al XI-lea și chiar și după aceea, binecredinciosul popor al lui Dumnezeu din această regiune a fost greu încercat de mania și acțiunea prozelitistă și violentă a Occidentului. Sângele sacru de martir a înroșit altarele Bisericii Ortodoxe, cu deosebire în secolul al XVI-lea și al XVII-lea când au fost martirizați pentru credința lor și cei doi mari ierarhi mărturisitori : Ilie Iorest și Sava Brancovici, mitropoliți ai Transilvaniei, luptători neînfricați împotriva prozelitismului celor de altă credință, care și-au pus în pericol viața pentru păstorii lor, ca păstori buni ce au fost, făcându-se adevărați următori ai Arhipăstorului Hristos. Iar numele cuvioșilor martiri Visarion și Sofronie și al Sfântului Mucenic Oprea, constituie slava și cinstea veșnică pentru Biserica acestor ținuturi.

Aceste rădăcini ale martirilor au făcut să crească un copac mare, umbros și roditor, cel al credinței și evlaviei. Tăria credinței și evlaviei generosului popor al Transilvaniei sunt cunoscute în toată lumea. Îndrumat de vrednici ierarhi, pășind pe urmele pașilor Sfinților Ilie Iorest și Sava Brancovici acest popor ține cu strășnicie sfintele tradiții ale Ortodoxiei, iubește nespus predicarea cuvântului lui Dumnezeu și cântarea sfântă, cultivă cu zel dragostea și toate celelalte virtuți evanghelice, înconjoară cu deosebit respect și evlavie pe preoții Bisericii.

În istoria bisericească a acestor locuri, un popas de o deosebită însemnătate l-a constituit, în secolul trecut, prezența în scaunul mitro-

politan al Ardealului, a mult-luminatului mitropolit Andrei Şaguna, pomenit deja de arhipăstorul Dvs. Înfiinţarea, în timpul păstoriei sale, a numeroase şcoli bisericeşti, ridicarea multor biserici, înfiinţarea unei foarte însemnate tipografii bisericeşti şi, în fine, reorganizarea Seminarului teologic şi pedagogic din Sibiu, înfiinţat la 1786 şi care este prima jormă a foarte cunoscutei Facultăţi de teologie de astăzi, au contribuit într-o mare măsură la întărirea evlaviei poporului din întreaga Românie şi la întărirea conştiinţei sale ortodoxe. În felul acesta, când s-a lăsat groaznica noapte a ateismului roşu, poporul binecredincios a putut să-şi păstreze nestinsă flacăra credinţei, spre lauda lui şi a vrednicilor săi păstori, între care astăzi se numără Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Antonie al Transilvaniei, iubit frate în Hristos şi împreună slujitor al nostru. Cunoaştem foarte bine eforturile sale neobosite pentru educarea şi pentru progresul duhovnicesc al păstoriţilor săi şi mai ales eforturile pentru progresul teologiei, cărora le acordăm cuvenita apreciere.

Mulţumim din adâncul sufletului pentru strălucita primire pe care ne-aţi rezervat-o. Mulţumim Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist şi Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Antonie pentru cuvintele generoase şi Dvs., tuturor, pentru toate manifestările pe care ni le-aţi rezervat şi care arată respectul şi dragostea Dvs., atât faţă de mine, personal, cât şi faţă de Sfânta Biserică a Scaunului ecumenic, apostolic şi patriarhal al cărui cărmuitor am fost rânduit de Dumnezeu să fiu eu.

Vă asigurăm că vă vom avea întotdeauna în rugăciunile noastre cu dragoste fierbinte şi vă transmitem tuturor, alesului cler şi poporului binecredincios, binecuvântarea părintească, cerând pentru toţi ajutorul şi acoperământul Prea Curatei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu şi Pururea Fecioarei Maria al cărei praznic al Adormirii îl sărbătorim mâine. Harul Domnului să fie cu voi cu toţi (Col. 4, 18).

Înalt Prea Sfinţia Voastră, Înalt Prea Sfinţit Mitropolit Antonie,

Aţi observat şi aţi remarcat cu puţin înainte că nu este un lucru obişnuit să viziteze regiunea Transilvaniei un patriarh ecumenic. Astăzi, când Bunul Dumnezeu ne-a învrednicit, pe smerenia noastră şi pe însoţitorii noştri, să păşim pe pământul binecuvântat al României, în amintirea acestei vizite a noastră, dorim să vă lăsăm, împreună cu binecuvântarea noastră patriarhală, venită din toată inima, şi o mică amintire din oraşul nostru, din cetatea noastră; este vorba de un sfânt potir, de sfinte vase pentru această biserică, închinată Prea Sfintei Treimi, împreună cu rugămintea fierbinte să ne pomeniţi întotdeauna în rugăciunile Dvs., atât smerita noastră persoană, cât şi Biserica noastră cea a Constantinopolului.

Vă rugăm să le primiți cu multă dragoste, cu aceeași dragoste cu care vă sunt oferite !».

Primind darurile oferite de Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic Bartolomeu, Î.P.S. Mitropolit Antonie a spus :

«Sanctitatea Voastră,

Vă mulțumesc foarte mult pentru acest dar oferit catedralei noastre. Vă asigur că va fi păstrat cu sfințenie și va fi folosit pentru săvârșirea Sfintei Taine a Euharistiei în această catedrală și va fi o amintire veșnică a vizitei aici, a celei dintâi vizite, pe aceste locuri, a unui patriarh ecumenic, Sanctitatea Sa Bartolomeu I.

Mulțumim încă o dată și pentru acest dar și pentru binecuvântare !».

A urmat, după aceea, o cină, oferită de Mitropolia Ardealului în sala de festivități a reședinței mitropolitane, după care, coloana oficială s-a îndreptat spre mănăstirea Brâncoveanu, aflată la 70 km de Sibiu, în județul Brașov. În toate localitățile transilvane, credincioșii își manifestau simpatia și ospitalitatea față de distinșii oaspeți.

Înainte de a intra în mănăstire, oaspeții au făcut un popas în localitatea Sâmbăta de Sus, la biserica satului unde slujește preotul Ștefan Popica.

În ciuda orei înaintate (ora 21,00) înalții oaspeți au fost întâmpinați de săteni, în frumoase costume populare, de tineri, copii și vârstnici, cu tradiționala pâine și sare și urarea de «bun venit !»

După rostirea unui scurt cuvânt de întâmpinare de către preotul satului Sâmbăta de Sus, oaspeții au fost invitați în biserica satului pentru a o vizita, a se închina și a binecuvânta și pe cei prezenți.

După ce a fost cântat un polihroniu, oaspeții s-au îndreptat spre mănăstirea Brâncoveanu, îmbrăcată în straie de sărbătoare, și pregătită să primească dumnezeiescul har al sfințeniei.

Mulțime de pelerini se aflau adunați atât în mănăstire, cât și în împrejurimile ei, pentru a participa la marea sărbătoare a Ortodoxiei și a poporului român, de-a doua zi.

Oaspeții au fost întâmpinați de soborul mănăstirii, cu Sfânta Evanghelie și Sfânta Cruce, de către P. Cuv. Arhimandriți Veniamin Tohăneanu, fostul stareț și Irineu Duvlea, actualul stareț al ctitoriei brâncovenești, înconjurați de soborul mănăstirii.

S-a oficiat, apoi, un Te-Deum în biserica din incinta mănăstirii.

Duminică, 15 august 1993. Înainte de pregătirea pentru Sfânta Liturghie a acestui mare praznic împărătesc în cinstea Maicii Domnului, cei doi patriarhi au adresat câte un mesaj la Radio «România Actualități» pentru a întâmpina, în cuvinte de suflet, poporul român dreptcredincios la acest moment unic în viața sa spirituală.

La ora 9,00 soborul de episcopi, preoți și diaconi s-a îndreptat spre biserica nouă, paraclisul mănăstirii unde au săvârșit slujba de sfințire a acestui sfânt lăcaș închinat «Sfinților martiri Brâncoveni». Biserica urmează a fi pictată și înzestrată cu catapeteasmă și străni de stejar sculptat în stilul vremii Sfântului Constantin Brâncoveanu. La intrarea

in mănăstire s-a gravat în marmură următoarea pisanie potrivit tradiției :

«Sfântă mănăstirea aceasta «Brâncoveanu», din Sâmbăta de Sus «Țara Făgărașului», cu hramul «Adormirea Miicii Domnului» a fost zidită de Io Constantin Basarab Brâncoveanu, voievodul Țării Românești de peste munți în anul 1696».

A fost dărâmată din temelie cu tunurile de către Habsburgii catolici, în anul 1785, pentru că monahii ortodocși de aici nu au vrut să treacă la uniație. Biserica a fost restaurată în anul 1928 de către mitropolitul Nicolae Bălan, devenind al doilea ctitor. Incinta în stil brâncovenesc așa cum se vede azi, cu chilii și cu paraclis închinat «Sfinților Martiri Brâncoveni», canonizați în anul 1992, a fost zidită din temelie, cu ajutorul lui Dumnezeu din inițiativa și sub îndrumarea permanentă a Înalt Prea Sfinției Sale Mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, al treilea ctitor, între anii 1985—1993, stareț fiind Arhim. Veniamin Tohăneanu, care cu râvnă a ostenit pentru ridicarea noii zidiri împreună cu toată obștea călugărilor.

Sfințirea s-a făcut la 15 august 1993 de către Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Bartolomeos I al Constantinopolului, Noua Romă, de către Prea Fericitul Patriarh Teoctist I al României, de către I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, împreună cu alți înalți ierarhi din Patriarhia Română.

Concepția arhitecturală a incintei și a paraclisului aparține mitropolitului ctitor, arhitectului Nicolae Diaconu și altor colaboratori, ale căror nume, ca și ale tuturor ostenitorilor și donatorilor, ne rugăm să fie scrise și în ceruri. Amin».

Erau prezenți numeroși credincioși, monahi, profesori de teologie, studenți teologi și elevi seminariști. De asemenea, numeroși oameni de cultură sau ai vieții publice din țara noastră, ca și reprezentanți ai mass-media.

În cadrul slujbei de sfințire a paraclisului s-a făcut și proclamarea locală a hotărârii Sfântului Sinod de canonizare a sfinților martiri Brâncoveni, proclamare care se adaugă celorlalte două manifestări similare, care au avut loc, cu un an înainte, în alte ctitorii brâncovenești : Biserica Sfântul Gheorghe Nou din București și mănăstirea Horezu din județul Vâlcea.

După aceasta soborul de slujitori s-a îndreptat spre podiumul special pregătit din fața mănăstirii unde s-a săvârșit slujba Sfintei Liturghii.

Pe podiumul împodobit cu flori, cu ramuri de brad și cu ștergare cu motive naționale, unde era așezată o masă cu obiectele liturgice, se aflau, de asemenea, în partea stângă, două coruri, unul parohial, iar celălalt format din tineri teologi, care au dat răspunsurile liturgice, iar în partea dreaptă se aflau personalități ale vieții publice din țara noastră, prezente la această mare sărbătoare a Ortodoxiei și a poporului român dreptcredincios.

În timpul Sfintei Liturghii, după citirea Sfintei Evanghelii a vorbit mai întâi I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, care a rostit următorul cuvânt :

«Bine este cuvântat Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh !»

Bine este cuvântată Născătoarea de Dumnezeu, a cărei Adormire o prăznuim astăzi !

Bine este cuvântat Sfântul martir voievod Constantin Brâncoveanu, ctitorul acestei sfinte mănăstiri, voievod care, împreună cu fiii săi, Constantin, Matei, Radu și Ștefan și ginerele său Ianache Văcărescu, au suferit tăierea capului într-o zi ca aceasta, 15 august a anului 1714, pentru că nu s-au lepădat de credința lor ortodoxă.

Cu ajutorul lui Dumnezeu și cu rugăciunile Maicii Domnului și a marelui ctitor, s-a început refacerea din temelie a acestei mănăstiri chiar în anul în care se împlineau două sute de ani de la dărâmarea ei, adică în anul 1985.

Constantin Brâncoveanu, om de mare cultură, evlavios și iubitor de neam a zidit mănăstirea aici în Transilvania pe culmea dintre secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, în momente în care și neamul românesc de aici și credința lui ortodoxă erau sub amenințări cumplite.

Veacul al XVII-lea a însemnat încercarea de calvinizare a transilvănenilor, din partea principilor calvini. La sfârșitul secolului s-au instalat în Transilvania Habsburgii catolici. Ziceau că vor să ne scape din mâinile calvinilor, dar nu ca să ne redea libertatea credinței noastre ortodoxe, ci să ne treacă sub o altă înstrăinare, să ne facă pe toți catolici.

Mulți martiri a dat Transilvania atunci ; și în rezistența față de calvinism, și în rezistența față de catolicism.

De dincolo de munți, din Țara Românească a venit atunci ajutorul lui Constantin Brâncoveanu, pe care balada îl cântă până astăzi :

Brâncoveanu Constantin / Boier vechi / Și domn creștin !

La intervenția lui a fost eliberat din închisoare Sf. mitropolit Sava Brancovici, chinuit de calvini și tot el, Constantin Brâncoveanu a dat moșii mitropolitului Atanasie Anghel, ca să nu se lase ispitit de darurile materiale ale catolicilor. Din păcate, s-a lăsat ! Și urmele lăsate de el în istorie mai tulbură și azi liniștea bunului și credinciosului popor român din Transilvania.

Atunci a zidit Constantin Brâncoveanu mănăstirea aceasta, ca să fie mărturie ortodoxă, loc de rugăciune și de cerere către Dumnezeu de apărare a credinței străbune.

Transilvania a rezistat și asalturilor calvine și celor catolice. Habsburgii, prin generalul de tristă amintire Bukow, au trecut atunci la asalt cu tunurile. Acest general a dărâmat 150 de mănăstiri. Ultima mănăstire, dărâmată însă de un alt general catolic, tot atât de zelos, Preiss, a fost chiar această mănăstire a lui Brâncoveanu, în anul 1785.

Era ultima cetate de rezistență ortodoxă. Toți călugării și călugărițele celor 150 de mănăstiri dărâmate — adică toate câte existau în Transilvania — n-au acceptat trecerea la catolicism.

Sanctitatea Voastră,

În anul 1517 a venit la sfințirea mănăstirii Curtea de Argeș, zidită de Neagoe Basarab, patriarhul ecumenic al Constantinopolului Teolipt. După 476 de ani veniți Sanctitatea Voastră în fruntea unei importante delegații a Tronului ecumenic pentru ca împreună cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist, să sfințiți această mănăstire voievodală pe care, în afară de bisericuța din incintă care a fost restaurată de predecesorul nostru, marele mitropolit Nicolae Bălan, noi am restaurat-o din temelie, zidindu-i chiliile, trapeza și un paraclis închinat «Sfinților Martiri Brâncoveni», paraclis pe care l-ați sfințit astăzi, sfințind și construcțiile noi ale mănăstirii.

Vă mulțumim din inimă.

E o lucrare a Providenței divine. Am rezidit această mănăstire în vremuri grele, fără aprobarea de a rezidi mănăstirea, cu riscuri și cu mare teamă. A fost o lucrare de curaj și îndrăzneală a inițiatorului, a arhitecților, a consultanților artistici, a inginerilor, a călugărilor și a tuturor constructorilor, în cea mai mare parte prezenți astăzi aici și scriși sub bolta de intrare, tot așa cum sunt scrise și numele celor care ne-au ajutat după revoluție. Printre aceștia vă numărați și S.S. Voastră și Prea Fericitul Patriarh Teoctist, și mulți alții.

Numele tuturor e scris sub bolta de intrare și în ceruri.

Până la revoluția din 1989 nu am primit nici un ban de nicăieri. Totul s-a făcut dintr-o bine organizată economie a eparhiei Sibiului, cu preoții și credincioșii ei.

Zidirea aceasta nouă pe care ați sfințit-o astăzi, împreună cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist, vorbește de la sine, așa că nu voi mai spune eu nimic despre ea. Ar fi de ajuns de spus doar atât : că tot ce vedeți acum aici, acum câțiva ani (1985) nu exista.

Și voi mai adăuga :

Mănăstirea Brâncoveanu redevine stâlp, mărturie și candelă aprinsă care să lumineze Ortodoxia din Transilvania în continuare, cu aceeași putere ca și în vremea Brâncoveanului.

Ortodoxia a fost aici păstrătoarea limbii române, a credinței strămoșilor, și a ființei neamului nostru.

Vrem să trăim în pace cu toți, în dragoste, în respect reciproc, fără ură și fără să ne mai temem unii de alții.

Transilvania ortodoxă vă spune «Bine ați venit!» și, prin mine, vă mulțumește S.S. Voastre și Prea Fericitului Patriarh Teoctist pentru binecuvântarea și sfințirea acestei zile istorice și a acestei mănăstiri.

Mulțumim tuturor participanților, reprezentanților Statului de la București și din Transilvania.

Mulțumim P.C. Preoții prezenți și Dvs. iubiților credincioși și celor de peste hotare.

Tuturor să vă binecuvânteze Dumnezeu și Maica Domnului și Sfântul Constantin Brâncoveanu și fiii săi pașii care v-au adus astăzi aici, și să vă ierte păcatele.

Și acum vă rog să îngăduiți ca P.C. decan al Facultății de teologie, Prof. dr. Mircea Păcurariu, să dea citire *Hrisovului* tradițional care a fost îngropat în piciorul Sfintei Mese din altarul nou sfințit astăzi.

«Lui Dumnezeu să-i mulțumim pentru toate».

HRISOV

«În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin.

Nu departe de cetatea lui Negru Vodă-Descăleătorul, în această gură de rai, sub «fereastra mare» a Munților Făgăraș, poartă de trecere spre frații de dincolo de munți, și în apropierea palatului său de la Sâmbăta de Sus, în anul Domnului 1696, Constantin Vodă Brâncoveanu a ridicat «cu toată cheltuiala Măriei Sale», cum glăsuiește inscripția ce se păstrează până astăzi, sfânta mânăstire, pe locul unde cu patruzeci de ani înainte unchiul său, vornicul Preda Brâncoveanu, construise o bisericuță de lemn.

Bincredinciosul voievod, trecut în rândul sfinților în anul 1992 împreună cu cei patru coconi ai săi: Constantin, Ștefan, Radu, Matei și sfetnicul Ianache, a așezat la ctitoria sa de la Sâmbăta de Sus obște călugărească, înzestrând-o cu toate cele necesare luminării și întăririi în dreapta credință a românilor transilvăneni, apăsați și primejduiți în multe chipuri. A înființat aici o școală de «grămălici», școală de zugrăvi, învățând călugării și alte îndeletniciri, atât de trebuincioase ridicării neamului nostru.

Deși rănite și moarte, zidurile bisericii și o parte din pictura originală au învins intemperiiile vremii timp de peste 150 de ani când, între anii 1926—1936, «cu jertfa de bună voie a întregului popor român», mitropolitul de pioasă amintire Nicolae Bălan a restaurat biserică voievodală, aducând aici viețuitori cu înaltă formație teologică și cu multă râvnă spre cele ale lui Dumnezeu, reinviind astfel viața mânăstirească, de altă dată, cu viață duhovnicească aleasă, cu școală de pictură pe sticlă, cu buni predicatori și mari duhovnici.

În anul 1982 în scaunul de arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Transilvaniei, Crișanei și Maramureșului a fost ales și instalat I.P.S. Dr. Antonie Pîmădeală care, după o seamă de lucrări innoitoare săvârșite în eparhie și la Centrul eparhial din Sibiu, a avut și gândul, îndrăzneț, ținând seama de contextul materialist-ateu al vremii, de a reface din temelie incinta mânăstirii «Brâncoveanu» de la Sâmbăta de Sus.

Gândul a devenit repede faptă. Nu exista însă nici un punct de plecare. S-a apelat astfel la unii dintre cei mai buni specialiști în arta brâncovenească. Arhitectul Nicolae Diaconu a fost numit de I.P.S. Sa Mitropolit Antonie șef de proiect, iar partea de rezistență a fost încredințată inginerului Emilian Tișaru. S-a beneficiat și de știința multor altor specialiști, printre care prof. Vasile Drăguț, prof. Răzvan Theodorescu, arhitect Mircea Mihai și alții.

S-au făcut planurile și, în anul Domnului 1984, au început lucrările, urmărite și supravegheate pas cu pas de către I.P.S. Mitropolit

Antonie, ajutat îndeaproape de P. Cuv. Arhim. Veniamin Tohăneanu, starețul Sf. Mănăstiri, iar de la Centrul eparhial de P. Cuv. arhim. Dionisie Dan, Dl. ing. Pătroi Octavian și P. C. Arhid. consilier Ezechiel Oancea și de dl. contabil șef Paul Eneotescu. Lucrările de construcții au fost conduse de d-nii ingineri I. Sinu, N. Bidilică și C. Bădițoiu.

S-a lucrat intens. S-a depus o muncă uneori peste puterile firești, adesea aflându-se pe șantier sute de oameni pentru ca mănăstirea să se ridice cât mai repede, spre a nu fi oprită construcția de către conducătorii ateii ai statului din vremea aceea, care nu-și dăduseră aprobarea pentru un Așezământ de asemenea dimnesiuni și cu destinație de mănăstire. Voia lui Dumnezeu și Duhul Sf. Constantin Brâncoveanu au vegheat însă ca totul să se termine cu bine.

Până la Revoluția română din decembrie 1989, cheltuielile au fost suportate numai de către Centrul eparhial Sibiu, cu contribuții ale ierarhului și ale unor preoți și credincioși din Arhiepiscopia Sibiului, iar după Revoluția română, lucrările au continuat din resursele mănăstirii, din ajutoare acordate prin Secretariatul de Stat pentru Culte, din contribuții ale credincioșilor și din substanțiale donații aduse de I.P.S. Mitropolit Antonie de la donatori de peste hotare.

La această colectare de contribuții s-a făcut simțit ajutorul d-lui N. Stoicescu, ambasador, fost ministru al Cultelor, al P. C. Arhid. prof. Constantin Voicu, al P.C. Pr. Ioan Bria și al altora, la cererea I.P.S. Antonie.

Mănăstirea numără cu recunoștință printre ctitori și donatori pe S.S. Patriarhul ecumenic Bartolomeu I-ul, și pe Prea Fericirea Sa Patriarhul Teoctist I-ul al României. Alți donatori, persoane și instituții, au fost trecuți în Cartea de Aur a mănăstirii și pe plăci speciale spre pomenire.

Mai întâi s-au făcut reparații capitale și s-a restaurat pictura de la vechea biserică brâncovenească. Împrejurul ei s-a ridicat apoi din temelii incinta în stil brâncovenesc, în formă de patrulater, potrivit tradiției ortodoxe românești, compusă din două corpuri masive de clădiri cu două nivele, unul spre nord și altul spre sud, unite prin două pergole, la est și la vest. Patru foișoare sculptate în piatră împodobesc incinta în exterior și în interior.

Corpul de clădiri de la nord cuprinde, între altele, la parter stăreția, chiliile pentru călugări etc., iar la etaj turnul clopotniță și o nouă, monumentală și spațioasă biserică, de care mănăstirea avea atâta nevoie. Biserica poartă hramul «Sfinților Martiri Brâncoveni» și în cel mai scurt timp urmează a fi pictată și inzestrată cu catapeteasmă și străni de stejar sculptat.

Corpul de clădiri de la sud cuprinde, între altele, la parter o trapeză încăpătoare, bucătărie și chilii, iar la etaj Casa domnească brâncovenească are alături o mare bibliotecă și arhondaric, toate aceste spații mărturisind intenția de a face, din mănăstirea «Brâncoveanu», un centru de spiritualitate ortodoxă și de cultură românească.

Sfințirea bisericii noi și a întregii mănăstiri zidite din nou a avut loc astăzi duminică 15 august 1993, la sărbătoarea «Adormirea Maicii

Domnului», și a fost săvârșită de către Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Arhiepiscop al Constantinopolului, Noua Romă, patriarh ecumenic, însoțit de cinci înalți ierarhi, de preoți și diaconi ai Tronului ecumenic, alături de Prea Fericitul Părinte Teoctist I, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al României, de I.P.S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei, Crișanei și Maramurșului, de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, înconjurați de un mare sobor de ierarhi, arhimandriți, preoți și diaconi.

Au fost de față oficialități guvernamentale de la București și ale autorităților locale din Transilvania și o foarte mare mulțime de preoți și credincioși, veniți din toate colțurile țării și de peste hotare.

Bunul nostru Părinte ceresc să răsplătească cu darurile Sale cele bogate tuturor celor ce au ostenit sau au contribuit într-un fel sau altul la construirea, împodobirea și înfrumusețarea acestei mănăstiri, prin care este cinstită grăitoarea jertfă a Brâncovenilor.

Și acum, Dătătorule de viață, trimite darul Prea Sfântului Tău Duh peste mănăstirea aceasta. Binecuvântează pe viețuitorii ei de astăzi și din viitor, și pe toți care cu gând bun o vor cerceta, dăruindu-le mântuire, întru toate cele ziditoare bună sporire, și îi păzește întru dragostea cea către Tine și către semenii, către dreptmăritoarea noastră Biserică Ortodoxă și către pământul sfânt al Țării noastre, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin».

BARTOLOMEOS I

Arhiepiscop al Constantinopolului
Patriarh Ecumenic

† Apostolos

Mitropolit al Miletului

† Grigorios

Mitropolit al Tialirei și Marii Britanii

† Ghermanos

Mitropolit al Theodoropolei

† Meliton

Mitropolit al Philadelphiei

† Kiril

Mitropolit al Seleuciei

P. Cuv. *Meletios Sakkulides*

Marele Iconom

P. Cuv. *Chrisostomos Kalaitzis*

Arhidiacon

TEOCTIST I

Arhiepiscop al Bucureștilor.
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei
Patriarh al României

† Antonie

Mitropolit al Transilvaniei

† Daniel

Mitropolit al Moldovei și Bucovinei

† Nestor

Mitropolit al Olteniei

† Petru, Episcop

Locțiitor de Mitropolit al Basarabiei

† Epifanie

Episcop al Buzăului

† Gherasim

Episcop al Râmnicului

† Calinic

Episcop al Argeșului

P. Cuv. *Georgos Marinis*
Diacon

P. Cuv. *Singhilitikia*
Maică Stareță a Sf. Mănăstiri
Irina — Creta
Dl. *Manolis Giannitopoulos*,
Marele arhondar

Dl. *Michalis Bitzis*
Aghiotant

† **Ioan**
Episcop al Oradiei

† **Nifon Ploieșteanul**
Episcop-vicar patriarhal

† **Serafim**
Episcop-vicar
Arhiepiscopia Sibiului

† **Casian**
Arhiereu-vicar, Galați

După citirea acestui hrisov, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit un cuvânt adresat nu numai credincioșilor prezenți, ci întregii suflări românești.

*«Sanctitatea Voastră,
Prea iubiți părinți și frați în Hristos Domnul,
Onorați reprezentanți ai autorităților centrale și locale,
Iubiți credincioși, frați și surori,*

Ziua de astăzi, așa cum bine cunoașteți, este închinată Adormirii Maicii Domnului, una din sărbătorile împărătești, hramul acestei mănăstiri. Mănăstirea în care ne găsim ca și mănăstirea Horezu, din județul Vâlcea, ctitorie a aceluiași sfânt, Constantin Brâncoveanu, își păzesc astăzi hramul. Ocrotitori ai Țărilor Române, evlavioșii domnitari și ctitori i-au închinat Maicii Domnului biserici și mănăstiri așa cum a făcut și Sfântul Ștefan cel Mare cu ctitoria sa de la Putna. Evlavia strămoșilor noștri s-a îndreptat, așadar, spre Maica Domnului. Din această statornică evlavie au izvorât istoria, cultura, arta, exprimate în opere arhitectonice, în literatură, în imnologie și pictură, trăsături ale Ortodoxiei românești, de-a lungul secolelor de dăinuire a neamului nostru.

Dar această sfântă sărbătoare ne învață, iubiți credincioși, adevărul sfânt că viața aceasta pământească este doar o trecere spre viața cea veșnică, spre viața viitoare, așa cum slăvim noi astăzi pe Maica Domnului care nu a murit, nu a adormit, ci «a trecut din moarte la viață și de pe pământ la cer». Aceasta și doxologim noi, astăzi și aici, la sfânta mănăstire Brâncoveanu: această viață la care ne-a născut, prin Botez și prin Sfintele ei Taine, Biserica noastră cea «una, sfântă, sobornicească și apostolească». Sărbătorim astăzi bucuria dobândirii acestei vieți! Neîncetat plină de lumină, neîncetat plină de nădejde, plină de certitudine cum se simt pruncii în brațele și la sânul mamei. Așa ne aflăm acum pe vatra aceasta a părinților noștri, a martirilor

Brâncoveni, a mărturisitorilor credinței ortodoxe de la această mănăstire din Sâmbăta de Sus, întăriți în credință și în nădejdea împărtășirii de lumina cea neapropiată a slavei lui Hristos. Suntem, iubiți frați și surori, în brațele și la sânul Maicii noastre, Biserica strămoșească. Să ne învrednicim de bucuria acestei clipe unice în viața noastră.

În jurul sfântului Altar, ne aflăm împreună: ierarhi, aparținând a două Patriarhii, preoți și credincioși, aparținând a două Biserici. Trăim o clipă deosebit de sfântă. Ocupăm un spațiu deosebit de cuprinzător ce începe în timp cu marele domnitor Neagoe Basarab, apoi va trece dincolo de noi, spre zările viitorului, știut numai de Dumnezeu. El a rânduit să fim verigă de legătură între anul 1517, sfințirea mănăstirii Curtea de Argeș și ziua de astăzi, sfințirea noului paraclis și a incintei mănăstirii Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus. În acest moment al spațiului și timpului sacru românesc, împodobit cu icoana Maicii Domnului, înconjuțați de Sfinții Îngeri, de martiri și sfinți din neamul nostru, ne-a fost dat, săvârșind slujba, să ne apropiem de același sfânt Potir.

Dumnezeu ne-a binecuvântat, iubiții mei, cu bucuria de a primi vizita Sanctității Sale Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, înconjurat de un sfințit sobor de ierarhi. Înălțând împreună cu Sanctitatea Sa rugăciuni, așezând la noul Altar Sfintele Moaște, spălându-l și ungându-l cu Sfântul și Marele Mir, iar în acest loc săvârșind dumnezeiasca Liturghie, mi se pare, ca și patriarhului Iacob din Vechiul Testament, că a coborât peste noi, aievea, raia lui Dumnezeu cu frumusețile și pacea lui. Această frumusețe a Creatorului și a firii înconjurătoare, pe care nu o pot descrie cuvintele omenești, această frumusețe a sufletelor, a sufletelor dumnezevoastră, ale tuturor celor care ați venit astăzi, ca și noi, într-un adevărat pelerinaj de smerenie, de credință și de bucurie duhovnicească, ne înalță gândul la Cel ce le-a zidit pe toate din marea Sa iubire de oameni. Am venit la invitația I.P.S. Mitropolit Antonie, conducându-l pe Sanctitatea Sa Patriarhul Bartolomeu I ca pe un iubit frate și părinte al Bisericii constantinopolitane, bucurându-ne, ieri seară, de o frumoasă primire în catedrala mitropolitană din Sibiu. Ca și altă dată, cu ani în urmă, am venit și acum ca un pelerin, cu aceeași evlavie și cu aceeași dragoste față de părinții din această mănăstire, față de bunii credincioși și preoți transilvăneni. Cunoscându-vă râvna, știam că veți veni și de data aceasta să întâmpinăm pe Sanctitatea Sa. Știam că o să ne bucurați cu bucurie sfântă pentru care vă binecuvântează cu multă dragoste și prețuire.

Nu văzusem încă lucrările sfințite astăzi, paraclisul și incinta, ridicate din temelie, lucrări descrise în hrisovul așezat la Sfânta Masă, — care va rămâne peste veacuri, așa cum a rămas cel de la mânăstirea Curtea de Argeș —, cu numele ctitorilor și binefăcătorilor ce vor fi pomeniți în veci. Numele celor scriși pe plăcile de marmură de sub clopotniță, dar, mai ales, numele dumneavoastră, ale tuturor, iubiți părinți și frați, prezenți în jurul nostru într-un număr atât de mare, cu sufletele curate și cu inimile ca niște potire gata să primească darul Duhului Sfânt, numele tuturor sunt chezușie peste veacuri ale unității noastre de credință. Prin astfel de fapte îl primim în suflete pe Duhul Sfânt. Ceea ce rămâne din viața noastră și ceea ce trebuie să-i dea valoare este fapta credinței, adevărul, binele, dreptatea, pacea, iubirea și facerea de bine ca daruri dumnezeiești. Ceea ce vedem atât de înălțător și de frumos în mânăstirea aceasta este, de asemenea, darul lui Dumnezeu. Numai darul lui Dumnezeu exprimă ceea ce avem noi mai frumos și din punct de vedere fizic, dar mai ales, din punct de vedere sufletesc.

La o asemenea zidire au contribuit proiectanți de mare pricepere sub ochiul și gândul Înalt Prea Sfințitului Antonie, care, mai întâi a conceput în mîntea Sa această uriașă operă, implinită în anii grei ai dîctaturii comuniste. Fiecare cărămidă a fost luată de o palmă și așezată la locul ei. Fiecare figură din atât de frumoasele împodobiri ale coloanelor și ale acestor capiteluri a fost cioplită de un meșter iscusit, asemeni acelora pe care-i căutau voievozii noștri, pentru a ne lăsa, înscrise în piatră, în lemn sau în cărămidă, vrednicia, credința și evlavia neamului românesc. Ați auzit din cuvântul Înalt Prea Sfințitului Antonie câtă muncă s-a depus, câtă grijă a purtat Înalt Prea Sfinția Sa în vremuri de îngrădiri a libertății, ca mânăstirea să arate atât de frumos. Dumnezeu și sfinții Săi ne-au ajutat și ne-au ocrotit așa cum spuneam și la mânăstirea Putna, cu prilejul canonizării domnitorului Ștefan cel Mare. Noi, ierarhii și preoții, restauram și clădeam, ca dintr-o poruncă de Sus, spre a pregăti cum se cuvine întâmpinarea sfinților români. Iar când în iunie 1992 am plinit rânduiala proclamării Sfinților români, acolo la Putna, totul părea nou: și clădirile și munții și brazii și mânăstirea și credincioșii, cu stăiele lor tradiționale din Bucovina.

Același fapt se petrece și aici, astăzi, când înaintea ochilor vedem straietele frumoase din Țara Bârsei și din Țara Făgărașului și din celelalte locuri de pe unde ați venit. Totul este nou și măreț! Totul se pregătește să primească pe Dumnezeu! să primească pe Împăratul cerului și al pământului. Noi lucrăm atunci, în 1982, în 1984, în anii de dinainte și în anii care au urmat, mereu, și pregăteam, fără să știm,

momentul descoperirii dumnezeiești, clipele taborice, pe care le trăim astăzi. Toate marile descoperiri dumnezeiești s-au săvârșit pe munte : pe muntele Tabor, pe muntele Sinai, pe muntele Nebo, iar astăzi, aici pe munții neamului nostru implorăm coborârea Duhului Sfânt pentru prefacerea Cinstitelor Daruri. Pe bună dreptate putem rosti împreună cu psalmistul David : «Doamne, cât s-au mărit lucrurile Tale, toate cu înțelepciune le-ai făcut ! Umplutu-s-a pământul de zidirea Ta ! (Psalmul 103, 25).

Iubiți credincioși,

Sfinții români, acești vajnici apărători ai credinței, ai înălțării neamului prin virtute și prin roadele ei și ca iubitori ai limbii noastre ne-au păstrat ființa națională prin învățatură și jertfă, împlinind ei, pe pământul nostru, minunea frumuseții dumnezeiești, asemenea descoperirilor celor mai presus de fire. De acum înainte se înscrie și această «poartă a cerului» — noua cetate a mănăstirii alături de cea de la mănăstirea Curtea de Argeș, fiecare fiind sfințite de un patriarh ecumenic. Cu dăruire și cu dragoste a răspuns Sanctitatea Sa invitației noastre și dragostei credincioșilor și clerului Bisericii Ortodoxe Române.

Sanctitatea Voastră,

Nu este cu putință a spune sau a mai adăuga ceva la cuvintele atât de frumoase alcătuite și rostite de Înalt Prea Sfințitul Antonie, decât un cuvânt cald de mulțumire, izvorât din inimile noastre și a acestor iubiiții fii și fiice ai Bisericii noastre. Nu găsim un altul, nu-i posibil un cuvânt mai cuprinzător pentru această fericită împrejurare, decât acela de mulțumire. Noi numim însăși Sfânta Liturghie «Euharistie», adică «Mulțumire» pentru tot ceea ce Dumnezeu ne dăruiește. Astăzi ne împărtășim din această «Euharistie» cu toții, cei care suntem alături de Sanctitatea Voastră și, la rândul nostru, o adresăm Sanctității Voastre pentru ceea ce ați dăruit din suflet și iubire clerului și credincioșilor ortodocși români.

Suntem Biserici Ortodoxe naționale și autocefale și multora li se pare că, din acest motiv, nu putem păstra unitatea de credință, de cult, de organizare etc. Dar viața bisericească, de când există Bisericele autocefale și se străduiesc în împlinirea misiunii lor spre slava lui Hristos, a dovedit că tăria unei Biserici locale, tăria ei spirituală, integritatea ei de credință, de învățatură patristică și canonică și, în general, de viață religioasă, constituie și tăria Bisericii universale. Tăria spirituală din Biserica locală înseamnă tăria Ortodoxiei, tăria panortodoxă. În zilele noastre legăturile dintre Biserici le exprimăm nu numai prin vi-

zite — ca aceasta care valorează foarte mult — ci și prin conferințele și întâlnirile panortodoxe.

O întâlnire ca aceasta de astăzi, cu mii de credincioși ortodocși, la această mănăstire, sau la București, la Alba Iulia sau Cluj-Napoca, în zilele următoare, înseamnă foarte mult. Înseamnă comuniunea sfântă, vederea față către față, înseamnă părtășia durerilor și împlinirea celor de lipsă. Aveți în față dimensiunea cea nesfârșită a Trupului tainic al lui Hristos. Trupul lui Hristos din care facem parte cu toții. Aveți în față, Sanctitatea Voastră, clerul Bisericii Ortodoxe Române de la mănăstirile și bisericile parohiale din Transilvania și din alte ținuturi ale României. Aveți în față un cler mult încercat și apărător, până la sacrificiu, al credinței noastre dreptmăritoare. Aveți în față chipurile luminoase ale acestor credincioși, care aduc mărturia vredniciei lor ortodoxe, care au păstrat și în vremurile dictaturii comuniste și păstrează și acum, în vremea noastră, unitatea credinței, dovedindu-se neînfricați apărători ai Ortodoxiei, în Transilvania mai ales. Aveți în față cetele de copii — îngerii Bisericii — cetele de tineri și tinere însetați de hrana nemuririi. Nu sunt vrednic să mă plec în fața lor, să le aduc cuvinte de laudă pentru tot ce au făcut și fac acești credincioși, românii din țară și de pretutindeni, care ne-au ținut brațele ridicate în rugăciune și în eforturile păstrării tezaurului mântuitor cu toate constrângerile dictaturii. Veneau, ca și acum, în jurul ierarhilor și preoților și ascultau cuvintele de învățătură la mănăstirea Neamț sau la Nicula, la Hodoș-Bodrog sau la Tismana sau la celelalte biserici și mănăstiri din țară. Forța noastră duhovnicească, a Bisericii noastre, sunt acești credincioși, așa cum, de altfel, mărturiseau patriarhii apostolici la 1848: Vrednicia credincioșilor, zelul lor și al sfinților slujitori țin Biserica Mântuitorului Hristos.

Această imagine a Bisericii Ortodoxe Române, sunt sigur, o veți păstra în chivotul ființei Sanctității Voastre. Sunt sigur că o veți purta pretutindeni pentru că acest neam românesc, născut creștin în istorie, își dovedește vrednicia sa păstrând și înmulțind moștenirea sfântă lăsată de Sfântul Apostol Andrei și de urmașii lui în toate ținuturile noastre românești. Fiii acestui neam Vă primesc și la această mănăstire, precum pretutindeni, ca pe un Părinte, ca pe un sol de pace, de bucurie și de sfințenie, așa cum ne și este misiunea noastră. Acești credincioși ortodocși români s-au bucurat astăzi văzându-Vă, asemenea Ucenicilor (Ioan 20, 20). Sunt incredințat că ei v-ar împărtăși mult mai fermecător, mult mai limpede, simțămintele lor de iubire și devotament pentru Biserică. Primiți-le din acest loc sfânt și în această zi sfântă închinată

Maicii Domnului care este Mama noastră ocrotitoare a tuturor. Să vă facă Dumnezeu parte, Sanctitatea Voastră, să mai încercați asemenea bucurii. Să aveți în arhipăstorirea încredințată de Duhul Sfânt, de mare responsabilitate ecumenică, prisos de înțelepciune spre a ne împărtăși și nouă, celorlalte Biserici, cele de folos spre plinirea, creșterea și desăvârșirea Trupului lui Hristos.

Purtând împreună jugul Lui ne vom împărtăși unii altora grijile și amărăciunile, dar și bucuriile, care în mod firesc le aduce slujirea Bisericii lui Hristos. El ne va întări prin Duhul Sfânt să biruim multele piedici, multele necazuri, multele lipsuri întâmpinate în slujirea Mântuitorului Hristos. Am găsit și în trecut, nădăjduim că și în viitor vom afla înțelegere și dragoste la Tronul ecumenic. Nu întâmplător Vă aflați la una din mănăstirile martire, cu ctitori martiri și din rândul monahilor, pentru că monahismul în Ortodoxie are și o dimensiune de suferință și de jertfă în apărarea statornicirilor Sfinților Părinți. Când Dumnezeu ne va ajuta ca toate Bisericile locale, deci Ortodoxia, să aibă un monahism cerut de vremurile atât de crâncene în căutarea adevărului și a luminii lui Hristos, cu aceste valori vom avea mai mult curaj să intrăm în Europa, cu mai multă îndreptățire. Vom intra cu dimensiunea duhovnicească a popoarelor ortodoxe, chemate de Dumnezeu să-și aducă fiecare slava sa (Apoc. 5, 9).

Mulțumindu-vă încă o dată cu căldură, rog pe Maica Domnului și pe aleșii Sfinți Brâncoveni, să vă răsplătească osteneala, să ne ajute ca în aceeași sfântă comuniune să slujim Sfânta noastră Ortodoxie pe calea iubirii, pe calea unității, pe calea coresponsabilității noastre în duhul dragostei Mântuitorului Hristos și a predaniilor Sfintei noastre Ortodoxii. Cu adâncă smerenie, putem mărturisi împreună cu Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan că: «Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții... vă vestim și vouă ca și voi să aveți împărtășire cu noi» (1 Ioan 1, 1, 3) Amin».

Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului a rostit următorul cuvânt, ocazionat de slujba sfințirii mănăstirii Sâmbăta de Sus :

«Prea Fericite și iubite frate întru Hristos, Teoctist,
Înalt Prea Sfințite,
Iubiți fii întru Domnul,

Dăm slavă lui Dumnezeu, deoarece ne-a învrednicit să săvârșim astăzi, împreună, ca o singură familie, într-o singură gură și cu o singură inimă, sfințirea acestei biserici pe care dumnezeiescul zel al înalt

Prea Sfințitului frate Antonie, a ridicat întru cinstirea și pomenirea Sfântului martir Brâncoveanu și a celor patru fii ai săi. Cei care, tată, împreună cu fiii, au ales să jertfească viața lor cea trecătoare, decât să se lepede de credința lor în Dumnezeu Mântuitorul.

În acei ani foarte grei și în anii recentți, la fel de grei, Biserica Ortodoxă a dat foarte mulți martiri și mărturisitori, care constituie norul cel mare al martirilor celor noi, care înfrumusețează cerul duhovnicesc al Bisericii noastre. Toți acești martiri, împreună cu primii martiri ai secolelor creștinismului, dau mărturie despre faptul că Dumnezeu există în veac, și pe de altă parte dau mărturie despre faptul că noi, cei care trăim astăzi, avem în cer protectori, care se roagă și mijlocesc la Dumnezeu pentru noi, și în felul acesta depășim dificultățile și problemele acestei lumi pentru care s-au jertfit martirii secolelor trecute, ca să putem ține sus drapelul Ortodoxiei, să slăvim cu viața și cu faptele noastre numele sfânt al lui Dumnezeu, și să iubim pe toți oamenii, și pe cei care ne iubesc și pe cei care ne urăsc. «Întru aceasta vor cunoaște toți dacă sunteți ucenici ai mei, dacă veți avea dragoste unii către alții» (Ioan 13, 35).

Această iubire care izvorăște de la Dumnezeu în Treime este puterea unității în Ortodoxie.

Unitatea Ortodoxiei este unitate a dragostei în egalitate după cuvintele Mântuitorului Hristos, rostite de nenumărate ori, așa cum am amintit și mai înainte, că veți fi cunoscuți ca ucenici ai Domnului dacă va sălășlui dragostea între voi.

Această unitate are însă nevoie de un centru pentru coordonarea conlucrării Bisericilor Ortodoxe.

De aceea, Sfânta noastră Ortodoxie din lumea întreagă a avut întotdeauna și are un centru de unitate. Nu a avut însă și nici nu are un centru de autoritate, așa cum este Roma, pentru Occident. Acolo unitatea reclamă autoritatea unei singure persoane, centrul de unitate a devenit centrul autorității unei singure persoane. De aceea se socotesc a fi uniți cei care se supun autorității acestei unice persoane a episcopului Romei.

Simțim nevoia să exprimăm recunoștința noastră față de ctitorul acestei mănăstiri, Constantin Brâncoveanu, binefăcător și al multor biserici și mănăstiri din întreg Răsăritul ortodox.

Cu acest prilej, participând astăzi la sfințirea unei mari mănăstiri românești, facem publică recunoștința Tronului nostru, apostolic și ecumenic, față de toți domnitorii Țării Românești și ai Moldovei, care

în repetate rânduri s-au arătat generoși binefăcători ai sfintelor noastre mănăstiri ajunse în trecut la gradul cel din urmă al sărăciei și distrugerii. Ne referim în mod special la mănăstirile din Sfântul Munte care se află sub directa noastră grijă episcopală.

Aducând deci, în această slăvită mănăstire românească, îmbrățișarea de pace a mănăstirilor aghiorite, fericim și suntem recunoscători marilor binefăcători ai acestora, domnitorii români: Ștefan cel Mare al Moldovei pentru mănăstirile Vatoped, Zografu, Sfântul Pavel și Grigoriu; Neagoe Basarab al Țării Românești pentru mănăstirea Dionisiu; Bogdan al Moldovei pentru Protaton; Petru Rareș al Moldovei pentru Dionisiu și Caracalu; Alexandru Lăpușneanu al Moldovei pentru Dochiariu; Roxana Lăpușneanu pentru Dionisiu și Caracalu, și tuturor celorlalți ale căror nume sunt pomenite cu recunoștință de mănăstirile care au beneficiat de ajutorul lor.

În general, poporul ortodox român se poate mândri în Domnul nostru Iisus Hristos deoarece în timpuri de mare sărăcie pentru patriarhiile ortodoxe ale Răsăritului, binecredincioșii și slăviții domnitori ai Țării Românești și Moldovei au fost stâlpi și sprijinitori nu numai mănăstirilor și bisericilor, ci chiar și scaunelor patriarhale. De aceea, Patriarhia Ecumenică, Biserica mamă recunoscătoare față de fiii ei buni, a dat acelor generoși voievozi cea mai înaltă cinstire. În locul unde altădată se afla tronul împăratului bizantin, în catedrala patriarhală, față în față cu tronul patriarhal, în timpurile de care vorbim, se aflau tronurile domnitorilor Țării Românești și ai Moldovei.

Pentru evenimentul istoric de azi pe care l-am trăit cu toții împreună, felicit din toată inima pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, pe vrednicul dumneavoastră Patriarh și pe energicul și înțeleptul mitropolit al dumneavoastră Antonie!

Preasfânta Maică a Domnului să vă ocrotească întotdeauna cu rugăciunile sale. Amin!».

La terminarea Sfintei Liturghii, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a rostit un cuvânt de învățătură la praznicul «Adormirii Maicii Domnului».

În continuare, în fața tuturor celor prezenți, a avut loc conferirea gramatei de stareț pe viață părintelui arhimandrit Veniamin Tohăneanu, fostul stareț al acestei mănăstiri, cunoscut prin școala de pictură a icoanelor pe sticlă, care a avut un mare merit în chivernisirea treburilor mănăstirii.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit un scurt cuvânt în care a vorbit tuturor celor prezenți despre vredniciile părintelui arhimandrit Veniamin Tohăneanu ca stareț al mănăstirii Sâmbăta de Sus.

În continuare s-a dat citire gramatei pentru investirea noului stareț, arhimandritul Irineu Duvlea.

A avut loc apoi o agapă festivă în trapeza mănăstirii. Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului, a rostit un cuvânt, după care a înmănat domnului Adrian Năstase, președintele Camerei Deputaților, «Crucea de senior», iar altor personalități culturale și politice o medalie a Patriarhiei Ecumenice.

La ora 18,00 oaspeții au vizitat împrejurările mănăstirii, după care au poposit în două sate din județul Brașov: Sâmbăta de Sus și Drăguș, localități care păstrează frumoase tradiții populare. Oaspeții au fost întâmpinați, la intrarea în cele două biserici, după tradiția românească străbună, cu pâine și cu sare, de către preoți și poporul dreptcredincios îmbrăcat în frumoase costume populare.

Au avut loc și scurte spectacole populare specifice, susținute de tineri din cele două sate în cinstea distinșilor oaspeți.

La întoarcerea în mănăstirea Sâmbăta, obștea monahală a ținut să marcheze această vizită a înalților ierarhi la ctitoria brâncovenească. Toată obștea mănăstirii a fost prezentă în fața celor doi patriarhi, au cântat un Polihroniu și au cerut binecuvântări patriarhale.

Duhovnicul mănăstirii, cunoscutul părinte Teofil Părăianu, nevăzător, dar cu o viețuire aleasă, a rostit un scurt cuvânt de suflet prilejuit de această vizită:

«Sanctitatea Voastră,

Pentru obștea mănăstirii noastre e o mare bucurie prezența Sanctității Voastre în mijlocul nostru. Sunt aici, la mănăstire, de 40 de ani și am 64 de ani de viață. Am venit la mănăstire ca absolvent de teologie, am trăit aici o viață excepțional de frumoasă și sper ca așa să fie și cealaltă vreme a vieții mele. Am fost înconjurat de frați luni, am început viața mănăstirii cu părinții duhovnicești deosebiți, dar în toți acești ani de viață mănăstirească nu m-am gândit niciodată că la această mănăstire va veni un patriarh ecumenic. Așa că acum sunt deosebit de bucuros că s-a împlinit o dorință a celor care au știut să dorească lucrul acesta și împlinirea acestei dorințe e și spre bucuria noastră.

Vă dorim păstorire cu mult folos pentru credincioși și zicem din toată inima: «Pomenește, Doamne, pe Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, pe care dăruiește-l Sfințelor Tale Biserici, în pace, întreg, sănătos, îndelungat în zile, drept-învățând cuvântul adevărului Tău. Întru mulți ani!».

La acest cuvânt, Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic, Bartolomeu I, a răspuns:

«Cu zâmbetul, cu surâsul Dvs. și cu aceste frumoase cuvinte ne-ați dat o lecție foarte importantă. Lecția este aceasta că simțurile trupesti nu au întotdeauna cea mai mare importanță în raport cu cele duhovnicești, în fața lumii, în fața lumii duhovnicești, adică viața aceasta efemeră, trecătoare, de aici, nu este mai nimic în fața celei veșnice pentru care, sunt sigur, însuși părințele Teofil, cu experiența lui monahală de

atâția ani, s-a orientat, să zicem, definitiv. Întreaga lui comportare ne dovedește că nu are nici o plângere à propos de această lipsă fizică; e foarte bogat sufletește, vede cu ochii sufletului său, de acum, lucrurile duhovnicești veșnice ale lui Dumnezeu de aceea încă o dată repet că ne dă o lecție foarte puternică despre puterea pe care trebuie să o avem noi, puterea sufletească pe care trebuie să o avem mereu. Li urez să trăiască încă mulți ani în această mănăstire și să fie un bătrân frate care să sprijine și să întărească cu cuvintele lui pe cei mai tineri frați și mă bucur foarte mult că văd aici foarte mulți frați tineri în această mănăstire istorică. Acum prin ostenele confratelui, mitropolitul Antonie al Transilvaniei începe o nouă perioadă în istoria și în viața acestei mănăstiri. Doresc și mă rog la Dumnezeu să trimită aici mulți tineri frați ca să-i întărească și să-i crească și să-i adauge la cei care sunt deja încât această mănăstire să fie o adevărată oază pentru întreaga Transilvanie și pentru întreaga Românie, având și binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, care, la rândul său, e foarte iubitor de monahism pentru că a pornit de la mănăstirea Cernica unde în tinerețe a petrecut 8 ani, iubește și sprijină toate mănăstirile. Deja ca mitropolit al Moldovei a avut în jurisdicția sa multe mănăstiri pe care le-a ajutat și le-a sprijinit ca un adevărat părinte duhovnicesc, dar și acum, când are o responsabilitate încă și mai mare, continuă să îmbrățișeze cu multă dragoste întregul monahism din România.

Atunci când noi, ceilalți ortodocși, vorbim despre Biserica Românească, primul lucru care ne vine în imagine, în mintea noastră, este acest înfloritor monahism. Așa cum bine știm din istoria noastră, monahismul este o mare putere a Bisericii, de aceea socotim că această putere și viață a Bisericii Românești se datorează neapărat monahismului. Noi, în Constantinopol, simțim foarte mult și adânc această lipsă a monahismului viu, fapt care, desigur, se datorează unor împrejurări exterioare, Constantinopolul, acolo la Tronul Patriarhiei, e lipsit azi de monahism.

Acest Constantinopol, despre care știm toți din istoria bisericească, a avut altădată atât de multe și de vii mănăstiri, mănăstiri care cultivau atunci atât teologia, cât și artele bisericești și erau, în vremea aceea, un sprijin puternic pentru patriarhii din timpurile acelea.

În tot cazul urăm întregii obști, împreună cu noul ei egumen, Iri-neu, despre care am auzit frumoase cuvinte de la păstorul lui care se gândește ca această mănăstire să crească și să propășească-n Domnul. Doresc să aveți între Dvs., multă și adevărată iubire, să aveți înălțime sufletească pentru că și în mănăstiri sunt neputințe omenești, slăbiciuni omenești. Dar să aveți întotdeauna conștiința vie și puternică că aveți o misiune cu totul specială, din pricina istoriei acestei mănăstiri, adică misiunea aceasta foarte specială se referă la monahismul Transilvaniei și chiar la monahismul României întregi.

Noi, în Constantinopol, în tot cazul vom conta mult pe rugăciunile acestei obști. Mulțumim foarte mult pentru grija ce ne-ați purtat-o ieri și astăzi. noi știm că v-ați ostenit foarte mult. E adevărat că, noi n-am

văzut de aproape decât pe părintele Irineu și pe părintele Veniamin, dar în spate erau toți angajați, deci toți s-au ostenit pentru noi.

Le mulțumesc și vă binecuvântează din toată inima și mă rog la Bunul Dumnezeu să mă invrednicească și pe mine și pe însoțitorii mei să revenim cândva și să țintim spre vărfurile Carpaților ca să ne bucurăm de frumusețea locului, să trăim momente duhovnicești în această oază, desigur, să avem din noi rodul ostanelilor să ne îngrijiiți tot atât de bine, să fim întăriți din dragostea voastră, și să ne îndestulăm din bunătățile preparate aici în mănăstire».

Luni, 16 august 1993. În ziua pomenirii «Sfinților Martiri Brâncoveni», cele două delegații, a Patriarhiei Ecumenice și a Patriarhiei Române, s-au îndreptat spre Centrul episcopal de la Alba Iulia și spre mănăstirea Râmeți, unde se împlinește mai bine de un an de la săvârșirea slujbei de canonizare a Sfântului Ierarh Ghelasic.

La ora 11,00 coloana a ajuns la Sibiu, unde a făcut un popas la Muzeul Satului, un muzeu aflat în aer liber, cu tradiții populare, ce poartă numele de ASTRA. Însuși directorul acestui muzeu a ținut să dea explicațiile necesare distinșilor vizitatori.

După acest popas, coloana s-a îndreptat spre istoricul oraș *Alba Iulia*, unde a ajuns la ora 12,30. În catedrala «Reîntregirii» li s-a făcut înalților oaspeți o primire impresionantă de către clerul și credincioșii din Alba Iulia. S-a săvârșit un Te-Deum pe un podium special amenajat în fața Catedralei, deoarece în acest lăcaș au început lucrări de restaurare. La slujbă au participat și Excelența Sa, George Iacobini — episcop auxiliar romano-catolic de Alba Iulia, preotul Ioan Mitrofan — rectorul Institutului greco-catolic din Blaj, preotul Eugen Totoian, protopop greco-catolic.

Din partea autorităților locale au participat dl. prefect Ioan Rus, dl. primar Ioan Timiș, dl. senator Emil Negruțiu ș.a.

Au mai participat credincioși, preoți, monahi și monahii, tineri teologi.

La sfârșitul slujbei Te-Deumului, P. S. Episcop Andrei a rostit următorul cuvânt de bun-venit :

«Pentru noi românii, așa cum spunea Nicolae Iorga, Alba Iulia este și Golgota și Ierusalim. Pentru că și tragediile legate de existența noastră ca Biserică creștină, de existența noastră ca neam românesc și tragediile și bucuriile s-au împlinit aici. Încă din primul mileniu românii transilvăneni își aveau în Alba Iulia centrul lor bisericesc.

Vitregiile vremurilor însă i-au determinat pe înaintașii noștri să-și mute centrul eparhial din Alba Iulia în munții Râmețului, la Vad, la Cluj și în alte locuri pentru că vremurile erau înțesate de necazuri și de greutate pentru dreptcredinciosul popor român, și pentru țara lui și pentru neamul lui. De abia în veacul al XVI-lea mitropolia transilvăneană se întoarce în Alba Iulia, iar Mihai Viteazul, primul unificator al românilor, are dorința de a construi aici o catedrală măreață.

Știa el, atunci când construia catedrala în 1597, că temelia unității noastre naționale ne-o dă unitatea spirituală, credința noastră ortodoxă

pe care o avem de aproape 2000 de ani. Și s-a întâmplat că aceia care nu ne doreau binele au dărâmat și catedrala și mitropolia. A venit veacul de mari încercări când pentru credință și pentru pământ și pentru lege s-au dat jertfe.

Nu putem face un pomelnic al tuturor celor care dorm în țărână și care au plecat de aici mărturisind credința cu viața lor. În Alba Iulia, această Golgotă și Ierusalim al nostru, au cărmuit doi ierarhi pe care-i avem trecuți în calendar: Sfântul Ilie Iorest și Sfântul Sava Brancovici.

Pe lângă această misiune dumnezeiască de călăuzire a poporului pe calea mântuirii în Alba Iulia, preoții noștri, bisericile noastre au desfășurat și o activitate culturală. Dacă ar fi să pomenim doar pe mitropolitul Simion Ștefan care a tipărit aici în 1648 Noul Testament în limba română. De aceea tot istoricul pe care l-am pomenit zicea că: mitropolia Bălgradului este cel mai trainic și cel mai de folos așezământ al românilor de peste munți.

Au venit necazurile, au fost împărțiți frații și atunci mărturisitori pentru credință au fost Sfântul Sofronie, Sfântul Visarion, Sfântul Nicolae Oprea și alții, care au înviorat în suflete credința. De abia când a rânduit Dumnezeu, în ziua de 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia să se refacă unitatea națională a românilor să se împlinească un vis mai vechi pentru că marele nostru erou Avram Iancu care a trecut din lume spunând: «singurul țel al vieții mele este să-mi văd națiunea fericită».

La Blaj, în 1848, pe Câmpia Libertății, el și ceilalți corifei ai școlii ardelenice, anticipaseră evenimentul ce se va întâmpla la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918. De abia după acest eveniment a fost posibilă ridicarea acestei catedrale, care nu face altceva decât să pomenească de vechea catedrală risipită, de martiri, să ne aducă aminte că Dumnezeu este cel ce poartă de grijă poporului Său.

Aici, după ce s-a refăcut unitatea națională, aici s-a refăcut și unitatea spirituală. Ar fi prea multe de spus Sanctitatea Voastră, Prea Fericirea Voastră și înalți oaspeți, legat de tragica noastră istorie. Ziua de astăzi este o zi mare, însemnată, fără egal, pentru că prezența Sanctității Voastre și a Prea Fericirii Voastre, și a înalților oaspeți la Alba Iulia nu face altceva, decât să sublinieze marele adevăr și anume că încă mai sunt răni de tămăduit, că încă mai sunt lucruri de împlinit și pe tărâm spiritual, și pe tărâm național.

Rugăciunile pe care le veți face astăzi pentru noi, cuvântul de îmbărbătare a poporului, va întări în suflete credința că Dumnezeu nostru este cu noi, și că nu pierde nădejdea și flacăra din sufletele noastre; am zis: sunt și răni spirituale. Dorim să fie împlinit Cuvântul Mântuitorului, când El vrea «ca toți să fie una» (Ioan 17, 21) însă până atunci îi cerem lui Dumnezeu și le cerem tuturor creștinilor ca și nouă celor de aici să ne îngăduie să trăim uniți la noi acasă, ca atunci, când va veni ceasul, să murim cu toată creștinătatea.

Dorim apoi să vedem frumoasa zi când tot în Alba Iulia, frații noștri care încă, politic, sunt despărțiți în alte provincii, așa cum ar

făcut-o în 1918, să-și poată din nou manifesta dorința și crezul de a fi în țara lor, lăsată de Dumnezeu pentru totdeauna. Sunt clipe de mare înălțare sufletească pentru noi, știm că toate acestea nu se pot realiza decât punându-se nădejdea în Hristos Domnul. El este Cel care poate să ne ajute în această lume atât de învălmășită și de involburată. Dar și prezența Sanctității Voastre și a Prea Fericirii Voastre, astăzi, la Alba Iulia, este un pas înainte pentru tămăduirea acestor boli sufletești și pentru realizarea acestor idealuri scumpe nouă creștinilor din România.

Închei cu cuvântul psalmistului: «Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului». Amin! Întru mulți și fericiți ani, Sanctitatea Voastră și Prea Fericirea Voastră!».

La acest cuvânt de bun-venit, Sanctitatea Sa Bartolomeu I a răspuns prin următoarele cuvinte:

«Simțim o deosebită bucurie și cinste aflându-ne în această cetate istorică a Alba Iuliei, care, mai mult decât oricare altă cetate românească este legată de marea năzuință a realizării României unite. Aici, în 1599, marele voievod al Țării Românești, Mihai Viteazul, a unit sub sceptrul său Țara Românească, Transilvania și Moldova. Astfel, lua naștere prima Românie unită. Această unire a luat sfârșit odată cu uciderea domnitorului Mihai Viteazul, în 1601.

Ideea unirii a rămas adânc înrădăcinată aici, unde s-a dezvoltat și un puternic sentiment național al românilor. În 1918, visul s-a realizat tot la Alba Iulia, unde s-a semnat actul unirii Transilvaniei cu restul României. Catedrala orașului se numește Catedrala Unirii. Aici au fost încoronați regele Ferdinand și regina Maria ca primii regi ai României Mari. Acest oraș istoric este un simbol al unității României. Cât privește Ortodoxia, orașul Alba Iulia este legat și de un alt eveniment, de data aceasta de tristă amintire, și anume acela al unirii cu Roma. Aici era sediul episcopului ortodox Atanasie Anghel, care administra întreaga Transilvanie.

În 1690, Transilvania a fost cucerită de austrieci. Câțiva ani mai târziu, în 1698, episcopul ortodocșilor, Atanasie, în numele preoților ortodocși români, a semnat și astfel s-a instalat aici uniaticismul, condamnat și respins de Biserica noastră Ortodoxă, deoarece nu are alt scop decât acela de a supune Ortodoxia Romano-Catolicismului.

Astfel de metode sunt necunoscute, însă, în Biserica lui Hristos.

De aceea, și astăzi, în urma studierii Părinților Bisericii Ortodoxe Răsăritene, chiar și Biserica Romano-Catolică respinge uniaticismul ca metodă de unire, așa cum s-a căzut de acord și s-a consemnat în textul oficial comun al celor două Biserici la întâlnirea Comitetului mixt de dialog la Freising, în Germania, și s-a ratificat, recent, la Balamand.

Noi, ortodocșii, suntem de acord cu continuarea dialogului cu romano-catolicii, numai în condițiile în care se arată, din partea celor două părți sinceritate și bunăvoință, ca și respect reciproc.

Am venit, deci, aici, atât pentru a da mărturie despre adevărul că poporul ortodox din aceste ținuturi, în ciuda diferitelor impuneri și presiuni, a rămas în credința ortodoxă, lucru pentru care îl felicităm și îl binecuvântăm.

Fericim pe părinții și pe frații voștri adormiți în Domnul, care, în condiții grele au păstrat și v-au predat Dvs., tezaurul credinței noastre curate, în care este și lauda și cinstea și nădejdea noastră de mântuire.

Cu aceste gânduri, salutăm pe vrednicul dumneavoastră arhipăstor P. S. Episcop Andrei, frate al nostru, episcop de Alba Iulia și vă binecuvântez pe toți din toată inima, dorindu-vă tot ceea ce este drept, tot ceea ce este bine, spor în virtute, laudă și mai ales să rămâneți tari în credința părintească și în tradițiile și obiceiurile dumneavoastră frumoase, în care sunteți îndrumați de vrednicul și iubitul frate Patriarh al României, Teoctist, și de Prea Sfințitul Episcop Andrei și de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi cu toți, frați și fii. Amin.»

La rândul său, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus :

«În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh,

Iubiți părinți,

Frați creștini și creștine,

Trăim astăzi încă o zi de mare importanță creștinească și românească împreună cu Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic.

Frumuseții zilelor petrecute până acum împreună cu Sanctitatea Sa se adaugă și această zi, de dimensiune sufletească deosebită pentru noi, pentru preoții și credincioșii Episcopiei și ai acestui istoric oraș, Alba Iulia, de atâtea ori martirizat, crucificat și de atâtea ori înviat. Bucuria învierii o trăim acum în fața catedralei Reîntregirii de neam și de credință împreună cu Sanctitatea Sa, Bartolomeu I și cu dumneavoastră toți cei prezenți aici. Zi de înviere a fost și cea de ieri, de la mănăstirea Irâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, sfânta ctitorie a domnitorului Constantin Brâncoveanu — martir al creștinătății; zi de înviere este și astăzi și bucuria ei se cade să o aibă fiecare creștin, fiecare fiu al acestor ținuturi din care au odrăslit, din acest pământ sfânt românesc, atâția ierarhi, atâția mărturisitori, atâția voievozi, apărători ai Ortodoxiei, apărători ai Legii românești. Am venit și acum, aici, din mila lui Dum-

Dumnezeu, însoțind în Transilvania pe Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic și pe înalții ierarhi de la Constantinopol. Iată-ne în fața acestei catedrale împreună cu I.P.S. Daniel al Moldovei și Bucovinei, cu I.P.S. Antonie, mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, cu I.P.S. Nestor al Olteniei, și cu alți episcopi de dincolo de munți, pentru a împlini o veche dorință a clerului și credincioșilor din aceste părți, încercați de istorie, de a fi mângâiați și întăriți în sfânta lor credință străbună de către Patriarhul ecumenic.

După ani și ani, de la 1517, — de data aceasta aici în Transilvania, pe pământul românesc, la ctitoria Brâncoveanului de la Sâmbăta de Sus —, Sanctitatea Sa Bartolomeu I a sfințit noul paraclis din sfânta mânăstire, după cum la 1517, tot un patriarh ecumenic, a sfințit altarul rânduit de marele domnitor Neagoe Basarab de la Curtea de Argeș. Timpuri, oameni, fapte, dureri, neazuri și bucurii s-au scurs de atunci în viața neamului nostru. Dar acum, în acest loc sfânt, cum a arătat Prea Sfințitul Andrei și cum a întărit în frumosul său cuvânt Sanctitatea Sa, trăim o clipă de bucurie și de cinstire a tuturor martirilor pentru dreapta credință și unitatea neamului nostru. Aici, în fața acestei sfinte catedrale și pe acest platou unde odinioară s-au auzit glasurile de suferință ale ierarhilor și ale multor martiri ai Ortodoxiei românești, aici, la porțile acestei cetăți pe unde a intrat biruitor Mihai Viteazul, înscrinem una din cele mai bogate pagini din istoria bisericească din vremea noastră. Și vrerea lui Dumnezeu a fost ca aceasta să aibă loc la împlinirea a 75 ani de când, tot în acest spațiu, au răsunat glasurile pentru înfăptuirea unității naționale ale celor peste o sută de mii de români veniți din toate colțurile Ardealului, spre a hotări unitatea Transilvaniei, și a tuturor românilor de aici, cu țara mamă, România. Mă bucur că împreună cu noi se află înaltele autorități de stat locale și reprezentanți ai celorlalte confesiuni ale naționalităților conlocuitoare.

Așadar, Dumnezeu ne trimite și cite o clipă de evocare a acestei înfăptuiri de la Alba Iulia, aceea de a retrăi momentul important și dumnezeiesc de acum 75 de ani, împreună cu Patriarhul ecumenic și cu înalta delegație de ierarhi ai Tronului ecumenic. Este vrednic de cinstire acest loc; Sunt vrednici de cinstire înaintașii noștri; Sunteți vrednici de cinstire dumneavoastră, credincioșii și preoții eparhiei Alba Iulia de sub ocrotirea canonică a P. S. Episcop Andrei. Prin statornicia în dreapta credință dovediți că știți ce înseamnă dragostea și râvna pentru integritatea ei și trăiți din plin durerea slăbirii acesteia sau dezbinările din Biserică. Cunoașteți că mulțime de frați ai noștri au fost martirizați aici la Alba Iulia. Știți ce a însemnat și ce înseamnă suferința pen-

tru păstrarea Ortodoxiei, cât este de greu și acum să se evite mulțimea curselor prozelitiste, ce înseamnă statornicie și efort, dar și iubire în același timp; căci românul n-a urât pe nimeni niciodată, nu a râvnit bunurile altora, nici din cele ale credinței, nici din celelalte ale lumii acesteia, deșarte și trecătoare. El, românul, și-a apărat întotdeauna credința, nevoile și neamul, cum spunea Lucefărul poeziei românești, marele Eminescu.

Intr-un cuget am gândit cu Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic, ca această vizită să fie în Transilvania cu scopul de a întemeia un nou altar și de a sfinți noua incintă zidită la mănăstirea domnitorului martir, Constantin Brâncoveanu, realizări istorice ale I.P.S. Antonie al Ardealului. Se cuvenea să venim și la Alba Iulia, se cuvenea să ne închinăm apoi și la mănăstirea Râmeț, acolo unde a fost centrul vlădicesc al arhiepiscopului Ghelasie în preajma anului 1372. Mulți sfinți din ținuturile transilvănene ale căror nume le știe numai Dumnezeu, au apărat credința împotriva atâtor și atâtor persecuții îndelungate, așa cum scriau autorii Memorandum-ului către împăratul de la Viena: «Toate vi le dăm: și averile noastre, hainele și mâinile, dar sufletul și credința nu vi le dăm chiar dacă vom fi puși la cazne grele!». Și așa a fost și fapta lor, după cuvântul lor!

Iubiți frați și surori,

Am venit aici, așadar, pentru a ne bucura împreună, pentru a uita o clipă de durerile pe care le străbatem cu toții, din pricina fragilității vieții noastre sociale, politice și economice. Am venit să ne bucurăm de această rază de soare care oglindește raza cea niciodată stinsă a luminii dumnezeiești, a bucuriei noastre a celor ce am păși azi în incinta acestei catedrale de la Alba Iulia. Bucurie este că ne-am rugat astăzi împreună cu Sanctitatea Sa, cu P. S. Andrei și cu ierarhii de la Constantinopol. O bucurie este să ne știm că suntem una în cuget și simțiri, în jurul altarului străbun al credinței strămoșilor noștri, așa cum a îndreptat cuvânt părintesc Sanctitatea Sa.

Să fiți, iubiți frați și surori, statornici în credință. Să fiți mângâiați că sunteți fiii unui neam de martiri, de domnitori binecredincioși, apărători ai creștinătății, ai unui popor care a dăruit Europei valori, și de aici din Transilvania și din Moldova și din Țara Românească, valori care-și au izvorul în credința noastră strămoșească, credința ortodoxă. Biserica noastră străbate, așa cum o știm, un drum presărat cu greutate. Duhul Sfânt a ajutat ca reprezentanții Bisericii Romano-Catolice și ai Bisericilor Ortodoxe, adunați la Balamand în Liban, unde a participat și I.P.S. Mitropolit Antonie, din partea Bise-

ricii noastre, să semneze un document de mare valoare teologică și ecumenică. În acesta stă scris, foarte limpede, că după aproape 300 de ani de la dezbinarea din 1700, uniția nu este și nu poate fi calea de apropiere și de înțelegere și credință între Ortodoxie și Catolicism, în lucrarea și în gândirea creștinească. Pentru apropierea și unitatea Bisericilor sunt căile dragostei dumnezeiești, dragoste care ne ajută să ne privim față către față, să ne simțim căldura inimilor, nu a intrării unora în staulul duhovnicesc al celorlalte Biserici, întrucât Bisericile noastre, din Apus și din Răsărit, sunt Biserici surori. După multe discuții, în dialogul dragostei cu Biserica Romano-Catolică, s-a ajuns la acest sfânt rezultat că suntem două Biserici surori și fiecare, deci, în stare să ofere mântuirea credincioșilor ei. S-a ajuns, așadar, la recunoașterea faptului că Ortodoxia este staulul nostru mântuitor și ea prisosește în martiri, în viață duhovnicească, în învățatură și tradiția primelor secole. De aceea să fiți, iubiți frați și surori, mângâiați de ceea ce ați auzit, de cele ce ați văzut astăzi cu ochii Dvs. ! Să spuneți și celor ce nu sunt de față, — ar fi un păcat să nu li se spună și lor — ceea ce am ascultat noi astăzi, asemenea sfinților ucenici pe Tabor, Ioan, Petru și Iacob : «Ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mâinile noastre au pipăit...» (I Ioan 1, 1), aceea vă vestim și noi cei ce ne-am întâlnit cu Patriarhul de la Constantinopol.

Sanctitatea Voastră,

Ați ostenit să ne aduceți cuvânt întăritor din tezaurul dreptei credințe, cuvânt liniștitor, asemenea celui rostit de Mântuitorul pe marea involburată. Preoții și slujitorii altarelor sunt asemenea ucenicilor care au auzit pe munte pe Mântuitorul Hristos vorbind cu Moise și Ilie, rostind și ei în inima lor : «bine este nouă să fim aici !» (Marcu 9, 5). Suntem, iubiți frați, și rămânem cu darul lui Dumnezeu în sfânta Ortodoxie.

Vă mulțumim, Sanctitatea Voastră, din adâncul inimii, în numele ierarhilor din Transilvania, în numele acestor credincioși, atât de devotați, atât de atașați altarului nostru străbun. Vă mulțumim, în numele tuturor celor care sunt de față azi, pentru prezența Sanctității Voastre. Vă mulțumim pentru jertfa ce ați făcut-o venind în Transilvania și mai ales în inima ei, în Alba Iulia. Fiecare dintre cei prezenți vă sărută sfințita dreaptă, fiecare din ei vor duce la căminurile lor, la prietenii și cunoscuții lor, care nu au fost aici, cuvintele mângâietoare, primite ca pe o rouă binecuvântată, din Muntele sfânt, cuvinte care vor îmbogăți viața lor duhovnicească și vor fi călăuză năzuințelor și strădaniilor ce le depun pentru slava Ortodoxiei».

A urmat apoi, la reședința Episcopiei Alba Iulia, prânzul, în cadrul căruia s-au rostit scurte alocuțiuni, iar Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic a oferit medalia Patriarhiei Ecumenice demnitarilor locali prezenți.

La ora 16,00 a avut loc vizitarea muzeului «Unirii» din Alba Iulia, aflat în imediata vecinătate a Episcopiei. Sanctitatea Sa a avut prilejul să vadă, între exponatele acestui muzeu, vestigiile dăinuirii românilor și a Ortodoxiei pe aceste meleaguri transilvane.

La ora 17,30, membrii celor două delegații au pornit, spre mănăstirea Râmeț.

S-a oficiat un Te-Deum în biserica nouă a mănăstirii, după care, maica stareță Ierusalima Ghibu s-a adresat înalților oaspeți cu acest cuvânt de bun-venit :

«Sfânta noastră mănăstire este fericită că Bunul Dumnezeu ne-a învrednicit să vă primim azi aici.

Când spun sfânta mănăstire, nu mă refer numai la noi, nevoitoarele acestui sfânt lăcaș, ci la tot ceea ce înseamnă această mănăstire, avându-l în inima și sufletul ei pe Sfântul Ghelasie de la Râmeț.

Suntem bucuroase pentru că Sanctitatea Voastră, primul între ierarhii Bisericilor Ortodoxe de pretutindeni, ne aduceți duhul iubirii creștine a toată lumea.

Prin Sanctitatea Voastră, toate Bisericile Ortodoxe sunt prezente în momentul de față aici, la Râmeț, în inima munților Apuseni. Aici s-a păstrat tradiția autentică a monahismului ortodox încă înainte de anul 1200, când cei doi călugări, Ghenadie și Romulus, pleacă de la Râmeț în Perii Maramureșului, unde zidesc o altă mănăstire ortodoxă «Sf. Mihail» devenită stavropighie a Patriarhiei de Constantinopol. Viețuitorii acestei mănăstiri au fost pustnici și, de-a lungul anilor, din cauza vitregiei vremurilor, viața monahală a fost întreruptă, aici, peste 100 de ani.

În anul 1937 firul vieții monahale a fost reluat, iar în anul 1955 Râmețul este transformat în mănăstire de călugărițe, astăzi numărând peste 80 de viețuitoare, străduindu-se, cu ajutorul lui Dumnezeu și al Maicii Domnului, să ducă mai departe făclia monahismului ortodox, în aceste locuri, atât cât va dăinui și neamul românesc.

Rolul principal pe care l-a avut această mănăstire, de la întemeiere și până în prezent, a fost acela de a menține în sufletele credincioșilor ardeleni credința ortodoxă nealterată, trăirea duhovnicească autentică, împărtășindu-le tăria suflotească de a-și păstra — chiar cu prețul vieții lor — dreapta credință, tradițiile, portul românesc și glia strămoșească.

Primiți închinăciunile noastre smerite pe care vi le dăruim în cel mai autentic duh de smerenie al monahismului răsăritean.

Rugăm pe Bunul Dumnezeu și pe Maica Domnului — ocrotitoarea noastră, a tuturor — să vă dăruiască sănătate, viață îndelungată și bucurii sfinte».

Sanctitatea Sa, Patriarhul Bartolomeu I, a rostit următorul cuvânt :

«Cu multă emoție și recunoștință față de Domnul, ne aflăm astăzi, împreună cu însoțitorii noștri, în sfânta dumneavoastră mănăstire,

inconjurați de obștea tuturor celor ce se nevoiesc aici cu cuvioșie. Mulțumindu-vă pentru respectul și devotamentul pe care dumneavoastră l-ați manifestat deja, vrem să exprimăm, în puține cuvinte, sentimentele sfinte care ne copleșesc inima, precum și recunoștința față de Domnul și față de Preacurata Sa Maică, pentru toate darurile sfinte pe care ni le oferă nouă în Sfânta Sa Biserică.

Ne aflăm într-un loc și într-un timp sfânt !

Ne aflăm în această biserică închinată Născătoarei de Dumnezeu, Maicii lui Dumnezeu, Maicii noastre, a tuturor, după har, și, deși pomenim adormirea sa întru Domnul, cântările Bisericii noastre sunt pline de dumnezeiască bucurie.

Nu ne bucurăm fără să ținem seamă de întristarea care ne însoțește acest moment. Bucuria noastră este plină de gravitate și măreție, deoarece face durerea și întristarea prilejuri de mângâiere și bucurie sfântă. Bucuria transformă tot necazul și toată durerea, învinge moartea. Domnul și Dumnezeu-Omul, Fiul Fecioarei și al lui Dumnezeu, a murit pe cruce și a înviat. Și nu numai că a înviat, ci a înviat împreună cu sine, a adus la viață, pe toți cei adormiți. Aceasta este Evanghelia ce se adresează întregii zidiri.

Iar Maica noastră, Născătoarea de Dumnezeu, martor al vieții fiind, prin moarte la viața cea veșnică s-a mutat, cea care a născut Viața cea ipostaziată. Prea Sfânta Fecioară a născut Viața cea cu iopstas, pe Mântuitorul lumii, iar adormirea ei e slăvită în întreaga lume. Pentru că întru sfânta sa adormire lumea capătă din nou viață.

Și putem lauda, binecuvânta și slăvi pe Domnul și pe pururea Sfânta Sa maică, deoarece, încă de pe acum, ne fac pe noi părtași ai biruinței împotriva morții și ai vieții celei veșnice.

Și voi, prea cuvioase maici, ce vă nevoiți în această sfântă mănăstire c «Adormirii Maicii Domnului» vă dorim ca, urmând viața preacurată a Născătoarei de Dumnezeu, să trăiți întru totul darurile lui Dumnezeu, Părintele cel drept și atâteșuitor. Născătoarea de Dumnezeu nu vă va lăsa fără darurile dumnezeiești. Vă va învrednici să trăiți, în har, adevărul după care, în Prea Sfânta Născătoarea de Dumnezeu granițele firii au fost biruite căci, deși moartea pare să pună capăt vieții, viața este cea care biruiește și că, cea care a rămas fecioară, după naștere, este «viața după moarte» și mântuirea cu adevărat a credincioșilor. Vă dorim să deveniți o adevărată moștenire a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și să vă bucurați de bunătățile cele veșnice pe care le-a pregătit Domnul celor ce-L iubesc pe El cu inima curată. Mila Domnului să fie totdeauna cu voi cu toți. Amin !».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit un cuvânt duhovnicesc către toți cei prezenți, spunând :

«Sanctitatea Voastră,

Iubiți credincioși,

În primul rând aș vrea ca și din acest loc și în această catedrală să vă mulțumesc din toată inima pentru osteneala pe care ați luat-o să veniți și la această mănăstire. Este un loc plin de farmec și de frumusețe rară și prielnic unei trăiri după Dumnezeu, a unei vieți filocalice. Este un ținut care ne descoperă o dimensiune aparte a dăinuirii Ortodoxiei, aici, în inima Munților Apuseni, unde ne aflăm acum. Este un loc, apoi, care amintește de luptele grele pe care le-au purtat creștinii ortodocși români din aceste părți pentru păstrarea credinței. Creștinii care ne înconjoară s-au adunat aici să serbeze nu viața aceasta, ci viața dăruită de Dumnezeu, viața care o pregătește pe cea viitoare, cum ați tălmăcit atât de frumos semnificația teologică a icoanei și a sărbătorii «Adormirii Maicii Domnului». N-aș fi crezut, anul trecut, când am sfințit această biserică, împreună cu ierarhii din Transilvania și de dincolo de munți, și când am proclamat și am trecut în calendare pe Sfântul Arhiepiscop Ghelasie din aceste părți, că voi veni atât de curând și cu un prilej atât de rar la acest sfânt lăcaș.

Descoperim, la fiecare pas aproape, minunea sfinților noștri, minunile lui Dumnezeu, preamărit prin ei.

Venirea Sanctității Voastre la noi, în acest loc îndepărtat de lume, în care s-a sălășluit sfințenia, înseamnă un mare dar pentru credincioși și pentru obștea acestui sfânt lăcaș. Mănăstirea aceasta a fost izvor de îmbărbătare în vremurile de restriște pentru Ortodoxie și de aici au odrăslit atleți ai lui Hristos, monahi și credincioși. Ea este în același timp mărturia existenței unei Biserici organizate în aceste părți greu încercate, prin figura Sfântului Arhiepiscop Ghelasie, al cărui nume, precum și data de 1372, au fost descoperite, sub straturile de tencuială, nu cu mult timp în urmă. Era ierarhul încredințat de patriarhul ecumenic al Constantinopolului să păstorească aceste ținuturi strămoșești. Acum, un mănunchi de cuvioase maici, călăuzite de maica stareță Ierusalima, obște cunoscută nouă de mai mulți ani, din vremea păstoririi Prea Sfințitului Episcop Emilian, s-au dovedit foarte râvnitoare, ca niște purtătoare de Dumnezeu. Ele radiază în jur o forță duhovnicească, capabilă ca, aici, într-un loc atât de greu accesibil, să zidească o astfel de biserică, o adevărată catedrală ; să zidească, apoi, și sufletele credincioșilor împreună cu ale celor optzeci de viețuitoare, să organizeze o viață pilduitoare pentru creștinii din acest ținut, încât mănăsti-

rea a ajuns să dispună de cele mai bune condiții de slujire a lui Dumnezeu. Dacă Biserica noastră Ortodoxă Română n-ar fi avut, dintru începuturile ei, astfel de ostași ai lui Hristos, acești îngeri în trup, care sunt monahii români, și dacă n-ar fi avut o preoțime jertfelnică la altarul credinței și al neamului, poate că Ortodoxia noastră ar fi fost doborâtă de prozelitismul necruțător al stăpânirilor de alte credințe iar astăzi n-ar fi fost în stare să întâmpine un patriarh ecumenic în condiții de care Sanctitatea Voastră înșivă — și în această măsură și noi — să fiți atât de mișcat. Lor le datorăm — monahilor, monahiilor, preoțimii noastre și înalților ierarhi, urmași ai sfinților episcopi români — faptul că, acum, prin darul lui Dumnezeu, putem să arătăm lumii creștine trecutul nostru de două mii de ani, putem să fim recunoscători pentru ceea ce am agonisit, nu numai ca jertfă și suferință, dar și ca înfăptuire ortodoxă, transpunând imaginea Bizanțului, cu toate frumusețile culturii lui roditoare, într-un loc atât de îndepărtat.

Ați venit, Sanctitatea Voastră, să aduceți, așa cum ați spus la Alba Iulia, un cuvânt de mângâiere, și l-ați dăruit cu prisosință.

Vizita Sanctității Voastre aduce, într-adevăr, creștinilor, călugărilor, preoților, ierarhilor din Transilvania, — mult încercați — curaj, mângâiere și puterea comuniunii sfinte. Nici unul dintre ei nu va înceta să vă pomenească în vecii vecilor la Sfântul Altar, în rândul marilor arhipăstori ai Ortodoxiei, al acelor care au fost stâlpii credinței și au adăugat mereu — la temelie pusă de Hristos — noi și vii pietre pentru viața și lucrarea mântuitoare din România.

Și din acest loc, noi, ierarhii, preoții, credincioșii, vă aducem cele mai alese mulțumiri și pentru frumosul cuvânt din seara aceasta, și pentru binecuvântarea pe care ați acordat-o credincioșilor și monahiilor mănăstirii Râmeț.

Dumnezeu să fie lăudat de toți în Sfânta Biserică Ortodoxă, totdeauna, acum și în veci, Amin !».

După terminarea ceremoniei din noua biserică, a fost săvârșită o scurtă slujbă și în biserica veche, zidită pe izvor de apă, după o veche tradiție creștină.

Marți, 17 august 1993. La ora 9,45 s-a săvârșit un parastas întru pomenirea starețului Dometie, la mormântul acestuia care se află chiar în curtea mănăstirii, așa cum și-a exprimat dorința în timpul vieții, ca unul care s-a ostenit cu rezidirea acestui așezământ monahal de maici.

La ora 10,30, oaspeții au plecat de la mănăstirea Râmeț spre Centrul arhiepiscopal din Cluj-Napoca. La intrarea în ținuturile clujene, cei doi patriarhi au fost primiți, după datină, cu pâine și sare, de către prefectul județului, dl. Gheorghe Zanc, însoțit de alte oficialități.

Pe dealul Feleacului, oaspeții s-au bucurat de aceeași primire călduroasă, de data aceasta făcută de primarul orașului Cluj, dl. Gheorghe Funar, ca și de alte oficialități.

La ora 12,00 oaspeții au fost întâmpinați la catedrala arhiepiscopală din Cluj-Napoca, de către I.P.S. Arhiepiscop *Bartolomeu Anania* și de către P. S. vicar Irineu Bistrițeanul, episcopi catolici de rit bizantin, de cei protestanți, de o mare mulțime de credincioși, preoți, monahi, tineri teologi și profesori de teologie. Erau de față reprezentanți ai autorităților locale, precum și reprezentanții Bisericii Catolice de rit oriental și ai Cultelor protestante.

După săvârșirea Te-Deumului, a rostit cuvântul de întâmpinare I.P.S. Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului :

«*Sanctitate,*

Vizita unui patriarh ecumenic e un mare privilegiu pentru Arhiepiscopia noastră și o rară binecuvântare pentru cetățenii acestui oraș. Dacă documentele ca și memoria generațiilor, nu ne înșală, aceasta este prima vizită pe care un întâistător al Ortodoxiei universale o face în inima culturală a Transilvaniei, ceea ce-i conferă încă de pe acum o dimensiune istorică.

Iar importanța evenimentului e cu atât mai mare, cu cât ea se consumă sub numele Sanctității Voastre, una din cele mai puternice personalități eclesiastice ale lumii contemporane, cunoscută nu numai prin vasta ei cultură teologică, ci și prin larga activitate pe care o desfășurați în universul creștin.

Pentru această bucurie îi mulțumim mai întâi lui Dumnezeu. Se spune că vizitele reciproce constituie mijlocul cel mai eficient pentru cunoașterea reciprocă. Faptul este adevărat, dar prezența Sanctității Voastre e mai mult decât atât; ea are o profundă semnificație eclesiologică și, din acest unghi, se cere ea, mai întâi, văzută și apreciată.

Nu puțini sunt cei care mai cred că dacă Ortodoxia s-a structurat în Biserici naționale autocefale, ea ar fi lipsită de unitate, sau în cel mai fericit caz unitatea ei ar fi precară. Prin unitate înțelegându-se de obicei coeziunea monolitică într-o formulă autocrată. În realitate însă, Ortodoxia este aceea, care atinge adevărata unitate bisericească, și anume *unitatea în sobornicitate*: întru aceasta urmând două modele supreme: «în cer Sfânta Treime, pe pământ Sinodul apostolic de la Ierusalim din jurul anului 50».

Dacă Bisericile naționale sunt expresia diversității în sobornicitate, Scaunul ecumenic este expresia unității lor, iar patriarhul din cetatea lui Constantin, ca întâistător între toți ierarhii ortodocși, se bucură de cea mai fericită formulă pe care ne-au lăsat-o Sfinții Părinți: «primus inter pares», adică «primul între egali», «ca un rege eclesiologic al Tatălui din Sfânta Treime și al Sfântului Iacob, cel ce a prezidat Sinodul apostolic».

Iată de ce prezența Sanctității Voastre în una sau alta din Bisericile locale, are printre altele și menirea de a reafirma unitatea Ortodoxiei ecumenice în dumnezeiasca ei diversitate sobornicească.

Faptul e cu atât mai semnificativ astăzi, când atâtea mișcări și curente religioase, ca și un ecumenism rău înțeles, duc o adevărată campanie de instaurare a unui sincretism doctrinar și amalgamare morală, anticipând astfel era «antihristică» a confuziei și disoluției.

Acest fenomen ne obligă, o dată mai mult, la redefinirea propriilor noastre identități, atât ca Biserici naționale, cât și ca Biserică ecumenică, un proces menit să invite și pe ceilalți creștini, frați ai noștri, să facă la fel. Mult râvnita unitate creștină nu se poate realiza decât prin iubire. Iubirea prin cunoaștere, cunoașterea prin dialog. Or, un dialog nu este posibil decât între două sau mai multe identități clare.

Iată de ce Ortodoxia, și m-aș referi în special la Ortodoxia din Transilvania și la cea națională și majoritară, se pronunță pentru un dialog real între ea și minoritățile confessionale, dar și pentru respectarea etniilor pe care ele le reprezintă, minorități etnice, care au dreptul inalienabil, fiecare în parte, la păstrarea și promovarea limbii, culturii și tradițiilor care le sunt proprii.

O spun în numele credincioșilor ortodocși ai acestei eparhii, în numele celor peste 450 de preoți care păstoresc cele peste 450 de parohii, din cele 6 protopopiate, și sper să fiu și în consens cu toți șefii de culte religioase creștine, care, iată, au venit să vă întâmpine împreună cu noi, sub semnul aceleiași bucurii duhovnicești.

Îi mulțumesc Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul României, pentru faptul de a vă fi invitat, ca și pentru acela de a vă însoți pe aceste meleaguri, împreună cu ceilalți membri ai Sfântului Sinod.

Vă mulțumim, Sanctitate, pentru luminoasa prezență a Sanctității Voastre în mijlocul nostru, pentru cuvântul bun pe care-l așteptăm din graiul vostru, ca și pentru binecuvântarea ecumenică pe care o veți împărtăși acestei metropole, *Transilvania*.

Întru mulți și fericiți ani !».

Atât Sanctitatea Sa, Patriarhul Bartolomeu I, cât și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, au vorbit mulțimilor de credincioși, preoților, călugărilor, teologilor din catedrala ortodoxă, binecuvântând poporul care a păstrat credința curată, împletită cu frumoase tradiții populare.

Sanctitatea Sa a spus, adresându-se tuturor celor prezenți :

«Binecuvântăm din inimă Numele cel sfânt al lui Dumnezeu care ne-a învrednicit să vă vizităm, împlinind nu numai o datorie oficială, ci și o veche dorință personală.

Iată, deci, pașii noștri au poposit aici ca pași ai celor ce binevestesc și aduc pacea, pacea Domnului nostru Iisus Hristos, pe care Dvs., credincioșii români, îl cinstiți și vă închinați Lui, din moși-strămoși, sprijinându-vă pe piatra de neclintit a Ortodoxiei și făcându-vă părtași ai nădejzii celei preafericite, care este în El. Vă aducem binecuvântarea Sfintei și Marii Biserici a lui Hristos din Constantinopol, maica noastră iubitoare, a tuturor, și îmbrățișarea cordială a fraților de acolo.

Cu toate că ne despart distanțe geografice, ne simțim nu numai foarte apropiați unii de alții, ci și cu adevărat ca având «o singură inimă și un, singur suflet» (Fapte 4, 32).

Prin Potirul Sfintei Euharistii suntem împreună încorporați în același Cinstit Trup al Domnului și Stăpânului nostru și ne împărtășim în egală măsură de aceeași viață și de aceeași mântuire.

De altfel, dintr-o sfântă și frățească îndatorire «nu încetăm a ne ruga unii pentru alții» (Col. 1, 9) cu deosebire în aceste timpuri rele, în care se pare că stăpânitorul demonilor a ieșit «să cearnă ca pe grâu» (Luca 22, 31) popoarele și mai ales pe «cele ortodoxe», încercările și suferințele acestora fiind izvor de multe lacrimi fierbinți în rugăciune și în cerere.

Mulțumindu-vă călduros pentru primirea pe care ne-ați rezervat-o și pentru rugăciunile ce am săvârșit împreună, suntem recunoscători Domnului că ne-a învrednicit să ajungem ca pelerini și în istoricul oraș Cluj-Napoca.

Am venit, deci, să ne închinăm în aceste locuri sfinte și să lăudăm eforturile Bisericii locale de a depăși, biruitoare și plăcută lui Dumnezeu, ispitele și dificultățile prin care vrăjmașul o pune la încercare; om în vedere mai ales pe cei ce atentează la credința noastră ortodoxă.

Dar, aflându-ne aici, astăzi, înconjurați de Dvs. toți, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu și binecredinciosul popor, ne umplem de bucurie negrăită și certitudine că veți ieși biruitori din toate luptele.

Din moment ce vom urma exemplul și calea Domnului nostru Iisus Hristos, vom ajunge și la biruință, biruința duhovnicească, la care deja participăm ca și creștini ortodocși. Și în timp ce ținutul Dvs. și perioada actuală sunt tulburate de mișcări ale așa-zisilor frați, care atentează la unitatea Ortodoxiei, inima noastră își poate găsi liniștea, sprijinindu-se pe Mântuitorul Hristos și pe stăpânirea puterii Lui.

Aici, cu deosebire, seninătatea ținuturilor Dvs. amintește de liniște și bucuria lină a biruinței Domnului. În această atmosferă nu mai există zbaterea din grădina Ghetsimani și nici durerea din Vinerea Mare. Există seninătatea și certitudinea discretă a biruitorului Hristos, Cel înviat, căruia I s-a dat toată puterea, în cer și pe pământ, și care rămâne, nedespărțit, cu noi. Dumneavoastră, iubii frați și fii întru Domnul, vă revine binecuvântarea și îndatorirea să vă hrăniți neincetat din harul Sfintei Liturghii a Bisericii noastre Ortodoxe, să conștientizați harul și puterea Domnului și să-L trăiți pe Domnul, ca pe cel ce toate le plinește cu Dumnezeirea Sa și să transmiteți întregii obști a Bisericii cuvintele Mântuitorului care ne asigură că «dacă eu sunt cu voi nimeni nu poate fi împotriva voastră». Și dacă, uneori, în ciuda celor spuse

de Domnul nostru Iisus Hristos, apar mulți care se arată a fi împotriva noastră, dacă noi ne aflăm cu adevărat lângă Domnul Hristos, dacă îl cunoaștem pe Domnul, dacă îl trăim și îl cinstim cu dreaptă-credință în Biserică și nu în chip eretic, după rânduială omenească, dacă patria noastră este în ceruri de unde ni s-a arătat nouă Domnul Iisus Hristos (Fil. 3, 20), atunci vom fi întotdeauna plini de pacea și puterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Atunci toate atacurile îndreptate împotriva noastră se transformă în binecuvântare și în prilej de bucurie, deoarece nu face decât să adeverească puterea și dragostea Aceluia prin care firea noastră, cea căzută, a fost ridicată mai presus de îngeri și așezată în scaunul dumnezeiesc, cel mai presus de orice pricepere.

Aceluia se cuvine toată cinstirea noastră, slava și închinăciunea în vecii vecilor. Amin !».

După încheierea cuvântării, Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic, a oferit unele daruri I.P.S. Bartolomeu Anania, spunând :

«*Înalt Prea Sfințite Arhiepiscop,*

Suntem siguri că și după plecarea noastră din orașul Dvs., în această după-amiază, o să ne pomeniți în rugăciunile pe care le veți înălța către Dumnezeu aici.

Vă mulțumim anticipat pentru acest fapt.

Cu toate acestea, vă lăsăm, spre amintire, un dar din partea noastră, a Bisericii Constantinopolului, cu rugămintea că ori de câte ori veți săvârși cu acestea Sfânta Liturghie, să ne pomeniți și pe noi și întreaga Biserică a Constantinopolului.

Înalt Prea Sfinției Voastre dăruim un engolpion arhieresc ca dovadă a dragostei noastre frățești».

După aceasta, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, luând cuvântul a spus :

«*Sanctitatea Voastră,*

Înalt Prea Sfințite Părinte Arhiepiscop Bartolomeu,

Prea Cucernici Părinți,

Dreptmăritori creștini și creștine,

Iată, Dumnezeu a rânduit, ca în scurtul timp de când Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu a urcat treptele jilțului arhiepiscopal din Cluj, să fiu acum, pentru a treia oară în mijlocul Dvs. De data aceasta, însă, am venit să însoțesc pe trimisul și arhierul lui Hristos, Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic, Bartolomeu I, însoțit de mari ierarhi ai tronului ecumenic de la Constantinopol.

Este un prilej de mare bucurie pentru mine, personal, și pentru clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, primind vizita Arhi-păstorului Patriarhiei Ecumenice, Sanctitatea Sa, Patriarhul Barto-

Iomelu I. De altfel Sanctitatea Sa nu ia cunoștință pentru prima dată de vredniciile ierarhilor ortodocși români, de vrednicia credincioșilor ortodocși români, a viețuitorilor mănăstirilor și a preoțimii noastre. Dar, așa cum a subliniat I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu, este pentru prima dată, când Sanctitatea Sa vine în Transilvania. Este prima dată când un patriarh ecumenic pășește pe pământul de atâtea ori sfințit de martiri, de atâtea ori cotropit și crucificat, dar înviat al Transilvaniei. Itinerarul său în România a cuprins sărbătoarea Maicii Domnului, ca mulțumire pentru tot ajutorul ei față de Biserica noastră. Cu bucurie l-am primit și l-am condus în sobor de preoți, de arhieriei și de credincioși... La fiecare popas al acestei călătorii, ne-am bucurat de ocrotirea sfinților noștri martiri pentru credință. Ne-a călăuzit aicvea duhul Sfântului Constantin Brâncoveanu și al celor patru fii ai săi, uciși prin sabie pentru mărturisirea lui Hristos și cu trupurile aruncate în valurile Bosforului. Rugăciunile acestor români sfinți au mijlocit în fața lui Dumnezeu ca noi să ne bucurăm de această vizită acum, în ziua de 15 august, praznicul «Adormirii Maicii Domnului», pentru a învăța și mai bine că moartea este trecere la viață, pentru a învăța și mai convingător că rugându-ne împreună, cunoscându-ne mai bine, ne dăm seama și mai mult de ceea ce ne apropie și să facem ce trebuie să ne apropie mai mult de ceilalți frați creștini, indiferent de confesiune. Ne dăm seama că numai dragostea, ca virtute teologică, nu cade niciodată și de aceea ea este temeliea vieții creștine. Numai stăpâniți de ea ajungem până la desăvârșire, la lumina lui Hristos, la dobândirea vieții celei veșnice. Împodobiți cu această virtute, Sfântul Constantin Brâncoveanu și fiii săi ca și Sfântul Ierarh Ghelasie de la mănăstirea Râmeț, de unde venim acum, au luptat și au dobândit vrednicia de a fi «casnici» ai lui Dumnezeu. Nu împrejurări de moment, nu argumente șubrede, ca cele politice, trecătoare sau egoiste, alcătuiesc trăinicia unei comunități și mai ales trăinicia Bisericii lui Hristos, ci adevărul Său, iubirea Sa, credința lucrătoare — până la sfințenie — ne așază în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Călăuziți de aceste lumini am dorit și noi să invităm, să slujim și să ne rugăm împreună cu Sanctitatea Sa și ierarhii Patriarhiei Ecumenice în biserici și mănăstiri din țara noastră. Cu acest prilej, Sanctitatea Sa a văzut poporul nostru, a văzut preoții și mănăstirile noastre de dincolo de Carpați iar acum pe cele din Ardeal. Vizita aceasta a fost o continuă rugăciune și trăire în comuniune cu sfinții. Cu această bucurie frățească ne întâlnim și în această catedrală împreună și cu ceilalți frați ai Confesiunilor din Cluj, spre a ne apropia de comuniunea sfinților, spre a putea mărturisi pe Hristos și în fața societății noastre românești și în fața lumii cu mai multă responsabilitate. Toți suntem

Ucenicii lui Hristos și slujim nu numai Bisericile credinței noastre proprii, ci suntem chemați să slujim Biserica lui Hristos, acea Biserică pe care El a numit-o Biserica Mea (Matei 16, 18) și pe care a câștigat-o cu însuși Sângele Său (Fapte 20, 28). Pe aceasta trebuie să o slujim împreună, ierarhii Bisericilor Ortodoxe și toți ceilalți frați ai noștri care își au izvorul în același adevăr veșnic și dumnezeiesc.

În rugăciunile și luările de cuvânt de la această frumoasă primire, am auzit exprimându-se gânduri, izvorâte din dragoste pentru Ortodoxie de către I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu și un adevărat mărgăritar de învățatură de către Sanctitatea Sa, Patriarhul Bartolomeu I. Este ușor și limpede să înțelegem, iubiți frați și surori, că Biserica lui Hristos ne cere tuturor să slujim așa cum o mărturisim: Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolică. Ca «stâlp și temelie a adevărului», Biserica tâlmăcește Scriptura și Tradiția și chivernisește învățătura Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți. Se știe că cele ce ne deosebesc și ne îndepărtează, ne pot îndepărta, în același timp, și de chemarea de ucenici ai lui Hristos, în așa fel că n-am mai putea ajuta omenirea și credincioșii spre mântuire. Această stare ne mahneste pentru că ne determină să acordăm întâietate dorințelor noastre subiective și nu mesajului unității la care ne cheamă Mântuitorul Hristos. Trebuie să știți că avem un document care răspunde la problemele apărute între Biserici din pricina lipsei de dragoste și a subiectivismului. Sanctitatea Sa și Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu au lămurit într-un cuget, că mai întâi noi, Biserica Ortodoxă Română și Biserica Catolică de rit bizantin din România trebuie să ne definim identitatea noastră de credință, de viață și de istorie.

În ajutorul acestei mari misiuni de apropiere între Biserici, la care Dumnezeu ne cheamă, vine importantul document de la mănăstirea Palamand din Liban, întocmit, după multe discuții, de Comisia mixtă de dialog dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-Catolică, din care au făcut parte și reprezentanți ai Bisericii noastre, ai Bisericii Romano-Catolice și ai celei de rit bizantin din România și destinat Bisericilor. Documentul, semnat de toți cei prezenți, susține în mod unanim că uniția nu a fost, nu este și nu poate fi vreodată cale de apropiere între Biserici și creștini, iar dialogul se poartă între două Biserici. De aceea, acest document, căruia noi, ortodocșii, îi dăm mare importanță, reprezintă un pas sigur pe calea înțelegerii dintre cele două Biserici surori: Ortodoxă și Catolică. Prin faptul că el a fost semnat atât de reprezentanții Bisericii Romano-Catolice, cât și de reprezentanții Bisericii Ortodoxe, în rândul semnatarilor aflându-se și delegații oficiali ai Bisericilor din România și din alte țări, acest document va constitui un mare pas înainte. Suntem convinși că aceasta este

lucrarea Duhului Sfânt. Cu credință și cu dragoste, să-i dăm viață. Să-l adevărim și să aducem mărturie în lucrarea noastră bisericească privind unitatea bisericească.

Sunt recunoscător Sanctității Sale Patriarhului Bartolomeu pentru că programul și itinerarul, pe care Sanctitatea Sa l-a numit pelerinaj, nu au fost deloc ușoare. Am coborât cripta de sub vechea biserică de la Râmeț, la izvorul Sfântului Ierarh Ghelasie, ierarhul ortodox român din Transilvania din secolul al XIV-lea. Am intrat în bisericuțele parohiale unde am fost întâmpinați de mulțimi de credincioși. Ne-am bucurat văzând ctitoria slăvitului domnitor Constantin Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus restaurată, cu cetate și paraclis, rezidite din temelie. Aici zecile de mii de credincioși ne-au înconjurat cu cele mai calde cuvinte și manifestări de evlavie și cu lacrimi de bucurie au sorbit predica Sanctității Sale. Am fost, de asemenea, în Oltenia, la reședința episcopală din Râmnicu Vâlcea, la mănăstirea Cozia, ținut unde, de asemenea, pentru prima dată a pășit patriarhul ecumenic. Aici, P. S. Episcop Gherasim a evocat vrednicia Sfântului Ierarh Calinic, care a păstorit Oltenia și a lăsat urme vizibile ale strădaniilor vieții sale. Am mers, așadar, pe urme de sfinți, pe urme de martiri, pe urme de mărturisitori.

Ne-au impresionat și astăzi, în această catedrală, tinerii credincioși, credincioase, monahi, monahii, preoți, fruntași ai celorlalte Biserici și ai vieții noastre sociale. Se simte pretutindeni lucrarea Duhului Sfânt! Este pentru noi, în același timp, și un moment de învățăminte, popas dătător de încredere în slujirea Mântuitorului. Mai presus de griji și tendințe pământești, să nu uităm de suflet, să nu uităm de credința în Dumnezeu! Să nu uităm de misiunea noastră de creștini și fii ai Bisericii Mântuitorului Hristos, de a ajuta omenirea care, asemenea călătorului căzut între tâlhari, are nevoie de Cineva, de un Samarinean care să-i poarte de grijă. Iar acest Cineva, acum ca și atunci, este Mântuitorul Hristos. La El trebuie să apelăm, cu credință și cu multă convingere în puterea Sa dumnezeiască.

Vă mulțumim, I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu pentru primirea pe care ați făcut-o Sanctității Sale și nouă ierarhilor Bisericii strămoșești. Prin vizita aceasta, cinștim ierarhul și credincioșii clujeni cărora le împărtășim binecuvântarea și dragostea noastră.

Să ne sporim, iubii mei, efortul întru păstrarea credinței noastre strămoșești, dar și iubirea față de toți ceilalți frați creștini, pentru că acolo unde este iubire, acolo se găsesc căile pentru a ajunge la Hristos și la unitatea în Hristos!

Vă îmbrățișez pe toți cu multă dragoste și vă rog să transmiteți tuturor fiilor, fiiilor, familiilor dumneavoastră binecuvântarea mea și a ierarhilor prezenți în această catedrală.

Domnul Dumnezeuul părinților noștri să fie cu noi, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin!».

A urmat agapa oferită de Arhiepiscopia Clujului, la care au participat oaspeții, demnitarii locali, ca și reprezentanți ai altor culte din oraș, diferiți oameni de cultură ai Clujului, unde s-au rostit alocuțiuni, iar Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic, după cuvântul său, a oferit tuturor medalia Patriarhiei Ecumenice.

La ora 15,30 cei doi Patriarhi și însoțitorii lor au plecat spre București pe calea aerului.

În aceeași seară, la reședința patriarhală a avut loc o recepție la care au participat reprezentanți ai Președinției, ai Guvernului, ai celor două Camere ale Parlamentului, ai unor partide politice, oameni de cultură, membri ai Corpului diplomatic acreditați la București.

La începutul recepției, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit o scurtă alocuțiune, spunând :

«Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului; binecuvântatu-v-am pe voi, din casa Domnului» (Psalm 117, 26).

Onorați invitați,

Înalt Prea Sfințiți Mitropoliți și Episcopi,

Avem printre noi, în această seară binecuvântată, un oaspete de seamă al Bisericii noastre pe care Vă rog să-mi permiteți să vi-l prezint, deși nu ar mai fi nevoie și anume pe Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului, care vine din vechea cetate a «Sfintei Sofia» pentru a aduce solie de comuniune și unitate poporului român dreptcredincios, izvorâte din comuniunea și iubirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Sanctitatea Sa este însoțit, după cum vedeți, de o delegație importantă a Patriarhiei Ecumenice, formată din ierarhi, arhimandriți și o maică stareță, delegație care se află în țara noastră de aproape o săptămână.

Dar Sanctitatea Sa și distinșii săi însoțitori au călcat pe pământ românesc în același timp și pentru a face un pelerinaj. Dar nu un pelerinaj oarecare, ci un pelerinaj de rugăciune și cunoaștere pe urmele Sfinților Martiri Brâncoveni, care și-au jertfit viața lor pentru neamul românesc, dându-și viața chiar în orașul Constantinopol în care se află Patriarhia Ecumenică. Mergând pe urmele acestor sfinți martiri, canonizați de curând de Sfânta noastră Biserică, oaspeții noștri au fost întâmpinați, pretutindeni pe unde au pășit, cu alese sentimente de prețuire și respect.

Momentul culminant și cel mai emoționant al acestei vizite istorice a fost slujba de sfințire a ctitoriei brâncovenești de la mănăstirea Brâncoveanu din localitatea Sâmbăta de Sus din județul Brașov, unde credincioșii, veniți în număr impresionant, s-au bucurat de acele clipe de comuniune în credință, împărtășindu-se de harul sfintelor slujbe, care au fost săvârșite de Sanctitatea Sa împreună cu ierarhii ce-l însoțesc și împreună cu noi, ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române.

Totodată Sanctitatea Sa și distinșii Săi însoțitori, atât la mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, cât și pe tot itinerariul urmat, la alte biserici și mănăstiri, a intrat în dialog atât cu ierarhii și preoții, cu viețuitorii mănăstirilor, cât și cu credincioșii de la parohii, care i-au întâmpinat și primit cu toată căldura lor sufletească, după spusele Sfântului Apostol Pavel : «... pentru ca toți laolaltă și cu o singură gură să slăvim pe Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos» (Romani 15, 6).

În același timp, Sanctitatea Sa a venit în Biserica noastră ca mesager al comuniunii ortodoxe, pe care fiecare Biserică o moștenește din timpurile apostolice, într-o vreme când suntem asaltați de tot felul de secte și de grupări așa-zise creștine sau de alte nuanțe, străine de spiritualitatea noastră și de neamul nostru sau de frații rătăciți care uită îndemnul din rugăciunea Mântuitorului Hristos : «ca toți să fie una!» (Ioan 17, 21).

Sanctitatea Voastră,

Toate aceste sentimente alese, pe care le-au manifestat credincioșii ortodocși români, arată cât de frumos este sufletul românului și câte bogății nesfârșite are Ortodoxia românească. Peste tot ați văzut și ați cflat, la ele acasă, valorile Ortodoxiei românești, întruchipate în biserici și mănăstiri, în slujitorii lor, în monahism. De-a lungul existenței Bisericii noastre, mănăstirile au fost adevărate oaze de viață duhovnicească și care, în același timp au iradiat, la fel ca și azi, adevărate bogății spirituale în viața credincioșilor ortodocși români, încât pe drept cuvânt, putem spune ca psalmistul : «Fericit este neamul căruia Domnul este Dumnezeul lui, poporul pe care l-a ales de moștenire lui» (Psalm 32, 12).

Dar, onorați oaspeți, Sanctitatea Sa nu ia pentru prima dată cunoștință de vrednicile neamului nostru românesc și ortodox. Este pentru a treia oară aici, ca oaspete al Bisericii Ortodoxe Române, trăind clipe de bucurie și de înviere pe urme Sfînților Martiri Brâncoveni, așa cum le-am trăit cu toții la mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, duminică, 15 august, la sărbătoarea «Adormirii Maicii Domnului».

Clipe de bucurie și de înviere, trăite peste tot, în acest pelerinaj, ca și acum, aici, în această reședință patriarhală, mărturisitoare a trecutului, bogat și plin de momente sfinte, al Bisericii noastre strămoșești.

Avem aici, în reședința patriarhală, pe icoane sfinte, trecutul istoriei noastre, al momentelor celor mai importante din istoria națională și din cea a Bisericii strămoșești, care s-au împletit strâns, mai ales atunci când poporul nostru a trecut prin grele suferințe, venite de la apus sau de la răsărit.

Totodată, avem aici, în această reședință, Sanctitatea Voastră, o împletire armonioasă și vie, a trecutului cu prezentul. Sunt de față, Sanctitatea Voastră, împreună și în același duh al bucuriei ce este pecetea dintotdeauna a credinței străbune, reprezentanți ai celor două Camere parlamentare, ai Președinției și ai Guvernului, ai vieții noastre culturale, ai altor Biserici creștine din țară, ca și numeroși reprezentanți ai mass-media.

Un asemenea moment, încărcat de semnificații duhovnicești, este, așadar, cel de acum, Sanctitatea Voastră și onorați oaspeți. Deși lumea trece prin mari prefaceri, la fel ca și societatea noastră românească azi, în această reședință patriarhală suntem toți adunați în duhul păcii și al evlaviei, în legătura Duhului Sfânt, al bucuriei și al învierii, pe care Sanctitatea Sa le-a întâlnit peste tot pe unde a pășit în aceste zile.

Sanctitatea Voastră,

Toți dintâșii noștri invitați de astăzi au fost dornici să vă cunoască, să participe la acest moment înălțător și să vă asculte cuvântul, așa cum, de fapt, au fost dornici toți cei pe care i-ați cunoscut în aceste zile petrecute în țara noastră. Cu multă bucurie vă pot spune că ne este foarte prețios sprijinul lor în foarte multe probleme cu care se confruntă Biserica noastră în această perioadă atât de dificilă, mai ales din punct de vedere moral și economic. Fiecare dintre cei prezenți aici, Sanctitatea Voastră, ca personalități ale vieții publice, ale culturii sau ale altor domenii ale vieții noastre, a participat la viața Bisericii. De aceea, mă folosesc de acest moment pentru a le împărtăși prețuirea mea și a tuturor membrilor Sfântului Sinod, și a le mulțumi pentru că au acceptat invitația noastră de a participa la această întâlnire de la reședința patriarhală.

În numele tuturor vă salutăm Sanctitatea Voastră, vă îmbrățișăm frățește și vă arătăm prin aceasta sentimentele noastre de prețuire aleasă, în comuniunea ce ne înfrățește pe toți în Biserica Mântuitorului Hristos».

La rândul său, Sanctitatea Sa, Patriarhul *Bartolomeu I*, a rostit următoarea alocuțiune :

«Judecând, cu ajutorul lui Dumnezeu, călătoria sfântă în binecuvântata Dvs. țară și pregătindu-ne să ne întoarcem peste puțin timp la casele noastre, suntem datori să mărturisim că ne simțim deosebit de îmbogățiți de numeroasele și variatele experiențe și emoții pe care ni le-a rezervat, nouă personal, ca și însoțitorilor noștri, îmbelșugata generozitate și frățeasca ospitalitate cu care am fost întâmpinați peste tot.

În toată perioada binecuvântatei noastre șederi în România am avut ocazia să ne rugăm împreună, să liturghisim împreună, toți cei ce sunt cu noi, împreună-episcopi, să vizităm locuri și monumente istorice, să urmărim manifestări culturale și tradiționale, într-un cuvânt, să ne împărtășim de toate formele de viață în condițiile actuale ale binecuvântatului popor român, să admirăm strădanii lui și reușitele lui întru Domnul.

În reușita acestei vizite oficiale și în atingerea scopului ei sfânt, suntem datori să mărturisim cu recunoștință că a contribuit, în cea mai mare măsură, frățeasca iubire a Prea Fericitului Părinte Patriarh, frate, Teoctist și a ierarhilor care-l înconjoară, dar și buna sa dispoziție și sentimentele frumoase ale atâtor reprezentanți ai autorităților locale, ai vieții culturale și ai altor domenii de activitate din întreaga țară.

Iar această recepție de rămas-bun, pe care a avut bunătatea să o organizeze în cinstea noastră Prea Fericitul Frate Patriarh Teoctist, constituie, în plus, un strălucit prilej de comuniune cu Dvs., toți. De aceea, dorim să exprimăm și în această atmosferă oficială mulțumirile noastre pline de recunoștință pentru toate manifestările de cinstire, atenție și dragoste frățească adresate nouă.

Fiți siguri, iubiți frați și surori în Domnul, că vom păstra pentru mult timp amintirea plăcută a acestor binecuvântate zile pe care le-am trăit alături de Dvs. și că nu vom înceta să ne rugăm pentru sănătatea și pentru buna-sporire în toate a nobilului popor român și a aleșilor săi demnitari.

În mod deosebit dorim, Prea Fericite Frate, ca Domnul să împlinească toate dorințele și grijile voastre părintești, cele ce le nutriți față de fiii și frații duhovnicești ai Prea Fericirii Voastre din întreaga binecuvântată țară a românilor, îndreptățind astfel ostenele duhovnicești pe care le depuneți de decenii întregi spre slava lui Dumnezeu și a poporului Său binecredincios, Amin !».

Miercuri, 18 august 1993. La ora 10,30 în sala sinodală a palatului patriarhal a început ședința solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

doxe Române. Au participat toți membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, precum și ierarhii din delegația Patriarhiei Ecumenice.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a dăruit Sanctității Sale Bartolomeu I, o icoană cu «Sfinții Martiri Brâncoveni», pictată de Elena și Nicolae Horju, adresându-i un scurt cuvânt.

Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului, în deschiderea acestei ședințe solemne a rostit următoarea cuvântare :

«Vă mulțumim călduros pentru posibilitatea acestei comuniuni sinodale frățești. Instituția Patriarhatului în Biserica Ortodoxă este în mod organic legată de instituția sinodală.

Patriarhul lucrează sinodal și se exprimă sinodal. Biserica, prin natura ei, este sinodală. Subestimarea sinodului și transformarea acestuia în organ de simplă adeziune, hotărârile luate prealabil de primul, având în afara sinodului putere de sine și autoritate nemărginită, constituie o anomalie eclesiologică, responsabilă în primul rând de separarea tragică a limbii creștine care se continuă până astăzi.

Biserica Ortodoxă, urmând exemplul apostolilor adunați ca egali la Sinodul apostolic de la Ierusalim pentru rezolvarea problemelor ivite atunci, după aceea întreaga tradiție patristică sinodală, a contribuit la depășirea tendințelor egoiste, egocentriste și monarhice, iar în comuniune și unitatea membrilor sinodului creează premise favorabile, de împreună-lucrare, activității și lucrării Prea Sfântului Duh.

Păstrarea, numai de către Biserica Ortodoxă, a tezaurului de credință al Bisericii nedespărțite se datorează tocmai acestei structuri sinodale, exprimată prin excelență în sinoade, dar și prin alte forme de manifestare a vieții bisericești, în întrunirile de cult și în organizarea patriarhiilor, a mitropoliilor, a episcopiilor și chiar a parohiilor.

În întâlnirea sinodală de astăzi, la care ne-a chemat harul Prea Sfântului Duh, îngăduiți-ne, ca întâistător al celei dintâi dintre Bisericile Ortodoxe, exercitând lucrarea diaconală de coordonare și comunicare a Bisericilor Ortodoxe locale, să vă împărtășesc câteva dintre problemele și gândurile pe care le presupune responsabilitatea ce o purtăm pentru mântuirea și bunăstarea credincioșilor încredințați nouă, pentru care vom și da socoteală, de fiecare în parte, în fața Dreptului Judecător. Pronia lui Dumnezeu, care, în chip pedagogic și din dragoste, a îngăduit Bisericii Ortodoxe crucea și prigonirile pentru a nu se lăsa atrasă, sau pentru a nu se confunda cu lumea, a rânduit, în chip minunat, ca în zorii celui de-al treilea mileniu să revină în acestea pacea și liniștea necesară întăririi propovăduirii evanghelice în lumea ortodoxă.

Este comună și în afara oricărei îndoieli constatarea că timpul rânduit de Dumnezeu fiecăruia dintre noi se constituie într-un timp cu totul aparte pentru Biserica Ortodoxă.

Vremea Bisericii Ortodoxe a sosit, și o trăim deja, consumând-o nu întotdeauna cu folos, frământați de schisme, de patimi și răutate. Dumnezeu ne-a pregătit toate condițiile favorabile nouă și ne cheamă, ca profeți și întâistătători, să ne arătăm disponibilitatea pentru timpurile și împrejurările actuale.

Cel de-al doilea mileniu creștin a purtat pecetea dominației civilizației occidentale, aflat în impasuri duhovnicești de netrecut, conducând pe om îndeosebi spre cele materiale și trupești.

Civilizația ortodoxă, spiritualitatea și viața Bisericii noastre ortodoxe constituie astăzi o speranță puternică și adevărată pentru oamenii ce caută o motivație spirituală vieții lor.

Ochii multor oameni sunt întorși spre Biserică, ca spre însuși Hristos, repetând spusele Apostolilor: «Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții veșnice» (Ioan 6, 68).

Slujitori ai tainelor și ai cuvintelor vieții și ale nestrăicării, administratori ai nădejzii și ai așteptărilor lumii, păstorii Bisericii Ortodoxe suntem, cu toții, datori să ne arătăm vrednici de timpurile noastre pentru a conduce lumea la limanuri mântuitoare.

Cunoașteți problemele Bisericii Ortodoxe și la nivel panortodox și la nivel local. Dușmanii Bisericii se grăbesc să exploateze greșelile și slăbiciunile noastre, pentru a le face cunoscute la dimensiuni exagerate prin intermediul diferitelor mijloace de comunicare în masă și pentru a scandaliza turma credincioșilor. Biserica, desigur, nu va fi biruită în veci că «nici porțile iadului nu o vor birui pe ea» (Matei 16, 18).

Mărturisindu-vă toate acestea cu multă dragoste și în duhul smereniei și al autocriticii din toată inima, doresc să menționez că zilele acestea, am luat putere și optimism din emoționantele manifestări de evlavie și devotament față de Biserica alesului popor român, care este vrednic de orice osteneală și orice jertfă.

Îmbrățișând frățeste pe Prea Fericirea Voastră, iubit frate în Hristos, și pe frații prezenți aici, vă dorim toate cele bune din partea Atorțitorului Dumnezeu de la care vine toată darea cea bună și tot darul desăvârșit».

În continuare, Sanctitatea Sa a spus :

«Prea Fericite și înalți ierarhi,

Folosindu-ne de prilejul acestei întruniri oficiale a ierarhilor în sala sinodală pentru a exprima personal, pentru fiecare, dintre Dvs. în

parte, în numele și al cinstiților însoțitori în această călătorie, cele mai călduroase mulțumiri ale noastre și recunoștința noastră pentru multele și sincerele manifestări de dragoste ale Dvs. către noi, toți.

În mod special, mulțumim Înalt Prea Sfințiților și Prea Sfințiților ierarhi ale căror eparhii am avut cinstea să le vizităm.

Mulțumim în mod special și felicităm pe I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului pentru minunata și monumentală lucrare pe care a săvârșit-o, în numai câțiva ani, prin reconstruirea, din nimic, a sfintei mănăstiri Sâmbăta de Sus, având curajul, în timpurile grele ale diciturii, fără a avea permisiunea să termine aceasta.

Cu prestigiul de care se bucură pe plan panortodox și pancreștin a reușit să adune sumele necesare construirii și desăvârșirii acestei lucrări. Și ne-a făcut și pe noi părtași ai bucuriei sale personale, ai obștei credincioșilor întregii regiuni, prin ocazia pe care ne-a oferit-o prin generoasa sa invitație să sfințim, împreună, cu Înalt Prea Sfinția Sa și cu Prea Fericitul Părinte Patriarh noua biserică a mănăstirii, încredințat protecției noului sfânt al Bisericii Ortodoxe Române, Constantin Brâncoveanu și a fiilor săi.

Vă rog pe toți, Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți frați, să transmiteți eparhiilor și credincioșilor Dvs. binecuvântarea noastră personală și urările Bisericii lui Hristos din Constantinopol, cu asigurarea că Patriarhia din Constantinopol se află alături de Biserica Dvs. întotdeauna, dar în mod deosebit în această perioadă de tranziție.

Binecuvântare adresăm prin Dvs., de asemenea, monahilor și monahiilor din eparhiile Dvs., profesorilor, studenților și elevilor din facultățile și seminariile Dvs., cărora le urăm și dorim un an bun și rodnic, un an care va începe în curând.

Este de prisos să mai spunem că în ceea ce privește problema uniției și a tuturor problemelor legate de aceasta, ca și în privința problemelor pe care le creează unii așa-ziși frați ai noștri, care atentează la credința noastră ortodoxă, Patriarhia Ecumenică este alături de Biserica Ortodoxă Română.

Ne exprimăm și noi recunoștința pentru rezultatele pozitive în ultimele faze ale dialogului dintre ortodocși și catolici și avem în vedere textul care a fost elaborat la Balmand în Liban, cu contribuția valoroasă a fratelui mitropolit din Ardeal, text în care se repetă poziția foarte favorabilă Ortodoxiei, afirmată pentru prima dată și la Freising în Germania, care condamnă uniatismul.

Astăzi de dimineață, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist ne-a propus să dăm o declarație comună în legătură cu războiul care conti-

nuă, din nefericire, în Bosnia-Herțegovina. Deși Bisericele nu se amestecă în politică, deoarece pățimim împreună cu oamenii greu-încercați de acolo, indiferent de ce religie sau de ce neam sunt ei și deoarece din partea Bisericii am lansat adeseori apeluri către responsabili respectivi de încetare a focului, am acceptat cu multă plăcere propunerea Prea Fericitului frate și textul elaborat va fi citit public, text în care cele două Biserici ne exprimăm simpatia noastră, compasiunea noastră, pentru victimele războiului, suferința noastră că în ciuda trecerii atâtor luni, drama continuă. De aceea, prin acest text ne adresăm tuturor celor care pot contribui, într-un fel anume, la încetarea focului și rugăm s-o realizeze cât mai repede posibil. Așa încât, așa cum am spus în repetate rânduri, în Serbia să înceteze a mai fi copii orfani, văduve, orașe distruse și să înceteze a se mai vărsa sânge omenesc nevinovat, deoarece viața este un dar dumnezeiesc și nimeni nu are dreptul s-o ridice cuiva în mod violent.

Prea Fericirea Voastră,

Cu aceste puține gânduri încheiem cuvântul nostru, adresându-Vă călduroase mulțumiri, Dvs. personal și rugându-ne Capului Bisericii noastre, Domnului nostru Iisus Hristos, să dăruiască toată binecuvântarea credincioșilor ei, sănătate și lungime de zile, Dvs. personal și cinstiților colaboratori ai Dvs. Fie ca Mântuitorul Hristos să dăruiască pacea Sa lumii întregi, să ne învrednicească, pe cei care prin harul Său suntem conducătorii lor religioși, să contribuim la întărirea și instaurarea păcii în întreaga lume și nu numai în spațiul nostru ortodox. Mulțumim !».

În continuare a luat cuvântul Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, care a spus :

«Îmi revine acum, înainte de a asculta textul Apelului, bucuria de a exprima mulțumirea și recunoștința membrilor Sfântului Sinod pentru vizita Sanctității Sale și pentru această cuvântare bogată pe care a prezentat-o în fața noastră.

Sanctitatea Voastră, ne-ați pus la inimă o seamă de probleme generale ale Ortodoxiei, unele fiindu-ne cunoscute din propria noastră istorie, foarte zbuciumată de-a lungul trecutului nostru bisericesc. Multora din realizările la care v-ați referit le-am dat viață cu ajutorul Sfântului Duh, așa cum ați subliniat și Sanctitatea Voastră. Sunt îndatoriri pastorale pe care Biserica Ortodoxă Română le-a dus pe umeri împreună cu slujitorii și credincioșii ei, îndeosebi îndată după revărsarea libertății pe pământul românesc, în 1989. Le vom da continuu viață prin

viața ierarhilor, a preoților, a profesorilor, a mănăstirilor noastre, a viețuitorilor și viețuitoarelor lor și a bunilor credincioși.

O dimensiune, pe care ați constatat-o și Sanctitatea Voastră, este aceea a pastorației noastre contemporane și aceea ce concretizează în mod direct unitatea în Ortodoxie, adică păstrarea și aplicarea principiului sobornicității ca viu-lucrătoare în Biserica noastră. Cum ați remarcat și cu acest prilej, am acordat o înaltă apreciere vizitei Sanctității Voastre în fruntea delegației ierarhilor care v-au însoțit și prin prezența în aceeași sală sinodală a tuturor membrilor Sfântului Sinod.

În al doilea rând, unul din aspectele deosebit de importante ale structurii noastre bisericesti, specifice Ortodoxiei, dar cu o pondere deosebită, practică și misionară, este cea pe care ați admirat-o, și i-ați subliniat dimensiunile de-a lungul itinerariului: viața monahală, rolul mănăstirilor în menținerea unității, a sobornicității și a legăturilor cu credincioșii și cu lumea, atât înăuntrul Bisericii cât și pe plan panortodox.

Încă de la începutul vieții creștine, monahii din ținuturile noastre au fost purtătorii ecumenismului, rol valabil și foarte actual și în zilele noastre. Ei au stabilit legături, au întreținut corespondență cu mănăstirile celebre din Orient, cu patriarhia Constantinopolului — între care amintim pe Sfântul Ioan Gură de Aur, care a hirotonit diacon pe învățatul monah străromân Sf. Ioan Casian. Acești monahi de la noi, din rândul cărora face parte și Sf. Dionisie cel Mic, au apărut și au făcut cunoscute valorile creștinismului răsăritean până în Apus. Spre pildă, Sf. Casian este acela care a dus rânduielile monahale răsăritene la Roma și în Franța, întemeind aici mănăstirea «Sf. Victor» din Marsilia. Ca purtători ai chipului ingeresc, ei trăiesc pe pământ cu viață asemenea ingerilor. Ca pretutindeni în răsărit, și la noi, ei au înfruntat primejdiile și întru apărarea Ortodoxiei. Acești smeriți viețuitori din pustiiile noastre, «au ales mai bine să pătimească cu poporul lui Dumnezeu» (Evrei 11, 25), cum s-a întâmplat în Transilvania în timpul secolelor de stăpânire habsburgică.

Ceea ce ați văzut în această parte a țării — unde, pentru prima dată a pășit un patriarh ecumenic, și ați sfințit mănăstirea Brâncoveanu — este strădania ierarhilor, este jertfa credincioșilor și nu mai puțin a monahilor. Apărând Ortodoxia, ei au luptat împotriva celor care au vrut s-o desființeze și s-o piardă și foarte mulți au fost întemnițați, în acele timpuri în care 150 de mănăstiri au fost dărâmate. De aceea, vă punem și noi la inimă, și cu acest prilej, ca în Sfântul Munte Athos, unde a înflorit viața filocalică, să se deschidă mai larg porțile

pentru monahii români. Ajutoarele domnitorilor români remarcate în multe rânduri, în cursul acestei vizite, de către Sanctitatea Voastră, ne dau cutezanța să Vă rugăm a da binecuvântare ca monahii din mănăstirile noastre să meargă să-și desăvârșească viața duhovnicească în Athos. Mulți monahi doresc, ca pe o potolire a setei sufletului lor, să ajungă la Sfântul Munte, așa cum a fost tradiția de-a lungul secolelor.

Nădăjduim că Sanctitatea Voastră, cu imaginea proaspătă a Bisericii noastre, ale cărei activități le-ați remarcat de multe ori, cea harică, liturgică, cea de sobornicitate, de slujire a semenilor în școală, în spitale, în penitenciare, prezența și spiritualitatea monastică, lucrarea de sporire în toate eparhiile a mănăstirilor, veți ajuta ca acești tineri-ostasi ai lui Hristos să intre în Muntele Athos și să aducă de acolo, pe pământul nostru, așa cum de-a lungul secolelor au făcut-o, sfințenia și dorul de desăvârșire duhovnicească.

Vă mulțumesc pentru cuvintele rostite și Vă rog să îngăduiți a se da citire Apelului nostru pentru pace în Bosnia și Herțegovina.

A urmat imediat, citirea Apelului celor doi patriarhi, în legătură cu situația din Bosnia-Herțegovina.

A P E L

PENTRU PACE ÎN BOSNIA-HERȚEGOVINA

Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului și Prea Fericirea Sa Teoctist, Patriarhul României, dimpreună cu ierarhi ai Patriarhiei Ecumenice și membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întruniți la București în data de 18 august 1993 exprimă îngrijorarea lor privind războiul din Bosnia-Herțegovina și fără să intre într-o dezbatere de ordin politic face apel sfânt, prin cuvânt și rugăciune, pentru încetarea tragediei războiului care aduce zi de zi vărsare de sânge omenesc și mari pagube materiale.

Dumnezeul vieții și Judecătorul popoarelor, care a poruncit «să nu ucizi» și a fericit pe făcătorii de pace, cheamă pe toți cei implicați în război să înceteze distrugerea darului sfânt al vieții și să caute pacea și

înțelegerea. Bisericile, parohiile, mănăstirile și toți cei credincioși sunt chemați să înalțe rugăciuni pentru încetarea urii și violenței și pentru triumful păcii și al înțelegerii între popoare.

† **BARTOLOMEU I**

PATRIARHUL ECUMENIC AL
CONSTANTINOPOLULUI

† **TEOCTIST**

PATRIARHUL BISERICII
ORTODOXE ROMÂNE

În continuare, au luat cuvântul mai mulți membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române :

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a rostit următorul cuvânt :

«Mulțumim Sanctității Voastre pentru că, în cadrul vizitei făcute Patriarhiei Române, ați binevoit să veniți și la mănăstirea lui Constantin Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, și să participați și la sfințirea ei, fiind astfel, după înaintașul Sanctității Voastre, Teolipt, care în 1517 sfințește ctitoria lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeș, cel de-al doilea patriarh ecumenic care târnosește o ctitorie voievodală românească.

Iată că am avut bucuria ca în timpul zidirii mănăstirii, domnitorul — care, în conștiința poporului, era de mult canonizat — să fie canonizat și apoi neașteptata bucurie ca Sanctitatea Voastră să acceptați să sfințiți biserica noastră închinată Sfinților Martiri Brâncoveni și întreaga zidire nouă a mănăstirii, împreună cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist, așa cum și patriarhul Teolipt a făcut-o la Curtea de Argeș împreună cu mitropolitul Macarie al vremii.

Cred că suntem prea aproape de prezentul acestui eveniment și ne trebuie perspectivă de viitor ca să putem evalua la adevăratele dimensiuni acest eveniment care, fără îndoială, va rămâne înscris, așa cum a rămas Curtea de Argeș, în istoria Bisericii Ortodoxe Române.

Aș vrea să Vă rog să-mi îngăduiți să spun tuturor celor prezenți aici că în vizita pe care v-am făcut-o la Constantinopol, nu numai că ați acceptat cu multă bunăvoință să veniți la sfințirea acestei mănăstiri brâncovenesti, ci ne-ați dat un foarte important dar pentru care ați și devenit mare ctitor. V-am și înscris pe o placă de marmură la intrarea în mănăstire, și aș vrea ca în fața tuturor să Vă mulțumesc și pentru acest dar. Prezența Sanctității Voastre în Transilvania, cu bun gând și cu îndoită chibzuință organizată de Prea Fericitul Teoctist, are semnificații multiple : ați venit de la tronul ecumenic să aduceți cinstire eroilor Ortodoxiei și eroilor Patriei pentru că acesta a fost Brâncoveanu, de fapt, un erou al Ortodoxiei. De aceea a și fost canonizat, și apoi, prin locurile prin care ați trecut prin Transilvania, ați mers în acest pelerinaj, pe urmele multor altor martiri pentru apărarea Ortodoxiei : Ilie Iorest, Sava Brancovici, Sfântul Visarion, Sfântul Sofronie, Nicolae Oprea din Săliștea Sibiului și mulți alții, și cred că vizita Sanctității Voastre a vrut să marcheze prețuirea, respectul față de acești martiri,

nu numai pentru apărarea Ortodoxiei românești, ci pentru apărarea întregii Ortodoxii. Ați venit apoi să luați cunoștință de viața ortodoxă din Transilvania și cred că prin toate locurile prin care ați trecut, ea a fost convingătoare pentru Sanctitatea Voastră și pentru însoțitorii Sanctității Voastre. Transilvania este pământ românesc și ortodox. Ați venit să binecuvântați această Ortodoxie, s-o încurajați și să le spuneți celorlalți că, deși vrem să păstrăm o bună conviețuire și că suntem deschiși dialogului, acest dialog presupune niște legi și astfel de legi au fost cuprinse și în documentul de la Balamand la care v-ați referit de atâtea ori și pe care noi îl considerăm cu adevărat un document de bază pentru continuarea dialogului, în special dintre Ortodoxie și Catholicism. Vă asigurăm că vizita Sanctității Voastre va rămâne pentru totdeauna neuitată și că pretutindeni, și la Sibiu și la Sâmbăta și la Alba Iulia și la Râmeț și la Cluj, ați lăsat urme de neuitat și cred că v-ați dat seama cu câtă iubire v-a întâmpinat poporul nostru credincios și cred că, de asemenea, V-ați dat seama cu câtă iubire înconjoară poporul nostru credincios conducerea sa spirituală, pe ierarhi și pe preoți, lucru pe care, să știți, l-a făcut întotdeauna. Aș vrea doar să-mi mai permiteți două cuvinte, și anume să spun că am trecut prin aproape cincizeci de ani de persecuții și de ateism de stat deschis. Biserica a făcut împreună cu credincioșii eforturi extraordinare de a se strecura și a face totul ca să păstreze credința în popor, obiceiurile, datinile tradiționale. Două lucruri merită menționate: chiar dacă a fost ateism, Biserica, prin ierarhii și preoții ei, a predicat existența lui Dumnezeu, providența lui Dumnezeu, frica de Dumnezeu și legea morală. Și dacă chiar în vremea ateismului s-a păstrat o anumită normă morală în viața credincioșilor, e pentru că aceasta a fost predicată de preoți și de Biserică.

Al doilea lucru, pe care sunt convins că l-ați observat, este că în menținerea credinței strămoșești a jucat un rol deosebit familia creștină românească. Părinții, mamele, bunicile au predat copiilor, așa încât după revoluție n-am prea avut copii de botezat pentru că erau toți botezați; foarte puțini, în unele case de copii administrate strict de guvern. Nu vreau să monopolizez vorbirea, de aceea voi încheia rugându-Vă să păstrați o bună amintire despre vizita aceasta în România și Transilvania, noi asigurându-Vă că vom păstra, noi și generațiile care vor urma, amintirea vizitei Sanctității Voastre. Mulțumesc!».

Au urmat la cuvânt Prea Sfințitul *Andrei al Alba-Iuliei* și P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului care și-au exprimat bucuria pentru faptul că eparhiile pe care le conduc au fost incluse în itinerarul vizitei înalților oaspeți și au făcut aprecieri privind semnificația și consecințele vizitelor pentru credincioșii, monahii și slujitorii acestor eparhii.

Exprimându-și părerea de rău că nu a fost posibilă și vizitarea Eparhiei Maramureșului și Sătmarului, P.S. Episcop Justinian a făcut referire la înfloritoarea și autentică viață ortodoxă din această parte de țară încă din cele mai vechi timpuri și a menționat legăturile credincioșilor de aici cu Patriarhia Ecumenică prin care au statornicit sub

autoritatea patriarhului de Constantinopol vestita mănăstire «Sfinții Arhangheli» din Perii Maramureșului.

A luat apoi cuvântul I.P.S. *Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei*, care, referindu-se la semnificațiile vizitei înalților oaspeți a spus :

«Patru idei noi au reieșit de-a lungul acestei vizite. Spun acest lucru pentru ca să aducem la cunoștința membrilor Sfântului Sinod, care n-au putut fi prezenți peste tot, aceste idei mari care sunt legate de specificul și ființa Bisericii Ortodoxe universale.

În primul rând ați afirmat, pe drept cuvânt, că Ortodoxia are un centru de unitate și deci nu este un conglomerat de Biserici neorganizate. Ea are un centru de unitate în înțelesul de centru de coordonare, dar nu un centru de putere, așa cum are Biserica Romei vechi, unde unitatea se realizează prin subordonarea tuturor față de o singură persoană, adică o monarhie teocratică.

Deci, reținem că și Ortodoxia are un primat, dar nu un centru de putere care subordonează Bisericile surori.

A doua mare idee care s-a degajat din cuvântările Sanctității Voastre a fost faptul că unitatea Ortodoxiei este «frățietate în libertate», ceea ce numim noi autocefalie și împreună răspundere.

A treia idee mare a fost faptul că Ortodoxia a contribuit la înfrățirea popoarelor pe care le-a slujit și le slujește prin intrajutorare, simpatie, prietenie, solidaritate, potrivit împrejurărilor istoriei.

A patra mare idee este faptul că Patriarhia Ecumenică este totodată Biserică mamă și Biserică soră. Biserică mamă, pentru că Mitropoliile Moldovei și Ungro-Vlahiei au fost parte constitutivă din Patriarhia de Constantinopol, iar mitropolitul Țării Românești era numit de patriarhul ecumenic. La fel ca și exarhul pentru Transilvania, ceea ce însemna și hirotonirea episcopului de acolo.

Ca Biserică soră, Biserica Ortodoxă Română își manifestă grațitudinea de fostă Biserică-fiică, prin faptul că recunoaște moștenirea bizantină spirituală în viața noastră.

De aceea mi-aș permite să subliniez câteva puncte care, personal, m-au impresionat cel mai mult, și am văzut și pe fețele înalt Prea Sfințiilor ierarhi care vă însoțesc, că aceste momente au produs o mare bucurie.

În primul rând, am constatat în această vizită veșnica tinerețe a Bizanțului spiritual. Ceea ce deosebește în modul cel mai radical Roma Nouă de Roma Veche. Este vorba că, în Bizanț, statul s-a transfigurat în Biserică prin moștenirea spirituală dată popoarelor ortodoxe, iar acum și lumii întregi, căci peste tot icoanele bizantine, munca bizantină, eclesiologia bizantină, exercită atracție în Biserica Ecumenică a Bisericii Vechi, în timp ce Roma s-a desfigurat coborând la nivelul de stat politic.

De asemenea, Bizanțul veșnic tânăr, la noi îl auzim în fiecare mănăstire, în fiecare parohie și nu credem că există vreun nume de oraș în lume, care să fie pomenit mai des la Sfânta Liturghie decât numele de Constantinopol, datorită faptului că predecesorul Sanctității Voas-

tre, Sfântul Ioan Gură de Aur, și-a legat numele de Sfânta Liturghie și la fiecare apolis spunem: «Pentru rugăciunile Sfântului Ioan Gură de Aur, Patriarhul Constantinopolului...».

Deci, se prelungeste, prin Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, Bizanțul într-o formă veșnic tânără în toată lumea.

Aș mai aminti faptul că peste 90% din tot cultul Bisericii Ortodoxe Române, fiică și soră în același timp cu Patriarhia Ecumenică, este tradus din limba greacă.

Cele mai frumoase momente, cel puțin pentru noi, din această întâlnire au fost acelea când împreună, ierarhii români și ierarhii Patriarhiei Ecumenice, au cântat cântările liturgice, troparele în limba greacă, limba credinței comune.

Ca o subliniere a acelor momente de mare bucurie, aș propune, cu permisiunea Sanctității Voastre, ca la sfârșitul acestei întâlniri să cântăm împreună «Tin, timioteran», așa cum știm fiecare în limbajul credinței comune, ca într-o familie binecuvântată și sfântă.

Vă mulțumim pentru că ne-ați împospătat din nou conștiința Ortodoxiei universale».

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a făcut o evaluare a acestei vizite istorice, spunând:

«Intrucât timpul rezervat acestei ședințe se scurge foarte repede, ca de altfel, orice clipă din viața noastră, dar mai ales timpul pe care îl numim sacru, aș vrea, în încheierea luărilor de cuvânt, să remarc cu mulțumire, împreună cu membrii Sfântului Sinod, nu numai receptivitatea ierarhilor, a clerului și a credincioșilor de pretutindeni față de pelerinajul nostru apostolic, făcut în țară împreună cu Sanctitatea Sa, ci să și remarc aspectele deosebit de valoroase, apărute spontan în acest schimb de idei, mai ales că noi n-am avut o agendă specială pregătită mai dinainte. Dar, atât în decursul călătoriei, cât și cu prilejul slujbelor, al cuvântărilor și al discuțiilor de la om la om, pe care Sanctitatea Sa le-a avut mereu pe drumul acesta, s-a confirmat faptul că legăturile dintre cele două Biserici, așa cum le-am susținut și noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu s-au limitat numai la o întâlnire protocolară, ci, au avut un caracter mult mai profund, realizându-se un adevărat dialog cu credincioșii, cu monahii, cu tinerii și cu clerul. Am întâmpinat și cazuri când bolnavi, aduși în cărucioare, au primit binecuvântare și li s-a împărtășit tărie și nădejde pentru ușurarea durerii și suferinței lor.

Sanctitatea Sa a avut apoi, convorbiri foarte interesante cu personalități politice, cu oameni de cultură, de artă etc., aflându-i apropiati de Biserică și apreciind aportul Ortodoxiei în istoria noastră națională. Spiritul de responsabilitate, de sinodalitate și de coresponsabilitate l-a apreciat în mod deosebit Sanctitatea Sa, care a rămas impresionat, la

Mănăstirea Brâncoveanu, când l-a întâlnit pe arhimandritul nevăzător Teofil, o trâmbiță a Sfântului Duh, cu darul vorbirii și al cunoștințelor din scrierile Sfinților Părinți. L-a impresionat mult acest monah, cu influență binefăcătoare asupra multor credincioși, intelectuali și, mai cu seamă asupra tinerilor, care îl invită periodic la Universitate să le vorbească. De fiecare dată, aceștia își exprimă recunoștința și bucuria pentru aceste întâlniri duhovnicești.

Pe tot întinsul itinerariului vizitei Sanctității Sale — la catedrale, mănăstiri și parohii —, am trăit bucuria sfântă a întâlnirii în Duhul lui Hristos, a unei comunicări cu cei ce ne așteptau și ne întâmpinau, dar și a comuniunii duhovnicești ca fii ai Ortodoxiei. Prezența la recepția de seară a reprezentanților guvernamentali, a clerului, a reprezentanților culturii și a liderilor politici a avut darul, între altele, să-i apropie, să se privească față către față și să rețină rolul Bisericii și valoarea credinței și a nădejzii creștine, că numai Dumnezeu va ajuta ca din tumultul opiniilor să apară «apa cea vie», ca odinioară în Vechiul Testament, și din piatra confuziilor din vremea noastră, a amorțirii morale, în care se găsește nu numai societatea noastră, ci și omenirea de pretutindeni. Asumându-ne responsabilitatea, am socotit să îndreptăm, cu prilejul acestei ședințe, Apelul Bisericilor noastre pentru încetarea ostilităților în Bosnia și Herțegovina și în alte părți ale lumii. Nădăjduim că acest Apel va constitui în sufletul zbuciumat al milioaneilor de oameni un strop de încredere și mângâiere, care valorează mult.

Sanctitatea Voastră, legătura Bisericii Ortodoxe Române cu Scaunul ecumenic a adus roade îmbelșugate de la 1359 în Muntenia și 1401 în Moldova, slujitorii și fiii Bisericii române participând la promovarea valorilor veșnice în istoria noastră națională și în lume. Credincioasă comuniunii cu Ortodoxia ecumenică, organizarea și dezvoltarea vieții noastre bisericești s-a bazat pe principiul sinodalității, expresie a sfințeniei Bisericii în alcătuirea din cler și credincioși. Între alte sinoade, cel de la Iași, din 1642, a aprobat Mărturisirea de credință redactată de mitropolitul Kievului, Petru Movilă, fiu de domnitor român, de valoare până astăzi în toată Biserica.

Așadar, faptul că Bisericii Ortodoxe Române i s-au recunoscut mitropoliții de către Patriarhia Ecumenică, în Țara Românească a fost transferat, de la Vicina, Iachint, la 1359, cu reședința la mănăstirea Curtea de Argeș, iar pentru Moldova, în 1401, a fost recunoscut mitropolitul Iosif Mușat, la cererea domnitorului Alexandru cel Bun, acest obicei s-a păstrat cu sfințenie totdeauna. În această parte a Europei, țara noastră a fost o arie ortodoxă de limbă română, de simțire românească,

de unitate și cultură românească. Deși unele din provinciile țării s-au aflat secole de-a rândul sub stăpâniri străine, locuitorii lor, românii, nu le-au socotit părți pierdute de tulpina și credința neamului. Această conștiință a legăturii de neam, de teritoriu, de limbă și datini cu Biserica mamă a determinat pe frații noștri din Republica Moldova, din Basarabia — cum se numea această provincie românească până la ocuparea ei de Uniunea Sovietică —, să se organizeze și să reactiveze canonic Mitropolia Basarabiei, care face parte din Biserica noastră.

Mitropolia Basarabiei a fost desființată ca și alte eparhii, după invadarea și ocuparea acestei provincii românești de către armata sovietică, fără să se fi cerut consimțământul Bisericii Ortodoxe Române. După independența Republicii Moldova, clerul și credincioșii ortodocși români au solicitat, cu respectarea prevederilor statutare, Sfântului nostru Sinod, reactivarea acestei Mitropolii, pentru care am scris Patriarhiei Moscovei și conducătorilor Republicii Moldova. Considerăm că este o împlinire sfântă pentru neamul nostru. Sfântul Sinod a ieșit în întâmpinarea fraților noștri de limbă, de neam și de cultură română. Aprobându-le cererea, s-au respectat și prevederile canonice ca ierarhii să fie aleși dintre fiii aceluiași neam, spre a proslăvi Numele lui Dumnezeu în limba lor.

Ați intrat, așadar, Sanctitatea Voastră, în chivotele dragostei și inimii noastre și a clerului și credincioșilor noștri. Suntem încredințați că atmosfera duhovnicească în care au loc întâlnirile noastre sau ale reprezentanților Bisericilor noastre, fie aici, fie la conferințele creștine internaționale, fie chiar la conferințele cu reprezentanții altor religii din lume, împreună purtăm mesajul dragostei, mesajul de deschidere spre dialog. Nădăjduim să avem dialog și cu Patriarhia Moscovei, pentru corecta înțelegere a reactivării Mitropoliei Basarabiei. Vom depune eforturi ca raporturile dintre Bisericile noastre să nu se degradeze. Jertfele celor două Biserici martire, sub comunism, nu trebuie să fie zădărnice; Biserica Rusă și Biserica Românică vor găsi căile de înțelegere în duhul adevărului evanghelic, canonic, istoric. Sperăm, cu ajutorul Sfântului Duh, să păstrăm unitatea Ortodoxiei și să facem front comun invaziei sectelor și să facem față atâtor confruntări prin care trece omenirea.

Vă mulțumim pentru răbdarea de a ne fi ascultat și de a cunoaște preocupările noastre. Vă felicităm pentru adoptarea documentului «Balamand», foarte important în potolirea violențelor din partea fraților catolici de rit bizantin, referitoare la pretenția lor de «restituirea bisericilor. Dumnezeu v-a călăuzit pașii prin ținuturi cu credincioși

ani, care pentru prima dată au văzut un patriarh ecumenic ; v-am susținut la un itinerar spiritual remarcabil, de evlavie monahală și creștină, de gândire teologică, de dezlegare a unor probleme inerente Bisericii Ortodoxe, care a străbătut, cu jertfe, timp de patruzeci și cinci de ani întunericul comunismului militant. Ierarhii noștri depun eforturi pastorale în eparhiile lor ca Sfânta Ortodoxie să fie în stare să răspunde setei credincioșilor și clerului intru slujirea Bisericii Ortodoxe Române. Vom ruga întotdeauna pe Dumnezeu să vă dăruiască putere și înțelepciune, cu care să continuați mai departe șirul străluciților înaintași în tronul ecumenic al Sfintei Patriarhii Ecumenice a Constantinopolei».

Seria luărilor de cuvânt s-a încheiat cu intervenția Sanctității Sale, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului, care a spus :

«Numai două cuvinte ca să încheiem această întâlnire festivă a Sinodului. Mulțumim călduros tuturor ierarhilor care au vorbit, în frunte cu Prea Fericirea Voastră, în cea mai mare parte ierarhii care au vorbit au fost cei ale căror eparhii le-am vizitat zilele acestea și care au considerat că este bine să-și exprime mulțumirile pentru această vizită. Dar, vedeți, este și obligația noastră să exprimăm mulțumiri călduroase pentru tot ceea ce au făcut pentru noi.

Dacă am reușit prin prezența noastră, prin cuvântul nostru să ajutăm la greaua lucrare pe care o împliniți în eparhiile dumneavoastră, aceasta a fost și o datorie frățescă, ca și o sursă de bucurie și satisfacție pentru că am săvârșit-o.

Mulțumim în mod deosebit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, Daniel, pentru evaluarea frățescă și teologică a vizitei noastre în România, și-l asigurăm că tot ceea ce am spus, în diferite cuvântări aici, exprimă conștiința profundă a Patriarhiei Ecumenice în ceea ce privește poziția ei în cadrul Ortodoxiei universale.

Vă asigurăm pe dumneavoastră, pe toți, în mod oficial, în această clipă, că vom continua, de la sediul nostru, să fim slujitori ai unității Ortodoxiei și nimic mai mult.

Și în ceea ce privește Sfântul Munte pe care-l cunoaștem a fi la inima tuturor popoarelor ortodoxe, în general, ca și a poporului român, vom face tot ceea ce se cuvine pentru a veni în întâmpinarea și satisfacerea tuturor dorințelor fraților din România de a se închina în «grădina Maicii Domnului». Trebuie să facem deosebire între pelerinajul la Sfântul Munte și la instalarea pe viață a monahilor la Sfântul Munte.

Pentru cea de-a doua problemă, așa cum știți, există unele dificultăți, deoarece trebuie să ținem un anume echilibru. Repet, pentru vi-

zitele pentru închinare, pentru pelerinaj, la Sfântul Munte vor exsita toate facilitățile din partea Patriarhiei de Constantinopol.

Aș dori să exprim mulțumirea mea că, tot timpul acestor zile, a fost împreună cu noi prea cuviosul părinte Patroniu, care este o înaltă personalitate duhovnicească pe care am avut bucuria, și, nu ezit să spun, cinstea, să ne întâlnim cu mulți ani înainte, când a venit la Constantinopol, și l-am primit și l-am găzduit eu însumi, când eram mitropolit de Philadelphia. Îl rugăm să se roage întotdeauna pentru Biserica Constantinopolului, pentru Biserica Română și cea de pretutindeni. Vă mulțumesc din inimă!».

În încheierea acestei ședințe solemne, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a solicitat P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, secretarul Sfântului Sinod, să dea citire comunicatului comun, care a fost consemnat și în cartea de aur a Patriarhiei Române, în condica sfântă, care se păstrează pentru astfel de momente importante.

«Cu voia Bunului Dumnezeu, în perioada 12—18 august 1993, a avut loc la Patriarhia Română vizita Sanctității Sale, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului, însoțit de ierarhi, clerici, colaboratori ai Sanctității Sale. După primirea frățescă din catedrala patriarhală și închinarea la moaștele Sfântului Dimitrie cel Nou, Sanctitatea Sa Bartolomeu I, împreună cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist, au înălțat rugăciuni la Cimitirul tinerilor eroi din decembrie 1989 și au binecuvântat, de asemenea, lucrările de la noua biserică ce se zidește într-una cinstirea acestora.

Înălții oaspeți au vizitat mănăstiri și biserici, monumente istorice și religioase, așezăminte bisericesti de cultură și artă românească la Episcopia Râmnicului, păstorită odinioară de Sfântul ierarh Calinic de la Cernica, mănăstirea Cozia, locul de odihnă al voievodului Mircea cel Bătrân, domnitor al Țării Românești, la Sibiu, străvechi centru de spiritualitate din Transilvania.

Duminică, 15 august, la praznicul Adormirii Maicii Domnului, la mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, județul Brașov, rezidită din temelie, s-a săvârșit sfințirea mănăstirii și Sfânta Liturghie solemnă de către Sanctitatea Sa Bartolomeu I și de

Prea Fericitul Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu ierarhi și prelați ai celor două Biserici Ortodoxe surori, de față fiind zeci de mii de credincioși, monahi și clerici din Transilvania și din toate părțile țării, înălțându-se rugăciuni pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfințelor lui Dumnezeu biserici, pentru unirea tuturor.

În continuare, a fost vizitată Alba Iulia, așezare trimilenară, simbol al unității naționale și spirituale a românilor, mănăstirea Râmeț, cunoscut așezământ monahal și vechi scaun duhovnicesc și apoi Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, cu istorice rădăcini și tradiții românești. Oaspeții, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, au fost întâmpinați, peste tot, de clerici și credincioși, cu în-suflețire și dragoste, după rânduiala bisericească și datina românească. Iar astăzi, 18 august 1993, la reședința patriarhală din București a avut loc ședința solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cu participarea Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarh ecumenic de Constantinopol și a însoțitorilor Sanctității Sale, în cadrul căreia cei doi Întâistătători au rostit cuvântări și au fost sublinate aspecte privind întărirea unității și frățietății ortodoxe: participarea creștinilor la dialogurile teologice, rolul și raportul monahismului ortodox, situația diasporei ortodoxe, precum și multe probleme cu care se confruntă ortodoxia azi: uniatismul, conflicte etc. Drept mărturie a bucuriei duhovnicești ce este prilejuită de această istorică vizită s-a întocmit această însemnare care s-a scris în condica sfântă a evenimentelor din Biserica Ortodoxă Română».

Comunicatul comun este semnat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, de Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic Bartolomeu I, precum și de membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și de însoțitorii Sanctității Sale, Patriarhului ecumenic.

În aceeași zi, la ora 11,30 Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic a adresat un mesaj către binecredinciosul popor român prin intermediul Radioteleviziunii Române și a altor mijloace de comunicare în masă, cu următorul cuprins :

«Bincredincios și binecuvântat popor român,

După șederea noastră aproape o săptămână alături de reprezentanții tuturor categoriilor vieții sociale din România, începând cu demnitarilor Bisericii și Statului, și până la prunci, plecăm, cu însoțitorii noștri, plini de emoții sfinte din tot ceea ce am văzut, am auzit și am trăit în acest moment istoric al eforturilor cinstite de reșezare a forțelor sale generoase.

Ne simțim frați de sânge cu poporul român, nu numai în credința noastră ortodoxă comună, ci și în părtășia la aceeași civilizație a cărei putere depășește granițele naționale și devine bun al tuturor oamenilor.

România a devenit, de multe secole, simbol al unor lupte eroice și al unor creații nobile, pentru care toți oamenii liberi din Răsărit și din Apus nu pot decât să nutrească recunoștință și admirație.

Sfânta și Marea Biserică a lui Hristos din Constantinopol, care a avut de la Dumnezeu privilegiul să se lege de poporul român prin legăturile unei strânse și frățești colaborări, este mândră pentru tot ceea ce avem comun. De acum este firesc, ca Biserica Constantinopolului, mamă iubitoare, să se roage totdeauna fierbinte pentru progresul, pentru îmbogățirea în Dumnezeu și pentru mântuirea noastră, a tuturor.

Pentru aceste bunuri neprețuite, se roagă și se străduiește maica spirituală a acestui popor și sora noastră, Biserica Ortodoxă din România, împreună cu experimentatul și vrednicul Întâistătător al acesteia, Preafericitul Patriarh Teoctist, posesorul unei vaste experiențe, înconjurat de numeroșii și sârguitorii ierarhi și ceilalți lucrători în via Domnului, pe care poporul român este îndreptățit să-i aibă, dar pe care, iarăși, este dator să-i înconjoare cu absolută încredere și cu nețărmurit respect.

Fie ca Domnul puterilor și al milelor să lumineze totdeauna pe conducătorii poporului român, pe cei spirituali și pe cei politici, pentru a-l putea conduce spre limanuri luminoase și purtătoare de biruință!.

Tot în aceeași zi, la ora 12,30, Sanctitatea Sa a primit, în holul președinției patriarhale, pe reprezentanții «Asociației revoluționare 16—21 Decembrie»: Cătălin Constantin — președinte, Mircea Strat — prim-vicepreședinte, Daniel Iancu — vicepreședinte. Această asociație i-a dăruit Sanctității Sale o diplomă de membru de onoare. Sanctitatea Sa le-a mulțumit și le-a vorbit despre eforturile pe care le-au făcut tinerii revoluționari în acele zile de decembrie 1989 și care au fost admirate și apreciate de lumea întreagă.

Biserica Ortodoxă Română purcede plină de nădejdi ale viitorului. Iar Biserica noastră mamă se bucură în chip deosebit de propășirea acestei Biserici care, din veacul al IV-lea până în veacul al IX-lea era parte constitutivă a Marii Biserici și tot așa din veacul al XIV-lea până

veacul al XIX-lea, în această a doua perioadă fiind și cel mai important sprijin al ei. Deja au trecut 108 ani de când înaintașul nostru patriarhul Ioachim al IV-lea a acordat autocefalia Bisericii Române iar această Biserică a devenit de mulți ani exemplu demn de urmat pentru cele mai multe din celelalte Biserici Ortodoxe.

La prânzul oferit de Patriarhia Română, Sanctitatea Sa, adresându-se Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și tuturor celor prezenți, a rostit următoarea alocuțiune :

«Înălțăm Domnului slavă pentru toate câte ne-a învrednicit să vedem și să trăim în aceste zile, în cadrul vizitei pe care am făcut-o pe pământul ortodox al României.

De la vizita înaintașului meu, veșnicul întru pomenire patriarhul ecumenic Dimitrie, pe care l-am însoțit atunci ca mitropolit al Filadelfiei, s-au schimbat multe. Cu mare bucurie salutăm prefacerile în favoarea Ortodoxiei și așteptăm altele și mai mari.

Patriarhia noastră urmărește cu mare bucurie creșterea și propășirea Bisericii Ortodoxe Române și niciodată nu uită recunoștința pe care o datorăm față de poporul român, mare binefăcător al Bisericii noastre.

Așa cum am arătat, în anii de mare lipsă ai Patriarhiei Ecumenice, «Biserica săracilor lui Hristos» a fost sprijinită, aproape în mod exclusiv, de către domnitorii români din Țara Românească și din Moldova, care s-au grăbit totdeauna să ajute Biserica-mamă care se află în suferință.

Ajunge să amintim doar exemplul marelui Domnitor Vasile Lupu al Moldovei, care a preluat, la mijlocul secolului al XVII-lea uriașele datorii ale Patriarhiei Constantinopolului și a depus eforturi imense din toate punctele de vedere în scopul înălțării și întăririi Bisericii Ortodoxe.

Biserica-mamă a dăruit, ca recunoștință, lui Vasile Lupu unul din tezaurile ei, cinstitele moaște ale Cuvioasei Paraschiva cea nouă, ceea ce constituie la Iași unul din cele mai importante puncte de pelerinaj.

Istoria demonstrează că voievozii români, singurii voievozi creștini din Imperiul otoman, își aveau scaunele lor speciale exact vis-à-vis de tronul patriarhal din Constantinopol acolo unde se afla și tronul imperial.

De altfel, numirea domnitorului de către sultan era binecuvântată și de patriarh printr-o slujbă specială, ca un eveniment plin de însemnătate și bucurie.

Prezența continuă a domnitorilor români alături de Patriarhie este confirmată de existența a două palate în apropiere, Vlah-serai și Bogdan-serai.

În special Vlah-serai, care se află în incinta Fanarului, a găzduit nu numai Patriarhia ecumenică pentru câțiva ani, ci și două sinoade panortodoxe — 1500 și 1593, la care s-a autentificat treapta de Patriarhie pentru Biserica Moscovei.

Astăzi, din Vlah-serai nu au mai rămas decât ruine precum și din biserica Născătoarei de Dumnezeu numită a Mângâierii în care aveau loc ședințele sinodale. Sperăm că în viitor, când poporul român va ieși biruitor din actuala criză economică și pelerinii români vor veni în Cetatea noastră, atunci Vlah-serai, împreună cu biserica Prea Sfintei Mângâietoare, vor deveni loc de închinare prea iubit pentru ei.

Și dorim ca toate popoarele ortodoxe să simtă că au ceva al lor în Biserica noastră, care alcătuiește Centrul unității Ortodoxiei și are ca misiune primordială asigurarea și întărirea acestei unități.

Astăzi unitatea Ortodoxiei constituie o realitate extrem de fericită. La aceasta au contribuit atât libertatea de mișcare pe care o lasă căderea vechilor regimuri cât și noile probleme care au apărut, precum cea a uniției, și asupra cărora s-a înțeles că este mai ușor să le întâmpinăm atunci când toți ortodocșii sunt împreună. În felul acesta dușmăniile Ortodoxiei au condus la întărirea acestei unități.

În aceste momente, cele mai multe dintre Bisericile locale au probleme grele, care au micșorat entuziasmul de la început, născut prin căderea regimului ateist. Credem însă că problemele vor fi depășite și zilele păcii creatoare vor răsări pentru Ortodoxie. Se pare că prima care a depășit aceste probleme este Ortodoxia românească. S-a crezut la început că revigorarea uniției în România va crea probleme asemănătoare cu cele din Cehoslovacia mai întâi și cu cele din Ucraina — mai târziu. Dar în acele țări Ortodoxia era identificată cu stăpânirea rusească și propaganda uniții a folosit din plin această puternică armă a resentimentelor antirusești.

În România, dimpotrivă, niciodată nu a fost considerată Ortodoxia ca un organ al unei naționalități străine, ci a rămas pururi religia tradițională a poporului român. De aceea uniția nu a reușit să obțină vreun succes deosebit. Rezultatele ultimului recensământ au fost uluitoare. În timp ce pe la 1948 uniții constituiau cam 10% din populația României, astăzi abia dacă ajung la 1.

Dimpotrivă, Ortodoxia, cu procentul de 87% este astăzi mult mai puternică decât înainte, având în 1948 numai 73%. Binecuvântat să fie Dumnezeu.

Biserica Română inspire optimism și admirație încă din vremea regimului ateist. Același lucru îl reușește astăzi.

Repetăm și urarea de a depăși grabnic actuala criză economică și poporul român să poată ridica în București marea catedrală potrivită cu măreția neamului, așa cum a realizat deja la Belgrad poporul ortodox sârb. Dorim ca unitatea și conlucrarea popoarelor ortodoxe să se extindă în toate domeniile vieții. La aceasta contribuie și participarea celor mai multe state ortodoxe la organizarea tratatului economic al țărilor din jurul Mării Negre.

Noi salutăm și binecuvântăm orice strădanie către conlucrarea pașnică a popoarelor ortodoxe sau neortodoxe, întrucât ne rugăm și ne vom ruga «pentru pacea a toată lumea».

România ortodoxă a reușit să evite ciocnirile războinice, care apăsă multe state ortodoxe. Urăm să aibă pace totdeauna încât ortodoxia să fie, în sine, lucrarea de mântuire, pe care a încredințat-o ei Domnul nostru Iisus Hristos pe care-L binecuvântăm în veci. Amin».

În după-amiaza aceleiași zile, la aeroportul internațional «București-Otopeni», delegația Patriarhiei de Constantinopol a fost însoțită de ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, consilieri patriarhali, protopopi, preoți. Înaintea plecării, cei doi Întâistătători au făcut scurte declarații de presă.

Mai întâi Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic a declarat următoarele :

«Suntem foarte bucuroși de primirea care ni s-a făcut peste tot în țara Dvs., România, care exprimă întreaga dragoste și respectul dumneavoastră și al Bisericii Ortodoxe Române către Biserica Constantinopolului.

Suntem absolut de acord cu dumneavoastră că este vorba de o vizită istorică.

Am petrecut o săptămână în frumoasa dumneavoastră țară, săptămână care va lăsa urme profunde în inima și memoria noastră.

Așa cum ați spus am comunicat nu numai cu Sfânta Biserică a României, ci cu toate clasele sociale ale poporului, începând de la președintele țării, până la copiii mici, care copii ne arată drumul către paradis, către rai, așa cum ne spune Sfânta Evanghelie. Suntem recunoscători tuturor, Bisericii, demnitarilor, poporului, clerului, călugărilor, care au făcut atât de plăcută vizita noastră și sper, roditoare.

Am constatat cu ochii noștri proprii și cu multă satisfacție cum un popor știe să renască din ruină, așa cum pasărea mitologică Phoenix a renăscut din propria-i cenușă.

Și am constatat cum Biserica a reușit să salveze în toți acești ani dificili, unitatea poporului și cum continuă și astăzi să exprime unitatea poporului.

Doresc poporului și Bisericii Române binecuvântările lui Dumnezeu, fratelui Patriarh Teoctist, îi doresc sănătate și lungime de zile, încât, cu înțelepciunea și generozitatea sufletului său, să cârmuiască corabia Bisericii Ortodoxe Române. Aceleași gânduri și pentru aleșii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române.

Ați văzut că Domnul prim-ministru și domnul ministru de externe au venit din partea statului să mă conducă pe mine și însoțitorii mei. Este o manifestare adresată Patriarhului ecumenic, care pleacă acum din țara Dumneavoastră, pe care o apreciem în mod deosebit, dar mai larg, este o manifestare adresată Bisericii noastre Ortodoxe și în mod special adresată Bisericii Ortodoxe Române.

Această manifestare se datorează recunoașterii rolului important pe care îl are Biserica și contribuția ei la refacerea țării și a poporului.

Doresc toate cele bune poporului român, progres, bunăstare și pace.

Mă voi ruga, așa cum am spus și în mesajul comun, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, pentru pacea în Balcani și în lumea întreagă. Rugăciunea Bisericii este ca întotdeauna popoarele să trăiască în pace, în respect reciproc și în dragoste.

Mulțumim reprezentanților mijloacelor de informare în masă pentru că, în toată această săptămână, au urmărit cu interes diferitele faze ale vizitei noastre și au informat poporul de aici, dar și mai larg, pe plan internațional și vă repet urarea pe care v-am făcut-o la sediul Președinției: «Să aveți sănătate și putere pentru împlinirea misiunii voastre dificile!».

Dumnezeu să fie cu voi cu toți cei prezenți și cu România întreagă!».

La rândul său, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a făcut următoarea declarație :

«Sunt mulțumit de această vizită istorică făcută Bisericii noastre Ortodoxe Române. Sunt emoționat pentru că mă despart fizicește de Sanctitatea Sa Bartolomeu I, frate și prieten al Bisericii noastre și al românilor, și o personalitate a Ortodoxiei. Sunt apoi plin de bucurie în suflet pentru că am petrecut câteva zile împreună cu Sanctitatea Sa în rugăciune și în diferite servicii divine în discuții și în dialog, vizitând diferite așezări ale țării noastre și luând contact cu episcopii, mitropolii, mănăstiri, parohii, credincioși, intelectuali, lideri politici, foruri guvernamentale și prezidențiale, oameni de știință, tineret și din toate categoriile sociale. Lucrul acesta nu poate decât să producă bucurie unei Biserici Ortodoxe Autocefale, unei Biserici naționale, cum este Biserica Ortodoxă Română care de-a lungul secolelor a fost și va fi mama duhovnicească, mama spirituală a poporului român. Și ca mare

duhovnicească, în aceste clipe grele de încercări pentru toată omenirea, când în jurul nostru se petrec vărsări de sânge, îngrijorări, răsturnări de valori și destulă fragilitate politică, noi, slujitorii Bisericii, aflați pe temelia învățaturii lui Hristos, pe temelia învățaturii Ortodoxiei, nu putem fi indiferenți față de aceste stări pline de îngrijorare. Ortodoxia, ca o mamă, se îngrijește de viața și de hrana spirituală a fiilor ei. Este firesc ca acum la plecarea să exprimăm emoția și bucuria noastră Sanctității Sale, Patriarhul ecumenic Bartolomeu I, dar și mulțumirea că împreună cu membrii sinoadelor Bisericilor noastre am îndreptat un «Apel pentru pace», pentru încetarea atrocităților și vărsărilor de sânge în Bosnia-Herțegovina deoarece și omenirea și Biserica sângerează în inima ei pentru suferințele omului care, ca făptură a lui Dumnezeu, nu este sortit morții ci bucuriei de a trăi. Cu acest prilej de despărțire, în ultimele clipe pe care le petrec cu Sanctitatea Sa, doresc să îi exprim recunoștința ierarhilor, a clerului, a mănăstirilor, a parohiilor și a credincioșilor noștri pentru această vizită bogată în fapte duhovnicești ca și pentru mărgăritarele de învățatură teologică pe care Sanctitatea Sa le-a răspândit peste tot unde ne-am întâlnit cu sutele de mii de credincioși.

Duceți, Sanctitatea Voastră, împreună cu dragostea noastră, a credincioșilor, a clerului și a poporului român, încredințarea că veți rămâne în inimile tuturor, și suntem încredințați că și noi vom rămâne în rugăciunile Sanctității Voastre și ale sfinților părinți care v-au înconjurat în aceste zile. Hristos să fie și să rămână cu noi în vecii vecilor!».

Dintre oficialitățile politice, au fost prezenți: Dl. Nicolae Văcăroiu, primul-ministru al Guvernului României, Dl. Teodor Meleșcanu, ministrul de externe, Dl. Petre Ninosu, ministrul Justiției, Dl. Valer Dorneanu, ministrul pentru relațiile cu Parlamentul, Dl. Octav Cosmică, secretar general-adjunct al Guvernului României, Dl. Victor Opaschi, consilier prezidențial.

Erau, de asemenea, prezenți: Dl. Christos Alexandris, ambasadorul Greciei la București, ca și un reprezentant al ambasadorului Turciei la București.

Toți cei prezenți au condus pe Sanctitatea Sa și pe ceilalți însoțitori până la scara avionului particular «Poseidon». La ora 17,00 avionul a decolat spre Istanbul.

Astfel, se încheia istorica vizită a Patriarhului ecumenic pe pământul românesc.

Această vizită a unei numeroase delegații a Patriarhiei Ecumenice, făcută Bisericii Ortodoxe Române, marchează unul dintre cele mai importante momente ale legăturilor dintre cele două Patriarhii. Deși Sanctitatea Sa nu se afla pentru prima dată pe pământ românesc, totuși, în:

calitate de patriarh ecumenic, era întâia oară. Dată fiind importanța acestei vizite, și anume faptul că se petrecea unul dintre cele mai importante evenimente din viața spirituală a poporului român, delegația Patriarhiei Ecumenice a fost primită cu multă ospitalitate, simpatie și dragoste frățească în toate localitățile pe unde a trecut sau a poposit.

Membrii delegației Patriarhatului ecumenic au putut cunoaște în-deaproape poporul român la el acasă, ca și credința sa străbună, ale cărei vestigii constituie o mărturie grăitoare la tot pasul. Oaspeții Bisericii Ortodoxe Române au fost impresionați de ospitalitatea și căldura poporului român, de credința ortodoxă a românilor, ca și de frumusețea și valoarea locașurilor sfinte zidite cu multă trudă și jertfă de-a lungul timpului, în Muntenia, în Oltenia și în Transilvania, toate acestea dovedind că poporul nostru are credință apostolică și pe care o mărturisește și azi cu aceeași tărie, chiar dacă România a trecut printr-o perioadă de ateism de aproape jumătate de secol.

Delegația Patriarhiei Ecumenice a apreciat respectul și ospitalitatea manifestate de către președintele României și de Guvernul țării noastre cu ocazia vizitelor protocolare efectuate. Acest respect a fost manifestat de toate oficialitățile politice, culturale și sociale pe unde au trecut distincții oaspeți.

Totodată, oaspeții au remarcat bogatele tradiții strămoșești care s-au păstrat în bogăția, varietatea și frumusețea lor, la sate, unde se manifestă o credință autentică și o îmbinare armonioasă între credință și aceste tradiții, iar preotul locului are cinstea cuvenită și autoritatea dată de harul lui Dumnezeu.

Oaspeții au admirat nu numai numărul mare de credincioși și evlavie lor, ci și numărul mare de preoți, monahi și monahii, pe care i-au văzut în localitățile, bisericile și mănăstirile pe unde au trecut sau au poposit, ceea ce înseamnă că poporul dreptcredincios păstrează și cultivă cu sfințenie credința ortodoxă și că există vocație pentru Taina Preoției ca și pentru viața monahală.

Mai mult decât atât, vocația pentru credință este dovedită prin construirea de noi biserici, așa cum au fost văzute cele din București, sau mănăstiri, cum este cazul mănăstirii Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus.

De asemenea, a fost admirat faptul că poporul român dreptcredincios cultivă cultul sfinților, îndeosebi al sfinților martiri care s-au jertfit pentru libertatea poporului și a credinței sale, care s-au văzut, atât în București, la cimitirul eroilor tineri, ca și la Sâmbăta de Sus, unde s-a proclamat local canonizarea martirilor Brâncoveni.

Delegația Patriarhiei de Constantinopol a admirat spiritualitatea și trăirea ortodoxă de pe plaiurile noastre. Mănăstirea Cernica a constituit locul de viețuire al multor monahi și oaza de sfinție care a odrăslit sfinți, precum Sfântul Ierarh Calinic. Episcopia Râmnicului, a cărei biserică are ca hram sărbătoarea Sfântului Nicolae este încărcată de istorie și de harul rugăciunilor înălțate de ierarhi și poporul dreptcredincios ocrotitorul lor. Mănăstirea Cozia este ctitoria domnitorului Mircea cel Bătrân, cel care a știut să-i oprească pe cotropitorii de altă credință

și adevărat izvor duhovnicesc pentru monahi, ca și pentru toți credincioșii.

Schitul Cornetu a constituit locul unde, atât biserica zidită tot în vremuri istorice, ca și cadrul natural, te înalță sufletește la meditație și rugăciune.

La Sibiu, demnă de admirat a fost nu numai evlavia tineretului sosit în număr impresionant, ci și biserica mitropolitană, copie a «Sfinței Sofia» din Constantinopol.

La parohia Sâmbăta de Sus au fost admirate tradițiile bogate, biserica satului și poporul dreptcredincios, adunat, cu mic, cu mare, în jurul păstorului lor sufleteșc.

La mănăstirea Brâncoveanu a fost impresionant numărul mare de credincioși, sosiți aici, pentru slujba hramului și pentru slujba de sfințire a acestei ctitorii brâncovenești, devenită un simbol veșnic pentru poporul român, care a avut o istorie atât de zbuciumată, dar care, în ciuda tuturor vicisitudinilor, și-a păstrat ființa și credința.

La Alba Iulia, oaspeții au remarcat același lucru și anume că, în ciuda tuturor vitregiilor, credința ortodoxă a rămas neatinsă, ca și ființa poporului român, supus la grele încercări materiale sau spirituale.

La mănăstirea Râmeț a fost admirată atât viața monahală deosebită desfășurată într-un cadru natural deosebit, ca și stilul arhitectonic al bisericii unde odihnesc sfințele moaște ale altui sfânt național, Ghelasie, canonizat de curând, de Biserica Ortodoxă Română.

La Cluj, delegația Patriarhiei Ecumenice și a Patriarhiei Române, au apreciat primirea deosebită făcută de oficialitățile locale, apoi credincioșii și ierarhii, ca și mărirea catedrală.

Oaspeții au mai apreciat, și nu în ultimul rând, comuniunea Bisericii Ortodoxe Române cu societatea, ca și interesul mare arătat de mijloacele de comunicare în masă, care au relatat uneori, cu lux de amănunte, momentele acestei vizite, încât poporul român a fost informat la tot pasul de această vizită istorică a Sanctității Sale, Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului și a delegației ce-l însoțea.

Postul național de radio «România-actualități» a transmis, în direct, momente ale vizitei înalților ierarhi în țara noastră și a acordat un spațiu amplu întregii vizite, prin știri, reportaje, transmisii în direct și emisiuni speciale, informând toată țara la fiecare buletin de știri și radiojurnal. La fel de receptiv a fost și postul național de televiziune, ca de altfel și unele publicații din România.

Au fost apreciate toate inițiativele Bisericii Ortodoxe Române în multe din domeniile vieții sociale, după decembrie 1989, ca și relațiile foarte bune dintre creștini.

Prin această vizită istorică, s-au întărit relațiile existente între cele două Patriarhii și s-a adus un aport însemnat la întărirea unității pan-ortodoxe, ca și la deschiderea ecumenică, tot mai largă, atât spre civilizație și societate, cât și spre alte Biserici.

VIZITA ÎN ROMÂNIA
A GRAȚIEI SALE, DR. *GEORGE LEONARD CAREY*,
ARHIEPISCOP DE CANTERBURY,
PRIMAT AL ÎNTREGII ANGLII
ȘI AL COMUNIUNII ANGLICANE
DIN ÎNTREAGA LUME

După ce pământul românesc a fost vizitat de Sanctitatea Sa Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, în august 1993, un alt distins prelat și anume Grația Sa Dr. George Leonard Carey, arhiepiscopul anglican de Canterbury, primat al întregii Anglii și al Comunității Anglicane din întreaga lume, a fost oaspetele Patriarhiei Române, la dorința sa expresă și la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, al Bisericii Ortodoxe Române.

Vizita s-a desfășurat în perioada 6—10 septembrie 1993, în spiritul unor vechi și tradiționale legături între cele două Biserici și a cuprins un itinerariu la biserici și mănăstiri din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, Arhiepiscopiei Iașilor și Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.

GRAȚIA SA, DR. *GEORGE LEONARD CAREY*

Note biografice

Născut la 13 noiembrie 1935, la Bow, în estul Londrei, fiind primul fiu al familiei Carey, George Leonard Carey a urmat școala primară la Bifrone Secondary Modern School, Barkiny, după care, în anul 1962 a obținut Diploma în probleme teologice (BD) la King's College, Londra și la College of Divinity, tot din Londra. Apoi a obținut o altă Diplomă de Master of Theology (MTh) și apoi Doctoratul în teologie (PhD) la Colegiul St. John's Nottingham. După ce a activat în cadrul unor instituții civile, la 18 ani s-a înrolat în Forțele Aeriene Regale, pentru satisfacerea serviciului militar.

În cadrul activității sale pastorale, George Leonard Carey și-a desfășurat activitatea ca preot ajutor la St. Mary's Islington (1962—1966), apoi capelan la Colegiul St. John's din Nottingham (1970—1975) și ca preot paroh la biserica St. Nicholas din Durham (1975—1982).

În cadrul activității sale academice a funcționat ca profesor la Colegiul teologic Oak Hill (1966—1970) și ca director al Colegiului «Trinity» din Bristol (1982—1988).

În cadrul Bisericii Anglicane, George Leonard Carey a fost membru al Sinodului general, membru al Comisiei pentru Misiune și unitate, ulterior devenind președintele Grupului consultativ pentru Credință și constituție al acestei comisii, și membru al Consiliului consultativ pentru Ministerul Bisericii (ACCM).

În anul 1988, a fost ales episcop de Bath și Țara Galilor, iar în anul 1991 a fost ales, la vârsta de 57 de ani, cel de-al 103-lea *Arhiepiscop de Canterbury*.

Activitatea sa publicistică este ilustrată de o serie întreagă de lucrări și cărți, dintre care menționăm: «Cred în om» (1975), «Dumnezeu întrupat» (1976), «Întâlnirea apelor» (1980), «Biserica în piață» (1984), «Poarta Slavei» (1985), «Mesajul Bibliei» (1986), «Marea jefuire a lui Dumnezeu» (1988), «Cred» (1991) etc.

Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscop de Canterbury a contribuit, de asemenea, cu articole în diferite periodice.

Relațiile dintre Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă. Antecedente

Chiar de la apariția ei, în secolul al XVI-lea, ca urmare a Reformei, într-un context istoric și cultural deosebit de complex Biserica Anglicană s-a dovedit o Biserică deschisă spre relațiile și legăturile cu alte Biserici, Biserica Anglicană a avut de-a lungul timpului o largă disponibilitate de legături cu Biserica Romano-Catolică, Biserica Veche Catolică, Bisericile Protestante, Bisericile «Libere» și cu alte denominațiuni creștine.

Un loc deosebit l-au avut relațiile pe care Biserica Anglicană le-a întreținut cu Biserica Ortodoxă. În secolul nostru mai ales după primul război mondial, aceste legături s-au întărit considerabil. Un pas important în aceste relații s-a făcut în anul 1922, când Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, prin *Declarația de credință* din 22 iunie, a recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane.

În următorii ani, mai multe Biserici Ortodoxe au recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane, după care, în scurt timp, relațiile dintre cele două Biserici s-au consolidat prin vizite reciproce, ale Întâismătătorilor lor sau ale unor ierarhi, prin întruniri comune, conferințe, schimburi de profesori sau bursieri, stabilirea de comisii teologice de dialog etc.

Dialogul teologic oficial între cele două Biserici a fost pregătit în mai multe etape: a IV-a Conferință panortodoxă de la Chambésy-Geneva (8—16 iunie 1968), Comisia teologică interortodoxă pentru dialogul cu anglicanii de la Chambésy-Geneva (1—7 octombrie 1970), Helsinki-Finlanda (iulie 1971). După această pregătire a dialogului a avut loc, la Oxford, între 6—13 iulie 1973, prima sesiune oficială la care au participat reprezentanți ai Comunității anglicane și ai tuturor Bisericilor Ortodoxe, care a continuat apoi în trei subcomisii.

A doua sesiune plenară a Comisiei pentru dialogul teologic ortodoxo-anglican s-a desfășurat la Moscova, între 26 iulie—3 august 1976.

În urma hotărârilor luate la Moscova și cu ocazia întrunirii subcomisiei ortodoxe de la Tesalonic, care a avut loc între 27—28 aprilie 1977, lucrările Comisiei pentru dialogul teologic ortodoxo-anglican au continuat la Cambridge, între 25 iulie—1 august 1977.

Următoarea întrunire a Comisiei mixte pentru dialogul teologic ortodoxo-anglican a avut loc la mănăstirea Pendeli-Grecia, între 12—19

iulie 1978. Documentul final are inclus în textul său și problema hirotoniei femeilor. Din analizarea acestui text rezultă clar că partea anglicană a fost de acord cu non-hirotonirea femeilor, fapt ce a putut crea premisele continuării respectivului dialog.

Între 12—19 septembrie 1993, a avut loc la Odessa, o nouă întrunire a Comisiei mixte de dialog teologic dintre Bisericele Ortodoxe și Bisericele Comuniunii Anglicane, urmată de o alta la Valamo, Finlanda, între 20—25 iunie 1989.

Ultima întrunire de dialog teologic ortodoxo-anglican a avut loc la Toronto, Canada, între 10—17 septembrie 1990.

Din nefericire, însă, cel puțin pentru moment, dialogul teologic ortodoxo-anglican, a intrat într-un impas semnificativ, din pricina hotărârii Sinodului general al Bisericii Angliei, din 11 noiembrie 1992, de a permite hirotonia femeilor.

Relațiile dintre Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română

Primul contact anglicano-ortodox român cunoscut, a fost cel între Revd Thomas Smith, capelan și diplomat al Marii Britanii la Constantinopol, cu Nicolae Milescu-Spătaru (secolul XVIII).

Un alt contact a avut loc pe timpul Voievodului-martir Sfântul Constantin Brâncoveanu (1688—1714) cu ambasadorul englez la Constantinopol, William Piaget.

Până în secolul nostru, relațiile dintre Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română au avut un caracter sporadic.

În perioada interbelică, relațiile dintre cele două Biserici s-au intensificat, mai ales prin vizita primului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea (1925—1939), în Regatul Unit al Marii Britanii, la invitația Arhiepiscopului de Canterbury, C. G. Lang, între 28—30 iunie 1936. Rezultatele acestei vizite au fost deosebit de fructuoase, marcând un început roditor al relațiilor la nivel înalt, cât și la alte nivele dintre cele două Biserici. În cadrul întâlnirilor care au avut loc între Patriarhul României și Arhiepiscopul anglican, precum și cu alți episcopi, clerici, profesori de teologie și reprezentanți ai Bisericii Anglicane, au fost reliefate bunele raporturi dintotdeauna între Ortodoxie și Anglicanism, între țările și popoarele român și englez, exprimându-se chiar speranța unei apropiate uniri a celor două Biserici.

La Londra, a fost înființată o parohie pentru românii expatriați, fiind dăruită o absidă din biserica «Sfântul Danstan-in-the-West», cu primul preot Vintilă Popescu. De asemenea, la București, imediat după primul război mondial, a fost înființată biserica «Învierea», aflată sub jurisdicția episcopului de Gibraltar; capelanii au avut un rol de legătură între cele două Biserici.

Legat de aspectul relațiilor dintre Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română amintim faptul că, între 1—8 iunie 1935, a avut loc la București, Conferința anglicano-ortodoxă pentru recunoașterea validității hirotoniilor anglicane. Au fost prezentate 7 teme de ambele părți, anglicană și ortodoxă română. Printre profesorii ortodocși s-au numă-

rat : mitropolitul Ioan Mihălcescu, Pr. Prof. Teodor M. Popescu, Pr. prof. Petre Vintilescu, prof. Vasile Loichiță, arhim. prof. Iuliu Scriban, prof. Vasile Gheorghiu și prof. G. Ispir. Peste un an, la 20 martie 1936, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane și s-a decis, în următorii ani că recunoașterea definitivă a hirotoniilor anglicane va depinde de hotărârea întregii Comuniuni Anglicane, iar din partea Ortodoxiei, de Sinodul Ecumenic.

În timpul păstoriei Patriarhului Justinian (1948—1977), relațiile dintre cele două Biserici au cunoscut o mare dezvoltare. Biserica Ortodoxă Română a avut un mare rol în promovarea relațiilor întregii Ortodoxii cu Bisericile Anglicane în Conferințele panortodoxe de la Rhodos, în urma cărora s-a constituit Comisia teologică interortodoxă pentru dialogul teologic ortodoxo-anglican.

Între 2—8 iunie 1965, primatul Angliei, A. M. Ramsey, a vizitat Biserica Ortodoxă Română, iar patriarhul Justinian a vizitat Biserica Anglicană între 21—28 iunie 1966.

Aceeași dezvoltare au cunoscut relațiile de dialog între Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română în timpul patriarhului Iustin Moisescu (1977—1986), care, în calitate de mitropolit al Moldovei și Sucevei, reprezentase Biserica noastră la Conferința de la Lambeth (1958).

Astfel, în anul 1982, primatul de atunci al Bisericii Angliei, Dr. Robert Runcie, a vizitat Biserica Ortodoxă Română, la invitația patriarhului Iustin Moisescu.

**Vizita în România a Arhiepiscopului de Canterbury,
Primatul întregii Anglii
și al Comuniunii Anglicane din întreaga lume,
George Leonard Carey DD, PhD (6—10 septembrie 1993)**

Luni, 6 septembrie 1993. La ora 15,45 un avion TAROM aducea pe aeroportul internațional «București-Otopeni», o delegație a Bisericii Anglicane condusă de Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscop de Canterbury, Primat al întregii Anglii și al Comuniunii Anglicane din întreaga lume. Delegația anglicană care-l însoțea era formată din : D-na Eileen Carey, soția sa, Edward Holland, episcop sufragane de Gibraltar în Europa, Canonicele Stephen Platten, secretarul Arhiepiscopului de Canterbury pentru relații ecumenice, Canonicele Hugh Wybrew, parohul bisericii «St. Magdalene's Church» — Oxford și Capelanul Christopher Newlands, preotul bisericii anglicane «Învierea» din București. Delegația Bisericii Anglicane a fost întâmpinată la avion, de Preafericitul Părinte Patriarh Teoctist, Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, vicari patriarhali, P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, P.C. Arhim. Teofil Panait, P.C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal, și P.C. Pr. Michael Tița, inspector patriarhal, protopopi și preoți din Capitală.

Din partea Președinției a participat Dl. Victor Opaschi, consilier al Președintelui României; de asemenea, întru întâmpinarea distinșilor oaspeți s-au aflat : Dl. Ion Goriță, secretar de stat la Ministerul Afacer-

rilor Externe al României, de Dl. Gheorghe Vlăduțescu, Secretar de Stat pentru Culte.

A fost prezent și Dl. Andrew Bache, ambasadorul Marii Britanii la București, împreună cu soția sa, D-na Shaun Bache, care s-au alăturat celorlalți oaspeți anglicani și i-au însoțit în toate momentele importante ale vizitei.

După coborârea din avion, distinșii oaspeți, însoțiți de gazde, s-au îndreptat spre Salonul oficial al aeroportului internațional «București-Otopeni» unde s-au rostit scurte declarații de presă în fața reprezentanților mass-media.

Grația Sa, *Dr. George Leonard Carey*, a spus :

*«Prea Fericirea Voastră,
Prea Sfințiile Voastre,
Doamnelor și Domnilor,*

Aceasta este prima mea vizită în România. În Marea Britanie am privit cu admirație curajul de care a dat dovadă poporul român în ultimii patru ani. Consolidarea instituțiilor democrației și reinnoirea legăturilor dintre țările noastre sunt foarte încurajatoare. Mă aflu aici ca oaspete al Bisericii Ortodoxe Române și voi fi bucuros să aflu cât mai multe despre vechile tradiții ale acestei Biserici. Sunt recunoscător Prea Fericirii Sale pentru caldă primire de aici.

Nu voi vizita numai Bucureștiul, ci și mănăstirile din Moldova. În timpul întrevederilor mele cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și colaboratorii săi, sper să găsim modalități de întărire a relațiilor care există deja între Bisericile noastre. În cursul acestei vizite, voi fi bucuros să mă întâlnesc cu președintele țării Dvs. și sper să aflu care sunt speranțele Domniei Sale în ceea ce privește viitorul României.

Sunt foarte fericit să mă găsesc în România și aduc cu mine salutul călduros al Bisericii Angliei și al poporului din Marea Britanie».

Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României, a declarat celor prezenți :

«Grația Voastră,

Sunt deosebit de bucuros pentru această primă vizită pe care o faceți în România. Este bine să subliniem faptul că între Bisericile noastre există de mult timp legături strânse, atât teologice, culturale, cât și sociale. Legăturile teologice între Bisericile noastre au început în 1935 printr-o Conferință anglicano-ortodoxă română la București la îndemnul și lucrarea celui dintâi patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea.

Grația Voastră, sunteți cel de-al treilea arhiepiscop de Canterbury care vizitează în anii noștri, Biserica Ortodoxă Română ; de asemenea,

înaintașii mei de pioasă amintire, patriarhii Justinian Marina și Iustin Moisescu, au vizitat Marca Britanie și Biserica Anglicană, vizite încheiate cu frumoase rezultate. Suntem două Biserici care ne cunoaștem bine din punct de vedere teologic; ne cunoaștem în același timp gândirea și preocupările.

Mă bucur că sunteți oaspetele Bisericii noastre venind aici cu o «fericită nădejde» (Tit 2, 13) — cum spune Sf. Apostol Pavel — pentru a Vă apropia de Biserica Ortodoxă Română, pe care o veți cunoaște prin credincioșii, preoții, ierarhii, mănăstirile și, mai ales, prin martirii ei, prin toți cei care au apărat credința ortodoxă pe pământul românesc, aici, la porțile Europei, încă din secolul al II-lea, după propovăduirea Sf. Apostol Andrei în ținuturile noastre.

Ne bucură faptul că Grația Voastră reînnoați un fir bogat în relațiile noastre. Acum găsiți un popor zbuciumat după ani de zguduiri politice și, mai ales, după frământările pe care comunismul și ateismul le-au lăsat în sufletele oamenilor. Veți afla, însă, Grația Voastră, o Biserică vie, dinamică în sufletele acestor oameni credincioși, bărbați și femei, tineri și vârstnici, care au păstrat în chivotul credinței lor ceea ce Biserica lui Hristos are mai sfânt: nădejdea vie în Dumnezeu și iubirea puternică față de semenii.

Vă salutăm din toată inima cu cele mai frățești și alese gânduri și, totodată, cu speranța că întâlnirea noastră și discuțiile ce le vom purta vor însemna un pas înainte în relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană și vor arăta că adevărata credință în Hristos și valorile Bisericilor Noastre pot să aducă o ușurare omenirii de astăzi.

Bine ați venit și Vă îmbrățișăm cu dragoste pe Grația Voastră și delegația care Vă însoțește».

Imediat după aceste declarații, delegațiile celor două Biserici, s-au îndreptat către reședința patriarhală, iar la ora 16,30 au intrat în catedrala patriarhală, îmbrăcată în straie de sărbătoare.

Soborul de preoți și diaconi, în frunte cu P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, au întâmpinat, după tradiția Bisericii străbune, pe înalții oaspeți cu Sfânta Evanghelie și cu Sfânta Cruce, în acordurile vocale ale coralei «Nicolae Lungu» a Patriarhiei Române și a dangătelor de clopot.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și Grația Sa au sărutat Sfânta Evanghelie, s-au închinat la moaștele Sfântului Dimitrie cel Nou, «ocrotitorul Țării Românești» și al «întregului neam românesc», au binecuvântat poporul dreptcredincios din biserică și s-au îndreptat spre sfântul altar unde au îmbrăcat mantiile.

Grația Sa, împreună cu delegația anglicană s-a așezat în strana dreaptă, iar Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist în calitate de gazdă, în strana stângă.

S-a oficiat apoi Te-Deumul în prezența a numeroși credincioși, consilieri patriarhali, profesori și studenți teologi, elevi seminarisți, proto-popi și preoți din Capitală. S-au înălțat rugăciuni pentru cei doi întâistătători, pentru membrii celor două delegații, pentru credincioșii celor două Biserici și binecuvântarea tuturor celor prezenți.

Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României, a rostit următorul cuvânt de întâmpinare :

«Grația Voastră, Arhiepiscop de Canterbury și Primat al întregii Anglii,
Distinși și iubiți oaspeți,
Frați creștini,

Mulțumim cu recunoștință Atotputernicului și Milostivului Dumnezeu că ne-a învrednicit să continuăm întâlnirile reciproce începute și indeplinite spre slava Bisericii lui Hristos de înaintașii noștri în vremuri grele, de suferințe și de îngrădiri a lucrării bisericești. Salutăm și îmbrățișăm frățeste din acest sfânt loc pentru a treia oară ca oaspete al Bisericii și țării noastre pe Arhiepiscopul de Canterbury, Primat al întregii Anglii și urmaș al Sfântului Ierarh Augustin. Spre deosebire de celelalte vizite ale înaintașilor Grației Voastre, Dr. Arthur Michael Ramsey și Dr. Robert A. K. Runcie, de data aceasta Vă întâmpinăm într-un climat nou, de libertate și demnitate creștină și umană, climat dobândit prin jertfa tinerilor martiri mărturisitori din Decembrie 1989. Purtându-le în inimi recunoștința și în aceste clipe rare de bucurie sfântă, într-un glas cu membrii Sfântului Sinod, cu slujitorii altarelor ortodoxe de la biserici și mănăstiri, cu profesorii de teologie și cu toți bunii credincioși din jurul nostru, Vă urăm bun venit și Vă întâmpinăm cu salutul biblic : «Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului !» (Ioan 12, 13).

Vă primim, Grația Voastră în această catedrală istorică, reazem sufletesc al credincioșilor români, catedrală care de la mijlocul secolului al XVII-lea, de când Mitropolia Țării s-a stabilit aici, și până astăzi, este martora unui mare număr de evenimente. Vă primim cu dragoste ca urmaș smerit al multor înaintași sfinți și ca slujitor al Bisericii Ortodoxe Române, care-și are obârșia în Biserica Apostolică, fiind întemeiată încă din secolul al II-lea după Hristos, în urma propovăduirii Sfântului Apostol Andrei, fratele Apostolului Petru. Vă aflați în fața Sfântului Altar de unde zilnic se înalță rugăciuni, moștenite de la ei și de unde se răspândește învățătura Mântuitorului, păstrată și vestită de mari ierarhi și teologi din primele cinci secole, născuți pe aceste ținuturi ale strămoșilor noștri. Stăpâniți de adevăratul spirit ecumenic, aceș-

ne s-au implicat adânc în cristalizarea învățaturii creștine prin scrieri, răspândite în răsărit și apus și prin participarea lor la unele sinoade ecumenice și locale. De la ei am moștenit și tezaurul mântuitor al Bisericii Mântuitorului Hristos, care, prin Duhul Sfânt, ne-a ajutat să-l păstrăm fără știrbire și să-l apărăm prin evlavie și jertfa de trăire a înaintașilor noștri. Istoria ne cunoaște, Grația Voastră și iubiți frați din Biserica Anglicană, ca popor latin de credință ortodoxă. Aceste trăituri au constituit unele din liantele care au legat spiritualitatea răsăriteană de cea apuseană. Între exponenții acestor valori menționăm pe Sfântul Dionisie Exiguul care a pus bazele cronologiei creștine pe care o folosim până astăzi, precum și alți urmași și ucenici ai lor. Sunteți oaspete al unei Biserici de martiri și mărturisitori, o Biserică a Crucii și a Învierii: Biserica umilită, persecutată și oprimată, dar care în ciuda tuturor vitregiilor vremelnice a rămas vie și nealterată, mărturisind și trăind credința și practicile apostolice cu prețul slujitorilor și fiilor ei. Cu păvaza Ortodoxiei, Biserica noastră cu fiii și fiicele ei și-a zidit, secol după secol, lăcașuri dumnezeiești, mănăstiri și biserici unice în lume în exprimarea teologiei luminii și a iubirii, a înfruntat invazii și cotropiri, a rezistat presiunilor marilor imperii, păstrând nealterate credința, limba și conștiința de neam și, din acest colț al lumii, ea a fost scut creștinătății Europei.

Grația Voastră,

Dialogul teologic bilateral dintre Bisericile noastre, început în anul 1935 prin renumita Conferință de la București, vizitele reciproce ale întâistătătorilor Bisericilor noastre, dialogul teologic ortodox-anglican, precum și participarea noastră comună ca membri deplinți în organizațiile creștine ecumenice, au avut și au ca scop o cunoaștere mai deplină și o mai mare apropiere între Bisericile noastre, în vederea vindecării rănilor și a cauzelor care ne-au ținut despărțiți atâtea secole și a realizării unității văzute a Bisericii celei una a lui Hristos.

Rezultatul acestor eforturi de peste cinci decenii este, în mare parte, pozitiv și generator de speranțe. În multe puncte ale învățaturii de credință Bisericile noastre și-au recunoscut identitatea în mărturisire.

Dialogul însă implică întotdeauna, pe lângă bucurii și speranțe, și dureri și dezacorduri. Trebuie să recunoaștem că evoluțiile recente, mai ales cele legate de intercomuniunea euharistică, hirotonia femeilor și relația dintre Biserică și faptele morale, afectează dialogurile ecumenice, adăugând elemente noi pe agenda problemelor ce urmează a fi dezbătute și soluționate, cu mai mare greutate.

Însă în ciuda acestor noi greutăți și probleme, Biserica noastră rămâne deschisă și pledează, la fel ca și Biserica Anglicană, pentru continuarea dialogului între Biserici, convinsă fiind că realizarea unității creștine pentru care Mântuitorul S-a rugat: «Ca toți să fie una» (Ioan 17, 21) nu este doar o opțiune, ci o obligație ce trebuie împlinită.

Documentul final al celei de a V-a Adunări generale a comisiei «Credință și constituție» din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a avut loc recent la Santiago de Compostela-Spania, ne-a dat prilej de noi bucurii și speranțe. Acceptându-se ca bază și punct de referință Sfânta Scriptură și credința apostolică a Bisericii primare în abordarea anumitor elemente din mărturisirile de credință ale diverselor Biserici creștine, s-a creat posibilitatea ca reprezentanți anglicani, protestanți, catolici și ortodocși să ajungă la un consens doctrinar, greu de imaginat ca fiind posibil la începuturile Mișcării ecumenice.

Ne exprimăm nădejdea că, mergând pe această nouă cale, cu răbdare și îngăduință, analizându-ne cu smerenie, cu dragoste și prin rugăciune propriile elemente de doctrină, care ne deosebesc și ne țin încă despărțiți, pe baza Sfintei Scripturi și a credinței apostolice a Bisericii celei una și nedespărțite de la începuturile creștinismului, vom ajunge la unitatea credinței care este temelie unității creștine și a comuniunii depline dintre Bisericile noastre.

Grația Voastră,
Distinși oaspeți,

În rugăciunea arhierescă rostită înainte de Patima Sa, Mântuitorul nostru Iisus Hristos S-a rugat pentru unitatea tuturor creștinilor, «pentru ca lumea să creadă» (Ioan 17, 21).

Din experiența dobândită prin colaborarea dintre Bisericile noastre am învățat cu toții că, în ciuda diferențelor de credință, care încă ne separă, pe teren practic, în manifestarea dragostei lui Dumnezeu față de lume pentru care Fiul Său S-a jertfit, putem sluji semenilor noștri ca adevărați frați și surori, ca fii și fiice ale aceluiași Părinte și ca mărturisitori ai aceluiași Hristos, Dumnezeu și Mântuitorul tuturor. Proiectele social-caritative, pe care Biserica Anglicană le-a inițiat recent în România și le susține în cooperare cu Biserica Ortodoxă Română, sunt semne vizibile ale unei astfel de conlucrări frățești pentru care, Vă mulțumim atât în numele Bisericii noastre, cât și în numele copiilor orfani, lipsiți și suferinzi, care se vor bucura de îngrijire corespunzătoare, de afecțiune și de educație în aceste instituții.

Lumea în care Bisericile noastre trăiesc și mărturisesc mesajul mântuitor, înnoitor și eliberator al Evangheliei lui Hristos, trece, astăzi,

printr-o mare criză. Confruntări armate soldate cu pierderi de vieți omenești izbucnesc aproape pretutindeni. Conflicte naționaliste și rasiale, foarte adesea cu tentă și motivație religioasă, se intensifică în tot mai multe părți ale globului; atitudinea omului față de natura inconjurătoare, amenință însăși existența vieții pe pământ. În acest context, lumea întreagă așteaptă un mesaj de speranță din partea Bisericilor și o atitudine creștină comună în aplanarea conflictelor și diferendelor prin instaurarea păcii și a bunei înțelegeri între oameni, conform cu Evanghelia iubirii lui Hristos.

Dorim să Vă asigurăm, Grația Voastră și distinși oaspeți, că Biserica noastră este adânc preocupată de toate aceste probleme și este deschisă conlucrării cu toate Bisericile și cu toți oamenii de bună credință care doresc realizarea în lume a semnelor împărăției lui Dumnezeu care este «dreptate, bucurie și pace în Duhul Sfânt» (Romani 14, 17). Întrucât credința noastră creștină comună ne învață că fiecare ființă omenească poartă în ea, într-o egală măsură, chipul lui Hristos, Biserica Ortodoxă Română, prin clerul și credincioșii ei, se străduiește, cu modestele ei posibilități, să-L slujească pe Hristos care suferă împreună cu orfanii, cu bătrânii și cu cei părăsiți; pe Hristos care suferă în cei din închisori și în cei bolnavi și lipsiți din societatea noastră. Nădăjduim că pe viitor relațiile și conlucrarea între Bisericile noastre întru slujirea lumii se vor intensifica și mai mult, pentru a ne cunoaște mai bine și a ne înțelege reciproc.

Să rugăm pe Dumnezeu să trimită peste noi toți darurile Sale cele măntuitoare și să binecuvânteze vizita Grației Voastre și a distinșilor însoțitori pe care o faceți Bisericii noastre, spre a ne întări reciproc în mărturisirea noastră comună în Hristos și a ne îmbogăți experiențele în slujirea lumii, în zbaterea ei după dreptate, adevăr, iubire și viață. Cine altcineva îi va dărui aceste bunuri sufletești sau cine îi va dărui viața dacă nu Cel ce are cuvântul vieții, Domnul și Mântuitorul lumii și al nostru al tuturor. Pe Hristos să-L avem călăuză, în Tatăl să nădăjduim și Duhul Sfânt să fie lumină gândurilor noastre, spre slava Treimii celei de o ființă și nedespărțită. Amin».

La rândul său, Grația Sa Dr. George Leonard Carey, mulțumind Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a rostit următorul cuvânt :

«Prea Fericirea Voastră,
Prea Sfințiile Voastre,
Prea Cucernici Părinți,

În numele meu și al delegației mele mulțumesc călduros pentru acest frumos serviciu religios.

Prea Fericirea Voastră,

Cu mare căldură și dragoste întru Hristos Vă salut, aici, în catedrala patriarhală din București, la începutul primei noastre vizite în România. Este potrivit să ne începem vizita în această frumoasă biserică-catedrală. Doresc să mulțumesc Prea Fericirii Voastre și coralei Patriarhiei, pentru frumoasele imne religioase care au precedat această slujbă. Am auzit mult despre slujbele oficiate în Biserica Ortodoxă Română și sper că voi avea ocazia ca, pe timpul scurtei mele vizite în România să particip la unele din aceste slujbe.

După cum ați remarcat și Prea Fericirea Voastră, Bisericile noastre sunt strâns legate prin vechi și istorice legături de dragoste creștină, dialogul nostru teologic, început de acum aproape 60 de ani, a dus la acceptarea reciprocă și apropierea dintre Bisericile noastre. Ați amintit, Prea Fericirea Voastră, de anumite probleme care împiedică acest dialog, dar sperăm că baza puternică pe care o avem acum ne va ajuta spre folosul comun. În acest context predecesorul meu, Michael Ramsey, l-a vizitat pe patriarhul Justinian în anul 1966; de asemenea, predecesorul meu direct, Robert Runcie, a participat la sărbătorirea jubiliară a patriarhului Justinian, în 1973.

Prea Fericirea Voastră, ca arhiepiscop de Canterbury am venit cu mare entuziasm să vizitez România. Țara Dvs. are un loc special în inimile celor din vestul Europei. Cultura, istoria, diversitatea moștenirii Dvs. și bogăția spiritualității românești sunt binecunoscute acolo. Pentru prințul Metternich, decanul de vârstă al diplomației secolului al XIX-lea, România era «un mare belșug, nu o țară!», iar în scurta mea vizită în țara Dvs. doresc să verific dacă este corectă această afirmație.

Ni s-a vorbit mult despre cât de multe lucruri pot învăța anglicanii din tradiția spirituală a Bisericii Ortodoxe Române. În acești ultimi ani, poporul din Marea Britanie a urmărit cu simpatie și admirație curajul de care a dat dovadă poporul român. Televiziunea britanică a adus înaintea ochilor noștri strădaniile și luptele Dvs. și îi plângem pe aceia care au murit pentru libertate. Ne bucurăm însă pentru cei ce lucrează pentru o nouă democrație care să reflecte cât mai bine tradițiile românești. În Biserica Anglicană privim cu încurajare reînnoirea care are loc în sânul Bisericii Dvs. și trebuie să mărturisim că avem multe de învățat din experiența Dvs.

Aducem mulțumiri lui Dumnezeu pentru conducerea Bisericii Dvs. și ne rugăm pentru aceia care au preluat inițiativa de a întări mărturia Bisericii în învățătura și grija pastorală.

Trebuie să recunoaștem faptul că Biserica Dvs. a dat mult în această strădanie pentru unitatea Bisericii. Tradiția Dvs. teologică poate oferi mult Bisericii Universale; de exemplu, numele Părintelui Dumitru Stăniloae este foarte cunoscut în întreaga lume.

Prea Fericeirea Voastră, încă o dată doresc să Vă mulțumesc din suflet pentru primirea călduroasă pe care Ne-ați făcut-o și sperăm ca în următoarele cinci zile să Vă cunoaștem mai bine și cum spunem totdeauna în timpul Sfintei Liturghii, «pacea Domnului să fie cu noi cu toți. Amin».

În armoniile cântărilor executate de corală, cei doi întâistătători și persoanele oficiale, salutați de mulțimea credincioșilor, au ieșit din catedrală și s-au îndreptat spre palatul patriarhal. De pe treptele acestuia au fost binecuvântați toți cei prezenți.

În după amiaza aceleiași zile a avut loc o vizită protocolară la Președintele Românicilor, Dl. Ion Iliescu. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, au fost însoțiți de Canonicele Stephan Platten, Dl. Ambasador Andrew Bache, Dl. Ch. Ingham, P.S. Episcop Teofan Sinaitul și P.C. Pr. Ioan Sauca.

Erau de față D-nii consilieri prezidențiali Traian Chebeleu și Victor Opaschi și numeroși reprezentanți ai presei.

În cadrul întâlnirii, Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, a subliniat printre altele, îndelunga tradiție a relațiilor ecumenice dintre cele două Biserici cu specific național, importanța pe care o acordă acestei vizite pe pământ românesc, implicarea comună în probleme de asistență socială, îndeosebi a ajutorării celor în suferință și, în cele din urmă, arhiepiscopul de Canterbury s-a interesat despre situația actuală a României în contextul profundelor schimbări din estul Europei.

Dl. Președinte Ion Iliescu a expus evoluția evenimentelor din Decembrie 1989 și până astăzi, în țara noastră, a vorbit despre rolul Bisericii, îndeosebi al celei Ortodoxe, în societatea contemporană. Libertatea religioasă se manifestă din ce în ce mai mult în România, iar Anglia s-a implicat foarte mult în a ajuta pe cei în suferință, dar și în afaceri.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a expus importanța acestei vizite pe care Grația Sa, arhiepiscopul de Canterbury o face pentru prima dată pe pământ românesc, în continuarea relațiilor tradiționale pe care cele două Biserici le-au avut dintru început.

Marți, 7 septembrie 1993 a început vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a Grației Sale, Arhiepiscopul George Carey și a înalților oaspeți în ținuturi bucovinene. Plecarea din București a avut

loc de pe aeroportul «Otopeni-Militar» la ora 8,40. După aproape o oră de zbor, nava a aterizat pe aeroportul «Salcia» de lângă Suceava. La avion, oaspeții au fost întâmpinați de I.P.S. Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Pimen, arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, P.S. Calinic Botoșăneanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor. Au fost, de asemenea, prezenți, prefectul județului Suceava, Dl. Mihai Băncescu, primarul municipiului Suceava dl. Gheorghe Toma, precum și președintele Consiliului local, dl. Constantin Sofronie. La coborârea din avion a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a Grației Sale, Dr. George Leonard Carey, un grup de țărani din Suceava i-au întâmpinat cu tradiționala pâine și sare în semn de bun venit pe acele plaiuri. Se mai aflau credincioși, copii și vârstnici, îmbrăcați în costumele tradiționale specifice Bucovinei.

I.P.S. Pimen, arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, a rostit un scurt cuvânt de bun-venit, dorind înălților oaspeți o vizită cât mai plăcută pe plaiurile bucovinene. Prea Fericirea Sa a salutat cu bucurie pe toți cei prezenți, după care delegația s-a deplasat spre Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților. Distinși oaspeți au fost întâmpinați la intrarea în catedrala «Sf. Ioan cel Nou de la Suceava» de P.S. Gherasim Putneanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților înconjurat de preoți, dascăli de teologi, tineri seminariști și credincioși. După ce au fost întâmpinați în pridvorul bisericii cu Sfânta Evanghelie și Sfânta Cruce, potrivit tradiției ortodoxe, oaspeții au intrat în acest lăcaș de spiritualitate străbună înălțat de Bogdan al III-lea. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, s-au închinat la moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava și au asistat la un Te-Deum săvârșit de slujitorii bisericii, în frunte cu P.S. Arhiereu Gherasim.

În încheierea slujbei de întâmpinare, *I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților*, a adresat următorul cuvânt de întâmpinare către oaspeți :

*«Grația Voastră,
Prea Fericirea Voastră,
Distinși oaspeți,*

În istoria acestui colț de țară, a acestei Arhiepiscopii, se înscrie cu deosebită cinste vizita pe care Grația Voastră o faceți în Bucovina, la invitația Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul României.

Bucovina primește zilnic mii de oaspeți, dar această vizită a distinșilor oaspeți este cu totul deosebită. Cunoaștem cât de apropiat sufletește sunteți de Biserica Ortodoxă și acum înțelegem cât de mult iubiți acest pământ : Bucovina.

Această biserică, în care ne aflăm acum, a fost vechea catedrală a Mitropoliei Moldovei și adăpostește moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava. Acest sfânt, martirizat în secolul al XIV-lea, adună credincioși din toate colțurile țării și ei se folosesc în rugăciunile lor de mijlocirea lui.

Veți avea ocazia, în această vizită, să vedeți bisericile pictate în exterior, obști monahale și vizitându-le, veți vedea că sunt în bună stare și aceasta prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh, pe când era mitropolit al Moldovei și Sucevei. Evenimentele din Decembrie 1989 au găsit mănăstirile pline de călugări și bisericile în bună stare, în vremuri potrivnice Bisericii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a știut, cu înțelepciunea dată de la Dumnezeu și cea moștenită de la părinți, să cârmuiască corabia bisericii Moldovei și să o păstreze curată și frumoasă.

Poporul nostru credincios de aici, a fost întotdeauna atașat de Biserică. De aceea, când, pe aeroport V-am recomandat persoanele care V-au întâmpinat, nu am făcut-o pentru un obicei de protocol, ci pentru că sunt oameni de credință apropiați de Biserică. Încă o dată, Grația Voastră, Vă adresez salutul nostru tradițional de *«Bine ați venit!»*.

La aceste cuvinte, *Grația Sa, Dr. George Leonard Carey* a răspuns :

*«Înalt Prea Sfinția Voastră, Părinte Arhiepiscop,
Prea Fericirea Voastră,
Excelența Voastră, Doamnule Ambasador,
Conducători ai orașului Suceava și
Iubiți frați creștini,*

Sotia mea și colegii mei suntem deosebit de fericiți să fim aici, cu Dvs., astăzi, în mod deosebit, copleșiți de dragostea cu care I.P.S. Voastră și Dvs. toți, ne-ați primit.

Am așteptat cu multă nerăbdare să fim aici și să vizităm mănăstirile din această parte de nord a țării. Am puține cunoștințe despre istoria României, dar știm că unul din marii Dvs. eroi a fost Sfântul Ștefan cel Mare, un mare luptător și un mare apărător al credinței creștine, încât chiar Papa l-a numit «atletul lui Hristos».

Țara Dvs. este atât de frumoasă încât unele popoare au dorit să o cucerească. Imperiul otoman a vrut să o ocupe și a trebuit să vă luptați pentru pământul țării Dvs. Mai recent, ați avut de luptat cu totalitarismul unui alt fel de imperiu, imperiul comunist și asta spune foarte mult despre puterea credinței Dvs. și a poporului Dvs. minunat. De aceea, ca întâistătător al Bisericii Anglicane și ca Primat spiritual al întregii Comuniuni Anglicane, dorim să Vă mărturisim cât de mult admirăm această credință a Dvs.

Din discuțiile pe care le-am avut ieri cu Președintele României am putut afla că există un al treilea dușman care amenință atât țara Dvs. cât și alte țări și acesta este factorul economic. Probabil că mulți dintre Dvs. privesc cu ochii larg deschiși spre Europa de Vest. Pot să vă spun două realități importante: este adevărat faptul că noi avem câteva lucruri pe care le putea împărtăși și altora. Dar, în același timp, trebuie să vă mărturisesc că noi, cei din apusul Europei, trecem printr-o mare criză, aceea a secularizării. De aceea, considerăm că avem foarte multe de învățat din tezaurul Dvs. de credință și spiritualitate. În acest sens, vizita mea și a colegilor mei în România nu urmărește numai întărirea relațiilor dintre Bisericile noastre, ci și să învățăm ceva din tezaurul spiritualității românești.

I.P.S. Voastră, vă mulțumim încă o dată pentru caldă primire pe care ne-ați făcut-o și așteptăm foarte mult să vedem împreună frumusețile pe care le are această parte de țară a Dvs. !».

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, a spus :

*«Grația Voastră,
Înalt Prea Sfințiile Voastre,
Excelența Voastră, Domnule Ambasador,
Onorate autorități locale,
Iubiți credincioși,*

Trebuie să vă mărturisesc, și în aceste clipe, că pășesc întotdeauna cu emoție în această străveche și frumoasă catedrală a Arhiepiscopiei Sucevei. Aceasta pentru că suntem stăpâniți de harul Duhului Sfânt revărsat prin strămoșii noștri, care au ctitorit cele mai frumoase biserici în Bucovina și aici, în Suceava, cetatea de scaun a Țării Moldovei. Pre-tutindeni, găsim urme sfinte de cultură, de civilizație și alte forme de afirmare a spiritualității, dar leagăne de cultură și spiritualitate ca în Bucovina nu se află în lumea întreagă. Așa cum spunea și I.P.S. Pimen, Dumnezeu ne-a ajutat să ostenim împreună spre a purta toate sarcinile pe care le aveam de îndeplinit. Părinții consilieri, și chiar credincioșii, cunosc cât de greu era atunci să pătrunzi la forurile în drept pentru a procura materialele necesare reconstrucției bisericilor și mănăstirilor. Dar întotdeauna a biruit puterea Duhului Sfânt și ne-a ajutat să avem acum aceste adevărate comori de artă care îi atrag permanent pe prietenii noștri, chiar dacă nu sunt ortodocși, ci de alte credințe, așa cum ați fost martori de atâtea ori până acum. Ceea ce aș vrea să cunoașteți cu toții este faptul că de data aceasta venim la dorința expresă a Gra-

ției Sale, Dr. George Leonard Carey. Personal, am avut o mare mulțumire că osteneala noastră, a tuturor, este acum căutată și poate fi dată pildă altor Biserici.

Ceea ce veți vedea, Grația Voastră, începând de aici, cu reședința arhiepiscopală cu ziduri de jur-impjur, bisericile și mănăstirile pe care le vom întâlni (și regretăm că timpul fiind foarte scurt nu le putem vedea pe toate celelalte din Bucovina și din ținutul Neamțului) exprimă Ortodoxia noastră în forma ei cea mai frumoasă și mai autentică. Acești credincioși care duminică de duminică, sărbătoare de sărbătoare, chiar zi de zi, îngenunchează la sfintele moaște în sfintele biserici și înconjoară preoții și călugării cu evlavie și credința lor, sunt ctitorii noștri dintotdeauna. Dacă Sfântul Ștefan cel Mare a zidit 47 de biserici și mănăstiri, iar ceilalți domnitori ai Țării Moldovei au ctitorit atâtea lăcașuri sfinte, credincioșii noștri din perioada comunistă și ateistă au devenit, la rândul lor, ctitori de biserici, pentru că noi, cu ajutorul lor, le-am restaurat, iar pe altele le-am zidit din nou. De aceea, cu acest prilej, doresc să aduc un cuvânt de mare prețuire pentru clerul și credincioșii Bucovinei, atât de harnici, cu ajutorul cărora noi, împreună cu I.P.S. Pimen am lucrat, am slujit și am sfințit multe biserici și mănăstiri în această parte de țară a Moldovei.

Ați fost însușețit, Grația Voastră, de un gând mareț, care este de la Dumnezeu, când ați hotărât să veniți pe aceste plaiuri. Gândul acesta se va răspândi în rândul credincioșilor ca să fie pentru noi toți un imbold pentru vremurile grele pe care le străbatem. Dar aceste semne de arătare a lui Dumnezeu și a voii Sale prin trimișii Săi, prin prezența Patriarhului ecumenic, Sanctitatea Sa Bartolomeu I, în țara și Biserica noastră, iar acum prin prezența Grației Voastre, conducătorul spiritual al credincioșilor anglicani din întreaga lume, toate aceste momente trebuie să constituie pentru noi o mărturie că Dumnezeu este între noi, sădind în sufletele noastre dragoste pentru Biserică, pentru credință, curaj și putere de muncă pentru cei ce sunt în fruntea județelor și a orașelor. Așa au crezut Ștefan cel Mare și Sfânt și toți voievozii; așa au crezut Părinții noștri, care au pus în aceste biserici și mănăstiri tot ce au avut ei mai sfânt și mai frumos ca în legenda de la Putna sau aici, unde și-au pus toată viața, credința și existența lor. Averea cea mare stă în credința strămoșilor noștri, în credința ortodoxă. Să o păstrăm, iubiți părinți și frați, nu numai acum când suntem în luptă cu economia, cu greutățile vieții, când anumite curente pun la încercare credința credincioșilor și îndeosebi a tineretului. Îndemnați-vă mereu copiii să învețe religia în școli, rugați-vă cu ei dimineața și seara, în-

demnați-i să învețe mai ales virtutea credinței ortodoxe care trebuie să constituie bogăția oricărui om. Aceasta este bogăția noastră nesfârșită. Rugăciunea și gândul către Sfântul Ioan cel Nou, către sfinții noștri din Bucovina, Sfântul Ștefan cel Mare și Sfântul Ierarh Leontie de la Rădăuți, Cuviosul Daniil Sikastrul, de asemenea, către cuvioșii măr-turisitori care ne veghează și ne ajută în toate rugăciunile noastre.

Acești copii, Grația Voastră, ai Bisericii lui Iristos și ai neamului nostru românesc, au sufletele curate. Ori de câte ori din acest loc am prezentat patriarhi și mitropoliți sau conducători ai altor Biserici creș-tine, ei i-au întâmpinat cu dragostea lor, cu frumusețea sufletelor lor. Dumnezeu ne va călăuzi să ne ajutăm și noi unii pe alții și în rugăciune, și în mai buna cunoaștere ca să slujim această lume, atât de zbuciu-mată, pe calea credinței și a voinței lui Dumnezeu.

Să ne ajute Dumnezeu ca pelerinajul Grației Voastre să ne aducă spor în credința noastră, în apropierea și în cunoașterea dintre Biseri-cile noastre. Amin !».

După un scurt popas la reședința Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuți-lor oaspeții s-au îndreptat spre mănăstirea Putna, ctitoria dreptcredin-ciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, aflată la 73 km de municipiul Suceava. La intrarea în mănăstire, credincioșii din ținuturile Putnei, îmbrăcați în costume tradiționale, au întâmpinat cele două delegații cu pâine și sare. Un cor de copii din parohia Putna a cântat : «Bine ați venit la noi la Putna, noi Vă primim cu suflet cald și flori».

Soborul mănăstirii, având în frunte pe P. C. Arhim. Iachint Unciu-leac și P. C. Arhim. Melchisedec Velnic, a întâmpinat pe oaspeți cu Sfânta Evanghelie și Sfânta Cruce sub clopotnița încărcată de istorie. La intrarea în biserică, în fruntea soborului s-au aflat patru credincioși cu pâine și sare, apoi preoți și diaconi slujitori care au cântat troparul Sfântului Ștefan cel Mare. I.P.S. Pimen a condus pe cei doi Întâi-stătători la mormântul voievodului sfânt, la care s-au închinat cu multă evlavie și respect și au sărutat lespeda mormântului celui ce a fost supranumit «apărătorul creștinătății». În continuare a fost săvârșit un Te-Deum, iar cuvântul de «bun-venit» a fost rostit de către P. C. Pr. Melchisedec Velnic, starețul mănăstirii Putna :

*«Grația Voastră,
Prea Fericirea Voastră,
Onorați membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române,
Binecredincioși creștini,*

Astăzi, o bucurie nespūsă stăpânește inimile noastre, când avem deosebita plăcere de a Vă întâmpina pe Dvs. cu salutul nostru de «Bine ați venit la mănăstirea Putna».

Mănăstirea Putna, leagăn de trăire și simțire românească, ctitorie a slăvitului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, a transmis prin veacuri iubirea de neam și de credință strămoșească.

Hărăzită ca necropolă voievodală, mănăstirea adăpostește în sânul ei pe sfântul său ctitor. De aceea, aici la Putna, mulțime de pelerini de pretutindeni vin și cer ocrotire voievodală. Măria Sa Ștefan, supra-numit «atlet al creștinătății», este icoana cea mai deplină și curată a sufletului românesc. Sub ocrotirea Maicii Domnului și a ctitorului ei sfânt, vicțuitorii Putnei, în decursul celor cinci veacuri de existență a mănăstirii, au avut o contribuție deosebită la promovarea culturii, a unității naționale și în transmiterea credinței strămoșești. Astăzi însă, mănăstirea Putna, ca toate mănăstirile din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române, desfășoară o bogată activitate pastorală și misionară sub conducerea înțeleaptă a Întâistătătorului Bisericii noastre.

Transmițându-vă încă o dată urarea de «Bine ați venit», rugăm pe Stăpânul tuturor să Vă dăruiască sănătate deplină și să ne trăiți întru mulți ani !».

În continuare, *Grăția Sa, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscop de Canterbury*, a rostit următorul cuvânt :

*«Prea iubiți frați ai mănăstirii Putna,
Prea Fericirea Voastră,
Prea Sfințiile Voastre,
Frați și surori în Hristos,*

Eu și soția mea, precum și ceilalți membri ai delegației, vă mulțumim foarte mult pentru primirea călduroasă pe care ne-ați făcut-o. Așteptam de multă vreme această vizită, dar trebuie să vă mărturisim că tot ceea ce am văzut pretutindeni a întrecut așteptările noastre. Am fost atât de impresionat de căldura cu care ne-ați primit și aduc cu mine salutul Bisericii Anglicane și al poporului meu. În timp ce sărutam mormântul sfânt al lui Ștefan cel Mare, mi-am adus aminte de un cuvânt din istoria Bisericii primare, pe care sunt sigur că îl cunoașteți : «Sângele martirilor este sămânța Bisericilor». Sfântul Ștefan cel Mare a fost un mare soldat al lui Hristos, un luptător împotriva dușmanilor lui Hristos. Acest lucru unește Biserica mea cu Biserica Dvs., pentru că ori de câte ori intrăm în catedrala din Canterbury ne aducem aminte de martirii care ne leagă. Iar după cum bine știți, «martir» înseamnă «mărturisitor». De aceea, Bisericile noastre trebuie să privească cu recunoștință în trecut, dar trebuie să privim cu speranță și în viitor.

Dorim să vă asigurăm, Prea Fericirea Voastră, că vom continua să ne rugăm pentru Biserica Dvs. și pentru continua ei mărturisire a lui Hristos. Și poate veți descoperi într-o zi că materialismul și secularismul de la noi sunt dușmani aprinși și mai puternici decât comunismul. Sun-

tem siguri că aveți toate bogățiile în Hristos, care vă vor ajuta să depășiți dificultățile cu care vă confrunțați.

Vă mulțumesc pentru primire. Mă simt foarte bine aici.
Dumnezeu să vă binecuvânteze!».

La rândul său, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit următorul cuvânt, prilejuit de vizita la mănăstirea Putna:

«Cuvioși părinți și frați,
Iubiți credincioși,

Iată că acum intrăm în această biserică cu un oaspete însemnat din lumea creștină. Cred că între marile evenimente pe care le-a înscris mănăstirea Putna în existența ei, vizita Primatului Angliei, *Grația Sa, Dr. George Leonard Carey*, constituie o culme pentru că nici un alt Primat al Angliei n-a vizitat vreodată această mănăstire. Ca lăcaș de cultură, înțelegând prin aceasta cultura lui Hristos, lumina lui Hristos, viața în Hristos și pentru Hristos, această mănăstire a fost gândită, înălțată și rânduită de Domnitorul Sfânt Ștefan cel Mare, așa cum istoria o prezintă și cum avem mărturia zilelor noastre, ca leagăn de viață duhovnicească, de lumină taborică. Căci, viața călugărească reprezintă pentru Biserică un mare dar de la Dumnezeu, în primul rând, iar pentru Ortodoxie înseamnă un mijloc de rezistență împotriva păcatului și de predicare a Evangheliei. Monahii sunt în același timp și cei mai aleși și plăcuți rugători ai lui Dumnezeu, dar și cei mai detașați de influența secularizării și de ceea ce înseamnă materie «stricătoare de suflet». Ei trăiesc în trup, în lume, dar nu sunt din lume, sunt, așa cum Sfinții Părinți îi numesc «îngeri în trup». Numai această învățătură, dacă am lua-o din concepția teologică a Sfântului Ștefan cel Mare, ne dăm seama că el a rânduit, potrivit unei descoperiri dumnezeiești, acest lăcaș unde au venit și continuă să vină de sute de ani călugări credincioși, în cea mai cruntă perioadă de prigoană a credinței noastre în România, mănăstirea și monahii ei au constituit un leagăn de mângâiere sufletească.

Grația Voastră,

Acești părinți modești îl au în frunte pe Părintele Iachint, adevărat urmaș al duhovnicului și părintelui spiritual al lui Ștefan cel Mare, Sfântul Cuvios Daniil. Acest domnitor nu făcea nici un pas fără rugăciune, nu pleca la război fără icoană, fără tripticul lui, la care se ruga, triptic pe care îl vedem astăzi în muzeul mănăstirii; Un om care simțea nevoia rugăciunii, atunci când era covârșit de greutatea războiului sau de conducerea unei țări așezată în calea tuturor răutăților și a marilor

imperii, lacome, dimprejur. Câteodată era învins, dar nu biruit. Rămânea îndurerat, nu însă descurajat, pentru că avea credință în Dumnezeu. Aici, aproape de noi, există peștera unde a viețuit duhovnicul său, pușnicul Daniil Sihastru, un veritabil sfânt, al cărui mormânt îl vom vedea la mănăstirea Voroneț, tot ctitoria lui Ștefan cel Mare. Iată de ce, monahismul, atunci ca și astăzi, a fost o forță duhovnicească de nebiruit în slujba lui Dumnezeu. Aici au venit și vin frații noștri români din Basarabia și Bucovina de Nord să se roage în vremuri de cumpănă. De aici se întorc plini de curaj în păstrarea credinței și în biruința dreptății sfinte așteptată de ei. Au venit și vin, de asemenea, străini din toată lumea să viziteze mănăstirea ctitorită de Ștefan cel Mare.

Faptul că Grația Voastră ați dorit să vedeți mănăstirile din Bucovina, este pentru noi o mare mângâiere, pentru că vedeți în Biserica Ortodoxă un izvor de întoarcere, de regăsire a identității noastre în viața Bisericii întemeiată de Sfinții Apostoli. De aceea, este o mare bucurie pentru noi să vedem în Grația Voastră purtătorul de cuvânt al lumii și teologiei anglicane, cunoscută în Biserica din România, indeosebi în perioada aceasta a dialogului din ultimii șaizeci de ani.

Acești frați și călugări din mănăstirea Putna sunt fiii țăranilor noștri, iubitori de Biserică. Eu însumi ca fiu de țăran mă mângâi mult cu aceasta și îi cuprind în rugăciunea mea pe toți sătenii noștri. Ceata aceasta de țărani, cu fiii și familiile lor, care v-au primit, acum, alături de părinții mănăstirii, sunt simbolul statorniciei, al trăiniciei și al păstrării credinței. Ei ne arată calea pe care trebuie să mergem și în Biserică în domeniul credinței. La fel și preoții aceștia, care zi de zi se străduiesc să zidească și să restaureze biserici; pentru că dacă ați avea timp să vizitați satele din jur, ați vedea biserici zidite și întreținute de ei, cu nimic mai prejos decât această mănăstire.

Iubiți părinți și frați,
Iubiți credincioși,

Dumnezeu este îndelung-răbdător și iubitor de oameni. El ne ajută întotdeauna. Aveți un arhipăstor al lui Dumnezeu în persoana I.P.S. Arhiepiscop Pimen. Aveți această frumoasă mănăstire ca și celelalte din jur. Aveți preoți devotați pe care i-am cunoscut personal în vremuri grele, biruind orice obstacol și înnoind bisericile unde a fost nevoie, în această Bucovină «așa de frumoasă și dulce», cum îi spunem noi și toată lumea.

Aveți credință în Dumnezeu ! Acum, când nimeni nu ne mai poate împiedica de la predarea religiei în școli, de la mersul la biserică, de la educația morală, Dvs., să fiți învățătorii tinerei generații și să sprijiniți în continuare bisericile și mănăstirile noastre !

Vă binecuvântează din toată inima și rog pe Maica Domnului și pe Sfântul Ștefan cel Mare să vă fie de folos totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin !».

După rostirea acestui cuvânt, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* s-a îndreptat spre mijlocul bisericii, unde s-a îmbrățișat frățeste cu înaltul oaspete anglican, după care au semnat împreună în Cartea de aur a mănăstirii, pecetluind această vizită istorică la sfântul lăcaș al mănăstirii Putna. Apoi a fost vizitat muzeul mănăstirii, unde oaspeții au intrat în contact cu istoria noastră națională și a Bisericii din acest colț de țară și mai ales a Moldovei din timpul lui Ștefan cel Mare.

După un prânz oferit de obștea mănăstirii Putna unde s-a făcut și un schimb de daruri, oaspeții și însoțitorii s-au îndreptat spre mănăstirea Sucevița, unde au sosit la ora 15,20. Soborul maicilor și al preoților-slujiitori au întâmpinat oaspeții la intrarea în mănăstire. Maica stareță Adriana Cojocar, a vorbit despre importanța istorică, națională și culturală a acestui sfânt lăcaș și despre situația actuală a mănăstirii. Oaspeții au fost impresionați de pictura exterioară a acestei Biserici, ca și de viața duhovnicească a obștii mănăstirii, formată din 48 de maici. După ce au admirat pictura, arhitectura și mediul natural în care se găsește acest lăcaș, oaspeții au intrat în biserică. Un grup de monahii au cântat melodii psaltice întru cinstirea Prea Curatei Fecioare Maria, iar maica stareță a descris specificul picturii din interiorul bisericii.

În continuare, oaspeții s-au îndreptat spre mănăstirea Voroneț. Maica stareță Irina Fintescu, soborul de monahii, precum și credincioși îmbrăcați în costume naționale au întâmpinat cu pâine și sare pe cei doi Întâistătători. Duhovnicul mănăstirii, părintele Dumitru Paramon, înconjurat de monahii, i-a întâmpinat pe distinși oaspeți cu Sfânta Evanghelie și Sfânta Cruce. Despre frumusețea inegalabilă a picturii exterioare a bisericii, ctitoria aceluiași voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, cu iubire de neam, a vorbit maica Elena Simionovici, ghid al acestei mănăstiri. La ora 17,00, în sala mănăstirii, Prea Fericitul Părinte Patriarh și Grația Sa au acordat declarații pentru postul de radio «România-Actualități», transmise în aceeași seară. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oferit mănăstirii un set complet de sfinte vase : potir, disc, copie, linguriță, pentru oficierea Sfintei Liturghii.

Plecând de la Voroneț, delegația oficială s-a îndreptat spre mănăstirea Vorona, unde au fost întâmpinați de către I.P.S. Mitropolit Danic al Moldovei și Bucovinei și de către P. S. Episcop Calinic Botoșăneanul, vicarul Arhiepiscopiei Iașilor, împreună cu întregul sobor de călugărițe, în frunte cu maica stareță Teofana Scânteie.

Înainte de săvârșirea slujbei vecerniei a fost oficiat un Te-Deum în onoarea oaspeților, după care I.P.S. Mitropolit Daniel a rostit următorul cuvânt :

*«Grația Voastră,
Prea Fericirea Voastră,
Înalt Prea Sfinția Voastră,
Prea Sfințiile Voastre,
Stimate Domnule Ambasador,
Iubiți credincioși,*

Am venit aici, împreună, ca să cinstim pe Maica Domnului nostru Iisus Hristos, ocrotitoarea acestei sfinte mănăstiri.

Nașterea Maicii Domnului este pentru noi începutul bucuriei. Maica Domnului a avut pentru Fiul ei dragoste de mamă, așa cum are pentru toți creștinii din lumea întreagă. Noi credem că dragostea ei ne adună laolaltă în aceste clipe, mai ales că Maica Domnului, ca icoană a Bisericii, este izvor de smerenie și de tărie fără durere.

Când oamenii se întâlnesc în credință, înseamnă că Duhul Sfânt este prezent, pentru că El adună laolaltă ; în timp ce duhul cel rău dezbină. Iată, acum trăim bucuria de a fi cu toții laolaltă.

Pentru noi, mănăstirea aceasta a devenit un dublu simbol : este o mănăstire care a primit foarte multe delegații ecumenice din întreaga lume, apoi este mănăstirea în care Patriarhul României, Prea Fericitul Părinte Teoctist a început la vârsta de 14 ani viața călugărească. Înnoirile care se văd aici se datorează faptului că atunci când Prea Fericirea Sa a devenit mitropolit al Moldovei și Sucevei și apoi Patriarh al României și-a adus aminte — ca fiecare dintre noi — de frumoasele clipe ale tinereții și a reînnoit această mănăstire.

Deci, alegerea, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a mănăstirii Vorona pentru slujba de mâine, este o alegere de inimă. Construcțiile pe care le veți vedea aici au fost ridicate în anii dictaturii comuniste, în vremuri foarte grele. Deci, Prea Fericirea Voastră veniți ca acasă la mănăstirea Vorona și cred că ați dori să subliniați acest lucru ca înaltul oaspete Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscopul de Canterbury să se simtă, de asemenea, ca acasă.

Bine ați venit și vă rugăm să vă simțiți ca acasă !».

Grația Sa, Dr. George Leonard Carey a răspuns salutului care i-a fost adresat de către I.P.S. Mitropolit Daniel, prin următoarele cuvinte :

*«Înalt Prea Sfinția Voastră,
Prea Fericirea Voastră,
Frați creștini,*

Eu și soția mea, împreună cu colegii mei, suntem deosebit de încântați pentru că ne aflăm aici.

Înalt Prea Sfinția Voastră ați precizat bine că unul dintre motive este acela că în această mănăstire și-a început viața monahală Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. Un alt motiv este acela că Înalt Prea Sfinția Voastră ați fost la întronizarea mea, acum un an și jumătate, iar acum eu sunt oaspete al acestei mănăstiri din eparhia Voastră.

Din păcate eu nu vorbesc limba Dvs. Dacă aș putea să stau aici un an sau doi, aș învăța limba română.

În cele 36 de ore de când sunt în România, am auzit două limbi :

— Am auzit limba ospitalității ; în Anglia noi avem un proverb care spune că faptele vorbesc mai tare decât cuvintele. Și ați vorbit prin faptele Dvs., prin aceea că am primit atâtea daruri, încât, probabil, vom pleca cu 7—8 kg mai mult decât cu câte am venit. Întrucât vom rămâne peste noapte în această mănăstire, dorim să mulțumim pentru ospitalitate.

— A doua limbă pe care am auzit-o de când suntem aici a fost aceea a rugăciunii. Dorim să mulțumim bunului Dumnezeu pentru că a păstrat în această țară o viață mănăstirească atât de viguroasă și bine organizată.

Așteptăm ca mâine să participăm la Sfânta Liturghie și să ne bucurăm împreună la aceasta».

La rândul său, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit următoarele :

*«Cuvioasă Maică Stareță Teofana,
Cuvioși Părinți,
Cuvioase maici,
Iubiți credincioși,*

Văd că toată atenția este îndreptată asupra mea și din partea Înalt Prea Sfințitului Daniel și din partea Grației Sale, Arhiepiscopul Bisericii Anglicane și al Comuniunii anglicane din întreaga lume, în cuvintele rostite aici. Este o bucurie și emoție pentru mine pentru că Dumnezeu a rânduit ca pașii mei să se îndrepte și să intre chiar pe această intrare în Sfânta Duminică a Tomii din anul 1928. Străbătând această pădure seculară o zi întreagă, am ieșit cu colegul meu de școală la acest liman al poienii și ne-a întâmpinat deodată lumina de primăvară a soarelui, care mi-a creat o stare deosebit de plăcută, de nădejde și odihnă sufletească, atât de necesare la vârsta și la limpezirea gândurilor, care m-au adus pe mine aici împreună cu vecinul și colegul meu de școală Haralambie Poamăneagră din Tocileni la vârsta de

14 ani. Trebuie să mărturisesc că sunt copleșit de ceea ce Dumnezeu a pus pe umerii mei de atunci și până acum în slujirea sfintei noastre Biserici. Și în același timp nu am fost vrednic să mulțumesc lui Dumnezeu pentru ajutorul său atât de vizibil în viața mea, și să nu mă minunez în tot ceasul și în tot locul de prezența Lui, de mărturiile iubirii și iertării Lui. Printre aceste semne ale iubirii Lui este și întâlnirea noastră din această seară, în fața icoanei Maicii Domnului din această biserică, așa de frumoasă, închinată Nașterii Maicii Domnului. Înalt Prea Sfințitul Daniel m-a mângâiat mult zicându-mi că am venit acasă. Dar cu toții suntem acasă aici în «Biserica slavei Sale», cum spune psalmistul David, când, rugându-ne, în ceruri ni se pare a fi, Născătoare de Dumnezeu. Suntem acasă ori de câte ori ne rugăm, ori de câte ori ne încredințăm nădejdea Maicii Domnului și ori de câte ori ne aflăm în biserică, atât ca învățătură, trăire și gândire, cât și atunci când ne aflăm realmente într-o mănăstire.

Mulțumesc foarte călduros Înalt Prea Sfințitului Daniel pentru primire și sperăm ca prin rugăciunile noastre să împodobim sărbătoarea hramului acestei mănăstiri. Să închinăm Maicii Domnului viața și nădejdea noastră.

Maica Domnului ne-a adus aici pentru că toate împlinirile cerute de la Dumnezeu și tot ceea ce El ne dăruiește, pentru rugăciunile Maicii Domnului, dobândim nu la întâmplare ci după voia Sa cea sfântă. Când asupra noastră se abat necazuri, când suferim și lăcrimăm, când suntem năpăstuiți și asupriți pe nedrept, atunci toate acestea le primim și le suportăm mai ușor știind că Dumnezeu, pe cel care suferă cu credință, îl și ajută, îl ușurează. Suntem acasă, așadar, cu toții, aici sub ocrotirea Maicii Domnului. La această casă părintească îi chemăm și pe cei care se numesc creștini, dar nu cred și nu se apropie de biserică, nu se închină icoanei Maicii Domnului, nu se spovedesc, nu se împărtășesc și se risipesc pe la adunări sectare. Pe ei trebuie să-i iubim și să le arătăm adevărul credinței noastre ortodoxe cu orice fel de prilej. Și această misiune o îndeplinesc maicile din mănăstirea Vorona prin rugăciunile, nevoințele și binefacerile sufletești și trupești îndreptate spre credincioși și săracii, care cercetează sfânta mănăstire.

Bine v-am găsit sănătoși și Dumnezeu să vă binecuvinteze. Amin».

Miercuri, 8 septembrie 1993. Potrivit tradiției și calendarului bisericesc ortodox, în această zi se prăznuiește Nașterea Maicii Domnului. Prezența Grației Sale, Arhiepiscopul George Carey și a Prea Fericii-

tului Părinte Patriarh Teoctist la mănăstirea Vorona cu prilejul acestei sărbători, a constituit unul din cele mai importante momente ale întâlnirii dintre cei doi Întâistătători de Biserici.

A fost săvârșită, cu această ocazie, Sfânta Liturghie de către un sobor format din : Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, I.P.S. Mitropolit Daniel, I.P.S. Arhiepiscop Pimen, P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, P.S. Episcop Teofan Sinaitul, P.S. Episcop Calinic Ploieșteanul, P.S. Episcop Gherasim Putneanul, preoți și diaconi.

Înainte de începerea Sfintei Liturghii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a adresat credincioșilor următorul cuvânt :

«Iubiți credincioși,

Cu ajutorul bunului Dumnezeu ne găsim, în această zi, în acest sfânt locaș de rugăciune, de credință strămoșească și de viață bine-plăcută lui Dumnezeu. Ziua de astăzi, închinată Nașterii Maicii Domnului, ne amintește tuturor fiilor Bisericii noastre și tuturor credincioșilor că toți suntem fiii Maicii Domnului prin credință, prin Sfintele Taine și prin viața noastră creștinească. Sunt deosebit de bucuroși că I.P.S. Mitropolit Daniel ne-a invitat în această zi să fim la mănăstirea Vorona, împreună cu ierarhii din Mitropolia Moldovei. De aceea, din toată inima, vă binecuvântează și fiecare dintre Dvs. care ați venit cu dragoste în această zi la mănăstirea Vorona adăugați rugăciunilor noastre, rugăciunile Dvs., care valorează mult înaintea lui Dumnezeu pentru ca împreună să slăvim pe Maica Domnului și să ne bucurăm de pace, sănătate și de iertarea păcatelor.

Bine v-am găsit sănătoși !».

Un număr impresionant de credincioși a umplut curtea mare a mănăstirii pentru a participa la Liturghia arhierescă săvârșită cu acest prilej, în cadrul căreia s-a făcut și o hirotonie în preot. Mulțimea credincioșilor a fost binecuvântată de o zi frumoasă, cu mult soare. Predica zilei a fost rostită de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei. Momente din această Sfântă Liturghie au fost transmise în direct pe programul «România-Actualități» în emisiunea «Studio deschis».

La sfârșitul Sfintei Liturghii a vorbit credincioșilor *Grația Sa, Dr. George Leonard Carey* :

*«Prea Fericirea Voastră,
Înalt Prea Sfințiile Voastre,
Prea Sfințiile Voastre,
Prea Cuvioasă Maică Stareță,
Frați și surori în Hristos-Domnul,*

Cu mare bucurie și fericire vă salut astăzi, cu ocazia marelui praznic al Nașterii Maicii Domnului. Mulțumesc din suflet I.P.S. Mitropolit

Daniel pentru primirea călduroasă pe care ne-a făcut-o. Este o mare bucurie să privești la fețele credincioșilor în această zi așa de înșorită. Este cu deosebire o mare bucurie să putem prăznuim această sărbătoare închinată Maicii Domnului aici, la mănăstirea Vorona, care poartă hramul Maicii noastre preabinecuvântate. Trebuie să precizez faptul că și în tradiția Bisericii noastre, Maica Domnului ocupă un loc de mare cinste. În mii de biserici anglicane din lumea întreagă este sărbătorit cu mare cinste praznicul de astăzi.

În ultimele zile, Prea Fericirea Voastră, ne-am bucurat de o mare ospitalitate. A fost o mare bucurie să vizităm mănăstirile de la Voroneț și Sucevița, care îți taie răsuflarea cu frumusețile lor. Ca și în cazul catedralelor gotice din țara mea, această frumusețe vorbește despre spiritualitatea acelor care le-au construit și care s-au rugat în ele. De asemenea, este o plăcere să particip la această Sfântă Liturghie, alături de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel, care a participat la întronizarea mea ca arhiepiscop de Canterbury, acum doi ani. Contribuția Î.P.S. Sale la eforturile ce se fac în vederea unității Bisericii, este, de altfel, foarte cunoscută. Vă mulțumesc foarte mult, Î.P.S. Voastră, pentru strădaniile și contribuția Dvs. teologică.

Doresc, de asemenea, să aduc sincere mulțumiri Î.P.S. Pimen, arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, care ne-a primit atât de călduros.

În 1966, Arhiepiscopul Michael Ramsey a vizitat România. Acest arhiepiscop era un mare cunoscător al Ortodoxiei și un iubitor al României. Citindu-i însemnările, am văzut câtă admirație avea pentru Dvs. Tot din acele pagini răzbate și o mare tristețe în legătură cu suferințele și privațiunile pe care trebuia să le îndurați. Toți știm despre anii grei prin care ați trecut în timpul comunismului, dar ne bucurăm astăzi că putem fi împreună la acest praznic, dictatura fiind înlăturată. Așadar, Prea Fericirea Voastră, în această zi doresc să Vă asigur de disponibilitatea Bisericii noastre în căutarea unității creștine și mărturisirea comună a Evangheliei.

După cum am mai spus, Vă rog să nu credeți că noi, cei din vestul Europei avem răspuns la toate întrebările. Materialismul nu satisface, iar noi, în apusul Europei, avem multe probleme cu care ne confruntăm.

Permiteți-mi să Vă aduc în fața minții, la sfârșitul cuvântului meu, un mic gând din Sfânta Scriptură, respectiv din Evanghelia după Sfântul Evanghelist Ioan, la capitolul 2, versetul 5, unde se vorbește despre nunta din Cana Galileii. Fecioara Maria a spus celor ce slujeau la

meses : «Orice vă va spune El să faceți». Rolul Fecioarei Maria este de a îndrepta atenția spre Fiul ei. Ea ar dori ca toată suflarea să îmbrățișeze credința creștină. Ea dorește ca atât noi, cât și copiii noștri, să-L iubim pe Dumnezeu. Pentru Dvs. toți, care sunteți oameni maturi și aveți familie, Maica Domnului dorește să vă creșteți copiii în dragoste față de Hristos. Este voința ei ca atât societatea mea, cât și societatea Dvs. să fie bazate pe principii creștine. Astăzi o sărbătorim pe Fecioara Maria, Maica Domnului nostru Iisus Hristos, care este pentru noi toți un exemplu de credință.

Dumnezeu să vă binecuvinteze pe toți în numele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Duh. Amin !».

A luat apoi cuvântul *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*.

«Iubiți credincioși,
Înalți Prea Sfințiți,
Prea Sfințiți Părinți,
Prea Cucernici Părinți,
Prea Cuvioase maici din mănăstirea Vorona,

Vă mărturisesc că îmi este foarte greu să exprim sentimentele care mă stăpânesc în aceste clipe în mănăstirea în care am pășit la o vârstă fragedă, unde am văzut aceeași lumină a soarelui ca și astăzi, atunci când am străbătut pădurea aceasta venind din satul meu la sfânta mănăstire. Sunt greu de uitat părinții și frații pe care i-am aflat și i-am cunoscut în anul 1928, când am venit aici, părinți îmbunătățiți, păstrători de credință și pilde de viețuire monahală.

E greu apoi să nu-mi amintesc clipele de început în această mănăstire, când nu știam ce se va întâmpla cu mine, despărțindu-mă de frați, de surori, de părinți și de satul meu, atât de drag până astăzi. Nu știam unde vor ajunge pașii pe care îi începeam în acele clipe și de multe ori în această mănăstire am avut momente de încercări, dar și momente de adâncă trăire, de înduhovnicire de la părinții care luminau atunci ca niște luceferi ai credinței.

De asemenea, nu pot uita anii de arhipăstorire de la Iași, când Dumnezeu mi-a ajutat să slujesc și să restaurez mănăstirea aceasta, ca și celelalte din Moldova și să-mi îndeplinesc astfel o îndatorire de suflet.

Un moment precum cel de astăzi, când Maica Domnului mi-a purtat pașii din nou în acest loc sfânt în care Dumnezeu și-a arătat voia

Sa, de multe ori, în care Sfânta Fecioară Maria cu omoforul ei preasfânt a ocrotit sufletele credincioșilor și însăși această mănăstire, nu pot să nu mărturisesc marea minune pe care Bunul Dumnezeu o săvârșește totdeauna cu noi, cu toți.

Aici am poposit acum din grija și ocrotirea Maicii Domnului pe care o slăvim, nu numai prin cântările noastre, prin corul acesta atât de frumos, prin evlavia Dvs. atât de impresionantă, dar și prin glasurele altor credincioși și slujitori ai Bisericii lui Hristos.

În Sfânta Evanghelie de astăzi am ascultat cum Maica Domnului, întâlnindu-Se cu Sfânta Elisabeta, a rostit acea cântare frumoasă: «Mărește, suflete al meu, pe Domnul / Și se va bucura duhul meu de Dumnezeu Mântuitorul Meu / Că iată de acum mă vor fericii toate neamurile...». Iată, în fața noastră se află reprezentanți ai altor neamuri, Grația Sa, Arhiepiscopul George Leonard Carey și însoțitorii săi, care slăvesc astăzi pe Maica Domnului împreună cu noi. Este o zi de mare însemnătate a Ortodoxiei, a tuturor femeilor care au sfânta misiune de a da naștere vieții, de a continua viața dăruită de Dumnezeu. Să vă amintiți de îndatorirea care o aveți nu numai de a crește și educa copiii în credința cea sfântă a lui Hristos, ci în primul rând de a-i naște. Păziți-vă de păcatele grele care au invadat și țara noastră, ca acela atât de înfricoșător al uciderii de prunci, sau a întrerupe nașterea lor. Mare păcat! Dumnezeu a rânduit ca cea mai sfântă vocație a femeii să fie mamă.

Păziți-vă tineri și tinere, de păcatele tinereții. Nu trebuie să vă lăsați copleșiți de înșelăciunile păcatului destrăbălării trupești sau sufletești. Să aveți curajul, tinere, de a înfrânge cursele ispitelor. Să aveți credință în Dumnezeu, în Sfintele femei martire, care au suferit pentru Hristos și au păstrat curătenia trupească neîntinată. Avem atâtea modele și în mănăstirile noastre, dar și în istoria Bisericii și neamului nostru. Maica Domnului vă va fi tuturor de ajutor. Să-I cântăm și astăzi și mereu axioane și alte cântări închinare ei și să-I mulțumim pentru toată grija ce o poartă neamului nostru românesc, Bisericii noastre și, mai ales, mamelor și pruncilor noștri. Dumnezeu să ne binecuvânteze pe toți».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a mai spus în continuare:

«Am trăit și astăzi, iubiiți mei, clipe dintre cele mai adânci ale credinței strămoșești. Cei care nu cunosc aceste trăiri din jurul mănăstirilor, al bisericilor, atmosfera de tămie și rugăciune a Sfintei Litur-

ghii; cei ce nu cunosc însemnătatea prezenței sfinților, a strămoșilor noștri în viața noastră; cei ce nu simt nevoia să pomenească pe părinții, pe frații, pe bunicii lor și, în general, pe cei care au trecut dincolo de această viață, aceștia, din nefericire, nu cunosc adevărata lumină a lui Hristos și frumusețile credinței ortodoxe; aceștia nu cunosc dururile ei mântuitoare. Și de aceea se risipesc pe căi greșite îndepărându-se de Biserică sau mergând la fel de fel de adunări sectare.

Pentru a ne da seama de frumusețile credinței părinților noștri ca și a Bisericii strămoșești, este de ajuns să fim împreună într-o zi ca aceasta în care se adună creștini, conducători de Biserică, călugări, călugărițe. Astăzi, în toată lumea creștină care cinstește pe Maica Domnului, preoții și credincioșii se roagă cum ne-am rugat și noi în sfânta mănăstire Vorona. E o minune dumnezeiască! Astăzi ați participat la o zi mare din viața Bisericii noastre; prilejul cinstirii Maicii Domnului, a hramului acestei mănăstiri și, iată, cu ocazia întâlnirii noastre cu conducătorul Bisericii Anglicane! Fără îndoială, acesta este un moment unic în ordinea harică, dumnezeiască pentru că rugăciunile pe care le-am înălțat, ca și prezența Dvs. aici, înseamnă un câștig sufletesc în această atmosferă de lumină și libertate duhovnicească. Același mare folos înseamnă și pentru noi participarea la hramul mănăstirii Vorona.

Împreună cu mănăstirea și preoții am trăit aici momente dramatice în timpul dictaturii, când nu puteam să organizăm asemenea manifestări, când lucrurile pe care le vedeți, ca și de la celelalte mănăstiri, se făceau cu mare greutate, din pricina feluritelor îngrădiri.

De asemenea, știți cu câtă greutate se obținea aprobarea primirii tinerilor în mănăstiri, frați sau surori. În tot acest timp, Maica Domnului a făcut adevărate minuni. Peste tot în România clerul a lucrat atât de frumos și a făcut lucruri istorice, de împlinire a aspirațiilor credincioșilor și a testamentului înaintașilor noștri.

În istoria seculară a acestei mănăstiri sărbătoarea de astăzi rămâne unică. Vă imaginați că o Biserică, având peste 70 de milioane de credincioși — anglicanii, este prezentă aici prin întâistătătorul ei, Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, care a avut numai cuvinte de admirație față de mănăstire și de evlavia dumneavoastră.

Am trăit clipele liturgice ca pe o vatră de credință, de lumină a lui Hristos, de arătare a frumuseților dumnezeiești. Insuși marele nostru istoric Nicolae Iorga a avut numai cuvinte de admirație pentru această mănăstire și pentru rolul ei cultural în viața țării noastre. Aici

au funcționat școală, bibliotecă și s-au format mari pictori de biserici ale căror mărturii le aflăm în colecția de artă bisericească organizată aici în anii noștri de păstorire.

De exemplu, schitul de la Sihăstria este pictat de unul din călugării de talent format la școala Voronei, la patru kilometri de aici. Nu se putea ca acest colț de țară atât de binecuvântat să nu dea Bisericii ofrandă nemuritoare de credință, de viață duhovnicească, cum au fost călugării din aceste părți și mulți credincioși.

În această călătorie am vizitat împreună cu I.P.S. Pimen mănăstirile din Bucovina. Trecând prin sate, am văzut multe biserici ce se construiesc în această cruntă criză economică.

Cea mai sfântă proprietate este cea pe care noi o oferim lui Dumnezeu, pe care o încredințăm Bisericii. Această proprietate și acest bun rămâne nemuritor. Mănăstirea aceasta a ocrotit totdeauna pe credincioși și credincioase prin rugăciune și dragoste. Biserica din stânga mea este închinată hramului Nașterii Maicii Domnului, iar cea din dreapta mea închinată Adormirii Maicii Domnului construită în secolul al XVI-lea când se face referire, în primele documente, despre existența acestui schit. Acolo unde este crucea lângă fântână a fost altarul vechii biserici de lemn, care a constituit ocrotirea înaintașilor noștri! Mănăstirile, schiturile, viața duhovnicească au fost puterea duhovnicească a neamului nostru românesc!

Acest neam și această țară, pentru a-și păstra credința și ființa națională, au înfruntat vitregiile năvălirilor barbare și lăcomia celor trei mari imperii care ne-au înconjurat: Imperiul țarist la răsărit, Imperiul otoman, la sud și Imperiul austro-ungar la apus. Fiecare căuta să pătrundă în frumusețile noastre, în chivotele neamului românesc care sunt Bucovina, Moldova, Transilvania, Muntenia, Dobrogea. Bucuria de astăzi e bucuria sfântă a jertfei înaintașilor dar și a celor ce slujesc și ajută Biserica. N-am scăpat din vedere pomenirea la Sfânta Liturghie a fraților din Basarabia și Bucovina, mai ales a celor cinci români închiși la Tiraspol, aproape de noi, doar pentru vina că sunt români. A te numi moldovean, sau ardelean, sau muntean, nu înseamnă că ai renunțat la actul de botez de a fi român.

Am fost și suntem români, urmașii dacilor și romanilor, cu limba noastră frumoasă pe care traducătorii noștri nu o pot reda în frumusețea ei, limba pe care au vorbit-o strămoșii noștri și pe care o vorbiți Dvs., limba lui Eminescu, a lui Creangă și a celorlalți făuritori de limbă

ai neamului nostru ; acest neam care n-a fost cruțat nici de cei ce au dorit «pământ și apă» cum spune Eminescu, dar nici de cei ce au ținut și ținesc la prihănirea frumuseților sufletului și credinței ortodoxe !

Ortodoxia, așa cum o înțelegeți și o trăiți după pilda de evlavie a strămoșilor, cum au cristalizat-o ctitorii și voievozii în aceste mănăstiri, aceste frumuseți care constituie moștenirea noastră veșnică nu se gădesc în alte părți de lume. Dacă am trage o linie de aici de la Vorona, la icoana cu cetele Sfinților de la mănăstirea Vorona, vedem cu ochii minții aceeași scenă frumoasă din frescele de la Voroneț aici, la Vorona, privindu-Vă fețele dumneavoastră luminoase. Fiecare purtați scânteia din lumina divină, care v-a călăuzit să veniți astăzi aici și să mărturișiți credința trăită în sărăcia noastră ca pe o bogăție cerească și neîmpuținată. Ați arătat la Sfânta Liturghie imaginea unui popor care, în ciuda lipsurilor zilnice, a multor nepotriviri de idei din societatea noastră, unit în credință și dragoste, care se roagă la Maica Domnului într-un cuget, într-un gând, poate chiar cu mai multă căldură decât ne-am rugat noi, atenți câteodată și la protocolul liturgic. Ați venit de la mari depărtări, să participați la aceste clipe de comuniune sfântă, unice în viață, când două Biserici din lume, Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română, prezente pe vatra acestei mănăstiri, se roagă împreună pentru pacea lumii și unirea creștinătății.

Românul se simte totdeauna acasă în biserică și ca loc de închinare și învățatură de credință, în viața duhovnicească. Dar iată că și oaspeții noștri ne-au mărturisit că s-au simțit acasă, aici, în mijlocul nostru. Această atmosferă se datorește mănăsirii, credincioșilor, care ați venit în număr mare și ați arătat ce înseamnă credința noastră ortodoxă și legătura cu sfânta Biserică.

Când I.P.S. Mitropolit Daniel a mers la întronizarea Arhiepiscopului de Canterbury sau alți reprezentanți ai noștri participă la diferite conferințe internaționale, să știți că ei vă reprezintă pe Dvs. și învățătura de credință ortodoxă. În acest fel i-am spus și Sanctității Sale, Patriarhului ecumenic Bartolomeu I, al Constantinopolului, la mănăstirea Sâmbăta de Sus, arătând ce mare rol au mănăstirile în viața credincioșilor și cum acestea sunt chezașia Bisericii și neamului nostru. În zadar umblăm după schimbări materiale dacă ne lipsește credința, dacă nu avem religia în școală, dacă nu avem simțul moral în familie și în viața ăneretului nostru. Acestea au constituit de-a lungul secolelor bogăția neamului românesc.

Am participat la multe conferințe internaționale religioase și întotdeauna m-am gândit cu respect ca atunci când iau cuvântul să vorbesc ceea ce gândesc preoții și credincioșii noștri. Îi vedeam oriunde mă aflam și parcă ei îmi șopteau ceea ce trebuia să spun.

Astăzi ați arătat valoarea credinței ortodoxe, mărturisită și de cei aproape 100.000 de credincioși la mănăstirea Sâmbăta de Sus, dând prilej delegației Patriarhiei Ecumenice de a cunoaște felul în care românii trăiesc Ortodoxia.

Frați credincioși, cu Biserica Angliei avem legături strânse. Suntem două Biserici care ne asemănăm prin tezaurul de credință al Bisericii lui Hristos, prin Sfintele Taine pe care le păstrăm și le chivernisim spre mântuirea credincioșilor.

Biserica noastră a fost prima care a recunoscut valabilitatea hirotoniilor anglicane cu succesiunea apostolică. Avem nevoie să colaborăm și să ne împrumutăm valorile ca lumea să-și regăsească lumina și făgașul credinței.

Felicit, și cu acest prilej, pe preoții și credincioșii noștri pentru această prezentă impresionantă. Se știe că cei ce frecventează mănăstirile, vin și la bisericile din satele lor. Cei ce ajută mănăstirile ajută și parohiile lor. De aceea, sunt vrednici de prețuire preoții de la parohiile din care faceți parte.

Să nu uităm să-i ajutăm pe cei bolnavi, pe bătrâni, pe orfani sau copii abandonati, o plagă a zilelor noastre. De la o vreme încoace, pe străzile Bucureștiului umblă copii de 6—10 ani din părțile Botoșanilor, de la Pașcani sau din alte ținuturi, fugiți de acasă sau alungați de părinți. Este o mare rană pentru noi acești «copii ai străzii». Cum poate un copil să devină al străzii, fără mamă, fără tată, fără cineva care să-l întrebe ce nevoie are! Câțiva preoți și credincioși din București merg și-i caută pe sub poduri, pe la gări, pe la metrou și încearcă să-i ajute. Aveți grijă, iubiților, de educația și creșterea copiilor. Nu-i lăsați fără supraveghere, fără iubirea părintească.

Mamelor, părinților, bunicii, păziți-vă și ocrotiți-vă copilașii. Nu-i lipsiți mai ales de afecțiunea și iubirea părintească. Învățați-i să se roage prin rugăciunile Dvs. Nu dați frâu liber patimilor omenești și nu prihăniți sufletul pruncului cu vorbele și certurile dintre soți. Să nu vă faceți piatră de poticnire morală copiilor și tinerilor.

Mulțumindu-vă și felicitându-vă, iubiți credincioși, pentru ziua de astăzi, adresez maicii starețe, Teofana, ca și măicuțelor care țin, candelă

aprinșă aici, felicitări și binecuvântări ca Bunul Dumnezeu să le întărească în misiunea pe care o au de îndeplinit la această sfântă mânăstire.

Mă întorc la București cu o putere sporită. Nu sunt obosit atunci când văd cum ierarhii, credincioșii și preoții Bisericii noastre realizând lucrări atât de frumoase pentru slava lui Dumnezeu, care ne va ajuta să mergem mai departe pe drumul acesta, pentru că unde este credință, acolo este și Dumnezeu.

Am răspuns invitației I.P.S. Mitropolit Daniel cu toată bucuria și de această dată, ca să am o mărturie despre vrednicia Dvs., a preoților și ierarhilor noștri».

După încheierea cuvântării, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teocist a oferit Grației Sale, Arhiepiscopului George Leonard Carey, în semn de prețuire, un frumos engolpion cu icoana Maicii Domnului spunând :

«Aș dori, în încheiere, în numele Dvs., al tuturor, ca Grația Sa, Arhiepiscop de Canterbury, să poarte cu sine de la noi, ca un mic simbol de dragoste, un engolpion arhieresc, cu icoana Domnului nostru Iisus Hristos, care să-i aducă aminte de Dvs., de mânăstirile noastre, de frumusețea zilei de astăzi, de lumina praznicului Nașterii Maicii Domnului, așa cum îl sărbătorim în Moldova».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teocist a oferit, de asemenea, mânăstirii Vorona, un rând complet de sfinte vase și o cădelniță.

Mulțumind pentru frumosul dar primit, Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, a oferit «Crucea Bisericii Anglicane» Prea Fericitului Părinte Patriarh Teocist și I.P.S. Mitropolit Daniel. Apoi a rostit următorul cuvânt :

«Prea Fericirea Voastră,
Înalt Prea Sfințiți Mitropoliți,
Prea Sfințiți Episcopi,
Iubiți credincioși,

Aș dori să mulțumesc Prea Fericirii Sale pentru acest engolpion, despre care îl asigur că îl voi purta totdeauna cu mine.

Prea Fericirea Voastră, doresc să Vă mulțumesc din suflet și pentru această slujbă inspirată de astăzi. Nu voi uita niciodată imaginea a mii de oameni care stau în aer liber și participă la Sfânta Liturghie. Ne vom aduce aminte și de tânărul care a fost hirotonit preot și-l vom pomeni și în rugăciunile noastre de acum înainte.

Prea Fericirea Voastră, Bisericile noastre au atâtea lucruri în comun. Cu foarte multă vreme în urmă, în apus, țara mea, iar în răsărit, țara Dvs. erau sub stăpânire romană.

Vreau să vă spun o mică istorioară. Acum câteva săptămâni s-a găsit o mare comoară în Anglia, undeva pe câmp. Un om a avut un detector și a descoperit această comoară romană, a valorificat-o și va primi un milion și jumătate de dolari pentru ea. Iată că un om simplu a devenit, peste noapte, milionar. Am folosit, Prea Fericirea Voastră, această istorioară, pentru a spune că noi avem astăzi, aici, o comoară și mai prețioasă. Comorile acestei lumi vor pieri, dar ceea ce avem în inimile noastre nu va pieri niciodată.

Astăzi sărbătorim Nașterea Maicii Domnului. Să ne întrebăm : oare, când Maica Domnului îl avea pe micuțul Iisus în brațele ei, știa ea că Acesta va deveni Mântuitorul lumii ? Tot așa, mulți dintre noi nu știm ce se va întâmpla cu copiii noștri.

Prea Fericirea Voastră, credeți că părinții Dvs. s-ar fi gândit cu mulți ani înainte că veți ajunge Patriarhul acestei frumoase Biserici Ortodoxe Române ? Desigur că nu ! Nici părinții mei nu au știut că într-o zi voi ajunge Arhiepiscop de Canterbury, eu, un tânăr născut într-o modestă casă londoneză.

Trebuie să ne încredem în Dumnezeu, în ceea ce privește pe copiii noștri. Orice părinte dorește tot ce este mai bun pentru copiii săi. Cel mai bun lucru pe care îl putem da copiilor noștri este credința în Domnul nostru Iisus Hristos. Aș dori să mă adresez Dvs., ca niciodată să nu vă uitați copiii, ci totdeauna să vă amintiți de ei și să-i pomeniți în rugăciunile Dvs.

Vreau să vă spun și vouă, tinerilor, că cea mai mare comoară pe care o putem avea este credința în Domnul nostru Iisus Hristos, credință ce trebuie să sălășluiască permanent în inimile noastre.

Vreau să Vă mulțumesc încă o dată, Prea Fericirea Voastră, pentru posibilitatea oferită de a asista la Sfânta Liturghie oficiată în această mănăstire».

Impresionat de numărul mare de credincioși și mai ales de tineri și copii, care au fost prezenți, Arhiepiscopul de Canterbury, voind să vadă conștientizarea actului liturgic în rândul tineretului, a chemat un copil din mulțime întrebându-l dacă știe vreo poezie. Copilul a rostit Simbolul de credință fluent, și fără nici un fel de greșală. A fost un moment deosebit de important, dovedind faptul că perpetuarea credinței și a tradiției ortodoxe începe la români din fragedă copilărie.

În încheierea slujbei de la mănăstirea Vorona, I.P.S. Mitropolit Daniel a mulțumit înalților oaspeți și a dăruit Grației Sale o icoană a Cuvioasei Parascheva, ocrotitoarea Moldovei. Cu acest prilej, I.P.S. Mitropolit Daniel a spus :

«Acum, la sfârșitul acestei slujbe atât de frumoase, ne revine datoria de a mulțumi celor care au binevoit să ne onoreze cu prezența, cu rugăciunile și cuvântările lor, la această sărbătoare a hramului mănăstirii Vorona.

În primul rând, mulțumim Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru dragostea arătată față de Moldova, în general, și de mănăstirea Vorona, în special. Astăzi ne-am simțit acasă împreună cu Prea Fericirea Voastră, care ați venit acasă împreună cu Grația Sa. Vă suntem recunoscători pentru că Prea Fericirea Voastră, cu dragostea părintească pe care o aveți, adunați cele risipite și încălziți atmosfera sufletului.

Pentru că Prea Fericirea Voastră ați oferit un dar așa de frumos, chipul lui Hristos-Arhiereul, Grației Sale, dorim și noi să-i oferim o icoană, și anume icoana Cuvioasei Parascheva de la Iași, ocrotitoarea Moldovei. Dacă priviți această icoană, veți observa că Sfânta Parascheva este înconjurată de Sfânta Muceniță Filofteia de la Curtea de Argeș, de Sfânta Teofana din Basarab, de Sfânta Mavra de pe Muntele Ceahlău și de Sfânta Cuvioasă Teodora de la Sihla.

Deasupra, se află Mântuitorul nostru Iisus Hristos și Maica Domnului, icoana Bisericii. Atât Mântuitorul Iisus Hristos, cât și Maica Domnului, cheamă pe toți oamenii la sfințenie, pentru că dintre toate rangurile care pot exista în această lume, cel mai mare este rangul de *sfânt*, și cine a ajuns la sfințenie, a ajuns în Împărăția lui Dumnezeu și continuă să ocrotească Biserica și lumea cu rugăciunile sfinte pe care le adresează Mântuitorului și Maicii Domnului».

După terminarea Sfintei Liturghii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a făcut, la solicitarea unui ziarist din Basarabia, următoarea declarație pentru postul de radio Chișinău :

«Am săvârșit Sfânta Liturghie aici, la mănăstirea Vorona, unde am avut ca oaspeți o delegație a Bisericii Anglicane. Rugându-ne împreună cu oaspeții noștri, în frunte cu Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscop de Canterbury, Primat al întregii Anglii și al Comuniunii Anglicane de pretutindeni, am avut prilejul să reactualizăm legăturile dintre cele două Biserici : Anglicană și Ortodoxă. Nu am putut și nu vom putea niciodată să uităm pe românii de pretutindeni, oriunde s-ar afla, dar mai ales pe cei din Basarabia, care, de asemenea, prănuiesc astăzi pe Maica Domnului.

Cum am spus și în predica mea, purtăm durerea aceasta a sfâșierii pământului, a trupului țării noastre, datorită pactului Ribbentrop-Molotov, pe care Dumnezeu, cu puterea Sa, așa cum a făcut să se prăbușească comunismul și stalinismul, tot așa îl va prăbuși și pe acesta! În Biserică, însă, toate necazurile sunt trecătoare, pentru că nădejdea și tăria vin de la Dumnezeu, care, la momentul potrivit, odrășlește în sufletul fiecăruia idei salvatoare. Ideile nu sunt oprite, nici de granițe, nici de porunci pământești sau politice; legătura, comuniunea noastră de frați nu poate fi distrusă, pentru că nu va exista niciodată cineva în stare să dărâme ceea ce Dumnezeu a rânduit pentru existența și dăinuirea unui neam în istorie.

În Sfânta Scriptură citim că toate neamurile sunt chemate să laude pe Domnul; Maica Domnului a rostit: «Iată, de acum mă vor fericii toate neamurile» (Luca 1, 48). Deci, toate neamurile sunt chemate să o fericească, să o laude pe Maica Domnului, în limba lor, prin arta lor, prin cultura lor. Așa că a fost normal să-i pomenim pe frații noștri români de pretutindeni. Când suntem în durere, mai ales, trebuie să-i pomenim. Atunci când ne gândim cu durere la frații noștri, la cei închiși și chinuți la Tiraspol, trebuie să ne rugăm pentru ei. Forța rugăciunii este mai puternică decât orice intervenție lumească și pământească.

De aceea, vă mulțumesc foarte mult că ați venit din Basarabia și vă rog să transmiteți pe această cale tuturor preoților și credincioșilor de peste Prut dragostea noastră nesfârșită, a ierarhilor și a mea, de fiu al Botoșanilor, și a unuia care am cunoscut în viața mea personalități marcante din Basarabia. Nu am fost în Basarabia până acum, dar doresc să sărut acest pământ pentru toate suferințele, pentru toate sacrificiile pe care le-a îndurat, pentru jertfele dăruite lumii întru apărarea numelui de român și pentru a apăra Ortodoxia.

Transmiteți tuturor binecuvântări din partea noastră și credință, nădejde și dragoste să aibă în Bunul Dumnezeu».

După amiază oaspeții s-au îndreptat spre biserica din localitatea Victoria, județul Botoșani, comuna natală a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. Distinși oaspeți au fost întâmpinați de mulțimea credincioșilor acestei parohii cu tradiționala pâine și sare. Un grup de copii au oferit flori. Protoiereul locului și preotul paroh Poduț Liviu, împreună cu alți preoți din parohiile învecinate, i-au întâmpinat pe cei doi întâistătători cu Sfânta Evanghelie și Sfânta Cruce. A fost vizitată biserica zidită în timpul dictaturii comuniste și pictată în stil bizantin, prin osteneala Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. Oaspeții au fost plăcut impresionați de frumusețea sticlului în care a fost zidită și

pictată această biserică. Totodată oaspeții au apreciat faptul că acest sfânt locaș a fost construit pe timpul unei dictaturi ostile credinței și Bisericii, prin strădania și purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, în vremea în care era mitropolitul Moldovei.

După ce a fost servit un ceai în casa parohială, delegația s-a îndreptat spre aeroportul «Salcia»-Suceava, de unde s-a revenit, pe calea aerului, în București. În cursul serii, delegația anglicană a participat la un dineu cu membrii consiliului bisericii anglicane «Învierea» din Capitală.

Joi, 9 septembrie 1993, a avut loc o întâlnire a delegației anglicane cu membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Întâlnirea s-a desfășurat în sala sinodală a palatului patriarhal. Au fost prezenți: *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei, PP. SS. Episcopi Calinic al Argeșului, Epifanie al Buzăului, Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, vicari patriarhali, precum și consilieri patriarhali și profesori de la Facultatea de teologie din București.

Din partea Bisericii Anglicane au fost prezenți: *Grația Sa Dr. George Leonard Carey*, Arhiepiscop de Canterbury, Canonical Stephen Platten, secretarul Grației Sale, Canonical Hugh Wybrew, capelanul Christopher Newlands.

Deschizând luările de cuvânt, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a salutat prezența înaltului oaspete și importanța reluării legăturilor dintre cele două Biserici. A urmat un schimb de opinii în diferite probleme teologice, îndeosebi în ce privește dialogul ortodoxo-anglican cu referire la problema hirotoniei femeilor și s-au punctat câteva probleme de viitor în relațiile dintre cele două Biserici.

În cadrul acestui schimb de opinii au luat cuvântul mai mulți membri ai Sfântului Sinod care au făcut unele aprecieri și au adresat întrebări oaspetelui anglican.

Astfel, *I.P.S. Mitropolit Antonie* a adresat următoarea întrebare: Cum vede Biserica Anglicană activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor și a Conferinței Bisericilor Europene? Sunt aceste organisme speranțe reale, în vederea realizării unității Bisericilor? Care este opinia Grației Sale asupra problemelor noi pe care Biserica Anglicană le supune atenției, nu întotdeauna în acord cu învățătura Sfintei Scripturi?

I.P.S. Mitropolit Daniel: «Considerăm că există posibilități de cooperare între Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română în trei domenii diferite:

- schimb de studenți și profesori;
- schimb de experiență în ceea ce privește viața monahală;

— formarea unor persoane din Biserica noastră — în ceea ce privește transmiterea mesajului Evangheliei prin mass-media, domeniu în care Biserica Anglicană are deja o bogată experiență».

I.P.S. Mitropolit Nestor : «Am dori să alfăm poziția Bisericii Anglicane față de rolul scrierilor Sfinților Părinți în dialogul dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană».

I.P.S. Mitropolit Nicolae : «Care sunt perspectivele dialogului dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană? Una dintre dificultățile continuării acestui dialog, subliniată și de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, este hotărârea Bisericii Anglicane privind hirotonia femeilor. În ciuda acestui handicap, noi credem că dialogul trebuie continuat. Cum ar vedea Grația Sa posibilitatea de a continua dialogul, mai ales că la ultima întâlnire a comisiilor, ortodoxă și anglicană, s-a prevăzut o nouă întâlnire, fixându-se și temele pentru continuarea dialogului? Noi sperăm că dialogul poate continua în ciuda dificultăților apărute».

În continuare, *Grația Sa Dr. George Leonard Carey*, a spus :

«Fără îndoială, timpul scurt pe care îl avem la dispoziție nu ne permite să abordăm cum se cuvine toate întrebările care mi-au fost puse. Dacă-mi permiteți, Prea Fericirea Voastră, n-aș dori ca problema hirotoniei femeilor să ocupe întreg timpul acordat discuțiilor noastre ca să putem aborda și celelalte probleme puse în discuție».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist : «Nu ne-am gândit să epuizăm acum toată lista problemelor pe care ar trebui să le discutăm, ci am dori să vă referiți foarte pe scurt la fiecare, pentru că oricum ele vor fi dezbătute de comisiile teologice speciale».

George Leonard Carey : «Punctul meu de vedere asupra hirotoniei femeilor este următorul : problema este a Comuniunii Anglicane. Sunt provincii ale Comuniunii anglicane care sunt pe punctul de a hirotoni femei, dar în Marea Britanie încă n-am făcut acest pas. Aici intervin câteva probleme de ordin cultural. Fiecare Biserică trebuie să pună în practică Evanghelia în contextul în care ea își desfășoară activitatea. De aceea, trebuie să fim conștienți de faptul că există anumite probleme care au un impact destul de mare în cadrul dialogului teologic, așa cum este și hirotonia femeilor. Există și o dimensiune teologică pe care Bisericile noastre, însă, nu au privit-o fiecare în parte. Problema este următoarea : este hirotonia femeilor o dogmă care atinge în esența ei învățătura Bisericii creștine? Personal, consider că nu este o problemă cu o importanță prea mare.

Fără îndoială, nu este timp pentru a prezenta argumentele teologice și aș dori ca atunci când timpul ne va permite, să discutăm pe larg această problemă.

Deoarece majoritatea preoților Bisericii noastre consideră că nu este o problemă fundamentală care să atingă doctrina Bisericii, am acceptat și noi hirotonia femeilor. Personal consider că problema esențială a Bisericii este comunicarea mesajului evanghelic tinerei generații, care devine secularizată cu pași repezi. Așadar, nu aș dori ca hirotonia femeilor să împiedice dialogul nostru, ci mai degrabă să ajute la continuarea acestuia».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist: «Mulțumim pentru scurtele considerații. Problema va fi studiată de comisii teologice speciale la vremea potrivită».

Grația Sa, George Leonard Carey: «La întrebarea I.P.S. Mitropolit Antonie, referitoare la activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor și a Conferinței Bisericilor Europene, noi răspundem că activitatea celor două organisme este foarte importantă, dar privim cu ochi critici atunci când în activitatea acestora intervin teme de ordin cultural și nu teologic.

Fără îndoială, cred că Bisericile Ortodoxe și Biserica Anglicană trebuie să-și unească eforturile și să amintească celor două organisme importanța credinței în Sfânta Treime, așa cum a fost ea exprimată de-a lungul istoriei. La Melbourne, Biserica Angliei a fost foarte critică față de Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

Dacă îmi permiteți, aș aborda și problema rolului scrierilor clasice creștine în acest dialog. Personal, pot să adaug că mi-am făcut studiile de doctorat în teologia patristică. Consider că scrierile patristice prezintă marea noastră bogăție. Aș putea adăuga faptul că noi, în cadrul Bisericii Anglicane, punem un accent deosebit pe operele Sfinților Părinți. Înainte de a veni în România, am fost la Veneția, unde a avut loc întâlnirea dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Anglicană, iar tema pe care acest dialog vrea s-o abordeze în viitor este «Sfânta Scriptură, Tradiție și Amintire». De asemenea, consider că schimburile de profesori, studenți și monahi sunt folositoare, dar aș mai adăuga și schimburile de laici între parohiile noastre».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist: «Mulțumim pentru amabilitatea de a răspunde întrebărilor noastre și aș dori să adaug la ceea ce ați spus Grația Voastră că Bisericile noastre pot colabora și pe tărâm pastoral. De exemplu, o serie de fundații de binefacere din Marea Britanie au venit în România și pot veni în continuare, sprijinind activi-

tatea și misiunea Bisericii noastre, care se află într-o situație care nu-i permite organizarea de orfelinate, spitale sau azile de bătrâni. Dacă astfel de fundații de binefacere vor continua să desfășoare o activitate caritativă și de asistență socială în țara noastră, Biserica noastră este gata să acorde tot sprijinul posibil.

Ne îngrijorează soarta copiilor abandonati, a copiilor străzii. Dar pentru rezolvarea acestei grave probleme a societății noastre, avem nevoie de sprijin material. De asemenea, considerăm ca fiind de mare importanță schimburile de studenți și laici».

Grația Sa, George Leonard Carey: «În legătură cu problema ridicată de Prea Fericirea Voastră trebuie să precizez că avem o Societate misionară a Bisericii Anglicane, una dintre cele mai mari și active — care, sperăm să se implice cât mai mult în relațiile cu România.

Fără îndoială, adunând toate aceste resurse noi putem avea relații bune de colaborare între Bisericile noastre».

I.P.S. Mitropolit Antonie: «Cunoaștem bine preocupările patristice din Biserica Anglicană. A fost o surpriză pentru noi, ortodocșii, să descoperim interese pentru Sfinții Părinți în Biserica Dvs., cu atât mai mult, cu cât Grația Voastră aveți o teză de doctorat în patristică. Cred că ar trebui să intensificăm contactele noastre în ceea ce privește modul cum Bisericile noastre folosesc izvoarele patristice. De aceea, schimburile de studenți vor contribui la aceasta. Ce interesant ar fi dacă am cunoaște mai bine teologia lui Morus, ca să mă opresc numai la avest exemplu. Poate că ar fi trebuit să spunem mai mult despre impactul pe care l-a avut asupra teologilor anglicani teologia Părintelui Dumitru Stăniloae. Deci, ar trebui un schimb și în această direcție, care ar ajuta foarte mult la punerea unor baze solide a ceea ce va trebui să fie dialogul propriu-zis în cunoștință de cauză.

Ar trebui să mai cunoaștem reciproc — de asemenea, o surpriză pentru noi — elementele comune din spiritualitatea anglicană și cea ortodoxă. Există în Anglicanism elemente ale teologiei desăvârșirii care leagă foarte bine spiritualitatea anglicană apuseană cu spiritualitatea răsăriteană. Nu mă refer numai la spiritualitatea din Țara Galilor, unde sunt multe asemănări cu spiritualitatea ortodoxă, chiar isihastă.

Consider că prin abordarea acestor teme am ajunge la un real dialog teologic. Sperăm că Biserica Anglicană să fie interesată în descoperirea teologiei răsăritene».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist: «Ne preocupă și ne îngrijorează problema ridicată de I.P.S. Mitropolit Antonie și anume, ușurința cu care în organisme ecumenice se votează anumite practici

din viața oamenilor care încalcă limitele morale evanghelice. Ar fi de dorit să păstrăm limitele stabilite de Biserică.

Trebuie să spun că am fost plăcut impresionat când Grația Sa mi-a spus că l-a citit pe Sfântul Ioan Casian, în traducere engleză, ceea ce constituie o întoarcere la Sfinții Părinți.

Pentru o mai bună cunoaștere, vom ruga profesorii să trimită studii care pot fi publicate în revistele Bisericii Anglicane și dorim, de asemenea, să publicăm și noi studii teologice anglicane în revistele noastre».

În încheierea întâlnirii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* luând cuvântul, a mulțumit Grației Sale, Arhiepiscopul Carey pentru amabilitatea de a răspunde întrebărilor care i-au fost adresate.

După încheierea întâlnirii, membrii delegației anglicane, însoțiți de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și de P.C. Pr. Michael Tița, inspector patriarhal, s-au deplasat la Facultatea de teologie ortodoxă din București. Aici au fost primiți de către profesori, lectori și asistenți ai Facultății, în cancelaria profesorală.

P.C. Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, decanul Facultății, a rostit un cuvânt adresat Grației Sale, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscop de Canterbury și delegației anglicane. Părintele decan a prezentat corpul profesoral și a rugat pe I.P.S. Mitropolit Antonie să fie «moderatorul» conferinței Grației Sale și a discuțiilor ce vor avea loc.

Grația Sa, Arhiepiscopul de Canterbury a ținut conferința cu titlul : «*Ce fel de unitate ?*». Conferința s-a bucurat de un larg interes și a suscitât vii discuții între cei prezenți. Grația Sa a răspuns numeroaselor întrebări puse de cei prezenți în cancelaria Facultății de teologie.

Redăm textul conferinței ținute de Grația Sa, *Dr. George Leonard Carey* :

«Începând din perioada celui de-al doilea război mondial, faptul că scopul principal în lumea ecumenismului trebuie să fie *unitatea organică* s-a considerat a fi o axiomă. Acesta a fost unul din primele țeluri ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și al discuțiilor teologice dintre Bisericile predominante. *Unitatea organică*. De unde provine această expresie ? Presupunem că este axiomatic pentru orice imagine legată de unitatea Bisericii. Care dintre cei cu mintea sănătoasă ar putea să nu dorească unitatea ei organică ? Această frază a fost atât de mult timp un fel de piesă din mobilierul gospodăriei ecumenice, încât nu ne mai gândim în ce măsură avem justificarea de a o folosi. Poate am considerat prea mult de la sine înțeles conceptul că «unitatea organică» exprimă în mod adecvat voința Domnului pentru Biserica Sa. Am tra-

tat acest concept ca sfânt și sacrosanct, dar poate că trebuie să ne punem întrebarea «de ce?». Desigur, credem că Biserica este una, sfântă, sobornicească și apostolică. Dar de ce trebuie să presupunem că această expresie «unitate organică» conține esența acelor însemne ale Bisericii?

Ceea ce putem face este să testăm această expresie într-un context paralel. Căsătoria este o imagine potrivită a Bisericii în Noul Testament. Cum funcționează expresia noastră în acest context? Ca scop primar pentru o familie, «unitatea organică» ar fi ceva straniu și puțin înspăimântător. Unde ar mai avea loc individualitatea umană, însușirile personale și acel «altceva», precum și misterul care este veșnic prezent în experiența ce o trăim în relația cu altă persoană, oricât de apropiată ne-ar fi? În cazul fiecărui cuplu, există diversitate radicală, precum și unitate.

Sau să ne gândim la un oraș, o altă imagine biblică a Bisericii. Ce am simți față de un stat care ar avea ca scop unitatea organică? Dumnezeuastră, aici în România, aveți amintiri dureroase legate de ceva foarte asemănător experienței pe care ați avut-o de la război încoace. Unitatea organică a unui stat poate fi ceva teribil și nimicitor dacă este acceptată în sensul de a fi uniformitate în unitate.

Testul eșuează și atunci când se apropie expresia de esența Misterului creștin, de însăși Sfânta Treime. Aici nu este pur și simplu o unitate organică, ci comuniunea a trei care sunt unul. Indivizibil, co-etern, dar distinct ca persoane. Este unitate și trinitate, un singur Cap dumnezeiesc, dar trei Persoane. Aici nu este pur și simplu unitate, ci unitate în diversitate, diversitate în unitate. Și, cu siguranță, din cauza aceasta, este *comuniune*.

Adevărul constă în faptul că nu există unitate reală fără diversitate. Comunitatea și individualitatea sunt inseparabile și depind una de alta. Unitatea și diversitatea sunt două fețe ale unei singure monezi. Unitatea organică trebuie să rămână în prim planul străduințelor noastre, dar cum am putea începe o re-evaluare și aprofundare a acestui concept pentru a-l înțelege?

În acest punct, este normal să ne referim la imaginea trupului în accepțiunea Sfântului Apostol Pavel. Trupul este cu certitudine organic: este compus din organe care se îmbină într-o minunată unitate și sinergie. Ele s-au dezvoltat și au crescut împreună, fiecare din ele este parte a celuilalt și ele își aparțin unul altuia. Dar organele sunt foarte diferite, tocmai pentru că sunt organe. Într-un anume sens, nici nu

există organe mai diferite ca mâna, piciorul, inima, ochiul. Și totuși, ele constituie o unitate totală, deoarece ele există în relația cu un «tot», ale cărui părți organice le reprezintă.

Dacă ar fi să stabilim un scop principal al mișcării ecumenice, reflecțiile noastre sugerează că un astfel de scop ar trebui să exprime ambele aspecte ale trupului, unitatea în diversitate. Cuvântul «organic» deja presupune unitate, iar cele două cuvinte se condiționează reciproc, astfel încât numai acea diversitate este admisibilă, care este parte a sinergiei, a trupului organic unitar, și numai acea viață organică este acceptabilă, care recunoaște această diversitate.

Să spunem că, pentru un moment, noi înșine suntem scopul «diversității organice». Înseamnă aceasta oare că putem continua fericiți să lucrăm pentru a atinge acest scop așa cum am făcut înainte ?

Se naște aici o altă întrebare. În ce măsură suntem liberi să determinăm care sunt proiectele eterne ale lui Dumnezeu ? Cum putem cuprinde într-o expresie din două cuvinte voința Domnului pentru Biserica Sa divizată ? A stabili scopuri sau obiective este un lucru foarte primejdios. Dacă cineva ar întreba o pianistă «ce scop ți-ai propus în interpretarea acestui concert de pian de Mozart ?», el n-ar trebui să fie surprins dacă pianista trage concluzia că nu este muzician. Cum poate un artist să-și propună obiective ? Cum poate Biserica să-și stabilească obiective ? În confruntarea cu pianista, se pot vedea două mentalități diferite. Una este pragmatică, utilitaristă. Conform acestei mentalități, omul poate să-și stabilească obiective și să le realizeze prin propriile sale eforturi și planuri. Cealaltă mentalitate recunoaște că suntem în mâna unor forțe mai mari decât noi înșine, mai mari decât capacitatea noastră de a face planuri și de a reuși.

În ceea ce privește Biserica, se poate spune că există două puncte de vedere similare. Primul privește Biserica în înțelesul de instituție condusă de toți creștinii la un loc. Caracterul și împlinirea ei sunt determinate de eforturile noastre și de angajarea noastră.

Celălalt punct de vedere privește Biserica asemenea unei taine adânci a unui *mister*. La acesta se face aluzie în Epistola către Efeseni prin cuvântul «căsătorie», care este «o mare taină și prin care eu înțeleg Hristos și Biserica» (Efeseni 3, 52). Acesta este unul din aspectele în care Bisericile Ortodoxe din estul Europei sunt mărturie vitală pe arena ecumenică. Ortodoxismul atestă adevărul că în Biserică nu avem de-a face doar cu o organizație umană, ci cu taina Împărăției. Economia lui Dumnezeu este deasupra tuturor planificărilor noastre. Toate efor-

turile noastre, oricât de înverșunate ar fi, sunt deșarte dacă nu sunt făcute în cooperare cu El.

Totuși, aceste puncte de vedere nu sunt diametral opuse în ceea ce privește misiunea Bisericii. Desigur că Biserica este o organizație și trebuie să fie eficientă, practică și bine organizată ca să-L poată sluji pe Dumnezeu și poporul Său așa cum se cuvine. Mă întorc la exemplul meu cu pianista și afirm că ea are într-adevăr niște obiective. În primul rând, vizează *excelența*, perfecțiunea în interpretarea pianistică. Orice pianist tinde la a fi cel mai bun. În al doilea rând, ea intenționează să dea rezonanța geniului compozitorului cât mai mult cu putință. Cu toate că nu are în nici un caz intenția de a adăuga o nouă notă muzicală partiturii originale a lui Mozart, ea va dori să interpreteze concertul într-un mod cât mai creator și plin de imaginație. Tot astfel trebuie să fie și sarcina de a crea a Bisericii. În mod similar, Biserica, fiecare preot și creștin, cleric sau laic din sânul ei, au ca scop să-L slujască pe Domnul nostru cât de bine posibil, știind că perfecțiunea este ceva spre care năzuim dar care, din cauza păcatului nostru, n-o putem atinge niciodată.

În ceea ce privește misiunea Bisericii în lume, Biserica în calitate de *instituție* va încerca întotdeauna să tragă învățăminte din noile situații dificile și să reacționeze în fața unor noi ocazii favorabile, Biserica dumneavoastră, ca și a mea, în permanență trebuie să se adapteze și să se pună de acord cu cerințele umane. Sunt conștient că dumneavoastră trebuie să vă adaptați prezenței altor grupări creștine în țară, și câteodată prezenței unor alte științe eclesiastice care ar putea amenința obiectivele dumneavoastră. Nu este de competența mea să fac comentarii asupra politicii pe care trebuie să o adoptați. Tot ce pot spune este că putem cu certitudine învăța din succesele și eșecurile altor organizații creștine, și de asemenea, să ne amintim că, în ceea ce privește alte Biserici ale Sfintei Treimi, dorința noastră certă să fie de a căuta aceea unitate care este voința Domnului nostru.

Dar vor apărea aceia care vor contrazice aceste cuvinte cu răspunsul: «Dar noi căutăm voința Domnului nostru de mulți ani și rezultatele palpabile sunt depresiv de decepționante». Recunosc aceasta. Dintr-un punct de vedere, relațiile ecumenice au progresat extraordinar în perioada de după război, iar cooperarea dintre Bisericile dominante este excelentă. Din alt punct de vedere, se face tot mai mult simțit faptul că procesul acesta încetinește, că s-a ajuns la apatie și chiar la apariția unor noi obstacole în calea progresului. De fapt, unii oameni au un sentiment din ce în ce mai acut de dezamăgire.

Imaginea Bisericii ca *mister*, ca taină, ne poate ajuta în interpretarea actelor care atestă prezența lui Dumnezeu în mijlocul nostru. Dacă ne gândim mai profund la natura Bisericii ca *mister*, ajungem imediat la două răspunsuri în această situație. În primul rând, că nu este treaba noastră să fim nerăbdători cu Dumnezeu. Noi Îl adorăm cu răbdare și recunoștință. Ne căim pentru divergențele datorate păcatului, dar, de asemenea, aducem întotdeauna mulțumiri: «Domnul a dat, Domnul a luat — numele Domnului fie lăudat!».

În al doilea rând, în ultimele decenii, ecumenismul a fost motivat prea mult de un spirit activist și o teologie imanentă care susține că scopuri identificate pot fi atinse prin efort uman. În spatele acestui crez se află imaginea unei Biserici puternic conștientă de natura sa ca instituție umană, dar insuficient conștientă că scopul nostru nu poate fi pur și simplu o instituție pământească unificată — el trebuie să fie o aspirație spre acel Mister al Bisericii pe pământ și în cer care depășește puterea noastră de a-l înțelege sau determina.

În această situație, ce se întâmplă cu noul scop pe care ni l-am propus, și anume «diversitatea organică?» Trebuie oare să abandonăm toate obiectivele de acest fel? În cazul acesta, mișcarea ecumenică ar fi lipsită de simțul adecvat coerent al unui scop și de un simț suficient de clar al direcției. Poate că scopurile trebuie ținute la locul lor, dar ele sunt esențiale pentru o astfel de încercare ca ecumenismul. Cu siguranță că lipsa unor scopuri identificabile ar sublima tot acel efort uman și întreprindere pragmatică, care este o parte specifică a cooperării noastre cu Dumnezeu.

S-ar putea ca problemele noastre să rezulte nu atât din faptul că ne propunem obiective înguste, cât din modul specific în care le folosim. Cu alte cuvinte, greșeala noastră este că le vedem ca țintă finală a călătoriei, și nu ca mijloc. Pe vremea când marinarii se ghidau după stele, stelele erau considerate o cale demnă de încredere pentru a ajunge la destinație, dar ele însele nu erau destinația. După ce serveau scopului, ele dispăreau, fiind absorbite de splendoarea mult mai mare a luminii zilei. Dacă am considera noțiunea de «diversitate organică» drept ghid — și poate că așa ar trebui — ar fi asemenea unei stele cu ajutorul căreia să fim mânați de suflul lui Dumnezeu spre o destinație mai înaltă care se află dincolo de orizonturile prezente. Nu un scop care să fie identificat și «realizat», ci un reper — un punct spre care să convergă privirea noastră.

Poate ne ajută aici și exemplul unui alt călător, Bunul Samarinean. Biserica este precum omul care s-a nimerit printre tâlhari. Este grav

rănit și trebuie vindecat. Samarineanul îi oferă acestui om primul ajutor, inclusiv posibilitatea de a rămâne într-un han și de a fi îngrijit în continuare de cineva. În mod evident, unele lucruri trebuie făcute și pot fi făcute. Curgerea sângelui poate fi stăvilită, rănila pot fi spălate și legate, ș.a.m.d. După toate acestea, însă, omul, tot nu este vindecat. Acum trebuie să se întâmple niște lucruri care sunt mai presus de puterea noastră de influență. Numai trupul se poate vindeca pe sine — Samarineanul singur nu o poate face. Este deci vorba despre acest proces profund organic și pe care noi nu-l putem vedea și nici atinge.

Tot ce putem face este să căutăm să cooperăm cu el, iar în Biserică aceasta înseamnă «sinergie» în cel mai profund sens al cuvântului, după cum este el utilizat de Părinții greci când se referă la lucrul săvârșit de Duhul Sfânt prin noi.

Poate că așa trebuie să stea lucrurile în cazul unității Bisericii. Pe noi nu ne preocupă doar o instituție umană, ci și Trupul lui Hristos în sine, în care El însuși este viața, un fel de viață pe care nu avem puterea să o producem. Noi udăm, dar numai Dumnezeu poate da rodul.

Ce înseamnă toate acestea în termeni practici? În primul rând ne amintește de două polarități în cadrul Bisericii de azi: cei care urmează calea «lumii» și o fac în termeni fundamental-lumești, și cei care țin seama de Misterul Bisericii și o fac în termeni foarte spirituali. Căutarea în vederea unității creștine are nevoie de ambii poli, nu separat, ci ca parte a unei unități mai mari. Noi, în vest, avem nevoie în mod special de a fi mai profund «sensibilizați» de caracterul sfânt al Bisericii, să luăm mai în serios providența lui Dumnezeu și lucrarea ascunsă a iconomiei divine. Pe de altă parte, mă încumet să spun că, în timp ce Ortodoxia poate ajuta vestul în această căutare, ea, la rândul ei, trebuie să-și îndrepte atenția către căile în care voința lui Dumnezeu trebuie deslușită în înțelepciunea lumii; și împreună cu aceasta să aprecieze că Dumnezeu ne cere să cooperăm cu El, să contribuim prin cele mai bune eforturi umane la împlinirea voinței lui Dumnezeu pentru lumea Sa, cu El și în El și prin El.

A doua consecință practică este că trebuie să avem mai mult discernământ când facem distincția între repere și semne indicatoare, pe de o parte, și țeluri și destinații, pe de altă parte. Nu trebuie doar să luptăm pentru strategii umane, ci și să avem întotdeauna în fața ochilor misterul împărăției, ceva care va fi mereu mai mare ca noi, și mai mare decât capacitatea noastră de a-l înțelege vreodată.

În al treilea rând, «diversitatea în unitate» sugerează că scopul unității nu va însemna o uniformitate anostă care dezbracă toate tradițiile de unicitate și individualitate. Este cu siguranță ceva important, prețios și distinctiv în tradițiile Evanghelice, Catolice, Ortodoxe și Protestante care nu pot fi suprimate de ecumenism. În timp ce, desigur, ecumenismul în curs de dezvoltare poate rafina aceste tradiții, făcându-le deschise și accesibile una față de alta, nu trebuie să renunțăm prea repede la ideea că ele sunt urmarea lucrului înfăptuit de Dumnezeu și au o valoare permanentă pentru împărăția Sa. Diversitatea în unitate ne va conduce la o apreciere mai nuanțată și mai profundă a acelor elemente ale Comuniunii, care au constituit reazemul gândirii ecumenice în trecut. Nu putem abandona angajarea în sensul unității pe care am avut-o în vedere în trecut, dar evaluăm conceptul cu o înțelegere mai profundă.

În al patrulea rând, aceasta sugerează că nu vom găsi unitatea privind pur și simplu diviziunile noastre, ci mult mai mult îndreptându-ne privirea către ceea ce se află dincolo de diviziunile noastre, *teoria* despre și în cadrul Sfintei Treimi în unitate, imaginea lui Dumnezeu. În felul acesta nu stăm să ne privim reciproc, ci suplimentar, și poate chiar mai important, privim împreună, unii lângă ceilalți, chiar către Dumnezeu. Poate aceasta sugerează că după atât de multă încredere acordată negocierii, a venit timpul acum să dedicăm mai mult timp pentru a ne închina împreună.

Toate acestea pot crea impresia unui scop minimalizat al unității Bisericii. Nu sunt de acord. Diversitatea în unitate înseamnă a recunoaște bogăția tradițiilor noastre care, pe măsură ce convergem împreună întru Hristos, va îmbogăți fiecare din Bisericile noastre cu experiența unor înțelegeri profunde, trăite separat una de cealaltă. Dar «diversitatea-in-unitate» înseamnă, de asemenea, continuarea căutării teologice pentru a găsi unitatea de a înțelege lucrurile, care va duce la acceptarea reciprocă a ministerelor și, într-o bună zi, a deplinei participări euharistice.

Semnul de întrebare care plutește deasupra mișcării ecumenice astăzi (cel puțin așa percepe multă lume în vest) poate fi privit cu frustrare, cu durere sau deziluzie. Sau, pe de altă parte, poate fi considerat un semn de la Dumnezeu, prin care el însuși proorocește împotriva vederilor noastre prea limitate și a orizonturilor noastre artificiale și prea ordonate.

Biserica este plină de contradicție și paradox. Dar poate că există în asta un element al inevitabilului, ca să nu spunem un element al înțelepciunii divine».

După încheierea conferinței și a discuțiilor suscitade de aceasta, oaspeții anglicani și însoțitorii lor, au revenit la palatul patriarhal, unde a avut loc recepția oficială oferită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist în cinstea distinsului oaspete și a delegației ce-l însoțește. La recepție au participat membri ai guvernului, numeroase personalități ale vieții politice, membri ai corpului diplomatic, oameni de cultură din țara noastră, reprezentanți ai cultelor, preoți.

În deschiderea recepției, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a rostit următorul cuvânt :

«Grația Voastră,
Doamnelor și Domnilor,

În această reședință a Bisericii noastre strămoșești, vă rog să-mi permiteți să vă prezint pe Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscop de Canterbury, conducătorul Bisericii Anglicane din întreaga lume, care, împreună cu o delegație anglicană, se află în țara noastră de câteva zile. Această întâlnire continuă legăturile bisericești stabilite — de-a lungul timpului — cu Biserica Anglicană și îndeosebi în ultimele șase decenii.

Se cunoaște în lumea noastră teologică dialogul pe care Biserica Ortodoxă Română îl are cu Bisericile Ortodoxe, în general, dar și cu cele creștine, precum și cu diferite alte religii din lume.

Se cunosc apoi și rezultatele benefice ale dialogului și ale acestor legături de-a lungul timpului și, îndeosebi, între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană. Nu trebuie să mai stăruim asupra faptului că între Bisericile noastre există mai multe trăsături care ne apropie, decât cele care ne deosebesc. Atât Biserica Ortodoxă Română, cât și Biserica Anglicană, sunt Biserici Naționale legate de existența națiunilor noastre. Biserica Anglicană este strâns legată de forma statală a Marii Britanii prin însăși structura ei eclesiologică, situație care la noi s-a concretizat, după modelul Imperiului bizantin, în binecunoscuta «simfonie bizantină».

Avem, de asemenea, un fond comun de învățătură, care cuprinde perioada sinoadelor ecumenice și tradiția apostolică a Bisericii până în vremea noastră.

Avem preocupări comune în ceea ce privește disciplina clerului și organizarea Bisericii. Atât Biserica Ortodoxă Română, cât și Biserica Anglicană dispun de un cler pregătit, corespunzător, pentru parohii și pentru mănăstiri. De asemenea, cele două Biserici dispun de un învățământ bine organizat și un bogat fond teologic. Toate acestea au constituit o bază de apropiere între Bisericile noastre care s-a concretizat îndeosebi pe timpul celui dintâi patriarh al României, Miron Cristea, când au și avut loc primele conferințe de dialog în urma cărora Biserica noastră a recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane și, deci, succesiune apostolică. A fost acesta un moment important în istoria relațiilor noastre și cu recunoștință ne gândim și în aceste clipe la înțelepciunea Patriarhului Miron Cristea și a marilor teologi ai Bisericii noastre de atunci, care cu multe dificultăți au ajuns la această concluzie preluată apoi și de celelalte Biserici Ortodoxe din lume. Nu este ceva nou să afirmăm că timpul aduce noi cerințe, noi transformări atât în Biserica Ortodoxă, cât și în Biserica Anglicană și în celelalte Biserici, cerințe firești legate de aspirațiile umanității, care arată că unele Biserici au metode pastorale adecvate, în timp ce altele intră în contradicție cu canoanele Bisericii primare. Acestea nu ne împiedică însă să continuăm dialogul început. În acest scop subliniez importanța deosebită a întâlnirii noastre de astăzi, a vizitei conducătorului Bisericii Angliei în țara noastră. În itinerariul urmat, Grația Sa nu s-a limitat numai la un dialog cu membrii Sfântului Sinod, ci a avut și contacte directe, sincere, cu preoții, viețuitorii mănăstirilor și chiar cu credincioșii de la parohii.

Un moment emoționant în această privință l-a constituit participarea delegației anglicane la slujba hramului mănăstirii Vorona, 8 septembrie, unde în prezența a mii de credincioși, un copil de 7 ani i-a atras atenția în mod deosebit Grației Sale. Privirile copilului l-au fascinat în tot timpul predicii, după care l-a chemat și l-a cuprins în mantia Sa cu dragoste părintească. A fost o scenă emoționantă. În acel moment mă gândeam la acei copii necăjiți, ai străzii, care așteaptă o asemenea ocrotire. Cu multă afecțiune, Grația Sa l-a întrebat dacă știe o rugăciune. Pentru moment am avut inima strânsă, gândindu-mă la rezultatele acestui examen, și la roadele religiei în școală. Spre marea noastră bucurie, copilul a rostit în întregime, foarte exact, Crezul. Vă puteți imagina câtă bucurie au trăit credincioșii noștri în acele clipe.

Grația Voastră, noi, românii, suntem câteodată furați de gânduri, de nostalgii, mai ales de întâmplările plăcute ca cea relatată acum Onoratei asistențe. Am prezentat, stimaților și mult prețuiților noștri invitați, aceste crâmpeie din dialogul nostru bisericesc. Toți au fost dornici să

vă cunoască și să participe la viața Bisericii noastre. Cu bucurie vă putem spune că ne este prețios sprijinul lor în problemele noastre. Fiecare dintre cei prezenți, ca personalități de stat sau de cultură, a participat la viața Bisericii noastre. Mă bucur să le împărtășesc tuturor prețuirea mea și a membrilor Sfântului Sinod și să le mulțumesc pentru că au acceptat invitația noastră.

În numele tuturor, vă salutăm și vă încredințăm dragostea noastră față de Grația Voastră, față de Biserica Anglicană și față de poporul englez. Pe toate le împlinim spre slava lui Dumnezeu și a liniștii lumii».

La rândul său, Grația Sa, Arhiepiscopul George Leonard Carey, a spus :

*«Prea Fericirea Voastră,
Înalt Prea Sfințiile Voastre,
Doamnelor și Domnilor,*

Este o deosebită plăcere pentru mine de a răspunde călduroaselor cuvinte pe care Prea Fericirea Sa mi le-a adresat.

Prea Fericirea Voastră, mă simt copleșit de amabilitatea, de căldura și curtuozia Prea Fericirii Voastre. Vă mulțumesc foarte mult că mi-ați oferit prilejul de a adresa câteva cuvinte.

Înainte de toate, permiteți-mi să-i prezint pe colegii mei. În primul rând soția mea, Doamna Eileene Carey ; Episcopul Edward Holland, care a activat ca episcop pentru Europa. După cum știți, Comunitatea Anglicană este răspândită peste tot în Europa. Și noi avem capelani în toate țările de pe continent. În dreapta mea este Stephen Platten, care se ocupă de probleme ecumenice ; Canon Hugh Wybrew, care este vorbitor curent de limbă română ; Pr. Christopher Newlands, preotul bisericii anglicane din București.

Prea Fericirea Voastră,

Ați recapitulat câteva din impresiile pe care le-am avut în timpul călătoriei noastre în București și în România. Fără îndoială am fost stimulați enorm de mult de vizitele pe care le-am făcut la mănăstiri, precum și de frumusețea cultului Dvs. Este adevărat, Prea Fericirea Voastră, că ritualul Bisericii Dvs. tinde să fie mai lung. Dar am observat totodată bucuria unui nonconformism, și anume că oamenii sunt liberi să intre sau să iasă din biserică. Nu este cazul cu cultul Bisericii Anglicane ; odată ce ai intrat acolo, trebuie să rămâi acolo.

Poate aveți dreptate atunci când spuneți că Bisericile noastre sunt asemănătoare, prin faptul că sunt Biserici naționale ; însă, printr-un ac-

cident istoric, fără îndoială, formele noastre constituționale se deosebesc între ele.

Vreau să spun membrilor Guvernului, care sunt reprezentați sau prezenți aici, cât de mult vă avem mereu în rugăciunile noastre pentru dificila Dvs. misiune, de a crea o societate pe fundamente creștine.

De asemenea, doresc să asigur pe Prea Fericirea Voastră, de preocuparea Bisericii noastre de a coopera cu Dvs. la diferite nivele. Deci, primul nivel ar fi acela al discuțiilor teologice. Ați menționat că una dintre primele greutăți ar fi aceea a hirotoniei femeii, a accesului acesteia la Taina preoției. Trebuie să admitem că aceasta este într-adevăr o problemă. Dar, sper să nu fie o problemă care să ne împiedice în a promova bune relații spre unitatea noastră. Am sărbătorit împreună marea sărbătoare a Maicii Domnului. Iar Fecioara Maria este un simbol al faptului că Dumnezeu are în grija Sa și pe femeii. Bisericile noastre știu cât de mult datorăm noi femeilor, creativității lor. Mai există și alte aspecte și nivele ale activității în societate, în general.

Încă o dată vă mulțumim pentru ospitalitate. Ne simțim foarte bine aici».

În după-amiaza aceleiași zile, a avut loc un serviciu divin la biserica anglicană «Învierea» din București aflată în apropierea parcului Grădina Icoanei. Acesta a fost oficiat de membrii delegației condusă de Grația Sa, Dr. George Leonard Carey. A participat Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist împreună cu membrii Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române și cu cei doi episcopi-vicari patriarhali, reprezentanți ai unor culte din București, credincioși și diferite confesiuni creștine. Răspunsurile liturgice au fost date de un cor ortodox «Christos anesti» al bisericii «Sf. Mina» dirijat de Serian Mircea. La orgă s-a aflat maestrul Florin Chiriacescu.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost invitat să rostească o binecuvântare în cadrul acestei Liturghii anglicane.

Slujba de la biserica anglicană «Învierea» din București a fost transmisă la radio pe programul «România-Actualități», în emisiunea «Azi în țară și în lume».

După slujbă cele două delegații și însoțitorii lor s-au deplasat la biserica Icoanei, unde au fost invitați de cei doi preoți slujitori: P. C. Pr. prof. dr. Nicolae Necula de la Facultatea de teologie ortodoxă din București și P. C. Pr. Ion Popescu, parohul bisericii. Distinșii prelați au intrat în biserică, unde se aflau numeroși credincioși din parohie.

A urmat o recepție după care s-a făcut deplasarea spre reședința ambasadorului Marii Britanii la București, unde a avut loc un dineu

organizat de dl. ambasador Andrew Bache și soția sa, D-na Shaun Bache, în cinstea Grației Sale, Dr. George Carey, și a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

Vineri, 10 septembrie 1993, cei doi Întâistătători și însoțitorii lor s-au deplasat la Cimitirul Eroilor Revoluției, unde au depus flori întru pomenirea tinerilor care și-au jertfit viața pentru libertatea și credința neamului. După ce au săvârșit un parastas de pomenire în fața troiței din centrul cimitirului, atât Prea Fericirea Sa, cât și Arhiepiscopul anglican, au rostit scurte rugăciuni. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a explicat Grației Sale rostul și locul acestui lăcaș de veșnică odihnă în viața poporului român de după decembrie 1989. A fost vizitată biserica ce se înalță acum din temelii în cinstea eroilor căzuți în Revoluția din Decembrie 1989.

Delegația Bisericii Anglicane însoțită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, s-a deplasat apoi la spitalul «Christiana», unde distinșii oaspeți au fost întâmpinați de Dl. dr. Pavel Chirilă, directorul acestui așezământ creștin-umanitar și președintele Asociației «Christiana», de medici, de maica stareță Benedicta Chirobocea, înconjurată de monahiile mănăstirii, de P. C. Pr. Constantin Mihoc, preot slujitor la acest așezământ, de alți preoți care slujesc în spitalele bucureștene.

A fost vizitată biserica spitalului cu hramul «Sf. Pantelimon». Aici Dl. dr. Pavel Chirilă a rostit următorul cuvânt de întâmpinare :

*«Grația Voastră,
Prea Fericite Părinte Patriarh,
Onorați oaspeți,*

Bine ați venit în așezământul «Christiana» !

Am început această lucrare acum trei ani, cu convingerea că persecuțiile religioase distrug o anumită parte din valorile spirituale ale unui popor, iar pe cea mai mare parte le teaurizează. Avem în minte și convingerea că valorile spirituale nu se suprapun întotdeauna cu valorile științifice sau tehnice ale unci culturi. Aceasta ne-a dat foarte mult curaj și ne-a ajutat să scăpăm de complexul obligației timp de cincizeci de ani.

Pentru început, asociația «Christiana» s-a născut, ca o asociație medical-creștină, cu scopul de a acorda asistență medicală, socială și spirituală bolnavilor săraci. Ulterior, la propunerea acestei asociații, s-a născut spitalul «Christiana», apoi școala pentru călugărițe, iar după încă un an, s-a născut mănăstirea Christiana, o mănăstire cu slujire medicală. Am început acest așezământ ca o asociație care are mănăstire și sperăm ca, în câțiva ani, el să devină o mănăstire care are un spital.

Acest spital este mic, are 60 de paturi și câteva cabinete de ambulanță. Dar am început un spital mare și o biserică mare în centru, așa cum trebuie să fie un spital creștin. Anul acesta, peste o săptămână mai exact, vom avea unul dintre cele mai importante evenimente ale asociației noastre. Vom înmâna diplomele primei generații de asistente medicale călugărițe. Acest eveniment s-a întâmplat de puține ori în ultimul mileniu și jumătate, de când Sfântul Vasile cel Mare a întemeiat primul spital creștin.

Ca să închei, vreau să spun că acest spital are la bază cuvintele Sfântului Vasile cel Mare: «oamenii trebuie să fie egali cel puțin din punctul de vedere al sănătății»!

Vă mulțumim că ați venit la noi și ne simțim onorați!»

A răspuns Grația Sa, Arhiepiscopul anglican, spunând:

*«Prea Fericirea Voastră,
Domnule Director Doctor,
Onorată asistență,
Doamnelor și Domnilor,
Iubite Măicuțe,*

Eu, personal, soția mea, episcopul și toată suita ce mă înconjoară, suntem deosebit de încântați să fim cu Dvs. astăzi. Sunt recunoscător Domnului Director că mi-a prezentat modul în care Dvs. îmbinați, aici, credința creștină cu grija față de oameni.

În țara mea există o strânsă legătură între Biserică și medicină, între Biserică și spital. De fapt, eu personal sunt căsătorit cu o soră de spital, iar fiul nostru cel mai tânăr a terminat recent școala sanitară «Sf. Bartolomeu». Așa că, văzând tinerele surori care lucrează aici, mă simt ca acasă.

Domnule Director, nu doresc să vorbesc mai multe, și dacă îmi permiteți, vreau să-mi exprim bucuria de a fi împreună cu Dvs. și totodată să-mi permiteți să vă prezint acest mic cadou care este o bucată mică de sticlă colorată de la Canterbury, sperând că într-o bună zi careva dintre Dvs. va face o vizită, un pelerinaj la Canterbury.

Noi vă vom păstra în permanență în amintirea și rugăciunile noastre!»

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a adresat următoarele cuvinte de prețuire și îmbărbătare:

«Împreună cu II.PP.SS. Mitropoliți binecuvântăm această lucrare a Sfintei noastre Biserici și apreciem râvna Domnului Director Pavel

Chirilă, a părintelui Constantin Mihoc, a părintelui profesor Constantin Galeriu și a părintelui Constantin Voicescu, care ajută în munca acestei instituții. Nădăjduim că Dumnezeu va ajuta mai departe ca această lucrare să sporească, și adresez îndemnul și sfatul părintesc surorilor de aici, precum și colaboratorilor Domnului Director, de a-I sluji Mântuitorului Hristos cu râvnă și dăruire în această instituție. Totdeauna, surorilor, să aveți în minte că în fiecare bolnav, în fiecare suferind, aflați pe Mântuitorul Hristos și El vă binecuvântează și vă răsplătește munca și strădaniile Dvs.

Să vă ajute Bunul Dumnezeu și Maica Domnului !».

Au fost vizitate apoi saloane cu bolnavi, iar cei doi Întâistătători au adresat cuvinte de îmbărbătare celor din spital.

După vizitarea așezământului «Christiana» cei doi Întâistătători și însoțitorii lor s-au aflat pe Calea Dudești 157, unde se va construi «Centrul pentru copii cu nevoi speciale», precum și o biserică. Oaspeții au fost întâmpinați de preotul anglican John Wimsley care se ocupă de acest proiect, de arhitecți și constructori. Pe locul viran a fost ridicată o cruce, iar alături se afla un panou cu schița tuturor clădirilor ce se vor înălța în curând prin lucrarea comună a celor două Biserici. Cei doi Întâistătători s-au întreținut cu preotul misionar, cu arhitecții și constructorii, după care au săvârșit împreună o slujbă de sfințire a locului. La sfârșit, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus : «Pentru că ne aflăm aici împreună cu Grația Sa, Arhiepiscopul de Canterbury, cu ocazia sfințirii locului pe care vor fi construite Spitalul pentru copii cu nevoi speciale, precum și o biserică, îmi îngădui să adresez Grației Sale și celorlalți inițiatori ai acestui proiect recunoștința noastră, recunoștința acelor care vor fi îngrijiți aici, copiii suferinzi care își vor reface, odată cu sănătatea, și chipul lui Dumnezeu cel nevăzut. Să binecuvânteze Dumnezeu gândurile și osteneala tuturor».

La rândul său, Grația Sa, Arhiepiscopul de Canterbury, a spus : «Permiteți-mi să adaug că acest proiect este un semn al cooperării practice dintre Bisericile noastre. Este o deosebită bucurie pentru mine ca la sfârșitul șederii mele în România să particip la slujba de binecuvântare, unde vor fi construite un spital și un lăcaș de rugăciune. Aș dori să-l amintesc în mod special pe Pr. dr. John Wimsley, pentru activitatea sa ; dânsul are o capacitate extraordinară de a aduna fonduri în Marea Britanie pentru o astfel de lucrare. Dorim ca Dumnezeu să vă binecuvânteze și să aveți mult succes în tot ceea ce veți întreprinde. Aș dori să-i ofer părintelui John acest vitraliu pe care sper să-l așeze într-un loc din biserica sa».

Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu însoțitorii lor au mers apoi, la ctitoria Sfântului mitropolit Antim Ivireanul, mănăstirea Antim, nu departe de palatul patriarhal, pentru o conferință de presă. Mai întâi, oaspeții anglicani au intrat în biserica mănăstirii Antim, pentru a se închina. Conferința de presă a avut loc în sala sinodală de la mănăstirea Antim. Au fost prezenți numeroși ziariști ai presei vorbite și scrise. Conferința de presă s-a desfășurat în limba engleză și a durat aproximativ o oră.

După ce a prezentat reprezentanților mass-media românești pe membrii delegației anglicane, Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, a spus :

«Am venit în România la invitația *Prea Fericitului Părinte Teoctist*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Unul din scopurile vizitei noastre este acela de a întări relațiile cu Biserica Ortodoxă Română pentru care am un deosebit respect. Vă mărturisesc faptul că cele cinci zile ale vizitei noastre în România au fost impresionante. Astfel, am avut posibilitatea să cunoaștem câte ceva din viața de rugăciune a Bisericii Ortodoxe Române, am putut întâlni câteva din personalitățile vieții dvs. politice, dar am vorbit și cu români obișnuiți despre gândurile și speranțele lor de viitor. Peste câteva ore vom pleca spre Anglia cu multe speranțe în continuarea și consolidarea dialogului nostru teologic.

Vreau să mulțumesc în chip deosebit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru ospitalitatea sa cu adevărat copleșitoare. Vom pleca acasă cu impresii foarte plăcute și cu speranța că vom mai reveni în frumoasa Dvs. țară».

În continuare, au fost adresate Grației Sale, Dr. George Leonard Carey, o serie de întrebări din partea ziariștilor prezenți la conferința de presă.

Răzvan Novacovschi — Radio București : «Grația Voastră, după vizita la Președintele României, ați afirmat că vă aflați aici spre a învăța ceva despre România și Biserica Ortodoxă Română. După ce ați vizitat Bucovina și nordul Moldovei, v-aș ruga să ne împărtășiți câteva din impresiile Grației Voastre».

Grația Sa, Dr. George Leonard Carey : «De la început vreau să precizez că acest proces de cunoaștere va continua. În timpul scurtei mele vizite în nordul Moldovei și Bucovinei am remarcat atașamentul oamenilor față de credința lor în ciuda dictaturii ateo-comuniste pe care ați parcurs-o cu toții. Am spus de nenumărate ori faptul că nu poți vorbi despre România, fără a face legătura cu credința creștină a locuitorilor acestor meleaguri, esența istoriei, culturii și spiritualității românești.

Credința este inima unui popor, iar religia este sufletul culturii; iar aceasta pare să fie adevărat în România.

Am fost impresionat de felul în care conducerea Bisericii Ortodoxe Române conștientizează problemele care îi stau în față și ea are acum perspective deosebite de a sluji poporul așa cum nu a putut face în timpul regimului care a luat sfârșit. În timpul discuției cu Președintele României, Domnia Sa a subliniat rolul Bisericii în renașterea vieții moral-sociale și cred că Biserica Ortodoxă Română va răspunde cu entuziasm acestei datorii».

Doina Caramzulescu — Meridian: «Care sunt relațiile Bisericii Anglicane cu celelalte Biserici și confesiuni din Marea Britanie?»

Grația Sa, Dr. George Leonard Carey: «Relațiile Bisericii Anglicane cu celelalte Biserici și confesiuni din Marea Britanie sunt foarte strânse.

Avem relații extrem de cordiale cu Biserica Romano-Catolică și alte Biserici creștine. Avem un organism numit «Bisericile Angliei împreună», iar eu sunt unul dintre cei patru președinți. În cadrul acestui organism avem posibilitatea să dialogăm despre problemele teologice care ne despart. Aș putea spune că în ultimii 30 de ani, după Conciliul Vatican II, relațiile noastre s-au îmbunătățit considerabil».

Boris Buzilă — România liberă: «Care sunt perspectivele dialogului ortodoxo-anglican?»

Grația Sa, Dr. George Leonard Carey: «Atunci când vorbim despre lipsa de unitate accentuăm întotdeauna diferențele. Personal, consider că nu trebuie să luăm în considerare ceea ce ne separă, ci ceea ce avem în comun. Astfel, Bisericile noastre sunt trinitare, apoi ambele sunt sacramentale, de asemenea, atât Biserica Ortodoxă Română, cât și Biserica Anglicană sunt Biserici naționale. Unde ne deosebim? Cred că este vorba mai mult de un accident al istoriei, decât de o alegere liberă. Timp de 1000 de ani răsăritul și apusul au fost divizate. Acum, cred că putem vorbi despre o apropiere în relațiile noastre. Știți, desigur, că una dintre problemele cele mai discutate este aceea a accesului femeilor la preoție. Știm că această problemă a nemulțumit atât Biserica Ortodoxă, cât și Biserica Romano-Catolică. Ceea ce am apreciat a fost faptul că Biserica Ortodoxă, în ciuda acestei probleme, nu a întrerupt dialogul cu noi.

Ceea ce vreau să subliniez este faptul că în tradiția Bisericii noastre, prezența femeilor la slujire este un fapt binefăcător pentru noi și suntem plini de speranță că într-o zi hirotonia femeilor va fi acceptată

și de alte Biserici. Dacă aceasta se va întâmpla sau nu, nu are foarte mare importanță, pentru că fiecare Biserică trebuie să lucreze în interiorul propriei sale culturi și să-și găsească propriul drum înainte».

Aurel Nae — «*Vestitorul ortodoxiei românești*»: «Grația Voastră, care sunt relațiile dintre Stat și Biserică în Marea Britanie și care socotiți că este rolul Bisericii în societate?»

Grația Sa, Dr. George Leonard Carey: «Există multe asemănări între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Angliei, privind relația cu Statul. Diferența constă în faptul că Biserica Angliei este o Biserică de stat prin Constituție și de aceea eu și un anumit număr de episcopi avem câte un loc în Camera Lorzilor. Aceasta înseamnă că avem posibilitatea să luăm parte activ la dezbaterile politice și sociale. În Marea Britanie, Biserica Anglicană este majoritară (aproximativ 22 milioane de persoane botezate); dar există și alte denominațiuni creștine puternice: Biserica Romano-Catolică, Biserica Baptistă, Biserica Metodistă etc., iar noi colaborăm foarte bine cu acestea. În ceea ce privește rolul Bisericii în societate, primul nostru scop este de a-i îndrepta pe oameni spre Dumnezeu și a-i uni cu Tainele Bisericii, fără a neglija în asistența socială. În acest context, în cursul dimineții am vizitat spitalul «Christiana», unde Biserica Ortodoxă Română este angajată în slujirea celor aflați în nevoie. Rolul Bisericii în societate este mare, dar ea nu va putea fi niciodată total de partea guvernării. Ea trebuie să fie totdeauna într-o opoziție creatoare față de organismul conducător și să-și facă cunoscută poziția ori de câte ori Evanghelia îi cere».

Răzvan Novacovschi — *Radio București*: «Grația Voastră, cum vedeți evoluând relațiile dintre Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română în viitor?»

Grația Sa, Dr. George Leonard Carey: «Cred că vom putea face pași importanți foarte repede și veți vedea din informațiile care vă vor fi oferite, că deja am căzut de acord asupra unui calendar comun. Vom avea un schimb de studenți, de profesori și intenționăm să sprijinim unele din proiectele social-caritative din România. Trebuie să vă mărturisim că la sosirea noastră în țara dvs. nu aveam nici cea mai mică idee despre ceea ce avea să ne aștepte aici. După cinci zile, cunoștințele noastre referitoare la România s-au îmbogățit considerabil. Este remarcabil. Vom pleca cu o cunoaștere mai profundă a oamenilor și a locurilor pe care le-am vizitat și va fi, desigur, una dintre dorințele noastre, să revenim în România, bineînțeles dacă timpul ne va permite».

După încheierea întâlnirii cu lucrătorii de presă, a avut loc un alt moment important al desfășurării vizitei Primatului Bisericii Anglicane în țara noastră:

La ora 13, în sala sinodală a palatului patriarhal, s-a desfășurat ceremonia semnării, în condica evenimentelor din Patriarhia Română, a unei «insemnări», dedicată vizitei în România a înalților oaspeți anglicani, precum și a unui *Apel* comun.

«ÎNSEMNARE»

La inițiativa Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, între 6—10 septembrie 1993, Grația Sa, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscop de Canterbury, Primat al întregii Anglii și al Comuniunii Anglicane de pretutindeni, în fruntea unei delegații, a vizitat Biserica Ortodoxă Română.

Pe parcursul celor cinci zile ale vizitei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a oferit Grației Sale și însoțitorilor săi posibilitatea de a cunoaște mai bine Biserica Ortodoxă Română cu aspectele ei specifice de doctrină și spiritualitate, de cult și cultură, de viață și organizare, precum și posibilitatea de a se întâlni cu preoți, monahi și credincioși care, în ciuda tuturor amenințărilor, persecuțiilor și chinurilor, suferite de-a lungul unei istorii zbuciumate, au păstrat și au transmis urmașilor lor credința creștină vie și nealterată. Astfel, au fost vizitate Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților și unele din cele mai reprezentative mânăstiri din Moldova și nordul Bucovinei, perle ale creativității și spiritualității ortodoxe românești. Cu acest prilej, Grația Sa, Arhiepiscopul de Canterbury și delegația Bisericii Anglicane, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, au fost întâmpinați de I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, și de I.P.S. Pimen, Arhiepiscopul Sucevei

și Rădăuților. La 8 septembrie, Grația Sa a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită la mănăstirea Vorona cu prilejul sărbătoririi Nașterii Maicii Domnului, hramul acestei mănăstiri și a vorbit miilor de credincioși prezenți. În după-amiaza aceleiași zile, a fost vizitat satul Victoria din parohia Tocileni, locul de naștere al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, unde a avut loc o întâlnire cu credincioșii și a fost vizitată și biserica nouă ctitorită și construită în anii grei ai dictaturii comuniste, la inițiativa și cu strădania și ajutorul Prea Fericirii Sale.

Programul șederii în România a delegației anglicane a mai inclus o întâlnire a Grației Sale cu profesori ai Facultății de teologie, o vizită la Institutul ecumenic din București, primire la Președinția României, precum și vizitarea spitalului «Christiana» și a unor proiecte social-caritative realizate prin cooperarea dintre Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă Română.

Vizita în România i-a dat posibilitatea Grației Sale, Arhiepiscopul de Canterbury, de a se întâlni și cu comunitatea anglicană, la biserica «Învierea» din București și de a săvârși o slujbă religioasă, la care au participat, alături de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, conducători ai altor Biserici, precum și reprezentanți ai misiunilor diplomatice acreditați în România.

Unul din momentele importante ale vizitei l-a constituit convorbirea dintre Grația Sa, Arhiepiscopul

de Canterbury și delegația anglicană cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și cu membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Cu acest prilej, s-au reafirmat, cu bucurie, progresele făcute în decursul anilor de dialog teologic, pentru apropierea dintre cele două Biserici și s-au abordat, cu regret, elementele care încă le mai despart. Cu același prilej, s-a exprimat opinia comună privind necesitatea soluționării și depășirii acestor piedici spre unitate, prin continuarea dialogului teologic și s-a arătat disponibilitatea ambelor Biserici de a-și întări cooperarea și sprijinirea reciprocă în slujirea lumii și în rezolvarea problemelor cu care aceasta se confruntă în zilele noastre.

La sfârșitul vizitei, a fost organizată o conferință de presă susținută de Grația Sa, Arhiepiscopul de Canterbury.

Pe tot parcursul ei, vizita delegației Bisericii Anglicane s-a desfășurat într-un spirit fratern și de dragoste creștină, reflectând lunga istorie a relațiilor cordiale dintre cele două Biserici.

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII
ORTODOXE ROMÂNE

GEORGE LEONARD
CAREY

ARHIEPISCOP DE CANTERBURY
PRIMAT AL ÎNTREGII ANGLII
ȘI AL COMUNIUNI ÎNGLICANE
DE PRETUTINDENI

Iată și textul apelului, consemnat și el în aceeași condică.

«A P E L C O M U N »

al Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, și al Grației Sale, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscopul de Canterbury, Primatul întregii Anglii și al Comuniunii Anglicane de pretutindeni, făcut cu ocazia vizitei Grației Sale în România, 6—10 septembrie 1993

«În spiritul bunelor relații tradiționale dintre Bisericile noastre și din dorința de o mai mare apropiere între ele, ne-am întâlnit în România între 6—10 septembrie 1993.

Ca rezultat al discuțiilor noastre, am ajuns la anumite concluzii, având convingeri pe care le-am împărtășit reciproc. De aceea, facem un apel către clerul și credincioșii Bisericilor noastre și către toate Bisericile creștine din întreaga lume :

1. Să se continue dialogul teologic și cooperarea practică în vederea depășirii tuturor obstacolelor care încă ne mai despart, pentru a ajunge la unitatea de credință care este baza și condiția realizării comuniunii depline și a unității văzute a Bisericii celei una a lui Hristos ;

2. În fața tendințelor de dezbinare și prozelitism ale unor grupuri religioase, să păstrăm și să mărturisim împreună tezaurul credinței noastre comune în iubirea lui Hristos, Cel răstignit și înviat ;

3. Pentru a diminua și depăși violența crescândă din lumea de azi, să lucrăm prin rugăciune, cuvânt și faptă la reconcilierea între oameni și popoare, astfel încât lumea să se poată bucura de pacea care vine de la Dumnezeu ;

4. Pentru a alina suferința din jurul nostru, să ajutăm pe cei care suferă de boală, de foame și de singurătate din lumea întreagă ;

5. În fața crizei spirituale a lumii de azi, să lucrăm pentru reînnoirea trăirii valorilor spirituale în societatea noastră, ca temelie pentru speranța tinerilor, pentru unitatea familiei și pentru promovarea demnității omului creat după chipul lui Dumnezeu și chemat la viață și iubire veșnică ;

6. Să afirmăm, împreună cu alte religii, iubirea lui Dumnezeu față de om și față de întreaga creație, pentru a da lumii speranță și a da vieții sens.

† TEOCTIST

Dr. GEORGE LEONARD
CAREY

PATRIARHUL BISERICII
ORTODOXE ROMANE

ARHIEPISCOP DE CANTERBURY
PRIMAT AL ÎNTREGII ANGLII
ȘI AL COMUNIUNII ANGLICANE
DE PRETUTINDENI

După semnarea celor două documente, Grația Sa, Dr. George Leonard Carey a spus : «Sunt sigur că vom lua o serie de inițiative comune și vom continua lucrarea noastră împreună».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit următorul cuvânt :

«Așa să ne ajute Dumnezeu !

Din partea noastră exprimăm toată dragostea noastră, a tuturor, Bisericii Anglicane și, personal, Grației Sale Dr. George Leonard Carey, pentru această vizită. Și miile de credincioși care ne-au întâmpinat în aceste zile, preoți și credincioși, au rămas adânc impresionati de întâlnirile, slujbele, cuvintele și rugăciunile noastre. Întâlnirea dintre cele două Biserici a constituit pentru clerul și credincioșii Bisericii noastre un moment de încurajare pentru viitor. Pentru că noi, în această parte a lumii, trecem încă prin transformări foarte grele. Și credința ortodoxă este un fâgaș foarte sigur pentru viața religioasă, culturală, a acestui popor român, greu încercat de istorie și de perioada lungă dominată de stăpânirea comunistă. Noi nu suntem vrednici să mulțumim lui Dumnezeu că ne-a ajutat să o străbatem și să ieșim la limanul de libertate cu o lucrare închinată lui Dumnezeu și lumii.

Vizita Grației Sale în Biserica noastră a avut darul să aducă încă un moment de lumină și de nădejde atât pentru viitorul poporului român, cât și Bisericii sale. Credem că Dumnezeu ne va ajuta ca și noi să ajutăm mai departe la izbăvirea lumii de rele, să aducem darul izbăvirii lumii prin propriile noastre mijloace, cele evanghelice.

Rugăm, în mod deosebit pe Grația Sa, să primească și să transmită rugăciunile și gândurile noastre frățești, întregii Biserici Anglicane. Putem de pe acum să spunem Grației Sale, ca de altfel tuturor membrilor delegației anglicane, că preoții, monahii și credincioșii noștri, au rămas adânc impresionați de cuvintele și gândurile exprimate de Grația Sa. Rămânem legați prin rugăciuni, prin dragoste și prin strădanurile noastre de a lucra pentru Biserică și pentru fiii ei, pentru comuniunea lor.

Și i-am ruga frățeste, atât pe Grația Sa cât și pe ceilalți membri ai delegației, să transmită clerului, credincioșilor și tuturor slujitorilor Bisericii Angliei, toată dragostea noastră, a membrilor Sfântului Sinod, a credincioșilor și preoților care ne-au întâmpinat cu foarte multă dragoste creștină.

Iar locul pe care l-am sfințit astăzi și unde se va construi un așezământ social, ne va uni și mai mult, pentru a aduce rod întru alinarea suferințelor celor în nevoie».

Grația Sa, a mai adăugat :

«Este începutul diverselor activități de viitor, și într-adevăr suntem foarte recunoscători, atât Prea Fericirii Voastre, cât și celorlalți membri ai Sfântului Sinod, pentru generozitatea arătată și vom merge și mai adânc în problemele arătate. Acesta a fost doar un început».

În aceeași zi, după amiaza, oaspeții anglicani au fost conduși la aeroport de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, de alți membri ai Sfântului Sinod și de consilieri ai Administrației Patriarhale. Au fost prezenți, de asemenea, Dl. Teodor Meleșcanu, ministrul de Externe al României, Dl. Gheorghe Vlăduțescu, secretar de Stat pentru Culte, Dl. Victor Opaschi, consilier prezidențial, precum și Dl. Ambasador al Marii Britanii la București, Andrew Bache.

Înainte plecării, postul național de radio a luat scurte declarații Grației Sale, Arhiepiscopul de Canterbury, domnului Ambasador Andrew

Bache și Prea Fericirii Sale, Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Redăm aceste declarații transmise vineri, 10 septembrie 1993, la ora 22,45 în emisiunea «24 de ore» pe programul «România-Actualități» :

Reporter : Grația Voastră, Vă aflați în pragul plecării de pe pământul românesc, unde ați fost oaspetele Bisericii Ortodoxe Române. Peste tot ați fost întâmpinat cu căldură de credincioșii noștri, de oficialitățile noastre, de aceea v-am ruga să transmiteți un gând și o binecuvântare pentru dreptcredinciosul popor român».

Grația Sa, Dr. George Leonard Carey : «Da, am avut o vizită de cinci zile care m-a impresionat în mod deosebit, fiind primit cu deosebită căldură de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și de către credincioșii Bisericii Ortodoxe Române.

Plec de aici cu amintiri deosebit de plăcute despre o Biserică vigoasă care face o mulțime de lucruri minunate în această țară. Veți fi și pe viitor prezenți în gândurile și rugăciunile noastre, căutând să cooperăm cu Biserica Ortodoxă Română în probleme teologice și la nivelul schimbului de experiență și al slujirii în domeniul social și a ajutorului reciproc.

Doresc să vă asigur de respectul și afecțiunea mea față de credincioșii Bisericii Ortodoxe Române.

Dumnezeu să vă binecuvinteze !»

Adresându-se, apoi, *Prea Fericitului Părinte Teoctist*, reporterul l-a rugat să transmită prin postul de radio «România-Actualități» un gând și o binecuvântare pentru poporul nostru.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist : «Sunt deosebit de bucuros să mărturisesc, și cu acest prilej, satisfacția pe care am avut-o împreună cu credincioșii și preoții din Bucovina și ținutul Botoșanilor, ca și la București, cu prilejul întâlnirilor avute la biserică și mănăstiri cu Grația Sa, George Leonard Carey, Arhiepiscopul de Canterbury și Primatul întregii Anglii și al Comuniunii anglicane de pretutindeni.

Momentul acesta constituie o culme importantă din legăturile noastre contemporane. Se știe că Biserica noastră strămoșească are legături îndelungate cu Biserica Anglicană prin vizitele reciproce și înțelegerile pe care le-a avut de-a lungul ultimelor cinci decenii. De data aceasta, Grația Sa, George Leonard Carey, Arhiepiscopul de Canterbury și al întregii Comuniuni anglicane, a văzut mănăstirile din Bucovina și din

ținuturile Botoșanilor și ne-a mărturisit de mai multe ori prețuirea pe care o are pentru Biserica Ortodoxă Română, pentru credincioșii și preoții ei.

Am avut clipe de împreună-vorbire despre rolul Bisericilor noastre pentru așezarea înțelegerii și a unor raporturi apropiate între popoarele lumii și între Bisericile noastre. În vârtejul suferințelor care se petrec pe aproape tot globul pământesc, aceste clipe ne-au adus în inimi o nădejde pentru viitor; ne-au adus nădejdea că aceste două Biserici: Biserica noastră strămoșească cu atâtea frumuseți de artă, de practică bisericească și de cultură și Biserica Anglicană din întreaga lume, au puncte comune foarte importante, iar în fruntea tuturor stă omul, credincioșii și Biserica Mântuitorului Hristos; stă datoria noastră, a slujitorilor Bisericilor de a face câte un pas, oricât de modest, dar cu credință, pe calea înțelegerii omului zilelor noastre, dornic de dreptate, dornic de lumina sufletului său și de păstrarea credinței pe care a moștenit-o. Nădăjduim că această întâlnire și această împreună-rugăciune a noastră, în multe din bisericile și mănăstirile noastre, vor ajuta ca noi să ne apropiem și mai mult și vor constitui temelii trainice în consolidarea legăturilor noastre, care să fie închinată apropierii dintre oameni, apropierii în primul rând dintre Biserici și îndeplinirii misiunii noastre. M-am bucurat că vizita Grației Sale ne-a oferit prilejul de a pune temelii noi pentru lucrarea noastră social-caritativă: un așezământ pentru întreținerea bolnavilor, a copiilor, în București, și ne-a impresionat foarte mult că am vizitat împreună spitalul «Christiana», așezământul nostru ortodox, unde monahiile servesc bolnavii zi de zi și unde Grația Sa, Arhiepiscopul de Canterbury a fost foarte impresionat de slujirea aceasta socială și creștină. Noi ne rugăm bunului Dumnezeu să binecuvânteze aceste întâlniri, să binecuvânteze țara și poporul nostru, Bisericile noastre, ca să putem să ajutăm la ușurarea poverii grijilor și preocupărilor din Europa și din lume».

La ora 17,00, avionul cu membrii delegației anglicane a decolat spre Londra.

Vizita în România a Grației Sale, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscop de Canterbury, Primat al întregii Anglii și al Comuniunii Anglicane de pretutindeni, însoțit de o delegație formată din clerici și

mireni, constituie un pas important în relațiile tradiționale dintre cele două Biserici, Anglicană și Ortodoxă Română.

Primatul Bisericii Anglicane a dorit să cunoască la fața locului un popor și o Biserică, o cultură și o spiritualitate, despre care vorbiseră înaintașii săi în scaunul de arhiepiscop de Canterbury. S-a contribuit astfel la o bună cunoaștere de către noul arhiepiscop anglican a realităților de la noi, în primul rând a tezaurului de spiritualitate ortodoxă pe care-l posedă Biserica noastră și credincioșii ei. Oaspeții anglicani au fost, pe toată durata vizitei, impresionați de bogăția spirituală a poporului român. Ceea ce a impresionat foarte mult pe oaspeții Bisericii Ortodoxe Române a fost, în primul rând, numărul mare de biserici și mănăstiri pe care le-au întâlnit la tot pasul în țara noastră, lăcașuri sfinte care grăiesc de la sine despre bogăția spirituală a poporului, indiferent de vicisitudinile vremurilor trecute și prezente.

În al doilea rând, distinșii oaspeți au fost impresionați de frumusețea și valoarea multiplă a acestor lăcașuri sfinte și anume, valoarea duhovnicească, artistică, socială și culturală, care vorbesc de geniul creator, — atins de aripa harului și a credinței —, al credincioșilor ortodocși români.

Apoi, oaspeții au admirat cultul bogat al Bisericii Ortodoxe, sărbătorile și numărul mare de credincioși pe care i-au văzut peste tot, în biserici și mănăstiri. În aceeași măsură, numărul mare de preoți, de monahi și de monahii.

Oaspeții au admirat la credincioșii și preoții noștri păstrarea cu sfințenie a tradițiilor creștine. Totodată, a fost remarcat faptul că Biserica Ortodoxă Română are în calendarul său numeroși sfinți locali, ceea ce arată că pământul românesc a fost mereu binecuvântat de Dumnezeu cu aceste mlădițe odrăslite în sfințenie.

În ceea ce privește învățământul teologic, Facultatea de teologie din București a fost dovada concludentă pentru oaspeții noștri că se lucrează pentru cultivarea vocației misionare și sacerdotale, cu multiple lor aspecte.

Delegația anglicană a putut respira, pentru câteva zile, atmosfera spiritualității ortodoxe românești, mai ales în dimensiunea sa monastică. Mănăstirea Putna a putut prezenta oaspeților anglicani o oază duhov-

nicească de credință curată, loc unde astăzi există o obște numeroasă de monahi, majoritatea fiind tineri, ceea ce dovedește că și în aceste vremuri există vocație pentru slujirea Mântuitorului Hristos. Aceeași remarcă, a existenței vocației pentru viața monahală, a fost făcută și la mănăstirea Sucevița, ca și la mănăstirea Voroneț, locuri unde oaspeții au admirat picturile exterioare care vorbesc de geniul creator al meșterilor populari sau al monahilor care îmbinau rugăciunea cu munca.

La mănăstirea Vorona a fost admirat stilul construcției celor două biserici, unic la noi, cu cele trei turle, viața monahală vie și numărul mare de credincioși și pelerini la sărbătoarea hramului.

La mănăstirea Antim a fost apreciat și stilul arhitectonic, ca și viața duhovnicească liturgică la care participau nu numai monahi, ci și un mare număr de credincioși.

Grația Sa, Arhiepiscopul anglican, a remarcat, de mai multe ori în această vizită, asemănările Bisericii noastre cu Biserica Anglicană, din mai multe puncte de vedere. Ambele sunt Biserici naționale, cu lucrare misionară, socială și caritativă.

În ceea ce privește opera socială, caritativă, delegația anglicană a admirat faptul că Biserica Ortodoxă Română este activă, în ciuda faptului că până în 1989, în perioada de totalitarism, Biserica a fost exclusă oficial de la această lucrare. Vizitarea spitalului «Christiana», a întărit impresiile delegației anglicane în acest sens.

Oaspeții au apreciat relațiile armonioase ale Bisericii cu societatea și au apreciat interesul presei scrise și vorbite față de Biserică, de viața religioasă, față de prezența delegației anglicane în România.

Prin această vizită a delegației Bisericii Anglicane în România s-au adus contribuții noi la legăturile tradiționale dintre Biserica Ortodoxă Română și Comuniunea Anglicană, precum și la promovarea mișcării ecumenice în căutarea mijloacelor celor mai potrivite pentru realizarea unității creștine spre slava lui Dumnezeu și a Bisericii Sale.

Prof. LIVIU STOINA

C R O N I C Ă

Vineri, 2 iulie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Ion Broșteanu, președintele de onoare al Comunității românilor din Elveția.

Marți, 6 miercuri 7 și joi 8 iulie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a prezidat lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Luni, 12 iulie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. profesor Simeon Soltarides, jurnalist la marele cotidian «Eleftherothypia», din Atena-Grecia.

Marți, 13 iulie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Em. Sa John E. Mc. Carthy, episcopul romano-catolic al diocezei de Austin, din Texas, S.U.A., însoțit de Michael Graden, vicar al aceleiași dioceze.

La primire au fost de față PP.SS. Episcopi Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, vicari patriarhali.

Sâmbătă, 31 iulie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat, la Academia militară, la solemnitatea înălțării în grad a absolvenților Academiei tehnice militare și ai Institutului de medicină militară, promoția «Marea Unire — 75», denumită astfel în cinstea împlinirii a 75 de ani de la Marea Unire de la Alba Iulia.

Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat, în catedrala patriarhală, parastasul de șapte ani de la decesul Patriarhului Iustin Moiescu. Au participat PP.SS. Episcopi-vicari, Nifon Ploieșteanul, Teofan Sinaitul și Roman Ialomițeanul, preoți slujitori ai catedralei, membri ai familiei, numeroși credincioși.

Miercuri, 4 august 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Leonti Sânduleac, ambasadorul Republicii Ucraina la București.

Joi, 12 august — miercuri 17 august 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a însoțit pe Sanctitatea Sa Bartolomeu I, patriarhul ecumenic, aflat în vizită în țara noastră.

Joi, 26 august 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Constantin Gârbea, ambasadorul României la Moscova.

Luni, 30 august 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Constantin Despotopoulos, președintele Academiei Republicii Elene.

Mărți, 31 august 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P. Cuv. Arhim. Ambrosios Giakalis din partea Prea Fericitului Serafim, arhiepiscopul Atenei și al întregii Grecii.

Vineri, 3 septembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Ion Gheorghiu, ambasadorul României la Vatican.

Luni, 6 septembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit, la aeroportul internațional Otopeni, pe Grația Sa, George Leonard Carey, arhiepiscop de Canterbury, primatul Angliei și al Comuniunii anglicane din întreaga lume, însoțit de : D-na Carey, de episcopul Edward Holland, de canonicii Hugh Wybrew, și Stephen Platten, de capelanul Christopher Newlands, parohul bisericii anglicane din București. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a însoțit pe înaltul oaspete în vizita efectuată în țară.

Luni, 13 septembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe pastorul Wolfram Reiss, secretarul executiv al Colegiului de studii pentru bursierii ortodocși de la Erlangen, Germania, din partea Bisericii Evanghelice din Germania.

Joi, 16 septembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. George Vasiliou, fost președinte al Republicii Cipru

Vineri, 17 — luni 20 septembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a efectuat o vizită în Bulgaria, la invitația Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare, cu prilejul festivităților ce au avut loc la împlinirea a 1100 de ani de la primul Sinod național bisericesc bulgar, ce s-a ținut în anul 893, în orașul Preslav.

Sâmbătă, 25 septembrie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat, la Facultatea de teologie din București, la deschiderea celui de al VII-lea Congres al teologilor bibliști ortodocși.

Duminică, 26 septembrie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* însoțit de Î.P.P.SS. Mitropoliți Atanasie de Illioupolis și Nicodim de Ierissos — aflați în vizită în țara noastră și de P.S. Gherasim al Râmnicului, de PP.SS. Episcopi-vicari, Teofan Sinaitul și Damaschin Severineanul, a târnosit biserica parohiei Ceptura de Jos, județul Prahova cu hramul «Sf. Ioan Evanghelistul» și «Intrarea în biserică a Maicii Domnului».

Luni, 27 septembrie 1993 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. Cuv. Ierom. Veniamin Coșeriu, starețul mănăstirii «Ștefan cel Mare și Sfânt», din Veverița, Basarabia.

— În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Victor Crăciun, președintele Ligii culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni, în legătură cu «Congresul spiritualității românești din Balcani și zonele învecinate»

— Tot în aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit delegația Bisericii Ortodoxe Albaneze din S.U.A., condusă de P.C. Pr. Soter Michael Edward, Dl. Sejdi Protopapa și doi studenți teologi ce studiază în România.

Pr. RENE BROSCĂREANU,
Secretarul Cabinetului Patriarhal

• PĂRTEA OFICIALĂ •

LUCRĂRILE SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Sumarul ședinței de lucru din 6—8 iulie 1993

Marti, 6 iulie 1993, la ora 9,00, în catedrala patriarhală, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a membrilor Sfântului Sinod s-a oficiat slujba Te-Deum-ului de către P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanu, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

La ora 9,30, după ce se face apelul, constatându-se că prezența este statutară, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* declară deschisă ședința și dispune să se dea citire propunerilor privind componența comisiilor sinodale pentru sesiunea anului 1993.

În cadrul discuțiilor ce au avut loc în legătură acest subiect, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a subliniat faptul că aceste comisii se stabilesc pentru o sesiune anuală, membrii Sfântului Sinod putând opta pentru oricare dintre comisii. Este necesar, însă, ca aceste comisii să fie echilibrate ca număr de persoane. Este de asemenea de dorit, ca fiecare membru al Sfântului Sinod să facă parte din comisia în care poate să aibă o contribuție mai eficientă prin cunoașterea și familiaritatea cu problemele specifice comisiei din care face parte.

În urma discuțiilor, plenul Sfântului Sinod aprobă componența comisiilor, care se prezintă astfel :

I. Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri

1. I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului	<i>președinte</i>
2. P.S. Episcop Petru de Bălți	
Loctiitor de mitropolit al Basarabiei	membru

3. Î.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților	membru
4. P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor	membru
5. P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei	<i>raportor</i>
6. P.S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul	membru
7. P.S. Episcop-vicar Gherasim Putneanul	membru
8. P.S. Arhiereu-vicar Ioachim Vasluiianul	membru

II. Comisia canonică-juridică și pentru disciplină

1. Î.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei	<i>președinte</i>
2. Î.P.S. Arhiepiscop Lucian la Tomisului	membru
3. P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului	membru
4. P.S. Episcop Epifanie al Buzăului	membru
5. P.S. Episcop Calinic al Argeșului	<i>raportor</i>
6. P.S. Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmarului	membru
7. P.S. Episcop-vicar Calinic Botoșăneanul	membru
8. P.S. Arhiereu-vicar Emilian Arădeanul	membru

III. Comisia învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc

1. Î.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei	<i>președinte</i>
2. Î.P.S. Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei	membru
3. Î.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului	membru
4. P.S. Episcop Ioan al Oradiei	membru
5. P.S. Episcop-vicar Damaschin Severineanul	membru
6. P.S. Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul	membru
7. P.S. Arhiereu-vicar Casian Gălățeanul	<i>raportor</i>

IV. Comisia afacerilor externe bisericești

1. Î.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului	<i>președinte</i>
2. Î.P.S. Arhiepiscop Antim al Dunării de Jos	membru
3. P.S. Episcop Timotei al Aradului	membru
4. P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal	<i>raportor</i>
5. P.S. Episcop Teofon Sinaitul, vicar patriarhal	membru
6. P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul	membru
7. P.S. Arhiereu-vicar Irineu Slătineanul	membru

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Președinte*, propune să se treacă la adoptarea ordinei de zi, care, după ce a fost îmbogățită în urma propunerilor făcute, a fost aprobată.

Apoi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* dispune să fie repartizate, pe comisii, dosarele privind problemele incluse în ordinea de zi, în vederea examinării lor și a întocmirii referatelor. După repartizarea lucrărilor, *Prea Fericitul Părinte Patriarh* suspendă ședința pentru examinarea de către comisii a problemelor și pentru întocmirea referatelor, anunțându-se reluarea lucrărilor în plen după ce comisiile vor încheia activitatea de studiere.

La ora 17,00 Sfântul Sinod își reia lucrările în plen, sub președinția *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, care invită pe P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, raportorul *Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri*, să prezinte referatele asupra problemelor analizate de comisie :

Temei nr. 4233/1993 — Adresa Guvernului României nr. 5/2309/23 iunie 1993, în legătură cu :

a. Proiectul de lege privind reorganizarea sistemului de asigurări sociale și pensii pentru personalul Bisericii Ortodoxe Române, înaintat Parlamentului cu Hotărârea Guvernului de adoptare nr. 48/18 februarie 1993.

b. Proiectul de lege privind salarizarea clerului și a altor categorii de personal al Cultelor, examinat în ședința de guvern din 23 iunie 1993, și înaintat, pentru aprobare, Parlamentului României.

În urma examinării celor două proiecte de lege de către Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, precum și a discuțiilor care au avut loc, Sfântul Sinod hotărăște :

a. Ia act de Lege privind reorganizarea sistemului de asigurări sociale și pensii pentru personalul Bisericii Ortodoxe Române.

Patriarhia Română și Ministerul Muncii și Protecției Sociale vor întocmi și transmite, către centrele eparhiale și protoierii, precizări și instrucțiuni, pentru a se cunoaște modul de întocmire a dosarelor de depunere a acestora la organele competente și plata contribuțiilor de asigurări sociale.

Se va întocmi un raport informativ către Consiliul național bisericesc și Adunarea Națională Bisericească referitor la patrimoniul Casei de pensii.

b. Ia act de Proiectul de lege privind salarizarea clerului și a altor categorii de personal al Cultelor, prin care, începând cu

data de 1 iulie 1993, se acordă tuturor salariaților Bisericii o contribuție la nivelul salariului minim pe economie (art. 2, paragraful 3), inclusiv cota de asigurări sociale și fondul de șomaj.

— Întrucât până acum personalul clerical din județele Covasna și Harghita s-a bucurat deja de o contribuție la nivelul salariului minim pe economie, pentru salariații parohiilor din aceste județe, să se ceară o contribuție egală cu salariul integral cuvenit.

— Patrivit art. 1 din Lege se va solicita să se acorde această contribuție egală cu salariul minim brut pe țară pentru toți salariații bisericești, indiferent în ce sector lucrează.

— Să se adreseze Guvernului și forurilor legitime solicitarea Patriarhiei Române ca, prin acordarea acestei contribuții la nivelul salariului minim brut pe țară, salariații Bisericii să aibă statut de funcționari publici, cu îndatorirea ca, în viitor, Statul să acorde salarizare integrală întregului personal bisericesc. În acest sens, se vor repeta cererile de salarizare integrală, cereri care vin din partea preoților.

— Aprobă ca pentru salarizarea personalului bisericesc (clerical și TESA), să rămână în vigoare hotărârea Consiliului național bisericesc și a Sfântului Sinod nr. 1759/1990.

Temei nr. 4062/1993 — Scrisoarea nr. 2934/1993 a Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, în legătură cu situația patrimoniului bisericesc din cuprinsul eparhiilor acestei mitropolii.

Discuțiile purtate în plenul Sfântului Sinod și la care au luat parte I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților, I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, precum și alți ierarhi care au în cadrul eparhiilor monumente bisericești și de artă religioasă, care formează patrimoniul cultural-național, au scos în evidență faptul că monumentele istorice bisericești și, în special, mănăstirile, devin din ce în ce mai mult o gravă problemă a culturii și spiritualității românești, datorită stării avansate de deteriorare și a lipsei de mijloace materiale pentru restaurarea lor.

Sesizări și propuneri se primesc din partea diferitelor organe ale Administrației locale, ale clerului, ale Centrelor eparhiale, alarmate că nu se iau măsuri de către organele financiare responsabile menite să rezolve problemele care amenință distrugerea probelor și dovezilor permanenței și continuității românești.

În urma acestor discuții au fost reținute următoarele propuneri :

— Instituirea unei comisii speciale de ierarhi, care să conlucreze cu Ministerul Culturii și Direcția Patrimoniului Cultural-național în problemele care privesc monumentele istorice bisericesti.

— Bisericile și mănăstirile să fie considerate patrimoniu sacru, de interes național și de utilitate publică.

— Să se precizeze în Proiectul Legii patrimoniului, monumentelor și siturilor istorice că acestea au scop liturgic prioritar și nu numai turistic.

— Să se intervină din nou la forurile competente pentru introducerea acestor precizări, amendamente și propuneri în proiectul Legii patrimoniului, monumentelor și siturilor istorice.

— Să se ceară retrocedarea bunurilor imobile și a terenurilor aparținând Bisericii, care au fost trecute abuziv în patrimoniul statului, pentru a se crea astfel baza materială pentru întreținerea monumentelor istorice și de artă bisericască.

În legătură cu problema aceasta, Sfântul Sinod, luând în considerare propunerile comisiei, hotărăște :

— Își exprimă acordul cu propunerile de mai sus, urmând ca acestea să fie transmise Ministerului Culturii și Onoratului Guvern, după caz, spre a fi avut în vedere la definitivarea proiectului Legii patrimoniului-național, ansamblurilor și siturilor istorice, precum și pentru asigurarea fondurilor necesare și a bazei materiale pentru restaurarea și întreținerea acestora.

— Aprobă instituirea unei Comisii sinodale de ierarhi care se va îngriji de situația patrimoniului sacru și care va fi în permanente relații de colaborare cu Comisia națională a monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice și cu Ministerul Culturii, pentru discutarea și soluționarea problemelor care privesc patrimoniul cultural-național bisericesc.

— Comisia va fi formată din Î.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, Î.P.S. Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei, Î.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților, Î.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului, P.S. Episcop Timotei al Aradului și P.S. Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmarului.

— Totodată, fiecare ierarh eparhial, precum și episcopii și arhieriei-vicari se vor implica personal pe plan local în relațiile cu organele județene de patrimoniu în soluționarea problemelor monumentelor istorice și de artă bisericască.

Temei nr. 3172/1993 — Referatul informativ al Cancelariei Sf. Sinod privind sfințirea Marelui Mir la Patriarhia Română în ziua de 15 aprilie 1993.

Referatul subliniază importanța acestui eveniment din viața Bisericii Ortodoxe Române pentru desfășurarea lucrării sale sfințitoare pentru folosul și creșterea duhovnicescă a credincioșilor ei de pe toate meleagurile.

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— Exprimă *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* alese mulțumiri pentru purtarea de grijă deosebită privind buna desfășurare a tuturor acțiunilor legate de sfințirea, pentru a șaptesprezecea oară în Biserica noastră a Marelui Mir.

— Adresează mulțumiri Î.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, Î.P.S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului și P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, pentru contribuția adusă în procurarea unora din ingredientele necesare preparării Sfântului și Marelui Mir.

— Aduce mulțumiri Î.L.P.P.S.S. membri ai Sfântului Sinod pentru participarea la acest istoric act din viața Bisericii Ortodoxe Române.

Temei nr. 3623 1993 — Adresa Ministerului Justiției — Direcția generală a penitenciarelor, privind răspunsul la intervențiile Patriarhiei Române în legătură cu preoții care acordă asistență religioasă în penitenciare. Propunerea de numire a câte unui preot-educator la fiecare penitenciar.

În urma discuțiilor care au avut loc în plenul Sfântului Sinod, a examinării documentației trimisă Patriarhiei Române de către Ministerul Justiției cu adresa nr. 1390 din 16 iunie 1993, referitoare la numirea, încadrarea la salarizare și condițiile de recrutare a preoților care vor activa în penitenciare, precum și a precizărilor care s-au adus, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act și își exprimă acordul cu adresa Ministerului Justiției nr. 1390/16 iunie 1993, prin care se reglementează recomandarea de către Patriarhia Română, numirea și încadrarea de preoți care să acorde asistență religioasă în penitenciare fiind salarizați din fondurile de stat și înscrși în schemele de funcții ale acestora, ca personal civil.

— Își exprimă acordul cu dorința formulată de Direcția generală a penitenciarelor privind încheierea unui protocol cu Patriarhia Română, referitor la condițiile de încadrare pe post, desfășurarea activității și alte aspecte care să precizeze statutul preoților ce vor funcționa la penitenciare.

— Își exprimă dorința ca, după aprobarea Legii clerului militar preoții care vor activa în penitenciare să fie integrați în rândurile clerului militar, bucurându-se de aceleași drepturi.

— Eparhiile din Patriarhia Română vor înainta, în cel mai scurt timp Cancelariei Sf. Sinod, dosarele preoților recomandați și numiți de chiriarh, și care întrunesc condițiile transmise cu adresa nr. 3623/16 iunie 1993, pentru a activa în penitenciarele din raza eparhiei respective.

Temei nr. 3820/1993 — Referat privind situația asociației «Oastea Domnului».

Examinând referatul respectiv, Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, semnalează că la Cancelaria Sf. Sinod s-a primit scrisoarea P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul din 9 și 30 iunie 1993 și scrisoarea Î.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, din 23 iunie 1993, în care se fac relatări despre situația actuală din sânul asociației «Oastea Domnului».

După discuțiile purtate și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de situația actuală din sânul Asociației «Oastea Domnului» prezentată în scrisorile P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, Î.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, precum și în luările de cuvânt ale celorlalți membri ai Sfântului Sinod.

— Îndatorează pe P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul ca, prin conlucrare cu ierarhii locali și cu Sfatul frățesc pe țară, să analizeze în profunzime și sub toate aspectele, situația actuală din sânul Asociației Oastea Domnului, pe care s-o prezinte Sfântului Sinod, într-o dare de seamă cu propuneri, în vederea examinării, la proxima ședință sinodală.

— Aprobă să se adreseze Sfatului frățesc pe țară și membrilor Asociației Oastea Domnului un cuvânt părintesc.

Temei nr. 3907/1993 — Referatul Sectorului II economic al Administrației Patriarhale, privind situația, la 30 iunie 1993, a colectei pentru Fondul central misionar din Duminica Ortodoxiei, a anului 1993.

Din referatul prezentat rezultă că veniturile realizate la această colectă, însumează 44.000.000 lei, cu o depășire de 17.000.000 lei peste prevederile bugetare.

Cheltuielile efectuate în perioada 1 ianuarie — 30 iunie 1993 însumează 7.765.000 lei.

Urmare discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de situația, la 30 iunie 1993, a colectei pentru Fondul central misionar din Duminica Ortodoxiei a anului 1993.

— Ia act de necesitatea reexaminării și redistribuirii subvențiilor de la Fondul central misionar pentru completarea salariilor personalului clerical din parohiile cu posibilități materiale reduse, care în momentul de față sunt insuficiente scopului pentru care au fost aprobate inițial de Sfântul Sinod.

— Pentru a se putea lua o hotărâre în legătură cu cele de mai sus, centrele eparhiale beneficiare de subvenții la salarizare sunt îndatorate a trimite documentația necesară cu personalul clerical pe care socotește să-l propună pentru acordarea de subvenții de la Fondul central misionar la salarizare.

— După primirea documentațiilor de la centrele eparhiale și solicitarea contribuției de la stat la salarizarea personalului bisericesc, egală cu salariul minim pe economie, se vor reexamina și redistribui subvențiile existente, ținându-se seamă ca sumele disponibile să fie virate în contul eparhiilor, proporțional cu nevoile exprimate, ținându-se seama, pe cât posibil, și de cererea Arhiepiscopiei Sibiului pentru târnosirea mănăstirii Sâmbăta și de cea a Episcopiei Alba Iulia pentru construirea catedralei ortodoxe din Blaj.

— Sectorul II al Administrației Patriarhale se va îngriji ca și cele 16 protopopiate restante, să vireze rezultatul colectei F.C.M. în contul Administrației Patriarhale.

Temei nr. 3757/1993 — Referat privind participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la «Conferința ecumenică pentru armonizarea relațiilor interconfesionale și interetnice», din România Cluj-Napoca, 1—2 aprilie 1993

În urma discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de participarea P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, a P.S. Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul și a P.C. pr. dr. Ioan Sauca, consilier patriarhal, la lucrările «Conferinței ecumenice pentru armonizarea relațiilor interconfesionale și interetnice din România», desfășurată la Cluj-Napoca în zilele de 1—2 aprilie 1993 și le exprimă mulțumiri pentru participare.

În continuare au fost prezentate referate asupra următoarelor probleme :

Temei nr. 4170/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Sibiului nr. 1498/1993, cu propunerea de reînființare a mănăstirii de călugărițe cu hramul «Nașterea Maicii Domnului» de la Boholț-Făget, protopopiatul Făgăraș, județul Brașov.

Temei nr. 2891/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților nr. 744/1993 cu propunerea de înființare a mănăstirii de călugărițe «Sfinții Voievozi» din Slătioara, protopopiatul Fălticeni, județul Suceava.

Temei nr. 1651/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Clujului nr. 297/1993, cu propunerea de transformare a schitului Dobric, jud. Bistrița-Năsăud, în mănăstirea de călugărițe.

Temei nr. 380/1993 — Adresa Episcopiei Romanului și Hușilor nr. 389/1993, cu propunerea de transformare a schitului Mălinești, localitatea Gărceni, jud. Vaslui, în mănăstire de călugări.

Temei nr. 4235/1993 — Adresa Episcopiei Romanului și Hușilor nr. 1812/1993, prin care solicită înființarea mănăstirii cu hramul «Binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt» din localitatea Codăești, județul Vaslui.

Temei nr. 4135/1993 Adresa Episcopiei Oradiei nr. 1046/1993, cu propunerea de înființare a mănăstirii de călugări Strâmba, cu hramul «Adormirea Maicii Domnului», jud. Sălaj.

În urma discuțiilor purtate pe marginea fiecărui referat, având în vedere prevederile statutare, motivele invocate și ținând seama de lămuririle și propunerile chiriarhilor respectivi, și la propunerile Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri,

Sfântul Sinod a aprobat toate propunerile menționate, comunitățile respective urmând să se organizeze și să-și desfășoare viața în conformitate cu legislația bisericească în vigoare :

Temei nr. 4276/1993 — Procesul verbal al Permanenței Consiliului național bisericesc din 1 iulie 1993, privind stabilirea prețului unitar

de desfacere la produsele Institutului Biblic și de Misiune, pe tot cuprinsul Patriarhiei Române și prețul abonamentelor la revistele centrale bisericești, la publicațiile apărute în colecția «Părinți și scriitori bisericești», și la «Vestitorul Ortodoxiei Românești», începând cu 1 ianuarie 1993.

Sfântul Sinod, luând în discuție propunerile Permanenței Consiliului național bisericesc, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, hotărăște următoarele :

— Aprobă ca la stabilirea prețurilor de livrare să se includă și rabatul cuvenit centrului eparhial și revânzătorilor, în așa fel ca prețurile de vânzare să fie unice pe țară.

— Aprobă propunerile referitoare la cuantumul prețului abonamentelor la publicațiile centrale.

Temei nr. 4325/1993 — Sesizarea Î.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, privind necesitatea luării de măsuri privind pe falșii călugări și călugării cerșetori.

În urma studierii acestei probleme de către Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, ca și a propunerilor de măsuri întocmite de către Comisie, Sfântul Sinod hotărăște :

— Legat de fenomenul de cerșetorie, care ia amploare în numele Bisericii sau așezămintelor bisericești, se interzice colectarea de bani, materiale de construcții și alimente, de către călugării vagabonzi sau de către alte persoane. Nu se vor putea face colecte fără aprobarea chiriarhului locului.

Cei ce adună ofrande vor fi legitimați de către preot, protopop sau alte organe oficiale, și dacă nu vor putea face dovada că au aprobarea Centrului eparhial se vor lua măsurile în consecință. Această măsură se va comunica preoților, din protoierii și prin presă.

— În legătură tot cu vagabondajul, Comisia propune ca monahii ce umblă prin țară să nu fie primiți fără acte în regulă. Cu atât mai mult se va aplica acest tratament preoților.

— Sfântul Sinod consideră că este oportun și hotărăște să se introducă legitimații pentru preoți și călugări. Pentru personalul monahal vor fi obligatorii biletele de voie uniformizate.

— În ce privește ascultările mănăstirești (econom, eclesiarh), la numirea și menținerea lor în schemă să opereze întâi regulamentul vieții monahale, decizia ierarhului și apoi legislația comună.

— Centrele eparhiale vor studia și vor face propuneri pentru a se lua în examinare problema salariilor și pensiilor călugărilor și dacă acestea intră sau nu în casa mănăstirii.

Miercuri, 7 iulie, ora 9,00 — La reluarea lucrărilor Sfântului Sinod, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist invită pe P.S. Episcop Calinic al Argeșului, raportorul *Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină* să prezinte referatele asupra problemelor repartizate comisiei :

Temei nr. 3863/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind necesitatea continuării lucrărilor Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români.

Ținând seama că nu s-au finalizat o seamă de lucrări privitoare la sfinții canonizați în anul 1992 ;

În urma amplelor discuții care s-au purtat în cadrul plenului Sf. Sinod și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod a adoptat următoarele hotărâri :

— Se aprobă continuarea lucrărilor Comisiei sinodale pentru canonizarea unor sfinți români. Această comisie își va concentra preocupările în special asupra următoarelor probleme :

— Studierea propunerilor, primite la Cancelaria Sfântului Sinod, privind noi cazuri de sfinți.

— Stabilirea rânduielilor tipiconale, a modului de înscriere, în calendar și sinaxar, a sfinților canonizați în 1992, în raport cu ceilalți sfinți ai Ortodoxiei universale, înscrși în calendare sau sinaxare în ziua respectivă (să se precizeze dacă este sfânt cu priveghere, cu polileleu, cu slavoslovie etc., etc.).

— Să se ia în studiu definitivarea slujbelor religioase ale acestora (aflăte la Cancelaria Sf. Sinod), în vederea introducerii lor în minee.

— Privitor la Sfinții care s-au săvârșit în spațiul carpato-danubiano-pontic, canonizați și cinstiți de alte Biserici, comisia să indice cărora dintre ei li se va întocmi slujbă religioasă integrală sau numai sinaxar, tropar și condac, care să fie înscrise în mineele respective. Să se stabilească ordinea înscrierii în calendar a sfinților respectivi, în relație cu ceilalți sfinți ai zilei.

— Comisia să studieze și să propună în ce carte de cult să fie cuprinsă slujba sfinților români (la finele Penticostarului, după Duminica Tuturor Sfinților sau la începutul Octoihului).

Temei nr. 2594/1993 — Referat privind Documentul de lucru din 27 aprilie 1993 al Comisiei speciale, stabilită de Sfântul Sinod pentru cercetarea cazului Glodeni-Pucioasa.

În urma analizării referatului privind manifestările de la Pucioasa-Glodeni, a discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște următoarele :

— Întrucât manifestările în cauză, străine Ortodoxiei, au avut loc în cuprinsul Arhiepiscopiei Târgoviștei, urmează ca această problemă să fie în atenta supraveghere a chiriarhului locului, care va lua măsurile cele mai potrivite cu putință, pentru integrarea pe făgașul învățurii creștin-ortodoxe, tradiționale, a celor în cauză.

Temei nr. 4176/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Bucureștilor nr. 2743/1993, în legătură cu hotărârea Consiliului eparhial al acelei eparhii, privind înființarea unei episcopii cu jurisdicție peste județele Ialomița și Călărași.

Luând în considerare motivația prezentată în dosar și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă înființarea unei noi episcopii, «a Sloboziei și Călărașilor», cu jurisdicție asupra județelor Ialomița și Călărași, urmând ca sediul să fie stabilit după cunoașterea exactă a condițiilor.

— Noua episcopie se va încadra în jurisdicția canonică a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei.

— Hotărârea va fi prezentată Adunării Naționale Bisericești, pentru aprobare.

Temei nr. 4277/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Bucureștilor nr. 3776/1993, în legătură cu prelungirea valabilității rezultatelor concursurilor pentru ocuparea posturilor de preot în capitală și în orașele mari.

Urmare discuțiilor care au avut loc și precizărilor făcute de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cu privire la situația specială din Capitală, Sfântul Sinod hotărăște :

— În acord cu propunerea Arhiepiscopiei Bucureștilor, aprobă ca examenul-concurs pentru numirea de preoți în capitală și orașele mari din Arhiepiscopia Bucureștilor, să aibă valabilitate timp de un an de zile, indiferent de parohia din orașul respectiv, pentru care preotul a candidat.

— Această hotărâre poate fi aplicată și în alte orașe din alte eparhii, dacă chiriarhul locului o consideră mai eficientă pe plan

local, decât prevederile hotărârilor Sfântului Sinod adoptate anterior (3227/1991 și 511/1992).

Temei nr. 4272/1993 — Propunerea Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, de a i se acorda P. Cuv. Arhim. Veniamin Tohăneanu, rangul de stareț onorific pe viață, la mănăstirea Brâncoveanu, Sâmbăta de Sus, Jud. Brașov.

Având în vedere propunerea Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, făcută pe baza prevederilor art. 22, alin. 4 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române :

Ținând seama că o propunere similară a fost soluționată favorabil de către Sfântul Sinod, în legătură cu P. Cuv. Arhim. Iachint Unciuleac de la mănăstirea Putna :

La propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Acordă P. Cuv. Arhim. Vaniamin Tohăneanu titlul onorific de stareț pe viață al mănăstirii Brâncoveanu, urmând ca, potrivit rânduielilor bisericești, să fie pomenit primul la slujbe, ocupând în biserică strana stărețească.

Prea Sfințitul Calinic Argatu, prezintă, apoi, referatul în legătură cu propunerile venite de la unele eparhii pentru promovarea în treapta de arhimandrit a unor slujitori cu merite deosebite.

Temei nr. 1218/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Craiovei nr. 3403/1992, cu propunerea de a se acorda P. Cuv. Protos Grigore Vlădășel slujitor la mănăstirea Gura Motrului, Jud. Mehedinți, rangul de arhimandrit ;

Temei nr. 2596/1993 — Propunerea P.S. Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmăruului nr. 994/1993, de a se acorda P. Cuv. Protos. Justin Hodea, starețul mănăstirii «Sfânta Ana» Rohia, jud. Maramureș, rangul de arhimandrit ;

Temei nr. 4273/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Sibiului nr. 1516/1993, cu propunerea de a se acorda P. Cuv. Protos. Irineu Duvlea, slujitor la mănăstirea Brâncoveanu-Sâmbăta de Sus, jud. Brașov, rangul de arhimandrit ;

Temei nr. 2186/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Bucureștilor nr. 1094/1993, cu propunerea de a se acorda P. Cuv. Protosinghel Arsenie Papacioc de la schitul «Sfânta Maria» — Techirghiol, rangul de arhimandrit.

În toate aceste cazuri, ținând seama de recomandarea chiriarhilor, ca și de avizul favorabil al Comisiei pentru doctrină, Sfântul Sinod a aprobat acordarea rangului de arhimandrit slujitorilor menționați.

Temei nr. 48822/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind Decizia P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului, cu atribuțiile P.S. Arhiepiscop-vicar Irineu Slălineanul.

La propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă Decizia din 1 iulie 1993 a P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului, cuprinzând atribuțiile P.S. Arhiepiscop Irineu Slălineanul, vicarul Episcopiei Râmnicului.

Temei nr. 3695/1993 — Constituirea unui protopopiat, francez, care solicită oblăduirea canonică a Patriarhiei Române.

Hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 3 martie 1993, prin care s-a decis retragerea oblăduirii canonice Diocezei catolice-ortodoxe din Franța și episcopului Germain a dat naștere la diverse reacții din partea preoților acelei eparhii. Un grup de preoți și diaconi, care au aparținut Episcopiei catolice-ortodoxe din Franța s-au constituit într-un protopopiat și au cerut să fie integrați în Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa centrală și occidentală, dacă aceasta va avea un nou ierarh, sau dacă nu, să treacă direct sub oblăduirea canonică a Patriarhiei Române.

Au avut loc ample discuții, la sfârșitul cărora, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, sintetizând, a arătat că, acceptarea acestui protopopiat sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române n-ar însemna decizerea față de hotărârea luată de către Biserica noastră în luna martie 1993.

Prea Fericirea Sa arată, de asemenea, faptul că ritul galican a fost acceptat de Biserica noastră în trecut și nu pot fi găsite motive pentru care el să poată fi respins acum.

În urma supunerii la vot a acestui temei și la recomandarea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, membrii Sfântului Sinod cu 26 voturi pentru, 3 voturi contra și o abținere, au hotărât :

— Aprobă cererea de primire a Protopopiatului ortodox francez sub jurisdicția Patriarhiei Române, ca parte integrantă a Arhiepiscopiei ortodoxe române de la Paris.

— La săvârșirea slujbelor care alcătuiesc cultul divin, slujtorii bisericești ai protopopiatului vor oficia cu regularitate alternativ, în duminici, sărbători și zile de rând, ritul galican și ritul bizantin integral, potrivit condițiilor inițiale puse la primirea

în Ortodoxie, spre a se putea realiza slujba comună și inter-comuniunea.

După epuizarea referatelor întocmite de Comisia canonică-juridică și pentru disciplină, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* invită pe P.S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul, raportorul *Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc*, să prezinte referatele asupra problemelor date în studiu acestei comisii :

Temei nr. 1672, 4106/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu Protocolul încheiat între Ministerul învățământului (nr. 9481/1993) și Secretariatul de Stat pentru Culte (nr. 18591/1993), privind organizarea și funcționarea învățământului preuniversitar și includerea acestuia în rețeaua instituțiilor de învățământ de stat, începând cu data de 1 ianuarie 1993 și scrisoarea Ministerului învățământului (nr. 9489/1993), privind metodologia finanțării de la bugetul de stat a instituțiilor școlare teologice preuniversitare, care se integrează în rețeaua învățământului de stat.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei învățământului, pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod a hotărât :

— Ia act de cele două documente supuse examinării Sfântului Sinod, cu următoarea recomandare : clasele seminariale, integrate deja în învățământul de stat, să se organizeze specific unui Seminar teologic cu identitate proprie, mai ales că Seminarul funcționează pe o perioadă de 5 ani.

În vederea preluării la salarizare a posturilor de spiritual, acestea se transformă în posturi de profesori de practică liturgică și formare duhovnicească, cu menținerea atribuțiilor de spiritual, prevăzute în Regulamentul învățământului teologic.

Temei nr. 221 și 2810/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod cu privire la :

1. Metodologia perfecționării pregătirii cadrelor didactice din învățământul teologic preuniversitar și

2. Metodologia și tematica examenului de atestare a cunoștințelor religioase în vederea abilitării absolvenților din școlile normale, de a preda educația moral-religioasă în învățământul de stat, la clasele I—IV.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de stadiul în care se află demersurile Patriarhiei Române pentru avizarea de către Ministerul învățământului a meto-

dologiei perfecționării pregătirii cadrelor didactice din învățământul preuniversitar, în vederea obținerii gradelor didactice, urmând să fie puse în aplicare îndată după obținerea avizului respectiv.

— Ia act de metodologia și tematica examenului pentru atestarea cunoștințelor religioase a absolvenților școlilor normale care vor preda educația moral-religioasă în școlile de stat la clasele I—IV, transmisă deja pentru punere în aplicare tuturor centrelor eparhiale, cu recomandarea de a contacta inspectoratele școlare teritoriale și direcțiunile școlilor normale din cuprinsul eparhiilor respective, pentru organizarea examenului (adresa Cancelariei Sf. Sinod nr. 2810/5.07.1993).

Temei nr. 1981/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod pentru aprobarea planurilor de învățământ la facultățile de teologie pentru anul universitar 1993—1994.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă structura planului de învățământ pe 4 ani la profilul Teologie pastorală, de la facultățile de teologie în forma avizată de Comisia specială a învățământului teologic și perfectată de comun acord cu Ministerul Învățământului, care include obligatoriu și Seminarul pedagogic, începând cu anul universitar 1993—1994.

— Aprobă structura unitară a planului de învățământ (trunchiul comun al disciplinelor de specialitate teologică), la profilurile Teologie-litere, Teologie-asistență socială, Teologie-patrimoniu cultural, valabil începând cu anul universitar 1993—1994, cu precizarea că Seminarul pedagogic este obligatoriu numai pentru candidații care doresc să activeze în învățământ.

— Aprobă reformularea denumirii catedrelor, conferințelor și lectoratelor, așa cum au fost menționate în planurile de învățământ, valabile începând cu anul universitar 1993—1994.

— Programele analitice la disciplinele de specialitate teologică se vor revizui în conformitate cu noile planuri de învățământ, valabile începând cu anul universitar 1993—1994.

— Programele analitice la disciplinele de specialitate teologică se vor revizui în conformitate cu noile planuri de învățământ și noile denumiri ale disciplinelor de studiu.

— Aprobă structura planului de învățământ elaborat pentru anul V de aprofundare la profilul Teologie-pastorală, urmând ca acesta să fie pus în aplicare odată cu avizarea lui de către Ministerul învățământului.

— Se vor întocmi planurile de învățământ pentru cei ce studiază la fără frecvență (5 ani), precum și programele analitice adecvate acestei durate de către cadrele didactice, prin decanate (colective de cadre didactice, pe secții, de la Facultățile de teologie).

Temei nr. 3786/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu adresa Facultății de teologie din București nr. 567/1993, privind menținerea examenului de licență în forma actuală, la facultățile de Teologie pastorală.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— În anul universitar 1992—1993 examenul de licență se va desfășura în conformitate cu prevederile art. 164—166 din Regulamentul învățământului teologic și ale hotărârilor Sfântului Sinod nr. 11.841/1988.

— Pentru viitor, facultățile de teologie care au secție Teologie-pastorală vor face propuneri privind modalitatea susținerii examenului de licență, ținându-se cont atât de experiența de până acum (aspectul de recapitulare a materiei), precum și de necesitatea unei examinări mai profunde pe marginea proiectului de teză de licență pentru a dezvolta personalitatea candidatului și a încuraja întocmirea de teze publicabile. Propunerile se vor comunica la Cancelaria Sf. Sinod.

Temei nr. 4071/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu adresa Facultății de teologie din București nr. 695/1993 privind modul de organizare și desfășurare a cursurilor de doctorat în teologie.

Având în vedere că amendamentele propuse provin de la o singură facultate, necunoscându-se, în acest sens și opiniile celorlalte facultăți de teologie din cuprinsul Patriarhiei Române ;

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Adresa Facultății de teologie din București nr. 695/1993, cu propunerile privind organizarea și desfășurarea doctoratului în teologie, va fi trimisă Comisiei speciale pentru învățământul teologic, formată din ierarhi și profesori de teologie, care, în consultare cu facultățile de teologie, va face propuneri corespunzătoare Sfântului Sinod.

Temei nr. 2720/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod, în legătură cu problema elaborării manualelor pentru seminariile teologice liceale și a cursurilor universitare, a revizuirii și îmbunătățirii acestora și a posibilităților pentru introducerea la tipar.

La propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc și în urma amplelor discuții care s-au purtat în plen, Sfântul Sinod hotărăște :

— Pentru seminarii manualele vor fi întocmite pe baza programelor analitice unitare, aprobate de Sfântul Sinod.

— Manualele vor fi redactate fie pe grupe de cadre didactice, fie de către un singur autor, profesor, dar validate de Sfântul Sinod la propunerea Comisiei sinodale.

— În prima fază de îmbunătățire a programelor analitice, profesorii pentru seminarii vor avea o consultație cu profesori de specialitate de la facultățile de teologie pentru a se asigura continuitatea și creșterea teologică formativă de la școala seminarială la facultate.

— La întocmirea programelor analitice comisiile de profesori vor ține cont de planul de învățământ global (disciplinele teologice cât și cele laice), înainte de a întocmi manualele care vor avea, pe cât posibil, caracterul de sinteză (compendiu).

— În prima fază, o comisie specială va întocmi o programă analitică corespunzătoare pentru școlile teologice postliceale de cântăreți bisericești-învățători, pentru școlile postliceale teologice-sănitare și pentru școli normale, indicându-se materialul din manualele deja existente, potrivit programelor analitice specifice ca, apoi, într-o altă fază să se întocmească manualele specifice.

— Toate manualele vor fi pătrunse de duhul de afirmare a spiritualității ortodoxe, de evidențiere a legăturii dintre credință și viață, cât și de preocuparea misionară a Bisericii (prezentă în mod efectiv, pastoral-misionar, în viața poporului).

— La baza revizuirii programelor analitice și a manualelor de seminar, vor sta următoarele principii :

a. Continuitatea (tradiție bisericească românească a învățământului) ;

b. Înnoirea (principiu misionar ținând seama de contextul social și cultural în care Biserica este prezentă și lucrătoare : edu-

cația tineretului, filantropia, cultura de credință creștină, morala familiei, problema unității Bisericii).

— Aceleași principii se vor aplica, prin analogie, și la cursurile universitare.

— Comsiile se vor întruni, în componența existentă deja, la Cancelaria Sf. Sinod, după examenele de admitere la facultățile de teologie din luna septembrie 1993.

Temei nr. 3016/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Tomisului nr. 911/1993, cu propunerea de înființare, începând cu anul de învățământ 1993—1994, în municipiul Constanța, a școlii postliceale teologico-sanitare, destinată pregătirii personalului mediu sanitar pentru unitățile spitalești cu 30 locuri pentru anul I.

Luând act că înființarea acestei școli teologice postliceale, împreună cu școala din Piatra Neamț, confirmă preocuparea Bisericii noastre pentru o angajare corespunzătoare în activitatea filantropică și de asistență socială ;

La propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă solicitarea Arhiepiscopiei Tomisului de înființare a Școlii postliceale teologice-sanitare din mun. Constanța, cu un număr de 30 de locuri pentru anul I, începând cu anul de învățământ 1993—1994.

Temei nr. 3085/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu adresa Ministerului învățământului nr. 28.983/1993, cu propunerea Universității din București, pentru ca admiterea candidaților la facultățile de teologie din București, să se facă în ordinea mediilor și nu pe eparhii, începând cu anul universitar 1993—1994.

În urma amplelor discuții care au avut loc în plen și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Începând cu anul universitar 1993—1994 admiterea candidaților în facultățile de teologie se va face pe baza principiului competiției valabil în Universitate, în ordinea descrescândă a mediilor, fără a se mai ține seamă de eparhii, chiriarhii acordând candidaților binecuvântare de înscriere pentru facultatea din raza eparhiei respective. Ulterior, între eparhiile vecine se va admite transferul de licențiați.

Prezenta hotărâre a Sfântului Sinod va fi comunicată urgent Ministerului învățământului, eparhiilor și facultăților de teologie, urmând ca Ministerul să atribuie numărul de locuri pe facultăți și nu pe eparhii.

Temei nr. 4612/1993 — Propunerile I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului în legătură cu statutul Educației moral-religioasă ca disciplină de studiu în școli.

I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului prezintă o seamă de propuneri referitoare la statutul educației moral-religioase care se predă în școlile de stat la clasele I—VIII, propuneri care au rezultat din discuțiile cu preoții care predau educația moral-religioasă precum și cu unii factori responsabili de învățământ pe plan local și anume :

1. Denumirea educației moral-religioase care se predă în școli la clasele I—VIII să fie aceea de «*Religie*».

2. *Religia* să aibă statut de *disciplină obligatorie de studiu* ca orice disciplină de învățământ.

3. Să fie trecută în catalog ca materie.

4. Răspunsurile elevilor să fie apreciate prin note și nu prin calificative, mediile și notările adunându-se la media generală ca orice disciplină.

5. Absențele elevilor să fie trecute în catalog.

6. Profesorii de religie (preoți sau mireni) să participe, obligatoriu, la ședințele consiliului profesoral.

7. Predarea religiei să se extindă și la clasele IX—XII (XIII), cuprinzând ciclul primar, gimnazial și liceal.

8. Predarea religiei să fie remunerată chiar și acolo unde există mai puțin de zece elevi într-o clasă.

9. Prin înțelegere cu inspectoratele școlare și cu Ministerul învățământului, să se procedeze la numirea unui inspector pentru religie, iar centrelor eparhiale, la designarea unui consilier coordonator al activității de predare a religiei.

Discuțiile purtate au arătat că dezideratele menționate, au fost aduse deja la cunoștința Ministerului învățământului, din partea căruia s-a apreciat că vor putea fi luate în considerare, după o ședință comună de evaluare a activității de predare a educației moral-religioase în cadrul fiecărui inspectorat, județ sau eparhie.

În urma discuțiilor purtate și a lămuririlor care s-au dat, Sfântul Sinod hotărăște :

— Își însușește propunerile Î.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, urmând a se interveni la Ministerul învățământului pentru acceptarea și punerea lor în aplicare, începând cu anul 1993—1994.

— Îndatorează centrele eparhiale să inițieze o întâlnire comună a organelor eparhiale responsabile cu problemele de învățământ religios cu reprezentanții pe plan județean privind învățământul religios în școală, în vederea unei evaluări a activității de predare a religiei în școală și a întocmirii de propuneri către Cancelaria Sf. Sinod — pentru noul an școlar 1993—1994, în spiritul celor care s-au aprobat de Sfântul Sinod, spre a se interveni la Ministerul învățământului.

Temei nr. 4611/1993 — Sesizarea Î.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, în legătură cu existența unor școli și universități religioase, fără aprobarea Bisericii.

După discuțiile și opiniile exprimate în plen, Sfântul Sinod hotărăște :

— Teologia ortodoxă nu este o problemă particulară, ci ea este funcție și slujire a învățaturii și vieții Bisericii. Ca atare, absolvenții școlilor teologice care se pretind ortodoxe, dar care nu funcționează cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, nu vor fi recunoscuți și angajați de către Biserica Ortodoxă Română.

— Profesorii de teologie ortodoxă, care predau în școlile de teologie aprobate de Sfântul Sinod nu pot preda la alte școli de teologie decât cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

De asemenea Sfântul Sinod mai hotărăște :

— Nici un ierarh al Bisericii Ortodoxe Române nu poate face parte din vreo grupare sau organizație religioasă, ecumenică, inter-religioasă, politică sau internațională, fără aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

În continuarea lucrărilor Sfântului Sinod (joi, 8 iulie), *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, invită pe P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, raportorul *Comisiei afacerilor externe bisericești*, să prezinte referatele la problemele date spre studiere și refacerea acestei comisii :

Temei nr. 692/1993 : Vizita la Constantinopol a Î.P.P.SS. Mitropoliți Antonie al Ardealului și Nicolae al Banatului.

În perioada 13—17 martie 1993, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului și Înalt Prea Sfințitul Nicolae al Banatului, au efectuat o vizită la Patriarhia Ecumenică.

Discuțiile cu comisia sinodală ecumenică, prezidată de Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Bartolomeu I, s-au axat, îndeosebi, asupra a trei probleme :

1. Situația Mitropoliei Basarabiei ;

2. Înființarea unei Mitropolii ortodoxe române pentru românii ortodocși din Europa centrală, cu sediul la Berlin ;

3. Situația Episcopiei catolice-ortodoxe din Franța.

În contextul discuțiilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, aduce la cunoștință Sfântului Sinod textul scrisorii Sanctității Sale Bartolomeu I, patriarhul ecumenic, prin care este invitată o delegație a Patriarhiei Române să se întâlnească la Constantinopol cu o delegație similară a Patriarhului Moscovei spre a discuta asupra situației Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova. La scrisoare se atașează și o notă cuprinzând trei puncte pe care Patriarhia Moscovei le consideră necesare pentru conținutul dialogului dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Rusă. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, arată membrilor Sfântului Sinod că în scrisoarea de răspuns trimisă la Constantinopol și-a dat, în principiu, acordul pentru un viitor dialog, dar un dialog fără condiții.

În urma discuțiilor avute și în urma propunerilor Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de discuțiile avute la Constantinopol în cursul cărora Patriarhia Ecumenică a manifestat receptivitate față de cele expuse de delegația Bisericii Ortodoxe Române în privința situației Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova.

— Ia act, de asemenea, de corespondența purtată, în același sens, între Patriarhia Ecumenică și Patriarhia Română.

— Întrucât Patriarhia Moscovei a fixat trei puncte de discuții pentru viitorul dialog în privința Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova, urmează ca Patriarhia Română să-și facă cunoscută poziția în legătură cu tematica Patriarhiei Moscovei și să fixeze propria sa agendă de lucru pentru discuțiile respective.

Temei nr. 3693/1993 — Darea de seamă a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului privind participarea Înalt Prea Sfinției

Sale la «Adunarea eparhială extraordinară» a Mitropoliei ortodoxe române pentru Germania și Europa centrală.

În baza hotărârii Sfântului Sinod din 22 ianuarie 1993, ca Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului să poarte de grijă de nou înființata Mitropolie ortodoxă română pentru Germania și Europa centrală, cu sediul la Berlin, și la invitația Comitetului mitropolitan de coordonare al acelei Mitropolii, Înalt Prea Sfinția Sa a făcut o vizită în Germania, în perioada 30 aprilie — 14 mai 1993.

În urma amplelor discuții care au avut loc în plenul ședinței și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia cunoștință de stadiul la care a ajuns organizarea Mitropoliei ortodoxe române pentru Germania și Europa centrală, cu sediul la Berlin ;

— Să se asigure acestei eparhii, cât mai curând posibil, o conducere canonică prin alegerea unui ierarh, întrucât se constată că actuala conducere provizorie nu poate asigura organizarea și activitatea normală a acestei eparhii.

Temei nr. 3240/1993 — Cererea parohiei ortodoxe române din Lausanne — Elveția, cu hramul «Sfinții români», prin care se solicită primirea sub jurisdicția Patriarhiei Române.

În urma supunerii la vot a cererii parohiei ortodoxe române de la Lausanne, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act, cu binecuvântare, de cererea parohiei ortodoxe române de la Lausanne cu hramul «Sfinții români» de a intra sub jurisdicția Patriarhiei Române.

Temei nr. 4204/1993 — Darea de seamă a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie al Ardealului, privind vizita în Republica Moldova, în perioada 19—21 mai 1993.

În perioada 19—21 mai 1993, la invitația Academiei de Științe din Chișinău, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului a vizitat Republica Moldova, unde în ziua de 20 mai a avut loc, simpozionul «Onisifor Ghibu». Înalt Prea Sfinția Sa a ținut o comunicare intitulată «Onisifor Ghibu» și realitățile interconfesionale din Transilvania vremii sale.

Cu prilejul vizitei la Chișinău I.P.S. Mitropolit Antonie a fost primit de dl. Mircea Snegur, președintele Republicii Moldova, cu dl.

Petre Lucinschi, preşedintele Parlamentului Republicii Moldova, cu alte personalităţi ale acestei Republici.

În urma discuţiilor avute în plen asupra dării de seamă şi la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericeşti, Sfântul Sinod hotărăşte :

— Ia act de discuţiile avute de către Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Antonie la Chişinău ;

— Să se acorde, în continuare, sprijin deosebit Mitropoliei Basarabiei şi Prea Sfinţitului Episcop Petru de Bălţi, locţiitor de mitropolit, în activitatea pe care o desfăşoară ;

— Să se editeze o broşură intitulată : «Adevărul despre Mitropolia Basarabiei». Înalt Prea Sfinţii Mitropoliţi Antonie al Ardealului şi Nestor al Olteniei sunt rugaţi să se îngrijească de conţinutul acestei broşuri.

Temei nr. 1141/1993 — Vizita delegaţiei Bisericii Ortodoxe Sârbe la Patriarhia Română, 22—24 aprilie 1993.

Temei nr. 2850/1993 — Participarea P.S. Episcop Casian Gălăţeanul la festivităţile organizate de Biserica Ortodoxă Bulgară, cu ocazia celei de-a 40-a aniversări a restabilirii Patriarhiei Bulgare, Sofia, 10—12 mai 1993.

În urma discuţiilor purtate asupra acestor două probleme şi la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericeşti, Sfântul Sinod hotărăşte :

— Se ia act de cele expuse de delegaţia Bisericii Sârbe, exprimându-se atât compasiunea faţă de tragedia locuitorilor teritoriului fostei Iugoslavii, cât şi regretul că întregul conflict se încearcă a fi transpus în plan religios ;

— Se ia act de cele expuse de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist delegaţiei Bisericii Ortodoxe Sârbe, în legătură cu românii de pe Valea Timocului, recomandându-se iniţierea de demersuri pe lângă Patriarhia Sârbă, în vederea obţinerii de drepturi religioase pentru comunitatea românească din această regiune ;

— Se ia act de participarea P. S. Arhiepiscop Casian Gălăţeanul la serbările prilejuate de cea de a 40-a aniversare a restabilirii Patriarhiei Bulgare ;

— Totodată, se exprimă nădejdea că se vor crea condiţiile pentru grabnica restabilire a unităţii canonice a Bisericii Ortodoxe Bulgare surori.

Temei nr. 3394/1993 — I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei la simpozionul «Zilele interconfesionale de teologie și pastorală ecumenică» Madrid, 13—14 aprilie 1993.

Temei nr. 5896/1993 — Participarea P. C. Pr. Traian Valdman la forul european «Două mii de ani de cultură creștină», Roma, 12—15 mai 1993.

În urma discuțiilor purtate, asupra fiecăruia dintre referate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Informarea opiniei publice prin presa bisericească și cea laică, după caz, despre participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la aceste întruniri, precum și publicarea mesajelor transmise de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* cu aceste ocazii :

II.PP.SS. Mitropoliți PP.SS. Episcopi, P. C. Consilieri și ceilalți reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române, participanți la diferitele întruniri peste hotare sunt rugați să întocmească materiale asupra întrunirilor la care au participat și să le publice în presa bisericească împreună cu textele mesajelor sau ale comunicărilor personale pe care le-au prezentat la acele întruniri.

La încheierea ședinței, prin epuizarea problemelor înscrise la ordinea de zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, mulțumește membrilor Sfântului Sinod pentru participarea la ședință și pentru contribuția dusă la soluționarea problemelor dezbătute, adresându-le rugămintea de a urmări îndeaproape aducerea la îndeplinire a hotărârilor luate.

La încheiere, Prea Fericirea Sa declară prorogată sesiunea sinodală pe anul 1993.

Se rostește rugăciunea «Cuveni-se cu adevărat».

Președintele Sfântului Sinod

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SECRETARUL SFÂNTULUI SINOD
† EPISCOP NIFON PLOIEȘTEANUL
VICAR PATRIARHAL

• R E C E N Z I I •

«*Tradiții răsăritene și influențe occidentale în Țara Românească*», de Prof. Dr. Pavel Chihaiia, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 1993, 262 p.

În ziua de 2 august 1993, a avut loc lansarea unei importante lucrări de istorie medievală românească, la librăria «Dacia» din Capitală. Este vorba de lucrarea Domnului Profesor Dr. Pavel Chihaiia, intitulată: «*Tradiții răsăritene și influențe occidentale în Țara Românească*», tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, în editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor. Autorul, Domnul Prof. Pavel Chihaiia, un erudit cercetător al istoriei noastre, un scriitor foarte cunoscut și apreciat, și un om de aleasă vocație, care și-a închinat viața studierii culturii și artei medievale românești, este o persoană foarte apreciată în rândul cercetătorilor și profesorilor de teologie, pentru multiplele sale colaborări la revistele bisericești, pe parcursul a peste 20 de ani. Acesta a fost și motivul principal pentru care editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor s-a implicat în tipărirea acestei cărți, iar cei doi consilieri (P. C. Pr. dr. Sabin Verzan, consilier patriarhal și P. C. Pr. Mihai Hau, consilier cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor) au participat — oficial — la lansarea acestei lucrări valoroase pentru cultura națională și bisericească, deopotrivă.

Iată ce spunea, cu acest prilej, P. C. Pr. dr. Sabin Verzan, consilier patriarhal:

«Cartea domnului Pavel Chihaiia este, înainte de toate, o restituire, realizată, prin reeditarea și înmănuncherea în volum, a unor remarcabile micromonografii istorice, de aleasă ținută academică, tipărite de-a lungul a peste trei decenii, în țară și în străinătate. Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, condusă de un tânăr și inspirat consilier cultural — l-am numit pe pr. Mihai Hau — a preluat, așa zice, cu îndrăzneală în această epocă a literaturii de consum — reeditarea în volum a unei părți a operei domnului Pavel Chihaiia, împrăștiată în diferite publicații periodice, foarte mare parte reviste bisericești. Acesta era singurul mijloc posibil de a pune la dispoziția cercetătorilor și cititorilor împătimiti de literatură istorică de calitate, o parte a operei unui important exeget al unor fapte și evenimente din evul mediu românesc, un cv care e departe de a-și fi dezvăluit și oferit toate tainele și componentele din care e alcătuit.

Scrise, în cea mai mare parte, într-o epocă în care adevărul istoric nu era de la sine înțeles, studiile cuprinse în culegerea de față cuceresc și se impun prin încrederea pe care editorul o dobândește în contact cu lucrarea, prin adevărul expus documentat și corect. De aici simțământul tonic și optimist că istoria a

putut să fie o știință a adevărului și într-o epocă a instituționalizării minciunii. Cu atât mai mult este mai demn de recunoștință și prețuire istoricul pe care îl cinștim astăzi pentru unele din ostenelile sale cărturărești.

Constat cu nedisimulată bucurie, că dl. Pavel Chihaia a abordat în remarcabila sa operă unele capitole ale istoriei Bisericii Ortodoxe Române. Domnia Sa dovedește, prin aceasta, nu atât o înclinație specială către domeniu al trecutului nostru istoric, cât o înțelegere subtilă a adevărului fundamental că istoria poporului român se împletește, uneori confundându-se, cu aceea a Bisericii sale naționale.

Dacă statistica mea bibliografică este exactă, un număr de peste 25 de titluri de studii dintre cele mai extinse datorate domnului profesor Chihaia, însumând sute de pagini, au fost publicate, de-a lungul anilor, în periodice bisericești ca: B.O.R., Glasul Bisericii, Mitropolia Olteniei etc. Aceste gesturi publicistice săvârșite în trecutul atât de apropiat nouă, un trecut în care se căuta ca periodicele bisericești să fie izolate de restul publicațiilor românești, ca și Biserica însăși de societatea noastră, onorează, deopotrivă, pe autor și redacția revistelor bisericești-gazdă.

Istoricul Pavel Chihaia a slujit în mod statornic, cu pasiune, dar fără patimă, adevărul istoric românesc. El caută chipul neamului său în faptele și evenimentele cărora acest neam le-a dat naștere și le-a trăit, căutând esențele, ontologia fenomenelor dincolo de înfățișarea în care acestea ni se prezintă. Autorul distinge între aparențe și realitatea concepută ca o constantă a istoriei noastre, în cadrul căreia, manifestarea unor atitudini-surpriză condamnabile la prima vedere, paradoxul însuși, slujesc acel înscris definitoriu al chipului nostru ca ființe istorice.

Cât de fundamental ni se dezvăluie demersul autorului sărbătorit astăzi, prin care se demonstrează apartenența la confesiunea ortodoxă a primilor domnitori (voievozi) ai Țării Românești (Basarab și Nicolae-Alexandru), împotriva unei opinii care susținea confesiunea catolică a acestora.

Autorul dovedește o deosebită artă a evocării, a aducerii în actualitatea și interesul cititorului de azi a unor fapte și evenimente dar, mai ales, figuri de voievozi, ierarhi sau dregători, reinviind frământări, gânduri și preocupări ale acestor personaje istorice, care, iată, peste veacuri ne apar ca fiind și ale noastre și ale înaintașilor noștri dintr-un trecut nu atât de îndepărtat. Pentru că aceste preocupări ale înaintașilor din evul mediu românesc sunt și ale noastre, pentru că responsabilitatea față de țară și de neam se transmite neîntrerupt din generație în generație, până la noi și urmașii noștri.

Cartea domnului Pavel Chihaia ne reamintește geniul politic și militar al unor domnitori ai Țării Românești ca Basarab I, Mircea cel Bătrân, Vlad Dracul, Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, Matei Basarab etc., care au plasat această mică țară românească printre cele mai eficiente obstacole în calea înaintării otomane, în funcția de ultim obstacol, pentru secole de-a rândul, în fața acestui mare și permanent pericol pentru lumea creștină. Ea a devenit, cum spune autorul, parte a așa-numitelor «cruciade târzii». Autorul vedește, indiscutabil, inteligența de a înțelege din desfășurarea evenimentelor pe care le prezintă, rolul important pe care Biserica națională l-a avut în determinarea soluțiilor viabile pe care aceste fapte istorice le-au primit.

Cartea profesorului Chihaia, care se citește cu interes pentru că autorul vădește și incontestabile însușiri literare — este, doar, un scriitor consacrat, cu operă — ne face dovada că, într-adevăr, istoria este «magistra vitae». Felicitări din inimă, domnule profesor!

Adaug la aceste gânduri, felicitările Prea Fericitului Părinte Teocist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care, cunoscând valoarea operei Dvs. istorice, a promovat ideea tipării ei într-o cunoscută editură bisericească, aceea a Arhiepiscopiei Bucureștilor. Felicitări celor ce s-au ostenit cu pregătirea pentru tipar a cărții, cu tehnoredactarea și corectura și, nu în ultimul rând, calde felicitări tipografilor de la Institutul de teorie socială al Academiei Române, care au executat lucrarea».

Lucrarea pe care o recenzăm, cuprinde 14 studii de artă bisericească medievală, încadrate într-o tematică ce oglindește desfășurarea culturii românești medievale, cu influențe firești, continue, dinspre Occident, dar și înspre Occident. Autorul își concentrează atenția asupra a două epoci și anume, una ce acoperă deceniul de trecere între domnia lui Neagoe Basarab și Radu de la Afumați, iar a doua, ultimii ani ai domniei lui Matei Basarab, epocă vădit receptivă la stilurile ce s-au succedat — în Europa Occidentală — timp de jumătate de mileniu. Volumul de față reproduce — de fapt — varianta publicată de editorul Ion Dumitru din München, în 1983, la care autorul a adăugat trei importante studii și anume: la poziția 2. — studiul, intitulat, «Despre biserica domnească din Curtea de Argeș și confesiunea primilor voievozi ai Țării Românești»; la poziția 6. — studiul, «Despre pronaosul bisericii voievodului Neagoe Basarab din Curtea de Argeș»; iar la poziția 9. — studiul, «Negru Vodă, creație cărturărească a epocii lui Radu de la Afumați».

După cum mărturisește autorul, în «Cuvânt înainte», volumul acesta face parte dintr-o suită de patru lucrări fundamentale ale istoriei și culturii medievale a Țării Românești. Iată care sunt celelalte trei volume, prezentate și de regretatul literat, poet, istoric, traducător și animator al vieții culturale din diaspora și din țară, George Ciorănescu, într-o emisiune mai veche a postului de radio «Europa liberă» (Text publicat apoi de «Jurnalul literar», în ianuarie, la rubrica «Dialoguri esențiale», precum și în ziarul «Românul liber», nr. 4 și 5, aprilie și mai 1993):

— Primul volum, având titlul: «Din cetățile de scaun ale Țării Românești» a apărut în editura «Meridiane», în anul 1974. Acesta cuprinde o analiză a monumentelor vechilor reședințe de scaun din Curtea de Argeș, Câmpulung-Muscel și Târgoviște, în contextul mai larg al istoriei și civilizației românești.

— Al doilea volum, intitulat: «De la Negru Vodă la Neagoe Basarab. Interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc», apărut în 1976, la editura Academiei Române, în care se ocupă de apariția, la începutul secolului al XVII-lea, a legendei descălécării Țării Românești, de către personajul mitic al lui Negru Vodă. Autorul se ocupă aici și de o lucrare fundamentală pentru cultura medievală românească, «Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie», descifrând semnificațiile ei pentru epoca în care a apărut și — de asemenea — pentru posteritate.

— Al treilea volum poartă titlul: «Sfârșit și început de ev. Reprezentări de cavaleri la începuturile Renașterii». Apărută în 1977, la editura «Eminescu», cartea aceasta este de fapt teza de doctorat de la Sorbona a Domnului Prof. Pavel Chihaia. În această carte, autorul depășește problemele strict românești, spre a se ocupa de reprezentările de cavaleri de la începutul Renașterii, scoțând în evidență tensiunea care exista, în epoca de trecere de la evul mediu spre renaștere, între Biserica Catolică și ordinele călugărești. În anul 1988, Domnul Pavel Chihaia publică, la Fundația culturală românească din Madrid, lucrarea intitulată «Immortalité et décomposition dans l'art du Moyen Age», o versiune mai amplă a aceleiași teze de doctorat.

Așadar, într-un astfel de cadru de preocupări trebuie să socotim că se integrează lucrarea de față, ca ultim volum al acestei tetralogii.

Studiind cu deosebire anumite fenomene artistice și monumente tipice medievale românești, fie pentru apartenența lor la lumea postbizantină, fie pentru mărturia relațiilor medievale românești cu Occidentul, autorul pune în evidență anumite legături cu Occidentul, colorând, într-o manieră personală, tradiția orientală a artei și culturii medievale românești, propunându-și să desprindă, cu premeditare, trăsăturile care se leagă de o lume sau alta, atent desigur și la străvechiul temei al tradițiilor locale.

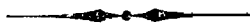
De asemenea, în câteva studii, ca de exemplu în studiul «Vlad Dracul — voievod al Țării Românești și cavaler al Ordinului «Dragonului», — autorul își propune să arate nu numai ceea ce au primit românii de la cultura postbizantină și occidentală, ci și ceea ce au dăruit ei acestor lumi. Autorul insistă asupra faptului că voievozii noștri mărturiseau, în scrieri și în simboluri artistice, că luptau implicit și pentru Europa: o Europă neinformată în ceea ce privește realitățile estice sau indiferentă la ceea ce se petrece în jur. Ideea de apărare a Europei, de cruciadă europeană, reprezintă o constantă a spiritualității românești medievale, care poate sta alături de cealaltă constantă, ideea de romanitate. Autorul însuși preciza, într-o discuție cu George Ciorănescu, că «a ilustrat ideea de cruciadă târzie în studiul «Cetățile lui Mircea cel Bătrân», distingând două categorii de fortificații: unele de apărare față de atacurile vecinilor imediați, altele servind de baze pentru ofensive antiotomane».

Este important, de asemenea, să precizăm că autorul pune în evidență unele trăsături specifice permanente ale spiritualității românești. Astfel, el prezintă atât năzuința de a apăra valorile proprii, care erau valori europene, cât și o înclinație către contemplație, către interiorizare, ca o trăsătură a spiritualității românești. Întreaga literatură care circula și care interesează, în timpul lui Neagoe Basarab, este cea biblică: Psalmii, Cartea Regilor; apoi literatura Bizanțului, de pildă literatura parenetică, cea care i-a inspirat lui Neagoe Basarab «Învățăturile către fiul său Teodosie».

În sfârșit, trebuie evidențiat faptul că autorul accentuează epoca lui Matei Basarab, în special ultimul deceniu al domniei acestuia, când se constată o reală deschidere către valorile europene.

Această lucrare care a fost tipărită într-un timp record — doar câteva luni — este de fapt o istorie exhaustivă, am putea spune, a primei capitale a Țării Românești de la Curtea de Argeș. În ea se găsesc date prețioase, necesare înțelegerii și însușirii cunoștințelor de istorie a artei creștine, de liturgică și mai ales de Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Pe deasupra, prin limbajul ei, impregnat de duhul trăirii ortodoxe tradiționale, cartea oferă bucuria lecturii unor pagini de aleasă ținută duhovnicească. Iată, deci, suficiente motive pentru care o recomandăm, cu toată căldura, — în primul rând — teologilor ortodocși români.

Pr. prof. CONSTANTIN DRĂGUȘIN

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CXI, Nr. 10—12 OCTOMBRIE—DECEMBRIE 1993

CUPRINS

PASTORALE

	<u>Pag.</u>
<i>Pastorala Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, adresată credincioșilor, cu prilejul sfințelor sărbători ale Nașterii Domnului, 1993</i>	3

VIAȚA BISERICESCĂ

<i>75 de ani de la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la festivitățile de la Alba Iulia (Diac. P. I. David)</i>	8
<i>Comemorarea mitropolitului Gurie al Basarabiei, un mare fiu al Bisericii și neamului românesc (Gh. Vasilescu)</i>	34
<i>A VII-a aniversare a întronizării Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist (Gh. Vasilescu)</i>	44
<i>Cronică</i>	54

ATITUDINI

<i>Pr. prof. Ioan Bria, Un ecumenism mai exigent</i>	59
--	----

INDRUMĂRI PASTORALE

<i>Pr. prof. dr. Alexandru Moraru, Ideea de pocăință în Cazania lui Varlaam — 1643</i>	66
--	----

ANIVERSĂRI — EVOCĂRI

<i>Pr. prof. Nicolae Șerbănescu, 1 Decembrie — Sărbătoarea Națională a României. 75 de ani de la Marea Unire a românilor</i>	72
<i>Prot. Ieremia B. Ghiță, Mitropolitul Dosoftei — promotor al culturii și literaturii în limba română. 300 de ani de la moarte</i>	85
<i>Pr. prof. I. Ionescu, Liturghierul mitropolitului Dosoftei</i>	88
<i>Pr. dr. Gh. I. Drăgulin, Mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei, «pomenit cu laude»</i>	93
<i>Gh. Vasilescu, Mitropolitul Gurie Grosu al Basarabiei</i>	95
<i>Pr. Leon Gh. Arion, Un vrednic ierarh al Bisericii Ortodoxe Române — episcopul Vasile Coman al Oradiei</i>	107
<i>Vasile Vasile, O viață în slujba muzicii bisericești — Ion Popescu-Pasărea (1871—1943)</i>	111

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CXI, NR. 10—12 (OCTOMBRIE—DECEMBRIE), 1993
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte : *Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

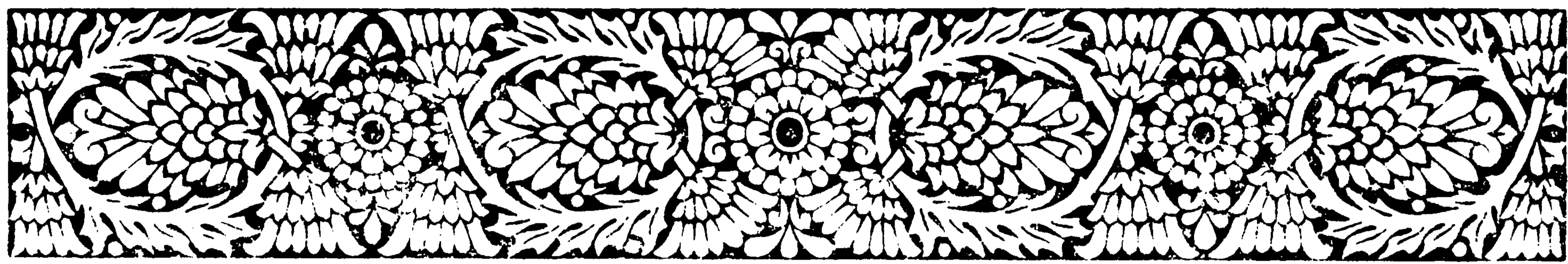
Membri : *din partea Facultății de Teologie din București : Pr. Decan DUMITRU POPESCU și Pr. Prodecan DUMITRU RADU ; din partea Facultății de Teologie din Sibiu : Pr. Decan MIRCEA PĂCURARIU.*

Redactor : MIHAIL BRÂNZEĂ

COLABORATORI :

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți și Arhiepiscopi, Prea Sfinții Episcopi, Prea Cucernicii Preoți Profesori de la Facultățile de Teologie ortodoxă, candidații la titlul de doctor în teologie, studenții teologi și Prea Cucernicii Preoți.

PASTORALE

† TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINȚIOȘILOR CREȘTINI,
HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TATĂL,
IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ BINECUVÂNTARE

«Tu, Doamne, ești Tatăl nostru, Mântuitorul nostru...»

O, dacă ai rupe cerurile și Te-ai cobori...»

(Isaia 63, 16, 19)

Iubiți Părinți, slujitori ai Sfântului Altar,

Dreptmăritori creștini,

Acum, când omenirea, mai mult decât altădată, se află «în latura și în umbra morții» (Isaia 9, 1), cum zugrăvea lumea Profetul Isaia, cu aproape opt sute de ani înainte de Nașterea Domnului, dangătul clopotelor și glasurile colindătorilor ne vestesc împlinirea făgăduinței că la «plinirea vremii» (Gal. 4, 4), Dumnezeu va trimite un Mântuitor. Și, de asemenea, niciodată — ca în zilele noastre — nu au fost așteptate cu mai mult dor, cu mai multă nădejde, cuvintele îngerului rostite păstorilor : «Nu vă temeți ! Căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi S-a născut azi Mântuitor, care este Hristos, Domnul nostru» (Luca 2, 10—11). Și de aceea, această venire și această încredințare îngerească dobândește dimensiuni mântuitoare în sufletul tuturor creaturilor. Purtând această veste sfântă, cu zelul magilor, al înțelepților de la răsărit, și cu smerenia păstorilor, mă apropii și eu de Betleemul sufletelor fiilor și fiicelor Bisericii noastre, învăluit

de lumina Pruncului Iisus, ca împreună să îngenunchem și să-L rugăm să ne învrednicească și pe noi să-I pregătim loc de găzduire în inima noastră.

Iubiții mei,

Nașterea după trup a Domnului nostru Iisus Hristos este cea mai grăitoare expresie a dragostei lui Dumnezeu pentru oameni și pentru lumea pe care a creat-o. Această creație nici n-ar fi existat dacă ar fi lipsit iubirea lui Dumnezeu. Creația, așadar, a fost hărăzită ca loc de întâlnire a omului cu Dumnezeu. Unul dintre sfinții învățători și trăitori ai adevărurilor creștine, Sfântul Maxim Mărturisitorul, tălmăcind acest adevăr, numește lumea: «templu cosmic al cărui preot este omul, care oferă lui Dumnezeu lumea, în inima sa, și pe altarul său».

Departate de la fața Creatorului, în întunericul necunoștinței și sub robia păcatului, lumea nu s-a învrednicit să-și păstreze puritatea de a fi «un templu cosmic» iar omenirea, incapabilă de a mai deosebi binele de rău, firescul de nefiresc și păcatul de virtute, nu mai era în stare să se salveze prin propriile ei puteri.

Scrierile proorocilor și chiar ale unor gânditori păgâni ne arată că setea după venirea unui Mântuitor, care să izbăvească lumea, era foarte vie. Despre aceasta mărturisește o rugăciune a profetului Isaia, un adevărat suspin îndreptat spre Dumnezeu: «Tu, Doamne, ești Tatăl nostru, Mântuitorul nostru... O, dacă ai rupe cerurile și Te-ai coborî...» (Isaia 63, 16, 19).

În aceste cuvinte este exprimată setea arzătoare după dragostea și purtarea de grijă a lui Dumnezeu, fără de care omul nu putea să depășească izolarea și înstrăinarea pricinuite de păcat. Foarte limpede exprimă acest adevăr Sfântul Simeon Noul Teolog, când scrie: «Nicio-dată, Tu, Doamne, n-ai disprețuit pe nimeni; noi suntem cei ce ne ascundem, nevrând să mergem către Tine». Aceeași idee se găsește și în invocarea aceluiași părinte către Duhul Sfânt: «Vino, căci purtăm cu dor numele Tău pururea cu noi, în inimi și pe buze, deși nu știm cine ești sau care îți este natura»*. Și tot atât de frumos tălmăcește Sfântul Maxim Mărturisitorul, pe de o parte, iubirea lui Dumnezeu față de cea mai aleasă dintre făpturile Sale, omul, iar pe de altă parte setea sau dorul acestuia după Dumnezeu: «Dumnezeu a sădit în inima omului — scrie acest grăitor de Dumnezeu — dorul de El»**. Această întâlnire, dintre iubirea divină și setea omului de lumina cea neînserată, a fost înfăptuită prin întruparea Fiului lui Dumnezeu. Și astfel, «poporul care

* Episcop Kallistos Ware, *Ortodoxia, calea dreptei credințe*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 111.

** P. G. 91, 1312 A—B, la Paul Evdochimov, *Vârstele vieții spirituale*, trad. Pr. prof. Ioan Buga, «Christiana», București, 1993, p. 135.

stătea în întuneric a văzut lumină mare și celor care ședea în umbra morții lumină le-a răsărit», după cum iarăși găsim scris în Sfânta Scriptură (Isaia 9, 1 ; Matei 4, 16).

Iubiți creștini și creștine,

Biserica noastră preâmărește de veacuri pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, numindu-L «Soarele dreptății» și «Răsăritul cel de sus», care a adus în lume «lumina cunoștinței»: «*Nașterea Ta, Hristoase, Dumnezeul nostru, — intonează troparul slăvitei sărbători — răsărit-a lumii lumina cunoștinței. Că întru dânsa, cei ce slujeau stelelor, de la stea s-au învățat să se închine Ție, Soarelui dreptății, și să Te cunoască pe Tine, Răsăritul cel de sus, Doamne, mărire Ție*».

Întruparea Fiului lui Dumnezeu și asumarea condiției umane, ca «Prunc tânăr al Preacuratei Fecioare Maria și Dumnezeu, cel mai înainte de veci», aduc lumină și răspuns desăvârșit căutărilor de milenii ale omenirii. Faptul întrupării ne arată că Dumnezeu este singurul Domn și Stăpân al întregului univers și singurul izvor al vieții și al luminii. El a creat lumea din dragoste și a așezat în ea pe om, coroana creației, făcut după chipul și asemănarea Sa, ca, prin om, lumea să-I fie adusă reînnoită și transfigurată, ca prinos de recunoștință, mulțumire și jertfă. La rândul său, fiecare ființă umană alcătuită din trup și suflet este unică și nerepetabilă, creată pentru viață, înviere și comuniune cu Dumnezeu, Creatorul său.

Descoperirea și aflarea lui Hrisos, ca Prunc tânăr, «Soarele dreptății», de către magii cei învățați, prin cercetarea universului și a mersului stelelor, ne arată, de asemenea, că lumea văzută este o carte deschisă, care ne vorbește despre Creatorul ei și ne îndreaptă, prin căutare și cercetare autentică, spre descoperirea și cunoașterea voii lui Dumnezeu. Adevărata cercetare și știință naște credința, iar credința, la rândul ei, izvorăște puteri nebănuite și aruncă raze de lumină dumnezeiască în căutările oamenilor de știință.

Iubiți frați și surori în Hristos Domnul,

Crăciunul nostru sfânt și drag a sosit și în acest an ca să reverse lumina Betleemului cu o strălucire și putere aparte peste plaiurile noastre străbune. Fiecare sfânt lăcaș, fiecare familie, fiecare sat sau localitate, dar mai cu seamă, fiecare inimă credincioasă dobândește, în aceste zile, valoare de «scară către cer și loc al descoperirilor celor mai presus de fire; loc smerit, dar vrednic ca aici Dumnezeu «să rupă cerurile și să coboare», cum se ruga, proorocind Isaia, pentru ca apoi de aici, omul să se înalțe către El.

Lumina cunoștinței lui Dumnezeu, care ne-a luminat calea vieții și ne-a umplut sufletele de bucurie pe tot parcursul existenței noastre

bimilenare ca popor, în istorie, este așteptată, astăzi, cu o și mai arzătoare dorință, ca singura rază de întărire sufletească și de nădejde care să ne călăuzească pașii și să ne statornicească în valorile spirituale și morale creștine și tradiționale ale strămoșilor și părinților noștri. În contextul actual al societății românești, de profundă criză morală și spirituală, de neiubire a semenilor, de dezbinare și violență, de legiferare a suprimării în pânțece a vieții umane și de acceptare a nefirescului și anormalului degradant ca mod de viețuire firească și legală, mesajul Crăciunului și «lumina cunoștinței lui Hristos» sunt mai necesare ca oricând. Numai în această Lumină se poate pune frâu multor păcate grele care pândesc viața omului și mai cu seamă sufletul curat al tinerilor. Sfântul Apostol Pavel atrage luarea-aminte asupra sporului virtuții stăruind a învăța credincioșii din Tesalonic: «Să știe fiecare dintre voi să-și stăpânească vasul său, adică trupul, în sfințenie și cinste, nu în patima poftelor cum fac cei ce nu cunosc pe Dumnezeu» (I Tes. 4, 4—5).

Din adâncul vremurilor, glasurile străbunilor, unite cu ale îngerilor, ne transmit prin cântările Crăciunului și prin vechile colinde imnul îngeresc din noaptea sfântă care spune: «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace între oamenii bunăvoire» (Luca 2, 14). De dincolo de mormânt, din Împărăția cerurilor, sfinții noștri români: ierarhi, martiri, domnitori, cuvioși și mărturisitori ai lui Hristos mijlocesc în fața Preasfintei Treimi, să lepădam patimile lumesti, subiective și trecătoare, și să ne regăsim, ca frați și surori de același sânge, în unitatea credinței și a vieții în Hristos, a dragostei față de neam și glia străbună.

În «lumina cunoștinței» lui Hristos, sărbătoarea Crăciunului cheamă stăruitor pe toți cei înzestrați cu darul scrisului, al slujirii științei, artei sau al formării pentru viață a vlăstarelor neamului, să le sădească în suflet valorile veșnice, necesare formării personalității lor. Tuturor, această slăvită sărbătoare le pune la inimă îndatorirea sfântă să redescopere în ființa lor izvorul nesecat al credinței și frumuseților Bisericii noastre strămoșești care a stat de-a lungul secolelor la temelia culturii românești, la dănuirea și afirmarea ei unitară, cu roade îmbelșugate în toate ținuturile românești. Căci fără «lumina cunoștinței», dată de către Creatorul a toate cele ce sunt — știința, cultura și progresul nu pot aduce, după cum bine știm, decât alienare, împuținare spirituală și morală, transformându-se chiar în forțe de distrugere a comunității umane și a naturii înconjurătoare.

Dreptămritori creștini,

În aceste zile sfinte, Biserica ne cheamă să fim uniți în aceeași credință și nădejde, să cântăm prin colinde și să simțim duhovnicește că Dumnezeu este cu noi, că în lume nu mai suntem singuri fiindcă îl avem pe El, «Lumina cunoștinței», care ne arată «Calea, Adevărul și Viața» (Ioan 14, 6). Să ne străduim a urma această cale. Să ne pregătim,

prin credință și fapte de ajutorare a săracilor și a tuturor celor suferinzi, ca Iisus să sălășluiască în sufletele noastre. Dumnezeu ne este singurul reazem în viață și izvor în credință, de răbdare în suferințe și în lipsuri. În El să ne ancorăm nădejdea de mai bine și de îndreptare, de urcuș duhovnicesc și de împărtășire a luminii cunoștinței.

Cu această veste de sfântă sărbătoare, iubiților, să îngenunchem, cu smerenie, asemenea magilor, în fața Pruncului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu-întrupat, și să-L rugăm să ne dăruiască «lumina cunoștinței» Sale și să reverse pe pământ pace și între oameni bunăvoire.

Îmbrățișându-vă cu dragoste părintească, vă doresc tuturor să sărbătoriți Nașterea Domnului, Anul Nou și Boboteaza cu sănătate, bucurie și spor duhovnicesc.

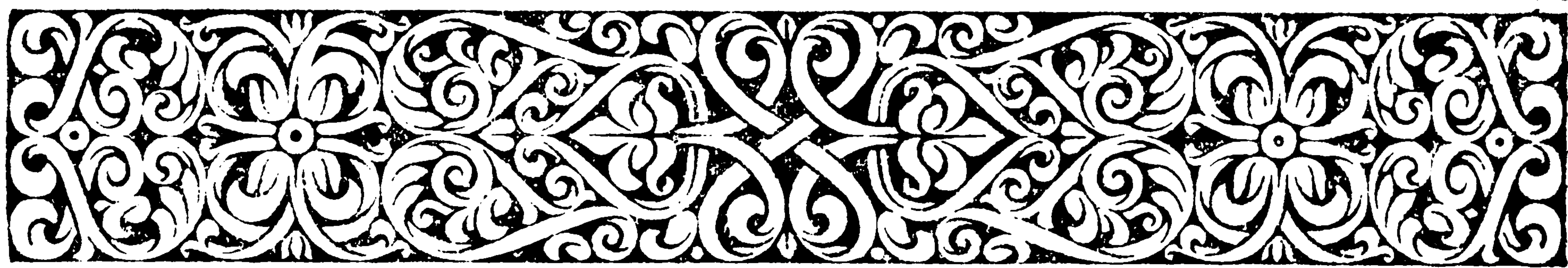
LA MULȚI ANI !

Al vostru, către Dumnezeu, statornic rugător și doritor de tot binele

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

• VIAȚĂ • BISERICĂȘCĂ •

75 DE ANI DE LA MAREA UNIRE DE LA 1 DECEMBRIE 1918 : PARTICIPAREA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST LA FESTIVITĂȚILE DE LA ALBA IULIA

Înțelesuri.

Dintotdeauna strămoșii noștri, ca și noi cei de astăzi, și-au cultivat simțămintele nobile și și-au împlinit aspirațiile în mod deosebit. Așa înțelegem și interpretăm solemnitatea care a avut loc la Alba Iulia la sfârșitul ultimei săptămâni a lunii lui Brumar și începutul primei săptămâni a lunii lui Andrea (Undrea). În zodia aceasta de Capricorn, când «colindele se cântă», în vechiul, dar permanentul, cult strălucitor închinat lui Zalmoxe au avut loc atâtea faceri și prefaceri ale timpului și ale «supusului» său, omul acestor meleaguri.

Am zis prefaceri pentru că în această lună (luni) «a noua — a zecea» în calendarul roman, în calenda ultimă a grecilor, înainte sau după solstițiul de iarnă în crugul cerului, în cornul Caprei sau în vasul de cinste al noului an, al zodiei Vărsătorului sau Gerarul dacic s-au petrecut atâtea fapte de taină și de durere, de fericire sau de jeluire în viața înaintașilor.

N-am înțelege rostul și continuitatea ei, dacă n-am îngenunchea în fața ochiului Providenței, înscris în centrul zodiacal și clipind asupra fiecărui ceas, fiecărei luni, săptămâni, zi sau noapte. Oare nu în această zi, cu meșteșugită îndemânare și adâncă înțelepciune, își aduceau închinătorii traco-daci ofranda Crăciunului celui străbun — Zalmoxe — Moșul care leagă anii-lumină de pământ și suflet —, trecându-se de la noaptea cea mai lungă la ziua cea mai scurtă și astfel, în durerile facerii se naște un nou an. Așa a înțeles Burebista, unificatorul triburilor trace și regele «Daciei Felix», folosirea calendarului după calculele cititorilor în stele ai marelui preot Deceneu. Nu acum, oare, în această perioadă s-a reformat calendarul dacic și cel iulian?! Nu în

acest timp (102—103, 105—106) — iarna — s-a confruntat regele dac Decebal cu împăratul roman Traian? Și în această perioadă, creștinii au găsit nimerit și binecuvântat să despartă Epifania (Arătarea, Boboteaza = Botezul Domnului și slobozirea apelor — Vărsătorul) de Nașterea după trup a Domnului, după solstițiul de iarnă (19—22 decembrie), fixându-se sărbătoarea Crăciunului în ziua de 25 Decembrie a fiecărui an (începând cu secolul al V-lea). Prin aceasta nu s-a imitat zeitatea persană a Soarelui și nu s-a însușit idolul războiului, Marte, ci «s-a plinit vremea», cum scria Sf. Ap. Pavel (Gal. IV, 4). Așa a cugetat și Părintele daco-roman Dionisie cel Mic (Exiguul) la fixarea *erei creștine* sau anul «nașterii» — și după trup — a Fiului lui Dumnezeu, Mesia cel mult așteptat, Iisus Hristos.

Împlinirile de dinainte de «Anul milei Domnului», ca și actul final de la 1 Decembrie 1918, au avut mutațiile, seismele și finalitățile lor. Stabilitatea și căutarea, consolidarea și unitatea au avut o axă dumnezeiască: *Evanghelia Mântuitorului Hristos*. Această Vestă bună și-a revărsat harul ei. Mai întâi, a desăvârșit credința naturală a dacilor transformând-o în credință împlinită, salvatoare, mântuitoare pentru eternitate. În al doilea rând, s-a menținut unitatea etnică, având același Tată-ceresc și aceeași mamă spirituală — Biserica. În al treilea rând s-a exclus discriminarea și șovinismul vremii, în Hristos toți sunt frați. Pe temelia dragostei creștine, și-a zidit sieși casă ospitalitatea daco-romană, cu cele șapte turnuri de veghe: mila, bunătatea, iubirea, credincioșia, nădejdea, încrederea, iubirea de moșie. De aceea am rămas neclintiți în Canaanul Daciei străbune, în Paradisul românesc înconjurat de ape sfinte: Dunărea, Tisa, Nistru și toate acestea sorbite de Marea cea Mare și întunecată (Pontus Euxinus) sub privirile Pomului cunoștinței binelui și răului: Arcul carpatic sau Curcubeul strămoșesc.

1. *Evanghelia lui Hristos,* baza unității și cununa unirii noastre

Unitatea dacoromanilor a rămas nealterată în credința lui Hristos după retragerea administrației romane (270—275). Mai mult, migratorii distrugând vatra străbună, a fost nevoie de refacerea sanctuarelor și reaprinderea focului sfânt prin una și aceeași credință la toți locuitorii din ținuturile pontice, carpatice și danubiene de către călugării și preoții lui Hristos. Așa înțelegem istoria veche și așa citim radiografia dăinuirii credinței în *Evangheliile* din ruinele locașurilor de cult creștin descoperite astăzi. De neconceput ar fi izvoarele unirii, dacă nu ne-am opri asupra unor denumiri de unitate în credință și unire a credincioșilor români.

Edificiul statului național unitar român s-a ridicat din cărămizi solide organizatorice pentru orice societate civilizată și prosperă. Ce este de fapt *filia* decât o unitate în aceeași credință a lui Hristos și în aceeași dragoste familială, de cătun, de sat de uliță, de familii înrudite prin cuscrie, cumetrie sau rudenie de sânge. Filia a fost și este ocrotită de un slujitor mirean sau, în vechime, un călugăr de la un tainic

schit. Mărindu-se comunitatea și unindu-se filiile s-a organizat *parohia* (*parikia*), adică încheierea familiilor în jurul Casei Domnului (*ikia*), bisericii. Așa s-a ridicat așezământ trainic, după exemplul Cortului mărturiei, templelor biblice, sinagogilor de educație. În fruntea acestei comunități a venit un om pregătit, cu chemare și destoinic să învețe pe alții, făcând parte din comunitate sau fiind trimis la rugămintea credincioșilor. Preotul sau parohul, la rândul-i având familie, s-a legat de credincioși, de enoriași (*enorie*) desăvârșindu-și vocația de învățător-educator, de sfințitor-moralizator, de conducător-administrator, fruntaș, primar. Iată cum a luat naștere *comuna* (mai multe filii) și conducerea ei. Unitatea respectivă, având în compoziție oameni talentați, înțelepți, pricepuți, meșteri, s-a extins prin schimb de lucru și valori, calea fiind liberă datorită unității de credință prin limbă și sânge. Preotul a întemeiat școala în tinda bisericii, apoi a ridicat edificu adecvat, unde, timid la început, s-a învățat buchea, apoi cântul, vorbirea, artele, meseriile, cugetarea (*filosofia*), limbile etc. Filiile, ca și parohia, aveau legăturile lor cu treptele ierarhice din centrele puternice creștine, mai ales cu cele bizantine. Fii ai parohiilor sau frați și călugări au început pelerinajele în alte locuri ajungând în centre ecleziastice puternice, la Locurile sfinte. Au învățat scris-cititul popoarelor, au încercat copieri și traduceri după cărțile sfinte și de ritual, îmbogățindu-se limbajul și extinzându-se cultura. Și toate acestea adaptate la evlavia și sensibilitatea românească. Așa s-au organizat, la noi, faze interesante și s-au urcat trepte administrative: *protoiereul* sau sfătuitorul preoților parohi, cu unitatea sa bisericească, dar și laică apărând astfel sectorul, provincia, regiunea, partea (*sudică, nordică* etc.). Peste protoierei, ca și peste mănăstiri, exista și există exarhul sau trimisul, cel cu responsabilitatea centrului în vederea apărării dreptei credințe și pentru bună chiverniseală. Mai multe exarhate aveau un observator, supraveghetor, episcopul de astăzi, organizându-se *eparhia*. La rândul-le, ținându-se seama de necesități etnice, unirea lor prin grai, obiceiuri, datini sub sceptrul unității de credință s-a constituit, s-a ales și s-a localizat *mitropolia* și la noi, ca și în imperiile creștine de răsărit și apus, ambele ortodoxe și bizantine, până la schisma din 1054. *Arhiepiscopea* și *Mitropolia* au fost de fapt dovada unității de credință și supravegherea aceluiași credincioși români. Așa s-au organizat și voievodatele și apoi provinciile cunoscute: Valahia, Moldovalahia, Transilv-valahia, Valahia Mică (Oltenia), Dacia Pontică (Dobrogea) fiecare având, în sinodul Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, reprezentantul spiritual. Numai așa putem înțelege trecutul unității etnice a poporului nostru și unitatea de credință — coloana infinită a existenței noastre creștine bimilenare.

2. Prin negură și furtuni

Se știe că, odată încheiată perioada istorică a antichității (450), s-a desăvârșit și etnia românească prin credința ortodoxă. Cu toată influența civilizației bizantine, românii n-au fost nici elenizați, nici grecizați, cu toate că titulaturile eparhiilor și mitropoliilor valahe purtau amprenta Constantinopolului. Datorită mutațiilor firești din viața popoarelor și

la români se reorganizează viața statală și implicit cea spiritual-duhovnicească. Concret, mitropolitul Iachint de la Vicina este transferat la Argeș (1359), capitala Țării Românești; în 1372 se organizează Mitropolia Severinului pentru românii din Oltenia, Banat, Macedonia, sudul Dunării; în jurul anului 1400 Alexandru cel Bun, Domnul Moldovei împacă Mitropolia cu Patriarhia de Constantinopol, transferând pe Iosif Mușat de la Cetatea Albă (Ismail) ca mitropolit la Suceava, transferând, totodată, moaștele Sf. Ioan cel Nou din Cetatea Albă în biserica Sf. Ioan din Suceava. La fel s-a procedat și cu Biserica Ortodoxă din Transilvania (Episcopiile Bihor, Peci, Bălgrad, Partoș etc.).

Obiceiurile, datinile, tradițiile, evident în culori locale, au menținut celula etnică sănătoasă și puternic marcată de credința comună ortodoxă. Așa s-a rezistat influențelor etnice slave și maghiare în și din vremea migrației până la stabilizarea lor în diferite confesiuni: catolică și apoi în fracțiuni protestante. S-au petrecut și sporadice convertiri, mai ales în familiile din căsătorii mixte, dar care nu au avut pondere nici atunci, cum nu au nici astăzi. S-au tipărit cărți în limba română cu vădit caracter prozelitist: *Catehismul luteran*, 1544; *Catehismul calvinesc*, 1640 etc.

3. O glorie efemeră într-o lume potrivnică

Alt pericol ce s-a abătut asupra provinciilor românești a fost cel musulman. Și nu puterea Porții musulmane, ci, mai ales luptele ce au avut loc pe pământul nostru între imperiile vremii: habsburgii, rușii, musulmanii și chiar cavalerii unor ordine papale. Când a fost vorba de apărarea gliei străbune, românii n-au primit ajutoarele promise și au rămas descoperiți în fața iureșului semilunei. Dar voievozii noștri s-au apărat cu îndârjire, ajungând și la încheierea unor tratate ocrotitoare, dar, vai, și sacrificiile supreme pentru credință și țară au fost imense. Așa au cugetat Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare și Sfânt, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș și mulți alții. Așa s-a pregătit marele act de la 1600, la Bălgrad (Alba Iulia).

Nu putea Mihai Viteazul (1593—1601) să ridice toată suflarea românească împotriva dominației musulmane dacă nu avea cele două pârghii: credința și etnia sprijinite, aici, pe trunchiul de stejar al gliei străbune. În același timp, Domnul Mihai, prin ierarhii și clerul ortodox român ca și prin ceilalți slujitori ai popoarelor de sub dominația turcă pregătea dezrobirea. Pentru aceasta, Voievodul român, la Călugăreni și Giurgiu, a înfrânt pe turci ceea ce a făcut să renască speranța la toate popoarele, iar românii erau în stare de orice sacrificiu, atât cei din Țara Românească și din sudul Dunării ca și cei din Țara Moldovei, dar mai ales cei din Transilvania și Banat.

Cu toată opoziția papistașă, habsburgică și maghiară, Mihai Viteazul n-a impus unirea, ci aceasta era încununarea firească a tuturor românilor în hotarele Daciei vechi, în Dacia Felix, în firescul Canaanului românesc. Și unirea s-a făcut aci, în cetatea Apulum sub privirea

stâncilor Craivei și în isonul Râmeților și a toți Munții Apuseni. Unirea s-a proclamat mai întâi în Cetatea Sucevei și apoi s-a oficializat la Bălgrad, împlinindu-se dorința de veacuri a românilor și chiar vocația Domnului Mihai care a rostit : «iată pohta cea am pohtit : *Unirea Țării Românești, Ardealului și a toată Țara Moldovei*».

Dar, când s-a înfăptuit Unirea, ce a durat doar un an zodiakal (șapte luni) foștii aliați ai lui Mihai împotriva turcilor au devenit nu numai dușmani ai unității neamului românesc, ci și aliați ai opresorilor, ura împotriva Voievodului Unirii prinzând contur. Papa, care numise pe Mihai «cavaler al crucii», întoarce binecuvântarea în blestem, înfierând pe Voievod cu rostiri de sudalmă : «...valah vanitos, iscoadă musulmană și schismatic periculos...». Atât le-a trebuit cardinalilor de la Viena și Budapesta, de la Praga și Cracovia. Aceștia, cu știuta ură și viclenie iezuită au declanșat o revoltă generală a fanaticilor catolici și maghiari împotriva Domnului Unirii. Episcopul catolic ungar de la Bălgrad care primise pe Mihai în cetate a fost destituit. Revolta și strigăte isterice ale ungarilor că vor pieri au determinat alte lupte împotriva oștilor Unirii. Mihai încă o dată, înfrânge dușmanii, intriganții și revoltații, dar reprezentanții fiarei papistașe, cardinalii citați mai sus, trimit pe generalul romano-catolic Basta. Acesta ucide calul lui Mihai, apoi intră în cortul Voievodului și după ce-i străpunge inima cu o suliță, se repede cu sabia și taie și capul slăvitului Domn al Unirii. Vestea a cutremurat întreaga lume, numai satanicii slujitori papistași dănțuiau. S-a început prigoana căpitanilor Unirii. A fost jupuit de viu și apoi spânzurat de maghiari Baba Novac, în Cluj. Aceeași soartă au avut-o și alții. Sfetnicul și prietenul Voievodului, Turturea, a ridicat cinstitul cap al lui Mihai, l-a dus la Făgăraș, apoi la Cozia, după care a fost depus în biserica mănăstirii Dealu, ctitoria lui Pătrașcu-voievod, tatăl lui Mihai. Alt căpitan și paj foarte tânăr, Matei, a istorisit drama Voievodului de pe Câmpia Turzii. De fapt acesta ajunge Domn al Țării Românești : Matei-Voievod Basarab (1632—1654). Ieremia Movilă revine în Moldova, iar Transilvania este preluată de prinți-calvini unguri.

S-a destrămat unirea, dar s-a întărit unitatea de neam și de credință și s-au văzut adevărații dușmani de atunci și de astăzi : cei străini de neam și de credință. S-a continuat unitatea prin Biserica Ortodoxă, prin predică, slujbe și tipărituri în limba română. Astfel, în Moldova, unde s-a declarat unirea tuturor românilor, un martor al acesteia Varlaam, atunci novice și ascultător, stareț și apoi mitropolit al Moldovei și candidat la Scaunul Patriarhiei Ecumenice, lucra și acum tipărește *Cartea românească... la praznicele împărătești și la sfinți mari. Cunoscuta Cazanie, 1643 !* Aceasta continuă unitatea eternă în neam, limbă, simțire și credință a poporului român. Cea mai mare răspândire a lucrării a fost în părțile Transilvaniei, cu precădere în Maramureș. Tot cărturarul-mitropolit scoate de sub teascurile tiparului întâia pavază a ortodoxiei ardelene și scut al neamului : *Răspuns la Catehismul cel calvinesc, 1645—46*. Lucrarea eretică, apăruse la Sibiu, 1640, cu scopul dezunirii românilor prin încercarea străinilor de a-i

trece la alte credințe lumești. Lucrul era început de evanghelici, care tipăriseră tot în acest scop prozelitist, *Catehismul luteran*, 1544, Sibiu, fără sorți de izbândă la românii creștini din vremea apostolilor și neabătuți de timpuri reformatoare. Reforma și protestul au apărut pentru abaterea de la dreapta credință și confundarea puterii lui Hristos cu papa. În afara tipăriturilor din Moldova și Țara Românească, la Orăștie și Brașov s-a pregătit Marele act de la Bălgrad prin apostoli ca Diaconul Coresi, Filip Moldovan și mulți alții. O eternă cunună a unirii românilor și a unității lor de neam și de limbă o constituie tipărirea *Noului Testament de la Bălgrad*, 1648, cu prefața altui martor al Unirii lui Mihai, atunci tânăr novice, acum mitropolit: Simion Ștefan. Scopul misionar al acestei apariții se vede clar din *prefața* ierarhului locului.

Tot în acest secol se întreține și se cultivă, fără întrerupere, unitatea de credință și de neam și prin durare de locașuri sfinte ridicate ca semn al împăcării și iubirii de frați. Dovadă: ridicarea în Târgoviște a bisericii mănăstirii Stelea de către domnul-prinț al culturii — Vasile Lupu al Moldovei și răspunsul de frate al lui Matei Basarab, fost căpitan al lui Mihai Viteazul —, prin ctitoria sa mănăstirea Soveja (Vrancea). La puțin timp, spre sfârșitul secolului al XVII-lea Constantin-Voievod Brâncoveanu, Domnul-martir, tipărește un abecedar în limba română, chiar la Bălgrad (Bukoavna), continuă și desăvârșește lucrul cel bun început de Șerban Cantacuzino dând neamului românesc de pretutindeni întreaga descoperire a lui Dumnezeu așezată în scris: *Biblia sau Sfânta Scriptură în limba română* (1688) cu o Introducere de autonomie scrisă de un patriarh apostolic, «Părintele Părinților», Dositei al Ierusalimului, într-o vreme în care la Curtea lui Brâncoveanu, se aflau aproape în permanență patriarhii Constantinopolului, Alexandriei, Antiohiei și chiar reprezentanți ai Romei. «Biblia lui Șerban», frumos și smerit titlu, dat chiar de Brâncoveanu este încă o treaptă de aur în eternitatea unității de limbă și de credință a neamului românesc. Tot Domnul-martir ridică pentru Transilvania multe locașuri de închinare și sanctifică altarul natural al formării poporului român, Munții Carpați, cu ridicarea la mânia Făgărașului a mănăstirii liniștei și odihnei în Domnul, Sâmbăta, cu hramul Sf. Marie Mare. Ridicarea acestui sfânt așezământ s-a făcut și în cinstea ierarhilor ardeleni Iorest și Sava exterminați de propaganda calvină maghiară.

4. «Uniația», un vierme în trupul neamului

După trei secole de frământări și încercări de a fi abătuți de la legea străbună prin husiți, frații boemi, luterani, calvini, românilor din Transilvania li s-a ridicat și etnia, ei nu erau recunoscuți în țara lor: numele lor stâlcit de unguri, credința ortodoxă persecutată, iar cei care se lepădau de neam și credință, erau înnobilați și trimiși la studii și în străinătate. De această stare de încleștare și confuzie au profitat papistașii. Pe de o parte Imperiul habsburgic catolic domina Transilvania, pe de altă parte, Roma oferea românilor, prin Viena și

Budapesta, **posibilitatea recunoașterii lor ca etnie cu o condiție**, să facă unirea cu Roma, părăsind pe patriarhul grec de Constantinopol (sic!) și pomenind pe papă, restul va rămâne exact ceremonialul bizantin.

Desigur, istoria se cunoaște, uniația a fost și rămâne o încercare de dezlipire a Ardealului din trupul României și abaterea (deschilinirea) credincioșilor ortodocși spre frumuseți străine. S-a trezit, totuși, conștiința latinității comună tuturor românilor și popoarelor neolatine, dar s-a umbrit spiritualitatea strămoșilor daci superioară religiilor grecilor și romanilor și aproape s-a înlăturat — cu bună știință și înaltă viclenie — originea dacă și moștenirea aici, la Carpați, Dunăre și Mare, a românilor, cu adevărat urmași ai dacilor și romanilor împreună și nicidecum împărțiți și despărțiți. Altă interpretare nu face decât să pângărească etnogeneza poporului român.

Uniația de la 1700 a căutat să șteargă urmele unirii românilor de pretutindeni prin ortodoxie, la Alba Iulia în 1600, și să abată gândurile locuitorilor transilvani de la credința strămoșească spre o falsă glorie a Romei. Culmea era atunci, ca și astăzi, că uniții vorbeau românește — o parte nepervertită complet, studiau în latină și germană și predicau în maghiară — uniația fiind lauda Budapestei în fața jilțului papal și Coroanei habsburgice. Și ca să dovedească, într-adevăr, că uniația a fost «puternică», sub privirile îngăduitoare ale urmașilor lui Atanasie Anghel («Satanasie»), a doua sabie diavolească a martirizat pe românii rămași ortodocși. Cuvioșii Visarion și Sofronie, Oprea-Nicolae din Săliștea Sibiului, Pr. Ioan din Galeș, Pr. Moise din Sibiul și mulți alții, culminând cu tragerea pe roată și uciderea lui Horia, Cloșca și Crișan, tot la Alba Iulia (1784). Și dacă *Basta* a tăiat capul lui Mihai, Domnul Unirii de la 1600, tot un general imperial, binecuvântat de papă și hrănit cu ostia la Viena și Budapesta, *Bucow*, procurând listele cu mănăstirile și bisericile ortodoxe și cu indicațiile prețioase ale grecocuniților au trecut la consolidarea «unirii» (e adevărat, mulți călugări greci pripășiți în țările române, cunoscuți gâlcevitori și intriganți între Atena și Athos, între Constantinopol și Locurile Sfinte, au trecut la uniație nu numai la noi, ci și în Liban, Egipt, Siria etc.). S-a dat foc centrului mitropolitan Bălgrad și a fost «risipită» catedrala Sf. Treime ridicată de Mihai Viteazul, lângă masiva biserică catolică maghiară, pe care românii ortodocși au respectat-o și înfrumusețat-o și apoi au refăcut-o, de opt secole, până acum, când se află în schele. Cu tunurile, subordonații lui Bucow au dărâmat ctitoria lui Brâncoveanu de la Sâmbăta și au prefăcut în ruine toată incinta. Același plan a fost concretizat și la Râmeț, Geoagiu, Negrești-Oaș, Bihor etc.: 150 de mănăstiri și schituri au fost prefăcute în praf și cenușă și peste 300 biserici de enorie au fost arse sau dărâmate și mulțime de călugări înlăturați și preoți izgoniți din casa sau parohia lor pentru faptul că nu treceau la uniație. Așa s-au petrecut lucrurile atunci și urmările se văd și astăzi. Iată ce au adus niște interese străine neamului nostru, unității sale etnice și religioase, uniația de la 1700, «un hibrid al neamului românesc», cum numea Nicolae Iorga actul mincinos petrecut la o sută de ani după cutezanța lui Mihai Viteazul. Nu în zadar profesorul N. Iorga arăta

tuturor istoricilor lumii că la noi, românii, și în special prin Biserica Ortodoxă Română s-a transferat, concretizat și durează Bizanțul după Bizanț. Afirmatia nu este o metaforă, ci o realitate trainică. Datorită unității de neam și de credință a românilor, întreg evul mediu și apoi în perioada jugului otoman, Bisericile răsăritene au fost dominante ca centru de influență de Ortodoxia românească și ajutate permanent. De aici plecau spre Orient și Occident reprezentanți ai dreptei credințe pentru întărirea nădejdi în mai bine, în liniște și dezrobire.

Un reprezentant și inițiator al înlăturării jugului otoman în Balcani și a revenirii la adevăr a fost Domnul Tudor Vladimirescu. Revoluția sa urmărea să scape țara de hoți și să redea demnitatea și libertatea românilor. În acest sens, se aliază cu Eteria și după ce este asigurat de Moldova și Transilvania, cu pandurii, preoții, stareții de mănăstiri și ierarhii luminați, Tudor Vladimirescu blagoslovit de mitropolitul Veniamin Costache al Moldovei, susținut de duhovnicul său Ilarion al Argeșului și de cărturarii aleși: Diaconul Gheorghe Lazăr din Ardeal și Petrache Poenaru din Oltenia, pornește Revoluția. Sunt înlăturați domnii fanarioți și revin în principate principii români, mănăstirile închinat sunt revizuite. Deși martirizat în mai 1821, prin chinuri și tăierea capului, Tudor Vladimirescu rămâne eroul românilor, sârbilor și bulgarilor și mărturisitor al credinței străbune și unității de neam și limbă. De la Revoluția română din 1821, care a dat martiri și mărturisitori, s-a reintrodus în limbajul creștin ecumenismul (ecumenicitate), noțiune-cheie în încercarea de unire a creștinilor de atunci din Balcani și de azi din întreaga lume. Revoluția din 1821 a fost început — bun al revenirii la unitate a românilor, deși domniile fanariote n-au împiedicat relațiile frățesti din Moldova și Țara Românească. Mai mult, familii domnitoare fanariote au fost instalate și la Iași și la București (Ghiculeștii).

5. Redeșteptarea la unire : 1848

Încununarea celor de mai sus și folosul eforturilor înaintașilor spre unire politică și unitate de credință au fost evidente în Revoluția din 1848. În Declarațiile de la Iași și Blaj, în Proclamația de la Islaz (Dolj) și de la București (Libertății) stau în frunte dorințele: Vrem să ne unim cu țara și să fim sub ocrotirea Bisericii străbune-ortodoxe într-o Patrie-comună și sub același falnic Tricolor. Revoluția din 1848 a avut și efecte politice de apropiere a românilor, dar cel mai mare succes a constat în unitatea de credință și strângerea rândurilor intelectualilor de pretutindeni în mărturisirea aceleiași credințe și în supunerea față de aceleași legi românești, ale obiceiului pământului.

6. Actul de înțelepciune : Unirea Principatelor, 1859

O treaptă superioară și ca efect imediat al celor de mai sus a fost Unirea Principatelor în 1859, cu un singur domn pământean în persoana lui Ion Alexandru Cuza. S-a împlinit astfel dorința de veacuri și Lumina lui Hristos, a credinței celei adevărate, luminează tuturor,

Duhul lui Mihai Viteazul dă târcoale peste Dacia lui Burebista și cheamă, iarăși, pe toți românii la unire, la pohtă sfântă. Crește și puterea ardelenilor, prin autoritatea mitropolitului Andrei Șaguna. Se ridică personalități științifice și diplomatice, scriitori și poeți care copleșesc lumea. Dar nici vrăjmașul nu doarme. Este înlăturat Cuza și exilat din cauza intrigilor. Este adus iarăși domn străin, în persoana prințului Carol (1866). Ca și în vremea lui Tudor Vladimirescu, popoarele din Balcani se revoltă, se declanșează războiul ruso-turc. Românii fac minuni de vitejie pentru libertate, la început alături de ruși, apoi singuri, înfrâng oștile musulmane, ceea ce făcuseră și în 1394, la Rovine. Principatele Române se declară independente (1877) și apoi își iau numirea din secolele IV—VI (Romanii), de *România*, stat liber și independent. Independența de stat a României câștigată prin armele fiilor ei, și recunoscută de toate statele, a deschis calea fără întoarcere spre început de unire a vechilor provincii românești și a unității politice a tuturor românilor. Prin independența de stat a României, cei de același neam de pe toate continentele au început să ia legătura, organizat, cu Patria-mamă, ceea ce a dat naștere la o politică mondială spre unitate a românilor din toate țările.

7. Independența de stat a României, izbânda tuturor

Mișcările popoarelor din Balcani, ca și dorința nesăbuită a unor imperii, ce ne înconjurau, să împartă lumea sau să o supună prin invazii și războaie, a provocat izbucnirea primei conflagrații mondiale. Toate continentele erau în fierbere, dar cazanul era Europa. România fiind atacată prin sud și prin nord, imperiul austro-ungar încerca trecerea Carpaților și forțarea românilor ardeleni să lupte împotriva fraților de peste munți. Statul nostru a fost nevoit să intre în război pentru apărarea țării care abia își căpătase independența. Când România era la capătul disperării, cu populația deportată în Moldova, s-a declanșat revoluția bolșevică. Armatele rusești s-au retras, oastea noastră a rămas singură în fața dușmanilor. Dumnezeu ne-a ajutat dând semne și făcând minuni pe câmpurile de bătaie ale Mărășeștilor, la Oituz, Mărăști etc. S-a început sistematic înlăturarea de către oștirea română a năvălitorilor-dușmani. Basarabia și Bucovina, totdeauna unite cu toți românii prin credință, limbă și neam, se declară independente față de Rusia. Amintim că Bucovina fusese anexată de habsburgi în 1775, iar Basarabia fusese răpită de Rusia în 1812.

Frontul român de descătușare a românilor a fost extins în tot Ardealul până peste Tisa, la Budapesta. Astfel, în primăvara anului 1918, toate provinciile românești desprinse din trupul Patriei sau izolate de «Soarele care de la București răsare pentru toți românii» (I. Slavici), acum erau sub sfânta năzuință a libertății.

Așa se face că cele trei surori oprimate de străini: Bucovina, Basarabia și Transilvania se întorc firesc la sânul Patriei-mame, la 1 Decembrie 1918, sub ocrotirea cortului sfânt al neamului: Tricolorul românesc.

8. «Unirea cea Mare, românii au făcut-o»

Unirea cea mare a tuturor românilor a fost rezultatul jertfelor aduse de ostașii noștri pe câmpurile de bătaie, a unității de neam și credință. De aceea, oamenii politici ai vremii s-au unit în dorința comună a unirii. Stranele Bisericii străbune s-au apropiat. Bisericile minorităților naționale au fost de acord cu dorința firească a moștenitorilor acestui pământ. Cultele religioase au înțeles roata istoriei. Iuliu Hossu, episcop greco-unit, dar român destoinic, a uitat de supușenie față de Vatican, și-a înțeles credincioșii de aici și n-a mai pomenit colegii de ierarhie catolică de la Budapesta, Estergom sau Viena. El, ca și ceilalți ierarhi greco-uniți au venit la Alba Iulia cu credincioșii lor. Aici, ca și în toată țara, românii credincioși intraseră într-un extaz național, nemaiavăd timp pentru deosebiri confesionale și ele racile ale dezunirii și izolării, supunerii străine și spurcăciune pentru neam. Așa se explică de ce ierarhii greco-uniți, în frunte cu Iuliu Hossu și cei ortodocși, protia având-o Miron Cristea, episcop de Caransebeș-Timișoara, au alcătuit și semnat Unirea Transilvaniei cu Patria Mamă. Tot la această dată, episcopul Nicolae Bălan — mai apoi mitropolit al Ardealului, a propus și unirea Bisericilor (greco-unită și româno-ortodoxă), dar unele interese politicianiste au zădărnicit împlinirea acestei dorințe a credincioșilor deschiliniți.

La 1 Decembrie 1918 s-a săvârșit un *Tedeum* de către ambele Biserici; cu aceeași rugăciune de mulțumire și împlinire pentru toți românii. S-a citit *Proclamația* de către Iuliu Hossu tocmai ca să se arate că Biserica unită este cu țara, iar influențele străine trebuie să rămână la hotare. Vasile Goldiș a rostit *Declarația* Unirii Transilvaniei pentru vecie cu România. Românii înșiși și-au hotărât soarta. Toți au înge-nuncheat, au rostit «Acum slobozește...», s-a cântat: Mântuiește, Doamne, poporul Tău... Au fost stropiți cu aghiazmă, s-a binecuvântat mulțimea, s-au dezlegat ofrandele aduse de către credincioși și merindele pentru îndestulare. Tricolorul flutura pretutindeni.

Soarele strălucea cu putere, iar fulgii de nea rătăciți în văzduh, molcom cădeau pe căciulile împodobite cu tricolor ale urmașilor din daci și romani. O boare, spre seară, când lumea nu se mișca, se vedea de pe Vârful Craivei, făcând lucrul firii pentru bucuria oamenilor. Au început cuviincioase spectacole, sub făclii aprinse, din toate capitalele fostelor provincii sau principate române și din numeroase județe ale României Mari. Episcopul Miron Cristea a plecat spre Iași, unde se găsea atunci sediul Guvernului României și apoi la București, unde s-a consacrat *Unirea* tuturor românilor și s-a parafat actul cu pecetea legală a Suveranului, regele Ferdinand al României.

Așa a fost ziua întâi, ziua Luminii, ziua României Mari.

Serbările au continuat, cu adâncă evlavie, adăugându-li-se și căile, pârghiile care au menținut unitatea românilor: colindele, obiceiurile, datinile în cinstea «bătrânului Crăciun» și nașterii după trup a Fiului lui Dumnezeu, Mântuitorul lumii.

După sărbătorile Nașterii Domnului, la 31 Decembrie, episcopul care a redactat cu sufletul său de ierarh-român ortodox și a semnat întâiul Unirea cea Mare, Miron Cristea, a fost ales Mitropolit Primat al României. La 1 ianarie 1919 s-a săvârșit cu adevărat Sf. Liturghie solemnă și întâiul Tedeum pentru toți românii strânși la sânul Patriei-mame, România Mare.

9. Niciodată n-a fost uitată ziua Luminii și Slobozeniei

Au continuat adeziunile la Unire ale românilor din SUA și Canada, din Europa și Asia (Locurile Sfinte) pentru România Mare. S-au reorganizat eparhiile țării și s-au înființat altele noi ținând cont de configurația geografică și etnică a României Mari.

Un efect imediat, dar cu veche chibzuință, a fost și Constituția din 1923. În aceasta este subliniat rolul credinței creștine pentru menținerea unității de neam, limbă și credință și recunoașterea ca *Biserică națională a Bisericii Ortodoxe Române*. Și odată împlinit visul unității naționale și desăvârșirea statului național român, ortodoxia românească și-a repus în drepturi și apostolicitatea prin ridicarea la treapta de patriarh a mitropolitului-primat Miron Cristea (1925).

Patriarhul Miron Cristea a rămas în istoria Unirii ca mare făptuitor, oferindu-i-se, cu prilejul a 10 ani de la Marea Unire, 1928, medaliile și însemnele meritate.

S-a încercat și aniversarea a 20 de ani (1938), dar lumea era derutată, asupra Europei plutea pasărea neagră a celui de-al doilea război mondial. Patriarhul Miron Cristea după ce consolidase unirea și aceasta fusese recunoscută și garantată de toate statele Europei; după ce îndeplinisese funcții încredințate de Patrie ca prim-ministru, regent etc., obosit și bolnav trece către Domnul departe de țară, la Cannes, 1939, când deja norii negri ai celui de-al doilea flagel mondial se îndreptau spre centrul răsăritului Europei.

I-a urmat pe tronul patriarhal Nicodim Munteanu (1939—1948).

10. Iarăși încercări și dureri: 1 Decembrie-negru 1940

Nu trecuseră nici douăzeci și cinci de ani și iarăși s-au ridicat strigoii din morminte și vampirii împotriva neamului românesc. Stalin înghite Basarabia și Bucovina, cedate chiar de Hitler prin vicleanul tratat Ribbentrop-Molotov, iar Ungaria își întinde ghiarele asupra Transilvaniei de nord prin odiosul diktat de la Viena (august, 1940).

Mareșalul Antonescu își dă seama că românii, numai prin arme și sânge, au rezistat și și-au căpătat drepturile sacre. Așa se face că instituie și el dictatura și România, fără voie, intră într-un război sfânt împotriva ateismului-bolșevic și apoi împotriva fascismului devastator. Cunoaștem rezultatul!

Toți prietenii și vecinii ne-au părăsit și, deși ne aflam printre învingători, am fost înglodați în datorii de sclavi ai sovietelor. S-a pierdut Cadrilaterul; au fost răpite iarăși Basarabia și Bucovina și s-a încercat mutilarea Transilvaniei.

Însuși Ion Antonescu s-a gândit la România Mare la împlinirea celor 25 de ani (1943), dar chiar în iarna respectivă sute de mii de români rămâneau martirizați în stepele Rusiei și în Caucaz, uciși, înghețați sau prizonieri.

După război, dușmanii gliei noastre străbune au lichidat pe bărbații de stat în frunte cu Ion Antonescu, iar supraviețuitorii Unirii celei Mari de la 1 Decembrie 1918, oameni politici, ierarhi, clerici, cântăreți, au fost arestați de ruși și slugile lor, judecați, închiși în temnițele comuniste, unde, majoritatea și-au găsit moartea. Alții mai norocoși au reușit să plece din țară, pierzându-li-se urma. Ce dramă!

A urmat plata datoriilor de război. Nimeni nu și-a mai adus aminte de 1 Decembrie.

11. Stingheriți și urmăriți, dar au cinstit Ziua...

Odată ales întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române în iunie 1948, *Patriarhul Justinian* a început refacerea unității de credință sub crunta prigoană materialist-atee dictată de Stalin. Patriarhul Justinian readuce în sânul Bisericii-mame pe frații greco-uniți. Străinii de neam, clerici și ierarhi, n-au înțeles că prin unitatea de credință se poate înfăptui unirea tuturor; credincioșii au fost aceia, care au revenit în masă la ceea ce au fost dintru-început; și-au păstrat și și-au împodobit locașurile de cult. Unii clerici și episcopi, pentru «frumusețe străină» și în iluzoria slujbă papistașă au părăsit slujirea lui Hristos, intrând în rândul profanilor.

Acum, la Alba Iulia, la 21 octombrie 1948, la proclamarea solemnă a dezunirii s-a amintit și de neuitatul act din 1 Decembrie 1918.

După moartea lui Stalin, s-a săvârșit de către Biserica Ortodoxă întâia canonizare a Sfinților români (1953—1956), încă o dovadă a eternei uniri a românilor, aici și dincolo. Și cu ultimii clerici și episcopi reveniți la ortodoxia românească în 1958, s-a omagiat după cuviință și s-au pomenit martirii și mărturisitorii Unirii celei Mari. Mulți dintre foștii uniți au primit demnități în Biserica Ortodoxă Română. Unii dintre ei au ajuns chiar membri ai Sfântului Sinod (Teofil Herineanu, mai întâi episcop la Roman, apoi episcop și arhiepiscop al Clujului, † 1992; Visarion Aștileanu episcop-vicar patriarhal, apoi episcop vicar la Sibiu și în cele din urmă episcop al Ardealului, † 1984). Însuși înfăptuitorii și martorii Unirii din 1918: Iuliu Hossu, Bălan etc. chiar dacă nu s-au lepădat de unirea din 1700, au trăit ultimii ani sub ocrotirea Patriarhului Justinian, la mănăstirile Argeș, Cernica, la Căldărușani etc., dându-li-se toate onorurile și fiind feriți de condamnări comuniste. Faptul acesta nu prea s-a scos în evidență până acum.

Văzând stăpânirea vremii că Biserica își omagiază fiii, își canonizează sfinții și preamărește trecutul și pe marii români și că străinii și dușmanii interni au aceleași viclene îndeletniciri, mai ales după ce participanții fostului tratat de la Varșovia au năvălit asupra Cehoslovaciei, (înăbușind ceea ce s-a numit «Primăvara de la Praga», august, 1968) după ce se făcuse același lucru cu nemții (1953), cu ungurii (1956), a hotărât sărbătorirea *Semicentenarului Unirii, la 1 Decembrie 1968*.

Abia acum generația de după războiul al doilea mondial a aflat adevărul, știut fiind că și cărțile și articolele din reviste erau înlăturate. Din acest moment, în manualele școlare și liceale, în facultăți s-a introdus capitolul *Unirea cea Mare și desăvârșirea Statului Național Român* la 1 Decembrie 1918; s-a ridicat blestemul de pe grupul luminaților bărbați ai Unirii: Iuliu Maniu, Vasile Goldiș etc. și s-au scos de la index personalități istorice: N. Iorga, N. Titulescu, Tache Ionescu, Vasile Pârvan, Xenopol, Simion Mehedinți, Rădulescu-Motru, Blaga, Eliade și mulți alții. S-a evidențiat, de asemenea, rolul patriarhului Miron și fapta de cutezanță a revenirii Bisericii-unite, «strana a doua», la Altarul străbun. S-au făcut, după aceea, toate demersurile pentru ca la Alba Iulia să fie reorganizată eparhia și conducerea ei, printr-un chiriarch destoinic, în persoana P. S. Episcop Emilian Birdaș, cel care a rectitorit *Catedrala Reîntregirii*.

În 1978, cu toate că trecuse către cele veșnice, patriarhul Justinian, părintele reunificării, s-a aniversat strălucitul an 1918. La congresul mondial de istorie din 1980, s-au apreciat faptele și s-au subliniat urmările Unirii din 1918.

În 1988, evenimentul 1 Decembrie s-a sărbătorit intern, numai de către Biserica Ortodoxă Română, cu invocări ale zilei și pomenirii înfăptuitorilor și cu reapariția, pentru menținerea unității, a *Noului Testament* de la Bălgrad, 1648—1988, și a *Bibliei lui Șerban*, 1688—1988. Retipăriri premiate de Academia Română, 1990.

12. ...Anul Domnului 1989

Venind, în Decembrie 1989, mult așteptata Revoluție, s-au rupt legăturile vrăjmașilor și iarăși s-a remarcat menținerea unirii românilor prin unitatea de credință, limbă și neam. S-a încercat refacerea vechilor instituții, dar au apărut violente contestații ale unor ierarhi uniști, care, la influența malefică papistașă și străină de neam au cerut, culmea, lăcașurile de cult dinainte de 1948; au condamnat ierarhia ortodoxă; au acuzat slujitorii ortodocși de colaboraționism, de șovinism etc., etc., neținând cont de dorința credincioșilor enoriași.

Au fost și cozi de topor printre preoții ortodocși, mulți dintre ei certați cu disciplina clericală, instabili în credință sau cu familii mixte (ungurești și catolice), au părăsit Biserica străbună și n-au făcut rău, Biserica noastră având nevoie de slujitori cu vocație, alături de credincioși. Mulți dintre aceștia și-au dat seama la timp de ispita vremii și au revenit la Ortodoxie, iar alții au împărțit și despărțit credincioșii, producând zăzanie.

N-a lipsit nici elementul politic în asemenea tulburare nedorită.

Cu puterea harică a slujitorilor ortodocși și cu înțelegerea autorităților de stat și militare s-a restabilit oficial cultul pentru cei răposați în diverse moduri pentru apărarea gliei străbune, reînnodându-se firul evlaviei strămoșești pentru pomenirea ostașilor căzuți «pentru apărarea Patriei, întregirea neamului românesc și slava sfintei noastre Biserici strămoșești» prin prăznuirea *Zilei Eroului Necunoscut*, acel paj pă-

mântesc, cu atribute cerești, care apără dreapta credință și eroismul străbun. Sub această puternică impresie și descătușare s-au desfășurat serbările Aniversării lui 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, în 1990.

Pentru ziua respectivă s-au făcut, pentru prima dată, pregătirile necesare în noua orientare.

Duminică 30 noiembrie s-a săvârșit Sf. Liturghie solemnă pentru prăznuirea apostolului unității de credință de două milenii : Sf. Apostol Andrei, dar și pentru onomastica episcopului locului Andrei de Alba Iulia.

Despre importanța zilei a predicat Diacon P. I. David — profesor la Facultatea de teologie din București.

Seara, membrii Sfântului Sinod, Președintele României Ion Iliescu, Petre Roman — Prim-ministru, au avut o întrevedere la Sf. mânăstire Râmeț, unde s-a cinat cu hrană de post și au fost cazați tot aici înalții oaspeți.

S-au făcut danii pentru finisarea complexului.

A doua zi, 1 Decembrie, la ora 10, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, înconjurat de membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu Președintele României, Domnul Ion Iliescu, și membrii Guvernului, cu membrii Parlamentului României au depus coroane de flori la monumentul Voievodului primei uniri politice a românilor : *Mihai Viteazul*. După o scurtă introducere în sala de audiențe a Episcopiei Alba Iulia, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, Dl. Ion Iliescu — Președintele României, membrii Guvernului și ai Parlamentului au mers la tribuna oficială, unde s-a săvârșit slujba de mulțumire și împlinire : Tedeum-ul.

Episcopul greco-unit Todea a refuzat să participe, neavând binecuvântarea papei și dezlegarea Budapestei.

S-au rostit cuvântările omagiale rânduite, s-a intonat Imnul Țării, cântece patriotice și colinde.

A urmat o recepție oferită de autoritățile municipiului Alba Iulia și de către Episcopia ortodoxă română a localității, în trapeza Episcopiei. S-a făcut rugăciunea și după datina străbună *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a binecuvântat bucatele.

A fost o atmosferă frățească emoționantă și de simțire românească liberă și demnă. Dl. Președinte Ion Iliescu a mulțumit tuturor participanților, a apreciat strădania organizatorilor și a felicitat pe reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române care, peste veacuri, apărând dreapta credință, au menținut flacăra vie a unității neamului nostru. A răspuns P. S. Episcop Andrei, dând slavă lui Dumnezeu pentru tot ceea ce s-a făcut și asigurând pe cei de față că altădată va fi și mai bine.

S-au cântat colinde și s-a intonat «Mulți ani trăiască!».

Recepția s-a încheiat cu rugăciunea de mulțumire și fiecare participant a purces la locul său.

Duminică, 2 decembrie 1990, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, înconjurat de membrii Sfântului Sinod participanți la serbările Unirii au săvârșit Sf. Liturghie în catedrala Unirii din Alba Iulia.

La vremea potrivită a vorbit I. P. S. Mitropolit Antonie despre rolul ortodoxiei în menținerea unității de neam și de credință a poporului român. Unirea din 1918 a fost o împlinire și național-politică a tuturor românilor.

După otpustul Sfintei Liturghii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a ținut să asigure pe credincioșii de față că în curând se vor face noi canonizări de sfinți români apărători ai credinței și neamului nostru. A avut loc o agapă frățească, unde s-au ținut cuvântări și s-au intonat colinde de către mari artiști din Eparhie.

La 1 Decembrie 1991, ca și la 1 Decembrie 1992, serbările Unirii s-au desfășurat într-un cadru intim, local-transilvan, cu slujbe de pomenire a cutezătorilor Unirii celei Mari, cu depuneri de coroane la monumentul lui Mihai Viteazul și la monumentul Horia, Cloșca și Crișan, precum și săvârșirea Sf. Liturghii și a parastasului în ziua sfântă, la catedrala episcopală ortodoxă din Alba Iulia.

13. 75 de ani, 1918—1993, Festivitățile Unirii celei Mari

Aniversarea a 75 de ani de la Marea Unire a fost pregătită cu grijă și responsabilitate de către autoritățile centrale și locale. Și dacă în 1990 au fost și timizi reprezentanți ai Basarabiei și Bucovinei, în pregătirea și desfășurarea serbărilor din 1993 au avut o deosebită importanță frații noștri români de pretutindeni, în țara lor și la Alba Iulia. Organizatorii, pe linie parlamentară și mai ales locală, au reluat chemările pionierilor Unirii dinainte de 1918 :

«Veniți la Alba Iulia... Frați români !...

Veniți cu toții la Marea Adunare Națională, care se va ține în 1 Decembrie... în Bălgradul lui Mihai Viteazul.

Veniți cu miile, cu zecile de mii !

Lăsați pe o zi grijile voastre acasă, căci în această zi

vom pune temelii unui viitor bun și fericit pentru întreg neamul românesc...

Blaj, la 24 Noiembrie 1918.

Consiliul Național Român».

La acest îndemn, de acum 75 de ani, responsabilii de la Alba Iulia : P. S. Episcop Andrei, Prefectul Ioan Rus, Primarul Ioan Timiș, Președintele Petru Fleșer au lansat chemarea :

«Alba Iulia vă cheamă, Alba Iulia așteaptă demnă și înfrigurată întoarcerea tuturor fiilor adevărați pentru o îmbrățișare curată de reciprocitate la cei 75 de ani ai săi, de la neuitata zi de 1 Decembrie 1918, devenită după 1990 *Ziua Națională a României*. Doar așa, EA, Zeița Unirii, va redeveni, pentru o clipă, cât eternitatea, fântâna graiului românesc, pragul casei părintești, însăși respirația Țării. Alegeți, dar, pentru marea ZI a Unirii căldura îmbrățișării Alba Iuliei, ca poartă de intrare în Patria sfântă !».

Avându-se în vedere această *Chemare*, s-a întocmit, pentru acest an, un program adecvat.

Astfel, la 20 noiembrie, dimineața, în Catedrala Reîntregirii Neamului a avut loc un Tedeum specific Bisericii Ortodoxe pentru deschiderea Serbărilor Unirii, după Sf. Liturghie închinată Cuviosului Grigore Decapolitul, ale cărui moaște se află în mănăstirea Bistrița-Vâlcea. Pe lângă P. S. Sa Andrei, episcopul locului și slujitorii catedralei, au fost de față autoritățile locale. În aceeași dimineață au mai avut loc două evenimente importante : în frumoasa casă de cultură a sindicatelor s-a dat semnalul : start în Crosul Unirii, iar în Parcul eroilor, după o slujbă religioasă, a avut loc dezvelirea statuii «Lupa Capitolina».

În ziua de 23 noiembrie, s-a prezentat un «Triptic al Unirii». Zborul mântuirii noastre (Bacău—Blaj—Alba Iulia), iar la Catedrala Reîntregirii s-a săvârșit Sf. Liturghie, fiind pomenit, după canonizarea de anul trecut, Cuviosul Antonie de la Iezeru-Vâlcii.

Pe 24 noiembrie, la inițiativa inimosului Ioan Rus, prefectul de Alba, a avut loc, chiar în sediul Prefecturii, aniversarea semicentenarului Bibliotecii județene «Lucian Blaga» cu reușitul simpozion : *Carte, cultură, umanism*. După masă, Biblioteca județeană Alba a organizat vernisajul expoziției de carte și documente de bibliotecă, prioritatea avându-o cartea veche românească, recte cartea de cult, cazanii, predici, abecedare etc.

Joi, 25 noiembrie, Biserica Ortodoxă prăznuiește pe cea între sfinți fecioară, între înțelepți medic și astronom, între dascăli învățătoare, între studenți pildă și neînfricăta credincioasă și purtătoare de Hristos : Sf. Muceniță Ecaterina. Cum era firesc, după săvârșirea Sfintei Liturghii la Catedrala Reîntregirii Neamului, slujitorii și credincioșii au purces la biblioteca județeană Alba, participând la lansarea documentarului : «Oameni de artă, cultură, știință din județul Alba». Specialiștii au pregătit biografii, clipuri și documente de familie, bibliografie și scrisori ale vremii referitoare la stâlpii culturii Cetății strălucirii (Alba). A urmat la Episcopia ortodoxă română din Alba, mama spirituală a oamenilor de cultură ai locului : «Lansarea de carte religioasă — Lumină din lumina vieții și întâlnire cu scriitorii. N-a lipsit Lumina vieții : *Noul Testament* de la Bălgrad (1648), reeditat în 1988, o traducere document al Unirii din 1600 și pagini ale eternei uniri a românilor în credința Evangheliei Mântuitorului Hristos. S-a prezentat, de asemenea, *Bucoavna* (Abecedarul) tipărit pentru pruncii Ardealului și neamului românesc de către Domnitorul ocrotitor al Transilvaniei și între sfinți martir, el și familia sa, Constantin Voievod Brâncoveanu. Iată rădăcinile eterne și seva de fiecare zi a unității neamului nostru.

După amiază, la dorința credincioșilor și la invitația insistentă a cadrelor didactice de la Universitatea Alba Iulia, a oamenilor de cultură și artă din cetatea Apulum, în sala mare a Casei de cultură a sindicatelor s-a prezentat cunoscutul scriitor, ierarh și teolog, Înalt Prea Sfințitul *Bartolomeu Anania* al Vadului, Feleacului și Clujului, care a susținut, cu dezinvoltura-i proprie, conferința : *Național și universal în religie și cultură*. Cu o amplă paletă de valori eterno-creștine, a spulberat orice îndoială asupra veșnicei uniri a românilor și a unității lor de credință. Și unirea de neam, de limbă și cultură, precum și cre-

dința curată, ortodoxă au temeluit eternitatea, în toate ipostazele, poporului român de pretutindeni.

Conferința, de fapt mărturisire de credință și națională, a fost deseori punctată de aplauze și urări, participanții ridicându-se în picioare.

Seara, în aceeași sală, și-a deschis petalele floarea fermecată ce sfidează anotimpurile: *Colinda străbună*. Spectacolul a fost susținut de cei ce sunt în corul de aur spre Europa ai României, colindătorii ocrotiți de Sf. Ierarh Ioan din Partoș, ale cărui moaște se găsesc în catedrala mitropolitană din Timișoara. Frumos și strămoșesc este și numele formației timișorene: *Sursum corda* (Izvorul, sursa, simțirea, revărsarea afecțiunii inimii). Spectacolul, ca orice mesaj românesc-străbun, s-a bucurat de succes și de căldura celor de față.

Vineri, 26 noiembrie, de dimineață, s-a săvârșit Sfânta Liturghie, iar după amiază, Casa de cultură a sindicatelor a găzduit deschiderea «Salonului de iarnă 1 Decembrie» — expoziție de pictură a artiștilor plastici amatori. Tot după amiază la ora 18,00 la Galeriile de artă, au fost prezentate și apoi vizitate machetele pentru Monumentul unității naționale.

Sâmbătă, 27 noiembrie, de dimineață, organizatorii au invitat oaspeții și locuitorii Cetății Alba, în Casa Armatei la «sesiunea de comunicări științifice, dedicată aniversării a 75 de ani de la Marea Unire, organizată de Ministerul Culturii și Muzeul Național al Unirii. Comunicările s-au remarcat prin inedit, prin profundă cercetare și actualitatea documentelor.

După amiază, comunicările dimineții au fost concretizate în sala Muzeului Național al Unirii prin vernisajul expoziției omagiale, «75 de ani de la Marea Unire», organizată de Muzeul Național de istorie, Muzeul Militar Național și Direcția Națională a Arhivelor Statului. Considerăm că expoziția a fost una din cele mai interesante, emoționante prezentări a Unirii și eternității ei, cele trei instituții (Muzeul Național, Armata și Arhivele) întrecându-se în a scoate la lumină adevărul Unirii de atunci și folosul acesteia pentru noi cei de acum.

Sesiunea de comunicări a continuat la Casa Armatei și în ziua de 28 noiembrie, ziua revenirii Bucovinei la Patria-Mamă. Fiind duminică, s-a săvârșit Sf. Liturghie în catedrala Unirii și, pe lângă cele duhovnicești, s-a făcut pomenirea înfăptuitorilor Unirii de acum 75 de ani, au fost omagiați neînfricații patrioți români bucovineni aflați acum încă sub stăpânire străină.

Luni, 29 noiembrie, continuându-se pregătirile mării sărbători, au avut loc două momente semnificative: unul, vernisajul expoziției filatelice «75 de ani de la Marea Unire», în Muzeul Național al Unirii. De o rară frumusețe, cu un colorit divers, în dimensiuni variate, timbre, cărți poștale, plicuri imprimate cu figuri de legendă și istorie, cu chipuri de oameni din diferite epoci, cu exemplare rare ale naturii ocrotite de lege din fauna și flora României. Expoziția a fost un omagiu distins adus evenimentului 1918. La același nivel artistic s-a situat al doilea moment, spectacolul muzical-coregrafic: «Noi suntem români», sus-

ținut de cunoscutele ansambluri «Ciocârlia» și «Doina Armatei» în sala mare a Casei de cultură a sindicatelor. Programul a fost bine întocmit, cu dansuri și jocuri din toate regiunile Patriei, precum și imne patriotice și cântece de sărbătoare executate cu măiestria cunoscutelor formații.

Marti, 30 noiembrie, ultima zi a lui Brumar și început de Andrea, a încheiat de fapt privigherea mării sărbători. La ora 8 s-a săvârșit Sf. Liturghie în cinstea Sf. Apostol Andrei. La timpul potrivit s-a rostit panegiricul zilei, arătându-se că, de fapt, nu întâmplător Alba Iulia a fost aleasă ca cetate a Unirii, fiindcă aici au trăit apulonii (apărătorii cetății), un trib dacic foarte viteaz. Și fiindcă numele lor începe cu A, tot cu A (ndrei) a fost cel întâi chemat de Hristos și primul trimis să propovăduiască Evanghelia la strămoșii noștri. Deci atunci s-a așezat cea mai importantă temelie a unității de credință : creștinismul apostolic. Apoi, a avut loc asupra dacilor cucerirea romană și din cele două civilizații, dacă și romană, s-a născut poporul român și creștin în același timp. De asemenea, Diac. Petru David a subliniat în predica sa, și faptul că tot în această zi s-a împlinit visul de veacuri «ca frații să fie împreună» tot la ziua Sf. Andrei... S-a invocat și existența înaintașilor ierarhi cu numele apostolului Andrei — *Antim-Ivireanul*, mitropolitul-martir, *Andrei Șaguna*, mitropolitul Transilvaniei, episcopul *Andrei Magieru* și, după rânduiala Celui de Sus, episcopul actual *Andrei Andreicuț* de Alba Iulia.

După otpust, s-a săvârșit un polihroniu și pentru onomastica chiriarhului locului.

La ora 10, P. S. Episcop Andrei, înconjurat de un sobor de preoți slujitori au săvârșit o panihidă la Cimitirul eroilor, unde s-au depus și coroane și jerbe de flori.

Revenind în Cetate, P. S. Episcop Andrei a participat la dezvelirea busturilor marilor corifei ai Unirii din 1918, doisprezece la număr, printre care la loc de cinste episcopul *Miron Cristea* al Caransebeșului (Întâiul patriarh al României) și episcopul greco-unit *Iuliu Hossu* (al 2-lea cardinal numit de papă). Primul cardinal a fost mitropolitul apostaziat *Atanasie* («Satanasie» Anghel, 1700). În armonia Imnului eroilor, s-au dezvelit statuile, s-au depus coroane de flori pentru fiecare bust, s-a cântat : Mântuiește, Doamne, poporul Tău!... și s-a stropit cu aghiazmă chipul respectiv. Și în interiorul Muzeului Unirii s-au reînnoit, stropindu-se cu aghiazmă, chipurile suveranilor care au confirmat Actul de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 și înfăptuirea României Mari.

La ceremonia dezvelirii busturilor personalităților care au contribuit la înfăptuirea Marii Uniri au luat cuvântul Ioan Timiș, primarul municipiului, exprimând satisfacția de a da la lumină figurile patriotice române din Transilvania de acum 75 de ani, reprezentantul Muzeului Unirii a descris personalitatea și rolul fiecărui reprezentant în pregătirea și pentru încununarea zilei de 1 Decembrie 1918 ; iar rolul ostașilor de atunci și jertfa lor pentru libertate și unire au fost evocate de

conducerea Unității militare din Cetate și de către Dl. general Paul Cheler.

Despre rolul și contribuția Bisericii Ortodoxe Române, câteva cuvinte, dar pline de sens și rostite cu emoție sfântă, au fost adresate mulțimii de către P. S. Episcop Andrei. În ritmul Imnului eroilor, interpretat de fanfara militară, s-a încheiat ceremonia, la care au participat nenumărați credincioși, unii martori de acum 75 de ani, alții rude ale omagiaților și toți români și creștini ortodocși...

În aceeași zi, la ora 12, P. S. Episcop Andrei însoțit de același sobor format din consilieri, protopopi și slujitori ai catedralei, precum și oficialitățile orașului și cei ai altor județe, din țară, au mers în parcul catedralei, unde s-a binecuvântat locul și s-a stropit cu aghiazmă placa unde va fi amplasat Monumentul Unității Naționale din Alba Iulia. La îndemnul P. S. Episcop Andrei, P. C. Diac. prof. David a vorbit despre importanța istorică și spirituală a gliei străbune și a piciorului de rai: Cetatea bucuriei și scaun regesc (Craiva), Cetatea învierii și luminii (Bălgrad), Cetatea strălucirii imperiale (Apulum — Alba Iulia).

După amiază, Prefectura, Consiliul județean Alba, Consiliul local al municipiului Alba Iulia și Episcopia ortodoxă română au fost preocupate de primirea tradițională și românească a oaspeților și invitaților din toate regiunile României și din străinătate: cazare, rânduirea lor ca să se simtă cât mai bine. Comitetul de organizare a avut grijă ca toți participanții veniți la Alba să aibă asigurate hrană și cazare. În afara celor din oraș și rudelor și prietenilor acestora care i-au găzduit, cei asigurați de Municipalitate au depășit numărul de 70.000 persoane. La aceștia s-au adăugat armata, poliția, jandarmeria. Cei care au asigurat transmisiile Radio și TV, corespondenții străini au avut un regim aparte oferindu-li-se toate mijloacele și înlesnirile. Totul a fost bine gândit, frumos rânduit, iar participanții cu adevărat copleșiți.

Și când totul era bine și frumos, soare și temperatură acceptată la Alba Iulia, în restul țării și mai ales în Câmpia Bărăganului, se dezlănțuiau forțele zodiei Capricorn și se simțeau plumbii Săgetătorului prin viscole și furtună, prin troiene și blocări de drumuri. Era ziua și noaptea Sf. Andrei, așa cum s-a petrecut în vremea martirajului apostolului de acum 1900 de ani și ne-a rămas nouă, românilor, fiilor duhovnicești ai săi, luna lui Andrei (Undrea sau Andrea) până la sfârșitul lumii. Într-adevăr, anul acesta, s-a confirmat, ca de altfel permanent, noaptea de groază a Sf. Andrei, cum frumos a descris poetul, istoric și diplomat, bardul de la Mircești — Vasile Alecsandri.

În ciuda greutăților cauzate de vreme au sosit și alți membri ai Sfântului Sinod, cum era firesc să fie lângă popor, și să pecetluiască încă o pagină a timpului cu semnătura și cu slujba, cu binecuvântarea și prezența lor apostolică.

La sosirea în Alba Iulia, de la Sibiu, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a fost primit în catedrala Unirii, după rânduiala bisericească. După un cuvânt de bun-venit rostit de P. S. Episcop Andrei, Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române a arătat că nu putea lipsi, în ciuda timpului nefavorabil, de la marele praznic național pentru că preoții,

Paul

cu-

esate

, in-

parti-

rude

elași

ecum

s în

azmă

Alba

id a

și a

tatea

n —

local

pre-

vitați-

uirea

grijă

e. În

zduit,

oane.

asi-

egim

bine

tă la

zlăn-

prin

oap-

tolu-

ovni-

șitul

nent,

ic și

ri ai

iască

tarea

riarh

ască.

istă-

ciuda

eoții,

ierarhii și credincioșii Bisericii străbune au menținut, prin credință, datini și obiceiuri, atât Legea străbună, cât și limba și unitatea națională. La 1 Decembrie 1918 este un eveniment, o dată, un act istoric dorit și bine pregătit de slujitorii altarelor străbune. *Prea Fericitul Părinte Patriarh* s-a arătat mulțumit de evlavia credincioșilor români și de colaborarea organelor Puterii de Stat de la Alba cu Eparhia, în organizarea unor asemenea manifestări creștine și naționale. De fapt, și îndeosebi după Revoluția din 1989, tot din decembrie, în fiecare an am fost, a subliniat Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, cu rosturi înalte în mijlocul Dvs. : la 1 Decembrie 1990, în vara lui 1991, în iunie 1992, aici și la Râmeț, la Tg.-Mureș și la Toplița și acum chiar de ziua ierarhului eparhiot și Zilei Naționale a românilor de pretutindeni : 1 Decembrie 1993, sunt aici cu prilejul a 75 de ani de la Marea Unire, a încheiat Întâistătătorul Bisericii strămoșești. Credincioșii au cântat Imnul arhieresc.

P. S. Episcop Andrei a prezentat înalților oaspeți stadiul lucrărilor consolidării catedralei, și restaurării picturii. Ierarhul locului a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru ajutorul aprobat din Fondul Central Misionar și a menționat că și Președinția României a alocat suma de 100 milioane lei.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost însoțit de către II.PP.SS. Mitropoliți Daniel al Moldovei și Bucovinei, Antonie al Ardealului, de PP.SS. Episcopi Timotei al Aradului și Ioan al Oradiei, consilieri, protopopi, preoți și diaconi.

Seara, la ora 18, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist însoțit de membri ai Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la invitația organizatorilor și la rugămintea P. S. Andrei — Episcopul de Alba Iulia, au participat la un spectacol omagial în cinstea lui 1 Decembrie 1918 în sala mare a Casei de cultură a sindicatelor din Alba Iulia. Programul bine gândit a cuprins trei părți : *Colinde, și datini specifice Ardealului*, parte susținută de corul Seminarului teologic și Liceul militar «Mihai Viteazul» din Alba Iulia. A doua parte : *Muzică populară* și cu iz patriotic interpretată de cunoscuți soliști vocali (Veta Biriș, Ion Bocșa, Gh. Turda etc.) și de către grupuri de instrumentiști din localitate, de la Căpâlna și alte regiuni.

Cu o înaltă ținută artistică s-a prezentat Ansamblul «Nistrelul» din Soroca-Basarabia, cu o precizie în mișcări și armonie perfectă în execuție, încât sala, în picioare, a ovaționat îndelung. Au fost interpretate cântece, doine și colinde, precum și dansuri din toate provinciile românești. În partea a treia, ca o simfonie sub faldurile ondulate ale Tricolorului, s-au reunit corurile și grupurile cântând colinde, imne naționale, Deșteaptă-te, române ; Ardealul, Ardealul, Ardealul ne cheamă ; C-așa-i românul când se veselește...

Artiștilor, pe lângă ropote de aplauze, li s-au oferit flori și li s-au adresat felicitări.

Cu prilejul cinei din trapeza Centrului eparhial, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a mulțumit P. S. Sale Andrei pentru invitația la

un asemenea preludiu și uvertură cu prilejul mării sărbători. În același timp s-au fixat cele necesare bunei desfășurări pentru a doua zi.

1 Decembrie 1993 (Miercuri). Cum era firesc și duhovnicesc, la ora 8 s-a săvârșit Sf. Liturghie solemnă, protia avându-o mitropolitul Transilvaniei; I.P.S. Antonie. Din sobor au făcut parte : P. S. Andrei, episcopul locului, P. S. Timotei, episcopul Aradului și P. S. Ioan, episcopul Oradiei. Au slujit consilierii de la Centrul eparhial Alba, protoiereii Episcopiei, slujitorii catedralei Unirii, preoți și diaconi. Răspunsurile la Utrenie au fost date de elevii seminariști, iar răspunsurile la Sf. Liturghie au fost executate cu măiestrie și evlavie de corul catedralei.

Înainte de citirea textului Sfintei Evanghelii au sosit în catedrală : Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei și de către I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului. Între timp, au sosit și membrii Guvernului și invitații oficiali, biserica devenind neîncăpătoare. Au sosit, de asemenea, și au asistat la săvârșirea Sfintei Liturghii Președintele României, Dl. Ion Iliescu, Prof. Oliviu Gherman, președintele Senatului și dl. Adrian Năstase, președintele Camerei Deputaților, Prof. Vasile Gionea, președintele Curții Constituționale, parlamentari, șefi de culte, invitați străini etc.

La vremea potrivită, după un scurt concert al corului, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, adresându-se întregii asistențe a rostit cuvântul ocazional, spunând :

«Cu profundă emoție și bucurie sfântă, în unitate de cuget și simțire cu toată suflarea românească de pretutindeni, ne adunăm astăzi la Alba Iulia, în cetatea sanctuar din inima gliei străbune, pentru a pomeni cu evlavie și recunoștință înaintașii și a-I mulțumi lui Dumnezeu pentru împlinirea miraculoasă, acum 75 de ani, a visului lor de veacuri — unitatea națională. Înălțăm mai întâi slavă lui Dumnezeu pentru că însăși nașterea noastră ca popor creștin dintru începuturi, dar mai ales supraviețuirea și continuitatea lui neîntreruptă pe plaiurile străbune, sunt fapte istorice încărcate de miracol dumnezeiesc.

În această sfântă zi nu poate fi inimă de român, de aproape sau de departe, care să nu vibreze de iubire și recunoștință față de ceea ce înaintașii noștri sfinți și martiri au desăvârșit la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918, «după secole de suferințe, creștinește îndurate», cu credință și nădejde în puterea și lucrarea lui Dumnezeu în viața popoarelor. Temeluindu-și întreaga existență pe valorile veșnice ale Sfintei Evanghelii, exprimate prin ortodoxie, izvorătoare, păstrătoare și continua-

toare a unei culturi unitare, poporul român și-a agonisit, de-a lungul vremii, comoara nepieritoare a credinței, a limbii și a tradiției pe care «moliile și rugina» istoriei nu le-au atins și nici infernul nedreptăților, al opresiunilor și al despărțirilor seculare între frați, nu le-au biruit. Credința vie în Hristos și mărturisirea ei martirică i-au unit indestructibil la sânul aceleiași Biserici-mame, pavază și scut în dese primejdii, rămânând singura instituție din istoria neamului cu continuitate neîntreruptă, iar altarele străbune ridicate, secol după secol, pe tot cuprinsul Daciei strămoșești, au mărturisit și vor mărturisi, pentru vecie, nașterea și dăinuirea lui pe vatra părintească.

De aceea, unirea de scurtă durată înfăptuită de Domnitorul-martir, Mihai Viteazul, în cetatea Alba Iuliei, și apoi desăvârșirea ei, la 1 Decembrie 1918, tot în această sfântă cetate, a intrat în conștiința neamului nostru ca un act de reparație istorică și de dreptate dumnezeiască. Treimea românească — Moldova lui Ștefan cel Mare și Sfânt, Transilvania martirilor și Țara Românească — s-a regăsit în unitatea ei firească după chipul și spre slava lui Dumnezeu, Cel unul în ființă și întreit în persoane : Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

Cu durere trebuie să amintim, însă, că bucuria noastră nu poate fi deplină atâta timp cât părți din trupul sfânt al țării, reîntregit în dreptele lui hotare la 1 Decembrie 1918, se află astăzi înstrăinate, iar frați de-ai noștri îndură, încă, suferințe martirice în temnițele de la Tiraspol și din alte părți, pentru vina că sunt din aceeași tulpină a neamului românesc și afirmă reîntregirea lui și a ținuturilor înstrăinate prin lăcomie și forță. Trecutul nostru istoric și jertfele pentru credință ale înaintașilor, ca și ale martirilor-eroi din Decembrie 1989, se cuvine să constituie, pentru noi, surse de putere și speranță pentru viitor. Ele ne arată că Dumnezeu este singurul Domn al universului și Stăpân al istoriei, care transformă crucea și suferințele în bucurie și înviere, restabilind adevărul și sfânta dreptate, pentru toate națiunile care-și pun nădejdea în El și viețuiesc după voia Lui.

Totodată, popasul aniversar de astăzi rămâne farul luminos care ne călăuzește pașii pe căile bătătorite de sfinții noștri luminători prin secole, de chipurile celor adunați la Alba Iulia, acum 75 de ani, între care, cel ce avea să fie primul patriarh al României, Miron Cristea, alături de venerabilul episcop Iuliu Hossu care, într-un glas, ne cheamă să redescoperim identitatea autentică a ființei noastre naționale și umane cu valorile ei creștine, tradiționale și europene : iubirea de Dumnezeu

și de semeni, respectul față de identitatea culturală, lingvistică și religioasă a tuturor fraților și surorilor plămădiți și crescuți pe același pământ românesc, unitatea în înfruntarea dezbinării degradante, reafirmarea legăturii ontologice dintre credință, cult și cultură, promovarea principiilor de viață morală și creștină în societatea românească actuală.

În numele acestor valori, al jertfelor românilor de pretutindeni și ale celor de alte naționalități, care stau la temelia Unirii de acum 75 de ani ca și numele martirilor eroi din Decembrie 1989, îndreptăm, de pe acest Tabor al împlinirilor sfinte, un apel de inimă către factorii rânduți să chivernisească rosturile țării și către toată suflarea acestei țări, să prisosească în bunăvoință, în înțelegerea reciprocă și împreună, să zidească aceste valori.

Rog pe bunul Dumnezeu să binecuvânteze toată suflarea românească de pretutindeni și să ne trimită Harul Său, care pe cele cu lipsă le plinește și pe cele neputincioase le vindecă, pentru a ne înmuia inimile tuturor cu dragostea față de frați, față de glia străbună și pentru a ne aduna laolaltă întru unitatea de credință, cuget și simțire prin legătura păcii Sale sfinte !».

După terminarea Sfintei Liturghii a urmat partea a doua a ceremoniei religioase, care s-a desfășurat pe treptele catedralei episcopale.

După înveșmântarea slujitorilor prezenți, în armonia colindelor interpretate de elevii seminariști, s-a purces în fața bisericii. Aici s-au integrat în sobor la dorința lor, grupul slujitorilor catolici în frunte cu P. S. George Guțiu, episcop de la Gherla și Cluj. Tedeum-ul s-a săvârșit, în comun după rânduiala tradițională și aproape ca acum 75 de ani, alternativ, de către ortodocși și catolici de rit bizantin, răspunsurile fiind date alternativ. S-a săvârșit, de fapt, după o vreme îndelungată, întâia slujbă comună, arătând că este posibil, atunci când există bună intenție și simțire românească.

Curioasă a fost, totuși, aci la Alba Iulia, «propaganda fide», cu lozinci și cu pângărirea Tricolorului românesc pe care scria, culmea : «Unirea de la 1600 !» Oare, atunci, românii erau greco-uniți ? Se știe că generalul catolic Basta, cu știrea papei și binecuvântarea iezuitului de la Cracovia și semnătura Arhiepiscopului-papistaș de la Estergom, a tăiat Capul Marelui Domn al Unirii : Mihai Vodă-Viteazul... ; «Unirea de la 1700 !». Care unire, fraților, supunerea Transilvaniei ortodoxe Budapestei și Vienei, distrugerea Mitropoliei Ardealului lui Mihai Viteazul și arderea bisericii Sf. Treime din Cetatea Albă ? Apoi alt general catolic Buchow chemat de greco-uniți pentru a «întări» uniația și a destrăma unitatea de credință și de limbă a românilor. El, «credinciosul papistaș» a distrus (1762—64) Sâmbăta lui Brâncoveanu și a tuturor românilor de peste munți, Râmeții și încă 150 schituri și mănăstiri și peste 300 biserici incendiate sau distruse cu tunurile.

— Da, putea fi scris pe Tricolor, 1918, pentru că atunci Iuliu Hossu român adevărat se izolase de Budapesta și Viena pentru că românii din Ardeal fuseseră obligați să ucidă pe frații lor de peste Carpați; ardelenii erau sfătuiți să treacă prin sabie valahii din regat care sunt eretici, cu legea «Răsăritului» și nu țin de «mama» Roma! E adevărat, *Muica Romă* este mama de două mii de ani pentru noi, românii și, nu de la 1054 sau 1700. Noi am vorbit totdeauna românește, latina ca și enigmatica dacă au fost doar componente ale limbii române: Școala Ardeleană a constituit o redeșteptare la origini, nicidecum la credința catolică și uniata. Cronicarul spusese, «de la Râm ne tragem», înainte de uniație, iar Arhiepiscopul de Estergom Nicolae Olahul (sec. XVI), regentul Ungariei și Țărilor de Jos, întemeietorul Contrareforme și întâiul umanist român, prieten cu Erasm de Rotterdam, scria: «...locuitorii Transilvaniei, ca și cei ai Valahiei și Moldovlahiei, au aceeași limbă, latină și aceeași origine, precum și aceeași credință a Răsăritului... de aceea ei nu se gâlcesc, ci se caută și se adună în familie, ca frații...». Am precizat aceste lucruri pentru a dumiri pe cei ce au inițiat «mitingiada» greco-unită din fața catedralei Unirii, cum bine s-a zis!

După rostirea rugăciunii de mulțumire, a avut loc un polihroniu și apoi atpustul. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a îmbrățișat cu Episcopul George Guțiu.

P. S. Episcop Andrei a mulțumit participanților și a rugat pe Bunul Dumnezeu să trimită pace în lume, liniște în sufletele oamenilor și frățescă dragoste la românii de aici și de pretutindeni.

Slujitorii și întreaga asistență au cântat colindul: *O ce veste minunată...!*

La ora 11, Dl. Ion Iliescu, Președintele României, reprezentanții Guvernului și Parlamentului au depus coroane și jerbe de flori la statuia lui Mihai Viteazul, la monumentul «Horia, Cloșca și Crișan» și la busturile marilor Bărbați ai Unirii din 1918. S-au rostit scurte cuvântări, evidențiindu-se importanța evenimentului, în timp ce fanfara militară și mulțimea cântau Imnul eroilor: Presărați pe-a lor morminte... Au răsunat permanent clopotele catedralei.

După încheierea ceremoniei, înalții oaspeți au fost întâmpinați de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist în salonul oficial al Episcopiei Alba Iulia. După datină s-au servit covrigi, nuci și sucuri naturale. S-a apreciat reușita aniversării și s-a consemnat în «Cartea de Aur».

Respectându-se programul, la ora 12, oficialitățile au urcat la tribuna special amenajată în fața clopotniței catedralei. Dl. Ioan Timiș, primarul orașului a deschis șirul cuvântărilor arătând importanța istorică a zilei și aniversarea a 75 de ani de la Marea Unire. Luând cuvântul Președintele României, Dl. Ion Iliescu, a subliniat importanța actului istoric de la 1 Decembrie 1918 și antecedentele sale. Românii au fost uniți totdeauna în religie, în datini și obiceiuri, în limba comună. Vitregiile istorice i-au izolat. Bărbați luminați, preoți și dascăli

au întreținut permanent flacăra unității și au acționat când vremea a fost prielnică. 1 Decembrie 1918 a fost anul încununării, ziua Unirii celei Mari și clipa desăvârșirii politice a Statului Național Unitar Român. Nădăjduim că iarăși frații vor fi împreună, a încheiat vorbitorul. Pe larg, la obiect și sigur, despre dreptul românilor la unitate și desăvârșire politică, despre lupta și jertfa reprezentanților neamului românesc dinainte de 1918 și din acest an a vorbit Prof. dr. Vasile Gionea, președintele Curții constituționale a României.

De asemena, au luat cuvântul și reprezentanții Bucovinei și Basarabiei prezenți la aniversare. Șirul cuvântărilor a fost încheiat de către tânărul și inimosul Ioan Rus, prefectul județului Alba. Domnia Sa a deschis șirul manifestărilor artistice ce s-au desfășurat pe scenele special amenajate în aer liber pe Platoul romanilor.

Coborând de la tribună, Dl. Ion Iliescu și însoțitorii au mers în sala «Unirii» a Muzeului Unirii din Alba Iulia. Aici, Dl. Anghel, directorul prestigioasei instituții de cultură și colaboratorii Domniei sale au prezentat înaltelor oficialități române «Credenționalele Unirii» (Actele originale și decretele regale), precum și «dosarele originale ale pregătirii, desăvârșirii și recunoașterii Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Dl. Ion Iliescu a felicitat pe ostenitori și a apreciat efortul depus pentru amenajarea Muzeului și pentru coordonarea exponatelor în epocă și după importanță. După încheierea ceremoniei s-a intonat Imnul de Stat, Deșteaptă-te, române !...

Într-un colorit de basm, cu falduri tricolore și costumații alese, au sosit ștafetele sportive ale provinciilor românești. După o scurtă trecere în revistă, au fost din nou felicități cu toții și li s-au adresat alese mulțumiri.

Oficialitățile locale și Comitetul de organizare al serbărilor au oferit invitaților un dejun la Primăria orașului.

P. S. Episcop Andrei a oferit o agapă specială cu hrană de post la Centrul eparhial. Au participat : Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și membrii Sfântului Sinod, consilierii eparhiali, protopopii Eparhiei, slujitorii catedralei, deputați și senatori, invitați. De asemenea au fost oaspeți Dl. prof. Gheorghe Vlăduțescu, ministru-secretar de stat pentru Culte, stareți și starețe de mănăstiri, profesori de la Facultatea de teologie-asistență socială din Alba Iulia, profesori de la Seminarul teologic Alba și alți invitați.

În timpul agapei s-au rostit cuvinte de folos, s-au cântat colinde și imne naționale și religioase specifice Ardealului. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a felicitat pe episcopul locului, a mulțumit ostenitorilor și organizatorilor, a dat slavă lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să ajungem și să trăim această sfântă zi, creștinească și românească.

După masă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, ceilalți membri ai Sfântului Sinod s-au reîntors la reședințe.

Așa cum am mai spus, toți participanții au avut înlesnirea de a lua masa gratuit. Mai mult, cu specificul ardelenesc, s-au întins sute de mese, cu merinde locale, la care erau invitați participanții, zeci de gospodari și gospodine din oraș și din împrejurimi căutau oaspeți să-i cazeze și «să-i omenească»... Se minunau străinii și se spăimântau dușmanii noștri de asemenea ospitalitate românească. În foarte multe locuri se putea citi : Veniți să prânziți cu noi !... Gustați din pita noastră ! Nu neocoliți ! La mulți ani ! Aici este casa tuturor ! Alba vă cheamă ! Unirea vă ospătează !... etc.

În viers românesc și, în feerie transilvană se desfășurau spectacolele populare reprezentând fiecare județ românesc (inclusiv Bucovina și Basarabia, precum și Macedonia etc.) ; își manifestau, de asemenea măiestria echipe artistice din străinătate și orașe înfrățite. Alba Iulia era localitatea unui festival mondial pe fond național românesc și un ecumenism veritabil.

Lăsându-se seara, organizatorii, cu sprijinul Garnizoanei militare din Cetate, au încununat Ziua cea Mare a Unirii cu fantastice lansări și jocuri de artificii deasupra parcului din Cetate. Lumini feerice, cu scânteii multicolore, susținute de armonia colindelor interpretate de corul elevilor seminariști și de către mulțimea participantă la Aniversare, dădeau imaginea Betleemului Iudeii în Canaanul românesc. Deși se terminaseră «jocurile» de artificii, lumea nu se mișca. Ostașii, ca pe vremea dacilor, au aprins torțe înconjurând piața. În ritm de marș se retrăgeau în garnizoană. Mulțimea, susținută de corul elevilor cânta : Deșteaptă-te, române !... Treceți batalioane !... Basarabie măreață... îți aducem pețitor mândrul nostru Tricolor... În urările mulțimii se rostea cu glasuri de foc, «Trăiască, trăiască, trăiască : Moldova, Ardealul și Țara Românească... S-a cântat Hora Unirii !

Retrăgându-se ultimul soldat, tot platoul și-a unit glasul în imnul specific fraților ardeleni ; Așa-i românul când se veselește !... Și orologiul se pregătea să bată noaptea-jumătate... Umbră după umbră s-a retras, liniștea-i deplin stăpână... și chiar Luna, cu multe stele, deși era deranjată de nori trecători, privea uluită și rece acest colț de rai care este *România* și Poarta Unirii fiilor ei : *Alba Iulia*.

Așa a fost aniversat 1 Decembrie și după 75 de ani (1918—1993).

Diac. prof. PETRU DAVID

COMEMORAREA MITROPOLITULUI GURIE AL BASARABIEI — UN MARE FIU AL BISERICII ȘI NEAMULUI ROMÂNESC

În organizarea Comisiei române de istorie ecleziastică, al cărei președinte este I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, membru de onoare al Academiei Române și al Academiei de Științe din Chișinău, s-a desfășurat luni 15 noiembrie 1993, în ziua pomenirii Sf. Mucenic și Mărturisitor Gurie și în ajunul zilei în care s-a mutat la Domnul cel ce intrând în călugărie și-l alesese protector ceresc, un simpozion consacrat semi-centenarului morții mitropolitului Gurie Grosu al Basarabiei. Manifestarea comemorativă a avut loc la mănăstirea Antim din București, unde s-a săvârșit din această viață, la 16 noiembrie 1943, vlădica Gurie și ea s-a bucurat de prezența *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, care a dat binecuvântarea pentru a se cinsti după cuviință memoria și vredniciile acestui mare fiu al Bisericii și neamului românesc.

În pofida vremii grele de iarnă, care a împiedicat deplasarea unor contemporani ai mitropolitului Gurie, ajunși astăzi la o vârstă înaintată, ce și-ar fi dorit să fie prezenți, simpozionul a beneficiat totuși de o numeroasă și aleasă asistență.

Au participat dintre membrii Comisiei române de istorie ecleziastică : I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și PP.SS. Episcopi Epifanie al Buzăului și Gherasim al Râmnicului, membri ai Sfântului Sinod, precum și PC. Pr. Prof. Alexandru Stan, PC. Diac. Prof. Petre David și Dl. Prof. Emilian Popescu, de la Facultatea de teologie din București, iar ca invitați Domnii profesori Virgil Cândea, Ștefan Ștefănescu, Dan Berindei, I. Strempele și Radu Voinea, membri ai Academiei Române, istoricul I. Dumitriu-Snagov și poetul Grigore Vieru de la Chișinău.

Au mai participat și unii foști ucenici ai mitropolitului Gurie, care l-au cunoscut personal și care s-au bucurat, în anii de formare a lor ca slujitori ai Altarului străbun, de îndrumarea duhovnicească a celui comemorat, între care : Prea Cuvioșii Arhimandriți Sofian Boghiu, starețul mănăstirii Antim și Ioasaș Ganea, de la mănăstirea Cernica și Prea Cucernicii Preoți Gh. Cunesco și Sergiu Roșca.

De asemenea, au fost prezenți tineri basarabeni care studiază teologia ca bursieri la București, preoți, călugări și credincioși din Capitală, originari din Basarabia, precum și redactori de la revistele bisericesti, de la revista *Magazin istoric*, lucrători din presa centrală, de la Televiziunea Română și corespondentul la București al Radio Chișinău.

Deschizând lucrările, *I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei*, președintele Comisiei, a făcut cunoscut că scopul simpozionului este acela de a aduce un pios omagiu și o smerită cinstire memoriei mitropolitului Gurie, a cărui viață și lucrare duhovnicească și patriotică este puțin cunoscută de cei de astăzi și despre care s-ar putea zice, ca într-un tropar, că «și-a câștigat cu smerenia cele înalte, cu sărăcia cele bogate», adăugând că destinul său reflectă, într-o măsură providențială, condiția

cărturarului basarabean, aflat nu doar sub vremi, ci și sub stăpâniri în schimbare.

Persecutat sub țarism pentru activitatea sa națională românească, surghiunit de arhiepiscopul românofob Serafim Ciceagov tocmai în fundul Rusiei, părintele Gurie avea să trăiască bucuria unirii Basarabiei cu Patria mamă și să ajungă mitropolitul ținutului natal, învrednicindu-se să dăruiască Basarabiei o facultate de teologie, după ce mai înainte îi dăduse un abecedar.

Prima comunicare, intitulată *Ucenicii mitropolitului Gurie în re-nașterea noastră spirituală*, a fost prezentată de Dl. Acad. Virgil Cândea, care, după ce a subliniat căutările specific românești în perioada imediat următoare primului război mondial, ilustrate de mari personalități, între care s-au aflat și fiii Bisericii din Basarabia, deși și mitropolitul Gurie și ucenicii săi, a scos în evidență seria de lucrări ce au apărut în această perioadă sub îndrumarea Bisericii basarabene și care au întreținut și au cultivat spiritualitatea românească.

Referindu-se apoi la ucenicii mitropolitului Gurie, autorul a mărturisit, cu regret, că n-a cunoscut personal decât foarte puțini și a dat următoarele nume : Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim Nica al Episcopiei Dunării de Jos, care a scris despre rugăciunea inimii ; Prea Cuviosii Arhimandriți Sofian Boghiu, care a făcut începutul redeşeptării artei religioase în Orientul creștin, fiind chemat în Siria pentru pictarea bisericilor ; Felix Dubneac, blând și mare duhovnic, plecat în surghiun prin anii 1940—1942 ; Antonie Harghel, monah desăvârșit și erudit teolog ; Benedict Ghiuș, care, retras după 1940 la mănăstirea Antim, aduna, la slujbe, toată floarea intelectualității bucureștene de atunci ; ieromonahul Gavrilovici, care conducea corul de la mănăstirea Antim ; apoi Prea Cucernicii Preoți Paul Mihail, un iscusit cercetător al textelor vechi bisericești și slavist de renume ; Gh. Cunescu, neobosit istoric bisericesc ; Gh. Roșca, autor a numeroase cărți publicate, dar și a multor pagini rămase în manuscris, toate lucrări inedite, între care Comentarii la psalmi și o Concordanță la Biblia lui Șerban de la 1688 ; I. Gafencu, de la biserica Turbați-Snagov, mort în închisorile comuniste. Lor li se adaugă, a precizat autorul, încă mulți alți preoți și călugări basarabeni, unii împușcați de bolșevici după 1940, alții plecați în Țara Sfântă sau pe la Muntele Athos.

În continuare, autorul comunicării a insistat asupra contribuției clerului basarabean, care s-a păstrat mai aproape de monahism, la revenirea spre tradiție, arătând că are în vedere, în primul rând, trăirea creștină și a subliniat că rolul duhovnicilor basarabeni, care au venit în România după Marea Unire, nu este pe deplin cunoscut și trebuie să fie mai adânc cercetat. În acest cadru, au fost scoase în relief câteva trăsături caracteristice clerului de peste Prut și anume : respectul lor pentru tradiția ortodoxă, buna formație teologică, cultivarea trăirii creștine și o nouă înțelegere a practicii liturgice, care a dat naștere unor slujbe înălțătoare. Ei au reabilitat, a spus autorul, rolul duhovnicului în viața de familie, reșezând pe baze tradiționale relațiile dintre enoriași și preotul lor și determinând ca în multe familii de cre-

dincioși să se înțeleagă că viața fiecăruia dintre noi se rânduiește după voia lui Dumnezeu și de aceea, trebuie îndurate toate încercările, căci ele sunt îngăduite de Dumnezeu.

În concluzie, arătând importanța vieții spirituale pentru unitatea neamului, autorul a evidențiat că ea este tot mai actuală astăzi, pentru că, dacă vom cultiva unitatea credinței strămoșești, cea culturală și de educație, se va putea realiza mai ușor, când împrejurările o vor permite, și unificarea politică a românilor rămași în afara statului național.

A urmat comunicarea susținută de *I.P.S. Mitropolit Nestor*, care s-a axat pe *Ostenelile cărturărești ale mitropolitului Gurie al Basarabiei*.

După ce a înfățișat pe scurt câteva repere biografice ale mitropolitului Gurie, autorul a scos în evidență rolul de frunte pe care acest mare fiu al Bisericii strămoșești l-a avut, alături de alte strălucite chipuri de clerici basarabeni, la reînființarea tipografiei eparhiale de la Chișinău, care a reluat șirul tipăriturilor de cărți bisericești în românește, la întemeierea revistei *Luminătorul*, prima publicație bisericească în limba națională, precum și în darea la iveală a celor dintâi cărți în grai românesc, care au pregătit poporul pentru zorile deșteptării naționale în Basarabia.

În continuare, au fost prezentate strădaniile cărturărești ale părintelui Gurie de până la Unire, ce i-au atras prigoana din partea episcopului Serafim, de neam rus, de la Chișinău, care, învinuindu-l de «naționalism și separatism», l-a exilat în 1910 în îndepărtata Siberie, de unde va scăpa abia în 1917, când se va reîntoarce în Basarabia și va relua lupta pentru naționalizarea Bisericii, a Școlii și a editării de cărți românești. Între altele, au fost menționate: *Cartea de învățătură despre legea lui Dumnezeu*, *Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament*, *Catehismul și Tălmăcirea dumnezeieștilor slujbe ale Bisericii creștine*, publicate în 1908, apoi, articolul apărut în *Luminătorul*, tot în 1908 și intitulat *Ce ne trebuie nouă*, în care arată că moldovenii au trebuință de credință puternică în Dumnezeu, de iubirea unuia față de celălalt pentru a fi mai multă unitate între ei și de școli românești, precum și *Bucoavna* moldovenească, de 80 de pagini, cu ilustrații, dată la lumină în 1909 și considerată opera capitală a vieții sale din această perioadă și care nu era în realitate o bucoavnă obișnuită, cuprinzând rugăciuni și slujbe bisericești, ci în *Abecedar modern* în românește, dar cu buchii chirilice, după uzul de atunci în Basarabia.

După hirotonirea sa ca arhieru, la Iași, în 1918, cu titlul de Botoșăneanul și rânduirea de către Sfântul Sinod, în ianuarie 1920, ca arhiepiscop al Chișinăului și apoi, începând din 1928, și ca mitropolit al Basarabiei, vlădica Gurie, s-a arătat mai departe în comunicare, a întetit preocupările sale pentru sprijinirea vieții spirituale și dezvoltarea culturii naționale în Basarabia. Astfel, în 1926, împreună cu alți intelectuali basarabeni și cu sprijinul Sfântului Sinod, a pus bun început Facultății de teologie la Chișinău, iar în 1929 a făcut să apară, tot la Chișinău, revista bisericească *Misionarul*, care va îndeplini, alături de

Luminătorul, un rol important în apărarea Ortodoxiei și lupta contra sectelor și a ereticilor. Totodată, în cuvântări ținute cu diferite ocazii, în predicile rostite cu prilejul vizitelor canonice în eparhie, în Cărțile pastorale și în articolele pe care le-a publicat în revistele bisericești, mitropolitul Gurie a susținut neabătut dreptul nostru sacru asupra Basarabiei, care este pământ românesc, a condamnat tendințele separatiste ale unora care se autointitulau «minoritatea rusă», precum și răstăcirea unor clerici și mireni spre dezbinare religioasă.

În încheiere, comunicarea a făcut referire la ultima prezentă în publicistică a mitropolitului Gurie și anume la prefațarea volumului de poezii al lui Andrei Năstase, și el basarabean, intitulat *Poemul țării mele*, tipărit la București, în 1941, unde, acest dârz vlăstar al Bisericii strămoșești a mai găsit în vitregia vremurilor de atunci, pe care o simțea din plin, resursele sufletești pentru a spune că această carte descrie în versuri «un colț de pământ destinat de Dumnezeu — spre viață, spre îngrijire și păstrare — a Neamului nostru românesc..., unde s-au păstrat obiceiurile, așezămintele și graiul de pe vremea cronicarilor Moldovei..., iar ochii sunt gata să verse lacrimi la gândul că vântul fărădelegilor ar putea să schimbe viața patriarhală a moldoveanului...!».

În continuare, *PC. Pr. Prof. Alexandru Stan*, de la Facultatea de teologie din București, în comunicarea despre *Suspendarea mitropolitului Gurie de la conducerea Arhiepiscopiei Chișinăului și Mitropoliei Basarabiei*, a făcut de la bun început precizarea că decizia de suspendare a fost luată de Sfântul Sinod, în noiembrie 1936, la intervenția insistentă a Ministerului Cultelor, care a mai cerut să i se indice mitropolitului Gurie un alt domiciliu, în afara eparhiei sale. Suspendarea fiind hotărâtă la cererea Ministerului Cultelor, care îi reproșa acte administrative și nu sacramentale și anume reaua chivernisire a bunurilor eparhiale, mai bine zis a unei păduri și a unei mori, ca avere a Statului și nu a Bisericii, mitropolitul Gurie a căzut pradă erorii unui organ laic. N-a fost, deci, o decizie bisericească propriu-zisă, căci Sfântul Sinod nu s-a constituit într-o instanță de judecată, ca atare.

Mai departe, în apărarea mitropolitului Gurie, autorul comunicării a făcut referiri la faptul că poziția sa în fața legii era, evident, de ascultare, căci, în calitate de funcționar al Statului, el răspundea de averea bisericească, pe care putea s-o administreze fie direct, fie prin angajați anume plătiți pentru aceasta. De altfel, Sinodul IV ecumenic, pe vremea când episcopii puteau fi și căsătoriți, i-a oprit să se îngrijească ei, direct, de averea bisericească, tocmai pentru a se evita tentațiile și a instituit funcția iconomului pentru administrarea acestei averi, «după sfaturile episcopului». Dar, prin canonul 11 al Sinodului VII ecumenic, aducându-se reglementări de drept pentru iconomii mănăstirilor, s-a stabilit și dreptul de devoluțiune al episcopului, care a făcut restrictivă alegerea iconomului, dându-i episcopului posibilitatea să nu-și pună administrator, ci să se îngrijească direct sau prin rudele sale de bunurile bisericești. Așa a fost cazul mitropolitului Gurie, care a luat administrator pe fratele său, preotul Andrei Grosu, ceea ce a stârnit gelozie și invidie între preoți, cu rezonanță până în cercurile

oficiale cele mai înalte ale țării. Astfel, mitropolitul Gurie a fost suspendat nu din motive bisericești, ci a căzut victimă unor intrigi, care au fost amplificate, mai ales, de cercurile laice ale vremii.

Desigur, cauzele reale ale suspendării încă nu se cunosc, a subliniat autorul, dar nici patriarhul și nici membrii Sfântului Sinod nu au arătat bunăvoință în a-l ajuta, ci au dat, pur și simplu, curs unei cereri venite din partea Statului, tratându-l ca vinovat înainte de a-i fi demonstrată vinovăția. Nu s-a mers, deci, pe prezumția de nevinovăție, cum era firesc, ci el a fost suspendat pe tot timpul anchetei, fără să i se dea posibilitatea de a se apăra, ceea ce nu este canonic. S-a căutat înlăturarea mitropolitului Gurie din Basarabia, cu orice preț, a mai arătat în încheiere autorul, oferindu-i-se la un moment dat chiar o mare sumă de bani ca să demisioneze.

În comunicarea despre *Situația actuală din Biserica basarabeană*, poetul Grigore Vieru, consilier al Mitropoliei autonome a Basarabiei, reactivată de Sfântul Sinod, la 19 decembrie 1992, a pus în evidență, mai întâi, înflorirea vieții bisericești în Basarabia de după Marea Unire, perioadă în care, provincia dintre Prut și Nistru a dăruit culturii românești nu atât personalități laice, cât mai ales mari chipuri duhovnicești, între care se înscriu și mitropolitul Gurie cu ucenicii săi, apoi a subliniat rolul de frunte pe care l-a avut Biserica în apărarea credinței strămoșești și a unității Neamului românesc. Nu întâmplător, a spus autorul, ciuma roșie a lovit cu furie în Biserica românească, transformând mănăstirile și bisericile în cluburi sau depozite comerciale. Ea a fost pur și simplu ștearsă de pe fața pământului. Luându-i-se Basarabiei limba, cultura, istoria, dar și credința și tradițiile strămoșilor, i s-a luat de fapt sufletul.

Arătând că astăzi Basarabia poate reînvia prin Biserică, autorul a subliniat că este necesar a se înfăptui, la început, unificarea bisericească peste sârma ghimpată dintre frați, apoi cea culturală și economică, după care va fi posibilă și unirea politică. În continuare, în comunicare s-a făcut cunoscut că intelectualitatea din Basarabia luptă pentru revenirea Bisericii basarabene la sânul Bisericii-Mame, care este Biserica Ortodoxă Română, cu toate că lucrurile merg greu, pentru că vrăjmașul, schimbându-și tactica, a redeschis bisericile și mănăstirile, dar se folosește de preoți și de călugări fără pregătire teologică și fără conștiință românească, recrutați, în majoritate, dintre foștii lucrători ai serviciilor de securitate sau dintre informatorii acestora, care propovăduiesc, de la Altar, vrajba între frați și ura față de tot ce este românesc și strămoșesc, aducând un mare rău Bisericii și Neamului.

În încheiere, autorul comunicării a mărturisit că lucrează în prezent la un *Abecedar* românesc pentru școlile din Basarabia și pentru că, în Biserica basarabeană sunt preoți rătăciți, a conceput acest abecedar ținând seamă de cele două elemente care au ținut vie conștiința națională: dragostea de glie și credința în Dumnezeu. Va fi, deci, a mai adăugat autorul, un abecedar pătruns de duhul religios, cu citate din Biblie și din scrierile personalităților noastre bisericești, dar pe

măsura înțelegerii copiilor. De aceea, s-a arătat bucuros a se considera, din acest punct de vedere, un ucenic al mitropolitului Gurie, el însuși autor al unui abecedar care a intrat în istorie.

În continuare, în atmosfera înălțătoare de simțire creștinească și românească ce a cuprins pe toți participanții la simpozionul de comemorare a mitropolitului Gurie al Basarabiei, **Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist** a evocat în cuvinte emoționante chipul acestui mare ierarh al Bisericii noastre strămoșești, spunând :

«Cu aceeași stare sufletească de evlavie și cucernicie, arătată de toți cei prezenți, am venit astăzi aici să mă alătur cinstirii memoriei mitropolitului Gurie, acestui mare fiu al Bisericii și neamului nostru de peste Prut. Am rămas adânc mișcat de tot ceea ce s-a spus în legătură cu lucrarea duhovnicească și națională a mitropolitului Gurie. Multe din înfăptuirile acestui smerit trăitor al Ortodoxiei și dârz apărător al cauzei românești în Basarabia ca și necazurile suferite de el îmi erau cunoscute. Am auzit aici și aspecte noi din viața sa de zbucium care ne dau curaj asupra dării la iveală a adevărului, altele, ce ne dau de gândit, pentru a scoate din uitare și a pune în lumină faptele acestor mari înaintași ai noștri. Din cele prezentate în comunicări, desprindem mesajul urmării pildei lor. Deși apăsați de evenimente tumultuoase, cu totul nefavorabile și aprige, ei au înțeles să se dăruiască cu toată ființa lor apărării adevărurilor credinței strămoșești și împlinirii idealurilor naționale. Ascultând apoi luările de cuvânt, am asociat cele auzite la ceea ce se petrece astăzi la Tiraspol, unde frații români așteaptă, în închisoare, o sentință nedreaptă. Și cu acest prilej rugăm pe Bunul Dumnezeu să facă dreptate cu ei, cu neamul nostru, și să-i ocrotească pe ei și pe toți românii de pretutindeni. Este adevărat că poporul român a avut o istorie foarte zbuciumată și vecini lacomi, puternici, care ne-au lovit și au tot rășluit din pământul nostru străbun. La Apus, a fost Imperiul austro-ungar, care a dezbinat credința românilor din Transilvania, iar la Răsărit, cealaltă fiică a țării mamă, Basarabia, a fost cotropită și a plătit cu jertfe existența limbii și conștiinței unității naționale. Din nefericire, și acum, după prăbușirea comunismului sovietic, această provincie își deplânge suferințele fiilor ei, pricinuite de cei puși în slujba Moscovei.

La sud, Țara Românească a stat, secol după secol, sub dominația otomană, marele imperiu care a făcut din pământul românesc câmp de luptă pentru cucerirea Europei. În aceste grele condițiuni istorice, înaintașii noștri au avut de luptat, nu numai cu arma, ci și cu inima și cu

cuvântul. Unul dintre acești mari luptători a fost și cel a cărui vrednicie ne-a adunat în această istorică sală, Mitropolitul Gurie Grosu.

În acest înalt scop suntem aici și fii ai Basarabiei și alte distinse personalități care li s-au alăturat, cercetători și cunoscători ai istoriei și culturii românești, membri ai Academiei Române. Această inițiativă, luată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor al Olteniei, și la care au răspuns cei prezenți, ne dă nădejdea că fiii neamului nostru, oriunde ar fi și orice haină ar purta, apără credința, apără Biserica Ortodoxă Română, care este Biserica neamului nostru românesc, Biserica strămoșească.

Iată, cu voia lui Dumnezeu și la cererea clerului și credincioșilor basarabeni, Sfântul Sinod a reactivat Mitropolia Basarabiei al cărei părinte sufletesc a fost vlădica cel blând, Gurie. Din nefericire, această parte a Țării lui Ștefan cel Mare se zbate și acum în aceleași chinuri ca și pe vremea țarismului și sovietismului ateu. Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți, locotenent de mitropolit al Basarabiei, este prigonit și persecutat de vrăjmașii Bisericii strămoșești. Ne-au mângâiat cuvintele de îmbărbătare ale poetului Grigore Vieru, care este și consilier al reactivatei Mitropolii a Basarabiei. A fost un cuvânt ziditor de răbdare, iubire și curaj.

Cu întristare aflăm că venirea fraților de peste Prut acasă, de acasă, este tot mai strâmtorată. Ca și înainte, le trimitem fără încetare și cât putem cărți de slujbă, căci și acolo greutățile sunt mari. Facem, deci, toate eforturile ca să-i sprijinim pe preoții și pe credincioșii din Mitropolia Basarabiei, pentru că ei nu se pot manifesta deschis expunându-se în fiecare clipă unor surprize neplăcute. Le oferim manualele de religie, câte au apărut până acum, și mă bucură că Dl. Grigore Vieru lucrează la un Abecedar românesc cu texte bisericești.

Dacă în trecutul nu prea îndepărtat Biserica noastră a fost adânc rănită de furia demolării unor lăcașuri sfinte, acum ne pândește un pericol și mai mare. Acesta este demolarea altarelor vii, adică pierderea tineretului, ceea ce impune o îndoită grijă din partea noastră, a slujitorilor bisericești, dar și a tuturor credincioșilor, a cărturarilor, fiind împreună răspunzători pentru viitorul neamului. Așadar, ne facem o datorie de cuget și de simțire românească de a cinsti memoria luminaților noștri înaintași, care au suferit pentru credință și neam. Rog pe preabunul Dumnezeu să binecuvânteze osteneala tuturor celor prezenți și să binecuvânteze lucrările acestui simpozion».

După acest pios omagiu adus de Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române memoriei celui care, acum o jumătate de veac, a plecat cu sufletul pe drumul cel mare către Cetatea lui Dumnezeu, personalitatea mitropolitului Gurie a mai fost evocată cu adâncă pietate și de către unii dintre foștii săi ucenici, fii ai Basarabiei, care l-au cunoscut personal și au păstrat vie amintirea lui în sufletele lor.

P.C. Pr. Gh. Cunesco a spus că l-a cunoscut, a vorbit și a fost binecuvântat de mitropolitul Gurie încă de pe vremea când era elev la Seminar și student la Facultatea de teologie din Chișinău, unde marele ierarh venea deseori pentru a veghea la tinerețea lor, interesându-se de școală și de internat, pentru care acorda burse și fonduri pentru întreținere de la Eparhie și dădea chiar bani din propriul său buzunar, apoi, l-a văzut la slujbele pe care le oficia în catedrala mitropolitană, calm, cu chip luminos, absent pământeste, cu totul între îngeri, folosind în predică cuvinte cumpănite și adânc cugetate. Era sfios și reținut la vorbire, ca să nu greșească și căuta să-i fie cuvântul potrivit, nu aruncat, de cât mai mult folos ascultătorului.

În continuare, vorbitorul a scos în evidență dragostea pentru cartea mitropolitului Gurie, atât pentru luminarea minții sale, cât și a poporului. Încă din tinerețe, plecându-i «zăbava cu cartea dulce», după vorba cronicarului Neculce, a citit multe cărți și a urmărit cu viu interes publicațiile vremii, făcându-și astfel propria educație. Dar, el a cunoscut cartea nu numai ca cititor și cumpărător, ci și ca autor, prefațator și chiar ca difuzor de carte. Abecedarul pe care l-a alcătuit pe vremea când era arhimandrit și de la care i-a venit prigoana și exilul, a fost ca o binefacere pentru Basarabia, căci, pe atunci, copiii moldovenilor, care boicotau cu încăpățănare răzeșească școlile rusești, unde se preda numai rusește și după cărți rusești, simțeau lipsa unui manual după care să învețe să scrie și să citească românește. Vorbitorul a dat ca exemplu pe viitorul episcop Dionisie Erhan al Cetății Albe-Ismail, care, deși avea școală rusească în satul său, a refuzat să o frecventeze și a învățat buchiile românești acasă, cu tatăl său, după Biblie și după cărțile bisericești. Așa s-a menținut limba românească în Basarabia, prin boicotarea școlilor rusești de către familiile moldovenești de la sate.

În încheiere, vorbitorul s-a referit la drama cedării Basarabiei, în 1940, pe care mitropolitul Gurie a trăit-o cu durere nesfârșită, văzând din nou pericolul rusificării provinciei sale natale, împotriva căruia luptase întreaga sa viață. Dar, Dumnezeu s-a milostivit și l-a chemat la El, în 16 noiembrie 1943, pentru a nu vedea dezastrul care a urmat. A venit ceasul, a adăugat vorbitorul, când părintele Gurie să fie cinstit ca sfânt mucenic pentru suferințele pe care le-a îndurat întru păstrarea credinței strămoșești, promovarea limbii curate moldovenești și ctitorirea cărții românești în Basarabia martiră.

PC. Pr. Sergiu Roșca, care l-a cunoscut pe cel comemorat pe vremea când era elev la Seminarul din Chișinău, a arătat că, prin anul 1933, hotărându-se împreună cu un coleg să scoată o revistă, *Glasul tineretului*, au mers la mitropolitul Gurie ca să le dea binecuvântarea și cu acest prilej au primit de la el și câteva rânduri scrise pentru primul număr al revistei lor. Aceste frumoase gânduri de îndemn și încurajare, așternute atunci pe hârtie de vlădica Gurie, pot fi citite astăzi la Biblioteca Academiei, unde se mai păstrează câteva numere ale revistei menționate.

P.Cuv. Arhim. Ioasaf Ganea, s-a referit la activitatea pe care părintele Gurie, încă de tânăr, a desfășurat-o ca misionar, lucrare deloc ușoară într-un mediu unde, oficial, se vorbea numai rusește. Această muncă imensă, pe care părintele Gurie, blajin și smerit, a depus-o cel mai adesea anonim, îl așează în galeria marilor bărbați ai Bisericii basarabene. Ca elev la Seminar, recita poezii românești, fiind inițiatorul serbărilor, apoi, ca student și mai târziu călugăr misionar a adunat ca albina nectar din spiritualitatea neamului, cu care a hrănit sufletul fraților săi, amenințați de valurile culturii slave.

Oprindu-se asupra *Abecedarului* (Bucoavnei) românesc al arhimandritului Gurie, vorbitorul a pus în lumină concepția după care el a fost alcătuit, cuprinzând în prima parte alfabetul latin, iar în a doua parte, poezii din lirica basarabeană, legende istorice și povestiri religioase. Acest abecedar, reeditat de mai multe ori și îmbunătățit de autor, a fost răspândit în școlile din întreaga Basarabie, ajungând un manual istoric.

În continuare, vorbitoarul a mai arătat că mitropolitul Gurie a activat și la ASTRA transilvană și și-a dorit o activitate asemănătoare și în Basarabia, izbutind în 1925 să înființeze o secție a ASTR-ei la Chișinău.

Pilda părintelui Gurie, de promovare a valorilor culturale și de spiritualitate românească, a bunelor tradiții strămoșești, trebuie să inspire pe clericii tineri din Basarabia de azi, care, a mai spus vorbitorul, au devenit rusofoni, trezindu-i din somnul cel greu al trădării neamului.

P.Cuv. Arhim. Sofian Boghiu, a spus că l-a cunoscut pe vlădica Gurie între anii 1941—1943, la mănăstirea Antim din București, unde se stabilise după pensionare, în așteptarea terminării războiului și cu nădejdea reîntoarcerii la metania sa de la Noul Neamț, din Basarabia.

Amintindu-și de o întâmplare petrecută într-una din zilele anului 1942, când aviația rusească bombarda Bucureștiul, vorbitorul a arătat că, pe când oficia la altar împreună cu vlădica Gurie, a explodat o

bombă în spatele bisericii, care a zguduit puternic zidul și a spart toate geamurile. Preoții slujitori s-au speriat și l-au apucat repede pe mitropolit de brațe pentru a-l scoate afară din biserică. Dar, mitropolitul le-a spus : «Părinților, unde vreți să mă duceți ? Eu vreau să mor cu Dămnezeu !» și a rămas pe loc. Când pericolul a trecut și părinții s-au întors în biserică, l-au găsit pe mitropolit lângă altar. Continuase singur slujba și acum se ruga liniștit.

Avea darul rugăciunii îndelungate, a mai spus vorbitorul, care alungă orice tristețe. Se ruga tot timpul atât în biserică, la slujbă, cât și în chilie, chiar și prin curtea mănăstirii, în orele de plimbare. Ucenicii nu mai văzuseră până atunci asemenea evlavie la un om firav și puținel la trup, cum era părintele Gurie. Avea, însă, o puternică forță lăuntrică cu care te domina, liniștindu-te.

Vorbitorul a mai subliniat și faptul că ucenicii au învățat de la părintele Gurie să facă ascultare cu evlavie, pe care el o avea cu totul cerească și a mărturisit că «a fost primul pe care l-am cunoscut sfânt pe pământ».

Încheindu-se manifestarea de cinstire a memoriei mitropolitului Gurie, I.P.S. Mitropolit Nestor a mulțumit, mai întâi, Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist care, având respect pentru trecutul istoric și cultivând personal tradițiile străbune, a binecuvântat săvârșirea acestei pioase aduceri aminte, îndemnându-i pe toți slujitorii altarelor să urmeze pilda înaintașilor și să fie mereu la înălțimea chemării lor. Apoi, I.P.S. Sa a adus mulțumiri membrilor Comisiei de istorie ecle-siastică și oamenilor de cultură și de spiritualitate, care au răspuns invitației de a lua parte la comemorare, prezentând comunicări și împărtășind amintiri despre viața pilduitoare și lucrarea încordată și rodnică, închinată Bisericii și Patriei, a acestui vrednic ierarh.

După simpozion, participanții s-au îndreptat spre mănăstirea Cernica, unde, la mormântul mitropolitului Gurie, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului, ajutați de un sobor de preoți din obștea mănăstirii, au oficiat slujba parastasului, după datina străbună, datină pe care cel comemorat a respectat-o ca nimeni altul.

Cu citirea ultimei rugăciuni de dezlegare și cu cântarea «Veșnica pomenire» s-a încheiat această pioasă comemorare a celui care a fost primul mitropolit al Basarabiei de după Marea Unire, vlădica Gurie Grosu — un mare fiu al Bisericii și Neamului românesc.

Veșnică să-i fie amintirea !

GH. VASILESCU

A VII-A ANIVERSARE A ÎNTRONIZĂRII PEA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST

Slujitorii și credincioșii Bisericii noastre întâmpină în fiecare an, cu deosebită bucurie, ziua de 16 noiembrie, când Prea Fericitul Părinte Teoctist a fost chemat, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu și voința clerului și a credincioșilor, la înalta slujire de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Prilej binevenit de retrospectivă a unei munci stăruitoare, binecuvântată an de an cu roade tot mai bogate, această zi a intrat în tradiția noastră ca un popas sărbătoresc plin de adânci și temeinice semnificații.

Anul acesta, în ziua de 16 noiembrie, împlinindu-se șapte ani de la acest fericit eveniment, slujitorii și credincioșii Bisericii noastre exprimă cărmuitorului și părintelui lor duhovnicesc dragostea, recunoștința și prețuirea pe care i le poartă toți fiii săi sufletești, pentru lucrarea neobosită pe care o desfășoară, cu frumoase realizări, în fruntea obștii noastre dreptmăritoare. Ei aduc în această zi mulțumire fierbinte Celui Atotputernic pentru binefacerile cu care a binecuvântat Biserica noastră, în răstimpul celor șapte ani, rugându-L să reverse neîncetat bunătatea Sa cerească asupra Prea Fericirii Sale, hărăzindu-i zile bune și îndelungate, cu sănătate deplină și puteri sporite de muncă pentru a sluji binelui, păcii și mântuirii semenilor.

În curgerea neostenită a vremii, șapte ani de arhipăstorire, câți împlinește Prea Fericitul Părinte Teoctist, de când a fost orânduit Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, nu-i prea mult ca durată, dar ceea ce cinstim noi, însă, la acest popas aniversar, sunt roadele binecuvântate ale acestor ani. Cinstindu-le pe acestea, cinstim, totodată, pe harnicul și înțeleptul lor făptuitor.

Numai din enumerarea câtorva din aceste realizări se poate ușor înțelege cât de mult s-a lucrat și câte s-au înfăptuit în acești șapte ani: grija pentru sfintele lăcașuri, arătată prin construirea de biserici noi, restaurarea sau repararea multor altora și înzestrarea lor cu toate cele necesare cultului divin; dezvoltarea fără precedent a rețelei învățământului teologic, prin înființarea de noi facultăți și seminarii, concomitent cu diversificarea profilului și îmbunătățirea conținutului procesului instructiv-educativ; relansarea activității social-caritative și de asistență religioasă, potrivit vocației de totdeauna a Bisericii, prin asigurarea prezenței preotului în spitale, azile, orfelinate, penitenciare și în armată; promovarea cuvântului lui Dumnezeu în rândul copiilor și al elevilor, prin introducerea predării religiei în școli; intensificarea participării tineretului și a mirenilor la viața Bisericii; sporirea numărului publicațiilor bisericesti și îmbunătățirea conținutului acestora; canonizarea și înscrierea în calendarul Ortodoxiei a unor sfinți martiri, mărturisitori și cuvioși din neamul nostru și instituirea Duminicii Sfinților Români; reînființarea unor vechi scaune vlădicești și înființarea

de noi eparhii, potrivit noilor cerințe ale vremii de azi; reactivarea Mitropoliei Basarabiei, îndreptățit act de restabilire canonică și de reparație a unei nedreptăți istorice, ea nefiind desființată niciodată de Biserica noastră; elaborarea unui nou înțeles al ecumenismului, merit să apere atât credința strămoșească, cât și ființa națională a poporului nostru, și încă multe altele.

Urmând unei îndătinată tradiții, și anul acesta, la cea de-a șaptea aniversare a slujirii patriarhale a Prea Fericitului Părinte Teoctist, ierarhi ai Sfântului Sinod, reprezentanți ai Administrației Patriarhale, ai Arhiepiscopiei Bucureștilor și Școlilor de învățământ teologic, protoierei Capitalei, stareți și starețe de mănăstiri, preoți și credincioși, reprezentanți ai studenților teologi și elevilor seminaristi, delegați ai tineretului creștin ortodox, salariați ai Centrului patriarhal și Centrului eparhial București, s-au înfățișat la reședința patriarhală pentru a-i oferi Prea Fericirii Sale obișnuitele buchete de flori și a-i prezenta urări de sănătate și viață îndelungată, asigurându-l de dragostea, respectul și devotamentul tuturor.

Intr-o atmosferă de rugăciune și înălțare duhovnicească, un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor a oficiat un Te-Deum în paraclisul palatului patriarhal.

La această slujbă de mulțumire îndreptată către Preamilostivul Dumnezeu pentru binefacerile cele mari pe care le-a hărăzit Bisericii noastre și Întâistătorului ei, au mai luat parte, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, I.P.S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei, PP.SS. Episcopi Gherasim al Râmnicului, Epifanie al Buzăului și Calinic al Argeșului și PP.SS. Episcopi Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, vicari patriarhali.

După săvârșirea Te-Deum-ului, în numele membrilor Sfântului Sinod și al tuturor celor prezenți, I.P.S. Mitropolit Antonie a rostit un cuvânt omagial, înfățișând înțelepciunea cu care Prea Fericitul Părinte Patriarh călăuzește Biserica Ortodoxă Română pe drumul adevăratei slujiri a lui Dumnezeu și a oamenilor. Aducând, Prea Fericirii Sale, din partea clerului și credincioșilor, aleasă cinstire și adâncă recunoștință pentru înfăptuirile pe care le adaugă, an de an, pe ogorul dinăuntru al Sfintei noastre Biserici strămoșești, ca și în profilarea Bisericii noastre pe teren interortodox și intercreștin, I.P.S. Mitropolit Antonie a spus următoarele :

E greu, într-un cuvânt omagial ocazional, să cuprinzi măcar jaloanele unei îndelungate activități. Nu mă gândesc numai la cei șapte ani de Patriarhat pe care-i impliniți astăzi, ci privesc la întreaga lucrare pe care ați desfășurat-o, mai întâi într-o mănăstire, apoi stareț de mănăstire, vicar administrativ, după aceea vicar arhieru, vicar patriarhal și, în continuare, episcop eparhiot, mitropolit și patriarh, ajuns deci pe treapta cea mai înaltă a slujirii în Biserica Ortodoxă Română. Este de la sine înțeles că nu voi putea înfățișa în câteva cuvinte, fie și numai în linii generale, o astfel de bogată și îndelungată activitate.

Mă voi limita, aşadar, doar la activitatea de patriarh, în cei şapte ani, care se împlinesc acum. Dumnezeu v-a aşezat, cumva, pe culmea sau poate mai exact la cumpăna dintre două lumi : o lume a suferinţei, o lume a întunericului, până în 1989, şi o lume pe care am aşteptat-o cu înfrigurare, sperând să fie a luminii şi a libertăţii.

Aţi trecut prin prima perioadă ca un strateg înţelept, pe o linie bună de continuare a eforturilor şi a inteligenţei patriarhilor înaintaşi. Aş începe chiar cu patriarhul Nicodim sub care v-aţi început activitatea şi ascensiunea şi aş continua cu neuitatul patriarh Justinian al cărui braţ drept aţi fost de la începutul slujirii lui în Moldova şi apoi la Bucureşti, şi, bineînţeles, aş remarca apoi treapta de mitropolit al Olteniei şi apoi al Moldovei, mitropolii pe care le-aţi păstorit, una sub patriarhul Justinian, a doua sub patriarhul Iustin, căruia i-aţi şi urmat pe scaunul cel mai înalt de la Bucureşti, din fruntea Ortodoxiei româneşti. Aţi mers pe aceeaşi linie de luptă pentru salvarea vieţii Bisericii noastre ortodoxe, potrivit unui plan bine gândit, aşa cum o făcuseră şi înaintaşii Prea Fericirii Voastre. Cred că n-ar fi inexact să zicem că am desfăşurat, cu Prea Fericirea Voastră în frunte, noi şi întreaga Biserică, sub dictatura atee, de până la revoluţia din 1989, ceea ce eu aş numi *o reuşită strategie a supravieţuirii*. Pentru că nu vreau să accept cu nici un chip acuzaţiile pe care unii, lipsiţi de simţul istoriei şi cu totală iresponsabilitate, le aruncă asupra Bisericii. Nici nu vreau să mă refer prea mult la astfel de lucruri, fiindcă ceea ce contează este ce rămâne important în istorie de pe urma noastră. Cum ne arată faptele ! Prin fapte s-a manifestat strategia supravieţuirii Bisericii. Să păstrezi toate bisericile deschise, să aperi şi să restaurezi mănăstirile, să faci să înflorească viaţa călugărească, să zideşti atâtea biserici noi şi, nu mai spun, câte biserici s-au reparat, n-a fost deloc uşor. Cei 400 de pictori pe care i-am pregătit în această perioadă întunecată care a trecut nu numai că au avut mereu de lucru, dar au avut din abundenţă, căci trebuiau să angajeze câte două şi chiar trei biserici, una după alta. Din acest punct de vedere, pictura bisericească a cunoscut o adevărată renaştere, care continuă şi azi.

Biserica a pregătit, apoi, preoţi pentru generaţiile viitoare de credincioşi, căci nu se ştia cât va dura întunericul. Cei de azi trebuie să ştie că Biserica — şi noi toţi suntem martori — a făcut aceasta fără să ceară nici un ban de la nimeni, ci numai din fondurile sale pe care le-a administrat cu pricepere. A format câteva generaţii de preoţi care au făcut şi fac faţă cu cinste îndatoririlor lor misionare.

A venit în 1989 perioada nouă când, Prea Fericirea Voastră, cu toate apăsările nedrepte suferite îndată după revoluţie, aţi gândit rolul nou al Bisericii în societatea liberă românească. Aţi imaginat, creator, un nou înţeles al ecumenismului, când, iată, se dezvoltă alături de noi un ecumenism care, pescuind în apele noastre, ar vrea să facă din ecumenism un mod de înghiţire a noastră, o cădere în sincretism cel puţin, dar, mai mult decât atât, un fel de îndreptăţire de a converti credinţa strămoşască a poporului nostru la alte credinţe. În aceste condiţii, Prea Fericirea Voastră aţi imaginat, din nou, o nouă strategie ecume-

nistă, care să ne apere atât credința cât și ființa națională, căci, ceea ce trăim noi, aici, în țară, cu sectele, cu uniația, sectele voind să facă să dispară din ecumenism noțiunea de *națiune*, noțiunea de *român*, de *etnie* și așa mai departe. Asemenea idei apar chiar în lumea noastră ortodoxă. Am participat recent la două conferințe internaționale și trebuie să vă spun că, acolo, din partea unor greci din Bisericile minoritare în țările lor, s-a afirmat că nu trebuie să mai vorbim atâta de națiune, de popor, ci doar că suntem, mai presus de orice, ortodocși și atâta tot. Gândul ascundea, probabil, intenția de a fi înghițite diaspoarele în alte structuri. Cei ce gândesc așa, nu știu ce rol important a jucat Biserica, de pildă, în trecutul nostru al românilor și ce rol a avut Biserica în perioada de întuneric de până la revoluția din 1989, când Biserica și, prin ea, familia creștină au menținut credința și viața morală în țara noastră.

Știu că Prea Fericirea Voastră imaginați și elaborați acum o nouă strategie pentru ca Biserica să fie în continuare termometrul moral al națiunii române, în care scop să-și dezvolte noi activități. E nevoie de un astfel de termometru, pentru că vedem toți ce se întâmplă în jurul nostru într-o libertate rău înțeleasă care poate produce multe perturbări în viața noastră cea de toate zilele.

Aș vrea să mai amintesc, din perioada mai nouă a activității Prea Fericirii Voastre, evenimentul important al reactivării Mitropoliei Basarabiei. Cu mult tact, dar și cu multă îndrăzneală, Prea Fericirea Voastră ați condus procesul de reactivare a Mitropoliei Basarabiei, pe care noi n-am desființat-o de fapt, niciodată, ci am fost ocupați politicește și bisericește de vecini cu vederi imperialiste.

Este unul din actele îndrăznețe, de după Revoluție a unei nedreptăți de reparare ale Prea Fericirii Voastre și al Sfântului Sinod, pentru că reactivarea Mitropoliei Basarabiei înseamnă, de fapt, reîntregirea, unirea spirituală a întregului popor român, pe care, numai peste câteva zile, o vom aniversa ca marea sărbătoare a unirii tuturor românilor înfăptuită în 1918 care, cu Basarabia a început, apoi, a urmat Bucovina și, în cele din urmă, la 1 Decembrie 1918, cu Transilvania, realizând România întregită.

Și câte nu ar mai putea fi amintite !

Am numit doar câteva jaloane ale activității Prea Fericirii Voastre dinainte și de după revoluție. Cer iertare pentru simplificare și pentru faptul că nu m-am putut desfășura mai pe larg.

În numele tuturor celor prezenți și al celor ce vă au în gând și în rugăciune în această zi aniversară — numărul șapte fiind un număr biblic — rog pe Bunul Dumnezeu să dea Prea Fericirii Voastre multă sănătate, ca să duceți la bun sfârșit strădaniile de integrare a Bisericii noastre Ortodoxe Române în viața societății de azi, cu problemele ei, în așa fel încât să ne îndrumați și mai departe ca să găsim soluțiile cele mai bune pentru ca Biserica să fie și mai mult prezentă în lumea noastră românească, ca să nu mai fie acuzată că se automarginalizează, cum spun unii care n-o cunosc și n-au cunoscut-o și nu au ajutat-o niciodată.

Ne rugăm lui Dumnezeu să vă dea în continuare multă sănătate și, dacă azi sărbătorim șapte ani de Patriarhat, apoi, cifra este o cifră bună, căci, cum știm, în tradiția creștină ea înseamnă timp fără sfârșit, ca atunci când Sfântul Apostol Petru, care a întrebat de câte ori este bine să iertăm, oare de șapte ori sau mai mult sau mai puțin, Mântuitorul Hristos i-a zis : «Nu de șapte ori, ci de șaptezeci de ori câte șapte» (Matei 18, 22), adică la infinit !

Să vă dea Dumnezeu de șaptezeci de ori câte șapte ani de Patriarhat !»

Mulțumind tuturor celor prezenți pentru frumoasele urări adresate prin I.P.S. Mitropolit Antonie, pentru dragostea dovedită todeauna față de Prea Fericirea Sa și pentru prețuirea cu care este înconjurat, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a dat slavă Atotmilostivului Dumnezeu pentru binefacerile revărsate asupra Biserici noastre și a subliniat că toate realizările mai de seamă, despre care s-a amintit, sunt rezultatul unor osteneți și eforturi depuse împreună cu membrii Sfântului Sinod, cu colaboratorii și salariații de la Centrul patriarhal și de la Arhiepiscopia Bucureștilor, cu preoții și credincioșii de pe întreg cuprinsul Patriarhiei Române.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus următoarele :

Înalt prea sfințiți și prea sfințiți părinți, iubiți părinți și frați creștini și creștine,

«Ne aflăm într-o zi de închinare, de mulțumire, în primul rând, lui Dumnezeu. Slujba oficiată de I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei îndreaptă luarea aminte, cu recunoștință și smerenie, în primul rând, spre Bunul Dumnezeu, pentru tot ceea ce El ne-a ajutat, pentru ceea ce El ne-a dăruit și pentru ceea ce așteptăm cu nădejde vie să se împlinească după voia Lui, fiindcă numai Dumnezeu știe, în înțelepciunea Sa, pentru ce suntem noi pe această lume și către ce scopuri ne îndreptăm fiecare. O zi, deci, de mulțumire, așa cum, cu înțelepciune, a rânduit Biserica noastră în viața eparhiilor, a mitropoliilor și a Patriarhiei, pentru ca slujitorii Bisericii să-și aducă aminte neconținut că, la fiecare popas, la fiecare perioadă, trebuie să fim recunoscători și să mulțumim cu smerenie lui Dumnezeu. Însăși Sfânta Liturghie, cu sensul, conținutul și scopul ei, este «mulțumire pentru toate» (I Tes. 5, 18). Sfânta Euharistie este exprimarea recunoștinței pentru existența noastră în comuniune cu Dumnezeu, cu sfințenia Lui și cea pe care o trăim la fiecare Liturghie, în unitatea credinței, cu strămoșii trecuți în lumea dreptilor.

Mare lucru este să ne dăm seama de însemnătatea îndatoririi omului de a-i mulțumi lui Dumnezeu ! Această mulțumire exprimă tot ceea ce ființa omenească, atât de copleșită de păcat, dar atât de

înzestrată în același timp, cu gândire și voință și cu alte daruri ale lui Dumnezeu, că este în stare să creeze și să îndrepte spre Dumnezeu rugăciunile și gândurile cele mai curate. Doar omului și, îndeosebi, creștinătății i s-a dat acest dar de a mulțumi lui Dumnezeu, de a-și arăta recunoștința față de Dumnezeu, în primul rând, pentru ceea ce putem să facem cu ajutorul Lui. Iar ceea ce am putut să agonisim, în lungul șir de decenii, din cele amintite aici și pe care le cunoaștem de la unele popasuri asemănătoare din acest paraclis, au constituit totdeauna prilej de mulțumire pentru tot ceea ce Dumnezeu a dat ca har al Său, ajutor Bisericii și slujitorilor ei. Știm că nimic nu izbutim să facem fără ajutorul lui Dumnezeu, fără lumina Duhului Sfânt, pe care El o revarsă în Biserică și, prin Biserică, slujitorilor și credincioșilor ei.

Este un har deosebit pe care îl avem noi, Biserica Ortodoxă Română, acela de a-l slăvi totdeauna pe Dumnezeu și a-I mulțumi pentru toate câte El ne-a dăruit și ne-a ajutat să avem lăcașuri de închinare, să le întreținem și să le sporim, să avem preoți și credincioși atât de devotați. Acestea implică activități felurite, inițiative și strădanii continue, exprimă lucrarea Duhului Sfânt în ceea ce Biserica noastră Autocefală Ortodoxă Română, în mod deosebit, rânduieste prin Sfântul și Îndreptătorul ei Sinod.

Prin lucrarea Duhului Sfânt ne aflăm cu nevreddnicie în șirul încintașilor, în gândurile și năzuințele lor, în nădejdele lor uneori neîmplinite. Datori suntem să le continuăm și, după putere, să le împlinim. Darul de a mulțumi lui Dumnezeu trebuie să-l păstrăm, însă, cu multă credincioșie, ca pe toate darurile pe care Dumnezeu le-a dat omului, ființei Lui cele mai dragi, «căci Dumnezeu atât de mult a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan 3, 16).

Ca dar al lui Dumnezeu, mulțumirea se cere să fie permanent recunoscută și permanent actualizată în viața noastră, alimentând și în acest chip comuniunea noastră cu Hristos și cu semenii. Ca să rodească, mulțumirea trebuie să izvorască dinăuntrul nostru, să se simtă că pornește dintr-o inimă curată, fiindcă dobândește puteri dumnezeiești. Trebuie să fie înțeleasă ca dar al lui Dumnezeu, iar darurile lui Dum-

nezeu se simt în Biserică, sunt înțelese de slujitori și credincioși. De aceea, mulțumirea trebuie să pornească de la fiecare dintre noi, pentru ca recunoștința față de Dumnezeu să nu fie de formă și deci, zădărnice, ci să exprime cu adevărat realitatea pentru care noi mulțumim lui Dumnezeu pentru ajutorul Său. Ajutorul lui Dumnezeu ne este dat și îl primim chiar când uneori nu ne dăm seama de el. Rămâne ca noi să-l folosim potrivit voii Sale, să facem în așa fel, încât să aducem roade bogate și aceasta depinde numai de noi, de ființa omenească, de posibilitățile noastre personale.

Spre a mulțumi lui Dumnezeu trebuie să ne pregătim sufletul prin râvna noastră de a păstra și înmulți zestrea pe care El ne-a dat-o, în care se cuprinde și rostul fiecăruia dintre noi în Biserică. Niciodată, am putea spune, ca acum, n-am avut atâta nevoie de această încredințare că noi suntem chemați, în primul rând să mulțumim lui Dumnezeu pentru darurile și binefacerile Lui. Dar, ca binefacerile lui Dumnezeu să se simtă și să lucreze în Biserică, depinde de fiecare om, ca cel care este zidit, «după chipul și după asemănarea» lui Dumnezeu și, aceste binefaceri se împlinesc prin lucrarea pe care omul știe să o facă, încât să merite darurile lui Dumnezeu.

Astăzi am mulțumit într-adevăr lui Dumnezeu și avem mare nevoie să mulțumim mereu lui Dumnezeu. Să facem din viața noastră, din gândurile noastre, din vrerile noastre, momente de mulțumire permanentă lui Dumnezeu. Fie că ne găsim aici, unde ne aflăm acum, fie că purtăm răspunderile rânduite de Biserică, de care vorbea I.P.S. Mitropolit Antonie; fie că suntem, într-un fel sau în altul, în slujba Bisericii noastre la eparhii, la mitropolii, la Patriarhie, în învățământul teologic, trebuie să ne aducem aminte necontenit că fiecare dintre noi suntem datori să împlinim voia Sa spre a-I mulțumi cu vrednicie. Dar, ca să mulțumim lui Dumnezeu cu vrednicie, trebuie să dăm strălucire — prin fapte — darurilor Sale prin lucrarea voinței, a minții, a gândurilor și a inimii noastre și să facem să lucreze virtuțile sufletului nostru. Biserica are acum mare nevoie de fiecare credincios, de fiecare slujitor, de fiecare dintre noi cei ce purtăm răspunderea și încredințările ei. Împreună slujim Patriarhia, sfântul nostru Așezământ pe pământul părinților noștri. Este greu să se aștepte, de la un singur

om, împlinirea feluritelor inițiative și lucrări ale Bisericii, după cum nu se poate adresa recunoștință doar unui om, pentru că omul face ceea ce Dumnezeu îl ajută să facă. Lucrarea Bisericii este chintesența, suma picăturilor de vrednicie a fiecărui credincios și credincioase, a fiecărui preot, a fiecărui profesor, a tot ceea ce înseamnă slujirea Bisericii noastre strămoșești, a tot ceea ce înseamnă altoirea noastră în Trupul ei.

Dumnezeu ne-a încredințat foarte multe îndatoriri, celor de la Centrul patriarhal. Mă refer la Prea Sfințiții Episcopi-vicari, la părinții consilieri, la ceilalți colaboratori din acest aparat administrativ, care este Patriarhia Română, cu atâtea și cu atâtea feluri de slujiri și răspunderi. Aș face un apel, și cu prilejul acesta, la receptivitatea voii lui Dumnezeu și a darurilor lui Dumnezeu în noi, ca să putem să aducem cu vrednicie și cu conștiința împăcată mulțumire lui Dumnezeu pentru ajutorul Său. Am toată încrederea, de altfel, în sprijinul și în lucrarea colaboratorilor din jurul meu.

N-aș putea, într-o zi ca aceasta, să nu spun că acum șapte ani, nu m-am așteptat ca votul măritului Colegiu electoral bisericesc să se îndrepte asupra mea. Când am pășit în locul acesta m-am cutremurat, date fiind vârsta și răspunderea copleșitoare, dar ceva parcă îmi șoptea atunci despre întâmplările ce au urmat, despre libertatea ce a venit pentru Biserica noastră. N-am gândit că Dumnezeu îmi va face parte de un soroc binecuvântat în Biserica noastră, cu simbol adânc, cum a spus I.P.S. Mitropolit Antonie. Dumnezeu, în a Sa purtare de grijă, din iubire, ne învrednicește de darurile Lui. Știu, doar, că în anii aceștia n-am avut alt gând, n-am avut alte preocupări decât de a sluji Biserica. Colaboratorii cunosc și cele ce s-au întâmplat, spre binele nostru sufletesc, care au fost o mărturie în plus despre aceasta. Nu m-am cruțat personal și, o lege a firii face ca să nu-i cruț nici pe cei din jur, deși nu totdeauna poți dovedi că o faci din iubire, din conștiința slujirii. Vă mărturisesc, în clipa aceasta, că pururea am năzuit să-mi închin viața lui Dumnezeu, prin supunere față de cei cu răspundere în Biserică. El mi-a călăuzit pașii în slujirea Sa și treptat, tot El, prin Duhul Sfânt, m-a chemat la această înaltă slujire. Am încercat să fiu în viața noastră bisericească, cât am putut omenește, mai bun, și mai deschis cu toți cei din jur.

Apoi, aş vrea să subliniez rodnică și îndatoritoarea lucrare a membrilor Sfântului Sinod și a preoțimii noastre. N-au fost ușoare poveștile pe care le-am avut de purtat atât înainte de decembrie 1989, cât și după aceea. Dar Dumnezeu a rânduit ca în aceste vremuri de renaștere, pentru care întotdeauna îi vom mulțumi cu multă smerenie și recunoștință, să ne cheme la această lucrare de renaștere duhovnicească. Sfântul Sinod s-a arătat adânc receptiv la dorințele preoțimii. Biserica s-a comportat ca un singur trup, ea a glăsuț într-un singur glas, a vibrat cu o singură inimă și s-a mișcat într-o singură voință, inspirată de Duhul Sfânt. După zbuciumul deceniilor trecute, de întuneric, de rătăcire și îngrădiri, străbătute cu ajutorul lui Dumnezeu, acum, în criză materială și mai cu seamă morală, ne înfiripăm viața bisericească izbutind să oferim, unor conducători ai Bisericii, posibilitatea să ne cunoască așa cum suntem, la noi acasă. Mă refer la vizita Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic, Bartolomeu I, a Primatului Bisericii Anglicane, dr. George Carey și a altor personalități ale lumii creștine contemporane. De asemenea, cu smerenie, trebuie să mulțumim lui Dumnezeu că am avut un sprijin permanent în Sfinții neamului nostru, încă de la primele canonizări și El ne-a ajutat să continuăm canonizările de sfinți români.

În încheiere, mulțumesc I.P.S. Mitropolit Antonie pentru cuvântul de astăzi și mulțumesc tuturor celor care ne-au făcut bucuria să participe la rugăciunea de mulțumire. Poate a fost un deranj pentru cei care au venit de la alte centre eparhiale, dar iubirea le învinge pe toate.

Vă rămân tuturor recunoscător, iar nădejdea ce avem în Tatăl Ceresc va face ca să mai avem și alte prilejuri de a-I mulțumi lui Dumnezeu cu smerenie și recunoștință.

Momentele petrecute în această «Cetate Sfântă», cum numește Sf. Chiril al Alexandriei Biserica, să ne reverse mai multă râvnă și înțelepciune, spre a ne aduce ofranda noastră la plinirea Trupului lui Hristos pe pământ și la dobândirea vieții celei veșnice».

Întreaga asistență a ascultat cu multă atenție cuvântul bogat în învățăminte și îndemnuri pilduitoare al Întâistătorului Bisericii noastre.

Popasul acesta sărbătoresc s-a încheiat într-o atmosferă înălțătoare, plină de bucurie și seninătate duhovnicească, Prea Fericirea Sa întreținându-se familiar cu fiecare din cei de față.

Mărturisind bucuria pe care i-a oferit-o sărbătorirea celor șapte ani de la întronizare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rugat pe Bunul Dumnezeu să dăruiască tuturor celor prezenți sănătate, putere de muncă și satisfacții sufletești întru îndeplinirea răspunderilor ce le are fiecare.

La sfârșit, binecuvântând pe toți cei de față, Prea Fericirea Sa și-a exprimat nădejdea că și de acum înainte clerul și credincioșii vor dovedi râvnă și conștiinciozitate în împlinirea îndatoririlor lor față de Biserică și față de neam.

De-o omenie înnăscută, Prea Fericirea Sa crede în omenia tuturor și așteaptă ca ea să se arate, oricând și oriunde, potrivit exigențelor moralei creștine și demnității noastre românești. Fericii sunt cei ce confruntându-și osârdia și omenia cu bunătatea și modestia Arhipăstorului lor nu se vor descoperi pe ei înșiși păgubași în această privință.

Nesuferind lauda de la oameni, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist preamărește fără rezerve Legea noastră străbună, Ortodoxia românească, și are despre capacitatea ei de înnoire sufletească aprecieri pe cât de drepte, pe atât de limpede formulate în nenumăratele sale cuvântări și articole alcătuite pe parcursul unei jumătăți de veac de slujire râvnitoare lui Dumnezeu, dintre care aproape 45 de ani ca arhieru, iar șapte ani ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. În modul de a gândi și de a lucra al Prea Fericirii Sale se împletește respectul sacru pentru așezămintele Ortodoxiei răsăritene, trecute prin sufletul obștei noastre credincioase, cu dragostea nefățarnică față de neamul românesc, a cărei redresare morală și spirituală mărturisește că e deosebit de bucuros să ajungă s-o vadă și nu conținește a îndatora pe toți, cler și credincioși, deopotrivă, s-o sprijine din toate puterile lor.

Anii ostenelilor devotate ai Prea Fericirii Sale sunt numeroși, vredniciile cu care și i-a împodobit sunt multe și de preț, vârsta la care-l găsește aniversarea de-acum e venerabilă, fără a fi înaintată. E cinstit și prețuit îndeobște și cu drept cuvânt. Cei ce-i hărăzesc omagiile lor de fii duhovnicești sunt bucuroși că ele se adresează unui ierarh a cărui statură lăuntrică depășește până și frumusețea chipului senin și blând cu care Dumnezeu i-a încununat făptura.

Întru mulți și fericiți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh !

GH. VASILESCU

CRONICĂ

Vineri, 1 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe dl. Ion Ungureanu, ministrul Culturii și Cultelor din Republica Moldova.

Marti, 5 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Adunării Naționale Bisericești, în cadrul cărora s-a aprobat înființarea Episcopiei Sloboziei și Călărașului, cu reședința în orașul Slobozia. În aceeași zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe dl. Tony Jeaps, director general, pe dl. Jeremy Condor, director și pe dl. Marius Predescu, noul director general-adjunct al Asociației române pentru orfeline.

Miercuri, 6 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Joi, 7 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei. În aceeași zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de Înalt Prea Sfințiți Mitropoliți și de Prea Sfințiți Episcopi, membri ai Sfântului Sinod, și de un numeros sobor de slujitori, a săvârșit, la catedrala patriarhală, slujba de înmormântare a P.C. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, și a rostit un cuvânt de omagiere a celui dispărut.

Vineri, 8 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la deschiderea Congresului Spiritualității Românești din Balcani și zonele învecinate, care și-a ținut lucrările la Herculan, prezidând lucrările din prima zi și rostind cuvântul introductiv.

Joi, 14 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat Sfânta Liturghie la praznicul Cuvioasei Maicii Parascheva, în parohia Gornet, județul Prahova, protoieria Vălenii de Munte, unde se construiește o nouă biserică. Cu acest prilej, Prea Fericirea Sa, a hirotonit în preot pe P.C. Diac. Nicolae Pană pentru parohia Berteia, protoieria Vălenii de Munte și pe tânărul teolog Ion Mârșolea în diacon, și a rostit un bogat cuvânt de învățătură.

Vineri, 15 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe participanții la Congresul Fundației internaționale de caritate «Omenia», care au vizitat catedrala patriarhală și palatul patriarhal.

Joi, 21 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o delegație a Ministerului Justiției, formată din Dl. Petre Ninosu — ministrul Justiției, Dl. Adrian Duță, secretar de Stat la Ministerul Justiției, Dl. general-maior Ioan Chiș, șeful Direcției generale a penitenciarelor, Dl. colonel Dan Sterian, șef serviciu în Direcția generală a penitenciarelor. Cu această ocazie s-a semnat Protocolul dintre Patriarhia Română și Ministerul Justiției privind asistența religioasă în penitenciare

Luni, 25 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvârșit, la mormântul «Eroului Necunoscut», o slujbă de pomenire a eroilor, ostași români căzuți pe toate câmpurile de luptă, cu ocazia Zilei Armatei.

Miercuri, 27 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu I.P.S. Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, P.S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar-patriarhal și P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, a oficiat Sfânta Liturghie în catedrala patriarhală, săvârșind și hirotonia în preot a tânărului licențiat Gabriel Pârlog, pe seama parohiei Ogrezeni, județul Giurgiu; Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit, în aceeași zi, pe Dl. Prof. univ. dr. Gheorghe Petrușan, președintele Uniunii românilor din Ungaria și pe P.C. Pr. Pavel Ardelean, vicarul Vicariatului ortodox român din Gyula, Ungaria.

Vineri, 29 octombrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Karl Bandhauer din Germania. În aceeași zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P.C. Pr. Gheorghios Papagheorghiou din Grecia.

Miercuri, 3 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Gabriel Nachman și Frank Diamant, reprezentanți ai organizației «B'Nai Brith» din Canada.

Joi, 4 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P. Cuv. arhim. Dormedont de la mănăstirea «Noul Neamț» din Tighina.

Marti, 9 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a primit pe D-na dr. Nicole Delperé, personalitate din cadrul Consiliului European, în legătură cu implicarea Bisericii Ortodoxe Române în problematica populației de vârstă a treia.

Joi, 11 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. general Klaus Naumann, inspector general al Armatei germane.

Vineri, 12 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Carolos Papoulias, ministrul de Externe al Republicii Elene, aflat în vizită oficială în țara noastră.

Luni, 15 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Comisiei române de istorie ecleziastică comparată, cu ocazia simpozionului dedicat mitropolitului Gurie al Basarabiei.

Marti, 16 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a asistat la săvârșirea Te-Deum-ului de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor al Olteniei, cu ocazia aniversării a 7 ani de la întronizarea Prea Fericirii Sale ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române și a rostit cuvânt de mulțumire la alocuțiunea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie al Ardealului.

Miercuri, 17 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P.C. Pr. Ilie Cormoș, parohul parohiei ortodoxe române de la Sofia, care a prezentat probleme legate de viața parohiei. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit, în aceeași zi, pe P.C. Pr. Matti Otto Sidoroff din partea Bisericii Ortodoxe a Finlandei, directorul pentru relațiile inter-bisericești din cadrul organizației «Ajutor Inter-Bisericesc-Departamentul România» (AID-ROM).

Joi, 18 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Jean Fischer, secretarul general al Conferinței Bisericilor Europene, în legătură cu activitățile acestui for creștin; Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit, în aceeași zi, pe Dl. general maior Ion Safta, locțiitorul șefului departamentului «Învățământ, Știință, Cultură» al Armatei; pe Dl. col. Theodor Rădulescu, locțiitorul șefului direcției «Cultură» și pe Dl. căpitan Florin Maciu, consilier juridic în legătură cu organizarea prezenței clerului în armată.

Vineri, 19 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o delegație militară elenă formată din general de brigadă Panaghiotis Nichos, locotenent-colonel Efstathios Nellopoulos, colonel Constantin Argyropoulos, căpitan de rangul II Nicholaos Vazeos și căpitan Georgios Eftimiadis.

Marti, 23 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Glen Garfield Williams, fost secretar general al C.B.E., însoțit de D-na Velia Williams și de D-na Barbara Manuel, directoarea corului «Gloriae Dei cantores», în legătură cu vizita acestei corale în România.

Joi, 25 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P.C. Pr. Petru Buburuz, protopop de Chișinău și pe P.C. Pr. Vasile Petrache din Chișinău.

Luni, 29 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la Academia Română, la Sesiunea științifică aniversară «România 1918—1993», sesiune dedicată Zilei naționale a României și împlinirii a 75 de ani de la Marea Unire de la Alba-Iulia — 1 Decembrie 1918; Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la Teatrul C. Nottara din București, la Adunarea solemnă prilejuită de împlinirea a 75 de ani de la Unirea Bucovinei cu Țara Mamă — România (15/28 noiembrie 1918—1993) și a rostit cuvânt ocazional.

Marti, 30 noiembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvârșit, la Mormântul Eroului Necunoscut din București, pomenirea eroilor ce au luptat pentru făurirea Statului Unitar Român.

Miercuri, 1 decembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, împreună cu alți membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la festivitățile organizate la Alba Iulia, cu ocazia aniversării a 75 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România — 1 Decembrie 1918, Ziua Națională a României. În cadrul acestor manifestări, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a asistat la Sfâna Liturghie săvârșită în catedrala Reîntregirii de către I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, împreună cu P.S. Petru, locțiitor de mitropolit al Basarabiei și PP.SS. Episcopi Andrei al Alba-Iuliei, Timotei al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului și Justinian al Maramureșului și Sătmarului. După terminarea Sfintei Liturghii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de ierarhii mai sus menționați, a săvârșit un Te-Deum, la care au slujit și ierarhi ai Bisericii Catolice de rit oriental din România: Excelența Sa, Gheorghe Guțiu, episcopul Clujului, administrator apostolic și locțiitor al Arhidiecezei Blajului, Excelența Sa Vasile Hosu al Oradiei și Excelența Sa Ioan Ploscaru, episcopul Lugojului.

- Vineri, 3 decembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Julio Francis Ribeiro, ambasadorul Indiei la București, în vizită de rămas bun, la încheierea misiunii în țara noastră.*
- Marti, 7 decembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. William Perkins din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în legătură cu organizarea viitoarei conferințe a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.*
- Miercuri, 8 decembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit o delegație militară elenă condusă de Dl. General-locotenent Evstathios Kapravelos, șeful Statului Major al trupelor de uscat din Grecia.*
- Vineri, 10 decembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvârșit, în catedrala patriarhală, o slujbă pentru românii întemnițați la Tiraspol, după aflarea sentinței de condamnare la moarte a patriotului Ilie Ilașcu și a rostit cuvânt ocazional.*
- Joi, 16 decembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Înalt Prea Sfințitul Ioan Robu, arhiepiscopul romano-catolic al Bucureștilor, însoțit de Dl. Gian Franco Dvidercoschi, scriitor italian. În aceeași zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvârșit, în catedrala patriarhală, slujba de pomenire a eroilor martiri căzuți pentru libertatea și demnitatea poporului român în Revoluția începută la Timișoara, rostind cuvântul de cinstire a celor pomeniți.*
- Vineri, 17 decembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Nicholas Grenies, diplomat în cadrul Ambasadei Statelor Unite ale Americii la București.*
- Miercuri, 22 decembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvârșit, în catedrala patriarhală, o slujbă de pomenire a celor ce și-au dat viața în Decembrie 1989 pentru libertatea și demnitatea poporului român și a rostit cuvânt.*
- Miercuri, 29 decembrie 1993 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat ședința de constituire a Adunării eparhiale a Episcopiei Sloboziei și Călărașilor, la sediul acesteia, în municipiul Slobozia.*

Pr. RENE BROSCAREANU,
secretarul Cabinetului patriarhal

ATITUDINI

UN ECUMENISM MAI EXIGENT

Un scandal! Toate Bisericile creștine consideră separarea istorică a creștinilor ca un fapt intolerabil, anacronic. Aceasta nu numai din cauză că acțiunile creștinilor dezbinați sunt confuze și ineficace, pe plan local și internațional, ci și pentru că o Biserică în stare de schismă se neagă pe ea însăși. În raport cu natura și misiunea Bisericii, este ceva incedent, imoral, anormal, în faptul că creștinii nu se recunosc reciproc și nu acționează în mod solidar. Bisericile s-au instalat confortabil în stereotipuri istorice și confesionale și nu mai măsoară profuzimea diviziunii lor. Este adevărat că, în mod paradoxal, ele n-au pierdut conștiința unității lor de bază. Tocmai de aceea, cu cât istoria schismei avansează în timp, cu atât starea de separare devine mai apăsătoare.

Cum să iasă din această criză?

La începutul secolului nostru, Bisericile, mai ales cele de tradiție protestantă, au făcut planul unei «mișcări ecumenice» în care să se angajeze toate Bisericile în scopul refacerii unității vizibile a creștinilor. În anul 1948, în contextul unei lumi dezorganizate și divizate după al doilea război mondial, ia ființă Consiliul Ecumenic al Bisericilor, organul cel mai reprezentativ și instrumentul cel mai eficace al mișcării ecumenice.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor (CEB) a luat ființă la Adunarea generală de la Amsterdam, în august 1948, într-un context politic critic, în care separarea în blocuri economice și militare a Europei și a lumii a adâncit crizele și diviziunile istorice existente, de care Bisericile erau în parte responsabile. O Biserică împărțită nu poate să vindece o lume divizată. Pornind de la acest principiu, Consiliul Ecumenic a chemat Bisericile de toate tradițiile să dea o bază instituțională mișcării de restaurare a unității lor văzute, ca astfel creștinii să slujească împreună o umanitate suferindă și divizată.

Biserica Ortodoxă Română intră în Consiliul Ecumenic în noiembrie 1961, cu ocazia Adunării generale de la New-Delhi, cu înțelesul că nu există incompatibilitate între participarea la comuniunea panortodoxă și prezența ei într-o comunitate ecumenică pluriconfesională. În prezent, CEB cuprinde 320 Biserici membre din 100 de țări, reprezentând

patru sute de milioane de credincioși de toate confesiunile, tradițiile și culturile. Toate Bisericile protestante și ortodoxe sunt membre ale CEB. Din cauza doctrinei sale despre jurisdicția teritorială universală a episcopului de Roma, Biserica Romano-Catolică nu este membru oficial al CEB, deși participă la activitatea unor comisii ale acestuia.

Cum se definește CEB ?

Consiliul Ecumenic este un «instrument privilegiat» sau o «instituție» a mișcării ecumenice, dar această mișcare este mult mai largă și cuprinde și alte structuri și platforme care urmăresc același scop: unitatea văzută a creștinilor. CEB nu este o «supra-Biserică», dar nici un simplu forum de dezbateri teologice sau o organizație de asistență intrabisericească. Bisericile în Consiliu formează o «comunitate conciliară» care acceptă și mărturisesc împreună un crez, numit «bază»: «Consiliul Ecumenic al Bisericilor este o comuniune de Biserici care mărturisesc pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor după Scripturi și de aceea caută să împlinească la un loc chemarea lor comună spre slava lui Dumnezeu — Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt». Cel dintâi scop al Consiliului este de a «chema Bisericile la unitate văzută într-o credință și într-o comuniune euharistică, exprimată în cult și viața comună în Hristos și de a înainta spre unitate, ca astfel lumea să creadă».

Consiliul lucrează pentru refacerea unității văzute a creștinilor pe mai multe planuri. Mai întâi, planul doctrinal, confesional, deoarece Bisericile au moștenit o situație de separare și de diviziune în materie de formulare și de interpretare a tradiției apostolice. Din cauza acestor diferențe și divergențe confesionale, Bisericile nu sunt în măsură să practice comuniunea euharistică reciprocă. Consiliul Ecumenic a făcut în ultimii ani o analiză a acestor doctrine comune și doctrine divergente existente. Rezultatul este documentul despre *Botez, Euharistie și Preoție*, document care marchează o etapă importantă pe calea spre unitatea văzută.

Un alt plan este cel misionar, diaconal, social, care se referă la modul în care Bisericile transmit împreună Evanghelia lui Iisus Hristos, prin opera de evanghelizare și misiune, ca și modul în care ele asistă și slujesc națiunile și popoarele, lumea în general, în efortul lor de a transforma societatea din punct de vedere economic și politic. Prin programele sale speciale, Consiliul Ecumenic sprijină Bisericile membre în rezolvarea multor probleme critice, naționale și internaționale, ca: rasismul, violarea drepturilor omului, violența, refugiații, minoritățile, victimele nedreptății economice și ecologice, sinistrații etc. Consiliul se pronunță pentru rezolvarea pașnică a conflictelor, pentru demilitarizare, pentru pace și progres.

Consiliul Ecumenic este convins că solidaritatea Bisericilor în toate aceste probleme umanitare este un alt nume al unității văzute. El a fost adesea criticat că pune un accent exclusiv pe dimensiunea «orizontală» a unității. În problemele politice controversate, CEB are o atitudine pastorală care ține seamă atât de interesele Bisericilor membre,

respectiv de protejarea vieții și misiunii creștinilor ce se află într-o situație dificilă, cât și de exigențele dreptății și drepturilor umane, ca și de limitele impuse de statutul său internațional.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor a fost definit ca o «călătorie comună spirituală spre unitatea văzută», ca un «pelerinaj ecumenic». Pe plan spiritual, CEB încurajează Bisericile să practice, în fiecare loc și în toate locurile, unitatea deja existentă între creștini, prin rugăciuni comune, manifestări cultice, reuniuni cu caracter spiritual, pelerinaje. Există un «ecumenism spiritual» care scoate în evidență cât de mult sunt uniți creștinii, chiar fără să știe, prin puterea Duhului Sfânt.

Prin urmare, Consiliul Ecumenic încurajează Bisericile să practice acest ecumenism integral și coerent, cu înțelegerea că el este un simbol a ceea ce Bisericile vor fi în viitor: o comunitate ecumenică în lume, în serviciul ei, pentru ca astfel toți să fie una în Hristos. Desigur, Consiliul Ecumenic nu se substituie Bisericilor, singurele în drept să stabilească modalitățile și condițiile unirii. Ortodocșii au o contribuție distinctă la teologia Consiliului Ecumenic, mai ales prin accentuarea tezei că unitatea de credință stă la baza unirii Bisericilor.

Unitatea văzută se practică și se realizează nu numai la nivel global, ci și pe plan local. În acest proces un rol important au structurile locale de dialog și cooperare. În România se constată o depreciere a climatului ecumenic din pricina suprasolicitării politice a naționalismului etnic și a prozelitismului agresiv al sectelor și al Bisericii Unite (Episcop Serafim, *Pe când un ecumenism adevărat în România?*, în «Telegraful Român», 139 (1991), nr. 9—10, p. 1). Totuși, acum se fac pregătiri pentru înființarea unui Consiliu ecumenic național, cu participarea Bisericilor membre în CEB și a altor Biserici. Proiectul înființării unei Societăți Biblice în România a fost deja acceptat. Patru Biserici din România sunt membre: Biserica Ortodoxă Română, Biserica Evanghelică după Confesiunea de la Augsburg, Biserica Reformată, Biserica Evanghelică Sinodo-presbiteriană. Ele sunt reprezentate acum în Comitetul Central al CEB prin trei membri: I.P.S. Mitropolit Daniel de Iași, P.S. Episcop Nifon, vicar patriarhal din București și Episcopul Kalman Ciha din Cluj-Napoca. Consiliul Ecumenic al Bisericilor are sediul la Geneva, în Elveția. Ultima Adunare generală a CEB a avut loc la Canberra, în Australia, între 6—20 februarie 1991, cu tema: «Vino, Duhule Sfinte, și înnoiește toată făptura».

Consiliul Ecumenic este influențat de evenimente și tendințe care se organizează în sânul Bisericilor membre sau al familiilor confessionale. De pildă, un important eveniment este întâlnirea întâistătătorilor Bisericilor ortodoxe la Istanbul, în martie 1992. Întâlnirea are caracter istoric, deoarece se reia astfel practica conciliară întreruptă în 787 (deși întâlnirea primaților nu are statutul unui sinod ecumenic), dar și simbolic, deoarece se delimitează astfel comuniunea ortodoxă, atât față de alte grupări ortodoxe schismatice și necanonice, cât și față de celelalte confesiuni creștine. De altfel, sinodul condamnă «grupurile schismatice» (fără să le numească), pe care le exclude de la orice fel de comu-

niune până la întoarcerea la Ortodoxie. (Din această categorie fac parte : Biserica Ortodoxă din America (fostă Mitropolie rusă), Biserica Ortodoxă a Japoniei, Biserica Ortodoxă Rusă «din afară» (exil), Biserica Ortodoxă Greacă a «vechilor calendariști», Biserica Ortodoxă Ucraineană independentă).

Cu această ocazie, ortodocșii reafirmă poziția lor, după care uniatismul nu este o cale care favorizează unirea creștinilor într-o eră ecumenică. De asemenea, condamnă prozelitismul unor grupări protestante fundamentaliste stabilite în teritoriile canonice ale Bisericilor Ortodoxe. Ortodocșii se opun hirotoniei femeilor și limbajului «inclusiv» despre Dumnezeu. Ei critică sever tendința unora de a submina «scopul inițial» al C.E.B., în favoarea altor interese și preocupări derivate. În fond, prelații ortodocși repetă aici (vezi : «Ecumenical Press Service», Geneva, 59 (1922), no. 6, p. 1—2) critica exprimată deja în *Reflecții ale participanților ortodocși*, text ce a circulat în cadrul Adunării generale de la Canberra (vezi : *Signs of the Spirit. Official Report Seventh Assembly*, edited by Michael Kinamon (WCC — Eerdmans), Geneva, 1991, p. 279—282). Textul face aluzie la o alunecare a C.E.B. de la baza și scopul său, adică restaurarea unității văzute a Bisericilor, și insinuează că C.E.B. a devenit «un forum de schimb de opinii fără nici o bază teologică creștină specifică». Textul pune întrebarea dacă nu este cazul ca Bisericile Ortodoxe să revizuiască apartenența lor la Consiliu.

Textul ortodox de la Canberra a fost explicat și în cadrul unui colocviu interortodox despre *Bisericile Ortodoxe și Consiliul Ecumenic al Bisericilor* (Chambésy, Elveția, 12—16 sept. 1991), colocviu care face un rezumat al pozițiilor ortodoxe față de C.E.B., poziții expuse din nou în «declarații separate». Colocviul atrage atenția asupra faptului că C.E.B. este «un consiliu de Biserici», că recunoașterea reciprocă între Biserici nu este obligatorie, că, în starea actuală, ortodocșii nu pot nici să ofere altora «ospitalitatea euharistică», nici să o accepte de la alții.

Consultația ecumenică despre *Uniatism* (Geneva, 28 iunie—5 iulie 1992) a pus în evidență solidaritatea ecumenică ce s-a organizat în jurul Bisericilor Ortodoxe din Europa răsăriteană, victime ale acestei tactici prozelitiste. Uniatismul a devenit o problemă ecumenică, și nu ține doar de domeniul relațiilor bilaterale, deoarece prin eclesiologia pe care o practică, propune un model de unitate inacceptabil de către comunitatea ecumenică (vezi : *Colloque sur l'uniatisme*, SOEPI — Geneva, no. 20, 1992, p. 2—4).

Să notăm, din partea Bisericii Romano-Catolice, două programe cu repercusiuni ecumenice :

Mai întâi e vorba de «o nouă evanghelizare a Europei», program bazat pe presupuziția că toate Bisericile creștine de pe continent au la originea lor o legătură directă cu Roma, și pe ideea că prin *uniatism*, adică recunoașterea jurisdicției și autorității episcopului de Roma, «frații separați» pot ieși din starea de schismă. Bisericile Ortodoxe au întrevăzut în aceasta vechea tactică de expansiune teritorială a Romei

în Răsărit, acolo unde există deja Bisericele Ortodoxe. Biserica Ortodoxă nu neagă existența și misiunea Bisericilor Catolice de rit oriental, dar are dreptul să avertizeze pe credincioșii săi că «uniația» nu este o cale de unire a Bisericilor.

În al doilea rând, documente recente ale Congregației pentru doctrina credinței reiau, într-o formă radicală, eclesiologia romano-catolică, ignorând nu numai Conciliul al 2-lea de la Vatican, dar și textele de acord rezultate din dialogurile teologice bilaterale. Această eclesiologie și ecumenismul ei respectiv a dus la schismă și a agravat schisma între Orient și Occident. Bisericele Ortodoxe sunt în fond descalificate deoarece li se reproșează că ele nu pot demonstra continuitatea cu succesorul lui Petru, episcopul de Roma ca «papă al Bisericii universale» («Osservatore Romano», no. 24, 17 june 1992; «Ecumenical Press Service», 59 (1992), no. 19). Documentul «Aspecte ale Bisericii înțeleasă ca o comuniune» (semnat de Cardinalul Ratzinger) este un document apologetic și anacronic, deoarece încearcă cu orice preț să justifice rațiunea biblică, istorică și eclesiologică a papalității. Or, noțiunea de comuniune eclesială nu are nimic în comun cu această instituție. Astfel, suntem în fața unui catolicism care agravează schisma, prin aceea că refuză să învețe ce este unitatea în plenitudinea ei, că echivalează ecumenismul cu acceptarea catehismului roman și cu învățarea limbii latine. Nu știu oare catolicii că sunt ei înșiși în stare de «schismă» și că au nevoie de rugăciunea și solidaritatea altora?

În ce privește Bisericele protestante se observă, de asemenea, o radicalizare confesională. Mai negociatoare și tolerante la început, gata să accepte compromisuri, Bisericele protestante se izolează acum din ce în ce mai mult și devin autoritare. O conferință a Bisericilor protestante din Europa («Ecumenical Press Service», 59 (1992), nr. 3) cere ca principiile protestantismului să fie observate cu strictețe în mișcarea ecumenică. Se lasă impresia că ecumenismul, printre protestanți, va lua forma unei competiții confesionale cu celelalte Biserici: «Astăzi trebuie să fim protestanți mai mult ca niciodată», protestant însemnând aici ceva mai mult decât creștin. Ce rațiune are un ecumenism care caută să justifice și să perpetueze deformațiile istorice ca fiind accidentale și acceptabile?

Poate că a venit momentul pentru ca Consiliul Ecumenic al Bisericilor să devină mai exigent atât față de el însuși ca instituție, cât și față de Bisericele membre. Care ar fi aceste exigențe?

Consiliul Ecumenic a adoptat ca bază eclesială *Declarația de la Toronto*, un text catalizator și unificator, care a reușit să țină Bisericele împreună, atunci când acestea se găseau în situații critice. Situația actuală cere ca acest text să fie revizuit și modificat. Declarația cuprinde o afirmație care este în disonanță cu definiția Consiliului dată ca bază, după care C.E.B. este un consiliu de Biserici. Declarația apare astăzi ca neutralistă, chiar restrictivă: «Apartenența la Consiliu nu implică faptul că fiecare Biserică trebuie să considere pe celelalte ca Biserici în sensul adevărat și deplin al termenului». Este vorba aici de un conformism care nu inspiră discuțiile despre recunoașterea reciprocă a Bise-

ricilor pe anumite baze, ca de pildă *botezul*. Or, ceea ce califică relațiile dintre Biserici și participarea lor la mișcarea ecumenică este tocmai *baza eclesială*. C.E.B. cere acum ca fiecare Biserică să recunoască «eclesialitatea» celeilalte; aceasta ar face parte din angajamentul ecumenic.

Consiliul Ecumenic ar fi urmărit, în mod exagerat, obiective colective, umanitare, care solicită un angajament politic direct și solidaritate organizată, lăsând pe plan secundar obiectivele teologice. «Noi cerem Consiliului Ecumenic și instituțiilor acestuia să nu cedeze la tentații extremiste, oricare ar fi ele, atunci când consideră relația Bisericilor cu lumea». Sau: «În anumite ocazii, ortodocșii au fost obligați să acționeze în ce privește tendința C.E.B. spre un oarecare «orizontalism» unilateral care disociază problemele sociale, politice și ecologice, de angajamentul nostru față de Evanghelia lui Iisus Hristos. Un astfel de orizontalism unilateral implică recunoașterea caracterului autonom al vieții lumii». Acestea sunt critici curente din partea ortodocșilor!

Consiliul n-a insistat suficient asupra valorii simbolice a mișcării ecumenice; aceasta și din cauză că n-a jucat rolul de «oglină» în care se reflectă, fără poleire, deformațiile istorice ale Bisericii universale. Or, C.E.B., dincolo de imperfecțiunile organizatorice și de program, inspiră o mișcare de fraternitate mondială, care vrea nu numai să repare istoria, găsind un model de societate ideală, ci și să o prefacă într-un «cer nou și un pământ nou», dincolo de granițele istoriei. Este adevărat că în cadrul Consiliului se observă o creștere de activități care dispersează atenția Consiliului în prea multe direcții. Este aceasta o soluție? Fără o coordonare programatică, Consiliul ia riscul unei derive. Este aceasta o tactică de a împăca pe toți și de a scăpa de critică?

Consiliul Ecumenic nu a analizat ce pierde sau ce câștigă din faptul că Biserica Romano-Catolică nu este membru al C.E.B. Nici n-a studiat opțiunile ecumenice ale acesteia: puritatea doctrinară în locul pluralismului teologic; autoritatea papei exercitată prin instanțe ierarhice centrale, care iau locul organelor conciliare locale.

Pe plan european, aceste exigențe ar fi:

Crearea unui climat ecumenic în Europa, ca și reunificarea politică și reconstituirea comunității europene, se împiedică de conflicte interetnice, de fărâmițarea teritorială, de avansul irezistibil al naționalismului. În ciuda unei mișcări de unificare europeană, ecumenismul în Europa este foarte slab. Aceasta și din cauză că se fac concesii naționalismului și populismului, și că se confundă aspirațiile naționale cu pasiunile naționaliste. Astfel, Europa apare dezintegrată și derutată, fără ca mișcarea ecumenică să propună o alternativă.

Bisericile membre din Europa centrală și răsăriteană trebuie să ajungă la o explicare și reconciliere cu Consiliul Ecumenic privind relațiile lor din timpul războiului rece, prin intermediul organelor reprezentative. Consiliul a declarat că regula este ca C.E.B. să fie în relații cu organele oficiale ale Bisericilor membre. «Cei care acceptă acest principiu susțin că participarea acestor Biserici la mișcarea ecumenică, cu toate limitele, reprezenta un privilegiu precis care putea să contri-

buie la lărgirea spațiului de libertate nu numai al Bisericilor, ci și al societăților în care acestea trăiau... Organele de decizie ale C.E.B. — Comitetul central și Comitetul executiv etc. —, deși adesea iritate și exasperate de constrângerile la care colegii lor din țările Europei de est erau obligați să se supună în munca lor, n-au considerat vreodată că aceste Biserici se supuneau în mod deliberat și cu ochii închiși voinței Statului. Ei socoteau că toate ofereau, în grade diverse, speranță și un spațiu de libertate credincioșilor, și mărturiseau în societate că Dumnezeu, — nu Statul sau altă putere —, este stăpânul oricărei opere umane» (*Lettre du COE sur l'Europe Orientale et Centrale*, în «SOEPI», no. 20, juillet 1992, p. 3).

După eliberarea Europei centrale și răsăritene de regimurile dictatoriale și de ideologia totalitară, Bisericile sunt libere să-și organizeze viața lor internă și relațiile lor externe. Din cauza comunismului, ecumenismul local n-a avansat, fiind limitat la «relații externe», sub responsabilitatea unor departamente speciale care nu aveau legături cu misiunea internă a Bisericii. Recunoscute în diversitatea lor națională, culturală, liturgică, Bisericile locale trebuie să vadă acum în ce fel ecumenismul local și universal coexistă într-o situația pastorală dată. Valoarea mișcării ecumenice depinde nu numai de practica unității la nivel local, ci și de exprimarea acesteia la nivel universal.

Bisericile la un loc posedă toate elementele unității, în primul rând botezul comun. Aceste elemente trebuie să fie reasezate într-o ordine care să aibă sens pentru toți. Un ecumenism mai exigent ar trebui să grăbească această sinteză care să dezlege toate Bisericile pentru comuniune euharistică imediată.

Pr. Prof. ION BRIA

BIBLIOGRAFIE

Ion Bria, *Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1948—1988)*, în «Telegraful Român», nr. 47—48, 1988, p. 2.

Ion Bria, *Destinul Ortodoxiei*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, p. 104—193.

• ÎMBRĂȚĂRI • PĂSTORALE •

IDEEA DE POCAINȚĂ ÎN CAZANIA LUI VARLAAM — 1643

În «Predoslavia» ierarhului Nicolae Colan, la ediția *Cazaniei lui Varlaam* (1943), realizată în imagini, de protopopul martir Florea Mureșanu, se afirmă între altele: «Nu cunosc o carte — afară doar de Sfânta Scriptură — care să fi dus în casa cea duhovnicească a românului mai multă lumină decât *Cazania* Mitropolitului Varlaam, trimisă la propovăduire în anul Domnului 1643.

În ea se tâlcuiau sfintele evanghelii duminicale și cele de la alte praznice. Iar această tâlcuire se făcea cu atâta limpezime și frumusețe a graiului românesc, cum nu se mai pomenise până atunci... Răspândită... ca nici o altă carte pe vremea ei, *Cazania lui Varlaam* a împlinit o neasemănat de rodnică slujbă-religioasă și cultură — în mijlocul «seminției românești» de pretutindeni»¹.

Aprecierea episcopului cărturar ne scutește de prea multe comentarii. Din ea se desprinde limpede aleasa contribuție a mitropolitului Varlaam al Moldovei (1632—1653) la promovarea și dezvoltarea teologiei și culturii românești.

Rămânând însă în domeniul religios, reliefăm faptul că în *Cazanie* sunt prezentate o serie de aspecte teologice, dintre care amintim pe cele: *dogmatice, dogmatico-simbolice, apologetice, morale, liturgice, omiletice, sociale ș.a.*².

Din variatele probleme teologice pe care le-a abordat în *Cazania* sa, de la a cărei apariție, s-au împlinit trei veacuri și jumătate, ne-am oprit, nu întâmplător asupra uneia, care se cere mai des tratată în vre-

1. Florea Mureșanu, *Cazania lui Varlaam 1643—1943. Prezentare în imagini*, Cluj, 1944, p. VII—VIII.

2. Preot prof. T. Bodogae, *Mitropolitul Varlaam ca teolog*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIII (1957), nr. 10—12, p. 775—790; Chițu Viorel, *Însemnătatea Cazaniei lui Varlaam*, în «Glasul Bisericii», XIX (1960), nr. 9—10, p. 771—786; Doctorand Ioan Popa, *Valoarea omiletică a Cazaniei lui Varlaam*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 550—563; Protos. Doctorand Dometie Manolache, *Aspecte ale Providenței și lucrării de mântuire*, în *Cazania lui Varlaam*, în «Studii teologice» XXV (1973), nr. 5—6, XXVI (1974), p. 396—405; Ierom. drd. Visarion Băltat, *Aspecte dogmatice în «Cazania» lui Varlaam*, în

mile noastre, și anume : *pocăința* (căința). Asupra acestei probleme ne vom îndrepta și noi atenția, în cele ce urmează.

În *Cazania lui Varlaam* — 1643.

Ce este pocăința ?

În vorbirea și înțelegerea curentă unii sunt tentați să creadă că pocăința înseamnă lepădarea de Biserică și anume de Bisericile istorice tradiționale (Ortodoxă, Romano-Catolică, Protestantă), optică vehiculată azi îndeosebi de cultele neoprotestante. Adevărul este că acest cuvânt nu se referă la autoexcluderea dintr-o comunitate creștină, ci la o reînnoire de la păcat la virtute, la o reînnoire a întregii vieți, în duhul moralei hristice. Prin urmare, pocăința este «mijlocul prin care credincioșii sunt scoși din închistarea egoistă în care îi aruncă păcatul, pentru a fi readuși la comuniunea cu Dumnezeu și aproapele»³.

De ce are nevoie omul de pocăință ? Răspunsul ni-l oferă mai întâi Mântuitorul (Matei IV, 17), pocăința fiind o condiție pentru dobândirea împărăției cerurilor. La porunca Mântuitorului și la îndemnul lăuntric al omului, care simte nevoia descătușării⁴ de legăturile cele nevăzute ale diavolului, se adaugă și argumentele Sfinților Părinți, care ne asigură că într-o pocăință sinceră vom putea dobândi de la Tatăl ceresc mântuirea⁵.

Bun cunoscător al Sfintei Scripturi, al operelor Sfinților Părinți, precum și al tezaurului aghiografic (al cărților de cult), mitropolitul Varlaam⁶ aduce argumente de bază și semnificative din izvoarele pomenite, pentru a susține rolul vital al pocăinței în viața creștinului, la al cărei sfârșit de drum se întâlnește mântuirea.

De fapt, însuși cuvântul «creștin» implică ideea de om ce își duce viața într-o căință continuă, de urmaș direct al lui Iisus Hristos, de purtător al misiunii Fiului lui Dumnezeu în lume, prin cuvânt și faptă.

Cea dintâi obligație a creștinului adevărat este aceea de a avea credință puternică și statornică în Dumnezeu. Credința stăruitoare în Tatăl ceresc ne-o recomandă și Varlaam când spune : «Că așa iaste sufletul cel răbdătoriu : nice se teme de primejdi(i), nice îi e frică de cei mai mari, ce mai tare să aprinde cu... credință»⁷.

Credința statornică este mereu trează, întotdeauna prezentă la datorie și pregătită temeinic pentru a răspunde atacurilor vrăjmașilor acesteia.

După gândirea sa, creștinul trebuie să fie asemenea unui ostaș conștiincios, mereu gata de luptă, cu vrăjmașul nevăzut, ucigător de su-

«Mitropolia Ardealului», XXXIV (1989), nr. 5, p. 37—52.

3. Pr. Asistent Dumitru Popescu, *Pocăința ca refacere a legăturii credincioșilor cu Dumnezeu și cu semenii*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1022.

4. I. Felea, *Pocăința*, Sibiu, 1939, p. 16.

5. *Omilii asupra pocăinței*, V, 13.

6. Pentru întocmirea lucrării de față am folosit ediția : Varlaam, *Cazania*, Ed. J. Byck, București, 1943.

7. *Ibidem*, p. 34.

flete, diavolul, pe care trebuie «...să-l batem cu postul și cu ruga și să-l omorâm cu smerenie»⁸.

După cum observăm, mitropolitul Varlaam ne indică cel puțin trei acte de pocăință, trei arme împotriva ispititorului nostru și anume: *rugăciunea, postul și smerenia*.

Prin *rugăciune* se realizează adevărata comuniune între om și Dumnezeu, fiindcă Tatăl cerească «...dă binele Său celor care cer și cui de ce se roagă dăruiește»⁹.

Referindu-se la post, arată că acesta este cu adevărat «...înfrângere (a) inimei și plecarea sufletului, cu carele omul ce-au mâniat pre Dumnédzău singur pre sine se mânie și însuși pre sine se ciartă. Și ace(a) înfrângere a inimei așa iaste de dragă lui Dumnédzău cât de cercetare(a) cia gre(a) și veșnică îi scoate și-i izbăvește»¹⁰.

Pe lângă postul sufletesc, mai există și postul trupesc. Acesta «iaste sfențenie și curăție sufletului și amar omului aceluia ce nu-ș va lăsa voia Sa. Șă-ș(i) lase mânia, să-ș(i) lase pizma. Să-și lase mâncările, bețiile, năravurile cele de păcate. Să-ș(i) lase scumpetea, să postească cu inima curată și cu dreptate, cu milostenie și cu blândețe»¹¹.

După cum se observă, postul trupesc și postul sufletesc cuprinde întreaga noastră ființă, care se oferă ca un tot întreg divinității, înfăptuindu-se, astfel, comuniunea deplină între om și Dumnezeu.

Virtutea *smereniei* este sentimentul și actul recunoașterii micimii și neputinței noastre în fața Divinității; prin ea recunoaștem că «...atârnăm întru toate de Dumnezeu și că suntem nedesăvârșiți și supuși păcatelor»¹².

În *Cazanie*, mitropolitul Varlaam pune virtutea smereniei ca o stavilă împotriva păcatului mândriei, deoarece Dumnezeu iubește mai mult «...pe cel păcătos, când să pocăiește, decât pe cel drept când se fălește»¹³.

În afară de credința statornică, alimentată de rugăciune, post și smerenie, în actul căinței un loc de seamă îl ocupă și celelalte două virtuți teologice: *nădejdea și dragostea*.

În cuvântările sale, Varlaam este animat de *nădejdea* răsplătirii credinciosului care se pocăiește sincer de fărădelegile săvârșite. Nu numai că speră în răsplată, ci ne asigură că: «Dumnédzău iartă și primește păcătoșii și dacă va vede(a) pocăința ta cea dreaptă și fără fățerie de la toată inima, va i(eși) înaintea ta, te va cuprinde cu mila sa... și va înfrământa sufletul și trupul tău cu veșmântul cel luminat a svântului Botez, care l-ai întinat și l-ai spurcat cu păcatele tale.

8. *Ibidem*, p. 8.

9. *Ibidem*, p. 338.

10. *Ibidem*, p. 28.

11. *Ibidem*, p. 64—65.

12. Mitropolit Dr. Nicolae Mladin și colaboratorii, *Teologia morală ortodoxă*, vol. II, București, 1980, p. 79.

13. Varlaam, *Cazania*,... p. 83.

Și cu sămnul darului Duhului Sfânt te va dărui și... cu încălțăminte ca să nu înghimpe deavolul talpele tale îmblând în calia lui Dumnezău, ... ca să poți călca și să zdrobești capul lui. Și foamete(a) sufletului tău o va sătura cu cinstitul trup și sângele Sfinției Sale»¹⁴.

Prin urmare, nădejdea îndelungată în răsplata divină pentru faptele noastre bune, se vede încununată cu trăirea în Hristos și cu Hristos, prin însuși trupul și sângele Mântuitorului.

Dornic de pace și bună înțelegere între fiii săi sufletești vlădica Varlaam le pune în față virtutea dragostei, zicând: «Să vă iubiți unul pe altul... Să nu petreceți în svade, nici în mânie, nici în clevete, ci (să petreceți, n.n.) întru răbdare multă, întru plecare întru Duhul Sfânt, întru pocăință... Că Dumnezău nu iubește să piaie nime, ci să să întoarcă hiece păcătos și să hie viu»¹⁵.

Dintre cele trei virtuți teologice, pomenite de Varlaam în *Cazania* sa (credința, nădejdea și dragostea), toate necesare actului de pocăință al credinciosului căzut în păcat, cea din urmă este o virtute veșnică, care trece peste tărâmul acestei lumi și se ancorează în infinitul iubirii divine. De acest lucru ne asigură Sfântul Apostol Pavel, în *Epistola I către Corinteni* cap. 13, v. 8, când spune: «Dragostea nu cade niciodată». De această dragoste au nevoie creștinii vremurilor noastre, iubire care înseamnă: *răbdare, bunătate, bunăcuviință, bunăînțelegere, smerenie, adevăr și pace*, condiții indispensabile unui creștin adevărat.

Dacă încercăm să ne întrebăm când trebuie să ne pocăim, ierarhul moldovean ne arată că nu «...numai în ciasul cel dintăiu a(l) tineretelor ce și în cel al doilea a bătrânețelor să hi(m) gata de pocăință. Cu cât grășești cu atâta te pocăiește și cu toată inima ta jălește păcatele tale. Răsipește păcatele tale cu milostenia, înălbește sufletul tău cu lacrimile, ispovedește greșelele tale lui Dumnezău și duhovnicului, întoarce-te din răutăți și te părăsește de greșire, cadzi cu rugă și cu lacrimi înaintea lui Dumnezău. De câte ori ai greși de atâția ori să faci așa și într-acest chip să aștepti ceasul morții și venirea Domnului tău»¹⁶.

După cum reiese din cele de mai sus, de actul pocăinței este legată întotdeauna Taina Sfintei Spovedanii și apoi cea a Sf. Euharistii (împărtășanii).

Cu altă ocazie, Varlaam ne cere mai multă exigență în ceea ce privește căința de păcate: «Iară nu îndelungă pocăința până mâine sau până poimâine că în cântatul cocoșilor poate să te tămpine moartea negata și la giudețul lui Dumnezău să te tragă legat de păcate. Mai bine să îndelungi răul până a doua zi, decât benele. Că așa fac mulți când vor să facă cuiva sau să osândească pre cineva sau alt păcat să facă, ci fac acmu; iară cându-i să facă ceva bine, să dea milostenie, să slujească lui Dumnezău, să să pocăiasca, îndelungă până mâine, poimâine. Iară mâine vine diavolul ca un fur meșter și fură de la dânșii ce s-au

14. *Ibidem*, p. 19—20.

15. *Ibidem*, p. 112.

16. *Ibidem*, p. 291.

juruit și așa-i îndelungă de faptele cele bune, de mâine, poimâine, din tinerețe până la bătrânețe, de la bătrânețe până la moarte...»¹⁷.

Indemnul imperativ la pocăință nu lasă cerștinului clipe de răgaz, momente de gândire, ci îl ține mereu într-o stare de alertă, de maraton continuu, către dobândirea cununii celei nevestejite a împărăției cerurilor — mântuirea.

Se întâmplă, însă, uneori că unii creștini nu se întorc la Mântuitorul Hristos până în cel din urmă ceas al vieții lor. Pentru aceștia folosește la disperare terapia șocului. Îi ceartă și îi amenință cu pieirea veșnică, dacă nu vor face acte de pocăință: «Destulăți(i) iaste cât ai petrecut în răutăți. Ajunge(ți) cât ai făcut voia diavolului...».

«Apropie-te cătră Dumnedzău, cela ce nu iubește pieirea păcătosului. Cadzi cătră mila lui, că de mult te așteaptă».

«Nu va hi să suspini și să lacrâmedzi și să nu audă suspinele tale, și lacrimile tale le va vedea. Nu va hi să te smerești și să nu uite mânia sa caria ai mâniat asupra ta cu faptele tale cele rele. Nu va hi să te rogi și să nu te ierte»¹⁸.

Fiindcă cine nu se va lepăda de păcate... nu va putia să dobândească pre Hristos, nice va petrece Hristos în sufletul cel păcătos, că n-are loc Svențenia Sa... în inima... celui păcătos»¹⁹.

În decursul *Cazaniei* ne sunt oferite și alte forme de pocăință și anume: *frecventarea regulată a bisericii, curățirea gândurilor, statornicia în bine și fapte bune*²⁰.

«Întoarcerea omului păcătos la Dumnezeu prin pocăință, aduce mare bucurie în cer²¹, fiindcă un suflet aproape pierdut revine pe calea mântuirii, câștigată pentru noi, de Iisus Hristos, prin jertfa Sa de pe cruce. Dar Dumnezeu «îndelung așteaptă... căința păcătosului... și numai cât gândește păcătosul să să scoale din păcate, și să să întoarcă la pocăința atâta-l tâmpina Dumnedzău cu mila Sa și-l cuprinde cu agiutoriul său»²².

Orice păcat am fi săvârșit în această viață, bunul Dumnezeu ni-l iartă: «Căci nu iaste nici un păcat să biruiască pre mila lui Dumnedzău și nu-i nici o greșeală să nu se iarte pentru pocăință»²³.

Voind să accentueze importanța actului de căință, ne îndeamnă, într-un ales stil literar, spunând: «să ne dezbrăcăm ca de un veșmânt spart și întinat de viața cia cu păcatele și să ne îmbrăcăm cu armele luminei...»²⁴, ale faptelor bune mântuitoare.

Actul de căință este cerut tuturor oamenilor, de la începutul și până la sfârșitul veacurilor.

17. *Ibidem*, p. 291.

18. *Ibidem*, p. 19.

19. *Ibidem*, p. 72.

20. *Ibidem*, p. 254, 296, 355.

21. *Ibidem*, p. 18 și 361—362.

22. *Ibidem*, p. 19.

23. *Ibidem*, p. 58.

24. *Ibidem*, p. 364.

La cea de a doua venire a Domnului, când Fiul lui Dumnezeu va veni să judece lumea, mulți se vor întrista că nu s-au pocăit în această viață : «Plânge-vor și creștinii ceia ce n-au purtat asupra... lor... omorâciunea ce(a) de păcate a sventei cruci, ce s-au chemat numai cu numele creștini.

Plânge-vor și cei buni... ce nu s-au... nevoit mai mult pentru binele... lor... cel veșnic»²⁵.

Plânsul și tânguirea în fața dreptului judecător, Iisus Hristos, atât a celor răi cât și a celor buni este, poate, un ultim act de pocăință, o ultimă șansă de izbăvire. Iisus Hristos, dreptul și adevărat judecător, va hotărî dacă va mai lua în considerare această căință, în extremis.

Mitropolitul Varlaam, ne asigură, totuși, că toți aceia care s-au căit cu adevărat în această viață precum și pentru faptele lor bune, Iisus Hristos, prin jertfa Sa de pe cruce, îi va face fii ai luminii și moșteni ai împărăției cerurilor²⁶.

Opera teologică-literară, *Cazania lui Varlaam* a cunoscut o largă circulație în țările române, fiindcă a cuprins sufletul neamului nostru în întreaga sa complexitate.

De aceea, pe drept cuvânt, *Cazania* poate fi considerată o adevărată *Mărturisire de credință ortodoxă românească*.

Pr. prof. dr. ALEXANDRU MORARU

25. *Ibidem*, p. 24.

26. *Ibidem*, p. 21 și 94.

• ANIVERSĂRI - EVOCĂRI •

1 DECEMBRIE SĂRBĂTOAREA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI 75 DE ANI DE LA MAREA UNIRE A ROMÂNILOR 1918 — 1 DECEMBRIE — 1993

În ziua de 1 Decembrie din acest curgător an, 1993, poporul român sărbătorește 75 de ani, de când în aceeași zi din anul 1918, în inima Transilvaniei, la Alba Iulia, Marea Adunare Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Sătmar, în unanimitate a «decretat unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dâșii cu ROMÂNIA». Era și este un moment de seamă în istoria noastră, care, după revenirea la patria mamă, în ziua de 27 martie 1918, a Basarabiei și la 28 noiembrie același an a Bucovinei, — și ele până atunci aflate sub stăpâniri străine —, a marcat înfăptuirea Statului Național Român și care după aceea a fost comemorat an de an.

Revoluția din Decembrie 1989, însă, a făcut ca în patria noastră să urmeze o perioadă de căutări, privind îndreptarea unor lucruri din viața ei, cărora, în parte, cel puțin, în jumătatea de secol de dinaintea acestei Revoluții, li se rânduse o nefirească semnificație, îndepărtată, oarecum, de adevăratul curs al trecutului, culturii și spiritualității românilor. Printre aceste căutări s-a aflat și stabilirea unei noi Zile Naționale a României și a uneia în care să se pomenească mărețea Revoluție, purtată până la martiraj, în ultima decadă a lunii decembrie din anul 1989, de către tineretul entuziast al aceleiași României, patria noastră. Și una și alta din aceste căutate zile s-au fixat tot în ziua de 1 Decembrie, adică în ziua Marii Uniri a tuturor Românilor.

Așa că în acest curgător an, 1993, această grandioasă zi de 1 Decembrie, pe lângă semnificația ei de «Ziua Marii Uniri a tuturor Românilor», — aflată la cea de-a șaptezeci și cincea comemorare —, va fi aniversată, pentru a patra oară, și ca «Ziua Națională a României», și, totodată, și ca Ziua de pomenire a eroice Revoluții din Decembrie 1989 și a martirilor ei. Prin aceste din urmă fapte din istoria noastră, ea capătă o și mai mare importanță în viața poporului român, deoarece nu mai este doar «Ziua Marii Uniri» ori a «României Întregite», ci și momentul redării către aceasta din urmă a libertății și demnității ei, după o întunecată epocă, lungă de aproape jumătate de secol.

Până ce însă cumpăna nepărtinitoare a istoriei va clarifica întru totul adevărul asupra celor petrecute în țara noastră în ultima decadă a lunii decembrie din anul 1989, deocamdată, cu prilejul aniversării de acum a acestei însemnate zile din istoria patriei românilor, în cele ce urmează, se vor înfățișa mai ales fapte privind încheierea procesului de făurire a Statului Național Unitar Român, dată ce are directă legătură nu numai cu Marea Unire a tuturor românilor din 1 Decembrie 1918, ci și cu Sărbătoarea Națională a României, care, de acum patru ani, repetăm, pe bună dreptate, i s-a alăturat.

Avându-și puternic împlântate rădăcinile în evoluția anterioară a poporului nostru, Unirea cea mare din anul 1918 a fost rezultatul voinței lui ferme care a dat un puternic imbold aspirațiilor și străduințelor lui de a-și făuri o viață mai bună, de a fi liber și stăpân în propria-i țară.

Istoria românilor este istoria unui popor statornic în una și aceeași vatră de viață, în care și-a urmat făgașul propriu de acțiune și manifestare, de dezvoltare a culturii, sub toate aspectele, și în care a zămislit valori originale și trainice, intrate în patrimoniul civilizației și culturii universale. Plămădit ca popor unitar pe o întinsă arie din sud-estul Europei, afirmându-și pregnant individualitatea în această parte a continentului, poporul român și-a păstrat neîntrerupt, în decursul timpului, continuitatea de viață materială și spirituală, comunitatea etnolingvistică și cultural-spirituală, dând o nouă strălucire patriei și tradițiilor moștenite de la strămoșii săi.

După formarea sa, prin împletirea civilizației dacă și romană, poporul român a trebuit să ducă o luptă îndelungată și grea pentru a-și păstra ființa, graiul și glia străbună, pentru a-și asigura continuitatea pe teritoriul unde s-a născut și dezvoltat.

Cum se știe, împrejurări istorice vitrege, precum și unele particularități ale orânduirii feudale, au făcut ca procesul de constituire a statului român centralizat să nu cuprindă, dintr-o dată, întregul teritoriu locuit de români, formându-se la început trei state feudale de sine stătătoare: Transilvania, Țara Românească și Moldova. Această fărâmițare n-a afectat însă, în substanță, unitatea poporului nostru, exprimată în continuitatea limbii și culturii, în similitudinile structurii economice, sociale, culturale și religioase de pe întreg teritoriul locuit de el. Între Țările române s-au păstrat în permanență legături strânse: organizarea internă, domnia, dregătoriile, justiția, Biserica, armata, și celelalte instituții medievale ale acestora fiind identice sau mult asemănătoare.

Astfel de realități, întemeiate pe fondul istoric și lingvistic comun al tuturor teritoriilor locuite de români au alimentat o puternică și stabilă conștiință a unității de neam, conștiință care și-a găsit expresie în lupta neabătută de-a lungul veacurilor pentru unitatea, integritatea și independența țării, împotriva oricăror agresiuni străine. Idealurile libertății, unității și prosperității s-au aflat înscrise permanent pe steagurile de luptă ale poporului nostru și i-au înzecit forțele în vremuri de restriște, mobilizându-l la fapte de eroism legendar.

În întreg evul mediu, lupta lui pentru libertate și unitate națională a continuat pe cele mai diverse căi. Apoi, tot în acest veac de mijloc,

i-a revenit lui Mihai Viteazul meritul istoric de a fi înfăptuit cea dintâi unire politică a Țărilor române, de a fi pus adică sub autoritatea sa, aproape întregul teritoriu al vechii Dacii. La 27 mai 1600, fiind la est de Carpați, el se intitula cu demnitate «domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei». «Pohta ce am pohtit», — scria el în același an, 1600 —, adică strângerea la un loc a tuturor românilor după prematura și tragică lui dispariție, a început să încolțească statornic în sufletele urmașilor, constituind un ideal permanent, pentru a cărui împlinire au luptat cu scrisul și cu fapta toți marii noștri patrioți, începând cu cronicarii secolului al XVII-lea și continuând apoi cu toți acei luminați cărturari români de pretutindeni, care au dovedit prin scrierile lor că românii, pe ori și unde s-ar afla, sunt de același neam, sunt un singur popor.

Mai cu seamă din secolul al XVIII-lea înainte, conștiința unității etnice și năzuința după unirea politică a tuturor românilor devin, mai ales la transilvăneni, un crez cultural și politic, o idee forță care mobilizează și angajează toate energiile națiunii române, ori pe unde s-ar fi găsit ea. În același timp, la cumpăna dintre secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, astfel de idei au însuflețit din ce în ce mai puternic pe toți românii, ori pe unde s-ar fi aflat.

Apoi, Unirea Principatelor din anul 1859 a dat un nou imbold mișcării de eliberare națională mai ales din Transilvania. Circulația oamenilor și a ideilor de libertate și de unitate politică a românilor de pe cele două versante ale Carpaților, devenind și mai intensă. Tinerii români transilvăneni și bucovineni, d.p., în 1877, au trecut munții, spre a se înrola și a lupta alături de frații lor din țară pentru ca aceștia să-și poată dobândi deplina independență națională, față de turci. Printre altele, gestul lor arăta clar că românii de pretutindeni se simțeau și se comportau ca făcând un singur popor, cu aceleași năzuințe și aceleași țeluri politice. Izbânda de atunci a oștilor române a dat nădejdi sporite mișcării de dezrobire națională a românilor din Transilvania, Bucovina și Basarabia, aflați în starea politică știută.

Spre finele veacului trecut și apoi, după începutul acestuia curgător, scriitori și poeți români patrioți făceau să vibreze în lucrările lor nu numai «cântarea pătimirii noastre», — să se vadă O. Goga în poezia «Rugăciune» —, ci și accentele revoltei și mobilizării în lupta împotriva asupririi de veacuri, ca în poezia «La arme» de Șt. O. Iosif. Unul dintre ei, Alfred Moșoiu, în poezia «Prin jertfă la Unire» între altele, stihuiș și așa :

«Unire, vis ce veacuri durat-a în privire...
Mureau părinții noștri de dorul tău, Unire!
Nevestele în tindă când învârteau la fus,
Te presimțeau frumoașă cum te cobori de sus
Și îți torceau menirea cu firele de lână
În doina lor ciobanii te evocau la stână...
Te presimțeau copiii în leagănele lor,
Erai cel de pe urmă și cel mai tainic dor»...

Sufletește, se poate spune, poporul român de peste munți, mai ales, atinsese culmea posibilei răbdări și a revoltei, pe care și le acumulase în suflete, mai cu seamă după constituirea, în anul 1867, a dualismului austro-ungar, care pentru el a avut urmări politice, naționale, culturale și religioase din cele mai nefaste. Contra unui astfel de fapt politic s-au ridicat proteste energice, ceea ce a impus întărirea mișcării naționale ardelenice, care, peste munți, în anul 1881, a dus la crearea Partidului Național Român (P.N.R.), în al cărui program erau stipulate multe doleanțe naționale, politice și sociale și se preconiza întocmirea unui *memorandum* în care să se arate pe larg nedreptățile ce se făceau românilor din Transilvania, care memorandum s-a și alcătuit în anul 1892, cu urmările cunoscute: promisiuni neîmplinite, suferințe și ani grei de temniță pentru «memorandiști».

Cu astfel de apăsări pe suflet, românimea transilvană mai ales, a pășit de-a binelea în acest curgător veac al XX-lea, așteptând nerăbdătoare ivirea vreunui prilej care s-o ajute a trece cu succes la împlinirea doleanțelor ei sub toate aspectele. Acest prilej, de mult dorit, s-a arătat în ziua de 15/28 iulie 1914, când a izbucnit primul război mondial, care, printre altele, avea să aducă și un răsărit al zorilor de libertate pentru atâtea națiuni împilate din centrul Europei, printre care se numărau și românii din Transilvania. Cum se știe, în august 1916, în această conflagrație mondială a intrat și România, alături de forțele Antantei. Ea n-a făcut acest pas cu gând de cotropire sau acaparare a cine știe ce teritorii, ci din dorința de eliberare de sub stăpâniri străine a fiilor ei din Transilvania și din celelalte ținuturi populate în majoritate absolută de către români, ca Basarabia și Bucovina.

Cele ce s-au petrecut la noi în perioada primilor doi ani de după declanșarea conflagrației, precum și mersul războiului, se cunosc. Încă de pe când acesta, războiul, nu se încheiase, unii luminați bărbați de stat ai vremii au început să formuleze o seamă de generoase idei privind viitorul omenirii în perioada ce va urma conflictului, printre altele cerându-se: egalitatea și suveranitatea tuturor popoarelor, dreptul la autodeterminare liberă a acestora, chiar până la separarea și formarea de state independente ș.a.

Ca și în alte părți ale lumii, astfel de nobile idei au răsunit și în mijlocul românilor din Transilvania, căci și aceștia, ca pe un îndemn înflăcărat la luptă pentru realizarea aspirațiilor lor de libertate și autodeterminare, le așteptau de multă vreme. Ele au trezit speranțe în sufletele lor, încurajându-le mult lupta pentru dreptate socială și libertate națională. Încrederea în izbânda finală le dădea tăria să înfrunte orice primejdii pornite împotriva lor de către autoritățile de Stat de atunci de la el, și, totodată, să se angajeze în mișcări potrivnice, uneori destul de violente.

Asemenea acțiuni precum și înfrângerile militare repetate, suferite de Puterile centrale, au dus treptat, începând din anul 1917, la dezagregarea puterii interne a Imperiului austro-ungar și la slăbirea rezistenței lui armate pe fronturile de luptă. Nici chiar unele aranjamente de pace separată, încheiate pe fronturile de est cu Rusia și România în Martie și respectiv Mai 1918, nu i-au adus acestuia liniștea dorită la granița

răsăriteană, încetarea semnelor de destrămăre internă și nici n-au slăbit încrederea maselor în apropiata lui prăbușire. Mișcările naționalităților pentru dreptul lor la autodeterminare s-au înmulțit și s-au intensificat. În afară de aceasta, în Octombrie 1918 a crescut brusc și mișcarea revoluționară a națiunilor asuprite din întreaga Împărăție austro-ungară. La așa ceva, acum în toamna anului 1918 a contribuit și programul în 14 puncte, — de fapt programul Antantei cu privire la problemele politice și economice ale Europei de după război —, formulat de președintele Statelor Unite Woodrow Wilson și prezentat în fața Congresului american la 8 Ianuarie 1918, precum și declarația de mare răsunet a acestuia, făcută la 5/18 Octombrie același an, prin care a recunoscut dreptul popoarelor din Austro-Ungaria la autodeterminare națională, ceea ce, de altfel, tot cam pe atunci au făcut și guvernele celorlalte Mari Puteri occidentale aliate : Franța, Anglia și Italia.

Insuccesele militare, venite unul după altul, ale Puterilor centrale urmate de intrarea în derută a trupelor de pe frontul italian, unde la 30 Octombrie 1918, la Piave, suferiseră o grea înfrângere, luptând împotriva lor și ostași români, au grăbit prăbușirea puterii armate a Imperiului austro-ungar și au încurajat mișcările de eliberare ale naționalităților asuprite. Rând pe rând, pe ruinele lui — cum se știe — iau ființă noi state.

Războiul se plecaseră spre sfârșit. La 29 Octombrie/11 Noiembrie 1918, el s-a și încheiat prin capitularea necondiționată a Puterilor centrale în fața Antantei victorioase și prin semnarea, în pădurea de la Compiègne, în vagonul mareșalului Foch, comandantul general al armatelor aliate, a armistițiului dintre Germania învinsă și Puterile aliate.

Cam în același timp, precis la 10 Noiembrie 1918, Regele Ferdinand cel Loial Întregitorul († 1927), printr-un decret contrasemnat de ministrul de război, generalul Eremia Grigorescu († 1919), eroul de la Oituz și Mărășești, pentru a doua oară, «ordona mobilizarea armatei», adresând ostașilor următorul «emoționant apel» :

«Ostași,

Ora mult așteptată de toată suflarea românească și îndeosebi de voi, vitejii mei ostași, a sunat în sfârșit după lungă și dureroasă așteptare. Trecerea trupelor aliate peste Dunăre ne impune ca o sfântă și patriotică datorie să luăm iarăși arma în mână ca să izgonim, împreună cu ele, pe vrăjmașul cotropitor din țară și să aducem liniște populației asuprite.

Regele vostru vă cheamă din nou la luptă ca să înfăptuiți visul nostru de atâtea veacuri : Unirea tuturor Românilor pentru care în anii 1916—1917 ați luptat cu atâta vitejie.

Sufletele celor căzuți pe cîmpul de onoare vă binecuvintează pentru această ultimă sfortăre. Privirile credincioșilor noștri aliați sunt îndreptate cu dragoste și încredere spre țara noastră și fiii ei ; camarazii voștri de arme din biruitoarele armate franceză și engleză, care vin în ajutorul nostru, cunosc vitejia voastră de la Oituz, Mărăști și Mărășești ; arătați-le că timpul de așteptare n-a putut să slăbească brațul osta-

șului român. Frații noștri din Bucovina și din Ardeal vă cheamă pentru această ultimă luptă, ca prin avântul vostru, să le aduceți eliberarea din jugul străin.

Biruința e a noastră și viitorul va asigura întregului neam românesc viață pașnică și fericită.

Înainte deci cu vitejia strămoșească!
Dumnezeu este cu noi.

FERDINAND».

Câteva zile mai apoi, viteaza armată română a și început să treacă din nou Carpații, în Transilvania, în iureșul ei ajungând până la Buda Pesta și apoi încheindu-și campania, în modul cunoscut, în toamna anului 1919.

Concomitent cu aceste noi evenimente, o puternică migrație română în străinătate, reprezentată prin ilustre personalități politice și culturale, printre care erau și Take Ionescu, Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Dr. Constantin Angelescu, Jean Th. Florescu, I. Găvănescu, Sever Bocu, Gh. Mironescu, C. Basarab-Brâncoveanu, Nic. Titulescu, P. Cosma, I. Contacuzino, Traian Vuia, S. Mândrescu, C. Mille, Ion Ursu ș.a., constituindu-se într-un Consiliul Național al Unității Române, cu sediul la Paris, făcea propagandă pentru cauza românească, în genere, și pentru revendicările politice ale națiunii române din Transilvania, în special.

Toate acestea, acasă, în Transilvania, nu puteau rămâne fără urmări, privind situația românilor de acolo. Și aici, autoritățile locale sunt înlăturate, măsurile de ordine luate de guvernul din Buda-Pesta nu mai sunt executate, în fiecare colț de stradă se «țin sfaturi prelungite», în multe părți au loc demonstrații antirăzboinice și peste tot, la orașe și sate, se organizează gărzi naționale, care iau locul autorităților militare austro-ungare.

În afară de aceasta, la 29 Septembrie/12 Octombrie 1918, Comitetul executiv al Partidului Național Român s-a întrunit la Oradea și a adoptat în unanimitate o declarație, redactată de Vasile Goldiș († 1934), prin care, pe «temeiul dreptului firesc al fiecărei națiuni de a hotărî liber asupra soartei sale..., națiunea română din Ungaria și Transilvania declară că voiește și dânsa a se folosi de acest drept și pretinde să i se ofere și ei posibilitatea spre a-și determina ea însăși liber și absolut, fără nici un amestec străin, forma sa instituțională de Stat și așezarea sa printre națiunile libere» ale lumii.

După șase zile, la 5/18 Octombrie 1918, deputatul român Alex Vaida Voievod († 1950) a citit această declarație în parlamentul ungar de la Buda-Pesta, încheindu-și patrioticul discurs ce a însoțit-o cu cuvintele :

«Și să știți că nu persoana mea neînsemnată, ci națiunea română întreagă a vorbit prin mine și că în aceste clipe istorice, fiecare român simte la fel cu mine și inima fiecărui român e pătrunsă de aceleași sentimente, dorințe și speranțe, cărora eu le-am dat expresie».

Și, într-adevăr, așa a fost, căci acasă, în Transilvania, cei de un

neam cu el au căutat să-și strângă și mai mult rândurile spre a-și vedea împlinit cât mai degrabă idealul comun: *UNIREA*. În acest scop, la 16/29 Octombrie 1918, factori competenți aflați la Buda au convenit să înființeze un Consiliu Național al Românilor, care «să preia conducerea teritoriilor locuite de români», ceea ce s-a și împlinit peste două zile, înființându-se Consiliul Național Român Central, compus din 12 membri, printre care erau și: T. Mihali, Șt. Cicio-Pop, V. Goldiș, Al. Vaida Voievod, Iuliu Maniu, Tiron Albani, Ioan Fluieraș, Iosif Jumanca ș.a. Mai apoi, mutându-și sediul la Arad, în casa lui Șt. Cicio-Pop, Consiliul Național Român Central a luat conducerea luptei de eliberare națională a românilor din Transilvania, constituind oficial consilii naționale județene, orășenești și sătești, care au înlăturat cu totul organele reprezentative ale autorității de Stat de până acum.

Mai mult, la 28 Octombrie/10 Noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central, a trimis guvernului ungar un ultimatum cu scadența la 12 noiembrie (st.n.), prin care-i cerea ca, neîntârziat să-i transmită deplina putere de guvernare asupra teritoriilor locuite de românii din Transilvania și Țara Ungurească.

Dându-se urmare acestei somații, în zilele de 13—14 Noiembrie 1918 (st.n.), la Arad s-au purtat discuții privitoare la o astfel de problemă, între români și unguri, care, însă n-au dus la nici un rezultat.

Eșuarea acestor tratative a făcut ca la 5/18 Noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central, în numele Marelui Sfat al Națiunii Române să lanseze un *Manifest* către popoarele lumii, prin care, mai întâi, se arăta tuturor că guvernul de la Buda a refuzat autodeterminarea românilor și că națiunea română — «sub nici o condițiune nu mai voiește să trăiască în legătura de Stat cu Ungaria» și apoi pentru libertate și unire să solicite sprijinul întregului popor român, de pretutindeni cu care ea, națiunea română transilvană dorește a fi «de aci înainte una în veci».

Între timp însă lucrurile se precipită: se întocmește și se publică regulamentul pentru alegerea deputaților, ce, alături de delegații întregului cler român, ai asociațiilor culturale, ai tuturor organizațiilor obștești și ai partidelor politice de atunci din Ardeal, avea să reprezinte în forum-ul superior al poporului român circumscriptiile electorale existente și apoi la 7/20 Noiembrie 1918, s-a convocat pentru ziua de 18 Noiembrie/1 Decembrie 1918, Marea Adunare Națională la Alba Iulia.

În ziua sorocită, adică acum 75 de ani, într-o duminică, reprezentanții națiunii române, în număr de 1228, — printre care erau și 5 episcopi, 4 vicari episcopali, 129 de protopopi și 10 delegați ai consistoriilor episcopale —, s-au întrunit la Alba Iulia, străvechea «cetate istorică a neamului nostru». Alături de ei erau strânși acolo și peste o sută de mii de români, printre care și foarte mulți preoți, veniți din toate părțile Transilvaniei, precum și câteva reprezentanțe sosite din «țara liberă», din Basarabia și din Bucovina. Toți, în haine de sărbătoare, s-au adunat pe Platoul Romanilor, numit mai apoi și Câmpul lui Horia, trecând prin porțile cetății, urcând drumul pe care cu aproape 320 de ani în urmă, la 1 Noiembrie 1599, îl călcase alaiul lui

Mihai Viteazul, când a venit să se așeze drept CRAI la cârma Țării Ardealului cucerită cu sabia la Șelimberg, pășind, totodată, pe același drum pe care, în februarie 1785, a mers, spre locul de supliciu, convoiul cu Horia și Cloșca, după ce ei, românii veniți acum la Adunare, trecuseră pe lângă temnița în care stătuseră zăvorâți acești martiri ai neamului și în același timp văzuseră cum deasupra porții cetății fâlfâia biruitor stindardul neamului românesc, stindardul înălțat în ziua cea mare a reînvierii lui. Nu se poate descrie entuziasmul și bucuria celor ce acum, la 1 decembrie 1918, erau de față aici. Tineri și bătrâni cu tâmpile încărunțite, în modeste haine albe de aba și țundra pe umeri, cu «Deșteaptă-te, Române», «Pe-al nostru steag», «La arme» și alte cântece naționale și patriotice pe buze, defilau pe dinaintea clădirii în care avea să se desfășoare ședința istorică a Marelui Consiliu Național și de unde, mai apoi, cu ochi înlăcrămați, au ascultat pe vorbitori, însoțindu-le cuvântul cu strigăte de «ura».

De dimineață, la biserică, s-a săvârșit Te-Deum solemn de mulțumire, care în acele momente căpăta o semnificație cu totul particulară. Când episcopul Ioan I. Papp al Aradului, la sfârșitul slujbei a rostit cuvintele: «Cel ce a înviat din morți a înviat azi neamul românesc», mulțimea, prezentă în biserică și în jurul ei a intonat puternic «Deșteaptă-te, Române»... — imnul de Stat de azi al României, acompaniată de vestitul cor al lui Timotei Popovici. La cuvintele «Preoți cu crucea în frunte...», episcopul Ioan Papp a ieșit în fața altarului, ținând crucea înălțată în mâna-i dreaptă, iar la cuvintele: «Murim mai bine-n luptă», toți au ridicat mâna în semn de jurământ. Emoția era la culme. Plângeau clericii, plângea mulțimea ce asista la slujbă.

După Te-Deum, lumea s-a îndreptat spre sala Casinei, care de acum se va numi a Unirii și care, cu acest prilej era împodobită cu brad și cu drapele naționale și ale puterilor aliate. Aici s-a deschis ședința, propunându-se de către cei în drept, în biroul Adunării, ca președinți, tribunul memorandist Gheorghe Pop de Băsești și episcopii Ioan I. Papp și Demetriu Radu, — întrucât Transilvania, în acel moment, nu avea nici un mitropolit — aceștia doi din urmă copreședinți iar ca vicepreședinți: Teodor Mihali, Ștefan Cicio-Pop și Ioan Fluieraș și nouă notari. Președintele Adunării, Gheorghe Pop de Băsești, a deschis istorica ședință, iar Vasile Goldiș a rostit cuvântarea solemnă, la sfârșitul căreia a supus spre aprobare Marii Adunări Naționale, *Hotărârea de Unire*, în care, prin nouă articole se decreta «unirea Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii, cu România», se rezerva autonomie provizorie teritoriilor aci indicate, până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal, se asigura libertate națională naționalităților conlocuitoare, egalitate și autonomie pentru toate confesiunile, vot universal, libertatea presei, o reformă agrară radicală și o legislație muncitorească avansată, reprezentarea Transilvaniei, prin Marele Sfat Național, la Conferința de pace ș.a.

După Vasile Goldiș a vorbit Iuliu Maniu, care a «supus unui examen amănunțit hotărârea propusă, oprindu-se mai ales la analiza

ideii de unitate etnică, lingvistică, culturală, spirituală, la dreptul și datoria de a înlăptui unitatea națională și unitatea de Stat». La urmă a luat cuvântul Iosif Jumanca, declarând, în numele celor pe care îi reprezenta, că și aceștia «vreau unirea tuturor Românilor».

După cuvântările lor, Marele Sfat Național, cuprins de un zguduitor entuziasm, a aprobat în unanimitate Hotărârea înfățișată, așa încât, la sfârșit, președintele Adunării, Gheorghe Pop de Băsești, putea anunța că «Unirea acestor provincii românești cu țara mamă este pentru toate veacurile decisă» iar cei doi copreședinți, episcopii Ioan I. Papp de la Arad și Demetriu Radu de la Oradea au rostit scurte cuvinte de încheiere.

Prin unii membri ai Adunării, printre care erau și Miron Cristea episcopul de atunci al Caransebeșului și Iuliu Hossu episcopul Gherlei, marea mulțime a celor prezenți, aflată pe Platoul Romanilor din apropierea Casinei, a luat cunoștință despre cele ce se înlăptuiseră în sala acesteia. De pe numeroase tribune «semădate peste tot întinsul platoului», mulți dintre membri prezenți au rostit înflăcărute cuvântări, ascultate de de mulțimea celor de față «cu sfintenție». Printre acești «oratori oficiali și neoficiali» s-a numărat și episcopul Ortodox al Caransebeșului Miron Cristea, care le-a glăsuț cuvinte pline de iz patriotic, entuziasmându-le sufletele în chip deosebit.

Printre altele le-a spus și următoarele, spre sfârșitul cuvântării sale: ...Oricât ar fi de tare gardul Carpaților, care până acuma ne-a despărțit de frații noștri, totuși azi și aici — în atmosfera tradițiilor lui Mihai Vodă Viteazul —, nu pot decât să exclam împreună cu poetul:

«Hotarele de astăzi sunt margini trecătoare,
De care timpul «râde»;
Căci el pătrunde-n taina ursitei viitoare,
Când ele s-or «deschide!»

Ceasul deschiderii a sosit.

Nu putem și nici n-avem lipsă să retezăm Carpații, căci ei sunt și trebuie să rămână și în viitor inima românismului, dar simțesc că astăzi prin glasul unanim al mulțimii celor mari, vom deschide iar, și pentru totdeauna, porțile Carpaților, ca să poată pulsa prin arterele lor cea mai caldă viață românească și ca prin aceasta să ni se înlăptuiască:

«Acel vis neîmplinit, copil al suferinței,
De dorul cui ne-au răposat și moșii și părinții»...

Cuvintele sale, — mărturisește un participant la Adunare —, au fost primite de către cei prezenți cu ovațiuni «care parcă nu voiau să mai ia sfârșit». Într-adevăr, spun alții, în acele clipe clocoteau văile de uralele mulțimii, căci hotărârea de Unire cu țara mamă, decretată de Marea Adunare, era împlinirea văleatului, a năzuințelor tuturor românilor, încununarea cu laurii binecuvântatei biruințe a mucenicilor neamului, care s-au jertfit de la Copuș, unde în secolul al X-lea a pierit *Gelu dux Vlachorum*, apărând libertatea și independența Transilvaniei și până la Mărășești și Mărăști. Era ziua cea mare a țării întregite acum,

căci, rând pe rând, cum s-a arătat, venirea la sânul cald al mamei, Basarabia la 14/27 Martie 1918, Bucovina la 15/28 Noiembrie 1918 și acum la 18 Noiembrie — 1 Decembrie 1918 Transilvania istorică, Statul național unitar român era, de acum, făurit.

În același entuziasm s-au ales din sânul Marelui Sfat Național 250 de deputați și un Consiliu Dirigent restrâns, din care, printre alții făceau parte și Iuliu Maniu, preotul Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Vasile Goldiș, dr. Ion Suciu, Ioan Fluieraș, Iosif Jumanca ș.a. și care trebuia să conducă Transilvania până la convocarea Adunării Constituante și până la efectuarea integrării administrative, păstrându-se însă legătura cu guvernul de la București.

A doua zi, 2 Decembrie 1918, prin telegramă, se anunța regelui Ferdinand, la București că Adunarea Națională a Românilor de peste munți «a decretat, într-un elan de entuziasm fără margini, în unanimitate, UNIREA teritoriilor sale cu Regatul României».

Răspunzând, regele Ferdinand scria :

«Vestea îmbucurătoare ce îmi aduceți despre mărețul act al Unirii cu Regatul Român, săvârșit în vechea cetate a lui Mihai Viteazul, a umplut inima mea de nespusă bucurie și am primit-o cu vie emoțiune. Munca deosebită despusă în cursul vremurilor de bărbați patriotici, purtători credincioși ai idealului național, și-a găsit azi răsplata bine-meritată. Din lacrimile celor care au plâns și au suferit, care au luptat fără preget, din sângele celor care au muncit pentru înfăptuirea lui, lăsând ca moștenire sfântă credința lor nestrămutată, a răsărit sămânța, ale cărei roade azi le culegem ca un dar din cer.

Mulțumesc Atotputernicului că mi-a îngăduit, ca, prin vitejia ostașilor mei, să pot contribui la această măreață faptă și ca împreună cu poporul meu iubit să pot trăi aceste clipe înălțătoare.

Cum am fost părtașul suferințelor și durerilor voastre, așa iau din adâncul inimii parte la bucuria voastră, care este aceea a tuturor românilor, și, unind glasul meu cu glasul vostru, zic plin de nădejde într-un viitor frumos : Trăiască România Mare, una și nedespărțită !

«Ferdinand».

La rândul ei, Regina Maria a României a scris lui Gheorghe Pop de Băsești, președintele Marii Adunări de la Alba Iulia :

«Domnule Președinte,

Războiul sfârșit a fost războiul nostru sfânt pentru dezrobirea Ardealului. Când au plecat ostașii, am fost și i-am văzut. În ochii lor strălucea lumina entuziasmului. Am împărtășit credința lor și am fost părtașă suferințelor și a zilelor grele, prin care toți am trecut.

Pe mulți i-am văzut căzând cu brațele întinse spre Alba Iulia, cetatea împlinirii visului nostru.

Mulți, cei mai mulți, erau tineri și dorința lor cea mai înflăcărată era să-și unească mâinile cu frații de peste munți.

Aceeași credință trăia și în inimile voastre. Când voluntarii Ardealului au venit și au jurat să fie credincioși tronului și steagului României, în ochii lor strălucea aceeași lumină și când am văzut mâinile lor ridicate spre cer și auzind glasurile lor puternice, am înțeles că aceeași

hotărâre trăia în sufletele voastre : să vă uniți cu noi și să fim o singură țară, o țară mare.

Ziua măreață a împlinirii visului nostru a sosit și este o zi de biruință, ziua când îmi împreună mâinile și aduc mulțumirile mele Domnului.

Binecuvântat fie ceasul în care trimit această vestire Ardealului. Aștept ziua cea mare când voi veni la voi să văd falnicii voștri munți, izvoarele, câmpiile și căminurile voastre.

Acum atâția sunt copiii mei, că mi-i inima plină de nerăbdare, să mi-i strâng la piept.

Domnule Președinte,

Strălucitoare este ziua zilelor, când după atâta suferință și așa de multe jertfe, suntem pentru totdeauna cu toții laolaltă, înfăptuind astfel visul de veacuri, visul de aur al românilor.

Maria».

În afară de acestea, în aceeași zi de 1 Decembrie 1918 Unirea cu țara a fost proclamată concomitent și în adunări locale, care s-au ținut în mai toate orașele și satele de pe întreg teritoriul Transilvaniei. Ceva mai târziu, la Târgu-Mureș, Comitetul Național Maghiar, prezidat de profesorul E. Antalffy, a luat legătură cu autoritățile românești pentru colaborare, iar o adunare reprezentativă a sașilor, ținută la Mediaș, la 8 ianuarie 1919 a cerut și ea alipirea Transilvaniei la România. O hotărâre identică a luat și comunitatea șvabilor din Banat, precum și cea a evreilor de peste Carpați și chiar aceea a romilor, care au declarat solemn că ei, cât și urmașii lor sunt și vor fi «cei mai supuși și credincioși fii și cetățeni ai României Mari».

În același Decembrie 1918, în a 14-a zi a lui, delegații Marelui Sfat Național din Transilvania formată din episcopii Miron Cristea și Iuliu Hossu, din Vasile Goldiș și Al. Vaida-Voievod a prezentat regelui Ferdinand, la București, actul Unirii. Înmanându-i-L, Vasile Goldiș, printre altele, a spus :

«Unirea tuturor românilor într-un singur Stat a trebuit să vie. Ea s-a înfăptuit prin suferințe și sacrificii. Istoria se face prin legile firii mai presus de orice putere omenească, dar obiectul și mijlocul acestor legi este bietul muritor. Fericiți suntem noi, Români, că, prin noi, istoria săvârșește actul măreț al Unirii tuturor românilor într-un singur Stat și prea fericiți suntem că norocul tocmai acum a destinat statului român domnia unui rege mare, care a înțeles chemarea sfântă a istoriei și s-a făcut luceafăr conducător al sufletului românesc. Pentru aceea, Sire, noi îți aducem pământul strămoșilor noștri, dar tot atunci noi îți aducem și sufletul tuturor românilor de azi, care trăiesc în Transilvania, Banat și Țara Ungurească».

Răspunzând, Regele Ferdinand I, a zis :

«În numele românilor din Vechiul Regat, din Basarabia și din Bucovina, astăzi uniți, cu profundă recunoștință primesc hotărârea fraților noștri de peste Carpați de a săvârși unitatea națională a tuturor românilor și declar pe veci unite la Regatul Român toate ținuturile locuite de români de la Tisa până la Nistru.

Cu dragoste nețarmurită mi-am închinat viața scumpului meu popor, plin de credință în menirea lui istorică.

Prin lupte și prin jertfe, Dumnezeu ne-a dat să înfăptuim azi aspirațiunile noastre cele mai sfinte. Mulțumindu-i din adâncul sufletelor, ne îndreptăm gândurile către cei care cu sângele lor au clădit noul temel al dezvoltării noastre naționale.

Prin devotament neclintit pentru opera lor, le vom arăta recunoștința noastră, prin el vom asigura roadele binefăcătoare ale cruedelor încercări.

Pe acest temel al unei puternice democrații și al vieții frățești între popoare, vom răspunde totodată simțămintelor aliaților noștri, alături de care am luptat pentru marea cauză a dreptății și a libertății în lume.

Să trăiască România pe veci unită !

Momentului înmânării actului Unirii i-au urmat în Capitala Țării manifestații entuziaste și impresionante, — mai cu seamă aceea de la statuile lui Mihai Viteazul și Gheorghe Lazăr din Piața Universității —, iar la 24 decembrie (sl.n.) 1918 Regele Ferdinand cel Loial a emis decretul de Unire a Transilvaniei istorice cu România, prin care se hotăra că : «Ținuturile cuprinse în Hotărârea Adunării Naționale din Alba Iulia de la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 sunt și rămân deapurrerea unite cu Regatul României». Totodată, în decret, se prevedea ca, provizoriu, până la definitiva organizare a României întregite, Consiliul Dirigent emanat din Adunarea Națională de la Alba Iulia să conducă serviciile publice transilvane în afară de afacerile străine, armată, circulația judiciară, siguranța generală a Statului ș.a.

Optsprezece luni mai apoi, Conferința de pace de la Trianon, din 22 mai/4 iunie 1920, a recunoscut și a consfințit definitiv această unire printr-un tratat internațional, în care, prin articolul 45, se stipula și că : «Ungaria renunță în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare, situate dincolo de fruntariile Ungariei, astfel cum sunt fixate la art. 27, partea II-a, și recunoaște prin prezentul tratat sau prin orice alte tratate încheiate în scop de a reglementa afacerile dintre cele două țări, ca făcând parte din România» (art. 45). Prin articolul de față, acest tratat recunoștea deci valabilitatea juridică internațională a unirii Transilvaniei cu România.

Așa s-a încheiat procesul de Unire națională a tuturor românilor într-un singur Stat independent ca un act cerut de conștiința puternică și perseverentă a poporului român asupra unității sale ființiale și ca expresie liberă a dreptului național al oricărui popor la autodeterminare, libertate și independență națională. El este opera întregului popor, a întregii noastre națiuni și nu actul câtorva persoane sau grupuri izolate și nici rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor sau un produs al întâmplării sau al unei conjuncturi internaționale, cum vor încă să creadă unii. La realizarea definitivă de acum din 1918 a marelui ideal național, a contribuit deci întreg poporul român, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărârea de a împlini visul pentru

care au luptat și s-au jertfit generații de înaintași. Căci adevăr de nedezmințit este faptul că prin lupta pentru dreptate socială și libertate a revoluționarilor de la 1848, prin înțelepciunea și stăruința patrioților care au făurit Unirea Principatelor de la 1859, prin eroismul legendar al ostașilor din războiul pentru deplina independență de Stat din 1877 și apoi prin jertfa de sânge a celor 800.000 de eroi români căzuți în marele război pentru unitatea politică a tuturor românilor s-a creat până la urmă *Statul Național Unitar Român*, pe care, cu aproape patru ani în urmă, cei mai iubiți dintre tinerii noștri, nu unul, ci mulți, foarte mulți chiar, văzându-l plecat spre clipe pline de lipsuri și suferințe, eroic, ca niște adevărați martiri ai nației, dându-și cu seninătate cel mai de preț bun al lor: VIAȚA, l-au oprit din calea unei și mai adânci căderi, și cu sângele lor curat, i-au arvunit, în continuare, libertatea și demnitatea după care din greu tânjea. Nemărginită cinste și recunoștință pentru jertfa lor...

Gândind neconținut la jertfelnicia lor, închinată Patriei, azi când aniversăm pentru a patra oară ca zi națională a României, ziua de 1 Decembrie, adică ziua Marii Uniri a României, să ne legăm a le păstra permanent în suflet amintirea și totodată, la popasul comemorativ, legat de ziua de început a lui decembrie când sărbătorim și 75 de ani de la înfăptuirea, în aceeași zi din anul 1918, a Statului Național Unitar Român — idealul de peste veac al tuturor românilor —, alături de proaspeții noștri eroi căzuți în revoluție, să ne readucem în minte, cu pietate, respect și recunoștință, luptele și trudele tuturor acelor care au contribuit la facerea României Mari, Patria noastră iubită.

Preotul NICULAE ȘERBANESCU

LUCRARI CONSULTATE :

1. Giurescu, Const. C., *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea Regelui Ferdinand I*, București, 1943.
2. Ionașcu I., Bărbulescu F., Gheorghe Gh., *Tratatele internaționale ale României 1354—1920*, București, 1975.
3. Iorga N., *Istoria Românilor, vol. X, Întregitorii*, București, 1939.
4. Kirițescu Const., *Istoria Războiului pentru întregirea României 1916—1919*, vol. III, ed. 2, București, f.a.
5. Lupaș Ioan, *Istoria Unirii Românilor*, Cluj, 1937.
6. Oțetea A., *Istoria Poporului Român sub redacția lui...*, București, 1970.
7. Pascu Șt., *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968.
8. Pascu Șt., *Făurirea Statului Național Unitar Român 1918*, I—II, București, 1983.
9. Popescu Puțur, Ion și Deac, Dr. Augustin, *Unirea Transilvaniei cu România 1 Decembrie 1918*, București, 1970.
10. Rusu Abrudeanu Ion, *Patriarhul României Dr. Miron Cristea, Înalt Regent, Omul și faptele*, București, 1929.
11. Sacerdoțeanu A. și Vărtosu Emil, *Unirea Românilor 1599—1859—1918*, București, 1938.

MITROPOLITUL DOSOFTEI — PROMOTOR AL CULTURII
ȘI LITERATURII ÎN LIMBA ROMÂNĂ
300 DE ANI DE LA MOARTE (13 dec. 1693)

Printre marile personalități românești care au ilustrat epoca de înflorire culturală a lui C. Brâncoveanu se numără, prin extensie, și mitropolitul Dosoftei, de la moartea căruia se împlinesc 300 de ani. Această aniversare prilejuiește evocarea amplă a acestui ierarh cărturar și umanist, care a înscris strălucite pagini în istoria literaturii românești.

A fost «neam de mazil» (I. Neculce), născut în Suceava în 1624. Își face studiile la Lvov în Polonia, apoi revine în țară. După o perioadă scurtă de călugărie la mănăstirea Probota, unde a tradus în românește *Istoriile* lui Herodot și a cunoscut *Letopisețul* lui Gr. Ureche, ajunge episcop de Huși (1658) și Roma (1660), unde revizuieste traducerea *Vechiului Testament* a lui Nicolae Milescu și lucrează o bună parte din *Psaltirea* în versuri ca și *Viața și petrecerea sfinților*. În 1671 ajunge mitropolit al Moldovei, dovedindu-se continuator al lui Varlaam, în direcția hotărât românească pe care acesta a dat-o operei sale culturale și literare.

În timpul celor peste 25 de ani de păstorire la Huși, Roman și Suceava-Iași a desfășurat o activitate culturală și literară din cele mai rodnice, dovedindu-se și afirmându-se ca un reprezentant de seamă al spiritului nostru național.

În secolul al XVII-lea, în epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu, se poate vorbi de o nouă orientare a literaturii noastre vechi. Acum ia naștere un curent de afirmare a românismului, care a pătruns și în literatura religioasă. Acest curent național se continuă sub formă decisivă în epoca lui C. Brâncoveanu, în care fenomenul dominant este introducerea și generalizarea limbii române în Biserică, recunoașterea ei în mod oficial în viața religioasă, literar-culturală și de stat. Vitalitatea acestui curent românesc se vedește și în puterea pe care a avut-o de a pune în serviciul său ierarhi vestiți, între care se numără și mitropolitul Dosoftei.

Pentru încetățenirea graiului românesc în altar, Dosoftei începe o acțiune organizată și revoluționară. El avea de înfrânt, pe de o parte, curentul grecesc sprijinit de păturile conducătoare, iar pe de altă parte trebuia să dezrădăcineze tradiția veche slavonă cu susținătorii ei. În vremuri vitrege, cu curaj și hotărâre, el s-a ridicat împotriva acestei tradiții și, printr-o adevărată revoluție culturală și literară, impunând limba română în cărțile de slujbă, este acela care a luptat cu mai multă convingere și energie decât oricare altul pentru triumful și întronarea limbii naționale în drepturile ei.

Este adevărat că și până la Dosoftei s-au tipărit cărți sfinte în românește; acestea erau însă lucrări de literatură religioasă, destinate să fie citite, nu în biserică, ci în afară de ea, ca lectură particulară a preoților și a mirenilor. În biserică se oficia tot slavonește, limba în care

erau tipărite și cărțile noastre de ritual, în care au fost introduse, în românește, numai arătările tipicului. Dosoftei a tipărit primele cărți de slujbă pe de-a-ntregul în românește. Ca să ne dăm seama de revoluția literară și culturală pe care o face Dosoftei, menționăm cazul mitropolitului Teodosie al Ungro-Vlahiei care, tipărind *Liturghierul* (1680) la un an după apariția *Liturghierului* lui Dosoftei, mărturisește în prefață că «n-a cutezat să o dea toată în românește».

Prin această mare operă reformatoare, Dosoftei aduce un spirit de înnoire în literatura religioasă, pe care o scoate definitiv din cătușele slavonismului. Cu el limba românească ajunge în sfârșit și limbă liturgică a neamului nostru. Prin tipărirea primelor cărți de slujbă în întregime românești, mai ales prin *Liturghierul* din 1679, Dosoftei poate fi numit «ctitorul limbii noastre liturgice». Datorită lui, graiul românesc biruitor va răsună pentru totdeauna în biserica Moldovei.

Luptându-se cu greutățile începutului, când limba literară era în curs de formare, Dosoftei a dăruit culturii românești o lucrare de mare valoare literar-artistică : *Psaltirea*, prima lucrare poetică de mari proporții în limba noastră. Dosoftei este primul care a versificat *Psalmii* într-o limbă națională în cadrul Ortodoxiei răsăritene. Afirmatia că s-ar fi inspirat după catolicul Jan Kochanowski este exagerată. Istoricii literari cu renume exclud orice dependență a *Psaltirii* lui Dosoftei de cea polonă ; ei admit numai sugestia care putea veni de la *Psaltirea* polonă, accentuând însă nota originală a operei dosoftiene și influența exercitată asupra ei de poezia populară românească. Se poate spune, pe bună dreptate, că «este o operă națională românească, în care ierarhul-poet a prezentat țara și realitățile ei politico-sociale, poporul cu viața și năzuințele lui» (M. Păcurariu).

Psaltirea din 1673 însemnează o dată în istoria versificației românești. Pe lângă multe versuri rudimentare, greoaie, cu greșeli de ritm și rimă, această lucrare cuprinde și unele de o incontestabilă însemnătate poetică, de patos liric, pentru prima încercare mai extinsă de versificație românească cultă. Înzestrat cu un real instinct poetic, Dosoftei s-a izbit îndeosebi de insuficiența mijloacelor de expresie pe care i le oferea limba noastră, nemlădiată încă suficient pentru exigențele versului. Cu toate acestea el a biruit, în mare parte, greutățile începutului și s-a impus ca inițiator al metricei noastre culte. În *Psaltire* găsim și versuri originale. *Psaltirea* s-a bucurat de o circulație extinsă și a fost mult citită, pentru că răspundea gustului mulțimii și unei nevoi sufletești bine simțite. De aceea unii din psalmii ei s-au coborât în popor, sub formă de colinde și cântece de stea. Dosoftei este primul ierarh-cărturar român care a lucrat la mlădirea limbii noastre, prin versificație. Afirmând că a căutat să transpună psalmii într-o limbă românească frumoasă, vie, limpede și fermecătoare, ca să ofere o plăcută lectură cititorilor săi, Dosoftei se arată preocupat de o exprimare artistică. *Psaltirea* în versuri a pus bazele poeziei culte românești. De aceea s-a afirmat că : «Dosoftei este Eminescu al secolului al XVII-lea» (E. Barbu) sau : «*Psaltirea* în versuri este în cultura și literatura noastră ceea ce este Voronețul în pictură» (Zoe Dumitrescu-Buşulenga). Dosoftei

se distinge ca un poet foarte talentat și ca un strălucit precursor al lui Mihai Eminescu și Tudor Arghezi» (Mircea Păcurariu). El a avut un rol din cele mai însemnate și în procesul de formare și de impunere a limbii române literare, una și aceeași pentru toți românii. Pe drept cuvânt el merită un loc de frunte în «panteonul mării poezii românești».

De numele lui Dosoftei se leagă primele cărți de slujbă în românește în Moldova. Refăcând tiparnița lui Vasile Lupu de la Iași a dat la lumină *Dumnezeiasca Liturghie*, în anul 1679. Era a doua traducere în românește și prima făcută de un ierarh. În prima prefață a cărții se precizează: «Dăruim și noi acum acest dar limbii românești, Sf. Liturghie scoasă pe limba românească ca să înțeleagă toți carii nu-nțeleg sârbiaște sau slavonește». În această tipografie a văzut lumină și *Psaltirea de-nțeleș* (1680). Nemulțumit de tiparnița refăcută, a cerut de la patriarhul Ioachim al Moscovei o nouă tipografie, pe care a instalat-o tot la Iași. Aci, în 1681, tipărește în românește un *Molitvelnic de-nțeleș*, cu un *Poem cronologic* despre domnii Moldoveni, prima scriere românească tipărită. În anul 1683 a scos a doua ediție a *Sf. Liturghii*, *Paremiile preste an* și *Octoihul*. Dosoftei a îmbogățit literatura românească și cu cărți de lectură religioasă, dintre care cea mai impunătoare ca întindere și ca însemnătate literară este «*Viața și petrecerea sfinților*», tradusă din grecește, în patru volume (1682—1686). După afirmațiile unui istoric literar «Această lucrare constituie temelia prozei noastre literare și alături de *Psaltire* este cea mai literară parte din toate scrierile bisericești și prin conținutul ei variat, a format o lectură predilectă în acest timp» (Sextil Pușcariu). Prin toate traducerile sale, Dosoftei a pus în mâna preoților principalele cărți de cult, care să-i ajute la românizarea slujbelor bisericești și primul ierarh moldovean care a contribuit la întronarea limbii române în biserică.

Mitropolitul Dosoftei și-a continuat activitatea până în anul 1686, când regele Poloniei, Jan Sobieschi, făcând o incursiune militară în Moldova, ocupă Iașul și îl ia pe mitropolit în Polonia. Și în pribegie și-a continuat activitatea literară, desigur în condiții mai grele. Se remarcă vechile sale preocupări poetice. A realizat o nouă versiune a *Poemului domnii Moldovei*, de valoare mare pentru istoriografie. A tradus în românește și din literatura neogrească: drama *Erofili*, prima operă românească din dramaturgia universală. Pentru precizarea adevăratei învățături a Bisericii Ortodoxe a făcut traduceri din Sf. Părinți.

Moare la 13 decembrie 1693. Moartea lui a însemnat stingerea unui ierarh cărturar, care și-a închinat viața propășirii culturale a poporului său și apărarea credinței lui ortodoxe.

Terminând observațiile referitoare la activitatea lui Dosoftei, constatăm râvna lui deosebită pentru răspândirea cărții românești. În anii lui de păstorire arhierască nu apare nici o carte slavonească. Toate cărțile publicate sunt românești și dovedesc că el, într-adevăr, a fost promotor al culturii și literaturii românești.

Prot. IEREMIA B. GHIȚĂ

LITURGHIERUL MITROPOLITULUI DOSOFTEI

Operă de conștiință românească

Dacă în secolul al XVI-lea se puseseră temeliile scrisului în limba română, limba slavonă continuă să predomină atât în scrierea actelor publice, cât și în literatura religioasă, până în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Caracteristica dominantă din acest timp o constituie acțiunea pentru impunerea limbii vorbite de popor ca limbă cultă. Meritul deosebit i-a revenit în secolul al XVI-lea diaconului Coresi, care a pus bazele limbii culte literare a limbii române.

Opera slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române de afirmare a scrisului românesc în cultura și educația maselor și, îndeosebi, «naționalizarea» serviciului divin începută de diaconul Coresi, va fi continuată cu înalta conștiință a misiunii puse în slujba întregii «seminții românești» în secolul următor, în Transilvania de mitropolitul Simeon Ștefan (1643—1650), în Țara Românească de către mitropoliții: Teofil (1637—1648), Ștefan (1648—1653; 1656—1668), Teodosie (1668—1672; 1678—1708), în Moldova de către Varlaam (1632—1643, † 1657) și Dosoftei (1671—1674; 1675—1686, † 1693), pentru ca apoi opera de naționalizare, în întregime, a serviciului religios să fie dusă la capăt în primele decenii ale secolului al XVIII-lea de către Antim Ivireanul și continuată de Damaschin Râmnicenul și de urmașii săi în scaun.

În Moldova, introducerea limbii române în Biserică va avea loc în a doua jumătate a secolului al XVII-lea datorită învățatului mitropolit Dosoftei, despre care cronicarul Ion Neculce scria că «În țara noastră pe această vreme nu este un om ca acela». Conștient de necesitatea introducerii limbii române în Biserică, mitropolitul Dosoftei este, la noi românii, cel dintâi prelat care a început o acțiune organizată de înlocuire a limbii slavone din serviciul religios, traducând în românește și publicând cartea de căpetenie a cultului creștin, *Liturghierul*, în Iași, 1679, și retipărit în 1683.

După alungarea de la tron a lui Vasile Lupu (1653), este nevoit să se retragă din scaun și sfetnicul său apropiat, mitropolitul Varlaam, la mănăstirea Secu, o dată cu instalarea lui Gheorghe Ștefan (1653—1658; m. 1668 la Stettin) susținut la ocuparea tronului și de Matei Basarab (1632—1654). Activitatea tipografiei din Moldova, instalată de Vasile Lupu în 1641 în chiliile ctitoriei sale de la Trei Ierarhi, pe care o primise în dar de la Petru Movilă, feciorul de domn din Moldova, arhiepiscop și mitropolit al Kievului, Haliciului și a toată Rusia, încetase, și ea. Activitatea tipografică va fi reluată de ucenicul și continuatorul operei mitropolitului Varlaam, de mitropolitul Dosoftei, după primul său exil polonez din anii 1673—1675. Acesta a refăcut tiparnița lui Vasile Lupu, punând să se toarne matrițe noi, aducând material tipografic și de la mănăstirea din Uniev, împreună cu tipograful *Vasile Standnicki*, poate o rudă a lui Simion Stadnicki, conducătorul tipografiei din Uniev. În această tipografie a apărut, în anul 1679, *Liturghierul* lui Dosoftei. Literele turnate erau greoaie și urâte, încât Dosoftei a fost nevoit să

se adreseze cu două scrisori, una către Nicolae Milescu, translator de scrisori la ministerul de externe din Moscova, și a doua către patriarhul Ioachim, în 1679, rugându-l să-i trimită prin solul moldovean, căpitanul Ionașcu Bilevici, un teasc de tipografie și literele trebuincioase, cu care să poată tipări cărțile traduse de el din limba greacă și slavonă.

În noua tipografie a Mitropoliei din Iași, Dosoftei a tipărit numai cărți în limba română. În 1680 a tipărit *Psaltirea dă-nțăles a svântului împărat prooroc David*, cunoscută sub numele de «Psaltirea slavo-română», ediție bilingvă, destinată să facă «dă-nțăles» textul psalmilor, culeși pe două coloane, în stânga în slavonă și în dreapta în limba română, folosind în prefață metafora: «Grădina încuiată și fântâna pecetluită de dânsele de amândouă ce folosu-i»? În luna mai 1681 a tipărit *Molităvnicul de-nțăles*, pe care-l tradusese cu șapte ani mai înainte. În 1682 a tipărit primul volum din *Viața și petrecerea svinților*, iar în anul următor, în 1683, a tipărit al doilea volum, urmat în același an și de retipărirea *Liturghierului*, ca și de *Paremiile preste an*. Cam în același timp a apărut și începutul unui *Octoih*, iar în vara anului 1686 i-a apărut al treilea volum din *Viața și petrecerea svinților*. În timpul când era în tipar al patrulea volum din *Viața și petrecerea svinților*, care urma să cuprindă materia lunilor iulie (din care s-au cules primele zece zile) și august, activitatea mitropolitului Dosoftei a fost întreruptă brusc, fiind nevoit să ia din nou calea exilului în Polonia, o dată cu retragerea oștilor lui Sobieski din Moldova în toamna anului 1686, părăsindu-și cu durere țara și credincioșii, fiind exilat în castelul Stryi, dar nădăjduind mereu să se întoarcă și să se înfățișeze «înaintea feței lui Dumnezeu în mitropolia dorită a Sucevei», cum mărturisea el în 1690, dar visul avea să-i rămână neîmplinit, murind în Polonia la 13 decembrie 1693, departe de Moldova lui iubită, după ce-și desăvârșise poemul: *Domnii Țării Moldovei*, lăsat ca un testament al iubirii sale de pământul străbunilor săi.

Folosirea limbii românești în cărțile de slujbă religioasă era pentru credincioși posibilitatea de cunoaștere nemijlocită și de apărare a dreptei credințe ortodoxe. În aceasta constă meritul deosebit al mitropolitului Dosoftei de a traduce în românește din limba greacă și de a publica în două ediții cartea de căpetenie a cultului creștin ortodox, *Liturghierul*, Iași, 1679 și 1683.

Cu peste o sută de ani mai înainte, în 1570, apăruse tipărit în românește *Liturghierul* lui Coresi la Brașov, la cererea episcopului calvin Pavel Tordași. Prima traducere românească din limba slavonă a liturghiei s-a datorat atunci unui impuls extern și nu «nevoilor culturale ale societății române în acel moment». Dar, cum afirma P.P. Pănaiteșcu, *Liturghierul* lui Coresi era o carte «fără nici o abatere de la tradiția ortodoxă, fără nici o influență calvină și luterană», și el avea să pregătească mentalitatea românească de a avea slujba principală bisericească în graiul său, iar Coresi avea să aibă meritul de pionierat, dovedind o înaltă conștiință românească prin tipărirea în românește a cărților principale de cult: *Psaltirea* și *Liturghierul* între 6 februarie și 1 septembrie 1570. În epilogul *Psaltirii* românești din 1570, Coresi

afirma : *cu mila lui Dumnezeu eu diacon Coresi, deaca văzuiu că mai toate limbile au cuvântul lui Dumnezeu în limba lor, numai noi rumânii n-avăm ; și Hristos zise Mathei 99 : cine ceteaște să înțeleagă și Pavel apostol încă scrie, la Corint 155 că întru besearecă mai vârtos cinci cuvinte cu înțelesul meu să grăiesc, ca și alalți să învăț decât întunearec de cuvinte neînțelese într-alte limbi.*

La acest adevăr scripturistic, mărturisit cu claritatea conștiinței lucrării sale ortodoxe și românești, avea să apeleze peste un secol și ceva și mitropolitul Dosoftei în prefața la *Psaltirea dă-nțăles a svântului împărat proroc David*, tipărită la Iași în 1860, ca și în prefața *Liturghierului* din 1679, și tot la acest adevăr scripturistic avea să apeleze și Antim Ivireanul la începutul celor două volume ale *Evhologhionului* său tradus din limba greacă și tipărit în 1706 la Râmnicu Vâlcea, care cuprinde în primul volum *Liturghierul*.

Psaltirea și *Liturghierul*, atât pentru diaconul Coresi, care lucrase în condiții destul de vitregi, ajungând inculpat în procesul ce i-l inten-tase Laurențiu Fronius «pentru o presă și niște datorii», în anul 1570, fiind nevoit să-i plătească 12 florini, cât și pentru mitropolitul Dosoftei, care lucra acum în alte condiții, de pe alte poziții sociale, dar în împrejurări tot grele și tulburi, peste puntea unui secol, îi unea aceeași dăruire a conștiinței lor luminate de a sluji prin cartea tipărită în românește «toată seminția rumânească».

În *Cuvânt depreună către toată seminția rumânească*, ca și în *Cuvântul* din *Cazania* lui Varlaam, pus sub autoritatea semnăturii lui Vasile Lupu, de data aceasta sub a domnitorului Gheorghe Duca, mitropolitul Dosoftei grăia în prefața la *Dumnezăiasca Liturghie, acmu întâi tipărită, rumânește, cu multă osârdie, să-nțăleagă toți spăsenia lui Dumnedzău cu întreg înțăles*.

Tipăritu-s-au la Sfânta Mitropolie în Iași, meseța mai, în anul 7187 (= 1679) : *...Din cât s-au îndurat Dumnedzău de ni-au dăruit mila Sa dăruim și noi acmu de o dată acest dar limbii rumânești Svânta Liturghie scoasă pre limba rumâniască depre elinească de lauda lui Dumnedzău, să-nțăliagă toți carii nu-nțăleg sârbiaste sau eliniaște, caria priimind ca un odor cel mai scump ceresc pre Dumnedzău să lăudați și pre noi la svânta rugă nu uitareți, și fiți sănătoși...*

Față de lucrarea înnoitoare întreprinsă în 1679 de mitropolitul Dosoftei de a tipări liturghia în românește și a cere să fie săvârșită în Biserici în limba română, mitropolitul Țării Românești, Teodosie (1668—1672 ; 1679—1708), intervenea în 1680, nefiind de acord să renunțe la tradiția de a săvârși liturghia în limba slavonă, și tipărește la București *Liturghierul* numai cu îndrumările tipiconale în limba română.

Liturghierul lui Dosoftei din 1679 este primit cu bunăvoință în bisericile din Moldova și multe exemplare trec munții și în Transilvania, multiplicându-se și în manuscrise. Curentul nou s-a impus în bisericile românești și mitropolitul Dosoftei a tipărit o nouă ediție cu caractere mici aduse de la Moscova, în casa *S(vi)ntei Mitropolii de Iași, leat 7191 (= 1683), iun(ie) 16. Tiparnicul Niculai : «Tocmala svin-tei și dumnedzăeștii liturghii, care iaste așa în beserica ce mare și la*

Stagora. Proskomidia, Liturghia Svântului Ioan Hrisostom, a Svântului Vasilie, Liturghia Prejdesvestenilor (= celor mai înainte sfințite).

La f. 25 v, după Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, mitropolitul Dosoftei consemna: «Cu blagoslovnia s(vi)nții sale Parthenie (preafericitul) și svântul părintele nostru oblăduitor(i)u și stăpănu, papa și patriarhu de ceta(tea) cea mare Alexandria șatot Eghipetul, Siriei, Pentaopleiului (= Pentapolului), Etiopiei.. luând de la Svinția sa voe, tâmplându-să în Iași svinția sa, am tipărit aciastă svântă carte, să-nțăleagă creștinii svintele taine».

De data aceasta, mitropolitul Dosoftei aducea în sprijinul îndreptării lucrării sale autoritatea aprobării și binecuvântării patriarhului Alexandriei, Partenie, care, împreună cu Dositei al Ierusalimului, vizitaseră Iașul și pe mitropolitul Dosoftei, și, când, din îndemnul patriarhului Dositei al Ierusalimului, Duca Vodă instalase în 1682 tipografie grecească la Cetățuia de lângă Iași. Lucrarea sa înnoitoare de naționalizare a cultului creștin în Biserica Moldovei nu mai putea fi privită ca o abatere de la linia ortodoxă. Totuși, episcopul Mitrofan al Buzăului, care participase ca tipograf la tipărirea cărților românești de slujbă ale mitropolitului Dosoftei la Iași, urmează tot pilda mitropolitului Teodosie, tipărind în românește numai rânduielele de tipic, traduse din grecește, în cărțile pe care le-a tipărit în tipografia Episcopiei Buzăului: *Molitvenicul* în trei ediții (1699, 1701, 1702), *Triodul* și *Octoihul* (1700), *Penticostarul* (1701) și *Liturghierul* (1702), în prefața căruia menționa: «...den izvoadele grecești tipicul pre limba rumânească scos și tocmit din porunca și osârdia împreună și toată cheltuiala a prea cinstului jupan Șarban Cantacuzino vel paharnic...».

Se găseau în față două tendințe, una conservatoare a menținerii limbii oficiale slavone ca limbă sacră liturgică în Biserică, și alta înnoitoare de naționalizare a limbii liturgice. Curentul înnoitor avea să se impună prin *Liturghierul* tradus din limba greacă și tipărit «prin osteneala și toată cheltuiala» lui Antim Ivireanul la 1706 la Râmnicu Vâlcea și apoi retipărit la Târgoviște în 1713, devenit normativ în Biserica Ortodoxă Română, și Antim Ivireanu devenind «ctitorul limbii noastre liturgice», care a continuat opera începută de mitropolitul Dosoftei, care, la rândul său, continuase opera începută de diaconul Coresi. Prin traducerea și publicarea *Liturghierului* și a *Molitvenicului*, Dosoftei este și el «un ctitor al limbii liturgice românești, așa cum, prin versificarea *Psaltirii* și publicarea ei în 1673, el a pus bazele poeziei culte și ale limbajului poetic românesc». (N.A. Ursu, în «*Dosoftei. Dumnezăiască Liturghie*, 1679, Ediție critică de N.A. Ursu, cu un studiu introductiv de Înalt Prea Sfințitul Teoctist, arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei, Iași, 1980, p. XLIX). În dezvoltarea limbii române literare din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mitropolitul Dosoftei are meritul de a fi lărgit în mod considerabil lexicul literar românesc prin numeroase împrumuturi din diverse limbi: greacă, latină, polonă, slavonă. Stilul său a dobândit un aspect erudit în comparație cu al contemporanilor săi, având un caracter eterogen, dar opera lui Dosoftei cuprinde și destule pasaje, în care influența limbii vorbite este precumpănitoare. Cum sublinia Prea Fericitul Părinte Patriarh

Teoctist, pe atunci arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei, în cuvântul introductiv din ediția critică menționată (din 1980) a *Liturghierului* lui Dosoftei: «*Mitropolitul Dosoftei acordă atenție, până la amănunt, transmiterii corecte a termenilor liturgici și a conținutului acestora... Cât de impresionantă, de mișcată și de mângâiată va fi rămas obștea credincioșilor la auzul și înțelegerea aceluiași vorbe știute de ei, pline de farmecul satului și al plaiului românesc, când acestea zburau din glasul preotului, diaconului și cetelor de cântăreți de la strană! Limpede și curgător ca și astăzi apare șirul cuvintelor curat românești în rugăciuni: «Dumnezău, Dumnezăul nostru, Ziditoriul și în șir Făcătoriul tuturor», sau la Liurghia darurilor înainte sfințite: «Acum puterile ceriurilor cu noi nevăzut slujesc, că iată că precede Împăratul slavei... Cu credință și cu dor să ne apropiem». (Pag. XXVIII, XXX).*

Meritul mitropolitului Dosoftei a fost deosebit de important la timpul său prin viziunea lui clară și perseverența neabătută pentru introducerea și generalizarea limbii române în Biserică, părăsind exemplul înaintașilor săi, care îndrumaseră cultura noastră ortodoxă în limba slavonă oficială, și nu a fost nici adeptul curentului nou grecesc promovat de pătura conducătoare. Traducerea cărților de cult și alcătuirea de scrieri religioase în limba română se integrău atunci într-un proces general de afirmare a românilor ca neam independent și unitar. Mitropolitul Dosoftei al Moldovei contribuie conștient, cu perseverență și cu multă trudă, la opera de renaștere națională a neamului românesc, după cum el însuși o afirmă în prefața la *Viața și petrecerea svinților: Întratâta lungă vreme scriindu și tălmăcindu, câte am putut birui în acești veaci grei a țării*. Mitropolitul Dosoftei a biruit cel mai greu obstacol în secolul al XVII-lea, înlocuirea în Biserică Moldovei a limbii oficiale slavone din serviciul religios, traducând în limba română și tipărind cartea de căpetenie a cultului ortodox român, *Liturghierul*, care cuprinde la slujirea liturgică și pe poporul dreptcredincios, cu răspunsurile în cântarea omofonă, în comun indicate, pentru care ne roagă și el înduioșător, ca și pe el «*la svântă rugă nu uitareți*». Prin opera sa de ctitor de limbă și conștiință românească, mitropolitul Dosoftei a trecut între nemuritorii poporului român.

«Naționalizarea» serviciului divin în Biserică Ortodoxă Română, operă de mare importanță culturală, începută în secolul al XVI-lea de diaconul Coresi în Transilvania, înfăptuită în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în Moldova de mitropolitul Dosoftei și dusă la capăt și definitivată în Muntenia, în primele decenii ale secolului al XVIII-lea de Antim Ivireanu și de Damaschin Râmnicianul, prin care se va impune norma munteană, datorită și intensei activități tipografice desfășurată la București și Râmnic, va avea ca urmare, la mijlocul secolului al XVIII-lea, «unificarea limbii literare române», contribuind prin concursul tuturor celor trei provincii la consolidarea unității conștiinței naționale românești, ce va duce ca urmare firească și la unitatea politică a poporului român, într-un singur stat suveran, liber și independent la 1 decembrie 1918.

Pr. I. IONESCU

MITROPOLITUL GURIE GROSU AL BASARABIEI
(† 1943) «POMENIT CU LAUDE»

Zbaterea și apoi năpăstuirea acestui ierarh de seamă pentru neamul și pentru Biserica strămoșească a constituit, la 15 noiembrie 1993, un popas aniversar de seamă. Sub egida Comisiei naționale de istorie bisericească, condusă de către Î.P.S. Mitropolit Dr. Acad. Nestor Vornicescu au fost susținute mai multe conferințe despre vredniciile și avatarurile unei activități românești deosebite.

Adunarea a fost cinstită și de prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al României.

După cuvântul introductiv oficial, a urmat comunicarea Acad. Virgil Cândea despre ucenicii mitropolitului Gurie cu rol deosebit în renașterea spirituală românească postbelică. Din rândul acestora trebuie să amintim neapărat figura preotului bucureștean Gheorghe Roșca, a cărui operă în manuscris este imensă.

Alți reprezentanți ai curentului sunt Pr. Dr. Paul Mihail, Arhim. Benedict Ghiuș, Arhim. Felix Dubneac, Pr. Vasile Țepordei, teologul Valeriu Gafencu, mort în închisoare și alții.

Printre multele lor merite, trebuie să amintim și pe acela al samisdatului românesc religios. Sub această formă au putut circula la noi, în copii dactilografiate la mănăstirea Antim, *Ambigua* a Sfântului Maxim Mărturisitorul, *Mistica* lui Vladimir Losky, comentariile la *Patericul* egiptean etc. Securitatea comunistă, cu toată vigilența ei de fier, nu a putut anihila în nici un chip curentul.

Dar până să se ajungă la această rodnicie duhovnicească a ucenicilor, istoria a trebuit să scrie mai multe capitole despre dascălul lor necontestat.

Mitropolitul Gurie s-a născut la 1 ianuarie 1877, dintr-o familie de țărani. După o formație culturală teologică lentă și multilaterală, s-a distins ca profesor (la Școala Normală și la Seminarul din Chișinău), ca istoric, ca traducător, ca folclorist, ca duhovnic.

Activitatea sa de animator cultural patriot a început în «Viața Basarabiei» din anul 1905. Mai târziu colaborează și la «Luminătorul». În numărul pe ianuarie 1908 al acestei publicații, râvnitorul monah scrie — de pildă — articolul *Ce ne trebuie*. În răspunsul propus se argumentează că, în Basarabia acelor ani, era nevoie de credință în Dumnezeu, de iubire și unire între oameni, de școală cu limbă de predare românească.

Și pentru că și în alte rânduri observase prigonirea patrioților care păstrau limba și tradițiile moldovene, el a compus un manual de școală elementară. L-a intitulat «Carte românească de învățătură», ca odinioară mitropolitul Varlaam al Moldovei, care avea în vedere unitatea de limbă, de obiceiuri și de ideal politic al tuturor românilor. Cu privire la acest abecedar și cu privire la întregul lui militantism pentru introducerea limbii române în seminar și în alte școli, Nicolae Iorga a putut conchide în Senatul României: «Pe umerii popii Gurie Grosu a stat întreaga luptă pentru limba românească în Basarabia» (*Procesul și apărarea mea. Denunțarea complotului apocaliptic*, București, 1937, p. 38).

Un început de persecuție al râvnitorului patriot l-a constituit deportarea lui, înainte de anul 1917, la mănăstirea Soloveț din nordul Rusiei.

Întors de acolo, el a continuat să-și susțină convingerea din totdeauna că pământul dintre Prut și Nistru este pământ românesc. În virtutea dreptului de autodeterminare al popoarelor, el trebuie să se unească neapărat cu România.

De aceea, după un stagiu de arhiereu-vicar la Iași, Gurie Grosu este chemat ca arhiepiscop al Basarabiei, la 20 februarie 1920, de către Congresul eparhial al preoților și mirenilor. Sub chipul blajin al monahului îmbunătățit, se profila un mare ierarh al neamului său... «Din tinerețe, eu am fost și sunt mai întâi și peste tot un călugăr, adică un om, care și-a omorât trupul ca să poată trăi mai mult cu sufletul... Din primele zile ale tinereții mele am simțit și am priceput să trăiesc nu după chipul lumii acesteia, la care am renunțat și de care m-am lepădat ca să îmbrățișez cinul monahal al sărăciei de bună voie, al smereniei și al înfrânării de toate, ca să-mi mântuiesc sufletul» (*ibid.*, p. 36).

Am citat în mod intenționat această mărturie proprie ca pe un preludiu al unui antagonism care se apropia de hotărâțul monah. Facțiunea acelor clerici basarabeni, privilegiați cândva de către ruși în schimbul asimilării lor treptate, s-a constituit curând în tagmă revoluționară. Egoismul le-a fost mărit și adus într-o stare conflictuală cu însuși Statul Român prin exproprierea de după primul război mondial, care le-a mai mărginit moșiile.

Tendința lor de a subordona chiar pe mitropolitul Gurie au prieluit-o tulburările anticalendaristice din Basarabia și le-au urmat unele erori administrative ale colaboratorilor, precum și delăsări financiare de la așa numita «casă arhierească» și de la pădurile eparhiei. În acest caz, a relevat Pr. Conf. Alexandru Stan, canoanele îndatorează pe ierarhul învinuit să-și numească economi dintre clericii proprii.

Neglijându-se această procedură, la sugestia ministerului Cultelor și Artelor, Sfântul Sinod de la București a suspendat temporar pe acest mitropolit, fixându-i domiciliul la o mănăstire.

Prin aceasta — se știe precis astăzi — se punea în practică anticanoanică răzbunarea regelui Carol al II-lea din pricina unei gafe de protocol la primirea sa în catedrala din Chișinău. De aceea canoniștii de astăzi văd, în evenimentele și moravurile amintite, tratarea ca vinovată a unui ierarh patriot înainte de a i se dovedi vinovăția.

De atunci au trecut peste cincizeci de ani și istoria a început echilibrarea dreaptă a aprecierilor sale. Această veste bună a fost repetată și în fața mormântului năpăstuitului ierarh de la mănăstirea Cernica, unde s-au încheiat acțiunile reparatorii ale amintitei sesiuni.

Același rezultat pozitiv l-a avut și comunicarea Î.P.S. Mitropolit Nestor Vornicescu și apoi a poetului Grigore Vieru, care au susținut ideea unității noastre, a trimiterii masive de cărți românești în Basarabia și reluarea vechilor legături multilaterale dintre cele două țări

Pr. Dr. GHEORGHE I. DRAGULIN

MITROPOLITUL GURIE GROSU AL BASARABIEI

La 16 noiembrie 1993, se împlinesc cinci decenii de la trecerea la Domnul a lui Gurie Grosu, primul mitropolit al Basarabiei de după Uniře.

De numele lui Gurie Grosu sunt legate două evenimente mari din istoria Basarabiei, în care el a îndeplinit un rol de primă importanță și anume: unirea Basarabiei cu Patria Mamă și înființarea Mitropoliei Basarabiei. Aceste înfăptuiri, care au schimbat radical drumul istoric al acestei provincii, au eternizat numele mitropolitului Gurie în memoria poporului român.

În cei 17 ani de arhipăstorie la Chișinău, distinsul ierarh, suflet mult zbuciumat, apăsător de vremurile tumultuoase și mari de după Uniře, a desfășurat o activitate pe cât de bogată în roade, pe atât de variată ca arie de preocupări, lăsând în urma lui o dără de lumină, care a devenit tot mai clară cu trecerea timpului.

De aceea, ne facem o sfântă datorie, arătând pe scurt, în cele ce urmează lucrarea folositoare a mitropolitului Gurie în ogorul Bisericii și al neamului, căci a sosit ceasul ca el să fie cunoscut și în afara Bisericii din Basarabia, chiar și dincolo de hotarele țării. Desigur, rândurile de față nu vor putea reține decât unele aspecte din multipla activitate desfășurată de mitropolitul Gurie. Nădăjduim că nu va fi prea departe timpul când, pe baza unei atente cercetări, îndeosebi în arhive, să fie înfățișat chipul luminos al marelui mitropolit într-o monografie temeinică, pe măsura vredniciilor sale.

Mitropolitul Gurie s-a născut la 1 ianuarie 1877, în satul Nimorenii, județul Lăpușna, ca cel dintâi copil al cântărețului bisericesc Ștefan Grosu și al soției sale Ecaterina și a primit la botez numele Gheorghe.

La vârsta de opt ani a rămas orfan de tată și a fost trimis de mama sa, pentru a urma primele clase, la școala de pe lângă mănăstirea Curchi, unde orfanii de preoți și de cântăreți bisericești învățau gratuit. În 1887 a trecut la școala pregătitoare pentru clerici de la Chișinău, apoi, în 1892, la Seminarul teologic, pe care-l termină cu strălucit succes în 1898, iar în același an a fost primit ca bursier la Academia spirituală movileană din Kiev.

Deși a învățat carte rusească, trecând prin toate fazele învățământului rusesc, de la cel primar și până la cel superior, tânărul Gheorghe Grosu nu și-a înstrăinat făptura românească a sufletului său. Departe de a se rătăci în lumea prestigioasă a învățaturii rusești, el n-a urmat drumul neted al unei cariere bisericești, care îi era deschisă și care putea să-l ducă la cele mai înalte trepte în Biserica rusă, ci a luat calea spinoasă pe care i-o dicta sufletul lui de român, făcând din coștiința sa românească și din dragostea pentru limba strămoșească o corabie care a știut să înfrunte valurile culturii slave, gata oricând să-l năpădească, așteptând ivirea momentului ca să poată ancora la țărmul Patriei străbune.

După absolvirea Academiei teologice, la 16 septembrie 1902, fiind încă mirean, a fost numit misionar-predicator al Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului, cu îndatorirea de a lucra contra influențelor sectare și eretice. S-a împlinit, astfel, dorința lui de a sluji neamul și Biserica în calitate de misionar. Dându-și seama că o asemenea slujire cerea deplină lepădare de viața personală și având din copilărie chemare spre călugărie, la 27 noiembrie 1902 a intrat în cinul monahal, luând numele de Gurie. Tunderea în monahism a tânărului misionar a avut loc la mănăstirea Noul Neamț (Chițcani), județul Tighina, cu puternice tradiții românești, moștenite de la vechea mănăstire Neamțu a Moldovei. La 6 decembrie, același an, a fost hirotonit ierodiacon, iar a doua zi, 7 decembrie, ieromonah.

Ca misionar eparhial a căutat să netezească drumul Ortodoxiei la sate, arătând dragoste pentru poporul moldovenesc și stăruință în a-l lumina și scăpa de rătăcirile sectare și de superstiții. Conferințele misionare și slujbele bisericesti, totdeauna le-a săvârșit în limba românească, cu rară duiosie, identificându-se cu momentul și realitatea creștină, tănuite în zicerile și mișcările liturgice. Citise Sfânta Scriptură cu sârguință și cunoștea pe de rost multe texte și pericope întregi din Noul Testament, încât puțini clerici basarabeni i se puteau asemăna în această privință.

Călătorind mult prin eparhie, îndemnat de îndatoririle sale misionare, a vizitat aproape toate mănăstirile și bisericile basarabene, prilej cu care a cercetat arhivele, cărțile vechi și manuscrisele, ca și antichitățile bisericesti, prețuindu-le valoarea. Acum, a început el să adune material documentar pentru descrierea istorico-statistică a bisericilor și mănăstirilor, pentru întocmirea unui *Anuar* al eparhiei și chiar pentru o istorie a Bisericii basarabene. Totodată, a răscolit arhiva Consistoriului duhovnicesc și a strâns documente despre clerul basarabean de la începutul înființării Eparhiei Chișinăului. Aceste cercetări vor face obiectul unor studii, publicate mai târziu, de mare folos pentru cunoașterea trecutului Bisericii din Basarabia, dintre care amintim: *Momente mai însemnate din istoria tipăririi cărților bisericesti în limba moldovenească. Câteva extrase din arhive despre școlile bisericesti în Basarabia, înaintea anexării ei de către Rusia și Starea clerului din Basarabia în timpul mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.*

La mănăstirea Noul Neamț, unde își avea reședința ca misionar eparhial și loc de retragere când îl copleșeau greutățile din largul vieții, și-a intensificat el activitatea lui națională. Monah înflăcărat, inspirat până la misticim, ieromonahul Gurie, pe lângă veghile călugărești de toate zilele, a înțeles mai bine ca cricine că misiunea lui de adevărat creștin se identifică cu ideea națională, așa cum gândiseră și lucraseră cărturarii vechi ai Bisericii noastre. Aici, la Noul Neamț, în ceasurile libere de serviciu, în atmosfera românească a mănăstirii, se adâncește în cercetarea documentelor vechi din arhiva și biblioteca așezământului și ca rezultat al studiilor sale, în câțiva ani, scoate lucrarea *Istoria mănăstirii Noul-Neamț*, în care arată și rușilor strălucirea mănăstirii Neamț din Moldova, sprijinită și înzestrată de către domnitorii moldoveni cu

moșii întinse până la malul Nistrului, unde se va ridica, în secolul al XIX-lea, așezământul călugăresc Noul Neamț.

În legătură cu această lucrare, în 1904, tânărul ieromonah Gurie și-a creat posibilitatea de a vizita România, în timp ce alți compatrioți ai săi considerau Prutul ca marginea lumii. El ia parte activă, la Iași, la comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, apoi se avântă până la București, ajungând chiar și la Sinaia, unde întâlnește pe Regele Carol I și stă de vorbă cu Principele Ferdinand, moștenitorul Tronului. În cursul acestei vizite, ieromonahul Gurie vine în contact direct cu o serie de reprezentanți ai Bisericii și ai culturii românești și constată cu durere, prin comparație, nivelul înapoiat de cultură al românilor din Basarabia față de progresele la care ajunseseră frații lor din Regatul liber al României. Încă de atunci, el ia ferma hotărâre ca să-și închine toate puterile pentru ridicarea stării culturale a moldovenilor săi din Basarabia.

În Basarabia nu existau pe atunci nici școli românești, nici cărți și ziare românești și nici tipografie românească. Se știe că, în anul 1873, catedra de limba română a fost scoasă atât din Seminarul teologic, cât și din toate celelalte forme de învățământ, așa că de la această dată, nu s-a mai auzit vorbindu-se românește prin școlile basarabene. Tipografia eparhială, îngrădită treptat, a lucrat tot mai puțin, iar în anul 1883, din porunca chiriarhului de neam rus al Chișinăului, a fost cu totul lichidată. După închiderea tipografiei eparhiale nu s-au mai putut tipări în limba românească nici cărți de cult și nici cărți de cuprins religios-moral. Așadar, nu numai Administrația și Justiția, ci și școala și chiar Biserica fuseseră transformate de țarism în instrumente de deznaționalizare și rusificare.

Înțelegând că fără școală și fără carte românească, frații săi basarabeni nu puteau fi scoși din starea de înapoiere culturală în care se zbăteau, tânărul misionar Gurie Grosu, împreună cu un alt apostol al românismului basarabean, preotul Constantin Partenie, încep lupta dârză pentru reintroducerea limbii românești în uzul bisericesc, în școală și în literatură.

În tumultul evenimentelor anului 1905, când toate etniile neoruse din Imperiul țarist reclamă drepturi naționale, ieromonahul Gurie caută să agite chestiunea limbii românești în rândurile intelectualilor și mai ales în sânul clericilor moldoveni din Basarabia. În gazeta rusă din Chișinău *Basarabscaia Jizni*, el scrie o serie de articole despre necesitatea limbii românești în școală și în Biserică. Astfel în nr. 272 din 30 octombrie 1905 al acestei gazete, în articolul intitulat *O scumpă autorizație*, prilejuit de aprobarea dată de Sinodul din Petersburg de a se putea tipări cărți bisericești și broșuri cu conținut religios-moral nu numai în rusește, ci și în românește, ieromonahul Gurie, după ce explică însemnătatea limbii materne în cultul divin, face un apel călduros la preoții moldoveni, rugându-i să ia în discuție la primul congres eparhial chestiunea înființării unei tipografii românești, precum și a mijloacelor necesare pentru funcționarea ei. În continuare, în același articol de gazetă, el invită «persoanele binefăcătoare» și «mănăstirile moldovenești» basarabene să vină în ajutorul norodului, ce «zace în întune-

ricul religios și moral», dând fiecare obolul lor pentru organizarea tipografiei și tipărirea de cărți românești.

Prestigiul moral și intelectual al ieromonahului Gurie era așa de mare, încât în toamna anului 1905, când s-a adunat Congresul eparhial, printre cele dintâi chestiuni înscrise la ordinea de zi au figurat introducerea la Seminarul teologic și la Școala eparhială de fete din Chișinău a catedrei de limba română, precum și înființarea Tipografiei eparhiale, de care se simțea mare nevoie pentru tipărirea cărților bisericești și altor cărți românești, Congresul eparhial, în unanimitate, a primit aceste două propuneri și în același timp a votat și sumele necesare pentru întreținerea profesorului de limba română, precum și pentru înființarea Tipografiei eparhiale.

Ca urmare a aprobării de către Sinodul rusesc a hotărârilor Congresului eparhial, în anul 1906 a fost introdusă, pe cheltuiala eparhiei, limba română în clasele a V-a și a VI-a, respectiv a IX-a și a X-a, la Seminarul teologic și la Școala eparhială de fete din Chișinău. Ea era socotită, însă, ca obiect neobligatoriu și se mărginea la limba veche bisericească, pentru a se putea citi cărțile bisericești.

Este bine de reținut că, în primul an, din lipsa fondurilor, profesorului de limba română Gr. D. Constantinescu i s-a plătit salariul de către ieromonahul Gurie, din economiile sale personale.

În sfârșit, la 26 octombrie 1906, în urma ostenețelor ieromonahului Gurie, s-a inaugurat, cu mare solemnitate, Tipografia eparhială, fiind sfințită în prezența autorităților bisericești și a celor administrative, precum și a unui număr impunător de intelectuali moldoveni, între care Em. Gavriliță, directorul gazetei *Basarabia*. Cu acest prilej, ieromonahul Gurie a ținut o frumoasă cuvântare.

De la început, tipografia a lucrat foarte productiv. Primele tipăriri au fost broșurile și foile religios-morale în limba română, apoi cărțile de cult. În primul rând, s-a tipărit Psaltirea, iar după aceea, *Trebnicul cel Mare* și *Trebnicul cel Mic*, *Ceaslovul*, *Molitfelnicul*, diferite acatiste și altele.

Dar, pentru pregătirea și îndrumarea preoților moldoveni din Eparhia Chișinăului și Hotinului în spirit național românesc, ca și pentru luminarea poporului basarabean, se cerea înființarea unei reviste bisericești cu caracter național. Meritul înființării ei a revenit tot ieromonahului Gurie Grosu, care a înaintat Congresului eparhial, în anul 1907, un raport privind necesitatea unei reviste bisericești în limba română. Totodată, el a popularizat această idee în rândurile clericilor, arătându-le însemnătatea unei publicații românești pentru interesele culturale și naționale ale românilor basarabeni. Pe baza argumentelor din acest raport, Congresul eparhial a hotărât înființarea unei asemenea reviste. Astfel, la 1 ianuarie 1908, a început să apară la Chișinău revista românească *Luminătorul*, dar cu caractere chirilice, cum era uzul în Basarabia pe atunci, care își continuă existența până astăzi.

A fost o idee fericită și venită la timp. Pe atunci, în Basarabia nu era nici o altă publicație în limba românească, iar în școli și în instituțiile de stat se vorbea numai rusește. În familiile de intelectuali, îndeosebi pe la orașe, nu se mai vorbea românește. Poporul de la sate, evlavios

și setos de hrană duhovnicească, își păstrase pe deplin limba sa națională, dar zăcea în întuneric cultural și aștepta lumina, fiind lipsit de orice publicație scrisă, accesibilă lui. De aceea, potrivit programului adoptat, *Luminătorul* își propunea să aibă caracter popular și să publice articole cu cuprins dogmatic și religios-moral, predici, povestiri din viața sfinților și vechilor creștini, texte cu conținut educativ creștinesc și în legătură cu nevoile eparhiei și instituțiilor ei, precum și poezii de factură religioasă, note, recenzii, știri etc.

Cel dintâi redactor și îndrumător al revistei a fost ieromonahul Gurie. Dar, având ca misionar obligația de a cerceta Eparhia, lipsind uneori din Chișinău, a mai fost numit spre ajutor, ca al doilea redactor al revistei, Pr. Constantin Popovici, pe atunci slujitor la Catedrală și profesor la Seminarul teologic. Peste două decenii și jumătate de la acest eveniment, Pr. Constantin Popovici va mărturisi în *Luminătorul*, nr. 1 din ianuarie 1933, p. 26, că a primit cu sfială numirea sa ca redactor al revistei, pentru că, «deși moldovean, care până la zece ani n-am cunoscut limba rusă, dar, făcând studiile secundare și superioare în limba rusă, petrecând tot timpul în mediul rusesc, făcând și serviciu ca profesor în limba rusă, pierzând orice legătură cu poporul de jos, nu mă obișnuisem să scriu românește și nu mă găseam în stare să fiu de mare folos ca redactor al revistei românești *Luminătorul*. Nădejdea însă era la ieromonahul Gurie, fostul meu elev de la Seminar, care, în calitate de misionar eparhial, se obișnuise a ține conferințe pentru moldoveni în limba românească, avea mai strânsă legătură cu poporul de la sate și cunoștea mai bine decât mine limba curată românească, limba de carte».

Revista a fost primită cu bucurie și dragoste atât de cler, cât și de popor, având un număr considerabil de abonați și între creștinii știutori de carte de la sate. Clerul sau mai bine zis parohiile au fost abonate la revistă din oficiu.

Înființarea revistei *Luminătorul* a fost un fapt cultural de mare însemnătate și a avut un rol important atât pentru nevoile bisericești, cât și pentru interesele naționale, căci publicațiile românești periodice, apărute după anul 1905, ca *Basarabia*, *Viața Basarabiei* și *Moldoveanul* dispăruseră una după alta, iar cititorul român nu era slujit decât de câteva broșurele și mici foite pe care le scotea, începând din 1902, Frățimea «Nașterii lui Hristos» din Chișinău. Revista nu numai că a împlinit pe cât s-a putut cerințele sufletești ale poporului, dar a ajutat și la dezvoltarea și mai buna cunoaștere a limbii românești, trezind interes pentru ea. Totodată, propovăduind adevărurile veșnice care alcătuiesc religia creștină și problemele care interesau Biserica și pe slujitorii și credincioșii ei, *Luminătorul* a găzduit în paginile sale o largă dezbateră asupra întregului mers al vieții spirituale a românilor din Basarabia. Așadar, *Luminătorul* a fost vreme îndelungată singura publicație periodică românească, cu apariție lunară și cu răspândire în întreaga provincie basarabeană și chiar și pentru românii de peste Nistru, unde s-a putut publica în limba națională cuvântul de îndrumare și povățuire al Bisericii strămoșești.

Pe lângă activitatea de întemeiere și editare a revistei *Luminătorul*, ieromonahul Gurie, care aducea cărți pe furie din țară, dintre care

nu lipseau operele lui Ion Creangă, a mai publicat, în 1908, *Carte de învățătură despre legea lui Dumnezeu*, un manual cu caracter didactic bisericesc de 310 pagini, apoi, la 31 mai 1909, a scos la lumină celebra sa *Bucoavnă moldovenească*, de fapt un remarcabil *Abecedar* românesc cu texte bisericești, conceput și realizat pe baza celor mai avansate cerințe ale Pedagogiei, urmat de o *Carte de citire* și mai multe broșuri cu caracter religios, unele retipărite, în mai multe ediții, cu litere latine, în anii ce au urmat, care s-au răspândit iute printre românii din Basarabia, într-o vreme când conștiința lor națională era pe cale de a fi adormită.

Astfel, a lucrat cu râvnă tânărul misionar eparhial, ieromonahul Gurie Grosu, numai șapte ani, căci mișcarea aceasta național-culturală românească n-a fost văzută bine de funcționarii ruși, care aveau ca misiune deznaționalizarea Basarabiei. Aceștia, împreună cu o serie de români renegați, au atras atenția Petersburgului asupra pericolului ce prezintă pentru scopurile rusești activitatea naționalistă a ieromonahului Gurie, al cărui nume devenise popular printre moldoveni, după cum bine cunoscute erau și legăturile lui cu frații de dincoace de Prut, din România-Țara mamă.

Ca urmare, în octombrie 1908, episcopul Vladimir Sincovski al Chișinăului și Hotinului, care, deși rus de neam, se ținea departe de politica de rusificare, nevoind să devină instrument de deznaționalizare în Basarabia, a fost mutat într-o eparhie centrală, iar în locul său a fost numit aprigul episcop Serafim Ciceagov, fost polcovnic de gardă imperială și însărcinat cu misiunea specială de a stârpi «separatismul încuibat în sânul clerului moldovenesc din Basarabia».

Acest episcop, care, imediat ce a urcat în scaun, a scos limba română din școli de frica «separatismului moldovenesc», privea cu ochi răi pe cei ce lucrau la conducerea tipografiei eparhiale și în redacția revistei *Luminătorul*, punând chiar să fie urmăriți sub pretext că ei alterează cărțile bisericești, deși ele erau o reeditare a edițiilor mai vechi apărute la Chișinău, cu înlocuirea doar a unor cuvinte ieșite din uz. În fruntea lor îl socotea pe ieromonahul Gurie Grosu, care adesea slujea și vorbea în românește, denunțat noului episcop de cozile de topor basarabene ca «cel mai periculos separatist», deci, element primejdios pentru interesele rusești.

Astfel, după ce, la 31 mai 1909, îl ridică la treapta de arhimandrit, recunoscându-i în felul acesta meritele în slujba Ortodoxiei, episcopul Serafim îi face raport către Ober-Procurorul Sf. Sinod rus, învinuindu-l de naționalism și separatism și obține, la 16 decembrie, același an, exilarea lui în fundul Rusiei, la mănăstirea Spaso-Avramiev, din guvernământul Smolensk, în Siberia de nord. De aici, arhimandritul Gurie va reuși să plece abia peste cinci ani, transformându-se ca profesor și director al Școlii normale de învățători pentru școlile bisericești din Alexandrovsk-Grușevsk, din regiunea Donului, iar de acolo, în 1914, la o școală asemănătoare, tot ca profesor și director, din satul Samovca, guvernământul Hersonului, de unde va scăpa definitiv abia în martie 1917, grație prăbușirii autocratismului țarist.

Iată că, dârzenia și sentimentele lui românești i-au pricinuit suferințe și amărăciuni, pe care le-a îndurat însă cu o răbdare mucenicească, având credință în biruința neamului său. Întorcându-se la Chișinău, după aproape opt ani de exil, arhimandritul Gurie reia opera misionară începută cu un deceniu și jumătate în urmă, precum și lucrarea de naționalizare a Bisericii, a Școlii și a editurilor basarabene. El a luat parte activă la mișcarea națională, în toate fazele, dedicându-se în special misiunii culturale, în care scop a ținut conferințe, a editat cărți și broșuri, a publicat articole în presă, a lucrat în Comisiunea centrală pentru naționalizarea învățământului basarabean, a predat limba română în mai multe școli și a oficiat slujbe bisericesti în românește. Acum, transformă el *Bucoavna*, publicată mai înainte cu buchii rusești, în *Abecedar* cu litere latine, care s-a tipărit într-un tiraj de 50.000 exemplare și a fost introdus în școlile din întreaga Basarabie.

În același timp, arhimandritul Gurie se alătură mișcării naționale, care a dus la proclamarea Republicii Moldovenești și s-a încununat prin actul de unire a Basarabiei cu Patria mamă. El a luat parte activă, ca deputat, la deschiderea *Sfatului Țării*, în ziua de 25 noiembrie 1917, unde a oficiat un *Te-Deum* și a rostit o memorabilă și însuflețită cuvântare, care a determinat caracterul lucrărilor ulterioare ale acestui parlament basarabean, precum și evenimentele istorice de mai târziu.

La 16 februarie 1918, arhimandritul Gurie a fost numit de Sfatul Țării în funcția de subsecretar de stat la Ministerul Cultelor, ceea ce i-a dat posibilitatea să se avânte în lucrarea pe teren național-bisericesc cu puteri îndoite. Aflat la conducerea și îndrumarea cultelor din Basarabia, el a lucrat în realitate la o operă mult mai mare: pregătirea reversării fără zăbavă a apelor basarabene în albia fluviului românesc.

După înfăptuirea unirii Basarabiei cu România, arhimandritul Gurie, ce făcuse parte și din delegația care a venit la Iași, în 1918, și a prezentat Regelui Ferdinand actul Unirii, a continuat munca devotată pentru prosperarea vieții național-bisericesti în provincia românească de peste Prut. Activitatea sa plină de zel a atras atenția Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, ce se afla atunci la Iași, care, la 4 iulie 1918, l-a ales episcop-vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei. A fost hirotonit arhiereu, cu titlul de Botoșăneanul, la 15 iulie, același an.

La 1 ianuarie 1920, Sfântul Sinod l-a delegat provizoriu cu conducerea Eparhiei Chișinăului și Hotinului, pentru ca, la 21 februarie, același an, să fie cerut arhiepiscop titular de Congresul general al preoților și mirenilor din Basarabia. Dând urmare acestei dorințe, Sfântul Sinod, în ședința sa din 17 decembrie 1920, l-a numit pe arhiereul Gurie Botoșăneanul ca arhiepiscop titular al Chișinăului și Hotinului, demnitate în care a fost întărit prin Înaltul Decret Regal nr. 5481 din 25 decembrie 1920, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 216 din 30 decembrie, același an. Investitura ca arhiepiscop a primit-o, după vechile datini ale țării, la București, în 29 martie 1921, iar instalarea canonică a avut loc în catedrala din Chișinău, în ziua de 15 mai, același an, în prezența mitropolitului primat Miron Cristea și a lui Octavian Goga, ministrul Cultelor.

În perioada imediat următoare, luând în considerație o mai veche dorință a clerului și credincioșilor basarabeni de a avea o mitropolie la Chișinău și considerând împlinirea ei ca o necesitate de ordin moral și național și ca o legitimă trebuință pentru rosturile bisericesti din această provincie, Sfântul Sinod a înființat, la 15 noiembrie 1923, pentru ținutul dintre Prut și Nistru, o mitropolie cu denumirea de *Mitropolia Basarabiei*, având ca sufragane Arhiepiscopia Chișinăului și Episcopia Cetății Albe-Ismail. Ridicându-se scaunul Chișinăului la treapta de mitropolie, recunoscută prin Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, votată de Parlamentul țării la 6 mai 1925, Sfântul Sinod, în ședința sa din 25 iunie 1927, ținând seamă de cererea repetată a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Chișinăului, a înălțat pe arhiepiscopul Gurie la vrednicia de mitropolit al Basarabiei.

Întărit mitropolit al Basarabiei prin Înaltul Decret Regal nr. 1136 din 21 aprilie 1928, a primit investitura în această înaltă vrednicie la București, în 26 aprilie 1928 și a fost instalat în scaun la Chișinău, în 28 aprilie, același an.

Ca arhiepiscop al Chișinăului și mitropolit al Basarabiei, vlădica Gurie, monah adevărat, blând și smerit, a reprezentat în acele vremuri o pildă vie de ierarh canonic. Cu energie, fără odihnă, prin viu grai sau prin scrieri și adânc pătrunzătoarele slujbe pe care le săvârșea, mitropolitul Gurie a îndrumat și educat turma încredințată de Dumnezeu spre păstorie. Accesibil pentru toți clericii și credincioșii, fără deosebire de rang sau situație, delicat, bun și îndurător, el a lucrat din toate puterile pentru luminarea și povățuirea păstoriiților săi, îngrijindu-se totodată și de cei nevoiași și asupriți de soartă. Avea înduplecare către săraci. Fiind milostiv, ușor scotea banul din buzunar pentru ei. El a înființat burse la școlile duhovnicești și a dat ajutoare însemnate studenților și elevilor lipsiți de mijloace de pe la alte școli.

Având multe și variate ocupațiuni și griji în calitate de mitropolit, vlădica Gurie n-a părăsit lucrarea misionară, căreia i se dedicase de la începutul slujirii sale bisericesti. El s-a interesat îndeaproape de latura misionară a activității clerului, dând îndrumări nemijlocite preoților misionari, a prezidat și a sprijinit direct societățile misionare, îndeosebi *Frățimea Nașterii lui Hristos* din Chișinău, apoi, a scris în paginile revistelor bisericesti în chestiuni misionare și a înființat în acest scop la Chișinău, în 1929, revista *Misionarul*, a ținut conferințe misionare și a stat de vorbă cu eretici și sectanți, povățuindu-i și îndemnându-i să revină la calea cea bună, atât în timpul vizitelor canonice prin eparhie, cât și în alte împrejurări. Slujbele pe care le săvârșea erau întregite întotdeauna cu o predică. Cuvântul său atrăgea mulți credincioși prin puterea sa de convingere și de pătrundere în adâncul inimii omenești. Prin aceste predici se dădeau lămuriri dogmatice, mângâieri în dureri sufletești, raze de lumină atâtor întrebări omenești. Toată această muncă misionară, în perioada celor 17 ani ai activității sale bi-

sericești, mitropolitul Gurie a săvârșit-o, peste tot, aproape anonim, cu multă modestie și smerenie, după datoria de creștin și îndrumător al celor încredințați spre păstorie. Vlădica Gurie a susținut și apărat din toate puterile sale Ortodoxia, căci a știut că el este zidul de piatră al Neamului, că românismul și Ortodoxia sunt nedespărțite.

Mitropolitului Gurie i-a fost dat să îndeplinească un rol istoric în viața spirituală a Basarabiei și prin aceea că, în calitate de mitropolit, el a restaurat limba și spiritul românesc în Biserica din această provincie. Și aceasta a făcut-o cu credință în Dumnezeu, cu blândețe și cu tact, așa cum a lucrat întreaga-i viață. El s-a străduit să readucă Biserica din Basarabia la vechea ei tradiție moldovenească și să cultive spiritul cultural, moral și național în care marii ierarhi de odinioară au îndrumat pe păstoriții lor. Totodată, a căutat să împodobească sufletele credincioșilor nu numai cu virtuțile cardinale creștinești, dar și cu acelea impuse de cerințele vieții naționale românești, adăugând astfel la patrimoniul strămoșesc un nou și prețios prinos de muncă, de iubire și jertfă, din al cărui rod să poată trăi mai înlesnit și mai mulțumit generațiile viitoare.

Un alt moment însemnat din istoria Mitropoliei basarabene, amintind de vlădica Gurie, l-a constituit și Facultatea de teologie, înființată la Chișinău, în 1926, prin stăruințele sale și cu sprijinul Sfântului Sinod și al unor distinse personalități locale. Apreciind, mai mult decât oricare altul, nevoia Bisericii de a avea preoți instruiți și capabili să țină piept, în vâltoarea de atunci a timpului, atacurilor ce se dădeau credinței ortodoxe, mitropolitul Gurie a dat tot sprijinul său atât acestei facultăți, unde a și înființat personal câteva burse pentru studenții nevoiași, dar merituoși, cât și susținerii instituțiilor de cultură și lucrării pe tărâm științific și bisericesc, ca astfel Chișinăul să ajungă un centru de cultură teologică de primă mână.

Drept recunoștință pentru ostenele sale în slujba Bisericii și Neamului, credincioșii din Chișinău, după ridicarea sa la rangul de mitropolit, i-au oferit camilafcă albă, semn de distincție mitropolitană, iar din partea clerului i s-a dăruit, tot atunci, o mică cruce încrustată în diamante pentru purtarea pe camilafcă. Totodată, Municipality Chișinăului a dat uneia din străzile orașului numele mitropolitului Gurie.

A fost un arhipăstor deosebit și nimic nu l-ar fi mișcat din rolul său istoric, dacă împrejurările n-ar fi fost prea tumultoase și nu l-ar fi apăsât așa de greu. Om realmente bun și îngăduitor, la care mistica credinței se unea cu neglijarea amănuntelor vieții zilnice, vlădica Gurie a avut de suferit de pe urma bunătății sale și a încrederii pe care și-o punea în oameni, judecându-i cu generozitate după chipul și asemănarea sufletului său. El a avut și dușmani, așa cum arăta fostul ministru Ion Pelivan la slujba înmormântării mitropolitului Gurie, relatată de revista *Luminătorul*, nr. 10—12 din octombrie-decembrie 1943, p. 749 : «Unii îl urau, în special rușii și rusificații, pentru intransigența sa în chestiunea stilului nou în Biserică. El a fost mult bârfit de apașii unei prese dezmațate, străine de țară, după cum au fost bârfiți toți naționa-

liștii activi ai Basarabiei. N-a fost minciună, n-a fost insultă, n-a fost calomnie grosolană pe care acești apași străini să nu le fi aruncat pe socoteala bunului român, înflăcăratului naționalist și iertătorului părinte duhovnicesc, care a fost mitropolitul Gurie. Scopul bârfelilor era ca, lovind în frunțașii românismului basarabean, să compromită cauza pentru care aceștia luptau, inclusiv și marele act al Unirii».

Acești oameni cârtitori, unii chiar dintre colaboratorii săi apropiați, au creat și întreținut cu dibăcie în jurul mitropolitului Gurie o atmosferă de intrigă și defăimare dintre cele mai apăsătoare și acuzându-l de rea administrare a averii eparhiale, au determinat Ministerul Cultelor să deschidă împotriva lui un proces penal la Înalta Curte de Casație și Justiție. Totodată, ei au făcut presiuni, prin autoritățile laice, la Sfântul Sinod și, sub motiv că ar putea influența desfășurarea anchetei, au obținut, la 11 noiembrie 1936, suspendarea lui temporară, pe durata procesului, din demnitatea de arhiepiscop al Chișinăului și mitropolit al Basarabiei, umbrind astfel de amărăciune ultimii ani ai vlădiciei Gurie. Pe timpul suspendării din funcție i s-a stabilit, după preferință, domiciliul la una din mănăstirile Putna sau Dragomirna, din cuprinsul Mitropoliei Bucovinei. Întrucât desfășurarea procesului a cerut prezența lui în Capitală, vlădica Gurie a stat un timp la București, fiind nevoit să-și închidă zilele prin diferite camere de hotel, neavând altă locuință.

Contribuția pe care a adus-o cu prisosință naționalismului basarabean, în vremea când prea puțini se încumetau a întreprinde acele îndrăznește încercări de unire cu Patria, a fost plătită așa de crud de marele ierarh, care a trebuit să rabde atât de mult din pricina unor oameni mici la suflet și supuși tuturor influențelor oculte.

Procesul ce i-a fost intentat, deși n-a formulat nici un cap de acuzare împotriva sa, a fost menținut pe rol timp de patru ani, tocmai pentru a împiedica întoarcerea mitropolitului Gurie în scaunul său de la Chișinău. În decembrie 1940, însă, după pierderea Basarabiei, Ministerul Cultelor, la intervenția căruia justiția declanșase ancheta, și-a retras acțiunea, căci nu mai avea temei legal și procesul s-a închis. Tot atunci, la cererea Ministerului Cultelor, Sfântul Sinod i-a ridicat suspendarea și l-a repus în toate drepturile sale de arhiepiscop și mitropolit. N-a putut să se întoarcă la păstoriții săi, căci ei căzuseră sub ocupație străină. A locuit în acest timp la București, într-o chilie a mănăstirii Antim.

La 12 septembrie 1941, după atâta zbucium sufletesc, vlădica Gurie a depus cerere de retragere din demnitatea de arhiepiscop al Chișinăului și mitropolit al Basarabiei, care i-a fost primită cu data de 1 octombrie, același an. Desigur, retras de la conducerea eparhiei, vlădica Gurie, un pasionat al slujbei religioase, în care simțea îndeosebi fiorii divini ai extazului, a mai suferit și din cauza neîntrebuințării sale, a apariției tot mai rare în preajma altarului. Dar, cât trebuie să fi îndurat el în anul teribil 1940, ce chinuri sufletești trebuie să-i fi provocat pierderea provinciei natale, pe care avea tot dreptul s-o creadă pe vecie întrupată în patrimoniul nostru strămoșesc! A apucat, totuși, să vadă trecerea vijelioasă a Prutului de către armatele noastre, în

1941, dar își dădea seama că primejdia nu era complet înlăturată, că brazda dreptății nu era încă defintiv trasată. Ce trebuie să fi cugetat vlădica Gurie despre această întoarcere a destinului, neexplicabilă pentru omul care își închipuise dreptatea instalată de-a pururi pe pământ!

După pensionare, intenționa, potrivit propriilor mărturisiri, să se retragă pentru restul zilelor la mănăstirea Noul Neamț (Chițcani), județul Tighina, unde își avea metania. Era chemat acolo de dragostea pentru mama sa, în vârstă de 81 ani, rămasă fără sprijin și împovărată de mari greutăți, căci fiul ei cel mai mic, nevoit să se refugieze, îi lăsase în grijă soția și patru copii mici. Tot în Basarabia era chemat și de mormintele tatălui și ale fraților săi decedați, ca și de cele ale părinților săi duhovnicești de la mănăstirea Noul Neamț, care îl călăuziseră în primii ani de viață monahală și de memoria cărora se simțea legat sufletește.

Chinuit de aceste frământări, la 16 noiembrie 1943, tocmai când hotărâse să se stabilească pentru o vreme la mănăstirea Cernica, până la normalizarea situației în Basarabia, vlădica Gurie a trecut la Domnul, împăcat că și-a împlinit datoria pe pământ de ierarh evlavios și de adevărat român. Basarabia a pierdut atunci un fiu bun și credincios.

Funeraliile mitropolitului Gurie s-au desfășurat duminică 21 noiembrie 1943, la mănăstirea Antim din București. Au participat: patriarhul Nicodim, prof. Ioan Petrovici, ministrul Culturii naționale și al cultelor, membri ai fostului Sfat al Țării de la Chișinău, generali și ofițeri superiori, numeroși preoți și credincioși. Slujba înmormântării, după cano-nul mănăstiresc, a fost oficiată de mitropolitul Visarion Puiu și arhierii Efrem Tighineanul și Valerian Botoșăneanul, ajutați de un sobor de preoți și diaconi, răspunsurile fiind date de corul mănăstirii Antim. După ce toți cei prezenți s-au apropiat și și-au luat rămas bun de la cel ce până de curând slujea, predica și binecuvânta blând și mângâietor, iar acum stătea fără suflare și fără glas, sicriul cu rămășițele pământești ale mitropolitului Gurie, înfășurat în Tricolorul românesc, ca recunoștință a meritelor sale pentru triumful cauzei naționale în Basarabia, a fost pornit spre mănăstirea Cernica și, în timp ce era coborât în cripta cimitirului mănăstirii, arhierul slujitor a rostit de trei ori cuvintele de despărțire: «Veșnică să fie amintirea ta, vrednicule de pomenire frate al nostru, mitropolit Gurie!».

Moartea sa prematură și neașteptată, la spitalul «Brâncovenesc» din Capitală, unde se internase doar cu câteva zile în urmă, departe de Basarabia lui dragă, în care s-a născut, a crescut și a lucrat și pentru care a trebuit să sufere atâta, a pricinuit consternare printre credincioșii basarabeni, pentru că, cu el s-a stins ultimul ierarh ridicat dintre fiii Moldovei dintre Prut și Nistru. A murit la vârsta de 66 ani, vârstă la care atâția arhipăstori își oferă încă serviciile lor Bisericii, regretând, nu atât pentru acel șir de persecuții țariste care i-au adus exilul, ci mai ales pentru neputința de a-și sluji până la sfârșit neamul din care se trăgea.

Mitropolitul Gurie a întruchipat, în făptura lui blândă și smerită, chipul Basarabiei martire. El a fost legat de provincia dintre Prut și Nistru nu numai prin treapta înaltă ce a ocupat în ierarhia noastră bisericească, ci și prin întreaga lui viață, prin însăși făptura lui spirituală, prin idealurile și năzuințele lui, prin activitatea lui zilnică. În viața mitropolitului Gurie, călugăr desăvârșit, credincios până la viziuni mistice, rezistent și dârz până la sacrificiul de sine, până la martiraj, în suferințele pe care le-a îndurat, citim istoria plină de înțeles a poporului românesc din Basarabia: credința fierbinte în Dumnezeu și în dreptate, zbuciumul sufletesc, suferințele și răbdarea lui de veacuri, rezistența și dârzenia lui proverbială. Deși înstrăinat de păstoriții săi, despărțit de bătrâna sa mamă, pe care a iubit-o cu adevărat, departe de mormântul tatălui său, a cărui moarte timpurie a regretat-o mereu, mitropolitul Gurie a știut totuși să suporte toate cu o răbdare moldovenească de neînfrânt. A fost singura satisfacție din ultimele clipe ale vieții lui. Aceste însușiri mari ale sufletului său îl așază în rândurile adevăraților arhierei ortodocși.

Mitropolitul Gurie n-a fost numai arhipăstor de suflete, ci și exponentul destinului istoric și național al Basarabiei. Întreaga lui viață a fost închinată ideii românești din Basarabia. Pentru această idee a lucrat, pentru ea a suferit, fiind hulit de dușmanii neamului, cărora nu le convenea activitatea lui.

A iubit mult poporul. Sub stăpânirea străină, deși cu mijloace reduse, a fost singurul intelectual basarabean care a deschis poarta cărții românești, dându-i un abecedar. Din aceleași sentimente, a fost prezent și la ctitoria *Luminătorului*, a Tipografiei eparhiale și la întemeierea *Frățimii Nașterea lui Hristos*, unde și-a pus și bănuțul lui de sprijin. A făcut, deci, apostolat și a răspândit cartea românească în Basarabia cu o îndrăzneală vrednică de admirat, redeşptând sentimentul de grai național în această parte a vechii Moldove a lui Ștefan cel Mare și Sfânt și a înțeleptului și priceputului domnitor Vasile Lupu, care, cel dintâi, a dat în limba poporului, în tiparnița de la Iași, cărți pe înțelesul lui. Cele trei realizări ale mitropolitului Gurie: limba românească în Biserică și în Școală, Tipografia și revista *Luminătorul* au fost durabile. De aceea, se poate zice că el a pus piatra de început în opera națională în Basarabia.

Istoria va avea grijă să-l așeze acolo de unde patimile omenești l-au strămutat. Iar cei care l-au înțeles, au datoriat, cel puțin acum, să facă în așa fel ca rămășițele sale pământești, care își dorm somnul de veci la mânăstirea Cernica, sub o cruce de pe care s-a șters cu totul fotografia și aproape că nu se mai cunoaște nici inscripția, să odihnească pe pământul scumpei sale Basarabii, după care a lăcrimat atâția ani, dând astfel prilej generațiilor de azi și celor ce vor urma să poată îngenunchea la lespeda rece a mormântului său, atât de mult pilduitoare pentru toate inimile și conștiințele românești.

GH. VASILESCU

UN VREDNIC IERARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE : EPISCOPUL VASILE COMAN AL ORADEI (1912—1992)

Printre înfăptuirile de seamă, pe tărâm bisericesc, de după Marea Unire din Decembrie 1918, se numără și reînființarea, la 30 august 1920, a Episcopiei Oradea, având ca prim chiariarh pe episcopul Roman Ciorogariu (1852—1936), care a deținut această demnitate între anii 1920—1936. Acesta, prin numeroase înfăptuiri pe plan bisericesc, a lăsat, la trecerea sa din viață, petrecută la 21 ianuarie 1936, la Oradea, un important centru cultural teologic.

Acestuia i-a urmat în scaun profesorul de Dogmatică de la Academia teologică «Andreiana» din Sibiu, Nicolae Popovici (1903—1960), episcop eparhiot între anii 1936—1950, socotit ca unul din cei mai învățați ierarhi ai vremii. Scos din scaun la 5 octombrie 1950, i se dă domiciliu forțat la mănăstirea Cheia, județul Prahova, dându-și obștescul sfârșit la 20 octombrie 1960.

Între 1951—1969 episcop la Oradea a fost Valerian Zaharia.

Al patrulea episcop al Episcopiei Oradei a fost vrednicul de pomenire, ierarhul Vasile Coman. Viitorul vlădică vede lumina zilei la 25 decembrie 1912, în localitatea Deal, din județul Alba Iulia, într-o familie de creștini ortodocși, părinții numindu-se Ioan și Ioana Coman. Școala primară a urmat-o în satul natal, iar cursurile secundare la liceul «Aurel Vlaicu», din Orăștie (1923—1930), după care în toamna anului 1930 se înscrie la Academia teologică «Andreiana» din Sibiu, ale cărei cursuri le absolvă în 1934 ca șef de promoție.

Între 1934—1935 tânărul Vasile Coman, primind o bursă din partea Arhiepiscopiei Sibiului, la îndemnul Mitropolitului Nicolae Bălan și la recomandarea rectorului Academiei, profesorul Nicolae Colan, urmează cursuri la Facultatea de Științe Naturale de la Universitatea din Cluj. Nu termină însă facultatea, întrucât căsătorindu-se, este hirotonit preot pe seama parohiei Șimca, la 28 februarie 1936.

În acest an susține la Facultatea de Teologie din București examenul de licență cu lucrarea: *Doctrina despre purgatoriu și combaterea ei*, cu calificativul «distincție». În urma examenului de licență dobândește dreptul de a fi și profesor de Religie (1936—1942). Între timp se transferă ca preot la parohia «Sf. Adormire» din Brașov-Cetate, unde desfășoară o activitate misionar-pastorală de mare anvergură.

În vremuri grele pentru țară și biserică, între 1944—1947 urmează la Facultatea de Teologie din București cursurile de doctorat, încununată cu titlul de «doctor în Teologie» cu teza: *Rugăciunile pentru căpetenia și autoritățile Statului în cultul creștin*, apreciată cu calificativul «magna cum laude».

Pentru că autoritatea bisericească a reperat la vrednicul preot Vasile Coman calități deosebite de diriguitor ecleziastic, la 1 ianuarie 1957 i se acordă titlul de protopop al Protoieriei Brașov, funcție în care activează timp de 14 ani încheiați, cu rezultate remarcabile, făcân-

du-se iubit și stimat de toți preoții brașoveni pentru competența cu care i-a condus.

Rămânând văduv prin trecerea la cele veșnice a vrednicei și distinsei sale soții și în urma vacantării scaunului episcopal de la Oradea, Colegiul Electoral Bisericesc l-a ales pe protoiereul Vasile Coman, la 13 decembrie 1970, ca episcop al Oradiei, hirotonia întru arhieru primind-o la 27 decembrie 1970, iar înscăunarea ca episcop eparhiot făcându-se în catedrala episcopală, «biserica cu lună», la 10 ianuarie 1971.

De la această dată, pentru episcopul Vasile începe o nouă, grea, dar fructuoasă perioadă. Prima grijă a proaspătului ierarh al Oradiei a fost să-și cunoască păstoriții. De aceea a inițiat o rețea de vizite canonice prin care, în cei 21 de ani de arhipăstorie, a cercetat pe toți preoții și toate parohiile și filialele eparhiei.

În fiecare unitate bisericească a săvârșit Sfânta Liturghie sau Vechernia, slujbe pe care le-a însoțit de fiecare dată de cuvântări ziditoare de suflet în care trata problemele cele mai diverse, plecând de la întărirea credinței ortodoxe, atât de amenințată în această parte a țării de prozelitismul sectar, continuând cu conștientizarea misiunii de adevărat apostol pe care trebuie s-o împlinească orice preot ortodox în contemporaneitate și sfârșind cu problemele practice legate de repararea și pictarea bisericilor în stilul ortodox îndătinat, atingând de fiecare dată și alte probleme de mare interes bisericesc și misionar cu care se confruntă preoții și credincioșii ortodocși din Bihor și Satu Mare.

Dar episcopul Vasile și-a dat seama imediat de un fapt îngrijorător: lipsa preoților. Multe parohii erau văduvite de păstorul sufletesc de ani de zile, fapt ce ușura propaganda sectară. În asemenea situație episcopul Vasile a trimis la Seminarul special de la Curtea de Argeș, ca și la seminariile din Cluj și Caransebeș, ca și la Institutul teologic universitar din Sibiu o întreagă cohortă de tineri, pe care, după absolvire, i-a hirotonit preoți, pe cei mai mulți dintre ei chiar în bisericile parohiilor unde aveau să activeze, instalându-i cu fast și ocupându-se îndreapropo de activitatea lor.

Astfel numărul celor hirotoniți de episcopul Vasile este impresionant, depășind cifra de 500. Roadele acestei binecuvântate munci misionare, fără precedent în eparhia Oradiei, n-au întârziat să se arate. Înflăcărați, de ierarhul itinerant neobosit, preoții și credincioșii ortodocși încep dubla lucrare: de revigorare a credinței strămoșești și de consolidare și pictare a bisericilor parohiale și filiale.

Astfel, în vremea aceasta absolut toate bisericile din eparhie sunt restaurate și majoritatea sunt împodobite cu picturi în tehnica fresco și în stil neobizantin. Erau însă și parohii lipsite de biserică sau cu biserică de lemn neîncăpătoare. În aceste parohii inițiază, împreună cu preoții și credincioșii, construcții noi de biserică, multe din ele înălțate fără autorizații de construcție căci acestea se obțineau cu foarte mare greutate atunci.

Numărul bisericilor noi se ridică la cifra de 40. Pentru a-i determina pe preoți să locuiască în mijlocul păstoriților lor, inițiază construcții noi de case parohiale și modernizarea celor vechi. Așa se

face că în acest răstimp se construiesc în Episcopia Oradiei peste 160 de case parohiale, iar toate cele vechi se reînnoiesc. Inițiază, de asemenea, construirea a patru oficii protopopești, dotate cu săli de conferințe și cu cămine preoțești, utilate cu mobilier nou și cu încălzire centrală.

Concomitent se ocupă și de modernizarea Centrului eparhial: reînnoiește fațada palatului episcopal, transformă în capelă episcopală un apartament de la etaj, împodobind-o cu pictură și dotând-o cu toate obiectele de cult necesare într-o biserică. Aici își făcea rugăciunea zilnică și adesea săvârșea Sfânta Liturghie. Tot în acest timp construiește și o fabrică de lumânări cu ajutorul căreia reintroduce, în cultul ortodox din parohiile de la hotarul de vest, îndătinata lumânare atât de mult neglijată de ortodocșii de aici sub influența neoprotestantă.

Întrucât Biserica Ortodoxă Română reintră, din 1961, în Mișcarea ecumenică, episcopului Vasile i se încredințează din partea Sfântului Sinod sarcina ca, împreună cu un grup de teologi români, să se ocupe de problemele propuse de Comisia interortodoxă pentru pregătirea dialogului cu Biserica Luterană și de acelea ce intră în sfera Comisiei interortodoxe pentru pregătirea dialogului cu reformații.

În acest sens conduce sau face parte din delegații ale Bisericii Ortodoxe Române care au vizitat țări din aproape toate continentele, aducându-și din plin contribuția la cunoașterea și prestigiul Bisericii noastre în fața întregii creștinătăți. Așa se explică de ce îl găsim conferențiind în diferite țări de pe mapamond precum: fosta Republică Federală a Germaniei (în mai multe rânduri), Austria, Canada, Anglia, Statele Unite ale Americii, Etiopia, Creta, Grecia, Cipru, Elveția, Islanda, Finlanda, Suedia, Norvegia etc.

Strădania sa pe tărâm ecumenic s-a consumat cu bune rezultate pentru Biserica Ortodoxă Română, căci în urma medierilor și intervențiilor sale, s-au întins punți de legătură cu foarte multe Biserici ai căror reprezentanți ne-au vizitat țara, cunoscând la fața locului Biserica noastră și problemele cu care se confruntă ea.

Să amintim și faptul că Episcopia Oradiei fiind în imediata apropiere a graniței noastre cu Ungaria, episcopului Vasile i s-a încredințat, pentru prestigiul de care se bucura pe plan intern și internațional bisericesc, jurisdicția canonică asupra Vicariatului ortodox român de aici, cu sediul la Gyula, cu cele 19 parohii și două filiale, cu cele 15 biserici și patru capele, împreună cu preoții care le deserveșc.

În afara acestor activități bisericești și ecumenice prodigioase, ca și în afara celor legate de treburile gospodărești ce incumbă administrației episcopale, ierarhul Vasile Coman și-a găsit timp și pentru scrisul și tipăriturile religioase. Astfel publică cinci titluri de cărți personale și șapte scrise sub îndemnul și binecuvântarea sa. Cele personale sunt următoarele:

Cuvântări liturgice, în două ediții, Oradea, 1973 și 1976;

Episcopul Roman Ciorogariu, luptător pentru libertatea și dreptatea poporului român în Transilvania, în revista «Mitropolia Ardealului», an XX, nr. 7—9, 1976, p. 628—636;

Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor, în două ediții, Oradea, 1980 și 1984 ;

Scrieri de teologie liturgică și pastorală, Oradea, 1983 ;

Cuvinte pentru suflet, în două ediții, Oradea, 1985 și 1987, unde strânge în volum gustatele tablete teologice ce-au apărut, ani de-a rândul, în «Telegraful Român» sub titlul : «Părintele Vasile, Pâine pentru suflet».

Din volumele publicate sub îndrumarea și binecuvântarea sa cităm :

Monumente istorice bisericesti din eparhia Oradiei, Oradea, 1978 ;

Trepte vechi și noi de istorie, cultură și viață bisericească în eparhia Oradiei. Mărturii evocări, Oradea, 1980 ; *Roman R. Ciorogariu*, Oradea, 1981 ;

Din activitatea bisericească a Episcopiei Ortodoxe Române a Oradei în ultimii 200 de ani, Oradea, 1985.

În afară de acestea, a mai publicat articole în «Telegraful Român» și în «Mitropolia Ardealului» și în alte reviste din țară și străinătate.

În ultima parte a vieții, puterile episcopului Vasile au început să scadă datorită vârstei, dar mai ales unei boli de inimă, care-l împiedică să mai fie tot așa de tumultuos, fără ca prin aceasta activitatea Episcopiei să sufere, căci ochiul versat al ierarhului vede toate și îndreaptă câte poate.

Când, în sfârșit, a înțeles că problemele îl depășesc, și-a ales un arhiereu vicar în persoana Prea Sfințitului Ioan Mihălțan, profesor de îndrumări misionare la Institutul teologic din Sibiu, căruia i-a încredințat conducerea în fapt a treburilor multiple ale episcopiei.

Și astfel, ca o lumânare care se consumă pe nesimțite, împovărat de greutatea bolii și a anilor, închide ochii trupești în ziua de 10 iulie 1992, în vârstă de 80 de ani, fiind înmormântat în «Biserica cu lună», alături de vrednicii săi înaintași : Roman Ciorogariu și Nicolae Popovici, în suita cărora va fi socotit și el, de acum înainte, de către toți ierarhii, preoții și credincioșii, care l-au cunoscut, l-au admirat, l-au ascultat și l-au iubit, unii chiar urmărindu-i pilda, ca și de nepărtinitoarea Istorie bisericească.

Doamne, binecuvintează pe robul Tău, episcopul Vasile, care atât de mult a iubit podoaba cea de multe feluri a Bisericii Tale !

Bibliografie : Preot, prof. Dr. Mircea Păcurariu,

Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București — 1981. — Diferite evocări ale vieții și activității episcopului Vasile Coman cu prilejul morții sale, din «Legea românească» și «Telegraful român».

Pr. rector univ. LEON ARION

O VIAȚĂ ÎN SLUJBA MUZICII BISERICEȘTI ION POPESCU-PASĂREA (1871—1943)

Comemorarea semicentenarului morții ilustrului reprezentant al muzicii noastre psaltice a adunat mai mulți absolvenți ai Seminarului «Nifon» din București, foști elevi ai profesorului de muzică bisericească și ne determină și pe noi să-i cinstim memoria, numele și activitatea și prin intermediul revistei. El reprezintă cea mai ilustră figură a muzicii ortodoxe din țara noastră, din prima jumătate a secolului nostru și un demn continuator al liniei deschise de Macarie Ieromonahul, Anton Pann și paharnicul Dimitrie Suceveanu.

Luându-și numele după cel al comunei natale, deși mulți l-au supranumit «pasărea măiastră a muzicii românești», Ion Popescu-Pasărea, el însuși nifonist, absolvind Seminarul ce purta numele mitropolitului întemeitor, l-a avut ca profesor pe celălalt mare Popescu al muzicii religioase românești — Ștefanache, la rândul său elev al lui Anton Pann și Christodor Gheorghiadis și cu o specializare la Constantinopol.

La 19 ani tânărul nifonist devine elevul lui Gheorghe Brătianu și Eduard Wachmann la Conservatorul de muzică din Capitală.

Ca mulți alți confrăți dornici să știe cât mai multe, Ion Popescu din Pasărea este și licențiat în Litere și în Drept. Lucrarea de licență în Drept, *Autoritatea lucrului judecat în dreptul roman și civil român*, susținută în prezența președintelui Gheorghe Danielopol — eminentul jurist cu studii la Paris — a fost publicat în 1904 și se mai găsește în unele biblioteci mari.

Pregătirea enciclopedistă, remarcată de mulți dintre elevii lui, pentru care apărea ca un drept judecător și un iscusit avocat, dar în primul rând un șlefuitor de talente și un făuritor de caractere, îl va ajuta foarte mult în activitatea sa, chiar dacă aceasta se va restrânge cu timpul doar la planul muzical și îndeosebi la cel al muzicii psaltice. Vom reține totuși atracția sa pentru fenomenul artistic complex, scriind versuri și piese de teatru cu muzică, de tipul celei publicate în anul 1923, *Viața la țară*.

Activitatea sa muzicală se înscrie pe cel puțin șase coordonate de bază :

1) cântăreț de strană la diferite biserici mari din București : Sf. Dumitru, Sf. Spiridon, Sf. Gheorghe Vechi, Kalinderu ;

2) profesor de muzică psaltică la cele două seminarii bucureștene «Nifon» și «Central» (1893—1936), la Conservatorul din București (1905—1912) și la Academia de muzică religioasă (1828—1941) ;

3) profesor de muzică la diferite licee și institute de învățământ din Capitală ;

4) ctitor al societății culturale «Macarie» și al Asociației generale a cântăreților bisericești din România ;

5) fondator și conducător al revistelor consacrate muzicii psaltice «Cultura» (din 1911) și «Cultura stranei» (din 1919), în care-și va face

cunoscute punctele sale de vedere despre muzica psaltică de la noi și din alte țări ortodoxe și catolice și își va publica articolele sale de reconstituire a trecutului acestui domeniu ;

6) autor al unei lucrări teoretice (*Principii de muzică bisericească orientală (psaltică)*), apărută în vreo zece ediții și considerată cea mai importantă lucrare de acest gen din epocă și al unor cântări ce-i caracterizează stilul și care sunt adunate în diferite antologii personale sau ale altor muzicieni.

Portretul ilustrului reprezentant al muzicii noastre ortodoxe nu ar fi complet dacă nu am aminti și statutul său de senator timp de patru ani și de inspector general al muzicii bisericești, militând și într-o calitate și în cealaltă pentru înființarea de școli de cântăreți în provinciile revenite în anul 1918 la patria-mamă.

În legătură cu aceste multiple planuri ale activității sale se înregistrează contribuții notabile la realizarea educației muzicale, cum ar fi colecțiile de cântece religioase, școlare și populare, dintre care atrag atenția și astăzi *Colecțiunea de imne școlare* compuse și scrise pe notațiunea muziceii orientale (...) cu un adaos după diferiți alți autori — 1900 (în calitate de colaborator al profesorului său — Ștefanache Popescu, *Cântări bisericești, patriotice și populare* — 1915, *Colecțiune de cântările Sf. Liturghii, scoasă pe muzică bisericească* București 1919, *Colecțiune de cântări bisericești alese, imne școlare și populare*, București, 1921 și 1925, *Cântările Sf. Liturghii întocmite pentru școale și popor*, Craiova, 1937 (în colaborare cu George Breazul și preotul G. Comana).

Acestor culegeri cu destinație școlară se adaugă și cele adresate preoților (*Culegere de cântece bisericești ce se cântă de către preoți*, București, 1940) și mai ales cele destinate învățătorilor (*Repertor coral al societății învățătorilor ilfoveni* — București, 1923) și cântăreților (*Repertorul cursurilor de vară ținute cu cântăreții bisericești la Câmpulung Muscel*, București, 1932).

În imediata vecinătate se situează creația proprie având aceeași destinație : *Imnul cântăreților bisericești* (1911) și prelucrările corale cu tematică religioasă (*Acum slobozești...* — pentru două voci egale — 1928) sau laică (*Cinci ceruri de primăvară* — 1912) și prelucrările populare : *Grâu mărunt* — 1919, *Unde-aud cucul cântând* — 1919, ambele pentru cor mixt, *Foaie verde de secară* etc. Semnatarul acestor rânduri s-a numărat printre seminariștii nemțeni care au înregistrat una din cele din urmă interpretări ale minunatului *Marș de primăvară* (Cerul ne salută cu un soare viu...), dirijat de unul din iluștrii elevi ai lui Popescu-Pasărea, protopsaltul și profesorul protosighel Victor Ojog — egumen al mănăstirii Neamț.

Cea mai cunoscută creație de acest gen (mai merită amintite și *Vierică de pe vale* și *Bălcescu exilat*) rămâne nemuritoarea bijuterie corală *Rodica* (1919) pe versurile bardului din Mircești.

Tot ca o prelungire a activității de profesor trebuie amintit studiul său din volumul omagial pentru ministrul Spiru Haret, *Cerurile*

bisericești la sate (1911), de care ne-am ocupat pe larg cu altă ocazie¹. Urmărirea ideilor acestui studiu ni-l relevă pe ilustrul autor ca aparținând curentului haretist, pledoariile sale fiind o continuare a celor formulate de Alexandru Podoleanu și D. G. Kiriac, centrate pe susținerea necesității alcătuirii de coruri de copii pe lângă bisericile satești. Pentru asemenea formații, cu un potențial interpretativ redus dar spirit din punctul de vedere al expresivității, Ion Popescu-Pasărea scrie în 1908, *Cântările Sfintei Liturghii pentru coruri satești* pe melodii tradiționale, ca și cele din 1923 — *Cântările Sfintei Liturghii* pe două voci egale în notație psaltică, republicate în 1928. Din acest punct de vedere protopsaltul bucureștean se apropie de stilul practicat de Teodor Teodorescu și Gavriil Galinescu — prezentați în detaliu în studiile monografice închinată².

Motivarea din prefața *Cântărilor Sf. Liturghii* (1908) de ce a scris aceste cântări destinate copiilor din școlile primare este relevantă: aceste melodii tradiționale, atât prin trecerea timpului cât și prin întrebuințarea lor continuă și generală au devenit cântecele proprii ale Bisericii noastre. Cântecele pe o singură voce vor determina situația ca să cânte în biserici tatăl cu fiul, mama cu fiica, bătrâni și tineri, femei și copii — cum cântau primii creștini. Nu știm dacă eminentul profesor și protopsalt a cunoscut ideile episcopului Niceta de Remesiana exprimate în *De psalmodiae bono*, sau se întâlnea din întâmplare cu ele. Important pentru vremea noastră — arată el — rămâne asigurarea că ceea ce învață copiii corespunde izvoarelor și tradiției statornicite de veacuri.

Materialele muzicologice (*Istoria muzicii. Origina, primele dezvoltări, muzica la cei vechi: indieni, egipteni, evrei, greci, Muzica bisericească occidentală* — 1911) pornesc de la considerații generale despre muzica religioasă, apropiindu-se treptat de specificul celei de sorginte bizantină (*Muzica bizantină* — 1931, *Noțiuni generale despre muzica psaltică* — 1933, *Evoluția cântării psaltice în Biserica Română* — 1940) și sunt încununuate de articolele pragmatice vizând interpretarea (*Model de felul cum se cântă mărimurile* — 1911) sau scrierea și transcrierea muzicii psaltice (*Scrierea muzicii psaltice* — 1933 și *Problema transcrierii muzicii psaltice* — 1936).

Un loc aparte îl ocupă studiul *Reguli pentru citirea Apostolului și Evangheliei* — București, 1913. El are o latură teoretică, argumentând că aici avem a face cu forme pietrificate ale modului de cântare a psalmilor în primele secole creștine și una practică, stabilind că recitativele se fac pe scara diatonică majoră cu baza pe *Ni (Do)* și ele trebuie să respecte condițiile de claritate (textul trebuie să se înțeleagă foarte bine, mai bine decât dacă ar fi citit cursiv), cu intonație (gradul de

1. Vasile, Vasile. *Evoluția conceptului de educație muzicală în România*, lucrare de doctorat, București, 1992.

2. Idem, *Profiluri de muzicieni români*, vol. I, București, Editura muzicală, 1936; Idem, *Gavriil Galinescu*. În: *Studii de muzicologie*, vol. XII, București, Editura muzicală, 1976, pp. 243—260.

intensitate trebuie adecvat silabelor) și să respecte punctuația și legile compartimentării discursului literar-muzical prin cadențele utilizate.

Puse cap la cap, aceste studii pot servi pentru o necesară istorie a muzicii bizantine și a fazelor strălucite din istoria românească, cu Filothei, Mihalache, Macarie, Anton Pann, considerând transcrierile pe notație guidonică (realizate de D. Cunțanu, Silvestru Morariu ș.a.), exemple de înstrăinare de spiritul autentic al acestei muzici ortodoxe.

Lucrarea de teorie, capitală pentru prima jumătate a secolului nostru, rămâne cea intitulată *Principii de muzică bisericească orientală* considerată pe bună dreptate «cheia care deschide ușa cântărilor bisericești»³ — cum a apreciat-o unul dintre elevii săi. Ea va sta la baza învățării notației și a cântărilor psaltice timp de aproape o jumătate de secol, 1897—1942, când au apărut cele aproape zece ediții: 1897, 1906, 1910, 1923, 1928, 1936, 1939, 1942, 1938 — în scriere Braille de monahul Pamfil Călinescu. Stabilirea exactă a reeditărilor este îngreunată de ani diferiți menționați pe copertă și pe prima pagină. Din 1936 apare în titlu și precizarea «psaltică». Se poate discuta și despre o evoluție a textului lucrării, ediția din secolul trecut având o altă organizare a materialului și diferind și conținutul în sensul că edițiile viitoare sunt perfecționate. Exemplarul ce marchează saltul este cel din 1906, reluat în celelalte ediții cu modificări nesemnificative. Începând cu ediția din 1906 apare tabloul general al scărilor precum și exerciții pentru scări, moduri și ftorale. Se poate, deci, găsi confirmarea lipsei de pretenție a autorului că ar fi vorba de o lucrare desăvârșită, în timp el perfecționându-și «metodul de expunere, sistematizare și completarea cu rezultatul unei experiențe, unei observațiuni judicioase»⁴.

Încă de la prima ediție autorul reliefează «necesitatea unei cărți didactice de teoria muzicii bisericești orientale»⁵, resimțită încă din timpul când era elev la seminarul «Nifon». De la *Teoreticonul* lui Macarie — 1823 și *Bazul teoretic* al lui Anton Pann — 1845 a trecut peste o jumătate de secol în care au apărut doar câteva gramatici incomplete și scrise «într-un stil imposibil, fără nici-un sistem în expunere» — cum constata încă în 1897. La baza lucrării sale destinată seminariilor și școlilor de cântăreți și aprobată de Sf. Sinod, stau lucrările citate ale lui Macarie și Anton Pann dar și lucrări europene, cum ar fi cea a lui F.-J. Fétis — *Histoire générale de la musique*, pentru că unele probleme «nu sunt destul de explicite» la cei doi autori români. «Originalitatea» lucrării, semnalată chiar de autor constă în formulele cadențiale (mici invențiuni ce se întrebuintează în studierea ehurilor) pe

3. Berechet, Ștefan. *Un profesor model*. În: *Cultura*, București, An XXX. (1941), nr. 1—2 (ianuarie-februarie) p. 13—15.

4. Popescu-Pasărea, Ion. *Principii de muzică bisericească orientală*, Ediția a II-a revăzută, completată cu exercițiile respective, București, Tipografia cărților bisericești, 1906, *Precuvântare*.

5. Idem, *Principii de muzică bisericească-orientală*, București, Tipo-litografia cărților bisericești, 1897, *Precuvântare*.

baza cărora se poate învăța mult mai ușor cântarea practică, realizabile pe aceste «calapoade originale ale ehurilor». În concepția sa cântarea religioasă trebuie să ajute la păstrarea adevăratelor dogme și aceasta se poate îndeplini prin respectarea specificului acesteia. Din prefață suntem preveniți că rolul muzicii este acela de «a încânta urechea, a interesa spiritul și a mișca inima, cultivând astfel sentimentele nobile ale omului»⁶. *Principiile* lui I. Popescu-Pasărea au servit învățării muzicii psaltice timp de o jumătate de secol și-și dovedesc și astăzi valoarea neatinsă de patina vremii.

Adept al principiilor lui Macarie și Anton Pann de românire a cântărilor bisericesti, ca urmare a potrivirii glăsurii «ca-n vorbire, firește», căutând «la tonul zicerilor românești» cum se exprima «finul Pepei, cel isteț ca un proverb», I. Popescu-Pasărea continuă linia celui mai apropiat dintre predecesorul său, Dimitrie Suceveanu, dând în 1933 *Noul Idiomelar*, în 1927 *Catavasierul*, în 1924 *Penticostarul*, în 1925 *Cântările Triodului* și în 1913 *Prohodul Domnului*. Linia de continuitate a lui Suceveanu — a cărui creație a făcut obiectul unei recente analize — este sesizabilă nu numai în preluarea titlurilor și a conținutului lucrărilor dar și în privința definitivării unor creații, în sensul apropiierii lor optime de cerințele expresivității limbii române și de modul de a simți al poporului nostru. Din multitudinea exemplurilor ce pot fi citate, reținem măcar câteva: *Slavele Laudelor* de la următoarele sărbători: Sfântul Gheorghe — Răsărit-a primăvara...; Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil — *Unde umbrează darul tău...*; duminica Sfinților Părinți — *Ceata Sfinților Părinți...*; Slava Stihovnei de la Sfinții Trei Ierarhi — *Să trâmbițăm cu trâmbiță de cântări*, axioanele praznicelor împărătești ș.a.m.d. *Ziua Învierii*, Psalmul I — *Fericit bărbatul sau Taina creștinătății*, — ultimele două cântate la omagierea pensionării, la 1 septembrie 1936 «de tot norodul» — pot fi considerate adevărate efigii ale muzicii definitive de până la I. Popescu-Pasărea în cel mai tradițional stil.

El împodobește strana românească, încă în 1925, cu *Liturghierul de strană*, adevărat monument de spiritualitate românească și ortodoxă, recent repus în circulație de arhidiaconul conf. dr. Sebastian Barbu Bucur, cu binecuvântarea P.S. Sale, Calinic al Argeșului. În *Liturghier* își dau întâlnire marii psalți români, de la Macarie și Anton Pann până la dascălul lui, Ștefanache Popescu și generația sa.

Alăturarea acestor protopsalți nu este deloc întâmplătoare, Popescu-Pasărea situându-se pe această linie, în privința aportului la definitivarea procesului de românire a cântării bisericesti. Totodată cunoașterea profundă a creației lor l-a ajutat să descopere zonele albe ale muzicii de cult, lui datorându-i-se *Vecernia și Utrenia Sf. Spiridon* (1895), *Cântările Nașterii Domnului și Cântările la Sfinții Trei Ierarhi* (1924), *Troparele Învierii și Troparele și condacele sfinților și praznicelor* (1925), *Cântările Sf. Paști* (1936).

6. Idem, *Principii de muzică bisericască-orientală (psaltică)*, București, Tipografia cărților bisericesti, 1942, p. 4.

știa să despartă ceea ce este rugină de aceea ce este făcut ancestral bizantin»⁷.

Creatorul, profesorul și teoreticianul este dublat de un interpret pe potrivă. În portretul realizat în 1941 — cu doi ani înainte a morții — profesorul universitar Ștefan Berechet remarcă faptul că «în cântare

Mulți din foștii elevi rețin că pentru Ion Popescu-Pasărea catedra era amvonul de însuflețire pentru adevărata muzică bisericească. El a transmis multor discipoli credința că muzica noastră ortodoxă este nu numai de o frumusețe neîntrecută dar poartă pecetea spirituală a poporului român.

Munca sa didactică se extinde și prin organizarea și susținerea unor cursuri de perfecționare pentru cântăreți și pentru învățătorii satelor. Din galeria elevilor săi merită amintiți măcar cei care l-au înlocuit la seminarul «Nifon» — Anton Uncu — și la seminarul «Central» — Grigore Costea. Ei vor reprezenta frontul crescut de eminentul profesor sub deviza: «Voi lupta din toate puterile ca școlile de cântăreți să fie reorganizate în scopul de a da buni artiști religioși și misionari morali Bisericii Ortodoxe și neamului românesc (...) Vreau ca în fiecare sat din România, ca și în toate orașele, să ființeze câte un cor religios format din copii de școală și condus de cântărețul de strană».

Ca fondator și coordonator de instituții menite să contribuie la redresarea muzicii religioase, Ion Popescu-Pasărea se numără printre continuatorii unor inițiative ale lui Pană Brăneanu, elev al lui Gheorghe Ucenescu. Idealul său în acest domeniu este marcat de lupta pentru un climat «de cultură, de înălțare, de muncă și demnitate»⁸. Scopul noii societăți «Macarie», fondată pe temelile societății «Cucuzel» poate fi considerat valabil și pentru vremurile noastre: organizarea unui congres general al cântăreților, înființarea unei reviste a cântăreților, organizarea de concerte religioase, conferințe și serate muzicale ș.a.

În pofida unei activități exemplare în școală și la strană, Ion Popescu-Pasărea nu a fost scutit de calomnii și defăimări, mai ales în anii tinereții. Cu demnitatea ce l-a caracterizat, afirma în 1912: «n-am dat genelor mele dormitare, nici picioarelor mele odihnă»⁹.

«Vultur în gândire, pasăre bine glăsuitoare» — cum i-a zis George Breazul la aniversarea citată, Ion Popescu-Pasărea a urmărit în întreaga sa activitate teoretică, creatoare, pedagogică și de îndrumare a cântării bisericești, visul psalmistului: «Lăuda-voi pe Domnul în viața mea, Voi cânta Dumnezeului meu până ce voi fi!»

De dincolo de mormânt, după 50 de ani de la trecerea la cele veșnice, opera lui Ion Popescu-Pasărea se dovedește fără moarte, lauda Domnului fiind continuată de cei trecuți prin școala lui și prin spiritul școlii sale.

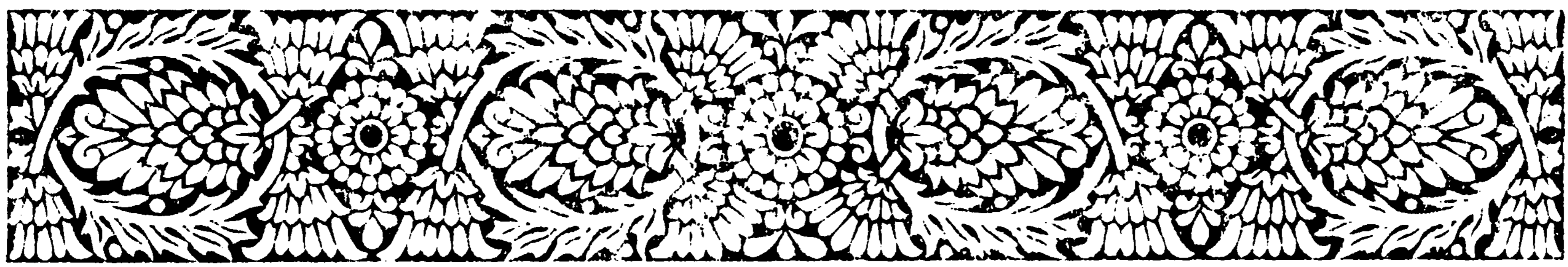
Dr. VASILE VASILE

7. Berechet, Ștefan. *Op.cit., loc cit.*

8. Popescu-Pasărea, Ion, *Întâmpinare la reclamațiunile făcute Sf. Sinod contra existenței și activității noastre de către societatea «Cucuzel» din București*, București, 1912.

9. Idem, *Răspuns unor calomnatori*, București 1912, p. 3.

· D O C U M E N T A R E ·

ARGUMENTĂRI ISTORICE CU PRIVIRE LA NECESITATEA PREZENȚEI REPREZENTANȚILOR BISERICII ORTODOXE ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI

Anul 1996, pentru țara noastră va fi soroc de alegeri generale: locale, legislative și prezidențiale. La acestea urmează să participe nu numai cetățenii cu drept de vot din toate clasele sociale, ci și instituțiile din Stat, prin componenții lor.

Una dintre instituții este Biserica Ortodoxă Română, a cărei existență pe pământul românesc, cum prea bine se știe, este chiar de o vârstă cu cea a însuși neamului nostru, care s-a născut creștin. În acest lung răstimp, pe temeiul a o seamă de informații istorice, se poate afirma că ea a avut și rosturi în stat, continuu făcând parte din organele de conducere ale acestuia¹.

Dovedirea unui asemenea fapt în trecutul țărilor române încearcă a o face cunoscută cele ce urmează.

Referindu-ne la Țara Românească și Moldova, vom preciza că la scurt timp chiar după întemeierea lor, din cancelariile voievozilor ce le-au oblăduit s-au emis o seamă de acte al căror cuprins îngăduie să se susțină că în trecut, Bisericile lor au fost prezente în sfaturile conducătoare de la Târgoviște și București ori Suceava și Iași, participând uneori chiar și la discutarea a parte din faptele socotite azi «probleme de Stat». Așa au fost, de pildă, «alegerea domnilor, sancționarea unor reforme sociale și fiscale, ratificarea unor tratate de pace, de vasalitate, chemarea ridicării în masă a țării pentru oaste la vreme de primejdie..» ș. a.².

Cu toate că de mai multe ori printre martorii menționați în hrisoavele domnești, ajunse până la noi, sunt amintiți numai mitropoliți, totuși documentar, se constată că din rândul acestora, al martorilor,

1. Preotul Niculae Șerbănescu, *În legătură cu noua Constituție a României*, în «Vestitorul Ortodoxiei Românești», Anul III, nr. 59—60, 16—30 Nov. 1991. p. 4—5; Boris Buzilă, *Ecclesia în Statul Țării*, în «România Liberă», an XLVIII, Serie nouă, nr. 150 de Duminică 24 Iunie 1990, p. 4.

2. P. P. Panaitescu, *Marea Adunare a Țării, Instituție a orânduirii feudale în Țările Române*, în «Studii. Revistă de istorie», an X, 1957, nr. 3, p. 165.

altfel zis, al divaniților au făcut parte și unii episcopi, ba uneori chiar și câțiva stareți de mănăstiri și arhimandriți — și ei «fețe bisericești» —, așa cum, nu de puține ori, se întâlnesc prin o seamă de documente ale trecutului nostru istoric și ecleziastic.

Din actele, — deocamdată numai din cele publicate —, care în veacurile ce s-au scurs, atestă prezența Bisericii Ortodoxe, prin «obraz» de ale sale, în «Sfaturile» țărilor românești de pe atunci, în cele ce urmează se vor lăsa la o parte, deși sunt destule, mărturiile documentare, privind fapte comune, adică de mai puțină însemnătate, menționate în unul sau altul din documentele ce s-au putut cerceta și se va stăruii mai ales asupra cuprinsului acelor hrisoave a căror emitere este legată de numele unora dintre cei mai de seamă voievozi ai noștri și care cuprins, precum deja s-a mai semnalat, se referă în același timp la niște momente și fapte remarcabile din istoria politică și bisericească a românilor.

Chiar din primul document intern din Țara Românească descoperit până acum, emis de Cancelaria Domnească a acesteia în cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea, — datat de ultimii editori ai săi în anul «1374» —, însuși emitentul lui, vestitul domnitor muntean Vladislav Vlaicu (1364—1377) arăta că hotărârile privind Mănăstirea Vodița, despre care vorbește cuprinsul hrisovului, s-au luat numai după ce el, Vodă Vlaicu «a ascultat» și s-a sfătuit cu «cinstitul între călugări chir Nicodim»³.

Cincisprezece ani mai apoi, la 4 Septembrie 1389, Mircea cel Mare, domnitorul Țării Românești (1386—1418), hărăzind ctitoriei sale de la Cozia unele bunuri, preciza că «această scrisoare» (hrisov) s-a întocmit în «orașul Domniei mele numit Râmnic, înaintea a mulți martori, care sunt aceștia: *popa chir Nicodim, popa Gavriil și Serapion ieromonah* și jupanii Vladislav vornic, Barș, Roman..., Dan, Ocea, Mogoș, Danciul, Cârștian și în fața celorlalți boieri ai Domniei Mele»⁴. Și tot el, Mircea cel Mare, la 8 Ianuarie 1392, întărind aceleiași ctitorii a sa mai multe sate, la sfârșitul hrisovului înșira pe «martorii acestei scrisori», adică pe membrii divanului țării, între care primii trei erau «fețe» bisericești: «Mitropolitul chir Antim» de la Argeș (1381—1401), «Mitropolitul Severinului Atanasie» (c. 1381—1402) și «egumenul Gradislav»⁵.

Ceva mai târziu după această din urmă dată, 1392, foarte probabil, prin dispariția, indiferent în ce fel, a titularilor celor două scaune ierarhice românești de la Argeș și Severin, acestea o oarecare vreme au rămas vacante și de aceea poate pentru un timp întâistătători de ai lor nu mai apar în Sfatul domnesc, căruia unii îi zic chiar «Marea Adunare a Țării». Aceasta nu înseamnă însă că și Biserica Munteniei a lipsit cumva de acolo din Adunare, căci, ca reprezentant al ei, a putut fi de față în divan vreun egumen sau arhimandrit, așa cum reiese din alte acte ale acelor vremi.

3. *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească*, vol. I, București 1966, p. 17—19, nr. 6.

4. *Ibidem*, p. 28—30, nr. 10.

5. *Ibidem*, p. 42—45, nr. 17.

În toamna anului 1406, trebuind poate să se facă unele aranjamente de bună vecinătate cu Ungaria, Mircea cel Mare a întrunit Sfatul domnesc. Cum cu acest prilej urma să se discute o problemă de politică externă a țării, el a socotit că de la așa ceva nu poate lipsi Biserica. De aceea a dispus ca ședința Adunării să se țină la Mănăstirea Tismana, unde atunci viețuia încă vestitul ei stareț Nicodim.

Voievodala decizie, privind locul ținerii ședinței, de bună seamă s-a luat și datorită faptului că atunci, în toamna anului 1406, așa cum s-a mai spus, în țară nu activa nici un mitropolit și Vodă Mircea, dorind ca într-un asemenea moment de vârf pentru țara sa Biserica să fie reprezentată de un slujitor al ei cu totul deosebit, a dispus ca ea, ședința, să se întrunească în ctitoria nicodimiană din Munții Gorjului. Și aceasta cu atât mai mult cu cât în acele zile de sfârșit de noiembrie va fi fost desigur o vreme de toamnă târzie, iar Sfântul Nicodim era mult prea vârstnic, spre a se putea deplasa într-un loc sau altul; de astădată chiar până la Severin. Totuși el, ca «divanit» cum reiese din cele de mai sus, și ca unul care, cu simțul său diplomatic dovedit și în alte asemenea împrejurări stătuse întru ajutorul domnului său, neapărat și acum trebuia să fie de față, în numele Bisericii căreia îi slujea. De aceea, repetăm, pentru ținerea acestei atât de însemnate ședințe pentru țară s-a ales Mănăstirea Tismana.

Hotărându-se pentru un asemenea lucru, în ultimele zile ale lunii noiembrie din anul 1406, cum însuși Mircea Vodă spune într-un hrisov din ziua de 23 a acestei luni din anul aici menționat, el dimpreună «cu toți egumenii mănăstirești» — iată cât de bine era reprezentată Biserica străbună în organul suprem, care pe atunci conducea țara — «și cu toți boierii Domniei mele», au pornit către Severin, unde, cum iarăși el spune în același hrisov, avea «să se întâlnească cu Craiul», altfel zis cu regele Sigismund de Luxemburg al Ungariei (1387—1437). În drum spre acolo, precizăm, chiar în ziua de 23 noiembrie 1406, au ajuns la Mănăstirea Tismana, unde, desigur, toți laolaltă — accentuez, oameni ai Bisericii și boieri divaniți — au plănuit felul cum, într-o așa de importantă problemă pentru țară, urmau să se comporte la proiectata întrunire internațională. După aceasta, Mircea Vodă dimpreună cu Sfatul, mai puțin, desigur, Sfântul Nicodim din pricina bătrânețelor și neputinței, a plecat la Severin, având pe lângă sine și destule «fețe» bisericesti⁶. Era doar o problemă de Stat de la care Biserica, în nici un fel, nu putea lipsi.

Mai mult, se admite că Mircea cel Mare este primul voievod român care, în anul 1391, după unii, în anul 1393, după alții, a încheiat cu Imperiul Otoman o capitulație, adică un tratat prin care se reglementau raporturile dintre acesta și țara sa, Muntenia, căreia i se confirma și i se păstra autonomia. Exemplul său a fost urmat nu numai de către unii domnitori, aflați după el la cârma Țării Românești, ci și de către câțiva domni de mai apoi ai Moldovei. Nici unul dintre aceștia, semnând cu Înalta Poartă astfel de acte internaționale, privind treburile din țările

6. *Ibidem*, p. 70—71, nr. 32; v. și Preotul prof. dr. N. Șerbănescu și prof. dr. N. Stoicescu, *Mircea cel Mare (1386—1418)*, București 1987, p. 169—170.

lor, nu s-au ferit de fel să facă părtaşă la soluționarea acestora și Biserica Ortodoxă Română. Dimpotrivă, în capitulațiile încheiate au menționat și întâistătători de ai ei : mitropoliți, arhiepiscopi, episcopi, ș. a. alături de alte organe de conducere și legiferare ale celor două state românești : Muntenia și Moldova.

Referindu-ne aici numai la alegerile de domnitori ai acestora, deci la un «suprem act de Stat», vom preciza că în Capitulații se stipula că la săvârșirea acestora, prin ierarhi de ai lor, să fie prezente și Bisericile românești de la Sud și Est de Carpați.

În articolul 4 al Capitulației semnată de Mircea cel Mare cu sultanul Baiazid I Ildârâm (1389—1402), d. p., se cerea ca domnul muntean să fie «ales de către mitropolit și boieri»⁷. În continuare, tot în «Valahia», în capitulația încheiată în anul 1460, la Adrianopol de către Vlad Țepeș (1456—1462 : † 1476) cu sultanul Mohamed II Cuceritorul (1451—1481) se legifera, printre altele, și că : «Voievozii (munteni) vor continua să fie aleși de arhiepiscop, episcopi și boieri»⁸.

În același timp, în Moldova, în Capitulațiile iscălite în anul 1511 de către Bogdan III (1504—1517) fiul lui Ștefan cel Mare și Sfânt († 1504) cu sultanul Baiazid al II-lea (1481—1512)⁹, în anul 1529 de către Petru Vodă Rareș (1527—1538 ; † 1546) cu sultanul Soliman I Magnificul (1520—1566)¹⁰ și în 1634 de către Vasile Lupu (1634—1653) cu sultanul Murad IV (1623—1640)¹¹ se preciza fie că «Domnitorii Moldovei vor fi aleși pe viață» (Capitulația din 1511, art. 12) fie că ei vor fi aleși de către diferitele clase ale populației țării (Capitulația din 1529, art. 11)¹², dintre care clase, de bună seamă, cea bisericească nicidecum nu putea să lipsească¹³.

Nici în Moldova Biserica Ortodoxă n-a stat deoparte în ceea ce privește viața internă administrativă și politică a acesteia. Și aici mărturii documentare, plecând chiar din secolul al XIV-lea, atestă prezența ei întru acestea. În preajma anului 1387, când în Moldova domnea Petru I Mușat (1375—1391), iar în Polonia Vladislav II Jagello (1386—1434), simțindu-se nevoia încheierii unui act de bună conviețuire între aceste două țări vecine, s-a pășit la elaborarea lui. Cu acest prilej, voievodul moldovean, apreciind just rostul Bisericii la încheierea unui atât de însemnat act «de Stat», mai mult ca sigur a căutat ca Biserica moldoveană să fie prezentă la întocmirea și semnarea lui. Cum însă în acea vreme situația canonică a ierarhiei ortodoxe din Moldova era

7. Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la Istoria Renascerei României...*, vol. I, 1391—1841, București 1900, p. 1—2; vol. IV, 2, București 1898, p. 280—281, N. Copoiu, «Capitulațiile» — *tratate fundamentale privind istoria suveranității de Stat a Țărilor Române*, în «Magazin Istoric», an IX, nr. 3(96), Martie 1975, p. 35.

8. Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, vol. I, p. 3—4, vol. VI, 2, p. 147, 283; N. Copoiu, *op. cit.*, p. 35.

9. Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, vol. I, p. 5, vol. VI, 2 p. 148, 285; N. Copoiu, *op. cit.*, p. 35.

10. Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, vol. VI, 2, p. 155, 292—293; N. Copoiu, *op. cit.*, p. 36.

11. Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, vol. I, p. 6—8.

12. V. *supra*, nota 9.

13. V. *ibidem*, nota 10.

încă neclară, el, spre a nu fi lipsit de prezența unei «fețe» bisericești la încheierea și semnarea unui atare act, a făcut apel la mitropolitul ortodox al Kievului, Chiprian, care mai apoi va mai avea legături cu Biserica moldoveană. Până la urmă aranjamentul de bună conviețuire între Moldova și Polonia s-a alcătuit și în ziua de 26 septembrie 1387, s-a semnat la Lemberg, fiind de față, la solicitarea lui Petru Mușat, și mitropolitul Chiprian de la Kiev, care, cu acest solemn prilej, a luat și jurământul de credință lui Vladislav II Jagello și Petru Vodă Mușat, «după ritul și obiceiul Bisericii de Răsărit»¹⁴. Și numai într-un asemenea fel, la acest de seamă moment, din istoria Moldovei, Biserica Ortodoxă a fost prezentă. Este însă mai mult decât sigur că atunci, acolo la Lemberg, pe lângă mitropolitul chievean se vor fi aflat și unii clerici moldoveni de rang bisericesc inferior celui al vlădicăi Chiprian. În acest caz, desigur, acesta datorită poziției sale în ierarhia ortodoxă și în același timp, apreciindu-se și faptul că el luase jurământul de credință celor doi șefi de state, și-a depus numai el singur semnătura pe acest valoros act internațional. Dar chiar dacă lucrurile s-ar fi petrecut doar în acest fel, socotesc totuși că s-ar putea afirma că din inițiativa lui Petru I Mușat și Biserica moldoveană a fost părtașă la elaborarea unui atât de important act politic «de stat», încheiat chiar în primele decenii de după întemeierea a însăși Țării Moldovei.

Mai apoi, pe la jumătatea secolului al XV-lea, întâistătorul Bisericii Moldovei mitropolitul Teoctist I (c. 1453—1477), după ce, desigur, ca membru de drept în Sfatul Domnesc — de câteva ori însoțit și de un arhimandrit, Evstatie de la mănăstirea Bistrița — este menționat de peste zece ori la ședința acestuia (divanului), în timp ce, poate atunci se discutau probleme de mai mică însemnătate. În anul 1455, însă se întâlnește participând oficial la un prea important moment din istoria țării sale, Moldova; prin urmare și el implicat într-o problemă majoră «de Stat». Se știe că spre sfârșitul toamnei din anul 1455, când la Suceava oblăduia Petru Vodă Aron (1455—1457) un trimis al sultanului Mahomed II Cuceritorul, căruia cu câteva luni mai înainte acesta i se închinase, a sosit în Moldova, solicitând un haraciu anual de 2000 zloți ungurești. Era pentru prima oară când Poarta făcea o astfel de cerere, ceea ce, trebuie recunoscut, punea început unei grele situații economice, mai ales, pentru țară.

Se putea oare ca Biserica să nu participe la discutarea și dezlegarea unei astfel de probleme? N-a putut, ci prin întâistătorul ei de atunci, Teoctist I, a fost de față. În actul major «de Stat», întocmit cu acest prilej, la 5 iunie 1456, la Vaslui, stă scris așa :

«Noi Petru Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei cu panii Statului nostru moldovenesc și cu *mitropolitul nostru chir Teoctist* și cu toți panii de la mare până la mic, ne-am sfătuit și mult am socotit între noi despre cotropirea și pieirea țării noastre, pe care le avem din toate părțile, dar mai ales de la turci..., care și acum

14. E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la Istoria Românilor...*, vol. I, p. 2, București 1880, p. 295, 297; Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, Iași 1932, p. 599—603.

cer de la noi dare 2000 de zloți ungurești. Noi însă nu am fost datori să le-o dăm, dar să ne apărăm nu putem nicidecum pentru că nu avem nici un fel de sprijin și de ajutor din nici o parte..., iar, nedându-le, ei singuri vor lua... Pentru aceea, am chibzuit toți împreună, — deci și Biserica prin întâistătorul ei, mitropolitul Teoctist, membru de drept în divan — să ne înlăturăm nevoia după putința ce o avem și să ne plecăm capul în fața acestui păgân, să găsim și să le dăm ceea ce vom putea, ca să-i îmblânzim... De aceea, sfătuindu-ne toți împreună, am rugat pe boierul nostru pan Mihail logofăt ca să plece la turci să înlăture greutatea noastră... (și) să dea acei 2000 de zloți ungurești, ca să avem noi pace, iar țara noastră să nu se mai piardă...».

«Iar panii noștri după nume: *mai întâi mitropolitul nostru chir Teoctist și pan Bratul... și pan Solomon... și alții toți*»¹⁵.

Cuprinsul hrisovului de față, care cum se vede, se referă la un moment crucial din istoria Moldovei — începutul plății haraciului către Poartă — în problema ce ne interesează aici, nu mai are nevoie de vreun comentariu. El confirmă încă o dată că atunci când țările noastre au fost în vreun fel în cumpănă sau au avut nevoie de luarea unor hotărâri în problemele majore ce le priveau, Biserica românească, prin ierarhii ei mai ales, a fost prezentă, căci aceștia, indiferent sub ce formă, întotdeauna au făcut parte din organul suprem de conducere al ei, al țării.

Domnia lui Petru Vodă Aron a fost scurtă, căci în aprilie 1457 tronul Moldovei a fost luat de Sfântul Voievod Ștefan cel Mare (1457—1504). Alături de acesta, vlădica Teoctist I, săvârșind iarăși o de seamă faptă «de Stat», a trecut chiar din primul moment și apoi el, dimpreună cu toată boierimea moldavă — «boierii țării și mari și mici și altă curte mărunță... și cu mulți *călugări*» — cum scrie cronicarul Grigore Ureche —, «l-au ridicat domn», iar prelatul nostru, după rânduală «l-au pomăzuit spre domnie... la locul ce se cheamă Direptatea»¹⁶.

Din această clipă mitropolitul Teoctist I i-a devenit unul dintre sfătuitoarii cei mai apropiați și, totodată, și unul dintre cei mai conștiincioși membri ai divanului domnesc printre ai cărui membri s-a aflat fără întrerupere. În calitatea de divanit, de drept, desigur, a participat la multe din ședințele înaltului for de conducere din țară, contribuind, de bună seamă, și la luarea hotărârilor privind politica Moldovei. În actele rămase de la Ștefan cel Mare, numele său — dimpreună și cu ale celorlalți ierarhi moldoveni din acel timp — este menționat în 34 hrisoave, uneori îndată după voievod, de cele mai multe ori însă în fruntea celorlalți divaniți. Numărul cel mare al acestor atestări documentare probează, mai mult ca sigur, prezența lui și a instituției bisericesti ce conducea în «Sfatul» moldovean, în care se formulau și se definitivau și hotărâri majore privind oblăduirea țării.

15. Mihai Costăchescu, *op. cit.*, p. 797—800, nr. 233.

16. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, București 1955, p. 83.

În mod deosebit însă trebuie semnalată prezența mitropolitului Teoctist I — în calitatea de «divanit» pe care o avea în țară — alături de domnul său la încheierea unui tratat de bună vecinătate între Moldova și Polonia, condusă acum de regele Cazimir IV Jagello (1447—1492). Acest act de politică externă al Moldovei s-a semnat cu reprezentanții regelui leșesc la Suceava, în ziua de 12 martie 1462. Cu acest prilej, în aceeași zi, mitropolitul Teoctist I cu toți boierii moldoveni, cu duhovnici și cu mireni, cu bogați și săraci și cu toți sfetnicii Domnului nostru Ștefan Voievod... bătrâni și tineri și cu toată țara..., prin drept și creștinesc zapis... dădeau înscris că voievodul lor va fi credincios prevederilor tratatului ce se încheiase ¹⁷.

Până la sfârșitul domniei, Ștefan cel Mare a mai semnat două asemenea tratate cu Polonia: unul la Colomeea în ziua de 15 septembrie 1485 și altul la Hârlău la 12 iulie 1499, dar acum nu mai era mitropolit sfetnicul său apropiat Teoctist I, căci murise la 18 noiembrie 1477. Nu se cunoaște însă dacă la semnarea primului tratat de aici, care se încheia tot cu regele Cazimir, a fost prezent și noul mitropolit al Moldovei Gheorghe David I (1477—1508), căci actul nu-l pomenește ¹⁸, deși și el era membru în «Sfatul Domnului său» ¹⁹.

Actul din 1499 s-a încheiat cu regele polon Ioan I Albert (1492—1501) ²⁰ și el este un tratat «de alianță ofensivă și defensivă», la a cărui realizare a fost prezentă și Biserica Moldovei, prin toți cei trei ierarhi ai săi de atunci: «Gheorghe arhiepiscopul Sucevei și al Țării Moldovei, Vasie Episcopul Eparhiei de Jos din Târgul Romanului (c. 1484—1500) și Ioanichie Episcop al Episcopiei de Rădăuți (c. 1471—1504)», care, dimpreună cu toți ceilalți boieri menționați ca martori în actul ce s-a semnat, alcătuiau «Sfatul Domnului lor» Ștefan cel Mare, așa cum i se spune în o parte din hrisoavele sale. Tratatul de față constituie «cel mai mare succes diplomatic» al voievodului de atunci al Moldovei și, în același timp, însemna și «încununarea eforturilor făcute de el pentru ridicarea țării sale». Din toate punctele de vedere, ambele părți erau acum egale, dispărând astfel cu totul orice aluzie oricât de mică de suzeranitate. De aceea mulți socotesc că el, tratatul de față este unul dintre cele mai favorabile aranjamente de politică externă pe care Moldova le-a îndeplinit în cursul vremii ²¹. Și Biserica românească de la Est de Carpați prin îndreptățita ei prezență în «Sfatul» Țării Moldovei — cum reiese și din cele aici înfățișate — s-a aflat și ea acolo!...

Reîntorcându-ne la Țara Românească, vom semnala că și aici după domnia lui Mircea cel Mare († 31 Ianuarie 1418), mărturiile documentare interne mai ales, menționează în continuare prezența mitropoliților

17. E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. II, p. 2, București 1891, p. 695—700; vezi și Ion Ursu, *Ștefan cel Mare*, București 1925, p. 289.

18. Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București 1913, p. 370—378; Ion Ursu, *op. cit.*, p. 191—195.

19. *Documente privind Istoria României, A. Moldova, Veacul XV*, vol. II, 1476—1500, București 1954, p. 131 (nr. 124), p. 134 (nr. 125).

20. E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la Istoria Românilor...*, vol II, 2, p. 444—445; Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 417, 441.

21. Ion Ursu, *op. cit.*, p. 259; Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, 1, București 1943, p. 83.

ei în fruntea Sfatului Domnesc : pomenim aici pe vlădicii Iosif, Macarie, Ilarion, din secolul al XV-lea, Maxim Brancovici, Varlaam ș. a. din secolul al XVI-lea. Până către sfârșitul acestui din urmă veac, însă, aceste mărturii, în general, se referă la fapte obișnuite, mărunte. În schimb, din ultimii săi ani, precis din timpul domniei lui Mihai Viteazul (1593—1601), care, precum scria Nicolae Bălcescu († 1852), reprezintă anii «cei mai avuți în fapte vitejești... din istoria Românilor», au ajuns până la noi știri care îndeosebi atestă prezența Bisericii valahe, prin ierarhii ei, nu numai în sfatul țării, unde aceștia erau membri de drept, ci și la înfăptuirea unor majore acte «de Stat», la care ei, ca «divaniți», desigur, au fost părtași, fiind prezenți la ședințe.

În luna lui Mai din anul 1595, an de grea încercare pentru viteazul Voievod și pentru țara sa, s-a simțit nevoia încheierii unei alianțe militare, chiar, cu Sigismund Bathori, Craiul Transilvaniei (1581—1597). Pentru elaborarea acestui act «de Stat» a fost trimisă la Alba Iulia o solie în frunte cu mitropolitul Eftimie II al Ungrovlahiei (c. 1594—1603), alcătuită din sufraganii acestuia : Teofil episcopul Râmnicului (1593—1601), și Luca episcopul Buzăului (1583—1603), — deci întreaga ierarhie ortodoxă a țării — și din 12 boieri mari, toți membri ai divanului domnesc. La 20 Mai 1595 s-a semnat tratatul de alianță, prin care, între altele, se stipula și dependența canonică a Bisericii Ortodoxe din Transilvania de «Arhiepiscopul de la Târgoviște», legiferându-se astfel și oficial o situație bisericească în Biserica Românească datând chiar din secolul al XV-lea ²².

După aceasta, la 27 Mai același an, solia munteană, condusă de vlădica Eftimie II a depus jurământul de credință în numele domnului său și a plecat acasă ²³.

După depășirea crizei politice și militare din anul 1595, un membru al «Sfatului Țării» și în același timp și «față» bisericească, episcopul Luca al Buzăului († 1629), în vara anului 1597, a primit din nou din partea lui Mihai Viteazul o importantă misiune diplomatică : mergerea la Curtea lui Feodor Ivanovici, țarul Rusiei (1584—1598), spre a-i solicita ajutor împotriva turcilor. Și-a îndeplinit sarcina cu succes, și la întoarcere a adus pentru domnul său și o sumă de bani pentru plata oștilor ce urmau să lupte și cu otomanii ²⁴.

În ultimii trei ani ai secolului al XVI-lea, — 1598 și 1600 — Mihai Vodă Viteazul a mai încheiat două «acte de stat», având pe lângă el, iarăși pe mitropolitul Eftimie II, înaltul păstor al Bisericii Țării Românești și membru, după rânduielile de atunci ale țării, al divanului domnesc, deci, întru totul persoană oficială, adică și bisericească și politică.

Primul tratat s-a încheiat și s-a semnat în ziua de 9 Iunie 1598 la Mănăstirea Dealu de lângă Târgoviște, pe de o parte de împuterniciții împăratului Rudolf II de la Praga (1576—1612), iar pe de alta de însuși Mihai Viteazul, mitropolitul Eftimie II și opt dintre marii boieri din

22. E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. III, p. 1, (1476—1599), București 1880, p. 172—176.

23. Ion Ursu, *Ștefan cel Mare*, p. 274.

24. Niculae Șerbănescu, *Politica religioasă a lui Mihai Viteazul*, București 1948 (mss), p. 111.

divan. Între altele, în acest tratat era stipulată și libertatea religioasă pentru ortodocșii de la Sud de Carpați ²⁵.

În aceeași zi, 9 iunie 1598, dimpreună cu voievodul, dar pe formular aparte, au depus jurământul de credință și ceilalți membri ai soliei, șirul lor începând cu: «Noi, Ieftimie arhiepiscopul Târgoviștei...» ²⁶.

După un an, în vara lui 1599, mitropolitul Eftimie II — și acum tot numai el —, ca urmare, desigur, a aceluiași calități oficiale ce le avea în Stat și Biserică, s-a aflat din nou alături de voievodul său și de doisprezece dintre marii boieri din Sfatul Țării, la încheierea unui nou tratat cu Transilvania, asemănător cu cel precedent din anul 1595, care însă, de astă dată se semna cu trimișii Cardinalului Andrei Bathory, noul crai al Ardealului (1599, Martie — Octombrie). Acest act de politică externă al lui Mihai Viteazul s-a discutat și s-a alcătuit și semnat la Târgoviște în ziua de 26 iunie 1599 ²⁷.

În aceeași zi, 26 Iunie 1599, iarăși separat, s-au depus jurămintele de credință. Cel al divaniților începea așa: «Noi Ieftimie episcopul de Căpetenie al Munteniei...» ²⁸, atestare precisă a prezenței Bisericii străbune a Românilor prin ierarhii săi, la astfel de majore acte «de Stat» ale țărilor românești de atunci. Nici nu se putea altfel, deoarece aceasta, Biserica, prin vechimea ei poate fi socotită de o seamă cu însuși poporul român, cu care necontenit, cum documentar se atestă, în decursul timpurilor, s-a aflat în legături din cele mai strânse.

Și în secolele ce au urmat, ierarhii Bisericilor din Țara Românească și Moldova au făcut parte de drept, desigur, din divanurile acestora, în care de obicei mitropoliții conduceau dezbaterile atunci când domnitorii nu erau de față. Și în acest răstimp, într-o parte și alta a Moldovului s-au petrecut niște acte supreme «de Stat», la care au fost prezente și «fețe» bisericesti, mai cu seamă cei doi vlădici de la Iași și București, și ei membri de drept ai Marii Adunări a țării.

La 16 Ianuarie 1628, d. p. Miron Barnovschi, domnitorul Moldovei (1626—1629), având de rezolvat o problemă socială din țară: «urmărirea unor vicini fugari» de pe moșiile boierești, preciza în actul întocmit cu acest prilej că: «Domnia mea» s-a consultat cu «tot sfatul nostru»: cu *mitropolitul și cu alți episcopi*, — este vorba de mitropolitul Anastasie Crimca († 1629) și de episcopii Atanasie de la Roman (1616—1629), Dionisie de la Rădăuți (1627—1629) și Mitrofan de la Huși (1626—1634) — «și cu egumeni și cu boierii cei mari și al doilea și a treia și cu mazilii... și cu toată țeara» ²⁹.

25. Dr. Ion Sârbu, *Istoria lui Mihai Viteazul domnul Țării Românești*, vol. I, București 1904, p. 571—574; Radu Constantinescu, *Lupta pentru Unitate Națională a Țărilor Române 1590—1630. Documente externe*, publicată de..., București 1981, p. 63—67; 200—202 (nr. 129).

26. E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. XII, *Acte privitoare la războaiele și cuceririle lui Mihai Viteazul*, adunate și publicate de N. Iorga, București 1903, p. 359.

27. E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. III, 1, p. 329—332.

28. *Ibidem*, p. 380.

29. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 161; Gheorghe I. Brătianu, *Două veacuri de la Reforma lui Constantin Mavrocordat, 1746—1946*, București 1946, p. 34.

Voievodul moldovean Miron Barnovschi, precum se vede, însuși atestă prezența ierarhilor din Estul Carpaților în Sfatul țării.

Cam în același timp în Muntenia, la 15 iulie 1631, pe când domnea Leon Tomșa (1629—1632), constatându-se că țara este ajunsă la «sărăcie și pustiire» din pricina a o seamă de «greci striini», care o prăda îngrozitor, s-a pășit la îndreptarea unei asemenea situații. Întru aceasta, Leon Vodă a strâns «tot Sfatul Țerii» și a întocmit un act solemn, altfel zis un «așezământ», prin care s-a hotărât scoaterea acestora, a grecilor, din dregătoriile ce ocupau atât în Stat, cât și în Biserica munteană.

Potrivit vechilor noastre obiceiuri, de la un astfel de moment atât de important pentru țară, Biserica nu putea lipsi. Și nici n-a absentat. Din cuprinsul așezământului alcătuit și aprobat în această însemnată pentru țară ședință a Sfatului Domnesc, reiese că aici au fost de față și *mitropolitul Ungrovlahiei Grigorie I (1629—1636)* și episcopul *Teofil al Râmnicului (1618—1636)*. În legătură cu aceasta, în actul solemn Leon Vodă precizează: «... socotit-am Domnia mea cu tot Sfatul țerii, de am făcut Domnia mea legătură și jurământ mare, de am jurat Domnia mea țerâi pre Sfânta Evanghelie, cu mare afurisanie, denaintea cinstitului și prealuminatului părintele nostru chir vlădica Grigorie mitropolitul Țării Românești și denaintea a părintelui Theofil episcopului de la Râmnic, în sfânta biserică a Domniei mele cea mare de în cetatea a scaunului Domniei mele de în București. Și după jurământ, cu tot Sfatul Țerâi călcat-am aceale obiceiuri reale și le-am pus Domnia mea toate jos și am scos acei greci striini de în țeară afară ca pe niște neprieteni fiind. Și am tocmit Domnia mea și alte lucruri bune care să fie de folos țerâi...»³⁰.

Peste numai o săptămână, la 23 iulie 1631, același domn Leon Vodă dimpreună cu «tot Sfatul Marii Adunări a țării», a hotărât încă odată scoaterea grecilor din țară și în același timp a scutit de unele dări pe roșii — adică armata de țară — și pe preoții din Episcopia Buzăului, făcând pomenire și de episcopul lor Efrem Trufășel (1617—1637), care, de bună seamă, că și el, alături de mitropolitul Grigorie I și episcopul Râmnicului Theofil, fusese prezent la această nouă ședință a Sfatului Țării și ea tot atât de însemnată ca și cea de la 15 iulie 1631³¹.

Precum reiese din aceste două hrisoave, prezența ierarhilor munteni la ședințele Sfatului Țării este atestată chiar de către însuși domnitorul Leon Vodă Tomșa.

Către sfârșitul anului 1632, când Leon Vodă era mazilit, în Țara Românească s-a săvârșit un suprem act de oblațuire a acesteia: alegerea și confirmarea lui Matei Basarab ca domnitor al ei. Și la un astfel de moment de importanță capitală pentru istoria munteană, Biserica prin ierarhii ei ca demnitari ecleziastici de drept, a fost de față.

30. *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, vol. XXIII (1630—1632), volum întocmit de Damaschin Mioc, București 1969, p. 406—407, nr. 255.

31. *Ibidem*, nr. 258, p. 412—414; Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor, III, 1. De la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul Epocii Fanariote (1601—1821)*, ed. II, București 1944, p. 31; P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 163.

Mai mult, *mitropolitul Grigorie I și episcopul Theofil al Râmnicului* la cumpăna dintre anii 1632—1633 dimpreună cu «egumeni, popi», cu «mulți boieri mari și mici» ș. a. au însoțit pe nou alesul voievod «Matei aga» la «împărăție», adică la sultanul Murad IV (1623—1640), spre a-i solicita confirmarea, ceea ce s-a și obținut. Cum se vede iarăși «fețele» bisericesti n-au lipsit nici de la așa ceva ³².

Se pare că aspra măsură a lui Leon Vodă — care, de altfel, la 24 iulie 1632, avea să fie mazilit — nu s-a respectat întru totul, mai cu seamă de către stareții greci de pe la mănăstirile închinete. De aceea în anul 1639, printr-un act tot solemn, Vodă Matei Basarab (1632—1654), «cu sveatul și cu voia a tot soborul», a dezrobit, adică a desînchinat 22 de «sfinte lavre domnești» din Muntenia, care, în acel timp erau «supuse metoașe» dajnice altor mănăstiri de în țara grecească, de în Sfânt Gora și de pre aiurea». Era din nou un moment de vârf în viața Țării Românești și a Bisericii sale. Și de astă dată ierarhii acesteia din urmă, mitropolitul Theofil, Ignatie Râmnicianu și Ștefan de la Buzău, figurează în «Adunarea a toată Țeara», deci în «Sfatul» ei, fiind trecuți în fruntea «deregătorilor» divaniți, printre care, în mod sigur, ca membri de drept, se numărau și ei, ierarhii ³³.

Ceva mai apoi, în anul 1654, murind Matei Basarab, s-a ales în loc Constantin Șerban Basarab, ivindu-se astfel un alt prilej pentru Biserica munteană de a i se atesta prezența în Sfatul țării la un atât de major act de Stat, cum este cel al alegerii unui nou conducător suprem în țară. Știri despre acest însemnat moment din istoria Țării Românești a lăsat diaconul sirian Paul de Alep care atunci, împreună cu tatăl său, patriarhul Antiohiei Macarie Zaim (1647—1672) vizita Țările Române și care a fost martor ocular la cele ce în prima parte a lunii Aprilie din acel an, 1654, s-au petrecut la Târgoviște cu ocazia alegerii, ungerii, depunerii jurământului și înscăunării noului domnitor muntean Constantin Șerban Basarab (1654—1658). Referindu-se la toate acestea, în însemnările sale asupra vizitei la noi aici amintită, diaconul Paul de Alep, printre altele, a consemnat și cele următoare :

«Înainte» ca Matei Basarab să-și dea sufletul, «*chir Ignatie mitropolitul țării (1653—1655)*, a sosit și îndată toți boierii țării s-au adunat și au ținut sfat (și) pe loc au ales domn pe un boier numit Constantin — dintr-o familie domnească. El era fiul lui Șerban, fostul domn al Țării Românești» ³⁴.

În legătură cu aceasta, în Letopisețul Cantacuzinesc se scria mai pe larg : «Iară după pristăvirea răposatului Matei Vodă, boierii țării împreună cu *părintele Ignatie mitropolitul*, aciiși trimiseră de să strânse

32. *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. critică întocmită de C. Grecescu și Dan Simonescu, București 1960, p. 103; Radu Popescu Vornicul, *Istoriile Domnilor Țării Românești*, ed. Constantin Grecescu, București 1963, p. 97.

33. Ioan Brezoianu, *Mănăstirile zise închinete și călugării străini*, București, 1861, p. 135—139; P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 163—164; Niculae Șerbănescu, *Istoria Mănăstirii Snagov*, București 1944, p. 58—59, cu bibliografie.

34. Paul de Alep, *Călătoria patriarhului Macarie al Antiohiei în Țările Române*, ed. M. M. Alexandrescu — Dersca Bulgaru, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, București 1976, p. 132—133.

toată curtea și toți slujitorii. Și făcură cu toți dimpreună mare sfat. Și cu voia tuturor aleaseră din mijlocul lor ca să le fie domn Constantin Voevod, sin Șărbănuș Basarab Voevod, că-l știa că iaste de neam mare, domnesc și iaste om bun și înțelept și blând. Și toți să bucurară și să veseliră»³⁵.

Iată, deci, mărturii documentare contemporane prin care se poate susține că din Marele Sfat al Țării, ca membri de drept, desigur, făceau parte și «fețe» bisericesti: mitropoliți, episcopi ș. a. participând la ședințe ale căror ordini de zi uneori priveau chiar probleme de cel mai înalt nivel de viață politică și administrativă a țărilor noastre.

Și Dimitrie Vodă Cantemir, domnul Moldovei (1710—1711; † 1723) în opera sa «Descrierea Moldovei» arată că mitropolitul și episcopii Moldovei făceau parte din Adunarea sau Sfatul Țării, semnalându-le și lor prezența la alegerea, ungerea și intronizarea Voievozilor. Pe mitropolit îl înfățișează activând și la «Scaunul de Judecată al Domnului» și de bună seamă că și în alte prilejuri legate de activitatea unor asemenea instituții de Stat din Moldova³⁶.

În secolul ce urmează, al XVIII-lea, unul dintre cei mai de seamă voievozi ai Românilor a fost Constantin Mavrocordat († 1769), care a domnit de zece ori într-o parte și alta a Milcovului: de șase ori în Muntenia și de patru ori în Moldova, în același timp fiind și un bărbat cu o cultură deosebită. Ca oblăduitor al celor două țări românești, el a cunoscut multe din aspectele vieții interne ale acestora. Din actele cancelariilor sale păstrate până acum, problema care se dezbate aici este mai bine precizată. Într-un hrisov din 7 Noiembrie 1733, deci din prima sa domnie din Moldova (1733—1735), privitor la unele scutinte pentru mănăstirile pământene, Constantin Vodă afirmă deschis că hotărârea la care s-a ajuns în divan, s-a luat și cu «blagoslovenia a patru ai noștri ai țării sfinți arhieriei: Chir Antonie Arhiepiscop și Mitropolit țării (1729—1739), Chir Atanasie Episcopul Romanului (1733—1734) și Chir Misail Episcopul Rădăuților (1730—1735), Chir Ghedeon Episcopul Hușilor (1728—1734) și cu tot Sfatul nostru boierii cei mari și cei mici» altfel zis cu întreaga «Obștească adunare a Moldovei», în fruntea căreia, cum se vede erau prelații moldoveni, adică Biserica Ortodoxă de la Est de Carpați³⁷.

În plus, cu pregătirea culturală aleasă pe care o avea Constantin Mavrocordat, ca domn și în Muntenia și în Moldova, observase «o seamă de scăderi, lipsuri și nepotriviri în diferitele domenii ale organizării de Stat și sociale». De aceea a simțit nevoia unor reforme. Chiar în anul 1739, către sfârșitul lui, după ce se încheiase pacea de la Belgrad, prin care Oltenia revenise la patria mamă, el, mai întâi, a supus divanului domnesc de la București, unde atunci domnea, «o sumă de principii directoare», spre a le discuta și a redacta apoi o lege fundamentală pentru Stat, adică o Constituție. Divanul, în care cum s-a arătat

35. *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 117.

36. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, ed. Gh. Guțu, București 1973, p. 155—157; 171—173; 251—253; 353.

37. Gheorghe I. Brătianu, *Două veacuri de la Reforma lui Constantin Mavrocordat 1746—1946*, p. 41—42.

se aflau și ierarhii munteni, ca membri de drept, a alcătuit un «hrisov solemn», cuprinzând un nou «așezământ» de conducere a țării, o Constituție, pe care la 7 Februarie 1740 Vodă Constantin Mavrocordat a semnat-o.

Începutul său se referea la probleme în legătură cu mănăstirile, clerul, protopopii de județe ș.a., ceea ce, desigur, probează prezența și a unor «fețe» bisericesti în divanul domnesc care o întocmise, în frunte cu mitropolitul țării, Neofit Cretanul (1738—1753), episcopii de Râmnic și Buzău, Climent (1735—1748) și Metodie (1741—1748), apoi administratori, egumeni de mănăstiri ș.a.

La începutul lunii septembrie din anul 1741, Constantin Mavrocordat a fost trecut pentru a doua oară domn în Moldova (1741—1743), unde degrabă a solicitat Adunării tuturor claselor (stărilor) să primească, să subscrie și să aplice Constituția, pe care o elaborase la București. Printre aceste stări de aici erau nu numai cele seculare, boierii divaniți, ci și obștea bisericască: Mitropolitul Nichifor (1740—1750), episcopii Ghedeon de la Roman (1734—1743), Varlaam de la Rădăuți (1735—1745), Teofil de la Huși (1735—1743), protopopi, stareți de mănăstiri ș.a.³⁸

Iată din nou că și la acest moment de însemnătate excepțională pentru țările române — Muntenia și Moldova — elaborarea unei Constituții, de drept, prin ierarhii săi Biserica străbună a fost de față.

Pornit pe calea reformelor, Constantin Mavrocordat, în cea de a patra domnie în Muntenia (1744—1748) și în cea de a treia în Moldova (1748—1749), dorind să dea acestor țări o mai bună așezare și organizare a săvârșit două acte sociale de însemnătate capitală: a desființat rumânia și vecinția, amândouă instituții sociale străvechi în trecutul nostru. Prima, în Muntenia, a desființat-o prin două hrisoave emise la 1 Martie și 5 August 1746, prin care Obșteasca Adunare, alcătuită din boieri și înalți ierarhi: mitropolitul Neofit și Climent al Râmnicului, amintiți și mai sus, arhimandriți, egumeni și clerici, constatând că «acest vechiu obicei al rumâniei» rămas «de la moșii și strămoșii noștri» nu este «de nici un folos», ba chiar «de mare pagubă sufletului creștinesc», de vreme ce «frații noștri cei întru Hristos» nu trebuie să fie «supt jugul robiei noastre», a hotărât «desființarea cu totul a rumâniei»³⁹.

În Moldova, într-o ședință a Obșteștei Adunări ținută la Mănăstirea Trei Ierarhi în ziua de 6 Aprilie 1749, la care au fost de față boieri, clerici și «altă obște» și apoi printr-un hrisov din 1 Iunie același an, Vodă Constantin Mavrocordat, ajuns în 1748 pentru a treia oară domn la Iași, informează cronicarul Enache Kogălniceanu «au poruncit cu mare hotărâre să nu mai fie vicini de aci înainte», și totodată a «învățat» ca

38. *Ibidem*, p. 45—53.

39. *Ibidem*, p. 62—68; Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, III, 1, p. 277—279.

acestora să li se dea «câte o țidulă domnească cu pecete gospod, arătând ca de aice încoace să nu se mai numească vicini...»⁴⁰.

Și în Moldova la alcătuirea acestui însemnat act de dreptate socială, domnitorul Constantin Mavrocordat, în Obșteasca Adunare în afară de boieri, a avut pe lângă sine, așa cum se arată în hrisov și «obștea bisericască» din țară: Mitropolitul Nichifor, episcopul Iacob Puteanul de la Rădăuți (1745—1750), Ierotei al Hușilor (1743—1752), clerici și stareți de mănăstiri, căci, nicidecum, Biserica nu putea lipsi de la luarea unei măsuri atât de importantă și binefăcătoare traiului zilnic al rumânilor și vicinilor din Muntenia și Moldova⁴¹.

Tot în acest secol, al XVIII-lea, în Transilvania, unde situația politică, națională și socială de până la 1 Decembrie 1918 este cunoscută, la 11 Decembrie 1732 împăratul Carol VI (1712—1740), prin decret special, adresat guvernului ardelean, cerea ca episcopului Românilor Inochentie Micu-Clain († 1768) să i se dea loc și scaun potrivit în dietă și în congresele publice, ceea ce s-a și realizat. Și de atunci urmașii săi, oameni ai Bisericii, ca și el, au participat regulat la lucrările acestui înalt for de conducere al țării românești din nordul Carpaților, deși uneori au fost și momente politice potrivnice, chiar greu de depășit⁴².

După o trecere de peste 120 ani, în 1860, tot în Transilvania, marele mitropolit Andrei Șaguna — atunci încă episcop († 1873) — la propunerea împăratului vienez Francisc Iosif (1848—1916) a fost ales membru al «Senatului imperial înmulțit», demnitate în care a funcționat în continuare⁴³. Mai apoi, tot lui în anii 1863—1864, fiind episcop de Sibiu, i s-a acordat și un loc în dieta transilvăneană, în care stăruitor a susținut drepturile naționale și politice ale românilor⁴⁴. Mai mult, după anul 1867, când s-a creat statul dualist austro-ungar, ierarhii români din Transilvania și Banat au devenit membri de drept ai Casei Magnaților din Budapesta.

Prin urmare și aici, în Transilvania, unde pe atunci, așa cum se știe, conducerea de stat a acesteia nu era din neamul ei, totuși, Biserica românească de către aceasta a fost chemată ca, cel puțin în forma aci arătată, să facă parte din sfatul țării.

Către sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, al XIX-lea, unii dintre vlădicii români din Muntenia și Moldova s-au aflat și în funcția supremă din Stat: cea de Caimacam, adică de locțiitori de domni când aceștia, din diferite motive își părăsiseră scaunul voievodal.

40. Enachi Kogălniceanu, *Letopisețul Țării Moldovei de la domnia întâiu și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat Voevod... (1733—1774)*, în *Cronicele României*, ed. Mihail Kogălniceanu, tom. III, București 1871, p. 214; Constantin C. Giurescu, op. cit., p. 264; P. P. Panaitescu, op. cit., p. 164.

41. Gheorghe I. Brătianu, op. cit., p. 68—70.

42. Dr. Augustin Bunea, *Din Istoria Românilor, Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728—1751)*, Blaj 1900, p. 11—12; Corneliu Albu, *Pe urmele lui Ion-Inocențiu Micu-Klein*, București 1983, p. 101—102.

43. Dr. Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică*, Sibiu 1909, p. 221, 254—277.

44. Idem, *ibidem*.

Într-o asemenea situație, aveau în grijă întreaga administrație de Stat. Și în astfel de împrejurări deci, Bisericele străbune de la București și Iași, prin întâistătători de ai lor, pentru timp mai lung sau mai scurt au fost angajate de drept în activități de ocârmuire și gospodărire ale țărilor lor. Așa au fost, printre alții mitropoliții munteni: *Dositei Filitti* (1793—1810)⁴⁵, *Dionisie Lupu* (1819—1821)⁴⁶, *Grigorie Dascălu* (1823—1834)⁴⁷, *Veniamin Costache* mitropolitul Moldovei († 1846)⁴⁸ și mai înspre vremea noastră însuși primul patriarh al României, *Miron Cristea* († 1939), care între anii 1927 și 1930 în timpul minoratului Regelui Mihai I al României, a fost regent⁴⁹, și mai apoi în anii 1938—1939 prim ministru al țării. Și-a păstrat însă în acest timp calitatea de senator de Drept.

Prim ministru al țării, înainte de patriarhul Miron, în timpul Revoluției de la 1848 din Muntenia, a fost și mitropolitul Neofit II (1840—1849; † 1850), căruia fruntașii revoluționari de atunci, în ziua de 15 Iunie 1848, i-au încredințat prezidenția guvernului provizoriu sau vremelnicesc al Țării Românești, pe care apoi l-a condus până la înăbușirea mișcării în toamna aceluiași an. În această situație, pe cât a putut, mitropolitul Neofit II a susținut decretele pe care guvernul le-a emis în cele aproape patru luni de existență. Ca prim ministru al guvernului, altfel zis al organului suprem de oblăduire al țării, Vlădica Neofit II, cu toate vitregiile acelor zile, a fost părtaș la toate activitățile ce s-au luat pentru buna administrare și gospodărire a Munteniei⁵⁰.

Secolul al XIX-lea, în care deja s-a intrat, cum se știe, pune început unei noi etape în istoria neamului nostru, în care problema care se discută aci: prezența de drept a Bisericii Ortodoxe Române în Sfatul Țării, este atestată și precizată cu o mai bogată documentație istorică. O seamă dintre convențiile, tratatele, regulamentele, statutele, Constituțiile, proiectele de Constituții, chiar, legile electorale ș.a., ce s-au alcătuit și emis în acest răstimp o menționează în articole și capitole speciale.

În anul 1822, deci foarte curând după mișcarea lui Tudor Vladimirescu în Moldova, oblăduind întâiul domn pământean Ioniță Sandu Sturza (1822—1828), s-a întocmit un proiect de Constituție, în care, precum informează istoricul Alexandru D. Xenopol († 1923), în articolele ce priveau «alcătuirea Sfatului Obștesc al țării» erau trecute și

45. *Așezământul cultural al Mitropolitului Dositei Filitti de la înființare până astăzi 1827—1910*, București 1911, p. 35—47.

46. Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Mișcarea eteristă în Țările Românești 1821—1822*, București 1945, p. 157. Preotul Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în «Bis. Ort. Rom.» 77, 1959, nr. 7—9, p. 807.

47. Constantin N. Tomescu, *Mitropolitul Grigorie IV al Ungro-Vlahiei*, Chișinău 1927, p. 54; Preotul Niculae M. Popescu, *Viața și faptele Părintelui Grigore Dascălu Mitropolitul Țării Românești 1765—1834*, București 1942, p. 26.

48. Preotul Dr. Ilie Gheorghită, *Un Veac de la moartea Mitropolitului Veniamin Costache*, Neamțu 1946, p. 56—61.

49. Ion Rusu-Abrudeanu, *Patriarhul României Dr. Miron Cristea Înalt Regent*, București 1929, pass; *Întru pomenirea Prea Fericitului Patriarh Miron*, în «Bis. Ort. Rom.», 57, 1939, nr. 3—4, p. 217.

50. Preotul Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, p. 812—813.

«cele trei fețe bisericești» ale Moldovei, adică mitropolitul de la Iași și episcopii de la Roman și Huși⁵¹.

La cumpăna dintre deceniile trei și patru ale secolului al XIX-lea, în împrejurările cunoscute, s-au întocmit pentru Muntenia și Moldova câte un «Regulament Organic», care de fapt, pentru ele au fost niște adevărate constituții care priveau «întreaga cărmuire a țării». Ambele au fost gata în anul 1830 și aveau cuprins foarte asemănător. Au fost aplicate, cel de la București la 1 Iulie 1831, iar cel de la Iași la 1 Ianuarie 1832. Și prin unul și prin celălalt se hotărau normele fundamentale ale oblăduirii celor două țări românești, fiind prin urmare niște piese legislative de vârf. De aceea nicidecum nu avea cum să nu fie inserată în ele și problema mai sus pomenită⁵².

În Regulamentul Organic muntean, de pildă, în «Cap. întâiu, Secția I», unde se vorbește despre «Întocmirea Obșteștii Adunări Ecstraordinară» pentru «alegerea Domnului», prin «Art. 2-lea» se preciza că «Această Adunare Ecstraordinară se va alcătui în Valahia de o sută noăzeci mădulări, adică :

- a. De Prea Sfinția Sa părintele Mitropolitul ;
- b. De trei părinți Episcopi ce se vor afla în lucrare, al Râmnicului, Buzău și Argeșu ;
- c. De cincizeci boieri de întâiul rang...»⁵³ ;

În Cap. al doilea, Regulamentul Organic muntean vorbește despre «Obicinuita Obștească Adunare», unde în «art. 45-lea se stipulează că : «Obicinuita Obștească Adunare sub prezidenția Mitropolitului, să va alcătui :

- a. De trei episcopi eparhioți : al Râmnicului, Buzăului și Argeșului ;
- b. De douăzeci boeri de întâia treaptă...»

Art. 46-lea. «Obrazele ce alcătuiesc Obicinuita Obștească Adunare vor fi primite după chipul de mai jos :

- a. Mitropolitul ca un prezident, și episcopii eparhioți sânt pravilnice mădulare ale aceștii Adunări ;
- b. Iar ceilalți douăzeci boeri de întâiul rang se vor aleage în orașul de căpetenie...»⁵⁴ ;

Și în «Regulamentul Organic a Prințipatului Moldovei», în «Capul II, Articul 48», unde se vorbește de «Organizația și însușirile Obicinuitei Obșteștii Adunări» se scrie așa :

«Obșteasca Obicinuita Adunare va fi încheată după următorul chip :

- A. De Mitropolitul, carele va fi prezident aceștii Adunări, și carile nu va avea decât un glas ca și celelalte mădulări ;
- B. De doi episcopi eparhioți : Romanul și Hușul ;
- C. De șaptesprezece boeri»⁵⁵.

51. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ed. III, vol. XI, *Istoria politică a Țărilor Române de la 1822—1848*, București, f.a., p. 34.

52. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, ed. a II-a, București, f.a., p. 564—565.

53. *Regulamentul Organic*, București 1832, p. 1.

54. *Ibidem*, p. 14.

55. *Regulamentul Organic a Prințipatului Moldovei*, Iași 1846, p. 3.

În plus, în «Art. 49», se adaugă :

«Persoanele ce vor încheia Obșteasca Obicinuita Adunare, să vor primi în chipul următoriu :

A. Mitropolitul, ca un prezident și amândoi Episcopii eparhioți, au dritrit a fi mădulări acestei Adunări»⁵⁶.

Cum se vede, și în aceste două Regulamente Organice, legile fundamentale de atunci ale Principatelor Române, s-a stipulat ca ierarhii munteni și moldoveni să fie de «drit... mădulări» ale Sfatului țării, ceea ce în continuare, documentar, se constată că s-a și aplicat, până către sfârșitul deceniului al șaselea al secolului al XIX-lea⁵⁷.

Evenimentele de prin anii 1853—1858 cunoscute, petrecute în răsăritul Europei, într-un fel includ și Principatele Române. Pacea și Convenția de la Paris din anii 1856 și, respectiv, 1858, au prilejuit acestora nu numai convocarea și activitatea știutelor Divanuri ad-hoc de la Iași și București din anul 1857, ci și alcătuirea unor legi fundamentale potrivite noii lor situații politice.

Nici într-un asemenea moment de seamă din trecutul neamului nostru, Biserica Ortodoxă n-a stat de o parte. Ea a fost prezentă în cele două Divanuri ad-hoc, mai întâi în virtutea situațiilor anterioare, prin membrii ei de drept, mitropoliții de la Iași și București — Sofronie Miclescu († 1861) și Nifon Rusescu († 1875), care le-au și prezidat — și prin episcopii «aflați în lucrare» în acel an, dintr-o parte și alta a Milcovului. Alături de aceste «mădulare de drit», printre membrii Divanurilor ad-hoc s-au aflat și câțiva clerici ajunși acolo prin alegerea ce li se făcuse de către colegiile electorale atunci constituite pentru o asemenea acțiune. Prin urmare o altă categorie de oameni ai Bisericii deputați în Divanurile din 1857 : cea de aleși, nu de «drept» ca ierarhii, cum cerea «pravila din veac».

Și unele și altele dintre aceste «fețe» bisericesti au fost, deci, părtașe la «hotărârile» însemnate pentru istoria noastră formulate într-un asemenea prilej de către cele două Divanuri ad-hoc în anul 1857⁵⁸.

Potrivit prevederilor tratatului de pace de la Paris din 30 Martie 1856⁵⁹, dezideratele celor două Divanuri ad-hoc din România, prin care unanim se cerea unirea Principatelor Române, în anul 1858 acestea au fost trimise la Convenția de la Paris, pentru ca asupra lor, cum era prevăzut, să se rostească și marile puteri europene. În aceeași vară, 1858, ele au fost cercetate și la 7/19 august 1858 s-a elaborat o «Convenție», care apoi a devenit «*Noua Constituție a țărilor noastre*», prin urmare noua lor lege fundamentală.

56. *Ibidem*, p. 4.

57. Cf. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, p. 609.

58. Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la Istoria Renașterii României*, vol. VI, p. 1; *Divanul Ad-hoc al Moldovei din 1857*, București 1896, p. 30, 182; vol. VI, partea 2; (*Divanul Ad-hoc din Muntenia din 1857*), București 1896, p. 182 (Deputații clerici din Muntenia); v. și : Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 605—608.

59. *Tratatul de Pace din 30 Martie 1856 de la Paris*, în Ioan M. Bujoreanu, *Collecțiune de Legiuitile României vechi și noi...*, vol. II, București 1875, p. 3—8.

Cu toate că după denumire, ea a fost elaborată la Paris, totuși alcătuitoarei ei, se pare, au cunoscut legăturile tradiționale dintre Principatele Române și Bisericele lor și de aceea, desigur, prin articolul 18 au stipulat că :

«*Mitropolitul și Episcopii eparhioți, vor face după drept, parte din Adunare.*

Președința Adunării va fi a Mitropolitului. Vicepreședintele și secretarii vor fi aleși de Adunare»⁶⁰.

Începându-se de pe acum, în problema care se dezbate aci, proiectele de Constituții, Constituțiunile, modificările de Constituție, Statutele, Legile electorale ș.a., pe care le cunosc, când s-a vorbit despre Adunările Generale și mai ales despre componența Corpului ponderator, adică a Senatului, cu regularitate, s-a semnalat și prezența «fețelor» bisericești printre membrii de drept ai acestora.

Numai după un an de la alcătuirea «Convenției pentru Organizarea definitivă a Principatelor — Unite — Române», încheiată la Paris la 7/19 august 1858, în anul 1859 s-a alcătuit un «*Proiect de Constituțiune pentru Principatele Unite ale României*», fiind elaborat la București de către «Comisiunea Centrală» a țării în sesiunea ei din acel an (1859). Și aici în Cap. II, vorbindu-se despre «Adunarea Generală», în articolul 53, se preciza că :

«*Mitropoliții și episcopii eparhioți sunt de drit membri ai Adunării și că :*

«*Președinția acesteia se cuvine Mitropoliților*»⁶¹.

După trecere de patru ani, în anul 1863, domnind acum Alexandru-Ioan Cuza (1859—1866; † 1873), s-a întocmit un alt proiect de Constituție, în care, la articolul 9, inserându-se cele privitoare la Senat, se scria, că :

«*Senatul se compune :*

1. *De Mitropolitul și de Episcopii eparhioți,*
2. *De Primul Președinte al Curții de Casațiune*
3. *De generalul mai în vârstă dintr-acei în activitate...*»⁶².

Un an mai târziu, în 1864, domnitorul Unirii, Cuza a inițiat și unele modificări la «Convențiunea» de la Paris din 1858. A realizat o nouă Constituție pentru România pe care a numit-o «Statut dezvoltătoriu Convențiunii din 7/19 august 1858» și în care, în articolul 7 a stipulat următoarele :

«*Corpul ponderatoriu se compune : de Mitropoliții țării, de Episcopii eparhielor, de cel mai vechi dintre Generalii armatei... ș.a.*».

60. *Convențiune pentru Organizarea definitivă a Principatelor Unite Române, încheiată la Paris în 7/19 August 1858*, în Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, vol. I, București 1873, p. 7—11; Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile Internaționale ale României în documente (1368—1900)*, București 1971, p. 331—346, nr. 61.

61. *Proiect de Constituțiune pentru Principatele Unite ale României*, elaborat de Comisia Centrală Sesiunea 1859, București 1860, p. 16—17.

62. Ioan C. Filitti, *Un proiect de Constituție inedit al lui Cuza Vodă de la 1863*, Cluj 1929, p. 389.

În articolul 11 s-a precizat și că :

«Mitropolitul Primar al României este de drept Președintele Corpului ponderatoriu...»⁶³.

Transformările politice care au avut loc în România, în anul 1866 au adus cu ele necesitatea elaborării unei noi *Constituțiuni*, pe care Conducătorul Statului din acel an, *principele Carol I* a promulgat-o în ziua de 30 iunie 1866. Și aici în articolul 76 se scria :

«Vor fi de drept membri ai Senatului :

1. Moștenitorul Tronului la vârsta de 18 ani...

2. *Mitropoliții și Episcopii eparhioți*»⁶⁴.

În același an, 1866, 28 iulie, principele Carol I, a promulgat și *Legea electorală*, în care iarăși, la articolul 14, se scria :

«Vor fi de drept membri ai Senatului :

1. Moștenitorul Tronului la vârsta de 18 ani...

2. *Mitropoliții și episcopii eparhioți*»⁶⁵.

Cu toate că în anii 1879, 1884 și 1917⁶⁶ i s-au introdus unele «modificațiuni», totuși ea, Constituțiunea din 1866, și-a păstrat valabilitatea până după primul război mondial. Modificările efectuate însă nicidecum nu au schimbat prevederile articolelor 76 și 77, prin care se preciza componența Senatului, printre ai cărui membri de drept figurau și ierarhii Bisericii Ortodoxe din România.

După semnarea păcii, prin care se încheia primul război mondial și în urma prefacerilor politice ce se petreceau în acel timp în țara noastră, în anul 1923, nevoia cerând, de către cei în drept, în frunte cu Regele Ferdinand I al României Întregite, aceștia i s-a alcătuit o nouă «Constituțiune». Aceasta a fost promulgată cu Decretul Regal nr. 1360 din 23 martie 1923, emis și semnat de Regele Ferdinand I cel Loial († 1927) și după aceea publicată în Monitorul Oficial nr. 282 din 29 martie 1923.

Și în această «Constituțiune», în secțiunea II, Despre Senat, la articolul 72 se prevedeau următoarele :

«Sunt de drept membri ai Senatului, în virtutea Înaltei lor situațiuni în Stat și Biserică :

a. Moștenitorul Tronului de la vârsta de 18 ani împliniți ; el însă nu va avea vot deliberativ decât la vârsta de 25 ani împliniți ;

b. *Mitropoliții țării* ;

c. Episcopii eparhioți ai Bisericii Ortodoxe Române și Greco-Catolice, întru cât vor fi aleși conform legilor țării ;

63. *Statut dezvoltatoriu Convențiunei din 7/19 August 1858*, în Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, vol. I, p. 11—12 ; Lector dr. Ioan Muraru, *Constituțiile Române. Culegeri*, București 1980, p. 5—8 ; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 622 ; Constantin C. Giurescu, *Viața și Opera lui Cuza Vodă*, București 1966, p. 245 ș. u.

64. *Constituțiunea din 1866*, în Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 17 ; Ioan Muraru, *op. cit.*, p. 22.

65. *Legea electorală din 1866*, în Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 21.

66. Cf. *Constituțiunea cu modilicările din 1917*, București 1920, p. 18—21.

d. Capii Confesiunilor recunoscute de Stat, câte unul de fiecare confesiune, întru cât sunt aleși sau numiți conform legilor țării și reprezintă un număr de peste 200.000 credincioși ; precum și reprezentantul superior religios al Musulmanilor din Regat ;

e. Președintele Academiei Române...

*Mandatul acestor senatori încetează odată cu calitatea sau demnitatea care le atribuie dreptul...»*⁶⁷.

După trei ani, la 26 martie 1926, cu Decretul Regal nr. 1424, s-a promulgat și o *Lege electorală* pentru Adunarea Deputaților și Senat, în care despre prezența cultelor religioase în Sfatul țării s-a vorbit mai pe larg, scriindu-se :

art. 3 «Senatul se compune din senatori aleși și din senatori de drept...» ;

art. 5 «Sunt senatori de drept în virtutea Înaltei lor situațiuni în Stat și în Biserică :

- a. Moștenitorul Tronului de la vârsta de 18 ani împliniți... ;
- b. *Patriarhul și Mitropoliții țării ;*
- c. *Episcopii eparhioți ai Bisericilor Ortodoxe Române și Greco-Catolice... ;*
- d. Capii confesiunilor recunoscute de Stat... ;
- e. Reprezentantul Cultului mozaic în Senat va fi șeful rabin desemnat de Comunitățile evreiești din țară... ;
- f. Reprezentantul superior religios al musulmanilor din Regat ;
- g. Președintele Academiei Române...»⁶⁸.

Prevederile Constituțiunei din anul 1923 și ale Legii electorale din anul 1926, s-au aplicat până în prima parte a anului 1938, când domnind acum Regele Carol II (1930—1940 ; † 1951), s-a elaborat o *nouă Constituțiune a României*, purtând numele «*Constituțiunea Regele Carol II*». Ea a fost promulgată cu Înaltul Decret Regal nr. 1045 din 27 februarie 1938 și s-a publicat în Monitorul Oficial nr. 48, partea I, din aceeași zi, 27 februarie 1938.

Și în cuprinsul sau legiuitorul în Secțiunea a II-a, din Capitolul al II-lea, vorbind «*Despre Senat*», stipula :

«art. 63. Senatul se compune din Senatori numiți de Rege, din Senatori de drept și din Senatori aleși prin vot obligator, secret și exprimat prin scrutin uninominal de membrii Corpurilor Constituite în Stat, în numărul și condițiunile, pentru alegători și eligibili, bărbați și femei, ce se vor stabili prin legea electorală. Proporția Senatorilor numiți în raport cu cei aleși, este de jumătate.

67. *Constituțiunea promulgată cu Decretul Regal nr. 1360 din 28 Martie 1923*, București 1926, p. 12—13.

68. *Legea electorală pentru Camera și Senat din 1926*, Craiova, f. an, p. 16, ș.u.

art. 64. Sunt de drept membri ai Senatului în virtutea Înaltei lor situațiuni în Stat și Biserică :

- a. Moștenitorul Tronului de la vârsta de 18 ani împliniți ;
- b. Toți Principii Familiei Regale, majori ;
- c. *Patriarhul și Mitropoliții țării ;*
- d. *Episcopii eparhioți ai Bisericilor Ortodoxe Române și Greco-Catolice, întrucât vor fi aleși conform legilor țării ;*
- e. Capii confesiunilor recunoscute de Stat... ;
- f. Actualii senatori de drept recunoscuți până la data promulgării prezentei Constituții.

«Mandatul Senatorilor de drept enumerați la paragrafele a—e inclusiv, încetează odată cu calitatea sau demnitatea în virtutea căreia îl dețin»⁶⁹.

După mai bine de un an, la 9 mai 1939, Regele Carol II, cu Înaltul Decret Regal nr. 1923, a promulgat o nouă Lege electorală pentru Adunarea Deputaților și Senat, care s-a publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 106 bis, apărut în aceeași zi de 9 mai 1939. Și aici, alcătuirii, vorbind despre Senatul țării, au prevăzut cele de mai jos :

Art. 6. Senatul se compune din Senatori numiți de Rege, din Senatori de drept și din Senatori aleși...

art. 8. Sunt Senatori de drept în virtutea Înaltei lor situațiuni în Stat și Biserică :

- a. Moștenitorul Tronului de la vârsta de 18 ani împliniți ;
- b. Toți Principii Familiei Regale majori ;
- c. Patriarhul și Mitropoliții țării ;
- d. Episcopii eparhioți ai Bisericilor Ortodoxe Române și Greco-Catolice, întrucât sunt aleși conform legilor țării ;
- e. Capii Confesiunilor recunoscute de Stat, câte unul de fiecare confesiune, întrucât sunt aleși și numiți conform legilor țării și reprezintă un număr de peste 200.000 credincioși ;
- f. Senatorii de drept recunoscuți până la data de 27 februarie 1938, pe baza legii electorale publicată în Monitorul Oficial din 27 martie 1926»⁷⁰.

Oficial, aceste din urmă două piese legislative și-au prelungit valabilitatea până la 31 august 1944, când datorită cunoscutelor evenimente politice de atunci din țara noastră, s-a renunțat la ele. În loc, în această zi, prin Decretul Regal nr. 1626, emis de Regele Mihai I al României, s-a «repus în vigoare» Constituțiunea Regatului României, promulgată de Regele Ferdinand I prin Înaltul Decret Regal nr. 1360 din 28 martie 1923 ; prin urmare Constituțiunea din anul 1923.

69. *Constituția din 27 Februarie 1938*, în Ioan Muraru, *op. cit.*, p. 55

70. *Legea electorală din anul 1939*, București 1939, p. 27—29.

Și de această dată, deși vremurile erau oarecum schimbate, în cuprinsul ei s-au menținut stipulațiile articolelor ce se refereau la Senat, repetându-se și cele de mai jos :

«art. 67. Senatul se compune din Senatori aleși și din Senatori de drept...

art. 72. Sunt de drept membri ai Senatului, în virtutea Înaltei lor situațiuni în *Stat și Biserică* :

- a. Moștenitorul Tronului de la vârsta de 18 ani împliniți...
- b. *Mitropoliții țării* ;
- c. *Episcopii eparhioți ai Bisericilor Ortodoxe Române și Greco-Catolice, întrucât vor fi aleși conform legilor țării* ;
- d. Capii Confesiunilor recunoscute de Stat...» ș.a.⁷¹.

Nici cu un asemenea prilej, acestei democrate Constituții a României nu i-a fost hărăzită o mai lungă vreme de folosire, ci doar trei-patru ani. Căci în decembrie 1947 schimbându-se forma de conducere a Statului nostru, la 13 aprilie 1948 s-a publicat prima Constituție republicană a României, prin care optându-se pentru sistemul unicameral, s-a suprimat Senatul. Cum însă printre membri de drept ai acestuia din urmă — ai Senatului — se aflau și ierarhii Bisericii Ortodoxe, odată cu suprimarea aci semnalată, s-a întrerupt și firul prezenței acestora, s-ar putea zice neîntreruptă, în Sfaturile țărilor Române, care prin Adunările Obștești și prin Divanurile Voievodale și-o prelungeau înapoi până către începuturile Principatelor Române, așa cum reiese și din cele de mai sus.

Dar nici Constituțiile republicane din anii 1952⁷² și 1965⁷³ nu au schimbat o asemenea situație și în acest fel sistemul unicameral s-a menținut în continuare. Senatul rămânând desființat. Din această pricină plecând din anul 1948, Biserica Ortodoxă Română n-a mai avut «membri de drept» în Parlamentul României.

După evenimentele din Decembrie 1989, prin legislația electorală ce s-a întocmit în legătură cu alegerile generale de la 20 mai 1990, s-a revenit la sistemul parlamentar bicameral, reînființându-se Senatul, care fusese abrogat în anul 1948. I s-a modificat însă componența, renunțându-se la «Senatorii de drept», printre care erau și ierarhii Bisericii Ortodoxe, în frunte cu Patriarhul, ceea ce într-un fel, precum reiese și din cele de mai sus, pune capăt unei străvechi practici din viața «parlamentară» a Românilor.

Cu toate că de către Conducerea Bisericii Ortodoxe, cu prilejul elaborării și adoptării Constituției României din anul 1991⁷⁴, s-au for-

71. *Constituția Regatului României din anul 1923, repusă în vigoare la 31 August 1944*, București 1945, p. 11—16.

72. Ioan Muraru, *op. cit.*, p. 71—84.

73. *Ibidem*, p. 85—102.

74. Să se vadă: «Vestitorul Ortodoxiei Românești», an III, nr. 47—48, din August 1991, p. 1—2; «Vestitorul Ortodoxiei Românești», an III, nr. 59—60, din 16—30 Noiembrie 1991, p. 4—5.

mulat o seamă de obiecții, cu privire la prezența ierarhiei ortodoxe în Sfatul țării, totuși, măcar că această nouă Constituție a păstrat sistemul bicameral — prin urmare și Senatul — în componența acestuia însă n-a mai păstrat «senatorii de drept», printre care, repetăm, erau și ierarhii ortodocși, așa cum fusese în Constituțiile românești de dinainte de anul 1948. Nici prin legea electorală, în conformitate cu care s-au desfășurat alegerile din toamna anului trecut, 1992 nu s-au luat în seamă doleanțele exprimate de Sfântul nostru Sinod, prin care, pe temeiul a ceea ce a fost în trecut în organele de conducere ale țărilor române, se solicita reprimirea membrilor săi în Senatul reînființat în 1990, ca reprezentanți ai Bisericii străbune, în calitate de «Senatori de drept», așa cum a fost până în anul 1948. Prin urmare, în continuare situația a rămas neschimbată : oficial Ecclesia română nu a revenit în Sfatul țării, altfel zis în maturul nostru corp legislativ, adică în Senat. Prezența ei aici a fost și este însă necesară, căci în acest înalt for legislativ de la noi, ca și în trecut, și acum se discută și probleme ecle-siastice și în acest timp, cum se știe chiar dacă Senatul a fost reînființat, totuși în componența membrilor săi, ca și în aproape ultima jumătate de secol, nu se află, — ca membru de drept — vreunul dintre membrii înaltei ierarhii ortodoxe, care să participe la discuții, ceea ce, la drept vorbind, față de ceea ce informația documentară, în legătură cu o asemenea prezență, atestă că a fost la noi în trecut, pare ceva cu totul nefiresc.

Pentru aceasta urmând însemnul străbunilor, și de către noi cei ce în aceste vremuri, trăim pe meleagurile patriei noastre, este bine să se țină și să se păstreze obiceiurile și Sfânta Pravilă ale vieții noastre statale și bisericesti și să se activeze cu stăruință pentru înnodarea firului prezenței seculare a Ecclesiei, cel puțin prin parte dintre sinodalii ei, ca membri de drept, în Parlamentul țării, precis în Senat, ca «senatori de drept», așa cum a fost cu aproape o jumătate de secol în urmă, precis înainte de anul 1948, spre a se putea pune capăt situației de acum, care față de ceea ce, în această problemă, timp de veacuri, a existat în țara noastră, repetăm, pare nefirească.

Preotul NICULAE ȘERBANESCU
profesor de istorie

---

75. Cf. Hotărârea Sinodului Mitropolitan din Iași de la 1 Ianuarie 1752, când păstora acolo Iacob Putneanul (1750—1760, † 1778), pentru care să se vadă : † Teoctist Mitropolit al Moldovei și Sucevei, *Mitropolitul Iacob Putneanul 1719—1778*, Mănăstirea Neamț 1978, p. 73—76.

UN ARBITRAJ ARBITRAR, STRĂIN DE ADEVĂR ȘI DREPTATE : DICTATUL DE LA VIENA (30 AUGUST 1940)

Transilvania — pământ strămoșesc, binecuvântat de Dumnezeu cu frumuseți și avuții de legendă și basm, a fost nevoită să înfrunte în cursul istoriei sale multisekulare «tendențele cotropitoare ale imperiilor vecine care râvneau la bogățiile acestor pământuri» și urmăreau să o îngenuncheze. Astfel, în unele perioade ale istoriei, poporul nostru, copleșit de forțe dinafară, a fost obligat să suporte jugul apăsător al dominației străine. Cu toate acestea, neamul nostru românesc a rămas statornic pe glia și «în vatra sa strămoșească», și-a păstrat ființa sa națională și năzuința de unitate statală înfăptuită în 1600, și 1859 și la 1 Decembrie 1918.

După realizarea unității de stat a poporului român (la 1 Decembrie 1918) și recunoașterea ei pe plan internațional (Trianon, 1919), Transilvania a cunoscut o deosebită dezvoltare pe multiple planuri: politic, economic, social și cultural.

Amintim că, la doi ani după constituirea Statului național unitar român, structura populației din Transilvania era următoarea: români 57,3%; unguri și secui 25,5%; germani 10,5%; evrei 3,5% și alții, deci, majoritatea covârșitoare au fost români.

Frumoasele realizări ale poporului român din Transilvania n-au fost văzute cu ochi buni de reacțiunea maghiară, care făcea «eforturi disperate pentru revenirea la situația dinaintea primului război mondial». Astfel, revizionistii horthyști au fost încurajați, în această direcție, de Italia fascistă și de Germania hitleristă. Cea din urmă a folosit diferite metode în cadrul politicii ei de expansiune, între care: «dezbinarea și învrăjbirea popoarelor din această regiune, stimularea, în mod artificial, a neînțelegerilor și înveninarea relațiilor dintre ele, șantajarea, pe chestiuni de importanță vitală, care vizau însăși independența națională și integritatea teritorială. În acest sens, Reichul a sprijinit pretențiile anexioniste ale Ungariei horthyste, folosindu-le ca mijloc de șantaj împotriva României».

În urma «cererilor imperative ale puterilor Axei», la începutul lunii august 1940, guvernul român a fost nevoit să înceapă tratative cu guvernul horthyst al Ungariei, mai înainte la Budapesta, apoi la Turnu Severin. În cadrul tratativelor româno-ungare de la Turnu Severin, trimișii lui Horthy Miklos, în frunte cu Andras Hory, revendicau printr-un memoriu, citit în ziua de 16 august 1940, «cedarea unor importante teritorii românești — circa 69.000 km pătrați, cu o populație de 3.900.000 de locuitori, din care peste 2.200.000 erau români și numai 1.200.000 erau unguri», așadar, un teritoriu cu o populație în majoritatea românească. Desigur că, pretențiile delegației maghiare au fost respinse, guvernul român propunând «efectuarea unui schimb de populație între românii din Ungaria și ungurii din România»; de altfel, și propunerea guvernului român atunci a fost făcută cu multă larghețe. Refuzul

guvernului român de a satisface cererile horthyste au produs multă tulburare în capitala Ungariei. Dar, către sfârșitul lunii august lucrările Conferinței româno-maghiare de la Turnu-Severin au fost reluate. Delegația maghiară rămânând pe aceeași poziție, pretențiile ei nu au fost primite de către trimișii guvernului român «ca baza de discuții». Astfel că, tratativele româno-ungare au ajuns în impas. În cel din urmă, șeful guvernului și șeful statului român de atunci au insistat ca delegația să reia legătura cu Andras Hory, ca să-i prezinte o altă soluție. Era o nouă poziție, ce echivala «cu acceptarea punctului de vedere al guvernului horthyst... care nesocotea... interesele naționale ale României... constituind... un act de capitulare a cercurilor guvernamentale românești în fața prezidiului statelor fasciste agresoare». Desigur că, delegația maghiară s-a arătat mulțumită de această nouă inițiativă a câtorva reprezentanți ai guvernului român.

Aflându-se de noua poziție a guvernului nostru, masele populare de pe întreg cuprinsul țării : români, maghiari, germani, secui, ș.a., au făcut numeroase adunări, în cadrul cărora au protestat energic împotriva hotărârilor de la Turnu Severin, arătând că nu doresc să primească sub nici o formă jugul horthyst, nici strămutare, nici cedări teritoriale». Era voința fermă a unui popor doritor de *libertate, dreptate și independență*.

În timp ce guvernul român, prin reprezentanții săi căuta să ia legătura cu Berlinul și Roma pentru a prezenta «dreptatea tezei românești», guvernul maghiar prin abile acțiuni diplomatice insista să atragă de partea sa, pe lângă germani și italieni, pe iugoslavi și pe sovietici, în vederea pregătirii unui atac împotriva României. Ungurii horthyști socoteau că această cale era singura soluție de rezolvare a pretențiilor lor revizioniste.

Ministrul de externe al Germaniei, von Ribbentrop, văzând că, această controversă dintre Ungaria și România ar putea să provoace o mare «criză în Balcani», în înțelegere cu ministrul de externe al Italiei, contele Galeazzo Ciano, au convocat la Viena pe miniștrii de externe ai României și Ungariei «să li se dea sfaturile amicale ale Axei în vederea găsirii unei soluții».

Încă de la început, Hitler a fost hotărât să sprijine pretențiile horthyștilor, «considerând că România făcea parte dintre țările dușmane Axei»; aceeași poziție o avea și Mussolini. Astfel, încă din 27 august 1940 noua frontieră ungaro-română a fost fixată de Adolf Hitler și consilierii săi : România trebuia să cedeze Ungariei horthyste o suprafață de 40.000 km. pătrați. Prin aceasta Germania hitleristă putea să-și plaseze «importante poziții strategice» în Carpați și, în același timp, să beneficieze de petrolul din Valea Prahovei, în eventualitatea unui război lung în răsăritul Europei.

La invitația lui Ribbentrop și Ciano, o delegație a guvernului român, în frunte cu M. Manoilescu și Valer Pop, a sosit la Viena, în 29 august 1940.

În după amiza aceleiași zile au început convorbirile lui M. Manoilescu cu Ribbentrop și Ciano. După unele discuții privitoare la convorbirile româno-ungare, M. Manoilescu arată ca «Ribbentrop a trecut la chestiunea principală și mi-a propus, pur și simplu că, deoarece nu am ajuns la nici o înțelegere cu ungurii, cel mai bun lucru este să facem un arbitraj aci, la Viena»... De fapt, în aceeași zi (29 august 1940) Ciano nota în însemnările sale: «Ribbentrop și cu mine hotărâm să rezolvăm problema prin arbitraj». Cu alte cuvinte, șantajul împotriva României era pregătit din timp (dispoziția lui Hitler și cu acordul lui Mussolini), iar acum trebuia doar dus la împlinire, definitivat. Văzând această stare de lucruri reprezentantul nostru a cerut îngăduința să ia legătura cu guvernul român pentru a primi «asentimentul pentru arbitraj»; Ribbentrop și Ciano i-au atras atenția că ei doresc să aibă rezultatul până la ora 20 sau 22, pentru ca a doua zi să facă ceremonia acceptării acestuia; din motive obiective termenul a fost prelungit până la ora 24, iar în cele din urmă, până în jurul orei 4 dimineața (30 august 1940). În cazul în care România nu va accepta arbitrajul, Ciano afirma că aceasta «va crea puterilor Axei dificultăți imense»; Ribbentrop completa «solemn și tăios» că «ei ne vor considera ca dușmani ai Axei».

«În fața unei asemenea situații — continuă M. Manoilescu — am căutat să obțin lămuriri asupra concepției lor (a lui von Ribbentrop și Ciano) despre arbitraj și am pornit cu sânge rece, la o sistematizare a chestiunilor. Fără a lungi prea mult vorba, le-am arătat că sunt trei chestiuni ce trebuie discutate: chestiunea dacă putem sau nu să acceptăm arbitrajul, chestiunea cadrului unui eventual arbitraj (și în special a criteriilor de care va fi legată judecata arbitrilor), și, în sfârșit, chestiunea tehnicii eventualului arbitraj și a modului cum se va desfășura și se vor pleda cauzele celor două părți.

În ceea ce privește prima chestiune, a oportunității acceptării arbitrajului, am revenit asupra faptului că România nici n-a propus și nici n-a acceptat vreodată ideea arbitrajului. Trecând la partea a doua, și anume la criteriile unui eventual arbitraj, am arătat că ideea arbitrajului are în general mai mulți sortți de a fi acceptată, când ar fi legată de anumite norme de judecată, în cazul nostru de norme dictate de principiul etnic și al schimbului de populație, cu alte cuvinte dacă arbitrii s-ar lega de la început ca să trateze o graniță determinată exclusiv de considerațiuni etnice, și anume ca o consecință a unui schimb de populație, în așa fel încât rezultatul final să fie nici un ungar să nu rămână în România și nici un român să nu rămână în Ungaria.

La spusele mele, amândoi au sărit în sus, declarând că aceasta însemnează a refuza arbitrajul, fiindcă nu există arbitraj cu mâinile legate și fiindcă libertatea absolută a arbitrilor este de esența oricărui arbitraj. Le-am răspuns că nu au dreptate.

Trecând la chestiunea a treia, și anume la tehnica arbitrajului, a rămas bineînțeles că — în caz de acceptare — cele două părți vor putea să-și dezvolte punctele de vedere în fața tribunalului arbitral.

Concluzia lui Ribbentrop a fost că, dacă nu se poate o graniță pur etnică, soluția va trebui să fie o sinteză între principiul etnic și teritorial.

Interesându-mă asupra mărimii sacrificiului teritorial eventual, Ribbentrop mi-a lăsat să înțeleg clar că ar trebui să fie cuprins între 69.000 km. pătrați, cât au cerut ungurii la Turnu Severin și între 25.000 km pătrați, cât am oferit noi (?!).

Eu am protestat imediat împotriva acestei inexactități sfruntate, deoarece noi n-am vorbit niciodată de așa ceva!...

Am plecat de acolo consternat, zdrobit, cu sentimentul că cele două țări puternice, care dispuneau atunci de soarta lumii, nu erau dispuse să-și schimbe cu nimic implacabila lor hotărâre! În special, graba cu care mi se cerea răspunsul și care a fost confirmată prin termenele din ce în ce mai scurte care ni s-au acordat în cursul nopții, m-au făcut să văd în ce clește eram strânși și cât de neîndurătoare era presiunea care se exercita asupra noastră».

Într-una din relatările sale către guvernul din București, M. Manoilescu referindu-se la această problemă arăta: «Totul apare ca o piesă scrisă dinainte, în care nici o singură vorbă și nici un singur gest nu se poate schimba».

După aceea, M. Manoilescu, cu eforturi deosebite, a luat legătură telefonică cu Bucureștiul și a transmis câteva telegrame cifrate guvernului și statului nostru, arătând situația dramatică de la Viena. Consiliul de Coroană trebuia să dezbată în câteva ore dispozițiile delegațiilor germană și italiană și să le accepte.

Între timp, al doilea delegat român la Viena, Valer Pop a cerut o întrevvedere cu von Ribbentrop, pentru a primi «lămuriri suplimentare asupra întinderii suprafeței pe care Reichul insista ca s-o cedeze Ungariei». După relatările ministrului român, von Ribbentrop «a repetat amenințările» la adresa României, pe care le-a făcut și în timpul întâlnirii cu M. Manoilescu. Între altele arăta că «România are putința să aleagă între perspectiva distrugerii sale totale ca stat și națiune de o parte și între păstrarea statului, redus teritorialicește, și a ființei etnice a neamului românesc, pe de altă parte».

În fața acestei situații delegația română de la Viena a fost nevoită să aștepte răspunsul Consiliului de Coroană, ale cărui dezbateri au început abia la ora 3 dimineața (30 august 1940) și s-au terminat la ora 4.

În cursul dezbaterilor, zece reprezentanți s-au pronunțat pentru receptarea arbitrajului puterilor Axei și unul s-a abținut de la vot. După

cum observăm, opiniile majorității reprezentanților Consiliului de Coroană, «au fost puternic influențate de presiunile cu caracter ultimativ», făcute de miniștrii de externe ai Germaniei și Italiei.

În comunicatul dat publicității de Consiliul de Coroană se preciza între altele «Conferința de la Viena, determinată din inițiativa Germaniei și Italiei... s-a desfășurat în condițiile în care România trebuia să aleagă între salvarea ființei politice a statului nostru și posibilitatea dispariției lui...

Consiliul de Coroană examinând toate posibilitățile, a ajuns la singura încheiere mai favorabilă, adică la acceptarea arbitrajului Axei, «*România găsindu-se în acest moment absolut între dușmani*».

În același timp, delegația română de la Viena trăia momente dramatice: «ce s-a petrecut în timpul nopții acelea — mărturisea M. Manoilescu —, nici nu s-ar putea povesti în detaliu. Nimeni n-a mâncat, nimeni n-a dormit. Cifrarea telegramelor, telefoanelor care zbârnâiau în trei săli deodată, întrebările enervante care veneau de la București, apăsarea catastrofei iminente care ne aștepta, tristețea tuturor, creau o atmosferă de infern...

Cu toată starea mea sufletească noaptea întreagă am fost preocupat mai ales de marea bătălie pe care o credeam că o voi da a doua zi în fața arbitrilor...

Totul a fost zadarnic. Ca o culme a amărăciunii noastre, n-am avut măcar prilejul să spunem un singur cuvânt în apărarea drepturilor țării...

A doua zi, la amiază (30 august 1940), «ziua cea mai neagră» din istoria țării noastre a avut loc, la Viena, sentința impusă de von Ribbentrop și Ciano, care n-a fost «o hotărâre de arbitraj ci un DICTAT pronunțat de puterile fasciste în detrimentul României». Prin acest dictat România «era obligată să cedeze Ungariei horthyste o parte a Transilvaniei, cu o suprafață de 42.243 km. pătrați și o populație de aprox. 2.600.000 locuitori, dintre care majoritatea erau români»; în final au fost 43.492 km. pătrați cu 2.667.000 locuitori.

După ce actul de arbitraj a fost citit în limba germană și italiană și primit cu multă bucurie de către ungurii horthyști, M. Manoilescu ne mărturisește și cele ce au urmat: «Veni apoi momentul culminant. Pe masă stătea păturită harta, ca o sentință de moarte... am observat... că este o hartă românească. Am desfăcut-o cu nordul în jos, ceea ce m-a făcut să nu înțeleg nimic. Mi-a întors-o Schmidt. Ochii mei căutau tăietura de la granița de vest pe care cu toții o așteptam. Mi-am dat

seama însă că este altceva. Am urmărit sub linia ferată și am înțeles că cuprindea și Clujul. Am început să nu mai văd. Când mi-am dat seama că granița coboară în jos ca să cuprindă secuimea am mai avut, în disperarea mea, un singur gând : Brașovul ! O mică ușurare : Brașovul rămânea la noi.

Când am privit în toată grozăvia împărțirea Transilvaniei, am înțeles că puterile care îmi erau slăbite mă părăsesc cu totul. Tabloul dinaintea ochilor s-a făcut neclar, ca un nor galben, din galben cenușiu, din cenușiu în negru. În vremea aceea am pierdut conștiința...

Cineva a cerut pentru mine un pahar cu apă... am început să văd din nou și am avut puterea să duc mai departe calvarul.

Mi s-au prezentat actele spre semnare. Am scos tocul cu cerneală verde, cu care scrisesem atâtea lucruri frumoase și atâtea gânduri bune pentru țara mea. Am iscălit tot fără să mai citesc... M-am ridicat susținut de Valer Pop și... am fost dus într-un mare salon... lungit pe canapea, cu doctorul lângă mine. Priveam pe fereastră, curând a (re)venit și Valer Pop. Îi spuneam cu glas scăzut ce grozăvie mă așteaptă, căci de acum înainte voi fi blestemat de toți țărani din Ardeal, pe care i-am iubit așa de mult, pe care dovedisem că-i iubesc». Acesta a fost modul în care mișelește, prin fraudă și surprindere, ca la tâlhari în miez de codru, a fost vremelnice ucisă România Mare».

În urma Dictatului de la Viena au avut loc, pe întreg cuprinsul țării, mari manifestații împotriva acestuia, dar «nu au putut să împiedice amputarea vremelnice a teritoriului național».

Consecințele imediate ale Dictatului de la Viena au fost : abdicarea regelui Carol al II-lea, instaurarea dictaturii militaro-fasciste în țara noastră, subordonarea totală a României, atât Germaniei hitleriste, cât și Ungariei horthyste : România a fost apoi târâtă de Germania nazistă și în războiul antisovietic.

Sub regimul de ocupație horthystă din partea de nord a Transilvaniei s-au cunoscut numeroase acțiuni agresive și de deznaționalizare sub diferite forme ale populației românești de aici : bătăi, schingiuri, omoruri, deportări, desființări de școli, tipografii, așezăminte culturale, suprimări de ziare și reviste românești, nedreptăți de tot felul.

Represiunile ungarilor horthyști au fost îndreptate și împotriva clerului și a credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române : episcopul Dr. Vasile Stan al Maramureșului a fost silit să părăsească sediul eparhial de la Sighet și să se stabilească la Sibiu, episcopul Dr. Nicolae Popovici de la Oradea a fost expulzat peste graniță, într-un vagon de marfă, unii preoți au fost batjocoriți, schingiuiți sau uciși în mod

barbar. Numai episcopul Nicolae Colan al Vadului, Feleacului și Clujului, a fost singurul ierarh care a stat aici de veghe, ca o stâncă de granit, în cei patru ani «cât patru veacuri», păstorind cu multă grijă, pe credincioșii ortodocși din Transilvania de Nord, ocupată de horthyști.

Aceste fapte inumane au obligat pe mulți români din Transilvania să se refugieze în Moldova sau în Țara Românească. Astfel că, până la 1 septembrie 1944 au fost înregistrați oficial 217.942 români refugiați, la care se adaugă alții, vreo 60.000—70.000 care n-au trecut pe la controlul și fișierul central.

Sfârșitul acestor suferințe și anularea Dictatului de la Viena a început odată cu actul din august 1944, apoi cu victoria definitivă asupra trupelor hitleristo-horthyste, din octombrie 1944, și, definitivat în ziua de 13 martie 1945, într-o ședință solemnă, ce a avut loc la Cluj, când, s-a marcat instaurarea în Transilvania a administrației românești pentru totdeauna.

După eliberarea țării de sub «stăpânirile străine» și după anularea odiosului Dictat de la Viena, locuitorii meleagurilor transilvănene; români, maghiari, germani, etc., au muncit și muncesc înfrățiți pentru construirea unei vieți noi, libere și independente, pentru progres și pace în lume.

Pr. Prof. Dr. ALEXANDRU MORARU

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Cluj, 1972, 308 p.
2. Gh. Zaharia, L. Vaida, G.I. Bodea, P. Bunta, M. Covaci, L. Fodor, A. Simion, Gh. Tuțui, *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 1974, 254 p.
3. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II partea a II-a, noiembrie 1933 — septembrie 1940, București 1988, p. 1230—1289.
4. Conf. univ. dr. Mihai Fătu, *Biserica românească din nord-vestul țării sub ocupația horthystă 1940—1944*, București, 1985, 232 p.
5. Dr. Nicolae Corneanu, mitropolitul Banatului, *Biserica românească din nord-vestul țării în timpul prigoanei horthyste*, București, 1986, 211 p.
6. Constantin Voicu, *Biserica strămoșească din Transilvania în lupta pentru unitatea spirituală și națională a poporului român*, Sibiu, 1989, p. 211—255.
7. Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *La răscrucea de vremi o viață de om: Nicolae Colan, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului (1936—1957). După documente, corespondență, însemnări, relatări, impresii*, Cluj-Napoca, 1989, 631 p.

LOCUL SCRIERILOR PATRISTICE ÎN ISTORIA LIMBII ȘI LITERATURII ROMÂNE

(Schița unui studiu. Ipoteze)

Nu mai încapă nici o îndoială că propăvăduirea cuvântului Evangheliei pe teritoriul vechii Dacii a început chiar din epoca apostolică, mai întâi în Sciția Minor (Dobrogea de astăzi), prin Sf. Apostol Andrei și ucenicii lui. Atestarea, confirmată și de inscripțiile cu conținut biblic descoperite de arheologi, vine din chiar mărturia din *Epistola către Coloseni* a Sf. Apostol Pavel, trimisă din Roma, în anul 63, unde printre creștinați sunt pomeniți și «sciții»: «Nu mai este elin și iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, scit (subl. ns.), rob sau liber, ci toate și întru toți Hristos» (3, 11). De altă parte tradiția bisericească (prin scrierile lui Tertulian, Origen, Eusebiu din Cezareea etc.) din sec. 3—4 glăsuiește în același sens. Scrie, de exemplu, Eusebiu din Cezareea Capadochiei, în legătură cu diferitele regiuni ale imperiului roman unde aveau să predice Sf. Apostoli: «...sfinții apostoli ai Mântuitorului precum și ucenicii lor s-au împrăștiat în toată lumea locuită pe atunci. După Tradiție, lui Toma i-a căzut soarta să meargă în Parția, lui Andrei în Sciția (subl. ns.), lui Ioan în Asia...» (*Scrieri, Parția întâia, Istoria bisericească, Cartea a treia*, 1, I, cf. Editura Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987). În ce limbă s-a predicat cuvântul Evangheliei în Sciția Minor, încă din prima jumătate a secolului I? Neapărat în greacă, la mijloc fiind civilizația veche elină din cetățile grecești de pe malul Mării Negre: Tomis, Callatis, Dyonisopolis, Histria etc., dar, lucru foarte probabil, și în latină, dat fiind că la vremea respectivă (dacă admitem că *Epistola către Coloseni* datează din anul 63) Dobrogea de astăzi fusese încorporată de aproape o sută de ani imperiul roman, la anul 29 î.d.Hr., de către proconsulul Macedoniei Licinius Crasus. În greacă și în latină — iar după cucerirea Daciei de la nord de Dunăre de către romani, din ce în ce mai mult în latină, într-o latină populară (vulgară), timp de mai multe secole — pur și simplu pentru că același Apostol Pavel spusese în *Epistola întâia către Corinteni* (14, 19): «Dar în biserică vreau să găsesc cinci cuvinte cu mintea mea, ca să învăț și pre alții, decât zeci de mii de cuvinte într-o limbă străină».

(Mult mai târziu, peste aproximativ 14 secole — după un lung «întuneric» de necitare și de nescriere în limba lor națională — românii vor invoca cu mare tărie vestitul verset din *Epistola întâia către Corinteni*, prin pana diaconului Coresi de la Brașov, începând restituirea, cu totul spectaculoasă, a textelor sacre în limba lor strămoșească).

Care va fi fost versiunea latină a Sfintei Scripturi de care s-au slujit de-a lungul primelor secole ale erei creștine părinții bisericii românești?

Neîndoios textul *Italei* (sec. II), «vulgarizat» (în înțelesul pozitiv al cuvântului) însă în străromâna vremii, limbă «de tranziție» spre româna propriu-zisă, din care nu ni s-au păstrat în scris decât aceste trei cu-

vinte: «Torna, torna, fratre», în cronică bizantinului Theofan, puse pe seama unui soldat din armata generalului roman Commentiolus, la anul 587, într-o luptă cu avarii la sud de Dunăre. (v. Const. Giurescu, Dinu C. Călinescu, *Istoria românilor*, 1, 1974, p. 178). În o formă a stră-românei se va fi învățat, de la urmașii Sf. Apostol Andrei și Rugăciunea domnească, consemnată în *Eveanghelia după Matei* (5—13): «Tatăl nostru carele ești în ceruri...» (*Pater noster qui es in coeli*), text biblic transmis, nu mai încapă îndoială, în românește, de-a lungul câtorva veacuri de slavonie, unde cuvintele de origine latină sunt într-o proporție mai mare de 80%. Nu este deloc întâmplător că diaconul Coresi îl reproduce întocmai (deci mai curând din auzite decât din scris). Și nu este deloc întâmplător că asupra acestui text, tocmai, se oprește atenția primilor doi cronicari și umaniști moldoveni. În lista de cuvinte latinești întocmită de Grigore Ureche, în scopul demonstrării originii limbii române (v. *Letopisețul Țării Moldovei*, cap. *Pentru limba noastră moldovenească*), sunt alese din *Tatăl nostru*, trei cuvinte: *pater* (părinte), *noster* (al nostru) și *panis* (pâine). La rându-i, Miron Costin, în convorbirile lui cu Vito Pilluzzo, nunțul papal de la Iași, va zăbovi îndelung asupra comparării textului Rugăciunii domnești, în românește, cu cel în limba latină, în același scop. Dimitrie Cantemir găsește nimerit să afirme (în *Descriptio Moldaviae*) că religia creștină a fost introdusă în Dacia, drept «cult public», pe timpul lui Constantin cel Mare, dar nu exclude posibilitatea, subînțeleasă, a propagării creștinismului începând încă din vremea colonizării romane, proces ce coincide cu însăși formarea limbii române și a poporului român.

Astfel, aproximativ odată cu cuvântul *român*, denumirea pe care noi înșine ne-am dat-o — cu înțelesul de «originar de la Roma»* sau «ins care vorbește o limbă romană» — odată cu denumirile părților corpului omenesc (*cap, frunte, ochi, urechi, gură, trunchi, mână, picior, deget, inimă, sânge, carne etc.*), cu cuvintele relative la îndeletnicirea de agricultor (*câmp, ogor, arat, sămânță, grâu, orz, a culege, a treiera, a măcina etc.*), la fenomene meteorologice (*ploaie, ninsoare, frig, ger, cald, vânt*) și astronomice (*cer, soare, lună, stele etc.*), cu numele de arbori (*fag, carpen, frasin, jugastru etc.*), de animale (*cal, bou, vacă,*

* De remarcat faptul că în vorbirea curentă, populară, *român* apare adesea sinonim cu *creștin*, în sintagme ca «măi române!» și «măi creștine!» sau în expresiile ceva mai vechi de tipul «vorbit, trăim, gândim, credem, mâncăm etc., creștinește», respectiv «românește», adică așa cum am apucat de la bătrânii noștri. Ceea ce arată CONCOMITENȚA PERFECTĂ A APARIȚIEI ÎN TIMP a acestor două vocabule în idiomul nostru național. Că «român» indică, în chip organic, subînțeleles, proveniența noastră romană și totodată creștină este împrejurarea că latinitatea românilor (pe care popoarele înconjurătoare îi numeau *vlahi* sau *valahi, vlahi etc.*) a fost observată mai întâi de umaniștii străini, mai cu seamă de cei italieni, cum era și firesc. Între atâția pe care i-am putea invoca, cităm din însemnările lui Francesco della Valle, un călugăr padovan care trecea prin Târgoviște, pe la 1534, și pretinde a se fi înțeles într-un fel oarecare cu confratii lui ortodocși de pe meleagurile noastre: «*La lingua loro e poco diversa dalla nostra italiana; si dimandono in lingua loro Romei, perche dicono esser venuti anticamente da Roma ad habitar quel paese; et se alcuno dimando se sanno parlare in la lor lingua valacca, dicono a questo modo: «Sti Romanesti?» che vol dire: «Sai tu Romano?»*, per esser corotta la lingua» (Apud A. Armbruster, *Romanitatea românilor*, Ed. Academiei, 1972).

porc, câine, cățel etc.), cu denumirile gradelor de rudenie (*mamă, tată, părinte, fiu, fiică, frate, soră, ginere, soț, socru, cuscru* etc.), am primit din latină fondul principal de cuvinte în legătură cu creștinismul: *Dumnezeu* (din lat. *Domine-Deus* — etimologie asupra căreia va dizerta mai întâi Nicolae Milescu Spătarul, în a sa *Carte cu multe întrebări foarte folositoare pentru multe trebi ale credinței noastre*: 1661 — *biserică* (din lat. *basilica*), *creștin* (lat. *cristianus*), *păgân* (*paganus*), *a crede* (*credere*), *lege* (*lex-legis*), *cruce* (*crux-crucis*), *a serba* (*servare*), *sărbătoare* (*servatoria*), *a boteza* (*battisare*), *înger* (*angelus*), *drac* (*draco*), *diavol* (*diabolo*), *a răposa* (*repausare*), *a blestema* (*blasphemare*), *zău!* (*zeus*), *mormânt* (*monumentum*), *preot* (*presbyter*), *părinte* (*pater*), *popor* (*populus*; tot din *populus-popor* s-ar putea să vină și *popă*, sinonimul lui *preot* — în sensul de șef religios peste o anumită comunitate, formată din *poporeni*, deși dicționarele îl derivă din vsl. *popù*), *păcat* (*peccatum*), *osăminte* (*ossamenta*), *tâmplă* (*templa*) etc.

Se pune întrebarea: Aceste cuvinte și expresii în legătură cu religia au intrat în psalma limbii române pe o cale, așa zicând, absolut naturală, spontană, în viața de toate zilele (precum cele în legătură cu agricultura, etc.), sau pe o cale cultă», mai mult sau mai puțin cărturărească? Răspunsul categoric, într-un sens sau într-altul, este greu de dat. La români, creștinismul s-a răspândit *progresiv*, odată cu formarea poporului și a limbii, pe parcursul a zeci și zeci, sute de ani chiar, catehizarea producându-se pe o cale... infuză, organică și nu deloc printr-un decret venit de sus, din partea unui șef politic, cum s-a întâmplat cu popoarele vecine nouă, 5—6 secole mai târziu. Bulgarii s-au creștinat în anul 864, din ordinul țarului Boris-Mihail; cehii și moravii, creștinați mai mult cu forța de către prințul Vaclav, s-au botezat în 935, polonii, prin Mieszka I, la 966, rușii sub Vladimir cel Sfânt, în 988, maghiarii, în sfârșit, sub regele Ștefan, în anul 1001.

Două sunt cauzele care au favorizat creștinarea mult mai devreme a daco-românilor de la Dunăre și Cărpăți: altoirea noii credințe pe vechiul monoteism zalmoxist care mai subzista în conștiința autohtonilor și limba neolatină în care a fost predicată noua religie. Cele arătate de noi mai sus, în legătură cu lexicul limbii române ținând de primul strat, eminent latin, privitor la creștinism, este, credem, un argument demn de toată atenția. Mai mult încă: acest lexic are și un ușor caracter *cvasilivresc*, putându-se emite astfel ipoteza că odată cu predicarea creștinismului pe pământul Daciei, într-o limbă romanică neapărat, este de presupus existența unor *litteratores* (profesori — predicatori) care ar fi predat și unele elemente de scriere și de citire, de vreme ce aveam în limbă cuvinte latine, din același fond vechi, precum *școală* (lat. *schola*), *a învăța* (lat. *invitiare*), *a scrie* (*scribere*), *carte* (lat. *charta*), *a aduna* (*adunare*), *a număra* (*numerare*), *număr* (*numerus*), *a scădea* (*excadere*), etc. Latinești sunt, de asemeni (ca la toate popoarele neolatine), denumirile ținând de *calendar* (lat. *calendarius*), cum ar fi numele zilelor *săptămânii* (lat. *septimana*): *luni* (lat. *Lunae*), *marți* (*Martis*), *miercuri* (*Mercurii*), *joi* (*Jovis*), *vineri* (*Veneris*), *sâmbătă* (*Saturni*) și — din latina cea «nouă», adaptată la... creștinism — *duminică* (*Domenica-dies*) (Compară cu ital. *lunedì, martedì, mercoledì* etc., fr. *lundi, mardi, mercredi* etc., span. *lunes, martes*, etc.). În timp ce în

bulgară sau în rusă numele zilelor săptămânii sunt «numerotări», în afară de *duminecă*, devenită *nedelea* sau *vosresenie*. (Slavonismul de mai târziu a impus pe *vlădică*, pe *cristelniță*, *clopot*, *strană*, *tămâie*, *precistă*, *stareț*, *schvnic*, *mucenic*, *nebederniță*, *târnosanie* etc., ca și grecismul, cu *aghiasmă*, *ierarh*, *mitropolit*, *egumen*, *arhimandrit*, *monah*, *arhiereu*, *patrafir* etc., oricât de insistente, n-au putut înlătura latinesmele din vechiul fond, de bază). Avem de asemeni — provenite probabil tot pe o cale cvasilivrescă o serie întreagă de denumiri latinești de sărbători, nepăstrate, unele, ca atare, în calendarul oficial ortodox român, dar persistente încă în limba vorbită, precum: *Crăciun* (lat. *creationis*), *Paște* (*Pasqua*) — oficial, în calendarul ortodox, stă scris: *Nașterea Domnului* și respectiv *Învierea Domnului*, cuvinte latinești și acestea, mai curând însă decalcuri din slavonă la origine — *Sân-Petru* (*Sanctus Petrus*), *Sântămărie* (*Sancta Maria*), *Sâmedru* (*Sanctus Demetrius*), *Sân-Nicoară* (*Sanctus Nicolaus*), *Indrea* (*Sf. Andrei* — sărbătoarea din 30 noiembrie, mai bine marcată în conștiința popular-folclorică decât în calendarul oficial), *Sântilie*, *Sântana*, *Sângeorgiu*, *Sântion-Simțion*, *Sânvăsâi* etc... Aceasta pentru că în românește latinescul *sanctus* a dat pe *sânt* în timp ce *sfânt* s-ar zice că vine din vsl. *sfeti*. Latiniștii de la 1848, în frunte cu Heliade, spuneau și scriau *sânt-sântă*, de unde și la Eminescu, în *Epigonii* (în semn de respect pentru înaintași): «Sânte firi vizionare [...] scrisa voastră era *sântă* și frumoasă».

De un interes deosebit sunt denumirile de sărbători creștinești, mai mult sau mai puțin oficiale și acestea, româneștile *Rusalii* (provenit din lat. *Rosaria*) — după calendarul ortodox: «Coborârea Sf. Duh» — *Florii* (lat. *Floralia*) — oficial «Intrarea Domnului Iisus Hristos în Ierusalim» — *Sânziene* (lat. *Sancta Diana* — în calendarul oficial: «Nașterea Sf. Ioan Botezătorul», 24 iunie. Latinescul *Diana* (denumire dată zeiței pădurii și a vânătorii) a dat în românește pe... *zână*. Foarte probabil de acolo vine și *zânatec* (lat. «dianaticus», cu sensul de «zăpăcit de zâne», «cuprins de iele», «smintit» etc. Încă de la Cantemir și mai apoi de la Hasdeu s-a avansat ideea bunei conviețuiri în limba română a unor denumiri adoptate de creștinism care, ca și în cazul unor ritualuri geto-dace, au fost primite într-un chip cu totul nedogmatic. Căci, nu mai încapă nici o îndoială, din modul cum s-a răspândit la români, lent, progresiv, *de jos în sus* — deloc prin hotărîrea unor șefi de stat — creștinismul a avut un caracter cu totul neconstrângător, în consecință, a tot felul de schisme și a tot felul de secte, ce numai în timpul din urmă și-au făcut apariția din cu totul alte cauze. Consecința a fost că, la români, religia creștină a fost și a rămas un important factor de coeziune națională, chiar și după adoptarea, în liturgisire, a limbii slavone. Maramureșenii din jurul mănăstirii din Peri, odată cu moldovenii (care după tradiție își trag primii domnitori tot din Maramureș), odată cu brașovenii din Șchei, ca și cu muntenii târgovișteni, de la Câmpulung și de pe Argeș, s-au recunoscut totdeauna după religie și după limba pe care o vorbeau, *ca români* și *creștini* de dreaptă credință. Aceasta pentru că fondul principal de cuvinte din domeniul religios, acelea care privesc direct *omul* — și nu neapărat organizarea bisericească, liturgisirea, etc., au fost chiar de la început, din veacurile II—III—IV—V, latine și au rămas latine până în zilele noastre. N-au

putut fi înlocuite, de exemplu, nici *frupt* («mâncare de fruct», «de dulce»), cuvânt care vine din latinescu *fructus* (în timp ce *fruct*, cu sensul de *roadă*, vine din latina cultă, introdus fiind pe cale cărturărească, relativ foarte recent; dar țăranul utilizează în acest caz pe *poame*, provenit tot dintr-un latinesc, *pomus*, etc.). A persistat de asemenea *comândare* din lat. *comendare*, ca și *a (se) însura* (lat. *uxorare*), odată cu *a (se) mărita* (*maritus-maritare*) etc.

*

Latinitatea creștinismului la români, concomitentă cu formarea poporului și a limbii, se poate dovedi și prin o serie de inscripții, — de obicei pe pietre tombale — datând din secolele III—VII, unele mult mai târzii, până în secolul al XIII-lea, provenite mai cu seamă de la coloniști originari din Asia Mică. Și nu e vorba numai de inscripțiile descoperite în Dobrogea. Așa de exemplu inscripția descoperită la Cluj-Napoca, datată de către Vasile Pârvan aproximativ în anul 230, ori cea descoperită la Bietran, lângă Sighișoara, păstrată acum în Muzeul Bruckenthal din Sibiu, un monogram creștin cu cruce purtând inscripția latinesc «EGO ZENOVIVS VOTVM POSVI» (= Eu, Zenovie, am depus această ofrandă). Cât privește inscripția de la Cluj-Napoca, studiată de Pârvan, aceasta rămâne interesantă aici prin chiar caracterul ei latino-roman, specific locului și timpului :

DIS MANIBUS. AURELIA MARINA
VIXIT ANNIS XVIII. AURELIUS
MARINUS FILIUS EJUS VIXIT
ANO I, MENSIBUS III. AURELIUS
BABUS VETERANUS PATER POSUIT

P
S | T
—+—
T | L

Unde literele din interiorul brațelor semnului crucii au fost citite «SIT TIBI TERRA LEVIS» (= Să-ți fie țărâna ușoară), formula de orăție funebră tipic creștină și locală, cum prea bine se știe. De observat însă este și faptul că de curând creștinatul Babus, cel care pune piatra pe mormânt, începe prin a invoca și pe zeii latini «Mani». Ceea ce arată reminiscențe mai vechi păgâne tolerate de creștinismul din Dacia, la începuturile lui, venite dinspre romani sau dinspre daco-geți. Pârvan opinează că acest Babus putea fi un veteran de curând sosit din Asia Mică. Adăugăm de îndată că în *Descriptio Moldaviae* Dimitrie Cantemir demonstrează latinitatea și romanitatea notând cu satisfacție reminiscențe din mitologia strămoșească : «Lado, Mano, Zâna, Drăgaica, Stahia, Dracul în Vale, Ursitele, Frumoasele Sânzienele, Joimărițele, Papaluga, Striga, Tricoliciul».

— * —

Tot Cantemir, urmat într-asta de Petru Maior dar, lucru important, și de Kogălniceanu, emite ipoteza (ce-i drept acceptată de prea puțini

istorici, în lipsa unor probe foarte clare) că mai înainte de a fi avut scrierea cu litere chirilice (putem citi: scrierea în slavonă, scrierea oficială bisericească), românii au scris cu litere latine. Nu numai cu inscripții de felul celor de mai sus (vezi pentru aceasta și culegerea de studii *Monumente istorice și izvoare creștine. Mărturii de străveche existență și continuitate a românilor pe teritoriul Dunării de Jos și a Dobrogei*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1987) se poate susține o asemenea ipoteză, dar și cu bogata literatură religioasă din prima jumătate a mileniului I, cu ceea ce numim *Scrierile patristice* din epoca străromână, menite a umple un mare gol cultural și să demonstreze latinitatea limbii române, consolidarea ei într-o epocă despre care se știe foarte puțin în legătură cu istoria poporului nostru*.

Păstrând necesara cronologie, în primul loc trebuie amintit ULFILA (URFILAS sau WULFILA), episcopul goților. Știri despre el avem de la contemporanul său AUXENȚIU DE DÜROSTORUM, episcopul de la Dunărea de Jos, dintr-o epistolă pe care acesta o adresează arhiepiscopiei constantinopolitane, transmisă însă, arată specialiștii, prin *Dizertația lui Maximin contra lui Ambrozie*. Știm astfel că Ulfila zis și «Gotul» a trăit și a predicat la nord de Dunăre, în Gothia sau, altfel spus, *Romania*, creștinismul, atât printre goții săi cât și printre daco-romani. S-ar fi născut prin anii 310—311, tată fiindu-i un prizonier din Capadochia (Se știe că goții, înainte de a se așeza în câmpia munteană, la noi, făcuseră o amplă incursiune în Asia Mică), un grec, probabil, iar mamă o... gotă. A avut mai întâi funcția de «lector», însă, destul de tânăr, prin 341, este hirotonisit episcop, hirotonisirea fiind oficiată de către Eusebiu al Nicomediei din Antiohia, un arian. (Arianismul, care domina pe atunci în tot Orientul și la Constantinopol, consistă, în linii mari, în ideea că Dumnezeu-Tatăl este singurul etern și «increat», în timp ca Fiul, creație a Tatălui fiind, vine în rangul al doilea numai, întrupat fiind de către Tatăl în chip de om, pentru iertarea păcatelor lumii). Vechi istorici ai Bisericii, precum Socrate și Sozomen — primele izvoare ale cercetătorilor problemei — afirmă că Ulfila ar fi cedat presiunii arienilor semnând actele Sinodului de la Rimini. Puțin timp după aceea, regele Athanaric al goților avu motive politice să se teamă de prea marea răspândire a creștinismului printre supușii săi — în sensul că le-ar fi diminuat impulsurile războinice — și poruncește expulzarea lui Ulfila în sudul Dunării. (Tot cam pe acum are loc și martiriul Sfântului Sava Gotul, înecat în apele Buzăului). S-ar fi adăpostit pe undeva pe lângă Nicopole, fiind bine primit de împăratul de la Constantinopol și având strânse legături de prietenie cu episcopii daco-romani de la Dunăre, Auxențiu de Durostorum și Palladiu de Ratiaria. Ceea ce ne interesează pe noi este că Ulfila ar fi propovăduit creștinismul și printre daco-romanii de la nord de Dunăre, amestecați

* Luăm o mare parte din informațiile noastre din foarte documentata lucrare a pr. prof. dr. Ioan Coman, *Scriitori bisericești în epoca străromână*, Ed. Institutului biblic și de misiune al Bis. Ortodoxe Române, București, 1979. De asemenea și din lucrarea semnată de dr. Nestor Vornicescu — depășind oarecum sfera interesului nostru de aici — *Primele scrieri patristice în literatura noastră, sec. IV—XVI*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1984 și, de același autor, *Pățimirea martirilor Epictet și Astion (De la cumpăna secolelor III—IV)*.

în vreun fel oarecare cu goții sau trăind, în orice caz, în vecinătatea lor. Unii istorici vechi, Theodoratus și, mai ales, Jordanes, mai numesc Dacia și Gothia sau Romania, confundând adesea pe goți cu geții. Eroarea a fost preluată, târziu, cultivată fiind în sensul demonstrării vechimii sașilor în Transilvania, de umaniști vestiți, precum Tröster și Laurențiu Toppeltin de Mediaș, de unde trece și la Miron Costin al nostru, în *De neamul moldovenilor...*, corectarea venind foarte târziu, relativ, pe la 1690, când un alt istoric sas, Valentin rank von Frankenstein pune lucrurile la punct arătând că sașii sunt o populație germanică venită în Transilvania prin secolele 12—13, din Flandra, de pe Valea Mosellei, din Luxemburg, de pe Rin sau din Saxonia (*saxon*, trecut prin mag. *szààsz*), adusă de regii Ungariei pe Târnave, la Bistrița, Brașov, Sibiu, Făgăraș etc.

Ulfila, care murea prin anul 383, la Constantinopol, știa limbile greacă, latină și gotică, dar și străromâna, deducem. Opera lui capitală este traducerea Bibliei în... strămoașa limbilor germanice (minus Cărțile Regilor), episcopul fiind, ca orice creștin adevărat, iubitor de pace și gândind să potolească prin această omisiune răscolirea firii războinice a goților săi, ceea ce nu a fost pe placul lui Athanaric, cum arătam mai sus. Documentul (transmis însă numai în ceea ce specialiștii numesc *Codex Argenteus*, lucrat în regatul ostrogot din Italia secolului al IV-lea, păstrat acum la Upsala, în Suedia), este capital pentru istoria limbilor germanice, ca și, evident, pentru istoria răspândirii creștinismului la Dunărea de Jos în secolul al IV-lea*.

Între episcopii și scriitorii «heterodocși» — cum îi numește în cartea sa pr. prof. I. Coman, spre a-i delimita de un Nicetas din Remesiana, mai îndepărtat de arianism — trebuie amintiți, pe lângă deja numiții Auxențiu și Maximin, PALLADIU DE RATIARIA și SECUNDIAN DIN SINGIDUNUM. Cu toții, după toate probabilitățile, erau de origine daco-română și predicau creștinismul pe ambele maluri ale Dunării, cum însuși Ulfila făcuse, atât în cei șapte ani de episcopat în Gothia-Geția sau Romania, cât și după ce fu izgonit de Athanaric în sudul Dunării. (Este posibil ca centrul politic și religios al goților de la nord de Dunăre — atât cât a durat — să fi fost situat prin părțile Buzăului. Este posibil, de asemenea, ca Tezaurul de la Pietroasele — având pe unul din obiecte (un inel de braț) inscripția runică «GUTANI O WI HALLAG» («al goților stăpîn») să fi aparținut chiar lui Athanaric,

* Despre viața și opera lui Ulfila s-a scris foarte mult. Spre a ne face o idee de importanța problemei în ochii învățaților apuseni, îndeosebi anglosaxoni, dăm câteva titluri însemnate și de I. Coman în lucrarea sa: K. Klein, *Die Dissertation Maximini als Quelle der Wulphilasbiographie*, în *Zeitschrift für deutschen Altertum und deutsche Literatur*, 83 (1951—1952); *Der Auxentiusbrief als Quelle der Wulphilasbiographie*, *Ibid.*, 84 (1952—1953); *Der Name Wulfilas*, în *Zeitschrift für Sprachforschung*, *Ibid.*, 70 (1952); E. A. Thomson, *The date of conversion of Visigoths*, în *Journal of Ecclesiastical History*, 7 (1956); G. Haendler, *Wulfila und Ambrosius*, Calwer Verlag, Stuttgart, 1961; *Geschichte der Frühmittelalters und Germanmission Geschichte*, hrsgb. von E. Wolf, I. E. Vondenhock und Ruprecht Verlag, Göttingen, 1961; E. A. Thomson, *The Visigoths in the time of Ulfila*, Oxford, 1966; B. Altamer — A. Stüber, *Patrologie*, 1961; T. Kleberg, *Codex Argenteus, The Silver Bible of Upsala*, 1955 etc., etc.

în orice caz unui înaintaş al lui, fiind deci anterior propagandei creștine a lui Ulfila, dar nu cu mult timp.

De fapt, ca «literatură», pe noi ne interesează aici numai textele ieșite din pana lui MAXIMIN, în special celebra *Disertatio Maximini contra Ambrosium* (publicată pentru prima dată într-o carte modernă de către Fr. Kaufmann, în *Auf der Schule des Wulfila*, Strasbourg, 1899 (în *Texten und Untersuchungen zur altgermanischen Religionsgeschichte*, p. 67—90, v. și I. Coman, *op. cit.*, p. 212), unde, între multe altele, aflăm mai totul despre viața lui Ulfila. Căci respectivul izvor conține și *Epistula de fide, vita et obitu Wulfilae*, atribuită de Maximin lui Auxențiu de Durostorum*. Ne interesează, dincolo de orice dispute teologice, foarte încurcate de altminteri, strict limba latină și stilul lui Maximin-Auxențiu, ca documente de spiritualitate și cultură străromână. Iată, spre exemplu, acest pasaj din scrisoarea lui Auxențiu despre Ulfila, evident în redacția lui Maximin, reprodus după textul publicat de Kaufman (v. mai sus) :

«Quem condigne laudare non sufficio et penitus tacere non audeo, cui plus omnium ego sum debitor, quantum et amplius in me laborabit, qui me a prima aetate mea a parentibus meis discipulum suscepit et sacras litteras docuit et veritatem manifestavit et per misericordiam dei es gratiam Christi et carnaliter ut filium suum in fide educavit»*.

Textul exprimă omeneasca și mult prea cuviincioasa datorie a discipolului către învățătorul său, într-o retorică frumoasă, mai curând simplă, sobră, deosebit de cursivă, sensibil depărtată de latina clasică, cu un început de apropiere spre latina populară, de presupusa străromână, care nu va fi avut canoane scriptice dar în care se predica sud și nord-dunărenilor religia creștină în veacul al IV-lea. Pe drept cuvânt, prof. H. Mihăescu (v. *Omagiu lui Iorgu Iordan*, Ed. Academiei, 1958,

* Disputa cu sf. Ambrosius, adversar declarat al arianismului, fusese iscată de împrejurarea că Auxențiu, izgonit de împăratul Theodosie, găsi adăpost la Milano, unde împărăteasa ariană Justina îi oferea cel de al doilea episcopat. Ambrosius insinuează versatilitatea lui Auxențiu, denunțându-l a se fi numit, mai înainte de a sosi la Milano, Mercurinus: «acum are deja două nume și dacă s-ar duce de aici în altă parte și-ar afla un al treilea», ca un înșelător al poporului ce era. Același sf. Ambrosius, în Sinodul de la Aquileea (381), acuza de erezie ariană și-i depunea ca episcopi pe Palladiu și pe Secundian, reproșându-le aderența la... «filosofia umană», aluzie, probabil, la concepțiile lui Origen din Alexandria, idealistul neoplatonician pe care-l agreea arianismul.

* Textul original a fost publicat la noi, însoțit de traducere, de Iorgu Stoian, în *Auxențiu de Durostorum (veacul al IV-lea)*, București, 1938 (în revista «*Biserica Ortodoxă Română*», anul 54, nr. 7—8, iulie august). Dăm mai jos traducerea fragmentului citat: «A-l lăuda (pe Ulfila) după cuviință nu sunt în stare; nu îndrăznesc însă nici să-l trec sub tăcere. Căci lui îi sunt dator, mai mult decât oricui, pentru câtă osteneală, mereu sporită, și-a dat cu mine. Căci din fragedă copilărie m-a luat de la părinții mei, ca ucenic și, cu mila lui Dumnezeu și harul lui Hristos, m-a crescut în credință, atât trupește cât și sufletește, ca pe fiul său».

* Compară cu acest pasaj din una dintre operele lui Niceta, *Libelli instructionis*: «*Sicut nec aurilegus ante aurum mittit in sacculum, nisi prius terram vel limum laverit universum*». Opera predicatorului, așadar, se aseamănă cu lucrarea culegătorilor de aur care spală mărul înainte de a strânge aurul în sac. Sau cum spune, în versuri, referindu-se la opera de predicator a lui Niceta, Paulinus: «*Nunc magis vives praetio laboris / Bessus exultat, quod huius manuque / Ante quaerebat, modo mente coelo / Colligit aurum / Callidos auri legulos in aurum / Vertis, et Bessos imitaris ipse / E quibus vivum todiente / Verbo eruis aurus*».

sub titlul *Scrisoarea lui Auxențiu de Durostorum, izvor pentru latinitatea balcanică*) observă anume abateri fonetice, morfologice și sintactice ale textului de mai sus în direcția latinei populare de la Dunăre: trecerea diftongului *ae*, pe alocuri, la *e*, ce trebuie să fi fost pronunțat ca *atare* (în cuvinte ca: *predicator, universe, creatura, ereticorum, memorie, sepe*, alternând totuși cu: *graecum, beate, memoriae, Romaniae etc.*); înlocuirea lui *b* cu *v*, fenomen cunoscut sub denumirea de «betacism» (în cuvinte ca: *passaviliter, incorruptiviliter, inmovilis, inmoviliter* și invers: *parbam, sibe, laborabit, vibere, verbarico, etc.*) — ultimul cuvânt, devenind arhaicul românesc *varvar* —; s-a observat de asemeni tinderea grupului consonantic *bt* spre *pt* (*scripturis, descriptisse, scripturarum*); adesea găsim scris: *Cristus* în loc de *Christus, cristiani* în loc de *chrestiani*, ceea ce dovedește evoluția vizibilă spre latina străromână probabilă; în sintaxă, de asemeni, s-a observat preferința pentru construcțiile analitice și topica mai mult sau mai puțin iixă, cu un început de independență față de flexiunea nominală; astfel, acuzativului cu infinitiv din latina clasică i se preferă aici subordonarea conjunctivală cu ajutorul conjuncțiilor *quia* și *quod*. În textul lui Maximin-Auxențiu aflăm și termenii *basilica* (din care derivă românescul *biserică*), *scribture* (rom. *scriptură*), dar și *ora* (cu sensul de *ceas*, rom. *oară*, după toate probabilitățile).

Lui Maximin i se atribuie și texte (descoperite în operele Sf. Augustin sau în alte locuri) dintr-un *Collatio cum Maximinio arianum arianum episcopo*, precum și vreo 40 de predici și trei pamflete: *Contra iudeilor, Contra păgânilor și Contra anticilor*, unde se văd reminiscențe din scrierile lui Cicero și Vergilius. Despre activitatea lui Palladiu de Ratiaria, în Dacia Ripensis, al cărui episcopat a durat vreo 35 de ani, începând cam din anul 379, ca și despre Saecundio de Singidun aflăm câte ceva din *Gesta Concilii Aquileansis — Contra Paladium et Saecundium haereticos* (v. la I. Coman, p. 215 și la Kauffmann, *op. cit.*).

Cel mai important însă dintre toți scriitorii străromâni și dintre toți părinții Bisericii daco-române, la începuturile ei, este NICETAS DE REMESIANA. A trăit între anii 338—414, era cu siguranță daco-român, sediul episcopatului său fiind la Remesiana, la sudul Dunării de mijloc, cam pe locul unde se află astăzi satul Bela-Palanca, la cca. 30 km. sud-est de Niș, în direcția Sofia. După toate probabilitățile a păstorit începând cu anul 366 sau 367, până la moarte, în 414. Știri despre el avem de la Ghenadie din Marsilia, cu cartea sa *De viris illustribus* (cartea a XXII-a), din scrierile lui Cassiodorus și mai cu seamă de la episcopul Paulinus de Nola, din Campania, în Italia, cel mai bun prieten al daco-românului nostru. Pe Paulinus, Niceta îl vizitează, la Nola sau la Roma — unde călătorea dând seamă de misiunea sa la Dunărea de Jos, fără totuși a rupe relațiile complet cu forurile constantinopolitane — cel puțin de două ori în viața sa. Paulinus îi închină un poem de nu mai puțin de 85 de strofe safice, un adevărat panegiric, slăvind eroismul misionarului din Remesiana care făcea sfertări supraomenești de a atrage spre lumina creștinismului nu numai pe daco-romanii de pe malurile Dunării dar, aproape sigur, împingând propaganda sa, direct sau prin subordonații săi, până spre centrul Transilvaniei, în mediul montan al

«culegătorilor de aur», catehizând pe «aurileguli»*, ca și pe bessi, pe daci, nefăcând diferențe între *pilleati* (cei ce poartă căciuli, nobilii) și *capillati* (geții și dacii de rând, care umblau cu capul descoperit). Până atunci, toți aceștia fuseseră «sălbatici», cufundați în «profund întuneric» și «înghețați» cu mintea. Niceta făcu eforturi extraordinare spre a-i scoate la lumină și a-i aduce în rândurile lumii civilizate, creștinându-i. Pe acești oameni cu «mentes ridiga et inculta» îi convertea prin diferite mijloace, cu cuvântul, cu iconografia, cu muzica. Mai ales prin acest din urmă mod «Niceta realizează o conviețuire armonioasă a celor convertiți și dă o înfățișare civilizată sufletelor lor de foste fiare [...] învață pe barbari să cânte pe Hristos cu inimă romană (subl. ns.) și să-și ducă viața în pace și în puritate» (parafrază de I. Coman, *op. cit.*, după poemul lui Paulinus de Nola).

Și bunul, puristul latinist (cel puțin în materie religioasă) Petru Maior, care în a sa *Istorie a besericei românilor, atât a cestor din coace, precum și a celor din colo de Dunăre* (Buda, 1813) afirma cu tărie că primii creștini în Dacia au venit chiar odată cu coloniștii aduși de împăratul Traian, găsește în Niceta pe cel mai vajnic predicator al credinței, venit neapărat tot de la Roma, după părerea lui. Se bizuie și el tot pe poemele lui Paulinus de Nola: «Sfântul Paulin, episcop de Nola, carele cu *carmăn* (poezie, n.n.) au cântat laudele sfântului Nichita. Pentru că în *carmănul* acela zice Paulinus că Schiti, la propeveduirea lui Nichita se îmblânzesc; și pentru pepturile cele sălbaticice, adecă să moaie și se gătesc spre priimirea credinței lui Hristos. Și barbarii se învață a răsuna în gurile lor numele lui Hristos, cu inimă romană» (*op. cit.*, p. 13)*.

Opera catihetică a lui Niceta, singur atribuită, se intitulează *Libelli instructionis* (cărțile de învățătură), în număr de 6, ne informează Ghenadie de Marsilia în *De viris illustribus*. Au ajuns până la noi, întregi, doar două, prima și a II-a, cărțile IV și VI s-au pierdut în întregime, iar din celelalte s-au păstrat fragmente**. Judecata de valoare pe care ne-a lăsat-o Ghenadie de Marsilia, în *De viris illustribus*, merită să fie reamintită:

«Niceta, episcopul cetății Remesiana a compus, într-o limbă simplă și clară, șase cărțile de învățătură pentru candidații la botez. Dintre ele, prima tratează *Despre erorile păgânismului*; cartea a III-a tratează *Despre credința într-o singură maiestate*; cartea a IV-a e (îndreptată)

* Tot aici, la p. 13, Petru Maior reproduce din Paulinus aceste revelatoare versuri: «*Te Patrem dicit tota plaga boreae / Ad tuos iatus Schythia mittigatur, / Et sui discors fera te Magistro / Pectora ponit // Et Getae currunt, et uterque Dacus, / Qui colit terre medio, vel ille / Divitis multo bove pelleatus / Accola ripae. // Orbis in muta regione per te / Barbari discut resonare Christum / Corde Romano, placidamque casti / Vivere pacem*».

** Au fost publicate recent de Klaus Gamber, în *Niceta von Remesiana, Instructio ad competentes, Früch-christliche Katechesen aus Dacien, Textus Patristici et Liturgici quos edit Institutum Liturgicum Ratisbonense*, Fasc. I, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1964. (V și la I. Coman, *op. cit.*).

* Apud I. Coman, *op. cit.*, p. 133.

Împotriva genethliologiei (a horoscoapelor, n.n.) ; cartea a V-a tratează *Despre simbolul credinței și a șasea Despre jertfirea mielului pascal* ***.

Într-o altă scriere, *De vigiliis servorum Dei* (despre priveghere) Niceta propovăduiește «foloasele nenumărate» ale priveghierilor și rugăciunilor în nopțile de sâmbătă și duminică, «ușurând sufletul», luminând mintea, aducând harul divin, «învăbind toate mădularele», «înlăturând teama, aducând încrederea, slăbind trupul, înlăturând viciile, întărind dragostea, înlăturând prostia, mărinind înțelepciunea, ascuțind mintea, înlăturând erorile, «rănind pe diavol cu sabia duhului», etc. Însă diavolul, adaugă autorul cu mare vigilență, e în stare, în certe cazuri, să imite și el privegherea și să se strecoare printre credincioși. Nu trebuie privegheat doar ținând ochii deschiși, ci trebuie privegheat «cu inima». Se arată, cu acest prilej, răul produs de lăcomia în alimentație și băutură, recomandându-se cumpătarea, chiar asceza.

De psalmodiae bono este una dintre cele mai interesante opere ale lui Niceta **** panegiristul său, Paulinus de Nola, văzând astfel în părințele bisericii daco-romane un «nou Orfeu». Autorul ne spune că muzica umple sufletele oamenilor de Duhul Sfânt, când e vorba de cântarea de psalmi, se înțelege. Se fac recomandări anume : să nu se cânte «după chipul glasului de tragedie», păgânește, ci să se cânte «cu inima», așa cum cântaseră Moise, Debora, David și Saul. Cântarea produce dulceață și lumină în mintea oamenilor. Psalmii se învață mai ușor cântând, cântând în cor și neapărat la unison. (Aici și-ar putea avea originea faptul că românii au preferință pentru cântarea la unison, în colinde, în doine, în toate cântecele populare din toate timpurile, până în ziua de azi). Se cere a se cânta la unison și totodată uniform. Să nu se producă stridente ; cei care au vocea mai puternică să și-o domolească, iar cei care nu știu, nu pot cânta, afonii, să tacă pur și simplu, ori numai să simuleze cântarea, fără a emite sunete care să supere urechea vecinului etc.

De diversiis apellationibus (despre diferitele numiri — ale lui Hristos) este un tratat-predică al lui Niceta, definind noțiuni, precum «cuvânt», «înțelepciune», «lumină», «virtute», «rugă», «braț», «om», «miel», «oaie», «preot», «cale», «adevăr», «viță», «viață», «dreptate», «răscumpărare», «piatră», «izvor de apă vie», «pace», «judecător», «ușă», etc., noțiuni explicate în spiritul creștin al vremii. Spre exemplu : «Se numește miel, din cauza nevinovăției sale...» ; «se numește oaie spre a arăta pătimirile lui» ; «se numește preot... se numește cale... etc., «se numește piatră, pentru că șarpele n-a lăsat urmă în el». Se pot face și anume presupuneri lexicografice : așa, de pildă, cuvântul oaie provenit în română din lat. *ovis* (ca și miel, de altminteri, care vine din *agnelus*) este un fenomen de transmitere a latinității neîntâlnit la alte popoare neolatine. În italiană se spune *pecora*, în franceză *brebis*, în

** Vezi textul original publicat în 1931, Niceta Remesianae, *De psalmodiae bono*, Editura seminarului de Istoria Bisericii Române, Facultatea de teologie, București.

* V. J. Armitage Robinson care a publicat editia critică *The Philocalia of Origen*, Cambridge, 1813, reimprimată în 1961 ; Vezi texte și Introducere, în *Filocalia*, publicată de prof. stavr. dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1947.

timp ce românescul *oaie*, vine direct din latinescul *ovis*; dacă ne gândim că locuitorii vechii Dacii erau păstori de oi în cea mai mare parte a lor, pare că propagarea creștinismului într-o limbă neolatină a avut de spus și de impus un cuvânt hotărâtor. Așa pot sta lucrurile și cu verbul *a ruga* — *rugare* — *rugăciune*, una dintre noțiunile definite de Niceta în lista arătată mai sus: în franceză se spune obișnuit *prier* — *prière*, iar în italiană *pregare* — *preghiera*, *solecitare*, *implorare* etc.

În seama lui Niceta din Remesiana s-a pus și prea cunoscutul *Te Deum*, care începe așa: *Te Deum laudamus, Te Dominum confitemur, Te aeternum Patrem terra veneratur...* (v. și J. Quasten, *Niketas von Remesiana Missionbischof in Dacien, in Lexikon für Theologie und Kirche*, VII, 1935) unde se poate admira cursivitatea armonioasă, perfectă a latinei bisericești și romane, semn indubitabil al relațiilor mult mai strânse ale misionarului de la Dunăre cu Roma decât cu Constantinopolul. Unii savanți (v. la Gamber, *op. cit.*) socotesc decisive unele intervenții asupra *Simbolului credinței* (tâlcuit mai întâi de Chiril al Ierusalimului) din partea lui Niceta, în sensul apropierii dintre cele două biserici, cea a Răsăritului și cea a Apusului, rămase până astăzi despărțite, una din pricini (mai mult sau mai puțin formale) fiind des invocatul *filioque*. Lucrul se vede mai cu seamă în cartea a III-a a lucrării atribuite lui Niceta *De symbolo* (compusă în anul 375), carte intitulată *De ratione fidei* (despre rațiunea credinței). Mai ales în capitolul *De Spiritus Sancti Potentia* (despre puterea Sfântului Duh), Niceta combătea neînțelegerile dintre «sabelieni», «fotinieni» și «arieni», invocând ceea ce se stabilise în Sinodul de la Niceea, cum că «Fiul este de o ființă cu Tatăl» (*Natum de Patre, hic este substantia Patris*). În introducerea la acest tratat (*De symbolo*) impresionează străduința lui de a aduce armonie între taberele aflate mereu în certuri, invocând necesitatea păcii între oameni, bunăînvoinea, egalitatea între toți cei care îmbrățișau noua credință.

Lui Niceta i se mai atribuie *De agni paschalis victima* (despre jertfa mielului pascal) și *Ad lapsam virginem libellus* (carte către o fecioară căzută în păcat), atribuiri nesigure însă. Oricum ar fi, Niceta ne apare ca un scriitor de anvergură, apropiat de valoarea unor Tertulianus, Lactantius, Ilarie, Augustinus, Cyprianus, Paulin de Nola, Grigorie Taumaturgul, Vasilie cel Mare, Grigore din Nazians ori Chiril al Ierusalimului și Ioan Gură de Aur. Cum am văzut, Ghenadie al Marsiliei admira la el «simplitatea, claritate și conciziunea stilului». Frazele lui sunt de o perfectă, clasică retorică, echilibrate, bine ritmate, uneori terminate în clausulă bine găsită. Iată, un alt pasaj din *Te Deum*: »*Ita carissimi, sive ambulatis, sive seditis, sive operamini, sive dormitis, sive vigilatis, haec salutaris confessio volvatur in pectoris vestris. Sit animo semper in coelo, spes in resurrectionem, desiderium in promissione. Crux Christi et gloriosa passio cum fiducia praeferatur, et quotiens inimicus metem tua, aut timore, aut avaritia, aut libidine, aut ira titilaverit, risponde illi minaciter*».

Se vede limpede cum ritmurile incantatorii ale discursului au fost, mai înainte de a fi așternute pe hârtie (pergament), rostite. Meșteșugul constă în accentul trohaic al începutului frazei: «*I-ta carissimi...*», «*Sit*

animi...», «*Cruce Christi...*»; în succesiunea drădată a conjuncțiilor (pe același accent trohaic): «*sive ambulatis*», «*sive seditis*», «*sive operamini*», etc., contrabalansate în fraza ultimă prin: «*aut timore*», «*aut avaritia*», «*aut libidine*»; în locul precis al verbului-predicat: «*volvatur*», «*praeferatur*», «*minaciter*» etc. Aceste inimitabile repetiții, suișuri și coborâșuri care dau melodia frazei, ne fac să credem că Niceta nu era deloc străin de *filocalia* (iubirea de frumos în înțeles larg: frumusețea sufletului și a trupului, frumusețea gândului și a cuvântului etc.) contemporanilor săi, ca și a urmașilor, bizantini mai cu seamă: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Grigore din Nazians și alții. Teoreticianul filocaliei era Origen, filozoful neoplatonician din Alexandria (185—254, e.n.), apologet al creștinismului prin prisma umanismului antic elen, bine cunoscut tuturor părinților bisericii*.

Niceta din Remesiana, consideră drept cel mai important misionar daco-roman, a devenit Sfântul Nichita, admirat pentru a sa «nitido sermone», încă din timpul vieții, cum am văzut, apreciat superlativ de către Petru Maior, în a sa *Istorie a besericii...* I se mai spune și Sfântul Nichita Românul și e celebrat în calendarul ortodox în ziua de 15 septembrie. În 1865, mitropolitul Andrei Șaguna (v. Ioan Lupaș, *Istoria bisericii românilor ardeleni*, Sibiu, 1918) l-a ales ca patron al Seminarului teologic din Sibiu. Iată ce se spune despre Niceta în *Mineiul* din luna septembrie în biserica noastră ortodoxă: «Acesta a fost pe vremea marelui Constantin născut, în Dacia a lui Traian care țară spre acele vremuri o ocupaseră Goții și se chema Goția, iară acum se cheamă Țara Românească și Muntenească. Acest sfânt nu a urmat păgânătatea barbarilor Goți; și precum era de neam bogat și luminat, așa era și bun creștin. Deci fiind prins de Atanaric, domnul Goților, pentru credința în Hristos, foarte muncit au fost și mai pre urmă prin foc s-au săvârșit».

Nu tot astfel s-a întâmplat cu quasicontemporanii și vecinii săi de episcopat mai tineri, LAURENȚIU DE NOVAE (Novae era o localitate din preajma Nicopolei) și TEOTIM DE TOMIS, pe care mai mult cercetarea științifică a istoriei creștinismului în Dacia i-a scos din uitare. Despre Laurențiu știm că primea scrisori de la papa Inocențiu (prin 401—417), dar mai ales că era în strânse relații cu Bizanțul, apărând biserica de erezia lui Photin. Opera lui se compune din două omilii originale, *De poenitentia* (Despre pocăință) și *De eleemosyna* (Despre milostenie), alte două scrieri, *De muliere chananaea* (Despre femeia cananeană) și *De duobus temporibus* (Despre cele două vremi: adică «vremea» I, de la Adam până la Hristos și «vremea» a II-a, de la Hristos încoace), cea dintâi fiind o traducere din grecește în latină după Sfântul Ioan Gură de Aur. Era un orator și un scriitor vestit în epoca sa, supranumit și *Laurentius mellifluus* (Laurențiu cel dulce ca mierea). Reproducem un pasaj pe care I. Coman îl redă după *De scriptoribus ecclesiasticis* a lui Sigebert de Gemboulux:

«Laurentius Mellifluus scripsit librum *De duobus temporibus*, id est uno ab Adam usque ad Christum, altero a Christo usque ad finem

* 1. gastrimargia, 2. luxuria, 3. philargyria, 5. acedia, 7. cenodoxia.

saeculi. *Declamavit eiam homilias quasi mellito, unde agnominetur Mellifluus*» (subl. ns.).

Iată deci versul eminescian «Văd poeți ce-au scris o limbă ca un jagure de miere» anticipat de filocalia lui Laurențiu de Novae cu 14 secole înainte de așternerea pe hârtie a *Epigonilor*! Nerv retoric, percutanță și ritm calofilic, menite să zguduie auditoriul aflăm și în *De poenitentia* :

«*Vivunt in me duo serpentes pariter : avaritia et luxuria. Mordent semper exclucrant jugiter, collidunt frequenter, et stare contra tales bestias propria virtute non possim*».

Teotim din Tomis — «*Scythae Tomorum episcopus*», cum îl numește Ghenadie în *De viris illustribus* — ne interesează mai puțin, el scriind în limba greacă. Era însă daco-roman și el, «dac din categoria *comatilor*», Sozomen supranumindu-l «*Comatkometes*», păstorind Tomisul pe la finele secolului al IV-lea, bun cunoscător al lui Origen și având relații strânse cu Ioan Gură de Aur, cu Vasile cel Mare și Grigore din Nazians, autori ai culegerii de texte «ai primei Filocalii» din filozoful alexandrin. Nu este exclus să-i fi vizitat, la Constantinopol. Se mai spune despre el că ar fi îmblânzit pe huni, cu mese și daruri, să nu-i strice cetatea. Înființarea (sau reînființarea, mai bine zis) Mitropoliei Tomisului, în zilele noastre, se întemeiază pe tradiția ilustrată în secolul al IV-lea în primul rând prin Teotim, o personalitate a vremii și un ferm întemeietor al monahismului dacic în vechea Dobrogea.

Un loc aparte îl ocupă printre scriitorii bisericești străromâni IOAN CASSIANUS și DIONISIE EXIGUUS (Dionisie cel Mic), daco-romani de origine dar lucrând în afara țării lor de baștină, mai mult în Franța și respectiv în Italia, astfel încât trecerea lor în patrimoniul culturii noastre vechi este numai în parte îndreptățită.

După toate probabilitățile, Ioan Cassian s-ar fi născut într-un sat (*vicus Cassi*) din Scythia Minor (Dobrogea), la vest de cetatea Histria, localizat, aproximativ, aproape de actualul sat Șeremet, pe valea Casimcei, la circa 40 km nord-vest de Constanța. Primele învățături pare să le fi primit chiar pe meleagurile natale, în vreo mănăstire de aici. Însă, foarte de tânăr, îndată după vârsta de 20 de ani, împreună cu prietenul și conaționalul său Gherman, sunt întâlniți la o mănăstire din Betleem, în Palestina, prin anul 383, de unde pleacă apoi în Egipt, trăind șapte ani în unele mănăstiri de acolo. Fac o serie de călătorii, din nou în Palestina, apoi la Constantinopol și la Roma, unde-i descoperim prin 405, solicitând ajutorul papei Inocențiu I, pentru Sfântul Ioan Gură de Aur aflat pe atunci în exil. La Roma, Leon, viitorul episcop, îi solicită lui Cassian să scrie tratatul *Despre Întruparea Domnului*. Nu știm dacă a dus la capăt această lucrare. Știm însă că, fără prietenul său Gherman de astă dată, Ioan Cassian ne este semnalat la Marsilia, unde este hirotonisit ca preot și unde întemeiază două mănăstiri, una de călugări și alta de călugărițe, în jurul anului 415. Aici, în sudul Franței, a trăit și a lucrat până la moarte, în 435.

La cererea episcopului Castor de Apta Julia Narbonensis, pe la anul 420, Cassian scrie tratatul *De institutis cenobiorum et de acto*

principalium vitiorum remediis (Despre așezările mănăstirilor de obște și despre înlăturarea celor opt păcate capitale). Este o operă impunătoare, compusă din peste 20 de cărți, tratând, în prima parte, despre modul cum sunt organizate mănăstirile în Orientul Mijlociu, în Palestina și Egipt, în special; iar în a doua parte analizând modul de stârpire a păcatelor monahilor: 1. păcatul lăcomiei (pântecelui), 2. al desfrânării (patima cărnii, altfel spus), 3. păcatul arghirofiliei (patima strănerii de bani), 4. păcatul mâniei, 5. al... tristeții, 6. păcatul trândăviei, 7. al slavei deșarte, 8. al mândriei sau mai bine zis al orgoliului nejustificat. Cealaltă operă, nu mai puțin importantă se constituie din 24 de cărți numite *Conlationes* (conferințe, sfaturi, dialoguri) care reiau pe larg, analitic, insistent problema remedierii celor 7 sau 8 păcate capitale. Se vede că episcopii bisericii creștine din Provența aveau mare nevoie de organizarea mănăstirilor, în vremea respectivă, un învățat din părțile Orientului fiind binevenit în mijlocul lor, ca o autoritate greu de dezmințit. Ioan Cassianus este un scriitor deosebit de subtil, adept inventat al filocaliei lui Origen din Alexandria, cu ecouri limpezi din vechii Platon, Tucidide, Xenofon sau Aristotel. Frumusețea spiritului (dar și a trupului) era pentru el idealul creștinesc. Ioan Coman este de părere că, în unele din scrierile lui, Gala Galaction se lasă direct influențat de Ioan Cassianus.

Născut în Scythia Minor, mult mai târziu însă, în jurul anului 470, este și Dionisie cel Mic (Exiguus). Și i-a făcut și el ucenicia la o mănăstire din Dobrogea, a călătorit, cum cerea datina, și el în Orient, la Constantinopol și în fine la Roma, unde sosește prin anul 496. La Roma are prilejul de a-l cunoaște pe Cassiodorus, primul ministru al lui Theodoșie, din partea căruia se bucură de multă prețuire. La rândul său, papa Gelasie și-l apropie, având nevoie pe lângă sine de un bun cunoscător de limbă greacă și latină. Interesant este să notăm că în introducerea dedicată *Venerabililor Domni și Frați prea iubiți Ioan și Leontin*, care prefața traducerea în latină a două scrisori ale Sfântului Chiril al Alexandriei «cătrecătre Succesus, Întâistătătorul Diocezarei Isauriei», Dionisie face o descriere a țării lui natale, cu multă căldură, și mândrie patriotică. Iată un fragment, în traducere, reprodus după I. Coman, *op. cit.*, p. 271 și urm. :

«Pare lucru nou celor neștiutori că Scythia, care arată îngrozitoare prin frig și în același timp prin barbari, a crescut bărbați plini de căldură și minunați prin blândețea purtării. Că lucrurile stau așa, eu știu nu numai printr-o cunoaștere din naștere, ci mi le-a arătat și experiența. Se cunoaște că acolo (în Scythia Minor), într-o comunitate pământescă deschisă (*exposito terena congregatione*) am fost renăscut cu harul lui Dumnezeu, prin taina botezului și am fost învrednicit să văd viața cerească în trup fragil a preafericiților părinți, cu care acea regiune se slăvește ca de o rodire duhovnicească deosebită. Credința

lor strălucind prin fapta bună, era pildă de viață și sinceritate pentru toți» etc.

Dionisie redactează *Decretele pontificale*, traduce o serie de hagiografii, din grecește în latinește, cum ar fi de exemplu *Descoperirea capului Sfântului Ioan Botezătorul*, *Pocăința minunată a sfintei Thaisia* sau *Viața Sfântului Pahomie*. Scrie și două epistole : *De ratione Pascha* (Cartea despre Paște) și *Argumente Pascale*. I se atribuie și colecția de texte patristice din sfinții Augustin, Ambrozie, Ilarie, Ciprian, Athanasie, Grigorie din Nazians, Vasile cel Mare, Grigorie din Nyssa etc. Tot lui Dionisie cel Mic i se datorează așezarea numărării anilor erei noastre, anul calendaristic curent, de la nașterea lui Hristos, nu de la împăratul Dioclețian, cum se făcea numărătoarea până la el. Această legiferare a fost adoptată treptat apoi de toată lumea creștină : în Franța începând cu anul 527, în Italia la 627, în Anglia în secolele VIII—IX etc. (V. Ed. Salisbury Faulkes, in *Dictionnary of Christian Biographies Literature*, New-York). Cassiodorus îl aprecia excesiv : «Tot ce putea căuta cititorul la alții găsea în știința lui în mod strălucit». Ioan Coman, în lucrarea de care ne slujim și noi aici, îl compară, cât privește reforma calendaristică, întreprinsă cu atâta acribie, cu însuși Deceneu, sfetnicul și marele preot al lui Burebista care, cu 600 de ani mai înainte, fixa și el cele 12 semne ale Zodiacului, mersul planetelor și fazele lunii, «măsura cu care discul solar depășește suprafața pământului, cursul celor 346 de stele în jurul polului ceresc» etc. (v. *op. cit.*, p. 270, cu trimitere la *Getica* lui Jordanes, ediția Momsen, 1882).

Scriind micul studiu de mai sus, cum am mai arătat, încercăm să integrăm scrierile patristice istoriei limbii, culturii și literaturii române, cu mai multe secole înainte de epoca slavonismului, pe vremea când Biserica noastră păstra încă strânse legături cu Roma și, mai în general, cu Occidentul. Izolarea «insulei latine» în o «mare slavă» — care am devenit mai târziu și am continuat să fim până prin secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, în anume chip până în zilele noastre chiar — este principala cauză a rămânerii în urmă a românilor față de cultura Apusului. «Ex Occidente lux !», binecunoscuta deviză lovinesciană pare că a funcționat pe întreg parcursul istoriei culturii și civilizației noastre, nu numai în epoca modernă la care se referă criticul de la Sburătorul. În epoca străromână, a răspândirii creștinismului la Dunăre și Carpați, prin misionari precum Nicetas din Remesiana — cu mult deci înainte de invazia slavă — daco-romanii se aflau în contact direct cu Italia, cu Roma, de unde le venea limba, într-un fel, însă, și credința creștină. Pe atunci funcționa deviza «Ex Oriente lux !», printre cărturarii care au purtat lumina Orientului spre Occident aflându-se, cum s-a văzut, și unii

scriitori ecclesiastici din Dacoromania, precum Ioan Cassianul și Dionisius Exiguus. Principalul martor al latinității noastre, limba, dovedește că termenii fundamental legați de religie sunt de origine romanică. Ei, am căutat să demonstrăm, s-au transmis nu numai pe cale orală ci, foarte probabil și pe o cale scrisă. În orice caz scrierile patristice *au consolidat* latinitatea limbii și culturii pe meleagurile noastre. Astfel încât ipoteza lui Dimitrie Cantemir, am mai spus, primită mai târziu de iluminiștii ardeleni, ca și de Kogălniceanu (în *Moldau und Walachei. Romanische oder Wallachische Sprache und Litteratur*, 1837), cum că până în vremea lui Alexandru cel Bun s-a scris cu litere latine pe pământul Daciei (latinește ?, românește ?, deocamdată e greu de precizat) n-ar trebui să ne apară fără un fundament oarecare. După Dimitrie Cantemir (în *Descriptio Moldaviae*), mitropolitul Teoctist, «de neam bulgar», fost diacon al lui Marcu Efesiul (principalul factor de discordie de la Sinodul de la Florența, întrunit în vederea reunirii celor două biserici, cea răsăriteană și cea apuseană, fapt ce nu s-a produs) ar fi convins pe Alexandru cel Bun să interzică scrierea în latinește și să pună pe foc toate cărțile scrise până atunci cu litere latine. Lipsa de documente care să ateste afirmația lui Dimitrie Cantemir nu este totală, cum s-a crezut până de curând. În ultimul timp, profesorul I. C. Chițimia a demonstrat că textele maramureșene (măcar unele dintre ele) ar putea să aibă ca bază de traducere în românește texte latinești. (Ori, adăugăm, să fi fost tălmăcite după versiuni slavone provenite, acestea din urmă, din tălmăciri mai vechi latine). Astfel încât impulsurile din partea Reformei, venite dinspre Occident, altfel spus : ideea de a traduce textele sacre în limba națională, a avut, chiar la începutul secolului al XVI-lea (în plin slavonism) o cât de firavă tradiție... latină. În sprijinul afirmației cantemiene vin însă și alte documente mai puțin cunoscute, sau nefăcute cunoscute de teama de a nu contrazice directivele slavofile în istoria culturii noastre. Astfel, în cartea bulgărească intitulată *Tarstvenica* (apărută la Budapesta în 1844), cuprinzând istoricul pe scurt al domniilor bulgare, se scrie la un moment dat așa : «S-au însemnat în niște cărți vechi, scrise de mână, că după repausarea patriarhului bulgar, Sfântul Ioan, care au ridicat pe Asan la împărăție, a chemat Asan de la Ohrida pe părintele Teofilact, a luminat și a curățit toată Bulgaria de eresurile care se aflau atunci în ea. După aceea a invitat pe împăratul Asan de a trecut în Valahia, să o cucerească și să o curețe de eresul roman, care pe atunci domnea în ea ; și a silit Asan pe valahi, care până atunci citeau în limba latină, să lese mărturisirea romană, și să nu citească în limba latină, ci în cea bulgară ; și a poruncit ca celui ce va citi în limba latină să i se taie limba ; și de atunci valahii au început a citi bulgărește» (subl. ns. I.R.).

E drept, informația din documentul amintit mai sus, ca de altminteri și cea din cronica lui Gr. Ureche, privitoare la Sinodul de la Florența, când s-ar fi produs despărțirea definitivă dintre biserica ortodoxă și cea catolică, una din consecințele acestui eveniment fiind interzicerea

scrierii latine la români, conțin câteva inadvertențe : Sinodul de la Florența s-a ținut în 1437, când Alexandru cel Bun murise de 4 ani; pe de altă parte Asan a domnit între 1185—1196 și a purtat războaie mai mult contra Bizanțului, dincoace de Dunăre netrecând decât o singură dată, înfrânt fiind atunci de basileul Isaac Angelul. Ca atare, istoricii avizați, în frunte cu A. D. Xenopol, arată cum creștinismul roman a cedat în fața celui bulgar mult mai înainte de domnia lui Asan, pe timpul țarului Bogor sau a urmașului său Simeon. De aceeași părere, mai rezolut încă, este Dimitrie Onciul, în *Originea principatelor române* (1899) și în studiul *Papa Formosus* (v. Omagiu lui Titu Maiorescu, 1903), din care cităm aceste rânduri : «Prin bulgari și odată cu dânșii (căci până la 870 și bulgarii oscilau între Roma și Bizanț, n.n.) noi am fost despărțiți de biserica romană; de la dânșii am primit limba slavonă în biserică și stat, care domină apoi viața noastră intelectuală până în secolul al XVII-lea. Așa ne-a fost fatalul destin».

Este foarte adevărat că în limba slavonă s-au scris pe teritoriul patriei noastre *Învățăturile lui Naegoe Basarab către fiul său Theodosie*, o capodoperă (care atinge însă întreaga ei strălucire numai în versiunea românească din epoca lui Constantin Brâncoveanu). Și este foarte adevărat că fără *Cronica lui Ștefan cel Mare*, scrisă de asemenea în slavonă, am fi lipsiți de un document istoric capital. Este adevărat, pe de altă parte, că slavonismul a fost pentru scurtă vreme, în timpul domniei lui Matei Basarab, o stavilă împotriva grecizării culturii românești. Cultura românească propriu-zisă nu s-a putut dezvolta însă firesc și nu a pornit din limba slavonească, pentru simplul motiv că această limbă era absolut incompatibilă cu limba poporului român, o limbă neolatină, ca și pentru motivul că era, pentru noi cel puțin, o limbă moartă. Ea numai s-a scris, în acte oficiale, dar la Suceava, la curtea lui Ștefan cel Mare și la Argeș, la curtea lui Neagoe Basarab, nu s-a vorbit niciodată. Ceea ce nu era deloc cazul latinei, limba oficială în Occident sau în Polonia. Nicolae Iorga are perfectă dreptate să spună, în *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688* : «Literatura română nu putea porni de la dânșii, care cântau pe bulgărește până și isprăvile lui Ștefan cel Mare». Astfel încât, oricât de târziu ar fi apărut istoriografia în limba română, începând cu cronica lui Ureche, importanța ei ne apare capitală, prin raport cu cea slavonească. Pentru că, odată cu primul cronicar moldovean de românește, urmat apoi de Costinești, de Dimitrie Cantemir și de Stolnicul Constantin Cantacuzino, a apărut și conștiința romantității, începutul revenirii — nu fără piedici serioase până aproape de zilele noastre — în matca noastră latină și occidentală, cu totul prielnică dezvoltării culturii. Mai înainte chiar de Ureche, diaconul Coresi, în tipăriturile lui de la Brașov, va invoca străvechiul dezi-derat exprimat de Sf. Apostol Pavel în *Epistola întâia către Corinteni*, cunoscut mai întâi, fără îndoială, încă din secolele IV—V de părinții bisericii românești în frunte cu Nicetas din Remesiana.

Prof. Univ. Dr. ION ROTARU

UN MEMORIU INEDIT AL MITROPOLITULUI TIT SIMEDREA DESPRE AVERILE BISERICESTI

Pe vremea când era preot de mir la biserica Sf. Nicolae Tabacu din București, Tit Simedrea, cleric luminat și cărturar de seamă, devenit apoi episcop al Hotinului și mitropolit al Bucovinei, a întocmit în anul 1922, la cererea mitropolitului primat Miron Cristea, viitorul patriarh, un *memoriu*, de fapt un studiu temeinic motivat istoric și juridic despre averile bisericesti, care a servit ca material documentar pentru demersurile ce s-au făcut atunci pentru înzestrarea Bisericii, ieșită din marele război de reîntregirea neamului mult slăbită și cu totul sărăcită.

Aservită unor interese mici și trecătoare, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Biserica privea neputincioasă cum în hotărârile ce angrenau nevoile ei vitale trăgeau cu toată greutatea factori străini de spiritul și scopurile sale. Zbătându-se în neputința de a-și rezolva singură treburile proprii, din lipsă de autonomie, autoritatea bisericească constata cu mâhnire că Biserica nu se bucura de atenția plină de dragoste din partea Statului, pe care se cuvenea să o pretindă cea mai veche instituție a țării, dar și cea mai sacrificată și către care, în cele mai grele vremuri de restriște, s-au îndreptat nădejtile de mai bine ale tuturor.

După multe stăruințe și încordări, depuse cu răbdare și înțelepciune, în primii ani de după Marea Unire, de către mitropolitul primat Miron Cristea, s-a ajuns la adoptarea și punerea în aplicare, la 6 mai 1925, a Legii și Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române. Era primul pas de reșezare a Bisericii pe temelii trainice.

Mulțumită acestei legi, între alte înfăptuiri binefăcătoare, Biserica și-a dobândit autonomia, pe baza căreia și-a rostuit apoi treptat atât propria administrație, cât și viața spirituală.

Din veniturile bunurilor sale, pe care și le-a adunat cu multă trudă și le-a administrat cu chiverniseală, în perioada interbelică s-au putut repara și înfrumuseța numeroase biserici, iar în multe parohii s-au construit biserici noi. Apoi, învățământul teologic, care lăsa mult de dorit, mai ales în vechiul Regat, prin reducerea numărului seminariilor, impusă de legea lui Spiru Haret, a fost lărgit și consolidat, asigurându-i-se totodată și baza materială. De asemenea, a sporit și s-a înviorat lucrarea pastoral-misionară, menită să țină credincioșii strâns legați sufletește de Biserică, prin editarea unei literaturi teologice și religios-morale bogate și variate, precum și a numeroase publicații și reviste care au asigurat îndrumarea pastorală a clerului, dar și sădirea bunelor moravuri și învățăturilor creștine în popor. În același timp, beneficiind de mijloace adecvate, preoții au putut să iasă în largul vieții obștești și să participe la activitățile sociale, culturale, filantropice și patriotice, stând, după putință, în fruntea acestor activități s-au împlinindu-și partea lor de muncă.

Din nefericire, în 1948, Biserica și-a pierdut majoritatea bunurilor sale, în special terenuri și clădiri, adunate cu atâta stăruință în deceniile anterioare, aflându-se astăzi în situația de a nu-și putea desfășura pe deplin lucrarea ei pastoral-misionară, culturală și social-caritativă atât de necesară pentru reînvierea vieții spirituale a societății românești.

De aceea, memoriul mitropolitului Tit Simezea despre averile bisericesti, pe care îl reproducem în cele ce urmează, își păstrează și astăzi actualitatea, constituind atât o temeinică sursă de informare și documentare, cât și un îndemn în eforturile pe care Biserica le face pentru redobândirea bunurilor sale.

MEMORIU

«I. Prefacerea social-politică începută în Principatele Dunărene în prima jumătate a secolului al XIX-lea găsește Biserica Ortodoxă Română, din punct de vedere al averilor eclesiastice, în următoarea situație :

De o parte, bisericile de mir de prin târguri și sate, oblăduite mai întâi numai de preoți și apoi, din timpul lui Barbu Știrbei, în Muntenia, de câte o eforie, unele și cele mai multe, fără nici un fel de avere, iar altele, puține la număr și mai ales prin orașe, înzestrate de către evlavioșii creștini cu averi pentru preîntâmpinarea nevoilor cultului și întreținerea clerului. Bisericile de prin sate erau clădite, ca în satele de moșneni sau răzeși, pe pământ răzeșesc și întreținute de obștea răzeșilor sau, cum era prin satele boierești, zidite de proprietarii de moșii și întreținute, cele mai multe, de acei proprietari în mod voluntar, din propria lor avere și fără a li se crea fonduri speciale.

De cealaltă parte și de o însemnătate covârșitoare, stau mănăstirile și mitropoliile cu episcopii.

Și unele și altele, potrivit legilor bizantine și obiceiului pământului, întotdeauna au avut calitatea de persoane morale și juridice, deci, în drept de a primi legate și capabile ca prin reprezentanții lor, preoți, ctitori, egumeni etc., să stea în judecată și să facă acte cu efecte juridice.

II. După situația lor de dinainte de secularizare, împărțim mănăstirile în cinci categorii : 1. Cele cunoscute în general sub numele de mănăstiri neînchinate ; 2. Mănăstirile sau schiturile închinate fie episcopilor, fie altor mănăstiri din țară ; 3. Mănăstirile cenovitice, independente de autoritatea episcopală în materie disciplinară și administrativă ; 4. Cele întemeiate de familiile mari și bogate din țară cu scop de binefacere și pietate și a căror administrație era încredințată, chiar prin hrisovul de ctitorie, urmașilor fondatorilor și 5. Mănăstirile închinate Patriarhiilor și Locurilor sfinte din Orient.

1. *Mănăstirile neînchinate.* Înainte de reforma din 1831, mănăstirile neînchinate se administrau singure, prin comunitatea lor, sub privegherea eparhioților, supuse însă și ascultării voievodului țării, care trăgea de la ele foloase considerabile.

Regulamentul Organic pune aceste mănăstiri sub administrarea Logofetei treburilor bisericești, a Ministerului de Culte de mai târziu, și de atunci veniturile acestor mănăstiri s-au vărsat într-o Casă centrală, instituită în folosul bisericilor, al școalelor și al operelor de binefacere. Bunurile acestor mănăstiri se arendau, pe perioade de câte 5 ani, prin licitație (mezat), de către logofătul treburilor bisericești și sub controlul mitropoliților și al episcopilor.

În urma acestei reforme, cu toate abuzurile ce se comiteau la arendare, venitul moșilor mănăstirești aproape s-a înzecit.

În Muntenia, în anul 1857, venitul s-a urcat la licitație până la suma de 13 milioane lei vechi. Din această sumă se dădeau trei milioane pentru întreținerea mănăstirilor proprietare, a seminariilor și a tuturor demnitarilor bisericești, iar mai mult de un milion se dădea pentru școli.

În Moldova, venitul Casei centrale e de 3—4 milioane. Suma ar fi putut să fie și în Moldova mai mare de s-ar fi făcut abuzuri mai puține.

Deci, în ambele Principate, venitul mănăstirilor neînchinat, a căror gestiune o are Statul de la 1831 încoace, se urcă la suma de 17 milioane lei vechi.

Când s-au luat moșiile acestor mănăstiri — de altfel, același lucru s-a întâmplat și cu celelalte categorii de mănăstiri — li s-au lăsat pentru întreținerea soborului așa-zisele vetre dimprejurul lor. Dar, egumenii, în mod abuziv, au arendat aceste vetre în propriul lor profit. Barbu Știrbei și Grigore Ghica, pentru a curma abuzul, au dispus arendarea acestor vetre tot de către guvern. În Muntenia, în schimbul acestor vetre, pe care le arenda Departamentul Credinței, prin scoatere la mezat, «dorind a vedea pe părinții egumeni mărginiți la bisericeștile datorii ce le sunt însușite după potvigul ce poartă și a se feri de daraveruri ce sunt date numai neguțătorilor și speculanților mireni», li s-a înscris în bugetul acestor mănăstiri o compensație anuală de la Casa centrală.

2. *Schituri închinat mănăstirilor sau episcopilor.* Sunt clasate în două categorii și conduse după normele arătate pentru mănăstirile neînchinat, veniturile lor fiind supuse aceluiași regim. Sumele de mai sus cuprind și veniturile acestei categorii de mănăstiri.

Numai câteva schituri și metoace au fost lăsate în administrarea eparhiilor, precum fusese mai înainte. Caimacamul Alex. Ghica, în Muntenia, n-a încuviințat propunerea ministrului de a lua și pe acestea în administrația Statului.

3. *Mănăstiri cenovitice*, care, după rânduiala pusă de fondatori, se bucurau de o autonomie absolută. Aici, egumenii sunt aleși chiar de soborul mănăstirii și administrează bunurile mănăstirii fără control nici din partea guvernului, nici a eparhiilor.

Averile acestor mănăstiri, însă, încă din anul 1840, au fost supuse aceluiași regim ca și al celor de mai sus.

Pentru mănăstirile chinovii din Moldova, scutite în timpul căimăcămiei lui Ștefan Văgăreanu de măsurile luate de el în 1822 asupra veni-

turilor mănăstirilor, guvernul moldovean de la 1859, sub pretext de rea administrație a trecut și aceste averi sub administrația Ministerului Cultelor ca și pe celelalte averi mănăstirești. Atunci s-au luat toate actele și lucrurile privitoare la administrarea bisericească a averilor acestor mănăstiri, se luară tipografiile de la Neamț și de la Mitropolie, se puse alături de egumeni un comitet administrativ, se desființară fabricile mănăstirești, se vândură în iarmaroc, precum zice Buletinul oficial al Moldovei nr. 47, 56, 62 și 63/1859, vitele, stupii și altele asemenea, oprindu-se numai strictul necesar soborului.

Moșiile trec sub administrarea Ministerului de Culte, ca și ale celorlalte mănăstiri, iar în schimb se făcură mănăstirilor ștate în marginile strictului necesar și se trecură în buget și, astfel, începură și aceste mănăstiri să trăiască din ridicole și mizerabile sume.

4. *Mănăstiri conduse de urmașii fondatorilor.* Aceste mănăstiri au fost înființate de unele familii mari și bogate din țară cu scop de binefacere. Conducerea unor asemenea mănăstiri o au urmașii acelor familii și au fost, până în prezent, cruțate de tutela statului Scopul fondatorilor fiind binefacerea, acest scop e atins prin întreținerea marilor spitaluri, a azilurilor pentru săraci și prin împărțirea de pomeni și ajutoare.

Această categorie de mănăstiri, care nu numără decât numai câteva, n-au avut de suferit din partea Statului nici o impietate. Singura obiecțiune ce se poate face, ar fi că, deși ele și-au luat ființa prin Biserică către care persoanele evlavioase ale fondatorilor primitivi aveau toată condescendența, înțelegând să așeze sub oblăduirea ei întreaga lor citorie, totuși, urmașii lor, pe zi ce trece, dau mai puțină importanță tocmai acelei instituțiuni din așezământul lor de care ctitorii primitivi au înțeles să-și lege întreaga lor operă de pietate și anume Biserica. Nu e rar cazul când, preoții bisericilor acestor așezăminte, între multe, foarte multe lipsuri, n-au nici măcar un rând de veșminte convenabil pe care să-l îmbrace la sfintele slujbe. Cauza n-are explicație decât prin faptul că, cei care în cursul vremii au fost puși să ocârmuiască aceste averi, pe care azi impropriu le-am mai numi mănăstirești, au fost tot aceiași oameni sau, cel puțin, din aceleași familii, clasă socială, cu aceeași educație, mentalitate cu a conducătorilor statului, care n-au aflat nimic de respectat din orânduiala tradițională a Bisericii noastre.

5. *Mănăstiri închinare Locurilor sfinte.* Formează o categorie cu totul distinctă. Ele ocupă în Principate o pozițiune cu totul excepțională și măsurile drastice luate împotriva lor sunt cu desăvârșire drepte.

Până la legea de secularizare, cu toate tentativele făcute de Stat de a se amesteca și în gestiunea acestor mănăstiri, prin egumenii lor, susținuți și ajutați de turci, dar mai ales de ruși, ele au reușit să pareze și să eludeze toate măsurile restrictive ce se luau contra lor, până ce legea de secularizare din 1863, decembrie 17, trece întregul lor patrimoniu pe seama Statului.

a) În ceea ce privește administrarea averilor mănăstirești prin amestecul și controlul Statului, avem de observat că se comiteau ne-

numărate abuzuri, cu toate că motivul invocat pentru a pune mâna pe averile religioase fusese tocmai «o mai bună administrație». Arendarea pământurilor mănăstirilor, deși garantată în aparență prin închirierea la licitație, totuși, mezatul acesta public a fost pentru mulți un mijloc de îmbogățire ilicită, mijloc foarte mult practicat. Funcționarii guvernului, care ar fi trebuit mai ales să vegheze la interesele Casei centrale, erau acuzați, în cele mai multe cazuri și pe toată dreptatea, de necinste.

Trebuie adăugat că nu numai Statul, prin asemenea funcționari incorecți, pierdea o mare parte din veniturile bunurilor religioase, dar nici Biserica nu putea folosi complet ceea ce ar fi trebuit să i se pună la dispoziție. Mănăstiri vechi și frumoase din Țara Românească, precum Tismana, Bistrița, Cozia, Arnota și altele, se aflau într-o stare de degradare vrednică de plâns.

Sumele care se adunau din veniturile bunurilor bisericesti se strângeau într-o Casă centrală, administrată de Departamentul Credinței, deosebită de vistieria Statului. Din suma totală de 13 milioane lei vechi, la cât ajunsese în anul 1858 venitul bunurilor religioase, se cheltuiau pentru Biserică și celelalte așezăminte alimentate din Casa centrală numai vreo 6 milioane, restul se întrebuintau în alt fel. Ori de câte ori, pentru serviciile publice, era nevoie de cheltuieli, care nu se puteau acoperi prin alte mijloace, se lua sub formă de împrumut de la Casa centrală. La 1 ianuarie 1858, Ministerul Finanțelor datora la Casa centrală 8.156.526 lei vechi.

Dar, o măsură mai radicală nu întârzie prea mult. Oamenii de atunci nu erau nici din cei care înțeleg să respecte, precum nu erau nici din cei care să-și spună greu și apăsător cuvântul lor. În 19 octombrie 1860, guvernul Cuza, printr-o hotărâre întărită și de Adunare și de domn, desființează pur și simplu Casa centrală de la Ministerul Cultelor, vărsând-o, făcând-o, deci, venit, vistieriei generale a Statului. Această ultimă confiscare lăsa să se întrevadă intenția guvernului de a proceda la o secularizare formală, mai ales că toate aceste măsuri de confiscare nu puteau lovi veniturile mănăstirilor închinare, care, precum am arătat, știau și puteau să evite toate măsurile luate împotriva lor.

b) *Legea de secularizare.* Când avu siguranța că orice opoziție dinăuntru nu mai e posibilă, iar cea din afară nu mai constituia un pericol de care să se teamă, tot guvernul Cuza, în 13 decembrie 1863, propune spre votare Legea pentru secularizarea averilor mănăstirești.

Această lege nu putea avea alt rost decât pentru mănăstirile închinare, pentru că, precum văzurăm, averile tuturor celorlalte așezăminte bisericesti erau deja confiscate. Pentru acelea, legea era de prisos, nu mai putea produce nici un efect. Cel mult, dacă putem admite, această lege ratifica numai confiscarea efectuată demult.

Legea, în principiu, secularizează averea tuturor mănăstirilor și așezămintelor bisericesti monastice de orice categorie. Articolul 1 al legii se exprimă în termeni foarte largi: «Toate averile mănăstirești din România sunt și rămân ale Statului». Din citirea acestui singur

articol și din interpretarea dată de tribunalele judecătorești reiese că s-a secularizat orice fel de avere a oricărei categorii de mănăstiri. Cred, însă, că s-a mers prea departe cu înțelegerea și interpretarea acestei legi.

Să vedem.

Luată în întreaga ei iconomie, legea de secularizare pare că e făcută mai mult în vederea mănăstirilor închinat. Această lege, alcătuită din 9 articole, afară de primele două în care se exprimă principiul secularizării și se determină noul regim sub care vor fi administrate averile mănăstirești, în toate celelalte nu se ocupă decât de modalitățile de despăgubire către Locurile sfinte. Nu este nici un articol măcar prin care să se indice, cât de redus, ce anume atitudine adoptă Statul față de averile bisericesti din țară pe care le confiscă. Pentru ce această tăcere în privința mănăstirilor naționale? E posibil a crede că intenția guvernului de atunci a fost de a favoriza mai mult averile mănăstirilor neînchinat, creându-le o situație mai avantajată? Nu. Tăcerea în privința averilor bisericesti naționale se explică altfel. Regimul acestor averi era determinat, cu mult înainte de 1863, prin măsurile luate începând încă de pe la 1831. Noua lege nu mai produce nici un efect pentru averile mănăstirilor pământene, cel mult dacă vom admite că ratifică ceea ce, de fapt, era deja împlinit.

În lipsa dezbaterilor, care să poarte pecetea oficialității, ale Adunării electivă, în privința legii de secularizare nu putem face decât ipoteze. Dacă dăm crezare ziarului «Românul», la luarea în considerație a legii pe articole, în ședința de la 13 decembrie 1863, la discuția articolului 1, Crețulescu întreabă pe președintele Consiliului de miniștri: «Cer numai o lămurire asupra redacției. Voi să știu, averile mănăstirești se pun sub un drept deosebit de averile celorlalte așezăminte bisericesti, precum averile episcopale ale eparhiilor, și dacă nu creează un asemenea drept deosebit, să se zică: toate așezămintele bisericesti. De aceea, întreb pe dl. ministru dacă voiește să creeze un drept deosebit pentru aceste așezăminte și altul pentru celelalte mănăstiri?». Și președintele Consiliului, Kogălniceanu, răspunde: «Eparhiile sunt deosebite și bisericile de mir nu se secularizează. Nu voim să se mai zică în Țara Românească averi mănăstirești. Introducem în țara noastră principiul pe care l-au introdus toate națiunile mari și libere».

Din acest răspuns ar reieși, oarecum, că averile episcopiilor se pun sub un regim aparte de cel creat prin secularizare, dar replica lui Crețulescu: «Va să zică se înțeleg și eparhiile», încurcă orice deducție logică.

Răspunsul lui Kogălniceanu: «Eparhiile sunt deosebite...» îmi pare că are alt sens. Averile eparhiilor, cum și cele ale câtorva schituri închinat bisericilor episcopale, cel puțin în Muntenia, nu fuseseră supuse măsurilor de confiscare pe care le văzurăm aplicate celorlalte averi ale mănăstirilor pământene. Secularizarea le găsea încă în posesia mitropoliților și episcopilor. Prin secularizare se confiscă și aceste

averi. Atunci, care e sensul cuvintelor : «Eparhiile sunt deosebite...» ? Cred că Kogălniceanu se gândește a le trece în categoria și a le aplica același regim ca și celorlalte averi eclesiastice pământene, căci, altfel, credem că ar fi trebuit ca aceste instituțiuni — eparhiile — dacă se înglobează în regimul mănăstirilor închinete, trebuie să beneficieze și ele de avantajele ce se creează acestor mănăstiri, adică să participe la suma de 82 milioane despăgubiri pe care Statul o pune la dispoziția Locurilor păgubite prin secularizare.

Deci, încă o dată, îmi pare că legea de secularizare e o lege specială pentru mănăstirile închinete.

Și încă altceva. Legea aceasta, prin articolul 1, zice : «Toate averile mănăstirești din România sunt și rămân ale Statului». După interpretarea largă care s-a dat acestui articol, urmează, negreșit, că în România n-a rămas nici o avere a vreunei mănăstiri, de orice categorie ar fi, care să nu fi fost secularizată. Lucru absolut inexact. Legea nu exceptează nici o mănăstire, totuși, împotriva prevederilor articolului 1 au rămas mănăstiri neseccularizate, puține e drept, dar au rămas. Exemplu : Sf. Spiridon din Iași, Colțea din București și altele.

Cum se explică aceste excepțiuni pe care legea nu le prevede ? Averile acestor mănăstiri n-au fost atinse de măsurile restrictive dinainte de secularizare. În momentul legii de secularizare ele se aflau sub gestiunea organelor instituite prin actele de fondare și tot așa au rămas și până acum. Legea de secularizare fiind o lege specială pentru averile închinete, nu s-a aplicat acestei categorii de averi. Deci, principiul general din articolul 1, nu are o aplicare atât de largă pe cât i-au atribuit-o necunoscătorii împrejurărilor istorice care au premers secularizarea.

Juriștii posteriori, obișnuiți cu principiile juridice introduse de noile legiuiri, mai ales în ceea ce privește bunurile, că anume ele sunt supuse unui regim determinat de o lege, când au fost să dea hotărâri în chestiuni litigioase în legătură cu averile mănăstirești, au trebuit să se întemeieze pe un text de lege, care să aibă aparențele legale cerute de Constituție și atunci, datorită acestei concepții, nu au interpretat exact legea de secularizare.

c) Acum, dacă acesta este cadrul exact în care trebuie pusă legea de secularizare, vom admite că averile mănăstirilor pământene scapă din acest cadru. Regimul lor e determinat de măsurile luate de guverne, începând cu 1831, prin simple decrete, regim, de altfel, valabil, fiindcă aceste decrete sunt în conformitate cu regimul legal sub care trăiau Țările Românești în acea vreme. De aceea, când e vorba, azi, să ne întrebăm : Care este situația juridică a diferitelor bunuri pe care Biserica le mai posedă sau pe care pretinde să le posede, trebuie negreșit să ținem seama cui au aparținut aceste bunuri : mănăstirilor pământene, mănăstirilor închinete sau unor simple biserici de mir ? După cum avem de a face cu una dintre aceste categorii, îi vom aplica un regim diferit. Bisericilor de mir, cărora nu li s-a aplicat nici regimul simplelor decrete dinainte de 1863, nici legea de secularizare, nu le

putem aplica decât regimul creat de Constituție și de noul cod civil, până la legea de organizare a Casei Bisericii; pentru averile care au aparținut mănăstirilor pământene le aplicăm regimul începând cu anul 1831, iar averilor mănăstirilor închinete, regimul creat de secularizare. Tuturor celor trei categorii li se aplică câte un regim aparte până în momentul când legea de organizare a Casei Bisericii din 1902 vine să fixeze regimul care de atunci și până azi e în vigoare.

d) Vom începe cu mănăstirile închinete și secularizate prin legea de la 1863. Aceste mănăstiri sunt lovite de o confiscare totală, a oricăror bunuri și de orice fel, mobile sau imobile. Se confiscă moșiile, pădurile, fânețele, livezile, grădinile, apele, odoarele sfinte, documentele, uneltele de gospodărie, vitele, stupii, clădirile, într-un cuvânt, întreg patrimoniul. În provincie, bisericile acestor mănăstiri au fost date a servi ca biserici de mir, nelăsându-li-se decât ograda împrejurul bisericii. Chiliilor și celorlalte clădiri, în unele părți, li s-au dat anumite întrebuințări de către Stat, multe însă au fost lăsate în părăsire. În București, însă, multe biserici ale fostelor mănăstiri închinete au fost dărâmate, pur și simplu, iar terenul de sub ele, fie că a fost luat de Stat, care a clădit diferite instituțiuni, fie că a fost înstrăinat la particulari. Nu mai încapă îndoială că acestei categorii de mănăstiri, pentru care a și fost votată legea, secularizarea s-a făcut ultraradical.

Mult-puțina avere care a mai putut scăpa, pe ici pe colo, până la Legea clerului din 1893, dar mai precis până la legea de organizare a Casei Bisericii din 1902, Biserica, nici direct, nici indirect, nu a putut-o sesiza. Astăzi, însă, prin intermediul Ministerului Cultelor, înlocuitorul Casei Bisericii, Biserica este din nou posesoarea puținei averi ce a mai rămas, cum spre exemplu: vetrele vechilor mănăstiri și schituri desființate, căci articolul 82, vorbind de fondurile puse la dispoziția Casei Bisericii, în alineatul h, zice: «Din arenzile pământurilor și vetrelor vechilor mănăstiri, biserici și schituri desființate după legea de secularizare și care, eventual, n-ar mai putea exista în viitor». Tot în acest sens reglementează și Curtea de Casație, secția I, printr-o jurisprudență din anul 1910, recunoscând că pământurile vechilor mănăstiri, biserici și schituri, desființate după legea de secularizare, fac parte din fondurile pe care le administrează Casa Bisericii, în baza legii sale speciale.

Totuși, sunt cazuri de mănăstiri închinete, desființate prin secularizare, care și-au păstrat un mic avut al lor și anume, vatra, fără ca vreodată Ministerul Domeniilor, în patrimoniul căruia au trecut averile confiscate de la aceste mănăstiri, să ridice pe baza legii de secularizare vreo pretenție, exemplu, mănăstirea Radu Vodă din București. Aceasta ne duce la concluzia că, cu toți termenii energici și pozitivi ai legii, secularizarea nu s-a făcut așa de radical cum încearcă să pretindă unele organe ale Statului, care nu mai știu cum să-și satisfacă partizanii politici.

e) Nu tot astfel este situația mănăstirilor pământene și a eparhiilor.

Am arătat mai sus că atunci când, la 1831—1840, s-au confiscat averile mănăstirești, pământene, s-au lăsat pentru întreținerea soborului așa-zisele vetre, în propriul lor profit. Aceeași măsură se aplică și

pentru mănăstirile cu sobor — între care se numără și Țigănești, cu metohul ei, cum și averilor eparhiilor. Deci, rămâne stabilit că vetrele mănăstirilor, schiturilor, metohurilor, bisericilor eparhiale nu s-au confiscat.

Ce se înțelege prin vatra mănăstirii? În această privință, să lăsăm să vorbească regulamentul de punere în aplicare a legii Casei Bisericii. În articolul 122, alineatul 3, zice: «Prin vatra mănăstirii se înțelege tot terenul împrejmuit, precum și terenul a cărei folosință s-a lăsat de către Stat, la secularizare, personalului monahal sau care i s-a concedat ulterior, precum și terenul destinat metohurilor mănăstirilor».

Măsurile luate ulterior de noii administratori ai fostelor bunuri bisericesti fac dovada deplină cum că vetrele mănăstirilor și schiturilor pământene, ca și ale eparhiilor, au rămas neconfiscate. În contractul tip de arendare, publicat în Monitorul Oficial nr. 215/26 septembrie 1864, adică la mai puțin de un an de la promulgarea legii de secularizare, între alte condițiuni puse arendașilor, găsim articolul 50, care zice: «Arendașii n-au nici un amestec în interiorul schiturilor sau mănăstirilor ce s-ar afla în cuprinsul moșiei. Totodată, ei vor lăsa la dispoziția superiorilor respectivi grădinile de legume sau pomi roditori, pe care acestea le vor fi posedând la facerea acestui contract». Aceeași condiție e repetată și în articolul 49, pentru arendarea moșiilor statului pe periodul 1871—1876. Ce este aceasta mai mult decât confirmarea măsurilor luate la 1835. Să se observe și perioadele de arendare, că n-au ca început secularizarea legală de la 1863.

Cu regret, însă, trebuie să observăm că, fie din necunoașterea împrejurărilor istorice premergătoare secularizării, fie cu rea voință, diferitele organe conducătoare ale Statului au răsluit fără pic de considerație și neînsemnatele averi pe care guvernanta Țării Românești de la 1831—1863 n-au înțeles să le confiște. Și e cu atât mai amară această observațiune, cu cât noile confiscări s-au făcut și se fac și fără temei legal și în detrimentul instituțiunii pe care Constituția o proclamă ritos Biserică de stat, căreia, prin diferitele legi de organizare, i s-a redat poziția în stat de instituțiune cu care Statul stă în raporturi de cea mai strânsă prietenie, izbutindu-se să se înlătore acea atmosferă de ostilitate și luptă anterioară anului 1866. Când constați aceste lucruri îți vine să crezi că între Biserica Ortodoxă națională română și între diferitele instituțiuni ale Statului există numai o amiciție aparentă, în fond rămânând aceleași sentimente de ostilitate față de Biserică, de care erau animați oamenii politici dinainte de 1866.

Cu ce temei legal se scoală azi Ministerul Domeniilor de vinde arhitecților Simota și Culina terenul Mitropoliei din București de lângă chiliile dinspre răsărit, după o întreagă serie de înstrăinări abuzive și absurde făcute din același teren particularilor pe care îi vedem înșiruiți de-a lungul aleii ce coboară spre piața Bibescu Vodă? Unde este sentimentul de prietenie și solidaritate care se presupune că există între diferitele instituțiuni ale aceluiași stat, când același minister înstrăinează — și gravitatea e și mai mare că înstrăinarea aceasta pare a fi

consimțită și de cel al Ministerului Cultelor — terenul numit «grădina cu pomi» al schitului Hagi Dima, zis și Schitul Maicilor, unde e metohul mănăstirii Țigănești ?

Ministerul Domeniilor se prevalează de legea de secularizare și de prescripție. Dar, când e vorba de legea de secularizare, pentru averile mănăstirilor pământene văzurăm cum trebuie înțeleasă chestiunea sau dacă Ministerul Domeniilor nu primește această interpretare, trebuie să aibă în vedere faptul că această lege a încetat de a-și mai produce efectul îndată ce alte legi, ca cea din 1902 de organizare a Casei Bisericii sau a Clerului mirean din 1893, care asimilează schitul Hagi Dima bisericilor de mir, atunci când ia în stăpânirea lui asemenea bunuri.

Prescripțiunea invocată de Ministerul Domeniilor e pe de-a dreptul absurdă. Ce este Ministerul Domeniilor decât unul din multiplele organe de guvernare ale Statului ? Dar, Ministerul Cultelor, care reprezintă interesele Bisericii ? Același lucru. Deci, ambele sunt organe ale aceluiași corp social, care este Statul. Poate Statul invoca prescripția contra sa însuși ? Nu. Nimeni nu poate invoca prescripția contra propriilor sale interese. Apoi, prescripția se dovedește, nu se presupune.

Așadar, eu nu văd de unde răsar drepturile pe care Ministerul Domeniilor și le atribuie dispunând de bunurile Bisericii.

Dar, hai ! mă pun și eu în situația de a considera că acest minister e proprietar necontestat. Cu toate acestea, tot nu putea să înstrăineze aceste bunuri la particulari, fie aceștia chiar o asociație oarecare. Legea de înstrăinare a bunurilor statului și răscumpărarea embaticurilor din 7 aprilie 1889, în articolul 7, zice : «Sunt exceptate din această categorie — adică din categoria celor ce se pot înstrăina — locurile, casele, grădinile și orice alte asemenea bunuri mici și acarete aflate în interiorul mănăstirilor, schiturilor și al bisericilor, precum și a celor situate imediat în jurul lor, care s-ar găsi trebuincioase acestor așezăminte». Mai clar decât așa nu se poate. Dar, când s-au respectat de către cei mari și puternici legile în Țara Românească, ca să fie respectate și acum ? Dar, în definitiv, Ministerul Domeniilor vândă-și cum îi place și cui o vrea terenurile sale, nu însă pe ale Bisericii !

f) A treia categorie de averi sunt cele ale bisericilor de mir. Bisericii de mir i s-a recunoscut totdeauna dreptul de a poseda averi. A posedat și înainte de secularizare și după secularizare, până în ziua de azi, fără prea mari stingheriri. Îndeosebi, bisericile de mir cu averea lor au avut de la 1822, când începe perioada de tulburare a Bisericii, și până în ziua de azi, situația cea mai clară din punct de vedere juridic dintre toate așezămintele bisericesti.

Măsurile luate împotriva averilor mănăstirești înainte de 1863 n-au atins bisericile de mir. Legea de secularizare, cum deducem nu numai din răspunsul lui Kogălniceanu, dar și din termenii întrebunțați de legiuitor, nu le-au atins. Putem afirma că, până la legea de organizare a Casei Bisericii, în mod legal, Statul n-a împietat de fel asupra bisericilor de mir. Prima dată când se lovește formal în starea privilegiată a bisericilor de mir, este legea Casei Bisericii din 1902, de aceea,

Dl. Nicolae Iorga o și numește «o altă secularizare». Această lege confiscă pe seama Casei Bisericii terenurile rămase bisericilor rurale prin legea agrară de desființarea clăcii de la 1864 și, de asemenea, ridică bisericilor de mir capacitatea de a primi direct donații.

Încă înainte de 1863, din timpul căimăcămiei lui Barbu Știrbei, se instituie pentru administrarea gestiunii bisericilor de mir câte o eforie, care a fost reglementată din nou în 1873, sub numele de epitropie, prin regulamentul pentru administrarea avutului Bisericii și apoi trecută în Legea clerului mirean de la 1893.

Biserica de mir, deși capabilă de a poseda averi, având o situație bine definită, recunoscându-i-se totdeauna un organ legal de administrație, totuși, și îndeosebi bisericile din București, n-au fost scutite de grave, nedrepte și repetate încălcări, în special din partea Primăriei.

Terenul multor biserici, fără nici cel mai mic drept, a fost uzurpat de Comună, nelăsându-se bisericii nimic mai mult decât terenul cuprins între ziduri. A fost o întrecere între Primărie și persoanele particulare, cu greutate politică, în a uzurpa drepturile bisericilor. Acolo, unde Primăria nu s-a putut așeza de-a dreptul și fără vreo formă legală, cum a făcut la bisericile Visarion, Sf. Apostoli și altele, uzurpând, pur și simplu, terenul bisericii, a procedat sub forma deghizată a exproprierii pentru utilitate publică, ca apoi, cu terenul bisericesc expropriat, să satisfacă partizanii politici, care nu puteau în alt fel să pună mâna pe pământul Bisericii.

Ceea ce e foarte trist, e că nimeni n-a protestat în numele Bisericii, până acum, împotriva acestor încălcări abuzive și lipsite de orice aparență de legalitate.

Primăria n-a avut niciodată drept de proprietate asupra bunurilor bisericesti. Da, a avut drept de control asupra gestiunii epitropiilor și obligație de întreținere, dar drept de proprietate nu-i dă nici un text de lege. Primăria a avut asupra bisericilor exact aceleași drepturi pe care le are actualmente Ministerul Cultelor. Și Ministerul Cultelor n-are asupra averilor bisericii de mir decât dreptul pe care Dreptul comun îl atribuie Tribunalului asupra averii minorului în tutelă sau interzisului în curatelă. Atât și nimic mai mult. De unde atunci pretenția Primăriei de a dispune de terenurile bisericesti, zidind școli, ca la Visarion și Sf. Apostoli? Terenurile sale și le împarte la funcționari favoriți sau la favoriți politici, iar necesitățile de ordin public și le satisface furând averea bisericilor. Nu există nici un text de lege care să recunoască Primăriei dreptul de proprietate asupra terenurilor bisericesti. Iar când a dat peste oameni dârji și mai rezistenți, a procedat la expropriere. Primăria, în special a Capitalei, totdeauna a avut o atitudine ostilă față de Biserică. Obligată prin lege de a subvenționa cultul și clerul, de a întreține în bună stare bisericile, ori de câte ori i-a fost cu putință s-a sustras acestor obligațiuni sau, când n-a putut, a miluit Biserica cu sume ridicole.

Felul cum Primăria a abuzat de expropriere, în dauna bisericilor, vădește și mai mult ca orice, spiritul ostil al Primăriei.

Articolul 19 din Constituție, alineatul 2 și 3, zice: «Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică, legalmente constatată și după o dreaptă și prealabilă despăgubire. Prin cauză de utilitate publică urmează a se înțelege numai comunicațiunea și salubritatea publică, precum și lucrările de apărare a țării». Iată cum însăși Constituția caută să pună la adăpost, de poftele schimbăcioase ale guvernanților, dreptul de proprietate.

Cărei utilități publice a servit exproprierea făcută în dauna bisericii Sf. Nicolae-Șelari de către Primărie? Pentru a satisface partizanii politici sau a închiria terenul expropriat, care stă de multă vreme liber, servind vecinilor de depozit de gunoaie? De care lege își bate joc în cazul acesta Primăria? De însăși Constituția țării, legea legilor. Dar felul cum s-a procedat față de biserica Sf. Voievozi e mai instructiv ca oricare altul. Am înainte broșura «Notițe istorice asupra bisericii Sf. Voievozi», scrisă de Pr. V. Pocitan, actualul paroh al acestei biserici. Această broșură e tipărită în anul 1904 cu bani dați de Primărie, autorul spune aceasta la pag. 108. Deci, autorul e obligat față de Primărie la o atitudine binevoitoare. Totuși, cu tot menajamentul pe care părintele autor îl are față de Primărie, reiese evident purtarea Primăriei către acea biserică. Așa, la pag. 31, autorul spune că Primăria «a luat» terenul de pe strada Sf. Voievozi, nu l-a expropriat. Tot asemenea, la pag. 33, se vede de ce mijloace a uzitat primăria pentru a pune mâna pe terenul pe care azi e clădită școala primară «Sf. Voievozi»: Se dă afară un epitrop care, în unire cu parohul de atunci, se opune la dărâmarea caselor și înstrăinarea terenului; se numește un altul, care stă epitrop numai atât cât era de trebuință pentru a face majoritate în epitropie pentru dărâmarea caselor și înstrăinarea terenului și apoi pleacă.

Și acestea nu sunt decât cazuri cunoscute. Câte altele n-or fi, care n-au ieșit la iveală până acum!

g) Din toate cele arătate până acum o concluzie se impune: Biserica împreună cu averile sale nu s-a bucurat de atenția plină de dragoste ce se cuvine să pretindă cea mai veche, cea mai sacrificată, cea către care, în cele mai grele vremuri de restriște, se îndreaptă nădejtile de mai bine și pasul pocăit al tuturor. Totuși, nu e mai puțin adevărat că și Bisericii i-au lipsit oameni de aceia care, ca Veniamin Costache sau Sofronie Miclescu, să știe să-și spună la vreme cuvântul greu, întâmplă-se orice. Interesele vremelnice și personale au primit însă pe cele permanente și generale ale Bisericii și atunci când nevoia s-a ivit, Biserica s-a găsit lipsită de apărătorii ei firești.

E vremea ca Biserica, prin organele sale de conducere, mitropoliți și episcopi, să întreprindă o lucrare energică de salvare a ceea ce este pe cale să se piardă definitiv din avutul bisericesc și de consolidare, punându-se sub un regim juridic unic, orice fel de avere bisericască sub dreapta, unica și canonică oblăduire a Episcopatului».

18 iunie 1922

Preotul TIT SIMEDREA
de la biserica Sf. Nicolae Tabacu din
București

Acest memoriu al viitorului mitropolit Tit Simedrea, după cum s-a putut vedea, oferă serioase argumente pentru repunerea Bisericii în posesie deplină a bunurilor parohiale, episcopale și mănăstirești pe care dintotdeauna le-a avut și care i-au fost răpite, ultima dată, în 1948, concomitent cu constituirea lor într-un patrimoniu distinct, pus sub ocrotirea unui regim juridic special, care să-i asigure și să-i garanteze dreptul de a le spori și administra integral prin organe proprii, în scopul înfloririi vieții bisericești.

Prin aceasta, Statul și Biserica nu numai că nu s-ar stingheri reciproc, dar s-ar crea condițiile optime pentru o mai bună conlucrare, cerută de evoluția istorică a Statului român și a Bisericii naționale, menită să rodească mereu momente de propășire spirituală pentru neamul românesc.

Biserica și-ar asigura astfel mijloacele cu ajutorul cărora ar putea lucra sporadic în domeniul pastoral-misionar, al tipăriturilor de cărți bisericești și cu conținut religios-moral, reparării și întreținerii bisericilor, înfrumusețării și înzestrării lor cu cele necesare cultului, dotării atelierelor de obiecte bisericești, înfloririi vieții mănăstirești, precum și în diferite activități de interes obștesc, sprijinirii săracilor, bolnavilor, bătrânilor și orfanilor, ajutorării instituțiilor culturale, de binefacere, a școlilor, studenților și elevilor meritoși și altele.

Totodată, publicarea acestui memoriu este și un act de cinstire a mitropolitului Tit Simedrea, pe nedrept uitat, care, dăruit de Dumnezeu cu o minte ascuțită și cu nestăvilit dor de a sluji Biserica și neamul, s-a aplecat ca un adevărat om de știință peste paginile cronicelor și manuscriselor și a dat la iveală lucrări de reală însemnătate în ogorul culturii noastre bisericești. Scrisul său a îmbogățit mai multe laturi ale vieții noastre literare : editări și publicări de texte, precizări și clarificări de date și fapte istorice, prezentări de vechi scrieri religioase românești, cercetări monografice, considerații și aprecieri asupra monahismului și sfintelor sale lăcașuri și încă multe altele.

A fost preot de mir și la sat și la oraș, a studiat în țară și în străinătate, a ajuns episcop și mitropolit și a cunoscut oameni și fapte însemnate, a întâmpinat însă și multe neazuri, dar a știut să treacă peste ele și s-a silit mereu să fie părinte cât mai bun pentru cler și credincioși.

Pentru tot ceea ce a săvârșit în pământea-i viață, mitropolitul Tit Simedrea s-a arătat vrednic de a fi socotit ca făcând parte din șirul marilor chipuri ale Episcopatului nostru care au contribuit la propășirea Bisericii și Neamului, la înflorirea culturii și spiritualității românești.

GHEORGHE VASILESCU

BISERICI BUCUREȘTENE DEMOLATE IN TIMPUL COMUNISMULUI *

Despre monumentele religioase ale capitalei noastre s-a scris mult prea puțin în ultimele cinci decenii, lucru explicabil de două ori: pe de-o parte nimeni nu mai avea voie să scrie despre ceea ce însemna viață religioasă, iar pe de alta, nu trebuia să existe o statistică a acestor monumente pentru că altfel istoria ar fi înregistrat pierderile ce s-au produs. Or, în concepția regimului ce a dominat această ultimă jumătate de veac nu existau pierderi, și concret, în România nu s-au dărâmat biserici. Așa trebuia să creadă toată lumea. Acestea sunt și motivele pentru care alcătuirea lucrării de față a întâmpinat unele greutăți în căutarea materialului documentar.

Din fericire câteva lucrări au reușit să se mai strecoare printre degetele ce se voiau strânse într-un pumn gata să-și zdrobească orice dușman. Astfel istoricul Nicolae Stoicescu a reușit să scoată, în 1961, un *Repertoriu bibliografic al monumentelor din București*, 360 pag., care din păcate nu cuprinde în conținut și bisericile dărâmate până atunci — și este explicabil — ceea ce a reprezentat o lacună pentru această lucrare¹. În cele din urmă am aflat numele tuturor bisericilor cu pricina dintr-o listă inserată la sfârșitul unei cărți recente a autorului Alexandru Predescu (*Vremuri vechi bucureștene*, București, 1990, 175 pag.). O lucrare care a reușit să ajungă la cititori a fost și cea a marelui istoric Constantin C. Giurescu: *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, 1966.

Tot în aceeași perioadă au mai apărut și alte două-trei studii ale unor autori teologi, în revistele bisericești unde încă se mai putea scrie câte ceva.

Mai departe, chiar dacă nu s-a scris despre ceea ce fusese demolat, din motivele expuse anterior, totuși istoria a înregistrat faptele pentru că în jocul cu istoria nu pot ieși învingători nici măcar cei care o fac.

Majoritatea bisericilor demolate în perioada 1948—1989, asupra cărora mi-am propus să mă opresc aici, erau monumente datând din

---

* Lucrare de seminar alcătuită în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie sub îndrumarea Domnului Prof. Univ. Dr. Emilian Popescu, cel care a și dat avizul de publicare.

1. Este interesant de remarcat că tertipurile folosite pentru ca lucrarea să ajungă la cititor erau variate. Dar cel mai utilizat era cel al compromisului. Și ca să se înțeleagă, voi cita un text din introducerea acestui «Repertoriu»: «trebuie să arătăm că în regimul burghezo-moșieresc aceste monumente erau tratate cu foarte puțină grijă și înțelegere (...) unele biserici au fost dărâmate deși, cu unele reparații, puteau fi păstrate. De-abia în anii regimului nostru de democrație populară (după 1948, n.n.) monumentele au găsit grija și înțelegerea necesară». Evident, acesta era sacrificiul pe care trebuia să-l facă autorul ca să-și poată vedea lucrarea tipărită. De altfel lucrarea poate fi oricui de mare folos, constituind o piesă extrem de utilă celor ce vor să cunoască vestigiile medievale bucureștene.

sec. al XVIII-lea. Dar există și biserici mai vechi din a doua jumătate a sec. al XVI-lea în forma lor inițială, din lemn, deci de când Bucureștiul devenise capitală statornică a Țării Românești.

Numărul bisericilor din București a crescut treptat, încât la sfârșitul sec. al XVIII-lea existau aici 165 de biserici și mănăstiri. Între timp s-au mai dărâmat unele din cauza condițiilor impuse de timp (oarecum cu acordul Bisericii) dar în locul acestora s-au construit altele.

În anii ce au urmat războiului, ani de teroare pentru națiunea română și Biserica lui, s-au dărâmat 22 de biserici, număr ce s-a întors fatidic împotriva demolatorului. Și ciudat este că ponderea o dețin lăcașurile cu hramul Sf. Nicolae. «Simplă coincidență sau aversiune pornită dintr-un subconștient satanic?...» se întreba un autor².

Dar cum spuneam, că în lupta cu istoria nu există învingători, tot așa după «revoluția» din 1989 nu se mai pot ține ascunse aceste evenimente. De aceea am ales tema aceasta în care voi încerca pentru fiecare dintre bisericile expuse alfabetic o mini-monografie...

1. *Biserica Albă «Postăvari» (hram Sf. Nicolae)*³. Această biserică aflată în mahalaua «Postăvarilor» este amintită pentru prima oară în acest loc într-un act din 8 aprilie 1558, atribuit lui Petru cel Tânăr⁴, iar cu numele «Sf. Nicolae», «ce este în susul orașului București» a fost înscrisă în acte mult mai devreme, într-un hrisov al lui Alexandru Aldea din 15 martie 1433⁵. În hrisovul lui Petru cel Tânăr se spunea că cei care au ctitorit biserica erau postelnicul Ghiorma și soția sa Caplea. După noii ctitori, biserica s-a numit fie «Sf. Nicolae» «a postelniciesii», fie «Sf. Nicolae» «a jupânesii Caplea» sau «mănăstirea Ghiormeii banul»⁶.

Biserica a fost bogat dăruită de către Petru cel Tânăr și Mihnea Turcitul, de la care datează un act în care erau pomeniți și ctitorii⁷.

2. Al. Predescu, *Vremuri vechi bucureștene*, p. 170.

3. Cu numele de biserică «Albă» o pomenește banul Mihai Cantacuzino (Tunusli, *Istoria politică și geografică a Țerei Românești de la cea mai veche a sa întemeiere până la 1774*, trad. de G. Sion, Buc., 1863, 192 p. (p. 178), iar Dionisie Fotino o numește biserică «Postăvari» (*Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țerei Muntenesti și a Moldovei*, ed. de G. Sion (3 vol.), Buc., 1858, III, p. 166). În 1795 era numită «biserica Albă de la schit» (V. A. Urechia, *Istoria românilor*, Buc., 1891—1901 (14 vol.), IV, p. 749), în 1813 «schitul Sf. Nicolae din mahalaua Postăvari» (*ibidem*, XI, p. 441—442) «schitul ot Postăvari» în 1824, sau «biserica Albă de la Schit», în 1832 (E. și I. Vărtosu, *Începuturi edilitare 1830—1832. Documente pentru istoria Bucureștiului*, Buc., 1930, p. 222).

4. G. D. Florescu, *Din vechiul București. Biserici, curți domnești și hanuri între anii 1790—1791 după două planuri inedite de la sfârșitul veacului XVIII*, Buc., 1935 (XVI + 186 p. + 44), p. 100; *Documente privind istoria României (DIR) veacul XVI*, B.T.R., III (1551—1570), Buc., 1952, p. 190—191.

5. P. P. Panaitescu, *Domnitorii Țării Românești*, I, București, 1938, p. 167—168; Ioan Brezoianu, *Vechile instituțiuni ale României (1327—1866)*, București, 1882, p. 234; C. C. Giurescu, *Istoria României*, I, ed. V, Buc., 1946, p. 492.

6. Cf. Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mărturii istorice despre monumentele religioase din Bucureștii de altă dată*, în «BOR», LXXVIII, 1960, nr. 1—2, p. 88.

7. C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, p. 63; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 165; G. O. Florescu, *op. cit.*, p. 100.

De această biserică se leagă o legendă cunoscută, pusă în circulație de cronicarul Radu Popescu la sfârșitul sec. al XVII-lea în legătură cu Mihai Viteazul, care, înainte de a fi domn, fusese implicat într-un proces al unui grup de boieri pe care domnul Alexandru îi bănuia de complot⁸.

În istoriografie a existat tendința, la un moment dat, de a fi identificată cu mănăstirea Mihai Vodă, dar problema s-a clarificat datorită descoperirii unui act patriarhal aparținând lui Ieremia II al Constantinopolului. Actul datează din octombrie 1591, în el precizându-se că biserică (Albă) se găsea aproape de Dâmbovița, într-un loc expus inundațiilor, și că atunci Mihai Viteazul a construit o altă biserică pe colina bine știută⁹. După zidirea acesteia din urmă, biserică Sf. Nicolae (Albă) a rămas metocul ei potrivit unui document din 5 aprilie 1635¹⁰, iar când Mihai Vodă a fost închinată mănăstirii Simon Petru de la Athos¹¹, automat biserică Albă a intrat și ea în jurisdicția acelei mănăstiri atonite.

Se pare că inițial biserică Albă a fost construită din lemn, potrivit săpăturilor din 1953—56 care au dat la iveală resturi ale primei biserici de la sfârșitul secolului XVI, în jurul căreia se afla un cimitir¹².

În 1838, biserică a fost avariata de un cutremur¹³, rămânând foarte ruinată până în 1855 când a fost demolată și refăcută apoi din temelii, fiind terminată în septembrie 1857¹⁴.

Printre noii ctitori erau un Gheorghe Ioan, franzelar, serdarul Costache Constantinescu și alții. Cu prilejul reclădirii i s-au mai adăugat hramurile Sf. Gheorghe și Sfinții 40 mucenici¹⁵. Pictura a fost și ea refăcută în 1889 de Anton Serafim¹⁶. Ulterior biserică a mai suferit reparații. Aici a slujit, jumătate de veac, până la demolare preotul dr. Nicolae Șerbănescu, profesor de Istoria Bisericii Române la Facultatea de Teologie din București.

8. Radu Popescu spune că Mihai a fost arestat și adus în București pentru a fi judecat. Și pe când trecea el pe lângă biserică «Albă» la vremea liturghiei, s-a rugat de cei care-l păzeau să-l lase să asculte Sf. Liturghie. Aici s-a rugat el Sfântului Nicolae că de-l va izbăvi va face mănăstire în numele său. Apoi a fost dus la domn și s-a dovedit a fi nevinovat, scăpând. De aici a fugit apoi la Poartă (*Istoriile domnilor Țării Românești cuprinzând istoria munteană de la început până la 1688*, completată și alcătuită de Constantin căpitanul Filipescu. Publicate din nou de N. Iorga, București, 1902, p. 83 (XXXVIII + 222 p). Cele spuse nu sunt cu totul adevărate căci mănăstirea promisă a fost ridicată de Mihai (ban) cu mult înainte de a pleca la poartă. Este vorba de Mihai Vodă cu hramul Sf. Nicolae terminată la 1591 și căreia i-a fost închinată și biserică «Albă» (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 230).

9. Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, part. 1, p. 90—93.

10. Arhivele Statului București, fond «Mănăstirea Hanu Greci» X/3, (ASB).

11. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 230; G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 101; Un alt autor spune că biserică a fost închinată de ctitori mănăstirii Simon Petru.

12. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 165, nota 8.

13. A.S.B., Ministerul Instrucțiunii, dos. 596/1838, f. 119.

14. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 165; G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 101.

15. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 165.

16. *Ibidem*; Pr. Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din România*, 4 vol., Buc., 1899—1915, vol. I, p. 146—147.

2. *Biserica «Bradul Staicului»*; (hram: «Toți Sfinții» și «Sf. Apostoli Petru și Pavel»).

Mahalaua Staicului, din plasa Broștenilor, trecută într-o catagrafie de la 1798 cu 96 case, purta numele logofătului Staicu, ctitor împreună cu soția sa Despa, la biserica ce îi va păstra numele¹⁷.

Pentru început, biserica fusese construită din lemn de brad la 1740¹⁸ de către acel logofăt, fapt pentru care va purta și numele de biserica Bradului¹⁹, cu hramul «Intrarea în Biserică a Maicii Domnului», sărbătoare ce era patroana breslei cârciumarilor²⁰.

În locul bisericii de lemn, deteriorată, Apostol Velicu a construit alta din zid la 1809²¹ cu două hramuri, unul pentru băcani — «Duminica Tuturor Sfinților» și altul pentru brutari — «Sf. Apostoli Petru și Pavel».

În 1875 a fost renovată cu banii enoriașilor²². Când în 1915 a fost vizitată de Pr. Marin Dumitrescu, aici se afla icoana înfățișând hramul «Toți Sfinții», lucrare aparținând lui Nicolae Grigorescu²³.

3. *Biserica Brezoianu* (hram Sf. Treime), căreia i se mai zicea și Popa Stoica. A fost întemeiată la început de boierii vel-clucer Mănăilă Mărăcineanu și vel-vistiernic Șerban Bujoreanu pe locul donat de boierul Pătrașcu Brezoianul²⁴. Ea a fost terminată în octombrie 1710²⁵ și nu — cum în mod greșit era consemnat în pisanie, la 1701²⁶.

În mijlocul sec. al XVIII-lea aici se întindeau moșiile vistiernicului Fiera Brezoianu de la care își păstrează azi numele și biserica și strada din marginea estică a Cișmigiului²⁷. Aici s-a construit «Sala palatului».

4. *Biserica mănăstirii Cotroceni*. Construcția mănăstirii a început la 26 mai 1679, în primul an de domnie al lui Șerban Cantacuzino care a fost și ctitorul acesteia. La 20 decembrie 1680 domnitorul spunea: «noi înșine am înfipt sapa în pământ și cu mâna noastră jos în temelie cărămizi am pus»²⁸. Lucrările au fost gata la 30 decembrie 1679, când,

17. C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 75 și 358.

18. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, IV, p. 93; Nicolae Iorga, referindu-se la biserica «Staicului», spune că ar data de pe la 1699—1700 (*Conducător istoric la bisericile din București și împrejurimile imediate*, Buc., 1935, (23 p., p. 13), iar când se referă la biserica «Bradului» consemnează ca dată de început, anii 1800—1810 (*ibidem*, p. 15). Nu putem înțelege prin aceasta decât că se referă la cele două etape de existență a bisericii, adică prima biserică, de lemn, și apoi cea de zid.

19. Cu această denumire apare în catagrafiile de la 1831 și 1852 (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 177). Banul Mihai Cantacuzino n-o amintește printre bisericile de lemn (*ibidem*).

20. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, IV, p. 93.

21. D. Fotino, *op. cit.*, III, p. 166; Gion Ionescu, *Istoria Bucureștilor*, Buc., 1899, 818 p. 219; cf. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, IV, p. 93.

22. C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 358.

23. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 93.

24. *Ibidem*, II, p. 145; C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 87; N. Iorga, *op. cit.*, p. 14.

25. Gion Ionescu, *op. cit.*, p. 210; G. B. Florescu, *op. cit.*, p. 26—27; C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 87.

26. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, II, p. 146.

27. G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 26—27.

28. ASB, *Mănăstirea Cotroceni*, LXI/27; cf. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 80.

din nou, domnul spunea : «zidind și înălțând domnia mea această mănăstire»²⁹.

Acolo unde se înălța mănăstirea Cotroceni fusese un sat care este pomenit în documentele de la sfârșitul sec. al XVI-lea, din timpul lui Mihai Viteazul³⁰. Din 10 iunie 1660 satul Cotroceni ajunge în stăpânirea lui Șerban Cantacuzino³¹. În pădurea de dincolo de acest sat s-a ascuns viitorul domnitor de urgia domnului de atunci Gheorghe Duca și a adeptilor acestuia, amenințați de Șerban Cantacuzino cu pierderea puterii. Ca mulțumire pentru faptul că scăpase atunci când a ajuns domn s-a gândit să ridice în aceste locuri mănăstirea Cotroceni³².

Arhitectura mănăstirii se inspira din aceea a bisericii de la Curtea de Argeș, concretizându-se într-un plan trilobat, cu pronaosul supra-lărgit cum se întâlnea atât la biserica de la Radu-Vodă cât și la aceea a Mitropoliei. Cu toate acestea dimensiunile sale erau mai reduse decât la cele două amintite (13 × 33 m)³³. Elementul artistic cel mai remarcat era pridvorul deschis, susținut de 8 coloane octogonale, cu ornamente sculptate cu motive orientale³⁴. Naosul era despărțit de pronaos prin 4 coloane. O deosebită importanță din punct de vedere artistic o reprezenta catapeteasma sculptată în lemn cu motive vegetale și flori³⁵, iar în ce privește pictura, ea fusese realizată de dascălul Pârvu Mutu, deschizător al unei noi epoci în pictura ecleziastică românească³⁶. Din păcate pictura originală nu s-a păstrat, căci la 1866 biserica a fost renovată integral.

La 15 mai 1680, mănăstirea bogat înzestrată de către ctitor, primea primul ei egumen³⁷.

În 1682, fiind complet terminată (inclusiv palatul domnesc și chiliile egumenești) este închinată de către marele domnitor celor 20 de mănăstiri de la muntele Athos³⁸. Cu acest prilej domnul a făcut și un așezământ pentru alegerea egumenului, administrarea averii mănăstirii, praznicul hramurilor, cerând să fie îngropat în această ctitorie a sa³⁹, care devine de altfel gropniță domnească⁴⁰.

29. ASB, *Mănăstirea Cotroceni*, X/14, cf. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 188.

30. Doc. din 27 nov. 1614 în *DIR*, XVII/2, p. 336.

31. ASB, *Mănăstirea Cotroceni*, LXI/20, cf. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 188.

32. Doc. 13 mai 1679 la ASB, *Mănăstirea Cotroceni*, LXI/27.

33. Ilie Georgescu, *Biserici voievodale în București*, în «BOR», CVIII, 1990, nr. 3—4, (p. 114—133), p. 147.

34. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 190; Gh. I. Cantacuzino, *Mănăstirea Cotroceni*, ed. «Meridiane», București, 1968, p. 8.

35. I. Georgescu, *op. cit.*, p. 117.

36. Teodora Voinescu, *Pârvu Mutu*, București, 1969; I. L. Georgescu și Roman Ialomiteanul, *Aspecte și tendințe în evoluția picturii bisericești la români*, în «BOR», XCV, 1977, nr. 9—12, p. 1003.

37. ASB, *Mănăstirea Cotroceni*, XXXIII/3.

38. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 80, I. L. Georgescu, *op. cit.*, p. 116.

39. *Hurmuzaki*, XIV/1, p. 248—255.

40. Aici se aflau: mormântul ctitorului († 29 oct. 1689), mormântul fratelui său Matei († 1686), al altui frate, Iordache († 1692), al lui Radu († 1715) fiu al istoricului Constantin Cantacuzino, frate cu Șerban, și mormântul fiului său Constantin († 1729). Tot aici regina Maria își îngropase fiul, pe Mircea, mort de copil (N. Iorga, *Conducător istoric...*, p. 9).

Între timp mănăstirea Cotroceni ajunsese cea mai mare și frumoasă ctitorie bucureșteană, încât un călător englez i-a făcut o descriere interesantă la 1702, remarcând că este zidită după tipul vechilor biserici grecești ⁴¹.

Biserica a avut de suferit de-a lungul anilor mai multe stricăciuni datorate, fie nepăsării unora dintre egumeni, fie calamităților naturale, cum a fost cutremurul din 1802, care «a sfărâmat din temelie mănăstirea Cotrocenilor», dărâmand vechea biserică, clopotnița, trei pătrimi din ziduri și foișorul domnesc ⁴². Biserica a fost refăcută de egumenul Visarion, păstrându-se vechea formă, construindu-i două turle în loc de patru câte avusese ⁴³. Aceste reparații nu i-au îmbunătățit starea și atunci a fost nevoie de noi reparații. În 1812, 1816 și apoi după 1821, când mănăstirea fusese arsă în timpul revoluției ⁴⁴.

La mijlocul sec. al XIX-lea, biserica ajunsese în ruină și a fost reparată când domnitorul Alexandru Ioan Cuza a mutat reședința domnească la Cotroceni ⁴⁵, apoi a fost din nou reparată în 1903 și după cutremurul din 1940.

Astăzi nu mai există nimic din vechea biserică voievodală, căci furia comunistă nu a iertat nici acest monument — necropolă domnească, expresie a unei epoci plină de istorie.

5. *Biserica Enii*. Această biserică a fost ridicată inițial din lemn, la nordul mănăstirii Sfântului Sava, pe proprietățile boierului Mihai Grecu din Târgșor. Pe aceste proprietăți, o jupâneasă, Iana, poate soția lui Mihai Grecu, a ridicat biserica de lemn în sec. al XVII-lea ⁴⁶. La 1670 ea închină biserica mănăstirii din Târgșor, ctitorie a lui Antonie Vodă, din Popești ⁴⁷, iar la sfârșitul vieții ei reușește să desființeze închinarea și dă biserica în îngrijirea călugărului Iosif, care mai târziu a ajuns egumen la Dealu ⁴⁸. Un document de la 1698, ianuarie 13, atestă că biserica se afla la acea dată în grija unui ieromonah Iosif de la Târgșor ⁴⁹, iar la 8 mai 1704 biserica era încă metoc al mănăstirii Târgșor ⁵⁰. Din această expunere de evenimente putem înțelege că Iosif a urmat lui Iacov și că Iana, ctitora bisericii, a murit după 1704. De altfel, la călugărul Iosif a găsit jupâneasa Safta, pe la 1720, actele vechii

41. Edmund Chistholl, *Călătorie prin Țara Românească în 1702*, «Buletinul Soc. Rom. de geografie», XLI, 1922, p. 197—214 în «RHSEE», I, 1924, p. 407—408.

42. În «BO», XII, (1889—1890), p. 625 cf. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 188.

43. N. Iorga, *Stud. și doc.*, vol. XV, p. 237.

44. ASB, *Mănăstirea Cotroceni*, CXI/52; s-au mai făcut reparații în 1823 — ASB, mss. 430 f. 514 și f. 526.

45. ASB, Min. Instrucțiunii, dos. 1012/1866, 132/1898.

46. P. Gh. Negulescu, *O pagină din istoria Bucureștilor; Biserica Colțea cu spitalul și biserica hanului Colței*, în «BOR», seria I, II, an XLIV, 1926, nr. 539 și 540; Iana era fiica lui Ianuto; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 219.

47. Acest fapt apare însemnat într-o scrisoare din 1740: Pr. Gh. Negulescu, *op. cit.*, p. 85, nota 1; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 219.

48. G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 58.

49. Acad. Rom. CCCLXX/87, la N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 219.

50. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 219.,

biserici, înainte de a ridica noua biserică de zid (1720—1724)⁵¹. Grija întreținerii bisericii a rămas apoi în sarcina Mariei Mogoșescu Vasile, fiica unui Duca, cuparul⁵².

Biserica a fost reparată în mai multe rânduri, la 1847, 1897 și 1906. La 1868—1870 fusese pictată de Gheorghe Tăttărăscu, sub această pictură păstrându-se vechea frescă⁵³.

Biserica Ienei făcea parte din categoria celor cu plan treflat cu turlă pe naos și o turlă-clopotniță pe pronaos. Exteriorul era caracteristic sec. al XVII-lea. Pronaosul era precedat de un pridvor deschis, cu arcade rezemate pe stâlpi poligonali, ca la biserica Doamnei. Pe peretele pronaosului dinspre pridvor se mai păstrau fragmente din fresca originală⁵⁴. În ansamblu, biserica Ienei era unul dintre exemplele tipice arhitecturale pentru sec. al XVIII-lea.

La cutremurul din 1977 biserica nu a fost afectată, dar a căzut, din păcate, victima unei macarale, ancorată lângă ea pentru a degreva zona de resturile blocului căzut în vecinătate. Părerile unanime sunt că nu a fost un accident, ci o intenție.

6. *Biserica Sf. Ioan Moldoveni (Sf. Ioan cel Mic, fostă în curtea Palatului)*. Bucureștiul avea o populație amestecată. Aici se aflau diverse colonii: de olteni, moldoveni ș.a. Colonia moldovenilor a dat numele lor unui deal și unei biserici. M. Cantacuzino în «Istoria Țării Românești» nota printre bisericile din București și una din lemn numită «Moldoveni» (1768)⁵⁵. Inițial biserica a fost din lemn căci astfel a fost numită în 1774⁵⁶ și 1790.

În 1795 este data la care se ridicase în locul acesteia o nouă biserică din zid având hramul Sf. Ioan Botezătorul. Potrivit spuselor pisaniei, ctitori erau Dimitrie Dăsăscu, mare medelnicer împreună cu soția sa Sofia⁵⁷.

51. *Ibidem*; C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 354; Safta era soția marelui logofăt Pană din Negoiești care dorise să ridice o nouă biserică de zid în locul celei vechi. Din păcate a murit în 1719 (G. Negulescu, *op. cit.*, p. 84, nota b, col. I) dar a lăsat cu limbă de moarte să se refacă acest lăcaș și să fie înmormântat aici. Dorința i-a fost — precum constatăm — îndeplinită de soția sa, ispravnic al lucrărilor fiind Mihai Logofătul (N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, Buc., 1905—1907, f. I, p. 265, nr. VIII/613).

52. Ștefan D. Grecianu, *Viața lui Constantin Vodă Brâncoveanu de Radu vel-logofăt Grecianu*, cu note și anexe, Buc., 1906, p. 334—335, (376 p.); I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, Buc., 1919 (XXXVI + 352 p).

53. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 219.

54. *Ibidem*.

55. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 267. Se crede că se numea Moldoveni întrucât în urma unei răscoale, niște boieri moldoveni, scăpând de la moarte prin fuga lor în București au adus cu ei icoana Sf. Ion Botezătorul, ocrotitorul lor, acesta dând și hramul bisericii (N. Șterbănescu, *Mărturii istorice despre monumentele religioase din Bucureștii de altădată*, «BOR» LXXVIII, 1960, 1—2, p. 115. Dar mult mai plauzibil este să se fi numit așa datorită faptului că se afla în mahalaua moldovenilor sau că era frecventată mai mult de moldoveni, ori ctitorii inițiali erau moldoveni (Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 267).

56. Tunusli, *Istoria politică...*, p. 178.

57. N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 294, nr. XXX/723; P. Lahovari, *Elemente monografice ale pieței Amzei*, București, 1937, p. 25; Gion Ionescu, *op. cit.*, p. 198, Pr. N. Dumitrescu, *op. cit.*, III, p. 65.

Biserica a fost reparată după 1856, căci în acest an, dintr-o neatenție, luase foc, dar nu arsese decât tâmpla, icoana Maicii Domnului, cărțile și, parțial, altarul. Ulterior a mai fost reparată și anume în 1875 și 1893⁵⁸.

Probabil, după legea clerului mirean din 1893 biserica a ajuns filială a parohiei Amzei, depinzând de aceasta până în 1935. Între timp sfântul locaș mai fusese reparat în 1895 și 1908⁵⁹.

În 1935, biserica a fost înglobată în curtea fostului palat regal, transformată și apoi dărâmată⁶⁰.

7. Biserica «Izvorul Tămăduirii», zisă și «Puțul cu apă rece». La 30 martie 1785 și 25 iunie 1787 este pomenit acest sfânt lăcaș ca fiind din lemn⁶¹. Vechea biserică, foarte stricată la un moment dat, a fost dărâmată puțin după 1791 și reconstruită din zid în timpul primei domnii a lui Alexandru Moruzi (1793—1796), când mitropolit era Dositei Filitti⁶². Reconstrucția se datorează unui grup de meseriași: Ioan-lumânărarul, Hagi Miul-abagiul, Petcu croitorul, Stroe dulgher și Stoian (sau Constantin) ciolac cărămidarul, care isprăvesc lucrarea la 8 septembrie 1794⁶³.

Noua biserică obținuse scutiri de dări în 1795⁶⁴ cât și la 1813⁶⁵.

În 1838 biserica a fost grav afectată de un cutremur, căzându-i aproape de tot bolta și zidurile⁶⁶, ulterior a fost refăcută, construindu-i-se 3 turle. În 1860—1861 și 1909 a fost restaurată. În 1940, biserica s-a resimțit în urma cutremurului de atunci și a fost iarăși reparată între 1942—1948, reclădindu-i-se turlele⁶⁷.

8. Biserica «Olteni» sau a «Protopopului» (hram Adormirea Maicii Domnului). Inițial, biserica a fost construită din lemn și exista deja la 8 februarie 1696 în mahalaua Olteni⁶⁸.

Pe locul acesteia, Nicolae Protopopul și Constantin Vătaful au reconstruit la 1722 o biserică din zid⁶⁹, pe care o mai găsim pomenită într-un act de danie de la 25 iunie 1742⁷⁰.

58. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 115.

59. *Ibidem*.

60. *Ibidem*, p. 116.

61. *Ibidem*, p. 221.

62. C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 102; G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 23.

63. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 221; C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 102.

64. V. A. Urechia, *Istoria românilor*, Buc., 1891—1901 (14 vol.), vol. VI, p. 105.

65. *Ibidem*, vol. X A, p. 128—129.

66. ASB, Min. Instrucțiunii, dos. 596/1838, f. 106.

67. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 221.

68. ASB mss. 707, f. 81—82; cf. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 86; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 239.

69. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, vol. IV, p. 99.

70. Acad. Română, CLXXXI/7 la Stoicescu, *op. cit.*, p. 239.

La 17 aprilie 1821, în timpul represiunii sângeroase a eteriștilor de către otomani, arnăuții lui Brubașa Sava s-au refugiat, în această biserică, având în frunte pe căpitanul Atanase Chimariotul. Turcii au asediat biserica, lovindu-o cu tunurile. În urma atacului toți cei asediați au fost exterminați ⁷¹. Grav avariata, biserica a fost refăcută de mahalagii cu ajutorul lui Mihai Logofătul de divan, fiind isprăvită în iunie 1822 (data pisaniei care pomenește aceste evenimente) ⁷².

Între timp biserica a mai suferit o serie de stricăciuni, fapt pentru care a început să fie rezidită din temelie în 1863, fiind terminată la 1865 ⁷³. Noua pictură aparținea lui Gh. Tătărăscu. Biserica mai fusese apoi reparată după cutremurul din 1940 și bombardamentele din 1944.

9. *Biserica mănăstirii Pantelimon* (hram Sf. Mc. Pantelimon). Precum am putut constata până aici și se va vedea de altfel, și în continuare, sec. al XVIII-lea poate fi considerat timp de înnoiri arhitecturale în domeniul ecleziastic.

Domnii de atunci, deși fanarioți, nu s-au dezis, în marea lor parte, de tradiția construirii de lăcașuri sfinte a poporului român. Ca urmare, încă o biserică avea să răsară la 1735 în timpul domniei lui Grigorie Ghica. El a fost ctitorul bisericii, caselor și spitalului din insula Pantelimon. La 12 octombrie 1735 dădea un hrisov de înzestrare a spitalului și mănăstirii ⁷⁴. (Spitalul era construit în scopul adăpostirii și îngrijirii, în special, a celor bolnavi de ciumă și aceasta pentru că la 1734 Bucureștiul fusese grav atins de această epidemie).

Zidirea bisericii a fost întreruptă de mutarea domnului în Moldova și a putut fi terminată abia în a doua domnie a sa în Țara Românească, mai precis la 1750, ispravnicul lucrării fiind marele clucer Sandu Bucșenescu ⁷⁵.

După ce la 1802 a fost dărâmată de cutremur biserica a fost refăcută din temelie ⁷⁶.

În 1813, mănăstirea Pantelimon figura printre marile mănăstiri domnești ale țării ⁷⁷.

Biserica a mai fost restaurată o dată în 1897—1898 și a doua oară în 1940.

În ce privește tipul arhitectural, biserica mănăstirii Pantelimon avea plan dreptunghiular, iar altarul era o absidă poligonală în exterior, fiind boltit cu o semicalotă; restul bisericii avea o boltă cilindrică. Naosul nu era despărțit de pronaos, făcând împreună un corp comun ⁷⁸.

71. Hurmuzaki, X, p. 124—125; cf. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 118; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 239.

72. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, IV, p. 99.

73. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 239.

74. C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 96.

75. D. Fotino, *Istoria generală a Daciei*, vol. II, p. 157.

76. Doc. din 6 febr. 1813 în Urechia, *Ist. rom.*, X A, p. 1012—1013; *Cartografia din 1810*, în «BOR», 1914, p. 850.

77. Urechia, *Ist. rom.*, X A, p. 15.

78. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 240.

La intrare exista un pridvor susținut de 4 coloane cu capiteluri. Peretele din pronaos era marcat de tabloul ctitorilor ale căror morminte erau tot acolo : la dreapta cel al domnului († 26 aug. 1752) și al soției sale Zoe († 14 martie 1759), iar în stânga mormântul din marmură italiană al lui Alexandru Ghica, mort la Napoli în sec. XIX ⁷⁹.

Biserica se mai remarcă printr-un frumos portal la intrare, asemănător cu cel al bisericilor de la Foișor și Mărcuța, portal ce era îmbogățit cu stemele celor două principate. Ușa intrării era din lemn foarte frumos sculptat ⁸⁰.

Pentru demolarea bisericii nu se mai poate aduce scuza illogică a sistematizării pentru că aceasta se afla pe o insulă și, mai mult decât atât, pe locul vechiului complex al monumentului funcționează azi un restaurant. Câtă nesăbuință !

10. *Biserica Sf. Nicolae Crângași*. Biserica a fost zidită la sfârșitul sec. al XVII-lea, la începutul sec. al XVIII-lea, poate de jupan Dumitru și Maria, nume care erau menționate în pisanie ⁸¹.

Din păcate mai multe date nu am putut afla ci numai că înainte de demolare se mai păstra în ea un fragment de pictură, după ce aceasta fusese refăcută în 1919.

11. *Biserica Sf. Nicolae «Jitniță» sau Popescului*. Mahalaua Popescului, al cărei nume vine probabil de la vreunul din membrii familiei Popești (din satul cu același nume din partea de sud-est a orașului) era una dintre cele mai vechi din București, deși documentar apărea abia în 1718 ⁸².

Ca în toate celelalte mahalale, și aici fusese ridicată o biserică și inițial tot din lemn încă pe la sfârșitul sec. al XVI-lea. I se spunea biserică «de la Jitniță», întrucât se afla în apropierea Jitniței domnești din București ⁸³, dar era denumită și după numele mahalalei în care era ridicată, — «a Popescului» ⁸⁴.

Conform majorității părerilor, biserică a fost ridicată din zid între 1711—1718 ⁸⁵ de către Gheorghe Totoescu, căpitan de blegii și soacra sa Chița ; În așezământul alcătuit de ea la 1718 se interzicea ca biserică să fie închinată vreunei mănăstiri, ci trebuia «să rămână de treaba mahalalei» ⁸⁶.

79. N. Iorga, *Conducător...*, p. 20.

80. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 241.

81. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 290.

82. C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 358.

83. Doc. 19 iun. 1590 în *DIR*. XVI/5, p. 458 ; Tot aici și-au avut așezările primii evrei, construindu-și sinagogă în această zonă (Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 358).

84. Doc. 29 apr. 1698 — ASB, *Mănăstirea Radu Vodă*, I/27 și ASB, *Mitropolia*, CCCXI/1.

85. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 291, N. Iorga indică anul 1711—1712 (*Inscripții*, I, p. 341—342 și *Conducător istoric...*, p. 14) ; Ionescu Gion indică anul 1722 (*op. cit.*, p. 204), iar G. D. Florescu ia ca dată a ridicării bisericii anul 1721 (*op. cit.*, p. 70).

86. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 291.

La înzestrarea ei interioară au contribuit și mahalagii, căci, neajungând banii, zugrăveala, tâmpla, jilțurile și restul odoarelor au fost făcute de aceștia ⁸⁷.

De la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, biserica a fost cunoscută și sub numele de biserica Protopopului ⁸⁸.

În 1821, ea a luat foc ⁸⁹ așa cum se întâmplase cu multe în mișcarea revoluționară, iar în 1838 a fost ruinată de un cutremur. A fost refăcută de Matache Rădulescu, Ghiță Chiriac și alții, fiind gata la 1851 ⁹⁰.

12. *Biserica Sf. Nicolae Sârbi*. La începutul sec. al XVII-lea ⁹¹ în satul Sârbi ⁹² (unul din cele dintâi înglobate în partea sud-estică a Bucureștiului) s-a ridicat o biserică tot din lemn ca toate cele care mai târziu aveau să fie de zid.

Aceasta din zid a fost ctitorită de un jupan Vasile Potoceanu cupet, Sanda soția sa și fiul lor Ghinea, și terminată la 1 septembrie 1692 ⁹³. În 1774 era menționată între bisericile de zid ale orașului ⁹⁴.

Cutremurul din 1838 a stricat tâmpla din zid a bisericii ⁹⁵, iar în 1864 a fost reparată integral, inclusiv repictată și adăugându-i-se clopotnița ⁹⁶.

Biserica a rezistat până când a căzut pradă «sistematizărilor» comuniste.

13. *Biserica «Spirea Veche»*. Numele bisericii vine de la fondatorul ei, dr. Spirea Cristoffi, originar din Corfu. El a ridicat această biserică cu ajutorul unei rude de-a sa, un fost ceauș spătăresc ⁹⁷, pe la mijlocul secolului XVIII ⁹⁸. De altfel, piatra de mormânt a ctitorului, căci el a fost înmormântat aici, a înregistrat data de 1765, ceea ce ar putea să însemne că biserica a fost terminată înainte de această dată, poate între 1740—1750.

Spirea murise însă înainte de terminarea bisericii pe care o zugrăvesc, pardosesc și înzestreză ginerii săi, popa Constantin și Gheorghe logofăt de taină ⁹⁹.

87. Acad. Rom. CXCXII/2și docum. 1 iun. 1724 la ASB, Mitropolie, CXXIII/6. (N. St. op. cit., 291).

88. Doc., 1813 la Urechia, *Ist. rom.*, X, p. 833.

89. *Hurmuzaki*, X, p. 124.

90. N. Stoicescu, op. cit., p. 291.

91. Ea exista la 28 mai 1639 când apare ca martor popa Stanciu din Sârbi — Acad. Rom. mss. 1062, f. 2 cf. N. Stoicescu, op. cit., p. 292.

92. Numele de Sârbi i s-a dat probabil de la locuitorii veniți de peste Dunăre în Slobozia înființată în jurul fostei palăngi a lui Sinan Pașa (N. Stoicescu, op. cit., p. 292).

93. Ionescu Gion, op. cit., p. 204; Pr. M. Dumitrescu, op. cit., III, p. 87; Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 89; N. Stoicescu, op. cit., p. 292.

94. Tunusli, op. cit., p. 178.

95. ASB, *Min. Instrucțiunii*, dos. 596, 1838, f. 50.

96. N. Stoicescu, op. cit., p. 292.

97. Oredia, op. cit., II, p. 115—117; VI, p. 59.

98. Vezi și diata ctitorului din 17 iul. 1759; ASB, Mitropolie, CCCXL/2.

99. *Ibidem*, CCCXL/3.

Lăcașul a fost închinat mitropoliei de către ctitor¹⁰⁰, iar la 31 octombrie 1777 mitropolitul Grigore a închinat-o mănăstirii Grigoriu din muntele Athos¹⁰¹.

Ulterior, biserica a fost modificată, adăugându-i-se absidele laterale, lărgindu-i-se pronaosul, închizându-i-se pridvorul, iar apoi i-a fost adăugată clopotnița. De asemenea, s-au lărgit ferestrele, s-au suprimat stâlpii dintre naos și pronaos, s-a mărit proscomidia și s-a zugrăvit biserica, toate în anii 1832—1834, 1847, 1865, 1883¹⁰².

În 1915, era ruinată, motiv pentru care a fost demolată și refăcută integral.

14. *Biserica «Sf. Spiridon Vechi»*. Un act al lui Șerban Cantacuzino de la 9 martie 1680¹⁰³ pomenea de existența, în București, a acestei biserici, care la acea dată trebuia să fi fost din lemn, ridicată în această formă probabil de familia boierilor Florești¹⁰⁴.

La 21 martie 1716¹⁰⁵ biserica avea case de zid în jur, ceea ce face posibil ca ea însăși să fi fost din zid la acea dată. Inițial, biserica se găsea pe malul stâng al Dâmboviței, până în 1881, când aceasta a fost canalizată și, schimbându-i-se cursul, biserica a rămas în dreapta apei. Între timp însă, a fost refăcută. Pisania de deasupra ușii de intrare în sfântul locaș (azi se află în Muzeul de istorie), în limbile greacă și arabă, reda un text conform căruia biserica de zid a fost ridicată de patriarhul Silvestru al Antiohiei pe cheltuiala lui Constantin Mavrocordat în 1747¹⁰⁶. Biserica fusese reconstruită la 8 decembrie 1746¹⁰⁷.

În urma acestei refaceri din 1747, pronaosul și pridvorul au fost mult lărgite, iar arcadele ce separau naosul de pronaos au fost înlăturate¹⁰⁸.

În timp biserica a avut de suferit în urma mai multor cutremure, la 1838 dărâmându-se și turla. Biserica mai dispunea de o clopotniță, care a fost dărâmată în 1898. Sf. Spiridon Vechi a suferit câteva reparații la 1865, 1877 și 1914. În locul turlei dărâmate la 1838 naosul a fost boltit cu o calotă rezemată pe vechile arcuri¹⁰⁹. Înainte de demolarea ei, se constatase deja existența frescei originale pe peretele dinspre pridvor, iar urmele de pictură exterioară au dovedit că inițial biserica fusese pictată pe dinafară. Ceea ce se mai păstra în biserică erau o ușă

100. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, III.

101. Urechia, *op. cit.*, II, p. 105—107 și ASB, *Schitul Spirea*, II/2; III/7; III/12; V. Drăghiceanu, *Bis. Spirea Veche din București*, *Note istorice*, în «BCMI», XVII, fasc. II, 1924, p. 58—64; I. Brezoianu, *Mănăstirile zise înkinate și călugării străini*, Buc., 1861, (167 p), p. 31—33.

102. Vezi Catagrafia de la ASB, *Min. Instrucțiunii*, dos. 1324/1847; dos. 1410/1865.

103. *Hurmuzaki*, XIV, 1, p. 741, doc. DCCXXV.

104. G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 33.

105. *Hurmuzaki*, XIV, 3, p. 121.

106. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 298; Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 99; G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 33; Gr. Ionescu, *București, Orașul și monumentele sale*, Buc., 1956, p. 70; Dionisie Fotino credea că a fost zidită pe la 1732 — *op. cit.*, II, p. 153.

107. ASB, *Mănăstirea Sf. Spiridon Vechi*, I/3. A se vedea și Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, III, p. 75—77.

108. Gr. Ionescu, *op. cit.*, p. 70.

109. M. Stoicescu, *op. cit.*, p. 299.

din lemn frumos sculptată și tâmpla din sec. al XVIII-lea, lucruri care i-au supraviețuit împreună cu pisană.

15. *Biserica «Stejaru»* (3 hramuri : «Sf. Cruce», «Adormirea Maicii Domnului» și «Sf. Atanasie» al Alexandriei) ¹¹⁰.

Aceasta se afla pe actuala stradă Luterană, în spatele Palatului regal, făcută, după tradiție, din lemn pe la 1717 de un Maxim arhiepiscopul ¹¹¹, deși ea e pomenită într-un document de la 20 decembrie 1691 ¹¹².

A fost construită din zid între 15 iulie — 8 septembrie 1763 de către un Tănase căpitanul, soția sa Stana și Stanciu vătaf de bontari ¹¹³.

Biserica a dăinuit astfel până când, în urma cutremurului de la 1838, bolta i s-a crăpat ¹¹⁴ și a fost renovată abia în 1894 sub regele Carol I ¹¹⁵.

16. *Biserica «Sf. Treime-Dudești» (Crucea de piatră)*. Era ctitoria lui Păun Plugaru de la 1804. Acesta era un orășean de la margine care se ocupa și de plugărie. Biserica a suferit reparații în 1887, și în 1960—1962), ajutată fiind de propriii enoriași ¹¹⁶.

17. *Biserica mănăstirii Văcărești*. Situată pe dealul Văcăreștilor (moșia lui Constantin Văcărescu) ¹¹⁷ cel de-al cincilea pe malul drept al Dâmboviței după cel al Cotrocenilor, al Spirii, al Viilor, Radu Vodă, mănăstirea Văcărești a fost ctitorită de domnitorul Nicolae Mavrocordat în al cincilea an al domniei sale. Construcția mănăstirii a fost începută la 1716, dar tot atunci a și fost întreruptă deoarece domnul a trebuit să petreacă 3 ani în captivitate la Sibiu, ca prizonier al austro-ungarilor ¹¹⁸.

Întorcându-se în 1719, a continuat lucrările și le-a terminat în septembrie 1722.

Ispravnicii lucrării au fost Matei Mogoș, mare agă, Manolache, mare clucer, și Iane, mare cupar ¹¹⁹.

Biserica nou ridicată trebuia să întrecă în frumusețe pe cea de la Horezu și era comparabilă totodată cu biserica Sf. Nicolae de la Cernica. Era prima biserică înălțată de domnii fanarioți în Muntenia, fiind sfințită la 24 septembrie 1724 ¹²⁰.

110. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, IV, p. 65. G. D. Florescu spune că hramul bisericii era Sf. Mina (*op. cit.*, p. 27).

111. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 87.

112. Apare menționată «Mahalaua de la biserica de la Stejar» — ASB, *Mănăstirea Zlătari*, XVI/89. Numele ei se trăgea se pare de la un stejar falnic din vecinătatea lăcașului (Giurescu, *Ist. Buc.*, 87).

113. Tunusli, *op. cit.*, p. 178; Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, (v. p. 65); Ionescu Gion, *op. cit.*, p. 221; N. Iorga, *Inscripții*, fasc. II, p. 337, nr. LXV/848.

114. ASB, *Min. Instr.*, dos. 596/1838, f. 106.

115. G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 27.

116. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, IV, p. 94—95; Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 102.

117. Pr. M. Dumitrescu, *op. cit.*, II, p. 54—57; Constantin Bilciurescu, *Mănăstirile și bisericile din România cu mici notițe istorice și gravuri*, 1890, p. 242; N. Iorga, *Inscripții*, f. I, p. 79—81, nr. XXXVII/161; cf. G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 85.

118. Gr. Ionescu, *op. cit.*, p. 96.

119. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 317; v. și Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 94, 96. Iorga, *Conducător istoric...*, p. 21; Ilie Georgescu, *op. cit.*, p. 125.

120. C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 96; N. Stoicescu în lucrarea sa vorbește de data de 13 sept. 1724 (p. 317) — stilul vechi.

Este posibil ca biserica să fi fost terminată prin 1721, fapt ce ar explica și închinarea ei, atunci Sfântului Mormânt ¹²¹.

Ca aspect exterior biserica mănăstirii Văcărești nu se deosebea mult de cea a mănăstirii Horezu și impresiona prin mărimea ei, fiind, după mai multe păreri, cea mai mare biserică din Muntenia.

Monumentul reprezenta o combinație între stilul mănăstirii de la Curtea de Argeș și tipul de cruce greacă ¹²². Ceea ce dădea însă o frumusețe excepțională bisericii erau sculpturile în piatră ale coloanelor. Turla centrală a pronaosului era susținută de patru coloane, poate cele mai frumoase exemplare ale secolului XVIII ¹²³.

Decorația exterioară a bisericii s-a făcut de asemenea remarcată; la fel portalul ușii de intrare, înalt și decorat cu frumoase sculpturi în piatră ce înconjurau pisania, deasupra căreia se afla stema unită a celor două Principate ¹²⁴. Mai puteau fi remarcate, în incinta monumentului bisericesc de la Văcărești, portretele în frescă ale Mavrocordaților și splendidul mormânt lucrat în marmură al ctitorului mort pe 3/14 septembrie 1730. În pridvor se mai aflau două morminte: al lui Radu Văcărescu (1755) și Dimitrie Balasachi (1756) ¹²⁵.

Se pare că mănăstirea era în totalitatea ei, într-adevăr atât de monumentală încât fusese apreciată, la 1740, de către un călător francez drept cea mai frumoasă din câte văzuse la greci ¹²⁶.

În plus mănăstirea mai dispunea și de un paraclis ridicat la 1736 de Constantin Mavrocordat cât și de o bibliotecă, celebră în vremea aceea pentru exemplarele pe care le deținea ¹²⁷. În clădirile mănăstirii au mai funcționat o tipografie și o școală grecească ¹²⁸, condusă de Gheorghies al lui Teodor din Trapezunt și apoi de Gheorghe Hrisogon Hypomenas din Trapezunt. Aici învățaseră numeroși greci, printre care Chesarie Daponte, secretarul lui Constantin Mavrocordat, autorul cunoscutelor «Ephemerides Daces» ¹²⁹.

La 1848 clădirile mănăstirii au fost transformate în închisoare pentru revoluționari, fapt oficializat într-un fel la 1864 în contextul legii secularizării ¹³⁰. Abia în 1973 ansamblul bisericesc monumental urma să fie redestinat menirii sale dintru început, dar, din păcate, atât cu-

121. Hurmuzaki, XIV/2, p. 872, nr. DCCCL.

122. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 318, Gr. Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, Buc. 1982, p. 400, Liana Bilciurescu, *Monumente istorice și de artă*, în «BOR», XCII, 1974, nr. 2, p. 8.

123. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 318.

124. *Ibidem*, p. 323.

125. Iorga, *Conducător...*, p. 21.

126. Jean Claude Flachet, *Observations sur le commerce et sur les arts d'une partie de l'Europe, de l'Asie, de l'Afrique et même des Indes orientales*, I, Lyon, 1766, p. 348—349, apud M. Stoicescu, *op. cit.*, p. 317.

127. Corneliu Dima Drăgan, *Biblioteca Mavrocordaților de la mănăstirea Văcărești între legendă și adevăr*, în «BOR», XCV (1977), p. 1035.

128. Hurmuzaki, XIV/2, p. 909; N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul XVIII (1688—1821)*, (2 vol), Vol. I, Buc., 1901, p. 59.

129. M. Stoicescu, *op. cit.*, p. 318.

130. I. Georgescu, *op. cit.*, p. 125.

tremurul din 1977, cât și politica de demolare a regimului comunist și-a pus amprenta și asupra sa.

18. *Biserica «Sf. Vineri» (Sf. Parascheva), «Herasca»*. Situată la întretăierea a două mari artere — Calea Călărași (fostă Podul Vergului) și Calea Văcărești (fostă Dobrotesei), biserica fusese ridicată la 1645, purtând, pentru început și în tot sec. al XVII-lea, numele ctitorului ei Aga Niță. Împreună cu el au mai fost ctitori soția sa Ioana și fiul lor Călin Spătarul ¹³¹.

La începutul sec. al XVIII-lea biserica apărea deja cu numele Sf. Vineri ¹³² și tot în acest secol a intrat în grija familiei Herescu ¹³³, familia din care provenea soția lui Matei Basarab (era de fapt vorba despre «neamul Năstureilor» din Herăști Ilfovului) ¹³⁴.

Biserica a fost reclădită în 1839, mai mare decât prima, care deja suferise avarii mari de pe urma unor cutremure, de către Constantin Herescu Năsturel (nepotul banului Emonim, care îngrijise de ea în sec. al XVIII-lea) ¹³⁵. Se pare că printre ctitori s-a aflat și arhiereul Ioanichia Stratonichias, cum de altfel spunea și pisană ¹³⁶.

Biserica a mai suferit ulterior o serie de reparații și refaceri. Astfel, în 1896 a fost zugrăvită din nou și i s-a reînnoit tâmpla ¹³⁷.

La 1913 i s-au modificat turlele, s-a înălțat porticul de la intrare și i s-a adăugat ornamentația exterioară. Apoi, la 1927—28 a fost repictată de pictorul D. Belizarie și, totodată, i s-au refăcut stranele și tâmpile ¹³⁸.

În 1988, când a fost dărâmată, fără explicații, după ce i se făcuseră serioase lucrări de consolidare, se afla printre bisericile mari din București și printre cele cu cel mai mare vad de credincioși, ceea ce probabil a deranjat pe dictator.

În afara acestor biserici — monumente istorice — au mai fost dărâmate încă patru biserici, care însă erau de dată mai recentă. Acestea erau: biserica «Buna Vestire» (Calea Rahovei, 26), biserica «Crânगाși 2», biserica «Gherghiceanu» (Str. Apahida 5) și biserica «Doamna Oltea» (Str. Barbu Văcărescu), zidită după cel de-al doilea război, din donațiile credincioșilor, prin grija preotului Ioan Gagiu.

131. Vezi *Monografia Bisericii Sf. Vineri-Herasca București*, Buc., 1916, p. 5; I. C. Filitti, *Arhiv. Grigorie Cantacuzino*, Buc., 1919, (352 p.), p. 35, doc. 135, p. 36, doc. 139; Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 357, 72. Cu numele de Aga Niță, biserica a fost pomenită în M.m. acte din sec. XVII (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 302).

132. *Ibidem*. Cu privire la această ctitorie relevăm și numele slav de «sviati Petca» (= a cincă 7, vinerea) pe care-l are într-o diată din 22 mart. 1631 unde printre martori figura un «popa Ivan de la sviati Petca...»; C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 354.

133. G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 74.

134. C. C. Giurescu, *Ist. Buc.*, p. 72.

135. G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 74; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 302. Cât despre problema genealogiei familiei Năsturel-Herescu a se vedea *Monografia*, p. 11—13.

136. *Ibidem*, p. 6.

137. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 302.

138. *Ibidem*.

Din păcate toate acestea, cele mai multe podoabe de artă și arhitectură, nu mai există azi, căzând pradă furiei oarbe a dictatorilor comuniști, majoritatea fiind dărâmate fără ca pe locul lor să se construiască ceva, ci pur și simplu pentru ca să se uite că au existat și altfel de epoci, cu adevărat mărețe. Dărâmarea lor a fost o refulare prin care călăii neamului și ai credinței trebuiau să-și satisfacă vanitatea «atotputerniciei» lor.

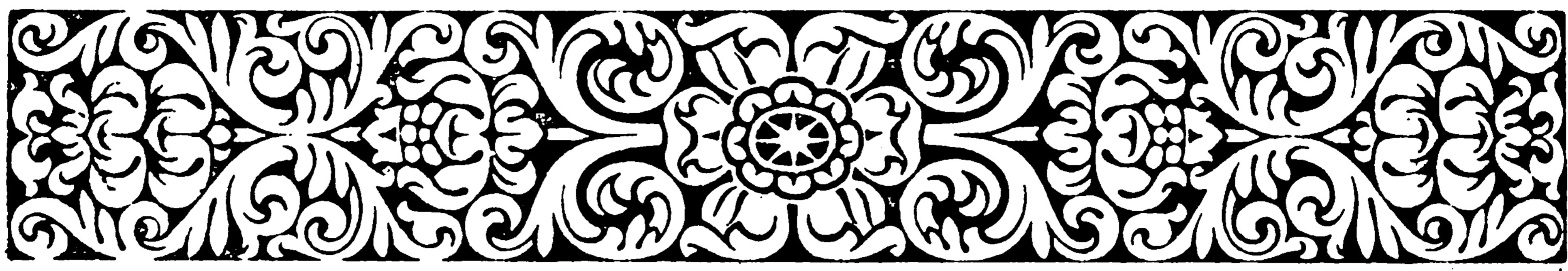
În cele mai multe cazuri s-a invocat argumentul sistematizărilor, fapt ce se mai întâmplase și înainte de 1945 fără ca nimeni să protesteze. Poate la o primă vedere ar trebui să admitem ideea, dacă nu am ști că demolările erau ostentative și dacă nu am ști cum judecau cei care considerau că nu lui Dumnezeu se cuvine slavă, ci numai lor. Și atunci diferența dintre cele două epoci e imensă, pentru că în locul unor lăcașuri de cult dărâmate între 1900—1940 s-au construit clădiri, adevărate monumente de artă și acelea, care aveau o utilitate neîndoielnică, iar în compensație s-au zidit alte lăcașuri de cult. Desigur argumentul sistematizării rămâne argument îndoielnic.

Toate aceste demolări, ca de altfel și translările care s-au făcut, acuză ireversibil și duc la concluzia că s-au dorit aceste dărâmări, fără ca ele să fie fost impuse de necesități sociale, economice sau chiar edilitare, ci doar dintr-o diabolică pornire împotriva sentimentelor și manifestărilor religioase.

De aceea am considerat necesar să reactualizăm problema dărâmării lăcașurilor bucureștene — monumente istorice, cu credința că scriind, cele scrise vor rămâne documente ce vor acuza și, mai mult, vor constitui un avertisment pentru generațiile ce urmează.

Drd. MOLDOVEANU ION

• P A R T E A O F I C I A L Ă •

LUCRĂRILE SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE SUMARUL ȘEDINȚEI DE LUCRU DIN 5—6 OCTOMBRIE 1993

În zilele de 5—6 octombrie 1993, s-au desfășurat, la reședința patriarhală din București, lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, din cadrul sesiunii anului 1993.

După îndeplinirea formalităților procedurale privind prezența, componența comisiilor, ordinea de zi, ca și repartizarea materialelor de studiat pe comisii de specialitate, lucrările în plen s-au desfășurat în ziua de 6 octombrie a.c.

La reluarea lucrărilor, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* invită pe P.S. Episcop Andrei al Alba-Iuliei să prezinte rapoartele *Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri*, în legătură cu materialele repartizate :

Temei nr. 5683/1993 — Darea de seamă a P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, în legătură cu situația asociației «Oastea Domnului».

Din darea de seamă prezentată, din explicațiile verbale date, ca și din discuțiile purtate, s-au conturat următoarele aspecte :

— accentuarea tendințelor de scindare a grupărilor de la Cluj-Napoca și Simeria față de Sfatul frățesc pe țară de la Sibiu ;

— tendința de gravitare a anumitor grupuri dizidente din «Oastea Domnului» către mișcările de nuanță sectară și chiar către secte ;

— dizidențele sunt create de pretențiile unora sau altora dintre grupări de a fi socotite adevăratele urmașe ale «Oastei Domnului» și de lipsa dialogului dintre acestea ;

— necesitatea reintegrării grupurilor dizidente în asociația «Oastea Domnului» și atenționarea acestora de a respecta linia autentică a Asociației ;

— necesitatea ca, pe plan local, preoții să acorde mai mare atenție membrilor asociației «Oastea Domnului» și activității acestora.

Ca urmare a analizării acestor aspecte referitoare la asociația «Oastea Domnului» și a necesității reintegrării grupărilor dizidente pe linia autentică a Asociației ;

Luând act de propunerile de a se iniția un dialog între Patriarhia Română cu reprezentanții diferitelor grupări dizidente ale asociației «Oastea Domnului» ;

În urma discuțiilor care au avut loc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă instituirea unei comisii formată din I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, la care se adaugă chiriarhul locului, care va contacta și va purta discuții cu grupările dizidente ale asociației «Oastea Domnului» în scopul reintegrării acestora în linia autentică a Asociației «Oastea Domnului».

Temei nr. 5424/1993 — Memoriul asociației «Frăția ortodoxă română», filiala Dorohoi, prin care solicită reluarea acțiunilor privind aducerea în țară a moaștelor Sf. Cuvios Ioan de la Neamț-Hozevitul, canonizat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în anul 1992.

Ca urmare a discuțiilor care au avut loc și la propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, acceptată de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, Sfântul Sinod hotărăște :

— Adresează I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei rugămintea de a elabora un documentar referitor la poziția Patriarhiei Ierusalimului în privința retrocedării moaștelor Sf. Cuv. Ioan de la Neamț-Hozevitul și un proiect de scrisoare în această problemă, care va fi adresată Patriarhiei Ierusalimului.

În continuarea lucrărilor Sfântului Sinod, P.F. Părinte Patriarh Teoctist invită pe P.S. Episcop Calinic al Argeșului, raportorul Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină să prezinte referatele asupra problemelor repartizate :

Temei nr. 6330/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu proiectul de Protocol privind acordarea asistenței religioase în unitățile Direcției generale a penitenciarelor și Statutul preotului de penitenciar, ce urmează a fi încheiat între Patriarhia Română și Ministerul Justiției.

Având în vedere că Protocolul prezentat spre examinare este rezultatul dorinței reciproce a părților semnatare de reînnoțire a tradițiilor anterioare anului 1948 în privința acordării asistenței religioase în penitenciare și constituie rolul experienței bilaterale, acumulată în

perioada 1990—1993 în acest domeniu, și că acesta este redactat în spiritul normelor constituționale și legale interne și internaționale privind libertatea de credință și de conștiință a deținuților;

În urma discuțiilor care au avut loc și în cadrul cărora s-a propus amendarea art. 10 din Protocol, în care să se prevadă că selecționarea preoților de penitenciar să se facă «după criteriile de selecționare stabilite de eparhii» (alin. 2) și că, de asemenea, «revocarea» se face, ca și desemnarea, de către episcopul locului (al. 3);

La propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă proiectul de Protocol cu privire la acordarea asistenței religioase în unitățile Direcției generale a penitenciarelor și Statutul preotului de penitenciar, cu amendarea art. 10, al. 2 al. 3 care, în noua formulare vor avea următorul conținut: «Selecționarea se va face dintre preoții cu aleasă ținută morală, fără impedimente canonice, pe baza criteriilor de încadrare în unitățile Direcției generale a penitenciarelor» (al. 2); «Desemnarea și revocarea preoților de penitenciar se face de către episcopul locului pe baza criteriilor bisericești, iar încadrarea pe post se face de către șeful Direcției generale a penitenciarelor, Salarizarea preoților se va face de către Ministerul Justiției, potrivit studiilor și vechimii în activitate» (al. 3):*

— *Roagă pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist să finalizeze perfectarea documentelor privind asistența religioasă în penitenciare și să desemneze preotul ce va fi încadrat pe postul de inspector general al preoților de penitenciare.*

Temei nr. 6415/1993 — Adresa Secretariatului de Stat pentru Culte, nr. 121/1993, în legătură cu proiectul Legii cultelor și libertății religioase din România și cu întâlnirea care va avea loc în a doua parte a lunii octombrie, pentru definitivarea acesteia.

În urma discuțiilor care au avut loc și în cadrul cărora s-a reliefat că este necesară prezența, la proiectata întâlnire a unei delegații reprezentative a Patriarhiei Române, care să studieze, în prealabil, proiectul respectiv, spre a susține punctul de vedere propriu în privința prevederilor proiectului legii,

Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă instituirea unei comisii formată din I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, P.C. Arhid. Ioan Floca, P.C. Pr. prof. Dumitru Radu și P.C. Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ, care va studia și va reprezenta Patriarhia Română la discuțiile din luna octombrie, privind Legea cultelor și libertății religioase din România;*

— În vederea întocmirii demersurilor legale în scopul retrocedării proprietăților bisericești (mobiliare, imobiliare și funciare), centrele eparhiale vor lua măsurile necesare pentru identificarea și descrierea situației acestora, date ce se vor comunica la Cancelaria Sf. Sinod ;

— În scopul limitării prozelitismului și evitării suspiciunilor privind modul de activitate a Secretariatului de Stat pentru Culte în relațiile sale cu Cultele oficial recunoscute, se va solicita mai multă transparență din partea acestui organism prin publicarea, pe culte, a parohiilor care primesc contribuții de la bugetul de stat.

Temei nr. 6544/1993 — Adresa Arhiepiscopiei Iașilor nr. 5080/1993, cu propunerile de înființare sau reactivare a unor mănăstiri și de transformare a unor schituri în mănăstiri.

La propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă transformarea următoarelor schituri în mănăstiri :

1. Mănăstirea «Tuturor Sfinților», Bucium, Iași, cu destinație pentru călugări.

2. Mănăstirea Brădiceni, loc. Dolhasca, jud. Iași, cu destinație pentru călugări.

3. Mănăstirea Tărăța, jud. Iași, cu destinație pentru călugări.

4. Mănăstirea Stavnic, loc. Moinești, jud. Iași, cu destinație pentru călugări.

5. Mănăstirea Boureni, loc. Moțca, jud. Iași, cu destinație pentru călugări.

6. Mănăstirea Vlădiceni, jud. Iași, cu destinație pentru călugări.

7. Mănăstirea Reditu-Mitropolie, loc. Popriceni, jud. Iași, cu destinație pentru călugări.

— Aprobă înființarea următoarelor mănăstiri :

1. Mănăstirea Codrii Pașcanilor, loc. Moțca, jud. Iași, cu destinație pentru călugărițe.

2. Mănăstirea «Tuturor Sfinților», paraclisul catedralei mitropolitane Iași, cu destinație pentru călugări.

3. Mănăstirea «Sf. Ioan de la Neamț-Hozevitul», de la Seminarul teologic liceal Neamț, cu destinație pentru călugări.

— Aprobă reactivarea următoarelor mănăstiri :

1. Mănăstirea «Sf. Cuv. Parascheva» — catedrala mitropolitană Iași, cu destinație pentru călugări.

2. Mănăstirea Miclăușeni, loc. Butea, jud. Iași, cu destinație pentru călugărițe.

3. Mănăstirea «Cetatea Dagâța», loc. Dagâța, jud. Iași, cu destinație pentru călugări.

4. Mănăstirea «Sf. Atanasie și Chiril», loc. Podgoria Copou, jud. Iași, cu destinație pentru călugări.

5. Mănăstirea «Sf. Gheorghe» — catedrala veche, mun. Iași, cu destinație pentru călugărițe.

6. Mănăstirea «Sf. Nicolae», loc. Popriceni, jud. Iași, cu destinație pentru călugări.

7. Mănăstirea Horaița, loc. Crăcăoani, jud. Neamț, cu destinație pentru călugări.

8. Mănăstirea Tazlău, jud. Neamț, cu destinație pentru călugări.

9. Mănăstirea «Schimbarea la Față», Ceahlău, jud. Neamț, cu destinație pentru călugări.

10. Mănăstirea Poiana Teiului, loc. Petru Vodă, jud. Neamț, cu destinație pentru călugări.

11. Mănăstirea Gorovei, loc. Vârful Câmpului, jud. Botoșani, cu destinație pentru călugări.

12. Mănăstirea Zosim, loc. Bălușeni, jud. Botoșani, cu destinație pentru călugări.

13. Mănăstirea Balș, com. Frumușica, jud. Botoșani, cu destinație pentru călugări.

— Aprobă ca, potrivit prevederilor art. 9 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei să dispună, pe plan local, asupra măsurilor necesare pentru înființarea, reînființarea, reactivarea sau schimbarea destinației schiturilor menționate din cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor.

În continuare sunt prezentate rapoartele asupra următoarelor temeuri :

— Temei nr 6543/1993 — privind propunerea Arhiepiscopiei Sibiului de reactivare a mănăstirii «Nașterea Maicii Domnului» din Predeal, jud. Brașov, pentru călugărițe ;

Temei nr. 6545/1993, în legătură cu propunerea Arhiepiscopiei Clujului de înființare a mănăstirii «Sfinții Apostoli Petru și Pavel», în localitatea Rebra-Parva, jud. Bistrița-Năsud, pentru călugări ;

Temei nr. 6308/1993 — referitor la adresa Episcopiei Oradei, privind reînființarea mănăstirii «Adormirea Maicii Domnului», localitatea Bălan, jud. Sălaj, pentru călugări ;

Temei nr. 60309/1993, referitor la adresa aceleiași Episcopii privind reînființarea mănăstirii «Sfinții Voievozi Mihail și Gavriil», localitatea Voievozi, jud. Bihor, cu destinație pentru călugărițe.

În toate aceste cazuri, ținând seama de propunerile chiriarhilor respectivi și de prevederile regulamentare în vigoare.

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri,

Sfântul Sinod a aprobat propunerile prezentate.

Temei nr. 5308/1993 — Cererea preotului Băbeanu Ilie de la parohia Laloșu, jud. Vâlcea, prin care solicită iertarea de pedeapsa depunerii din treapta preoției, aplicată de Consistoriul eparhial al Episcopiei Râmnicului, prin sentința nr. 2/1990.

În urma discuțiilor purtate și pe temeiul prevederilor art. 7, lit. «l» și art. 49, lit. «p» din Regulamentul organelor centrale, ale dispozițiilor sfintelor canoane în speță și ale hotărârilor Sfântului Sinod referitoare la aplicarea și iertarea pedepselor aplicate preoților, precum și pe baza avizului favorabil al chiriarhului locului ;

La propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— *acordă preotului Băbeanu Ilie, de la parohia Laloșu, jud.*

Vâlcea, iertarea de pedeapsa depunerii din treapta preoției aplicată de Consistoriul eparhial al Episcopiei Râmnicului prin sentința nr. 2/1990.

În cadrul discuțiilor care s-au purtat în plenul Sfântului Sinod pe marginea problemelor examinate de către Comisia canonică-juridică și pentru disciplină și supuse aprobării Sfântului Sinod, numeroși ierarhi au evidențiat o serie de aspecte privind disciplina clerului și viața mănăstirească, după cum urmează :

I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a relevat că este necesară întărirea autorității bisericești prin exercitarea acriviei, ca atare sunt necesare o serie de măsuri privind pe de o parte întărirea disciplinei clerului, iar pe de altă parte mai multă fermitate din partea organelor bisericești competente în aplicarea pedepselor și sancțiunilor.

I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului raliindu-se punctului de vedere al *I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei*, solicită să fie sesizate organele de ordine în legătură cu cei ce abuzează de uniforma preoțească, precum și cu așa-ziii călugări vagabonzi.

I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, P.S. Episcop Epifanie al Buzăului și P.S. Episcop Ioan al Oradiei, prezentând o serie de cazuri de abateri de la disciplina preoțească solicită să se găsească modalitățile necesare pentru respectarea hotărârilor instanțelor disciplinare bisericești.

În legătură cu revitalizarea vieții monahale din Ardeal, *I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului* apelează la bunăvoința membrilor Sfântului Sinod ca atunci când în mănăstirile din cuprinsul eparhiilor pe care le păstoresc, ar exista solicitări ale unor monahi și monahii, provenind din Ardeal, de a reveni, prin închinoviere, în locurile natale, să fie sprijiniți în a obține aprobarea cuvenită.

În legătură cu întărirea autorității bisericești și cu respectarea disciplinei preoțești, *I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului* propune ca acestea să se exercite pornind de la *mărturisirea* publică pe care o face candidatul cu ocazia hirotoniei în preot care constituie piesă de bază a dosarului fiecărui preot.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist supune atenției Sfântului Sinod problema elaborării unui document privind întărirea autorității bisericești și întărirea disciplinei preoțești, iar pe de altă parte pentru instruirea corectă a recursurilor aflate pe rolul Consistoriului central bisericesc sau adresate Sfântului Sinod, centrele eparhiale să acorde atenția cuvenită în cercetarea și întocmirea dosarelor respective.

Ca urmare a discuțiilor care au avut loc pe marginea problemelor ridicate privind disciplina preoților, întărirea autorității bisericești și promovarea vieții monahale, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Recomandă centrelor eparhiale ca, în spiritul rânduielilor canonice și a prevederilor statutare și regulamentare bisericești, să ia măsurile necesare pentru ca autoritatea bisericească să fie respectată.*

— *Recomandă centrelor eparhiale să introducă obligativitatea Mărturisirii de credință la hirotonia în preot, folosind exemplul altor eparhii.*

— *Recomandă centrelor eparhiale ca, în funcție de cazurile de port ilegal de uniformă preoțească și pentru stăvilirea fenomenului de cerșetorie, acțiuni care aduc prejudicii Bisericii, să sesizeze organele de ordine locale, pentru luarea măsurilor necesare.*

— *Recomandă membrilor Sfântului Sinod să sprijine cu bunăvoință cererile monahilor și monahiilor care doresc să revină pentru închinoviere în mănăstirile din Ardeal.*

În continuarea lucrărilor Sfântului Sinod, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, invită pe *P.S. Arhiepiscop Casian Gălățeanul*, raportorul *Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc*, să prezinte referatele asupra problemelor examinate :

Temei nr. 5470/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind introducerea în planurile de învățământ ale seminariilor teologice liceale și ale școlilor postliceale de cântăreți bisericești-învățători, a obiectului de studiu «Practică liturgică și formare duhovnicească».

Luând în considerare că Seminariile teologice liceale și Școlile postliceale de cântăreți bisericești-învățători sunt școli în care formarea teoretică de bază trebuie completată cu formarea practică și duhovnicească ce are loc în capelele școlilor, întregind astfel pregătirea viitorului personal de cult (preoți sau cântăreți bisericești);

Constatând că este necesară completarea planurilor de învățământ de la Seminariile teologice liceale și Școlile post-liceale de cântăreți bisericești-învățători cu obiectul de studiu «Practică liturgică și formare duhovnicească», prin acordarea numărului de ore respectiv care au caracter practic și se desfășoară în capelele sau paraclisele școlilor;

La propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc Sfântul Sinod adoptă hotărârea privind modificările necesare în planurile de învățământ al celor două tipuri de școli, precizându-se și numărul de ore afectat disciplinei respective.

De asemenea, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se va interveni la Secretariatul de Stat pentru Culte și la Ministerul Învățământului pentru avizarea celor două planuri de învățământ cu completările intervenite în vederea punerii ulterioare în aplicare la Seminariile teologice liceale și la Școlile postliceale de cântăreți bisericești-învățători.*

— *Desfășurarea practică a orelor introduse în cele două planuri de învățământ se va face în concordanță cu prevederile Regulamentului învățământului și se va desfășura numai în paraclisele și capelele școlilor pe baza programului zilnic și săptămânal ce se va stabili de conducerea școlilor.*

— *Se va reactualiza tematica orelor de educație duhovnicească, pe clase de studiu, folosită anterior la Seminariile teologice, în care scop Seminariile teologice și Școlile postliceale vor face propuneri care vor fi supuse avizării Comisiei învățământului, în vederea aplicării în cadrul orelor de formare duhovnicească.*

Temei nr. 6410/1993 — Adresa Ministerului Învățământului nr. 35994/1993, privind organizarea, la sediul acestei instituții, în ziua de 7 oct. 1993 a unei consfătuiri de lucru pe problemele învățământului religios.

Constatând că tematica propusă pentru consfătuire cuprinde probleme în care Biserica Ortodoxă Română are un cuvânt important de spus, în perspectiva definitivării Legii Cultelor și a Legii învățământului și că este necesar ca la Consfătuire să participe o delegație reprezentativă și competentă;

Ca urmare a discuțiilor care au avut loc în plen pe marginea temelor Consfătuirii, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă instituirea unei comisii formată din I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului și P.C. Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ,*

care va participa și va susține punctul de vedere al Patriarhiei la consfătuirea din 7 octombrie 1993 de la Ministerul Învățământului pe problemele învățământului religios.

— Aprobă să se solicite Ministerului Învățământului ca pentru cazurile specifice să se plătească și profesori de religie care au grupe mai mici de 10 elevi.

— Aprobă să se aducă la cunoștința Ministerului Învățământului că în perspectiva introducerii Istoriei religiilor în universități, această disciplină să fie predată de specialiști teologi, recomandați în Biserică.

Temei nr. 6173/1993 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu propunerile de programe analitice pentru disciplinele de specialitate teologică de la Școlile postliceale de cântăreți bisericești-învățători.

Având în vedere că pentru organizarea acestor școli cu durata de 3 ani, Sfântul Sinod a aprobat planul de învățământ, care a fost avizat și de Ministerul Învățământului și de Secretariatul de Stat pentru Culte ;

Pe temeiul prevederilor art. 10, lit. «n» din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și art. 51, lit. «b» din Regulamentul organelor centrale și la propunerea Comisiei învățământului, pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă programele analitice pentru disciplinele de specialitate teologică de la Școlile postliceale de cântăreți bisericești-învățători, cu aplicare imediată.

Temei nr. 6602/1993 — Adresa Facultății de teologie ortodoxă a Universității din Cluj-Napoca, prin care solicită actualizarea hotărârii Sfântului Sinod nr. 384/1993, în legătură cu înființarea profilului Teologie-patrimoniu cultural în cadrul acelei Facultăți, începând cu anul universitar 1994—1995.

Având în vedere că prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 384/93, luată în ședința din 21 ian. 1993, s-a aprobat înființarea profilului Teologie-patrimoniu cultural în cadrul facultăților de teologie din București, Iași și Cluj-Napoca, dar că punerea în practică a acestei hotărâri în anul 1993—1994 a fost posibilă numai la Facultatea de teologie din Iași ;

La propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se vor relua, prin Cancelaria Sf. Sinod, demersurile către Ministerul Învățământului, în scopul punerii în aplicare a hotărârii Sfântului Sinod nr. 384/1993, privind înființarea profilului Teologie-patrimoniu cultural în cadrul facultăților de teologie din București și Cluj-Napoca, începând cu anul universitar 1994—1995.

Pe marginea problemelor de învățământ discutate în plenul Sfântului Sinod au fost relevate și alte aspecte, după cum urmează :

Problema profesorilor de teologie care predau în alte facultăți decât cele care funcționează cu binecuvântarea Sfântului Sinod în universitățile de stat.

La acest punct s-a relevat că deși Sfântul Sinod, în ședința sa de lucru din 6—8 iulie 1993 a hotărât că «profesorii de teologie ortodoxă care predau în școlile de teologie aprobate de Sfântul Sinod, nu pot preda la alte școli de teologie decât cu aprobarea Sfântului Sinod», hotărâre comunicată centrelor eparhiale și facultăților de teologie cu adresa Cancelariei Sfântului Sinod nr. 4611/2 aug. 1993, aceasta a rămas necunoscută sau nu i s-a dat curs.

În urma discuțiilor, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Hotărârea Sfântului Sinod nr. 4611/1993, transmisă tuturor centrelor eparhiale și instituțiilor de învățământ teologic, să fie aplicată cu fermitate, luându-se măsurile necesare în acest scop.*

— *Hotărârea în cauză se va publica în presa bisericească și se va comunica din nou centrelor eparhiale și instituțiilor de învățământ teologic care funcționează cu aprobarea Bisericii.*

Problema examenului de admitere în școlile teologice și a examenului de bacalaureat la seminariile teologice liceale.

Constatând neajunsurile pe care le creează menținerea probei de muzică, ca probă eliminatorie, la examenele preliminare admiterii în instituțiile de învățământ teologic ;

Luând aminte că din numeroasele opinii exprimate în plenul Sfântului Sinod a rezultat că la examenul de admitere în seminariile teologice, media examenului de admitere trebuie să rezulte din adunarea mediei examenului preliminar cu media examenului de admitere (probele de Limba și literatura română și Matematică) ;

Având în vedere că și pentru examenul de bacalaureat de la seminariile teologice liceale s-au exprimat opinii, potrivit cărora acesta să cuprindă și discipline de specialitate teologică ;

În urma discuțiilor care au avut loc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Iși exprimă acordul ca media examenului de admitere în seminariile teologice liceale să se constituie din media examenului preliminar și media probelor de admitere.*

— *Iși exprimă acordul ca disciplinele de specialitate teologică să fie incluse în probele examenului de bacalaureat de la seminariile teologice.*

— *Ministerul Învățământului va fi informat despre aceste hotărâri, în scopul găsirii căilor de aplicare.*

În continuare, la invitarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Prea Sfințitul Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieștea-nul, raportorul Comisiei afacerilor externe bisericești prezintă referatele asupra lucrărilor repartizate, după cum urmează :

Temei nr. 6353/1993 — Darea de seamă a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, privind vizita în cadrul Vicariatului ortodox român din Iugoslavia.

În urma dezbaterilor avute în plen și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act de vizita Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, în cadrul Vicariatului ortodox român de la Vârșeț, precum și de participarea Înalt Prea Sfinției Sale la manifestările culturale organizate de comunitățile românești din Serbia ;*

— *Ținând seama de complexitatea problemelor cu care se confruntă confracții noștri din Iugoslavia, nu mai puțin cei din Ungaria, să se continue sprijinirea activităților Vicariatelor românești de la Vârșeț și Gyula, depunându-se eforturi, pe cale administrativă, de aducere la îndeplinire a hotărârii sinodale nr. 7742/1992, privind înființarea unei episcopii pentru cele două vicariate.*

Temei nr. 6354/1993 — Referat privind stadiul actual al organizării Mitropoliei ortodoxe române pentru Germania și Europa centrală.

În urma amplelor discuții care au avut loc și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se dă delegație Prea Sfințitului Episcop Serafim Făgărășanul pentru a participa la ședința adunării eparhiale a Mitropoliei ortodoxe române pentru Germania și Europa centrală din 16 octombrie 1993, ocupându-se, pe o anumită perioadă, de bunul mers al activității acestei eparhii ;*

— *Totodată, Prea Sfințitul Episcop Serafim primește încredințarea ca, în această perioadă să contacteze pe preoții care s-au declarat doritori să aparțină jurisdicției Arhiepiscopiei de la Paris pentru discuții privind această eparhie.*

Temei nr. 6355/1993 — Referat privind proiectul de Statut al Mitropoliei ortodoxe române pentru Europa occidentală.

Au avut loc ample discuții, atât în comisie cât și în plenul ședinței, în urma cărora, ținând seama și de propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod a hotărât :

— *Se amână luarea unei hotărâri în privința Statutului Mitropoliei ortodoxe române pentru Europa occidentală, până după întoarcerea Prea Sfințitului Episcop Serafim din misiunea încredințată în Germania și Franța.*

Temei nr. 6325/1993 — Scrisoarea preotului Michel Laroche, de la parohia «Sfântul Mihail și Sfântul Nectarie» Paris-Franța, prin care solicită recunoașterea dependenței canonice a Prea Cucerniciei Sale și a parohiei de Mitropolia Banatului.

În urma dezbaterilor avute și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod a hotărât :

— *Se apreciază dorința preotului Michel Laroche de a aparține Ortodoxiei și de a respecta întru totul rânduiala bisericească*

afa-
olae
rșet,
irile

canonică. Față de fierbintele său deziderat de a aparține Bisericii Ortodoxe, întrucât noi ne ocupăm doar de ortodocșii români să i se recomande să se adreseze, pentru obținerea jurisdicției canonice, unei eparhii locale ortodoxe ;

— Se va reexamina decizia de înființare a noului protopopiat francez, punând-o de acord cu poziția principială a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

se
din
ro-
ad-
dale
louă

Temei nr. 3003/1993 — a) Vizita Sanctității Sale Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, în România, 12—18 august 1993.

În cadrul relațiilor frățești pe care Biserica Ortodoxă Română le are cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, în perioada 12—18 august 1993, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, făcută în numele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, ne-a vizitat Biserica Sanctitatea Sa Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, împreună cu mai mulți ierarhi, clerici și colaboratori.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de vizita Sanctității Sale Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, în România ;

— Se va publica în revistele centrale bisericești reportajul vizitei patriarhului ecumenic în România.

ani-
ală.
mi-

ără-
oliei
oc-
ners

Temei nr. 3160/1993 — Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în Bulgaria, cu prilejul festivităților jubiliare prilejuite de împlinirea a 1100 de ani de la Sinodul din Preslav, 17—20 septembrie 1993.

La invitația Sanctității Sale Maxim, Patriarhul Bulgariei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de I.P.S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului și P.C. Pr. Manole Marcel, a participat în perioada 17—20 septembrie 1993, la festivitățile prilejuite de aniversare a 1100 de ani de la primul sinod național bisericesc bulgar, care s-a ținut în anul 893, în orașul Preslav.

Acest sinod a luat hotărâri privind viața politică și religioasă bulgară, a introdus limba slavonă în cult și școli, a mutat capitala de la Plisca la Preslav, a stabilit ca în clerul superior bisericesc să fie numiți numai cei care au naționalitate bulgară și a hirotonit ca prim episcop bulgar pe Clement, ucenicul Sfinților Chiril și Metodiu.

Evenimentul s-a înscris în rândul sărbătorilor de seamă ale anului, pe plan național bulgar, organizându-se cu acest prilej numeroase acțiuni culturale.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în Bulgaria ;

— Se va publica în revistele centrale bisericești reportajul vizitei Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în Bulgaria.

t al
rșei,
ilor

tro-
upă
cre-

la
care
și

ilor

par-
ască

Temei nr. 3888/1993 — Participarea I.P.S. Lucian, Arhiepiscopul Tomisului la festivitățile desfășurate în orașul Varna, Bulgaria, 2—4 iulie 1993.

Aceste festivități s-au înscris în rândul manifestărilor dedicate împlinirii a 1100 de ani de la introducerea limbii slavone ca limbă liturgică și națională în Biserica Ortodoxă Bulgară.

I.P.S. Lucian, Arhiepiscopul Tomisului a prezentat mesajul transmis cu această ocazie de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act de vizita I.P.S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului la festivitățile din orașul Varna, reportajul vizitei se va publica în revistele centrale bisericești.*

Temei nr. 6377/1993 — Scrisoarea I.P.S. Mitropolit Antonie de Pereiaslav și Siceslav, prin care o delegație a Bisericii Ortodoxe Române este invitată să participe la lucrările Sinodului ortodox pan-ucrainean al Bisericii Ortodoxe Ucrainene, Patriarhia Kievului, Kiev, Ucraina, 21—23 octombrie 1993.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act de invitația adresată Bisericii Ortodoxe Române de a participa la lucrările Sinodului ortodox panucrainean ce se va desfășura la Kiev, comunicându-se faptul că invitației i se va putea da curs în raport de normalizarea situației canonice a acestei Biserici din Ucraina.*

Temei nr. 5161/1993 — Informare asupra diferendului dintre Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului și Patriarhia Ierusalimului privitor la problemele ivite în cadrul diasporei ortodoxe grecești.

Referatul subliniază că la Patriarhia Română s-au primit mai multe documente referitoare la existența și evoluția acestui diferend.

La discuțiile care au urmat prezentării referatului, s-a subliniat că, totuși, Patriarhia Română nu este în posesia întregii documentații privind această problemă.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a subliniat că în toate discuțiile pe care le-a avut fie cu Patriarhul ecumenic, fie cu alți reprezentanți ai celor două Patriarhii a făcut stăruitor apel pentru reconciliere între cele două părți.

De aceea, în consens cu intervențiile din plenul Sf. Sinod și cu propunerile Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act cu durere de diferendul existent între Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului și Patriarhia Ierusalimului, ge-*

nerat de unele probleme din cadrul diasporei ortodoxe grecești, cu constatarea că măsurile luate de Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului nu sunt întemeiate pe prevederile sfintelor canoane ale Bisericii Ortodoxe.

— Luând în considerație decizia recentă a Patriarhiei Ierusalimului de a-și înceta activitatea în Australia și de a se retrage din regiunile aflate sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice, să se comunice Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului opinia Sfântului Sinod privind oportunitatea revenirii asupra hotărârilor luate împotriva unor ierarhi și clerici aparținând de Patriarhia Ierusalimului ;

— Să se trimită câte o scrisoare Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului și, respectiv, Patriarhiei Ierusalimului, în care să se accentueze nevoia reconcilierii, pentru a se evita criticile la adresa Ortodoxiei, venite din partea eterodocșilor.

Temei nr. 3880/1993 — Participarea P.S. Arhiepiscopului Casian Gălățeanul și a P.C. Pr. Prof. Dumitru Popescu la conferința internațională : «Ortodoxia și noua realitate europeană», Ormilya, Grecia (30 iunie — 4 iulie 1993).

Conferința a avut loc la invitația Ministerului de Externe al Greciei și la ea au participat delegați ai parlamentelor din țările cu tradiție ortodoxă, cât și delegați ai Bisericilor din aceste țări, invitați să participe la lucrările conferinței în calitate de observatori.

Importanța conferinței a constat, în principal, în faptul că a cerut lumii ortodoxe să ia atitudine, pe baze spirituale, față de realitățile politice ale lumii contemporane.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

Se ia act de participarea delegației Patriarhiei Române la conferința de la Ormilya, dedicată problemelor cu care este confruntată Ortodoxia în contextul noii realități europene, mai puțin aspectele de natură politică, la dezbaterile cărora delegații noștri nu au putut lua parte ;

— *Se va alcătui un reportaj asupra conferinței de la Ormilya, precum și un studiu privind rolul Bisericii Ortodoxe în Europa de azi, care să fie publicate în revistele centrale bisericești.*

Temei nr. 5430/1993 — Vizita Grației Sale, Dr. George Leonard Carey, Arhiepiscop de Canterbury, Primat al întregii Anglii și al Comuniunii Anglicane din întreaga lume, în România, 6—10 sept. 1993.

Vizita pe care Primatul Comuniunii Anglicane a efectuat-o în România a reprezentat un moment important în relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană, cu toate problemele noi care au apărut în ultima vreme în cadrul dialogului teologic ortodox-anglican, în special cele legate de *hirotonia femeilor și limbajul inclusiv* folosit în unele cercuri ale teologiei anglicane. Atmosfera deschisă a discuțiilor, căldura cu care înalții oaspeți au fost întâmpinați pretutindeni de către clerul și credincioșii ortodocși români, interesul arătat de către partea anglicană în găsirea unor soluții viabile la problemele comune ce ne preocupă, toate acestea au subliniat necesitatea găsirii acelor soluții care să ne apropie pe unii de ceilalți.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de vizita Grației Sale George Leonard Carey Arhiepiscop de Canterbury în România ; reportajul vizitei se va publica în revistele centrale bisericești.

Temei nr. 6379/1993 — Participarea P.C. Pr. Prof. Viorel Ioniță la a VII-a Întrunire plenară de dialog dintre Bisericile Ortodoxe și Federația Luterană Mondială, Sandbjerg, Danemarca, 5—10 iunie 1993.

Tema acestei întruniri a fost «Sinoadele ecumenice și autoritatea lor în Biserică». Textul final al întrunirii consemnează faptul că ortodocșii și luteranii afirmă, împreună, ca hotărârile Sinoadelor ecumenice sunt autoritative pentru Bisericile lor.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act de participarea delegatului Bisericii Ortodoxe Române la cea de-a VII-a întrunire plenară de dialog dintre Bisericile Ortodoxe și Federația Mondială Luterană, de la Sandbjerg (Danemarca).*

In continuare, P.S. Nifon, raportorul Comisiei, prezintă referatele asupra următoarelor temeuri :

Temei nr. 2293/1993 — privind participarea P.C. Arhid. Teodor Savu la conferința europeană pentru îngrijire și sfătuire pastorală, Debrețin (Ungaria), 3—10 august 1993 ;

Temei nr. 3103/1993 — referitor la participarea P.C. Diac. Ioan Caraza și a d-lui Radu Preda la cursul «Secte și prozelitism», organizat la Diakonisches Werk din Germania, sub patronajul Conferinței Bisericilor Europene, între 16 august — 10 sept. 1993.

Temei nr. 5164/1993 — privind participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la seminarul pentru lectorii de teologie din țările din centrul și estul Europei, organizat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Tesalonic (Grecia), 22—29 august 1993.

Temei nr. 3390/1993 — privind participarea P.C. Pr. Dumitru Colotelo la conferința privind drepturile omului, Budapesta, 2—7 sept. 1993, în organizarea C.S.C.E.E și a Comitetului C.E.B. pentru drepturile omului.

În urma prezentării și discutării referatelor, ținând seama și de propunerile Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act de participarea delegaților ortodocși români la manifestările amintite ; delegații respectivi vor întocmi materiale ce vor fi publicate în presa centrală bisericească.*

În continuarea ședinței Sfântului Sinod, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, arată că la capitolul «Diverse», mai sunt de discutat câteva probleme :

— Problema monumentelor istorice.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist arată că în legătură cu această problemă a invitat la ședință pe dl. arhit. E. Hoinărescu, directorul Direcției monumentelor și siturilor istorice din cadrul Ministerului Culturii și dl. arhit. Cristian Moiescu din cadrul Secretariatului de Stat pentru Culte.

Discuțiile care au avut loc s-au referit direct la grija eparhiilor pentru conservarea și restaurarea, în special, a locașurilor de cult — monumente istorice din cuprinsul eparhiilor și a modalităților de sprijinire materială, din partea Statului, a acestor lucrări.

Concluzionând asupra discuțiilor care au avut loc, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a arătat că este necesar să se stabilească în ce măsură centrele eparhiale vor putea dispune de supravegherea șantierelor și de gestionarea sumelor ce se vor aloca pentru restaurarea monumentelor istorice bisericești, subliniind în același timp că este necesar ca centrele eparhiale să dispună de organe de specialitate care să fie recunoscute și autorizate în acest scop, așa cum, de altfel, există deja unele eparhii.

De asemenea, Prea Fericirea Sa, a subliniat că este de dorit ca sumele prevăzute pentru restaurarea monumentelor istorice bisericesti să fie alocate direct centrelor eparhiale care să se îngrijească de recrutarea personalului de specialitate, a lucrătorilor și de procurarea materialelor necesare.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a mulțumit celor doi invitați pentru lămuririle date și pentru interesul arătat față de această importantă problemă a Bisericii străbune și a Statului nostru.

În continuare s-a mai discutat: problema manualelor de religie pentru clasele I—VIII și problema costului calendarelor bisericesti pentru anul 1994, adoptându-se hotărâri corespunzătoare.

Epuizându-se examinarea problemelor înscrise pe ordinea de zi a Sfântului Sinod, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* mulțumește membrilor Sfântului Sinod pentru contribuțiile aduse la soluționarea problemelor de competența acestui for bisericesc, atât în cadrul comisiilor de lucru cât și în plenul ședinței și adresează tuturor membrilor Sfântului Sinod rugămintea de a veghea, în eparhii, la aducerea la îndeplinire a celor hotărâte, în scopul promovării vieții religioase și a susținerii, sub toate aspectele, a lucrării Bisericii Ortodoxe Române.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist declară închisă actuala ședință de lucru.

Procesul verbal este semnat de :

Președintele Sfântului Sinod

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SECRETARUL SFÂNTULUI SINOD,

† NIFON PLOIEȘTEANUL

EPISCOP-VICAR PATRIARHAL

• R E C E N Z I I •

Arhim. Veniamin Micle, *INIȚIERI CATEHETICE*, Mt. Bistrița, Ep. Râmnicului, 1993, 160 p.; Idem, *TREPTE SPRE AMVON* (Studii omiletice), Mt. Bistrița, 1993, 255 p.

Părintele profesor Veniamin Micle, autorul, este binecunoscut în cercurile teologice, pentru preocupările cărturărești, evidențiate la catedră, la amvon și în numeroasele studii și articole publicate. Anii cei mai prolifici în publicistică — în ceea ce privește cărțile — au fost cei de după decembrie 1989, îmbogățind astfel panopia cărților de valoare ale spiritualității ortodoxe românești¹.

Ne bucură, desigur, toate aceste publicații, care sunt de un real folos nu numai pentru pastorație, ci și pentru aprofundări teologice ale celor interesați. Cu deosebire ne bucură, însă, aceste două cărți din domeniul catehetei — omileticii, care — prin studiile incorporate — ni-l înfățișează pe autor ca pe unul din cei mai valoroși specialiști în domeniu.

Facem cu regret remarcă faptului că *Omiletica-catehetica* nu are, în clipa de față, mulți inițiați, fiind un domeniu mai sărac în specialiști față de altele din câmpul teologiei românești contemporane. S-au tipărit, desigur, multe cărți de predici și s-au publicat și în revistele bisericesti un număr impresionant de cuvântări. S-au publicat, de asemenea, studii sporadice din câmpul omiletic-catehetic. Dar cărți cu studii propriu-zise, cu aparate bibliografice prezentate într-un mod științific, nu avem, exceptând manualele publicate prin osteneala Pr. Prof. Dumitru Călugăr² și a Pr. Prof. Nicolae Petrescu³.

Iată de ce munca P. Cv. Părinte Veniamin Micle vine întru întâmpinarea doritorilor de informare și edificare în domeniu.

I. *Inițieri catehetice*. Cartea se prezintă sub forma unui mic manual, structurat pe 7 capitole. Fiecare din ele se prezintă la nivelul unui curs universitar și chiar de doctorat. Este suficient, pentru început, să pomenim faptul că la finele capitolelor apar cel puțin 50 note bibliografice, unele având chiar peste 100. Iar lista bibliografică finală semnalează 565 titluri!

Dacă pe parcursul celor șapte capitole, problemele sunt prezentate condensat (respectându-se sănătosul principiu *non multa sed multum*), unul din cele mai mari servicii pe care le face autorul catehetei contemporane este acest număr impresionant de lucrări semnalate, distribuite astfel: 138 în literatura română; 189 în franceză, 83 în germană, 27 în engleză, 98 în italiană, 28 în spaniolă.

1. *Sfântul Grigorie Decapolitul*, 1992; *Istoria bisericească de Samuil Micu*, 1993; *Predici și cuvântări de Eufrosin Poteca*, 1993; *Antihristica*, 1994; *Cultul sfinților*, 1994; *Citirea și interpretarea Sfintei Scripturi*, 1994; *Sf. Antonie de la Iezeru*, 1994; Înainte de 1989, a publicat *Monumentul Coșuna — Bucovățul Vechi*, 1982, *Mănăstirea Polovragi*, 1987.

2. *Catehetica*, Manual pentru Institutele teologice ale B.O.R., București, 1976.

3. *Omiletica*, Manual pentru Seminariile teologice, București, 1977.

Pentru a repera mai ușor autorii, Părintele V. Micle a întocmit și o listă alfabetică, plasată în continuarea listei bibliografice. Spre a încheia precizările referitoare la aparatul critic, notăm faptul că fiecare din cele șapte studii are, la sfârșit, trimiteri la autorii folosiți.

Notăm enunțurile celor șapte capitole, precedate de un *Cuvânt înainte* lămuritor: 1. Importanța catehezei în Biserica Ortodoxă, după învățătura și practica primelor veacuri creștine; 2. Principii catehetice în catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului; 3. Sfântul Atanasie cel Mare, învățător al unității creștine; 4. Preotul catehet după cărțile de învățătură din secolul al XIX-lea; 5. Cateheza romano-catolică în secolul al XX-lea; 6. Activitatea învățătorescă a preotului pentru promovarea credinței ortodoxe; 7. Psihologia catehumenilor.

În primele trei capitole, elementele catehetice se împletesc armonios cu datele istorice, evidențiindu-se râvna misionar-catehetică de excepție a câtorva sfinți părinți binecunoscuți în Ortodoxie. Capitolul al patrulea (*Preotul catehet după cărțile de învățătură din sec. al XIX-lea*), în care se scot din uitare cateheți români valoroși ai secolului al XIX-lea, se completează în mod fericit cu îndemnurile cuprinse sub titlurile *Condițiile necesare îndeplinirii cu succes a funcțiunii învățăto-rești*, p. 102 și *Metode pentru promovarea și apărarea dreptei credințe*, p. 104.

Capitolul *Cateheza romano-catolică în secolul al XX-lea* se prezintă ca un studiu inedit în literatura catehetică actuală. Apreciem nu numai aspectul informativ, ci și observațiile critice pertinente, vizavi de fiecare «zonă» catolică în parte. În chip deosebit semnalăm concluziile cuprinse la finele studiului, în care autorul notează cu finețea ortodoxului, dublată de competența cunoscătorului, cauzele nereușitelor strădaniilor romano-catolice în acest domeniu (strădaniuri uriașe, de altfel!). Între acestea, neputința învățământului catolic contemporan de a se rupe de metodele scolastice tradiționale. Soluția? Pr. V. Micle propune: «...o cateheză adecvată și eficientă trebuie totdeauna să ia în considerare datul revelat autentic și realitatea ființei umane, cu întregul ei tezaur spiritual, cultural și social al existenței sale. Cunoașterea omului și Revelației divine oferă catehetului limbajul potrivit, înțeles de catehumeni, pentru îndeplinirea cu succes a misiunii sale învățăto-rești, primită de la Mântuitorul nostru Iisus Hristos, prin intermediul Bisericii» (p. 93).

Ultimul capitol, *Psihologia catehumenilor*, atrage atenția asupra: 1. Noțiunii de psihologie generală; 2. Noțiunilor de psihologie religioasă; 3. Valorii psihologiei în expunerea catehezei. Abordarea acestor aspecte este de o importanță vitală: «Cunoașterea psihologiei catehumenilor constituie una dintre datoriile fundamentale ale catehetului; ea se impune cu atât mai mult cu cât cateheza nu intenționează să transmită numai un anumit număr de cunoștințe religioase, adică să informeze, ci scopul ei principal constă în a forma din catehumeni adevărate caractere religios-morale (subl. n., p. 110).

*

II. *Trepte spre amvon*. La fel ca în precedenta lucrare, remarcăm duhul științific de prezentare a temelor și grija autorului de a familiariza pe cei interesați cu alte studii de subiect comun. Impresionează și aici mulțimea autorilor folosiți și notați în listele bibliografice.

Iată capitolele: 1. Predica și predicatorul în concepția Noului Testament; 2. Propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu în lumina învățăturii Bisericii Ortodoxe; 3. Cuvântul lui Dumnezeu și Sfintele Taine în Biserica Ortodoxă; 4. Activitatea predicatorială a Sfântului Vasile cel Mare; 5. Sfântul Grigorie Teologul, propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu; 6. Sfântul Ioan Gură de Aur, predicator al unității creștine; 7. Sfântul Ioan Gură de Aur, predicator social; 8. Citirea și interpretarea Sfintei Scripturi, după omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur; 9. Tematica moral-socială a predicilor Sfinților Trei Ierarhi; 10. Cultul sfinților oglindit în predicile patristice; 11. Primul tratat de omiletică tipărit în limba română; 12. Arhimandritul Eufrosin Poteca — predicator; 13. Preocupările omiletice ale mitropolitului Andrei Șaguna; 14. Preotul Zaharia Boiu, reprezentant strălucit al amvonului; 15. Predicatorul și predica creștină în concepția dogmatistului Karl Barth; 16. Aspecte actuale ale predicii creștine; 17. Problematika predicii romano-catolice ra-

portată la coordonatele propovăduirii ortodoxe; 18. Rolul prediciei creștine în slujba mișcării ecumenice; 19. Pregătirea duhovnicească a predicatorului; 20. Datoria preotului de a propovădui cuvântul lui Dumnezeu; 21. Pentru o propovăduire actuală, după Sfântul Ioan Gură de Aur.

Iată, așadar, o abordare a omileticii în vremuri și locuri diverse: la Sfinții Părinți, comuni tuturor confesiunilor, separate istoric mai târziu; apoi în spațiul catolic și în cel protestant; în spațiul românesc, pentru care este consacrat un loc aparte.

Cu toate că ar fi nedrept să facem o ierarhizare valorică a temelor prezentate (fiecare temă având — prin modul de abordare — îndreptățire să fie considerată de referință), ne-a captivat în chip deosebit capitolul intitulat *Primul tratat de omiletică tipărit în limba românească* (p. 138—145). Este vorba de *Ritorica sau învățătura și întocmirea trumoasei cuvântării, acum întâi izvodită pe limba românească, împodobită și întemeiată cu pildele vechilor filosofi și dascăli bisericești. La Buda s-au tipărit, în crăiasca tipografie orientalicească a Universității Peștii, 1878.*

Reluând cercetările făcute asupra acestei lucrări de istorici, filologi și preoți de renume ca: Ioan Lupaș, C. Daicoviciu, Dumitru Belu ș.a., Păr. Prof. V. Micle scoate de la naftalină acest prim tratat de omiletică în limba română spre încunoștiințarea tuturor celor interesați în domeniu. Problematika cea mai dificilă se leagă de precizarea numelui autorului, care — după toate concluziile — este desemnat în persoana lui Ioan Piuaru-Molnar (1749—1815), cunoscutul cărturar umanist transilvan, fin al celebrului «Popa Tunsu» din Sadu — Sibiu (alias părintele Ioan Molnar, persecutat și batjocorit de autoritățile politice de atunci, străine de năzuințele ortodocșilor români transilvăneni).

Tratatul este conceput în patru cărți, având la început o *prefață* care arată scopul lucrării: «...să fie de folos părții politicești, propovăduitorilor Cuvântului lui Dumnezeu și scolasticilor învățători» (p. 139). După toate analizele, Părintele V. Micle concluzionează că această *Retică* este întocmită «după o carte de specialitate grecească» p. 143). Parcurgând însemnările consacrate lucrării, ne dăm seama că tratatul este important nu numai din punctul de vedere al priorității în timp, ci și pentru că în el sunt cuprinse principii ortodoxe de propovăduire, într-o vreme în care politica de catolicizare a Transilvaniei era atât de agresivă. Acest mod de abordare a fost favorizat și de faptul că, la bază, *Tratatul* are o lucrare grecească, «neidentificată, deși unii presupun că a fost aceeași după care s-a orientat și Antim Ivireanul la întocmirea predicilor sale» (cit. Pr. D. Belu, M.A. 9—10/1963, p. 709—737) — p. 142.

Oprindu-ne asupra altor teme, remarcăm preocuparea pentru evoluția prediciei în perioadele istorice mai prolifiche.

Sub titlul «Predicatorul și predica în concepția Noului Testament», autorul notează următoarele apelative ce se pot da predicatorului după scrierile nou-testamentare: apostol, crainic, rob, servitor, slujitor, iconom, învățător, binevestitor sau evanghelist, colaborator al lui Dumnezeu (p. 508), folosind o sumedenie de citate biblice în acest sens.

Interesantă (și utilă) este atenția pe care autorul nostru o acordă unui exponent de seamă al prediciei protestante: Karl Barth. Deși dogmatist de profesie, K. Barth «a predicat toată viața» (p. 189), având concepția — comună tuturor protestanților — că numai Biblia cuprinde cuvântul lui Dumnezeu revelat omului. Dar afirmă în același timp că «predicarea cuvântului ne-a fost lăsată ca taină. *Reforma ne-a luat totul și ne-a lăsat în chip dureros numai Biblia*» (subl. n.), p. 189. «Ce ne poate învăța un protestant în domeniul prediciei?» ar putea să întrebe un ortodox neavizat. Răspunsul se desprinde limpede din ceea ce Părintele V. Micle a evidențiat la acest predicator. În special în capitolul *Redactarea predicii* (p. 195—197).

În ceea ce privește cealaltă mare confesiune creștină, catolicismul, ni se înfățișează atât *Criza prediciei...* în sânul ei (p. 215), venită în special prin «pierderea importanței cultice» (p. 214): «Diminuarea rolului prediciei în cadrul cultului divin catolic, a fost provocată pe de o parte de faptul că, mai ales în ritul roman, lecturile biblice din timpul missei, care trebuie să formeze fondul prediciei, se citeau în limba latină, înțeleasă numai de cei care aveau traducerea paralelă în limba vorbită de credincioșii respectivi; iar pe de altă parte, predica devenise

aproape cu exclusivitate preocuparea unor congregații călugărești și sacerdotale sau a unor predicatori itineranți, dobândind în decursul secolelor al XIV-lea și al XV-lea o influență specifică asupra credincioșilor, care îi ascultau cu evlavie» (p. 214).

În același timp sunt prezentate și *încercările de reînnoire a predicii catolice* (p. 217—219) și reușitele unor reprezentanți remarcabili, ca: J. A. Jungmann, Otto Semmerloth, Domenico Grusso ș.a.

Cum era și firesc, Părintele V. Micle acordă spațiului ortodox o atenție deosebită, în special din câmpul omiletic românesc.

Pe lângă prezentarea câtorva din cei mai străluciți reprezentanți ai amvonului (ca: Eufrosin Poteca, Andrei Șaguna, Zaharia Boiu), preocuparea cade asupra *Coordonatelor propovăduirii ortodoxe*, (p. 220—223). Dacă ar fi să alegem o frază de sinteză din acest subcapitol, aceasta ar fi următoarea: «De remarcat că și astăzi predica (ortodoxă *n.n.*) se desfășoară potrivit tradiției specifice Bisericii Ortodoxe, de unitate ființială între predicator și ascultătorul cuvântului lui Dumnezeu (p. 223) — concluzie în deplină armonie cu cea consemnată de autor la sfârșitul prefetei cărții de care ne ocupăm: «În consecință, se poate afirma cu certitudine că predica autentică este convingere trăită și experimentată întâi de preot, apoi recomandată ascultătorilor pentru aplicarea ei în viața lor de fiecare zi» (p. 4).

*

Oprindu-ne aici cu prezentarea celor două cărți, ne exprimăm regretul că o recenzie nu-și poate îngădui prea multe detalii, ea fiind mai mult o invitație pentru cei interesați de a parcurge personal toate temele tratate. Îndemnăm la acest demers pe toți cei înjuțați la dulce-amara trudă a propovăduirii, mai ales astăzi când urechile ascultătorilor sunt asaltate de fel de fel de voci străine de ortodoxie.

Osteneala erudită a autorului va ieși în evidență tuturor celor ce vor binevoi să se apropie de temele abordate de Prea Cuvioșia Sa.

Preot prof. VASILE GORDON

Gheorghe Popescu - Vâlcea, *Cuvinte din temniță* — Editura Institutului Bibl. și de Misiune al B.O.R., București, 1991, 61 p.

Autorul licențiat în Teologie, doctor în «Litere și Filosofie», secția arte, luptător ca ofițer decorat în cruciada contra bolșevismului distrugător de civilizație și popoare și răpitor al Basarabiei, Ținutului Herța și unei părți din Bucovina, inițiator, în 1947, al mișcării de rezistență «Vlad Țepeș II», luptător contra guvernanților trădători de țară și de neam, condamnat la grea temniță din care ispășește peste 16 ani, a «întocmit în minte» aceste poezii, cum însuși mărturisește, «de-a lungul anilor de temniță, spre a susține moralul elevilor și studenților, țăranilor și muncitorilor căzuți în aceleași temnițe, întărindu-le convingerea că au luptat pe drept pentru credința în Dumnezeu, pentru libertate, pentru sfintele obiceiuri și minunățiile acestui pământ moștenit cu lacrimi și sânge de la strămoși». Și tot acestor confrăți «căzuți în robia și lanțurile anticristului acestui veac «închină poeziile abia acum tipărite.

Prefațarea româneștilor și duhovniceștilor versuri o face evlaviosul preot și eminentul academician prof. dr. Dumitru Stăniloae, care și dânsul a suferit ani de grea închisoare pentru credință și neam.

Lucrarea însumează 1384 versuri grupate în 19 poezii din care 18 variază între 12—76 versuri, iar prima, *Cântarea Țării*, are 213 strofe, respectiv 852 versuri.

Prozodia este cea a poezilor noștri clasici și a celor de până la venirea comuniștilor. Este lipsită de orice ambiguitate și obscuritate a ideilor și simțămintelor, fără formule sofisticate. Tocmai de aceea poeziile acestui creștin «mărturisitor» pătrund lesne și cu tot sensul lor în cămara cea de taină a sufletelor adevăraților români. Poeziile sunt suflet din sufletul autorului; sunt însuși paradisul său lăuntric

sădit de Dumnezeu și de părinții lui de la țară după dreapta credință și bimilenarele datini străbune; sunt paradisul crescut și frumos împodobit în anii de studii când Dumnezeu era prezent în școala românească, paradis care s-a purificat de inerentele plante parazitare și neghini în anii grei de temniță, precum «aurul se purifică în cuptorul cel aprins».

Afară de *Cântarea Țării*, mai sunt încă trei închinare tot țării, una Basarabiei, patru colinde compoziție proprie, încă un *Colind din robie*, adică din temniță, două rugăciuni pentru tineret, *Moartea lui Ștefan cel Mare*, două imne referitoare la rezistența în munți, doi psalmi creație personală, ilustrând starea sufletească a celor ce se sfințesc în suferință, încheind cu *Pescărușii*, care vor să arate soarta celor din închisori.

Primul *Psalm* lasă mai puțin să se întrevadă locul unde se află poetul. El se roagă fierbinte la Dumnezeu: / Coboară, Stăpâne, coboară la mine / Pe scara cerească ce urcă la Tine /. El, întemnițatul urcă, iar Dumnezeu coboară, îi întinde mâna, trăgându-l și luându-l de braț. Redă lupta dintre suflet și trup, în care omul nu biruie decât cu ajutorul lui Dumnezeu. / Mi-e sufletul pâine și trupul mi-e câine, / Voința de bine și răul din mine / Se luptă, se-nfruntă, dar fără de Tine / Mă biruie răul... / ... / Cu Tine în mine tot răul se frânge / Și binele, Doamne, prin Tine învinge / Rugăciunea revarsă în suflet mirul harului și-aprinde / ...nădejdi, polioandre /. În această duhovnicească stare, poetul vrea Sfânta Împărtășanie: / Să-mi sature foamea și setea potirul /.

Intr-al doilea *Psalm* poetul se arată pe sine în închisoare, / Când sufletu-n mine e numai ruine, / Când gura e mută, scuipată, bătută, / Când ochiul se stinge în lacrimi de sânge / ... / Când toate se surpă și toate m-astupă / ... În aceste grele momente, poetul aleargă în genunchi la Dumnezeu: / Și-Ți cer îndurare și scut de-apărare /. Dușmanul din mine cu fiere mă ține /, Dușmanul de-afară cu lanț mă-mpresoară / ... / Zdrobește-mi dușmanii, fericite fă-mi anii / ...

Tabloul colindelor este decupat de poet și aplicat la starea fizică și psihică a celor din lagărele bolșevice și din temnițele barbariei comuniștilor români cu obârșie străină de neamul nostru. / A venit și sfânta noapte de Crăciun / Să ne-aducă Leru-i Doamne în surghiun /. Picură printre zăbrele-un colț de stea /. Miruind cu raza-i blândă viața mea / ... / Lângă temnița de plumb și mucegai / Poposit-au un moșneag și cu trei crai; / Au cătat să vază fețe omenesti / Și-au văzut doar oblonitele ferești /. În continuare arată situația din țară și pe răufăcătorii bieților români: / Suflă-amarnic, suflă crivățul hain /, Peste țară numai jale și suspin. / Plânge mama-n vatră, plâng copiii-n blid. / Tot mai cruzi, irozii stepei neucid. / În aceste necurmăte și dramatice împrejurări: / Numai sfintele colinde îngerești / Se revarsă, untdelemn, din slăvi cerești. / Vin heruvi și vin serafi cu mâini de crin / Să ne mângâie pe frunțile de chin / Și-n cătușele robiei ce mă strâng, / Velerim din amintire-ngân și plâng / Și spre maica din sătucul troienit, / Cu arhanghelii în noapte am pornit. /

Alte patru colinde nu fac aluzie la urgiile comuniste din închisori, ci la specificul profund românesc și creștin ortodox al acestor creații, din care se vede cum poporul și plaiurile noastre și-au împletit destinul cu frumusețile naturii, zidind biserici, participând la Sfânta Liturghie. / Peste chivote apuse, / Răsărit-au paraclice, / Uși împărătești deschise, / Pe pristoale Antimise. / Sfânt Agneț în sfinte vase, / Doxologhii în cafase, / Heruvimi aduc coroane, / Sună harfe și organe /.

Două imne de Rezistență trimit la jertfa sfinților noștri strămoși: Ștefan cel Mare, Iancu, Tudor. Rezistență la hotare, Rezistență în munți. Toți eroii neamului sunt / Stâlpi de hotar, temelii de veacuri, / Cruci de lumină, luceferi, soare, / ... / Toți cei în viață să pornim la luptă, având alături eroii din morminte. / Umăr la umăr, în marș cu toții, / Mergem și viii, mergem și morții / ... / Este războiul de apărare în care nu se consideră păcat uciderile făcute de oștile neamului nostru, după canonul sfântului Vasile cel Mare, în războaiele de apărare și de eliberare a neamului, ba, dimpotrivă, jertfirea lor este încununată cu harul sfințeniei.

În ceea ce privește caracterizarea poeziilor închinare țării, inclusiv *Cântarea Țării*, aceasta o face cu toată competența profundul teolog și întru tot românul, părintele Stăniloae din care redăm. În aceste poezii este redată «istoria noastră, așa cum a trăit-o poporul nostru» dar se redau și «realizările lui de artă de unică originalitate și modurile lui de înțelegere a vieții..., trăirea specifică a câmpiilor, a pădurilor, a munților în care a trăit poporul nostru, legătura lui sufletească cu

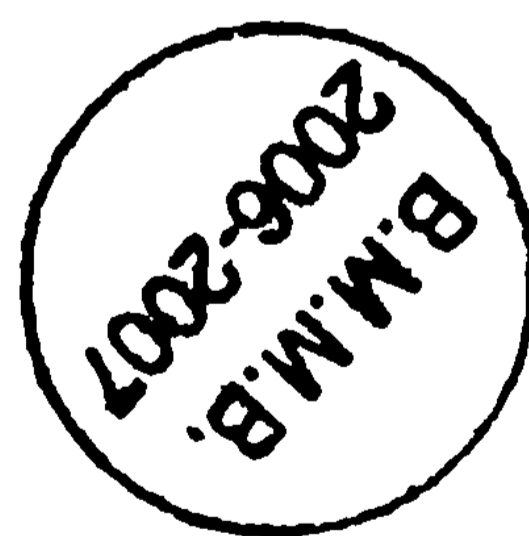
natura și cu animalele ce au format modul lui de viață. Dar mai ales este redată... taina legăturii cu Dumnezeu în sărbătorile Lui strălucind de o lumină veșnică...; atmosfera de lumină, de seninătate, de taină, caracteristice sufletului și naturii așa bine simțite de poporul român, reflectată în datinile pline de strălucire în care și-a organizat trăirea sărbătorilor!

«Cântarea Țării» este o adevărată epopee spirituală a vieții istorice, ca și a ambianței spațiale transfigurate așa cum le-a trăit poporul român. S-ar putea înfățișa ca modele aproape fiecare strofă pentru conținutul lor adânc și frumusețea unică a imaginilor care-l redau. S-ar putea scrie un volum întreg pentru a pune în relief minunea tainică a acestui conținut și a formelor de exprimare poetică a lui... Îndeosebi «Cântarea țării» socotesc că va rămâne... în memoria generațiilor viitoare un monument de talia «Cântării României» a lui Alecu Russo»

Adăugăm că această poezie poate fi asemănată cu «România pitorească» a frumuseților reliefului dar și a sufletului românesc, unit indisolubil cu glia strămoșească; o istorie a neamului nostru, un compendium de etnografie națională. Indicând România poetul zice: / Acolo e mai multă omenie, / Decât oriunde pe acest pământ, / Și peste tot respiră dărnicie / Și vorba este adevărul sfânt. / Acolo e Iisus la El acasă / ... / Și referirile religioase și creștin ortodoxe abundă în toate poeziile.

Dacă pentru noi generația născută după primul război mondial aceste poezii, în fruntea cărora stă *Cântarea Țării*, sunt un râu de paradis cu Undele pururi vii sub sclipirile razelor Soarelui Hristos, ale sfintei Sale Maici ale sfinților, în general, și ale sfinților din neamul nostru, în special, considerăm că aceste versuri pentru generațiile care s-au dezvoltat sub imperiul ateismului comunist, distrugător de religie și de neam, mai ales pentru tineret, să constituie un simbol de credință și de evlavie creștin românească, un imn de slavă adus lui Dumnezeu, care, pentru jertfele strămoșilor noștri, pentru sfințenia vieții lor, a făcut să dăinuie pe aceste meleaguri ca popor ortodox, deși am fost și suntem așezați «în calea răutăților».

Arhimandrit IOASAF POPA

dată...
ică...;
ii așa
care

și a
sa în-
isețea
pune
ică a
ațiilor

a fru-
rămo-
i. In-
acest
olo e
toate

oezii,
ri vii
neral,
pentru
or de
tă și
pentru
ceste
ților».

DOCUMENTARE

- Pr. Nicolae Șerbănescu, *Argumentări istorice cu privire la necesitatea prezenței reprezentanților Bisericii Ortodoxe în Parlamentul României* 117
- Pr. prof. dr. Alexandru Moraru, *Un arbitraj arbitrar, străin de adevăr și dreptate: Dictatul de la Viena (30 august, 1940)* 140
- Prof. univ. dr. Ion Rotaru, *Locul scrierilor patristice în istoria limbii și literaturii române* 147
- Gh. Vasilescu, *Un memoriu inedit al mitropolitului Tit Simezea despre averile bisericesti* 165
- Drd. Ioan Moldoveanu, *Biserici bucureștene demolate în timpul comunismului* 178

PARTEA OFICIALĂ

- Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 5—6 octombrie 1993* 194

RECENZII

- Arhim. Veniamin Micle, *Inițieri catehetice*, 160 p. și Idem, *Trepte spre amvon. Studii omiletice*, 255 p., Mănăstirea Bistrița — Vâlcea, 1993 (Pr. prof. Vasile Gordon) 211
- Gheorghe Popescu-Vâlcea, *Cuvinte din temniță*, Editura Institutului Biblic și de Misiune, București, 1993 (Arhim. Ioasaf Popa) 214